

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

MENTEM ALIT ET EXCOLIT

K.K. HOFBIBLIOTHEK
ÖSTERR. NATIONALBIBLIOTHEK

42.C.5

42. C. 5.

In hoc volumine hec continentur.

Platyne de vitis mari. ponti. Historia periocunda: Diligenter re cognita: et nunc tantum integre impressa.

Raphaellis Holaterrani historia. De vita quattuor: Mari. ponti. nuper edita: et in fine posita.

Platyne de falso et vero bono Dialogus. ad Sixtū. iiii. pōti. mari.

Platyne contra amores Dialogus. ad Lodouicum Stellam man tuanum.

Platyne de vera nobilitate Dialogus. ad amplissimum Ursinum Franensem episcopum.

Platyne de optimo ciue Dialogus. ad Laurétium medicē.

Platyne Panegyricus. in laudem Reuerendis. Cardinalis Vice- ni: et patriarche Constantinopolitani.

Diuersorum academicorum panegyrici. in Platyne parentalia.

Ex
Augustissimā Bibliothecā
Cæsareā Vindobonen
SL.

PROHEMIUM PLATINAE IN VITAS PONTIFICVM
AD SIXTVM QVARTVM PONT. MAXIM.

MULTA Quidē in uita utilia esse beatissime Pontifex & humano generi cōmodas: nemo est q̄ ambigat. Scriplere Philosophi multa: scriplere Mathematici excogitata & inuēta ad ingēia hoīum excolēda. Magnū fuit ne mētiar secreta naturæ rimari: & cœlos scādere: atq; idē ad nos doctrinā & artem earū rerū traducere: quæ auctōr & p̄rēs oīum deus p̄cul ab oculis mortaliū collocauerat: ut quū tātam pulchritudinē: ac p̄petuū ordinē admirātes: intueremur: maiestātē diuini numinis merito collaudaremus. Negari certe nō pōt: qn̄ ex hac philosophandī rōne magna utilitas ad hoīes p̄uenit: ingenio p̄sertim utētes: q̄ppe pulchritudine diuinitatis cōmōti humana cōtemnētes: uitā cœlestem in terris ducere nitunt̄. Verū (ut ait poeta). Nō oīa possumus oēs. Inuenienda igitur uia fuit quæ oībus adiutū ad fœlicitatē p̄staret: ne solis philosophis cōsultum uideret̄. Ea certe rerū gestarū cōgnitio est: quas ipsa hystoria cōtinet: ex qua nō qđ una: sed qđ oēs ætates ægregie fecerint: coligentes magistrā nostræ uitę uetustatē ipsam habituri priuati ēt quouis impio digni existimamur. P̄terea uero ex hac cognitiōe: ad prudētiā: ad fortitudinē: ad modestiā: ad oēs deniq; uirtutes animi hoīum ita concitant̄: ut laude ipsa nil antiquis: turpitudine aut̄ nil detestabilius existiment. Quod si ueteres illi apud quos uirtus in precio fuit celebrari maiōrū suorū statuas in foro collocatas: p̄ templis: in locis publicis uolebāt ad utilitatē hoīum respicientes: quanti a nobis faciēda est hystoria: quæ non muta ut statuarū: non uana ut picturarū: ueras p̄clarorū uiroz̄ imagines nobis exprimit: quibus cum loq; quos cōsulere & imitari: ut uiuos fas est. Addo p̄terea qđ hystorię lectiō: quæ uitam hoīum continet: ad eloquentiā: ad humanitatē: ad usum rerū quauis facultate gerendarū cōfert plurimū: atq; adeo qđ em: ut eos ēt qđ rebus gestis nequaquā interfueradum aliqđ compositē: atq; eleganter narrant. supra ceteros sapere & intelligere arbitrant̄. Tu itaq; Theologorū atq; Philosophorū princeps Maxime Pōtifex hac hoīum utilitate motus simulq; dignitati ecclesiasticæ cōsulēs: nō frustra mandasti ut res gestas Pōtificum scriberem: ne illorū benefacta p̄irent negligētiā scriptorū: qđ suo sudore & sanguine hāc Remp. xp̄ianā: tam amplam nobis: tamq; p̄clarā reliquere: utq; deinceps haberēt posterī nr̄i quo ad bene beatq; uiuēdum incitarent̄: cū legendō p̄discerent qđ imitari qđue fugere oporteret. Non sum tñ nescius futuros quosdam qđ dicant me hoc onus frustra suscepisse: cum id antea a plerisq; factum sit. Legunt̄ certe multi: Damasum semp̄ excipio: quī nullū florem orōnis: nullā cōpositionem & elegātiā sequunt̄: nō de industria: ut ipsi iactitāt: ornatū fugiētes: quod elegāti stilo res sacræ scribi nō debeant: sed iscitia & ignoratiōe bonarū l̄rarū. His aut̄ obīicere Augustini: Hieronymi: Ambrosii: Gregorii: Leonis: Cypriani: Lactāti eruditōne & doctrinā sit satis. Qui hac i re Cicerōis auctōritatē sequētes: arbitrati sunt: nil ēē tam icultū & horridū: qđ nō splēdesceret orōne. Nō negauerim tñ huic ḡn̄i scribēdi difficultatē quādā iēsse: cū nudis uerbis iterdū: ac minus latinis qđā exprimēda sunt: quæ in nr̄a theologia cōtinent̄. Hæc aut̄ ad latinitatē qđ referat magnas p̄turbatiōes īgeniis nr̄orū tēporū hac cōsuetudine imbutis afferat necesse est: mutatis p̄sertim terminis: unde oīs disputādi ac rōcinādi series colligis. Sed habeat hanc quoq; auctōritatē ætas nr̄a: uel xp̄iana theologia potius. Fingat noua uocabula latina faciat: ne ueteribus tñ modo id licuisse uideat̄. Verū iam tandē huic phemio finem imponā ubi lecturos prius admonuero: nō esse mirādum si cū pōtificum uitas & mores scripturū me pollicitus sum. Impatorū quoq; principū ac Ducū res gestas inl̄ruerim. Adeo. n. hæc simul cōnexa sunt: si primos imperatores dum christianis aduersantur: si ultimos dum fauent īspicis: ut alterum integre sine altero exprimi nequiuērit. Legant ergo æquo animo: & si quid emolumentī ex hac scriptiōe nostra perceperint: tibi soli Pōtifex optime gratias agant. cuius sanctissimo imperio libenter obtemperauī.

PLATYNÆ de uitis Pontificum hystorias quam amicus Christi peritō auspi-
catus est ad Sixtum quartum Pontificem Maximum.

CHRISTVS

Obilitatis maximam partē duci ex his maioribus qui clari
iustiq; fueret qui ob singulare aliquā uirtutem impauerūt
nemo est qui ambigat nisi qui Platonis auctoritatem non
adeo probat cuius quadripartitā de nobilitate diuisionem
quantū ad genus pertinet Christus rex noster cōsecutus est.
Quē n. ex gētilibus habemus qui gloria & nōscum Da-
uidi & Salomone quicq; sapientia & doctrina cum Christo
ipso cōferri merito debeat ac possit. Neminē certe. Nascit
Christus ex tribu iuda nobilissima qdē ob uetustatē & im-
periu inter hebreos unde ppheta Iacob inqt. Nō auferet

sceptū de tribu iuda quoad uenerit qui mittendus est. Is erit pfecto expectatio gē-
tium. Quod aut reges uel duces uel pōntifices in ea tribu fuerint non attinet dicere
cū libri tū noui tum ueteris testamēti huius nobilissimæ genealogiæ mentionē faci-
ant. Vex post lōgissimā tēpora inter Aristobolū & Hircanū Alexandri regis & pon-
tificis filios orta seditio de principatu efficitur. Herodi alienigenæ regnum Iu-
dæorū a Romanis traditur ex patre enim Idumæorū & matre Arabenatus & Iudæo
rū legis peritos interfecit & genealogias incēdit ad integēdū generis sui notā; cel-
sant ergo æu merito quidē eorum unctio hoc est imperium quā ex Danielis sentē-
tia sanctus sanctorum æuenerat quem Maria uirgo Angelo annunciante ex spīritu
sancto cōcepit & peperit in bethleem Iudæ. Cyrino tū syriæ præside. Anno ab ur-
be cōditā. de cū. impīi uero Augu. Cæsaris qui tū orbi impīabat. anno. cccc. ii. Im-
periu. n. a Caio cæsare tū ppinquitatē n. hereditatis iure accipiens uel potius pul-
sis ac interfectis paricidistyrānīq; reimp. uisurpare cōsūbus monarchiam orbis
terrarum in meliorem formā redigens suis temporibus miram scēlicitatē præstitit.
Nam pacatis rebus tum externis tum domesticis tanto in honore non solum apud
suos uerū etiam apud exteros reges fuit ut eius nōsc ciuitates cōderent quas Seba-
stas uel Cæsareas appellarūt. Venere etiam multi reges ad urbem uisendi hominis
causa; quos ita comiter & per benigne suscepit ut ex amicis sibi amicissimos redde-
ret. Cum ciuibus autem suis humanissime uixit in delinquentes elemens erga ami-
eos liberalissimus est habitus in comparandis amicis rarus in retinendis cōstantis-
simus. Liberalium artium adeo studiosus fuit ut nullus pene laberetur dies in quo
non legeret aliquid; aut scriberet aut declamaret. Ingenio & doctrina Salustii; Li-
uii; Virgilii; Oratii; Asini pollionis; Messalæ; Corninii Oratoris insignis delectatus
est; quorum scriptis etiam eius res gestæ immortalitati commendatæ sunt. Urbem
Romam ita exornauit ut gloriatus sit se urbem lateritiā inuenisse marmoreā re-
linquere. Hanc scēlicitatē quæ ne mentiar magna fuit maiorem certe reddidit salu-
berrimo ortu suo Christus rex noster. Intercessere autem a creatione mūdi usq; ad
hunc scēlissimum natalem diem anni quinq; millia centum & xcix. Nascitur pu-
er sine dolore matris quippe qui diuinus erat nō humanus partus; unde m̄stegra
statim surrexit & infantem de more pānis inuoluit. Et raberna autem meritoria in
trāstyberina regione ex terra oleū erupit ut ait Eusebius fluxitq; toto die sine ster-

Aristobo-
lus
Hircanus
Herodes
Cyrinus
Augustus
Cæsar

Eusebius

Orosius uallo Christi gentibus ostendēs. Narrat Orosius Augustum Cæsarem ea dem die mādasse ne quis se dñm deinceps uocaret. Diuīntem credo uerum principem orbis terrarum ac mundi totius natum esse. Idem quoq; mādauit: ut in orbe Romano oīum hominū capita censū notarentur ac si maiori principi rōnem gubernatī imperiū aliquādo redditurus esset hūic aut censui Cynum uirū consularē ex senatus cōsilio praeferat. Pax prae terra & quies tanta fuit tum domi tū foris quanta nunquā antea. Hunc. n. iusticiae & pacis regē prophetæ appellarunt. Deserē autē octaua die ad tēplum circuncisionis causa: neq; enim uenerat abrogare legem: sed adimplere. Erat autē circuncisio testamenti signum inter deum & hoīes (ut ait Augustinus). Die uero teritiodecimo adoratur a magis: & muneribus donatur: qui ex oriente hierosolymā eius rei causa uenerant. Magos enim qdam orientales populi reges suos: & sapientes appellant: ne uero legem Moyses p̄mittere uideret: mater purificationem sumptura licet intacta & incorrupta lustratione minime indigeret puerum ad tēplum deserit. Hunc autem Simeon uir iustus & singularis religionis in uultu retinens diuino numine afflatus regē suum: & saluatorem p̄fitebatur de Iesus Christus appellatus est. Nam Iesus nomen saluatoris est: Christus uero regis qui mystico illo chrismate unctus quorū oēs Messias hēbraice dicitur. Ut enim Romani imperatores purpurā sic hēbreorum reges unguento dactylis insigniores habebantur. Idem facit Anna spiritu prophētico incitata. Quid de Christo senlerint Sybillae nō est cur scribamus: cum oēs forte eius saluberrimum aduentum prae dixerint. Celebrata hac lustratione recognitoq; iure primogenitorum s̄m legē diuinā in Nazareth patriā sediere ciuitatem Galileae ubi per quietē Ioseph existimatus Christi pater ab Angelo admonetur ut fugiens in Aegyptū puerum secum: & matrem deferat: futurū enim paulo post nāsi id fecerunt Herodes puerum occideret. Verum id agere tunc quod destinauerat homo crudelissimus nō potuit: a filiis enim ad securitiam acontatus Romā q̄b causam dicendam p̄fiscitur: qui simulata concordia in provinciam rediens Aristobolum & Alexandrū filios adulescentes quidem egregios & doctos quippe qui apud Cæsare Augustum fuerant educati in Caesarea laqueo peremit. Ad necem deinde puorū conuersus homo tegrandi cupidus: q̄ natum esse alterum Regem Iudaeorū a prophetis intellexerat omnes qui tū in bethleem erant & finibus suis a bimatu & infra occidi iubet s̄m tēpus quod a magis exquisierat: nec filio proprio eius ætatis parcat. Unde ferunt Augustum Cæsare crudelitatem hominis detestatum hoc dixisse. Maluissē Herodis porcus esse q̄ filius. Iudaei. n. ex lege non modo degustare sed tangere etiā suā carnem prohibent: quare sit ut neq; eos alāt neq; comedant: hanc obrē in porcos elementes dicunt. Ioseph autē septennio in Aegypto cōmoratus ubi Herodem tyrannū tabo & sacro igne mortuū intellexit hierosolymam cum puero p̄fiscit: nec diū ibi imoratus qd Archelaū Herodis filiū regnare stellerat i pres Galileae alterius impio obrēperantes secessit & Nazaret ciuitatē incoluit. Puer Nazareni nomē sumpsit. Dū autē in Aegypto esset ceciderunt Hierōymus ait deorū oīum simulachra: cessarūt oracula: & mors quorūdā dæmonū subsecuta est ex uaticinio prophetæ. Ecce inqt leuē nubē cōscendēt & mouebuntur simulachra Aegypti ab eius cōspectu: & cor aegypti in eius medio tabescet. Annū uero duodecimū agēs hierosolymā cū parētib; de more ad diē festū celebrandū p̄fiscit. Hi uero postea peracto sacro abeūtes cū puey subsequi nō uiderent: solitudine pleni ad tēplum redeunt:

re deunt: eumque doctores sciscitantes offendunt: quid maxima adolescentem dece-
 ret. Supra ætatem enim sapiebat: quia ut Euangelista ait dei gratia & uirtus in illo
 erat. Parentes deinde benemonētes secutus in patriam reuertitur. Quid uero ege-
 rit in hac ætate usque ad .xxx. annū. quo a Ioanne Zachariæ filio aqua baptizatus est
 dicere prætermittam: cum non solum euāgelia & epistolæ rebus a se optime ac san- Euange-
 ctissime gestis plenæ sint: uetum etiam eorum libri qui ab eius uita moribus & in- lista
 stitutis aborruere. Flauius ille Iosephus: qui lingua græca antiquitatem iudaicam.
 xx. libris cōscripsit: cum ad Tiberii principis imperium uenisset: fuit inquit eisdem Flauius
 temporibus. Iesus uir quidem sapiens: si tamen uirum eum nominare fas est. Erat Iosephus
 enim mirabilium operum effector: ac hominum doctore eorum maxime: qui quæ
 uera sunt libenter audiunt: hanc ob rem multos: tum ex iudæis: tum ex gentibus fi-
 bi adiunxit. Christus hic erat. Hunc autem cum Pilatus a principibus nostræ gen-
 tis instigatus in crucem agendum censuisset: non tamen li deseruere: qui eum ab ini-
 tio dilexerat. Eisdem præterea die: ratio post mortem uiuus apparuit: quemadmo-
 dum diuinitus inspirati prophete & hæc & alia de eo innumerabilia miracula fu-
 tura esse prædixere. Perseuerat & usque in hodiernum diem celebre christianorū no-
 men ab ipso sumptum perseuerat & genus. Idem quoque Iosephus Ioannem bapti- Ioannes
 stam uetum prophetam & ob eam rem: ab omnibus in precio habitum iussu Hero Baptista
 dis magni Herodis filii paulo ante mortē Christi cælum fuisse affirmat in castello
 Macherunta non quod sibi & regno timeretur: idem ait: sed quod Herodiadē Agrippæ
 sororē: ac Philippi fratris uiri optimi uxorem incestis nuptiis sibi cōiunxerat. Hic
 est ille Ioannes: quo nemo maior inter natos mulierum fuit saluatoris nostri sentē-
 tia interficitur & Christus uerus dei filius ueritatis iusticiæ pietatis religionis asser-
 tor anno .xviii. Tiberii Cæsaris: ætatis uero suæ anno .xxxiii. & eo magis quod ei uita
 propagata est ab .viii. kal. Ianuariæ ad .viii. kal. Aprilis usque quo die cōceptus in uir-
 ginis uero est de spirite sancto: Accusatus a Iudæis quod sabbatis non uacaret: saluti
 hominū: quoniam tempore consulens: & quod baptismum circumcisioni antefere-
 ret & quod abstinentiā Suillæ carnis auferret: quibus in rebus iudaicæ religionis sacra-
 menta cōsisterent: eadē autem tam nephariæ etiam cœli ipsi signa dedere. Nam &
 sol tanta defectio facta est hora sexta die: iuxta & dies in obliuam noctē uersus sit:
 & Bithynia etiam licet multum a hierosolymis distet: terremotu concussa: & mul-
 ta Nicenæ urbis ædificia corruere: & uelum tēpli quod separabat duo tabernacu-
 la scissum: audita & uox ex adyto tēpli Hierosolymitani trāsmigremus ciues ex
 his sedibus. Admonitus Tiberius a Pilato de Christi morte: ac dogmate ad senatū
 rettulit: cēsuitque Christum in deos referendum: ac tēplo honorandum. Fieri id non
 modo senatus uetuit: quod non ad se prius sed ad Tiberium scripsisset Pilatus: ue-
 rū etiam pellendos urbe tota christianos censuit. Proposita sunt accusatoribus præ-
 mia: quos Tiberius tanto scelere minis & morte prohibuit. Auctores autem tam
 nepharii parricidii pœnas dedere. Nam & Iudas laqueo uitā finiuit: & Pilatus ma- Iudas
 ximis calamitatibus uexatus sibi manum iniicit: licet sint qui scribant eum sceleris Pilatus
 poenituisse: ac ueniam a deo meritum. Iudæi autem amissa libertate iusti sanguinis
 meritis pœnas adhuc luunt. Hæc sunt feret quæ de uita Christi regis ac pōtificis no-
 stri quæ breuissime scribenda censuit: quo: & mihi facilius aditus: ad opus mente con-
 ceptum daretur: & legētibz gratior fieret lectio: quæ tanquā irrigus fons ab impato-
 re Christianorū in pontifices Romanos per ordinē usque ad epā Sixti. iiii. deriuaret.

PETRVS VNICVS PAPA. I.

POST CHRISTI mortē & resurrectionē completis iam diebus Petrus & thecostes: spiritum sanctum accepere discipuli: quo imbuti variis linguis res gestas summi dei locuti sunt: & si plerique eorum sine ulla eruditione sint habiti: maxime uero Petrus: & Ioannes. Eorum autem uita ad utilitatem cōmunem respiciebat: nil proprii habebant: quicquid ante pedes eorum ob religionem ponebatur id totum uel partiebantur inter se ad commoda naturæ: uel pauperibus erogabant. Ii uero prouincias partiti sunt: Thomas parthos sortitus est: Mattheus ætiopiam: Bartholomeus indiam citeriorem: Andreas Scythiam: Ioannes Asiam: unde & apud ephesum commoratus post longos labores & diutinas sollicitudines: medio sublatus est. Petro autem principi apostolorum Pontus: Galatia Bithynia cappadocia obtigit. Is enim natione galilæus ex Bethsaide ciuitate Ioannis filius us Andreas apostoli frater: primus sedit annis. vii. in episcopali sede apud Antiochieam Tiberii tempore: qui augusti priuignus & heres ann. xxiii. uarie imperauit. Neque enim inter malos omnino: neque inter bonos principes numerari potest. in homine fuit multa litteratura & grauis eloquentia: bella per se nunquam sed per legatos gessit: cum multis exortos prudenter suppressit. Multos reges a se blanditijs euocatus nunquam remisit: maxime uero Archelaum cappadocem cuius regnum in prouinciā uertit. Multos senatores proscrispsit: quosdam etiam interfecit: magnis quoque supplicijs: ab eodem necatur. C. Asinius: gallus orator Asinii polionis filius. Moritur & uociens montanus narbonensis orator in balearibus: eo enim relegatus a tyberio fuerat. Fratrem quoque Drusum ueneno eius iussu necatum tradunt historici. Hactamen moderatione usus est: ut publicanis quibusdam & præsidibus prouinciarum: augenda esse uestigalia dicentibus responderit: Boni patris esse tondere pecus non deglutire. Mortuo tiberio. C. elaudius cognomento callicula a castrensi loco ducto imperium occupat. Filius enim Drusi augusti Cæsaris priuigni & ipse tiberii nepos habebatur: homo omnium scelestissimus. Nil enim: uel domi: uel foris strenue gessit. Auaritia omnia expillaui. Tantæ libidinis fuit: ut etiam sororibus stuprum intulerit. Tantæ crudelitatis: ut sæpius exclamasse dicatur: utinam populus Romanus unam ceruicem haberet. Exules quoque omnes interfici iussit. Nam cum unum: ab exilio reuocasset quæretque: quid potissimum exules optarent: cum ille imprudenter respondisset mortem principis: omnes passim subtulit. De conditione temporum suorum sæpe & iam quæstus est: quod nullis calamitatibus publicis insignerentur: uel ut tiberii tempora quibus obtrita fuerant ad. xx. millia hominum casu theatri apud tarracinam. Ita autem Virgilio & Liuii gloriæ inuidit: ut paulum absuerit quin eorum scripta & imagines ex omnibus bibliothecis amoueret: quorum alterum: ut nullius ingenii minimæque doctrinæ: alterum ut uerbosum in historia negligentemque carpebat. Dicebat Senecam harenam esse sine calce. Præterea uero agrippam herodis regis filium a tiberio in carcerem coniectum: quod herodem accusauit liberat & regem iudææ facit: ipsum autem herodem perpetuo exilio lugdunum releuauit. seipsum uero in deos transferret imagines in templo hierosolimitano collocat. postremo autem a suis tandem necatur imperii anno. iiii. mense. x. Duo libelli in scriptis eius reperti sunt quorum alteri pugio alteri gladius p signo erat impressus. Ambo lectissimorum uirorum utriusque ordinis senatorii & equestris nomina: & notas continebant mortis destinatorum. In-

uenta

menta est & ingens arca uariorum uenenorum: quibus mox Claudio cæsare iubente demersis infecta Maria traditur: non sine magno piscium interitu quos euectos in proxima litora passim æstus eiecit. libuit hæc hominū mōstra perferbere quo facilius apparetur deum uix ponuisse, tum retineri ab excidio orbis terrarum mundiq; totius: nisi & filium mīssisset: & apostolos quorū sanguine humantum genus lycæonem immitatū ab interitu redimeretur. Horū itaq; temporibus fuit Petrus ille quem his uerbis Christus allocutus est. Beatus es Simon bariona: quia caro & sanguis non reuelauit tibi: sed pater meus qui in cœlis est: & tu es Petrus & super hanc petram ædificabo ecclesiam meam: ac tibi dabo claves regni celestis potestatemq; ligandi & soluendi. Is uero omnium diligentissimus ubi Asiaticas ecclesias satis confirmasset, confutatis eorum opinionibus qui, circuncisionem approbant, secūdo Claudii anno in Italiam uenit. Claudius enim, C. calliculæ patruus: quē nepos in ludibriū teleruauerat imperium accipiens quintus ab Augusto Britāniam: quam neq; ante Iulium cæsarem neq; post eum quisq; attingere ausus est in deditionē accepit. Orchadas insulas Romano adiecit imperio: Iudæos tumultuātes Roma expulsi: compressit & seditiones in iudæa a quibusdam pseudo prophetis concitatas. Obit etia sunt triginta milia Iudæorum in portis hierosolymitani tēpli azimorum diebus cumano eius iussu procurante iudæam. Laboratum eodem quoq; tempore annonæ charitate ubiq; est: Agabo propheta tantam calamitatem prædicente. Ab externo hoste securus perfecit aqueductū cuius ruinas apud lateranum cernimus a Caio inchoatum. Emittere quoq; fucinum lacū est aggressus nō minus cōpendii spē q̃ gloriæ: cum quidam priuato sumptu emissurum se polliceretur: si sibi siccati agri concederentur. Pertia autem passuum millia parum effosso mōte: parum exciso cuniculum ægre absoluit post. xi. annos triginta milibus hominum ibi sine intermissione elaborantibus portum quoq; hostiensem quem adhuc cum admiratione inuenimus extruxit: ducto dextra leuaq; brachio ad coercendos maris fluctus. Messalina uxore conuicta probi & interfecta Agrippinam Germanici fratris sui filiam contra ius falsq; ducit uxorem: qua postea imperii. xiiii. anno boletis ueneno illitis necatur. Petrus itaq; Romam caput orbis terrarum tūc uenit: & qd̃ hanc sedem pontificali dignitati conuenientem cernebat: & huc profectum intellexerat simonem magum samaritanum quendam qui prestigiis suis eo erroris iam deduxerat populum Romanum: ut deus crederetur. Romæ enim iam titulum adeptus erat inter quos pontes positū ac latinis litteris sic scriptum: simoni deo sancto. Hic dum in samaria esset tandiu se credere in christum simulauit quoad baptismū a philippo uno ex. vii. diaconis acciperet quo quidē postea in malam partē utens multarum heresum fundamēta iecit cū selene impudica muliere quā scelusis sociā habuit prouocare petrum miraculis morte pueri homo nepharius ausus est: quem eius carmina primo mouere uisa sunt: uerum eum postea nihilominus puer iaceret in nomine Iesu Petro iubente surrexit. Hanc ob rem indignatus simon uidente populo seu olaturum ex capitolino mōte in auentinū pollicetur si petrus subsequi uellet ea ratione dignosci posse uerū ipsorum sanctior haberetur & deo charior. Cum iam uolaret rogatu petri ad cœlum manū tendentis ac rogātis deum ne deludi magicis artibus tantum populum lineret. Simon decidit: ac crux infregit: cuius dolore nō ita multo post Arius mortuus est. Nam eo post tantā ignominiam delatus a suis fuerat. Hinc simoniaci heretici originē hānt qui donum spiritus sancti emere ac

beretq̃ uellem inquit nescire litteras. Splendide tamē eū in urbe cum foris edificia
uit. Nam & thermas suo nomine Romę & domum auream & porticum trium mil-
lium passuū mira celeritate perfecit & portū ancii quem ego nuper mira cum uo-
luptate inspexi sumptuosissimis operis extruxit. Adscēuitā eius redeo qua in sena-
tam praeceptorem in. M. Anneum Lucanum poetā egregium in matrem agrippi-
nam in uxorem octauiam in Cornutum philosophum praeceptorem Perleuquēta
in exilium egi in pisonem in omnes deniq̃ q̃ aliquo in precio apud ciues suos erat
usus est. Tandem uero populi romani iram & odium ita in se conuertitur ad pri-
mas quæsitus q̃ diligentissime sit. Quæ tales profecto erant: ut uinctus in publicū
sub furca duceretur: & uirgis usq̃ ad necē cæsus in tyberim prouiceretur. Verum is
fugiens ad. iiii. miliarium in suburbano liberti sui inter salariā & nonētā nūm se
met ipsum interfecit: ætatis suæ anno. xxxii. imperii uero quartodecima.

LINVS VNICVS PAPA .II.

INVS natione tuscus patre Herculaneo: ab ultimo neronis anno usq̃
ad Vespasiani tempora peruenit: a cōsulatu saturnini & scipionis: usq̃ ad
Capitonem & Rustum cōsules. Hoc autē interuallo imperarunt: sed bre-
ui tēpe. Galba. Oto. Vitellius. Galba. n. uir antiquissime nobilitatis i hiberia Imper-
rator a militibus creatus: ubi neronis mortē comperit Romam cōfestim uenit. Ve-
rum cū omnes avaritia ac segnitia offenderet insidiis Ottonis Romam ad lacum cur-
tii iugulatur. y. imperii sui mense cum Pisonē nobilissimo adolescente quem in fili-
um per adoptionem susceperat. Vir certe fuit iura priuata insignis: militariibus ac
domesticis in rebus. Saepe tamen consul saepe proconsul frequenter dux fuit gra-
uissimis bellis. Hunc ut laudem facit. M. Fabi Q̃ uintiliani doctrinam quem secum
Galba ex Hispania Romam duxit. Oto uero materno genere q̃ paterno nobilior
uita priuata molli: q̃ppe q̃ neronis familiaris faciat in re tumultus ut dixi q̃ de se
inuicem imperium. Otto autem ciuile bellum contra uicellium in Germania impem-
torem creatū molinastribus leuibus p̃liis superior fuisse tunc ad alpetalio apud
placētiam: tertio ad castorem. iiii. apud Bebriacum superatur unde rerum despera-
tione sibimet manum iniecit imperii sui mense. iiii. At uicellius familia magis hono-
rata q̃ nobili Romam ueniens ac imperio potius in omnem nequitiam scēuitā &
in glauicem prolapsus est. Nam tanta uoracitatis fuit ut & sepius in die comedere-
t. & una cœna suo iussu duo milia piscium & .yii. millia auium apposita sint. Vex: ubi
comperit Vespasianum apud Iudæam palestina: ab exercitu imperatorem creatū
cum legionibus aduentare: primum deponere imperium constituit: postea uero a
tribusdam animatus sumptis armis sabinum uespasiani fratrem cum Flauianis in
capitolium cōpulit: quo quidem succensio omnes cōcremati sunt. Quare superue-
niente uespasiano cum nullum ueniaz locum sibi reliquisset e cella palatii in qua de-
litū erat uirpissime tractus per uiam sacram nudus ad scalas genonias ducit ubi ex
carnificatus in tyberim proficitur. Hoc itaq̃ tēpote Linus fuit petri successor: sunt
qui hunc locum Clementi ascribant & Linum ac cletum prætēmittant: quos non
solum historia uerum etiam hieronymi auctoritas reprehēdit: quartus inquit post
Petrum Romanæ eps Clemens fuit siquidē Linus secundus: Cletus tertius sunt ha-
biti in sedis latinorum pleriq̃ post Petrum statim Clementem nūcerent: quē certe cō-
stat (tanta modestia fuit) coegisse Linum ac Cletum ante se munus pontificatus
obire: ne posteris hic principatus ambitio perniciosa exempli haberetur: licet eisdē

Petrus

Petrus quali ex testō successionis locum tradiderit. Linus uero ex mādato Petri cōstituitur: ne qua mulier nisi uelato capite templum ingrederetur. Præterea uero ex sacris ordinibus his in urbe habitis præbyteros. x. & .yii. episcopos. xi. creat. Scripsit & res gestas Petri: maxime uero eius cōtentionem cū simone mago. Huius autem temporibus fuit philo iudæus natione Alexandrinus: qui multa ita eleganter & grauitè scripsit: ut dictum merito sit aut Plato philonem sequitur: aut Platonē philo. Is autem sua doctrina & elegantia appionis temeritatem contra iudæos ab Alexandrinis missam cōpescuit. Romæ uero imperante Claudio consuetudinem cū Petro habuit. Inde multa de laudibus xpianorū conscripsit Iosephus quoq; Mathiæ filius ex hierosolymis sacerdos a uespasiano captus ac cū tiro filio tātisper relictus donec hierosolymæ caperentur Romā ueniēs iudaicæ captiuitatis libros. yii. patri ac filio obtulit: Lini pōtificatu q̄ ē in bibliothecā publicā repositi sunt & auctor ipse ob ingenii gloriā statua ac merito certe donatus est. Scripsit & alios xxiii. antiquitatum libros a principio mūdi usq; ad. xiiii. Domitiani cæsaris annū. Linus autē cū sanctitate & moribus in precio haberet dæmones fugaret & mortuos in uitā reduceret a Saturnio cōsulæ cuius filiā a demonib⁹ liberauerat capitali supplicio afficiē. Sepellitēq; iuatiano iuxta Petri corpus die. xi. kal. octob. cū sedisset in pōtificatu an. xi. & mē. iiii. dies. xii. Sūtq; scribat Grego. ep̄m Ostiensem corpus sanctiss. pōti. Ostiā ex uoto trāstulisse & in tēplo diui Laurentii magnifice collocasse.

CLETVS VNICVS PAPA .III.

LETVS p̄ia Romāus de regiōe & uico patricii: p̄e amyliano adhortante clemente pōtificatus onus inuitus suscepit. Lacet doctrina moribus & dignitate plurimum apud suos ualeret. fuit autem tpibus uespasianis: & titi a consulatu uespasia. yii. & domitiani. y. usq; ad domitianū & ruffum consules ut Damasus scri. Vesp. n. ut antea dixi uitellio successit: bellūq; iudaicū biēnio sū Damasus protractū tiro filio cōmendauit: quod q̄dem biēnio post cōstāntissime absoluit. Nā Vespasia capta iudæa euerfis hierosolymis tēploq; solo æquato ad. Dc. millia hominum interfecta referunt: licet Iosephus iudæus eo bello captus ac uita donatus qd' & mortem neronis & Vespasianū ip̄atorē breui futurū p̄dixerat undecies cētena millia ferro ac fame eo bello periisse scribat: captaq; ad. c. millia ac publice uenūdata. Nec id deorum uero dissonū uideri cum referat azimorū diestum fuisse. quo tpe ex oī iudæa hierosolymam tanq̄ in publicū carcerem tū uel maxime die pascæ: quo xpm occiderunt Triūphus sunt p̄fecti daturi pœnas & frequētis contra populū Romanū defectionis: & sceleris atq; pfidiæ qua xpm innocentē pemere: deuictis itaq; iudæis triūpharūt pater & filius eodē curru uecti: subsequēte Domitiano equo albo insidente. Extāt adhuc in uia noua huius triūphī monimenta: apparent inculpta candelabra: apparent tabulæ ueteris legis e tēplo ablatae & in triūphū ductæ: hac ēt inuictos humanitate usus ut oēs q ex familia David supersuissent uel ex regia stirpe coronatus i p̄cio habuerit. Idē quoq; ip̄erio semp modestissime usus est. Tantæ. n. lenitatis & clemētiæ fuit: ut reos ēt maiestatis uerbis tm castigatos dimitteret: petulantiū & loquaciū dicta contēneret: offensarū & inimicitiarū inemor. Colligendarū tū pecuniarum mimiū studiosus habitus est: licet ex alieno nō raperet eis dēq; pecuniis ad liberalitatem & magnificentiā uteret. Nam & tēplū pacis foro pximū diui Claudii captū p̄ pacis fecit & amphitheatrū cuius partē cū admiratiōe adhuc cernimus ichoauit. Virtutem autē Titi filii tanti semper fecit: ut tumultuātibus qbusdā ob cupiditatē impedes.

randi dixerit: aut neminem aut filium imperio potiturum: & merito quidem: cū ob uirtutē & integritatē animi titus amor & delicta humani generis haberetur. Nam & eloquentissimus in pace & fortissimus in bello & clementissimus in delinquentes ē habitus. Ita comis & liberalis: ut nulli qcq̃ negaret. Hoc cum reprehenderent amici respondisse fertur: Neminē a uultu principis tristē discedere oportet. Addidit & illud: recordatus quod nihil cuiq̃ muneris dedisset: amici diem perdidit. nemo ante se magnificentia maior fuit: absoluto atq; dedicato amphitheatro thermisq; edita natione ferarum. v. millium. Renouauit etiam ab exilio musonij ruffum philologum insignem: & asconij pediani uiri doctissimi familiaritate delectatus est. Perijt autem anno imperij sui secundo. delatusq; ad sepulchrum est publico luctu: ac si parente orbatū oēs essent. Sunt autē q̃ scribant anno. ii. Vespasianū: qui. annis. x. imperiū obtinuit cletū Lino successisse. Vt cūq; sit constat Cletū uirum optimum: ac sanctissimū fuisse: nihilq; pratermisisse qd̃ ad augendam ecclesiam dei pertineret. Huius autē temporibus fuit Lucas medicus antiochēsis græci sermonis a prime doctus pauli apostoli imitator & omnis peregrinationis eius comes ac focius. Scripsit autē euangelium quod a paulo laudatur. Vnde merito euangelium illud: suū esse paulus dicit: Apostolorum uero res gestas quemadmodum uiderat cōscripsit. Vixit an. lxxxiii. uxorem habuit in bithynia sepultus est constantinopoli: ad quam urbem. xx. constantij anno eius ossa cum reliquiis andree apostoli de achaia trāssa sunt. Philippus quoq; eadem tempestate ex scythia quā. xx. annis in fide exēplo prædicatione retinuit in asiā rediens hierosolymis moritur. Cletus autē cum ecclesiam dei optime pro tpe cōstituisset reductis in ordinem ex mandato Petri. xxy. p̃ sbyteris sub domitiano martyrio coronatur: ac sepellitur apud beatū Petri corpus in uaticano. v. Kal. maii. Affecti & alij multi martyrios inter quos est habita & flauia domicilla Flauij clementis consulis ex sorore neptis in insulam pōtiam relegata: quia christianam se fassa est. Sedit autem cletus annis. xii. mōse. i. diebus. xi. sedes ptem &c. autem huius morte diebus. xx. uacat.

Lucas

Philippus

Flauia
Domicilla
la
a. annis se
ptem &c.

CLEMENS .I. PAPA .IIII.

Seueritia
domitiani

LEMENS patria Romanus de regiōe Cœli montis: Patre faustino. domitiani t̃pibus fuitq; ab Augusto bonus. Tiro successit: Neroni aut callidulæ similior: q̃ patri Vespasiano aut fratri. Moderatior tñ primis annis ē habitus. Mox ingentia uitia prorupit: libidinis desid̃ia: iracūdia: crudelitatisq; bus cribus tñ odij in se cōcitauit ut pene patris ac fratris nomen aboleretur. Multos ac ex nobilitate interfecit pluresq; in exiliū misit: eoq; in loco trucidari iussit. Tanta uero desid̃ia fuit: ut in cubiculo solus muscas præacuto stillo cōfigeret: unde qdam prodiēs interrogatus: esset ne q̃spiam cum caesare? R̃ndit p̃ iocū: ne musca qdem. Eo p̃terea demētia & iactantia uenit ut se dñm ac deū uocari scribi coliq; iussit. Hic autē secundus post Neronē christianos psequit̃. Ex gri quoq; q̃nibus & tormentis genus Dauid inter iudæos mādauit: cong̃sitq; funditus perdi ac deleri. Tandē uero diuina sup̃ueniente ultioē in palatio a suis interficitur: anno imp̃ij. xv. Huius uero cadauer p̃ uespilones delatū ignominiose sepellit̃. Philix. n. in suburba no sua latina uia illud funerauit. Clemens autē quartus ut dixi tū erat Romæ post Petrum ep̃s: nam Linus secundus est habitus: tertius Cletus tametsi plar̃iq; latino rum secundū post Petrū putauerint Clementē fuisse: qd̃ ēt ep̃istola ad Iacobū hierosolimitanum ep̃m plane significat. Simon Petrus ubi finem uitæ suæ adesse sensit in

sariā corona fratrū positis apphensa manu inq̃r uerbis ep̃m cōstituoq̃ m̃
 h̃ in rebus cōsibus: posteaq̃ Romā ueni comes sūc: subterfugiebā ego t̃m onus. Tū
 ille tibi t̃m mō cōsules populū dei in fluctibus ambulāte delectes: cū piclītāti subuen
 nire possis: Verū hīc oīum modestissimus est dixit Linū & Cletū sp̃ote sibi in tanto
 honore p̃tulit. Scripsit itē Romanæ ecclesiæ noīe ad corinthios epistolā qd̃e putā
 lē me c̃ characteris epistolæ differentē: q̃ sub Pauli noīe ad h̃ebreos fert̃: legiē h̃ec
 publice a nōnullis extar̃ & secūda eius noīe quā uetere nō adeo p̃barūt. Disputa
 tiōne quoq̃ Petri & Appiōis lōgo sermone ab eodē cōscriptā: Bulebins in. iiii. h̃sto
 riæ suæ uolumē cōarguit. Peruenisse āt ad h̃ec usq̃ t̃p̃a Ioānē apostolū cōstat: Ze
 bedei filiū Iacobi frat̃e: filio uero oīum nouissimus euāgelīū scripsit: ac ea cōfūma
 uit q̃ a Mattheo Maro Luca cōscripta fuerāt. Ferūt & id ob eā rē a Ioāne postre
 mo factum: quo ebionitæ dogma cōsurgēs infringereq̃ asserobāt & ipudēt̃ qui
 dē xp̃m añ mariā nō fuisse: Eius. n. diuinā naturā Ioānes explicat. Scripsit & alia
 multa tū uero apocalyp̃sū elegatus a Domitiāo in pathmō insulā: quo postea in
 uerēpto & actis eius ob nimīā crudelitātē a senatu rescissis imperātē Nerua Ephē
 sum rediit: ubiq̃ usq̃ ad c̃ianū principē cōsilio & scriptis ecclesias aīæ sustentans
 senio cōfectus. lxxviii. post passionē xp̃i anno in dño geuit. Clemens aut̃ pietate reli
 gione doctrina multos ad fidē xp̃i quotidie traducebat. Quāobrē. P. Targuius sa
 orosq̃ princeps cū Mamertino urbis p̃fecto Traianū in xp̃ianos cōcitāt. Cum ī peo
 nio insulā clemēs deportat ubi ad duo milia xp̃ianorū ad secāda marmora dānato
 rum fuenit. Dnm ibi uero aq̃ penuria laboraret: q̃ sexto miliario repetebāt: clemēs
 collētaud longe possum cōcendēs agnū uidit: sub cuius dextro pede fons diuini
 t̃is abundātē aquā scaturiebat: q̃dem & recteati oēs sunt & multi ad fidē xp̃i cō
 uersi. H̃ac ob rem motus Traianus ex satellitibus suis quosdā mittit: q̃ elementē in
 mare p̃sere nēta ligata ad collū anchora: cuius sacratissimum corpus nō ita mul
 to post ad lictus delatum est: atq̃ eo loci sepulcrū extructo tēplo: uñ fons diuinitus
 emanauerat. Hoc aut̃ factū narrāt decimo nono kal. Decembris, anno. iiii. Traiani
 principis. Sedē uero Petri retinens annis. ix. mensibus. ii. diebus. x. & regiones. vii.
 notariis diuisit: qui diligenter res gestas martyrum scriberēt: & habitis quoq̃ de
 more sacris ordinibus decembri mēse: p̃as byteros. x. diaconos. ii. ep̃scopos quinq̃
 decim creat. Eius autem in morte dies uiginti duos sedes uacat.

ANACLETVS VNICVS PAPA V.

ANACLETVS natione græcus patria Atheniēsis antiocho patre natus
 elemētī succedit: Nerue traiani t̃p̃ibus. Nerua. n. moderata uitæ tū publi
 cæ tum priuatæ princeps: æquissimū se atq̃ utilem reip̃. p̃stitit. Præterea
 uero eius opera ex senatus decreto domitiani acta abrogata sunt: uñ multi ab exi
 lio rediere: Plurīq̃ uero bona sua q̃bus antea spoliati fuerant huius beneficio rece
 pere. At Nerua cū iam senio præmeret & mors instaret: reip̃. cauens traianū princi
 pē in filiū per adoptionē accipiens secundo & lxx. ætatis anno moriē: īperii ue
 ro sui anno primo & mēse. iiii. Nerua itaq̃ traianus genere hispanus cognomēto
 ulpius criptus imperiū accipēs militari gloria urbanitate & moderatiōe oēs prin
 cipes superauit. Nam fines īperii lōge & late diffudit. Germaniā transrhenanā in pri
 stinū statū reduxit. Daciā & multas trāsdanubiū gētes īperio romāo subegit: Par
 thos recipit. Albanis regē dedit: Euphratē & tigrī puīcias fecit. Armeniā assiriā
 mesopotamiā Seleuciā eteliphontē Babylona uicit & tenuit: usq̃ ad indiæ fines &

Nerua
 princeps

EVARISTVS VNICVS PAPA VI.

mare rubrum accessit in quo etiam classem cōstituit: qua indiæ fines uisitare. Anacletus aut institutis & moribus ecclesiæ romanæ confirmaturus: constituit ne præsumerent clerici barbâ uel comâ nutritæ: neue ep̃s a paucioribus q̃ a tribus ep̃is ordinaretur: utq; clerici publice nō priuatim ad sacros ordines alciscerentur. Omnibus quoq; fidelibus p̃cepit: pacta consecratione cōficere: qui uero nollent e sacris gradibus eliminarent. Augebat hac rōne mirum modū xp̃iana respu. quare Traianus ueritus neqd detrimenti Romanū ip̃erū inde caperet: tertiā p̃secutionē in xp̃ianos cōcessit: qua q̃dem multi interēpti sunt. maxie uero ignatius antiochenæ ecclesiæ: tertius post Petrū ep̃s: qui capus & dānatus ad bestias dum Romā a satellitibus traheret: quos. x. leopardos uocatioēs xp̃ianos in itinere oratione uel lris in fide cōfirmabat. Sic ingens ut Iesum xp̃m inueniā: ignis crux bestiarū cōfractio ossiū & totius corpis cōtentio: & tormenta diaboli in me ueniā dūmodo xp̃o fruor. Cū aut iam audiret leonū rugitū: frumētū sum inqt: identibus bestiarū molarum panis mūdus inueniar. Morit̃ aut. xi. traiani anno: cuiusq; reliq; antiochiæ facit extra portā daphnicā. At uero Pli. ii. qui tū puinciā gubernabat: misericordia ob multitudinē interēptorū motus: ad traianū scribit innumera hoīum millia quotidie obrutari: in qbus nihil oīno sceleris dephenderet: aut aliqd qd Romanas leges offenderet: nisi hoc solū qd aī lucāos hymnos xp̃o cuidā caneret de uaduheria uero aut hmōi crimina apud eos illicita firi. Vñ p̃motus traianus referibit xp̃ianos qdē nō eē. reqrendos: oblatos tamē puniri oportere. Perit ex illo tumultu Simeō dñi cōsobrinus hierosolymitāus ep̃s in cruce positus filius cleophae q. c. & xx. cōpleuit ānos. Hec autq; dixi sub hoc pōtifice gesta sunt: non aut sub Cletō: ut eusebius in. iiii. hystorie suę libro oñdit. Damasus. n. cletū ab Anacleto patria & genere mortis differre ostēdit. Nā Cletus natiōe romanus sub Domitiano. Anacletus uero atheniēsis sub traiano p̃fice morit̃. Hic aut & memoriā patri cōposuit: & seorsum a plebe loca ubi martyres sepellirent assignauit: & sacris ordinibus semel mēse decēbri habitis: p̃æbyteros. y. diaconos. iiii. ep̃os diuersis in locis sex numero creatis: quo qdē ultimo supplicio perēpto uacat ep̃atus diebus. xiii. Sedit at ānis. ix. mēsis. ii. diebus. x.

EVARISTVS VNICVS PAPA VI.

EVARISTVS natione græcus patre iudæo nōse iudæa ex bethleem ciuitate ad traiani t̃pa puenit: cuius p̃cipis ob singularē iusticiā & humanitatē libet mētionē facimus. nā ubiq; terrarū ita se æqualē oībus p̃buit: ut usq; ad iustiniani t̃pa in creatione principū sit acclamātū. Felicior sit augusto ac traiano melior. Præterea uero tātz cōitatis & humanitatis fuit i uisendis ægrotis: salutādis amicis: celebrādisq; passim festis diebus inuitādisq; cōuiuiis: ut ei tāta benignitas uicio daret. unde dictū illud impatore dignū p̃dicit. Talē priuatis impatore esse oportere: quales sibi priuatos optat hēre. Honores aut diuitias facultates præmia benemerentibus æque distribuit. Nulli quicquam iniuriarum fecit augēdi arariū gratia. Immunitates ciuitatibus inopia laborātib; dedit. Fluminū traiectiones ac itinera periculosa tuto & saluberrimo ope cōposuit. Portum Anconitanum ducto præalto & lato muro ad coercēdos maris fluctus muniiuit. Nihil in uita agens: nihil cogitans quod ad cōem utilitatē non pertineret. Hac tāta gloria belli domiq; parta apud seleuciā Isauriæ ciuitatem profluio uentris periit anno ip̃erū eius decimo octauo mense sexto. cuius ossa Romam postea delata sunt: & in urbe sepulta urna aurea in foro quod ipse struxit sub colūna Coelide: quā adhuc cerni-

mus

Persecutio in christianos

Plinius

Simeon

Benignitas Traiani

Portus anconitanus Sepulchrum Traiani

mus: cuiusq; altitudo centū. & .xl. pedū est. At Euaristus: ut Damasus ait Titulos in Titulos
 urbe Roma p̄sbyteris diuifit: & septē diaconos in ordinē redegit: qui custodirent diuifit
 ep̄m prädicantē p̄p̄ stiliū ueritatis. Idem constituit ne plebis in ep̄m accusatio re
 ciperet. Ordinationes ter habuit mense Decēbri: ac p̄sbyteros sex: diaconos duos:
 ep̄os per diuersa loca numero quinq; creauit. Huius tpe Papias fuit Ioannis audi
 tor hieropolitanus ep̄s: qui non tm̄ h̄storiz ueterum discipulorū dñi: quantū uo
 ce Aristonis & senioris Ioānis adhuc uiuentis delectatus est: unde apparet ex ipsa
 nominū dinumeratione cum oīum fere apostolorū mentionē fecisset: alium esse Io
 annē qui inter apostolos locat: alium seniorē Ioānem quē post Aristonem nume
 rat: qui certe doctissimus est habitus: quēq; ēt multi secuti ob doctrinā sunt: ut He
 reneus: Apollinaris: Tertullianus: Victorinus: Pictauiensis: Lactātius firmianus. Lactātius
 Quadratus quoq; apostolorū discipulus ecclesiā deistū periclitantē fide & indu Quadratus
 stria sua: quoad fieri potuit sustentauit. Nam cū Hadrianus: tum Athenis hyemē tus
 agens symystelq; eleusinā omnibus p̄ene sacris initiatus occasionem sc̄quiendi in Hadrian
 xp̄ianos dedisset. Quadratus ipse librum Hadriano porrexīt de honestate religio
 nis xp̄ianæ cōpositum: plenū fidei & rationis. Idē fecit Aristides Atheniensis philo Aristides
 sophus sub pristino habitu xp̄i discipulus: uolumē: nāq; nostri dogmatis rōnem cō
 tinense odē tpe: quo & quadratus Hadriano principi obtulit. His autē apologeti
 cis libris factum est: ut Hadrianus iniustū fore existimans xp̄ianos indicta cā ubiq;
 occidi: Minutio Fundano Asiæ proconsuli scripserit. Neminē occidendū: nisi de ac
 cusatore & crimine constaret. Euaristus autē ut quidā tradunt martyrio coronat ultimo Traiani principis anno. Sed melius censent: qui sub Hadriano nondū in chri
 stianos placato id ei contigisse scribunt. Annis enim nouem sedit mēlibus decem: al. ānis de
 diebus duobus. Sepultus est autē Euaristus in uaticano apud beatī Petri corpus. cē mēlib
 vi. kal. Nouembris. Vacat tū sedes dies. xix. septē &c.

ALEXANDER .I. PAPA .VII.

ALEXANDER patria Romanus: patre Alexandro ex regione capite
 trauri iuuenis ætate moribus senior usq; ad Helii Hadriani tēpora perue
 nit. Hadrianus. n. cōsobrinæ Traiani filius imperiū accipiēs primo qdem
 xp̄ianis aduersatus est: postea ut deinceps dicitur cognita eorū religioe & pietate
 in eos admodū beneficus fuit. De populo Romano bñmeritus pater patriæ statim
 appellat: ei usq; uxor augustæ nomē suscepit. Vtraq; uero lingua eruditissimus: &
 leges multas cōposuit: & bibliothecā insignē athenis retulit: Plutarchi Cheronei:
 Sexti: Agathoclis: & Oenomai p̄bi doctrina ac familiaritate delectatus. Athenien
 sibus autē leges petētibus ex Draconis: & Solonis inīa iura cōposuit. Item quoq; sa
 cris elusinā initiatus multa Atheniēsis dona contulit: eorūq; pontem restituit:
 quem cephus flutius inundās alluione dissoluerat. Fecit & Romæ sui noīs pō
 tem qui adhuc extat: & sepulchrū in uaticano apud tyberim: quo nunc pontifices Pōs & se
 pro arce utuntur. Tyburinam quoq; uillam miro sumptu ædificauit: quæ quidē pulchrū
 hodie tybur uetus appellat: in eaq; puinciarum & locorū celeberrima nomina in hadriani
 scripta erant. Pelusiū autē ueniens Pompei tumulū magnificentius extruxit. Murū Villa ty
 duxit in britānia octoginta millia passuū: qui barbaros Romanosq; diuideret. Se burtina
 pro claro prætorii suū p̄fecto: & Suetonio trāquillo ep̄istolarum magistro. Ac
 uero Alexander Romanus pontifex primus ob memoriā passionis xp̄i in sacrificio
 addidit: qui pridie q̄ pateret usq; ad hanc clausulā: hoc est corpus meū. Instituit itē

SIXTVS .I. PAPA VIII.

ut aqua quā sanctam appellamus sale admixta iterpositis lacris oratiōibus & in tē-
plis: & in cubiculis ad fugiēdos dæmones retineret. Voluit quoq; aquā admisceri
uino in cōsecratione sanguinis & corporis Iesu xpī: quo significat xp̄m ecclesię cō-
iunctū eē. Oblationē quoq; ex azimomō aut ex fermentato: ut aīa fieri mādauit: q̄a
Ebionitæ hoc mō purior: ac potior haberetur: & ebionitis hæreticis calūniādi occasio aufer-
retur. Huius uero t̄pibus fuit Agrippa cognomento castoris: qui basilidis hæreticis
columina i euangeliū scripta sua doctrina mirificat confutauit: barabam & bar-
Chocebas thecab eius prophetas cōficta. Ad terrorem nomina: & deum maximum eiusdem
Iudaicę factionis xp̄ianos uariis suppliciis persecutus est. Huius uero atq; iudęo-
rum omnium pertinaciam Hadrianus imperator ultima cæde perdomuit: præce-
pitq; me cui iudæo facultas introeūdi hierosolymā daretur: xp̄ianis tantūmodo ci-
Halīa uitate permīssa quā mœnibus & ædificiis instaurans de suo nomine haliam appel-
lauit. In eadem uero ciuitate Marcus ex gentibus primus ep̄s constituitur cessanti-
bus his qui fuerant ex iudæis. Huius quoq; pontificis tempore martyrium pro fi-
Saphyra
Sabina de Christi Saphyra Antiochena: & Sabina Romana mulier passæ sunt: & Fauori-
nus Palemon. Hærodes Atheniensis Marcus Byrantius rhetores insignes habentur.
At Alexander post ordinationes tres quas habuit mense decēbris: q̄bus præf by-
teri quinq; diaconi tres: ep̄scopi per diuersa loca quinq; creati sunt: Martyrio coro-
natur: cum euentio & Theodoro diaconis: sepeliturq; in uia nomentana: ubi inter-
fectus est septimo ab urbe milliario. y. nonas Maii. Sedit annis decem mensibus se-
ptem diebus duobus. Vacauit autem sedes dies. xxv.

SIXTVS .I. PAPA VIII.

SIXTVS natione Romanus patre pastore: uel ut alii uolunt heluidior
fuit Hadriani tempore: usq; ad Verū & Annieulū consules: quē quidem
Hadrianū inter bonos principes numerādum cēsuimus. Liberalis enim
splendidus: magnificus ac clemens fuit. Nam & fr̄ileū in se gladio furentem medi-
cis curandum tradidit: & egros bis ter uel in die inuilit: & Alexandriam a Romanis
euerſam sua instaurauit impensa. Romę Pantheō restituit: ac munera Aromatica
Verſusha populo dedit. Moriens hos uersus fecisse dī. Animula uagula blandula hospes co-
driani melq; corporis. Quo nūc abibis in loca pallidula rigida nudula: nec ut soles dabis
Constitu- iocos. Moritur aut morbo intercutaneo uigesimo secundo imperii sui anno: ac se-
tio ſixti pellitur Puteolis in uilla ciceroniāna: Sixtus aut rei diuinę ut par erat curam ge-
rens constituit: ne a quoq; nisi a ministris sacrorum mysteria & uasa sacra tangeren-
tur: maxime uero a fœminis: neue quod sacerdotes corporale uocāt ex alio q̄ ex li-
neo panno: & quidem purissimo fieret. Idem censuit ne ep̄i ad sedem apostolicā uo-
cati redeuntes: a suis reciperent: nisi secum deferrent litteras pontificis plebem sa-
lutantis. In celebratione uero mandauit: ut sanctus sanctus deus sabaoth cantare-
tur. Nuda primo hæc erant & omnia simpliciter tractabantur. Petrus enim ubi cō-
secrauerat: oratione Pater noster usus est. Auxit hæc mysteria Iacobus ep̄scopus
Ordina- hierosolymitanus: auxit & Basilius: auxere & alii. Nam Celestinus missæ introitū
tio missæ dedit. Gregorius kyrieieison. Gloria in excelsis deo. Telephorus Collatiōes Ge-
lasius primus. Ep̄istolam & Euāgelium Hieronymus. Alleluia uero sumptum est
ex ecclesia hierosolymitana. Symbolum in concilio Niceno. Mortuorum autem
cōmemorationem Pelagius inuenit. Tus Leo tertius. Osculum pacis Innocentius
primus;

primus: ut caneret Agnus dei: Sergius pontifex instituit. Cū uero Sixti temporibus ppter frequentes cædes pauci reperirentur qui nomen christi profiteri audent: & galli xpiani præsulem sibi deposcerent: eo peregrinum Romanum ciuem misit: qui confirmatis in fide gallis Romā rediēs ultimo supplicio afficitur in uia appia eo loci ubi xps discedenti Petro apparuit. Eius corpus in uaticanū per fideles delatum apud sepulchrū Petri recondit. Aqla quoq; Iudæus natione Pontificus cū priscilla uxore edicto Claudii discedens usq; ad hæc tempora: ut nonnulli aiunt superuixit secūdus moysæ legis interpret post illos. lxx. q Philadelphi tēporibus fuere. At uero Sixtus ubi ordinatiōes ter mense Decembri habuisset: qui al. annis bus p̄s byteros. xi. diaconos undecim ep̄os: per diuersa loca quattuor creauit. mar decē men tyrio coronatur: & in uaticāo apud Petrum sepellitur. Sedit autem annis decem sibus quat mensibus tres diebus. xxi. Vacat tum sedes bido tantum. tuor &c.

TELESPHORVS VNICVS PAPA IX.

TELESPHORVS natiōe græcus ex p̄e Anachorita Antonini pii tpi bus fuit: cuius qdem imperatoris p̄num genus e Gallia Cīsalpina originē habuit. Imperauit aut cū filiis Aurelio & Lucio annis duobus ac. xx. origo an- mensibus tribus: tanta cū modestia & benignitate: ut merito pii cognomentū ade tonini pii. ptus sit: ac pater patriæ appellatus. Nulli. n. unq; tum priuatim: tum publice acer bus fuit: aut in redimendis pecuniis: aut exactiōe tributū qd' qdem interdum ita remisit: ut cautionibus incēsis oīum debita relaxaret. Quid plura de hoc principe dicam? Qui religione: pietate: gratia: humanitate: clemētia: iustitia: modestia: cū Numa pompilio bonorū omniū sentētia comparari potest. Is p̄terea cum tyberis inundatione plurima Romæ uexasset ædificia: tū priuata: tum publica: sua impēsa ciues in restituēda urbe liberalissime iuuuit. Tarracinēsem quoq; & Caietanum tarracinē portum miris operibus: ut nūc etiam apparet restituit. Eius quoq; impēsa erectā sis & caie- esse columnā illam cocleā putarim: a qua urbis celeberrima regio nomē accepit. tanus por- Telephorus aut quem diximus Sixto successisse cōstituit: ut septem hebdomadi tus bus ante pascha ieiunium obseruaret: utq; in natali Iesu xpi noctu tres missæ cele Ieiunium brarent: prima in dimidio noctis: quo xps in Betleem nascitur: secūda illucescēte telepho- aurora qñ a pastoribus cognitus est: tertiā eadem hora diei qua nobis dies redem ri ptionis & ueritatis illuxit: cū omni reliquo tempore ante horam tertiā celebrare interdictū esset: qua hora dñs noster in cruce ponit: ut Marcus ait. Constituit itē ut ante sacrificiū hymnus ille caneret: Gloria in excelsis deo. Huius temporibus Iustinus multū elaborauit pro fide christi. Iustinus philosophus ex Neapoli urbe palesti- na: qui & Antonino Pio principis ac filiis eius librum dedit contra gētes scriptū: philoso- & dialogū contra Triphonem principem Iudæorū habuit. Inuēctus est: & in Mar- phus tionem q Cerdonis dogma secutus alterum bonum: alterum iustum dñm asseru- cerdo hæ- it: tanquā duo contraria principia creationis & bonitatis. Impugnauit & crescen reticus tem cynicum ut gulosum: Mortis timidū: luxuriæq; ac libidinum appetentissimū christiq; blasphemū: cuius insidiis ad extremū circūuentus p dignitate christiani nominis sanguinem fudit. Hunc aut Iustini hostem non philosophum fuisse: sed Valētinia philopompum. i. amatorem arrogantia scribit Eusebius. Eodemq; tempore inua nā hēresis luisse Valentinianam hēresim cōstat. Ii qdem Valentiniani cuiusdam sectatores Photinus quādam purum trāsisse. Photinus autem tum Lugdunēsis ep̄s uir certe singula- Photinus

ris uirtutis & doctrinæ: ut ait Isidorus iam nonagenarius martyrii coronam constanti animo perpeßus est. At uero Thelephorus cū ordinationes. iiii. mense Decembri habuisset: creassetq; præbyteros. xv. diaconos. xvii. episcopos. xiii. martyrium subiens: apud beati Petri corpus in Vaticano sepellitur. Sedit annis undecim: mensibus tribus: diebus. xxii. Vacatum sedes dies septem.

HIGINVS VNICVS PAPA. X.

Laus antonini

HIGINVS natione græcus præa atheniensis præ philosopho Antonino pio imperante Telephoro successit. Addere uero aliquid etiam de laudibus Pii antequam ad Higinum ueniam: hominis uirtus me cogit. Qui adeo moderatæ gloriæ fuit in re militari: ut defendere magis præcias q̃ augere studeret: utq; hanc Scipionis suam sepius usurparet ac diceret: male se unum ciuem seruare: q̃ mille hostes occidere cōtra Domitiani institutū: qui populi romani exercitum hostibus obiciēbat quo rarior in patriam reuerteret: adeo multitudinē oderat & reformidabat ob eius sæuitiam. Tantæ autē iustitiæ pius fuit: ut multi reges multeq; nationes positis eius iussu armis ad hominem controuersias suas litelq; deferrent: eiusdemq; sententiæ statim parerent. Ob hæc aut merita quæ maxima sunt populus Romanus mortuo & flaminem & Circenses & templum & sodales Antonianos lachrymantibus omnibus constituit: ad Higinus urbis Romę episcopus: tum maxime clerum prudenter in ordinē redegit: gradus distribuit: instituitq; ne templa sine celebratione dedicarentur: neue augerentur diminuerenturq; sine arbitratu metropolitani uel episcopi. Vetuit itē ne Tigna: reliquaue materies ad ædificanda templa congesta in pphanos usus conuerteretur: posse tamē ad structuram alterius templi uel cœnobii concedente episcopo trāsseri. Voluit item unum saltem patrimū unamue matrimā baptismo interesse: sic enim eos appellant qui infantes tenent dum baptizātur. licet reuera patrimus & matrima aliud significēt: est enim patrim⁹ teste festo qui cum pater sit patrem adhuc habeat: idem de matrima dicendum est: instituit præterea ne metropolitani episcopū p uinciæ suæ alicuius criminis reū faceret & damnaret: nisi prius a præcialibus episcopis causa discussa & cognita fuisset. Sunt tamē qui hoc postremū Pellagio pontifici ascribāt. Huius quoq; tēpore fuit & Policarpus: Ioānis apostoli discipulus smyrneus ep̃s ab eo creatus ac totius Asiæ religiōe & doctrina: tū facile princeps. Is autem Romam ueniēs plurimos fidelium Martionis & Valentini falsa persuasione deceptos ad fidem reduxit. Cum autem Martiō forte huic obuiam factus diceret me ne cognoscis? Respondit cognosco quidem primogenitū diaboli. Negabat enim patrem christi deū esse creatorem: qui per filium mundū fecerat: postea uero impe Arāte. M.ntonio & L. Aurelio cōmodo quarta post Neronē persecutione smyrne sedente proconsule igni crematus est. Melito quoq; asianus sarden sis episcopus Frōtonisq; oratoris discipulus librū de doctrina christiana. M. Antonio tradidit. Huius ingenium Tertullianus mirum immodum laudat dicitq; a plerisq; nostrorum pphetam habitū esse scripsit & Theophilus Antiochen sis ecclesiæ episcopus librum contra Martionem imperante. M. Antonio scripsit & librum contra Hermogeniis heresim: qui materiam non naturam introducēs deo non autem naturæ eandem comparauit: materiam elementorum & deum appellans. Higinus autem bene de ecclesia dei meritis cum ordinationes ter Decembri mēse habuisset creassetq; præbyteros. xy. diaconos quinque episcopos lex moriē & apud

Policarpus

martion

Melito
tertullianus

theophilus

Hermogenes

Hereticus

& apud beati Petri corpus in Vaticano sepellitur. iiii. idus Ianuarii. Sedit annos quattuor: menses tres: dies quattuor: alias sex. Sedes aut quatríduo tum uacat.

PIVS .I. PAPA XI.

PIVS natione Italus patria Acgleiensis patre Ruffino. M. Antonini uerit tempora attingit: qui tum una cum. L. Aurelio commodo fratre annis. xix. imperium a quo iure administruit. Bellum autem contra Parthos simul susceptum admirabili uirtute & felicitate gesserunt: de hostibusque triumpharunt. Verum non ita multo post apoplexiæ morbo e medio sublato Comodo fratre: Antoninus solus imperium obtinet quem certe ob eius præstantem in omni genere uirtutis animi Mirari facilius quam laudare licet. Hic enim & quia a teneris annis eiusdem animi eiusdemque uultus in qua uis fortuna semper est habitus: & quia benignitas naturæ cum doctrina a Colatino Frontone Oratore habita in eodem uiro certabat: ab omnibus philosophus merito appellatus est: Platoni sententia quam semper Capitolino teste in ore habuit sæpius repetita: tum demum florere ciuitates. Si aut philosophi imperarent: aut imperantes philosopharent. Adeo autem doctrinæ audus fuit: ut imperator etiam Apollonium philosophum: & Sextum Plutarchi nepotem legentem audiuerit. Frontois quoque præceptoris statuam honoris causa in senatu collocauit. Hoc tempore Pius pontifex consuetudinē & quidem magnam cum Hermete habuit: qui librum scripsit titulo pastoris insignitum: quo quidem in libro Angelus pastoris personam induens ei mandat: ut omnibus persuadeat pascha die dominico celebrari: quod etiam fecit. Constituit item Pius: ne hæreticus quispiam ex iudæorum heresi susciperetur & baptizaretur. Rogatu uero Praxedis sanctissimæ foeminæ thermas nouati in uico patricii in honore sororis suæ diuæ pudetianæ dedicauit. Multaque dona huic templo obtulit: ac sæpius eodem in loco sacrificium deo præstitit. Vbi & fontem baptismi constituit: ac benedicens consecrauit: multosque uenientes ad fidem in nomine trinitatis baptizauit. Illis quoque poenam constituit qui negligētes sunt in atrectando christi sanguine & corpore: penitentiam inquit agant. xl. diebus quorum negligētia in terram aliquid deciderit: si super altare tribus diebus: si super linteum quattuor: si in aliud linteum. nouem diebus. Vbi cumque deciderit: si recipi potest: lambatur: si secus: aut lauetur aut radatur: lotum & rasum: aut comburatur: aut in sacrarium reponatur. Huius tempore in precio est habitus Apollinaris Asiæ hieropolitanus episcopus: qui in singne uolumen de fide christi. M. Antonio secundo tradidit. Scripsit & in cataphrigas: qui tunc etiam cum prisca & maximilla insaniebant uaticinantes incipiente tamen montano: quorum omnium hæc erat opinio aduentum spiritus sancti: non in apostolis: sed in se traditum fuisse. Illis quoque temporibus laudabat: & Tatianus uir doctissimus quoadiu ab opinione Iustini martyris præceptoris sui non discessit. Nam postea inflatus opinione sui nouam heresim condidit quam postea Seuerus auxit. Vnde Seueriani appellati. Ii uinum non bibunt: carnes fastidiunt: & uetus testamentum ac resurrectionem non recipiunt. Præterea uero Philippus cretensis episcopus præclarum contra Martionem librum hoc tempore edidit. Nam sicuti dixi Martionistæ Cerdonis dogma sequebantur. Scripsit & Musanus librum contra quosdam qui ad Eucratiatarum hæresim declinabant: horum quidem opinio cum

Modestia
Antonini

Fronto

Hermes

Praxedis
pudentiaApollina
riusCataphri
gesHæretici
TatianusSeueriani
hæretici

Philippus

Septizonium Seuerianas & septizoniū extruxit nō longe a circo maximo Palatinum iter & cæliū montē. Paulum autē abfuit quī Pauli. iij. pontificis iūssu lapidatū quidam superioribus annis eā partem septizoniū quæ adhuc extat demolirent. At Zepherinus pontifex rei diuinæ magis q̄ humanæ intentus cōstituit. ut astantibus clericis & laicis fidelibus & leuita & sacerdos ordinaretur quod postea in calcedoniēsi cōcilio confirmatū est. Statuit item ut cōsecratio diuini sanguinis in uitreo uase nō autem in ligneo: ut antea fieret. Hæc quoq; institutio seq̄ntibus temporibus imutata est: uetitū. n. est ut neq; in ligno fieret propter raritatē qua sacrm imbibitur: neq; in uitro ppter fragilitatem: ne ex metallo ob tetrū saporem quem idē concipit: sed fieri uoluere ex auro argenteo: aut ex stanno: ut in Triburiensi & Reniēsi concilio scriptū apparet. Idē præterea instituit ut omnes xpiani annos pubertatis attingētes: singul' annis in solemni die paschæ publicæ cōmunicarēt: quod quidē institutū innocentius tertius: deinceps nō ad cōionem solum uerū etiā ad cōfessionem delictorum traduxit. Mādauit itē ne episcopus uel a p̄iarcha: uel a p̄imate uel a metropolitano suo in iudiciū uocatus sine auctoritate apostolica dānaretur. Voluit postremo p̄sbyteros oēs adesse celebrāte ep̄o quod etiā ut dictū est: Euaristo placuit. Huius autē tp̄ibus fuere & heraclitus q̄ in apostolū cōmētarios scripsit: & Maximus qui famosam quæstionē isigni uolumine discussit: & Candidus qui hexamerō composuit: & Origenes qui decimo Seueri pertinacis anno persecutione in xpianos mora leonida patre interēpto quē ipse adolescēs ad martyrium adhortatus est: cum sex fratribus & matre uidua pauper relinquitur: redactis in fiscum paternis bonis: quod christū uerum deū profiterent. Vnde grāmatica sibi ac suis uictum quæsiuit. Discipulū autē Plutarchum habuit: q̄ postea martyrio coronatus est. Torus deinde ad religiōem cōuersus catethizādī hoc est p̄dicādī officiū habuit. Tātī autem ingenii fuit: ut nulla eum lingua nulla litteratura latuerit. Mira urebatur continentia in cibo & potu: abstinentia in rebus alienis. Nā & paupertatē christi imitatus est: & multis ānis nudis ambulauit pedibus: illud quoq; quod in euāgelio dicitur secutus est: & si puerile habet: q̄ sunt eunuchi q̄ se ipsos castrauerūt propter regnū dei: Huius uirtutē plærīq; imitati martyriū p̄ se de christi æquo animo passi sunt: maxie uero potamiēna mulier: calida pice in capite eius fusa. Zepherinus autē cum ex ordinationibus. iiii. mense decembri habitis p̄sbyteros. xiii. diaconos. vii. ep̄os. xiii. creasset. Moritur tpe seueri ac in uia Appia non longe a cœmiterio calisti sepellitur. vii. Kalen. Septembris. Sedit autem annos octo alias nouem menses septem: dies decem. Vacat tum sedes dies. v.

CALISTVS .I. PAPA XVII.

Papinia **Bassianus** **Bassianus** **natu**
ALISTVS natiōe Romāus p̄re Domitio ex regiōis urbis Rauēnatū usq; ad Seueri tempora peruenit: cuius cū animo fortūa mutata est. Nā ubi quintus a Nerone persecutionem in christianos mouet cōtinuo uariis periculis & bellis distrahit: hīnc a postcennio nigro q̄ magnos in Syria motus cōcitauerat: hīc a Clodio albino quē tñ in gallia nō i cruetō plio supauit. Inde uero in Britāniā profectus deficientibus fere locis omnibus uariis casibus afflictatus apud Eburacum Galliæ moritur: anno imperii sui. xviij. Duobus filiis relictis: Bassiano: & Geta: quorum Geta hostis publicus iudicatus est ac interfectus: cū ob uitam eius omnibus probis contaminatam: tum uel maxime quia Papiniæ num iuris ciuilis alterum asyllum sua manu necauerat. At Bassianus sumpto a Se

natū Antonini nomine imperio potitus est: ac Caracallæ cognomentū accepit a caracalla
 genere uestis quam populo dono dedit. Is autē patre asperior & omnium libidine
 intempantior: nullum genus facinoris in uita prætermisit. Nā & fratrem Getam Getā
 occidisse putat licet Geticum triūphum eius nomine duxerit: & nouercam suam
 in uxorem duxit. Nihil egregium de se reliquit præter Thermas Antonianas: quas
 ipse incohauit & Alexāder perfecit. Muniuit & uiam nouam. Eos præterea capi
 tali pœna affecit q̄ remedia quartanis ac tertianis collo gestarent. Damnati præ
 terea ab eo sunt: q̄ ad statuas minxissent. Hic postremo dum bellū in parthos mo
 uet inter Edessam & Caras ab hostibus circūuentus occidit: Septimo imperiū sui
 anno: dum leuādæ uesticæ causa ex equo descendisset. Calistus autē pontifex in tan
 ta rerum pturbatione tāq̄ sceleratis imperatoribus nequaq̄ ab instituto suo disce
 dens constituit: ut ter in anno ieiunaret die sabbati præsertim frumētū uini & olei
 gratia secūdum prophetam: uidelicet quattuor mens. & decimo inchoando annū
 hæbreorum more: uerum postea mutata sententiā id in quattuor anni tēpora trā quattuor
 stulit: in uernale scilicet: estiuale: autumnale: & hyemale: quibus tēporibus dein tempora
 cepit ratio sacrorum ordinum habita est: cum antea id q̄dem tantum modo decē unde
 bri mense fieri consueuisset. Idem quoq̄ instituit ne clericorū delatores & accusa
 tores: uel infames: uel suspecti: uel inimici in accusatiōibus & iudiciis reciperent.
 Eos uero hæreticos putauit: q̄ arbitrantur sacerdotes post crimen admissum etiā
 si dignam penitentiam subiissent ad pristinos honores redire non posse. Hunc edi
 ficasse basilicam in transtiberina regione in honorē beatæ uirginis. Damasus scri
 bit. Non tamen crediderim hanc illam esse quam hodie tam celebrem & amplam
 cernimus: cū ea tempestate ob crebras persecutiones occulta essent omnia & sa
 cella potius atq̄ eadem abdita & plerunq̄ subterranea q̄ apertis in locis ac publi
 cis fierent. Cœmiteriū quoq̄ de suo nomine condidit uia appia: eo: loco ubi mul
 torū martyꝝ cineres antea repositi fuerant. Vnde mirū cuiuspiam uideri non debet
 prius multos eisdē in locis sepultos diximus: cū nomen illud postea a notiore pso
 na traxerit. Inuisi ego hæc loca cū amicis q̄busdam religiōis causa. Visunt adhuc
 cineres & ossa martyrum: uisuntur sacella: ubi priuatim sacrificia fierent: quæ pu
 blicę quorūdam impatorum edicto exhiberi deo non poterant. Huius temporis
 fuit Tertullianus apher centurionis procōsularis filius quem Hieronymus
 primū post uictorem & apolloniū inter doctos latinos cōmemorat. Acris. n. inge
 niū fuit: multa uolumina scripsit. Vidi ego Hieronymus inq̄t Paulum quēdam cō
 cordiæ quod oppidum Italiæ est: qui se beati Cypriani notarium cum ipse admo
 dum adolescens esset Romę uidisse diceret: referretq̄ Cyprianum nunq̄ absq̄ ter
 tulliani lectiōe unam diem præterisse. Is uero cum usq̄ ad mediā ætatem p̄s by
 ter mansisset inuidia deinceps: & contumeliis clericorū Romanæ urbis ad mon
 tani doctrinam lapsus contra ecclesiā uolumina cōposuit maxime uero de pu
 dicitia: de monogamia: de ieiuniis. Scripsit & contra Apollonium libro. vi. Eisdē
 quoq̄ t̄pibus multa p̄clare gessit origenes. Nā: & hebioneorū hæresim impugna
 uit: & Xpm ex Ioseph & Mariā natū p̄p̄ esse hoīem dicebant: & legē iudaico ri
 tu seruādā p̄dicabant. Hoc idē & symmachus sentiebat. Traduxit et̄ sua doct̄ri
 na ad uerā fidē Ambrosium quendā Valentiniani dogmatis: ut ait Eusebius imi
 tatorē uel ut Hieronymo placet Martionitē cui p̄ theoxpō p̄s bytero liber Orige
 nis de martyrio inscribit. Hūc qdē & si hostē sibi porphyrius desumpserit xp̄ia

MENTEM ALIT ET EXCOLIT

K.K. HOFBIBLIOTHEK
ÖSTERR. NATIONALBIBLIOTHEK

42.C.5

42. C⁵.

In hoc volumine hec continentur.

Platyne de vitis mari. ponti. Historia periocunda: Diligenter re
cognita: et nunc tantum integre impressa.

Raphaellis Uolaterrani historia. De vita quattuor: Mari. ponti.
nuper edita: et in fine posita.

Platyne de falso et vero bono Dialogus. ad Sixtū. iiii. pōti. mari.

Platyne contra amores Dialogus. ad Lodouicum Stellam man
tuanum.

Platyne de vera nobilitate Dialogus. ad amplissimum Ursinum
Tranensem episcopum.

Platyne de optimo ciue Dialogus. ad Laurētium medicē.

Platyne Panegyricus. in laudem Reuerendis. Cardinalis Vice-
ni: et patriarche Constantinopolitani.

Diuersorum academicorum panegyrici. in Platyne parentalia.

Ex
Augustissima Bibliotheca
caesarea Vindobonensi
SL.

PROHEMIUM PLATINAE IN VITAS PONTIFICVM
AD SIXTVM QVARTVM PONT. MAXIM.

MULTA Quidē in uita utilia esse beatissime Pontifex & humano generi cōmoda: nemo est q̄ ambigat. Scripsere Philosophi multa: scripsere Mathematici excogitata & inuēta ad ingēia hoīum excolēda. Magnū fuit ne mētiar secreta naturæ rimari: & cœlos scādere: atq; idē ad nos doctrinā & artem earū rerū traducere: quæ auctor & p̄rēs oīum deus p̄cul ab oculis mortaliū collocauerat: ut quū tātam pulchritudinē: ac p̄petuū ordinē admirātes: intueremur: maiestātē diuini numinis merito collaudaremus. Negari certe nō pōt: qn̄ ex hac philosophandī rōne magna utilitas ad hoīes puenerit: ingenio præsertim utētes: q̄ppe pulchritudine diuinitatis cōmōti humana cōtemnētes: uitā cœlestem in terris ducere nitunt̄. Vex̄ (ut ait poeta). Nō osa possumus oēs. Inuenienda igitur uia fuit quæ oībus adiutū ad fœlicitatem præstaret: ne solis philosophis cōsultum uideret̄. Ea certe rerū gestarū cōgnitio est: quas ipsa hystoria cōtinet: ex qua nō qđ una: sed qđ oēs ætates ægregie fecerint: colligentes magistrā nostræ uitę uetustatē ipsam habituri priuati ēt quouis impio digni existimamur. Præterea uero ex hac cognitiōe: ad prudētiam: ad fortitudinē: ad modestiā: ad oēs deniq; uirtutes animi hoīum ita concitant̄: ut laude ipsa nil antiquis: turpitudine aut̄ nil detestabilius existiment. Quod si ueteres illi apud quos uirtus in precio fuit celebrari maiōrū suorū statuas in foro collocatas: p̄ templis: in locis publicis uolebāt ad utilitatem hoīum respicientes: quanti a nobis faciēda est hystoria: quæ non muta ut statuarū: non uana ut picturarū: ueras præclarorū uiroꝝ imagines nobis exprimit: quibus cum loq; quos cōsulare & imitari: ut uiuos fas est. Addo præterea qđ hystorię lectio: quæ uitam hoīum continet: ad eloquentiā: ad humanitatē: ad usum rerū quauis facultate gerendarū cōfert plurimū: atq; adeo qđ em: ut eos ēt qđ rebus gestis nequaquā interfuerat: dum aliqđ compositē: atq; eleganter narrant. supra cæteros sapere & intelligere arbitrant̄. Tu itaq; Theologorū atq; Philosophorū princeps Maxime Pōtifex hac hoīum utilitate motus simulq; dignitati ecclesiasticæ cōsulēs: nō frustra mandasti ut res gestas Pōtificum scriberem: ne illoꝝ benefacta p̄irent negligētia scriptorū: qđ suo sudore & sanguine hāc Remp. xp̄ianā: tam amplam nobis: tamq; præclaram reliquere: utq; deinceps haberēt posterī n̄ri quo ad bene beatq; uiuēdum incitarent̄: cū legendō p̄discerent qđ imitari qđue fugere oporteret. Non sum tñ nescius futuros quosdam qđ dicant me hoc onus frustra suscepisse: cum id antea a plerisq; factum sit. Legunt̄ certe multi: Damasum semp̄ excipio: quī nullū florem orōnis: nullā cōpositionem & elegātiā sequunt̄: nō de industria: ut ipsi iactitāt: ornatū fugiētes: quod elegātī stilo res sacræ scribi nō debeant: sed Isicia & ignoratiōe bonarū l̄rarum. His aut̄ obīicere Augustini: Hieronymi: Ambrosii: Gregorii: Leonis: Cypriani: Lactāti eruditiōnē & doctrinā sit satis. Qui hac i re Cicerōis auctoritatē sequētes: arbitrati sunt: nil ēē tam icultū & horridū: qđ nō splēdesceret orōne. Nō negauerim tñ huic ḡn̄i scribēdi difficultatem quādā iēsse: cū nudis uerbis iterdū: ac minus latinis qđā exprimēda sunt: quæ in n̄ra theologia cōtinent̄. Hæc aut̄ ad latinitatē qđ referat magnas pturbatiōes īgeniis n̄rorū tēporū hac cōsuetudine imbutis afferat necesse est: mutatis præsertim terminis: unde oīs disputādī ac rōcinādī series colligī. Sed habeat hanc quoq; auctoritatē ætas n̄ra: uel xp̄iana theologia potius. Fingat noua uocabula latina faciat: ne ueteribus t̄m̄modo id licuisse uideat̄. Vex̄ iam tandē huic phemio finem imponā ubi lecturos prius admonuero: nō esse mirādum si cū pōtificum uitas & mores scripturū me pollicitus sum. Impatorū quoq; principū ac Ducū res gestas insereuerim. Adeo. n. hæc simul cōnexa sunt: si primos imperatores dum christianis aduersantur: si ultimos dum fauent̄ inspicis: ut alterum integre sine altero exprimi nequiuert. Legant ergo æquo animo: & si quid emolumentī ex hac scriptiōne nostra perceperint: tibi soli Pōtifex optime gratias agant. cuius sanctissimo imperio libenter obtemperauī.

PLATYNAE de uitis Pontificum hystoria: quam a uitis Christi merito suspi-
catus est ad Sixtum quartum Pontificem Maximum.

CHRISTVS

Obilitatis maximam partē duci ex his maioribus qui clari
iustiq; fuere: qui ob singulare aliquā uirtutem impauerūt
nemo est qui ambigat: nisi qui Platonis auctoritatem non
adeo probat: cuius quadripartitā de nobilitate diuisionem
quantū ad genus pertinet Christus rex noster cōsecutus est.
Quē n. ex gētilibus habemus: qui gloria & nos: cum Da-
uid & Salomone: quiq; sapientia & doctrina cum Christo
ipso cōferri merito debeat ac possit. Nemine certe. Nascitur
Christus ex tribu iuda nobilissima qdē ob uetustatē: & im-
perii inter hebræos unde ppheta Iacob inqt. Nō auferet
septrū de tribu iuda quoad uenerit qui mittendus est. Is erit pfecto expectatio gē-
tium. Quod autē reges uel duces uel pōtēces in ea tribu fuerint non attinet dicere.
cū libri tū noui tum ueteris testamēti huius nobilissimæ genealogiæ mentionē faci-
ant. Vex post longissima tēpora inter Aristobolū & Hircanū Alexandri regis & pon-
tificis filios orta seditio de principatu effudit: tandem Herodi alienigenæ regnum Iu-
dæorū a Romanis traditur: ex patre enim Idumæorū & matre Arabenatus: & Iudæo
rū legis peritos interfecit: & genealogias incēdit ad integēdū generis sui notā: cels-
sanit ergo ac merito quidē eorum unctio hoc est imperium: quia ex Danielis sentē-
tia sanctus sanctorum generat: quem Maria uirgo Angelo annunciante ex spīritu
sancto cōcepit: & peperit in bethleem Iudæ Cyrino tū syriæ præside. Anno ab ur-
be cōdita. de clī. impit uero Augu. Cæsaris: qui tū orbi impitabat. anno. cccc. ii. Im-
periu. n. a Caio cæsare: tū ppinquitatē nā hereditatis iure accipiens: uel potius pul-
sis ac interfectis parriicidis tyrānisp; remp. usurpare conātibus monarchiam orbis
terrarum in meliorem formā redigens: suis temporibus miram sceleratē præstitit.
Nam pacatis rebus tum externis tum domesticis: tanto in honore non solum apud
suos: uex etiam apud exteros reges fuit: eius nosse ciuitates cōderent: quas Seba-
stas uel Cæsareas appellarūt. Venerunt etiam multi reges ad urbem uisendi hominis
causa: quos ita comiter & perbenigne suscepit: ut ex amicis sibi amicissimos redde-
ret: Cum ciuib; autem suis humanissime uixit: in delinquentes elemens erga ami-
eos liberalissimus est habitus: in comparandis amicis rarus in retinendis cōstantis-
simus. Liberalium artium adeo studiosus fuit: ut nullus pene laboretur dies in quo
non legeret aliquid: aut scriberet: aut declamaret. Ingenio & doctrina Salustii: Li-
uii: Virgilii: Oratii: Asini pollionis: Messalæ: Cornii Oratoris insignis delectatus
est: quorum scriptis etiam eius res gestæ immortalitati commendatæ sunt. Urbem
Romam ita exornauit: ut gloriatus sit se urbem latericiam inuenisse marmoream re-
linquere. Hanc sceleratē quæ neminiar magna fuit: maiorem certe reddidit salu-
berrimo ortu suo Christus rex noster. Intercessere autem a creatione mūdi usq; ad
hunc sceleratissimum natalem diem: anni quinq; millia centum & xcix. Nascitur pu-
er sine dolore matris quippe qui diuinus erat: nō humanus partus: unde nō itegra
statim surrexit & infantem de more pānis inuoluit. Et taberna autem meritoria in
trāstyberina regione ex terra oleū erupit: ait Eusebius: fluxitq; toto die sine iter-
Eusebius

Orosius uallo Christi gentibus ostendēs. Narrat Orosius Augustum Cæsarem ea dem die mādasse ne quis se dñm deinceps uocaret. Diuīnantem credo uerum principem orbis terrarum ac mundi totius natum esse. Idem quoq; mādauit ut in orbe Romano oīum hominū capita censu notarentur ac si maiori principi rōnem gubernati imperii aliquādo redditurus esset hūc aut censui Cynum uirū consularē ex senatus cōsulto praefecit. Pax praeterea & quies tanta fuit tum domi tū foris quanta nunquā antea. Hunc. n. iusticia: & pacis regē prophetae appellarunt. Deserē autē octata die ad tēplum circuncisionis causa: neq; enim uenerat abrogare legem: sed adimplere. Erat autē circuncisio testamenti signum inter deum & hoīes (ut ait Augustinus). Die uero tercio decimo adoratur a magis: & muneribus donatur: qui ex oriente hierosolymā eius rei causa uenerant. Magos enim qdam orientales populi reges suos: & sapientes appellant: ne uero legem Moyses permittit uideret: mater purificationem sumptura licet intacta & incorrupta lustratione minime indigeret puerum ad tēplum deserit. Hunc autem Simeon uir iustus & singularis religionis in uitiis retinens diuino numine afflatus regē suum: & saluatōrem p̄fitectum de Iesus Christus appellatus est. Nam Iesus nomen saluatoris est: Christus uero regis qui mystico illo chrismate unctus quo reges oēs Messias hēbraice dicitur. Ut enim Romani imperatores purpuratic hēbreorum reges unguento nāctis insigniores habebantur. Idem facit Anta spiritu prophético incitata. Quid de Christo scelerint Sybillae nō est cur scribamus: cum oēs fere eius saluberrimum aduentum praedixerint. Celebrata hac lustratione recognitoq; iure primogenitorum s̄m legē diuinam in Nazareth patriā sediere ciuitatem Galileae ubi per quietē Ioseph existimatus Christi: pater ab Angelo admonetur ut fugiens in Aegyptū puerum secum: & matrem deferat: futurū enim paulo post nisi id fecerint Herodes puerum occideret. Verum id agere tunc quod destinauerat homo crudelissimus nō potuit: a filiis enim ad fecutiam acontatus Romā ob causam dicendam proficiscitur: qui simulata concordia in provinciam rediens Aristobolum & Alexandrū filios adulescentes quidem egregios & doctos quippe qui apud Cæsare Augustum fuerant educati in Caesarea laqueo peremit. Ad necem deinde puorū conuersus homo te guandi cupidus: q. natum esse alterum Regem Iudaeorū a prophetis intellexerat omnes qui tunc in bethleem erant & finibus suis a bimatu & infra occidi iubet s̄m tēpus quod a magis exquisierat: nec filio proprio eius aetatis parcat. Vnde ferunt Augustum Cæsare crudelitatem hominis detestatum hoc dixisse. Maluissē Herodis porcus esse q̄ filius. Iudaei. n. ex lege non modo degustare: sed tangere etiā suillam carnem prohibent: quare fit ut neq; eos alāt neq; comedant: hanc obrē in porcos elementes dicunt. Ioseph autē septennio in Aegypto cōmoratus ubi Herodem trannū tabo & sacro igne mortuū intellexit hierosolymam cum puero p̄fiscit: nec diu ibi imoratus qd Archelaū Herodis filiū regnare itellexerat i p̄tes Galileae alterius impio obrēperantes secessit & Nazaret ciuitatē incoluit. uñ puer Nazareni nomē sumpsit. Dñs autē in Aegypto esset cecideret: ut Hierōymus ait deorū oīum simulachra: cessarūt oracula: & mors quorūdā dāmonū sublecuta est ex uaticinio prophetae. Ecce inq; leuē nubē cōscendet: & mouebuntur simulachra Aegypti ab eius cōspectu: & cor aegypti in eius medio tabescet. Annū uero duodecimū agēs hierosolymā cū parētibus de more ad diē festū celebrandū p̄fiscit. Hi uero postea peractō sacro abeūtes cū puer: subsequi nō uiderent: solitudine pleni ad tēplum redeunt:

re deunt: eumque doctores sciscitantes offendunt: quid maxima adolescentem dece-
 ret. Supra aetatem enim sapiebat: quia ut Euangelista ait dei gratia & uirtus in illo
 erat. Parentes deinde benemonētes secutus in patriam reuertitur. Quid uero ege-
 rit in hac aetate usque ad. xxx. annū. quo a Ioanne Zachariae filio aqua baptizatus est
 dicere praetermittam: cum non solum euāgelia & epistolae rebus a se optime ac san- Euange-
 ctissime gestis plenae sint: uerum etiam eorum libri qui ab eius uita moribus & in- lista
 stitutis aborruere. Flauius ille Iosephus: qui lingua graeca antiquitatem iudaicam.
 xx. libris conscriptum ad Tiberii principis imperium uenisset: fuit inquit eisdem Flauius
 temporibus. Iesus uir quidem sapiens: si tamen uirum eum nominare fas est. Erat Iosephus
 enim mirabilium operum effector: ac hominum doctore: eorum maxime: qui quae
 uera sunt libenter audiunt: hanc ob rem multos: tum ex iudeis: tum ex gentibus si-
 bi adiunxit. Christus hic erat. Hunc autem cum Pilatus a principibus nostrae gen-
 tis instigatus in crucem agendum censuisset: non tamen illi deseruere: qui eum ab ini-
 tio dilexerat. Eisdem praeterea diebus post mortem uiuus apparuit: quemadmo-
 dum diuinitus inspirati prophetae & haec & alia de eo innumerabilia miracula fu-
 tura esse praedixere. Perseuerat & usque in hodiernum diem celebre christianorum: no-
 men ab ipso sumptum perseuerat & genus. Idem quoque Iosephus Ioannem bap- Ioannes
 tistam uerum prophetam & ob eam rem ab omnibus in precio habitum iussu Hero Baptista
 dis magni Herodis filii paulo ante mortē Christi casum fuisse affirmat in castello
 Macherunta non quod sibi & regno timeretur: idem ait: sed quod Herodiade Agrippae
 sorore: ac Philippi fratris uiri optimi uxorem incestis nuptiis sibi coniunxerat. Hic
 est ille Ioannes: quo nemo maior inter natos mulierum fuit saluatoris nostri senten-
 tia interficitur & Christus uerus dei filius ueritatis iustitiae pietatis religionis asser-
 tor anno. xviij. Tiberii Caesaris: aetatis uero suae anno. xxxiii. & eo magis quod ei uita
 propagata est ab. viij. kal. Ianuarii ad. viij. kal. Aprilis usque quo die coeceptus in utero
 uero est de spiritu sancto: Accusatus a Iudeis quod sabbatis non uacaret: saluti
 hominum: quoniam tempore consulens: & quod baptismum circumcisioni antefere-
 ret: & quod abstinentiam suillae carnis auferret: quibus in rebus iudaicae religionis sacra-
 menta consistere: & adis autem tam nephariae: etiam caeli ipsi signa dedere. Nam &
 solis tanta defectio facta est hora sexta diebus & dies in obliuam noctem uersus sit:
 & Bithynia etiam licet multum a hierosolymis distet: terremotu concussa: & mul-
 ta Nicenae urbis aedificia corruere: & uelum templi quod separabat duo tabernacu-
 la scissum: audita & uox ex adyto templi Hierosolymitanum transmigremus ciues ex
 his sedibus. Admonitus Tiberius a Pilato de Christi morte: ac dogmate ad senatum
 retulit: celsusque Christum in deos referendum: ac templo honorandum. Fieri id non
 modo senatus uetuit: quod non ad se prius sed ad Tiberium scripsisset Pilatus: ue-
 ri etiam pellendos urbe tota christianos censuit. Proposita sunt accusatoribus pra-
 mias: quos Tiberius tanto scelere minis & morte prohibuit. Auctores autem tam
 nepharii parricidii poenas dedere. Nam & Iudas laqueo uitae finiuit: & Pilatus ma- Iudas
 ximis calamitatibus uexatus sibi manum iniecit: licet sint qui scribant eum sceleris Pilatus
 poenituisset: ac ueniam a deo meritum. Iudei autem amissa libertate iusti sanguinis
 meritis poenas adhuc luunt. Haec sunt fereturae de uita Christi regis ac pontificis no-
 stri quae breuissime scribenda censuit: quo: & mihi facilius aditus: ad opus mente con-
 ceptum daretur: & legentibus gratior fieret lectio quae tanquam irrigus fons ab impato-
 re Christianorum in pontifices Romanos per ordinem usque ad episcopum Sixti. iiii. deriuaret.

PETRVS VNICVS PAPA. I.

OST CHRISTI mortē & resurrectionē completis iam diebus Petrus & thecostes spiritum sanctum accepere discipuli: quo imbuti uariis linguis res gestas summi dei locuti sunt: & si plerique eorum sine ulla eruditione sint habiti: maxime uero Petrus: & Ioannes. Eorum autem uita ad utilitatem cōmunem respiciebat: nil proprii habebant: quicquid ante pedes eorum ob religionem ponebatur id totum uel partiebantur inter se ad commoda naturæ uel pauperibus erogabant. Ii uero prouincias partiti sunt: Thomas parthos sortitus est: Mattheus æthiopiam: Bartholomeus indiam citeriorem: Andreas Scythiam: Ioannes Asiam: unde & apud ephesum commoratus post longos labores & diutinas sollicitudines medio sublatus est. Petro autem principi apostolorum Pontus Galatia Bithynia cappadocia obtrigit. Is enim natione galilæus ex Bethsaide ciuitate Ioannis filius Andreæ apostoli frater: primus sedit annis. vii. in episcopali sede apud Antiochiam Tiberii tempore: qui augusti priuignus & heres ann. xxiii. uarie imperauit. Neque enim inter malos omnino: neque inter bonos principes numerari potest. in homine fuit multa litteratura & grauis eloquentia: bella per se nunquam sed per legatos gessit: multos exortos prudenter suppressit. Multos reges a se blanditijs euocatus nunquam remisit: maxime uero Archelaum cappadocem cuius regnum in prouinciā uertit. Multos senatores proscripsit: quosdam etiā interfecit: magnis quoque supplicijs: ab eodem necatur. C. Asinius gallus orator Asinii polionis filius. Moritur & uociens montanus narbonensis orator in balearibus: eo enim relegatus a tyberio fuerat. Fratrem quoque Drusum ueneno eius iussu necatum tradunt historici. Hac tamen moderatione usus est: ut publicanis quibusdam & prælidibus prouinciarum: augenda esse uestigalia dicentibus responderit: Boni patris esse tondere pecus non deglutire. Mortuo tiberio, C. claudius cognomento callicula a castrensi loco ducto imperium occupat. Filius enim Drusi augusti Cæsar priuigni & ipsius tiberii nepos habebatur: homo omnium scelestissimus. Nil enim: uel domi uel foris strenue gessit. Auaritia omnia expillauit. Tantæ libidinis fuit: ut etiam sotoribus stuprum intulerit. Tantæ crudelitatis: ut sæpius exclamasse dicatur: utinam populus Romanus unam ceruicem haberet. Exules quoque omnes interfici iussit. Nam cum unum: ab exilio reuocasset quæretque: quid potissimum exules optarent: cum ille imprudenter respondisset mortem principis: omnes passim substulit. De conditione temporum suorum sæpe & iam quæstus est: quod nullis calamitatibus publicis insignerentur: uelut tiberii tempora quibus obtrita fuerant ad .xx. millia hominum casu theatri apud tarracinam. Ita autem Virgilii & Liuii gloriæ inuidit: ut paulum absuerit quin eorum scripta & imagines ex omnibus bibliothecis amoueret: quorum alterum: ut nullius ingenij minimæque doctrinæ: alterum ut uerbosum in historia negligentemque carpebat. Dicebat Senecam harenam esse sine calce. Præterea uero agrippam herodis regis filium a tiberio in carcerem coniectum: quod herodem accusauit liberat & regem iudeæ facit: ipsum autem herodem perpetuo exilio lugdunum releuauit. seipsum uero in deos transferret imagines in templo hierosolimitano collocat. postremo autem a suis tandem necatur imperii anno. iiii. mense. x. Duo libelli in scriptis eius reperti sunt quorum alteri pugio alteri gladius p signo erat impressus. Ambo lectissimorum uirorum utriusque ordinis senatorii & equestris nomina: & notas continebant morti destinatorum. In

uenta

Tiberius

C. Asinius
Gallus
orator

callicula

Virgilius
Liuius

Seneca

menta est & ingens arca uariorum uenenorum: quibus mox Claudio cæsare iubente demeris infecta Maria traditur: non sine magno piscium interitu quos euectos in proxima litora passim æstus eiecit. libuit hæc hominū mōstra perhibere quo facilius apparet deum uix potuisse, tum retineri ab excidio orbis terrarum mundiq; totius: nisi & filium misisset: & apostolos quorū sanguine humanum genus lycæonem immitatū ab interitu redimeretur. Horū itaq; temporibus fuit Petrus ille quem his uerbis Christus allocutus est, Beatus es Simon bariona: quia caro & sanguis non reuelauit tibi: sed pater meus qui in cœlis est: & tu es Petrus & super hanc petram ædificabo ecclesiam meam: ac tibi dabo claves regni celestis potestatemq; ligandi & soluendi. Is uero omnium diligentissimus ubi Asiaticas ecclesias satis confirmasset, confutatis eorum opinionibus qui circumcisionem approbant, secundo Claudii anno in Italiam uenit. Claudius enim, C. caliculæ patruus: quē nepos in ludibriū teleruauerat imperium accipiens quintus ab Augusto Britāniam: quam neq; ante Iulium cæsarem neq; post eum quisq; attingere ausus est in deditiōe accepit. Orchadas insulas Romano adiecit imperio: Iudæos tumultuātes Roma expulit: compressit & seditiones in iudæa a quibusdam pseudo prophetis concitatas. Obtrita etiā sunt triginta milia Iudæorum in portis hierosolymitani tēpli azimorum diebus cumano eius iussu procurante iudæam. Laboratum eodem quoq; tempore annonæ charitate ubiq; est: Agabo propheta tantam calamitatem prædicente. Ab externo hoste securus perfecit aqueductū, cuius ruinas apud lateranum cernimus a Caio inchoatum. Emittere quoq; fucinum lacū est aggressus nō minus cōpendii spē q̃ gloriæ: cum quidam priuato sumptu emissurum se polliceretur: si sibi siccati agri concederentur. Pertia autem passuum millia partim effosso mōte: partim exciso cuniculum ægre absoluit post. xi. annos triginta milibus hominum ibi sine intermissione elaborantibus portum quoq; hostiensem quem adhuc cum admiratione inuenimus extruxit: ducto dextra leuāq; brachio ad coercentes maris fluctus. Messalina uxore conuicta probi & interfecta Agrippinam Germanici fratris sui filiam contra ius falsq; ducit uxorem: qua postea imperii. xiiii. anno boletis ueneno illitis necatur. Petrus itaq; Romanæ caput orbis terrarum eūc uenit: & qd̃ hanc sedem pontificali dignitati conuenientem cernebat: & huc profectum intellexerat simonem magum samaritanum quendam qui prestigiis suis eo erroris iam deduxerat populum Romanum: ut deus crederetur. Romæ enim iam titulum adeptus erat inter quos pontes positū ac latinis litteris sic scriptum: simoni deo sancto. Hic dum in samaria esset tandiu se credere in christum simulauit quoad baptisum a philippo uno ex. vii. diaconis acciperet quo quidē postea in malam partē utens multarum heresum fundamēta iecit cū selene impudica muliere quā sceleris sociā habuit prouocare petrum miraculis morte pueri homo nepharius ausus est: quem eius carmina primo mouere uisa sunt: uerum cum postea nihilominus puer iaceret in nomine Iesu Petro iubente surrexit. Hanc ob rem indignatus simon uidente populo seuolaturum ex capitolino mōte in auentinū pollicetur si petrus subsequi uellet ea ratione dignosci posse uter ipsorum sanctior haberetur & deo charior. Cum iam uolaret rogatu petri ad cœlum manū tendentis ac rogātis deum ne deludi magicis artibus tantum populum lineret. Simon decidit: ac crux infregit: cuius dolore nō ita multo post Arius mortuus est. Nam eo post tantā ignominiam delatus a suis fuerat. Hinc simoniaci heretici originē hānt qui donum spiritus sancti emere ac

uendere confueuissent quiq; affirmabant creaturam non a deo esse: sed ex superna quadam uirtute prouenire. Conuersus deinde ad propagandum uerbū dei Petrus sermone & exemplo rogatur a Romanis: ut Ioanni cognomento Marco eius in baptismo filio conscribendi euangelii negocium tradat. Probata namq; erat eius uita: probati mores. Is enim ut Hieronymus ait in israel sacerdotium agens secundu[m] carnem leuita. i. additus uel appositus ad Christi fidē conuersus in Italia euangelium scripsit ostendens quid generi suo deberet & Christo. Extant eius euangelia testimonio Petri comprobata. Deinde uero in ægyptum missus (ut ait Philo in Iudæa mo[di]cus) scriptor ægregius ubi docendo & scribendo Alexandrinam ecclesiam optime anian[us] me constituisset: doctrina ac moribus insignis octauo Neronis anno alexandriæ Iacob[us] iu[m] moritur & sepellitur: In locumq; demortui anianus sufficitur. Anno uero ante mortus dñi frater Iacobus cognomēto iustus domini frater. Nam ex Ioseph & alia uxore natus erat: uel ut alii uolunt ex sorore mariæ Christi matris. Hic enim ut Hegesippus ait apostolorum temporibus uicinus in utero matris sanctus fuit: uinum & licet ram non bibit: nil carnis degustauit unq; in tonsus nec balneo nec unguento usus est: uestibus lineis tantummodo indutus sancta sanctorum ingressus: ita assidue flexis genibus pro salute populi orabat: ut eius genua camelorum more occalluerint. Verum abeunte ex iudæa festo ipsius prouincie gubernatore: priusquam ei albinus succederet pontifex ananias anani filius: compellens publice Iacobum Christum dei filium negare reuelantem lapidibus obrui iussit: qui cum præcep[er]at de pinna templi deiectus esset seminiuitus adhuc & manans ad cælum tendens pro persecutoribus oraret: fuste quoq; solitones utuntur tandem necatur. Refert autem Iosephus hunc tantæ sanctitatis fuisse: ut propter eius necem publice creditum sit hierosolimam esse subuersam. Hic est ille Iacobus cui dominus post resurrectionem apparuit: cuiq; panem benedicens ac frangens dixit. Mi frater comedere panem tuum quia filius hominis e morte resurrexit. Annis uero triginta hierosolimitanæ ecclesiæ præfuit. i. usq; ad septimum neronis annum. Cuius sepulchrum iuxta templum unde deiectus fuerat cum titulo Adriani temporibus adhuc extabat. Mortuum quoq; Barnabam Cyprum qui Ioseph leuitæ cognominatus est ante Petri martyrium constat: hic enim cum paulo gentium apostolus electus unam tantum epistolam ad ecclesiam pertinentem conscripsit: licet ea quoque inter apocryphas scripturas habeatur. Dissentiens item a paulo ob marci discipulum in Cyprum proficiscitur Marco comite ubi Christi fidem prædicans martyrio coronatur. Paulus autem qui antea saulus dicebatur ex tribu Beniamin: & oppido iudæe gischalis originem ducebat quo a Romanis bello capto cum parentibus suis charitum ciliciæ commigravit: inde hierosolimam ob studia legis missus a gamaliele uiro doctissimo erudit. Acceptis deinde epistolis a pontifice templi eos persequens qui Christum uerum deum esse profiterentur Stephani proto martyris neci interfuit. At uero cum Damascum pergeret spiritu diuino ad fidem compellus: uas electionis uocari meruit: nomenq; a paulo proconsole Cypri accepit quem prædicatione ad fidem redegerat. Vnde deinde cū Barnaba multis urbibus peragrans hierosolimam rediens a petro Ioāne iacobq; gentiū apostolis eligis. Hic aut post Christi mortem anno uigesimo sexto. Neroniani imperii secundo eodem tempore quo festus procurator iudææ felici successit Romanam uinctus Plutarcho concepiuo comitante per ciuium Romanus mittit ubi biennio in satis libera

beret: quælle inquit nescire litteras. Splendide tamē in urbe tum foris ædificata
uitæ. Nam & thermas suo nomine Romæ & domum auream & porticum trium mil-
lium passuum mira celeritate perfecit & portum ancii quem ego nuper mira cum vo-
luptate inspexi sumptuosissimis operis extruxit. Adscuitiā eius redeo qua in sen-
eam præceptorem in. M. Anneum Lucanum poetā egregium in matrem agrippi-
nam in uxorem octauiam in Cornutum philosophum præceptorem Persici quem
in exilium egi in pilonem in omnes denique aliquo in precio apud ciues suos erat
usus est. Tandem uero populi romani iram & odium ita in se conchitauerat ad præ-
nas quasi quis diligentissime sit. Quæ tales profecto erant: ut uinctus in publicum
sub furca duceretur: & uirgis usque ad necē cæsus in tyberim proiceretur. Verum in-
fugiens ad. iiii. miliarium in suburbano liberti sui inter salariū & nouē tantā uiam se
met ipsum interfecit: ætatis suæ anno. xxxii. imperii uero quartodecimo.

LINVS VNICVS PAPA .II.

LINVS natione tuscus patre Herculaneo: ab ultimo neronis anno usque
ad Vespasiani tempora peruenit: a cōsulatu saturnini & scipionis: usque ad
Capitonem & Rustum cōsules. Hoc autē interuallo imperarunt: sed bre-
ui tpe. Galba. Oto. Vitellius. Galba. n. uir antiquissime nobilitatis in hiberia Imper-
rator a militibus creatus: ubi neronis mortē comperit Romam cōfestim uenit. Ve-
rum cū omnes a paritū ac segnitia offenderet insidiis Ottonis Romam ad laeum cur-
ti iugulatur. y. imperii sui mense cum Pisonē nobilissimo adolescente quem in fili-
um per adoptionem susceperat. Vir certe fuit uita priuata insignis: militaribus ac
domesticis in rebus. Saepē tamen consul saepē proconsul frequenter dux fuit gra-
uissimis bellis. Hunc ut laudem facit. M. Fabii Quintiliani doctrinam quem secum
Galba ex Hispania Romam duxit. Oto uero materno genere q̄ paterno nobilior
uita priuata molli: q̄ppe q̄ neronis familiaris fuerat inter tumultus ut dixi sedesq̄
inuasi imperium. Cū autem ciuile bellum contra uicellium in Germania impetu-
torem creatū molitustribus leuibus præliis superior fuisset: uno ad alpestaliū apud
placētiam: tertio ad castorem. iiii. apud Bebriacum superat: unde rerum despera-
tione sibi metū manū iniecit imperii sui mense. iiii. At uicellius familia magis hono-
rata q̄ nobili Romam ueniens ac imperio potius in omnem nequitiam scruitia &
ingluuiem prolapsus est. Nam tantæ uoracitatis fuit ut & sepius in die comederet.
& una cœna suo iussu duo milia piscium & .yii. millia auium apposita sint. Vex: ubi
comperit Vespasianum apud Iudæam palestina: ab exercitu imperatorem creatū
cum legionibus aduentare: primum deponere imperium constituit: postea uero a
quibusdam animatus sumptis armis labinum uespasiani fratrem cum Flauianis in
capitolium cōpulit: quo quidem succensio omnes cōcremati sunt. Quare superue-
niente uespasiano cum nullum ueniar locum sibi reliquisset e cella palatii in qua de-
litū erat turpissime tractus per uiam sacram nudus ad scalas genonias ducit ubi ex-
carnificatus in tyberim proicitur. Hoc itaq̄ tēpore Linus fuit petri successor: sunt
qui hunc locum Clementi ascribant & Linum ac cletum prætermittant: quos non
solum historia uerum etiam hieronymi auctoritas reprehendit: quartus inquit post
Petrum Romanæ ep̄s Clemens fuit siquidē Linus secundus: Cletus tertius sunt ha-
biti: ætēsi latinorum pleriq̄ post Petrum statim Clementem nūciant: quæ certe cō-
stat (tantæ modestiæ fuit) coegisse Linum ac Cletum ante se munus pontificatus
obire: ne posteris hic principatus ambitio perniciosi exempli haberetur: licet eisdē
Petrus

Petrus quali ex testō successionis locum tradiderit. Linus uero ex mādato Petri cōstituit: ne qua mulier nisi uelato capite templum ingrederetur. Præterea uero ex sacris ordinibus his in urbe habitis præbyteros. x. & .viii. episcopos. xi. creat. Scripsit & res gestas Petri maxime uero eius cōtentionem cū simone mago. Huius autem temporibus fuit philo iudæus natione Alexandrinus: qui multa ita eleganter & grauitè scripsit: ut dictum merito sit aut Plato philonem sequitur: aut Platonē philo. Is autem sua doctrina & elegantia appionis temeritatem contra iudæos ab Alexandrinis missam cōpescuit. Romæ uero imperante Claudio consuetudinem cū Petro habuit. Inde multa de laudibus xpianorū conscripsit Iosephus quoq; Matthei filius ex hierosolymis sacerdos a uespasiano captus ac cū tiro filio tātisper relictus donec hierosolymæ caperentur Romā ueniēs iudaicæ captiuitatis libros. vii. patri ac filio obtulit: Lini pōtificatu q̄ ē in bibliothecā publicā repositi sunt & auctor ipse ob ingenii gloriā statua ac merito certe donatus est. Scripsit & alios xxi. antiquatum libros a principio mūdi usq; ad .xiii. Domitiani cæsaris annū. Linus aut cū sanctitate & moribus in precio haberet dæmones: fugaret & mortuos in uitā reduceret a Saturnio cōsulæ cuius filiā a dæmonib⁹ liberauerat capitali supplicio afficit. Sepellitq; iuatiano iuxta Petri corpus die .xi. kal. octob. cū sedisset in pōtificatu an. xi. & mē. iiii. dies. xii. Sūtq; scribat Grego. ep̄m Ostiensem corpus sanctiss. pōti. Ostiā ex uoto trāstulisse & in tēplo diui Laurentii magnifice collocasse.

CLETVS VNICVS PAPA .III.

LETVS p̄ia Romāus de regiōe & uico patricii: p̄e amyliano adhortante clemente pōtificatus onus inuitus suscepit. Licet doctrina moribus & dignitate plurimum apud suos ualeret. fuit autem t̄pibus uespasiani: & titi a consulatu uespasia. vii. & domitiani. y. usq; ad domitianū & ruffum consules ut Damasus scri. Vesp. n. ut antea dixi uitellio successit: bellūq; iudaicū biēnio sū protractū tiro filio cōmendauit: quod q̄dem biēnio post cōstāntissime absoluit. Nā capta iudæa eueris hierosolymis tēploq; solo æquato ad .Dc. millia hominum cetera referunt: licet Iosephus iudæus eo bello captus ac uita donatus qd̄ & mortem neronis & Vespasianū ip̄eratore breui futurus p̄dixerat undecies cētena millia ferro ac fame eo bello periisse scribat: captaq; ad .c. millia ac publice uenūdata. Nec id uero dissonū uideri cum referat azimorū diestum fuisse. quo t̄pe ex oī iudæa hierosolymam tanq̄ in publicū carcerem tū uel maxime die pasce: quo xpm occiderunt sunt p̄fecti daturi pœnas & frequētis contra populū Romanū defectionis: & sceleris atq; pfidiæ qua xpm innocentē pemere: deuictis itaq; iudæis triūpharūt pater & filius eodē curru uecti: subsequēte Domitiano equo albo insidente. Extāt adhuc in uia noua huius triumphī momēnta: apparent inculpta candelabra: apparent tabulæ ueteris legis e tēplo ablata & in triūphū ductæ: hac ēt inuictos humanitate usus ut oēs q̄ ex familia David superfuissent uel ex regia stirpe coronatus i p̄cio habuerit. Idē quoq; ip̄erio semp modestissime usus est. Tantæ. n. lenitatis & clemētiæ fuit: ut reos ēt maiestatis uerbis tm̄ castigatos dimitteret: petulantiū & loquaciū dicta contēneret: offēsarū & inimiciarū inemor. Colligendarū tñ pecuniarum mimiū studiosus habitus est: licet ex alieno nō raperet eis dēq; pecuniis ad liberalia tē & magnificentiā uteret. Nam & tēplū pacis foro p̄ximū diui Claudii captū p̄fecit & amphitheatrū. cuius partē cū admiratiōe adhuc cernimus ichoauit. Virtutem autē Titi filii tantī semper fecit: ut tumultuātibus q̄busdā ob cupiditatē impedes.

Damasus
Vespasia
nus

Clades iudeorum

Triūphus uespasiani & Titi

Tēplum pacis
Titi laudes.

randi dixerit: aut neminem aut filium imperio potiturum: & merito quidem: cū ob uirtutē & integritatē animi titus amor & delitiarū humani generis haberetur. Nam & eloquētissimus in pace & fortissimus in bello & clemētissimus in delinquentes ē habitus. Ita comis & liberalis: ut nulli qcq̃ negaret. Hoc cum reprehenderent ami ei respondisse fertur: Neminē a uultu principis tristē discedere oportet. Addidit & illud: recordatus quod nihil cuiq̃ muneris dedisset: amici diem perdidit. nemo ante se magnificentia maior fuit: absoluto atq; dedicato amphitheatro thermisq; edita natione ferarum. v. millium. Renocauit etiam ab exilio musonium ruffum philologum insignem: & asconii pediani uiri doctissimi familiaritate delectatus est. Perriit autem anno imperii sui secundo. delatusq; ad sepulchrum est publico luctu: ac si parente orbatū oēs essent. Sunt autē q̃ scribant anno. ii. Vespasiani: qui annis. x. imperiū obtinuit cletū Lino successisse. Vt cūq; sit constat Cletū uirum optimum: ac sanctissimū fuisse: nihilq; pratermisisse qd̃ ad augendam ecclesiam dei pertineret.

Lucas

Huius autē temporibus fuit Lucas medicus antiochēsis græci sermonis a prime doctus pauli apostoli imitator & omnis peregrinationis eius comes ac socius. Scripsit autē euangelium quod a paulo laudatur. Vnde merito euangelium illud: suū esse paulus dicit: Apostolorum uero res gestas quemadmodum uiderat cōscripsit. Vixit an. lxxxiii. uxorem habuit in bithymia sepultus est constantinopoli: ad quam urbem. xx. constantii anno eius ossa cum reliquiis andree apostoli de achaia trāsla

Philipp'

ta sunt. Philippus quoq; eadem tempestate ex scythia quā. xx. annis in fide exēplo prædicatione retinuit in asiā rediens hierosolymis moritur. Cletus autē cum ecclesiam dei optime pro tpe cōstituisset redactis in ordinem ex mandato Petri. xxv. p-

Flauia
Domicila

byteris sub domitiano martyrio coronatur: ac sepellitur apud beatū Petri corpus in uaticano. v. Kal. maii. Affecti & alii multi martyrios: inter quos est habita & flauia domicilla Flauii clementis consulis ex sorore neptis in insulam potiā relegata: quia christianam se fassa est. Sedit autem cletus annis. xii. mēse. i. diebus. xi. sedes ptem &c. autem huius morte diebus. xx. uacat.

CLEMENS .I. PAPA .IIII.

Scruitia
domitiani

LEMENS patria Romanus de regiōe Cœli montis: Patre faustino domitiani tpius fuitq; ab Augusto nonus. Tiro successit: Neroni aut callidulæ similiorq; patri Vespasiano aut fratri. Moderatior tñ primis annis ē habitus. Mox ingentia uitia prorupit: libidinis desidiaz iracūdiæ: crudelitatisq; bus cribus tñ odii in se cōcitauit ut pene patris ac fratris nomen aboleuerit. Multos at ex nobilitate interfecit plærosq; in exilium misit: eoq; in loco trucidari iussit. Tante uero desidiaz fuit: ut in cubiculo solus muscas præacuto stillo cōfigeret: unde qdam prodiēs interrogatus: esset ne qspiam cum cæsare? Rndit p iocū: ne muscaq; dem. Eo pterea demētiæ & iactantiæ uenit ut se dñm ac deū uocari scribi coliq; iulserit. Hic autē secundus post Neronē christianos psequit. Exqri quoq; qonibus & tormentis genus Dauid inter iudæos mādauit: congfitūq; funditus perdi ac deleri. Tandē uero diuina supueniente uliōe in palatio a suis interficitur: anno impii. xv. Huius uero cadauer p uespilones delatū ignominiose sepellit. Philix. n. in suburba no sua latina uia illud funerauit. Clemens aut quartus ut dixi tū erat Romæ post Petrum eps: nam Linus secundus est habitus: tertius Cletus tametsi plæriq; latino rum secundū post Petrū putauerint Clementē fuisse: qd̃ et epistola ad Iacobū hierosolimitanum ep̃m plane significat. Simon Petrus ubi finem uitæ suæ adesse sensit in

firia corona fratrū politus apphensa manu metahūc inq̃r urbis ep̃m cōstituoq̃ m̃
 h̃ in rebus oībus: posteaq̃ Romā ueni oomes fuit: subterfugiebā ego tm̃ onus. Tū
 ille tibi tm̃mō cōsules populū dei influxibus ambulāte deieres: cū p̃clitāti subue
 nire possis: Verū hīc oīum modestissimus ait dixi: Linū & Cletū sp̃ote sibi in tanto
 honore p̃tulit. Scripsit itē Romanæ ecclesiæ notē ad corinthios epistolā qdē putā
 lēmec characteri: epistolæ differentēq̃ sub Pauli notē ad habreos fert: legiē hanc
 publice a nōnullis extat: & secūda eius notē quā ueteres nō adeo p̃barūt. Disputa
 tionē quoq̃ Petri & Appiōis lōgo sermone ab eodē cōscriptā: Eusebius in. iiii. h̃ste
 riæ suæ uolumine coarguit. Peruenisse at̃ ad hanc usq̃ t̃pā Ioāne apostolū cōstat: Ze
 bedei filiū Iacobi frat̃r: filio uero oīum nouissimus euāgelīū scripsit: ac ea cōfirma
 uit q̃ a Mattheo Marco Luca cōscripta fuerāt. Ferūt & id ob eā rē a Ioāne postre
 mo factum: quo ebionitæ dogma cōsurgēs infringeretq̃ asserēbāt & ipudētē qui
 dē xp̃m aū mariā nō fuisse: Eius. n. diuinam naturā Ioānes explicat. Scripsit & alia
 multa tū uero apocalyp̃m̃ relegatus a Domitiāo in pathmō insulā: quo postea in
 terēptō & actis eius ob nimīā crudelitātē a senatu rescissis imperātē Nerua Ephē
 sum rediit: ibiq̃ usq̃ ad traianū principē cōsilio & scriptis ecclesias aliæ sustentans
 senio cōfectus. lxxviii. post passionē xp̃i anno in dño quēuit. Clemens autē pietate reli
 gione doctrina multos ad fidē xp̃i quotidie traducebat. Quāobrē. P. Targuius sa
 croq̃ princeps cū Mamertino urbis p̃fecto Traianū in xp̃ianos cōcitat. Cuius īpe
 rio insulā clemēs deportat ubi ad duo milia xp̃ianorū ad secāda marmora dānato
 rum luenit. Dnm̃ ibi uero aq̃ penuria laboraret: q̃ sexto miliario repetebāt: clemēs
 collē haud longe positum cōscendēs agnū uidit: sub cuius dextro pede fons diuini
 tis abundātē aquā scaturiebatq̃ qdē & recteati oēs sunt & multi ad fidē xp̃i cō
 uersi. Hāc ob rem motus Traianus ex satellitibus suis quosdā m̃itit: q̃ elementē in
 mare p̃serec̃talligata ad collū anchora: cuius sacratissimū corpus nō ita mul
 to post ad litus delatum est: atq̃ eo loci sepultū extructo tēplo: uñ fons diuinitus
 emanauit. Hoc autē factū narrāt decimo nono kal. Decembris. anno. iiii. Traiani
 principis. Sedē uero Petri retinens annis. ix. mensibus. ii. diebus. x. & regiones. vii.
 notariis diuisit: qui diligenter res gestas martyrum scriberēt: & habitis quoq̃ de
 more laeris ordinibus decembris mēse: p̃r byteros. x. diaconos. ii. ep̃iscopos quin
 decim creat. Eius autē in morte dies uiginti duo: sedes uacat.

ANACLETVS VNICVS PAPA V.

ANACLETVS natiōe græcus patria Atheniēsis antiocho patre natus
 clemēti succedit: merue traiani t̃pibus. Nerua. n. moderata uitæ tū publi
 cæ tum priuatæ princeps: æquissimū se atq̃ utilē reip̃. p̃stitit. Præterea
 uero eius opera ex senatus decreto domitiani acta abrogata sunt: uñ multi ab exi
 lio rediere: Plurīq̃ uero bona sua q̃bus antea spoliati fuerant huius beneficio rece
 pere. At nerua cū iam senio præmeret & mors instaret: reip̃. cauens traianū princi
 pē in filiū per adoptionē accipiens secundo & lxx. ætatis anno mori: īperii ue
 ro sui anno primo & mēse. iiii. Nerua itaq̃ traianus genere hispanus cognomēto
 ulpius crispitus imperiū accipiēs militari gloria urbanitate & moderatiōe oēs prin
 cipes sup̃auit. Nam fines īperii lōge & late diffudit. Germaniā transrhēnanā in pri
 stinū statū reduxit. Daciā & multas trāsdanubiū gētes īperio romāo subegit: Par
 thos recipit. Albanis regē dedit: Euphratē & tigrī puīcias fecit. Armeniā assiriā
 mesopotamiā Seleuciā eteliphontē Babyloa uicit & tenuit: usq̃ ad indiæ fines &

Nerua
 princeps

EVARISTVS VNICVS PAPA VI.

mare rubrum accessit in quo etiam classem constituit: quia indiar fines vastaret. Anacletus aut institutis & moribus ecclesiam romanam confirmaturus: constituit ne praesul neue clerici barbati uel comam nutrent: neue episcopus a paucioribus quam a tribus episcopis ordinaretur: utque clerici publice non priuatim ad sacros ordines asciscerentur. Omnibus quoque fidelibus precepit: pacta consecratione coicarent: qui uero nollent e sacris actibus eliminarentur. Augebat hac ratione mirum modum christiana respu. quare Traianus ueritus nequid detrimenti Romanum imperium inde caperet: tertiam persecutionem in christianos concessit: qua quidem multi intercepti sunt. maxime uero ignatius antiochenae ecclesiae: tertius post Petrum episcopus: qui captus & datus ad bestias dum Romam a satellitibus traheretur: quos. x. leopardos uocationes christianos in itinere oratione uel lris in fide confirmabat. Sic ingens ut Iesum christum inueniam: ignis crux bestiae co fractio ossium & totius corporis contortio & tormenta diaboli in me ueniendum modo christo fruar. Cum autiam audiret leonum rugitum: frumetum sum in quidentibus bestiarum molarum panis mundus inueniar. Moritur aut. xi. traiani anno: eiusque reliqua antiochie iacet extra portam daphnicam. At uero Plinius. ii. qui tunc puincia gubernabat: misericordia ob multitudinem interceptorum: motus: ad traianum scribit: innumera hominum millia quotidie obrutur: in quibus nihil omnino sceleris deprehenderetur: aut aliquid quod Romanas leges offenderet: nisi hoc solum quod an lucas hymnos christo cuiusdam caneret de uadimoneria uero aut hominum crimina apud eos illicita fieri. Vnde prius traianus rescribit: christianos quod non est. requirendos: oblatos tamen puniri oportere. Perit et illo tumultu Simeon domini consobrinus hierosolymitanus episcopus in cruce positus filius cleophae q. c. & xx. cooptauit annos. Hec autem dixi sub hoc pontifice gesta sunt: non autem sub Cleto: ut eusebius in. iii. hystorie suae libro ostendit. Damasus. n. cleum ab Anacleto patria & genere mortis differre ostendit. Nam Cleto natus romae sub Domitiano. Anacletus uero atheniensis sub traiano principe moritur. Hic autem & memoria patri composita & seorsum a plebe loca ubi martyres sepellirent assignauit: & sacris ordinibus semel in mense decembris habitis praesbyteros. y. diaconos. iii. episcopos diuersis in locis sex numero creatum: quo quidem ultimo supplicio perempto uacat episcopus diebus. xiii. Sedit autem annis. ix. mensibus. ii. diebus. x.

EVARISTVS VNICVS PAPA VI.

EVARISTVS natione graecus patre iudaeo natus iuda ex bethleem ciuitate ad traiani epoca puenit: cuius principis ob singularem iusticiam & humanitatem libet mentionem facimus. nam ubique terrarum ita se aequalis omnibus praebuit: ut usque ad iustiniani epoca in creatione principum sit acclamatus. Felicitior sit augusto ac traiano melior. Praeterea uero tanta comitatus & humanitatis fuit in uisendis agrotis: saluandis amicis: celebrandisque passim festis diebus inuitantibus: conuiuibus: ut ei tanta benignitas uitio daret. unde dictum illud impatore dignum prodidit. Tale priuatis impatore esse oportere: quales sibi priuatos optat habere. Honores autem diuitias facultates praemia benemerentibus aequae distribuit. Nulli quicquam iniuriarum fecit augendi aerarii gratia. Immunitates ciuitatibus inopia laborantibus dedit. Fluminum traiectiones ac itinera periculosa tuto & saluberrimo ope composuit. Portum Anconitanum ducto praetexto & lato muro ad coercendos maris fluctus munauit. Nihil in uita agens: nihil cogitans quod ad communi utilitatem non pertineret. Hac tanta gloria bel li domique parta apud seleuciam Isauriae ciuitatem profluo uentris. perit anno imperii eius decimo octauo mense sexto. cuius ossa Romam postea delata sunt: & in urbe sepulta urna aurea in foro quod ipse struxit sub columna Coelide: quam adhuc cernimus

rous: cuiusq; altitudo centū. & .xl. pedū est. At Euaristus: ut Damasus ait Titulos in Titulos
 urbe Roma p̄sbyteris diuisit: & septē diaconos in ordinē redegit: qui custodirent diuise
 ep̄m pr̄dicantē pp̄ stitilum ueritatis. Idem constituit ne plebis in ep̄m accusatio re
 ciperet. Ordinationes ter habuit mense Decēbri: ac p̄sbyteros sex: diaconos duos:
 ep̄os per diuersa loca numero quinq; creauit. Huius tpe Papias fuit Ioannis audi
 tor hieropolitanus ep̄s: qui non tm̄ h̄istoriā ueterum discipulorū dñi: quantū uo
 ce Aristonis & senioris Ioānis adhuc uiuentis delectatus est: unde apparet ex ipsa
 nominū dinumeratione cum oīum fere apostolorū mentionē fecisset: alium esse Io
 annē qui inter apostolos locat: alium seniorē Ioānem quē post Aristonem nume
 rat: qui certe doctissimus est habitus: quēq; ēt multi secuti ob doctrinā sunt: ut He
 reneus: Apollinaris: Tertullianus: Victorinus: Pictauiensis: Lactātius firmianus. Lactātius
 Quadratus quoq; apostolorū discipulus ecclesiā deistū periclitantē fide & indu. Quadra
 stria sua: quoad fieri potuit sustentauit. Nam cū Hadrianus: tum Athenis hyemē tus
 agens symystesq; eleusina omnibus p̄ene sacris initiatus occasionem sc̄uendi in Hadrian
 xp̄ianos dedisset. Quadratus ipse librum Hadriano porrexit de honestate religio
 nis xp̄ianæ cōpositum: plenū fidei & rationis. Idē fecit Aristides Atheniensis philo Aristides
 sophus sub pristino habitu xp̄i discipulus: uolumē: nāq; nostri dogmatis rōnem cō
 tinense odē tpe: quo & quadratus Hadriano principi obtulit. His autē apologeti
 cis libris factum est: ut Hadrianus iniustū fore existimans xp̄ianos indicta cā ubiq;
 occidi: Minutio Fundano Asiæ proconsuli scripserit. Neminē occidendū: nisi de ac
 cusatore & crimine constaret. Euaristus autē ut quidā tradunt martyrio coronat ul
 timo Traiani principis anno. Sed melius censent: qui sub Hadriano nondū in chri
 stianos placato id ei contigisse scribunt. Annis enim nouem sedit mēsibus decem: al. ānis de
 diebus duobus. Sepultus est autē Euaristus in uaticano apud beati Petri corpus. cē mēsib
 vi. kal. Nouembris. Vacat tum sedes dies. xix. septē &c.

ALEXANDER .I. PAPA .VII.

ALEXANDER patria Romanus: patre Alexandro ex regione capite
 tauri iuuenis ætate moribus senior usq; ad Helii Hadriani tēpora perue
 nit. Hadrianus. n. cōsobrinæ Traiani filius imperiū accipiēs primo qdem
 xp̄ianis aduersatus est: postea ut deinceps dicitur cognita eorū religioe & pietate
 in eos admodū beneficus fuit. De populo Romano b̄nmeritus pater patriæ statim
 appellat: cuiusq; uxor augustæ nomē suscepit. Vtraq; uero lingua eruditissimus: &
 leges multas cōposuit: & bibliothecā insignē athenis retulit: Plutarchi Cheronei:
 Sexti: Agathoclis: & Oenomai p̄i doctrina ac familiaritate delectatus. Athenien
 sibus autē leges petētib; ex Draconis: & Solonis sn̄a iura cōposuit. Item quoq; sa
 cris elusinae initiatus multa Atheniēsis dona contulit: eorūq; pontem restituit:
 quem cephyus fluius inundās alluione dissoluerat. Fecit & Romæ sui noīs pō
 tem qui adhuc extat: & sepulchrū in uaticano apud tyberim: quo nunc pontifices Pōs & se
 pro arce utuntur. Tyburinam quoq; uillam miro sumptu ædificauit: quæ quidē pulchrū
 hodie tybur uetus appellat: in eaq; puinciarum & locorū celeberrima nomina in hadriani
 scripta erant. Pelasiū autē ueniens Pompei tumulū magnificentius extruxit: Murū Villa ty
 duxit in britānia octoginta millia passuū: qui barbaros Romanosq; diuideret. Se burtina
 pto claro prætorii suū p̄fecto: & Suetonio trāquillo ep̄istolarum magistro. At
 uero Alexander Romanus pontifex primus ob memoriā passionis xp̄i in sacrificio
 addidit: qui pridie q̄ pateret usq; ad hanc clausulā: hoc est corpus meū. Instituit itē

SIXTVS .I. PAPA VIII.

ut aqua quā sanctam appellamus sale admixta iterpositis lacris orationibus & in tē-
 plis: & in cubiculis ad fugiēdos dæmōnes retineret. Voluit quoq; aquā admisceri
 uino in cōsecratione sanguinis & corporis Iesu xpī: quo significat xpī ecclesię cō-
 iunctū eē. Oblationē quoq; ex azimo: nō aut ex fermentato: ut aīa fieri mādauit: q̄a
 Ebionitæ hoc mō purior: ac potior haberetur: & ebionitis hæreticis calūniādi occasio aufer-
 retur. Huius uero t̄pibus fuit Agrippa cognomento castoris: qui basilidis hæreti-
 ci: uolumina i euangeliū scripta sua doctrina mirificæ confutauit: barabam & bar-
 thecab eius prophetas cōficta. sed terrorem nomina: & deum maximum eiusdem
 Chocebas abraxas deridēs. Mortuus est autem ea tempestate Basilides: quā & chocebas dux
 Iudaicæ factionis xpīanos uariis suppliciis persecutus est. Huius uero atq; iudeo-
 rum omnium pertinaciam Hadrianus imperator ultima cæde perdomuit: præce-
 pitq; ne cui iudæo facultas introeūdi hierosolymā daretur: xpīanis tantūmodo ci-
 uitate permīssa quā mœnibus & ædificiis instaurans de suo nomine hæliam appel-
 lauit. In eadem uero ciuitate Marcus ex gentibus primus ep̄s constituitur cessanti-
 bus his qui fuerant ex iudæis. Huius quoq; pontificis tempore martyrium pro fi-
 de Christi Saphyra Antiochena: & Sabina Romana mulier passæ sunt: & Fauori-
 nus Palemon. Hærodes Atheniensis Marcus Byrantius rhetores insignes habentur.
 At Alexander post ordinationes tres quas habuit mense decēbrisq; presby-
 teri quinq; diaconi tres: ep̄scopi per diuersa loca quinq; creati sunt. Martyrio coro-
 natus: cum euentio & Theodoro diaconis: sepeliturq; in uia nomentana: ubi inter-
 fectus est seip̄mo ab urbe milliario. y. nonas Maii. Sedit annis decem mensibus se-
 ptem diebus duobus. Vacauit autem sedes dies. xxv.

SIXTVS .I. PAPA VIII.

SIXTVS natione Romanus patre pastore: uel ut alii uolunt heluidior
 fuit Hadriani tempore: usq; ad Verū & Anniculū consules: quē quidem
 Hadrianū inter bonos principes numerādum celsuimus. Liberalis enim
 splendidus: magnificus ac clemens fuit. Nam & sirileū in se gladio furentem medi-
 cis curandum tradidit: & egros bis ter uē in die inuisit: & Alexandriam a Romanis
 euersam sua instaurauit impensa. Romæ Pantheō restituit: ac munera Aromatica
 populo dedit. Moriens hos uersus fecisse dī. Animula uagula blandula hospes co-
 mesq; corporis. Quo nūc abibis in loca pallidula rigida nudula: nec ut soles dabis
 iocos. Moritur aut morbo intercutaneo uigesimo secundo imperii sui anno: ac se-
 pellitur Puteolis in uilla ciceroniapa: Sixtus aut rei diuinæ ut par erat curam ge-
 rens constituit: ne a quoq; nisi a ministris sacrorum mysteria & uasa sacra tangeren-
 tur: maxime uero a foeminis: neue quod sacerdotes corporale uocāt ex alio q̄ ex li-
 neo panno: & quidem purissimo fieret. Idem censuit ne ep̄i ad sedem apostolicā uo-
 cati redeuntē sua suis reciperent: nisi secum deferrent litteras pontificis plebem sa-
 lutantis. In celebratione uero mandauit ut sanctus sanctus deus sabahor cantare-
 tur. Nuda primo hæc erant & omnia simpliciter tractabantur. Petrus enim ubi cō-
 secrauerat: oratione Pater noster ulus est. Auxit hæc mysteria Iacobus ep̄scopus
 hierosolymitanus: auxit & Basilius: auxere & alii. Nam Celestinus missæ introitū
 dedit. Gregorius kyrieieison. Gloria in excelsis deo. Telesphorus Collatiōes Ge-
 lasius primus. Ep̄istolam & Euāgelium Hieronymus. Alleluia uero sumptum est
 ex ecclesia hierosolymitana. Symbolum in concilio Niceno. Mortuorum autem
 cōmemorationem Pelagius inuenit. Tus Leo tertius. Osculum pacis Innocentius
 primus:

primus: ut caneret Agnus dei: Sergius pontifex instituit. Cū uero Sixti temporibus ppter frequentes cædes pauci reperirentur qui nomen christi profiteri audent: & galli xpiani præfulem sibi deposcerent: eo peregrinum Romanum ciuem misit: qui confirmatis in fide gallis Romā rediēs ultimo supplicio afficitur in uia appia eo loci ubi xps discedenti Petro apparuit. Eius corpus in uaticanū per fideles delatum apud sepulchrū Petri recondit. Aqla quoq; Iudæus natione Pontificus cū priscillia uxore edicto Claudii discedens usq; ad hæc tempora: ut nonnulli aiunt superuixit secūdus moysæ legis interpretres post illos. lxx. q Philadelphi temporibus fuere. At uero Sixtus ubi ordinatiōes ter mense Decembri habuisset: qui bus ps byteros. xi. diaconos undecim ep̄os: per diuersa loca quattuor creauit. martyrio coronatur: & in uaticāo apud Petrum sepellitur. Sedit autem annis decem mensibus tres diebus. xxi. Vacat tum sedes bido tantum.

Aquila

al. annis
decē men
sibus quat
tuor &c.

TELESPHORVS VNICVS PAPA IX.

TELESPHORVS natiōe græcus ex præ Anachorita Antonini pii tpi bus fuit: cuius qdem imperatoris p̄num genus e Gallia Cīsalpina originē habuit. Imperauit aut cū filiis Aurelio & Lucio annis duobus ac. xx. mensibus tribus: tanta cū modestia & benignitate: ut merito pii cognomentū adeptus sit: ac pater patriæ appellatus. Nulli. n. unq; tum priuatim: tum publice acerbus fuit: aut in redimendis pecuniis: aut exactiōe tributū qd' qdem interdum ita remisit: ut cautionibus incēsis oīum debita relaxaret. Quid plura de hoc principe dicam? Qui religione: pietate: gratia: humanitate: clemētia: iustitia: modestia: cū Numa pompilio bonorū omniū sentētia comparari potest. Is p̄terea cum tyberis inundatione plurima Romæ uexasset ædificia: tū priuata: tum publica: sua impēsa ciues in restituēda urbe liberalissime iuuuit. Tarracinēsem quoq; & Caietanum portum miris operibus: ut nūc etiam apparet restituit. Eius quoq; impēsa erectā esse columnā illam cocleā putarim: a qua urbis celeberrima regio nomē accepit. Telephorus aut quem diximus Sixto successisse cōstituit: ut septem hebdomadibus ante pascha ieiunium obseruaret: utq; in natali Iesu xpi noctu tres missæ celebrarent: prima in dimidio noctis: quo xps in Betleem nascitur: secūda illucescēte aurora qn̄ a pastoribus cognitus est: tertia eadem hora diei qua nobis dies redemptionis & ueritatis illuxit: cū omni reliquo tempore ante horam tertiā celebrare interdictū esset: qua hora dñs noster in cruce ponit: ut Marcus ait. Constituit itē ut ante sacrificiū hymnus ille caneret: Gloria in excelsis deo. Huius temporibus multū elaborauit pro fide christi. Iustinus philosophus ex Neapoli urbe palestina: qui & Antonino Pio principis: ac filiis eius librum dedit contra gētes scriptū: & dialogū contra Triphonem principem Iudæorū habuit. Inuectus est: & in Martionem q Cerdonis dogma secutus alterum bonum: alterum iustum dñm asseruit: tanquā duo contraria principia creationis & bonitatis. Impugnauit & crescentem cynicum ut gulosum: Mortis timidū: luxuriæq; ac libidinum appetentissimū christiq; blasphemū: cuius insidiis ad extremū circūuentus p dignitate christiani nominis sanguinem fudit. Hunc aut Iustini hostem non philosophum fuisse: sed philopompum. i. amatorem arrogantia scribit Eusebius. Eodemq; tempore inualluisse Valentinianam hæresim cōstat. Ii qdem Valentiniani cuiusdam sectatores dicebant xpm de corpore uirginis nil sumpsisse: sed per eam tanquā per fistulam quādam purum trāsisse. Photinus autem tum Lugdunēsis ep̄s uir certe singula

origo an
tonini pii.tarracinē
sis & caie
tanus por
tus
Ieiunium
telepho
riIustinus
philoso
phus
cerdo hæ
reticusValētinia
nā hæresis
Photinus

b

HIGINVS VNICVS PAPA. X.

ris uirtutis & doctrinæ: ut ait Isidorus iam nonagenarius martyrii coronam constanti animo perpeßus est. At uero Thelephorus cū ordinationes. iiii. mense Decembri habuisset: creassetq; præbyteros. xv. diaconos. xvii. episcopos. xiii. martyrium subiens: apud beati Petri corpus in Vaticano sepellitur. Sedit annis undecim: mensibus tribus: diebus. xxii. Vacatum sedes dies septem.

HIGINVS VNICVS PAPA. X.

Laus antonini

HIGINVS natione græcus præa atheniensis præ philosopho Antonino pio imperante Telephoro successit. Addere uero aliquid etiam de laudibus Pii antequam ad Higinum ueniā: hominis uirtus me cogit. Qui adeo moderatæ gloriæ fuit in re militari: ut defendere magis præuicias quā augere studeat: utq; hanc Scipionis iniam lepius usurparet ac diceret: male se unum ciuem seruare: quā mille hostes occidere contra Domitiani institutū: qui populi romani exercitum hostibus obiciēbat quo rarior in patriam reuerteret: adeo multitudinē oderat & reformidabat ob eius sæuitiam. Tantæ autē iustitiæ pius fuit: ut multi reges multeq; nationes positis eius iussu armis ad hominem controuersias suas litesq; defferent: eiusdemq; sententiæ statim parerent. Ob hæc aut merita quæ maxima sunt populus Romanus mortuo & flaminem & Circenses & templum & sodales Antonianos lachrymantibus omnibus constituit: ad Higinum urbis Romę episcopus: tum maxime clerum prudenter in ordinē redegit: gradus distribuit: instituitq; ne templa sine celebratione dedicarentur: neue augerentur diminuerenturq; sine arbitratu metropolitani uel episcopi. Vetuit itē ne Tigna: reliquaue materies ad ædificanda templa congesta in prophanos usus conuerteretur: posse tamē ad structuram alterius templi uel cœnobii concedente episcopo trāsseri. Voluit item unum saltem patrimū unamue matrimā baptismo interesse: sic enim eos appellat qui infantes tenent dum baptizantur. licet reuera patrimus & matrima aliud significēt: est enim patrim⁹ teste festo qui cum pater sit patrem adhuc habeat: idem de matrima dicendum est: instituit præterea ne metropolitani episcopi præuinciæ suæ alicuius criminis reū faceret & damnet: nisi prius a præuincialibus episcopis causa discussa & cognita fuisset. Sunt tamē qui hoc postremū Pellagio pontifici ascribāt. Huius quoq; tēpore fuit & Policarpus: Ioānis apostoli discipulus smyrneus episcopus ab eo creatus ac totius Asiæ religiōis & doctrinæ: tū facile princeps. Is autem Romam ueniēs plurimos fidelium Martionis & Valentini falsa persuasionē deceptos ad fidem reduxit. Cum autem Martio forte huic obuiam factus diceret me ne cognoscis? Respondit cognosco quidem primogenitū diaboli. Negabat enim patrem christi deū esse creatorem: qui per filium mundū fecerat: postea uero impe Arate. M. Antonio & L. Aurelio cōmodo quarta post Neronē persecutione smyrne sedente proconsule igni crematus est. Melito quoq; asianus sardensis episcopus Frōtonisq; oratoris discipulus librū de doctrina christiana. M. Antonio tradidit. Huius ingenium Tertullianus mirum immodum laudat dicitq; a plerisq; nostrorum prophetam habitū esse scripsit & Theophilus Antiochenis ecclesiæ episcopus librum contra Martionem imperante. M. Antonio scripsit & librum contra Hermogeniis heresim: qui materiam non naturam introducēs deo non autem naturæ eandem comparauit: materiam elementorum & deum appellans. Higinus autem bene de ecclesia dei meritis cum ordinationes ter Decembri mēse habuisset creassetq; præbyteros. xv. diaconos quinque episcopos sex moriē & apud

Policarpus

Martion

Melito
tertullianus
theophilus

Hermogenes

Hereticus

& apud beati Petri corpus in Vaticano sepellitur. iiii. idus Ianuarii. Sedit annos quattuor: menses tres: dies quattuor: alias sex. Sedes aut quatríduo tum uacat.

PIVS .I. PAPA XI.

PIVS natione Italus patria Acgleiensis patre Ruffino. M. Antonini uerit tempora attingit: qui tum una cum. L. Aurelio commodo fratre annis. xix. imperium æquo iure administruit. Bellū autem contra Parthos simul susceptum admirabili uirtute & sceleritate gesserunt: de hostibusq; triumpharūt. Verum non ita multo post apoplexiæ morbo e medio sublato Comodo fratre: Antoninus solus imperium obtinet quem certe ob eius præstantem in omni genere uirtutis aīum Mirari facilius q̄ laudare licet. Hic enim & q̄a a teneris annis eiusdem animi eiusdemq; uultus in qua uis fortuna semp est habitus: & quia benignitas naturæ cum doctrina a Colatino Frontone Oratore habita in eodē uiro certabat: ab omnibus philosophus merito appellatus est: Platōis sentētia quā semper Capitolino teste in ore habuit sæpius repetita: tum demum florere ciuitates. Si aut philosophi imperarent: aut imperantes philosopharent. Adeo autem doctrinæ auidus fuit: ut imperator etiam Apollonium philosophum: & Sextum Plutarchi nepotem legentem audierit. Frōtonis quoq; præceptoris statuam honoris causa in senatu collocauit. Hoc tempore Pius pontifex cōsuetudinē & quidē magnam cū Hermete habuit: qui librum scripsit titulo pastoris insignitum: quo quidem in libro Angelus pastoris personam induens ei mandat: ut omnibus persuadeat pascha die dominico celebrari: quod etiam fecit. Cōstituit item Pius: ne hæreticus q̄spiam ex iudæorū hēresi susciperetur & baptizaretur. Rogatu uero Praxedis sanctissimæ foeminæ thermas nouati in uico patricii in honorē sororis suæ diuæ pudētiæ dedicauit. Multaq; dona huic tēplo obtulit: ac sæpius eodem in loco sacrificium deo præstitit. Vbi & fontem baptismi cōstituit: ac benedicens cōsecrauit: multosq; uenientes ad fidem in nomine trinitatis baptizauit. Illis quoq; pœnam constituit qui negligētes sunt in attrectādo christi sanguine & corpore: penitentiam inqt agant. xl. diebus quorum negligētia in terram aliquid deciderit: si super altare tribus diebus: si super linteum quattuor: si in aliud linteum. nouem diebus. Vbi cūq; deciderit: si recipi potest: lambatur: si secus: aut lauetur aut radatur: lotum & rasum: aut comburatur: aut in sacrarium reponatur. Huius tempore in precio est habitus Apollinaris Asiæ hieropolitanus episcopus: q̄ in si gne uolumen de fide christi. M. Antonio secundo tradidit. Scripsit & in cataphrigas: qui tūc etiam cum prisca & maximilla insaniebant uaticinantes incipiente tamen montano: quorum omnium hæc erat opinio aduentum spiritus sancti: non in apostolis: sed in se traditum fuisse. Illis quoq; temporibus laudabat: & Tatianus uir doctissimus quādiu ab opinione Iustini martyris præceptoris sui nō discessit. Nam postea inflatus opinione sui nouam hēresim condidit quā postea Seuerus auxit. Vnde Seueriani appellati. Ii uinum non bibunt: carnes fastidiunt: & uetus testamentum ac resurrectionem non recipiunt. Præterea uero Philippus cretēsis episcopus præclarū cōtra Martionem librum hoc tempore edidit. Nam sicuti dixi Martionistæ Cerdonis dogma sequebant. Scripsit & Musanus librum contra quosdam qui ad Eucratiatarū hæresim declinabant: horum quidem opinio cum

Modestia
Antonini

Fronto

Hermes

Praxedis
pudentiaApollina
rius
Cataphri
ges
Hæretici
Tatianus
seueriani
hæretici
Philippus

ANICETVS VNICVS. PAPA XII.

seuerianis cōuenit. omnem enim coitum spurcum putabant cibosq; damnabant: quos Deus generi humano proposuit. At uero Pius: ubi in ordinationibus suis q; quinq; fuere mēse decēbri presbyteros decem & nouem diaconos unum & .xx. episcopos decem creasset: moritur & apud Beati petri corpus in Vaticano sepelitur. v. idus Iulii. Sedit uero annis undecim: mensibus quatuor diebus tribus aliis. .xxi. Vacauitrum sedes dies. .xiii.

ANICETVS VNICVS PAPA XII.

ANICETVS natione Syrus patre Ioāne de uico murco uel ut Damaso placet humilia eiusdem Antōini ueri tempore fuit de quo i pio diximus quem quidem Antōinū philosophia nequaquam a rebus in bello gerendis retardauit. Nam Germanos marcomamos squados sarmatas ingenti uirtute & foelicitate una cum filio Commodo Antonino superauit: ac triumphū egit. iturus autem ad hoc bellum cum nō haberet unde stipēdia militibus praberet exhausto ærario omnem imperatoriam supellectilem: omnemq; ornatū uxoris in foro Traiani hastæ subiecit. Verum cū postea superato hoste in patriā rediisset emptoribus p̄cia restituit. Nemini tamen molestus fuit qui reddere emptā noluiſſet: parta uictoria in omnes de repu. meritis liberalis fuit. Tributa quibusdam p̄uinciiis remisit: fiscalium titulorum monumenta in foro cōgesta cremari iussit: leges seueriores nouis cōstitutionibus tēperauit. His rebus gestis factum est ut ab omnibus ita diligeretur amareturq; ut sacrilegi nomen incurreret: qui eius imaginē domi non habuisset: Anicetus autem Ecclesiæ Romanæ cōsulens ne moribus petulantium quorūdam labefactaretur instituit ne clericus ullo modo comam nutriret secundum Apostoli p̄ceptum. neue episcopus cōsecrari posset a paucioribus quam a tribus eiusdem ordinis uiris: quod postea Nicēna Synodus confirmauit. Vbi uero metropolitanus consecrandus est omnes pouinciales interesse debent. Statuit p̄tereaiut prolæmeus ait: ne episcopus crimē Metropolitanū sui ad aliū quam ad primatē: aut ad sedem apostolicā deferret: quod & dicta synodus: & auctoritas summorum p̄tificum deinceps cōfirmauit. Eiusdem etiā institutum fuit ne archiepiscopi nisi ex singulari titulo primates nominarent: li autē merito patriarchæ uocantur: Cateri autem archiepiscopi nominentur: uel ut quidam uolunt metropolitanī. Huius tēporibus Hegisippus laudator fidei nostræ fuisse dicitur qui omnem a passione domini usq; ad suam ætatem ecclesiasticorum operum texuit hystoriam sermōe simplici: ut quorum uitam quam diligentissime obseruauit eorum quoq; dicendi genus imitaretur. Affirmat autem se Romā Aniceti tēpore decimi post Petrum episcopi peruenisse: ac perseuerasse usq; ad eleutheriū qui Aniceti quondam diaconus fuerat: Multa uero in Idolatras scripsit: quod tumulos mortuis tēplaq; facerent: ut Hadrianus qui in honorem Antinoi serui quē in delitiis habuerant gymnācium agona constituit apud Antinoum ciuitatē: quā de nomine ipsius cōditam uocauit: ac prophetas in templo statuit. Sunt q; & Dionysium huius ætate fuisse dicant. Variatur hoc loco tempora cum alii p̄ium: alii anicetum p̄ponant. Variantur & hystoriæ. ut cumq; sit in tam remota hystoria tantaq; maiorum negligētia satius erit res ipsas pauloante uel post gestas aliqua ex parte attingere quam eas omnino p̄mittere. Anicetus autē ubi ex ordinationibus qnq; quas mēse decēbri habuit p̄sbyteros. .xix. diaconos q̄tuor: episcopos nouē creasset. martyrio corōatus ac sepultus est i calisti comiterio uia appia. .xv. Kalen.

Pattiar
chæ
Hegisip
pus

Kalen.maii. Sedit annos.xi.alias nouē menses. iiii.dies.iii. Sedes uero dies.xvii. post eius mortem uacat.

SOTER VNICVS PAPA XIII.

SOTER natione Campanus patria fūdanus ex patre Cōcordio.L. Antonino commodo imperante fuit. Hic enim omnibus incommodus: ut Lāpridius ait nil cōe cum patre habuit: nisi quod & ipse contra Germanos adiuuantibus christiāis militibus foeliciter pugnavit. In eo bello cū exercitus commodi pennuria aquae laboraret ferunt precibus xpianorum militū aquā diuinitus e caelo missam pluraq; fulmīa in germāos: & Sarmatas cecidisse: quod ē imperator ipse accidisse litteris suis testatus est. Ceterū ad urbem rediēs in omnia luxuriæ & obscenitatis dedecora plabif: nihil uirtutis & pietatis habens. Gladiatoriis quoq; armis in ludo Neronē imitatus depugnauit. In amphiteatro feris se se frequēter obiecit. Plurimos quoq; Senatores interfecit: & eos maxime quos nobilitate industriaq; excellere animaduertit. Soter autē a tantis malis animā ad re Mos nu bendi diuinam conuertens: instituit ne monacha ulla pallam attractaret: neue thus in acerram poneret dum sacrificia fierent. Eius extabat epistola hac de re scripta ad epos Italiae. Instituit itē ne legitia haberet uxor nisi cui sacerdos ex instituto bene dixisset: & q; parētes solēni pōpa moræ christiāo marito collocassent: q;q; ē para nymphæ de more custodiuiſſent. hoc at. cōstituit multa picula reiiciēs q; innouas nuptias cadere solēt rex p̄stigiis & magicis artib⁹ quorūdā improborū Gratianus tamen hoc decretum Euaristo ascribit. Vtri uero sit attribuēdū legentes diiudicēt. Nō enī multū refert illi ne an huic attribuat. Soteris tēporibus fuisse Dionysiū Dioniſi corynthiorum ep̄m scribit Eusebius: qui tātæ eloquentiæ: & industriæ fuit: ut nō us solum suæ ciuitatis & prouinciæ populos: uerū ēt aliarū urbium: ac prouinciāru ep̄scopos suis ep̄stolis erudiret. Instructus enī pauli apostoli doctrīa: Facillime potuit sanctitate & eruditōe alios in officio cōtinere. Multa & theodociō genere Theodo cion Alianus Tatiani discipulus ad laudē religiōis nostræ tum scripsit. Maximæ uero apellē hereticū scriptis suis percomodæ irideret: quod deū quem coleret ignorare se diceret. Affirmabat enim christum non deum in ueritate: sed hominē in phantasia apparuisse. Non desunt qui dicāt cataphrigarum heresim hoc tempore ortā auctore montano. Clemens præterea Alexandrinæ ecclesię præbyter multa con Clemens scripsit quibus illa sunt: Stromatum. i. uarietatum libri octo: hypotyposeō. i. in formationum libri totidem Contra gentes unus. Huius autem discipulū origenē Pinetus fuisse constat. Huius quoq; ætati: & Pinetum Cretensem uirum eloquentissimū: & oppianum q; alieutica scripsit poetā insignē: & Herodianum grāmaticū: quidā ascribūt. Soter autem: ubi per ordinationes quinq; mēse decēbri habitas præbyteros octo: diaconos nouē: epos. xi. creasset morit⁹: ac sepellitur uia appia i cœmīterio calisti. Sedit ānos nouē: mēses tres: dies unū & .xx. uacat tū sedes dies totidē.

ELEVTHEVS VNICVS PAPA XIIII.

ELEVTHEVS natione Græcus patria nicopolitan⁹ patre Abūdio tēporibus. L. Antonini commodi fuit cuius flagitiōsæ uitæ urbs ipsa poenā tulit. Nam capitolium fulmine ictū una cū egregia illa Bibliotheca maiorum cura parata cōcremat. Aedes. quoq; in pximo sitē eandē calamitatē sensere. Exortum est deinde aliud incendiū quo & ædes ueste palatiū bonaq; urbis pars exusta est: ac solo æquata. Tantæ p̄terea temeritatis fuit: ut & suæ imaginis caput

Damasus
pontifex

Apolloni
us

turba he-
retico-
rum
mōde-
stus
bardesa-
ne
Alias
mensēs
y. dies
quinq;

colosso per magno & egregio priore detracto imponi iusserit: & mensem decēbre ad imitatioem Augusti Cæsaris commodum appellari uoluerit: quæ omnia post mortem eo abrogata sunt. Ipseq; mortus etiā humani generis hostis adiudicatus est. Adeo eius uita flagitiis contaminata omnibus erat odio. Strangulatus in do- mo uestalium duodecimo imperii sui anno & mēse septimo e medio sublatus est. Eleutherius autem quem diximus soteri successisse in ito pontificatu statim epi- stolam accepit a Lucio rege Britanno qua rogabantur: ut se ac suos in xpianorū numerum reciperet. Quare Fugatium & Damianū uiros optimos eos misit qui regem ipsum: ac populum baptizarent. Erant tum in Britānia Pōtīfices quinq; & xx. Flammines uocabant. Inter hos autem tres archiflammines habebantur quo- rum in loco archiepī tres constitui sunt: ut Ptolomeus ait Protoflamminū uero loco primitiua ecclesia patriarchas instituit. Idē etiam statuit ne quis ob supersti- tionem: cibi genus ullum respueret quo humana cōsuetudo uesceret. Noluit pre- terea quempiam de gradu suo deiici: nisi accusatus reus criminis conuinceret. Ex- emplo saluatoris qui errorem iudæ licet rei nōdum tamen conuicti: ita equo ani- mo tulit: ut quicquid interim egisset pro dignitate apostolatus ratum firmumq; manserit. Prohibuit etiam ne absente eo quem accusator reum facit ulla in causa decerneretur: quāquidē sententiā: & damasus pontifex: & ius pōtīficiū postea confirmauit. Huius aut pōtīficatu & ecclesiis pax data est: ac quies: & nomē chri- stianum per omnem terram mirumimmodum auctum: Romæ potissimum ubi multi ex nobilitate romana cum cōiugibus & liberis in fidē recepti baptīsmi cha- ractere notati sunt. Solus uero Apollonius orator insignis martyriū tum passus est: habita prius oratiōe de laudibus xpianæ fidei: quod illis temporibus capitale habebat. Mortuo Apollōio multæ hæreses inualuerē: Martiōis quippe secta ua- riæ diuisa est alii enim unum principium fatebantur: alii duo: alii tria: & tres nar- ras cōfirmātes fidem prophetis abrogabāt. Florinus quoq; & Blasco noua cōtra ueritatem machinabantur figmenta: Deum creasse mala contra illud deus omnia bona fecit. Contra hos sensere Quolitiani affirmantes deum non creasse mala cō- tra id quod scriptum est: ego sum deus creās malum. Sunt qui dicāt & Galienum pergamenum medicum insignem: & Iulianum legum latorem: & Frontonem rhe- torem his tēporibus fuisse quod ego in tanta perturbatiōe temporū & hystoriæ nec affirmo nec refello. De modesto uero: & Bardefane affirmare ausim quorum alter in martionem scripsit: alter uero in ualētinū. Nam cuius primū sectator fue- rat eius postea confutator factus est. Hunc Hieronymus cōcitātissimū in dicēdo fuisse affirmat cū eius scripta ex Syria lingua in græcam cōuersa uidisset: & si inq; tanta uis est interpretatione q̄tam putabimus esse in sermone proprio: Eleutheri- us autem ubi ex tribus ordinationibus mense decembri habitis p̄sbyteros. xii. dia- conos octo: episcopos. xv. creasset moritur: & apud beati Petri corpus sepellit. vii. Kal. Iunii. Sedit autem annos. xv. mēses tres: dies duos. Vacat tū sedes dies. y.

VICTOR .I. PAPA XV.

VICTOREM natiōe apha- rū p̄e felice: fuisse Helii pertinacis tpe credi- derim: q̄ qdē Helius cū grādis natu esset (septuagesimū enim agebat an- num) ex p̄fecto urbis quem magistratum tū gerebat: Senatus cōsulto Imperator creatur. Rogatus deīde ut & uxorem augustam faceret: & filiū cæsare appellaret:

appellaret id facere recusauit testatus sufficere qd' ipse imperaret iustus. At uero quoniam impatore nihil auaritia turpius est: cum illiberalis ac sordidus haberet: quod dimidiatas lactucas & cardos conuiuiis apponeret: nemine contradicente. A Iuliano iurisperito in palatio occidit: impii sui mense sexto. Hic est ille Iulianus q Iulianus
 perpetuum edictum composuit: quiq. vii. mense posteaq. impare coepit apud Pote iurecosul
 miluium uictus a Seuerio ciuili bello & interfectus e. At uictor potifex reip. xpianus: tus
 ut par erat cura gerens constituit ut pascha dominico die celebraret ex Eleutherii
 snia: ut Damasus ait a. xiii. Luna primi mensis usq. in. xxi. cuius decretis obtempe Damasus
 ras Theophilus Palestinæ urbis eps contra eos scripsit: q. xiiii. luna cum Iudæis pa Theophi
 scha celebrabant. In hanc uero opinionem iuectus est Polycrates ephesioꝝ eps: lus
 qui ex uetere consuetudine. xiiii. luna cum Iudæis pascha celebrabat. Se enim apo Polycra
 stoli Ioannis & uetere auctoritate secutus ostendit. Nos inquit inuolabile celebremus tes
 diem: neq. addentes qcq. nec diminuētes. Hanc uero opinionem secutus est Philip Ioannes
 pus hierapoli mortuus hanc Ioannes q supra pectus domini recubuit & potifex Constitu
 eius fuit auream laminam in fronte portans. Hanc Polycarpus. Trafeas. Melito: & tio pasche
 Narcissus hierosolymitanæ ecclesiæ eps. Idem quoq. uictor decreuit: ut in quauis
 aqua baptismum petentes baptizarent si necessitas instaret: hanc ob rem quida exi
 stimant concilium in palestina habitum esse: cui Theophilus herennius. Narcis
 sus: Polycarpus: Bacillus Asiana: prouinciæ insignes episcopi interfuere. Res ta
 men integra in Nicenum concilium translata in quo etiam constitutum est: ut pa
 scha post quartam decimam lunam celebraret ne iudæos imitari uideremur. Fue
 re huius pontificis tpe multi doctissimi uiri. Nam & Appion tum hexameron fe Appion
 cit: & Paulus samofatenus una cum Theodoto coriario existimauit saluatore pu Paulus sa
 rum hominem fuisse: & Sextus de resurrectione conscripsit: & Arabianus opuscu mosaten
 la edidit ad christianam doctrinam pertinencia. Iudas quoq. christoriographiam supe Sextus
 rior: tempore usq. ad decimum seueri annum conscripsit: in qua tñ erroris arguit q Arabian
 aduentum Antichristi suis tpius futurum dixerit. In quæ errorem ideo icurrisse pu
 tamus: quod & uicia hominum & crudelitatem eo puenisse cernebat: ut diutius tole
 rari humanum genus adeo non posset: Quæ res & Lactantiu postea: & Augustinu
 fefellit. Victor autem compositis etiam quibusdam de religione uoluminibus mo Victor ali
 ritur: & apud beatum Petrum in Vaticano sepellitur: cuius die festu. v. Kal. Au as mensib
 gusti celebramus. Sedit autem annis. x. mensibus tribus. diebus decem. At sedes duobus
 dies. xii. tum uacat. Dieb. xx.

ZEPHERINVS VNICVS PAPA. XVI.

EPHERINVS natione Romanus ex patre Abudio Seueri tpius fu
 it. Qui genere Apher ex oppido lepta una cum imperio cognomen
 ptinacia a Iuliano caelo accepit. Is. n. fisci pcurator: mox tribunus mili
 taris per gradus alios usq. ad imperium peruenit. Parcus admodum: na
 tura scæuus. Multis bellis accessit fortissime quidam remp. licet laboriosissime
 gubernauit. Ad bellicam gloriam laudem quoq. lrasum addidit: philosophiæ ad
 modum studiosus Foris parthos & Adiabenos superat. Arabas autem interiores
 ita cecidit ut regionem eorum prouinciam romanam faceret. Hanc ob rem triu
 phas: ut eius arcu sub capitolio posito adhuc apparet. Parthicus: Arabicus: Adia
 benicus cognominat. Aedificiis preterea publicis Urbem exornauit. Na: & Thermas
 b iiii

Septizonium Seuerianas & septizoniū extruxit nō longe a circo maximo Palatinum iter & cæliū montē. Paulum autē abfuit quī Pauli. iij. pontificis iussu lapidatū quidam superioribus annis eā partem septizoniū quæ adhuc extat demolirent. At Zepherinus pontifex rei diuinæ magis q̄ humanæ intentus cōstituit. ut astantibus clericis & laicis fidelibus & leuita & sacerdos ordinaretur quod postea in calcedoniēsi cōcilio confirmatū est. Statuit item ut cōsecratio diuini sanguinis in uitreo uase nō autem in ligneo: ut antea fieret. Hæc quoq; institutio seq̄ntibus temporibus immutata est: uetitū. n. est ut neq; in ligno fieret propter raritatē qua sacrm imbibitur: neq; in uitro ppter fragilitatem: ne ex metallo ob tetrū saporem quem inde concipit sed fieri uoluere ex auro argenteo: aut ex stanno: ut in Triburiensi & Reniēsi concilio scriptū apparet. Idē præterea instituit ut omnes xp̄iani annos pubertatis attingētes: singul' annis in solemnī die paschæ publicæ cōmunicaret: quod quidē institutū innocentius tertius: deinceps nō ad cōionem solum uerū etiā ad cōfessionem delictorum traduxit. Mādauit itē ne episcopus uel a p̄iarcha: uel a priimate uel a metropolitano suo in iudiciū uocatus sine auctoritate apostolica dānaretur. Voluit postremo p̄sbyteros oēs adesse celebrāte ep̄o quod etiā ut dictū est: Euaristo placuit. Huius autē t̄pibus fuere & heraclitus q̄ in apostolū cōmētarios scripsit: & Maximus qui famosam quæstionē iligni uolumine discussit: & Candidus qui hexamerō composuit: & Origenes qui decimo Seueri pertinacis anno persecutione in xp̄ianos mota leonida patre interēpto quē ipse adolescēs ad martyrium adhortatus est: cum sex fratribus & matre uidua pauper relinquitur: redactis in fiscum paternis bonis: quod christū uerum deū profiterent. Vnde grāmatica sibi ac suis uictum quæsiuit. Discipulū autē Plutarchum habuit: q̄ postea martyrio coronatus est. Totus deinde ad religiōem cōuersus catethizādi hoc est p̄dicādī officiū habuit. Tāti autem ingenii fuit: ut nulla eum lingua nulla litteratura latuerit. Mira utebatur continentia in cibo & potu: abstīnētia in rebus alienis. Nā & paupertatē christi imitatus est: & multis ānis nudis ambulauit pedibus: illud quoq; quod in euāgelio dicitur secutus est: & si puerile habet: q̄ sunt eunuchi q̄ se ipsos castrauerūt propter regnū dei: Huius uirtutē plarīq; imitati martyriū p̄fi de christi æquo animo passi sunt: maxie uero potamiēna mulier: calida pice in caput eius fusa. Zepherinus autē cum ex ordinationibus. iiii. mense decembri habitis p̄sbyteros. xiii. diaconos. vii. ep̄os. xiii. creasset. Moritur tpe seueri ac in uia Appia non longe a cœmiterio calisti sepellitur. vii. Kalen. Septembris. Sedit autem annos octo alias nouem menses septem: dies decem. Vacat tum sedes dies. v.

CALISTVS .I. PAPA XVII.

CALISTVS natiōe Romāus p̄e Domitio ex regiōis urbis Rauēnatū usq; ad Seueri tempora peruenit: cuius cū animo fortūa mutata est. Nā ubi quintus a Nerone persecutionem in christianos mouet cōtinuo uariis periculis & bellis distrahit: hīnc a polcennio nigro q̄ magnos in Syria motus cōcitauerat: hīc a Clodio albino quē tñ in gallia nō i cruetō plio supauit. Inde uero in Britaniā profectus deficientibus fere lociis omnibus uariis casibus afflictatus apud Eburacum Galliæ moritur: anno imperii sui. xy ii. Duobus filiis relictis: Bassiano: & Geta: quorum Geta hostis publicus iudicatus est ac interfectus: cū ob uitam eius omnibus probris contaminatam: tum uel maxime quia Papinia: num iuris ciuilis alterum asyllum sua manu necauerat. At Bassianus sumpto a Senatu

Papinianus
Bassianus

natus Antonini nomine imperio potitus est: ac Caracallæ cognomen tum accepit a caracalla
 genere uestis quam populo dono dedit. Is autem patre asperior & omnium libidine
 intempantior: nullum genus facinoris in uita prætermisit. Nam & fratrem Getam Getæ
 occidisse putat licet Geticum triumphum eius nomine duxerit: & nouercam suam
 in uxorem duxit. Nihil egregium de se reliquit præter Thermas Antonianas: quas
 ipse incohauit & Alexander perfecit. Munivit & uiam nouam. Eos præterea capi
 tali poena affecit quæ remedia quartanis ac tertianis collo gestarent. Dammati præ
 terea ab eo sunt: quæ ad statuas minxissent. Hic postremo dum bellum in parthos mo
 uet inter Edessam & Caras ab hostibus circumuentus occidit: Septimo imperii sui
 anno: dum leuadæ uesicæ causa ex equo descendisset. Calistus autem pontifex in tan
 ta rerum perturbatione tamque sceleratis imperatoribus nequaquam ab instituto suo disce
 dens constituit: ut ter in anno ieiunaret die sabbati præsertim frumenti uini & olei
 gratia secundum prophetam: uidelicet quattuor mens. & decimo inchoando annum
 stulit: in uernale scilicet: estiuale: autumnale: & hyemale: quibus temporibus deinceps
 cepit ratio sacrorum ordinum habita est: cum antea id quidem tantum modo decem
 bri mense fieri consueuisset. Idem quoque instituit ne clericorum delatores & accusa
 tores: uel infames: uel suspecti: uel inimici in accusationibus & iudiciis reciperent.
 Eos uero hæreticos putauit: quæ arbitrantur sacerdotes post crimen admissum etiã
 si dignam penitentiam subiissent ad pristinos honores redire non posse. Hunc edi
 ficasse basilicam in transtiberina regione in honorem beatæ uirginis. Damasus scri
 bit. Non tamen crediderim hanc illam esse quam hodie tam celebrem & amplam
 cernimus: cum ea tempestate ob crebras persecutiones occulta essent omnia & sa
 cella potius atque eadem abdita & plerumque subterranea quam apertis in locis ac publi
 cis fierent. Coemiterium quoque de suo nomine condidit uia appia: eo loco ubi mul
 torum martyrum cineres antea repositi fuerant. Unde mirum cuiuspiam uideri non debet
 prius multos eisdem in locis sepultos diximus: cum nomen illud postea a notiore perso
 na traxerit. Inuasi ego hæc loca cum amicis quibusdam religionis causa. Visunt adhuc
 cineres & ossa martyrum: uisuntur sacella: ubi priuatim sacrificia fierent: quæ pu
 blicæ quorundam impatorum edicto exhiberi deo non poterant. Huius temporis
 fuit Tertullianus apher centurionis procosularis filius quem Hieronymus
 primum post uictorem & apollonium inter doctos latinos commemorat. Acris. n. inge
 nium fuit: multa uolumina scripsit. Vidi ego Hieronymus inquit Paulum quendam co
 cordiæ quod oppidum Italiæ est: qui se beati Cypriani notarium cum ipse admo
 dum adolescens esset Romam uidisse diceret: referretque Cyprianum nunquam absque ter
 tulliani lectione unam diem præterisse. Is uero cum usque ad mediam ætatem presby
 ter mansisset inuidia deinceps: & contumeliis clericorum Romanæ urbis ad mon
 tani doctrinam lapsus contra ecclesiam uolumina composuit maxime uero de pu
 dicitia: de monogamia: de ieiuniis. Scripsit & contra Apollonium libro. vi. Eisdem
 quoque temporibus multa præclare gessit origenes. Nam & hebionemque hæresim impugna
 uitque & Christum ex Ioseph & Maria natum putare esse hominem dicebant: & legem iudaico ri
 tu seruandam prædicabant. Hoc idem & symmachus sentiebat. Traduxit etiam sua doctri
 na ad ueram fidem Ambrosium quendam Valentiniani dogmatis: ut ait Eusebius imi
 tatorum uel ut Hieronymo placet Martionitum cui per theoproposum presbytero liber Orige
 nis de martyrio inscribitur. Hunc quidem & si hostem sibi porphyrius desumpserit christia

quattuor
tempora
unde

añ. annis
v. mensi-
bus duoz
bus die-
bus.x.

ni nominis acerrimus persecutor ita tamen interdum laudatur nūc doctissimum philosophorum principem uocet: & cum dicat eum omnia Platonis secreta cōsecutum: carpit tamen quod religioni christianæ se addiderit. Scripsisse origenē ad sex millia uolumina librorum Hieronymus ipse refert. Errauit tamē ut eidem & Augustino placet in plerisq; maxime uero in libro de p̄cipatu: quem periarcho appellauit: hūc uero & Pamphylus martyr & Eusebius & Ruffinus Aquilensis p̄sbyter mirifice cōmendant. At calistus ubi exordinationibus quinquies p̄ mensē Decēbris actis p̄sbyteros sexdecī: diaconos quattuor: ep̄scopos octo creauit: let martyrio coronatus est: ac sepultus in cōmīterio Calopodii uia aurelia tertio ab urbe milliario: pridie idus Octobris. Sedit annos sex: menses decē: dies decem. Vacat tum sedes dies sex.

VRBANVS .I. PAPA XVIII.

VRBANVS natione Romanus patre Pontiano. M. Aurelio Antonino imperante fuit anno xp̄i. ccxxi. ab urbe uero cōdita. Dcccc. & lxx. Hic autem putabatur Caracallæ filius: erant enim qui dicerēt eum uulgo cōceptum: Romam ueniens magna omnium expectatiōe imperium adeptus helio gabali nomen sumpsit: a sole cuius sacerdos erat edito tēplo Fœnices enim helio gabalum solem uocant. Verum ita p̄ter expectatiōem is uiuit: ut nullam de se nisi flagitiōrū totiusq; obscenitatis memoriam reliquerit. Nam & in uirgines uetustales incoestū cōmisit: & probrosas mulieres semper domi habuit: & iracundia incitatus sabinum cōsularem uirum ad quem Vlpianus scripsit e medio tolli iussit. Dignitates autē & honores malis ac flagitiōsis cōmittebat: quos q̄dem ita aliquādo deridebat. ut cū secum accubuissent stratis follibus in cœna eisdemq; reflat: subito sub mensa omnes reperirentur. Ita autem inhoneste ridebat: ut publice in theatro solus audiretur. Primus romanorum holoserica uestemē ac caplis argēteis usus est. Admonentibus amicis caueret ne ad inopiam redigeret: Respondit quid melius q̄ ut ipse mihi heres sim & uxori meæ? Eo uelania iterum p̄uectus est: ut. x. m. pondo arachnearū collegerit: qua ex re dicebat magnitudinem urbis Romæ cōprehendi posse: exhibuit p̄terea. x. m. murū mille mustellas: mille sorices. Hac uero insania adeo cōtemni cœptus est: ut tumultu militari exortu ipse cum matre necaretur: aiunt cum ei a sacerdotibus syriis dictum esset ui moriturus eum perasse funem serico & cocco intortū: quo uitam laqueo finiret. Moritur autem quatuor imperii sui anno: quo tēpore in palæstina nicopolis urbs quæ prius emaus dicebatur condita est: legationis industriam eius rei gratia suscipiēte aphricano rerum ac temporum scriptore: Urbanus uero qui huius mōstri tempore fuit: non autem diocletianus: ut quidam uolūt multos sanctitate uitæ & doctrina singulari ad fidem traduxit: inter hos autem ualerianum uirum p̄stantissimū: beate Cecilie sponsum: & Tiburtium eiusdem ualeria fratrem: qui postea martyriū constanti animo tulere: q̄ cōditionem etiam uirgo ipsa subiit in domo paternasiā antea suo rogatu ab Urbāo deo dicata: eiusdem quoq; Urbani institutū fuit: ut ecclesia p̄dia ac fundos a fidelibus oblatos reciperet: p̄tureretq; p̄uentus clericis obus uiritim: nihilq; cuiuspiā priuatū esset: sed in cōe bonū: qd̄ hodie obsoleuit: tāta est hoīum rapacitas & libido. Sunt qui huic attribuūt distictionē. iiii. tēporū ac ieiunii: quæ antea cōfundebant hoīum imperitia. Huius t̄pib' triphonē origenis auditorem

auditorum fuisse constat: qui librum præcipue composuit de uacca ruffa in deuteronomio. Minutius item foelix insignis: tum Romæ causidicus dialogum scripsit quo christianum & ethnicum disputantes iducit. Scripsit & contra mathematicos: cuius etiam Lactantius meminit. Alexander quoque hierosolymitanus episcopus bibliothecam illam hierosolymis: tum instituit: unde tantum laudis consecutus est. At al. annis ubi ex ordinationibus quinquies mense Decembri habitis: presbyteros. ix. diaconos. octo menses. v. episcopos. ix. creasset martyrio coronatus est: & sepultus in cœmeterio presbyteribus diebus. xxi. textati uia tyburtina. Sedit annos quattuor menses decem dies duodecim. Sedesbus. xii. autem dies. xxx. tum uacat.

PONTIANVS VNICVS PAPA XIX.

PONTIANVS natione Romanus patre Calphurnio: tribus Alexandri imperatoris fuit anno ab urbe condita. Dcccc. lxxiiii. Anno uero christi. cc. & xlv. inter imperium uero Heliogabali: & Alexandri tres imperatores sunt habiti: Diadumenus: Maerinus: & Albinus: quorum nomina prætermittere institui: cum quia parum imparunt: tum uel maxime quia nihil memoria dignum gessere. Solus tamen Albinus ob edacitatem nomē aliquod apud posteros consecutus est: ut ait Cordus: qui centū persica campana: decem melones hortienles: quingentas ficos paslarias. cccc. ostrea una cœna comœdebat. Sed omitamus hæc monstra: ad Alexadrum uenio unicum uirtutis exemplar: qui senatus ac militum studio imperator creatus ad componendam remp. uitio superiorum principum labefactam animum adiecit. Adiutores autem ad hanc rem habuit & Iulium frontinum uirum doctissimum Vlpianum & Paulum uiros in iure civili præstantissimos. Iustitiā uero ita coluit: ut nemo unquam de illata ab eo iniuria quæstus sit: procul omni pompa & ambitione uixit: unde semel tantum dum consul esset picta toga usus est. Si quis autem inter salutandum caput flexisset: aut blandius aliquid dixisset: ut adulator reiciēbatur. Erat præterea tantæ prudentiæ: ut a nemine decipi posset: unde turinum quod munera accipiebat quod magnæ esse auctoritatis apud imperatorem uideretur in foro transitorio ad palum alligatum fumo necari iussit: præcone clamante fumo punit qui fumum uendit pecunias aut quarum mater mamea: ut mulier studiosa fuit omnino cōtemplit: gemmas reiecit: ut res muliebres. Dictitans in Virgilio quem Platonem poetarū uocabat plures: & meliores gemmas esse. Leonum uestigal & meretricū & exoletos: in sacrum ærarium inferri uetuit: idque sumptibus publicis assignandū censuit: quo & theatrum & circus & amphitheatrum & stadium instaurarent. Statuas summorum uirorum undique conq̃sitas in foro transitorio locauit. Thermas uero Antonini caracallæ: quæ hodie Antonianæ uocantur perfecit & ornauit. Templū christo ædificare uoluit eumque iter deos recipere. Habuit præterea christum ipsum abrach & orpheum in lario suo. Alexander igitur tot uirtutibus insignis iuuenis admodum impator creatus: bellum statim contra persas suscepit: ac Xerxem eorum regem constantissime uicit. Disciplinæ uero militaris adeo Seuerus emēdator fuit: ut quoddam et ite gras legiões exauctorauerit: qua seueritate factū ē: ut militari tumultu apud magūtia cū in gallia occideret. Pōtianus autē pōtifex roma. instigantibus sacrificulis idolorum: mādato principis ab urbe Roma in sardinia insulā cū Philippo presbytero deportat: eo potissimum tpe quo Origenes germanū presbyter: antiochenū: & Berillū arabicæ

ANTHERVS VNICVS PAPA XX.

episcopum ab heresi ad ueritatem reduxit. Negabat berillus christum ante incarnationem fuisse aliqua opuscula hic scripsit: maxime uero epistolas aliquot quibus origeni per sana doctrina gratias agit: extat & dialogus origenis & berilli in quo berillus hereseos arguit. Tanti autem ingenii fuit origenes & doctrina: ut septem notarii sibi inuicem succedentes homini uix sufficerent: librariorum habuit totidem & puellas apprime eruditas: quos omnes ingenii copia & ubertate effundendo defatigabat. ab antiochia uero accersitus Romam a matre Alexandria in qua filius unice pius fuit: in precio habitus origenes: mulierem christianam fide edoctam relinquens: antiochia rediit. Potianus uero multas calamitates & grauiora tormenta pro fide christi in Sardinia passus tandem moritur: cuius corpus postea a Fabiano pontifice. Romam cum magna ueneratione ac totius clari supplicationibus reportatum est: ac sepultum uia apostolica in Calisti coemeterio. Hic autem ex sacris ordinibus bis mense Decembri habitis: sex presbyteros: diaconos. v. episcopos sex creauit. Vixit autem in pontificatu annis. ix. duobus & c. mensibus quinque diebus duobus. Vacatum sedes a martyrio eius dies. x.

ANTHERVS VNICVS PAPA XX.

ANATHERVS natione Graecus pro Romulo pontifex creatus: Maximino impante: quo anno ab urbe condita. Dccc. lxxxvii. ex corpore militari: posteaque bellum in Germania prospere gesserat: sine ulla senatus auctoritate imperator electus est. Fuit autem ingentis stature uir: adeo ut pedes. viii. excederet pedem habuit tantae magnitudinis: ut postea in puerbii locum cesserit cum de longis: & ineptis hominibus loquimur: Maximini caligam requirit: per annulo autem uxoris dextro cherio utebatur. Tanta uero bibacitatis erat ut uini amphoram una cena biberet. Vixit cum sextus a Nerone christianos coedibus persequeret. iii. anno posteaque regnare coeperat a pupieno Agleia quam obsidebat una cum filio maximino interfectus persecutio simul & uitae finem impoluit. matrem mulieris christianae & origenis mortem pro maxime cupiens. Perit in ea obsidione agleienses foeminas funes ex capillis suis fecisse: cum nerui decissent: aut funes ad emittendas sagittas: unde in honorem matronarum templum ueneri caluae senatus dedicauit. Antherus autem primus statuit: ut res gestae martyrum diligenter exquirat a notariis scriberent: conscriptas recodi in aetario ecclesiae mandauit: propter maximum quendam qui martyrio coronatus est: ne una cum uita bene agentium memoria aboleretur. censuit item episcopum omisso primo episcopatu ad alium necessitatis causa & utilitatis non sui ipsius: sed creditarum ouium posse transferri: interposita summi pontificis auctoritate: quod hodie a plerisque contra fit: ad utilitatem. n. propriam respicientes: imo uoluptatem ut habeant: unde expiletur ad uberiores semper respiciunt: non quod oues & qua ratione pascendae sint quarentes: quod est officium boni pastoris: sed sciscitantes quantum singulis annis: inde excerpti possit de cura animarum parua fit mentio: de augendis prouentibus magna quo multa iumenta & plures seruos: ac eos quidem ignauos & stolidos. domi alant. Huius autem temporibus Iulius africanus fuit inter scriptores nobilis: constituta etiam ut Eusebius ait caesarea suo nomine insigni bibliotheca. hic sub. M. Aurelio antonio legationem suscepit pro institutione emaus quae postea nicopolis appellata est: ut ante diximus: scripsit item epistolam ad origenem qua ostendit fabulam susannae apud haebreos non haberi: contra quam postea origenes ob hanc rem grandem epistolam scripsit. Geminus quoque antiochene ecclesiae presbyter & heraclius Alexandrinae ecclesiae pontifex: tum quidem in precio sunt habiti. Antherus uero uno trimodo episcopo creato martyrium

to martyrium subiens in cœmiterio Calisti uia appia sepellit^r tertio nonis Ianua^r al. annis
rii. sedit annis. xi. mense. i. diebus. xii. uacatum sedes dies. xiii. tribus mē
se uno die
bus. xxi.

FABIANVS VNICVS PAPA XXI.

FABIANVS natione Romanus ex patre Fabio a Gordião & Philippo :
usq; ad Deciū impatorem puenit. Gordianus. n. imperium adeptus : cum
parthos iam erūpentes ingēti clade superasset ad triūphum rediēs a Phi
lippis neca^t : cuius hæc fuit præcipua laus : qd̄ ad. lx. duo milia librorū i bib liothe
ca habuisse dī. Philippus aut anno ab urbe condita. Dcccc. xcvii. reductis militū
copiis e Syria in Italiam una cū filio Philippo annos. y. imperat : hunc aut primū
impatorem xpiani habuere : qdem mysteria adire nunq̄ est ausus : nisi confessus
post tertium uero imperii sui annū millesimus ab urbe cōdita annus impletus est :
unde & seculares ludi celebrati sunt : q. c. quoq; anno repetebant : instituti a Vale
rio publicola post exactos reges a sæculo nomē ducētes qd̄ est humanæ uitę spa
tium : hi tñ decii fraude licet diuersis in locis interfecti sunt. Nā Philippus pater ue
rone rōne filius occidit. Fabianus aut pontifex. vii. diaconis regiones diuisit : q a
notariis : martyrū res gestas colligerent ad cæterorū exemplū : q xpī fidem profite
bant. Idem quoq; in cœmiteriis p dignitate martyrū edificauit : statuit p̄terea ut
singulis qbusq; annis in cœna dñi : chrisma renouaret : ac uetus in ecclesia combu
reret : huius tpe exorta ē nouatiana heresis. Nouatius. n. urbis Romæ p̄sbyter ob
cupiditatē ep̄atus omnia diuisa atq; humana miscebat : ne in manus Cornelii q Fa
bião successit pōtificatus deueniret : ab eccl̄ia. n. sepatus semet : ac suos vtr̄q; p̄pōvi.
idest mūdōs appellabat : negabat apostatas etiam penitentes recipiēdos esse hāc
ob rem Romæ conciliū. lx. ep̄orum totidem p̄sbyterorum cū diaconis pluribus
habitu est : quo nouatii opinio ut falsa improbat : quod saluatoris exemplo ne
mini penitenti denegāda sit uenia : eisdem quoq; tp̄ibus origenes heresim quorun
dam sustulit : affirmantium animos hominum una cū corpibus interire : rursūq;
in Anastasi quā nostri resurrectionē uocant una cū corpibus suscitari : sustulit &
heresim helchesatarum : q Paulū apostolum omnino respuunt : quicq; asseret negā
tem in tormentis xp̄m nihil criminis habiturū : modo integri & recti sit cordis. Scri
psit etiam idem auctor in celsū epicurū xpianos impugnātem : litteras quoq;
de fide ad Philippū & Seueram eius uxorem dedit. ad Fabianū postremo de ordi
ne fidei multa conscripsit. Alexander uero capadociæ ep̄s : cum desyderio sacrorū
locorū hierosolymam prexisset : cogit a Narcisso eiusdē urbis ep̄o iam sene admi
nistrationem ex ep̄atus secum suscipere. Vex sub Decio ardente p̄secutione quo
tpe babilas Antiochiæ martyriū passus est cæsareā ductus ob cōfessionē xpī ne
ca^t. At Fabianus pontifex : cui dum anthero successor quæreret : colūba : ut credi
tum est supra caput asstitit eiusdem formæ qua illa uisa est quæ sp̄m sanctum su
pra caput Iesu apud Iordanem detulit : martyrio coronat : ubi ex qnq; ordinatiōi
bus mēse Decembri habitis p̄sbyteros. ii. & .xx. diaconos. vii. ep̄os. xi. creasset.
Sepultus est autem in cœmiterio Calisti uia appia. xiiii. Kal. Februarii. Sedit an
nis. xiiii. mens. xi. dies. xi. Vacat autem sedes diebus sex.

CORNELIVS VNICVS PAPA XXII.

CORNELIVS natione Romanus patre castino Decii tp̄ibus fuit : qui
e p̄anonia inferiore budaliæ natus interfectis Philippis imperium sum
psit : odio in xpianos exardēs p̄pter Philippōs eiusdem sectę imitatores :

al. annis
xiii. & c.

Verum cum postea biénio cum filio Cæsare impassetra barbaris opprimis : adeo ut eius cadauer nusquam repertū sit. Digno certe dānatus iudicio : qui septimam post neronem persecutionē in xpianos mouens multos sanctissimos uiros interemit. At uero sub ep̄atu Cornelii qui apostatas recipiendos cenlebat penitētes presertim : nouatus Nouatianū extra ecclesiam ordinauit : & in aphrica Nicostarū : quā ob rem confessores : qui a Cornelio secesserant cum maximo psbitero ac moyse sentiētes ad ecclesiam reuersi ueri confessoris nomen adepti sunt. Verū postea instantibus hereticis Cornelius centūcellas in exilium mittit. Ad quem Cyprianus carthaginensis ep̄s in carcerē cōiectus litteras mittit : quibus intellexit & amici calamitatem & exilii sui cōfirmationem. Extant & aliæ Cypriani ad Cornelium epistolæ plenæ religionis & fideis : sed illa potissimum elegans habet : qua nouatū discipulum quēdam suū accusat & damnat. De eadem quoq; heresi : & Dionysius Alexandriae urbis ep̄s origenis olim auditor ad Cornelium scripsit. Nouatū præterea alia epistola reprehendit qđ a cōmunionē romanæ ecclesiæ discessisset : qđq; etiam se inuitum ad pontificatū obeūdum diceret esse deductum. Tum ille. Si inuitus nouatæ : ut dicis designatus es : pbabis : cum uoles secesseris. Cornelius autē priusquam in exilium mitteret instāte lucina matrona sanctissima corpora Petri & Pauli e cathecūbis ubi minus tuta esse uidebant noctu leuāt : Paulum lucina in prædio suo uia hostiēsi collocat eo loci ubi interfectus fuerat. Petrum uero Cornelius apud locum repōit : ubi crucis martyrium subierat : in tēplo apollinis ad radices aurei mōtis. iiii. kal. Iulii. At uero Decius ubi intellexit Cornelium litteras a Cypriano accepisse eū a centūcellis Romā perducī iubet : quē ita in telluris templo astāte urbis p̄fecto alloquit : sic inquit obstinate uitā ducere instituisi : ut neq; deos cures : neq; p̄cepta uel minas principū timeas : & cōtra rempu. litteras accipias ac mittas : Huic cornelius. De laudibus xp̄i : de rōne redimendorū animarū non de imiutioē ip̄erū litteras accepis : & reddidi. Tū decius iratus sanctissimū uirū plūbatis cedis : genus id flagelli est : atq; deiceps ad templū martis duci iubet : ut simulachrū eius adoraret : id si facere abnueret poena capitali afficeret. At uir sanctus dū ad suppliciū duceret oīa bona sua Stephano archidiacono cōmisit. Post hoc uero tertio nonas Maii obruncat. Huius corpus beata lucina : una cū quibsdā clericis noctu sepelliuit : in arēario p̄dii sui uia appia nō lōge a cōmīterio Calisti. Sunt qui scribant hūc pōtificē sub Gallo & uolusiano passum. At ego multo magis Damaso credo qui decii iussu hoc factū affirmat. Cornelius autē mense Decēbri sacrorū initiādorū prātē bis fecit. Vñ psbiteros. iiii. diaconos. iiii. ep̄os. vii. creauit. Sedit annis duobus : mēsi. ii. diebus. iiii. Sedes autē diebus. v. & xxx. tum uacat.

añ. annis
tribus mē
sibus duo
bus die
bus decē.

LVCIVS .I. PAPA XXIII.

LVCIUS natione Romanus patre Porphyrio : imperāte Gallo hostiliāo pontifex eligitur. Gallus. n. cum uolusiano filio imperium obtinuit : quorum temporibus in ultionē xpiani nominis tanta pestis exorta est : ut paucæ domus nedum ciuitates & puinciæ extiterint : quæ non tātā calamitatē senserint. Verum Gallus & uolusianus dum contra æmilianum res nouas agitantem bellum ciuile moliant inter amne necantur : nōdum cōpleto imperii sui biennio. Aemilianus uero obscuro loco natus tertio mense occupatæ tyrannidis opprimitur. Mox aut Valerianus in rhetiis & norico ab exercitu Gallienus Romæ a Senatu imperatores eliguntur : quorū imperium p̄nitiosum romano nomini fuit : principum

eipium ignauia & in christianos scauitia. Nam & Germani Rauennā usq; perue-
nere: ferro ac flamma omnia uastātes: & Valerianus in Mesopotamia bellum ge- **Valerianus**
rens a parthis captus in seruitute turpiter uixit: eo enim: ut scabello Pacorus per **Pacorus**
sarum rex equum inscensurus utebat: ac merito quidem cum statim ubi imperiū **Octaua**
arripuit octauus a Nerone adigi tormentis xpianos idola colere abnegātesq; iter **psecutio**
fici ubiq; iusserit. Teritus aut tā claro dei iudicio Galienus pacē ecclesiis tribuit.
Sero tamen iam enim dei uoluntate barbari oēs in fines romanos eruperāt: & ty-
rāni quidam perniciosi exorti sunt: q; quod domi relictum erat ab externo hoste
pessundarent. Galienus uero cum repub. deseruisset: ac Mediolani libidinibus
operam daret occiditur. Lucius igit mortuo Volusiano exilii poena liberatus ro-
mam ueniēs constituit: ut duo præsbyteri: diaconi tres ubiq; locorum ep̄m comi-
tarent: eius uitę & actiōis testes. Huius autem temporibus martyrium passus est
Cyprianus: qui primo rethoricā docuit: deinde suadente præsbytero cæcilio: ut
Hieronymus ait: quo & cognomen sortitus est: ad xpianos transiens omnes fa-
cultates suas paupibus erogauit. Præsbyter primo deinde Carthaginensis ep̄sco-
pus creatus sub Gallo & Volusiano martyrii poena afficitur: cuius uitā & marty-
rium Pontius eiusdem Cypriani psbyter: & exilii comes egregio uolumine cōpo **Pontius**
fuit. Ante uero q; moreret Cyprianus uenerat in sniam ecclesię Romanę. Non
esse rebaptizandos hereticos: sed sola manus impositione in gratiam recipiēdos.
Hac enim de re inter Cyprianū & Corneliū magna fuerat olim contentio. Luci-
us uero anteq; ad martyriū iubente Valeriāo ducere: omnem potestatem eccle-
się Stephano archidiacono suo pmisit. Ter autem dandis ordinibus sacris uaca-
uit Decembri mense: unde præsbyteros. iiii. diaconos. iiii. ep̄scopos septem crea-
uit. Sepultus est in cœmiterio Calisti uia appia. viii. Kalen. Septembris. sedit an-
nis tribus mens. iiii. Dies quinq; & .xxx. sedes. tum uacat.

STEPHANVS .I. PAPA XXIII.

STEPHANVS natione Romanus patre Iulio cū iam de imperio Ro-
mano actum uideret pontifex eligitur eo potissimum tpe quo Posthu-
mus in Gallia tyrānidem occupat cū maximo reipu. emolumēto. Nam
annis. x. ingenti moderatione usus pulsus hostibus puinciam in pristinā formam
redegit. huic deinde militari tumultu apud Magnumciacū interfecto. Victorinus
successit: uir quidem in re militari strenuus: sed dum nimie libidinis esset: & aliena
matrimonia corrumpet Agrippinę occiditur. Stephanus autem ad ordinādā
eccliam cōuersus instituit ne sacerdotes & leuitę uestibus sacris alibi q; i ecclesia &
peragendis sacris uterentur: ne si secus facerent poenā Balthessar regis Babylonis **balthessar**
subirēt q; uasa sacra prophanis manibus attigerat. De rebaptizandis autem his q;
ad fidē rediissent eadē sensit quæ Corne. pontifex: neq; ullo mō his recōmunican-
dū esse q; rebaptizarent. Vnde Dionysius q; antea hac de re cū Carthaginensibus **Dionysi**
& orientalibus senserat mutata sententia ad Stephanum scribens: eum bono esse
animo iubet cum ecclesię tam Asiāne q; aphricanę mutata opinioe in sniam Ro **Malchiō**
manę sedis iam uenissent. Iuuir & ecclesiā dei illa tēpestāte Malchiō eloquen **Paulus**
tissimus Antiočenę ecclesię præsbyter. Hic enim cōtra Paulum Samosatenum **samosate**
ep̄scopum Antiochenum scripsit: quod dogma Artemonis instaurare conaret: nus
affirmantis christum communis naturę hominem tantūmodo fuisse: nec semper **antioche**
fuisse: sed a Maria sumplisse principium. Quæ opinio postea in antiocheno con- **num con.**

cilio omnium consensu improbata est. Hac autem de re. Idem Malchion grandē
epistolā nomine Synodi ad Christi fideles scripsit. Stephanus autem cum opere
& uerbis multos gentiles ad fidem Christi conuertisset: Conquisitus a Gallieno:
ut quidam uolunt uel ab his qui ex Deciano edicto Christianos plequebant una
aī . annis cū plerisq; suorum ad martyriū rapiūt. Capite enim multatus in Calisti cœmeterio
quattuor uia appia sepellitur. iiii. nonas Augusti: cum iam ex ordinibus sacris bis mēse de-
mensibus cēbri propositis presbyteros sex: diaconos qnq; episcopos tres creasset. Sedit an-
duob' die nis. vii. mēlibus quinq; diebus duobus. Sedes autem ad dies duos & .xx. tū uacat.
bus quin-
decim

SIXTVS II. PAPA XXV.

SIXTVS secundus natione Græcus patria Atheniēsis ex philosopho chri-
sti discipulus factus est: durante adhuc Deciana & Valeriana psecutiōe.
Sed nō erit a re nostra alienū reliquos tyrānos: ut cœpimus sparsim scri-
bere: quoad uerum principem attigerimus: Nam uictorino in gallia interempto:
Tetricus Tetricus senator q tū Aquitaniā gubernabat absens a militibus imperator crea-
tur. At uero dum hæc in gallia agerentur p Odenacum persæ uicti: defensa syria
Mesopotamia usq; ad ethesiphontem recepta est. Ea q; tempestate exorta doctrina
est apud Ptolemaidem quæ olim barca uocabat pentapoleos ciuitatē plena bla-
sphemiis in deum patrem & in christū quem summī dei filiū esse negabat: primo
Sabelliāi genitūq; omnis creaturæ. Simul etiā spiritus sancti intellectū auferebant. Ii label-
liani a sabellio auctore tam pueræ sectæ inuētores uocati sunt. Quid dicā de spur-
Cherinti cissimo cherinti dogmate? Qui post mille annos futurā anastasiā & regnū chri-
hæresis sti in terris dicebat unde chiliaistos a græcis uocatus est. Is autem quia libidinū &
cupiditatū impatiens erat uoluptates ipsas in pmissiōibus futuri regni sanctis p-
ponebat: abūdantiā ciborum & mulierum copiā. Idem. sentiebat & nepos in p-
Nepotiāi tibus ægypti ep̄s. In deliciis enim corporis: & uoluptatibus omnibus regnāturos in
terra sanctos cum christo dicebat: hinc nepotiāi tā turpis sectæ imitatores uoca-
ti sunt. Confutare & extinguere has opiniōes Sixtus aliquādo meditabatur: ues-
accusatus quod christi fidem cōtra imperatorum decreta p̄dicaret captus ad mar-
tis templum ducitur: ut aut Marti sacrificet: aut si id facere noluerit poenā capitis
Laurētius subeat. Euntem ad supplicium Laurētius archidiaconus ita alloquitur? Quo in-
quit progredieris sine filio pater? Quo sacerdos optiē sine ministro pperas? Cui
sixtus ego te non desero fili. Maiora tibi pro fide christi supersunt certamina. Post
triduum me sequeris sacerdotem leuita. interim autē siquid in thesauris habes id
pauperibus distribue. Eodē uero die una cū sixto diacōi sex interficiunt. Felicissi-
mus Agapitus Ianuarius Magnus Innocentius Stephanus. vi. idus augusti. Lau-
rētius uero triduo post una cū claudio subdiacono & Seuero presbytero & Crea-
scetio lectore: & romano hostiario uariis cruciatibus necat. iiii. idus Augusti. Exu-
Vincētiū stum in igni Laurentiū ferunt. Vincētiū uero quem sixti discipulum fuisse constat
in hispaniam profectus huic martyrio interesse non potuit. Sixtus autem in pon-
tificatu suo sacrorum ordinum potestatē bis fecit mēse decembri. unde & presby-
aī. annis teros. iiii. diaconos septem. episcopos duos creauit. Sixti corpus in cœmeterio
duob' mē sib'. xi. die calisti uia appia sepellitur. Reliqui uero martyres iacēt in cœmeterio prætextati
bus sex in agro ueranio uia Tyburtina. Sedit autem Sixtus annos duos men. x. dies tres
& .xx.

&.xx. Vacat tum sedes dies quinq; &.xxx.

DIONYSIVS VNICVS PAPA XXVI.

DIONYSIVS cuius Origenē Damalus inueniri potuisse negat: ex mōa-
cho pontifex creatus p̄sbyteris eccl̄ias & cōemiteria in Vrbe Roma sta-
tim diuīsit: Parochias & Dioceses fuoris distribuit: quoq; finibus suis
limitibusue cōtentus esset. Huius t̄pibus fuisse Claudium existimauerim q ubi ex Claudius
uoluntate Senatus impium suscepit Gothos ānis iam. xv. Illyricū macedoniāq;
uastantes bello adortus incredibili clade superauit. Hanc ob rem in curia aureus
clypeus i capitolio aurea statua eidem a senatu decreta est. Morbo aut correptus
apud Syrmīū morit̄ nondū expleto biennio in impio: quo mortuo statim Quin. Quintili-
tilius frater ab exercitu imperator eligitur: uir qdem unicā moderationis qui so-
lus fratri praeferri posset. Is quoq; .xvii. imperii die interficit̄. Dionysii uero tēpo-
ribus: Paulus Samosatenus ad orthodoxa fide desiscēs Artemonis hāresim suscita Paulus sa-
uit. Nā in de mortui locum Antiochenus ep̄s creatus. supbe nimium se se habebat mosatēus
intereūdum enim p supbia & litteras relegabat: & dictabat epistolas: multis con-
stipato agmine praecedentibus ac subsequētibus unde ppter hominis arrogantia
xp̄ianā religionē pleriq; detestabant̄ quid facerent nostra tempestate: qua nil uel
supbia uel pompae nolo dicere luxuriae addi potes. Si tot adolēscētes ante ambu-
lones sericatos & coccīatos in eqs praeferecib: ac phaleratis uiderēt. Si quae sub
sequentiu praesbyterorū turbam cernerēt: clamydibus optimi cuiusq; coloris: hic
inde ab equis deauratis pendentibus. Execrarentur eos sat scio: dicerent nil eis cū Hāresis
christo pter similitudinē quandam religionis cōmune esse. Ad Paulū redeo quē Pauli
tutius reprehendere licet. Is. n. inflatus opinione sui ipsius ac tribunal altius que-
rens negabat dei filium e cœlo descendisse: sed a maria cœpisse origenē & initium
ē terra habuisse. Hanc ob rem in concilio Antiocheno oīum ep̄orum qui aderant
cōsensu publicae dānatus est. maxime uero Gregorii Cēsariensis ep̄i uiri sanctissi- Gregori-
mi snia: q tanto concilio iterfuit: & postea pro fide christi martyrii poenam subit.
in Paulum uero Malchio antiochenus praesbyter multa diseruit & scripsit: quia
Arthemonis hāresim: ut dixi instaurare conabat̄. huic autem cōcilio ppter seniu
interesse Dionysius nō potuit. Ea tamen de re ad eum per maximū Alexandrinū
ep̄m late pscriptum est. Mortuus autem Dionysius sepellitur i cōemiterio calisti al. annis
ubi ex institutiōibus duobus mēse Decēbri habitis praesbyteros. xii. diaconos sex duobus
ep̄os septē creasset. Sedit ānis sex mē. duobus diebus. iiii. uacat tum sedes dies sex. mensibus
tribus

FOELIX .I. PAPA XXVII.

FOELIX natione Romanus patre constantino: Aureliani tempore fuit:
qui anno ab urbe condita millesimo. xxyii. imperiū adeptus. Vir milita-
ri disciplina clarus Gothos apud Danubiū graui praelio supat. In Asiā
deīde traiciēs Zenobiā: quē occiso Odenacho marito oriētis tenebat im-
periū apud Thymas haud longe ab Antiochia terrore magisq; praelio uincit: eāq;
in triūphum una cū Tetrico ducit: quo apud Catalaunos supato Gallia recepat.
Aureliani tñ clemētia: & humanitate Zenobia honorifice in urbe consenuit: un Aureliae
Zenobia familia Romana originem habuit: & Tetricus cōseruatus Lucanis de- nus
inde praefuit. Ad pacis uero opa conuersus impator & templum Apollinis & mi-
ros urbis magnificentissimis opibus extruit. Hic autē postea mora in christianos
psecutione nonus a Nerōe de cœlo tactus inter constantinopolim & Heracleā in

Aetri
cus
Nona p
secutio
manes
pseudo
christus
Anato
lius
Saturni
nus
a. annos
duos men
ses decem

Zenophrurio occiditur. Felix autem martyriū gloriæ consulēs statuīt ut quotā
nis sacrificia eorū nomine celebraretur: utq; nūlū q̄ in sacro loco & a uiris sacris
initiatū sacrificiū qđ missā appellāt celebraret: necessitatē semp excipiēs. Qđ si
de cōsecratione templi ignoratum fuerit. ut pote uetustate & abolitione mōumē
toꝝ cōsecrari denuo mādat. Neq; enim ut ipse aiebat iteratū dicīt quod factū eē
nescitur. Huius tempore Manes quidā gēte persa: uita & moribus barbarus: pro
fiteri se xpm ausus est: ascitis in societatem duodecim discipulis quo fidē rebus in
omnibus faceret. Vt autem tum impugnat Manes ob impietatem & superbiam ita
maxime laudatur Anatolius laodicens ep̄s propter religionem & doctrinā. Au
sus etiam eodem tempore Saturninus est: nouam Antiochiam condere exercitus
opera froctus. Verū dum audacter nimium imperium quoq; molit inuadere apa
meæ tandem occiditur. Felix autem ubi repitit sacris ordinibus mēse decembri
ps byteros. ix. diaconos quinq; ep̄scopos quinq; creasset martyr uia aurelia sepe
litur. iiii. Kal. Iunii in basilica quam antea in honorem dei cōdiderat secundo ab ur
be miliario. Sedit autem an. iiii. mē. iiii. dies. xv. Vacat tum sedes dies quinq;.

EVTICHIANVS VNICVS PAPA XXVIII.

Tacitus

EV TICHIANVS natione thuscus patre maximo tēporibus aureliani
fuit: cui quidē interēpto tacitus succedit uir certe idoneus rei pu. guber
nandæ ob eius uirtutem & integritatē. Verum in ponto sexto mēse post
adeptum imperium occisus est. Florianus quoq; qui Tacito successit: tertio demū
imperii sui mēse apud tarsum occiditur. Eutichianus autem instituit: ut in altari
frugibus benediceretur: maxime uero fabæ & uuæ. Cōstituit itē: ne qui martyres
sepellire uellent sine Dalmatica collobione purpureo id facere auderēt: se nesciē
te p̄sertim. Sunt qui scribant huius temporibus Dorotheum Eunuchum fuisse
uirū certe græca: & hebraica lingua doctissimū: cuius doctrina mirifice delectatū
Aurelianum ferunt. Nam ita primis imperii sui annis xpianis fauit: ut Pauli samo
sateni sectā ab ecclesia separauerit. Verū postea malis cōsiliis subornatus in chri
stianos: ut dixi persecutionem mouens scriptis iam ea de re ad p̄sides puinciæ
litteris diuio iudicio interimit. Ipsius autem Dorothei scripturas sacras exponē
tis auditor Eusebius etiā adolescens fuit. Anatolius quoq; Alexādrinus Laodice
Syriæ ep̄s multæ doctrinæ uir præclara qđam in Mathematicis & scriptura sacra
tum composuit. Inuēctus est & in Manicheorum hæresim quæ tum maxime iua
luerat. Ii ad reliquos errores & duas substantias introduxerunt: bonam & malā
dixereq; animas ex deo quasi ex aliquo fonte manare. Testamētū uetus omnino
respuebant: nouum uero aliqua ex parte recipiebāt. At Eutichianus ubi ex sacris
ordinibus mēse decembri habitis p̄sbyteros. xiiii. Diaconos. v. ep̄s nouē creas
set: martyrio coronatur: & in cœmiterio calisti uia appia sepellitur. viii. Kal. augu
sti. Sedit an. unum mensem unum diem unum. Vacat tum sedes dies. viii. Sunt ra
men qui scribant eum annis octo mensibus decem in pontificatu uixisse. Sed ego
multo magis Damaso credo qui primæ sententiæ auctor est.

dorothe
us

Eusebius
Hæresis
māicheo
rum

diebus
quatuor

CAIVS VNICVS PAPA XXIX.

Probus

CAIVS natione Dalmatæus patre Caio ex genere Diocletiani imperato
ris: primū probi tempore fuit: deinde Caio & carino imperantibus. Pro
bus autē rei militaris gloria insignis: suscepta rei pu. administratione: gal
lias a barbaris occupatas ingē ti sc̄licitate restituit. Saturninū imperiū usurpare
conantem.

conantem in oriente: Proculū & Bonosum agrippinē magna celeritate oppressit. Apud Sirmum tamen uir acer: & iustus: tumultu militari & licentia occiditur anno imperii eius sexto: post quem charus Narbonēsis imperium suscepit: ac biennio tenuit. Hic cum filios duos Carinum & numerianū ad gubernacula imperii traduxisset: bello parthico captis ēt coelenis: & ctesiphonte nobilissimis urbibus incastris fulmine ictus concidit. Numerianus uero qui tum cum patre erat rediens apri loceri sui fraude necat. Carinus autē pbris omnibus contaminatus a Diocletiano difficili tamē bello in Dalmatia uictus scelerum suorum poenas tandem luit. Caius uero ordines in ecclesia distinxit quibus tanq̄ gradibus quibusdam ad episcopatum ascendere. Ierant Hostiarius: lector: exorcista: acolitus: subdiaconus: diaconus: presbyter: episcopus. Idem quoque: ut quondā Fabianus regionis draconis diuisit queres gestas martyrum conscriberent. Constituit etiā ne prophanus quispiam sacris initiatum in iudiciū uocaret. neue paganus aut hæreticus accusandi christianum hominem potestatem haberet. Huius tpe fuisse uictorinū Petabionensem episcopum constat: qui multa commentaria in sacros codices scripsit. Inuectus est etiam in hæreses omnes licet non æque Græcam linguam ac latinam nouerit: ut Hieronymo placet qui affirmat eius scripta grandia sensu: compositione uilissima apperuisse. Pamphilius uero presbyter Eusebii Cæsariensis episcopi necessarius: adeo diuinorum uoluminū cupidus fuit: ut magnā partē librorum origenis sua manu describeret quos quidē liberos Hieronymus affirmat se uidisse in bibliotheca cæsariensi: tāta aueritate: ut Croesi diuitias consecutum se arbitraret. Scripsit idem Pamphilus apologeticū pro origine: Quod etiam Eusebius nō multo post fecit. At uero Caius orta in christianos tpe Diocletiani tanta persecutione quā nunq̄ antea: in subterraneis locis quas cryptas uocant diu latuit. Captus deinde a persecutoribus una cū Gabinio fratre eiusque filia susanna martyrio coronat: & uia appia in cœmeterio Calisti sepellitur. x. Kal. Maii. Sunt etiam qui scribant Luciam: Agatham: Agnetem non multo post martyrium passas fuisse. Sedit autem Caius annis. xi. mens. iiii. diebus. xii. Quo quod al. nouem dem tempore presbyteros quinq̄ & xx. diaconos octo: episcopos quinq̄ creauit. Quatuor ordinibus sacris mense decembri habitis: Vacatum sedes dies. xi.

MARCELLINVS VNICVS PAPA XXX.

MARCELLINVS natione Romanus prepiecto Diocletiani dalmatæ Diocletiano obscuro loco nati & Maximiani tibus fuit. Diocletianus enim anno ab obscuris. urbe condita. M. xli. ab exercitu impatore electus apud Numerianum Maximia interfecerat ipsemet occidit. Vex. moto in Gallia tumultu potiusq̄ bello nus eo cum exercitu maximianū cognomēto Herculeū misit: qui agrestes facile compe scuit. At uero circūstrepētibus undiq̄ bellis cum solus Diocletianus resistere tot periculis non posset Maximianū Augustū Constantiū uero & Maximianū gale. Constantium cæsares creat. Maximianus autē carusio fraude allekti interempto Britaniam tius post annos. x. recepit. at Cōstantius Herculeus cum primo in gallia male pugnas set renouata secundo pugna: multa millia Alamanorū occidit: qui eo uenerant mercede conducti: ac galias pacatas reddidit. Diocletianus interim captā Alexā driam quā Achileo resistente mensibus octo obsederat diripiēdam militibus dedit. Præterea uero Maximianus Gelereus quū duobus preliis cōtra Narseū bene pugnas set: postremo inter Galietium & caras superatur. Atq̄ tam sinistra pugna amissis copiis ad Diocletianū confugit: quo ita arroganter exceptus est: ut per

Decima
psecutio
& magna

Dorothe
us
Gorgoni
us

Anthi
mus
Lucia
nus
Pamphi
lus
Hileas

Claudi
us
Cyrinus
Antoni
nus

aliquot milia passuum purpuratus ante currum eius cucurrisse dicaturis autē cōtumelia motus repetito bello hostes supat ac domat. Pacatis hoc modo undiq̃ rebus Diocletianus in oriente; Maximianus uero herculeus in occidēte; Vastari ecclēas christianos affligi interficiq̃ mandant: decima post Neronem persecutiōe quæ certe oībus diuturnior & immanior est habita. Nā & scripturæ sacræ igni extæ sunt: & si quis christiāus in magistratu fuisset eo sublato remāebat ifamis. Præterea uero serui qui in christianiſmo p̃durabant libertatē consequi non poterant. Milites item christiani cogebantur aut imolare idolis: aut militiam pariter uitāq̃ deponere edicto principis in foro posito. Hoc uero quidā lacerare ausus pelle nudatus superfuso aceto & sale tandiu cruciat̃ quoad uita superfuit. Hunc in fide cōfirmarūt Dorotheus & gorgōius uiri clarissimi. Hisdē diebus forte fortūa i urbe Nicomediæ regia domus incendio conflagrare cœpit unde impator a christianis id factum falsa suspitione existimans multos interfici plerōsq̃ uiuos in ignem cōiici iubet. Eadē quoq̃ sæuitia usi sunt qui in miletene puicia in Syria in Aphricā in thebaide i ægypto cum imperio erāt. In planicie uero palestinae & Tyri multi sæuissimis bestiis expositi sunt. Nullum autē genus tormenti christianis tum nō adhibitum est. Pro ungulis enim testas fictilium uasculorū adhibebant. Quibusdam uero harundines acutæ sub unguibus figebant. Hoc etiā tormento uexatæ mulieres sunt harundinibus ipsi per pudēda corporum adactis. Urbs quædā in phrygia tota cōbusta est: quia ciues idolis sacrificia exhibere recusarūt: Adactioi Romano uiro sanctissimo eos in fide retinente. Ad hæc postremo uenere sæuissimī tortores: ut oculis effossis ad cauterio adustis sæuirent. Passi etiā martyriū sunt Anthimus Nicomediæ episcopus. Luciāus p̃sbyter Antiochenus uir doctissimus. Pāphilus cæsariensis Hileas ægyptius qui & thinus uocabat. Is enim capitali pœna afficitur: quod & librum de laudibus martyrum cōposuit: & in pugnatē iudices male iudicantes aulus est. Quid plura? cum Damasus referat. xlvii. milia hominū utriusq̃ sexus diebus. xxx. per diuersas prouincias martyrio coronata fuisse. Omitto eos qui in insulas relegati sunt uel ad metallū: uel ad opus metalli: uel ad fodiēdas harenas excidendosq̃ lapides dānati. Quæ multitudo p̃ infinita est habita. At marcellinus pontifex ad sacrificia gētium ductus cū nimis instaret carnifices ut Thura diis exhiberet metu pteritus deos alienos adorauit. Habito deinde nō ita multo post cōcilio centum & lxxx. episcoporum in Sinuessæ urbe Capaniæ: eo & marcellinus squalidus & puluerulētus ac cilicio idutus p̃ficiscit̃ petitq̃ ut sibi pro inconstantia debita pœna tribuatur. Qui cum dānaret in tanto cōcilio nemo unus inuentus est: Cum dicerent omnes: ea ferme ratione Petrum peccasse ac flendo peccati penam luisse: Rediit Romam Marcellinus iratus Diocletianū adiit: hominēq̃ increpat qui se impulerit diis gentiū imolare. Ducit ad martyriū Diocletiani iussu Marcellinus cum Claudio cyrino Antōino christi fidelibus. Intereundum uero Marcellum p̃sbyterū admonet: ne Diocletiani p̃ceptis obtemperet in rebus maxime ad fidem pertinētibus: neue corpus suū sepulturæ traderet: quod diceret ob negatum Saluatorem se id nequaquā mereri. Horum autem simul interēptorū corpora Diocletiani iussu ad dies sex & xxx. insepulta iacuerūt uia publica: Vnde Petri apostoli iussu q̃ marcello isomnis apparuit uia salaria in cœmiterio quod priscillæ deiceps nomē habuit sepelliūt. vi. kal. maias apud bñ Crescentiōis corpus. Tādē uero apuit oculos de: ut eusebius ait & eo Diocletianū compulit

compulſus de poſito impio priuatus uiueret. Idem fecit & maximiꝑanus eius col-
lega acerrimus ꝑſecutionis chriſtiane auctor: Quꝑi poſt aliquot annos multis ua-
riisqꝑ morbis uexatus ac poſt longos cruciatus inſania mentis ꝑecitus fuiſqꝑ ſce-
lerum agiꝑatus ſeipſum tandem ꝑemit. Hanc autem calamitatem quam noſtri paſſi
ſunt a deo ꝑmiſſam refert Eusebiꝑus: ꝑꝑter corruptos nimia libertate & indulgē-
tia chriſtianos mores: maxime uero eccleſiaſticorꝑ quorꝑ ꝑuerſitatem diuina iu-
ſticia frenare hac ꝑſecutione inſtituit: dum ſimulationem in uultu: dolum in cor-
de fallaciam in eorꝑ uerbis cerneret. Ii enim liuore ſupbia inimicitia: odiis iter
ſe certantes tyrānidem: ꝑotius qꝑ ſacerdotiꝑ ſapere uidebantur chriſtiane ꝑietatis
omnino oblitꝑac diuina myſteria ꝑrophanantes ꝑotiusqꝑ celebrantes. Sed qd ſu-
turum noſtra ætate arbitramur? quꝑ uicia noſtra eo creuerunt uix apud deꝑ mi-
ſericordiæ locum nobis reliquerint? Quāta ſit auaritia ſacerdotum: & eorꝑ maxi-
me qꝑ rerum ꝑotuntur quanta libido undiqꝑ conquiſita: quāta ambitio & ꝑomꝑa:
quanta ſupercilia & diſidia: quanta ignoratio tum ſui ipſius: tum doctrinæ chriſtia-
næ: qꝑ ꝑarua religio & ſimulata ꝑotius quā uera: qꝑ corrupti mores uel i ꝑrophanis
et hominibus quos ſeculares uocant deſtendi non attinet dicere. cum ipſi ita ap-
te & palam ꝑeccet ac ſi inde laudem quæreret. Veniet mihi credite utinam fallus
ſim uates ueniet Thureus hoſtis chriſtiani noſis Diocletiano & Maximiano uiro
lenior. Italiæ clauſtra iam ꝑuſſat. Nos deſides & ſomniculoſi interitum cōem ex-
ꝑectamus: uel ꝑꝑtati ꝑriuate ꝑotius qꝑ cōmuni utilitati conſulentes. Ad Marcelli-
num uenio: quem utinam aliquando imitati ad ſanctitatem redeamus. Hic. n. ut di-
xi cognito errore ſuo quo a fide defecerat ad ſe rediens martyrꝑ ꝑ fide chriſti
conſtanti animo ꝑaſſus eſt. Vbi ex ſacris ordinibus bis menſe decēbri habitis ꝑæ-
ſbyteros quatuor: diaconos duos: eꝑos quicꝑ creaffet. Sedit autem annos. ix. meſ.
ii. diebus. xvi. Vacat tum ſedes dies quinque: & .xx.

añ. annis
ix. menſi-
bus duo-
bus die-
bus. xxy.

MARCELLVS VNICVS PAPA XXXI.

MARCELLVS natione Romanus ꝑꝑe Benedicto ex regione uiæ latæ a Mazetius
Cōſtantiꝑ & Galero uſqꝑ ad Mazentium ꝑuenit. Cōſtantiꝑ enim & Ga-
lerus abdicantibus ſe ab impio Diocletiano: & Maximiliano imperij gu-
bernacula ſuſcipiētes ꝑꝑuincias inter ſe ꝑartiti ſunt. Nā Galerꝑ illyri-
cū Aſiā: & orientē fortitus ē. Cōſtantiꝑ uero ſingulari moderatione uſus: Gallia
tantum & Hiſpania contentus fuit: licet ei: & Italia ſorte obtrigerit. Vnde Galerꝑ
duos Cæſares legit Maximianum quem orienti ꝑæfecit: & Seuerū cui Italiā cō-
mendauit. Illyricum ipſe retinuit qd ea barbaros hoſtes ꝑo. Romani iter factu-
ros ſentiebant: at Cōſtantiꝑ uir: ſingularis manſuetudinis & clemētiæ Gallis oĩ-
bus cariſſimus fuit: ꝑꝑꝑue uero qꝑ & Diocletiani uaphrū ingeniū & Maximia-
ni crudelitatem non ſine magno diſcrimine euaserāt. Moritur autem Cōſtantiꝑ
boraci in Britānia ꝑꝑncipatus ſui anno. xiii. atqꝑ in diuos ſummo omniꝑ conſenſu
refertur. at Marcellꝑ diuino cultu intentus: ubi ꝑriſcillam Matronam romanam
impulſiſſet Cœmiteriꝑ ſuis ſumptibus uia ſalaria conſtruere titulos quinqꝑ & .xx.
in urbe Roma conſtituit quali Diocleſ ad cōmoditatē baptiſmi: & opportunita-
tem eorꝑ qꝑ ad fidem ex gentibus quottidie ueniebant. Conſultū iri & eo modo
ſepulturis martyrꝑ uidebat. Mazentius uero ubi Lucinam matronam Romanā
inſtituiſſe eccleſiam dei rerum ſuarum heredem intellexiſſet: iratus & mulierem

ANTHERVS VNICVS PAPA XX.

episcopum ab heresi ad ueritatem reduxit. Negabat berillus christum ante incarnationem fuisse aliqua opuscula hic scripsit: maxime uero epistolas aliquot quibus origeni per sana doctrina gratias agit: extat & dialogus origenis & berilli in quo berillus hereseos arguit. Tanti autem ingenii fuit origenes & doctrina: ut septem notarii sibi inuicem succedentes homini uix sufficerent: libenarios habuit totidem & puellas apprimè eruditas: quos omnes ingenii copia & ubertate effundendo defatigabat. ab antiochia uero accersitus Romam a matre Alexandria in qua filius unice pius fuit: in precio habitus origenes: mulierem christianam fide edoctam relinquens: antiochia rediit. Pothianus uero multas calamitates & grauiora tormenta pro fide christi in Sardinia passus tandem mori: cuius corpus postea a Fabiano pontifice. Romam cum magna ueneratione ac totius clari supplicationibus reportatum est: ac sepultum uia apostolica in Calisti coemeterio. Hic autem ex sacris ordinibus bis mense Decembri habitus: sex presbyteros: diaconos. u. episcopos sex creauit. Vixit autem in pontificatu annis. ix. duobus & c. mensibus quinque diebus duobus. Vacatum sedes a martyrio eius dies. x.

ANTHERVS VNICVS PAPA XX.

ANTHERVS natione Graecus prae Romulo pontifex creatus: Maximino impante: quo anno ab urbe condita. Dccc. lxxxvii. ex corpore militari: posteaque bellum in Germania prospere gesserat: sine ulla senatus auctoritate imperator electus est. Fuit autem ingentis stature uir: adeo ut pedes. viii. excederet pedem habuit tantae magnitudinis: ut postea in puerbii locum cesserit: cum de longis & ineptis hominibus loquimur: Maximini caligam requirit: per annulo autem uxoris dextro cherio utebatur. Tantae uero bibacitatis erat ut uini amphoram una coena biberet. Verum cum sextus a Nerone christianos coedibus persequeret. iii. anno posteaque regnare coeperat a pupieno Agleiae quam obsidebat una cum filio Maximino interfectus persecutio simul & uitae finem impoluit. matrem mulieris christianae & origenis mortem per maxime cupiens. Fuit in ea obsidione agleienses foeminas funes ex capillis suis fecisse: cum nerui deessent: aut funes ad emittendas sagittas: unde in honorem matronarum templum ueneri caluae senatus dedicauit. Antherus autem primus statuit: ut res gestae martyrum diligenter exquirat a notariis scriberent: conscriptas recodi in aulario ecclesiae mandauit: propter maximum quendam qui martyrio coronatus est: ne una cum uita bene agentium memoria aboleretur. censuit item episcopum omisso primo episcopatu ad alium necessitatis causa & utilitatis non sui ipsius: sed creditarum ouium posse transferri: interposita summi pontificis auctoritate: quod hodie a plerisque contra fidem ad utilitatem. n. propriam respicientes: immo uoluptatem ut habeant: unde expilet ad uberiores rem semper respiciunt: non quod oues & qua ratione pascendae sint quarentes: quod est officium boni pastoris: sed sciscitantes quantum singulis annis: de excerpti possit de cura animarum parua sit mentio: de augendis prouentibus magna quo multa iumentum & plures seruos: ac eos quidem ignauos & stolidos. domi alant. Huius autem temporibus Iulius africanus fuit inter scriptores nobilissimos: constituta etiam ut Eusebius ait caesarea suo nomine insigni bibliotheca. hic sub M. Aurelio antonio legationem suscepit per institutionem emaus quae postea nicopolis appellata est: ut ante diximus: scripsit item epistolam ad origenem qua ostendit fabulam susannae apud haebreos non haberi: contra quam postea origenes ob hanc rem grandem epistolam scripsit. Geminus quoque antiochene ecclesiae presbyter & heraclias Alexandrinae ecclesiae pontifex: tum quidem in precio sunt habiti. Antherus uero uno trimodo episcopo creato martyrium

to martyrium subiēns in cœmiterio Calisti uia appia sepellit̃ tertio nonis Ianuarii. sedit annis. xi. mense. i. diebus. xii. uacatum sedes dies. xiii. aī. annis
tribus mē
se uno die
bus. xxi.

FABIANVS VNICVS PAPA XXI.

FABIANVS natione Romanus ex patre Fabio a Gordiano & Philippo: usq; ad Decium impatorem puenit. Gordianus. n. imperium adeptus: cum parthos iam erupentes ingēti clade superasset ad triūphum rediēs a Philippis necat: cuius hæc fuit præcipua laus: qđ ad. lx. duo milia librorū i bibliothe ca habuisse dī. Philippus aut̃ anno ab urbe condita. Dcccc. xcvii. reductis militū copiis e Syria in Italiam una cū filio Philippo annos. y. imperat: hunc aut̃ primū impatorem xpiani habuere: qđ dem mysteria adire nunq̃ est ausus: nisi confessus post tertium uero imperii sui annū millesimus ab urbe cōdita annus impletus est: unde & seculares ludi celebrati sunt: q. c. quoq; anno repetebant̃: instituti a Valerio publicola post exactos reges a sæculo nomē ducētes qđ est humanæ uitę spatium: hi tñ decii fraude licet diuersis in locis interfecti sunt. Nā Philippus pater uerone rōne filius occidit. Fabianus aut̃ pontifex. vii. diaconis regiones diuisit: q. a notariis: martyru res gestas colligerent ad cæterorū exemplū: qđ xpi fidem profitebant̃. Idem quoq; in cœmiteriis p dignitate martyru edificauit: statuit p̃terea ut singulis qbusq; annis in cœna dñi: chrisma renouaret̃: ac uetus in ecclesia combureret̃: huius tpe exorta ē nouatiana heresis. Nouatius. n. urbis Romæ p̃s byter ob cupiditatē ep̃atus omnia diuisa atq; humana miscebat: ne in manus Cornelii qđ Fabiano successit pōtificatus deueniret: ab eccl̃ia. n. sepatus semet: ac suos ṽt̃ appōvi. idest mūdōs appellabat: negabat apostatas etiam penitentes recipiēdos esse hāc ob rem Romæ conciliū. lx. ep̃orum totidem p̃s byterorum cū diaconis pluribus habitum est: quo nouatii opinio ut falsa improbat̃: quod saluatoris exemplo nemini penitenti denegāda sit uenia: eidem quoq; tpibus origenes heresim quorundam iustulicā affirmantium animos hominum una cū corpibus interire: rursumq; in Anastasi quā nostri resurrectionē uocant una cū corpibus suscitari: subtulit & heresim helchesatarum: qđ Paulū apostolum omnino respuunt: quiq; asseret negātem in tormentis xpm nihil criminis habiturū: modo integri & recti sit cordis. scripsit etiam idem auctor in celsum epicurum xpianos impugnātem: litteras quoq; de fide ad Philippū & Seueram eius uxorem dedit. ad Fabianū postremo de ordine fidei multa conscripsit. Alexander uero capadociæ ep̃s: cum desyderio sacrorū locorū hierosolymam prexisset: cogit a Narcisso eiusdē urbis ep̃o iam sene administrationem ex ep̃atus secum suscipere. Vex̃ sub Decio ardente p̃secutione quo tpe babylas Antiochiæ martyriū passus est cæsareā ductus ob cōfessionē xpi necat̃. At Fabianus pontifex: cui dum anthero successor quæreret̃: colūba: ut creditum est supra caput astitit eiusdem formæ quā illa uisa est quæ sp̃m sanctum supra caput Iesu apud Iordanem detulit: martyrio coronat̃: ubi ex qnq; ordinatiōibus mēse Decembri habitis præbyteros. ii. & xx. diaconos. vii. ep̃os. xi. creasset. Sepultus est autem in cœmiterio Calisti uia appia. xiiii. Kal. Februarii. Sedit annis. xiiii. mens. xi. dies. xi. Vacat autem sedes diebus sex.

aī. annis
xiii. & c.

CORNELIVS VNICVS PAPA XXII.

CORNELIVS natione Romanus patre castino Decii tpibus fuit: qui e p̃anonia inferiore budaliæ natus interfectis Philippis imperium sumpsit: odio in xpianos exardēs ppter Philippos eiusdem sectę imitatores:

Verum cum postea biennio cum filio Cæsare impasset: barbaris opprimitur: adeo ut eius cadaver nusquam repertum sit. Digno certe dānatus iudicio: qui septimam post neronem persecutionē in xpianos mouens multos sanctissimos uiros interemit. At uero sub ep̄atu Cornelii qui apostatas recipiendos cenlebat penitētes pręsertim: nouatus Nouatianū extra ecclesiam ordinauit: & in aphrica Nicostatū: quā ob rem confessores: qui a Cornelio secesserant cum maximo p̄sbitero ac moyse sentiētes ad ecclesiam reuerli ueri confessoris nomen adepti sunt. Verū postea instantibus hereticis Cornelius centūcellas in exilium mittit. Ad quem Cyprianus carthagenensis ep̄s in carcerē cōiectus litteras mittit: quibus intellexit & amici calamitatem & exilii sui cōfirmationem. Extant & alię Cypriani ad Cornelium epistolę plenę religionis & fideis: sed illa potissimum elegans habet: qua nouatū discipulum quēdam suū accusat & damnat. De eadem quoq; heresi: & Dionysius Alexandriae urbis ep̄s origenis olim auditor ad Cornelium scripsit. Nouatū pręterea alia epistola reprehendit qđ a cōmunionē romanę ecclesię discessisset: qđq; etiam se inuitum ad pontificatū obeūdum diceret esse deductum. Tum ille. Si inuitus nouatę: ut dicis designatus es: p̄babis: cum uoles secesseris. Cornelius autē priusquam in exilium mitteret instāte lucina matrona sanctissima corpora Petri & Pauli e cathecūbis ubi minus tuta esse uidebant noctu leuāt: Paulum lucina in prędio suo uia hostiēsi collocat eo loci ubi interfectus fuerat. Petrum uero Cornelius apud locum repōit: ubi crucis martyrium subierat: in tēplo apollinis ad radices aurei mōtis. iiii. kal. Iulii. At uero Decius ubi intellexit Cornelium litteras a Cypriano accepisse eū a centūcellis Romā perducī iubet: quē ita in telluris templo astāte urbis p̄fecto alloquit: sic inquit obstinate uitā ducere instituisti: ut neq; deos cures: neq; p̄cepta uel minas principū timeas: & cōtra tempus litteras accipias ac mittas: Huic cornelius. De laudibus xp̄i: de rōne redimendorū animarū non de imiutiōe īperii litteras accepi: & reddidi. Tū decius iratus sanctissimū uirū plūbātis cedi: genus id flagelli est: atq; deiceps ad templū martis duci iubet: ut simul lachrū eius adoraret: id si facere abnueret p̄cena capitali afficeret. At uir sanctus dū ad suppliciū duceret oīa bona sua Stephano archidiacono cōmisit. Post hoc uero tertio nonas Maii obruncat. Huius corpus beata lucina: una cū quibusdā clericis noctu sepelliuit: in arēario p̄dii sui uia appia nō lōge a cōemiterio Calisti. Sunt qui scribant hūc pōtificē sub Gallo & uolusiano passum. At ego multo magis Damaso credo qui decii iussu hoc factū affirmat. Cornelius autē mense Decēbri sacrorū initiādorū p̄tāre bis fecit. Vñ p̄sbiteros. iiii. diaconos. iiii. ep̄os. vii. creauit. Sedit annis duobus: mēsi. ii. diebus. iiii. Sedes autē diebus. v. & xxx. tum uacat.

al. annis
tribus mē
sibus duo
bus die
bus decē.

LVCIVS .I. PAPA XXIII.

LVCIVS natiōe Romanus patre Porphyrio: imperāte Gallo hostiliāo pontifex eligitur. Gallus. n. cum uolusiano filio imperium obtinuit: quorum temporibus in ultionē xpiani nominis tanta pestis exorta est: ut paucæ domus nedum ciuitates & puincię extiterint: quę non tātā calamitatē senserint. Verum Gallus & uolusianus dum contra æmilianum res novas agitantem bellum ciuile molirunt inter amne necantur: nōdum cōpleto imperii sui biennio. Aemilianus uero obscuro loco natus tertio mense occupatę tyrannidis opprimitur. Mox aut Valerianus in rhetiis & norico ab exercitu Gallienus Romę a Senatu imperatores eliguntur: quorū imperium p̄nitiosum romano nomini fuit: principum

eipium ignauia & in christianos scauitia. Nam & Germani Rauennā usq; perue-
nere: ferro ac flamma omnia uastātes: & Valerianus in Mesopotamia bellum ge- **Valerianus**
rens a parthis captus in seruitute turpiter uixit: eo enim: ut scabello Pacorus per **Pacorus**
sarium rex equum inscensurus utebat: ac merito quidem cum statim ubi imperiū **Octaua**
arripuit octauus a Nerone adigi tormentis xpianos idola colere abnegātesq; iter **psecutio**
fici ubiq; iusserit. Teritus aut tā claro dei iudicio Galienus pacē ecclesiis tribuit.
Sero tamen iam enim dei uoluntate barbari oēs in fines romanos eruperāt: & ty-
rāni quidam perniciosi exorti sunt: q; quod domi relictum erat ab externo hoste
pessundarent. Galienus uero cum rempub. deseruisset: ac Mediolani libidinibus
operam daret occiditur. Lucius igit mortuo Volusiano exilii poena liberatus ro-
mam ueniēs constituit: ut duo præsbyteri: diaconi tres ubiq; locorum ep̄m comi-
tarent: eius uitę & actiōis testes. Huius autem temporibus martyrium passus est
Cyprianus: qui primo rethoricā docuit: deinde suadente præsbytero cæcilio: ut
Hieronymus ait: a quo & cognomen sortitus est: ad xpianos transiens omnes fa-
cultates suas paupibus erogauit. Præsbyter primo deinde Carthaginensis ep̄sco-
pus creatus sub Gallo & Volusiano martyrii poena afficitur: cuius uitā & marty-
rium Pontius eiusdem Cypriani psbyter: & exilii comes egregio uolumine cōpo **Pontius**
fuit. Ante uero q; moreret Cyprianus uenerat in sniam ecclesię Romanę. Non
esse rebaptizandos hereticos: sed sola manus impositione in gratiam recipiēdos.
Hac enim de re inter Cyprianū & Corneliū magna fuerat olim contentio. Luci-
us uero anteq; ad martyriū iubente Valeriāo ducere: omnem potestatem eccle-
się Stephano archidiacono suo pmisit. Ter autem dandis ordinibus sacris uaca-
uit Decembri mense: unde præsbyteros. iiii. diaconos. iiii. ep̄scopos septem crea-
uit. Sepultus est in cœmiterio Calisti uia appia. viii. Kalen. Septembris. sedit an-
nis tribus mens. iiii. Dies quinq; & .xxx. sedes. tum uacat.

STEPHANVS .I. PAPA XXIII.

STEPHANVS natione Romanus patre Iulio cū iam de imperio Ro-
mano actum uideret pontifex eligitur eo potissimum tpe quo Posthu-
mus in Gallia tyrānidem occupat cū maximo reipu. emolumēto. Nam
annis. x. ingenti moderatione usus pulsus hostibus puinciam in pristinā formam
redegit. huic deinde militari tumultu apud Magnumciacū interfecto. Victorinus
successit: uir quidem in re militari strenuus: sed dum nimie libidinis esset: & aliena
matrimonia corrumpet Agrippinā occiditur. Stephanus autem ad ordinādā
eccliam cōuersus instituit ne sacerdotes & leuitę uestibus sacris alibi q; in ecclesia &
peragendis sacris uterentur: ne si secus facerent poenā Baltheffar regis Babylonis **baltheffar**
subirēt q; uasa sacra prophanis manibus attigerat. De rebaptizandis autem his q;
ad fidē rediissent eadē sensit quæ Corne. pontifex: neq; ullo mō his recōmunican-
dū esse q; rebaptizarent. Vnde Dionysius q; antea hac de re cū Carthaginensibus **Dionysius**
& orientalibus senferat mutata sententiā ad Stephanum scribens: eum bono esse
animo iubet cum ecclesię tam Asiāne q; aphricanę mutata opiniōe in sniam Ro **Malchiō**
manę sedis iam uenissent. Iuuit & ecclesiā dei illa tēpestāte Malchiō eloquen **Paulus**
tissimus Antiočenę ecclesię præsbyter. Hic enim cōtra Paulum Samosatenum **samosate**
ep̄scopum Antiochenum scripsit: quod dogma Artemonis instaurare conaret: nus
affirmantis christum communis naturę hominem tantūmodo fuisse nec semper **antioche**
fuisse: sed a Maria sumplisse principium. Quæ opinio postea in antiocheno con- **num con.**

cilio omnium consensu improbata est. Hac autem de re. Idem Malchion grandē epistolā nomine Synodi ad Christi fideles scripsit. Stephanus autem cum opere & uerbis multos gentiles ad fidem Christi conuertisset: Conquisitus a Gallieno: ut quidam uolunt uel ab his qui ex Deciano edicto Christianos plequebant una
 al. annis cū plerisque suorum ad martyriū rapit. Capite enim multatus in Calisti cœmiterio
 quattuor uia appia sepellitur. iiii. nonas Augusti: cum iam ex ordinibus sacris bis mēse de-
 mensibus cēbri propositis presbyteros sex: diaconos qnq; episcopos tres creasset. Sedit an-
 duob' die nis. vii. mēlibus quinq; diebus duobus. Sedes autem ad dies duos & .xx. tū uacat.
 bus quin-
 decim

SIXTVS II. PAPA. XXV.

SIXTVS secundus natione Græcus patria Atheniēsis ex philosopho christi discipulus factus est: durante adhuc Deciana & Valeriana persecutiōe. Sed nō erit a re nostra alienū reliquos tyrānos: ut cœpimus sparsim scribere: quoad uerum principem attigerimus: Nam uictorino in gallia interempto:
 Tetricus Tetricus senator q tū Aquitaniā gubernabat absens a militibus imperator creatur. At uero dum hæc in gallia agerentur p Odenacum persæ uicti: defensa syria Mesopotamia usq; ad cthesiphontem recepta est. Ea q; tempestate exorta doctrina est apud Ptolemaidem quæ olim barcæ uocabat pentapoleos ciuitatē plena blasphemis in deum patrem & in christū quem summi dei filiū esse negabat: primo genitūq; omnis creaturæ. Simul etiā spiritus sancti intellectū auferebant. Ii sabelliani a sabellio auctore tam pueræ sectæ inuēto uocati sunt. Quid dicā de spurcissimo cherinti dogmate? Qui post mille annos futurā anastasiū & regnū christi in terris dicebat unde chiliasitos a græcis uocatus est. Is autem quia libidinū & cupiditatū impatiens erat uoluptates ipsas in pmissiōibus futuri regni sanctis p ponebat: abūdantiā ciborum & mulierum copiā. Idem. sentiebat & nepos in p tibus ægypti eps. In deliciis enim corpis: & uoluptatibus omnibus regnatos in terra sanctos cum christo dicebat: hinc nepotiā tā turpis sectæ imitatores uocati sunt. Confutare & extinguere has opiniōes Sixtus aliquādo meditabatur: uesq; accusatus quod christi fidem cōtra imperatorum decreta p dicaret captus ad martis templum ducitur: ut aut Marti sacrificet: aut si id facere noluerit pcenā capitis subeat. Euntē ad supplicium Laurētius archidiaconus ita alloquitur? Quo inquit progredieris sine filio pater? Quo sacerdos optie sine ministro pperas? Cui sixtus ego te non desero fili. Maiora tibi pro fide christi supersunt certamina. Post triduum me sequeris sacerdotem leuita. interim autē siquid in thesauris habes id pauperibus distribue. Eodē uero die una cū sixto diaconi sex interficiunt. Felicitissimus Agapitus Ianuarius Magnus Innocentius Stephanus. vi. idus augusti. Laurētius uero triduo post una cū claudio subdiacono & Seuerō presbytero & Crescētio lectore: & romano hostiario uariis cruciatibus necat. iiii. idus Augusti. Exustum in igni Laurentiū ferunt. Vicētius uero quem sixti discipulum fuisse constat in hispaniam profectus huic martyrio interesse non potuit. Sixtus autem in pontificatu suo sacrorum ordinum potestātē bis fecit mēse decembri. unde & presbyteros. iiii. diaconos septem. episcopos duos creauit. Sixti corpus in cœmiterio calisti uia appia sepellitur. Reliqui uero martyres iacēt in cœmiterio prætextati in agro ueranio uia Tyburtina. Sedit autem Sixtus annos duos. men. x. dies tres & .xx.

82.xx. Vacat tum sedes dies quinq; &.xxx.

DIONYSIVS VNICVS PAPA XXVI.

DIONYSIVS cuius Origenē Damasus inueniri potuisse negat: ex mōa-
cho pontifex creatus p̄sbyteris eccl̄ias & cœmeteria in Vrbe Roma sta-
tim diuisit: Parochias & Dioceses fuoris distribuit: quo qsq; finibus suis
limitibusue cōtentus esset. Huius r̄pibus fuisse Claudium existimauerim q ubi ex Claudius
uoluntate Senatus impium suscepit Gotthos ānis iam. xv. Illyricū macedoniāq;
uastantes bello adortus incredibili clade superauit. Hanc ob rem in curia aureus
clypeus i capitolio aurea statua eidem a senatu decreta est. Morbo aut correptus
apud Syrmium moris nondū expleto biennio in impio: quo mortuo statim Quin. Quintili-
tilius frater ab exercitu imperator eligitur: uir qdem unicæ moderationis qui so-
lus fratri præferri posset. Is quoq; xvii. imperii die interficit. Dionysii uero tēpo-
ribus: Paulus Samolatenus ad orthodoxa fide defiscēs Artemonis hæresim sulcita Paulus sa-
uit. Nā in de mortui locum Antiochenus ep̄s creatus. supbe nimium se se habebat mosatēus
intereūdum enim p̄ supbia & litteras relegabat: & dictabat epistolas: multis con-
stipato agmine præcedentibus ac subsequētibus unde ppter hominis arrogantia
xp̄ianā religionē pleriq; detestabant quid facerent nostra tempestate: qua nil uel
supbia uel pompæ nolo dicere luxuriæ addi potes. Si tot adolēscētes ante ambu-
lones sericatos & cocciatos in eqs præferocib⁹: ac phaleratis uiderēt. Si quæ sub
sequentiu præbyterorū turbam cernerēt: clamydibus optimi cuiusq; coloris: hīc
inde ab equis deauratis pendentibus. Execrarentur eos fat scios: dicerent nil eis cū Hæresis
christo pter similitudinē quandam religionis cōmune esse. Ad Paulū redeo quē Pauli
tutius reprehendere licet. Is. n. inflatus opinione sui ipsius ac tribunal altius que-
rens negabat dei filium e cœlo descendisse: sed a maria cœpisse origenē & initium
ē terra habuisse. Hanc ob rem in concilio Antiocheno oīum ep̄orum qui aderant
cōsensu publicæ dānatus est. maxime uero Gregorii Cæsariensis ep̄i uiri sanctissi. Gregori⁹
mi snia: q tanto concilio iterfuit: & postea pro fide christi martyrii pœnam subit.
in Paulum uero Malchio antiochenus præbyter multa diseruit & scripsit: quia
Arthemonis hæresim: ut dixi instaurare conabat. huic autem cōcilio ppter seniu
interesse Dionysius nō potuit. Ea tamē de re ad eum per maximū Alexandrinū
ep̄m late p̄scriptum est. Mortuus autem Dionysius sepellitur i cœmeterio calisti a. annis
ubi ex institutiōibus duobus mēse Decēbri habitis præbyteros. xii. diaconos sex duobus
ep̄os septē creasset. Sedit ānis sex mē. duobus diebus. iiii. uacat tum sedes dies sex. mensibus
tribus

FOELIX .I. PAPA XXVII.

FOELIX natione Romanus patre constantino: Aureliani tempore fuit:
qui anno ab urbe condita millesimo. xxyii. imperiū adeptus. Vir milita-
ri disciplina clarus Gotthos apud Danubiū graui prælio supat. In Asiā
deīde traiciēs Zenobiā: quē occiso Odenacho marito oriētis tenebat im-
periū apud Thymas haud longe ab Antiochia terrore magisq; prælio uincit: eāq;
in triūphum una cū Tetrico ducit: quo apud Catalaunos supato Gallia recepat.
Aureliani tñ clemētia: & humanitate Zenobia honorifice in urbe consenuit: un Aureliae
Zenobia familia Romana originem habuit: & Tetricus cōseruatus Lucanis de- nus
inde præfuit. Ad pacis uero opa conuersus impator & templum Apollinis & mi-
ros urbis magnificentissimis opibus extruit. Hic autē postea mora in christianos
p̄secutione nonus a Nerōe de cœlo tactus inter constantinopolim & Heracleā in

Aetri
cus
Nona p
secutio
manes
pseudo
christus
Anato
lius
Saturni
nus
al. annos
duos men
ses decem

Zenophrurio occiditur. Foelix autem martyriū gloriæ consulēs statuit ut quotā
nis sacrificia eorū nomīne celebraretur: utq; nūlibi q̄ in sacro loco & a uiris sacris
initiatīs sacrificiū qđ missā appellāt celebraret: necessitatē semp excipiēs. Qđ si
de cōsecratione templi ignoratum fuerit. ut pote uetustate & abolitione mōumē
toꝝ cōsecrari denuo mādat. Neq; enim ut ipse aiebat iteratū dicit quod factū eē
nescitur. Huius tempore Manes quidā gēte persa: uita & moribus barbarus: pro
fiteri se xpm ausus est: ascitis in societatem duodecim discipulis quo fidē rebus in
omnibus faceret. Vt autem tum impugnat Manes ob impietatem & superbiā ita
maxime laudatur Anatolius laodicens ep̄s propter religionem & doctrinā. Au
sus etiam eodem tempore Saturninus est: nouam Antiochiam condere exercitus
opera frētus. Verū dum audacter nimium imperium quoq; molit inuadere apa
meæ tandem occiditur. Foelix autem ubi repitit sacris ordinibus mēse decembri
p̄sbyteros. ix. diaconos quinq; ep̄scopos quinq; creasset martyr uia aurelia sepel
latur. iiii. Kal. Iunii in basilica quam antea in honorem dei cōdiderat secundo ab ur
be miliario. Sedit autem an. iiii. mē. iiii. dies. xy. Vacat tum sedes dies quinq;.

EVTICHIANVS VNICVS PAPA XXVIII.

Tacitus

EV TICHIANVS natione thuscus patre maximo tēporibus aureliani
fuit: cui quidē interēpto tacitus succedit uir certe idoneus reipu. guber
nandæ ob eius uirtutem & integritatē. Verum in ponto sexto mēse post
adeptum imperium occisus est. Florianus quoq; qui Tacito successit: tercio demū
imperii sui mēse apud tarsum occiditur. Eutichianus autem instituit: ut in altari
frugibus benediceretur: maxime uero fabæ & uuæ. Cōstituit itē: ne qui martyres
sepellire uellent sine Dalmatica collobione purpureo id facere auderēt: se nesciē
te p̄sertim. Sunt qui scribant huius temporibus Dorotheum Eunuchum fuisse
uirū certe græcæ & hebraica lingua doctissimū: cuius doctrina mirifice delectatū
Aurelianum ferunt. Nam ita primis imperii sui annis xpianis fauit: ut Pauli samo
sateni sectā ab ecclesia separauerit. Verū postea malis cōsiliis subornatus in chri
stianos: ut dixi persecutionem mouens scriptis iam ea de re ad p̄sides puinciæ
litteris diuio iudicio interimit. Ipsius autem Dorothei scripturas sacras exponē
tis auditor Eusebius etiā adolescens fuit. Anatolius quoq; Alexādrinus Laodice
Syriæ ep̄s multæ doctrinæ uir præclara qđam in Mathematicis & scriptura sacra
tum composuit. Inuectus est & in Manicheorum hæresim quæ tum maxime iua
luerat. Ii ad reliquos errores & duas substantias introduxerunt: bonam & malā
dixereq; animas ex deo quasi ex aliquo fonte manare. Testamētū uetus omnino
respuebant: nouum uero aliqua ex parte recipiebāt. At Eutichianus ubi ex sacris
ordinibus mēse decembri habitis p̄sbyteros. xiiii. Diaconos. v. ep̄os nouē creas
set: martyrio coronatur: & in cœmeterio calisti uia appia sepellitur. viii. Kal. augu
sti. Sedit an. unum mensem unum diem unum. Vacat tum sedes dies. viii. Sunt ta
men qui scribant eum annis octo mensibus decem in pontificatu uixisse. Sed ego
multo magis Damaso credo qui primæ sententiæ auctor est.

dorothe
us

Eusebius
Hæresis
māicheo
rum

diebus
quatuor

CAIVS VNICVS PAPA XXIX.

Probus

CAIVS natione Dalmatæus patre Caio ex genere Diocletiani imperato
ris: primū probi tempore fuit: deinde Caio & carino imperantibus. Pro
bus autē rei militaris gloria insignis: suscepta rei pu. administratione: gal
lias a barbaris occupatas ingē ti scelicitate restituit. Saturninū imperiū usurpare
conantem

conantem in oriente: Proculū & Bonosum agrippinę magna celeritate oppressit. Apud Sirmum tamen uir acer & iustus: tumultu militari & licentia occiditur anno imperii eius sexto: post quem charus Narbonēsis imperium suscepit: ac biennio tenuit. Hic cum filios duos Carinum & numerianū ad gubernacula imperii traduxisset: bello parthico captis ēt cœlenis: & ctesiphonte nobilissimis urbibus incastris fulmine ictus concidit. Numerianus uero qui tum cum patre erat rediens apri loci sui fraude necat. Carinus autē pbris omnibus contaminatus a Diocletiano difficili tamē bello in Dalmatia uictus scelerum suorum pœnas tandem luit. Caius uero ordines in ecclesia distinxit quibus tanq̃ gradibus quibusdam ad episcopatum ascendere. Ierant Hostiarius: lector: exorcista: acolitus: subdiaconus: diaconus: presbyter: episcopus. Idem quoque: ut quondā Fabianus regionis draconis diuisit quæ res gestas martyrum conscriberent. Constituit etiā ne prophanus quispianum sacris initiatum in iudiciū uocaret. neue paganus aut hæreticus accusandi christianum hominem potestatem haberet. Huius tpe fuisse uictorinū Petabionensem episcopum constat: qui multa cōmentaria in sacros codices scripsit. Inuectus est etiam in hæreses oēs licet non æque Græcam linguam ac latinam nouerit: ut Hieronymo placet qui affirmat eius scripta grandia sensu: compositione uilissima apperuisse. Pamphilius uero presbyter Eusebii Cæsariensis episcopi necessarius: adeo diuinorum uoluminū cupidus fuit: ut magnā partē librorū origenis sua manu describeret quos quidē liberos Hieronymus affirmat se uidisse in bibliotheca cæsariensi: tāta auuiditate: ut Crœsi diuitias consecutum se arbitraret. Scripsit idem Pamphilus apologeticū pro origine: Quod etiam Eusebius nō multo post fecit. At uero Caius orta in christianos tpe Diocletiani tanta persecutione quāta nunq̃ antea: in subterraneis locis quas cryptas uocant diu latuit. Captus deinde a persecutoribus una cū Gabinio fratre eiusque filia susanna martyrio coronat: & uia appia in cœmiterio Calisti sepellitur. x. Kal. Maii. Sunt etiam qui scribant Luciam: Agatham: Agnetem non multo post martyrium passas fuisse. Sedit autem Caius annis. xi. mens. iiii. diebus. xii. Quo quod al. nouem dem tempore presbyteros quinq̃ & .xx. diaconos octo: episcopos quinq̃ creauit. Quatuor ordinibus sacris mense decembri habitis: Vacatum sedes dies. xi.

MARCELLINVS VNICVS PAPA XXX.

MARCELLINVS natione Romanus præpicto Diocletiani dalmatæ Diocletiana obscuro loco nati & Maximiani tibus fuit. Diocletianus enim anno ab urbe condita. M. xli. ab exercitu impatore electus aprium qui Numerianum Maximia interfecerat ipsemet occidit. Ves. moto in Gallia tumultu potiusq̃ bello eo cum exercitu maximianū cognomēto Herculeū misit: qui agrestes facile compe scuit. At uero circūstrepētibus undiq̃ bellis cum solus Diocletianus resistere tot periculis non posset Maximianū Augustū Constantiū uero & Maximianū gale. Constantius cæsares creat. Maximianus autē carusio fraude allecti interempto Britanniam post annos. x. recepit. at Cōstantius Hercules cum primo in gallia male pugnas set: renouata secundo pugna: multa millia Alamanorū occidit: qui eo uenerant mercede conducti: ac galias pacatas reddidit. Diocletianus interim captā Alexandriam quā Achileo resistente mensibus octo obsederat diripiēdam militibus dedit. Præterea uero Maximianus Gelereus quū duobus præliis cōtra Narseū bene pugnas set: postremo inter Galietium & caras superatur. Atq̃ tam sinistra pugna amissis copiis ad Diocletianū confugit: quo ita arroganter exceptus est: ut per

Decima
psecutio
& magna

Dorothe
us
Gorgoni
us

Anthi
mus
Lucia
nus
Pamphi
lus
Hileas

Claudi
us
Cyrinus
Antoni
nus

aliquot milia passuum purpuratus ante currum eius cucurrisse dicaturis autē cō
tumelia motus repetito bello hostes supat ac domat. Pacatis hoc modo undiq̃ re
bus Diocletianus in oriente; Maximianus uero herculeus in occidēte; Vastari ec
clesias christianos affligi interficiq̃ mandant: decima post Neronem persecutiōe
quæ certe oībus diuturnior & imanior est habita. Nā & scripturæ sacræ igni ex
stæ sunt: & si quis christiāus in magistratu fuisset eo sublato remāebat ifamis. Præ
terea uero serui qui in christianismo p̃durabant libertatē consequi non poterant.
Milites item christiani cogebantur aut imolare idolis: aut militiam pariter uitāq̃
deponere edicto principis in foro posito. Hoc uero quidā lacerare ausus pelle nu
datus superfuso aceto & sale tandiu cruciat⁹ quoad uita superfuit. Hunc in fide cō
firmarūt Dorotheus & gorgōius uiri clarissimi. Hisdē diebus forte fortūa i urbe
Nicomediæ regia domus incendio conflagrare cōpit unde impator a christianis
id factum falsa suspitione existimans multos interfici plerōsq̃ uiuos in ignem cō
iici iubet. Eadē quoq̃ sæuitia usi sunt qui in miletene puīcia in Syria in Aphricā
in thebaide i ægypto cum imperio erāt. In planicie uero palestinae & Tyri multi
sæuissimis bestiis expositi sunt. Nullum autē genus tormenti christianis tum nō
adhibitum est. Pro ungulis enim testas fictilium uasculorū adhibebant. Quibus
dam uero harundines acutæ sub unguibus figebant. Hoc etiam tormēto uexatæ
mulieres sunt harundinibus ipsi per pudēda corporum adactis. Vrbis quædā in
phrygia tota cōbusta est: quia ciues idolis sacrificia exhibere recusarūt: A daucto
Romano uiro sanctissimo eos in fide retinente. Ad hæc postremo uenere sæuissi
mi tortores: ut oculis effossis ad cauterio adustis sæuissent. Passi etiam martyriū
sunt Anthimus Nicomediæ episcopus. Lucian⁹ p̃sbyter Antiochenus uir doctis
simus. Pāphilus cæsariensis Hileas ægyptius qui & thinus uocabat. Is enim capi
tali pœna afficitur: quod & librum de laudibus martyriū cōposuit: & in pugnare
iudices male iudicantes aulus est. Quid plura? cum Damasus referat. xvii. milia
hominū utriusq̃ sexus diebus. xxx. per diuersas prouicias martyrio coronata fuis
se. Omitto eos qui in insulas relegati sunt uel ad metallū: uel ad opus metalli: uel
ad fodiēdas harenas excidendosq̃ lapides dānati. Quæ multitudo p̃ infinita est
habita. At marcellinus pontifex ad sacrificia gētium ductus cū nimis instaret car
nifices ut Thura diis exhiberet metu p̃teritus deos alienos adorauit. Habito des
de nō ita multo post cōcilio centum & lxxx. episcoporum in Sinuessā urbe Cāpa
niæ: eo & marcellinus squalidus & puluerulētus ac cilicio idutus p̃ficiscit⁹ petitq̃
ut sibi pro inconstantia debita pœna tribuatur. Qui cum dānaret in tanto cōcilio
nemo unus inuentus est: Cum dicerent omnes: ea ferme ratione Petrum peccasse
ac flendo peccati penam luisse: Rediit Romam Marcellinus iratus Diocletianū
adiit: hominēq̃ increpat qui se impulerit diis gentiū imolare. Ducit ad martyriū
Diocletiani iussu Marcellinus cum Claudio cyrino Antōino christi fidelibus. In
tereundum uero Marcellum p̃sbyterū admonet: ne Diocletiani p̃ceptis ob
temperet in rebus maxime ad fidem pertinētibus: neue corpus suū sepulturæ tra
deret: quod diceret ob negatum Saluatorem se id nequaq̃ mereri. Horum autem
simul interēptorū corpora Diocletiani iussu ad dies sex &. xxx. insepulta iacuerūt
uia publica: Vnde Petri apostoli iussu q̃ marcello isomnis apparuit uia salaria in
cœmeterio quod priscillæ deiceps nomē habuit sepelliūt. vi. kal. maias apud b̃t
Cresentiōis corpus. Tādē uero apuit oculos de⁹ ut eusebius ait & eo Diocletianū
compulit

compulſus de poſito impio priuatus uiueret. Idem fecit & maximianus eius col-
lega acerrimus pſecutionis chriſtiana auctor: Quia poſt aliquot annos multis ua-
riſq; morbis uexatus ac poſt longos cruciatus inſania mentis percitus ſuſq; ſce-
lerum agitatus ſeipſum tandem pemit. Hanc autem calamitatem quam noſtri paſſi
ſunt a deo pmiſſam refert Eusebius: propter corruptos nimia libertate & indulgē-
tia chriſtianorū mores: maxime uero eccleſiaſticorū quorū puerilitatem diuina iu-
ſticia frenare hac pſecutione inſtituit: dum ſimulationem in uultu dolum in cor-
de fallaciam in eorum uerbis cerneret. Ii enim liuore ſupbia inimicitia odiis iter
ſe certantes tyrānidem: potius q̄ ſacerdotiū ſapere uidebantur chriſtiana pietatis
omnino oblitac diuina myſteria prophanantes potiusq; celebrantes. Sed qd fu-
turum noſtra ætate arbitramur? quō uicia noſtra eo creuerunt uix apud deū mi-
ſericordiæ locum nobis reliquerint? Quāta ſit auaritia ſacerdotum: & eorū maxi-
me q̄ rerum potiuntur quanta libido undiq; conquiſita: quāta ambitio & pompæ
quanta ſupbia & diſidia: quanta ignoratio tum ſui ipſius: tum doctrinæ chriſtia-
næ: q̄ parua religio & ſimulata potius quā uera: q̄ corrupti mores uel i prophanis
et hominibus quos ſeculares uocant deteſtandi non attinet dicere. cum ipſi ita ap-
te & palam peccēt ac ſi inde laudem quærerēt. Veniet mihi credere utinam fallus
ſim uates ueniet Thureus hoſtis chriſtiani noſis Diocletiano & Maximiano uiro
lenior. Italia clauſtra iam pulſat. Nos deſides & ſomniculoſi interitum cōem ex-
pectamus: uel uoluptati priuatæ potius q̄ cōmuni utilitati conſulentes. Ad Marcelli
num uenio: quem utinam aliquando imitati ad ſanctitatem redeamus. Hic. n. ut di-
xi cognito errore ſuo quo a fide defecerat ad ſe rediens martyrium p̄ fide chriſti
conſtanti animo paſſus eſt. Vbi ex ſacris ordinibus bis menſe decēbri habitis præ-
ſbyteros quatuor: diaconos duos: ep̄os quicq; creaffet. Sedit autem annos. ix. meſ.
ii. diebus. xvi. Vacat tum ſedes dies quinque: & .xx.

añ. . annis
ix. menſi-
bus duo-
bus die-
bus. xxy.

MARCELLVS VNICVS PAPA XXXI.

MARCELLVS natione Romanus præ Benedicto ex regione uia: latæ a Mazetius
Cōſtantio & Galero uſq; ad Mazentium puenit. Cōſtantiū enim & Ga-
lerus abdicantibus ſe ab impio Diocletiano: & Maximiliano imperij gu-
bernacula ſuſcipiētes. prouincias inter ſe partiti ſunt. Nā Galerū illyri-
cū Aſiā: & orientē fortitus ē. Cōſtantiū uero ſingulari moderatione uſus: Gallia
tantum & Hiſpania contentus fuit: licet ei: & Italia ſorte obrigerit. Vnde Galerū
duos Caſares legit Maximianum quem orienti præfecit: & Seuerū cui Italiā cō-
mendauit. Illyricum ipſe retinuit qd ea barbaros hoſtes po. Romani iter factu-
ros ſentiebant: ac Cōſtantiū uir: ſingularis manſuetudinis & clemētiæ Gallis oī-
bus cariffimus fuit: præcipue uero q̄ & Diocletiani uaphrū ingeniū & Maximia-
ni crudelitatem non ſine magno diſcrimine eualeſerāt. Moritur autem Cōſtantiū
boraci in Britānia principatus ſui anno. xiii. atq; in diuos ſummo omniū conſenſu
refertur. ac Marcellus diuino cultu intentus: ubi priſcillam Matronam romanam
impuliffet Cœmiteriū ſuis ſumptibus uia ſalaria conſtruere titulos quinq; & .xx.
in urbe Roma conſtituit quaſi Diocleſ ad cōmoditatē baptiſmi: & opportunita-
tem eorum q̄ ad fidem ex gentibus quottidie ueniebant. Conſultū iri & eo modo
ſepulturis martyrū uidebat. Mazentius uero ubi Lucinam matronam Romanā
inſtituiſſe eccleſiam. dei rerum ſuarum heredem intellexiſſet: iatus & mulierem

ipsam relegauit ad tempus: & Marcellum captū impellere minis conatus est: ut
& episcopatu se abdicaret & christianū nomen deponeret: quem ubi contemnere
& deridere sua p̄cepta uidit: in cacabulum ad custodiēda animalia publica ut qui
dam uolunt statim inclusit: quo in loco nec orationes unquam nec ieiunia p̄ter
misit. Parochias item nō secus ac si liber esset epistolis gubernabat. Mense autem
nono captiuitatis suæ a clericis noctu e cacabulo liberatus est: qua ex re maiore
percutus ira Mazētius sanctissimum uirum in cacabulum redegit: ubi cum fœde
Cœmiteri & incommode habitaret pedore & situ mortuus est. At uero lucina sanctissimi ui
um priscil ri corpus uia salaria in cœmiterio priscillæ concludit. xvii. kal. Februarii. Postea
læ autem re christiana crescente cacabuli domus in ecclesiam erigitur beati Marcel
li nomine quæ etiam ætate nostra innisitur. Sunt autem qui scribant Mauritiū
S. Marcel cum una christianorum legione apud Rhodanum flumen a persecutoribus cæ
lus sum his additur: Marcus Sergius Cosmus Damianus aliq̄ complures qui ubiq̄
terrarum cædebantur: Marcellus autem annis quinq̄ sedens men. sex diebus uno
& .xx. ex sacris ordinibus mēse decembri habitis p̄æsbyteros sex & .xx. diaconos
duos: episcopos unum & .xx. creauit. Vacat tū eius morte romana sedes dies .xx.

EVSEBIUS VNICVS PAPA XXXII.

EVSEBIUS natione Græcus patre medico Pontificatū adiit cōstātinō
& Mazentio imperantibus. Nam mortuo constantio sicuti dixi Claudiū
Constanti ex filia nepote Constantinus eius & helenæ in gratiam herculei repudia
nus Mazentiæ filius: occidentis imperiū maximo omnium cōsensu adeptus est Romæ inte
rea prætoriani excitato tumultu Mazentium maximiani herculei filium augustū
nuncupant. Vnde Maximianus spe recuperandi imperii ex solitudine Lucaniæ
Romam uenit litteris Diocletianum adhortatus ut idē ipse feceret. Contra hos
motus missus a Galero Seuerus cum exercitu dum urbem Romam obsidet frau
de militum qui cum Mazentio sentiebant circumuentus fugiens demum Rauē
næ occiditur. Paulum etiam abfuit quin Maximianus pater militum beniuolen
tiam pollicitationibus & largitione quærens a filio Mazentio occideretur. Is au
tem in Gallias ad constantinum generum profectus dum circumuenire hominē
studet detecto per faustam eius filiam dolo: quæ rem omnem marito apparuit fu
giens ac Massiliæ oppressus suorum scelerum pœnas tandem luit: uel se ipsum ut
quidam uolunt desperatis rebus interfecit. Dum autem Eusebius in pontificatu
Crux uiueret crux domini inuenta est. v. nonas Maii: & ab helena constantini matre ex
Helena ornata ac in magna ueneratione habita. Baptizatur & iudas crucis inuentor: quē
Lactanti postea mutato nomine Kyriacū uocarunt. Hæreticos quoq̄ idem pontifex recō
us ciliauit imposita tantūmodo manu. Instituit præterea ne prophæi quos laicos uo
cant ep̄m in iudiciū uocarent. Huius uero temporibus fuisse Lactantium firmia
num constat Arnobii discipulū. Hic cū rhetoricam nicomedix doceret in frequē
tia discipulor̄: motus qđ id in græca ciuitate ageret ad scribendum se cōtulit: qua
in re tm̄ ualuit: ut post t̄pa Ciceronis ab eo secūsus habeat. Multa scripsit sed illa
potissimū extant: quæ cōtra gentiles: de opificio hoīs de ira dei cōscripsit. In extre
ma senectute constitutus Cæsaris crispi filii cōstātini p̄ceptor fuit in Gallia. Euse
Eusebius bius quoq̄ cæsareæ palestinae ep̄s: ac bibliothecæ diuinae cū pāphilo martyre dili
Pamphil' gētissimus inuestigator multa ei dē t̄pib' scripsit: maxime uero libros euāgelicę p̄
parationis

parationis ecclesiasticae historiae. In porphyrium xpianorum hostem acerrimū. Apologias item sex p Origene composuit. de uita Paphili martyris a quo ob amiciciam cognomenū accepit libros tres. Eusebius aut pontifex habita semel rōne aī annis sacrorum ordinum mense decembri cū præsbyteros. xlii. diaconos tres ep̄os. xlii. duobus creasset Romae morit: ac in cœmeterio calisti uia appia sepellit sexto nonas octo mensibus bris. Sedit autem annis sex: mēse uno: diebus tribus. Vacat tū sedes diē unum. duobus: dieb' xxy.

MELCIADES VNICVS PAPA XXXIII.

MELCIADES natione Apher Mazentii Licinii Maximini temporibus fuit. Licinius. n. ex Dacia oriūsus a Galero in partem imperii recipitur. Licinius ppter eius in re militari præstantiam. li. q. Constantinū uidebant apud omnes magno esse in precio christianis parcebant. Mazentius tamē milites clanculum mittebat q obuium quēq caderent. Arte quoq magica delectatus: grauidas maxime uero xpianas sanctis sacris hadibitas scindebat infantum cā quorū cineribus in magia utebatur: ut ostēderet tyrānidem seruari etiā per nephas posse. Simili uesania & crudelitate Maximinus quoq in oriente utebat. Qui mago Maximi rum magistris & malarum artium doctoribus præmia etiam decernebat: auguri is diuinationibus fidem præstans. Sæuior cæteris in christianos hæc omnia con- Sæuitia Mazentii exhiberi iubet. In hos uero Constantinus mouens & Mazentium graui prælio ui- Constanti etum apud Pontem milium ita superat: ut dum præ dolore suarū fraudum oblitus nus pontem ad decipiendum hostem structum decipulis transit cū magna parte suorum satellitum submergitur. Et Licinium Sotorium nauali. ac terrestri prælio ui- etum apud Nicomediam dedere se ipsum coegit uitamq thessalonica priuatam ducere ac merito qdem cum a fide ob inuidiam deficiens christianos Cōstantino fauentes grauib' suppliciis persequeretur: Maximinus uero diuina ultioe infla- tis subito uisceribus supputatisque intestinis ita distenditur: ut inter se & putridum cadauer nil interesset. Scatentibus undique uermibus: & tabo serpente: tanto pudore ut substineri fetor non posset. Hoc uelebant eius merita qui: & nostros ad cœmeteria conuenire uetebat: & simulachrum Antiochia consecratum: subornatis sacerdotibus qui ex adytis id enuntiarent clamasse dicebat: pellendos ab urbibus christianos: & præmia in prouinciis distribuit sacerdotibus simulachrorū qui contra christianos agerent. Tandem uero tyrannus pœnitentiā ductus: medico uerum dicente decreto publico uetuit christianos lædi eosq suis legibus uti sinīt. Sed hoc nil ei profuit cum ui fierent omnia. Nā grauissimis morbis diutius cruciatus uiuēdi finē tandem fecit: homo scæuus & uariis nūc in christianos nūc pro christianis agebat. His autē cladibus multi christiani interfecti sunt: maxime uero dorothea uirgo sanctissima & pulcherrima quæ mortem potius: q stuprum dorothea tyranni pati uoluit. Sophronia quoq a Mazentio sæpius de stupro appellata cū Sophrōia diutius uitare periculum nō posset se ipsam interfecit Lucretiam imitata. Melcia- Pettus alē dis autē institutū fuit: ne die dominico: neue quinta feria ieiunaretur: quia hos xādrinus dies pagani quasi sacros celebrant. Multa quoque in oblationibus faciendis con- Lucianus stituit: quod Manichæorum hæresis in urbe Roma: Tum maxime inualescebat. His autem peractis Maximini iussu martyrio coronatur. Idem fatū subiere & Petrus Alexandrinus ep̄s: & Lucianus Antiochenus p̄sbyter uir morib' & doctrina

Timotheus insignis. Et Timotheus presbyter romanus aliq; complures epi & sacerdotes. Sepultus est autē Melciades uia appia calisti crypta. iiii. idus decembris. Viuens adhuc ex ordinibus sacris semel habitis presbyteros septē diaconos sex. episcopos. xii. creauit. Sedit annis. iiii. men. vii. diebus. ix. Vacatum sedes dies. xvii.

SYLVESTER .I. PAPA XXXIII.

SYLVESTER natione Romanus patre Rufino constantini temporibus fuit. Anno ab urbe condita millesimo nonagesimo primo. Domini uero anno. ccc. xxxix. Sub hoc tadē principe xpiani a tyrannis antea oppressi nō nihil respirare incipiūt. Nam corporis ac animi dotibus cū optimo quoq; principe cōparari Constantinus potuit. Militaris enim gloriæ appetētissimus fuit: in bello fortunatus. Pacē petētibus libenter dedit liberalibus studiis ubi per ocium licebat delectabat: liberalitate & gratia omnium beniuolentiam sibi comparabat: Multas leges rogauit ex aquo: & bono: Superfluas abscidit. Seueras nimium emēdauit. Urbem in Byzantii ruinis de nomine suo condens: eam Romæ magnitudine ædificiorq; parē facere conatus: Secūdam romam uocauit ut litteræ sub equestri eius statua indicabant. Is igitur tātus princeps omnia circūspiciens omnia cōsiderās: ubi honestatem christianæ religionis intellexit: quia seruare parsimoniā: paupertate gaudere mansuetudinem colere: paci studere: simplicitate & cōstantia uti iubemur: eam ita cōplexus est: ut iturus ad bellū non alio q̄ crucis signo uteret: qd̄ sereno cœlo dū in Mazentiū tyrannum copias mouet: & uiderat: & adorauerat: Astātesq; Angelos audierat dicētes Cōstantine εὐρυτοκία: qd̄ ē fecit: ac tyrānos oēs a ceruicibus populi Ro. xpianorūq; osum depulit: maxime uero Luciniū qui xpianos & domo & militiā pullos aut relegatiōe: aut carcere ut dixi ad mortē usq; macerabat: aut leonibus obiciēbat: aut suspensos tanq; porcos mēbratim lacerans discipabat. Tātum itaq; principem ac tam humanum Syluester nactus: relicto sordide mōre quo a tyrānis scæuientibus relegatus fuerat: uelut quidam uolunt secesserat Romam ueniens: Cōstantinum erga christianos bene animatum promptiorem ad optime de ecclesia dei promerēdū reddidit. Nam & pontificibus diadema aureum distinctum gemmis concedebat: quod quidem Syluester aspernatus: tanquam religioso capiti minime conueniens: phrygia mitra: & candida tantummodo contentus fuit. Permotus autem Cōstantinus sanctitatis Syluestri ecclesiam in urbe Roma condidit in ortis Equitii non longe a thermis Domitianis quæ titulum Equitii usq; ad tempora Damasi præse ferebat. Cui quidem ecclesiæ Imperator munificus hæc etiā dona præstitit Patenam argenteam librarum. xx. Scyphos duos. xx. librarum. Calicem aureum duarum librarū & alia uasa tum argentea tum aurea quæ enumerare longum esset. Fūdum quoq; Valerianū dono dedit in agro Sabino positum unde quotānis soldos. lxxx. capiebat. Hortum intra urbem ad regionem duorum Adamātum unde soldi. xv. capiebantur. Domum in regiōe orphea intra urbem unde soldi octo & l. proueniebāt. Verum dum hæc Romæ agerentur apud Alexandriam presbyter quidam Arius noīe uir specie & forma magisq; uirtute insignis: & laudis ac gloriæ potius: q̄ ueritatis cupidus: ferere discordiam in fide xpī cœpit. Separate. n. filium ab æterna & ineffabili dei patris substantia conabatur his uerbis. Erat aliquñ qñ nō erat non intelligens filium patri cōæternum esse: & eandem in trinitate substantiam. Cum dictum sit ego: & pater unum sumus. Cum autē Alexander Alexandrinæ urbis ep̄s frustra

Frustra reuocare Arrium ab errore tentasse Constantini mandato adhibita est im-
 pensa munifice quidem apud Nicæa urbem Bithyniæ conciliū generale indicit: **Cōcilium**
 cui. ccc. & .xviii. episcopi interfuere. Disputatum est eo in loco aliquandiu & qdē **Nicenum**
 acriter. Nam uiri aliquot in quæstionibus callidi Arrio tum qdem fauebant sim-
 plicitati fidei nostræ aduersantes: licet ex his qdam doctissimus philosophus diui-
 no spiritu motus uno momēto fidem nostram quā antea impugnabat: ut sanctam
 & integram statim amplexus sit. Tandē uero re ipsa in concilio diligēter discussa
 concludit **ὁ ἀδὲν ἰδὲν** scribi debere. i. eiusdem cū p̄e substantiæ filiū cōfiteri. Qui
 uero cum Arrio sentirent fuere ad decem & septem: affirmātes extrinsecus creatū
 esse dei filium & non ex ipsa patris diuinitate progenitū. Cognita autem tantæ cō-
 trouersię ueritate Constantinus decretum concilii affirmat: proposito cōtradice-
 tibus exilio: unde sex tantum cum Arrio exulaueret: reliqui enim in sententiam be-
 ne iudicantiū uenere. In eodem concilio damnatos ferunt: & photinianos a pho- **Photiniāi**
 tino ep̄o gallogræciæ nomen ducentes: q ebionitæ & hæresim imitati: affirmabāt **Ebionitæ**
 christum a maria pio coitu fuisse conceptum. Dammati & sabelliani q unam tan- **Sabellianā**
 tum psonam patri filio & sp̄ui sancto ascribunt. In eodem uero concilio querimo- **cōtra eu-**
 niarum libellos: ut sit episcopi ipsi Constantino dabāt se iuicem accusantes expe- **nuchos**
 tentelq; a principe iudicium: quibus ita imperator optimus respondet: combustis
 eorum libellis: eos dei tantummodo & non hominum iudicium expectare debe-
 re. Præterea aut in eodem concilio decretum est: ne qui se impatiētia libidinis ca-
 strarent in clerum amplius reciperentur: neue Neophytus: anteq̄ cautius exami- **Neophy-**
 naretur clericus fieret: & ne in militiam dei ascitus cum extrāeis mulieribus habi- **tus**
 tet: cum matre uero sorore amita id tantummodo licere ne ep̄s in ordinem ascisce- **De concī**
 retur: nisi ab omnibus uel saltē a tribus prouinciæ episcopis: & ne quē alius epi- **lio**
 scopus expulerit uel clericum uel laicum alius suscipiat. Decernitur etiā ac q
 dem sanctæ ne cuiq̄ fieret iniuriā: ut singulis annis cōcilium in prouincia habeat.
 Quare hoc sanctum institutum aboleuerint nostræ ætatis Pontifices nō uideo:
 nisi censuras bene uiuētiū ac sentientiū reformidabant. Constitutum quoq; est:
 ut q absq; tormētis in psecutiōibus lapsi fuerint: annos. v. inter cathecumenos ui-
 tam ducāt. Postremo uero decernitur ne quis de minore ecclesia ad maiorem trā-
 feat ambitionis & auaritiæ causa: qd̄ certe nō obseruat: cum siccis faucibus tanq̄
 lupi famelici p̄cibus pollicitatiōibus muneribus largitiōe uberiores: ep̄atus omil-
 lis primis oēs quērāt & efflagitent. Syluestri autem cōstitutiones hæ sunt habitæ **Syluestri**
 ut chryisma ab ep̄o tantum cōsecraret: ut ep̄i baptizatum signarent ppter hæreti- **statuta**
 cā suasionē: ut baptizatū chrismate liniat p̄s byter occasiōe mortis. Addidit præte-
 rea laicus clericū in iudiciū ne uocet. Diaconus i ecclesia celebrādī cā dalmatica:
 induatur & palla linostima leua eius tegat. Clericus cās in curia ne agat: nec ante
 iudicem secularem cām dicat. Præbyter celebraturus neq; serico: neq; panno tin-
 cto utat: sed lineo & qdem albo. Sic in albis celebrandum esse dicebat: quemad-
 modum in linea syndōes: & alba Christi corpus sepultum fuit. Gradus quoq; in or-
 dinibus ecclesiasticis constituit: ut unus quisq; uno tantum ordine cōtentus sit &
 unius solum uxoris uir. Constantinus autem augendæ christianæ religionis cupi-
 dus basilicā constantianam quam lateranensem uocant ædificauit: donisq; pluri- **Basilica**
 mis eandem exornauit. Nā & fastigium argenteum templo obtulit hēns in fron- **constantī-**
 te saluatorem sedentem in sella quinq; pedum centum & .xxx. libras & duodecim **niana**

Fons sa
cerpetri
BasilicaBasilica
PauliCrux in
hierusalēMachari-
us

apostolos in quinis pedibus librarum nonaginta: cum coronis argenti purissimi. Saluatorem quoque addidit respicientem in apsidā sedentem in trono quinq; pedum cuius pōdus. c. xl. librarum erat. Angelos. iiii. ex argento ponderis centū: & quinq; librarū. Coronas. iiii. ex auro purissimo cum delphinis. xx. librarū Altaria septem ex auro purissimo. cc. librarum. In usum uero luminū masse gargillanæ puentū ex agro sueffano cōstituit sōldos. cccc. Addit & massa urbana quæ in Agro Antiati est. Sacrumq; prætera fontem instituit apud eādem Basilicam: ex lapide porphyretico: cuius tota pars illa quæ aquā cōtinet ex argēto erat. In medio autē fontis columna porphyretica posita erat i qua aurea phiala. l. librarum balsamo plena in celebritate pasce usum nocturni luminis p̄stabat. In labro fontis stabat agnus auri purissimi unde aqua fundebat. Non longe ab agno erat Saluatori statua argenti purissimi centum & lxx. librarū. Ad alteram partem stabat Iōānis baptistæ statua argentea centum librarum hunc titulū præ se ferēs. Ecce agnus dei ecce q tollit peccata mundi. Septem uero cerui aquā fundebant: quorum singuli lxxx. librarū erant. Prouentus autem sacri fontis ex massa statiliana in agro corano: ex fundo bassi ex domibus: & hortis aliquot in urbe positis: ex qbusdam fundis in aphrica: Numidia: græcia sitis. Idem etiam Constantinus rogatu Beati Syluestri petro apostolorum principi Basilicam in uaticano ædificat: non lōge a templo Apollinis: quo in loco eiusdem apostoli corpus splendide ac mirifice collocauit: ex ære enim. & cupro undiq; clusum erat. Supra beatissimi apostoli sepulchre: crux cētum & l. librarum extabat ex auro purissimo. Aderant circū quaq; cādē labra. iiii. argento conclusa cum sigillis argenteis unde apostolorum actus cernebatur. His addidit calices aureos. iiii. librarum. xii. calices argēteos. xx. quorū singli. x. librarum erant. Metretas argēteas. iiii. cc. librarum. Patenam auream cum thure & colūba ornatam gēmis hiacynthinis & margaritis. xxx. librarum. Ipsum autē altare erat clausum argento & auro distinctumq; pluribus gēmis. Hos uero puentus huic Basilicæ addidit. In antiochia: domum Datiani sōldos. c. & l. præstātem. Cellam in Aprodia sol. d. xy. præbētem. Ortum Maronis: thermas cōplures: popinas: pristina cōdonauit: unde multum colligebatur ad usum sacerdotum. Idem quoq; constantinus instante Syluestro basilicā pauli uia hostiēli extruxit corpus uero apostoli ita condidit: ut de Petro diximus. Vasa etiā aurea argentea & ænea totidem donauit quot diuo Petro. Maxime autem crucē auream. c. & l. librarum supra loculum beati Pauli collocauit. Venere puentus ad eandē basilicam: ex Tarso ciliæ: ex possessione tyri: Venit oleum. Venere Aromata & cassiæ: uenit balsamum ex locis hæc eadē ferentibus: Venit crocū: sal piper: cinnama: Aedificat ēo Impatoris iussu Basilica in atrio sessoriano sub titulo sanctę crucis i hierusalē ubi sanctę crucis prem aliquā reposuit: inuētā ab helena matre: scēmina in cōparabilis fidei & religiōis. Hæc. n. magnitudine animi mota & uisis nocturnis hierosolymā petiit ut lignum crucis pquirere difficile id qdē erat quia ab antiquis psecutoribus eo loci simulachre ueneris collocatum fuerat: ut xpiani uenerē saluatoris loco adorarent. At mulier religione pcita ubi locū ipsum ruderibus purgasset tres confuso ordine cruces reperit. In una inscriptio illa legebatur tribus linguis. I. N. R. I. A stabat autē Macharius illius urbis tum ep̄s: qui unam ex his m̄ibus cū religioe retinēs ueram eē dicebat: At tertia mulieri mortuæ admonē eīdem uitam restituit hāc ob rem cōstātinus motus edicto uetuit ne qspiā deinceps eo supplicio uteretur

utereſ. Helēa uero ædificato eo in loco templo ubi crucem reperat abiēs clauos quibus chriſti corpus cruci affixum fuerat ſecum ad filiū portat. Horum ille unū in frenos eq tranſtulit quibus in prælio ueteretur alio pro cono galeæ utebat̃ tertium in mare Adriaticum: ut ait Ambroſius ad cōpeſcendas ſæuiētis maris pcel las deiecit. Illa aut̃ crucis pars quā eadē mulier ſecū in thecis argenteis detulerat gēmis & auro diſtincta in Baſilica Seſſoriana collocat̃. Huic hæc mūera addunt̃ argentea candelabra.iiii. argentei Scyphi.iiii. calices aurei decē. Patena argentea auro cluſa librarū. l. Altare argenteum. cc. l. librarum. Agros quoq̃ circa palatiū poſitos eccleſiæ dono dedit. Ex falſcis autem & Nepesino agro fondos quosdam donauit. Sunt qui ſcribant & Baſilicā ſanctæ Agnetis Constantini iuſſu ædificatam eſſe: rogatu conſtantix eius filiæ & baptiſteriū eccleſiæ additum ubi & filia: & ſoror conſtantini eiūdē nois baptizata ſunt. Huius Baſilicæ hæc fuere mune- ra Patena aurea libraꝝ. xx. Calix aure⁹ libraꝝ. x. calices argētei. v. Fundus ex agro Fidenatiū. Fūdus ex uico Piſonis. Idē quoq̃ Imperator baſilicā ſancti Laurēti extra muros ædificat i agro ueranio ſup Arenariū cryptæ. Gradulq̃ extruxit qbus aſce- ſus ac deſcenſus his dareſ qui ad uiſcendum beati Laurentiū corpus accederent. Templi ornamentū erat aplis argēto & porphyreticis lapidibus ornata. In aditū cryptæ lucerna erat ex auro puriſſimo librarū. xx. Ante corpus martyris erāt lu- cernæ. x. argenteæ libraꝝ. xv. Fundus autem Cyriacetis ſceminæ quem fiſcus per ſecutionum tēpore occupauerat: Huic Baſilicæ assignat̃. Fundus item Verani⁹ unde ſoldi. lx. ueniebant. Via etiā lauiana idem Imperator inter duas lauros ba- ſilicā beatis martyribus Marcellino præbytero: & Petro exorcistę ædificat. Nō longe uero Mauſoleum erexit in honorē matris q̃ ſepulchro porphyretico inclu- ſit. huic templo martyꝝ & matris gr̃a hæc dona data ſunt. Patena ex auro puriſſi- mo libraꝝ quinq̃ &. xxx. cādelabra argentea. iiii. auro cluſa in pedibus. xii. calices aurei. iiii. cū gēmis praſinis & hiacynthinis. Amæ aureæ duæ. Ara ex argēto puriſ- ſimo libra. cc. Scyphus ex auro puriſſimo libraꝝ. xx. Fundus Laurētinus cum bal- neo iuxta formam prodeuntis aque poſito. Fundus auguſtæ helenæ unde ſoldos. ccc. &. xx. ſacerdotes quotānis habebant. Sunt qui ſcribant ſine auctore tamē Sar- diniā cum fundis ſuis & meſanam & Matiniā: cum monte argentario ac fundis omnibus huic eccleſiæ dono datā. Ad has baſilicas i urbe Roma ædificatas alias quoq̃ fons extruit. Nā & Hoſtiæ non longe a portu eius mandato templum ædi- ficatur in honorē beatorum apoſtolorum Petri: & Pauli ac Ioannis baptiſtę qbus etiā hæc dona eius munificētia oblata ſunt. Patena argētea libraꝝ. xxx. Ca- lices argentei. x. Patena argentea chriſmalis librarū. x. peliuis ex argento ad uſum baptiſmi libraꝝ. xx. His mūeribus additi & Graccoꝝ fundi Ardeatini agri. Fūdus Quirini in agro hoſtienſi. In albano quoq̃ Ioanni baptiſtę templū ædificat. Cui hæc dona obtulit patenam argenteam librarum. xxx. Scyphum argenteum deau- ratum librarum. xii. Amas argenteas librarum. xx. Fundū Laurentinum cum adia- centibus prædiis: Fundū cū lacu albano. fundū Tiberii Cēſaris. Capuæ ē Baſilicā aploꝝ cōdidit q̃ ciues Cōſtantinianā appellarūt. Cui & hæc dona oblata. Patenæ argēteæ. xl. librarū. Candelabra gręca. iiii. cū pedibus. x. His addit̃ fundus ex agro Caietāo & fundus p̃nus ex agro Sueſſano. Aliā poſtremo baſilicā Neapolī ædi- ficauit: ut ait Damajuſ in cuius honorē eā errexerit nō ſatis cōſtat. Proinde reticere donaria tēplo dedicata iſtituit ne uidear cū aliis errare. ſunt et̃ q̃ ſcribāt Sylueſtꝝ

Baſilica
AgnesLaurētius
extra mu-
rosCyriace-
tisMarcelli-
nus
PetrusTempla
hoſtiæ
ædificata

In albano

Capua

Neapolis

Equitus titulum suum in tertia regione urbis apud Thermas domitianas instituisse equitū quidam uocant: Huic titulo multa dona constantinus obtulit. Vt patenā argenteā, librarum. xx. Cerostrata ænea. xvi. fundum barbatianum ex agro Ferentinati: fundum supplicianū ex agro corano. Ne autē nouæ romæ sacerdotes impatoriæ munificentia ex partes essent. duas itē basilicas Constantinopoli edificat quaz; altera hirene altera apostolorum uocatur. eueris prius paganorū tēplis: aut in usum christianorum trāslatis sublatiſq; e medio tripodibus delphicis unde infinita mala oriebantur: hæc sunt constantini dona quæ antea narramus: quibus hoc etiam addit. Fuere autem & syluestri temporibus multi præclari uiri quorū opera & labore gentes & nationes plerazq; ad fidem nostram uenere: maxime uero Iuliani Frumentii: & Edisii prædicationibus: quos philosophi quidam alexandrinæ pduxerant. Iberorum quoq; gens quæ sub axe pōtico iacet fidem christi intelligūt a captiua muliere: & credunt Baccurio rege omnes ad id cohortāte. Valuit etiā multum illis temporibus ad mouendos homines Antōi heremitæ sanctissimi auctōritas: cui litteris & nunciis Helena se ac filios sapius commendauit: eius cibus solus pās erat. aqua potus: nec unq; nisi in occasu solis comedebat. homo ægyptius omnino contemplationi deditus. Huius quidem uitam Athanasius alexandrinæ urbis episcopus insigni uolumine perscripsit. Syluester autē ubi ex sacris ordinibus septies mense decembri habitis præbyteros duos. & xl. Diaconos sex &. xxx. episcopos quinq; &. xl. creasset. moritur ac sepellit in cœmeterio Priscillæ uia salaria. tertio ab urbe miliario pridie. Kalen. Ianuari. Sedit autem annos. iiii. &. xx. mēses. x. dies. xi. Vacat tum sedes dies. xv.

MARCVS VNICVS PAPA XXXV.

MARCVS natione Romanus patre prisco Magni constantini temporibus fuit: de quo uaria scribunt Historici. Sunt enim q affirmant constantinum ultimis imperii sui annis instigante sorore Annium ab exilio reuocasse: quod inuidia damnatum hominem mulier diceret: in eiusq; dogma declinasse. Hos ego decēptos similitudinē nominis puto: & patri illud ascribere quod filii scelere factum est. Neq; enim simile uerū est principē illū sapiētissimū: qd semper probauerit ea potissimū ætate qua sape dat illud idē collaudasse. Scribūt præterea constantinū ab Eusebio Nicomediæ episcopo Arriani dogmatis imitatore baptizatum esse: quod quidem falsum esse: & religio principis ostēdit: & baptisterium huius rei causa Romæ ab eo magnificētissimus operis edificatū. A Syluestro enim una Cum Crispo filio baptizatur pulsus ab urbe tyrannis fidemq; edocetur. A iū qui aliter dictum sentiunt constantinum tantam rem distulisse quo ad ei ad Iordanem peruenire cōtingeret: in quo ad imitationem saluatoris baptizari cupiebat. Verum dum in parthos pficiscitur Mesopotamiam incursionibus uastātes uno &. xxx. imperii sui anno: ætatis uero sexto &. lx. apud Nicomediā uilla publica dem extremum obiisse: nec ad Iordanem baptismi causa peruenire potuisse. Atq; illic tum demum extremo uitæ tempore baptizatum fuisse. Misceant isti ut uolunt rem hanc: & nos quod omnes ferme sentiunt credamus: Constantinum qui in signo crucis totiens hostes uicerat: qui tot templa in honorem dei edificauerat: q sacris conciliis interfuerat: qui totiens cum sanctis patribus in misteriiis orauerat baptismatis charactere ubi sapere cœpit muniri etiā contra hostē humāi gnis uoluisse: latet me certe qd Socrates & Sozomenes in tripartita sua uelint quidq; alii pleriq;

pleriq; ueritatem sequor optimi principis religioni & pietati cōuenientē. Q dūe
 ro in leprā inciderit: ut uulgo dī baptismoq; mundatus sit cōficta prius de sangui
 ne ffantū nescio qua fabula nullo mō credo: Socratē hac in re secutus: q affirmat
 Constantinū ipsum ubi sexagesimū qntū ætatis annū attigisset ægritudine captū
 ex urbe Cōstantinopoli ad aquas calidas egressum ualitudinis cā nulla de lepra
 mentiōe habita: p̄terea uero hac de re a nullo scriptorū fit mentiō: nō dico ab his q
 ethnici sunt habitī: sed ne a nris qdē mō retinuisse hoc Orosius. non Eutropius:
 nō illi q cōstānini res gestas q diligētissime scripsere. Ante uero tantī p̄cipis mor
 tem Stellā crinitā inulitate magnitudinis quā Græci cometem appellant: fulsisse
 aliquādiu cōstare. Marcus autē Romanus pontifex ad curam xp̄ianæ religionis
 conuersus instituit: ut episcopus Hostiensis a quo Romanus consecrat palio ute
 ret. Voluit p̄terea diebus solemnibus statim post euangeliū symbolum a clero &
 populo magna uoce decantari & eo modo quo fuerat in Niceno cōcilio declara
 tum. Duas item ecclesias Rōmæ cōdidit: unā uia Ardeatina in qua sepultus est: al
 terā in urbe Roma ad Palatinas quas quidē Constantinus his muneribus exor
 nauit: & auxit: Fundo Rosarum cum omni agro campestris: patena argentea libra
 tū. xx. Scypho argenteo. x. libras. Corona argētea libras. x. Fundo Antoniano q
 est uia claudia: fundo ad bacchanas uia appia. Fundo marmoreo uia Ardeatina.
 Huius autē & constantini temporibus fuit Iuuecus Hispanus p̄sbyter gene
 re nobilis: q tetrauangelia hexametris uersibus fere ad uerbum transferens quat
 tuor libris composuit. Scripsit & quædam eo genere metri ad sacramentorum or al. annis
 dinē pertinentia. Marcus autē postea q ex sacris ordinibus bis mense decembri ha octo men
 bitis p̄sbyteros qnq; & .xx. diaconos sex: episcopos octo: & .xx. creasset. mori sibus duo
 ac sepelitur in cōmīterio Balbiæ uia Ardeatina. .iii. nonas Octobris. Sedit autē bus dieb;
 annis duobus. mensibus octo. diebus. xx. Vacat tum sedes dies. xx. decem

IVLIVS .I. PAPA XXXVI.

IVLIVS natione Romanus patre Rustico temporibus constantii fuit:
 q cū Cōstantino & constante fratribus impium adeprus annis. .iiii. & .xx.
 impauit. Habitus est etiam inter successores Magni Cōstantini Dalma/ Constant
 rius Cæsar fratris filius adolescens sane p̄clare indolis q haud ita multo Dalmati
 post tumultū militari opprimis: Sinēte potius cōstante q iubēte. Interea uero Ar us
 riana hæresis iualuit fauēte constantio q n̄os cogebat Arriū recipere: Secundo
 itaq; Constantii anno apud Laodiceam urbem Syriæ uel ut alii uolunt apud Ty rum
 conciliū indicitur. Eo conuenere catholici & Arriāi: disputat. cottidie homu Arriani
 sion ne an secus christum cum patre uocarent. Instabat Athanasius alexandrinus Conciliū
 episcopus rationibus & argumentis affirmās filium patri homū sion esse. Id cum athanasi
 refellere Arrius non posset ad comitia uersus: magicas artes Athanasio uiro lan/ us
 thissimo obiicit plato in oculis arsenii brachio. Damnat itaq; uiolenter iubente Mors
 constantio: Athanasius: q qdē fugiēs sex continuis annis in lacu cisternæ carentis arrii
 aqua ita delituit: ut solem nunq; uiderit. Indicāte deīde ancilla quadam cum in eo
 esset ut caperet: deī monitu ad constantis partes confugit: q frēm Constantiū mi
 nis certe coegit Athanasiū recipere. Arrius interim ep̄os & populi frequentia sti
 patus dum leuandi uentris cā ad publicū locū declinat: egerere conatus intestina
 oīa in cuniculū latrinæ demisit: mortem certe passus uita turpissima condignam.
 Iulius autē pontifex multis incōmodis uexatus in tanta reꝝ p̄turbatione tanq

dem post mēses. x. Romam exilio rediit: audita præsertim Cōstātinī mortēq; bel-
lum fratri constanti inferens dum apud Aquileiā inconsulte dimicat occidit. Nō
destitit tamē Iulius oriētales episcopos reprehēdere maxie uero arrianos q; in iul-
su romani pontificis antiochiæ conciliū indixerāt: cum id sine eius auctoritate
fieri non posset: q; romana ecclesia cæteris p̄sset. Confutabant id orientales nō si-
ne ironia q; dicerent a se ad occidentem christianæ religionis principiū cōmigras-
se: hanc ob rem suam ecclesiam tanq; pennem fontem: unde tāta gratia manauerat
cæteris præferendam. Constat autem Iulium ipsū omīssis his cōtentionibus du-
as ædificasse basilicas: unam iuxta for. Romanum aliam in trāstyberina regione.
Tria itē cœmīteria extruxit unum uia Flammīnea: aliud uia Aurelia: tertiu uia
Portuensi. Constituit præterea ne sacerdos alibi: q; apud iudicē ecclesiasticū cau-
sam diceret. Voluit itē ut omnia ad ecclesiam pertinētia per notarios: aut p Pri-
micyrium notarios conscriberent: hos hodie ut arbitror p̄notarios uocamus:
quorum officiū est res gestas præcipue cōscribere. Vex; nostra ætate adeo plæ-
riq; nūc dicere oēs litterarum ignari sunt: ut uix sciant nomen suum latinæ expri-
mere: ne dum alior; res gestas perscriber. De moribus nolo dicere: cum e lenonū
numero: & parasitor; quidam in hunc ordinem relati sint. Constantini aut & con-
stantii tēpore in precio fuit Marcellus Anticyranus episcopus qui multa scripsit
maxime uero cōtra Arrianos. Ferūtur tamē cōtra hūc Asterii: & Apollinaris libri
cum Sabellianæ hæresis arguētes: eiusdem quoq; erroris eū Hilarius arguere co-
nat: quē certe Marcellus refellēs: se tamē nequaquā cum Iulio & Athanasio sentire
ostendit. Cōtra hunc præterea scripsit & Basilius anquiranus ep̄s lib; unū de uir-
ginitate. Nam Basilius Macedoniæ partis una cū Eustasio Sebasteno princeps fu-
it. Theodorus quoq; Heraclæ Thraciarum episcopus elegantis copiosaq; elo-
cutionis uir multa tum scripsit: maxime uero commentarios in Mattheum in Ioānē
in Psalterium: in Apostolum. Iulius uero cum ex sacris ordinibus ter mense decē-
bris in urbe habitis: præbyteros. xviii. diaconos tres. episcopos nouē creasset. mo-
riē. ac sepellitur uia Aurelia i cœmīterio callopodii. ab urbe Roma milliario. iiii.
pridie idus Aug. Sedit ānos. xv. mē. duos. dies. vi. Vacat tū sedes dies qnq; & xx.

LIBERIVS VNICVS PAPA XXXVII.

Hereti-
cus
Constan-
tius

LIBERIVS natione Romanus patre Augusto cōstantii & cōstantis tem-
poribus fuit. Constantinus enim ut ante dixi dum cōstātem fratrem bel-
lo incautius persequitur ab eius militibus opprimitur. Cōstās autem ua-
na fortuna contra Persas usus cum nocte intrēpesta seditiōe militum suscipere præ-
lium cogeretur tandem uincitur. Verum postea cū de seditiolis militibus suscipe-
re pœnas instituisset: Magnetii dolo ac fraude in oppido helena interficit. anno
imperii sui. xvii. ætatis uero. xxx. Mortuo autem constante: rursus in Athanasiiū
consurgunt ueteres illi Arrianæ hæresis suscitatores. Nā concilio apud Mediola-
num habito omnes qui Athanasio fauebāt in exilium pellūtur. Præterea uero cū
in Synodo Ariminensi oriētales sacerdotes callidi hoīes & acuti occidētales sim-
plices & imperitos argumentis ac fallacis conuincerēt: prætermittē eam dispu-
tationem pro tempore satius uisum est: Christū enim cum patre hominō esse na-
gabāt. Hoc autem quia primū liberius pontifex aperte impugnabat qd; etiā dā-
nare Athanasium iubēte Imperatore. nollebat in exilium ab Arrianis pellī: atq;
ita triennio ab urbe abfuit. At uero sacerdotes congregata synodo in Liberii lo-
cum Felicem

cum Foelicem præsbyterum uirum optimum pontificem crearunt q statim octo & xl. ep̄orū conuentu duos præsbyteros Vrsatiū & Valentē ab ecclesia separauit q cū Constantio augusto in fide sentirent. Hanc ob rē rogatu & p̄cibus eorūdem Constantius liberium ab exilio reuocat: Qui impatoris beneficio motus cū hæreticis in rebus oībus ut quidā uolunt sentiens illud tñ cū catholicis tenebat hæreticos ad fidem redeuntes non esse rebaptizandos. Ferunt liberium apud cœmeterium sanctæ Agnetis aliquandiu habitasse: cum constantia constantii sorore: quo eius rogatu & auxilio urbem tutius igrederet: sed mulier catholica dolum inesse sentiens id se facturam omnino recusauit. Tandē uero Constantius instigantibus **Constantia** Vrsatio & Valente pulso Foelice Liberium introduxit. Vnde persecutio ita uehemens exorta est: ut in ecclesiis ipsis præsbyteri & clerici passim necarent. Sunt tamen q scribunt mulieres romanas in circensi spectaculo reditum Liberii ab impatore precibus impetrasse. Pontifex autem tametsi cū Arrianis sentiebat ecclesiās dei q diligenter exornauit: maxime autem sepulchrum beatę agnetis & basilicam q de nomine suo fecit apud Macellum Lydiæ. Fuit autem hac misera tēpestate Eusebius Enisenus ep̄s q multa contra Iudæos gentes & nouatianos doctę ad modum & eleganter scripsit. Eriphylus quoq; Cypriletrēsis siue leuconiaz ep̄s: in **Eriphylus** cantica cāticorū copiosā & accuratā cōmentarios composuit. Præterea uero Donatus apher a quo Donatiani nomen sumpsere. Multa in catholicos scribens totā **Donatiaz** pene Africā & Iudæam sua perualione decepit. Affirmabat. n. patre minorem esse filium & spūm sanctum minorem filio: catholicosq; rebaptizandos esse exabant aut Hieronymi tpe eius multa scripta ad hæresim ptinentia: & de spiritu sancto liber Arrianæ doctrinæ conueniens. Et ne quicq; Arrianæ perfidiæ tum deesset. Asterius eius factionis philosophus impante constantio multa scripsit ad Romanos in euangelia in psalmos quæ ab hominibus suæ hæresis studiosissime leguntur: Lucifer præterea Caralitanus ep̄s cū Pancratio & Hilario Romanis clericis ad Constantium a Liberio missus cum nollet sub nomine Athanasii Nicenā damnare fidem relegatus contra Constantium impatorem scripsit librumq; ei legendum misit: morit̄ tamen sub Valentiniano principe. Ferunt autē Fortunatianum Aquiliensem ep̄iscopum liberium fidei causa in exilium pergentem: ut in hæresim & discordiam laberetur sollicitasse. Serapio quoq; qui ob elegantiam ingenii scholastici cognomen meruit. Edidit tum aduersum Manichæum librum egregium: nec unquam constantii minis a confessione ueritatis destitit. Ad hominem. n. profectus quo eum pacatiorem magno Athanasio redderet minis tantī principis e gradu constantiæ nunquā decidit. Ideo autem Athanasius magnus est habitus q paganis & hæreticos cōstanti animo semper restitit. Liberius uero ubi ex sacris ordinibus bis in urbe Roma habitis præsbyteros. xviii. diaconos qnq; ep̄iscopos xix. creasset. moritur: ac sepellitur uia salaria in cœmeterio priscillæ. viii. Kalen. Maii. Sedit autem annos sex men. tres: dies quattuor. Vacat sedes dies sex

FOELIX .II. PAPA XXXVIII:

FOELIX secundus natione Romanus patre Anastasio Constantii temporibus fuit: qui solus post interfectum a Magnentio cōstantem imperio potitus est. Mox Iulianum patruelē suum quippe qui ex Constantio patris Constantini fratre natus erat Cæsarem creatū in Gallias seditione quorundā tyrannorum tumultuātes misit: qui breui & galloꝝ & germanoꝝ motus uirtute

Error de
hæresi cō
stantinī

Eunomi
us
hæreti
cus
Macedo
nius
Hæreti
cus

Achati
us

sua compescuit: unde militum omnium consensu Augustus appellat. Quo audito Cōstantius rebus Parthicis occupatus ad bellum ciuile cōuersus apoplexia in itinere obit iter Ciliciā cappadociam in Mopsocrem oppido. anno imperii. iiii. & xx. ætatis quinto & quadragesimo: hoc autem morbo dixerunt medici hominē interuisse ob dolorem animi: & grauē cogitationem in quam rebellante Iuliano inciderat. Ob eius autem moderationem christianorum causam semp excipio in qua unice impius fuit: & comitatem iter diuos more ueterū referri meruit. Nam post susceptum imperium: Romā cū triumpho uia Flamīnea ingressus aureo carpēto ciues obuiā factos mira benignitate ispexit & ueneratus est: dictitās illud Cineæ Pyrrhi legati uerū esse: tot se uidere reges in urbe Roma quot ciues. In una tamē re Popu. Ro. ad risum potius quā ad indignationē concitauit: quod portas Urbis ingrediens cellas: & fastigiatas arcusq; triūphales præaltos & latos homo paruæ staturæ caput incuruaret more anserum lesionem ueritus. Is præterea campū martium cum admiratione inspiciēs sepulchrū Augusti Cæsaris tot simulachris mar moreis: & æneis ornatum. Forum Romanū. Iouistarpei delubra. Thermas: porticus: in prouinciæ modū auctas Amphitheatrū tyburtino lapide extructum: tantæ altitudinis: ut eo uix inspicere humanus oculus posset: pātheon mira altitudie spatiosis molibus fornicatum. Templum pacis. Pōpei theatrum. Circū maximū Septisolum: Tot arcus triumphales: tot aquæductus: tot statuas per urbē ad ornatum positas obstupuit: ac tādē dixit naturam uires omnes in unam urbem effudisse. Stabat Traiani equus æneus in Atrio: cuius instar alterum sibi fieri cōstātinopolī cōstātius petebat ab hormisda architecto quem secum duxerat. Cui hormisda stabulū quoq; tale cōdas oportet si uoles equum late succedere. Idē quoq; hormisda a cōstātio interrogatus quid de urbe Roma sentiret. Id tantū sibi placeret respondit quod didicisset ibi quoq; homīes mori: ut philosophū decebat locutus. Foelix autem quem diximus i liberii locū a catholicis subrogatū esse (licet id factū ab hæreticis Eusebius: & Hieronymus affirmant quod certe miror) statū ubi Pontificatum inīit constantinum magni cōstantini filium hereticum: & secūdo rebaptizatum promulgat ab Eusebio Nicomediēli episcopo in Aquilōe uilla non longe a Nicomedia. Hīnc autem deprehendi error potest: quo ducuntur nō nulli: qui hāc hæresim magno constantino ascribūt. Quod pfecto ut ex historia uides in tantum principem tamq; religionis christianæ amatissimū nec debuit cadere nec potuit. Dum autem altercatio esset: & quidē magna ut diximus iter liberium & Foelicem. Arriana hæresis biffariam diuidit. Nam Eunomius unde Eunomiani uir corpore: & aīo leprosus: nec secus interius q̄ exterius morbo regio cor reptus: affirmabat in rebus omnibus & filium dissimilem patri: & sanctum spiritū cum patre: & filio nil habere cōmune. Macedonius autē quem nostri ante errorē cōstantinopolitanū episcopum fecerant ab Arrianis expellitur: quia filium patri similem fatebatur: licet spiritum sanctū non secus atq; illi blasphemaret. Aiunt q̄dam foelicem cōcilium octo & xl. episcoporū habuisse in quo decernit ut episcopi omnes aut ad concilium generale ueniant: aut litteris rationem reddant. quare id facere nequeāt quod institutū carthaginensi concilio postea renouatū est. Huius autem temporibus fuit Achatiū quem: quia luscus erat monophthalmō uocārūt. Hic uero cæsariensis ecclesiæ in palestina episcopus: multa in ecclesiasticē cōscripsit tantæq; auctoritatis ob eloquentiam: & uersutiā apud cōstantiū fuit quē admodum

admodū Hieronymus ait (quod ego certe miror) ut Romæ in Liberii Locū For-
licem Arrianum episcopum constitueret: quem profecto catholicū fuisse constat
ut scripsimus & Arrianos semper damnasset. Felix autem postremo cum nulla in
re orthodoxæ fidei deesset ab aduersariis captus: una cum multis secum bene sen-
tientibus interficitur: sepelliturq; in basilica quam ipsæ ædificauit uia Aurelia se-
cundo ab urbe Roma miliario. xii. Kal. decembris. Sedit autem tantummodo an-
num unum: menses. iiii. dies duos propter seditionem a liberio motam: quem da-
masum secutus licet immerito inter pontifices numerauit.

DAMASVS .I. PAPA XXXIX.

DAMASVS natione Hispanus præ Antonio Iuliani tpibus fuit: uiri cer-
te egregii si domi si foris eius ingenium respicias. Nam & Eubolo sophia-
sta: libanio philosopho pceptoribus usus liberalibus disciplinis ita erat
imbutus tum græce: tum latinæ ut cuius optimo principi comparari posset. Mul-
ta erat memoriæ: ingentis faciundia: in amicos liberalis: puincialibus iustissimus:
gloriæ cupidus. Verum hæc omnia ad extremum evertit dum christianos perse-
quitur. Callidior tamen cæteris persecutor: non uī neq; tormentis primis sed præ-
miis honoribus blanditiis persuasionibus maiorem fere populi partem quam si
atrocior fuisset elicit. Vtuit autem ne christiani auctorem gentilium studia adi-
rent neue scholæ nisi his qui deos deasq; tenerarentur paterent. Vni tamen pro
hæresio uiro doctissimo concessum est: ut christianus publice doceret: quam gra-
tiam ipse indignatus contempsit. Militare cingulum dari nisi gentibus uetuit. Sta-
tuit præterea procuraciones prouinciarum uirisq; dictioem christianis non debe-
re permitti q; ppe quibus lex ipsa christiana proprio uti gladio uetat. Athanasium
tamen aperte oppugnat atq; in exilium mittit: a magis: ab auguribus instigatus: us
quorum artibus maxime delectabatur: quod dicerent Athanasium obstare quo-
minus eorum artes in precio essent. Cum Daphnius quoq; in suburbano Antio-
chia iuxta fontem castalium litaret apollini: & nulla ex his quæ quærebantur re-
sponfa susciperet: causasq; silentii perconctaretur a sacerdotibus: damones aiunt
sepulchrum Babyllæ martyris prope astare: & ideo responsa non reddit. Tum Iu-
lianus Galilæis imperat (hoc enim nomine christianos appellabat) ut sepulchrū
martyris inde auferant: Qui dum sepulchrum mira exultatione traherent: dicen-
tes: Confundatur omnes qui adorant sculptilia: & q; gloriantur in simulachris su-
is: ita iram Iuliani principis concitarunt: ut multos præter institutum suum inter-
fici iusserit. Miror ego id a Iulião factum cum diaboli artes iam uanas esse cogno-
sceret. Semel enim Magum quendam in speluncham secutus cum uoces dæmo-
num perhorresceret signo crucis usus est: quo fugati sunt dæmones: cum uero Iu-
lianus diceret signo crucis aliquid myrū inesse: respondit magus dæmones etiam
genus illud supplicii formidare: hanc ob rem Iulianus pertinacior q; antea factus
est: adeo uanitati magice deditus erat. licet prius christianam religionem simula-
to aio amplexus fuisset: ut Cōstantii odiū uitaret: legissetq; publice diuinos codi-
ces ac Basilicam nomine martyrum edificasset. Præterea uero idem impator quo
nostris stomachum faceret Iudæis templum hierosolymitanum restituit: cum di-
cerent se alibi sacrificare non posse: Qui certe tanta arrogantia elati sunt ut maio-
re impensa q; antea restituere templum conarentur. Verum nō ita multo post ter-
remotu templū corruens & multos iudeos simul oppressit: & illud approbatū est

lapidē supra lapidē poni nō debere. Seq̄nti aut̄ die incēdio diuinitus imisso: & fer-
ramenta ipsa cōsumpta sūt: & eo miraculo multi iudei perterriti ad fidē christi ue-
nere. In perlas uero pficiscēs Iulīus quos itellexerat res nouas Moliri i redditu
suo malam quidem rem christianis minatur. Cum autem superatis hostibus incō-
posito agmine uictor rediret apud ctesiphontē confossus periit. A suis aut ab ho-
stibus id factum sit incertum est: q̄q̄ sunt qui scribant sagitta ex incerto missa tan-
fixū fuisse eundēq; exclamasse manu ad cœlum extensa uicisti: galilei uicisti nam
xpm galilæū appellabat & fabri filiū unde illud adolescētis in libaniū sophistam
interrogātem quid ageret fabri filius? Iuliano inquit locellum cōponit: nam pau-
lo post eius cadauer locello auctum est. Sunt etiam qui scribant hunc antea cle-
ricū fuisse ac postea a fide nra defecisse: unde hominē apostatā uocant. Periit autē
post annum & octo imperii sui mēses: anno uero ætatis. ii. &. xxx. Huic deinde suc-
cedit Iouianus: qui ab exercitu imperator electus nō prius profiteri imperatoris
nomen uoluit: q̄ omnes cōclamarunt se christianos esse. Quibus colaudatis & im-
periū suscepit & exercitū e manibus barbarorū liberauit: Ni sibi ac magna Me-
sopotamiæ parte Saporī regī persarū relicta. Hic autem octauo imperii sui mēse
cruditate stomachi siue tetro odore prunarum morit̄. Damasus autē electus ad
pōtificatum obeūdum Vrsicinum diaconum competitorem habuit in basilica q̄
sicinini appellatur: ubi multi utrinq; cecidere in ipso templo cum res nō suffragiis
tantum: sed ui: & armis tractaretur. Verum non ita multo post sacerdotum ac po-
puli consensu Damasus episcopus confirmatur: & Vrsicinus ad Neapolitanā ec-
clesiam traducitur. Damasus autē adulterii accusatus publico cōcilio causam dā-
xit ubi: & innocēs absoluitur: & cōcordius atq; calistus diaconi falsi accusatores dā-
nati ac reiecti ab ecclesia sunt: cautumq; lege est: ut deinceps pœnam talionis su-
beant qui aliquē falso accusauerit. Paccata tādē ecclesia Damasus ocio litterario
delectatus uitas pontificum omnium. qui ante se fuere conscripsit: easq; ad Hiero-
nymū misit. Nō destitit tamen & templa & cultū diuinum augere. Duas. n. basili-
cas ædificauit: unam iuxta theatrum. alteram uia ardeatina ad cathecumbas dedi-
cauit: & Platonīā ubi corpora Petri & Pauli aliquādo iacuerant. Versibus quoq;
elegantibus sanctorū corpora eo loci sepulta exornauit ad memoriā posteritatis.
Prætera uero basilicam quam ipse in honorem diui Laurētii non longe a theatro
pompeiano condiderat maximis muneribus ornauit. Patena argentea librarum.
xx. Ama argentea librarum. xv. Scypho argenteo anaglypho librarū. x. calicibus
argenteis quinq;. Coronis argēteis quinq;. Domos quoq; circa basilicam positas
dono dedit. Fundum etiam Papyrianū agri ferentinatis fundum Antonianū. Bal-
nea non lōge a templo posita. Vt psalmi quoq; alternis uicibus in ecclesia canerē-
tur in fineq; eorū uerba hæc ponerent. Gloria patri & filio & spiritui sancto institu-
it. Primus etiam Hieronymi scriptis auctoritatē dedit cum prius. lxx. interpretū
scripta tantūmodo in precio essent. Nam & biblia Hieronymi legi cœpta est: &
psalmi eiusdem fideliter ex hebraico traducti: cum antea apud Gallos potissimū
incompositae legerentur. Mādauit item: ut in principio celebrationis quā missam
uocant: confessio dicerentur ut hodie fit. Idem uero Damasus ubi ex sacris ordinib;
bus quinquies habitis præbyteros unum &. xxx. diaconos. xi. episcopos. ii. &. lx.
creasset. moritur: ac sepellit̄ uia Ardeatina cum matre & sorore in basilica a se cō-
dita. iiii.

Concordi
us
Calistus

al. annis
xviii. men-
sibus duo
bus dieb'

di.iii.idus Decembris. Sedit annos.xix.menses tres:dies.xi. Vacatum sedes dies unum & uiginti.

SYRICIVS VNICVS PAPA XL.

SYRICIVS natione Romanus patre Tyburtio Valentiniani temporibus fuit. qui a Iuliano multa incōmoda ob fidem christi passus pulsusq; militia cum Scutorum princeps esset. Mortuo autem Iouiano militū omnium consensu imperator electus ualentem frēm in partem imperii accipiens **Valens** eidē orientem assignat. Postea uero impiū sui anno tertio Gratianū filiū nec dum bene puberem socrus & uxorīs hortatu Augustū creat: præcopium quidē apud Cōstantinopolim res nouas molientem cū satellitibus suis mira celeritate opprimat. Sed ualens ab Eudoxio Arriani dogmatis epō baptizatus in leuissimā hære **Eudoxius** sim declinans nostros psequitur: & in exilium pellit. Mortuo præsertim Athanasio quo uiuente res christiana sex & .xl. annis mirifice sustentata est. Instabat Lucius hæreticus hostilem in modū nostros persequens: neq; illis qdē parcens q in hēremo erant: eos enim immisiss militibus: aut trucidabat: aut in exiliū mittebat. Magnæ auctoritatis tunc erant Antonii discipuli Macharii duo in syria quoq; al **Macharii** ter in superiore alter inferiore habitabat hēremo. Isidorus quoq; tum in p̄cio erat Pānucius Pābos: Moses: Beniamin: Paulus apheliotes: Paulus Phocensis. Ioseph q mons Antonii dicebatur. Hos cum exilio uexaret Lucius mulier phanatica p **Lucius** clamat uiros dei in insulā. ægypti nēquaq; mittēdos esse. Mānia quoq; saracenog gentis regina cum frequētibz plīis romanog opes atriuisset Palestini & arabici limitis oppida uastans: orata pacem non aliter repromittit: nisi Mosem xpianum uiꝝ sanctissimū genti suæ ep̄m designarent. Id agere Lucius conabat: uerū **Moses** inclamat. Arguūt te o luci p̄metalla dānatī xpiani in insulas relegati & carcere inclusi: quare manus tuas ad me consecrandū nunq; inicies. Reuocatis itaq; ep̄is q se consecrarēt dat reginæ præsul ac pax Romanis redditur. Sæuiebat in xpianos Valens & Lucius licet themistii philosophi l̄ræ ualentem aliq̄tulū mitiorem reddiderint. Sæuiebat & Tanaricus Gotthor rex: q plurimos barbarog martyrio affecit. Interim uero Valentinianus saxones gētem in oceanī littoribus positā locis inuiis & Burgōdiones uirtute ac rei militaris sciētia opp̄sit. At uero dū Sarmatæ sese per Pānonias effudissent bellūq; in eos parat subita sanguinis effusione apud Brigionē oppidum moriē. Tum Gotthi sedibus suis pulsi per omnes se thracias **Gothi** effundunt: qbus dum Valens ire obuiam cum exercitu parat reuocatis prius: sed sero ab exilio ep̄is & monachis quos etiam militare coegerat: plio uictus igni exurit. Hæc quidem clades romanī imperii ac totius Italiæ exitium fuit. Syricius au **Imperii fi** nis tem dum hæc agerent: censuit monachos quoq; uita probata esset posse sacris ini ciari a primis ordinibus usq; ad ep̄atum. Censuit item ordines per interualla dandos: Manicheos præterea q in urbe erāt uetuit cōmunicare cū fidelibus: p̄cēniten tes autem & redeuntes ad gremiū orthodoxæ fidei recipiendos esse censuit: si monasterium ingrederentur: atq; ibi ieiuniis & orationibus se toto suæ uitæ tempore macerarent. Viaticum si qdem tum demum ab ecclesia recipiebāt ubi de optima eorum uita constaret. Cōsecrari autem præbyterum ab ep̄scopo tantū censuit. Instituit item: ut qconq; aut uiduam aut secundā uxorem duxisset ab officio ecclesiastico pelleret. Hæreticos quoq; per manus impositionē recipiendos censuit. Huius temporibus Hilarius fuit urbis pictauiorum Agtaniæ ep̄scopus: qui & **Hilarius.**

lapidē supra lapidē poni nō debere. Seq̄nti aut̄ die incēdio diuinitus imisso: & fer-
ramenta ipsa cōsumpta sūt: & eo miraculo multi iudei perterriti ad fidē christi ue-
nere. In persas uero p̄ficiscēs Iuliāus quos itellexerat res nouas Moliri i redditu
suo malam quidem rem christianis minatur. Cum autem superatis hostibus incō-
posito agmine uictor rediret apud ctesiphontē confossus periit. A suis aut ab ho-
stibus id factum sit incertum est: q̄q̄ sunt qui scribant sagitta ex incerto missa tan-
fixū fuisse eundēq̄ exclamasse manu ad coelum extensa uicisti: galilei uicisti nam
xpm galilæū appellabat & fabri filiū unde illud adolescētis in libaniū sophistam
interrogātem quid ageret fabri filius? Iuliano inquit locellum cōponit: nam pau-
lo post eius cadauer locello auctum est. Sunt etiā qui scribant hunc antea cle-
ricū fuisse ac postea a fide nra defecisse: unde hominē apostatā uocant. Periit autē
post annum & octo imperii sui mēles: anno uero ætatis. ii. &. xxx. Huic deinde suc-
cedit Iouianus: qui ab exercitu imperator electus nō prius profiteri imperatoris
nomen uoluit: q̄ omnes cōclamarunt se christianos esse Quibus colaudatis & im-
periū suscepit & exercitū e manibus barbarorū liberauit: Ni sibi ac magna Me-
sopotamiæ parte Saporī regi persarū relicta. Hic autem octauo imperii sui mēse
cruditate stomachi siue tetro odore prunarum morit̄. Damasus autē electus ad
pōtificatum obeūdum Vrsicinum diaconum competitorē habuit in basilica q̄
sicinini appellatur: ubi multi utrinq̄ cecidere in ipso templo cum res nō suffragiis
tantum: sed uis: & armis tractaretur. Verum non ita multo post sacerdotum ac po-
puli consensu Damasus episcopus confirmatur: & Vrsicinus ad Neapolitanā ec-
clesiam traducitur. Damasus autē adulterii accusatus publico cōcilio causam dā-
xit ubi: & innocēs absoluitur: & cōcordius atq̄ calistus diacōi falsi accusatores dā-
nati ac reiecti ab ecclesia sunt: cautumq̄ lege est: ut deinceps pœnam talionis su-
beant qui aliquē falso accusauerit. Paccata tādē ecclesia Damasus ocio litterario
delectatus uitas pontificum omnium. qui ante se fuere conscripsit: easq̄ ad Hiero-
nymū misit. Nō destitit tamen & templa & cultū diuinum augere. Duas. n. basili-
cas ædificauit: unam iuxta theatrum. alteram uia ardeatina ad cathecumbas dedi-
cauit: & Platoniam ubi corpora Petri & Pauli aliquādo iacuerant. Versibus quoq̄
elegantibus sanctorū corpora eo loci sepulta exornauit ad memoriā posteritatis.
Prætera uero basilicam quam ipse in honorem diui Laurēti non longe a theatro
pompeiano condiderat maximis muneribus ornauit. Patena argentea librarum.
xx. Ama argentea librarum. xv. Scypho argenteo anaglypho librarū. x. calicibus
argenteis quinq̄. Coronis argēteis quinq̄. Domos quoq̄ circa basilicam positas
dono dedit. Fundum etiā Papyrianū agri ferentinatis fundum Antonianū. Bal-
nea non lōge a templo posita Vt psalmi quoq̄ alternis uicibus in ecclesia canerē-
tur in fineq̄ eorū uerba hæc ponerent. Gloria patri & filio & spiritui sancto institu-
it. Primus etiā Hieronymi scriptis auctoritatē dedit cum prius. lxx. interpretū
scripta tantūmodo in precio essent. Nam & biblia Hieronymi legi cœpta est: &
psalmi eiusdem fideliter ex hebraico traducti: cum antea apud Gallos potissimū
incomposite legerentur. Mādauit item: ut in principio celebrationis quā missam
uocant: confessio dicerentur ut hodie sit. Idem uero Damasus ubi ex sacris ordinibus
quinq̄ies habitis præsbyteros unum &. xxx. diaconos. xi. episcopos. ii. &. lx.
creasset. moritur: ac sepellit̄ uia Ardeatina cum matre & sorore in basilica a se cō-
dita. iiii.

di.iii.idus Decembris. Sedit annos.xix.menses tres:dies.xi. Vacatum fedes dies unum & uiginti.

SYRICIVS VNICVS PAPA XL.

SYRICIVS natione Romanus patre Tyburtio Valentiniani temporibus fuit. qui a Iuliano multa incōmoda ob fidem christi passus pulsusq; militiā cum Scutorum princeps esset. Mortuo autem Iouiano militū omnium consensu imperator electus ualentem frēm in partem imperii accipiens **Valens** eidē orientem assignat. Postea uero impiū sui anno tertio Gratianū filiū nec dum bene puberem socrus & uxorīs hortatu Augustū creat: præcopium quidē apud Cōstantinopolim res nouas molientem cū satellitibus suis mira celeritate opprimat. Sed ualens ab Eudoxio Arriani dogmatis epō baptizatus in sequissimā hære **Eudoxius** sim declinans nostros psequitur: & in exiliū pellit. Mortuo præsertim Athanasio quo uiuente res christiana sex & .xl. annis mirifice sustentata est. Instabat Lucius hæreticus hostilem in modū nostros persequens: neq; illis qdē parcens q in hēremo erant: eos enim immisiss militibus: aut trucidabat: aut in exiliū mittebat. Magnæ auctoritatis tunc erant Antonii discipuli Macharii duo in syria quoq; al- **Macharii** ter in superiore alter inferiore habitabat hēremo. Isidorus quoq; tum in p̄cio erat. Pānucius Pābos: Moses: Beniamin: Paulus apheliotes: Paulus Phocensis. Ioseph q mons Antonii dicebatur. Hos cum exilio uexaret Lucius mulier phanatica p- **Lucius** clamat uiros dei in insulā ægypti nēquaq; mittēdos esse. Mānia quoq; saracenog gentis regina cum frequētibus plīis romanog opes atriuisset Palestini & arabici limitis oppida uastans: orata pacem non aliter repromittit: nisi Mosem xpianum uiꝝ sanctissimū genti suæ ep̄m designarent. Id agere Lucius conabat: uerū **Moses** inclamat. Arguūt te o luci p̄metalla dānati xpiani in insulas relegati & carcere inclusi: quare manus tuas ad me consecrandū nunq; inicies. Reuocatis itaq; ep̄is q se consecrarēt dat reginæ præsul ac pax Romanis redditur. Sæuiebat in xpianos Valens & Lucius licet themistii philosophi l̄ræ ualentem aliq̄tulū mitiorem reddiderint. Sæuiebat & Tanaricus Gotthor rex: q plurimos barbarog martyrio affecit. Interim uero Valentinianus saxones gētem in oceanī littoribus positā locis inuiis & Burgōdiones uirtute ac rei militaris sciētia opp̄sit. At uero dū Sarmatæ sese per Pānonias effudissent bellūq; in eos parat subita sanguinis effusione apud Brigionē oppidum mori. Tum Gotthi sedibus suis pulsi per omnes se thracias **Gotti** effundunt: qbus dum Valens ire obuiam cum exercitu parat reuocatis prius: sed sero ab exilio ep̄is & monachis quos etiam militare coegerat: plio uictus igni exurit. Hæc quidem clades romanī imperii ac totius Italiæ exitium fuit. Syricius au **Imperii fi** tem dum hæc agerent: censuit monachos quoq; uita probata esset posse sacris ini- **nis** ciari a primis ordinibus usq; ad ep̄atum. Censuit item ordines per interualla dandos: Manichæos præterea q in urbe erāt uetuit cōmunicare cū fidelibus: p̄cēniten- tes autem & redeuntes ad gremiū orthodoxæ fidei recipiendos esse censuit: si monasterium ingrederentur: atq; ibi ieiuniis & orationibus se toto suæ uitæ tempore macerarent. Viaticum si qdem tum demum ab ecclesia recipiebāt ubi de optima eorum uita constaret. Cōsecrari autem præbyterum ab ep̄scopo tantū censuit. Instituit item: ut q conq; aut uiduam aut secundā uxorem duxisset ab officio ecclesiastico pelleret. Hæreticos quoq; per manus impositionē recipiendos censuit. Huius temporibus Hilarius fuit urbis pictauiorum Agtaniæ ep̄scopus: qui & **Hilarius.**

ANASTASIVS .I. PAPA. XLI.

Victorius contra arrianos. xii. libros scripsit: & alterum contra Valentem & Ursatium: atque non ita multo post pietauis moritur. Victorinus autem natione apher romæ tū primum rhetoricā docuit: postea uero in extrema senectute fidei nostræ se tradēs contra arrium libros more dialectico scripsit. Multa quoque composuit ad cōmendationem fidei nostræ Gregorius lacticus hiluerti ep̄s. Phorinus ar gallogræcus Marcelli anticyrani episcopi discipulus Hebiōis hæresim instaurare tum conatus est. Hebion enim christum pio coitu Mariæ natum: uirum iustum putauit: Is quidē a Valētiniano īperatore pulsus plura scripsit uolumina ac p̄cipua cōtra gētes. At Didymus alexandrinus a teneris annis oculis captus & ob id etiā primarum litterarum ignarus ita geometriā & dialecticam: quę magno usu indigent: iā grandis natu cum primis elementis didicit: ut præclara quædā opera in mathematicis scripserit: in psalmos quoque & in euāgeliū Matthei ac Ioānis & cōtra Arrianos multa edidit. Optatus quoque apher ep̄s Miluetanus libros sex cōtra donatianos cōposuit. Seuerus autē Cecilius hispanus agnationē ab illo Seuero ducēs ad quem Lactantii. ii. extant epistolarū libri: uolumē cōposuit quod catastrophē uocauit. Syricus uero compositis ecclēsiæ rebus ac creatis sex & .xx. præsbyteris diaconis. xvi. episcopis. ii. & .xxx. ex sacris ordinibus quinquies habitis: moritur: ac sepellitur in cœmiterio piscillæ uia salaria. viii. kal. Martii. Sedit enī annos. xv. men. xi. dies. v. & .xx. Vacatum sedes dies. xx.

ANASTASIVS .I. PAPA. XLI.

Gratianus NASTASIVS natione Romanus patre maximo īperāte Gratiano urbis romæ episcopus creatur. Nā Gratianus adolescens religiōe clarus milicia strenuus: apud Argentariā oppidum Galliæ uno prælio ad. xxx. milia alamannorum fines Romanorū uastantes cum minimo suorū incommodo interfecit. In Italiā deinde rediens pulsa Arriana hæresi totam prouinciā ad ueram Christi fidem redegit. At uero cum instantibus Gotthis rempu. in magno disserimine uideret: Theodosiū ex Hispania oriūdum uirum clarissimum sociū: ac imperii comitē sibi delegit: qui supatis Alanis Hunis & Gotthis orientale impiū restituit: iūcto cum Athalarico rege Gotthorū fœdere: quo quidē mortuo ac Cōstātinopoli egregie sepulto omnes eius milites Theodosium uirū optimum secuti sunt. Interim uero Maximus in Britāniā tyrānidē occupans ac in Galliam traiciens apud Lugdunū Gratianū interfecit: quare Valentinianus iunior frater metu perterritus ad Theodosium in orientem confugit. Sunt autem qui scribāt hos quidē fratres in tātam calamitatem incidisse matris Iustinæ crimine: quæ Arrianā hæresim fouēs Christianos persequēbatur. Maxime uero Ambrosium quē etiā inuitū populus Mediolanēsis tū episcopum delegerat. Mortuo enim Auxētio hæreticorū episcopo statim seditio Mediolani exorta ē. Cum hanc itaque reprimere ambrosius conaretur: qui tum cōsularis eiusdem puinciæ fasces regebat: ecclēsiāque ingressus multa de cōcordia partium disseruisset ab omnibus succlamatum est non alteri q̄ Ambrosio ep̄atum cōmitti debere: quod etiam factum est. Ex cathecuminiō enim christiāos factus: & sacris initiatus Mediolanēsis episcopus creat: cuius doctrīa & sanctitas q̄ta fuerit eius uita ac opa doctissime & elegantissimæ scripta ostendūt. Tunc autē Anastasius rei diuinę cauens cōstituit ne sacerdotes ullo modo sederent: sed curui & uenerabundi starent: cum sacrum euāgeliū aut caneretur aut legeretur in ecclēsia dei. Neue peregrini maxime autē transmaritimi

ritimī in clerum reciperentur: nisi quinq; episcoporū prae se ferrent chirographa. Hoc autem factum esse aiunt ppter Manichæos qui tum in Africa magno in p-
cio erant ad corrumpendā fidē de suis quoquo uersum mittebāt. Constituit item
ne debiles & manci neue aliquo mēbro carentes in numerū clericorū reciperent.
Basilicam quoq; quæ crescentina uocatur in regione secūda uia Mamertina dedi-
cauit. Huius & Damasi & Syricii tempora illustrarunt non modo optimi Impera-
tores Iouianus Valentinianus Gratianus Theodosius: uerum et sanctissimi atq;
excellentes in quauis facultate doctores tū græci tū Latini. Gregoriū nobis xpīa **Gregori⁹**
nis cū Basilio cappadocia genuit: ut ait Eusebi⁹. Ambo fuere nobiles ambo Athe-
nis eruditi. Basilius. n. cæsareæ cappadociæ: quæ prius Maza uocabat ep̄s cōtra **Basilius**
Eunomiū egregios libros edidit. Scripsit & uolumē de spiritu sc̄to & monachorū
istitura. Duos habuit fratres Gregoriū & Petrū uiros doctissimos. Gregorii exta-
bant Eusebii tēporibus aliqua uolumina. At Gregorius Nazanzenusq; Basilium **Nazāzen⁹**
ad monasterium perduxit Hieronymi præceptor multa scripsit: maxime uero in
laudē Cypriani Athanasii maximī philosophi. Scripsit & cōtra Eunomiū libros
duos: contra Iulianū impatorem libꝝ unū. Laudauit & nuptias & uirginitatē he-
xametro uersu: leuauit & cōstantinopolitanos ab hæresi rōnibus & suo elegantis-
simo dicendi genere in quo polenonū uirg eloquentissimū secutus est. is postre-
mo dū senex admodum esset successorē sibi diligens ruri uitā monachi duxit. Basi-
lius autē sub Gratiano hic uero sub Theodosio morit⁹ Epiphanius quoq; Cypri **epiphāius**
Salaminae ep̄s hæreses oēs elegantissimis uoluminibus impugnauit. Cōposuit tū
et multa sermōe Syro effren edessenæ ecclesiæ diaconus qua ex re ad tantā uenit **Ephren**
dignitatem: ut post lectionē scripturæ sacre publicæ in qbusdā ecclesiis eius scri-
pta legerent Anastasius autē ubi ex sacris ordinatiōibus bis in urbe mense decēbri **al. annis**
hitis p̄l byteros octo: diaconos. v. ep̄os. x. creasset. morit⁹ & sepellit⁹ i cœmiterio ad **xiii. mēsi-**
Vrsū pileatū. v. kal. Maii ānos uero. iiii. dies. x. sedit. Vacat tū sedes dies unū. & .xx. **bus. x. die**
bus. xx.

INNOCENTIVS .I. PAPA XLII.

INNOCENTIVS natione Albanus patre Innocētio particeps Theo-
doxii temporē fuitq; singulari celeritate & cōsilio usus maximū tyrannū
Gratiani interfectorem apud Agleiam occidit: Hanc calamitatē maximo
ipsi Martinus uir sanctissimus antea prædixerat: dum Britaniā militari-
bus copiis spoliāt in Italiā contra ius fasq; uenturus. Tunc. n. a circio Scothi ab **Martinus**
aqlone p̄cti: insulam uacuam militibus ingressi longe ac late oīa uastarūt. Theo-
doxius autē diuino auxilio fretus & Androgatium Maximī comitem: & Victore
eiuldē tyranni filium & Abrogastē & Eugenū tyrannos mira celeritate usus op-
primit. unū merito Claudiani poetæ carmina in laudem Theodosii extāt. O nimi- **claudian⁹**
um dilectę deorū militat æther Et cōiurati ueniūt ad classica uēti. Accedit theo-
doxio ad disciplinā militarem laus ingenii quo plurimū ualuit: & religionis. Nā
cū Mediolani igredi ecclīā uellet mysteria uisurus phibitus ob quodā facinus: ut
fieri solet ab ingressu ecclesiæ nisi pœniteret: ita æquo animo id tulit: ut ultro ipsi
Ambrosio gr̄as egerit: atq; pœnituerit. Huius uxor Flacilla fuit ex: q̄ Arcadium **Flacilla**
& Honorium suscepit. Iratus semel Theodosius qd̄ Thessalonices in theatro
militem occidissent uel: ut alii uolūt iudicem suum ægere retentus a sacerdotibus
Italicis est: quominus oēs Thessalonices occideret. q̄ postea ad se rediēs reco-
gnita: & lachrymis pœnitentiā prope patratū sceleris egit & legē tulit: ut sententiā

Pelagium

Apollina
rista

Cyrillus

Hierony-
mus
Constici
al.
diebus
xx.

principum super animaduersione plate in tertium diem differrent quo misericor-
dia uel poenitentia locus daret. Ferunt principem ipsum si quando ira percitus fuisset hac
deinceps cunctatione usum: ut notas omnes litteras expresse recederet: quo interire
daretur locus. Affirmat quidam principem ipsum familiaritate cuiusdam Iohannis mona-
chi Anachorita in thebaide usum cuius consilio: tum bellum: tum pacem gerebat. Theo-
doxius autem quinquagesimum aetatis agens annum Mediolani moritur. Innocentius ue-
ro tanta operum tranquillitate & benignitate principis usus multa ad religionem christianam
pertinentia meditatus est. Constituit enim: ut sabbato ieiunium celebraret: & quod
tali die christus in sepulchro iacuisset: & quod eius discipuli ieiunassent. De iudeis
quoque & paganis deque monachis regulas quidam tulit. Cataphrygas autem haereticos
quorum auctores fuere Montanus Prisca & Maximilla ut ante dixi ab urbe expulit
Theodoxio annuente uel in monasteria: ut alii uolunt relegauit. Praeterea uero Pe-
lagium monachum & celestinum hereseos damnauit & quod liberum arbitrium di-
uinam gratiam anteferrent: & quod dicerent ad implenda diuina iussa uoluntatem
se sufficientem esse. Contra hos quoque multa scripsit Augustinus. Pelagius autem in
Britanniam proficiscens totam insulam errore suo infecit adiuuante Iuliano tanti ma-
li comite & socio: Basilicam uero Geruasii: & Prothasii dedicauit uestimenta mulieris
impensa structam & ornatam diuenditis eius bonis ex testamento relictis iusto pretio
Templi dona haec fuisse Patenam argenteam duarum. xl. librarum: coronam. xii. cerostra-
ta argentea. iiii. Ad ornatum baptisterii cereum obtulit quinque. & .xx. librarum fun-
dentem aquam Vas chrismatis ex argento librarum. v. Scyphos duos argenteos. Ana-
glyphos. xx. librarum. Duos autem templi erat domus ad basilicam blinam Balneum ad
templum mamuri. Domus item in cliuo salutis balneate. Fundus in agro clusino alter
fundus in agro fundano. His addita domus emeriti in cliuo mameritio. Domus alte-
ra in uico longo: Balneum quoque eodem uico. Curam uero & administrationem huius
basilicae & sanctae Agnetis leopardo ac paulino praesbyteris commisit. Huius tem-
poribus fuit Apollinaris Laodicea Syriae episcopus uir sane in disputando ueraciter &
ita acutus: ut ausus sit dicere corpus non animam a domino in dispensatione susce-
ptum: postea uero cum rationibus urgeretur: ait eum quidem habuisse animam non
tamen ex ea parte qua ratioabilis est: sed ex ea solum qua corpus uiuum reddit. At
supplementum uero rationabilis partis ipsum uerbum dei fuisse perhibeat. Quae
quidem sententia & a Damaso antea & a Petro Alexandrino episcopo explosa est. Hinc apol-
linarista originem habuere. Martianus autem Barcilona urbis episcopus castitate & elo-
quentia insignis bene cum fide sensit & Nouatianos scriptis suis impugnauit. Cyrillus
uero hierosolymitanus episcopus sepe pulsus ecclesia & receptus ad extremum sub
Theodoxio principem annis octo episcopatum tenuit multaque scripsit. Elcicius ite-
rum apud Telsphesium rhetor cum Gregorio Nazazeno episcopo adolescens caesareus eruditus
plurimo labore Origenis & Paphilicorum corruptam bibliothecam membranis instaurare co-
natus est: scripsit & ipse multa. Eodem quoque tempore Hieronymus presbyter in bethleem
habitans ingenio ac facundia sua christi fidem mirum in modum auxit: quod et eius scri-
pta declarant. Improbatur item eo tempore in synodo burdegalensi priscilliani dogma su-
ptum ex Constantiorum & manicheorum haeresi de qua superius diximus. Innocentius
uero ubi per sacros ordines quater in urbe habitos presbyteros. xxx. diaconos. xii.
episcopos. iiii. & .l. creasset: moritur ac sepellitur in coemeterio ad uersum pileatum. v. kalendas
augusti. Sedit annis. xv. mensibus. ii. diebus quinque & .xx. Vacatum sedes dies. ii. & .xx.

Zozimus

ZOZIMVS natione Græcus patre Abrahamo. Mortuo Theodosio arcadii & honorii qui patri in imperio succedere temporibus fuit: Ii quidem gubernacula imperii suscipientes paribus auspiciis illud rexere diuisis tantummodo administrationibus. Arcadius. n. orientem. Honorius uero occidentem gubernabat: licet Theodosius filiis adhuc adolescentibus tres duces reliquerit: q Romanum gubernarent impium Ruffinum qui orientem Stilconem q occidentem Gildonem q Africam regerent. Qui deinceps cupiditate impandi moti spretis paruulis regnum occupare conati sunt. Gildoni res nouas in Africa molienti Mascelger frater eius crudelitatem ueritus cum exercitu obuiam factus hominem fundit: fugatq; qui uel dolore animi uel ueneno non ita multo post moritur. Idem quoq; Mascelger tanta uictoria elatus cum nec deo: nec hominibus parceret a militibus occiditur. Ruffinus uero ab Arcadio opprimitur dum orientalem imperium conatur inuadere. Ingressus tum Italiam Rhadagasius Gotthor rex immanissimus ferro ac flamma omnia uastabat. Vex romani coparato exercitu Barbari in Fesulanis montibus opprimunt duce Stilcone. Huic uero successit Alaricus: quem Stilco regni cupidus cum superare posset: & fouit & iuuat. Vex postremo cum Alaricus in Galliam proficiscens concedente eo loci sedes ad incolendum Honorio apud pollentiam consedislet Saulum gente & religione hebreum a Stilcone cum militibus immissum quo foedus turbaretur hostem sensit. Facile. n. fuit barbaros nil tale suspicantes & diem pasche obseruantes incautos perturbare. Verum sequenti die sumptis armis: & Saulum cum exercitu ad internecionem cedit: & omissa Gallia in Stilconem & Romanos mouet: quibus superatis urbem Romam post longam & grauem obsidionem capiunt. anno eiusdem conditae millesimo ac centesimo & sexagesimo quarto. Salutis uero christianae anno. xii. &. cccc. Hac tamen moderatione Alaricus usus est & clementia: ut suis mandauerit a caede: & sanguine quoad fieri poterat abstinere: ut ne confugientibus ad basilicas Petri ac Pauli parceretur. Rex uero tertia die ab urbe discedens minus calamitatis quam putaretur perpassa. Parum. n. incendii senlerat: in lucanos & Brucios proficiscitur: ubi apud consentiam uicam captam & direptam moritur. Cui statim omnium Gotthorum consensu Athaulphus ob affinitatem & genus succedit: quem quidem ad urbem Romam cum exercitu redeuntem Galla placidia superioris Theodosii filia eius uxor ita placauit ut a caedibus & rapinis temperatum & suis magistratibus urbis dimissa sit. In animo certe ei prius fuerat urbem Romam delere ac nouam condere: eamq; Gotthiam appellare: & imperatoribus nomen de se relinquere: ut non Augusti deinceps: sed athaulphi uocarentur. Mentem hominis placidia non modo a tanto facinore auertit: uerum etiam foedus inter Athaulphum Honorium: & Theodosium iuniorē composuit Arcadium iam mortui filium. Zozimus autem in tanta rerum perturbatione rem diuinam nunquam omisit. Constituuit enim ut diaconi dum celebraretur leuasetas haberent linostimis. Concessit item ut in parrochiis cerei sancto sabbato benedicere possent. Bibere autem in publico clericis uetuit. In cellis fidelium id fieri posse non negauit. Vetuit etiam ne serui in clerum reciperentur: quod huiusmodi uiros liberos: & integros esse oportet. Asciscuntur nunc non modo serui: & uulgo cocepti ac nati: uerum et flagitiosi omnes ex flagitioso quoque geniti: quorum sceleribus ecclesia dei magnum aliquod incommodum tandem capiet. Ferunt tum Zozimum misisse ad Carthaginense concilium Faustinum episcopum: duosque urbis Romae presbyteros: ut ostende-

d iiii

Faustinus ret nil usq̃ publicę agi debere sine cōsensu ecclesię romanę. Huius autem pontifi
Lucius catu fuit Lucius Arrianę partis episcopus qui uarias; hypotheson libellos scrip
 sit. Diodorus quoq; Tarsensis episcopus dum Antiochię p̃sbyter esset multa tū
 scripsit Eusebiū sententias non autem eloquentiam imitatus propter ignorationē
Euagrius seculos quia cum Priscilliano accusabatur. Euagrius præterea acris; & feruentis in
 genii uitam beati Antōii de græco Athanasii in sermonem nostrum trāstulit. Scri
 psit; & Ambrosius Alexādrinus auditor Didymi in Appollinarem uolumen præ
 clarum. Fuere tum etiā in precio Ioannes cōstātinopolitanus & Theophilus ale
 xandrinus illustres episcopi; hūc ego arbitror Ioannem chrylostomum fuisse qui
 ob elegantiam dicendi hoc cognomentum merito adeptus est; quiq; Theodorū;
 & maximum cū discipulos suos ad fidem christi traduxit relictis præceptoribus li
 banio; & Andragathio philosopho. Interrogatus libāius iam morti propinquus
 quem potissimum in schola successorē relinquere uellet nō alium q̃ chrylostomū
 dixit nisi hominem christiani ad se traduxissent. Perlata tum etiam sunt ad Zozi
 mum synodalia decreta: quibus cōfirmatis pelagiana hæresis ubiq; dānatur. Sūt
 qui scribant & Petronium Bononiensem episcopum uis; sanctissimum; & Possido
 nium Aphricę prouicię episcopum magnam sanctitatis opinionē de se tum cōci
 tasse. Scripsit & multa contra hæreses primarius ad Fortūatum episcopum. Sunt
 qui scribāt p̃bant Adelphi procōsulis uxorem Centonas Virgilii in laudem chri
Eudochia sti tum composuisse. Hanc certe laudem quidam Eudochię ascribūt Theodoxi
Augusti iunioris uxori. Augustinus uero beati Ambrosii in fide discipulus homo certe oī
us um qui tum fuere doctissimus hippone in Aphrica episcopus fidē nostram scri
al. annis ptis; & disputationibus tum maxime tuebat. At Zozimus creatis in urbe Roma
duobus præbyteris decem; diaconis tribus; episcopis. viii. moritur ac sepellit uia Tybur
mensibus tina apud corpus beati Laurētii martyris. vii. Kalē. Ianuarii. Sedit annum unum.
octo die men. iiii. dies. xii. Vacat tum sedes dies. xi.
bus. xxv.

BONIFACIVS .I. PAPA XLIII.

Vallias
Honori
us
Placidia

BONIFACIVS natione Romanus patre iucundo præbytero; Hono
 riū tpibus fuit. Orta quidem tum in clero seditio est. Nā dum Bonifacius
 in basilica Iulii urbis Romę ep̃s creatur; Eulianus in constaniniana ele
 ctus huic statim obiicitur. Quod ubi Honorius qui tum Mediolani erat intellexit
 set; instante Placidia cum filio Valentiniano ambo ab urbe pelluntur. Reuocaf
 tamen. vii. mense post Bonifacius; & solus urbis præful constituitur. Interea uero
 mortuo Athaulpho Gotthor; rex Vallias decernit; q̃ dei iudicio p̃territus Placi
 diam apud se tamen honeste habitam Honorio fratri reddidit; pacēq; cū eo datis
 lectissimis obsidibus iniit. Idē fecere Alani Vādali & Sueui. Placidiam uero Ho
 norius cōstantio quem Cēsarem declarauerat in matrimonium collocat; unde cō
 stantius Valentinianum filium suscepit; quæ postea a fratre pulsa ad orientem cū
 filiis Honorio; & Valentiniano proficiscitur; Bonifacius autem pontifex tum cō
 stituit ne mulier ulla aut monacha sacratā pallam attrectaret; aut thura cōtinge
 ret; neue seruus aut obnoxius uel obæratus in clerum reciperetur. Cōdidit præte
 rea Oratorium in cœmeterio sanctę Felicitatis martyris; cuiusq; sepulchrū orna
 uit marmoribus; & argento. Nam & patenam argēteam dono dedit librarum. xx.
 & scyphum

& scyphum argenteum librarū .x. & coronas argēteas tres: calices minores duos. Huius quoq; pontificatū insignem reddidere multi p̄clari uiri: maxime uero Hieronymus p̄sbyter patre Eusebio natus oppido Strydonis quod a Gotthis euer sum Dalmatiæ quōdam Pannoniæq; in finibus fuit. Quantū iste iuuerit ecclesiā dei uita: & scriptis non attinet dicere: cum & uita eius sanctissima omnibus prælucet: & scripta eius ita in precio: & in honore sint: ut nemo magis legatur ab eruditis p̄sertim. Moritur aut̄ Hieronymus in bethleem ætatis suæ anno .xci. pridie Kalen. octobris. Laudatur: & Gelasius cæsareæ palestine post Eunomium episcopus: uir accurati elegātisq; ingenii. Scripsit: & historiam Dexter Patiani filius ad Hieronymum. Laudauit & spūm sanctum Amphilotius eleganti stilo. Laudat & Sophronium Hieronymus q; de euerfione Serapis librum copiosæ ac docte scripserit. Aiunt: & Lucianum p̄sbyterum deo inuente: tum quidem reliquias Stephanī protomartyris: & Gamalielis Pauli p̄ceptoris inuenisse: de q; ea re sermone græco ad omnes ecclesias scripsisse: quā scriptionem postea Habūdus p̄sbyter Hispanus latinā fecit: ad Orosium p̄sbyterum. Sunt etiam qui huic ætati addant Ioannem Cassianū: & Maximinum uiros doctissimos. De Eutropio autem Augustini discipulo nō ita ambigitur: q; historiæ Romanæ Epitonem fecit ab urbe condita usq; ad tempora sua: satis eleganti stilo & oratione. Scripsit & ad duas sorores christo dedicatas de pudicitia & amore religionis. Laudatur: & Iuuenalis qui tum constantinopolitanus episcopus erat. Fuit etiam in precio Heros uir sanctus: ac beati Martini discipulus Arelatensis episcopus iniuria pulsus. Bonifacius autem ubi ex sacris ordinibus semel habitis: p̄sbyteros. xiii. diaconos. iiii. episcopos. vi. & .xxx. creasset. moritur ac uia salaria sepellit: apud corpus sanctæ Felicitatis martyris. viii. Kalen. Nouembris. Sedit annis tribus. mē. viii. diebus. vii. Mortuo Bonifacio clerici quidam. Eulaliū statim ad urbem reuocant qui uel indignatione uel contemptu rerum humanarū reuocationem spernens. anno post Bonifacium moritur. Vacat tum sedes dies .ix.

CELESTINVS .I. PAPA .XLV.

CELESTINVS natione Campanus Theodosii iunioris temporibus fuit. Hic enim mortuo Honorio principe clarissimo Valentinianum placidiae amitæ suæ filiū Cæsarem creatum ad regendum occidētale imperium mittit. Qui statim totius Italiæ consensu impator creatus gubernacula imperii apud Rauēnam suscipiens hostes Romani nominis maxime uero Ioānem tyrānum mira Felicitate in Italia compescuit. Interea uero Vandalorū alemānorū & Gotthorū effregit gēs ab Hispania in aphricā Gēserico rege traiciēs prouinciā ferro: ac flāma depopulata fidē quoq; catholicā Arriana impietate scēdauit pulsis etiam in exiliū quibusdam episcopis bene sentientibus: in qua perturbatione beatus Augustinus Hipponēsis episcopus tertio obsidionis. men. Kalen. Septembris morit̄ septimo & .lxx. ætatis anno. Vādali aut̄ capta Carthagine in Siciliam traicientes insulam depopulantur: & uastant. Idem fecere Pictauii: & Scothi insulam Britanniam occupantes. Accitus autem a Britānis in auxilium Erius patrius uir bellicis artibus insignis: non modo laborantibus auxilium non fert uerum etiam regnādī cupidus Hunnos ad inuadendam Italiā sollicitat. Vnde Britāni ab Eriō destituti: ab Anglīs auxiliū petiere: quos hostes deinceps nō auxiliares sen-

Belda
Attila

fere. Ab his enim oppressit & patriam simul: & nomē amisere. Interim uero Theodoxio Constantinopoli mortuo septimo: & uigesimo imperii sui: ac patrui honorii anno Belda: & Attila fratres: Hunnorum reges illiricum ingressi: omnia incendunt & uastant. At Celestinus diuino cultui intentus: constituit ut psalmi David ante sacrificium antiphonatum ab omnibus canerentur: quod ante fieri non consueuerat. Perlecta enim epistola: & euangelio: finis sacrificio inponebat. Refert Martinus Cassinas Iudica me deus & discerne causam meam: quod in principio sacrificii dicitur eius inuentum fuisse. Graduale quoque huic ascribit. Multa præterea constituit de omni ecclesia quæ tum in archiuis legebatur. Dedicauit: & basilicam Iuliam: cui etiam hæc dona obtulit: Patenam argenteam librarum quinque: & .xx. scyphos duos argenteos. .xx. librarum: aquamanulos argenteos. .xx. librarum: candelabra argentea duo. .lx. librarum: Cantharos Cerostrata ænea. .iiii. & .xx. magni poderis. Nestorius autem Constantinopolitanus episcopus nouum: tum errorem inducere conatus est. Prædicabat enim christum ex Maria hominem tantum & non deum natum: eique diuinitatem collatam esse pro meritis: cui impietatis: & Cyrillus alexandrinus episcopus: & Celestinus pontifex mirum in modum aduersati sunt. Nam habita apud Ephesum synodo. cc. episcoporum impius Nestorius cum hæresi nominis sui: cunctique pelagianis omnibus: qui dogma illud prope cognatum iuuabant: omnium consensu. .xiii. canonicis eorum stultitiam impugnantibus damnatur. Præterea Germanum Antisiodorensem episcopum in britanniā mittit quod deturbatis hæreticis isulares ad catholicam fidem redigeret. Misit: & ad Scothos christi fidem optantes: palladium quem ipse episcopum creauerat. Huius certe atque suorum opera magna pars occidentis ad ueram christi fidem conuersa est. Ferunt hoc tempore diabolus personam Moysi indutum: multos iudeos decepisse dum eos ex Creta in terram promissionis ad similitudinem hystoriæ ueteris sicco pede per mare deducere pollicetur. Multi enim ex his falsum Moysen secuti: in undis periire. Aiuunt autem illos solos euasisse. qui tum christum uerum esse deum credidere. Ad Celestinus ubi ex sacris ordinibus terminis in urbe: mense decembri habitis presbyteros duos & .xxx. diaconos. .xii. episcopos. .viii. mensibus .ii. & .xl. creasset moritur ac sepellitur in cœmiterio Priscillæ uia salaria. .viii. idus Aprilis confederat annis. .viii. mensibus .x. diebus. .xxii. Vacat tum sedes dies unum. & .xx.

Nestorius

Cyrillus

Germanus

Falsus
Moyse
annis.
viii. mensibus
noue

SIXTVS. .III. PAPA XLVI.

SIXTVS tertius: natione Romanus: patre Sixto Valentiniani tempora attingit: qui occidentalis imperii gubernator pacem cum Genferico Vandalorum rege iniit: ac certis finibus Aphricam sibi ac Genferico diuisam Vandalis in collendam dedit. Subornatus deinde Genfericus ab Arrianis eorum impietatem extollens: uariis terroribus episcopos nostros persequitur. Interim uero dum Valentinianus Constantinopolim proficiscitur: & Theodoxii filiam in uxorem ducit: Vandalis Genferico duce Carthaginem iterum capiunt. ac diripiunt: anno quingentesimo. & .lxxxiiii. posteaquam Romanorum esse coeperat. Dum hæc autem in Africa gererentur: Attila cum Bleda fratre Hunnorum reges non contenti occupasse Pannonias: Macedoniā: Mysiam: Achaiam & utraque thracias ferro ac flamma deuastat: Bledamque fratrem obruat: quo solus regno potiretur. Inde uero animo sumens ad occupandum occidentale imperium: copias undique celeriter colligit: atque iter statim carpit. Quod ubi Etius intellexisset: legatos de pace statim Tolosam

Valentinianus

Attila

Etius

fam ad Theodoricum regem mittit cum quo foedera ita sunt inita: ut cōmuni im- Theodo-
 pensa & paribus copiis bellum contra Attilam gereretur. Romanorum ac Theo- ricus
 doricī auxiliares copiae tuere: Alani: Burgundiones: Franci: Saxones: atq; oēs fe-
 re occidentales populi. Tandē uero superueniente Attila in campis catelaunicis
 magno ardore animarum praelum utrinq; committit pugnatum erat aliquādiu
 atq; acriter: cum uox superueniens incerto auctore certamini finem imposuit. Ad
 centum & lxxx. millia hominum in eo praelio utrinq; cecidisse constat. Neutro in
 elinante acie aut cedente. Ferunt tamen Theodoricum Thurismondi regis patrē
 eo praelio cecidisse. at Sixtus pontificatum iniens: a Basso quodam reus in iudici-
 um accersitur. Hic autem congregata septem: & .l. episcoporum synodo: ita cau- Bassus
 sam dixit ut ab omnibus uno consensu absolueretur. Damnatur Bassus calumnia
 tor iniquus annuente Valentiniano: & Placidia eius matre in exiliumq; mittitur:
 ita tamen ut ultimo die uaticum ei ob pietatem ecclesiae non negaretur. Eius au-
 tem praedia non fisco sed ecclesiae ascribuntur. Aiunt Bassum post exiliū non mul-
 tum uixisse. Tercio enim mēse: diem extremum obiit: cuius corpus Sixtus episco-
 pus lintheaminibus inuolutum: & aromatibus consparsum propriis manibus ad
 sanctum Petrum sepelluit in oculis parentum. Aedificauit autem Sixtus Basili-
 cam Beatæ Mariæ uirginis: quæ ab antiquis Liberii cognominabatur iuxta ma-
 cellum Libyæ. Accepit deinde nomen ad præsepe: postremo uero sancta Maria Mira pie-
 tas
 maior uocata est. Sistrum autem huius templi auctorem fuisse titulus ipse in fron-
 tispicio primi fornicis declarat his uerbis. Sixtus episcopus plebi dei per. x. enim
 in principio & y scribitur: græca orthographia: licet nostra ætas consuetudini ser-
 uiens Sistrum scribat per s & iota. Huic quoq; templo idem pōtifex hæc dona ob-
 tulit: Altare argenteum purissimum tricentarum librarū. Patenas argenteas tres
 centum & xx. librarum. Scyphos argenteos quinque. Calices. x. Coronas argenteas
 octo & xx. candelabra argentea tria. Thynuamatarium librarum. xy. Fundum
 Scauri in agro Caietano: Fundum celeris: Ceruum argenteum fundentem aquā
 in fontem baptisterii Ornauit: & ambonem ecclesie porphyreticis lapidibus: quē
 nos suggestum appellamus: ubi euangelium: & epistola canitur. Præterea uero ro-
 gatu Sixti Valentinianus templa quædam sanctorum mirifice excoluit. Nam: &
 supra confessionem beati Petri auream Saluatoris imaginem gemmis aureis di-
 stinctam collocauit: & fastigium argenteum Basilicæ constantinianæ a barbaris
 sublatum restituit. Ornauit & confessionem beati Petri ex argento. Aiunt præterea
 huius temporibus Petrum episcopum natione illyricum ædificasse templum di-
 uæ Sabinae in monte uAentino non longe a monasterio sancti Bonifacii: in quo
 diuus Alexius iacet. Quod ego factum Celestini primi tempore crediderim: ut
 etiam carmina heroica indicant: quæ adhuc leguntur his fere uerbis. Culmē apo-
 stolicum cū Celestinus haberet. Primus & in toro fulgeret episcopus orbæ. Hæc
 quæ miraris fundauit præbyter urbis: Illyrica de gēte Petrus uir nomine tanto
 Dignus. ab exortu christi nutritus in aula. Pauperibus locuplex: sibi pauper: qui
 bona uitæ. Præsentis fugiens: meruit sperare futura. Sunt etiam qui scribant hu-
 ius temporibus fuisse Eusebium Cremonensem: & Philippum Hieronymi disci-
 pulos: qui pleraque eleganti oratione scripsere. Laudatur: & Eucherius Lugdu-
 nenlis episcopus doctrina: & dicendi copia. Non improbat postremo. Hilarius
 Arelatenlis episcopus: uir sanctitatis: & doctrina ea tempestate insignis. Sixtus

LEO .I. PAPA XLVII.

añ. diebus
nouem

autē cum omnia quæ habuerat aut in ædificiis & ornamētis ecclesiarum: aut pauperibus erogasset creatis p̄byteris octo &.xx. diacōis. xii. episcopis duobus. &.l. moritur. ac sepelitur in crypta uia tyburtina apud corpus beati Laurētii. Sedit autem annis. viii. diebus. xix. Vacat tum sedes dies duos. &.xx.

LEO .I. PAPA XLVII.

Attila
Capitur
aquileia
Flagellū
dei

LEO natiōe thuscus: patre Quintiano: eotempore fuit: quo Attila a pugna catelaunica rediēs in pannonias comparatis magnis copiis Italiam hostili manu ingressus: ac primo Aquileiam in limitibus prouinciæ positam triēnio obsedit. Verum cum iam desperatis rebus in eo esset: ut statim moueret: uidissetq; ciconias ex urbe in agros pullos suos deferentes auspicio motus adhibitis machinis miseram ciuitatē acriter oppugnatā tādē capit: dirripuit & incendit: nec illi generi hominum parcat: flagellum dei se uocitās. Inde Hūni uelut ruptis claustris per totam Venetiam sese effundentes: urbes omnes occupāt: Mediolanum ac Ticinum diripiūt. Iturus deinde Romā infestis signis: cum eo loci confedisset ubi Mintius padum influit amnē traiecturus: uir sanctissimus Leo pōtifex calamitatē Italiæ & urbis Romę miseratus: adhortante etiam Valentiniāo ei fit obuiam: psuadetq; Alarici exemplo: qui statim dei iudicio post captam urbē mortuus est: ne ultra p̄grediatur. Monitis pontificis optimi obtemperans Attila: q; dum simul loquerentur cernere duos uiros supra caput suum structos: tenētes gladios: ac mortem minitantes: nisi pareret uisus est: li Petrus: & Paulus apostoli putati sunt: inde mouens Pannonias repetit: ubi non ita multo post effundente se ubertim propter ebrietatem e naribus sanguine moritur. Leo uero ad urbem rediēns: totus ad confirmandam catholicam fidem cōuertitur: quæ tum potissimū a multis hæreticis impugnabat: maxime autem a Nestorianis: & Eutichianis. Nestorius enim cōstantinopolitanus episcopus uirginem nō deis sed hominis tātum modo genitricē dixit: ut aliam carnis: aliam diuinitatis personam faceret: & seiunctim alterum esse dei filium: alterum hominis ostenderet. Eutiches autem cōstantinopolitanus abbas: ne sentire cum Nestorio uideretur: diuinā cum humana natura in idem compositum recidisse affirmabat: unumq; factum: nec ullo modo inter se distinguī debere. Hanc hæresim cum flauianus cōstantinopolitanus episcopus dānasset: Theodosio annuente synodus ephesina indicitur: in qua Dioscoro alexandrino episcopo præsidente Eutiches restituitur: Flauianus uero damnatur. At Leo mortuo Theodosio in eiusq; locum successō Martiano p̄cipe catholico concilium calcidonienſe indicit in quo. Dc. &.xxx. episcoporū auctoritate decernitur credēdū: duas naturas in Christo fuisse: utq; unus idēq; Christus deus & homo crederet: ac statim Nestorius & Eutichius nephandus manichæorum p̄sul dānarentur. Combusti etiam publice sunt manichæorum libri calcata: & depressa est Dioscori supbia atq; hæresis. Interim uero mortuo a suis Valētiniano: Maximus tyrannus imperiū occupat. Eudoxamq; quondam Valētiniani uxorem sibi uiolētis nuptiis adiungit. Hanc obrem Vandali ex Africā acciti Genserico duce Romam hostili manu ingressi Maximū in illo tumultu ab Vrso milite Romano occisum in tyberim proiciunt: urbem diripiunt atq; incēdūt: templa & sacra spoliāt. Nec Leonem pontificē exaudiūt clamantē ut Vrbi & tēplis parceret: prædam quo uellent abigerēt. Abeūtes. xiiii. die post urbē captā atq; Eudoxā cum filia

Nestoria
ni
Eutichia

Synodus
ephesina

Cōcilium
calcidonē
le
Manichei

Vandali
urbem
capiunt

cum filia & ingenti captiuorum numero se cum trahētes in aphricā reuertuntur. At leo ad reparandam Vrbem & tēpla conuersus: Demetriad ancillam dei impu-
lit ut basilicam beato Stēphāo uia latina tertio ab urbe milliario in fundo suo cō-
deret. Ipse uero in honorē beati Cornelii episcopi basilicam uia Appia ēdificauit
Templa disfracta restituit: sacrorū uasa cōminuta aut ablata uel denuo rēouauit
uel ex integro quoad fieri potuit restituit. Cameras præterea trīs cōdidit ī tribus
basilicis Ioannis: Petri ac Pauli. Sepulchris quoq; apostolorū custodes addidit ex
clero Romano: hos cubicularios appellauit. Præterea uero monasteriū ppe san- cubicula-
ctum Petrum condidit. Constituitq; ut intra actionem mysterii diceret: Hoc san rii
ctum sacrificiū: neue ulla monacha uel amen capitis benedictum accipet nisi ap-
probatum fuisset eam. xl. annis caste & integre uixisse. Dum autē his curis uir san-
ctus intentus esset: subito exorta est Acephalorū hærēsis: q̄ ideo Acephali uocati acephalo
sunt: q̄a sine cerebro & sine auctore habebantur. Ii autem calcidonēse conciliū rii hærēsis
improbantes: proprietatē duarum substantiarum in christo negat: unam tantum
in eiusdem persona naturam prædicantes: quā quidem hærēsim: epistolis suis ele-
ganter & docte ad christi fideles scriptis acerrime confutauit. Sunt qui scribant
Paulinum Nolanę urbis episcopum: prosperum Aquitanum uirū doctum: Mam Māmerc-
mercum Vienensem episcopum in precio tum fuisse primus enim Mammercus
(ut aiunt) supplicationes quas græci letanias uocant instituit: ob frequentes ter Letaniæ
ramotus: qui tum maxime Gallias uexabant. Leo postremo creatis ex institutio-
ne sacrorum. lxxxi. præbyteris diaconis. xxxi. episcopis sex. & lxxxi. moritur ac al. diebus
sepellitur apud sanctum Petrum in uaticano. iiii. idus Aprilis. Sedit annis uno & xxyii.
xx. Mense uno: diebus. xiii. Vacatum sedes dies. viii.

HILARIUS VNICVS PAPA XLVIII.

HILARIUS natione Sardus: patre Crispino: ad Leonis tempora perue- Leo
nit. Leo enim primus ex græca natione in locum Martiani impatoris de
mortui sufficit q̄ statim filiū suū eiusdem noīs Augustum creat. Sub hoc
qdē impatore resp. Romana magnas calamitates passa est: subortis q̄bus
dam tyrannis imperium usurpare conantibus. Hac uero opportunitate illectus
Gensericus Vādalorū rex ex Aphrica in Italiā statim nauigat: Romanū impium
inuasurus. Quod ubi intellexit leo Basilicum patritium cū ualida classe in auxiliū
Anthemii principis Romani mittit. Ii coniunctis copiis: & animis ad Populonī
am Genserico fuit obuiā: hominemq; classe decernere impellunt: q̄dem supatus
ingenti clade turpi fuga in Aphricam rediit. Vexare interea Vrbem Romā para-
bat Richimer ille patricius: q̄ Biorgum alamānoꝝ regem in montibus tridētinis Richmer
superauerat elatus tanta uictoria: in Epiphanius Ticinensis episcopus hominem Epiphani
Anthemio Vrbē defendenti conciliaflet. Hilarius autem in tanta pturbatiōe rex us
diuinam rē itermisit nunq̄. Præterea uero instituit ne pontifices deiceps successo-
rem sibi deligerent quæ institutio ad oēs ecclesiasticos gradus ptinet. Fecit & decre-
talem ac per uniuersum orbem sparsit. Epistolas quoq; conscripsit de fide catholi-
cæ tres synodos cōfirmantes Niceā: Ephesinā: & chalcidonensem: q̄bus item Eu-
tichem: Nestorium & Dioscorium cū sectatoribus damnat. In baptisterio autem
constantinianæ basilicæ tria oratoria ēdificauit auro: & preciosis lapidibus distin-
ctatibus sanctis dedicata: Ioāni Baptista: Ioanni euāgelista: & sanctę cruci quo-
rum Ianua erant æneæ argento celato classe. In oratorio aut 7° a uxor erat lignū

crucis auro claulum: & ornatum gémis. Stabat & eo loci agnus aureus. ii. libraꝝ in columna onychina. Ante oratorium erant columnæ miræ magnitudinis: quæ dicuntur hecaton. In fonte Ioannis erat lucerna aurea libraꝝ decem cerui argentei tres. lxxx. librarum aquam fundentes: columba aurea duarum librarum. Addidit & oratorium sancti Stephani baptisterio lateranensi: Duas quoq; bibliothecas apud eundem locum edificauit. ad lunam uero mōasterium in urbe struxit. Omittō dona templis oblata: quæ quidem prope infinīta fuere ex auro: argento: marmoribus: & gemmis. Sunt qui scribant Germanum Alitisiodorēsem & lupū Trecharen. episcopus huius temporibus fuisse: qui tum multum uiuere christianā fidem: gētilium ac pelagiorum opera plurimum labefactaram. Gēnadius præterea Constantinopolitanus episcopus ingenio: doctrina: & moribus ecclesiæ catholicæ multum profuit. Victorinus autem natione Aquitanus: arithmeticus insignis rationem paschæ ad cursum lunæ tum redegit. Eusebium & Thophilum ea in re superans. Sunt qui Merlinum Angulum uatem insignē his temporibus ascribāt de quo plura fortasse: q̄ satis est scribūtur. Hilarius autem ubi ea peragisset: quæ ad optimum pontificem pertinebāt: tum inextruendis templis ornādīsque: tum et docendo: admonendo: castigādo: elemosynasue: ubi erat opus præbendo: morit creatis prius de morte quinque & .xx. præbyteris: diaconis: quicq; episcopis duobus & .xx. Sepellit autem in crypta sancti Laurentii apud corpus Beati Sixti Sedecius annos septem. Men. tres dies decem. Vacat tum sedes dies decem.

Gennadi
us

al. sex
& c.

SIMPLICIUS VNICVS PAPA XLIX.

SIMPLICIUS patria Tyburtinus: patre castino imperante Leone secundo & Zenone fuit. Nam leo primus ualitudine correptus. Leonem secundum ex Mariagene sorore sua nepotē. & Zenonis Isaurici filium successorem imperii designauit: qui non ita multo post graui morbo oppressus cū finē uitæ sibi adesse cerneret: patri Zenoni imperiū reliquit. Interim uero Odoacer: cū maxima Tucinlingorū & herulorū manu Italiam ingressus. Horestem patricium apud Ticinum superatum & captū. Placentiæ inspectante exercitu interfecit. At Zeno calamitates Italiæ miseratus: Theodoricum Gotthorū regem iam antea apud se in honore habitum contra Odoacrem cum ingentibus copiis in italiā propere mittit: qui duces Odoacris non procul Aquileia ad fontium amnem graui prælio superat. Eadem quoq; fortuna contra Odoacrem. lepius usus hominem triennio Rauennæ obsessum eo perpulit: hortāte etiam Ioāne episcopo: ut se imperii socium acciperet. Verum sequenti die cum filio contra datam fidem interficeret unde statim nēmie aduersante Theodoricus totius Italiæ imperio potitus est. Simplicius autē uir sanctissimus has basilicas interim dedicat. Basilicam Stephani protomartyris in coelio monte: Basilicam Andreæ apostoli non longe a templo sanctę Mariæ maioris in qua adhuc uestigia quædam antiquitatis apparēt quæ persepe flendo etiam inspexi ob incuriam eorum quibus ipsa templa iam ruinam minātia cōmissa sunt. Hoc autem in templo hæc carmina legisse me memini musaico opere descripta. Hæc tibi mēs ualide decreuit prædia christi. Cui testator opes detulit ille suas. Simpliciusq; papa sacris cēlestibus aptās. effecit uere mūeris esse tuis. Et quod apostolici deessent limina nobis. Martyris Andreę nomine composuit. Utitur hæc hæres titulis ecclesia iustis. Succedensque domo mystice iura locat. Plebs deuota ueni peregrinorū hæc cōmertia disce. Terræno censu regna superna peti. Dedicat

Zeno
odoacer

Theodori
cus

Dedicat & aliam Basilicam Stephani Simplicius apud sanctum Laurentiū. Basilicam quoq; Viuianz martyris ad palatiū Lucinianū: ubi corpus uirginis repositum est. Hebdomadas quoq; instituit: ut præsbyteri tum ad Petri: tum ad Pauli: tum ad Laurentii martyris tēpla uicissim manerent: propter pœnitentes & baptisum requirētes. Urbem præterea præsbyteris in quinq; regiones diuilit: priā erat Petri: secunda Pauli: tertia Laurentii: quarta Ioannis lateranensis: quinta sanctæ Mariæ maioris. Instituit postremo: ne clericus ullus possessionem beneficii a laico recognosceret: quod postea a Gregorio & aliis pontificibus cōfirmatū est. Romanam autem sedem esse primam omnium ecclesiarum declarant Acatii episcopi cōstantinopolitani: & Timothei uiri doctissimi scripta: quibus rogat Simplicius pontifex maximus: ut Petrū Alexandrinū episcopum Eutichetis imitatorē hæreseos damnet. Quod etiā factum est: hac conditione tamen: ut pœnitenti tempus ascriberetur. Sunt q; dicant huius temporibus fuisse Remigium Remēsem episcopū uirum sanctissimum: qui Clodouēum (ut historiæ referunt) Rēgem Francorum baptizauit. Scripsit etiā multa eo tempore contra Eutichetē Theodorus syriæ episcopus: edidit: & .x. libros ecclesiasticæ historiæ: Eusebiū Cēsariēsem imitatus. Tum uero oēs. fere ægyptii declinarunt in Dioscori hæretici errorē: de quo multa supius dixi. Vexauit: & catholicos in Aphrica himericus Vandalorū rex Arianos imitatus: quā ob rē Eudoxa Theodoxi neptis mulier catholica eius uxor simulans se hierosolymā uoti causa iturā: a marito heretico discedens hierosolymis post longam pegrinationē & mulieri præsertim grauē moritur. Ferunt ea tēpestare & elisei ossa in alexandriā translata esse: & corpus Barnabæ apostoli cum euangelio eius manu scripto reptū. At Simplicius cū ecclesiā romanā non institutis solū uegetiā donis auxisset: creassetq; ex ordine sacrorū præsbyteros octo: & .l. diaconos. xi. ep̄os sex. & .lxxx. morit̄ ac sepellit̄ i Petri basilica. vi. nonas Martii. Sedit aut̄ annos. xv. mensem unū. dies. vii. Vacat tū sedes dies sex. & .xx.

Eudoxa

FOELIX .III. PAPA .L.

FOELIX tertius patria Romanus pr̄e Fœlice præsbytero ex regione fasciolæ a rege Odoacre: q; annis. xiiii. Italiæ impauerat usq; ad Theodori Laus theodoricū puenit. Quis: & si Rauēnā sedē regni fecisset: tñ urbem Romā quoad fieri potuit exornauit. Nā & sepulch; Octauii instaurauit: & spectacula de more exhibuit & ædificias ac basilicas plerāsq; restituit: nihilq; omisit: qd̄ ad optimū principē ptineret. At uero ut regnū aliquando stabiliret: & Clodouei frā ciæ regis filiā Antefledam in uxore duxit: & sororem Honorico Vandalorum: & filiarū suarū alteram Alarico Vesogothorum: alteram Gundibato in matrimonio collocauit. Fœlix aut̄ tum maxime intellexerat Petrum Eutichianum. quē antea diximus ob hæresim in exiliū pulsum: Instigante Achatio tunc demum ab eodem reuocatū esse. Quare sanctus pontifex fraudem subesse ueritus ex auctoritate sedis apostolicæ concilio bene sentientiū approbata Petrū & Achatii dānat. Post annos uero tres cū Zeno fidem faceret hos homines pœnitere. Fœlix: eo misit episcopos duos Messenum & Vitalem: q; re cognita damnatos absoluerent. Ii itaq; heracleam ciuitatem ingressi: pecunia corruptioni nihil ex sentētia fœlicis ægere: Vnde pōtifex merito indignatus habita de more synodo: hos ut præuaricatores: & simoniacos a cōione deiecit. Messeno tamen pœnitentiæ tēpus ascriptum est: quia errorem suum falsus est: pœnitendiq; tempus petiit. Idem quoque

Ioannes
damase-
nus

Fœlix basilicam sancti Agapiti ædificauit: non longe a basilica Laurētiī martyris. Constituit item: ut ecclesiæ non nisi ab episcopis cōlecrarentur. Aiunt autē huius tempore Theodorū præsbyterum græcū librum cōtra hæreticos scripsisse de cōuenientia ueteris: ac noui testamenti. Sunt etiam qui huic ætati ascribant Ioannem Damasenum uirum doctissimum: ac Theologum insignem. Hic enim librū sententiarum composuit: in quo Gregorium Nazanzenum: Gregorium Enize- num: Dydimum alexādrinum imitatus est: libros quoq; medicæ artis composuit: quibus morborum causas & medelas describit. At Fœlix cum ex institutione sacrorum ordinum: quos in urbe Roma mense Decembri bis habuit præsbyteros octo & .xx. diaconos quinq; episcopos .xxx. creasset: moritur & sepellitur in pauli basilica. Sedit annos .viii. men. xi. dies .xvii. Vacat tum sedes dies quinq;.

GELASIVS .I. PAPA .LI.

Tridentū

Manichei

Acatius

Laus Ge-
lasii

GELASIVS natiōe apher: patre Valerio: eo tempore fuit: quo Theodoricus Clodoueo socero suo Franchorum regi bellum intulit: quod Alarici cum generum Vesogottohorū regem in agro Volgadenſi interfecisset: Vasconiamq; occupasset. Vterq; affinis erat. Iustior habebatur Alarici causa. Vnde socerum genero prætulit. Superatis itaq; Francis ingēti prælio Vasconiā recipit: receptamq; p Almarico Alarici filio donec adolēsceret gubernat. Idē Theodoricus: Siciliā: Dalmatiā: Liburniā: Illyricum: Narbonēsem: Galliam: Burgundiam: suo regno adixit. Tridentum urbem in alpibus muro cinxit: & Italiam: ab externo hoste tutatus est: collocatis Erulis in extremis Italiæ partibus apud p̄toriam Augustam: quorum regem adhuc adolēscētem adoptionē susceperat. Gelasius autem Manichæos in urbe deprehēsos exilio damnat: eorumq; libros apud basilicam diuæ Mariæ publice comburit. Instāte præterea synodo cognita Messenī pœnitentia: eum libello prius satisfaciētem purgatū ecclesiæ suæ restituit. Cū uero intellexisset Petri: & Acatii seditiōib; multa flagitia: & parricidia in ecclesiis gracie committi: confesti meo misit: qui hos si non statim pœniterēt in perpetuū damnarent. Erat autē cōsuetudo primitiuæ ecclesiæ diutius expectare ad gremiū pietatis suæ aliquādo redituros. Confugerat tum Ioānes alexādrinus episcopus uir catholicus illorum seditiōibus uexatus: ad pōtificem romanum: a quo perbenigne & comiter susceptus est. Dedicauit Gelasius ecclesiā Euphemie martyris in ciuitate tyburtina. dedicauit & basilicam sanctorum Nicādri & Eleutherii uia lauicana: & basilicam sanctæ Mariæ uia Laurentina in fundo chrispi uigesimo ab urbe lapide. Clerum quoque amauit & auxit. Pauperes semper mira beniuolētia & charitate complexus est. Ciuitatē romanā a multis periculis liberauit: maxime uero ab inopia rerum: & fame. Hymnos etiam composuit ad imitationem beati Ambrosii. Edidit & libros quinq; cōtra Eutichem & Nestorium. Duos item contra Arrium. Orationes habuit elegantes & graues: Epistolas præterea ad amicos & domesticos fidei scripsit: non minus graues quā doctas: quæ opera in publicis bibliothecis tum legebantur. Sunt qui scribant Gelasium excommunicasse Anastasium imperatorem cōstantinopolitanum Zenonis successorem: quod hæreticis: & Acatio faueret. Vnde constat imperatorem errantem in fide: & monitum si non paruerit a pōtifice romano excōmunicari posse. Eadem auctoritate usus est etiam cōtra Vandalos: eorumq; regem qui Arriana infecti hæresi catholicos cruciatibus & suppliciis persequēbantur. Fuere etiam in primo huius pontificis tē-
pore

pore Germanus & Epiphanius: quorū alter Ticinensis: alter uero campanus episcopus fuit. Ii multū auctoritate & sanctitate sua Italiam a barbaris uexatā iuue-
re orationibus & blanditiis barbarorū corda molientes. Multum præterea tum in
Gallia p̄fecere & Lānoctius abbas Carnotensis & Aurelianus: & Mezentius Pi-
et̄auiēsis uiri optimi ac docti q̄ Clodoueū regem Frāciæ ac Crocildim eius uxore
eo p̄pulere: ut xp̄ianissimi fierent: & fidem catholicam ubiq̄ tutarent. Sūt q̄ hanc
laudē remigio uirō sanctissimo ascribant. Gelasius at̄ postea q̄ præsbyteros duos
& .xxx. diaconos .ii. ep̄os septē & .lx. creasset mori: ac sepellit in basilica b̄ti Petri
ap̄li. xi. kal. Decēbris. Sedit ānis .iiii. mē. viii. diebus. xvii. Vacat tū sedes dies. vii. aī. xxyiii.

ANASTASIUS .II. PAPA LII.

ANASTASIUS secundus: patria Romanus: patre fortunato Anastasio
impante fuit: quo tempore transmundus Vādalorū rex & catholicas ec-
clesias claudic: & centū ac .xx. ep̄iscopos exulatum in Sardinia mittit. Fe-
rūt tum apud Carthaginem Olimpiū quēdam Arrianū ep̄m sanctā Tri-
nitatem publice in balneis detestantem tribus fulminibus ictum cōcidisse: eiusq̄
cadauer exustum omnino fuisse. Cūq̄ item Barbas qdam Arrianus episcopus: ne
scio quem baptizaturus esset his uerbis: Baptizat te barbas in nomine patris p̄ fi-
lium in spiritu sancto: ferunt aquam nusquam comparuisse: quo miraculo p̄mo-
tus q̄ characterem expectabat: confestim ad nostros transiit. Anastasius uero (uo-
qdam scriptores referūt) Anastasium imperatorem excōmunicauit quod acatio-
fauere: tam et̄si postea ipse ab Acatio seductus: dum eū reuocare clanculū tentat
clerum a se grauiter alienauit: q̄ se a cōione pōtificis: tum maxime subtraxit: quod
etiam sine catholicorum consensu Photino thessalonicensi diacono communicas-
set: q̄ tum Acatii errorem imitabatur. Hanc ob rem ferunt diuino nutu hominem
subito morbo correptum interiisse. Sunt qui dicant eum in Latrinam effudisse in
testina: dum necessitati naturæ obtemperat. Huius temporibus Fulgentius
ne apherupensis episcopus: q̄ in Sardiniam quoq̄ cum aliis catholicis a phricæ
transmundo exulatum missus est: nil prætermisit quod ad ueram christi fidem p̄ti-
neret docendo: prædicando: monendo: Edidit & libros de trinitate: de libero arbi-
trio de regulis fidei. Scripsit: & cōtra Pelagianā hæresim. Oratiōes quoq̄ habuit
ad populos elegantes q̄dem & graues. Iuuit et̄ scriptis suis ecclesiam dei Hegesip-
pus uir doctissimus: q̄ & monachorū regulas composuit: & sancti Seuerini abba-
tis elegantī stilo uitam edidit. Faustus autem apud Gallos ep̄s multa tum scripsit
copiosæ & ornata: sed eius illud opus potissimū laudatur: quod contra Arrianos
scripsit in quo ostendit triada hoc est trinitatē essentialem esse. Scripsit & contra
eos q̄ dicunt in creatis aliquid incorporeum esse: qua in re ostendit: tum patrum
sententiā tū diuinæ scripturæ testimoniis solum deū incorporeum dici posse: ne
etiā creata incorporea dicerent. Hæc de Anastasio & eius pontificatu: q̄ ex sacris
ordinibus semel Decembri mense in urbe habitis præsbyteros. xii. ep̄iscopos. xvi.
creauit. Sepultus est autem in basilica Petri. xiii. Kalē. Decēbris. Sedit annum
unum. Men. x. dies. iiii. & .xx. Vacat tum sedes dies quatuor.

SYMMACHVS VNICVS PAPA LIII.

SYMMACHVS natiōe sardus: patre fortunato mortuo anastasio ponti-
fex creat nō sine magna discordia. Nam dū pars cleri Symmachū apud
Basilicam Cōstantinianam pontificē decernit: pars altera apud Basilicā

Cōcilium
Rauen
nas

Gordia
nus

Manichei

Laus Sim
machi

Gemnadi
us

Constantinianam pontificē decernit: pars altera apud Basilicam Mariæ in uia noua Laurētium in locū demortui Anastasii sufficit. Seditio ingēs in senatu ac populo Romano biffariam diuiso orta est: unde omnium cōsensu concilium Rauēnæ indicitur: disculaq; repræsentante Theodorico Symmachus tandē in Pōtificatu cōfirmatur: qui certe magna clemētia usus: Laurentium competitorē Nucerinis episcopum dedit. Verum anno quarto post clerici quidam seditiōibus gaudētes: adiuuatibus festo & probino senatorii ordinis uiris Laurentium reuocāt: quā ex re indignatus rex Petrum Altini episcopum Romā mittit: qui pulso utroq; ledē teneret. Verum Symmachus habita cētum & .xx. episcopos. Synodo & obiecta constanti animo diluit: & omnium sententiis obtinuit ut Laurētius & Petrus maiorum omnium capita relegerēt. Orta autē ob hanc rem tāta seditio Romæ est ut multi tū ex clero: tū ex populo passim caderentur: nec sacris uirginibus parcerēt Opprimēt eo tumultu Gordianus præsbyter uir optimus ad uicula sancti Petri nec finis tantæ cedis factus fuisset: in Faustus consul clericos miseratus contra Probinum tanti mali auctorem arma sumpsisset. Respirante deinde aliquantulū rep. christiana: Clodoue^o pullis Arriāis hæreticis & catholicos reduxit: & Parisiorum ciuitatem regni caput cōstituit. Symmachus uero Manicheos tum ab urbe expulit eorūq; liberos ante fores Constantinianæ basilicæ concremauit. Basilicam uero multas aut ornauit aut a fundamentis erexit. Nam & templū beati Andreæ apostoli apud sanctū Petrum ædificauit. multoq; argento & auro exornauit: & templum ipsius apostolorū principis ac porticū marmoribus opere uermiculato: in augustiorem formā redegit. Gradus quoq; ipsius basilicę ampliores fecit: aliosq; gradus sub diuo dextra leuaq; episcopia p̄terea construxit. Aedificauit etiā basilicam Agathæ martyris uia aurelia in fundo Lardario. Basilicam sancti Pācratii cū arcu argēteo librarum. xv. In basilica Pauli renouauit: apsidam cui ruina imminēbat: picturisq; ornauit: post apsidam uero aquam introduxit: balneūq; a fundamentis erexit. In urbe autem basilicam sanctorum Syluestri & Martini a fundamentis extruxit: iuxta Traiani thermas ubi & supra altare cyborum fecit argēteū librarum. xx. Arcus argenteos librarum. x. Cōfessionem argēteam librarū. xv. Suggestum quoq; erexit porphyreticis & crustis marmoreis insignē. Fecit & gradus basilicæ Ioannis & Pauli post Apsidem. Auxit & basilicam archāgeli Michaelis: aquamq; introduxit. Sanctorū Cosmi: & Damiani Oratoria a fundamentis erexit uia tyburtina in fundo Paciano: adiuuantibus Albino & Glaphyra illustribus uiris. Pauperibus quoq; ad basilicas Petri & pauli habitacula extruxit curauitq; ne qd eis deesset qd ad uictum pertineret. Amator enim pauperū fuit: & episcopis ad cæteris clericis in Aphrica & Sardinia p̄pter catholicā fidem exulatibus pecunias & uestes subministrabat. Reparauit etiā Basilicā sanctę felicitatis: & apsidam beatę Agnetis cum basilica quæ ruinā minabātur in meliorem formam restituit. Redemit & captiuos in diuersis puinciis multa pecunia. Constituī itē ut die Dominico uel nataliciis martyrum caneretur hymnus: Gloria in excelsis deo Cœmeterium quoq; Iordanorum uel fecit uel in meliorem formā redegit. Nil postremo omisit quod ad oīpotentis deī gloriā pertineret. Huius quoq; tempore ecclesiam dei multum iuuit Gemnadius Masiliēsis episcopus qui diligēs Augustini imitator & librum de dogmatibus composuit: & quid cuiq; ad salutē necessariū esset declarauit. Scripsit itē de uiris illustribus Hieronymū imitatus. Simmachus autē creatis

creatis duobus: & .xc. præsbyteris: diaconis. xvi. episcopis. cxyii. habitis de more sacris ordinibus moriens ad basilicam Petri sepellitur. xiiii. kalen. Augusti. Sedit autem annis. xv. Men. vi. diebus. xxii. Vacat tum sedes dies. vii. a. mēib.
septē die-
b. xxyiii.

HORMISDA VNICVS PAPA LIIII.

HORMISDA patria Frusiniensis: patre iusto ad Theodoricū & Anastasii tempora peruenit a consulatu senatoris usque ad consulatum Boetii & Symmachii: quos Theodoricus ob suspicionem affectatæ libertatis exilio primo mox carcere afficit. In hac calamitate constitutus Boetius multa scripsit. quæ adhuc leguntur. Transtulit & pleraque ex Aristotele eademque commentatus est. In Mathematicis doctissimus est habitus quod eius musicæ arithmeticæ ostendunt. Postremo uero cum Symmacho senatore Theodoricū iussu necatur. Sunt autem qui scribant Boetium tantam calamitatem subiisse quod in Arrianos inueheretur ad quos Theodoricus declinauerat. Superior sententia mihi uerior uidetur. Hormisda autem hortante Theodorico prouincialem synodum in urbe habuit: omniumque consensu Eutichianos iam antea improbatos damnauit Ioannem quoque constantinopolitanum episcopum litteris & nunciis adhortatus est: ut ab eadem hæresi desisteret: crederetque duas in christo naturas esse diuinam: & humanam. Desiit parere Ioannes Anastasii uiribus fretus quæ non ita multo post fulmine ictum dedisse poenas creditum est: tum propter hæresim quæ grauis erat: tum uel maxime: quia legatos ab Hormisda missos contra ius gentium magna affecterat contumelia: reiectos enim a se nauis quassa & rimosa ea conditione nauigare iussit: ut recta in Italiam redirent: nec ullum græciæ litus attingerent. Hæc etiam eisdem mandata ad pontificem dedisse referunt: ut sciret imperatoris proprium esse imperare: & non imperata pontificis aut cuiusuis alterius accipere. Fuere autem Legati Euodius Ticinensis episcopus: Fortunatus Catinensis: Venantinus urbis Romæ præsbyter: & Vitalis diaconus. Mortuo itaque Anastasio. vii. & .xx. imperii anno: Iustino orthodoxæ fidei amator imperium accipit: ac statim nuncios ad pontificem mittit: qui & sedis apostolicæ auctoritatem confirmarent: & pacem ecclesiis omnibus exquirerent: quantum per religionem concederetur. Quare permotus Hormisda Theodorico annuente Germanum campanum episcopum: Ioannem & blandum præsbyteros: Felicem ac Dioscorum diaconos legatos ad Iustinum mittit: qui eos nullo non genere honoris adhibito: effusa obuiâ honoris gratia monachorum: ac magna orthodoxorum & illustrium uirorum multitudine honorifice accepit congratulante clero una cum Ioanne constantinopolitano episcopo. At qui cum Acatio sentiebant istorum aduentum ueriti se in templo quodâ munitissimo incluserunt: & nuncios habita consultatione ad Imperatorem miseræ: affirmantes se nullo pacto in sententiam apostolicæ sedis uenturos nisi ei redita fuerit ratio: quam ob rem Acatius damnatus est: hos omnes Iustinus ex templo atque ab urbe expulit. Idem fecit Hormisda contra Manichæos iterum in urbe Roma pullulantes: eorumque codices ante fores basilicæ constantinianæ incendio consumpsit. Eodem tempore mortuo in Africa transmundo Vandalorum rege: Ildericus filius quem ex captiua Valentiniani filia susceperat regnum obtinet. Hic non hæresim paterni præmitatus: sed matris catholicæ monita secutus omnes catholicos: quos Transmundus in exiliū miserat reduxit. atque eos sub instituto uiuere permisit. Dona præterea multa ac preciosa eodem tempore Romam adornauit.

das basilicas sanctorum sunt missa. Gemas enim magnae aestimationis Clodoveus rex Fraciae misit. Delata & donata: tum aurea: tum argentea Delata euangelia cum tabulis aureis gemmis distinctis a Iustino Impatore uoti gratia. Misit: & Patenam auream librarum. xx. cum hiacynthis. Scyphum aureum gemmis circumdatum. Ornauit & templum Beati Petri Theodoricus rex trabe argentea mille & xl. librarum. Cerostratis argenteis duobus librarum. lxx. Certaui: & Hormisda mulieribus cum his principibus. Locauit enim ante altare constantinianae basilicae coronam argenteam librarum. xx. catharos argenteos sex. Ornauit etiam templum Pauli scyphis argenteis decem. Annis argenteis Tribus. His demum ex sententia peractis cum etiam de more praesbyteros unum & xx. episcopos quinque & l. creasset moritur ac sepellitur in basilica Petri. viii. idus Augusti consulatu Maximi. Sedit annis. ix. Diebus. xviii. Vacat tum sedes dies. vi.

IOANNES .I. PAPA LV.

IOANNES natione thuscus: patre constantio ac consulatu maximi usque ad consulatum Olibrii peruenit. Theodorici regis temporibus & Iustini augusti: qui orthodoxae fidei diligentissimus observator: ut tandem haereticorum nomen extingueret: Arrianos expulit eorumque ecclesias catholicis assignauit. Quam quidem rem Theodoricus aegre ferens. Ioannem pontificem: Theodorum: duosque Agapitos oratores ad Iustinum mittit: qui eum adhortarentur: ut Arrianos restitueret sin secus animatus esset sciret se omnes Italiae ecclesias catholicas praesertim demoliturum: Magnifice & perbeneigne primo quidem excepti legati sunt qui ubi rationem legationis exposuere: cum flectere Iustinum non possent: ad lachrymas uersi ac suppliciter petentes: ut periret Italia una: cum catholicis omnibus subueniret: eo tandem pius hominem perpulere: ut Arrianos restitueret: atque eos uiuere suis legibus & institutis sineret. Sunt qui scribant Theodoricum rabiae scaeuiedii: tum incitatum: Symmachum & Boetium reuocatos ab exilio & carcere eo tempore occidisse: ut cumque sit necatos Theodorici iussu constat: nec multum refert hermisdae: ne an Ioannis temporibus ascribantur. Ioannes autem Rauennam ad Theodoricum rediens: in carcerem proprie conicitur: ac parum abfuit quin eum statim occideret: adeo in hominem exarserat: & fide & moribus cum Iustino sentientem. Perit tamen sanctissimus homo in carcere pedore sitit & inedia: quam quidem sequitiam ira diuina non ita multo post grauiore poena comescuit. Apoplexia enim Theodoricus moritur eiusque anima (ut quidam haeremita uir sanctissimus retulit) in ignem lipareum immersa est. Theodorico autem in regnum Amalasuenta filia successit. cum gnato athalarico: quem ex Eucharico marito susceperat. Quae quidem mulier supra sexum prudentia usa: & patris decreta mala praesertim emendauit: & boetii ac Symmachi filiis bona paterna in fiscum delata restituit: & filium optimis disciplinis erudiuit: aduersantibus Gotthis & acclamantibus: non litteris. sed rei militaris disciplina regem suum imbuendum esse. Iustinus autem senex admodum eodem ferme tempore Iustiniano sororis suae filio imperatore relicto moritur: & Clodoveus Fraciae rex filiis quattuor in regno relictis. Fueret tum in precio & Benedictus Nursinus: qui rationem monasticae uitae Italiae dedit: & Brigida. Scotia mulier sanctissima: & Ioanes Antiochenae ecclesiae praesbyter. qui multa contra eos scripsit: qui in una tantum substantia Christum adorandum censebant: His addidit Isidorus Cyprigium quendam episcopum hispanum: qui eleganter in Apocalypsim scripsit. Ioannes autem Pontifex: antequam Constantinopolim proficisceretur

tria

Theodori
cus

mors
theodori
ci
Amalasi
uenta

Iustinia
nus
Benedi
ctus
Brigida

tria cœmiteria restituit. Primum fuit Nerei: & Archelai uia ardeatina. Secundum sanctorum martyrum Fœlicis: & Adaucti. Tertium Priscillæ. Ornauit etiam altare sancti Petri gemmis & auro. Detulit & secum Iustini imperatoris munere Patenam auream librarum. xx. Calicem aureum cum gemmis librarum quinque: quæ dona una secum perisse arbitror. Creauit etiam habitis de more sacris ordinibus episcopos quindecim. Ferunt corpus uiri sanctissimi Rauenna ad urbem delatum: sepultumque in Basilica Petri. vi. Kalen. Iunii. Olibrio consule. Sedit autem annis duobus. Mensibus octo. Vacatum sedes dies octo: & l.

al. etiâ diebus. xyiii.

FOELIX .IIII. PAPA .LVI.

FOELIX quartus: natione Samius patre Castorio: Iustiniani tempora attingit: qui Bellissario duce in præliis usus de Persis & Vandalis triumphat: quorum gentem in Africam traiciens idem dux præstantis animi & singularis uirtutis superauit ac prope deleuit: capto eorum rege Gelimeris: & in triumphum ducto. Amalasium uero seditionibus Gotthorum diu uexata mortuo filio Atalarico quo cum moleste uixit Theodatum consobrinum suum regni consortem fecit. Erat autem Theodatus ita græcis & latinis litteris edoctus: ut & temporum suorum historiam eleganter scripserit: & Platoniam disciplinam optime calluerit: legnis tamen ad res agendas habebatur. Verum hortante Amalasium Burgundiones: & Alemanos fœlicibus præliis superauit. Fœlix autem rei diuine interim curam gerens: & Patriarcham constantinopolitanum declinantem a fide anathemate notauit: & sanctorum Cosmi ac Damiani templa: quæ adhuc exstant in urbe uia sacra apud forum Romanum ædificauit: quod carmen uermiculato opere notatum adhuc indicat. Basilicam quoque sancti Saturnini uia salaria incendio consumptam restituit. Sunt qui scribant Cassiodorum hac ætate fuisse: qui & senator de regenda reip. multa conscripsit: & Monachus psalterii sententiæ elegantiori oratione ac stilo edidit. Ferunt etiam Priscianum Cæsariensem græmaticum insignem librum suum græmatices tum composuisse. Arator quoque urbis Romæ sub diaconus uersibus hexametris euangelia conscripsit. Laudatur & Iustinianus Valentinæ ecclesiæ episcopus multa enim prædicauit & scripsit ad doctrinam christianam pertinentia. At fœlix habitis de more sacris ordinibus: ubi præbyteros quinque: & hœc esset. diaconos. iiii. episcopos. ix. & xx. moritur: ac in basilica Petri sepellitur. iiii. idus octobris. Annis quatuor. Sedit Mense duobus: diebus. xiii. Vacatum sedes dies tres.

Bellissari

Theodatus

Priscianus
Arator
Laus Iustiniani

BONIFACIUS .II. PAPA .LVII.

BONIFACIUS secundus: patria Romanus: patre Sigilbundo Iustiniano imperante fuit. Quem quidem imperatorem tanti constat ingenii: tantæque doctrinæ fuisse: ut mirum non sit si leges Romanas sparsas & incompuestas in ordinem ad utilitatem hominum redegerit: eaque absciderit quæ superuacanea & inutilia uidebantur. Hac tamen in re consilio & opera Ioannis Patricii Tribuniani Theophili Dorothei usus est: qui tum doctrina: & auctoritate insignes habebantur. Immensum namque illud librorum pellagus. Ad duo enim fere milia librorum fuisse constat coaceruatis simul ab urbe condita usque ad hæc tempora tot iudiciis in quinquaginta libros titulatim digessit: quos nunc digesta: nunc pandectha appellant: quod omnem ciuilem doctrinam contineant. Idem quoque legum Epitomen fecit librorum quatuor. Has autem leges institutiones uocat.

Leges romanæ in compendium rediguntur.

Templū
sanctę So
phie
Dioscor

Dicimus etiam Iustiniani codicem uolumen esse. Sunt præterea q̄ dicāt Iustinia num ipsum libros de incarnatione domini eleganter scripsisse: templumq; in hono rem dei patris. (Nam filius sapiētia patris est) sanctę Sophię: quo nullum est in orbe maius sua impensa: suoq; iussu ædificatum. Huius itaq; tempore Bonifacius pontifex creatur: non sine contentione tamen: Nam & Dioscorus diuiso bissariā clero in demortui Fœlicis locū subrogatur. Exagitatus autem olerus hac seditione diebus octo: & .xx. morte Dioscori a tanta perturbatione tandem liberatur: un Bonifacius ad cōfirmandam ecclesiam conuersus: instituit ne quispiam sibi in epi scopatu successorem deligeret: quod postea multi pontifices confirmarunt. Insti tuit item: ut in demortui locum alter pontifex si fieri posset tertia die sufficeretur: ne dilatio seditionem faceret. Diuisit & populum a clero dum celebraret. Hoc eo dem tempore multi ex Romana nobilitate Benedicti sanctitatz moti: in mōtem Cassinum peruenere religionis gratia: inter quos Maurus quidē: ac Placidus in signes habentur. Laudatur & Dionysius abbas: q̄ tum Romę paschę calculum mira ratione composuit. Facundi quoq; scripta contra Eutichianos quosdā tum pullulantes laudantur. Martinus præterea gentem Sueffionem prædicatione: & scriptis. Arriana hæresi ad nostros traduxit. At Bonifacius cum in pontificatu se disset Annis duobus: diebus duobus: moritur: & in basilica Petri sepellitur. Sedes autem mense duobus: tum uocat.

Bñdictus
Maurus

Martinus

IOANNES II. PAPA LVIII.

IOANNES Secundus: patria Romanus: patre proiecto ex Celio mon te Iustiniani tempore fuit: qui statim ubi pontificatum inijt Anthimum episcopum damnauit: quod in Arrianam hæresim declinasset. Sunt qui scribant hunc episcopum Constantinopolitanum fuisse, Iustinianus uero sedem Romanam ueneraturus Hyppatum & Demetrium episcopos Ro mam: cum muneribus mittit: qui & Romanum pontificem suo nomine saluta rent: & munera hæc beati Petri templo offerent: scyphum aureum circumdatum gemmis librarum sex: scyphos argenteos duos: librarum duodecim: Calices ar genteos duos: librarum quindecim. Interim uero dum hæc dona misisset: Mun dus exercitus Iustiniani dux Salonas Urbem minutissimam capitac: Gothos prælio uincit non incruenta uictoria. Vna enim cum filio egregiæ uirtutis ado lescente Mundus eo prælio occiditur: quo nihil potuit Iustiniano molestius nunciari. Tanti faciebat hominis uirtutem: & fidem. Ioannes autem Pontifex de quo pauca admodum scribunt historici moritur: ubi ex sacris ordinibus se mel habitis præbyteros quindecim episcopos unum & uiginti: creasset sepelli turq; in basilica Petri sex Kalen. Iunii. Sedit annis duobus: Mense .iiii. Vacat tum sedes dies sex.

Mundus
Dux

AGAPETVS I. PAPA LIX.

AGAPETVS patria Romanus: patre Gordiano præbytero ecclesię sanctorum Ioannis & Pauli Pontifex creatus: a Theodato statim ad Iu stinianum mittitur: Ei insensum quod Amalasuntam Athalarici: ma trem in insulam lacus uolsinensium relegauerat: interficique iusserat. Erat enim hæc fœmina ita græcis: & latinis litteris imbuta: ut cū quouis docto dispu tando Cōgredi auderet. Præterea uero ita linguas Barbaroz omniū callebat: ut sine

Laus ama
lasiuntę

finis interprete cum his omnibus loqueretur: qui tum Romanum inuaserat imperium. Huius autem mulieris iterum Iustinianus ita egre tulit: ut bellum Theodato se illaturum minaretur. Agapetus itaq; eo missus ac benigne & honorifice susceptus: cum pacem impetrasset ab imperatore tentatur: ut Eutichianam opinionem confirmaret. Verum cum Iustinianus ab ea re hominem sanctissimum abhorere cerneret precibus minas addit. Tū Agapetus: Ego inquit ad Iustinianū christianissimum principem uenire optaui: sed Diocletianum inueni: quem christianorum hostem fuisse constat. Hac libertate loquendi & dei metu Iustinianus permotus: & fidem catholicam amplexus est: & pulso Anthemio constantinopolitano episcopo qui Eutichianam hæresim tuebatur: Menam catholicum in eius locum suffecit. Agapeto consecrante: qui haud ita multo post Constantinopoli a. annis moritur. cuius corpus oculis plumbeis clusum Romā defertur: ac in basilica Petri sepellitur. Sedit autem mēsis. xi. diebus unde uiginti. Vacat tum sedes: mēsis. xi. diebus. xxi. diebus. xxi. diebus. xxi. diebus.

SYLVERIVS VNICVS PAPA LX.

SYLVERIVS natione capanus: patre Hormisda episcopo: Theodato iubente pontifex creatus: tūc athena non regum sed imperatorum auctoritas interueniret. Plus autem ualere Theodati minæ q̄ decreti ratio. Mortem enim his clericis minatus est: qui nomina sua non subscriberent in creatione Syluerii. Hanc ob rem: & ut etiam Amalasuentæ necem ulcisceretur Iustinianus Bellissariū patricium cum exercitu in Italiā mittit. Nauigans hic primo Siciliam attingit: eamq; in fide imperatoris retinuit. Interim uero mortuo Theodato cū Gothi regem contra uoluntatem Iustiniani creassent: Bellissarius e Sicilia mouens Italiā a tyrānide Gothorū liberaturus in campaniā ueniens: Neapolim mandata imperatoris nequaquā facientem uicapiens accipiens: Gothos oēs q̄ in praesidio erant ac magnā partem ciuium interfecit: ab actis ide uirginibus ac pueris cū omni præda. In tanto autem belli furore: & templa spoliata: & uirgines sacras uiolatas fuisse constat. Inde uero Romanam cum exercitu properans: nocte Urbem ingressus: tantū terroris Gothi: qui in praesidio erant incussit: ut omnes relictis portis ac moenibus Rauennam confugerint. Bellissarius autē superuenturum Vitigim cū ingenti exercitu ratus cuius aperto Marte nequaquā par esse posset: moenia Urbis præpore uallo ac fossa ubi opus esse uidebatur quā celeritate munuit. Superueniente deinde Vitigi cū ingenti exercitu ad centum namq; millia hominum secū duxisse fertur: continere se moenibus Bellissarius contentus fuit: cū non amplius quinque millibus hominum secum duxisset. Castra inter duos aquarū duos locat. Vitigis quo munitiora sunt: quorū altera ad lacinam uiam salter uero ad prætestinā uergit: loque inuicem iungunt: quinto ab Urbe milliaris: & ne aqua Urbē Romā influeret omnes aquarū ductus: quos ad quatuordecim fuisse constat intercisi sunt. Portum quoq; Vitigis cum parte copiarum occupat: qua exrema gaet calamitas Romae inflata est. Cū de bello simul & fame laboratū sit. Inter ea uero instigante Vigilio diacono ciuis Romae & Apocissatū Theodora angusta Syluerio imperatorem additis & ministris pulso Menna ab Urbe Constantinopoli Anthemium reuocat quod diximus ob Eutichianā hæresim damnatum esse. Id autē cū facere potius recusat: scribit ad Bellissariū mulierem pulso Syluerio se eius locū Vigiliū sufficere. Bellissarius autē rei bellicæ intentus re Antoninæ uxoris suæ cū Vigilius

mittiturque quidem subornatis a uigilio testibus: qui affirmaret Syluerium urbem
Romam Gotthis hostibus prodere uoluisse hominem coegit abdicare se pontifica-
tu ac posito pallio cucullam monasticam sumere: q in pontium insulam in exilium
missus non sine opinione sanctitatis moritur. Ferunt Gallos hoc tempore nunciis
& litteris Benedictum rogasse: ut unum aliquem ex discipulis suis ad se mitteret. q
Gallos monasticam uitam edoceret. Quare Benedictus Maurum eo militiq omnia
bus uita: & moribus rationem bene ac beate uiuendi dedit: qui etiam multa mo-
nasteria constituit. Vigilius autem clericis Romanis ex Antoninae sententia ita pe-
tentibus pontifex creatur. At uero Syluerius ubi annum unum, menses quinq da-
es duodecim: in pontificatu uixisset (ut dixi) in insula Pontio moritur: ac sepelli-
tur. xii. Kalen. Iulii. Vacat quidem tum episcopatus dies sex.

VIGILIUS VNICVS PAPA LXI.

Bndictus
Maurus

Synodus
cōstātinopolitana
ΤΕΟΔΩΡΟΣ

Laus Bel-
lissarii

Theodo-
raz

VIGILIUS patria Romanus: patre consule imperante Iustiano: pon-
tifex creatur. Cuius temporibus Constantinopoli quinta Synodus ha-
bita est contra Theodorum: & omnes hæreticos: qui affirmabant beatif-
simam uirginem solum hominem: non etiam deum & hominem peperisse: qua q-
dem in synodo statutum est: ut beata uirgo Θεοτοκος dicereturq deum suo par-
tu nobis edidisset. Interim uero Belissarius auctis copiis cum per annum inte-
grum & dies nouem in cœnia urbis tutatus esset: egredi constituit: & collatis signis
cum Vitige decernere. Is autem copiis suis diffidens: incensis castris Rauennam
magnis itineribus proficiscitur. Eo & Bellissarius propere mouetur: ac Vitigim in
urbe captum cum omni familia & magna procerum partem recuperatq: fere tota
Italia Constantinopolim secum ducit: quito anno posteaquā in Italiam uenerat.
Idem quoq: Mauros, Aphricam uastantes: mira celeritate perdomuit: deoq: hos-
tium manubiis crucem auream gemmis distinctam librarum centis. Cerostrata
duo magni precii Petri apostolorū principi dono misit. Duo item Xenedochias
(quæ nos domos hospitales appellamus) sua impensa Romæ ædificat: quorum
altera in uia lata: altera in Flaminea extabat. Gōdidit & monasterium sancti Iune-
nalis apud Ortam urbem: additis fundis unde Monachi pasceretur. Instabat tum
Teodorum Vigilius pontifex Constantinopolim proficisceretur. Anthemiumq
ut pollicitus fuerat restitueret. Negat Vigilius se id facturum q malis promissis
standum non sit. Censere enim se quæ Agapitus & Syluerius contra Anthemium
hæreticum egissent iure facta esse & propterea eorum acta nullo modo sibi resci-
denda uideri. Irata Theodora Romanis quibusdam adiuantibus Vigiliū in
iudicium uocat: & q eius fraudibus Syluerius circūuētus exulatum abierit: & q
ipso iubente adoleseens quidam a nepote Vigilio Asterii consulis filio cæsus ad
necem sit. At uero ne iudicii poenam Vigilius refugeret: Anthemium quendam
cum his diandatis Romam misit: ut Vigiliū parere recusantem ad se uel etiam
perduceret. Is uero Romam ueniens: mandata facturus in basilica sanctæ Cecilie
hominem comprehendit: uinctūq populo obdormientem in sacralem humum distribuente mo-
re Romano ac captum quibusdā Romanis adiuantibus Constantinopolim per-
ducit. Ferūt Vigiliū tui portyberim de noctū fustibus & saxis cum execratio-
ne a populo impetiri: cūq hac exprobratione. Male meritis de Romanis ex Ma-
la omnia tecū ueniant. In Siciliā uero pueniens concedens his q captū duce-
bant quosdam ad sacros ordines adiungit: huius Ampliatū presbyterum & Va-
lentinum

Iustinianū ep̄m: qui cler̄ & Romanā ecclesiā interim gubernarent. Ei uero e Sici-
lia cōstantinopolim mouēt: Iustinianus cū magno comitatu sit obuiā. Ingridiū-
tur urbē clero p̄cedente usq; ad tēplū sanctæ Sophiæ. Tētare tū Theodora. Vigili-
um ut qd̄ pollicitus erat p̄staret. Cui ille: malle se qd̄ uis suppliciiū pati respōdit
q̄ suā mutare: & cū mulier & qui secū aderāt minis instarent ad Diocletianum
se nō ad Iustinianū quē admodū arbitrabat uenisse dicens: ita celsus est: ut paulū
abfuerit: quintū occideret. Fugiens itaq; in tēplū sanctæ Ephemiæq; haud pro-
cul aberat: inde a crastatoribus trahitur: & iniecto: in collum eius fune tanq; latro
per totā urbē usq; ad uesperā trahit. Deinde uero carceri inclusus: panes & aqua
tantūmodo aliquandiu uitam duxit: ita patiēter & æquā animo ut semp diceret se
etiā peiora merituū: si digna p̄ peccatis pōna irrogaret. Clerici aut̄ qui hoīem se-
cuti fuerāt: partim in exiliū: partim ad excidēda metalla deportati sunt. Verū po-
stea rogantibus Romanisq; iam suā mutauerant: & instante Narsete: quē Iusti-
nianus cōtra Gothos Romā miserat: Vigilius ac exules oēs in patriā remittūtur.
At uero cū Syraculas in siciliā puenissent: Vigilius quem tot malæ rotæ curæ occi-
dere nō potuerant: ex calculo morit̄. Eiusq; corpus Romā deferret̄: & apud sanctū
Marcellum uia salaria sepellitur. Vixit aut̄ in pontificatu tū Romæ tum alibi an-
nis. xv. ii. Mē. sex. dies sex. &. xx. Vacatum sedes eius morte. Mē. tribus. diebus. v.

PELAGIVS . I . PAPA . LXII .

PELAGIVS primus: patriā Romanus: patre Ioanne uicario eo tempo-
re fuit: quo Totila Gothorū rex Tarusio morit̄ cum magno exercitu.
Italiam intradens ac disipiens: adeo ut p̄pter sc̄nitiam & rabiē flagel-
lum dei uocatus sit. Perueniens deinde ad montem Cassinatem in campāniā ite-
rus: gregarii militis habitu a Benēdicto uiro sanctissimo dignoscit̄: & minis deter-
retur: ne it̄ p̄pere in christianos se uariat. Inde uero mouens: in Samnium p̄ficisci
tur: Benēdictum oppugnat: Urbis moenia demolitur: Neapolim obsidet: Cumas
recipit: & magna benignitate ac modestia usus: plerasq; matrōas Romanas ibi ca-
ptas Romā ad sua intactas remittit. Capta deinde Neapoli atq; occupata omni
illa Italia: paratū: quā ad Siciliā uergit: in Romā os mouet: quos quidem occupa-
to: prius portum inde his uehī pōneant: poterāt: ita ac rī obliuione p̄cessit: in o-
pia rerū humanarū quidam uelcerentur carne. Tandē uero Totila p̄ Hostiensem
portam ui irrupēs: Urbem capit: ac direptam incendit. Sunt tamen qui scribāt: urbs
et in animo fuisse urbem seruare: nisi se p̄ noctu p̄cedens per Urbem qui militi-
bus mandarent ut: Urbī parerent. Hoc uero ubi Iustinianus comperit: Narsetē
Eunuchum cum magno exercitu in Italiam prope mit̄. Narsetes enim ut p̄nol-
li scribunt: primo quidem bīliopola fuit. Hunc cum in cubiculum suū accepit
seu imperator cognita hominis uirtute: eum in ordinē patricius asciuit. Pietatis
enim religionis misericordiæ: mūficentiæ: gratiæ: postremo unicū exemplar suū
omnibus erāt. Is igitur acceptis etiā auxiliariū copiis ab Alboino Longobardo
nā rege Gothos inuadit: obtruncat: p̄sequitur. Nam & Totila apud Buxellū ma-
le pugnans occidit̄: & Theias in eius locū suffectus: non longe a Nucera fortiter
p̄gnans: uirtute Narsetis opprimitur. Atq; ita secundo & septuagesimo anno po-
stea Theodoricus rex prior italiā ingressus est: Gothorū nomen cum regno
interiit. Iustinianus quoq; nō ita multo post quadagesimo imperij sui anno mori-
tū: uir qd̄ in memoria dignus: cū merito suo Alamanicus Gothicus Videlicus

Narsete

am

1211 V

1211 V

Totila

1211 V

Benedictus

1211 V

ctus

1211 V

1211 V

1211 V

1211 V

1211 V

1211 V

1211 V

1211 V

1211 V

1211 V

1211 V

1211 V

1211 V

1211 V

1211 V

1211 V

1211 V

1211 V

1211 V

1211 V

1211 V

1211 V

perlicus Aphricanus more veterum imperatorū appellari posset: licet aliorū opera & suo consilio hæc gesta sunt, Pelagius autem ecclesiam dei in tantis perturbatio-
nibus non deferens: constituit ut hæretici: & scismatici cohercerent etiam seculariū manu possent: quando ad sanitatem rationibus non deducerentur. Hic autem ac-
cusatus q̃ malorum Vigiliū causa fuisset: cum Iustinianus eum Vigilio p̃ferret ui-
dente populo & clero crucem tangens: & euangelium iureiurando suscepto: se a
tāto crimine purgat. Inde Narſes ad urbē ueniēs: supplicatioēs pro rebus bene ge-
stis a sancto Pancratio usq; ad sanctū Petrum celebrat Urbemq; a Gothiis libera-
tam: quod fieri potest instaurat. Vna uero cum Pelagio instituit: ne uilius ambitio-
ne uel p̃cio ad quosuis sacros ordines admittatur. Vigilius præterea Valentiniū
notarium suum uirum pbata fidei & religiōis thesauris ecclesie p̃ficiens: basilicam
apostolorū Iacobi & Philippi incogat. Sunt qui scribāt Cassiodorum mona-
chum uirum doctissimum usq; ad tempora Pelagii puenisse: qui primum cōsul: in
de Senator factus postremo mōasticam uitam sp̃etis rebus oībus cōplexus est.
Aīūt & Victorem campanū episcopum librum pasche tū cōposuisse quo potissi-
mum Dionysium abbatem Romanum iuscitiæ arguit: qui paschalē calculum ine-
pte nimium cōposuisset. Ornarunt etiam Pelagii tempora sanctitate: & doctrina.
Sabinus Canulinus Gregorius lingonensis: Bedastus beati Rhenigii discipulus:
& Atrebatum episcopus. Herculanus uero perulinus antistes a totilla interēptus
in sanctos refert. Pelagius autem undecimo sui pontificatus anno mense decimo
die octauo & .xx. morit: & in basilica Petri sepellit: ubi ex sacris ordinibus bis mē-
se decembri habitis: p̃tæbyteros sex & .xx. diaconos. xi. episcopos unde quadra-
ginta creasset. Vacat tum sedes mensibus. iiii. diebus sex & .xx.

IOANNES .III. PAPA LXIII.

Iustinus

IOANNES tertius: patre Anastasio ex illustri genere orto. Iustini tem-
poribus fuit: q̃ Iustiniano successit: cuius certe nulla res similis fuit. Aua-
rus enim improbus: rapax: deorū atq; hominum cōtempтор habitus est.
Hanc ob rē cum totus auaritiæ: & cupiditati in hæretis libidine habendi in istam
am uertitur: cuius uxor sophia imperium usq; ad Tiberii secundi tēpora guberna-
uit. Hæc autē mulier instigantibus quibusdam delatoribus: qui Narsetem oderāt
hominem ab Italia ad secū ignominia uerborū reuocat. Videlicet ut Eunuchus
ad lanam: & pensa rediret. Ferens id iniquo animo: ut par erat Narſes: respondet
se talem orsurū telam: quæ inextricabiles errores annulis atq; inimicis suis præsta-

Sophia

Alboinus
rex longo
bardorum

feret: quod etiam fecit Alboinum namq; Longobardorum regem cum omnibus co-
pis e Pannonia in Italiam ad capescendas sedes uberores q̃ quas in Pannonia oc-
cupauerant litteris & nunciis accersit. Obtempans itaq; Narſetis mōitis Alboinus
Italiam p̃ Syrmū ingressus cū cōiugibus & liberis cūq; exercitu lectissimop̃p̃rio
quidē oēm Venetiā occupat. Inde insubriam ingressus. Mediolanū ui capit ac di-
ripit. Papiā triēnio obsessam in p̃tatem suam tādē redigit. Hæc autē uictoria ta-
tus Alboinus Veronam se cōtulit: quā regni totius sedē cōstituerat. Ibi uero cōi-
uio exhilaratus Rhoſimūdā uxorem ea patera bibere cōpellit: quā ex p̃ris ipsius
mulieris capite a se occisi in poculū redegerat. Erat autē in exercitu Alboini Hel-
mechildis longobardus adolescens forma insignis: & nobilitate atq; armis p̃stanti-
ssimus: cuius cōsuetudie Rhoſimūda q̃dō delectat quēq; in cubiculū secreto da-
cens proposita regni spe Alboinū obtruncare compulit. Verum cū aduersantibus
longobardis

Rhoſi
munda

Longobardis de speregni decidissent:ambo ad longinū quātum Rauēnā præerat
 confugere.Nec ita multo post se ipsos inuicē ueneno petētes: diem extremū clau
 dunt.Multas clades:tum passa Italia est irrumpentibus prouinciā Barbaris:quas
 quidem protendere p̄digia illa tempestate uisa & igneæ acies in cœlo apparētes.
 Ita etiā in immensum tyberis creuit ut inūdatione sua populo Romano magnas
 calamitates intulerit.Interim uero Ioannes pontifex:& sanctorū cœmiteria resti
 tuit:& Iacobi ac Philippi ecclesiā a Vigiliō inchoatam perfecit.Et Narsetem Ro
 manis nō dissimulanter iratum:q̄ de se male opinaretur: idq̄ ad Sophiam scripsit
 sentie Neapoli ad urbem ducit:ubi haud ita multo post Narses morit̄.cuius cor
 pus oculis impositum cōstantinopolim deferret̄. Actum tum demum de nomine
 Italico putassem in tanta rerum perturbatiōe: nisi uiri sanctissimi periture prouin
 ciæ succurrissent.Nā & Paulus patriarcha Aquiliensis:& Fœlix episcopus Tarui Paulus
 sinus Alboinum:ubi Italiā attingit mitiorē. ciuibz suis: & prouinciæ reddidere. Fœlix
 Et Fortunatus uir singularis litteraturæ & eloquentiæ Gallos ad mitiorem cultū Fortuna
 redigit scriptis:& exemplo.Ad sigibertum enim eorum regem libellū de gubernā
 do regno perscripsit:Ac beati Martini uitam eleganter cōposuit.Sunt qui scribāt
 Germanum parisiensem episcopum uirum quidem sanctissimū hoc tempore fuis German
 se:qui Franciæ reges semper in officio continuū: & adeo quidem:ut inter se certa nus
 tum religione:pietate:gratia:humāitate sit.Nil enim in Germano cernebāt:quod
 ipsi non imitarentur:tantum ualent boni pastoris exempla.Ioannes autem cuius
 tēporibus Armeni fidē christi recepere moritur:ac in basilica Petri sepellitur pon
 tificatus sui anno.xii.Mense.xi. die sexto.&.xx. Vacat tum sedes eius morte.Men
 sibus.x.diebus tribus.

BENEDICTVS VNICVS. PAPA. LXIII.

BENEDICTVS patria Romanus:patre bonifacio: Tyberii secūdi Tyberius
 temporibus fuit:quē quidē Iustinus per adoptionē in filiū & regni here
 dem suscepit:ac merito certe cū in hōie ea ornāmēta essent quæ in opti
 mo principe requirunt̄:clemētia:iusticia:pietas:religio:sapientia:cōstātia:& ppe
 tua fortitudo. Verū iter alias eius uirtutes benignus:& liberalis in oēs:potissimū
 uero erga pauperes habitus est:& ob eam rē Dñs largas opes ei subministravit.
 Nā dū semel per ædes suas cōtētius inambularet:cerneretq̄ in pauimēto marmo
 reā crucem:eam religiōis causa:ne pedibus cōculcāretur:auferri iussit:melioriq̄
 loco atq̄ honestiore reponi.Post hanc uero una atq̄ altera inuenta est sub qua tā
 tam uim auris:& argēti reperit. q̄tam hominis beneficētia req̄rebat:cuius quidem
 magnā partem pauperibus erogauit.Ferunt etiā Narsetis thesauros ad eū ex Ita
 lia delatos fuisse:quibus conflatis ad munificentiam:& liberalitatem usus est.Ad
 Sigibertum namq̄ Francoꝝ regem:qui se per legatos inuiserat cum reliquis mu Sygiber
 neribus:quæ magna fuere:aureos etiam quinquaginta singularum librarum misit tus
 quorum pars una imagine principis:signata erat his litteris: Tyberii constantini
 p̄petuo Augusti:Altera uero pars quadrigam cōtinebat cum ascensore atq̄ his
 litteris: Romanorū gloria.Et nequid ad integrā eius fœlicitatē deesset exercitus
 quē in Persas miserat:uictor rediēs tātā p̄dam cū elephantis.xx.auexit quātā nul
 lus unq̄ antea.Hoc req̄rebāt eius merita erga genus humāum:hoc religio in deū
 saluatore nostrū:hoc postremo eius beneficētia erga populū Romanum:quē:&
 armis quoad fieri potuit ab hostibus tutatus est:& in illo ex egypto frum̄to a scæ

missima fame liberauit: interuenientibus Bonifacii pontificis precibus: quem Tyberius mirummodum dilexit & obseruauit. Adeo. n. longobardi longe & late Italia uexauerat diutino bello: ex illa uastatione rerum omnium charitas: & inopia oriretur. Dum hac in Italia agerent Ioannes constantinopolitanae urbis episcopus: orientale ecclesiam quoad fieri potuit in fide continuit legendo: disputando: scribendo: monendo: dicendo licet multos aduersarios habuerit. Idem quoque fecit Leander Tolletanus uel (ut quidam uolunt) Hispalensis episcopus in quo doctrina & eloquentia pariliter certabat. Multa. n. composuit tum ad confirmationem nostri dogmatis: tum ad confutationem Arrianae perfidiae: quam tanquam teterrimam labem Vandalis ex Africa in Hispaniam a Bellisario pulsus secum detulerant. Benedictus autem ut quidam scribunt sollicitudine: & dolore: quem in calamitatibus urbis Romae & perniciem Italiae conceperat moritur quarto pontificatu sui anno: Mense uno: & diebus octo. &.xx. Vacat tum sedes mensibus.ii. & diebus.x.

PELAGIVS .II. PAPA LXV.

PELAGIVS secundus: patria Romanus: patre Vingeldo: a Tyberio ad imperatorem Mauritiū Tyberii generum puenit. Huic. n. & si cappadox erat: imperium tamen ob uirtutem & strenuitatem in rebus agendis commissum est: At uero longobardi cum post mortem Alboini uiginti annis sub ducibus fuissent: Eutharim regem sibi creant: quem & Flauium appellarunt: quo quidem cognomine omnes longobardorum reges deinceps usi sunt. Mauritiū autem pellere Italia longobardos conatus: Sigibertum Francoꝝ regem mercede ad id bellum sollicitat: qui statim comparato gallorum & germanorum magno exercitu cum Euthari decertans: magno accepto incommodo superat. Hac autem elati uictoria longobardi usque ad fretum Siculum peruenere: Urbes Italiae in potestate suam redigentes: quo minus uero urbe Roma diu obsessa potiretur fecere hymbres & quidem frequentes: quibus hostes a mœnibus propellunt. Tanta enim tum aquarum inundatio fuit: ut Noe diluuium renouatum credere. Hac autem una fuit causa quare Pelagius in iussu principis tum Pontifex creatus sit cum extra obsessam ab hoste urbem mitti quispiam non posset. Nil. n. tum a clero in eligendo pontifice actum erat: nisi eius electionem imperator approbasset. Missus itaque constantinopolim ad placandum imperatorem Gregorius diaconus uir optimus atque doctissimus: ubi ex omnia pontificis omnia peregrisset: nequaquam ocio & ingenio suo abusus: & libros moralium in Iob composuit & Eutichiū quemdam constantinopolitanae urbis episcopum ita praesente Augusto disputationibus conuicit: ut omnia quae in libro suo de resurrectione conscripserat: retractare coactus sit. Dicebat. n. corpus nostrum in illa resurrectionis gloria uento aereque subtilius futurum: & ob eam rem tangi non posse. Quod contra illud dominicum est: Palpate & uidete quia spiritus carnem & ossa non habet quemadmodum me uidetis habere. Pelagius autem ubi Gregorium rogatu populi Romani ad urbem reuocasset: & domum paternam in Xenodochio pauperum senum redegit: Hermetique martyris coemiterium ad basilicam Laurentii martyris a fundamentis extruxisset. moritur quare tum pestilentia Europam omnem maxime uexabat anno pontificatus sui decimo: Mense secundo: die. x. Sepultus est autem in ecclesia beati petri in uaticano. Vacat tum sedes mensibus sex. dies octo &.xx.

GREGORIVS .I. PAPA LXVI.

GREGORIVS patria Romanus: patre Gordiano uiro Senatorio: quo omnium consensu inuictus etiam Pontifex creatur: Anno Domini Dc. ac decimonono. Monachus namque erat: ac leuita. Is autem cum principis

principis consensus requireretur: (ut antea dixit) nuncios cum litteris miseratq̃ Mauriciū obsecrarēt ne pateret electionem cleri & populi Romani ea in re ualere. Intercaptæ sunt litteræ a præfecto urbis ac discer præscriptæq̃ aliæ q̃bus rogabatur: ut quē populus ac clerus in pontificem legisset: eundem imperator confirmaret: quo nihil ei nunciari iucundius ac gratius potuit: cum secū familiariter dum constantinopoli erat Gregorius uixisset: filiūq̃ eius e fonte baptismatis leuasset. Remittit itaq̃ Mauricius nuncios: ac q̃dem propere qui Gregorium cōfirmarent: cogerentq̃ hominē sanctissimum pontificatus gubernacula in tanta perturbatione rerum suscipere. Is itaq̃ non sibi ipsi: sed utilitati hominum ac honorī diuino cōsulens: quem certe ob religionem & pietatem rebus omnibus semp ante tulerat: spretis opibus post habitis uoluptatibus: atq̃ omni ambitiōe & potētia. Gubernacula Reip. christianæ suscipiens ita uixit ut usq̃ ad tēpora nostra neminē ex successoribus parem habuerit: ne dum supiorem: uel sanctitatz uitz: uel diligētia in rebus agendis: uel doctrina & scriptis. Nā & librum de sacramentis composuit & antiphonariū tam diurnū q̃ nocturnū: & commentarios in Ezechielem in quadraginta euangelia: in Iob quoq̃ (ut dixi) allegorice ad mores & hystoriā respiciens: eleganter scripsit. Edidit: & libros. iiii. in dialogo: & librum quē pastoralē appellauit ad Ioannē episcopum Rauennatem: de ratione gubernandæ ecclesię. Instituit præterea nequid ornatus & concentus inter sacrificandū deesset: ut antiphona canerentur. Hæc uulgo introitus uocant. Eius quoq̃ inuentū est: ut nouies Kyrieleison caneretur: & alleluia: interpositis septuagesimæ diebus usq̃ ad pascha. Cantatur etiam post euangelium post cōionem suo mandato. Idem quoq̃ in canonem redegit: diesq̃ nostros in tua pace disponas. Præterea uero supplicationes maiores (quas græci litanias uocāt) primus instituit. Stationum quoq̃ magnam partem: maxime autem quæ in basilica Petri habent: die natali Iesu christi: in epiphania: in dominica passionis: in albis paschæ: in ascensione in penthecoste: natalibus apostolorum: in tertia dominica aduentus: in dedicatione eiūsdē basilicæ die festo sancti Andreæ: in cathedra Petri: dum maior litania fit: in sabbato. iiii. temporum. Quid plura de hoc sanctissimo uiro commemorem? Cum omnis institutio ecclesiastici officii ueteris præsertim ab eo sit inuenta: & approbata: quem q̃dem ordinem utinam sequeremur. Non abhorrerēt hodie a lectiōe officii uiri docti: quemadmodū faciunt: ppter barbariem nescio: quā illi latinitati & cōpositiōni additam. Ne uero ulla in re uir sanctissimus ecclesiæ deesset: synodum habuit Synodus apud sanctum Petrum. iiii. & xx. episcoporū: qua certe multa sustulit quæ nocitura: multa ēt addidit quæ profutura fidei nostræ uidebant. Misit: & uiros optimos in Britāniam: Augustinum: & Ioannem: cūq̃ his monachos quosdā probatissimē uitz: quorū monitis & p̃dicationibus fidei nostræ dogma Angli tum primū integre receperunt. Rediere etiam Gregorii opera Gotthi ad unionem catholicę fidei. Sunt præterea qui scribant Gregorium dialogum suū de moribus ad theudelindam Longobardorū reginā misisse: cuius lectione p̃ferocem: & indomitū uiri sui Antharis aīum ad religionem & mitiorem cultum redigeret. Erat. n. mariona inf. Antharis gnisi & fidei xpianæ studiosissima. Nā & basilicā bti Ioannis baptistæ Modociæ Theude- x̃dificauit: quod oppidū decē millibus passuū a Mediolano distat: & eandē eccle- linda- siam p̃diis ac uasis aureis ornauit. Ferūt eo tpe: quo hermichildus a p̃re leuigildo Gotthorū rege interfectus est: q̃ fidem catholicā cōfiteretur. Iesu Christi tunicā:

Mauritius

quæ forte unū militū obtrigerat inuentam esse apud urbē in Zaphath in arca marmorea: eo loci repositam Thomæ hierosolymitani episcopi & Ioannis cōstantinopolitani: ac Gregorii Antiocheni tēpore. Interea uero Mauritius superatis in he-
 truria: & campania Hexarcho romano duce: Lōgobardis in omnia uicia & omnē
 arrogantiam prolapsis legē tulit: ut qui Romanæ militiæ ascriptus esset: nisi finita
 militia: aut mācus & debilis ex uulnere factus: a deo militare nō posset: Hāc ob rē
 motus Gregorius hominem admonet: ne eius religionē impugnet cuius benigni-
 tate ex infima sorte hominum ad summum gradum dignitatis peruenerat. Præte-
 rea uero cum Ioānes constantinopolitanus episcopus habita græcorum synodo
 seipsum cōcomenicum: id est uniuersalē patriarcham creasset monuissetq; Grego-
 rium Mauritius: ut Ioanni obtemperaret. Respondit homo cōstantis ingenii & fī
 dei potestatem ligandi & soluendi Petro traditam: eiusq; successoribus nō episco-
 pis constantinopolitanis: proinde desineret iram dei in se concitare: idū seditiones
 studiose nimium in eius ecclesia serit. Nequaquā uero his malis cōtentus Mauritius
 reuocatis militibus suis qui in Italia erant: Lōgobardos adhortatur: ut spratis fœ-
 deribus iam ictis Romāos adorirētur: quare Agilulphus ex Cisalpina mouēs ua-
 statis longe ac late hetruriæ agris: qua iter faciebat urbem Romā magnis illatis
 calamitatibus integrū annum obsedit: quo quidem tēpore Seuerus aquileiensis
 episcopus in hæresim prolapsus est: quæ multorū malorū seminariū fuit. Nam Se-
 uerus mortuo aquileiensis ecclesia bifariam diuisa est: cum Agilulphus Lōgobar-
 dos rex Ioannem aquileiensem: Gregorius candianū gradensem Foroiulianis epi-
 scopos præfecissent. Agilulphus uero omiſsa spe potiūdæ urbis obſidionē soluēs
 Mediolanum rediit. At Mauritius non sponte sed coacte poenitentia ductus: cum
 Gregorio mitius agere cœpit: q; intellexerat quēdam mōachi habitu indutū: stri-
 ctum gladium in manu tenentem in foro constantinopolitano clamasse: Impato-
 rem breui gladio moriturū: hoc idem eius somnium cōfirmauit: quo se uxore ac li-
 beros cædi uidebat. Interim uero milites stipendiis suis defraudati: Phocam cētū-
 rionem imperatorē creant: & Mauritium obtrūcāt. Vnde uigesimo imperiū sui an-
 no. At Gregorius exornatis quibuscūq; rebus potuit basilicis romāis dedicatq;
 Gothorū ecclesiis: quæ in subura est Agathæ martyris nomie. Fl. Ricimeri uiri cō-
 sularis opus ut litterat siue indicāt: paternam domum in cliuo scauri positā nō lō-
 ge a Circo maximo in monasterium redegit: quo in loco: & hospites cōtinuo acci-
 piebat: & pauperes undiq; confluētes cibo & potu in uita retinebat. Vir certe om-
 ni laude dignus: si uitam: si mores: si doctrinam: si solertiam in rebus: tum diuinis:
 tum humanis inspicias. Neq; est cur patiamur Gregorium hac in re a quibsdam: lit-
 terarum ignaris potissimum carpi: q; suo mandato ueterū ædificia sint dirupta ne
 peregrini & aduenæ (ut ipsi fingunt) ad urbem religiōis causa ueniētes post habi-
 tis locis sacris arcus triumphales & monumēta ueterū cum admiratiōe inspicerēt.
 Absit hæc calumniā a tanto pontifice romano præsertim: cui certe post deum pa-
 tria q̄ uita charior fuit. Multa pfecto ex collapsis ædificiis exedit uetustas. Multa
 pterea demoliunt homines ædificādi gratia. ut cottidie cernimus. Impacta illa fo-
 ramina quæ tum in concauo fornicū: tum in coniuncturis marmorū quadratorū
 ue lapidū uidentur: non minus a romanis q̄ a barbaris auellendi æris causa credi-
 derim. In fornicibus enim quo leuior esset moles: ollas cū nūmismatibus colloca-
 bant. Lapides uero quadratos æneis clauis firmabāt. Factum id quoq; a Romāis
 dixi.

Agilulphus

Seuerus hæreticus

Phocas

dixi: si epirhote: Dalmata. Pannonii: & sex totius orbis terrarum huc missa Romani appellari possunt. Gregorius aut confirmata omni oratione ecclesia dei: anno. xiii. Men. vi. die. x. pontificatus sui moritur: Phocæ uero imperatoris anno secundo: sepelliturque collachrymatibus oibus in basilica Petri ante secretarium. iiii. idus Martii. Eius uero in morte. Men. v. diebus undeuiginti. Sedes romanas tum uacat.

SABINIANVS VNICVS PAPA LXVII.

SABINIANVS cuius patria ignoratur: ac merito quidem Gregorio successit: homo. n. obscuro loco natus obscurior moribus. rebus gestis Gregorii uiri sanctissimi aduersatus est. Nam cum suo pontificatu fame laboraret. instarentque pauperes: ut pietatem Gregorii elemosynis imitaretur: nil aliud responderebat: quod gregorium popularem famam aucupantem patrimonium ecclesie largitionibus dissipasse. Paululum etiam absuit quoniam libri eius comburentur: adeo in Gregorium ira & inuidia exarserat homo maliuolus. Sunt qui scribant Sabinianum instigantibus quibusdam Romanis. hoc in Gregorio. molitum esse quod ueteres statuas tota urbe dum ueteres uiuerent: & obtruncauerint: & desicerint: quod quidem ita uero dissonum est: ut illud quod de abolendis ædificiis maiorum in uita eius diximus. Iacent statue tu propter uetustatem collapsæ: tum etiam quia basibus sublati: uel æris uel marmorum causa stare tantæ moles non poterant. Quod autem capitibus careant mirum nequaquam uideri debet: cum ipsius statue casu ea pars utpote fragilior & ad accipiendam lationem paratior potissimum frangat. Sed quod ego has coniecturas quaero? Videmus statuas excilis capitibus non disfractis iacere: quia facilius est caput statue quam totum corpus deferri: quod hodie quoque fit ab his praesertim qui antiquitatis studiosi sunt. Non est igitur cur tantum facinus Gregorio obiciatur. Ad Sabinianum redeo. Cuius hoc fuisse institutum ferunt: ut & horæ in ecclesiis distinguerentur officii gratias & accensæ lampades continuo retinerentur. Potissimum uero in ecclesia beati Petri. Sunt qui scribant phocæ annuente pacem tum cum longobardis iactam: reddita agilulpho eorum regi filia quæ in bello capta fuerat. Tanta uero hoc tempore apparuerunt prodigia quanta nunquam antea: quibus certe futuræ calamitates portendebant. Nam & cometes uisus est plucidus & Byzantii puer quadrupes nascitur. Et apud Delon insulam duo marina monstra omnino humanam speciem habentia uisa sunt. Sirenes fortasse fuere Acheloi filia: ut aiunt poetae: quod si ita fuisset: nequaquam pro mostro henda erant: cum elementum aquæ animalia terrestribus similia in omni specie producat. Sunt qui scribant tempore sabiniani & Ioannem patriarcham alexandrinum uix pietate: & doctrina insignem: & Latinianum episcopum carthaginensem Ioanni nequaquam dissimilem dignitatem utriusque ecclesie mirum in modum auxisse. Seuerus quoque Latiniani familiaris uir doctissimus multa tum in Vincentinum Cæsar augustanum episcopum scripsit: quod in Arrianum dogma declinauerat. Idem quoque de uirginitate librum ad sororem scripsit: quem aureolum appellauit. At Sabinianus cum annum unum. Menses quinque: dies. ix. in pontificatu sedisset moritur: funusque eius a sancto Ioanne per portam asinariam & portum miluium ad basilicam Petri deferret. Vacat sedes eius morte menses undecim: dies sex & .xx.

BONIFACIVS .III. PAPA LXVIII.

BONIFACIVS tertius prius Romanus: a Phocæ impatore obtinuit magna tamen contentione ut sedes beati Petri apostoli: quæ caput est omnium ecclesiarum: ita & diceretur & haberetur ab omnibus: quem quidem locum ecclesia

Contetio
de sede

contra
ambicum

constantinopolitana sibi uedicare coabatur: fauētibus interdū malis principibus affirmatibulq; eo loci primam sedem esse debere: ubi imperii caput esset. Affirmabant romani pontifices urbem romā unde constantinopolim colonia deducta est caput imperii merito habēdam esse: cum etiam græci ipsi litteris suis principē suū τὸν ποταμὸν αὐτοκράτορα ἰ. romanorū impatorē uocent: ipsiq; cōstātinopolitani etiam atate nostra romēi nō græci uocētur. Omitto quod Petrus apostolorū princeps successoribus suis pōtificibus romanis regni cōlorū clauēs dederit: potestatemq; a deo sibi concessam reliquerit: non constantinopoli sed Romæ. Illud tantum dico multos principes: maxime uero Cōstātinū cōparandæ synodi ac disoluende confutandī uel confirmādī ea quæ in synodis decreta erant: Romanæ sedī tantūmodo concessisse. Merito igitur sedes romana ceteris antefert cuius integritate & cōstantia cūctæ hæreses cōfutatæ sunt & explosæ. Idē quoq; Bonifacius instituit habita synodo eporū. ii. & .lxx. præsbyterorū. xxx. diaconorū trium: nequis sub anathematis culpa in locum demortui pontificis aut epī subrogaret: nisi tertia saltem post obitū eius die: ut uel anathematizarent qui largitione & gratia ad pontificatum uel episcopatū aditū sibi quærerent. Voluit item electionē episcopi a clero pariter & populo fieri eamq; ita ratā fore: si a p̄cipe ciuitatis approbata esset: & si summus pontifex deniq; his uerbis auctoritatem suam interposuisset: uolumus & iubemus. Sancta quippe institutio & p̄ necessaria nostris p̄sertim tēporibus qbus in peius omnia dilabūtur. Est enī simile ueri clerū & populū ac principē ciuitatis si libera suffragia sunt non alium electuros: q̄ qui merito possit & debeat aliis p̄esse: quod est episcopi p̄prium ut uocabulī etymologiā huic rei accōmodatam reperamus. Licet reuera (pace bonorum dicā) multi episcopatum desiderēt explendæ auaritiæ & libidinis suæ causā: non quo cōi utilitari: ut eorum exposcūt officium & nomen consulant. Quæritur enim quātum reddat episcopatus: nō quod oues pascuē in eo sint sed de his satis: Ad Bonifacium redeo cuius cum uicta: ut uideo etiam decreta extincta sunt pontificatus sui mense nono. Sepultus est autem in basilica petri. Vacat tum sedes mense uno. diebus. vi.

BONIFACIVS .IIII. PAPA LXX.

Zachari
as
cacamus

BONIFACIVS. iiii. natiōe Marfus p̄ia Valeriēsis: p̄e Ioāne medico tēplū sanctę Mariæ rotūdæ: quod ueteres pantheon: quia Cybeli & oībus diis cōmune esset a Phoca imperatore obtinuit: cōsecrauitq; quarto idus Maii in honorē beatæ uirginis oīumq; martyrum eiectis prius gētium simulachris lustratoq; tēplo. Vnde postea uirgo ad Martyris appellata est. hoc eodē tēpore p̄sæ rege Cōsdrā in romanas puīcias irrūpētes: superato Phocæ exercitu hierosolymam occupant. Tempia xpianorū prophanāt & diripiunt. Lignum dñicæ crucis inde auferūt. Zachariā uirū sanctissimū eiusdem ciuitatis patriarchā in captiuitatē abducūt. hanc ob rem ab oībus potissimū uero a senatu spretus Phocas: ab Heraclio copiarū & Aphricæ puīciē duce ip̄io ac uita priuat. Cacāus uero Bauarorū rex p̄ pānoniā & Illyricū in Italiā irrūpens: lōgobardorū reges ita supat: ut paulū ab fuerit qn puīciā ipsam caperet ita tñ Forūiulii p̄ditione Romildæ eius amore capte diripuit: ut uix ipsius puīciæ cernerent uestigia. Dū hac i Italia agerent. Ioānes gerūdēsis ep̄s religionē xpī p̄dicatiōe & scriptis ubiq; tuebat. hic. n. genere Gotthus in lusitania natus: ubi sapere aliqd p̄ atatem cœpisset: Cōstātinopoli p̄ficiēscēs: ita græce & latīe doctus inde discessit: ut i lusitaniā rediēs Arriana hæresim

hæresim quæ tum inualuerat facillime confutaret: hanc ob rem barchionā ab hæreticis relegatur. Vex postea mortuo lemungildo rege: q hæreticis fauebat: in patriā rediens: & multa scripsit ad doctrinā nostrā pmentia: & monasteriū cōdidit: orationēq; uiuendi monachis conscripsit. Eutropius quoq; Valētinus ep̄s Hispa nos doctrina & exēplo in fide continuit. Præterea uero Colūbanus abbas uir sanctissimus genere Gotthus (ut quidā affirmāt) ex Scoria in Burgūdiā primo ueni ens Lixonense monasteriū egregiū id qdē extruxit: inde in Italiā abiens apud Bobium in Apennino aliud monasterium amplum sane ædificat iter hetruclos lygures & insubres. His autē hac re nequaquā cedes Bonifacius pontifex domū paternā in monasteriū redegit: fundosq; suos mōasterio ascribit in mōachoz usum. Verū nō ita multo post diē extremū obiens sexto pontificatus sui anno: mense. viii. diē xiii. quo quidem tempore peste fame: & inundatione aquarū laboratum est: sepelitur in basilica Petri. Vacat tū sedes eius morte mēsis. vii. diebus. y. &. xx.

Eutropi⁹
ep̄scopus
Colūban⁹

al. septio

DEVSEDEDIT VNICVS PAPA LXX.

DEVSEDEDIT patria Romanus: patre Stephano subdiacono pontificatum omniū suffragiis adeptus: clerū mirūimmodū dilexit & auxit. Ferunt quidā hunc tātā sanctitatis fuisse: ut quēdā obuiū elephantē morbo laborantem. osculo suo lepra statim liberauerit: constituit autē uir optimus ne filius patrimī puellam e sacro fonte a patre leuatam: ducere in uxorem posset. Eodem quoq; tempore Heraclius magno comparato exercitu multas prouincias a Persis occupatas in potestatem suā redigit. Ducem persarū singulari certamine ex æquo deturbat & interfecit. Cöldroam regem persarū opprimit filiū eius captū: & baptizatum in regnum paternum restituit. Persidē ingressus: turrim Cöldroæ thesauris plenā capit: quoz partem militibus tribuit: partē uero reparandis templis: quæ perse diripuerant & uastauerant: designat. Ipse præterea alia honustus præda cū septem elephantis hierosolymā rediens crucem dñi a persis ablatā secū deferēse eo loci reponit in quo antea fuerat. Captos a persis in priam remittit. Rediens deinde cōstantinopolim lris: & ocio delectatus ad Astrologiā se contulit. Sororistamen suæ filiā tantus imperator cōtra ius fasq; in uxore accepit: & ut sceleris scelus adderet: quod fieri consueuit ubi q; in peiora labitur: ad Eutichianos tranliit: eo potissimū tēpore quo Anastasius persa monachus sub noīe xp̄i a suis captus martyrium passus est: cuius reliquæ postea Roma aduectæ sunt: & in mōasterio beati Pauli repositæ ad aquas saluias: ut uulgo dicūt. Ferunt eodem tēpore Sisebutum Gotthoz regē plurimas Hispaniæ ciuitates: quæ ad romanos defece- rant in fidē recepiſſe: Iudeosq; oēs in regno deprehēſos grauioribus suppliciis ad xp̄i fidem cōpulisse: rogatu (ut aiunt) Heraclii qui in fatis habuerat sibi cauendū a circuncisis esse: cū tamen postea haud satis fati necessitatem circūspiciēs a faracenis circūcisionē obseruantibus oppressus sit. Agebant hæc in oriente: nec suis athletis p fide xp̄i carebat occidēs. Arnulphus. n. Metensis ep̄s cōsilio: & sanctitate Dagobertum francorū regē in officio continebat. diuante amādo traiectensi ep̄o uiro quidē optimo: & religionis xp̄ianę defensore acerrimo. Hispanus quoq; Isidorus hispalensis ep̄s Leandri successor multa tum scripsit: quæ fidē xp̄ianā mī- nifice iuuāt. De sūmo. n. bono de uiris illustribus de uocabulis grāmatices & arymologiis libros cōposuit. Historiā pterea ab Adā usq; ad tpa Heraclii uitas quorundā sanctorum: historiā longobardoz: & breuem quandam Cosmographiā

Heraclius

Anastasi⁹

Sisebutus

Isidorus

stilo satis eleganti edidit. In eo homine pluris facienda est: certe sanctitas q̄ eruditio. Sunt q̄ scribant Isidorum Germanum fuisse: quamq̄ Hispani hunc suū esse affirmant: ut cūq̄ sit satis constat: eū fuisse quauis laude dignum ob doctrinam & sanctitatem. Deus autem dedit cuius tpa ad hęc ēt quæ diximus notiora fecere: & terrē motus: & scabies quædā ita ad Elephātiā tēdēs: ut de formitate cognosci homines nō possent: morit̄ pōtificatus sui anno. iiii. die. iiii. & xx. ac sepellit̄ in basilica Petri. vi. idus nouēbris eius morte episcopatus. tū Vacat mensem unū. dies. xvi.

BONIFACIVS .V. PAPA LXXI.

Eleutherius

BONIFACIVS q̄ntus natione Cāpanus: patre Ioāne: eo tpe pontificatum iniit: quo Eleutherius patricius Romam ab Heraciō missus uindicta Ioānis hexarchi morte semetipsum regē Italiæ creat. At uero cum Romā p̄ficisceret a militibus suis necat̄: eiusq̄ caput constantinopolim mittitur.

Theudelinda

Huius in locū postea Isatius patricius constantinopolitanus hexarcus suffectus est. At Theudelinda (ut diximus) mortuo Adoaldo marito una cum filio regnū Longobardorū sapienter & integre gubernans: inter lōgobardos & Italos pacem decēnio cōtinuit ecclesias multas donis & mūeribus exornauit fundos quoq̄ his

Mahometus

adiecit: quos puentibus sacerdotes uterentur. Anno uero. xii. Heraclii Mahometus arabs (ut qdā uolūt) ut alii persa: nobili genere natus patre q̄ deos gentiū cōleret matre hebraica his malicelici generis magnū in xp̄iano populo excitauit incendiū: & ita magnū: ut uerear ne eius secta nostra potissimū ætate reliq̄as xp̄ianis nois penitus extinguat adeo tepescimus: & aīo ac corpore languidi interitū nrm expectantes cōcidimus. Inualefcit eius secta nunc multo magis q̄ antea. Nam tota Asia & Aphrica/magnaq̄ pars Europæ mahometanis p̄cipibus subiecta est.

Instant nūc Turchi terra ac mari/ut nos tanq̄ cuniculos: ex his Europæ latebris eruāt. Sedemus ociosi: alter alterq̄ expectātes: q̄si hoc malū uniuersæ reipu. xp̄iæ non imineat. Expectāt sacerdotes: ut a secularibus hoc tm̄ bellum: & tam necessariū sumat̄. Expectant itē seculares: ut p̄sbyteri tuendæ religionis cā pecunias in sumptus bellicos polliceant̄ & subministrent: nec in peiores usus effundāt quem admodū facere pleriq̄ consueuere: pecunias elemosynis: & sanguine martyru cōparatas in aurea & argentea uasa & p̄grandia q̄dem fundentes parū de futuro solliciti dei: quem tm̄ utilitatis gr̄a colunt & hoīum cōtemptores. Ad Mahometū re deo: uirū adeo uersutū & acris ingenii: ut cū inter xp̄ianos diu uersatus esset oēs q̄ oīum q̄ ante fuere sectas cognouisse, nouā quādā sup̄stitionem introduxit ut uideamus: qua prope nra religio extincta est. Ausus est ēt cōparato ingēti Arabū exercitu fines Romāi impii turbare: cuius motus Heraclius cito cōpescuit sollicitatis eius ad defectionē militibus pollicitationibus & p̄hemis. Bonifacius at̄ pōtifex uir singularis hūanitatis & clemētix: magna in oēs benignitate: & gr̄a utens: nullo genus officii q̄ bonū pastorem deceret p̄termisit. Instituit p̄terea ne qui ad ecclesias cōfugerēt ide uī retraherent̄: neue acholyti reliq̄as martyru attrēta rēt: q̄ est p̄sbyteri aut subdi. cōi offm̄. Mādauit itē ut quouis in loco sacrilegi anathematizarent̄: ut tue testm̄ iussu p̄cipis uniq̄ ualeret. Cōemiteriū at̄ beati Nicomedis fecit & dedicauit. In clericos uero itēgre uiuētes unice liberalis & munificus fuit. Gallus aut̄ beati Colūbani discipulus: ita occidēte tū uiuebat ut etiā in uita sci nomē mereret̄. Huius uestigia secutus est Eustachius abbas secuta & scā aurea in cuius honorē beatus Eligius monasteriū uirginū ædificauit. Ferunt etiam

Gallus Eustachius

Basilium

Basilium quendam Isidoro æqualem uita moribus & doctrina insignē tum habitum fuisse. Morit̃ autem Bonifacius pōtificatus sui anno. v. die. x. & in basilica Petri collachrymātibus oibus sepellit̃. Eius at̃ in morte diebus. xiiii. sedes tū uacat.

HONORIVS .I. PAPA LXXII.

HONORIVS natione Cāpanus: patre Petronio uiro consulari: eo tpe pōtificatū iniit̃: quo Theudelida moritur eiusq; filius Adoaldus e regno deiicitur: suffecto ī eius locū Arialdo. Instabat tum (ut dixi) Heraclius: arioaldus q de Persis triūphauerat: ut oēs iudei impio subiecti baptizarent̃: Hanc ob rem saraceni & Arabes arma sumētes a natiuitate xpī anno. Dc. tertio ac. xx. ita heraclii duces superarūt: ut hostem scēlicem primo mox infelicissimū reddiderint: duce Mahometo: q cū magnū se dei pphetam assereret: magicis artibus Asiāos: & Mahometus Africanos deludēs: ita populos quosdā cōcitauit noua a se religiōe imbutos ut Paulū abfuerit qn oīno impii nomen delerent: capta alexandria: multisq; aliis Syriæ & cilicię urbibus. Saracenos sectatores suos habuit (a Sara abrahæ legitima. Vnde saraceni uxore: ita appellatos) q̃si legitimo diuinæ p̃fessiōis successores & heredes: Secutus est hō calidissimi īgenii hac in re Hieroboā exemplū q tribui suæ alios colēdū ritus cōscripsit: ne unq Iudeorū impio subessent. Idē postea fecere græci a catholicis dissentientes: nō ob religionē t̃mō: sed ob impiū: cuius grā Nestorianorū Iacobitarū & hebionitarū errores secuti sunt: Vex̃ pōstrēo hac p̃tinatīa eo deducti sūt: ut una cū religiōe & secta impiū oīno amiserint in turpissimā seruitutem redacti. Mahometus aut̃ (ut in Alcorano legit̃) quo magis sectatores suos a religiōe xpīana se iūgeret hæreticos quosdā in cōponēdis legibus: maxime uero Nestoriāos secutus est multa hinc inde cōtra legē Moyseos & euāgelii dei astutæ colligēs: ac in unū q̃li corpus redigens Ferūt Heracliū tū qdem desp̃atiōe & Fædā pacē cū saracenis iniisse & Pyrrhi p̃riarchæ cōstantinopolitani: & Cyri alexādrini ep̃i fraudibus deceptū: in hæresim quoq; monothelitæ: icidisse: unā t̃mō uolūtate in xpō Monothelæ dicentiū uñ nomē accepe. Hos tñ postea tāti erroris auctores hortat̃ Honorio: & uerū añ oculos l̃ris: & nūciis ponēte relegauit Heraclius. Honorius at̃ a rebus externis aliquātulū q̃etis adeptus: doctrīa moribus sc̃issimis oēm p̃pe cleę renouauit. Basilicā bti Petri regulis æneis ex Ioue capitolio sumptis coopuit. Adē agnetis martyris uia nomētana: ut carmē in apside indicat̃: ædem Pācratii uia Aurelia restituit. Tēpla quoq; Anastasii ad aquas saluias: Tēplū. iiii. coronatorū martyrū tēplū beati Cyriaci uia hostiēsi miliario septimo tēplum seuerini apud urbē tiburtinā magnificētissimis opis ædificauit: & argēto auro porphyreticis & marmoreis lapidibus icrustatiōe parietū opere tectorio ope uermiculato exornauit. Restituit et̃ cōmiteriū Marcellini & petri uia Lauicana. Ecclīa quoq; bte Agnetis apud sc̃m Syluestrum: ecclīa beati Hadriani in tribus foris huius mandato & impēsa edificatas fuisse scribūt nōnulli: ut uero unoquoq; sabbato a scō Apollinari ad diuū Petrū iret̃ cū litanis primus instituit. Morit̃ autē uir sanctissimus anno pontificatus sui duodecimo mēse undecimo: die. xvii. & in basilica Petri sepellit̃. iiii. idus octobris. eius morte annū unū mēses. vii. dies. xviii. Sedes iterim uacat.

SEVERINVS VNICVS PAPA LXXIII.

SEVERINVS patria Romanus: patre labieno: indemortui honorii locum subrogatus: ab Isatio totius Italiæ Hexarcho ī pōtificatu cōfirmat̃. Vana enim tunc habebatur clerici ac populi electio: nisi id impatores aut

Isatius eorum Hexarchi confirmassent. Isatius itaq; ob eam causam Romam profectus cū pōtificem cōfirmasset: ne gratuito tñ laboris suscepisse uideretur: thesaurum & sacrarium basilicę lateranęsis adiuantibus Romanis qbusdā spoliat: resistentibus aliquandiu frustra tamen sacerdotibus templi: quorū primates oēs postea in exilium misit. Indignabatur enim Isatius eos tantū in thesauris habere: neq; qcq; inusus bellicos conferre: p̄sertim cum milites inopia rerum omnium tunc laborarent. Huius prędę partem militibus cōcessit: partem secum Rauennā detulit: reliquū uero ad impatorem misit: saracēi aut quos precio conductos ab heraclio diximus: cū eis auarę maligneq; pacta merces p̄solueret: in Syriā p̄fecti Damascū impio subiectam ui capiunt. Deinde uero cum reliqs Arabibus qui domi remanserant coniuncti comeatibus & armis adiuti Mahometi furore incitati: phoeniciā. Aegyptum puagati resistentes tū impio suo: & tum legi Mahometanę passim cadunt. Versi deinde in p̄sas Ormisda persarum rege interempto: nō prius uastandi omnia finem fecere: q̄ saracenorum legem & imperium suscipiunt. Verum Heraclius audita saracenorū licentiā: capta p̄sertim Antiochia ueritus ne hierosolyma: occuparent crucem domini cōstantinopolim deferendā curauit ne iterum in Agarenorū. mānus deueniret. Agarēos. n. gręci arabas appellarūt ob ignominiā q̄si ab agar ancilla abraę ortos neq; ita multo post hierosolyma capta ē. Mahometo aut (ut quidā scribūt) ad Mechā mortuo in principatu calipha succedit: post hūc hali quo quidē pulso: q̄ nimīū sup̄stitiosus esset: alterę caliphā sibi ducē Aegyptii creauere. Ferunt tum ē: ne quid calamitatis deesset: qd̄ Romanū uexaret impiūs. Sisebutū Gotthorū regem oēs Hispanię ciuitates Romanis ademisse: ac tū demum Romāos impare in Hispania desisse. Seuerinus aut pontifex uir singularis pietatis: & religiōis: amator paupum: in calamitosos benignus: in oēs munificus: in reparādis tēplis splēdidus: pōtificatus sui anno. i. men. ii. morit ac sepellit in basilica Petri. iiii. nonas Augusti. Vacat tum sedes men. iiii. dies undetriginta.

IOANNES .IIII. PAPA LXXIIII.

IOANNES quartus natione Dalmata: patre Venatio pontificatū iniēs statim mira pietate usus est. Ex reliqs. n. thesauris: quos Isatius apud lateranū reliquerat captiuos oēs: quos potuit Istrios & Dalmatas a captiuitate redemit. Interea uero Rhotaris: q̄ Arioaldo in lōgobardorū regnū successerat: licet iusticia & pietate insignis habitus sit: ad Arrianos tñ declinat: p̄fususq; est: ut eodē tpe oībus regni sui ciuitatibus duo epī parī potestate pręessent. Alter. n. catholicus: alter Arrianus habebat. Tanti pręterea ingenii fuit: ut leges quę sola memoria & usu retinebant in seriem quādā redegerit: codicēq; ip̄m editū appellari pręceperit. In re aut militari ita pręstans fuit: ut Hetruriā oēm & Lyguriā cum ora maritima: Massiliā usq; in suam redegerit potestatem. Anno deinde sexto regni sui moriens Rhodoaldo filio regnum reliquit. Ferunt sacerdotem quēdam Rhotaris corpus apud templū Ioānis baptistę sepultū noctu apto tumulto spoliasse: solent enim preciosa quādā cū regum corporibus reponi. Hęc ob rem beatus Ioānes homini apparēs ei mortem interminatus est: si deinceps tēplum suum ingredere. Huic. n. sancto Rhotaris mirum immodum in uita deditus fuerat. Idem contigit temporibus nostris Alouisio cardinali patriarchę Agleiensi. Eruto. n. sepulchro ab his spoliat quos ip̄se ex infima sorte hoīum ad dignitatē sacerdotale & meliorē fortunā erexerat. rhodoaldus igit regni gubernacula suscipiens:

suscipiens: Gundibergam regine Theodelindæ filiam in uxorem accipit: quæ reli-
 gionē matris immitata: ut illa Modocetia: sic ipsa Tarracina: Ioannis baptistæ tē-
 plum edificat plurimoq; auro & argēto exornat. At Rodoaldus in adulterio de-
 prehensus a marito adulteræ interficit. Huic autē successit Aripertus Gudualdi fi- Aripertus
 lius: Theodelindæ reginæ frater: qui apud Ticinum saluatoris oraculū condidit
 uariisq; ornamentis insigniuit: & fundis dotauit. Ioannes autē pontifex ueritus ne
 corpora Vincentii & Anastasii aliquando in manus barbarorū deuenirēt: ut Ro-
 mam quā diligentissime ferent curauit: ac iuxta fontem lateranensem in oratorio
 beati Ioannis baptistæ magna cōueneratione collocauit. Sunt q; scribant huius pō-
 tificis tpe & Vincentium beluacensem ep̄m: & muardum archiepiscopum remen-
 sem sanctitate & doctrina in preciosuisse. his addūt & Reginulpham gallam ma-
 tronā genere & sanctitate insignem & Renaldum traiectensem ep̄m uita & mira- Renaldus
 culis clarū. Indocus quoq; his nequaq; inferior est habitus: qui Britonū regis filius Indocus
 spreto regno cum aliquādiu in heremo uixisset: tandē in pago pontio morit. Ioā-
 nes autē pontificatus sui anno primo: Mense nono. die. ix. moriens in basilica Petri
 sepellit: quarto idus octobris. Vacat tum sedes mensem unum: dies tredecim.

THEODORVS .I. PAPA LXXV.

THEODORVS natione græcus: patre Theodoro ep̄scopo hieroso-
 lymis oriundo: pōtificatum iniens: oīa quæ ad dignitatē religionis chri-
 stianæ pertinere arbitrabatur circūspiciebat: ut bonum pastorem decet
 in omnes maxime autem erga pauperes mira benignitate utens. Interea
 uero Heraclius trigesimo impīi sui anno morbo intercutineo p̄iit cum paulo ante
 Theodorū cognomento Caliopam mortuo Isatio hexarchum in Italiā misisset. In
 locum uero demortui Heraclii p̄iō sufficit constantinus filius: q; quarto suscepti Heraclio
 impīi mēse ueneno opprimīt Martinæ nouercæ & heracleonis insidiis: quos qdē
 ad tm̄ facinus (ut aiunt) Pyrrhus patriarcha instigauerat. Heracleon itaq; mor-
 tuo fratre impium occupatio potissimum tpe: quo Cyrus: Sergius: & Pyrrhus:
 Acephalorum hæresim instaurantes: unam operationem in xp̄o humanitatis scī-
 licet & diuinitatis: unāq; uoluntatē prædicabant. Ex his autē Pyrrhus audita hera-
 clii morte redeundi in patriā cupidus ex Africa ubi exulabat Romam ueniens:
 ac errati ueniam petens: non ex animo sed fictē a Theodoro uiuendi formam ac-
 cipit. Verum prius uitam amisit: q; tanto scelere quæsitam dignitatē potuerit obti-
 nere. Senatus. n. populūq; cōstantinopolitanus cognito scelere in Martinā hera-
 cleonemq; cōsurgens: cum hūc naso illam lingua mutilatam relegasset: Pyrrhum
 de fuga retractum interficit. Cōstantium uero cōstantini dolo necati filium impa-
 torem creat: in locū autē pyrrhi paulum ep̄scopum sufficit: quē Theodorus pōt.
 Ro. dignitate priuauit: quia orthodoxæ fidei normā & rationem suscipere recusa-
 bat: adiuuante eius stultitiā constantio in eandem hæresim stolidē nīmīū prolapsus. Constantius
 Conuersus deinde ab hoc certamine pōtifex ad ornāda sanctorū corpora: primi &
 Feliciani martyrum reliquias ex arenario uia nomentanæ ablatas in urbem de-
 ferēs: in basilica Stephani p̄tomartyris in cœlio mōte collocat multis ornāmētis:
 tum ex argento: tum ex auro adhibitis. Idem quoq; basilicā ædificat uia flāminia
 nō lōge a ponte miluio: & statim dedicat. Duo postremo oratoria cōstruxit & or-
 nauit: quorū alterum erat apud lateranēsem basilicam beato Sēbastiano: alterum
 uero uia Hostiēs: Eupolo martyri dedicatum. His ita cōstanter & sanctæ pactis:

moritur pontificatus sui anno.xi.Mense.v.die.xviii.sepelliturq; in basilica Petri pridie idus Maii.Episcopatus autem diebus.ii.&.l.tum uacat.

MARTINVS .I. PAPA LXXVI.

Paulus

MARTINVS primus:patria Tudertinus patre Fabricio in Theodorici locum succectus.legatos statim constantinopolim misit:qui paulū adhortarentur:ut omissis erroribus suis aliquādo ueritatis callem ingrederet.

Rhotaris

Scultēna

Olympi

Colossus

Theodor
rus

Is autem non modo pontifici bene monēti non obtemperat:uerū ēt eius legatos constantii auctoritate abusus:in diuersas insulas relegat. Quamobrē indignatus Martinus synodum centū:&.l.epōꝝ Romæ habuit:in qua enim Cyri alexandrini Sergii:&cPyrrhii dānationē renouauit:& Paulū p̄farchā omni Anathematis uinculo dānatū priuauit.Interea uero dū hæc ita agerent:pax Italiæ quæ iter romanos & longobardos annis.xxx.durauerat:turbari iam cœpta est:Longo bardis oīa ad utilitatem suam trahentibus:cōtra uero recusantibus Romāis quæ p̄ter ius fasq; mandarent:maxime uero cū Rhotaris arriana labe inquatus:nullā ferme ciuitatem haberet:cui nō arrianum pariter & catholicum ep̄iscopum p̄posuisset.Hunc autem errorē emendare conati Theodorus & Martinus rem sepius frustra tēptauerant.Ob has igitur causas instante etiam Theodoro Italiæ hexarcho:bellum lōgobardis indicitur.Non detrectarunt illi certamen:ad scultēnam siquidem Mutinæ amnem acriter utrinq; pugnārū est:tandē uero Theodorus superatus funditur:& fugat:quoq;dem in p̄lio ex suis ad septē millia desiderati sunt.Rhotaris autem tanta uictoria elatus:lynguriā oēm haud magno negotio breuī in potestātē suam redigit.Interea uero constantius fortunam cū duce mutaturus:reuocato Theodoro olympiū hexarchū in Italiā:statim mittitq; priusq; dē & Monothelitarū sectam per oēm Italiā spargeret:& Martinum pontificem:aut interficeret:aut captum ad se perducendum curaret.At olympius Romā ueniens ubi iam synodus habebat:contra hunc atq; alios orientalis ecclesiæ errores:cum uir rus conceptum spargere non posset:Liēctorem suum immisit qui Martinum in ecclesia sanctæ Mariæ maioris caperet:& ad se p̄duceret:uel saltem parere recusantem interficeret.Factorus mandata liēctor dei miraculo subita cæcitate corripit:atq; ita diuinæ maiestatis nutu tantum discrimen tum Martinus euasit:Hac uero orientalis:& occidentalis ecclesiæ discordia fr̄cti Saracenis:Alexādria:cum ingēti classe seluentes Rhodum Peruenere:captaq; urbe.Colossus:fama celeberrimus demoliti sunt:ex cuius ære noningentos camelos.Honustos ferunt.Erat.n. septuaginta cubitorum:cuius auctor chares Lyſippi discipulus habitus est.Deinceps uero occupatis multis ægei maris insulis in Siciliā nauigantes multa dāna siculis intulere:quoad olympius Martini precibus motus: eos insula depulsi non sine magna nauium militum ac sui ipsius iactura. Ibi enim morbo correptus moritur. Constantius uero tot calamitatibus nihilo melior factus Theodorum caliopam cum his mandatis iterum in Italiā mittit:ut primo quoq; tēpore Martinum pontificem ad se uinctum mitteret:eiq; rei sociū addidit paulum pellariū q; tantum facinus curaret.Theodorus a Romanis pbenigne exceptus:cū saluandi causa adire pōtificem simularet:homini cathenas iniicit:ēūq; cōstantinopolim mittit. Vñ postea in chersonesum pōti exiliū cā deportat:ubi quodā btūs Clemēs romanus p̄sul exulauerat.Martinus at multis calamitatibus circūuētus ac inopia reg; oīum pressus:tandē in exilio morit:pontificatus sui anno.vi.mēse uno. diebus

diebus sex &.xx. Sedes autem Romæ. xliiii. Mensibus. tum uacat quia nil certi de sanctissimi uiri morte habebatur.

EVGENIVS .I. PAPA LXXVII.

EUGENIVS primus patria Romanus: patre Ruffiniano e cœlio mōte Martino in pōtificatu successit eodē ferme tpe quo Petrus in locū Pauli hæretici cōstantinopoli sufficit. Hic. n. & si melius aliquātulū de religio- ne sensit q̄ Paulus: non tñ usq̄ adeo eandē fidei normā tenuit: quā sancta Romana ecclesia p̄dicat: & seruat. Cuius qdē l̄ræ Romā missæ duas opationes: & uolunta- tes in xpo negātes ita sunt explosæ: ut clerus ipse iterdicere pōtifici ausus sit: quo minus in ecclesia sanctæ Mariæ maioris sacrificaret: nisi prius tam pphanas l̄ras re- iecisset. Interea uero Grimoaldus dux Beneuētanus Rhomoaldo filio Beneuēti Rhomo- aldo duce relicto: cū ingenti exercitu in Galliā cisalpinā mouens papia ptheritem Me- aldus diolano Gundibertū Arithpti filios expulit. Quod ubi Clodoueus Francoꝝ rex Clodoue intellexisset: casum adolescentum miseratus: magnas copias statim in Italiā misit: us quæ adolescētes in regnū paternum restituerent. In transpadana regione præliū utrinq̄ magna animoꝝ cōcitatione cōmittit: cū illi redire in ditionem paternam hic retinere bello partum conarent. Tandem uero se inclinante ad Grimoaldum fortunas: fusi ac fugati Galli Italia expellunt. Sunt tñ q̄ scribāt Gallos hac rōne de- ceptos esse. Longobardi. n. simulata fuga castra rez: omnium copia actuini potissi- mū plena relinquentes: haud lōge in insidiis cōstitērant. Galli uero castra ingredi- entes rati uerā esse hostium fugā in oēm uoluptatē effundunt epulis: & uino re- plent: quare supuenientibus hostibus cū somno et grauati pasim ueluti pecora si- ne custode iacerent: ita ab hostibus cædunt: ut uix nuncius supfuerit: q̄ tantā cla- dē clodoueo nūciaret. Hac uictoria fræctus Grimoaldus oēm puinciam statim in- ptatē suā redigit. Eugenius aut pōtifex: uir miræ pietatis: religiōis: māsuetudinis: comitatis: munificētiæ: pontificatus sui anno secūdo. mense. ix. morit ac in basilica Petri sepellitur. iiii. nonas Iuniū. Vacat tum sedes mensem unū: dies octo. &.xx.

VITALIANVS VNICVS PAPA LXXVIII.

VITALIANVS patria signius ex oppido Vollcoꝝ: patre Anastasio eo tempore pontificatum inuit: quo cælareā persarum regina nesciēte mari- Cælareā to cū paucis fidelibus cōstantinopolim uenit. Anno. Dc. iiii. ac. lxxx. Quæ quidem ab imperatore honorifice suscepta: nō multo post characterem baptismi suscepit: cuius rei causa profecto uenerat. Hoc ubi intellexisset Persarum rex lega Persæ tos statim cōstantinopolim mittit: qui uxorem ab impatore repetant. Respondet fidem impator in arbitrio reginæ esse standi uel discedendi: proinde eam sciscitent. In- terrogata regina respōdet: se nunq̄ redituram in patriam: nisi rex christiani nomē susciperet: qui statim re cognita cum. xl. millibus hominū cōstantinopolim paca- to agmine ueniens: perbenigne ab impatore susceptus: una cum militibus suis ba- ptizatus in regnum cum uxore reuertit. Postea uero Constantius Cōstantino fi- lio in partem imperii suscepto cōparata ingenti classe cōstantinopoli soluens: Ta- rentū peruenit. Copias et terrestres nauibus onerariis secum uehes. Inde uero ter- restri itinere in samniū ueniēs: obsidere Beneuētū instituerat. Vex ubi itellexit ur- bē ualido p̄sidio: multisq̄ comeatibus Rhomoaldi diligētia munitam eē: Luceriā mouēs: Urbē uī cœpit: ac direptā solo æquauit. Inde aut Acherontiā p̄fectus: cū urbē munitissimā cape non posset Beneuentum oppugnare abhortus statim obsi-

Saburrus dionem soluit:q; intellexerat Grimoaldū ppe diem cū magnis copiis affuturū: ut filio R homoaldo opem ferret. Neapolim igit primo: mox Romā idē cōstantius petens: magna incōmoda in itinere passus est. Saburro autē ciue Romano cū. xx. millibus hoīum apud Phormias relicto q; hostes reprimeret tādē ad urbē puenit pdeūte obuiā pōtifice cum clero: & populo usq; ad sextū lapidem honoris causa Ductus per urbē plaudēte multitudine ad basilicā Petri Palliū auro intextū scō obtulit. Interim uero R homoaldus patris auxilio frātus: Saburrū aggredit & su

Cōstanti- perat: ac plurimos grēcos interfecit. Hac desperatione motus cōstantius qnta po
us urbē di stea q; urbē ingressus est die: ad direptionē cōuersus. Omnes statuas ex ære & mar
ripit more ad ornatū urbis locis insignibus positas: oīa ecclesiāz ornāmēta paulo decē tiora distrahiti: ac nauibus ad id subuectis imponit: plusq; ipse ornāmētōz septem diebus Vrbi detraxit: q; barbari antea ducētis & quinquaginta octo annis. Ne dicant maliuoli: & historiāz ignari: Gregorii pontificis iussu cōminutas esse maiōz statuas & monimēta. Duodecimo aut die Roma in malā rē abiēs grāculus neq; & pfidus Neapolim cōtendēs: inde quoq; in Siciliā pficiscit. Vbiq; tributa a deo acerbe colligens: ut filii obæratī a parētū cōplexibus diuellerent. Cōmoratus ali qdiu in sicilia hō auarissimus: dū syraculis in balneo libidinibus uacat: a suis occidit: in eiusq; locū Mezētius: cuius fraude necatū putāt cōstantiū impator a militibus creat. Magna fuit in hoc hoīe uarietas: nā primo qdē ubi intellexit Vitalianū pōtificatū inisse: nūcios misit: q; ei suo noīe gratularent quicq; euangelia aureis litteris scripta: ac multis gēmīs ornata beato Petro cōdonarent. Deīde uero mutata snia: nec diis nec hominibus pepercit: diuina humanaq; omnia confundēs. At Vitalianus cultui diuino intentus: & regulam ecclesiasticā cōposuit: & cantum ordinauit: adhibitis ad consonantiā (ut quidam uolūt) organis. Theodorum quoq; archiep̄m: & Hadrianum abbatem uiros doctissimos atq; optimos in britāniā mittit (quam Angliā uocant) cum magna potestate ligandi & soluendi: quo britannos in fide prædicationibus & exemplo cōtinerent. Fecere mandata ac qdem diligenter uiri optimi. Librum præterea Theodorus scripsit: quo declarauit: quā pœnitentiā dilui unum quodq; peccatum posset. Sūt tamen qui hoc opus Theodoro pōtifici ascribāt. Vitalianus autem bene: & ex sententiā quātum in eo fugit gubernata ecclesia. anno. xiiii. pontificatus sui mense. vi. morit ac sepellitur in Basilica Petri. vi. Kalē. Februarii. Ep̄atus aut tum uacat. Men. quatuor diebus. xv.

ADEODATVS VNICVS PAPA LXXIX.

Lupus **A**DEODATVS patria Romanus: patre Iouiniano: sex monacho pontifex creatur: eo tempore potissimū quo lupus Foro iulianorū dux regnū Italiæ occupare conatus est. Grimoaldus. n. (ut diximus) a filio R homoaldo duce Bñuētano cōtra cōstantiū impatorē in auxiliū accitus: Lupo (ut aiūt) regnum & oues cōmendauit. In hætruria. n. emylia: & trāspadana Italia oīa tumultu lupus inuoluit. Hāc ob rē Grimoaldus Bauaros duce cacāno in lupū p euniis & pollicitatiōibus mouet q; p̄rio cōgressu a lupo supatī sūt. Vex seqnti die plūm repetētes lupum supant & obtruncāt: ac totum Forum Iulii diripiūt. Grimoaldus autem abeunte ex Italia constantio in Cisalpinā rediens: Forū popiliū sabbato sancto aggressus: cæsis oībus diripuit ac solo æquauit. Propter iniuriā quā eo loci a Rauennatibus acceperat: cū in auxiliū filii pficisceret. Dū uero Arnesites lupi filius adiuuantibus dalmatis ducatū p̄nū repetit: ad Natisonē fluuiū a longobardis

a lōgobardis supatus duce Vectari uicētinorum comite cedit Opitergini quoq;
hāc calamitatē sentire. Domo enim & p̄ia pulsi sunt: quia Arneficis studiosi erāt.
In Sicīlia uero tū quoq; laboratū est: eo. n. ex oībus puīciis Romanis p̄fecti mī
lites sunt ad opprimēdū Mezentiū: cuius dolo cōstantius interfectus fuerat: quo
sublato cum oēs passim dilaberētur: supueniētibus cū magna classe Saracenīs &
Syracusæ & tota insula occupat. Vnde postea honusti p̄da Alexādriā redeūtes:
urbis quoq; Romæ ea ornamēta secū detulere: q̄ Cōstātius Syracusas aduexerat
eo aīo: ut idē cōstātinopolim traicerent. Indicabāt p̄fecto tot clades tot mala: &
stella crinita: quam grāci cometem appellant: quæ tribus cōtinuis mēlibus appa
ruit: & pluuiæ magnæ: ac frequētia tonitrua: q̄lia nunq̄ antea fuere. Sed cæcū est
humanū genus: et si. n. futura præuidet: non tñ ut deceret sibi cauet. Ferūt aut̄ his
frequētib; pluuiis oēs segetes cōculcatas itē renatas esse: & ad maturā frugē p
uenisse: in Cisalpina potissimū. Interea uero Adeodatus uir religione & oī comita
te præditus: in delinquentes clemēs: in pauperes beneficus: in hospites benignus:
erga calamitosos misericors: ecclesia beati Petri uia Portuēsi iuxta pontē Meruli
tum instaurauit ac dedicauit. Auxit & mōasteriū sancti Hērasmī in cœlo mōte edi
ficiis & fundis: ubi ipse mōasticā uitā duxerat. Supplicatiōes quoq; frequētes ha
buīt ad abolēda prodigia: quæ diximus tū apparuisse. Demum uero pontificatus
sui anno. iiii. mensibus. ii. diebus. v. uir sanctissimus morit̄: & ab omnibus fletus ad
basilicam Petri sepellitur. vi. kalē. Iulii. Vaeat tum sedes Men. quattuor. dies. xv.

DOMVS

.I.

PAPA

LXXX.

DOMVS patria Romāus: patre Maurītio: eo tempore pontificatū iniit. Mors
quo Grimoaldus longobardorū rex morit̄ non die post phlebotomiam Grimoal
in brachio factā. dum arcu in colūbā sagittam acriter intendit quod fieri dī
non sine magna neruorū & uenarū contēctione solet unde sanguis sine ulla intermif
sione p̄diit. Fuere in hoc rege multæ præclare corporis & animi dotes. Tantū. n.
prudentia & consilio ualuit: nō solū in rebus externis uerū etiam in domesticis: ut
quædā capitula ac quidē utilia Rhotaris regis edicto addiderit quæ postea legis
formā acceperē. Fuit p̄terea mediocris stature corpore ualidus: capite caluo: pro
missa barba nec animo minus in rebus agēdis q̄ corpore p̄mptus. Sepultus ē au
tē Papīæ in Basilica beati Ambrosii: q̄ ipsa sua impēla ædificauerat. Pertaris autē Pertaris
Ariperti regis filius: quē pulsum a Grimoaldo diximus: dum exul ex Gallia in Bri Aripertus
tāniam traiceret: incerta uoce admonetur ut mortuo Grimoaldo regnū paternū
repetat: qua quidem uoce p̄motus: licet incertus haberet̄ auctor in Italiā rediens
tertio mense post Grimoaldi mortem: regno paterno sine contēctione potitus est.
Eodē ferme tpe Dagobertus Frācorum rex uir callidus & astutus ingenii nec cōsilio
minus q̄ manu p̄mptus morit̄: cuius aīam e manibus demonū lipareā insulā pro
pe attingentiū liberatā ferūt. Dionysii ac Mauricii martyris: ac etiam Martyni cō
fessoris auxilio: quos semp dū uixit: ut patronos coluit: & tēplis honoratiores red
didit. Donus autē Pōtifex honori & cultui diuino cōsulens: uestibulū beati Petri
(quod paradisum uocant) quadriporticum marmoribus strauit: sublatiis (ut arbi
tror) & illa pyramide: quæ in Vaticano est e regiōe molis Hadrianæ. Instaurauit
p̄terea & restituras dedicauit: ecclesiam apostolorum uia Hostiēsi: & ecclesiā bea
tæ Euphemīæ uia appia sitam. Clerum quoq; diuersis ordinibus distixit: & hono
ribus auxit. Monachos uero quosdam. Syros cum Nestorianis sentientes in mō

Saburrus dionem soluit: q̄ intellexerat Grimoaldū ppe diem cū magnis copiis affuturū: ut filio R. homoaldo opem ferret. Neapolim igit̄ primo: mox R. omā idē cōstantius petens: magna incōmoda in itinere passus est. Saburro autē ciue Romano cū. xx. millibus hoīum apud Phormias relicto q̄ hostes reprimeret tādē ad urbē puenit pdeūte obuiā pōtifice cum cleros: & populo usq̄ ad sextū lapidem honoris causa Ductus per urbē plaudēte multitudine ad basilicā Petri Palliū auro intextū sc̄tō obtulit. Interim uero R. homoaldus patris auxilio frātus: Saburrū aggredit̄ & su

**Cōstanti-
us urbē di-
ripit** perat: ac plurimos grēcos interfecit. Hac desperatione motus cōstantius q̄nta po- steaq̄ urbē ingressus est die: ad direptionē cōuersus. Omnes statuas ex ære & mar more ad ornatū urbīs locis insignibus positas: oīa ecclesiāz ornamēta paulo decē tiora distrahit: ac nauibus ad id subuectis imponit: plusq̄ ipse ornamētōz septem diebus Vrbi detraxit: q̄ barbari antea ducētis & quinquaginta octo annis. Ne di cant maliuoli: & historiāz ignari: Gregorii pontificis iussu cōminutas esse maiōz statuas & monimēta. Duodecimo autē die R. roma in malā rē abiēs græculus neq̄: & pfidus Neapolim cōtendēs: inde quoq̄ in Siciliā pficiscit̄. Vbiq̄ tributa a deo acerbe colligens: ut filii obæratī a parētū cōplexibus diuellerent̄. Cōmoratus alī q̄diu in sicilia hō auarissimus: dū syraculis in balneo libidinibus uacat: a suis occi- dit̄: in eiusq̄ locū Mezētius: cuius fraude necatū putāt cōstantiū impator a militi- bus creat̄. Magna fuit in hoc hoīe uarietas: nā primo qdē ubi intellexit Vitalianū pōtificatū iniisse: nūcios misit: q̄ ei suo noīe gratularent̄ quicq̄ euangelia aureis lit- teris scripta: ac multis gēmis ornata beato Petro cōdonarent. Deīde uero mutata snia: nec diis nec hominibus pepercit: diuina humanaq̄ omnia confundēs. At Vi- talianus cultui diuino intentus: & regulam ecclesiasticā cōposuit: & cantum or- dinauit: adhibitīs ad consonantiā (ut quidam uolūt) organīs. Theodorum quoq̄ archiep̄m: & Hadrianum abbatem uiros doctissimos atq̄ optimos in britāniā mittit (quam Angliā uocant) cum magna potestate ligandī & soluendī: quo bri- tannos in fide prædicationibus & exemplo cōtinerent. Fecere mandata ac q̄dem diligenter uiri optimi. Librum præterea Theodorus scripsit: quo declarauit: qua pœnitentia dilui unum quodq̄ peccatum posset. Sūt tamen qui hoc opus Theo- doro pōtifici ascribāt. Vitalianus autem bene: & ex sententia quātum in eo fugit gubernata ecclesia. anno. xiiii. pontificatus sui mense. vi. morit̄ ac sepellitur in Ba- silica Petri. vi. Kalē. Februarii. Ep̄atus autē tum uacat. Men. quatuor diebus. xv.

ADEODATVS VNICVS PAPA LXXIX.

Lupus **Grimoal-
dus** **Arnesites** **A**DEODATVS patria Romanus: patre Iouinianorē monacho ponti- fex creatur: eo tempore potissimū quo lupus Foro iulianorū dux regnū Italiā occupare conatus est. Grimoaldus. n. (ut diximus) a filio R. ho- moaldo duce Bñuētano cōtra cōstantiū impatorē in auxiliū accitus: Lupo (ut aiūt) regnum & oues cōmendauit. In hætruria. n. emylia: & trāspadana Italia oīa tumultu lupus inuoluit. Hāc ob rē Grimoaldus Bauaros duce cacāno in lupū pe- cuniis & pollicitatiōibus mouet q̄ priō cōgressu a lupo supatī sūt. Verē seq̄nti die plūm repetētes lupum supant & obtruncāt: ac totum Forum Iulī diripiūt. Gri- moaldus autem abeunte ex Italia constantio in Cisalpinā rediens: Forū popiliī sabbato sancto aggressus: cæsis oībus diripuit ac solo æquauit. Propter iniuriā quā eo loci a R. auennatibus acceperat: cū in auxiliū filii pficisceret̄. Dū uero Arne- sites lupi filius adiuuantibus dalmatis ducatū pr̄nū repetit: ad Natisonē fluuiū a longobardis

a longobardis supatus duce Vectari uicētinorum comite cedit Opiterginī quoq;
hāc calamitatē sentire. Domo enim & p̄ria pulsi sunt: quia Arneficis studiosi erāt.
In Siciliā uero tū quoq; laboratū est: eo. n. ex oībus puinciis Romanis p̄fecti mi
lites sunt ad opprimēdū Mezentiū: cuius dolo cōstantius interfectus fuerat: quo
sublato cum oēs passim dilaberētur: supueniētibus cū magna classe Saracenīs &
Syracusæ & tota insula occupat. Vnde postea honusti prēda Alexādriā redeūtes:
urbis quoq; Romæ ea ornamēta secū detulere: q̄ Cōstātius Syracusas aduexerat
eo aīo: ut idē cōstātinopolim traicerent. Indicabāt p̄fecto tot clades tot mala: &
stella crinita: quam grāci cometem appellant: quæ tribus cōtinuis mēlibus appa
ruit: & pluuiæ magnæ: ac frequētia tonitrua: q̄lia nunq̄ antea fuere. Sed cæcū est
humanū genus: et si. n. futura prauidet: non tñ ut deceret sibi cauēt. Ferūt aut̄ his
frequētib; pluuiis oēs segetes cōculcatas itē: renatas esse: & ad maturā frugē p
uenisse: in Cisalpina potissimū. Interea uero Adeodatus uir religione & oī comita
te præditus: in delinquentes clemēs in pauperes beneficus: in hospites benignus:
erga calamitosos misericors: ecclesia beati Petri uia Portuēsi iuxta pontē Meruli
um instaurauit ac dedicauit. Auxit & mōasteriū sancti Hērasmī in cœlo mōte edi
ficiis & fundis: ubi ipse mōasticā uitā duxerat. Supplicationēs quoq; frequētes ha
buīt ad abolēda prodigia: quæ diximus tū apparuisse. Demum uero pontificatus
sui anno. iiii. mensibus. ii. diebus. v. uir sanctissimus morit: & ab omnibus fletus ad
basilicam Petri sepellitur. vi. kalē. Iulii. Vacat tum sedes Men. quattuor. dies. xv.

DOMVS

.I.

PAPA

LXXX.

DOMVS patria Romāus: patre Maurītio: eo tempore pontificatū iniit. Mors
quo Grimoaldus longobardorū rex morit non die post phlebotomiā Grimoal
in brachio factā. dum arcu in colūbā sagittam acriter intendit quod fieri di
non sine magna neruorū & uenarū contēione solet unde sanguis sine ulla intermif
sione p̄diit. Fuere in hoc rege multæ præclare corporis & animi dotes. Tantū. n.
prudētia & consilio ualuit: nō solū in rebus externis uerū etiam in domesticis: ut
quædā capitula ac quidē utilia Rhotaris regis edicto addiderit quæ postea legis
formā acceperē. Fuit p̄terea mediocris stature corpore ualidus: capite caluo: pro
missa barba nec animo minus in rebus agēdis q̄ corpore p̄mptus. Sepultus ē au
tē Papix in Basilica beati Ambrosii: q̄ ipsa sua impēsa ædificauerat. Pertaris autē
Ariperti regis filius: quē pulsum a Grimoaldo diximus: dum exul ex Gallia in Bri
tāniā traiceret: incerta uoce admonetur ut mortuo Grimoaldo regnū paternū
repetat: qua quidem uoce p̄motus: licet incertus haberet auctor in Italiā rediens
tertio mense post Grimoaldi mortem: regno paterno sine contēione potitus est.
Eodē ferme tpe Dagobertus Frācorum rex uir callidus & astutus ingenii nec cōsilio
minus q̄ manu p̄mptus morit: cuius aīam e manibus demonū lipareā insulā pro
pe attingentiū liberatā ferūt. Dionysii ac Mauricii martyris: ac etiam Martyni cō
fessoris auxilio: quos semp dū uixit: ut patronos coluit: & tēplis honoratiores red
didit. Donus autē Pōtifex honoris & cultui diuino cōsulens: uestibulū beati Petri
(quod paradisum uocant) quadriporticum marmoribus strauit: sublati (ut arbi
tror) & illa pyramide: quæ in Vaticano est e regiōe molis Hadrianæ. Instaurauit
p̄terea & restituras dedicauit: ecclesiam apostolorum uia Hostiēsi: & ecclesiā bea
tæ Euphemix uia appia sitam. Clerum quoq; diuersis ordinibus distixit: & hono
ribus auxit. Monachos uero quosdam. Syros cum Nestorianis sentientes in mo

naſterio Boetiano deſphenſos & caſtigatos in uaria mōaſteria diuiſit. Boetianūq; Romanis incolendum tradidit. Præterea autē tantū ualuit doctrina & ſanctitate uitæ: ut Rauēnatū eccleſiam a romana iam pridem ſegregatam & ob eam rē Aliocephali appellatā: ſed iſ aplice obtempantē reddiderit. Theodoro eiſdē eccleſiæ pſide in hāc opinione deſcēdente. Sunt et q; ſcribant huius tēpibus: & piectū ep̄m in agro cameracēſi ob fidē martyrii poenā xp̄i & gl̄iam ſubiile: & mezelindī ſcēmi nā ſcompabilis pudicitia: tum hitam: q; ab Ardēio amatore petita: & uariis cruciatibus affecta: etiam pro pſecutore ob crimē dei nutu occæcato: ita orauit ut eiſ p̄cibus homini ſceleſto: & intempanti lux tādē ſit reddita. At donus pōtificatus ſui anno quinto menſe. v. die. x. moritur ac ſepellitur ad baſilicam Petri apoſtoli. iiii. idus Aprilis: cuius in morte ep̄ſcopatus uacat menſibus duobus: diebus. xvi.

AGATHO VNICVS PAPA LXXXI.

AGATHO natione ſiculus: patre Pannonio. Anno dñi. Dcc. ii. ex monacho pontifex creat: uir certe tātæ ſanctitatis: ut leproſum obuiū factū oſculo ſuo ſtatim liberauerit. Tātē p̄terea māſuetudinis: & hūanitatis fuit, ut neminem a ſe unq; triſtē dimiſerit. Naſtus itaq; imperatorē moribus ſuis haud, quāq; diſſimilem monothelita: cauſa conciliū habere cōſtituit. Expectauit itaq; donec cōſtātinus a bello in patria rediret: qui ſaracenos a ſe uictos imperio romano ueſtigales reddidit. At uero cum Bulgari ex Scythia uenientes: Thraciā tum ſuaſſent eorumq; impetū retardare impator conaret ab hoſtibus pānoniā inter: & Meſiam ingenti clade ſuperatur. Hanc ob rem pacem nō æquis cōditionibus inire neceſſe fuit: Pannonia ſiquidē & Meſia hiſ ad incolendū cōceſſa eſt: nō ſine magno reip. xp̄ianæ emolumēto & cōmodo. li. n. tanquā propugnatores noſtri bellū iam. Dcc. lxx. annis contra thurcos chriſtiani nominis hoſtes aſſidue gerunt. Pace itaq; hac ratione parra Agatho pōtifex ſtatim legatos cōſtātinopolim mittit: Ioānem portuenſem ep̄ſcopum: & Ioānem romanæ eccleſiæ diaconum: Hoſ pbenigne ſuſceptos mira charitate Cōſtātinus adhortatus eſt: ut omiſſis cauillationibus & ſophiſticis altercationibus: ex æquo & bono omni cōtrouerſia ſublata duas eccleſias unā tandem facerent. Aderant in ea ſynodo. cc. lxxxix. ep̄i. Delati in mediū ſunt imperatoris iuſſu e bibliotheca cōſtātinopolitana libri uñ antiquoꝝ patrū ſn̄iæ & decreta plegerent. Inuertebāt ueras maioꝝ ſn̄ias Grego. patriarcha cōſtātinopolitāus & Macharius Antiochenus unā tm̄ uoluntatem & opationē in xp̄o eſſe diiudicantes. Vex̄ cum orthodoxi rationibus: & auctoritatibus inſtarent: Agregorium in uerā ſn̄iam deduxiſſent: Macharium p̄tinacē anathematizāt eiſq; ſectatores & Theophanīum abbatē uera ſentientem in locū Macharij Antiochenū ep̄m creat. Hac autē re ex ſn̄ia ſcēliciter geſta: ut deo gratiæ agerent q; utranq; eccleſiam una feciſſent ſn̄ia & animis: Ioannes ep̄s portuenſis octaua paſchæ coram principe ac patriarcha: coramq; populo cōſtātinopolitāo in Baſilica ſanctę Sophiæ miſſam latine celebratā approbantibus omnibus qui tum aderant uerum eſſe ac ſanctum illum ſacrificadi morem: & qui aliter ſentiūt: a recto & honeſto diſcedere. Hęc eſt autem ſexta uniuerſalis ſynodus. cc. & lxxxix. ep̄ſcoporum cōſtātinopoli habita: qua Cyrilli: Athanaſii: Baſilii: Gregorii: Dionyſii: Hilarii: Ambroſii: Auguſtini: Hieronymi: ſententiā concluſum eſt duas naturas & operationes in chriſto eſſe exploſaq; illorum pertinacia qui unicam eſſe in domino uoluntatem dicerent: unde monothelita: uocati ſunt. Priā enim ſynodus. ccc. & xviii. patrum

Cut

(ut antea diximus) Nicæ habita est: potifice Iulio ac cōstantino principi contra Arrium: qui diuersas in trinitate substantias ponebat. Secunda constantinopoli. c. & l. patrū: Gratiani principis: & damasi papæ tēporibus contra Macedoniū: & Eudoxum negātes deū esse spiritum sanctum. Tertia in Epheso. cc. patrū: magno Theodoxio principi: & pontifice Celestino cōtra Nestorium cōstantinopolitanū ep̄m: q̄ uirginem nō deis: sed hoministm̄ genetricem appellauit: quicq̄ aliam psonā carnis: aliā faceret diuinitatis: & seiuncti alterū esse filium deī alterū hominis p̄dicaret. Quarta chalcedoniæ: quæ urbs e regione Byzāti est. Dc. & xxx. patrū Leone pontifice: & Martiano principe cōtra Euthicen cōstantinopolitanū abbatem: q̄ asserere nō dubitabat xpm̄ post humanā assumptiōē nō ex duabus naturis cōsistere: sed sola diuina contentū esse. Quinta cōstantinopoli cōtra Theodory: & hæreticos omnes qui Mariā uirginē solum hoīem pepisse dicebāt nō deū & hominē quā in synodo cōstitutū est: ut beata uirgo theotocos diceret: quia uere deū & hoīem peperat. De sexta synodo satis sup̄ius diximus: i qua etiā plurimū ualuere litteræ Damiani ep̄i Ticinēsis: Māsueti archiep̄i Mediolanēsis noīe missæ: q̄bus hæc potissimū inerāt. Hæc est uera dei & hoīs fides: ut duæ credant̄ in deo uolūtates: duæ opationes. Ego inquit q̄tū ad diuinitatē & pater unū sumus: quātū uero ad humanitatem p̄tinet: pater maior me est. Præterea uero secūdum humanitatem eum in nauī dormientē cernis: si diuinitatē īspicis: uentis: & mari ip̄erat. Agatho uero: cuius tempore post lunæ ac solis eccl̄ysim̄ peste ac grauissimā quidē laboratū est Pontificatus sui anno. ii. Mense. vi. die. xy. moritur: ac sepellitur ad sanctum Petrū iiii. idus Ianuarii. Cuius morte annum unum: Menses quinque: sedes tūm uacat.

LEO II. PAPA LXXXII.

LEO secūdus natiōis siculus: patre Paulo uir doctissimus fuit latine ac gr̄ce. ut eius scripta īdicāt. Præterea uero adeo musices pit⁹ est hitus: ut psalmodiam composuerit: hymnosq̄ ad meliorem cōcentū redegerit: artem exercitatione confirmans. Idē quoq̄ instituit ut in celebratiōe pax populo daret̄. Sextam uero synodum (de qua in Agathone diximus) ita suscepit: ut eosdem anathematizauerit quos sancta synodus p̄sente cōstantino dānauerat. Cōtudit etiā superbiam p̄sulum Rauēnatum: quod Agatho īchoauerat. Instituit. n. ne electio cleri Rauennatis ualeret nisi eadē romanæ sedis auctoritate cōfirmata fuisset. Ante uero hexarchorū potentia frātī diuina atq̄ hūana omnia p̄ arbitrio animi mī scebant: nemini obtemperantes: quasi romāis pōtificibus pares. Leonis quoq̄ īstitutū est: ac quidē sanctū: Q̄ d' utinā hodie obseruaret̄ ne ad archiep̄atum assumptus p̄ uisupalliis: aliorū ue officiorū quicq̄ ecclesiæ p̄solueret. Cū ex hac largitiōe multa quotidiē mala orirentur. Agebantur hæc a Leone cum Rhomoaldus dux Beneuentanus comparato magno exercitū Tarentum: Brundisiū: ac totam apuliam occupat: eiusq̄ uxor Theodata: mulier piētissima ex his manubiis nō longē a Beneuento basilicam in honorem beatī Petri ædificat: addito sacrarum uirginū Cenobio. Morit̄ deinde Rhomoaldus cui Grimoaldus filius sine stirpe uirili succedens: Gisulpho frātī ducatū reliquit. At Leo in quo p̄ter doctrinā & eloquiā singularis religio: mira: pietas: & clementia fuit: quicq̄ omnes uerbis: & exēplo ad iusticiā & fortitudinem: humanitatem benignitatem adhorrabatur: pontificatus sui mense decio morit̄ sepelliturq̄ collachrymātibus oībus tanq̄ publico parēte orbatis ad basilicam Petri. iiii. kal. Iulii. Post eius mortem mēsibus. xi. diebus uno

Superbia
rauenna
tum

Rhomo
aldus

at. anno &.xx.ep̄atus uacat. Breuis fuit huius sanctissimi uiri pontificatus: sed gloria tanta
 uno men- ut diutius uixisse appareat: cum eius nomē omnium laudibus merito celebretur.
 se decimo
 die. xvii.
 exactis

BENEDICTVS .II. PAPA LXXXIII.

BENEDICTVS Iunior patria R.o. patre Ioanne: ab ineunte ætate chri-
 sto militās: diuinæ scripturæ ita operā dedit: ut doctrina & exercitatio in
 rebus diuinis singularis tum haberetur. Addo eius humanitatē: pietatē:
 gratiā in oēs: maxime uero erga pauperes qbus uirtutibus hoīum corda in sibi de-
 iunxit: ut tum unus haberet qui oīum suffragiis in locum demortui Leōis merito
 subrogaret. Ad hūc aut Cōstantinus impator hoīs sanctitatē permotus: actionē
 misit: ut deinceps quem clerus populus exercitusq; R.o. in pontificē delegisset: eū
 dem statim uerū xpī uicarium esse oēs crederet: nulla aut cōstātinopoli principis
 aut Italię hexarchi expectata auctoritate: ut antea fieri cōsueuerat. Id. n. ratū erat
 in creando pontifice: quod princeps confirmasset: uel qui eius uices in Italia gere-
 bat. Pertharis uero longobardoz rex: religionē benedicti: & pietatē imitatus mo-
 nasteriū papie in honorē sanctæ Agathæ ædificat. Eius autē uxor R. hodelida ui-
 ri exēplo permota: extra mœnia Ticiniēsiū basilicā beatæ uirginis extruit: quæ ad
 particas dicit. Hoc aut fecere æmulatione moti: q; intellexerant benedictū pōtifi-
 cē Romæ beati Petri apostoli: Laurentii martyris in lucina Beati Valētiniani uia
 flāminia: uirginis genetricis ad martyres tēpla magnis sūptibus restituisse eadēq;
 ophitico & porphyretico lapide: incrustatiōe parietum ope tectorio: & uermicu-
 lato: argēteis atq; aureis uasis: uestibus inauratis: & holosericis exornasse. Erat &
 Alalchis Perthari in animo maiora templa extruere: sed eum retraxit Alalchis lōgobardus
 Tridētinus dux: qui elatus uictoria quod bauaros ingēti clade superasset in regē
 suū arma mouet. Verū Pertharis cōparato exercitu hoīem primo impetu fundit
 ac fugat: clausum tridēti aliquādiu obsidet: quo quidē noctu fuga inde abeūte tri-
 dento potit. Tāta p̄terea Pertharis regis clemētia fuit ut & hominem ad se redeū-
 tem in gratiā recipit: & eum Brixianoz ducē creauerit. Sūt qui scribāt benedicti
 tpibus stellā iuxta uergiliās per aliquot dies: & noctes apparuisse sereno cœlo in-
 ter natalē domini & epiphaniā. Stellā ipsam apparuisse non negauerim: & quidē
 crinitam: atq; aliquid p̄tendentē. Sed de ortu Vergiliāz nō coheret: nisi id quoq;
 prodigiose factum arbitremur. Aequinoctio. n. uerno oriunt uergiliæ: cū sol arie-
 tis signum ingredit̄ quod fieri cōsueuit. ix. kal. Aprilis: occidereq; incipiunt æqui-
 noctio autumnali: q; autē ex Veseuio mōte cāpāiæ tātus ignistū eruperit: ut loca
 circūquaq; posita exusta sint: minus mirū uidet̄ cū. Pli. ille q naturalē historiā scri-
 psit: ex classe cui tū iussu Traiani præerat: ad uisendū spectaculū p̄fectus cōsum-
 ptus incendio dicat. Vtcunq; sit cōstat tamen non ita multo post cades: rapinas:
 incendia: mortes principum subsecutus esse maxime uero Benedicti pōtificis qui
 ut eque oībus in uita carus fuit: ita post mortē ab oībus ut sanctus: & bene de hūa-
 no genere meritis celebrat. Morit̄ aut pōtificatus sui mēse. x. die. xii. sepelliturq;
 apud beatū Petrū. idibus Maiis. Eius aut in morte sedes uacat men. ii. diebus. xv.

IOANNES .V. PAPA LXXXIII.

IOANNES quintus natione syrus: patria Antiochenus: patre kyriaco
 pontifex creatur eo ferme tempore: quo impator cōstantinus. xvii. impe-
 rii sui anno morit̄: filio Iustiniāno secūdo imperio relicto qua quidē tem-
 pestate saraceni lybiā: & aphricam inuasere: omniaq; mari expōita haud magno
 negocio

negocio occuparunt. Verum Iustinianus confirmato aliqua ex parte imperio: cō Iustinia
paratoq; satis magno exercitu in saracenos mouens eorū duci Abimelech (quem nus.ii.
admiratum uocant) tantum terroris incussit: ut ultro pacem petierit. atq; a phricā abime
restituerit. Sunt qui scribant pacem in decennium his cōcessam. hac conditiōe ta lech
men. ut mille nummos aureos seruū unum ex gente sua equo in sedētem romano
imperatorī singulis diebus penderent. Ioannes itaq; uir singularis religiōis & mā
suetudinis: uno oīum consensu pontifex creatus in ecclesia saluatoris: quæ cōstāti
niana appellatur ad lateranū. ea ratiōe qua Leo.ii. consecrat a tribus epis. Hostiē
si. Portuensi. & Veliternō. quem quidē morē posterī deinceps tenuere. Huius
pontificatum celebrem etiā fecere. & foelix Flauiani patruus. uir tātæ integritas Fœlix
tis: & doctrinæ: ut condiperthus Arithperti filiū longobardorum rex ei baculū
argento & auro insignitum uirtutis gratia dono dederit: & Ioannes pergomaticū
ep̄s cui ob sanctitatē & doctrinam reges etiā & principes honoris gratia assurge
re cōsueuerāt. Ioannes autē & antea & in pōtificatu ualitudinarius: cū libellum de
palli dignitate cōposuisset: pōtificatus sui anno priō morit: sepelliturq; ad sctūm
Petrū. iiii. nonas Augu. eius in morte sedes uacat mēsis duobus: diebus. xix.

CONON VNICVS PAPA LXXXV.

CONON Thracia oriundus in Sicilia educatus inde Romanæ eccle
siæ militans: ex p̄sbytero pōtifex creat. Nam dū Romani Petrū archi
episcopū: exercitus uero Theodorū p̄sbyterū in Ioannis demortui locū
sufficere conarent: tandē post lōgam altercationem in hanc sniam uenere omnes
uirtu diuino impulsī: ut Cononē eligerent: uirū certe tanto principatu dignum si
animi dotes: si corporis inspicimus. Erat. n. moribus: litteratura: pietate: religione
dignitatis specie insignis: quē nonnulli angelicum ob uenerandā caniciem: & dia
gnitatē formæ appellarunt: animi simplicis & integri: modestiæ: & iusticiæ singu
laris: constantiæ & prudentiæ plusq; humanæ semper est habitus. Hanc ob rem e Laus Co
nestigio omnes: ad quos pertinebat eum cōfirmarunt: cum maxīma ac clamatōe nonis
laudum suarum. Idem fecit Theodorus hexarchus Rauennas: cui quidē in magi
stratu mortuo nō ita multo post Ioānes Platyna in hexarchatu successit hūc ego Ioannes
crediderim dedisse nomē meo natali solo: quod Platyna appellatur: in agro Cre Platina
monēsi positum. Nam cum inter hexarchos & longobardorū reges frequētia bel hexarch
la committeretur: haud dissonum uero sit: cum ille locus prope medius inter Ra
uennam & papiam sit: quarum altera lōgobardorum: altera hexarchi sedes habe
retur: ibidem aliquando uel pugnatū esse uel castra habita: quibus ex rebus locis
ipsis plerūq; nomina indita legimus: ut in eodem agro uitellianam oppidum a ui
tellianis castris & ricum bebrignanum nō longe a Bebrico ottonis clade insignē
uidemus. Ad Cononem redeo: qui post initum pōtificatū statim in ualitudinem
incidit: unde Paschalis archip̄sbyter: ac thesauri pontificii dispensator regnādī Paschalis
cupidus: Ioannem hexarchum pecunia sollicitat: ut eius suffragiis post mortē Co
nonis pōtificatus sibi decernatur. Accepit pecuniam hexarchus: quanq̄ nihil eo
rum quæ promiserat deinceps p̄stiterit. Nō erat certe alio prohemio q̄ frustratio
ne dignus homo auarus: & imperādī cupidus: qui thesaurū ecclesiæ: quē manda
to Cononis: tū in elemosynas pauperū: tum in restitutionē templorū erogare de
buerat in largitiōē effuderit quo nihil pōt esse in uiro p̄sertim ecclesiastico dete
stabilis. Hoc nō fecisset Gubertus ep̄s Britannus: uir ea tempestate doctrina &

Integritate uitæ insignis nō: Leodegarius martyr episcopus Augustudinenſis qui Theodorici frācorū regis iuſſu interfectus eſt: q̃ eum perſæpe tyrānidis arguerit. Non Audocnus Rhotomagenſis archieps doctrinā: & ſanctitate nulli ſecundus. Ii enim nō in ambitione & avaritiā: ſed in deo & doctrina ſpē omnē ſuam colloca- runt: unde poſtea condignam: cum apud deum tum apud homines acceperē mer- cedem: ſcēlicitatis æternæ ac gloriæ. Moritur aut Conon pontificatus ſui. Men- xi. die. iiii. ſepelliturq; ad ſanctum Petrum. xi. kalen. octobris. uacat tum ſedes Mē. ii. diebus. iiii. & uiginti.

SERGIVS .I. PAPA LXXXVI.

SERGIVS natione Syrus: patria Antiochenus patre Tyberio Adeoda- ti pōtificis tempore Romam ueniēs in clerum romanum aſcilitur. De inde uero ob eius doctrinam & diligētiam circa myſteria ac rem diuinā per ordines cōſcendens ſanctæ Suſannæ ad duas domos pſbyter cum titulo eius loci creatur. Frequentare tum magis atq; magis cœmīteria cœpit eiſdemq; in locis ſolennia celebrare: qua ex re tātum ſibi nominis comparauit. ut defuncto conone in eius locum ſuſſectus ſit: non ſine altercatione tamen. Populus enim ro. biſſariā diuiſus: hinc Theodorū hinc paſcalem archidiaconū petebat. irruerat iā Theo- dorus cum ſactione ſua interiorem partem epatus lateranēſis: exteriore uero paſ- chalis occupauerat ab oratorio ſancti Sylueſtri uſq; ad baſilicam domus Iuliæ: q̃ campo iminet. Verum cum ibi tāta altercatio & rixa eēt ut depugna non ambige- retur: cum alter alteri ceſſurus nō uideret: niſi ui & armis pulſus: principes ciuita- tis cleri militiæq; Romanæ unum i locum ſedētes qui maxime fieri oporteret ad tollendam ſeditionem conſultant. Tandem uero re ipſa diſcuſſa: cū neutri eorū q̃ ob ambitionē tantos motus concitauerat demandandum pontificatum cenſerēt dei nutu nemine aduerſante Sergium pontificē deligunt: eundemq; e media tur- ba humeris tollentes: primo in oraculum Cæſarii martyriſ: mox in lateranenſem episcopatū detulerūt refractis uī foribus: repulſiſq; hiſ qui locū occupauerāt. At uero Theodorus cognito omnīū conſenſu: Sergium pōtificem ſalutat & oſcula- tur. Idē fecit paſchalis alter cōpetitor: licet inuītuſ: cogente multitudine: quæ ar- mis circūſtrepebat. Hic tamen clanculū Ioannē Platinam hexarchum Rauēna- tem litteris nunciis & pollicitationib; adeo cōcitauit: ut q̃ antea pollicitus erat: largitione corruptus tandē præſtaret: ut idem Ioannes Romā conſeſſim uenerit nullis præmiſſis nūciis: quo negligentes & incautos opprimeret. Verum ubi in- tellexit Sergiū omnium cōſenſu pōtificem declaratum: inſtareq; ut quæ paſcha- lis pollicitus erat ſibi præſtarent: aduarſante Sergio: tantam largitionē impro- baret donaria quædā ex baſilica Petri ſuſtulit. Verum Paſchalis tantī malī cauſa magices accuſatus & conuictus: ut Sortilegus archidiaconatu priuaſ in mōaſte- riumq; penitentiæ cauſa retruditur ubi quinquēnio poſt eadem ſemp pertinacia uſus moritur. Interea uero Iuſtinianus cum in deū tum in homines mira incōſtā- tia uſus: & ſaracenos & uulgaros p̃ter ſcēdera pacis inīta adoritur: a quibus certe plus icōmodi accepi q̃ intulit: & cōſtātinopolim rediens a ciuib; omnibus odio habitus: q̃ ſcāuitiam præfecti urbis non compēſcuiffet: Synodum habuit in qua nonnulla approbata ſunt orthodoxæ fidei nequaquā congruentia. Eadē quoq; Ser- gii apocriſarius: qui tum Conſtātinopoli erat: ſubſcriptione ſua ſtolide nimium cōfirmauit: Vex cū poſtea Romam delata a Sergio exploderent: qui nō unam ſed

Seditio

Theodor-
us

Iuſtina-
nus

sed duas in christo naturas tenebat: ac uirginē theotocos fuisse: ira percitus Iustī-
 niāus Zachariam prothospathariū quem nos principē militiæ dicere possumus
 Romā misit: qui Sergiū ad se uinctum traheret: quod ubi sensere milites hexa-
 chatus italicī raptis propere armis non solum pōtificē a tāta iniuria tutatī sunt: ue-
 rum ēt parū abfuit quin Zachariā occiderēt quem pōtīfex ad secū cōfugientē in
 cubiculo suo aliquandiu conseruatum: clanculum ad imperatorē remisit. Agebā-
 tur hęc Romæ cum leontius annuente Gallanico patriarcha plebe constantino-
 politana ad arma excita refractis oībus custodiis urbis: unde multī nexi prodie-
 re: Iustinianum imperio deiecit: ac trūcis naribus exulatum in chersonesum pōtī-
 mittit. Hęc cū intellexisset Abimelech saracenorū admiratus a phricā statim inua-
 dit: seditionibus cōstantinopolitāorū frātuseo ppere: & leōtius copias suas mittit. **Leontius**
 quæ Barbarorū impetum retardarent: Verum nō ita multo post seditiōe inter eos
 orta: Tyberium quendam ciuem Constantinopolitanū imperatorem erant: qui **tyberius**
 confestim Constantinopolim cum exercitu ad nauigans Leontium capit: & eodē
 affectum supplicio quo Iustinianū diximus in carcerem cōficit: maiori ludibrio
 hominē reseruās: Philippū præterea Nicophori patriciū filiū qui ei in adipiscēdo
 impio fauerat: in exiliū mittit quod rīualibus suis narrauerat se p quietem uidis-
 se aquilam caput suum alis obtegentem: ueritus ne imperium adolescenti porten-
 deretur. Dum hęc constantinopoli agerent Pipinus Austriæ gubernator & dux
 occupādi regnum frāciæ fundamenta iecit. Cum enim intellexisset Bertariū quē-
 dam ignobilem: cuius opera Theodoricus franciæ rex plurimū utebat. omnibus
 odio esse coactis in unum ingentibus copiis in Gallias traicit: ac Theodoricū cū
 Bertario obuim factū: collatis signis fundit fugatq. Salutē sibi Bertarius fuga q
 fuit. In regnum uero Theodoricus sese recipiēs: pipinū uictorem pace sequestra-
 regni gubernatorem & maiorem domus (ut galli aiunt) efficit. Is autē in Austriā **Theodori**
 rediēns: quod a Germāis & lueuis uexari suos intellexerat superatis hostibus i frā-
 ciam denuo rediit: quod mortuo Theodorico regnum ad childepertū eius fratrē **Childe**
 peruenisse cognouerat: eo perueniens & a rege per benigne susceptus: cū filiū Gri-
 moaldum domus regiæ gubernatorem instituisset: i lueuos & germanos iterū rebellā-
 tes in festo animo rediit. At uero Sergius pōtīfex relegato Iustiniāo pacē ac quie-
 te usus: basilicē Petri ab latis ruderibus renouatīq. tignis: stillicidiis: ac parietibus **Laus**
 in antiquam formā restituit. Frontispiciū basilicæ operæ uermiculato exorna-
 uit. candelabra atq. alia templi ornamenta ex auro & argento cōfecit in eadem ba-
 silicam: & partē dominicæ crucis inuenit in capsula ænea: & beatī Leōis corpus ui-
 lius usq. ad tpa sua iacens q eius merita requirēbāt: honestiore ac celebratione lo-
 co reposuit. Statuas apostolorum uetustate exoletas renouauit. Multarū p̄terea
 ecclesiā: quas commemorare longū esset. ornāmēta collapla uel restituit: uel no-
 ua de integro fecit. Cōstituit p̄terea ut i fractione dominici corpis cāeret. Agnus
 dei qui tollis peccata mūdī: miserere nobis: ut letaniæ quoque a sancto Hadriāo
 quottannis ducerentur per urbem diē annūciationis sanctæ genetricis: ac sanctī
 Simonis instituit. Rauēnatibus autem Damianum Berflauardum uero Britanis
 archiepiscopos dedit. Ecclesiam aquileiēsem quintam synodum non omnino ap-
 probantem ad sanitatem doctrinā & auctoritate sua tādē perduxit: Sūt qui scri-
 bant Lambertum uirum sanctissimum apud Leodium: ea tempestate martyrium **Lābertus**
 subiisse: quod Pipinū reprehēderit q uxori pellicem alpiadē superinduxerit. Hoc

Saxones autem facinus ipsius Alpiadis fratrem commisisse: qui postea morbo pediculari consumptus est. Sūt etiam qui scribāt Sergii uirtute & sanctitate Saxones tū primū fidei nostræ characterē sumpsisse. His tot rebus uir sanctissimus insignis; pōtificatus sui anno. xiii. men. viii. die. iiii. & .xx. moritur & in basilica Petri collachrymantibus omnibus præ dolore ob damissum pōtificem cōmunem oīum parētem magno funere sepellitur. vi. idus septembris. Vacat tum sedes mēsem unū diebus. xx.

**al. nono
& cetera**

IOANNES .VI. PAPA LXXXVII.

IOANNES sextus natione græcus: eo tempore pontificatum inīit: quo Theophilatius hexarcus Italiā petens primo in siciliā uenit quod ubi sensere milites itali ueriti: neqd mali eius aduentus portenderet: quod superioribus temporibus fere magis cum pōtificibus q̄ cum impatoribus sensissent ingressurum urbem romam interficere constituerāt. Verū Theophylatius auctoritate Ioannis pōtificis defensus: qui sequestrum se inter ducem & milites fecerat:

Gisulphus

compositis rebus omnibus Rauēnam p̄ficiscit. Interea uero Gisulphus beneuentanus dux militum & hexarchi discordia fretus: Campāiam intrāditi: Sorā & Arpinum occupat: Villas incendit: rusticos & pecora abigit: quibus malis p̄motus pōtifex legatos ad Gisulphum mittit: qui ei mādenti ut omīlis cāpanie & hernicorū oppidīs in samnium reuertatur: quod si secus fecerit: breui sensurum omnipotentis dei in se iram: His mōitis perterritis Gisulphus oppida quæ cæperat restituēs Beneuentum reuertit. Captiuos autem omnes quoad per grarium ecclesiæ sibi licuit Ioannes redemit ex toto samnio cōquisitos. At Iustinianus (quem diximus)

Iustinianus

a Tiberio in chersonesum ponti relegatum: inde fugiens ad Cacamum bauarum puenit a quo primo ita perbenigne susceptus est ut ei filiam in uxorem spopōderit. uerum postea pecūia & muneribus a Tyberio corruptus: hospitem & generū ei proderē instituerat: hoc ubi Iustinianus intellexisset ad Trebellium Bulgarorū regem confugit: a quo etiam nō ita multo post uī & armis in imperiū restituit. At uero dum hæc in Europa agerentur. saraceni occupata Lybia & aphrica ex septa soluētes trāsmisso Atlātico freto oēs hispanias p̄ter astures & cantabros occupāt. Ii enim sicut ultimi fuere in hispania: quos Romāum subigeret imperium ultimi quoq; qui ab eo deficerent: soli postremo: q̄ uestogothorum a se discuterent iugū ita nunc deum accepta xpī fide & religione armis se a perfida saracenorū gēte cōstātissime tutati sunt. Aphrica igit̄ quæ a Belissario primī iustiniani duce recuperata c. & .lxx. annis romāo paruit imperio a saracenis una cū Betica hispaniæ (quā nūc granatam uocāt) tum occupata eorum moribus & legibus iam. Dcc. & .xl. annis obtemperat: cum maxima xpīāi nominis ignominia. Et si hispani qui iactare ingenium & fortitudinem solent: nequeant tantam labem ab Europa propellere. Sūt qui scribāt Bedam: qui eisdē temporibus fuit hāc calamitatē litteris ad principes christiani nominis scriptis lamentatum fuisse: quo bellū in hostes dei atq; hoīum susciperent. Beda enim p̄ter græcæ atq; latinæ linguæ doctrinā: quam non medio critere tenebat ob religionē etiā atq; modestiā uenerabilis cognomētum adēptus est. Scripsit. n. multa in actus apostolorū in Lucā. Edidit & librū de tpibus & Homelias plerasq; quibus multū Gallici sacerdotes utunt̄. Strabo quoq; & Haimo uiri doctissimi Bedæ fratres sunt habiti quoq; alter plerasq; homelias elegātī sermone cōposuit: alter uero Genesim cōmentatus est. At Ioānes Pontifex restituta basilica scī Andree in uaticano sacroq; tecto diui Marci: atq; ornatō altari p̄cipis apostolorum

Beda

Haimo

apostolorum Petri ductis columnis dextra leuaq; moritur: pontificatus sui anno tertio: mense tertio martyrio: ut quidam uolunt. Sed a quo martyrium passus sit non satis constat. Sepultum ad catæcumbas sebastianas uia appia quidam affirmant. Eius ex morte. Vacat tum sedes mensem unum: dies undeuiginti.

IOANNES .VII. PAPA LXXXVIII.

IOANNES septimus natione græcus: patre Platone: eo tpe pontificatus cum iniit: quo Iustinianus constantinopolim reuersus: Tiberium & leontium a quo fuerat imperio deiectus spectante populo interfici iussit. Multos p̄terea ex inimicis e medio sustulit uario genere mortis plerosq; in carcerem cōiecit: quosq; de numero quotidie aliquē supplicio afficiebat: cum nares emūgēdo illatæ iniuriæ reminiscebat. Præterea uero Gallanicū patriarcham constantinopolitanum cōfossū oculos Romā exulatum misit. Cyrum abbatem: cuius munificentia in ponto illuxerat in locū Gallanici patriarchā sufficit. Eadem uero stultitia uexatus qua fuerat ante ammissum imperium Sergio pōtifice duos metropolitanos Romā misit: q; Ioannem adhortarentur: ut habita synodo quæ de Homusio crederent orientales: eadem uera etiā occidentales affirmarent præpositis libellis in qbus ei subscribendum erat: Homines autem re infecta ad imperatorem pōtiffex remisit: neq; tamē (ut par erat) errores male de deo opinantium emendauit censuris & interdictis: quemadmodum constantem pontificem decuisset. Sunt qui scribant (sine auctore tamen) Arithpertum lōgobardorum regem religionem motum condonasse Alpes cōstias beato Petro: & q̄cqd a Taurinis & medulis genuam usq; Iugusticā p̄tendit. Alii autem affirmāt donationē ipsam ab Arithpto cōfirmatā fuisse: uerū cū de donatione nil certi habeat: paleamq; pontificii iuris periti appellent: quod sine frumēto sit: nihilq; cōstantinianæ elegantiae ac dignitatis habeat quomodo de cōfirmatiōe constabit? Ad Ioannem pontificē redeo: uirum certe multæ eloquentiæ & sanctitatis: qui in basilica Petri: oratoriū (ita. n. appellant) locum orandi in honorem dei genetricis extruxit: cuius parietes uermiculato opere intecti: dextra leuaq; quorūdam sanctorum patrū uultus ostendebant. Basilicam præterea sanctæ Eugeniæ restituit: iam pridem uetustate collapsam. Cœmeteria quoq; sanctorū Martyrū Marcellini: Marci: Damasci: pontificis exornauit: postremo uero multas basilicas pictura: & statuīs sanctorū cultiore reddidit. Has autem qui cernebant ipsum pontificem intueri uidebantur: unde exemplaria grauitatis & dignitatis p̄ctores: ac Statuarii sumpserant. Moritur autem Ioannes secundo pontificatus sui anno mense sexto. die. xvii. sepelliturq; in basilica Petri ante altare dei genetricis: quod ipse extruxerat. xv. Kal. Nouembris. Eius autem in morte. iiii. men. Sedes uacat.

SISINIVS VNICVS PAPA LXXXIX.

SISINIVS uel (ut alii uolunt) Sosimus natione Syrus: patre Ioāne. xx. tantum diebus in pōtificatu uixit: quo quidem tempore ferūt sancti Benedicti corpus e monte Cassino furto sublatum propter solitudinē loci & in galliā trāslatū fuisse. Sosimus aut licet podagra & chiragra ita laboraret: ut neq; ambulare: neq; cibum cape posset: tñ ita urbis Romæ & reip. xpianæ curam gessit: ut nil p̄termiserit: & ante pontificatū / & in ipso magistratu quod bonum pontificem deceret. Iam. n. materiam omnem parabat qua & Mœniā urbis & temp la uetustate collapsa in meliorē formā restitueret celebratioraq; redderet

CONSTANTINVS .I. PAPA XC.

Verum subita morte correptus: in Basilica Petri sepellitur octauo idus Nouembris. Vacat tum sedes mensem unum. & dies. xix.

CONSTANTINVS .I. PAPA XC.

**Fames
ingens**

Crudelis

Liuthprandus

CONSTANTINVS natione Syrus patre Ioanne eo tempore pontificatus iniit: quo Romæ triennio fame laboratū est qua qdem in re ita oēs tum uel maxime pauperes iuuit: ut constantium cælitus missum hoies arbitrant. Interea uero Iustinianus odio pōtificii nois Mauritiū patri cii ordinis uig: & heliam spatariū in chersonesum: ubi exulauerat cum classe mittit: q oēs pubertatem supgressos occiderent. Fecere mādata pfecti classis: ut rabie impatoris explerent. Etne in hoie solam crudelitatem fuisse existimes tātā ingratitudinis fuit: ut Trebelliū regem cuius ope: & copiis in impiū restitutus fuerat cū Thracibus cōtendentē de improviso hostili manu adortus sit: quē certe. Trebellius non modo sustinuit: uerum etiam cū detrimento repulit. De p̄stina uita ob calamitates quas perpeßus fuerat Iustinianus nil imutauerat: p̄ter hoc tñ: q sedem apostolicam cōtra atq; antea cōfueuerat: uenerationē deiceps obseruauit: tutatusq; est. Nā cū Fœlix archieps rauennas ordines a Romano pontifice accepisset: cogereturq; de more formulā obtemperandi scripto & pecunia Romā mittere: neq; id p̄arrogantia faceret: Iustinianus recognita Theodorū patritiū classis p̄fectum statim admonet. ut primo quoq; tēpore ex sicilia in rauēnates moueat. Is autem dicto imperatoris obtemperans: & rauēnantes p̄elio superatos: maximis affecit cladibus & Fœlicem cathenis uinctū cōstantinopolim misit: quē postea Iustinianus in pōtum relegauit orbarum prius luminibus æneo uase cōcauo ac quidem candente diu inspecto. Inde enim pyramis ignea exit: quā facilimī oculorū aciem p̄stringit & occecat. Nequaq; tamē hanc læuitiam Constantinus p̄bauit redigere enim hominē ad sanitatem uolebat: nō tātis malis affici. Interea uero: cum hac a pontifice & imperatore agerent: Aisprandus regnum auitū repetens: auxilio Bauarorū fretus: in Italiā descendens collatis signis cū Arithpto dimicat & uincit regnoq; lōgobardorum poti. Arithpto ipso dum trepide nimium aufugit in rapido flumine submerso. Vex Aisprandus nō ita multo post moriens Liuthprandum filiū regni successorē approbantibus oībus relinquit. Iustinianus autem uidēdi constantini pōtificis admodum studiosus hoīem rogatur ad se p̄fiscatur p̄missa classe quo tutius nauigaret. Appropinquāti autem urbi regię cōstantino Tyberius Iustiniani filius cum regio comitatu: & cyrus p̄iarcha cum omni clero honoris cā ad octauū lapidem obuīam p̄deunt eumq; camelato pontificali amictu indutum: solemnī pōpa urbem ingressi regię perduxere: Inde uero Nicomediā p̄ficiens: quo uenturus & imperator Nicea erat non secusq; cōstantinopoli a Nicomediēsis suscipitur. Iustinianus at non ita multo post urbē ingressus: nō solum pōtificem amplectit: uerum etiā eius pedes uenerationis cā exosculatur. Cum uero sequētibus diebus multa inter se colloqui fuissent confirmassetq; Iustinianus pōtificum decreta: constantinus abiens hoīem adhortat ne in Philippicum chersonæ exulantem grauius aliqd decerneret. Veritus ne aliqd malī oriretur: quod philippicum magni animi esse & cōsiliū uirum itellexerat. Verum Iustinianus consilio pōtificis benemontis nequaq; obtēperans: classem in pōtū mittit eo aīo: ut philippicū interficeret qui qdē deficientibus ad se militibus eadem classe usus duodecimo ab urbe cōstantinopoli miliario: cum Iustiniano: & Tyberio

Tyberio dimicans: eos uincit & interficit imperioq; statim oīum consensu potit. Deinde uero cyro patriarcha in pontum relegato: quod bene cū pōtifice Roma no sentiret: in eius locum Ioānem monachum hereliarcham sufficit. Cuius qdem dogmata statim Romā misit mandauitq; ut omnium consensu approbarentur. At Cōstantinus habita synodo nō modo philippici & Ioannis monachi opiniōes improbat uerum etiam decernit ut sanctorum patrum imagines: q sex cōciliis ab omnibus probatis interfuerant in porticu beati Petri depingerentur; cum intellexisset eas a philippico e parietibus sanctę Sophiæ ignominie causa abrasas fuisse. Præterea uero idem Pōtifex cōstituit: ne Imperatoris hæretici nomen Publicis scriptis/aut priuatis in ære: argento plūboue reciperet. At Anastasius cognomēto Arthemius sumptis armis Philippicum imperio deiciit: anno primo: & mēse impiū sexto: eumq; captum oculis priuat. Lras præterea ad constantinum pōtificem mitit: quibus se catholicæ fidei: ac sextę synodi acerrimū defensorem futurū pollicetur. Veq; hic quoq; triēnio post a militibus spretis impio deiciit: cogiturq; a Theodoxio: q in eius locū suffectus est sacros ordines recipere: ne ei sacris iniitiato amplius redire ad imperium liceat. Theodoxius aut catholicus imperator statim imagines sanctorū patrū (ut diximus) a philippico demolitas restitui pristino in loco mandauit. Felix uero (quē diximus) in pōtum a Iustiniāo relegendū a pristina hæresi discedēs: in patriam reuertit. ac sedē unde pulsus fuerat repetit. Declaratū est ēre eodem tpe Ticinēsem ep̄m Romanæ sedis: nō ēt Mediolanensi archiep̄o obtemperare debere. Ea. n. de re magna: & diuturna inter utrunq; antistitem cōtentio fuerat. Sunt q scribant duos reges Saxonū hoc eodem tpe Romā ueni & religionis causa uenisse: mortuosq; ibidē esse peste: ut arbitror. Post hos uero non ita multo post morit Cōstantinus. vii. pōtificatus sui annos die. xx. ac in basilica petri sepellit. iiii. idus februarii. sedes aut huius in morte men. i. & dies. xl. tū uacat.

GREGORIUS .II. PAPA .XCI.

GREGORIUS secundus prius Romanus: patre marcello: sub sergio pōtifice sacris iniitatus sacellis & bibliothecæ p̄santitæ fidei & integritatis ē habitus. Sumēs deide diaconatus ordinē cōstantinopolicum cōstantino pōtifice p̄ficiit. Vbi cū acriter disceptaret. qbusdā de rebus ad fidē p̄tinentibus ita acute rēdit: ut oībus ingenii sui & doctrinæ admirationem iniiceret. Tanr. n. eruditionis & facundia: erat: ut facile cōuinceret male de fide nra opinātes. Inito aut pōtificatu & moenia urbis aliq; ex parte uetustate collapsa: instaurat & trabes basilicæ principis ap̄loz. Laurētiq; martyris extra muros ānditate. q̄sas restituit: resaretis tectis: ac parietibus introductisq; de more aq; cōpaginatis fistulis iā dudū uetustates: & hoīum i curia uitiatis. Alias quoq; ecclias restituit: muneribusq; tū aureis tū argenteis exornauit: quasq; dē enumerare longū esset. nō retinebo tū restitutum esse ab eo monasterium uia hostiensis positū non longe a basilica Pauli cuius ruinas adhuc cernimus restitūtū: q̄t mōasteriū beati Andree qd̄ barbare nuncupatur: ubiq; dispositos monachos q die ac noctu laudes deo canerent. Huius præterea hic peculiaris laus est: q; eius opa Germani ad fidē nram conuerſi sunt. misso eo Bonifacio monacho: q eos e tenebris educeret p̄posita ueritatē luce. Ipsorū aut Germanorū magnā partem Romā ueniētem suis manibus uir sanctus baptizauit. Impulit item sua auctoritate Liuthprandum primo qdem reſcūantem Arithp̄ti donationē (de qua antea diximus) cōfirmare q qdem Liuthprandus

prandus principio regni sui & Baiouaria magnam partem occupat & Rauēnam obsidet ac capit. Eiusdem tēpibus Tyberis adeo in immensum creuit urbem porta flaminea influens: ut & in uia lata hominis magnitudinē aqua fere æquaret: & a pōte miluio usq; ad gradus sancti Petri nauigaretur lintribus nō paruis. Durauit autem hæc illuuiēs diebus septem cū maximo ciuium dāno & detrimēto euerlis domibus ac erūtis arboribus satiq;. Luna quoq; ecclypsem tū passā usq; ad mediam noctē colorem sanguineum præ se tulit. Dedit & signa futuri mali cometes extensa ad septentrionē cauda. Gregorius autem quo summi dei iram a ceruicibus christianorum auerteret: frequentes supplicatiōes tota urbe facit. Dum hæc Roma a pōtifice agerent: nunciatū est lōgobardos Beneuentano duce arcē cum anā insidiis occupasse: qua ex re Gregorius uazehementer cōmotus lōgobardos admonet ut arcem præter fœdera pacis fraude occupatā reddant: aliter eos breui indignationē oīpotentis dei senturos: uerū cum hostes sapius moniti res repetitas nō redderēt. Neapolitanos pōtifex adhortat proposito præmio: Præmissisq; etiam quibusdam militibus Romanis ut arcē ui occupent. Ii uero mādāta strenue facientes Theoduno subdiacono hāc rem curante arcem recipiunt: caesisq; tricenis ex his q; in præsidio erant ad quingentos uiuos capiunt ac Neapolim perducunt: ubi statim militibus prima reddita sunt. Pace itaq; foris parta Gregorius reparandis locis sacris animū adhibet. Basilicam namq; sanctæ crucis in hierusalē iam pridē destitutā tam restituit porticus circumquaq; positas: statuat fornicibus & rectis. Oratoriū osanne in monte caluo a fundamētis extruxit. Domum paternam mortua matre in honorem Agathæ xpī martyris dedicauit: eoq; loci mōasterium extruxit: additis suburbanis & rusticis pēdis ad monachorum usum & cōmoditatem. Saraceni autem discordia christianos: freti ex septentrione in hispaniā traiciētes puinciā omnem præter Beticā a suis iam antea possessam depopulantes: aquitaniam usq; cum cōiugibus: & liberis pertinere: eam quoq; puinciā occupaturi. Erat tum Karolus martellus pipini regis filius magne apud omnes i precio. Duos. n. filios Pipinus tum habuit. mortuo Grimoaldo Karolomanū: & Karolū martellum: qui postea solus hoc quoq; mortuo regnum franciæ obtinuit: multis tamen aduersantibus maxime uerō eudone Agtaniq; duce & Chilperico rege quē frāci qdam post Theodoricū æmulatione moti regem constituerāt. Verū Karolus Martellustrā missos sequatē fluuiō in aureliāos mouēs: uno ipetu hostes fundit fugatq; ac regno Frāciæ solus potis. Renam deinde traiciēs: Saxones/Alamanos/Sueuos/Bauaros regno suo adiecit. Verū cū intellexisset saracenos ab Eudone i Galliā euocatos magnis itineribus in hostem pficiscit: pugnandiq; potestatem facit: & uincit non longe a Turonū finibus. In eo at plio scribunt Historici ad. ccc. & xl. milia saracenorum cecidisse: ex francis uero mille tūmō. x. & l. desideratos. Sunt tñ q; scribāt Eudonem tanto periculo motū: postremo cū Karolo fuisse. Hac itaq; rōne saraceni beneficio karoli a ceruicibus Hispanorū & gallorum pulsati: bēni oēm & indignationem ex tāta clade conceptam in cōstantinopolitanos uertere: urbemq; terramq; triennio obsident. Verum cū fames frigore: peste: bello postremo magna incommoda paterent: obsidionem soluentes: ad sua quicq; rediere. Ex cōstantinopolitanis aut. ad. ecc. millia eadem peste cōsumpta tradunt. In Italia uero lōgobardi duce Liuthprando Rauēnam diu obsessam: tandem capiunt & diripiunt: inde Ticinum auferentes quicquid præclarum in urbe erat unde crediderim: equum

Karolus

Magna
clades
EudonCapitur
Rauenna

equū illum æneū uiro insidente Papiam aduectum:quem Accolæ regisolem uocant. Sed ita fit in rebus humanis uicissitudo est: qđ n. Theodoricus aliq̃ reges Gotthor: atq; deinceps hexarchi Rauennates Roma Rauēnā detulerant: id postea in uaria loca disiectū est. Interim uero Romæ a qbusdā seditiosis in pōtifice cōiurat̃ principibus cōiurationis basilio Iordane cathilario Ioanne subdiacono **Coniura** cognomēto Lurion: Marino sparario: q ducatuī Romano imperatoris noīe tum **tio** præerat. Verum dilata in aliud tps res est: quod Marinum impator reuocauerat. Tentare & Paulum hexarchum cōiurari cœpere: quo qđē duce in tanta re uti uolebant. Sed Romanus populū re ipsa tandem patefacta arma capit: Ioānē & Lurionem interficit: reliquosq; coniuatos dissipat. Basilium monasterio includit ubi & uitā finiuit. Paulus aut̃ uāhemēter pōtifici infensus: quod ab eo phibere: quo minus noua uectigalia exigeret clam & ap̃e mādato impatoris uiri sc̃tissimi mortem q̃rere. Sed Romāi & lōgobardi sumptis armis: quo minus id fieret phibere. Tum uero Leo tertius impator: cum aperte inuehi in pōtificem nō posset: edictū **Leo** pponit: ut oēs q sub imperio Romano essent scōꝝ omnium martyru: & angelor: statuas atq; imagines e tēplis abraderent & auferrent: tollendæ (ut ipse dicebat) Idolatriæ cā: qui uero secus fecisset eū se p̃ hoste publico habiturū. Gregorius aut̃ tantæ impietati nō mō non obtemperauit: & oēs catholicos admonet ne in tm̃ errorē timore uel edicto principis ullo mō dilabant̃. Quā cohortatiōe adeo certe atati sunt Italiæ populi ut paulum abfuerit q sibi alium impatorem deligerent. Quominus aut̃ id fieret: auctoritate sua ob stare Gregorius annixus est. Rauēnē tñ tanta seditio orta est: cū alii impatori: alii pontifici obtempandum dicerēt: in ipso tumultu Paulus hexarchus cū filio occideret. Mittit̃ deīde ab impatore Eutichius Eunuchus: q pollicitatiōibus: & donis lōgobardos a beniuolētia & societate Romani pōtificis separaret. Verū cū id frustra quæreret rē toties tentatā ad tps omisit. Vñ pōtifex tanta molestia liberatus: loca pauperū & basilicas inuifere cœpit: eaq; restituere quæ ob uetustatem & incuriam minabant̃. Pacē præterea inter regem lōgobardorum & duces spoletinū ac Beneuentanum cōposuit. Hos enim rex ipse opprimere instituerat: cuius animū a deo pōtifex ad mansuetudinē redegit: interposita saluatoris nr̃i auctoritate: ut omisso bello armillas balteū ensē ac reliqua arma templo p̃cipis apostolorū offerret: cum exercitu. n. usq; ad uaticānū puenerat pacato tñ agmine hac de re cū pōtifice locuturus. Leo aut̃ ipe **Leo** rator phanatico sp̃ritu iterū incitatus omnibus mādāt: ut simulachra uel lignea uel ænea uel marmorea ad se deferāt: & delata statim incēdit: nō deferētes uero capit & obtrūcat germanū p̃iarchā id potissimū improbatē in exiliū mittit: ei usq; locū Anastasiū male sentiētē sufficit: quē postea Gregorius synodo habita priuauit: & ab officio diuino semouit: nisi ad catholicā fidē reuerteret. Saepius p̃terea ut sanctissimū nr̃ū decuit: lris impatorē admonuit: ut omīssis quorundam improborum erroribus uerā tādē amplecteret̃ fidem: & abolere scōꝝ imagines desineret: quorum memoria & exemplari ad uirtutē & imitationē excitarent hoīes. Sunt q; scribant Bonifaciū huius pōtificis tpe e Britānia Romā uenisse: & ex mo **Bonifaci** nacho ob eius sc̃titem ep̃m factū: ac in germaniā ad cōfirmādos p̃dicatione: & exēplo germanos in fide missum: quod qđem ita egregio fecit: ut Magūtinus ep̃s creati meruerit: in Aphricā deīde p̃ficiens: cū uerbum dei elegātissime p̃dicaret ab hostibus xp̃iani noīs occidit. Ferunt & sc̃m Egidiū natiōe gr̃acū exēplo: & **Egidius**

miraculis insignētū hābitum fuisse & Petroniū ciuem Romanū exuoto basilicā
 al. anno beati Benedīcti prope derelictā sua impensa restituisse. At Gregorius q suo exem
 decio mē plo oēs ad uirtutē & sanctitatē incitabat pōtificatus sui anno. xvi. mēse. ix. die. xi.
 se octauo moritur: sepelliturq; ad basilicā Petri. iiii. idus Februarii. Eius in morte epātus tum
 die. xxx. uacat. dies qnq; & .xxx. cētū aut & .ix. ac. xl. epōs toto suo pōtificatu creasse dicūt.

GRÉGORIVS .III. PAPA XCII.

GREGORIVS tertius natione syrus: patre Ioanne anno dñi. Dcc. lix.
 oīum cōsensu pontificatū iniit. fuit aut uir singularis doctrinæ & humani
 tatis p̄cipuæ: græca atq; latia lingua eruditus. Mentē diuise scripturæ: ita
 callēs: ut nemo tū disertior p̄dicatiōe atq; iterp̄ratiōe rez occultarū & admirabiliū
 hēret. Præterea uero: ne uerbotm̄ & cohortatiōe p̄p̄os mouisse arbitreris oīa q̄
 exēplo mouere p̄nt: ita assidue obibat: ut iudicare difficile sit p̄mptior: ne lingua q̄
 ope hñdus eēt. Orthodoxe fidei ita acerrimus defensor fuit: ut ob eā rem maxiorū
 principū graues simultates & inimicitias suscepit: nō armis: nō potentia nō minis
 cuiuspiā gradu constantiæ suæ deiectus. Tātæ postremo humanitatis fuit: ut &
 paupes mira charitate complecteret: ac elemosynis foueret: captiuos redimeret:
 ere aliēo nexos solueret. uīduas & pupillos quominus a potētibus circūuenirent
 tutaret adeo ut uere oīum parēs ac pastorem merito uocaret. Hic statū: ubi pōtifica
 tū iniit: cleri Romā cōsensu Leonē. iiii. impatorē cōstantinopolitanū impio simul
 & cōione fidelīū priuat: qd̄ sanctas imagines e sacris ædibus abrasisset: & statuas
 demolitus eēt: qd̄q; ēt de hominū male sentiret. Interim uero cū Liuthprādus lō
 gobardorū rex cupiditate impandi motus urbē Romā obsideret: captis circum
 quaq; oppidis oībus: Gregorius legatos nauis: q̄a terrestri itinere nō licebat ad Ka
 rolū frāciæ p̄cipe statū mittit q̄ hoīem rogarēt: ut priō quoq; tpe laboranti Rōæ
 & ecclīæ auxiliū ferret. Cōsueuerāt aut pōtīfices romani siqd̄ mali ab externo ho
 ste imineret auxilia ab impatore Cōstantinopolitāo petere. Qd̄ facere Gre. sub
 stitit cū ob eadē cās q̄s Paulo ante cōmemorauit: tū uel maxie q̄ urbē regiā agro
 Leo a saracēis tutaret: nedū alios defenderet. Hīs itaq; rōnibus accedunt tūc p̄i
 mū tutela ecclīæ ab impatoribus cōstantinopolitanis ad alios trāsata sit. karolus
 aut rogatu Gregorī p̄cōiniū ecclīæ suscipiēs: Liuthprādū regē amicu & cōpatre
 rogat: Urbē ne obsideat: ac pōtīficem uexet: hac re nil sibi fieri molestius q̄q; aut
 grauius posse. Obtempat Karolō Liuthprādus: atq; urbē obsidiōe soluit. Nā imito
 iam antea iter se fcedere: karolus p̄ipinū filiū in cisalpinā galliā ad Liuthprādū mī
 serat: ut ei capillū de more sacrorū succideret un cōpatres more xpīāo suicē facti
 sunt: qd̄ est quoddā affinitatis uinculū Remiserat puerū ad parētes Liuthprādus
 multis ac maximis donatū muneribus. At Karolus pacatis Italiæ rebus in Burgū
 diōes uersus eos uī capiti: & p̄modestia socios appellat. Phryxones Idolatras op
 primīt: Lugdunū Arelatæ massiliā de Vesogothis occupatq; Athemū saracēorū
 regē in auxiliū uocat. Is itaq; cū magno exercitu Rhodanū traieciēs Auiunionē uī
 capiti: opportunitate loci parce uisurus. At Karolus recognita eo p̄pere cū exercitū
 mouet: & Auiunionē recusat iterfectis saracenīs oībus: q̄ in p̄sidiō erāt. Inde
 Narbonē p̄ficiscit quo aufugisse Athemū cognouerat. Ab obsidiōe Narbone dir
 scedēs: qd̄ Amoreū alterū ex saracenīs Hispaniæ regē uenire in auxiliū Athimī cū
 magno exercitu itellexerat: haud p̄cul idē in ualē corbariā descēdit ubi ierat pla
 nities ad dimicandū aptissima. Amoreus at arbitratu Karolū de spatiōe rez in su
 gā uersum

gam uersum in uallē īgredit' statimq; pugnādi copīā facit: Nō detrectat certamē Karolus: licet hostiū numerus ppe infinitus esset. Tādē uero acriter aliquādiu utrinq; pugnatū ēēt. Cadente autē imprimis aciebus amoreo fundunt' hostes suagāturq; quorū ps magna in p̄ximis paludibus & stagnis: quo cōfugerāt oppressa est. Athimus uero forte fortuna nauigiū nactus īde in Hīspaniā ulteriōrē fugiēs: Athimus oēs īsulas q̄s adiit: despatione rex ferro ac flāma uastat. Eodē ferme tpe beati Augustini corpus: qd' antea. cc. & l. annis ab hippone in sardiniā trāslatū fuerat. Cum Vādali prādabūdi Aphricā uastarent: diligētia Liuthprādi ex īsula ipsa Papiam delatum est: & egregiō in loco recōditum. At saracēi his cladibus domiti: intra pyreneū se deinceps cōtinent: Vnde Vesogothi oēs q̄ citeriorem Hīspaniā: & partem Galliae occupauerant auxilio carētes in prātē Karoli deuenere. Atq; ita Gothi q. ccc. ppe annis impauerant funditus deleti sunt p̄ter paucos quos barchinonenses ab interitu liberarunt. Sunt q̄ scribant Liuthprādū copias auxiliares in tāto bello Karolo misisse. Atq; ita rebus bene gestis suos oēs onustos prāda domū rediisse. Interim uero Gregorius pōtifex nequaquā ocio: & pace abutēs: ad exornandas ecclias aīum adiicit: nā & altare beati Petri ex colūnis onychinis Augustius reddidit: dextra/ac leua positis apud Philo pareas uetustate cōminutas: Stabāt in his colūnis trabes argēto delibute. In trabibus uero æq; spaciis saluatoris: & apostolorū simulachra distinxit. Struxit & oratoriū in eadē basilica: in quo de reliq; fere scōq; oīum recōdidit: celebrariq; eo loci quottidie mādauit: atq; in Canone celebritatis hęc uerba addit marmoribus circūquaq; positis īsculpta. Quorū solēntas in cōspectu tuæ maiestatis celebrat'. Dñe deus nr̄ toto in orbe terrarū &c. Quibus uerbis nūc sacerdotes in secretis nō utunt'. Præterea uero huic Basilicæ multa argētea uasa cōdonauit: eius quoq; iussu & impenſa aurea dei genitricis imago saluatorē amplectēs extructa est: & ī basilica scē Marię ad p̄sepe collocata. Restituit ēt rectum scī Chrysogoni: eoq; in loco mōachos collocauit: q̄ rem sacrā quottidie celebrat'. His addidit & fundos: uñ uiuerēt. Monasteria quoq; multa p̄tīm restituit: p̄tīm uero a fundamētis extruxit addita regula qua mōachi ītegre & scē uiuerēt. Instaurauit & mœnia urbis magna ex pte uetustate collapsa. Idem ēt centūcellis fecit iā ppe desertis pp̄ collapsa mœnia. Instituit præterea: ut fere sine interuallo: & a p̄sbyteris hebdomadariis: & a monachis in ecclia scī Petri diuina officia celebrarent: Vnde appet & mōachorū & p̄sbyterorū seculariū domicilia multis in locis cōtigua fuisse: q̄ emulatiōe moti deo q̄ diligētissime seruiebāt. Gregorius uero bñ de deo: & hoībus meritis: anno pōtificatus sui. x. mense. viii. die. iiii. & xx. morit': ac in basilica Petri sepellit'. iiii. Kal. Decēbris collachrymātibus oībus añ. die. ix. tanq; comuni parente orbatis. Sedes autem dies. viii. tantummodo tum Vacat. añ. xvi.

ZACHARIAS VNICVS PAPA XCIII

ZACHARIAS natione græcus: ex patre Polycramio: inter optimos pōtiffices annuerat. Fuit. n. uir mitissimī ingenii: miræ suauitatis: & gratiæ: oī uirtute præditus: cleri ac populi Ro. amator. Ad iram tardus: ad misericordiā: & clemētiā p̄mptissimus: nulli malum p̄ malo reddens: sed ad imitationem saluatoris malū in bono uincens & adeo qdē ut quos habuerat amulos & inimicos: eosdē postea īnito pōtificatu honoribus & p̄miis affecerit. Cū autē īnitio pontificatus sui ardentem bellis Italiā offendisset: legatos de pace componenda statim ad Liuthprandū longobardorū regem misit p̄loquentem bello trans-

mundum spoletinū ducē. Vex cū a legatis ea de re nīl fieret ipse comitante clero Romano in sabinos p̄ficiscit̄. Ferūt aut octauo miliario a narnia regem pontifici honoris cā obuiā factū ex equo descendisse ac pedibus uiḡ sanctissimū in urbem comitatū fuisse. Qui sequenti die inter missas solemnīa orōnem publice habuit: & qd̄ elegātem: qua oñdit: qd̄ maxime regē xp̄ianū deceret: siue pacē seu bella gerat. Hac orōne ita p̄motū regē ferunt: ut statim arbitriū omne cōponēdæ pacis ei cōmiserit. Iā uero Transmūdū ducatu spoletino rex priuauerat: in eiusq; locum Agrādum nepotē suū suffecerat. Accipit tñ in grām Transmūdus rogatu pontificis: & ex duce in clericatū assumit̄. Reddunt itē romanis oppida sua ex sabinis capta reddidit Narnia & ancona ex Picētibz: & qcqd̄ a longobardis. xxx. iā annis in heururia occupatū fuerat. Reddunt & captiui oēs eo bello capti. Mira ēt humanitate pōtifex usus est: adhibito. n. rege in conuiuiū nullū genus comitatis: & grā p̄termisit. Inde uero rex pacato agmine abiēs: nō ita multo post morit̄: āno regnī sui. xxxii. Fuit aut uir tāto regno dignus: qp̄pe q̄ sapientia: prudentia: cōsilio plurimū ualebat: ac ita manu p̄mptus erat: ut nemo Veteranus eo pugnator habere ēt. Iusticia aut & clemētia ita insignis hēbat ut difficile iudicaret̄ utra in rem maiorem laudē mereret̄. Huic aut in regno Aldeprādus nepos succedit: quo qd̄ post menses sex defuncto Rachis dux oīum suffragiis rex decernitur. Vir certe oī laudē dignus: si uitā eius: si mores si animi integritatē inspicias. Redintegratū quoq; fœdus: cū hoc rege a pōtifice est missis legatis qbus oīa ex animi sn̄ia rex ipse pius & religionis amator benignissime cōcessit. Post q̄rtū uero regnī sui annū rex diuino numine tactus spreto regno uitā monasticā amplectit̄: uxore & filios (ut idē ipsi facerent) adhortatus. Huius qd̄ frater Aistulphus regnū occupat: q ob astutiam ingenii & fœrocitatē animi oībz arma intētabat: maxie uero pōtificis: & romanis: quoz ditionē sibi iudicare armis conabat̄. Interea uero Karolus martellus graui morbo correptus suadētibus amicis regna a se armis occupata filiis suis diuidit. Nā Karolomano maiori natu austria & Sucuia: Pipino uero iuniori Burgūdia & ps Frācia obtigit. Morit̄ aut Karolus uir animi magni: & sapiētiae singularis uilla carisiaco apud Isarim fluuiū anno magistratus sui (quē maiore domus uocat). v. & xxx. sepelliturq; Parisius in basilica Dionysii martyris. Habuit & aliū filiū Karolus ex priā uxore ortū: quē Gryphonē appellabāt: cuius cū noīe ēt mores cōueniebāt. Rape. n. ex alieno cōsueuerat: unū & fratribz bella intulit: & saxones gētē ferocissimā contra eos sollicitauit. Karolus autē & Pipinus hostili manu puinciā saxonū ingressi: Theodoricū gētis p̄cipē in deditionē accipiūt. Ab hac aut expeditionē digrediēs Karolomanus Romā uenit: ubiq; dimissa impioꝝ & regnī gloria in montem Cassinatē ad monasteriū sancti Bñdicti p̄ficiscit̄: ubi & monachi habitū & mores suscipit. At Pipinus regnādi cupidus legatos suos ad pontificē mittit: eūq; rogat: ut regnū frāciæ sibi auctoritate sua cōfirmet. Annuīt pōtifex eius postulatis accepti beneficii: & ueteris beniuolentiæ memor: quæ inter pōtīfices & principes huius familiæ intercesserat: atq; ita eius auctoritate regnū frāciæ Pipino adiudicat: anno dñi. Dcc. liii. ex maiore nāq; domus: qui post regem summus erat apud francos magistratus: reges franciæ deinceps a Pipino secundo eiusq; familia originem habuere. Ferunt Karolum: quē diximus monachi habitū sumpsisse: ex mōte cassino cū aliis monachis ad Zachariā pontificē uenisse: ab eoq; precibus obtinuisse: ut eis liceret repetere sancti Benedicti corpus furtim ablatū: qd̄ tū in Floria cēli

in Floriacēsi monasterio regni frāciæ collocatū fuerat. Annuī istorū p̄cibus pōtī
fex: & litteris Pipinum adhortatur ut patiat mōachos sancti Benedicti corpus re
petere. Quod quidē rex haud grauate concessit: quia inde furtim oblatum a mōa
chis q̄busdā senlerat. Zacharias autē pace iam ubiq̄ parta: multas basilicas ruinā
minātes restituit. Porticum quoq̄ & turrim ante basilicā lateranēsem a fundamē
tis erexit: ubi & cācellos: & portas æneas extruxit. In ipso Frōtispicio porticus or
bis terrarū imago descripta erat. Sāctorū imagines uetustate exoletas renouauit.
Lateranenses ædes auxit & exornauit. Bibliothecā beati Petri restituit. Vectigal
præterea unicuiq̄ basilicæ assignauit: unde oleū pro lāpadibus emeretur. Condo
nauit & uestem altari beati Petri auro gēmisq̄ distinctā: qua depicta inerat. Iesu
Xpi natiuitas. Idē quoq̄ basilicā beati Gregorii in uelabro condidit: eoq̄ loci ca
put ipsius sancti collocauit. Aedificauit & Oratoriū sanctę Cecilie uia Tyburti
na. v. ab urbe miliario. Huic autē basilicæ oratoriū quoq̄ addidit in honorē bea
ti Cyri abbatis: addidit & fundos unde sacerdotes uiuerēt. Restituit & rectū Euse
bii martyris: quod suo tpe corruerat. Cōstituit item ut Bucellarii quotidie elemo
sinas e lateranēsi palatio paupibus cuiusuis generis p̄berent. Venetis præterea in
hibuit sub anathematis pœna: ne seruos xpi ligno notatos saracenis & gentilibus
uēderēt ut mercatores facere cōsueuerūt. Postremo uero ne litteras in tāto rex fa
stigio eū p̄termisisset arbitris. iiii. libros Gregorii in dialogo e latino in græcū trā al. mensi
stulie: ut haberēt græci unde bene uiuēdi rationē pdiscerent. Cum uero ita sanctæ bus
& integræ populum dei annis. x. mensibus. iiii. cum maxima omnium beniuolētiā duobus
gubernasset: moritur ac sepellitur in basilica Petri idibus Martiis. Eius autem ex diebus
morte episcopatus: tum Vacat diebus. xii. xy.

STEPHANVS .II. PAPA XCIII.

STEPHANVS secundus: natiōe Romanus: patre Constantino: per gra
dus ecclesiasticos ad pōtīcatū puenit: licet defuncto Zacharia Stepha
nū quendam p̄sbyterū Romanū pontificē populus statim creasset: q̄ ter
tia die pōtīcatu sui somno excitus: dū res domesticas disponere incipit morbo
apoplexiæ correptus iteriit: Post hūc uero cleri ac populi cōsensu ī tēplo sanctæ
dei genetricis ad p̄sepe: Stephan°. ii. pōtīfex creatus humeris hoīum (adeo erat of
bus gratus) in basilicā saluatoris: quæ ē cōstantiniana dicit̄ deportat̄ atq̄ inde in
patriarchatū lateranēsem. Erat autem uir singularis religiōis & prudētiæ: amator
cleri: ecclesiæ restitutor: xpianæ doctrinæ diligens p̄dicator & scriptor: pater pau
perū: pupillorū & uiduarū defensor acerrimus: fortissimus & cōstās in rebus agē
dis: non tñ pertinax. Placare. n. Aistulphum romāorū agros & fines bello uexantē aistul
pho primo quidem uerbis: & muneribus cōnatus est. Nā tributū sibi rex auarissimus phus
penderi uolebat a populo romano quotannis singulis aureis in capita collatis un
de pontifex coactus ad externa auxilia confugere: ad constantinum imperatorē
constantinopolitanū legatos mittit: qui auxilium petant contra Aistulphum to
tam Italiam uexantem quicq̄ iam Rauennam hexarchatus sedē & magnam partē
flaminīæ cæperat. Verū cū id frustra ac sæpius tētaffet: reus rei cā p̄ficisci ad Pi
pinū regē Frāciæ instituit. Mittit itaq̄ legatos ad regem q̄ Aistulpho māderet: ut ei
tuto liceat iter facere p̄ regnum suum. Postulata concessit Aistulphus Pipini roga Pipinus
tu Stephano autem iam fines regni Frāciæ attingent karolus pipini filius: cui po karolus
stea a rebus gestis magno cognomentū fuit: ad centesimum lapidem honoris cau Magnus

fa sit obuiam. Idē facit & pipinus tertio ab urbe lapides: qui ex equo descendens: &
 pedes sanctissimi uiri exosculatus est & a fræno equi: quo pōtifex uehebat pedes
 ipse nunq̄ discessit donec hominē in urbem pduxit & in cubiculo ubi diuersaturus
 erat collocaret. Aistulphus autem ueritus neqd mali in se Stephanus moliret ka
 rolomanum monachum ad fratrem Pipinum mittit: qui eum adhortaretur: ne Ste
 phani gratia bellum lōgobardis inferret: qui certe non modo monacho non obtē
 perat: uerum etiam eum in Viennense mōasterium relegat ubi nō multo post do
 lore animi & cruciatu morit̄. Interea uero cum p anni tempore bellum geri non
 posset: pipinus ueteri amicitie multum tribuens legatos ad Aistulphum mittit: &
 qui hominē adhortent̄ res repetitas reddere aliter enim se eas bello & armis bre
 uī repetiturū. Nō paruī sanis admonitiōibus Aistulphus: unde Pipinus appente
 iam uere copias in longobardos mouet: pmissis leuīs armaturæ militibus qui Ai
 stulphi præsidia e claustris alpiū deturbarent. In planiciē deinde insubriū descē
 dens: cum longe ac late omnia depopulatus esset: nemine obstante Papiam lōgo
 bardorū sedem obsidione & cingit oppugnat: defendēte Aistulpho: & qui cum eo
 in præsidio erāt. At Stephanus tot calamitatibus hominis pertinacissimi & prouī
 cialium motus: pacē ultro Aistulpho pollicetur: modo ablata restituat. Accepit
 tandem cōditiones pacis Aistulphus: & plura etiam q̄ quæ peterent pmissit iure
 iurando interposito. Hanc ob rem Pipinus satisfactum pōtifici arbitratus: soluta
 obsidione in patriam reuertit̄: relicto Varreno huiusce pacis arbitro. Eunt Ro
 mam Stephanus: & Varrenus arbitrati Aistulphum promissa breuī præsiturū:
 q̄ contractis celeriter undiq̄ copiis tumultuario magis q̄ iusto exercitu: eos subse
 cutus Romam obsidione cingit: ac suburbana omnia uastat & incendit: maiore p
 pe dāno ex hoc latrocinio accepto q̄. ccc. iam ante & .iiii. ac. xl. ānis ab inclinatiōe
 imperiū sensissent. Rogatus denuo Pipinus a pōtifice: ut urbi romę pfidia & rabie
 Aistulphi laboranti opē ferret exercitū q̄ta maxime celeritate potest cōparat. In
 terim uero thurci meliores sedes expetētes: Alāos priō mox Colchos & armēcios:
 Inde minoris asiæ populos postremo plas & saracēos uincūt & opprimūt: Anno
 dñi. Dcc. lv. Sunt q̄ scribant hos fuisse scythas: ex his præsertim quos Alexander
 macedonū rex intra Hīperboreos ferreis repagulis clausit hac metaphora usi q̄
 gentem indomitam in angulum illum tanquā in ergastulum inclusisset. Vex̄ cum
 post multas illatas inuicē & acceptas clades: de pace iter saracenos & thurcos cō
 uenisset decretū est: ut Thurci qui in perfide habitabant: saraceni appellarentur:
 atq̄ ita æquiore animo saraceni in Asia regnare thurcos passi sūt & q̄ etiā eos bre
 uī accepturos Mahumetanā superstitionem uidebant: adeo erant eorū ingenia ad
 malum prona. Pipino autem iam in italiā cum exercitu descendenti: Gregorius
 constantini quartī imperatoris protosecretarius sit obuiam: hominē imperatoris
 nomine admonet: ne hexarchatum Rauennatem oppressum a lōgobardis ad se p
 tinentē: uel pontifici uel romanis dedat: si ei contigerit longobardos superare: cui
 Pipinus ita respondet se quidē in Italiā ideo uenisse: ut & pontifici: & populo Ro
 mano rem gratam faceret cōsulturūq̄ eorū cōmodis quoad eius fieri poterit. De
 inde uero Papiam mouēs: ita Aistulphum obsidione præsilit: breuī eū coegerit
 pristinas cōditiones pacis accipere. Redditus itaq̄ romanis hexarchatus est q̄cqd
 padum & apeninum interiacerat placētinis usq̄ ad stagna Venetorū: & q̄cquid in
 tra Isaurum flumen Apeninum: & hadriaticum continet. Addo etiam quæ aistul
 phus

Supantur
longobar
dilongobar
di in roma
nos

Thurci

De origi
ne thurco
rumHexar
chatus
rauēnas

phus de hetruscis & Sabinis ceperat. Pipinus autē qui ad radices: alpium tandiū cōstitērat. donec deditio fieret: relicto abbate Folcado cum parte copiarū: qui Aistulphum in officio contineret: non prius alpes transcendit: q̄ intellexit Aistulphū in uenatione apoplexia interiisse: nōdum plane deditioe facta. Desiderius autē: qui dux hetruriae erat: copias lōgobardorū: statim undiq; contrahit regnum inuasurus. Idem quoq; facit Rachisius Aistulphi frater: quē diximus monachi habitū sumpsisse. Hunc autē lōgobardos omnes p̄ter eos q̄ in hetruria erāt secuti sunt. Verū Desiderius multa pōtifici & romanis pōllicitus: eos stetit in suā suā trahit: qui quidem p̄pere legatos ad Rachisium misere: atq; inter hos holcadum abbatē qui homini mādarent: ut ab armis discederet ac Desiderio obtemperaret: Atq; ita fauētia & Ferraria postremo pōtifici reddita: nomen hexarchatus cessat qui. c. & lxx. durauerat annos a Narfere usq; ad captam ab Aistulpho rauēnam. Foris itaq; pace patta atq; aucta: mirum in modū ecclesiae ditiōe: Stephanus habita synodo ones suas atq; earū pastores recenset: delinquentes: castigat seruata clemētia: errātes in uia rectā deducit: ignaros docet & admonet. Quid deceat episcopum: quid p̄byterum: quid deniq; omnes sacris initiatos pponit. Letanias p̄terea instituit ad placandā dei irā. Itum est primo sabbato ad sanctā dei genitricem ad p̄sepe secūdo ad beatū Petrū in uaticanum: tertio ad Sanctū Paulum uia hostiensis. Restituit & basilicas quas dā ab Aistulpho dum urbē obsideret cōmunitas: non tamē recuperauit sanctorū reliquias: quas idem rex Papiam secum detulerat: ubiq; nō in decore in quibūdā basilicis collocauerat. His itaq; artibus Stephanus p̄ sanctissimus: bene de deo de patria de omnib; suis: deq; oībus christianis meritis pōtificatus sui anno. v. mēse uno: Morit̄ ac sepellit̄ in basilica Petri collachy manticibus oībus tanq; cōmuni parēte orbat̄. vi. kal. Maii. Vacat tū sedes. lvi. & xxx.

O bonū
pastorem!

et huius
indignitatis

PAVLVS VNICVS PAPA XCV

PAVLVS Sine dōne Romanus patre Costantino Stephani secundū fratrem in priarchatu mores: & doctrinā ecclesiasticā p̄didit sub Gregorio secundo & Zacharia pōtificibus a quo in diaconatus ordinē cum fratre ascitus est: inter mortuū fratre in ipso pōtificate cū successor quēret: fuisse q̄ Theophylactum archidiaconū pponerent. Fuere itē qui diceret Paulū ob integritatē uirū & doctrinā indemortuū fratris locum subrogatū esse ex p̄lo itaq; post lōgam cōtentionē Theophylactos huius bonorum omnium suffragiis Paulus pōtifer de cernitur. Costantini & Leonis temporibus. Erat autē Paulus uir mitissimi ingemini clemētia: p̄singulis p̄p̄ter adeo saluatoris nostri imitator ut nulli unq; malum pro malo reddere: sed cōtra malos a quibus p̄p̄ter iniuria afficiebatur: in bono uinceret. Hic atq; tanq; pietatis & humanitatis fuit: ut noctu cū duobus & amplius tribus familiaribus cubacula pauperū p̄p̄terant: ut ore p̄terit. Vnū quemq; eorū & uerbis & elemosynis ad recuperandā uisitudinē cōsolaretur. Carcerē quoq; frequē uisitabat: deq; p̄ter oīes: alicuius neq; p̄p̄ter oīes: creditōrib; p̄cio dimittebat. Pupillos & uiduas circumuēctas fraude uulgariorū tuebatur: & elemosynis subleuabat. Idē quoq; cōgregatō clero: uisitōe q; populo rō. corpus beatæ Petronillæ Petri filia: una cū sepulchro marmoreo his lris notato: Petronillæ filia dulcissime: ex uia app̄ta in uaticanum detulit: canentibus (ut sit) sacerdotibus: populoq; celebratē agere. Itē corpus ipsum sanctissimum in templo apostolis ad ca-

Beata Pe
tronilla
Constan
tinus

CONSTANTINVS .I. PAPA XC.

Verum subira morte correptus in Basilica Petri sepellitur octauo idus Nouembris. Vacat tum sedes mensem unum. & dies. xix.

CONSTANTINVS .I. PAPA XC.

Fames
ingens

Crudelis

Liuthprandus

CONSTANTINVS natione Syrus patre Ioanne eo tempore pontificatus iniit: quo Romæ trienio fame laboratū est qua qdem in re ita oēs tum uel maxime pauperes iuuit: ut constantium cælitus missum hoies arbitrarent. Interea uero Iustinianus odio pōtifici nois Mauritiū patri cii ordinis uig: & heliam spatariū in chersonesum: ubi exulauerat cum classe mittit: q oēs pubertatem supgressos occiderent. Fecere mādata pfecti classis: ut rabiē impatoris explerent. Etne in hoie solam crudelitatem fuisse existimes tāz ingratitudinis fuit: ut Trebelliū regem cuius ope: & copiis in impiū restitutus fuerat cū Thracibus cōtendentē de improuiso hostili manu adortus sit: quē certe. Trebellius non modo sustinuit: uerum etiam cū detrimento repulit. De prestina uita ob calamitates quas perpeffus fuerat Iustinianus nil imutauerat: præter hoc tñ: q sedem apostolicam cōtra atq; antea cōfueuerat: uenerationē deiceps obseruauit: tutatusq; est. Nā cū Fœlix archiep̄s rauennas ordines a Romano pontifice accepisset: cogereturq; de more formulā obtemperandi scripto & pecunia Romā mittere: neq; id præarrogantia faceret: Iustinianus recognita Theodorū patritiū classis præfectum statim admonet, ut primo quoq; tēpore ex sicilia in rauēnates moueat. Is autem dicto imperatoris obtemperans: & rauēnantes prælio superatos: maximis affecit cladibus & Fœlicem cathenis uinctū cōstantinopolim misit: quē postea Iustinianus in pōtum relegauit orbatum prius luminibus æneo uase cōcauo ac quidem candente diu inspecto. Inde enim pyramis ignea exit: quā facillimī oculorū aciem pstringit & occecat. Nequaq; tamē hanc laxitiam Constantinus pbauit redigere enim hominē ad sanitatem uolebat: nō tātis malis affici. Interea uero: cum hæc a pontifice & imperatore agerent: Aisprandus regnum autū repetens: auxilio Bauarorū frētus: in Italiā descendens collatis signis cū Arithpto dimicat & uincit regnoq; lōgobardorum potit. Arithpto ipso dum trepide nimium aufugit in rapido flumine submerso. Verū Aisprandus nō ita multo post moriens Liuthprandum filium regni successorē approbantibus oībus relinquit. Iustinianus autem uidēdi constantini pōtificis admodum studiosus hoīem rogatur ad se pficiscatur præmissa classe quo tutius nauigaret. Appropinquātī autem urbi regiz cōstantino Tyberius Iustinianus filius cum regio comitatu: & cyrus p̄iarcha cum omni clero honoris cā ad octauū lapidem obuīam pdeunt eumq; camelato pontificali amictu indurum: solemnī pōpa urbem ingressi regiā perduxere: Inde uero Nicomediā pficiens: quo uenturus & imperator Nicea erat non secusq; cōstantinopoli a Nicomediēsis suscipitur. Iustinianus at non ita multo post urbē ingressus: nō solum pōtificem amplectit: uerum etiā eius pedes uenerationis cā exosculatur. Cum uero sequētibus diebus multa inter se collocti fuissent confirmassetq; Iustinianus pōtificum decreta: constantinus abiens hoīem adhortat ne in Philippicum chersonæ exulantem grauius aliqd decerneret. Veritus ne aliqd mali oriretur: quod philippicum magni animi esse & cōsiliū uirum itellexerat. Verum Iustinianus consilio pōtificis benemonentis nequaq; obtēperans: classem in pōtū mittit eo aīo: ut philippicū interficeret qui qdē deficientibus ad se militibus eadem classe usus duodecimo ab urbe cōstantinopoli miliario: cum Iustiniano: & Tyberio

Tyberio dimicans: eos vincit & interficit imperioq; statim oīum consensu potit. Deinde uero cyro patriarcha in pontum relegato: quod bene cū pōtifice Roma no sentiret: in eius locum Ioānem monachum hereliarcham sufficit. Cuius qdem dogmata statim Romā misit mandauitq; ut omnium consensu approbarentur. At Cōstantinus habita synodo nō modo philippici & Ioannis monachi opiniōes improbat uerum etiam decernit ut sanctorum patrum imagines: q sex cōciliis ab omnibus probatis interfuerant in porticu beati Petri depingerentur; eū intellexisset eas a philippico e parietibus sanctę Sophiæ ignominie causa abrasas fuisse. Præterea uero idem Pōtifex cōstituit: ne Imperatoris hæretici nomen Publicis scriptis/aut priuatis in ære: argento plūboue reciperet. At Anastasius cognomēto Arthemius sumptis armis Philippicum imperio deiecit: anno primo: & mēse impii sexto: eūq; captum oculis priuat. Lras præterea ad constantinum pōtificem mitit: quibus se catholicæ fidei: ac sextę synodi æcerrimū defensorem futurę pollicetur. Vex hic quoq; triēnio post a militibus spretis impio deiecit: cogiturq; a Theodoxio: q in eius locū suffectus est sacros ordines recipere: ne ei sacris iniitiaro amplius redire ad imperium liceat. Theodoxius aut catholicus imperator statim imagies sanctorū patrū (ut diximus) a philippico demolitas restitui pristino in loco mandauit. Felix uero (quē diximus) in pōtum a Iustiniāo relegatū a pristina heresi discedēs: in patriam reuertit. ac sedē unde pulsus fuerat repetit. Declaratū est ēē eodem tpe Ticinēsem epm Romanæ sedi tū: non ēē Mediolanensi archiepo obtemperare debere. Ea. n. de re magna: & diuturna inter utrunq; antistitem cōtentio fuerat. Sunt q scribant duos reges Saxonū hoc eodem tpe Romā ueni & religionis causa uenisse: mortuosq; ibidē esse peste: ut arbitror. Post hos uero non ita multo post morit Cōstantinus. vii. pōtificatus sui annos die. xx. ac in basilica petri sepellit. iiii. idus februarii. Sedes aut huius in morte men. i. & dies. xl. tū uacat.

GREGORIUS .II. PAPA .XCI.

GREGORIUS secundus prius Romanus: patre marcello: sub sergio pōtifice sacris iniitatus sacellis & bibliothecæ p̄santatæ fidei & integritatis ē habitus. Sumēs deide diaconatus ordinē cōstantinopolicum cōstantino pōtifice p̄ficiscit. Vbi cū acriter disceptaret qbusdā de rebus ad fidē p̄tinentibus: ita acute rēdit ut oībus ingenii sui & doctrinæ admirationem iniiceret. Tantæ. n. eruditionis & facundia erat: ut facile cōuinceret male de fide nra opinātes. Inito aut pōtificatu & moenia urbis aliq ex parte uetustate collapsa instaurat & trabes basilicæ principis ap̄loz Lauretiq; martyris extra muros ānditate. q̄sas restituit resaretis tectis: ac parietibus itroductisq; de more aq; cōpaginatis fistulis iā dudū uetustates: & hoīum i curia uitiatis. Alias quoq; ecc̄lias restituit muneribusq; tū aureis tū argenteis exornauit: quasq; dē enumerare longū esset. nō reticebo tū restitutum esse ab eo monasterium uia hostiensis positū non longe a basilica Pauli cuius ruinas adhuc cernimus restitutūq; ēē mōasteriū beati Andreæ qd̄ barbare nuncupatur: ubiq; dispositos monachos q die ac noctu laudes deo canerent. Huius p̄terea hic peculiaris laus est: q; eius opa Germani ad fidē nram conuerſi sunt. misso eo Bonifacio monacho: q eos e tenebris educeret p̄posita ueritatis luce. Ipsoz aut Germanoz magnā partem Romā ueniētē suis manibus uir sanctus baptizauit. Impulit item sua auctoritate Liuthprandum primo qdem reſtantem Arithp̄ti donationē (de qua antea diximus) cōfirmare q qdem Liuthprandus

Karolus

Magna
clades
EudonCapitur
Rauenna

prandus principio regni sui & Baiouariæ magnam partem occupat & Rauennam obsidet ac capit. Eiusdem tēpibus Tyberis adeo in immensum creuit urbem porta flaminea influens: ut & in uia lata hominis magnitudinē aqua fere æquaret: & a pōte miluio usq; ad gradus sancti Petri nauigaretur lintribus nō paruis. Durauit autem hæc illuuiēs diebus septem cū maximo ciuium dāno & detrimēto euerlis domibus ac erūtis arboribus satisq;. Luna quoq; ecclipsam: tum passa usq; ad mediam noctē colorem sanguineum præ se tulit. Dedit & signa futuri mali cometes extensa ad septentrionē cauda. Gregorius autem quo sumi dei iram a ceruicibus christianorum auerteret: frequentes supplicatiōes tota urbe facit. Dum hæc Roma a pōtifice agerent: nunciatū est lōgobardos Beneuentano duce arcē cum anā insidiis occupasse: qua ex re Gregorius uāhementer cōmotus lōgobardos admonet ut arcem præter fœdera pācis fraude occupatā reddant: aliter eos breui indignationē oīpōtentis dei senturos: uerū cum hostes sapius moniti res repetitas nō redderēt. Neapolitanos pōtifex adhortat propōsito præmio: Præmissiq; etiam qbusdam militibus Romanis: ut arcē uī occupent. Ii uero mādata strenue faciētes Theoduno subdiacono hāc rem curante arcem recipiunt: casiq; tricenis ex his q in præsidio erant ad quingentos uiuos capiunt ac Neapolim perducunt: ubi statim militibus prima reddita sunt. Pace itaq; foris parta Gregorius reparandis locis sacris animū adhibet. Basilicam namq; sanctæ crucis in hierusalē iam pridē destitutā restituit porticus circumquaq; positas: statuat fornicibus & rectis. Oratoriū osanne in monte caluo a fundamētis extruxit: Domum paternam mortua matre in honorem Agathæ xpī martyris dedicauit: eoq; loci mōasterium extruxit: additis suburbanis & rusticis pdiis ad monachorum usum & cōmoditatem. Sarraceni autem discordia christianorū freti ex septa aphricæ in hispaniā traiciētes puinciā omnem præter Beticā a suis iam antea possessam depopulantes: aquitaniam usq; cum cōiugibus: & liberis pertinere: eam quoq; puinciā occupaturi. Erat tum Karolus martellus pipini regis filius magne apud omnes i precio. Duos. n. filios Pipinus tum habuit. mortuo Grimoaldo Karolomanū: & Karolū martellum: qui postea solus hoc quoq; mortuo regnum franciæ obtinuit: multum tamen aduersantibus maxime uerō eudone Agtaniē duce & Chilperico rege quē frāci qdam post Theodoriōū æmulatione moti regem constituerāt. Vex Karolus Martellustrā misso sequatē fluuiō in aureliāos mouēs: uno ipetu hostes fundit fugatq; ac regno Frāciæ solus potif. Renum deinde traiciēs: Saxones/Alamanos/Sueuos/Bauaros regno suo adiecit. Vex cū itellexisset sarracenos ab Eudone i Galliā euocatos magnis itineribus in hostem pficiscit: pugnandiq; potestatem facit: & uincit non longe a Turonū finibus. In eo at plio scribunt Historici ad. ccc. & xl. milia sarracenorum cecidisse: ex franciis uero mille tūmō. x. & l. desideratos. Sunt tñ q sentiat Eudonem tanto periculo motū: postremo cū Karolo fuisse. Hac itaq; rōne sarraceni beneficio karoli a ceruicibus Hispanorū & gallorum pulsati: bēn oēm & indignationem ex tāta clade conceptam in cōstantinopolitanos uertēre: urbem at terra mariq; triennio obsident. Verum cū fames frigore: peste: bello postremo magna incommoda paterent: obsidionem soluentes: ad sua quiq; rediere. Ex cōstantinopolitanis aut. ad. ecc. millia eadem peste cōsumpta tradunt. In Italia uero lōgobardi duce Liuthprando Rauennam diu obsessam: tandem capiunt & diripiunt: inde Ticinum auferentes quicquid præclarum in urbe erat unde crediderimus equum

equū illum æneū uiro insidente Papiam aduectum:quem Accolæ regisolem uocant. Sed ita fit in rebus humanis uicissitudo est: qđ. n. Theodoricus aliq̃ reges Gotthorū: atq; deinceps hexarchi Rauennates Roma Rauēnā detulerant: id postea in uaria loca disiectū est. Interim uero Romæ a quibsdā seditiosis in pōtifice cōiurat̃ principibus cōiurationis basilio Iordane cathilario Ioanne subdiacono Coniuratio cognomēto Lurion: Marino spatario: q̃ ducatu Romano imperatoris noīe tum præerat. Verum dilata in aliud tps res est: quod Marinum impator reuocauerat. Tentare & Paulum hexarchum cōiurari cœpere: quo qđē duce in tanta re uti uolebant. Sed Romanus populus re ipsa tandem patefacta arma capit: Ioānē & Lurionem interficit: reliquosq; coniuatos dissipat. Basilium monasterio includit ubi & uitā finiuit. Paulus aut̃ uēhementer pōtifici insensus: quod ab eo phibere: quo minus noua uestigalia exigeret clam & apte mādato impatoris uiri sc̃tissimi mortem q̃rere. Sed Romāi & lōgobardi sumptis armis: quo minus id fieret phibere. Tum uero Leo tertius impator: cum aperte inuehi in pōtificem nō posset: edictū Leo pponit: ut oēs q̃ sub imperio Romano essent scōy omnium martyru: & angeloy statuas atq; imagines e tēplis abraderent & auferrent: tollendæ (ut ipse dicebat) Idolatriæ cā: qui uero secus fecisset eū se p̃ hoste publico habiturū. Gregorius aut̃ tantæ impietati nō mō non obtemperaturū: & oēs catholicos admonet ne in t̃m errorē timore uel edicto principis ullo mō dilabant. Quā cohortatiōe adeo certe aīatī sunt Italiæ populi ut paulum abfuerit q̃ sibi alium impatorem deligerent. Quominus aut̃ id fieret: auctoritate sua obstare Gregorius annixus est. Rauēnē t̃n tanta seditio orta est: cū alii impatori: alii pontifici obtempandum diceret: ut in ipso tumultu Paulus hexarchus cū filio occideret. Mittit̃ deīde ab impatore Eutichius Eunuchus: q̃ pollicitatiōibus: & donis lōgobardos a beniuolētia & societate Romani pōtificis separaret. Verū cū id frustra quæreret rē totiē tentatā ad tps omisit. Vñ pōtifex tanta molestia liberatus: loca pauperū & basilicas inuāsere cœpit: eaq; restituere quæ ob uetustatem & incuriam minabant̃. Pacē præterea inter regem lōgobardorum & duces Spoletinū ac Beneuentanum cōposuit. Hos enim rex ipse opprimere instituerat: cuius animū a deo pōtifex ad mansuetudinē redegit: interposita saluatoris ñi auctoritate: ut omisso bello armillas balteū ensē ac reliqua arma templo p̃cipis apostolorū offerret: cum exercitu. n. usq; ad uaticanū puenerat pacato t̃n agmine hac de re cū pōtifice locuturus. Leo aut̃ t̃pe Leo rator phanatico sp̃ritu iterū incitatus omnibus mādāt: ut simulachra uel lignea uel ænea uel marmorea ad se deferāt: & delata statim incēdit: nō deferētes uero capit & obtrūcat germanū p̃riarchā id potissimū improbātē in exiliū mittit i eiusq; locū Anastasiū male sentiētē sufficit: quē postea Gregorius synodo habita priuauit & ab officio diuino semouit: nisi ad catholicā fidē reuerteret. Sæpius præterea ut sanctissimū uirū decuit: l̃ris impatorē admonuit: ut omillis quorundam improborum erroribus ueram tādē amplecteret̃ fidē: & abolere scōy imagines desineret: quorum memoria & exemplari ad uirtutē & imitationē excitarent hoīes. Suntq; scribant Bonifaciū huius pōtificis tpe e Britānia Romā uenisse: & ex mo Bonifacius nacho ob eius sc̃titatē ep̃m factū: ac in germaniā ad cōfirmādos p̃dicationē: & ex ep̃lo germanos in fide mīssum: quod qđem ita egregio fecit: ut Magūtinus ep̃s creati meruerit: in Aphricā deīnde pficiscens: cū uerbum dei elegātissime p̃dicaret ab hostibus xp̃iani noīs occidit̃. Ferunt & sc̃m Egidiū natiōe gracū ex ep̃lo: & Egidius

miraculis insignē tū habitum fuisse & Petroniū ciuem Romanū ex uoto basilicā
a^l. anno beati Benedicti prope derelictā sua impensa restituisse. At Gregorius q suo exem
decio mē plo oēs ad uirtutē & sanctitatē incitabat pōtificatus sui anno. xvi. mēse. ix. die. xi.
se octauo moritur: sepelliturq; ad basilicā Petri. iiii. idus Februarii. Eius in morte epātus tum
die. xxx. uacat. dies qnq; & .xxx. cētū aut & .ix. ac. xl. epōs toto suo pōtificatu creasse dicūt.

GRÉGORIVS .III. PAPA XCII.

REGORIVS tertius natione syrus: patre Ioanne anno dñi. Dcc. lix.
oium cōsensu pontificatū iniit. fuit aut uir singularis doctriæ & humani
tatis p̄cipuæ: græca atq; latia lingua eruditus. Mentē diu sē scripturæ: ita
callēs: ut nemo tū disertior p̄dicatiōe atq; it̄pratiōe reḡ occultarū & admirabiliū
hēret. Præterea uero: ne uerbotm̄ & cohortatiōe p̄p̄os mouisse arbitreris oīa q̄
exēplo mouere p̄nt: ita assidue obibat: ut iudicare difficile sit p̄mprior: ne lingua q̄
ope hñdus eēt. Orthodoxe fidei ita acerrimus defensor fuit: ut ob eā rem maxioꝝ
principū graues similtates & inimicitias suscepit: nō armis: nō potentia nō minis
cuiuspiā e gradu constantiæ suæ deiectus. Tātā postremo humanitatis fuit: ut &
paupes mira charitate complecteret: ac elemosynis foueret: captiuos redimeret:
q̄re aliēo nexos solueret. uiduas & pupillos quominus a potētibus circūuenirent
tutaret adeo ut uere oium p̄rēs ac pastor merito uocaret. Hic statim ubi pōtifica
tū iniit: cleri Romā cōsensu Leonē. iiii. impatorē cōstantinopolitanū impio simul
& cōione fideiū priuat: qd̄ sanctas imagines e sacris ædibus abraisisset: & statuas
demolitus eēt: qd̄q; ēt de hominū male sentiret. Interim uero cū Liuthprādus lō
gobardorū rex cupiditate impandi motus urbē Romā obsideret: captis circum
quaq; oppidis oībus: Gregorius legatos nauis: q̄a terrestri itinere nō licebat ad Ka
rolū fr̄eīæ p̄ciēpē statim mittit q̄ hoīem rogarēt: ut p̄rio quoq; tpe laboranti Rōm̄
& eccl̄iæ auxiliū ferret. Cōsueuerāt aut pōtifices romani siqd̄ malit ab externo ho
ste imineret auxilia ab impatore Cōstantinopolitāo petere. Qd̄ facere Gre. subi
stitit cū ob easdē cās q̄s Paulo ante cōmemorauit: tū uel maxie q̄ urbē regiā ægre
Leo a saracēis tutaret: nedū alios defenderet. His itaq; rōnibus accēdit: ut tūc p̄ri
mū tutela eccl̄iæ ab impatoribus cōstantinopolitanis ad alios trāslata sit. karolus
aut rogatu Gregorii p̄rocinū eccl̄iæ suscipiēs: Liuthprādū regē amicū & cōpatrē
rogat: Urbē ne obsideat: ac pōtificem uexet: hac re nil sibi fieri molestius q̄c̄ aut
grauius posse. Obtempat Karolō Liuthprādus: atq; urbē obsidiōe soluit. Nā imito
iam antea iter se fœdere: karolus p̄ipinū filiū in cisalpinā galliā ad Liuthprādū mī
serat: ut ei capillū de more sacrorū succideret: uñ cōpatres more xp̄iāo iuicē facti
sunt: qd̄ est quoddā affinitatis uinculū Remiserat puerū ad parētes Liuthprādus
multis ac maximis donatū muneribus. At Karolus pacatis Italiæ rebus in Burgū
diōes uersus eos uī capīt: & p̄modestia socios appellat. Phryxones Idolatras op
primūt: Lugdunū Arelatæ massitiā de Vefogothis occupat: q̄ Athemū saracēorū
regē in auxiliū uocat. Is itaq; cū magno exercitū Rhodanū trāsiēs Auiñionē uī
capīt: opportunitate loci p̄arce usurus. At Karolus cognitū eo p̄p̄ere cū exercitū
tu mouet: & Auiñionē recubat: it̄fectis saracenis oībusq; in p̄sidiō erāt. Inde
Narbonē p̄fici scit quo aufugisse Athemū cognouerat. Ab obsidiōe Narbonē dir
scedēs: qd̄ Amoreū alterū ex saracenis Hispaniæ regē uenire in auxiliū Athimi cū
magno exercitū it̄llexerat: haud p̄cul idē in ualē corbariā descēdit: ubi ierat pla
nities ad dimicandū aptissima. Amoreus at arbitratu Karolū despatiōe reḡ in su
gā uersum

In Leonē

obsidetur
urbs

Karolus

Amoreus

gam uersum in uallē īgredit' statimq; pugnādi copīā facit: Nō detrectat certamē Karolus: licet hostiū numerus ppe infinitus esset. Tādē uero acriter aliquādiu utrinq; pugnātū ēēt. Cadente autē imprimis aciebus amoreo fundunt' hostes suā gāturq; quorū ps magna in p̄ximis paludibus & stagnis: quo cōfugerāt oppressa est. Athimus uero forte fortuna nauigiū nactus: īde in Hispaniā ulteriore fugiēs: Athimus oēs īsulas q̄s adiit: despatione reꝝ ferro ac flāma uastat. Eodē ferme tpe beati Augustini corpus: qd' antea, cc. & l. annis ab hippone in sardiniā trāslatū fuerat. Cum Vādali prādabūdi Aphricā uastarent: diligētia Liuthprādi ex īsula ipsa Papiam delatum est: & egregio in loco recōditum. At saracēi his cladibus domiti: intra pyreneū se deinceps cōtinent: Vnde Vesogothi oēs q̄ citeriorem Hispaniā: & partem Galliae occupauerant auxilio carētes in prātē Karoli deuenere. Atq; ita Gothi q. ccc. ppe annis impauerant funditus deleti sunt p̄ter paucos quos barchinonenses ab interitu liberarunt. Sunt q̄ scribant Liuthprādū copias auxiliares in tāto bello Karolo misisse. Atq; ita rebus bene gestis suos oēs onustos prāda domū rediisse. Interim uero Gregorius pōtifex nequaquā ocio: & pace abutēs: ad exornandas ecclias aīum adiicit: nā & altare beati Petri sex colūnis onychinis Augustius reddidit: dextra/ac leua positis apud Philo pareas uetustate cōminutas: Scabāt in his colūnis trabes argēto delibute. In trabibus uero æq; spaciis saluatoris: & apostolorū simulachra distinxit. Struxit & oratoriū in eadē basilica: in quo de religis fere scōꝝ oīum recōdidit: celebrariq; eo loci quotidie mādauit: atq; in Canone celebritatis hęc uerba addit marmoribus circūquaq; positis īsculpta. Quos solēntas in cōspectu tuæ maiestatis celebrat. Dñe deus n̄r toto in orbe terrarū &c. Quibus uerbis nūc sacerdotes in secretis nō utunt'. Præterea uero huic Basilicæ multa argētea uasa cōdonauit: eius quoq; iussu & impensa aurea dei genitricis imago saluatorē amplectēs extructa est: & ī basilica scē Marię ad p̄sepe collocata. Restituit ēt tectum scī Chrysogoni: eoq; in loco mōachos collocauit: q̄ rem sacrā quotidie celebrārēt. His addidit & fundos: uñ uiuerēt. Monasteria quoq; multa p̄rim restituit: p̄rim uero a fundamētis extruxit addita regula qua mōachi ītegre & scē uiuerēt. Instaurauit & mœnia urbis magna ex pte uetustate collapsa. Idem ēt centū cellis fecit: iā ppe desertis pp collapsa mœnia. Instituit præterea: ut fere sine interuallo: & a p̄sbyteris hebdomadariis: & a monachis in ecclia scī Petri diuina officia celebrarent: Vnde appet & mōachorū & p̄sbyterorū seculariū domicilia multis in locis cōtigua fuisse: q̄ emulatiōe moti deo q̄ diligētissime seruiebāt. Gregorius uero bñ de deo: & hoībus meritis: anno pōtificatus sui. x. mense. viii. die. iiii. & xx. morit': ac in basilica Petri sepellit'. iiii. Kal. Decēbris collachrymātibus oībus aī. die. ix. tanq; communi parente orbatis. Sedes autem dies. viii. tantummodo tum Vacat. aī. xvi.

ZACHARIAS VNICVS PAPA XCIII

ZACHARIAS natione gr̄cus: ex patre Polycramio: inter optimos pōtiffices annumerat'. Fuit. n. uir mitissimī ingenii: miræ suauitatis: & gratię: oī uirtute præditus: cleri ac populi R. o. amator. Ad iram tardus: ad misericordiā: & clemētiā p̄mptissimus: nulli malum p̄ malo reddens: sed ad imitationem saluatoris malū in bono uincens & adeo qdē ut quos habuerat amulos & inimicos: eosdē postea īnito pōtificatu honoribus & p̄miis affecerit. Cū autē īntio pontificatus sui ardentem bellis Italiā offendisset: legatos de pace componenda statim ad Liuthprandū longobardorū regem misit p̄sequentem bello trans-

mundum spoletinū ducē. Vex cū a legatis ea de re nīl fieret: ipse comitante clero Romano in sabinos p̄ficiscit̄. Ferūt aut̄ octauo miliario a narnia regem pontifici honoris cā obuiā factū ex equo descendisse ac pedibus uix̄ sanctissimū in urbem comitatū fuisse. Qui sequenti die inter missas̄ solemnīa orōnem publice habuit: & qdē elegātem: qua oñdit: qd maxime regē xp̄ianū deceret: siue pacē seu bella gerat. Hac orōne ita p̄motū regē ferunt: ut statim arbitriū omne cōponēdæ pacis ei cōmiserit. Iā uero Transmundū ducatu spoletino rex priuauerat: in eiusq̄ locum Agrādum nepotē suū suffecerat. Accipit tñ in grām Transmūdus rogatu pontificis: & ex duce in clericatū assumit̄. Reddunt itē romanis oppida sua ex sabinis capta reddit̄ Narnia & ancona ex Picētibz: & qcqd a longobardis. xxx. iā annis in hetruria occupatū fuerat. Reddunt & captiui oēs eo bello capti. Mira ēt humanitate pōtifex usus est: adhibito. n. rege in conuiuū nullū genus comitatis: & grā p̄termisit. Inde uero rex pacato agmine abiēs: nō ita multo post morit̄: āno regni sui. xxxii. Fuit aut̄ uirtātō regno dignus: qppe q sapientia: prudentia: cōsilio plurimū ualebat: ac ita manu p̄mptus erat: ut nemo Veteranus eo pugnatioꝝ haberet. Iusticia aut̄ & clemētia ita insignis hēbat ut difficile iudicaret̄ utra in rem maiorem laudē mereret̄. Huic aut̄ in regno Aldeprādus nepos succedit: quo qdē post menses sex defuncto Rachis dux oīum suffragiis rex decernitur: Vir certe oī laudē dignus: si uitā eius: si mores si animi integritatē inspicias. Redintegratū quoq̄ fœdus: cū hoc rege a pōtifice est missis legatis qbus oīa ex animi sn̄ia rex ipse pius & religionis amator benignissime cōcessit. Post q̄rtū uero regni sui annū rex diuino numine tactus spreto regno uitā monasticā amplectit̄: uxore & filios (ut idē ipsi facerent) adhortatus. Huius qdē frater Aistulphus regnū occupat: q ob astutiam ingenii & fœrocitatē animi oībz arma intētabat: maxie uero pōtifici: & romanis: quoz̄ ditionē sibi uidicare armis conabat̄. Interea uero Karolus martellus graui morbo correptus suadētibus amicis regna a se armis occupata filiis suis diuidit. Nā Karolomano maiori natu austria & Sueuia: Pipino uero iuniori Burgūdia & ps Frāciæ obtigit. Morit̄ aut̄ Karolus uir animi magni: & sapiētīæ singularis uillacarisiaco apud Isarim fluiū anno magistratus sui (quē maiore domus uocat). v. & xxx. sepelliturq̄ Parisius in basilica Dionysii martyris. Habuit & aliū filiū Karolus ex priā uxore ortū: quē Gryphonē appellabāt: cuius cū noie ēt mores cōueniebāt. R. ape. n. ex alieno cōsueuerat: un̄ & fratribz bella intulit: & saxones gētē ferocissimā contra eos sollicitauit. Karolus autē & Pipinus hostili manu puinciā saxonū ingressi: Theodoricū gētis p̄cipē in deditionē accipiūt. Ab hac aut̄ expeditionē digrediēs Karolomanus Romā uenit: ubiq̄ dimissa impioꝝ & regni gloria in montem Cassinatē ad monasteriū sancti Bñdicti p̄ficiscit̄: ubi & monachi habitū & mores suscipit. At Pipinus regnādi cupidus: legatos suos ad pontificē mittit: eūq̄ rogat: ut regnū frāciæ sibi auctoritate sua cōfirmet. Annuīt pōtifex eius postulatis accepti beneficii: & ueteris beniuolentiæ memor: quæ inter pōtīfices & principes huius familiæ intercesserat: atq̄ ita eius auctoritate regnū frāciæ Pipino adiudicat̄: anno dñi. Dcc. liii. ex maiore nāq̄ domus: qui post regem summus erat apud francos magistratus: reges franciæ deinceps a Pipino secundo eiusq̄ familia originem habuere. Ferunt Karolum: quē diximus monachi habitū sumpsisse: ex mōte cassino cū aliis monachis ad Zachariā pontificē uenisse: ab eoq̄ precibus obrinuisse: ut eis liceret repetere sancti Benedicti corpus furtim ablatū: qd tū in Floria cēli

in Floriacēsi monasterio regni frāciæ collocatū fuerat. Annuī istorū p̄cibus pōti
fex: & litteris Pipinum adhortatur: ut patiat̄ mōachos sancti Benedicti corpus re
petere. Quod quidē rex haud grauate concessit: quia inde furtim oblatum a mōa
chis q̄busdā senserat. Zacharias autē pace iam ubiq̄ parta: multas basilicas ruinā
minātes restituit. Porticum quoq̄ & turrim ante basilicā lateranēsem a fundamē
tis erexit: ubi & cācellos: & portas eneas extruxit. In ipso Frōtispicio porticus or
bis terrarū imago descripta erat. Sāctorū imagines uetustate exoletas renouauit.
Lateranenses ædes auxit & exornauit. Bibliothecā beati Petri restituit. Vectigal
præterea unicuiq̄ basilicæ assignauit: unde oleū pro lāpadibus emeretur. Condo
nauit & uestem altari beati Petri auro gēmīsq̄ distinctā: qua depicta inerat. Iesu
Xpi natiuitas. Idē quoq̄ basilicā beati Gregorii in uelabro condidit: eoq̄ loci ca
put ipsius sancti collocauit. Aedificauit & Oratoriū sanctę Cecilie uia Tyburti
na. v. ab urbe miliario. Huic autē basilicæ oratoriū quoq̄ addidit in honorē bea
ti Cyri abbatis: addidit & fundos unde sacerdotes uiuerēt. Restituit & tectū Euse
bii martyris: quod suo tpe corruerat. Cōstituit item ut Bucellarii quotidie elemo
sinas e lateranēsi palatio paup̄ibus cuiusuis generis p̄berent. Venetis præterea in
hibuit sub anathematis pœna: ne seruos xpi signo notatos saracenis & gentilibus
uēderēt ut mercatores facere cōsueuerūt. Postremo uero ne litteras in tāto rex fa
stigio eū p̄termisisset arbitris. iiii. libros Gregorii in dialogo e latino in græcū trā al. mensi
stulit: ut haberēt græci unde bene uiuēdi rationē p̄discerent. Cum uero ita sanctæ bus
& integræ populum dei annis. x. mensibus. iiii. cum maxima omnium beniuolentiā duobus
gubernasset: moritur ac sepellitur in basilica Petri idibus Martiis. Eius autem ex diebus
morte episcopatus: tum Vacat diebus. xii. xv.

STEPHANVS .II. PAPA .XCIII.

STEPHANVS secundus: natiōe Romanus: patre Constantino: per gra
dus ecclesiasticos ad pōtificatū puenit: licet defuncto Zacharia Stepha
nū quendam p̄sbyterū Romanū pontificē populus statim creasset: q̄ ter
tia die pōtificatus sui somno excitus: dū res domesticas disponere incipit morbo
apoplexiæ correptus iteriit: Post hūc uero cleri ac populi cōsensu ī tēplo sanctæ
dei genetricis ad p̄sepe: Stephan⁹ .ii. pōtifex creatus humeris hoīum (adeo erat of
bus gratus) in basilicā saluatoris: quæ ē cōstantiniana dicī de portat atq̄ inde in
patriarchatū lateranēsem. Erat autem uir singularis religiōis & prudētiæ: amator
cleri: ecclesiæ restitutor: xp̄ianæ doctrinæ diligens p̄dicator & scriptor: pater pau
perū: pupillorū & uiduarū defensor acerrimus: fortissimus & cōstās in rebus agē
dis: non tñ pertinax. Placare. n. Aistulphum romāorū agros & fines bello uexantē aistul
phus primo quidem uerbis: & muneribus cōatus est. Nā tributū sibi rex auarissimus
penderi uolebat a populo romano quotannis singulis aureis in capita collatis un
de pontifex coactus ad externa auxilia confugere: ad constantinum imperatorē
constantinopolitanū legatos mittit: qui auxilium petant contra Aistulphum to
tam Italiam uexantem quicq̄ iam Rauennam hexarchatus sedē & magnam partē
flaminiæ cæperat. Verū cū id frustra ac sapius tētasset: reus rei cā p̄licisci ad Pi
pinū regē Frāciæ instituit. Mittit itaq̄ legatos ad regem q̄ Aistulpho māderit ei
tuto liceat iter facere p̄ regnū suū. Postulata concessit Aistulphus Pipini roga Pipinus
tu Stephano autem iam fines regni Frāciæ attingent karolus pipini filius: cui po karolus
stea a rebus gestis magno cognomentū fuit: ad centesimum lapidem honoris cau Magnus

fa fit obuiam. Idē facit & pipinus tertio ab urbe lapide: qui ex equo descendens: &
 pedes sanctissimi uiri exosculatus est & a fræno equi: quo pōtifex uehebat pedes
 ipse nunq̄ discessit donec hominē in urbem pduxit & in cubiculo ubi diuersaturus
 erat collocaret. Aistulphus autem ueritus neqd mali in se Stephanus moliret ka
 rolo manum monachum ad fratrē Pipinum mittit: qui eum adhortaretur: ne Ste
 phani gratia bellum lōgobardis inferret: qui certe non modo monacho non obtē
 perat: uerum etiam eum in Viennense mōasterium relegat: ubi nō multo post do
 lore animi & cruciatu morit̄. Interea uero cum p anni tempore bellum geri non
 posset: pipinus ueteri amicitie multum tribuens legatos ad Aistulphum mittit: &
 qui hominē adhortent̄ res repetitas reddere aliter enim se eas bello & armis bre
 uiter repetiturū. Nō paruit sanis admonitiōibus Aistulphus: unde Pipinus appente
 iam uere copias in longobardos mouet: pmissis leuī armaturæ militibus qui A i
 stulphi præsidia e claustris alpiū deturbarent. In planiciē deinde insubriū descē
 dens: cum longe ac late omnia depopulatus esset: nemine obstante Papiam lōgo
 bardorū sedem obsidione & cingit oppugnat: defendēte Aistulpho: & qui cum eo
 in præsidio erāt. At Stephanus tot calamitatibus hominis pertinacissimi & prouf
 cialium motus: pacē ultro Aistulpho pollicetur: modo ablata restituat. Accepit
 tandem cōditiones pacis Aistulphus: & plura etiam q̄ quæ peterent pmissit iure
 iurando interposito. Hanc ob rem Pipinus satisfactum pōtifici arbitratus: soluta
 obsidione in patriam reuertit̄: relicto Varreno huiusce pacis arbitro. Eunt Ro
 mam Stephanus: & Varrenus arbitrati Aistulphum promissa breuī præsisturū
 q̄ contractis celeriter undiq̄ copiis tumultuario magis q̄ iusto exercitu: eos subse
 cutus Romam obsidione cingit: ac suburbana omnia uastat & incendit: maiore p
 pe dāno ex hoc latrocinio accepto q̄. ccc. iam ante &. iiii. ac. xl. ānis ab inclinatiōe
 imperii sensissent. Rogatus denuo Pipinus a pōtifice: ut urbi romę pfidia & rabie
 Aistulphi laboranti opē ferret exercitū q̄ta maxime celeritate potest cōparat. In
 terim uero thurci meliores sedes expetētes: Alāos priō mox Colchos & armēios:
 Inde minoris asiæ populos postremo plas & saracēos uincūt & opprimūt: Anno
 dñi. Dcc. lv. Sunt q̄ scribant hos fuisse scythas: ex his præsertim quos Alexander
 macedonū rex intra Hīperboreos ferreis repagulis clausit hac metaphora usi q̄
 gentem indomitam in angulum illum tanquā in ergastulum inclusisset. Vex̄ cum
 post multas illatas inuicē & acceptas clades: de pace iter saracenos & thurcos cō
 uenisset decretū est: ut Thurci qui in perside habitabant: saraceni appellarentur:
 atq̄ ita æquiore animo saraceni in Asia regnare thurcos passi sūt & q̄ etiā eos bre
 uī accepturos Mahumetanā superstitionem uidebant: adeo erant eorū ingenia ad
 malum prona. Pipino autem iam in italiā cum exercitu descendenti: Gregorius
 constantini quarti imperatoris protosecretarius fit obuiam: hominē imperatoris
 nomine admonet: ne hexarchatum Rauennatem oppressum a lōgobardis ad se p
 tinentē: uel pontifici uel romanis dedat: si ei contigerit longobardos superare: cui
 Pipinus ita responderet se quidē in Italiā ideo uenisse: ut & pontifici: & populo Ro
 mano rem gratam faceret cōsulturūq̄ eorū cōmodis quoad eius fieri poterit. De
 inde uero Papiam mouēs: ita Aistulphum obsidione præsistit: ut breuī eū coegerit
 pristinas cōditiones pacis accipere. Redditus itaq̄ romanis hexarchatus est q̄cqd
 padum & apeninum interiacea placētinis usq̄ ad stagna Venetorū: & q̄cquid in
 tra Isaurum flumen Apeninum: & hadriaticum continet. Addo etiam quæ aistul
 phus

Supantur
longobar
di

longobar
di in roma
nos

Thurci

De origi
ne thurco
rum

Hexar
chatus
rauenas

rebus
indignus

**Beata Pe-
tronilla
Constantinus**

sacras imagines ubiq; demolitus: cōstātinū regiā urbīs ep̄m impietati suā resisten-
 tem: uerberibus necasset: in locumq; demortui. Nicetam spadonē sui sacrilegii cō-
 sciū suffecisset: pontifex ipse omni ex parte religioni consulens: nūcios cōstanti-
 nopolim mittit: q; Impatorē adhortarent ut sacras imagines & statuas restitueret
 id li facere recusaret: eidem anathematis censurā minarent. Sed cōstantinus in sa-
 crilegio suo pertinax: & sanas admonitiōes contēpsit: & Sabinū uulgarorū regem
 in demoliendis sacris imaginibus eius impietate imitātū: in grām recepit cum an-
 tea bello uulgaros persecutus fuisset. Ascito deinde Leōe filio eius notiniis quar-
 to in partem imperii: cui Hirenem Atheniensem mulierū omnium pulcherrimam
 in matrimōium collocarat: sedus cū saracenis iniit stōmachum orthodoxis chris-
 tianis facturū. Interea uero Pipinus: & Taxillonē Bauarorū ducē suo impio su-
 biicit: & saxonēs in amicitiam recipit: hac tñ conditione: ut trecentos equites: quo-
 tiens bellum geri oporteret. auxilio mitterēt. cum Aqtanis diuturnum ei fuit bel-
 lū: quod qdem postremo karolo adōlescenti cōmilit: cū ipse senio cōfectus interes-
 se nō posset. Hoc bello absoluto karolus Borboniū claromontem & multa de Al-
 uernis oppida ui cepit. At pipinus: quē diximus annis grauem esse: nō ita multo
 post morit: duobus filiis Karolo at Karolomano in regno relictis. Sunt q; scribāt
 hoc tpe mortuū esse Aistulphum lōgobardorū regē quem diximus multa sancto
 rū corpora Roma pāpiam secū detulisse: eorumq; sacella ædificasse ac mōasteria
 uirginū ubi & filias deo dicauit. Mōachos autem supra modū dilexit: quorū ē in
 manibus regni sui anno .vi. m. .v. moritur: in principio regni nimium ferox: & au-
 dax in fine moderatus. Tanta p̄terea līstia: facturū edicta lōgobardorū in leges
 retulerit. Huic aut (ut dixi) Desideri⁹ dux militaris successit: lāguefcere iā ob deli-
 tias lōgobardorū uirtute. Morit & Paulus i basilica Pauli uia hostiēsi restitutus q;
 buldam ecclesiis uetustate collabētibus: pōtificatus sui anno .x. mē. i. eiusq; corpus
 magna ad solēni pōpa in uaticanū deferret. Vacat tū sedes annū unū. mēsem unū.

STEPHANVS .IIII. PAPA .XCVI.

STEPHANVS tertius natione siculus: patre Olibo: āno domini. Dcc. lx
 viii. pōtificatū inīit: uir certe doctus atq; eruditus & in rebus agēdis ma-
 xime uero ecclesiasticis strenuus admodū ac cōstans. Hic nā teneris an-
 nis Romam ueniens: mandato Gregorii tertii in mōasterio sancti Chrysogeni
 rationem bene uiuēdi & doctrinam ecclesiasticam p̄didicit: ac pro clerici ac mō-
 nachī ordine. Vocatus deinde Zacharia pōtifice in patriarchatum lateranēsem
 cū eius uita & doctrina ab oībus p̄bare: sancta Cæcilīa p̄sbyter cū titulo in-
 stituit: quē tñ & Zacharias: & Stephāus: & Paulus a se nūq; dimilere tāre p̄bita-
 tis erat: & p̄stātia in agēdis rebus. Mortuo autē paulo quē nūq; ne in extremo q;
 de sp̄ritu reliq. Desiderius quem ex duce regē lōgobardorū creatum esse adiuuā-
 te Paulo diximus: liberatus omni metu Pipini morte. Totonē Nepestinū ducē ad-
 hortat: ut cōstātinū fratrē uiētiq; largitione & ambitione fieri nō posset: pon-
 tificem deligat. Is itaq; Romā cū exercitu p̄fectus cōstātinū fauētibus quibulā
 amicis largitiōe & pollicitationibus corruptis pōtifice creat. Fuere itq; Philippū
 quēdam huic p̄poneret: q; statim abdicat se magistratu ammis cōpulsus est. Cogit
 & Gregorius Prænēstinus ep̄s: cōstātinū ipsum laicū sacris statim iniiciat atq; ep̄m
 iungeret: cuius manus: ira ob eā rē exatuisse miraculo dicant: ut eas ori admonere
 nō posset. Cū uero cōstātinus munera pōtificatus p̄ annū obstinate exercuisset: q;
 dem

dē e sede deiciē a populo R.o. ira & idignitate rei p̄cito: in eiulq; locū oīum suffragiis Stephanus.iii. sufficiē. Hanc ob rem Cōstantinus in basilicā saluatoris perductus uidētib; oībus: ac sacris canōib; perlectis: ut fieri solet: de posito pōtificalli habitu magistratu se abdicat in mōasterio uitā priuatā ducere iussus. Tūc uero Stephanus in basilica sancti Adriani inter tria fora tribus ep̄is consecratus: & ab uniuerso clero ac populo ut uerus pōtifex salutatus: ad corrigendos mores quorūdā improborū labefactare integritatē ecclesiæ romanæ uolētū aīum adicit. In dicto itaq; cōcilio: Karolū litteris ac nunciis adhortat: ut primo quoq; tpe ep̄os quosdā Gallix ad hāc rē doctrina & itegritate mōx idoneos Romā q̄primū mitteret. Idē quoq; ceteris principib; xp̄iani nominis scribit. Obtemperarūt omnes mādato pontificis: In lateranenſi basilica cōciliū habet. Multa inter se de cōponēdis ecclesiæ rebus collocuti: Cōstantinū ad se perducī iubēt. Nam cum Desideriū lōgobardorū regis subornatiōe: & pauli cognomēto aphiarre impatoris cōstantinopolitani fraude crebæ seditiōis in populo R.o. orirent: q; Desiderius reuocare aīos romanorū a Karolo ad impatorē studeret: & interfecti plærīq; sunt: & Cōstantinus cuius cā tot mala cōmittēbant: ab aduersa factione reclamāte Stephano & indignātē oculis capī. Sed ire obuiā populo in furorē uerso nō licet. Perductus itaq; in medium Cōstantinus & accusatus: q; nullis sacris initiatus sedē aplicā occupasset: uoē crimen in uim populi & quorūdā facinorosorū reſieit: q; se ēt inuitum coegerint pontificatū obire. Cū uero in pauimēto p̄nus & supplex iaceret ueniā pētēs: cōmiseratiōe moti: q; aderāt: eum e medio duci iubēt: atq; ita rem integram in sequentē diē reſieunt: maturius consulturi: qd in tali re facere oporteret. Verū Cōstantinus sequenti diē in conciliū rediens mutata snia ostendit: quæ adhuc ægerat maiorum exēplo fecisse: q; & Sergius Rauēnatū archiep̄s: & Stephanus Neapolitāorū ex laico ep̄s creatus sit. Ob hāc uero īpudētiā idignati: q; in cōcilio aderāt eū turpiter eniciētes ad cōponēdā rēp. xp̄ianā aīum adiecere: abrogatis primo Cōstantini decretis. Institutū est aut oīum cōsensu: ne qsq; laicus: nisi p gradus ecclesiasticos ascēdēs pōtificatum occupare auderet: sub anathematis p̄cna. Pro mulgatū est item: ut q ep̄atus dignitatē cōstantini tpe cōsecuti fuerāt: magistratu se abdicātes ad pristinos ordines reciderēt. Quod si istorū uita & doctrina a populo p̄bata fuisset: placerēt ut ad sedē apostolicā uenientes denuo cōsecraret. Idē de p̄elbyteris & diaconis adiudicatū est. Veritū tñ est: ne qui istorū maiores gradus attingerēt. Veritos credo ne qd erroris: aut secta aliqua inde oriret: tanq; ex seminario quodā discordiæ ac seditiōis. Cōstitutum est præterea: ut quæ Cōstantinus in re sacra agisset irrita haberētur: præter baptismū: & chrisma. Postremo uero abrogata synodo cōstantiniana: quæ decretum inter græcos fuerat: ut sanctorū simulacra & statuz e templis abraderentur enicerēturue: constitutum est: ut hæc statua ubiq; restituerent anathematizātes execrabile & p̄nitiosā illā synodum quæ dei immortalis conditio p̄ior q; hoīum fieret. Referre. n. statuas mortaliū bene de re p̄merito p̄licet ne ingrati uideamur utq; eorū facta æmulatione imitari cogamur: dei nō licet: quē semp ante oculos si fieri posset hēre deberemus: si eius merita erga hūmānū genus si naturæ diuinæ dignitatē inspicimus. His uero ex snia peractis decretū est: ut sequenti diē supplicatiōes haberent: qbus & deo gr̄as agerent: & irā ipsius: si qua ex hominū peccatis cōcepta esset: placarēt. Item est autē a lateranenſi basilica ad sanctum Petrum cū maxima omnium religione nudis pedi

Instituta
Stephani

Desideri
us

bus: & a pontifice: & ab hominibus qui tum aderant. Nunc uero adeo refrixit pietas & religio nō dico nudis pedibus: sed caligati & coturnati uix supplicare dignantur. Non flent inter eūdem: uel dum sacrificatur: ut illi sancti patres sed ridēt & quidem impudēter de his etiā loquor: quos purpura insigniores facit nō hymnos canūt. id. n. seruile uidetur: sed locos & fabulas ad risum cōcitandū iter se narrant. Quid plura? quo quis dicatior est & petulātior eo maiore in tam corruptis moribus laudem mereat. Seueros & graues uiros reformidat hic nō clerus. Quid ita? (quia in tanta licētia mallunt uiuere q̄ bene monēti aut cogenti obtemperare & ob eā rem christiana religio quotidie in peius labitur. Ad Stephanū uirū sanctissimum redeō: qui peractis supplicatiōibus: statim quæ in concilio acta erāt & uoce apocrisarii & scripto pmulgauit: pœnāq; anathematis illis p̄posuit q̄ abrogare auderent: quæ in sancta Synodo instituerāt. Vex. nō ita multo post mortuo Sergio Rauennatū archiepiscopo: Michael eiuldem ecclesiæ Scriptorius sedē occupat: nullis sacris initiatus adiunante Desiderio rege & Mauritio Ariminensi duce quos Michael pecunia & largitiōe corruerat pulso Leone archidiaconi quē potissimum clerus expetebat. Ausi quin etiā missis ad Stephanū legatis eum pecunia subornare: ut eundē Michaelē in ecclesia cōfirmaret: qui non modo dona reiecit: uerum etiā edictum proposuit: quo ille anathematis pœna notaret: nisi sedē relinqueret: quā contra ius fasq; occupauerat. Tandiu tamen uir Rauennatū eam obtinuit: q̄ diu aliquid habuit: & prophānum & sacrum: quod Desiderio munus cupientissimo elargiret. Verum cum pontifex eo legatos suos misisset: cū oratoribus karoli regis ob eam rem in Italiā missis: admonuissentq; quid maxime pontifex expeteret: statim eiecto Michaelē Leonem deligunt: quem pōtifex cōfirmauit. Ad uero cum ob hanc rem a Desiderio clanculum uexaret: Karolū rogat Desideriū admoneat: ut ab iniuriā inferēda caueat. Fecit id Karolus: & quidē pdiligenter: retinere tamen hominem in officio armis nō potuit: q̄ ei mortuo fratres: qui secū paribus animis biennio regnauerat: multa bella obire necesse fuit. Aquitanos enim quod bellū pater inchoauerat: in potestatem suā redegit: Gasconos domuit: in Aquitania positos. Deinde uero transmissis pyreneis mōtibus: fusis ac fugatis saracenis usq; ad Betim flumen peruenit quo nūc in hispania saraceni Granate se continent. Interim uero Stephanus pastor q̄ diligentissimus: & uerus petri successor: ac christi imitator: quarto pontificatus sui anno moritur mēse q̄nto. die. vii. & .xx. sepelliturq; i basilica Petri. Eius aut ex morte dies. ix. sedes tū uacat.

ADRIANVS .I. PAPA .XCVII.

ADRIANVS primus patria Romāus: patre Theodoro summa nobilitatis uiro pōtificatū iniens nequaquā a maioribus suis degenerauit. Nam magnitudine animi cōsilio doctrina & sanctitate uitæ, cum quouis optimo pontifice comparari potest. Cuius amplitudinē Desiderius lōgobardū reueritis: statim de pace ineunda & de amicitia mentionem per legatos fecit. Verū Adrianus cognita hominis perfida plusq; punica in aliud tēpus pacem distulit. Interea uero mortuo Karolomano: Berta eius cōiunx Hildegarda Karoli uxori ob amplitudinē mariti inuidens Adoarii cuiusdā consilio ula con filiis ad Desideriū regem in Italiā cōfugit: qui eam pbenigne suscepit: & q̄ se tutiorem futurū hac ratione ap̄ impetū Gallorū existimabat & q̄ Francos p̄positis Karolomani filiis facilius sumpturos arma in Karolum regē: siquid in se moueret arbitraret: Venit cum

cū obtinere ab adriano precibus nō posset: ut filios karolomani reges iungeret ad uim conuersus: in rauennates mouens ditioni romanæ obtemperantes: fauentiam: & Comachū uī cepit. Præerat tum Rauēn archiepiscopus & tribuni tres: qui primo quoq; tēpore ab Adriano auxilium petiere. Pōtifex autem primo quīdem Desideriū nunciis & litteris adhortatus est ut suis finibus se cōtineret nec ditionem ecclesiæ inuaderet. Deinde uero ubi intellexit eum urbinū Senogalliā & Eugubium cepisse tum magis atq; magis minari: cum paulopost affuturum deū iudicem uiolati fœderis diceret. Qui quidem in tātis minis nil aliud dicebat: q̃ pontifici in suas partes trāseūdū esse. Separare enim hominem ab amicitia Karoli omnino nitebat: & ob hanc rem: cum precibus & pollicitationibus id obtinere non posset: minabatur se urbem breui obfessurum. Iam enim spoletum cum Aldagilio Karolomani filio uenerat inde tamen ad urbē peruēturus (ut ipse dicebat) pacato agmine uoti gratia. Verum Adrianus redactis in Urbē reliquiis omnium basilicarū quæ extra urbis mœnia habebantur. iiii. ep̃os ad Desideriū misit: q̃ ei sub anathematis pœna minarent: ne ullo mō fines romanos attingeret. Rex igit̃ uertus ne iram dei incurreret: Cisalpīnā statim rediit. Interea uero Karolus ab Adriano de iniuriā sibi illata certior factus: Desideriū per legatos admonet: ac frustra quidem: ut res iniuriā ablatas pontifici restitueret: aliter se breui cū exercitu affuturū: ut quod spōte nolleret id ui facere cogeret. Vtrinq; igit̃ magni parant̃ exercitus. sed Karolus mira celeritate usus: p̃missa parte copiarum quæ in trāsitu alpiū Iouis montē occuparet: cum reliquo exercitu p̃mōtē Cinisium in Italiā descendit: fusosq; ac fugato Desiderio obuiā factō oīa lōge ac late populat̃ & capit. Desiderius at̃ desperatis rebus tanto accepto incōmodo. Papiā se recepit: uxore ac liberis Veronā missis. At spoletini: Reatinī ac longobardi oēs qui eas regiōes incolebāt audita Desiderii calamitate Romā ueniētes: se ac sua oīa Romani pōtificis fidei cōmittūt. Adhibito iurē iurādo deposito capillō & barba: qđ apud eā gentē maximū ueræ deditiōis signū erat. Horū secuti exēplū Anconitāi Auximates: Firmani pontifici se ac sua libere dedūt. longobardis aut̃ ad suos redire nolentibus Vaticani sedes ad incolendū cōcessa: quo postea ex tota Italia multi suæ gētis cōfluxere istorū exemplo p̃moti. At Karolus relicto Bernardo patruele suo in obsidiōe Ticinensis urbis cū pte copiarū Veronā p̃ficiscit̃. Quæq; dē ciuitas haud ita multo post inclinante in partes frācorū: Berta ac Karolomani filiis deditiōem fecit. Aldegisius uero desiderii filius inde abiens ad imperatorem cōstantinopolitanū cōfugit. Karolus autem acceptis in deditiōē omnibus ferme trāspadanæ Italiæ urbibus Romam petit: una cum pōtifice resurrectiōis festū celebraturus: Cui iā urbi appropinquātī ad tria milia iudicū honoris gratia occurisse Bibliothecarius scribit. iudices eos uocās. qui nequaquā sordidis artibus impliciti essent. expectabat hominem Adrianus cum clero suo in gradibus sancti Petri quē quidē accedentē mira beniuolētia cōplexus est: nec retinē eū potuit: quominus pedes suos exoscularet̃. inde post datam acceptamq; salutē basilicā ingressi: cū ad altare aplī simul puenissent: iurarūt mutuo Karolus ac pōtifex Romā ac franci: & p̃petuā se amicitiam seruaturus: & cōes eorum hostes fore: qui alteram partem laceffissent urbē deinde ingressus: oēs basilicas pie admodū & religiose inuisit: ac muneribus quibusdam ornauit. Nudius uero quātus posteaq; Urbē ingressus fuerat qđ dono pater Pipinus Gre. tertio dederat: eadē ipse amplioribus priuilegiis cōfirmauit iurē iurā

Desiderius

Karolus

Mos longobardorum

do interposito. Quæ quidem (ut Bibliothecarius refert) hæc sunt: quicquid in
 lynguria ab urbe Luna iam pridem euersa usque ad alpes Italiæ fines pertinet: huic
 ditioni additur: & corsica insula: & quicquid Lucam & Parmam interiacet: Addi-
 tur & Forumiulii cum exarchatu Rauennatum: cunq; Beneuentano & Spoletino
 ducatu. His autem rebus ita compositis: Karolus cum bona Adriani gratia in tra-
 spadanam rediens sexto mense posteaquã obsideri capta est: Papiam dediti-
 one oc-
 cupat. In Desiderium autem clementia usus: hominem spoliatum regno non etiã
 uita Lugdunum cū uxore & liberis exulatū mittit. Versus deinde in arachim Be-
 neuētanum principem Desiderii generum: qui eius snrores iuuerat hominem pa-
 cem petere breui coegit duobus filiis obsidibus datis. At uero dū iter i Cīsalpinā
 facit: ad Cassinum diuertens religionis causa: omnia mōasterii dona ab aliis prin-
 cipibus diuo Benedicto data confirmauit. Atq; ita sedatis in tota Italia rebus pro-
 positisq; Cīsalpinæ firmissimis præsiidiis cū magna præda: & gloria in patriam re-
 uertit. karoli fratris uxorem & liberos secūducens quos quidem semper in hono-
 re habuit. Paulum quoq; lōgobardorum Aquileiensis patriarchatus diaconum.
 Desiderio ob doctrinam: & ingenium Admodum carum secum in Galliam ducēs
 libertate donauit: in precioq; aliquandiu habuit. Verum cum postea comperisset
 Diomedis hominem desiderii libertatem quærere: eum in diomedis insulam relegauit: unde
 post aliquot annos aufugiens & ad Arachim perueniēs: rogatu Adelpergæ Desi-
 derii filia: & Arachis uxoris eutropii hystorię duos libros addidit: a Iuliano prin-
 cipe usq; ad primi Iustiniani tempora Omnia perscribēs. Mortuo deinde Arachi
 Cassinense Cenobium ingressus: reliquum uitæ sanctissime usq; ad mortēducens
 sæpe ad karolum regem litteras elegantes: & humilitatis plenas scripsit: ab eodēq;
 a quo fuerat ob litteraturā seruatus uicissim accepit. Longobardi itaq; quarto &
 regnū lon cc. anno postq; in Italiam uenerāt regnum amisere: anno domini. Dec. lxxvi. karo-
 gobardo- lus at nulla interposita mora in Saxones Idolatras: qui ob eius in Italiã discessum
 rū saxonēs rebellauerant: mouet eosdemq; quibuscum ad. xxx. annos bella gesserat: uincit: &
 fidē christi omnino suscipere cogit Cōuersus deinde in hispanos a nostra quoque
 fide alienos: Pampalunam. & Augustam ui captas militibus diripiendas concess-
 sit. Neque hispanis pacem & quietem daturus erat: nisi ipsi quoque integre fidem
 christi recepissent. In Galliam uero: tum quoq; rediens rebus ex sententia gestis:
 dum pyreneos transit: in Guasconum insidias incidit: quo in prælio licet se acriter
 tutatus sit: Anselmum tamen & Egibardum summos in bello Duces amisit. Sunt
 qui eo quoq; prælio Cecidisse scribant Rolandū Karoli ex sorore nepotē: post edi-
 tam ingentē hostiū cedem: & stragē. Perierit ne sit (ut aiūt) an uulnere haud satis
 constar. Vascones uero tādē a karolo superati: defectionis ac perfidiæ meritas
 pœnas dedere. Mouet bellū in Frācos Taxillo Baiouariæ dux Desiderii gener: so-
 licitatis humis: quod quidē celeritate sua prius pene karolus cōfecit q̃ inchoatū
 sit: huic quoque pacem non negauit: acceptis prius obsidibus. Dum hæc in gallia
 gererent: Cōstantinus in orientē impator elephātiæ morbo correptus: uñ fortasse
 nata est illa de lepra magni cōstantini uana opinio: ob similitudinē noīs moriens
 Leonem. iiii. imperatorē reliquit: q; adeo gēmis delectatus est: ut direpto sacrario
 scē sophiæ coronā magni ponderis ac p̃cii sibi cōstituerit: q̃ quidē ita frequēter ute-
 batur: ut aut pp pondus: aut ob frigiditatē lapilloꝝ subito morbo correptus sit. Idē
 quoq; accidisse nostra ætate Paulo. ii. putauerim: q; adeo his mulieribus delinimē-
 tis delectatus

tis delectatus est:conquiritis undiq; magno precio gēmis: & exhausto pene eccle
 siæ Romanæ arario ut quotiescunq; in publicum prodiret: Cybelles quedā phri
 gia ac turrita: non mitrata uideretur. Hinc ego ortam tum sudore præpinguis cor
 poris: tum gēmarum pondere apoplexiam illam puto: qua correptus subito mor
 bo interiit. Leone itaq; mortuo: hirene eius uxor & filius Cōstantinus. vi. imperi
 um accipientes: cōcilio. ccc. & .l. episcoporum in Nicena urbe secundo habito: in
 stituere: ut qui sacras imagines delendas dicerēt: perpetuo anathemate notarent;
 Quam quidem constitutionem: Cōstantinus adolescens patris flagitia secutus
 quorundam improborum suasu: non ita multo post & abrogauit: & matri omni
 no administratiōem imperii abstulit. Repudiata deinde uxore: Theodoram eius
 ancillam corona imperii augustiorem reddita in suos cōplexus traduxit. Subor
 nauit & duces suos: quos in Italia habebat cōtra finitimos. Hos qdē unico nūcio
 sua auctoritate Karolus in officio cōtinuit. qui tū in Sclauos & hunnos: quos un
 garos merito dicemus copias mouerat: quod horū incursionibus circa Danubiū
 uexarentur omnia: quibus certe perdomitis in Frāconiam duxit maiorū suorum
 natale solum: unde franci nomen sumpsere: qua quidē in prouincia haud magno
 negotio in potestatem suā redacta: biēnio post Theophilanus. & Stephanus ep
 scopi insignes Adriani nomine Synodum Frācorum Germanorumq; episcopoz
 habuere: in qua: & sinodus (quam septimā græci appellabāt) & hæresis Fœlicia
 na de tolendis imaginibus abrogata est. Adriauius uero opera & Auctoritate Ka
 roli a terrore bellico securus: ad exornandam urbem: sacrasq; basilicas animū ad
 eit. Nā & corpus beati Pauli laminis argenteis inclusit: & altare Petri pallio exor
 nauit auro intertexto: in quo depicta hystoria inerat quemadmodū Angelus be
 atum Petrū e uinculis liberauerat. Restituit itē & strauit marmoribus. Pauli apō
 stoli atrium iam antea uetustate collapsum. Instituit item: ut singulis diebus cen
 tum pauperes in atrio lateranenſi pascerētur: in quo etiam discubentes pauperes
 picti cernebantur. Restituit p̄terea magna impensa aquæ ductus quosdam: & ue
 tustate: & hostium maleficio collapsos. Alphētinum potissimum ductum iam an
 tea ab Augusto uia claudia ex lacu alphentino duobus ac uiginti milibus passuū
 in subiacentem Translyberinam regionem: magis: ad usum ortorum naumachiæ
 thermarum ue q̄ ad potum: Cum aqua illa insalubris haberet. Sabatinum uero
 ex lacu Sabatino nomen ducens: quem quidem lacū alio nomine angularem ap
 pellā: a tribus angulis quos præfert uia Aurelia in uaticanum duxit: ut Eo ute
 rentur Sacerdotes beati Petri: tum ad usum basilicæ: tum ad lauādos christi pau
 peres: qui in paschate elemosinam accepturi lauabant ad imitationē apostolicæ
 doctrinæ & religionis. Molendi quoq; usum ea aqua interdum præstabat: ianicu
 lo in planum cadēs. Sabatinum autē lacū angularem etiā appellatū fuisse declarat
 emptio Polæ rutiliæ: quæ fundū hac ratioe in ripa lacus Sabatini uel angularis
 emittit quicquid agri exhausto lacu defecaretur: id fundo Polæ adiudicaret: qua
 qua Verſum fundus tēderet. Restituit & Iuliam a. xii. lapide uia latina in urbem
 ductam: quæ quidem (ut ait Frontinus) tepulæ ex agro Tusculano ducte riuum
 intercipit. Ita uero claudiam formā reparauit uia sublacenſi conceptā ad. xxxviii.
 lapidē ex duobus fontibus aplissimis: ut eius aque ps in baptisteriū saluatoris ad
 lateranū deriuaret. Restituit et uirgis formā ab octano lapide uia Collatia i urbē
 introductā. Tecta quoq; multaq; basilicaz ob uetustatē ruinā minātia reſarsit. Dū

Hirene

Vnde frā
ci

h

Excreſcētia tiberis uero his operibus detineretur. Adrianus: adeo immensum excreuit tyberis: ut & portam Flammineam a fundamentis euerterit: & pontem Antonini Pii: quē olim publicum uocarunt: inter Ianiculum & Auentinū: & multa urbis ædificia demolitus sit: secum & arbores: & segetes & urbis ornamenta trahens. In tanta autem calamitate hac diligentia Adrianus usus est: ut per uicos nauiculas mitteret: unde cibaria ob excreſcentiam aquæ egredi domo nequeuntibus sumministrarent. Eos præterea: qui tanta calamitate magis ac magis uexati fuerant: & uerbis & muneribus cōsolatus est. Turres & urbis muros collapsos restituit: centum auri libris. I eo sumptu expensis. Quid plura? Nil prætermisit in uita Adrianus: quod ad bonum principem ad optimum pontificem pertineret. Nam & religionem christiana: & libertatem ciuium suorum: & uitam pauperum pupillorum uiduarū ac erime tutatus est. Moritur autem pontificatus sui anno tertio: & uigesimo mense decimo die decimoseptimo. Sepelliturq; magna cum laude in basilica Petri. viii. Kalen. Ianuarii.

LEO .III. PAPA .XCVIII.

Magnæ
laudes

Hirene

Capitur
Leo

LEO tertius patria Romanus: patre Azzupio: pontifex creatur: ac merito quidem Ab ineunte. n. ætate ita erat educatus & eruditus disciplina ecclesiastica: ut dignus esset q̄ cæteris antefereat. Fuit præterea uir Castus: integer: pudicus: facundus. Doctorum uirorum: Ita amator: ut eos inde quaq; ad se premiis alliceret: eorumq; consuetudine mirum in modum delectaret. Præterea uero ægrotos uisere: eosq; ad patientiam adhortari: elemosinas indigentibus præbere: desperatos consolari: errantes in uia rectam deducere: prædicationibus admonitionibus: quibus plurimum ob eloquentiam & doctrinam ualebat ei peculiare fuit. Homo certe ita mitis ingenii: ut omnes diligeret: neminem odio haberet: tardus ad iram: ad miserendum promptus: insignis pietate: fortissimus rerum ecclesiasticarum: honorisq; diuini procurator: & defensor. Creatur itaq; (ut dixi) pontifex uno omnium consensu in nataliciis Stephani prothomartyris: sequentiq; die acclamantibus omnibus præfauore in sede Petri collocatur. Hisdem uero temporibus Constantini imperatoris mater hirene filiū flagitia nequaq; ferens: impellentibus quibusdam ciuib; Constantinopolim reuertitur: ac constantinum captum oculis in carcerem cōiicit: ubi & merito tanq; sacrilegus minimaq; pietatis quippe qui matrem relegauerat uitam finiuit. Interim uero: cum Karolus multis rebellantibus undiq; laceraretur: Pipinum filium in ungaros milit: quos quidem grauib; præliis superatos: tandē ad deditionem compulit. Adelphonus autem Asturiæ & Gallitiæ rex: acceptis a Karolo auxiliaribus copiis: superatisq; saracenis Vlyxi bonanui cœpit: qui uero in præsidio barchinonæ erant Karolo: audita Adelphonis uictoria se confestim dedunt. superantur & Bauari: qui Foroiulianos uexabant ab Henrico Karoli p̄fecto. Interea uero Leo tertio dum supplicationes a beato Gregorio institutas Romæ agit cū populo & clero: Paschalis primicerii & Campuli præbyteri Fraudibus: apud ædem beati Syluestri captus: ac pōtificali amictu priuatus: multisq; uerberibus adeo cæsus: ut oculis & lingua captus: pateretur: in monasterio sancti Herasmi in uincula cōiicitur: unde postea Albini cubiculari industria custodes fallēs: in uaticanū sese pripiuit: ibiq; tandiu latuit quoad Vinigilius spoletinor; dux clanculum accersitus: eum incolumen spoletum pduxit: cohortibus militū in itinere stipatū: ne aliq; hostium ui obtrueret. Ac seditioni cum scauire

cū scāuire in Leonem & Albinū non possent: eos domos a fundamentis dirruūt. Idem quoq; adeo audaces erant & temerarii: ad Karolūq; tum bellum contra Saxones gerebat: quoq; Leonē pfectū intellexerant: accusandi hominis cā peruenerē. Verum Karolus reiecta in aliud tempus disceptatione: pontificem cum egre Karolus gio comitatu Romam mittit: se eo breui peruenturum pollicitus componendarū rerum Italicarū gratia. Leonī uero ad pontem miluium honoris & gratulationis causa clerus: ac populus Roma. obuiam factus: uirum sanctissimum in urbem introducunt. Karolus aut non diu immoratus p maguntiacos in belgis positos: Noricumq; montē in Forumiuli descendēs: Taruīsinos graui supplicio afficit: quod henricum pfectum occidissent. Creato uero in huius demortui locū altero: Ra uennam primo: mox Romā expectatus proficiscit. Urbem ingrediēt: omnia cer te: & merito qdem honoris genera adhibita sunt. Octaua autem die posteaq; urbē ingressus fuerat: in basilica Petri astante populo & clero episcoporum omniumq; eo ex tota Italia & Francia conuenerāt: sententias de uita & moribus pōtificis ro gat. Verum ab omnibus una uoce responsum est sedem apostolicam omnium ec clesiarū caputa nemine (laico praesertim) iudicari debere. Omīssa autem ob tam graue responsum a Karolo q̄stione: Leo pontifex qui id iudicium maxime expete bat suggestum cōscendens: ac euāgelia in manibus retinens iureiurando affirma uit se omnium rerum quae sibi obicerentur in fontem esse. Fuit is dies idibus Decē bris salutis anno. Dccc. Dum haec aut Romae agerent: Pipinus mandato p̄ris Be Pipinus neuētanos duce Grimoaldo finitimos suos uexantes aggressus: magnis cladibus ita perdomuit: ut ægre se mœnibus tuerent: cui bello Vinigisium spoletinū ducē praeficiens ad patrem reuertit imperii coronam breui sumpturum. Nam pōtifex Karolo optime de ecclesia dei merito aliquā grām relaturus: cum uideret impera tores constantinopolitanos ægre id nomen tueri: ac ob eam rem. Urbem & Italiā ipsam magnas calamitates passam: in basilica Petri post solēnia sacra populi Ro mani scito ac p̄cibus ipsum karolū magna uoce imperatorem decernit: ac diadema te donat: ter acclamāte populo Rom. Karolo Augusto a deo coronato magno & Coronat Karolus pacifico imperatori uita & uictoria. Pontifex item hominem iniūxit una cum Pi pino filio: quem Italiæ regem solēni decreto pronunciauit. Accepta itaq; imperii potestate Karolus: campulum & Paschalem coniurationis reos capite plectēdos censet. At pontifex omni ex parte clemens a Karolo rege tamē obtinuit: ut his ui ta condonaret: in Franciamq; tantummodo relegarent. Post hoc uero fuere q ka rolo suaderent: ut oēs lōgobardos Italia expelleret. Vex cū id nequaquā tutū uide ret: qd multis Italiæ populis sanguine & affinitate cōiuncti essent: celsuere simul Karolus & Leo longobardoz nomen ibi tñmodo remaneret: ubi ea gens praeci pue sedem habuisset. Pipinus autem cum in samnium rediisset frustra q; p aliquot menses Beneuentum oppugnasset: Theate se conferens oppidū uī captum incen dit ac diripit. Inde Ortonam & Luceriam mouens: eas ciuitates timore percussas in deditionem statim accipit: ac Grimoaldum Beneuētū ducem Lucetiæ capit: q non ita multo post dolore animi periit. Interea uero cōstantinopolitana impatrix missis in Italiam legatis cum Karolo pacem & fœdus inīit impiumq; his terminis diuisio im diuisit: ut hirene ea Italiæ parte potiret: quæ ad dexterā Neapoli incipiens: ad si perii nistrā sipōto (quæ Vrbs nūc Manfredonia dicit) infero lupoq; mari claudit una cū Sicilia. Reliqua uero Italię pars karolo ipsi ex fœdere obligit: ea tñ loca semp

Nicephorus excipio quæ ditionis ecclesiasticæ habebant. At Nicephorus patricius ægre feres Hirenæ mulieris impium: cū eam dolo captā lesbū in exiliū misisset: Eodem iam antea initium p legatos cū Karolo renouat: qui tum Saxones totiens deficientes migrare in franciā cum uxoribus & liberis compulsi: eos in itinere cum legionibus subsequens: ne quid maleficii intereundum cōmitterent. At Leo cum seditionibus semper uexaretur: ab urbe discedens. Mantuam proficiscit ad uisendum christi sanguinem: q tum miraculis magno in precio erat. Is autem a Mantuanis pbenigne susceptus: a probato christi sanguine ob frequētia miracula ad Karolū pficiscit: ut hominem ueritatis cognoscendæ cupidum eius rei certiore faceret simulq; etiam ut de componendis rebus italicis: inuicem colloquerent. Rediens deinde in Italiam adiuuante Pipino rege mandato patris: de coniuratis qbusdā & seditiosis: non sine clemētia suppliciū sumpsit Karolus aut iam senio grauis cum intellexisset Pipinum quē (ut diximus) Italiæ regem præfecerat: Mediolani mortuum esset: Lodouicum filium minorem natu Aquitanix regem: & imperii successorē. Bernardum uero nepotem Italiæ regem declarat: eiq; mādatur: ut Lodouico rebus in omnibus obtemperet. Fines imperii hos esse uoluit in Gallia: rhenū ac ligerim q in celtis oriens eos a biturigibus diuidit. In Germania uero Danubium & Sauum fluuios: his autē provinciis Aquitaniam: Gualconiam: magnam partem Hispaniæ: Cisalpinā: Galliam: Saxoniam: utraq; Pannoniam: Istriam: Liburnos: addidit: maritima uero Dalmatiæ impio cōstantinopolitano: subiecta erant. Rebus autem ita compositis dum Aqsgarani esset ualitudinis causa propter aquas calidas: quæ ibi scaturiunt febre ac dolore laterū moritur: ætatis suæ anno secundo & .lxx.v. kalē. Februarii: salutis uero anno. Dccc. ac. xv. Eius aut corpus nullo nō genere honoris adhibito in tēplo beatæ uirginis: qd ipse magnis sumptibus Aqsgarani extruxerat sepellitur: hoc addito epigrāmate. Magni karoli regis christiāissimi: Romanorumq; imperatoris corpus hoc sepulchro conditum iacet. fuit autē karolus: si eius res gestas: tū domi: tum foris inspicias: tātā amplitudinis & integritatis impator: ut postea neminem superiorem: nedum parem habuerit. Adeo autem cum ei pocium liceret: studiis litterarum delectatus est: ut primus suadēte tamen Alibino gymnasiū parisiense instituerit. Tres aut mensas argenteas habuit quarum unam (in qua urbs cōstantinopolitana insculpta erat) basilicæ beati Petri aliam (ubi imago urbis Romæ cernebat) ecclesiæ Rauennati dono dedit. Tertiam filiis reliquit: ubi inerat orbis terrarū descriptio. Sunt item qui scribāt hanc auream fuisse. At uero Leo pontifex restituto sancti Pauli tecto: qd terræmotu conciderat: ædificatoq; a fundamentis apud sc̃m Petrū amplissimo hospitali: qd Græci Xenodochion uocant necnō institutis trium diez supplicationibus ante diem Ascensionis: qbus prima die ab ecclesia dei genetricis ad p̃sepe: ad basilicā cōstantinianā: secunda ab ecclesia btē Sabinae martyris: ad sc̃m Paulū tertia a sancta cruce in hierusalē ad Laurentiū extra muros ibat: morit primo ac. xx. pōtificatus sui anno: quo ē Cometes apparuit (ut nonnulli putant) ante calamitatis inditiū. Sepellit aut in basilica Petri pridie idus Iunii. Eius in morte sedes tū uacat dieb. x.

STEPHANVS .IIII. PAPA XCVIII.

STEPHANVS quartus patria Romanus: patre Iulio pontificatus sui mense tertio ad Lodouicum imperatorem in Gallias proficiscit quā ob rem autem id fecerit haud satis constat. Sunt tamen qui cōiectant: id ab eo factum

eo factum ad uitandam seditionē & reliquias Campulianæ cōiurationis: quæ iam inualeſcebat: mortuo Leone. In Aurelianis tūc erat Lodouicus imperator cognomen-^{Lodouic⁹} to pius: qui ubi intellexit pōtificem aduentare statim ei honoratissimū quēq; impera-^{obuiam} obuiam misit: maxime uero Theodulphum Aurelianorum episcopum: cum cle-^{ro} ro & magna populi parte. Ipse uero ad primum lapidem prodiēs: cum hominem uidisset ex equo descendit: atq; eum data acceptaq; salute: cum maxima ueneratione in urbem introducit præcedente clero ac sæpe carmen repetēte: Te deum laudamus. Erat enim Stephanus ex nobili genere ortus tantæ doctrinæ & integritatis: ut facile apud omnes sanctitatis nomen nācisceretur: quippe: qui sub duobus sanctissimis uiris Adriano & Leone educatus: rationem bene ac beatæ uiuendi didicerat. In urbem introductus subſtentate eum imperatore propter impetū multitudinis studio uidendi concurrentis in regiam diuertit: ubi & sæpe cum imperatore de componendis Italiæ rebus collocutus est: & ita se mutuo conuiuīis exceperunt: raro alter sine altero conuiuaretur. Retinuiſſet hominem apud se diutius imperator nisi tum grauib; implicitus bellis sese obicere hosti necesse fuisset: nā & Vascones ab imperio defecerant: quos breuī in potestatem suam redegit: Britones res nouas molientes armis in officio continuit: & conuentu aquisgranī habitato legatis saracenorum. Cæsaream augustam incolentium pacem concessit. Abiturus itaq; Stephanus ad imitationem saluatoris nostri: qui etiam inimicis pepercit: a Lodouico impetrauit: ut exilib; omnib; & captiuis. Quos sceleris conuictos in Leonem admissi Karolus multauerat. Redire ad urbem Romam liceret. Secum quoq; detulit crucem magni ponderis magnæq; æstimationis: quam Lodouicus sua impensa beato Petro dicauerat. At uero sanctissimus pontifex ad Urbem rediens: septimo pontificatus sui mense uita functus: in basilica Petri sepellitur. Sedes autem eius morte dies undecim tum Vacat.

PASCHALIS .I. PAPA .C.

PASCHALIS patria Romanus: patre Bonoso: nulla interposita imperatoris auctoritate pontifex creatur: hanc ob rem: ubi pontificatum iniit statim legatos ad Lodouicum misit: qui eius rei culpam omnem: in clerum & populum reicerent: quod ab his uī coactus esset pontificiū munus obire. Accepta hac satisfactione Lodouicus respōdit populo & clero maiorum instituta: & pacta seruanda esse cauere: ne deinceps maiestatem laderēt: in conuentu autem apud Aquilgranum habito Lotharium filium maiorem natu^{Lotharius} imperii socium sibi deligens: Pipinum secundum a Lothario: Aquitaniæ: Lodouicum tertium & Bauariæ reges appellauit. At uero cum Bernardus Italiæ rex instigantibus quibusdam episcopis & seditiosis ciuib; ab imperio defecisset coegissetq; ciuitates quasdam: & populos in sua uerba iurare: Lodouicum in se concitauit: qui perfectos quosdam copiarum cum satis ualida manu in Italiam misit. Horum uero impetus retardare conatus Bernardus in alpibus superatur. Seditionis auctores capti statim necantur. Ipse uero Bernardus quāuis supplex ueniam peteret: Aquilgrani supplicio capitali afficitur. Episcopi autem tāti mali auctores: synodali decreto in monasteria: quædam relegantur. Sedato itaq; Italico tumultu ueriusquā bello in saxones: qui ab imperio defecerant copias mouet: Eorumq; tyrannum uiromarchum Regnum affectantem: & secum congregi ausum superat. Atq; interfecit. Deinceps uero Lotharium filium regem Italiæ declaratum ad

pontificem mīstra quo in basilica Petri iungitur: & Augustus appellatur. Interea uero tumultuante Italia: & ad res nouas spectante: cum Lotharius tātis motibus nequaquā se parem cerneret: maiores exercitus paraturus ad patrem se cōtulit: hāc ob rem Theodorus primicerius: & Leonomenclator Romæ in lateranenſi palatio per ſeditionem conſolſis oculis necantur. Fuere: qui tantum crimen in paſchalem reiicerent: qui quidem in Synodo triginta epiſcoporum habita: & coniecturis: & orationibus: & iuramento a tanto ſe crimine liberauit. Accepit hanc ſatiffactionem Lodouicus: & ut bibliothecarius ait cum paſchali reſcriberet: ne deinceps ſeditio ex re incerta oriretur: ciuitates Hetruriæ imperio ſubiectas litteris declarauit: Aretium: Volaterras: Cluſium Florentiam a patre Karolo reſtitutam & auctam: Piſtorium: Lucā: Piſas: Peruſiam: & Urbē ueterē: cætera uero eccleſiæ Romanæ aſcribebat. Addidit & Tudertū in Vmbria: & ultra Apēninū Flāmineam: ac Rauēnæ urbis hexarchatum. Idem quoq; Bibliothecarius ſcribit: Lodouicum liberā eligendox epx potestatem Paſchali dediffe: cū antea ea quoq; in te imperatores cōſulerent quam potestatem ab Hadriano pōtifice Karolo cōceſſam idem auctor refert. Paſchalſ itaq; quē Stephanus ob eius uirtutem & doctrinam: dum uiueret monaſterio beati Stephani martyris in Vaticano pſecerat pontificatum iniens: & corpora ſanctorū minus religioſe iacentia in urbem cum maxima ueneratione introducta honeſtiore loco recondidit. Et captiuos pſoluto creditoribus precio e uinculis liberauit. Idem quoq; Praxedis beatiffime Chriſti martyris templū a fundamentis extruxit: non longe a ueteri: qd iam ob uetustatē: & in curiam ſacerdotum ruina minabat: quo quidem in templo a ſe dedicato & pſæpe celebrauit: & multox corpora ſanctorū collocauit in antea i cœmiteriis paſſim & ſine ueneratione iacētia. Extat & in eadem basilica. Oratorium beatę Agnētis dedicatum: qd ipſe pluribus ornamentis auguſtius reddidit. Idem quoq; beatę Ceciliæ templum extruxit: quod carmen in apſide notatum nunc etiam indicat eo quoq; loci & ipſius uirginis & eius ſponſi Valeriani: Tiburtii: Maximi martyrum: Urbani: Lucii pōtificatum corpora collocauit: multis additis muneribus & ornamentos ex auro argento & quouis genere marmorū. Reſtituit præterea beatę genetricis templum ad præſepe uetustate quaſſum: cuiusq; apſida in meliorem formam redegit. Qui non ita multo poſt nullo religionis: pietatis: humanitatis: benignitatis exemplo prætermiſſo: ſextimo pontificatus ſui anno: mēſe tertio: die xviij. moritur. ſepelliturq; in basilica Petri. Vacat tum ſedes dies. iiii.

EVGENIVS .II. PAPA CI.

EVGENIVS ſecūduſ patria Romanus: patre Boemūdo: tantæ religionis ſanctis doctrinæ humanitatis & eloquētiæ fuit: ut oīum cōſenſu pōtiffex crearet: eo maxime tpe quo Lotharius in Italiam ueniens magiſtratum delegit: q; pupulo Ro. ius diceret. Romani. n. impante Karolo ac filiis libertate a liqua poſt longā & grauem ſeruitutē uſi ſunt. Interim uero Lodouicus cum xl. diebus ferro ac flāma Britāniā ualtaſſet acceptis obſidibus Rothomagū petiit: ubi Michaelis Conſtantinopolitani imperatoris Oratores audite: eū conſulentes: quid de ſacris imaginibus faciendum cenſeret: Abolendæ neq; reſtituendæ uiderentur. Hos autem ad pontificem reiēcit: cuius maxime intererat ea de re decerneret. Vulgaros deinde Pannonias inuadentes primo: quidem Reppulit: uerum cum Haido Aquitanix præfectus rebellaſſet: Abderamāni ſaracenorum Regis auxiliis

auxiliis fratus: Omittere tantum bellū necesse fuit: hāc ob rem uulgari p̄ medias Pānonias in Dalmatiā infesto agmine penetrarunt. Sed anteq̄ Lodouicus in Hia donem mouisset: magnā hispaniæ partem deficientibus populis iā occupauerat: dimissa circūquaq̄ classe quæ maritimas ciuitates uexaret. Solus aut̄ Bernardus barchinonēsiū comes terra mariq̄ uexatus: in imperatoris fide p̄manfit. At Eugenius dignitate corporis: & præstantia animi insignis: sp̄etis rebus omnibus humanis uel potius fortunæ bonis: ad munificentiā & liberalitatē uersus: adeo rē frumentariā curauit: ut nullibi uilius q̄ Romæ annona uēderet. Præterea uero pauperū pupilloꝝ: uiduarū cās & uitam ita tutatus est: ut ab oībus merito pauperū pater diceret. Hoc aut̄ genere uiuendi: & ante pontificatum usus est: & dum beatæ Sabinæ in Auentino præbyter esset: q̄ pontifex in meliorem postea cultū restituit: & dum basilicæ lateranensis archipræbyter esset: quo ex loco deinceps tantæ integritatis & modestiæ fuit: ad p̄tificationem omnium suffragiis traductus est. Huius præterea opera & precibus captiui oēs: & exules ex Gallia tandem ad urbem redire: quos bonis paternis & fortunis oībus spoliatos suis facultatibus sustentauit & in uita retinuit. Per eum quoq̄ nō stetit: quo minus Sico dux Beneuentanus Neapolitanus obsidione solueret: quos tū uāhemēter p̄mebat: unde beati Ianuarii corpus Beneuētū trāstulit: & in maiori basilica. cū desiderio & festo honorifice collocauit. Siconē nāq̄ mouere in saracēos p̄tifex adhortabatur: q̄ p̄āhormū in Sicilia iam cœperant. Cum his itaq̄ artibus in pontificatu annis quatuor uixisset: moritur pontifex optimus collachrymantibus omnibus & suam uicem potius q̄ mortem sanctissimi uiri dolētibz cum mors ei ad fœlicitatem uia optissima esset. sepellitur autem in basilica Petri apostolorum principis.

VALENTINVS VNICVS PAPA CII.

VALENTINVS p̄ia Romanus: patre Leontio: tātē uirtutis & sanctitatis fuit: ut nondū p̄byter: sed diaconus summū p̄tificationis gradū meruerit: nec mirum quippe cum apud paschalem & Eugeniū uiros sanctissimos: & doctrinā & rōnem bene ac fē uiq̄dī a teneris annis usq̄ ad maturā ætatē didicerit. Non ludis: non iocis aut uoluptatibus intentus: ut pleriq̄ oēs adoleſcētes facere cōsueuerunt: sed doctrinā & beate uiuēdi normā ex lectione uetēꝝ & exēplo scōꝝ: p̄tificū sumens: Fuit præterea in hoīe tanta ingenii dexteritas: tāta eloquentia: ut facile qd̄ uellet suaderet: & dissuaderet: nili nīlī sanū: & qd̄ doctrinā sapet ac modestiā p̄ponens. Postremo aut̄ pietate: clementia: liberalitate: tum in uita priuatum: tum in pontificatu nulli maiorꝝ secūsdus ē habitus. Has ob res oīum cōsensu pontifex creatus: meritis hoīum q̄ tum erant id fortasse exigentibus: quadragesimo pontificatus sui die morit̄: ac in basilica Petri sepellitur: cōquerentibus oībus eum hoīem sibi morte sublatum esse: quo stantē labefactari Romana libertas & xp̄iani religio uix poterat. Vacante aut̄ sede Sicardus dux Beneuētanus: q̄ p̄e mortuo tyrānicam uitam ducebat. Deus dedit Montiscasini abbatem: quo pecunias expetebatur: in carcerē cōiecit: quo in loco nō sine op̄inione sanctitatis mortuus est.

GREGORIUS IIIL. PAPA CIII.

GREGORIUS quartus patria Romanus: patre Ioanne: tūli sancti Marci præbyter: eo tēpore pontificatum iniiit: quo & saraceni Asiā occupantes: ad scā Palestina loca xp̄ianis aditum interclusere: & Mauri in Sicilia classe delati ipsius insulæ magnā p̄cāstauerūt occupato: ut di-

xi) Panhormonec prohibere Veneti potuere quominus id facerent: eo classe ro-
 garu Michaelis imperatoris cōstantinopolitani cōtendentes. Maior. n. erat Mau-
 rorum classis: maiores etiam nauales copiaz. Crescebat tum res Veneta: quæ ori-
 ginem a Venetis omnibus habuerat: eo maxime tempore: quo hunni Attila rege
 Agleiam: Cōcordiam: Altinum: aliasq; Venetiaz puinciaz urbes cœperunt ac dā-
 ruerunt a scauitiaz barbarorum solis æstuariis & paludibus seipso tuentes. Dux
 Venetoz: Iustinianus patricius tum erat: Cuius nomen ideo cōmemorare libuit:
 q; suis temporibus corpus sancti Marci Alexādria a mercatoribus Venetis in pa-
 triam delatum est: ubi nūc in maxima ueneratione habet extructo egregio tem-
 plo in celebriore urbis loco: multisq; donariis in ipso sacello reconditis. Hinc pri-
 mū Veneti Marci imaginem urbis patroni i uexillis retulere. At uero Gregorius
 cum intelligeret a Venetis barbaros pelli ex insula nō posse legatos ad Lodouicū
 Lotharium misit: qui eos rogarent: ut primo quoq; tempore Siculis auxilium fer-
 rent. Tergiuersabant iū: cū dicerent id bellum ad Michaelē impatorem cōstan-
 tinopolitanū p̄tinere: se tamen paratos esse cōmuni impensa cōmūibusq; copiis
 rem ipsam gerere. Interea uero cum legati ea de re ultro citroq; mitterent: Bonifa-
 cius Corlicæ comes cum fratre Bertario & auxiliis quorūdam populoz herunig
 classe in Aphricam delati: inter Vti causa: & Carthaginē quater cum hostibus cō-
 gressus: tantam hoīum stragē edidit: ut coacti sint Mauri ut olim & Scipiōe uexa-
 ti suos ex Sicilia reuocare: q; patriæ laboranti auxilium ferrent. Hac igitur rōne si-
 cilia a barbaroz manibus liberata est. Rediit itaq; ex Aphrica in Corsicā Bonifa-
 cius cum classe uictrice ingenti præda onusta. Sūt qui scribant dum omnia ubiq;
 in Italia pacata essent: Lotharium ægre ferentem: q; Lodouicus Karolū natu mi-
 nimū: cui postea caluo cognomentū fuit: rebus in omnibus sibi p̄ferret: patri uin-
 cula ididisse: nec ita multo post eum liberum dimisisset: eaq; opportunitate barba-
 ros illectos ex Aphrica cū ingenti classe in Italiam delatos centūcellis applicu-
 set urbemq; quæ nunc ciuitas uetus appellatur (ut quidam uolūt) delesse. Atq; in
 de Romā mouentes: urbem ipsam cœpisset: quod quidem uero dissonum est. De
 centumcellis non negauerim. Barbaros uero urbem oppugnare adhortos cōstat:
 sed Guidone Cāsalpinæ Marchione eam acriter defendēte incēlis suburbis ac ba-
 silicis Petri & Pauli uia latina in saltum Cassinatē mouentes: ubi sancti Germani
 oppidū & monasterium beati Benedicti in mōte positum euerterunt: iuxta litim
 fluuiū ad mare descendētes classe ab Hostia eo aucta: Tarentum & Siciliā in-
 uasere: atq; (ut dixi) Bōifacii uirtute in patriam a ciuib; bello oppressis reuoca-
 ti sunt. Crediderim ego tum Bartholomei apostoli corpus ex lipari Sicilia Bene-
 uentū translatum fuisse a Sicardo Beneuentanorū principe: q; tanto bello interfu-
 it: ne sanctissimi apli corpus in hostium xpiani noīs manus deueniret. Ad Grego-
 rium redeo: q; tantæ modestiæ fuit: ut electus a clero populoq; Roma. non prius
 pontificiū munus obire uoluit: q; a legatis Lodouici impatoris ob eam causam
 Romā missis: qui diligenter tantam electionem discusserant: confirmatus est. Fe-
 cerat id Lodouicus non supbia motus: sed ne iura imperii amitteret: quippe q; na-
 tura clemens & humanissimus sit habitus: quicq; iura ecclesiæ & dignitatem semp
 tutatus sit. Instituit. n. ne christi serui ulli seruituti humanæ subiecti essent & uni-
 xpianissi / quæq; ecclesia suos prouentus haberet: unde sacerdotes uiuerent: ne ob inopiā re-
 mus sum cultum diuinum desererent: neue ob necessitatē quæstui se dederent. Idem
 præterea

præterea. Decc. ac triginta dominicę incarnationis anno synodo multorum episcoporum habuit excogitatum ad honorę dei & utilitatę ecclesiasticę dignitatis: i qua quidem constitutum est ne episcopus & clerici cuiusvis gradus p̄ciosas & exquisitas uestes utpote sericas & coccinei coloris aut bractearas ferrent: ne in digitis gēmas: nisi dum præsules sacrificant: in cingulis & calceis crepidis aurū & argētū ferrēt: quę certe procul omni religione sunt: & magnę incōtinentię ac uanitatıs signa manifestissima. Vtinam nostris temporibus Lodouice uiueres. Indiget nūc ecclesia tuis sanctissimis institutis tua cēsurā adeo in omnem luxum & libidinē se effūdīt ecclesiasticus ordo: coccinatos & trabeatos nūc inspiceres: nō homines quod leue fortasse uideret: sed equos: & iumenta: præcedente dum incedunt magno adolecentum & altero præsbyterorum agmine subsequente: non in asinis: ut christus nostri dogmatis auctor: & bene uiuēdi unicum in terris exemplar: sed in equis præferocibus & phaleratis ac si ex hoste deuicto triumphū ducerent. De argēteis uasis: & egregia eorum suppellectile: deq; cibariis non attinet dicere: cū & sicut dapes: & Attalica ornāmēta: & uasa corinthia si hęc inspicias: nullius precii dici possint. Quid uero ex hac intemperatā nascatur dicere p̄termittāne os (ut ipsi aiunt) in cælum ponam. Ad Lodouicum redeo: qui his artibus & humanis: & diuinis rebus cōsulēs: imperii sui anno. xxxvi. moritur: sepelliturq; Meritis in basilica beati ^{Pauli} ^{ap̄} ^{ulphi}. Hūc autem nō multo post secutus est Gregorius pōtifex: nobilitate insignis sanctitate clarus: doctrina & eloquētia præcipuus: diligētia ac sollicitudine: tū in rebus diuinis tū in humanis admiratione dignus. Nam & populi sui commoda mirum in modum curauit: diuites in officio cōtinendo: pauperes pascendo: desperatos solando: errantes sanis ad monitionibus in uiam rectā deducendo: ecclesias quoq; multas uetustate collapsas restituit. Electos in sortē domini doctrina & exemplo quoad uixit in officio cōtinuit. Trātulit idē sanctissimus pōtifex: beati Gregorii corpus. atq; eo loci collocauit: ubi nūc iacet magnis adhibitis ornāmētis: quo in loco multi tēporibus illis religiōis aut noui causa excubare consueuerant. Ferūt & ab eodē corpora Sebastiani: & Tyburrii a cœmiteriis in quibus ante iacebāt ad basilicam Petri trāslata fuisse. Sunt qui scribant rogatū Lodouici Gregorium sanctorum omnium celebritatē Kalendis nouembris instituisse: eamq; rem magnopere a Rabano mōacho theologo insigni carminibus: & prose laudatā fuisse. In his enim duobus dicendi generibus uir doctus ut illa maxime tempestate satis ualebat. Commentatus est idem Rabanus & librum paralipomenon: & Machabeos. Habuit etiam sermones satis elegātes ad populum: sed is potissimum laudatur: quem habuit in celebritate omnium sanctorum. Moritur autem Gregorius pontificatus sui anno. xvi. sepelliturq; in basilica Petri ac sedes eius in morte diebus quīdecim Vacat.

Synodus
saluberrima

Egregie

Mors Lo-
douici

Rabanus

SERGIUS .II. PAPA .CIII.

SERGIUS secundus patria Romanus: patre Sergio: e regione quarta: eo tempore pōtificatus fuit: quo Michael imperator cōstantinopolitanius moritur. Sūt qui Sergium primo quidem os porci appellatū fuisse dicant: & ob turpitudinē cognomēti Sergii nomen sumpsisse: eamq; consuetudinem ad nostros manasse: ut qui pontifices creātur: suo omisso maiore nomina sibi inderent, licet ab omnibus non sit obseruatum. Vt cūq; est constat Sergium ex illustri familia ortūne: quāq; a maioribus suis degenerasse ad inuāribus eius p̄cla

Diuisio
regni

Lotharius

tū ingeniū Leone.iii. Stephano.iiii. Eugenio secūdo:& Grego.iiii. sub quorū moribus & doctrina ita uixit. ut solus mortuo Gregorio dignus haberetur qui pōtifi-
cium munus obiret. Exarserat tum iter Lodouici filios tantum odiū propter impe-
rii diuisionem. ut in Antiliodorēsi agro apud Frontanicum acerrime a Lodouico
& Karolo cōtra Lotharium fratrem dimicatum sit: quo quidem multi utriq; cecī-
dere. Lotharius enim tādē uictus Aquisgranum cōfugit: atq; inde quoq; detur-
batus instantibus hostibus: Viennā cum coniuge & liberis se contulit. Insecuti: &
eo cum exercitu: fratres: ad quos quidē placādos non solum multi regni ipsius p-
ceresset ex Italia quidam iussu Sergii pfecti sunt: inter quos Georgius archiep-
scopus Rauennas primus est habitus: qui cū secundo praelio apud Lotharium cō-
ponēdæ rei causa esset: ac fortūa ad Lodouicum & Karolum inclinasset: totum co-
mitatum in praelio amittens eo enim cū trecentis equitibus uenerat: uix solus e tā-
ta strage fuga prolapsus est. At uero ii cōmunē totius regni calamitatem & interi-
tum miserati: cōcedere pacis in hūc modum ineunt: ut pars illa occidentalis regni: q̄
a Britānico oceano usq; ad Mosam flumen pertinet: karolo obtemperaret: ita ut
etiam francoꝝ nomen maneret: Vtq; Lodouico Germania cōtingeret usq; ad rhe-
ni fluētā: & trās rhenum q̄cqd genitor possedisset. Lotharius aut cū imperii titulo
urbem Romā obtineret cum Italia & ea parte Gallia: quæ olīm Narbonēsis nūc
romana prouincia uocatur: huic autē addidit eā quoq; partem: quæ inter Scal-
dum & rhodanū fluuios Lothoringia nomen accepit a Lothario: ut abitor. Re-
bus autem ita cōpositis Lotharius Lodouicum filium: quem regni socium asciue-
rat in Italiam cum ingētī exercitu mittit: huic socios addidit Drogonē metensem
episcopum: atq; alios uiros ecclesiasticos prudentia & auctoritate dignos: quorū
cōsiliis uteretur. Is autē adolescēs nimia scelerate elatus: quacūq; iter facit cœdi-
bus omnia & rapinis uastat: incendit & dirruit. Verū cum urbi appropinquasset:
eiq; obuiā honoris causa Romanī ciues pdiissent: deposita ferocitate illa Gallica
mitior esse cœpit: q; ei prēter sententiā ingredi urbē pacato agmine liceret. Prode-
unt & obuiā ad primū lapidē sacerdotes cum crucibus: & hoc cātū benedictus q̄
uenit in nomine domini osanna in excelsis: atq; eum usq; ad gradus sancti Petri cō-
mitantur: ubi pontificem ostendens mutuo osculo: mutuaq; saluta data: & accepta
ad argenteas portas simul peruenere clausas quidē. Tum pōtiffex si pacato magis
q̄ hostili animo ad nos uēistis: siq; ad reip. christianæ utilitatem magis respicis q̄ ad
uoluptatē scæuendi prædā diuemeo iussu ingredi: sin aliter animatus es: fores
ne tetigeris: nam supra caput ensē habes scelerum omnium ultorem. Cum autē
bono animo esset pōtiffex iussisset statim: eius iussu fores paupert. Ingressi itaq;
pariter magna Romanorum ac francoꝝ multitudine tū præcedente tum seqū-
te: cum ad altare beati Petri puenissent: procidentes simul omni potēti deo & apo-
stolorū principi grātiās agerunt: q̄ sine ullo maleficio res ex sententiā acta eēt pē-
thecostes octaua. Verū cum postea a multitudine militum suburbia uastarent:
parumq; abesset quī urbem p̄dandi causa: ita ut p̄ter octauo ex quo uenerat die
uidentibus omnibus qui aderant: Lodouicum regem oleo sancto iungit: corona
donat: Italia regem decernit: Ad quem Siginolphus dux Beneuentanus salutadi
hominis causa statim uenit: qua quidem multitudine & arbores truncat: & peco-
ra distracta: & segetes (ut sit) in pabulū equorū necesse sunt. His itaq; pontifex q̄
quid petere bonū p̄sertim facile cōcessit: quo citius ab urbe discederent. Vnde
romani

romani tyrannicæ immanitatis metu liberatis sanctissimum pontificem uerū christi uicarium: & unicū patriæ parentē prædicabant. Qui quidem ad ornanda templā cōuersus basilicā sanctorū Syluestri: & Martini uetustate collapsam restituit: in eaq; una cum ipsis confessoribus Fabiani: Stephani: Sotherii: Asterii: Cyriaci: Mauri: Smaragdi: Anastasii: Innocentii: Quirini: Leōis: Arthemii: Theodori: Nicandri: corpora collocauit. Struxit & a fundamentis ad ipsius basilicæ latus in honorem Petri ac Pauli monasterium: ubi continuo res diuina agebatur: Demum uero sanctissimus pontifex re ecclesiastica bene ac integre gubernata. iiii. pontificatus sui anno moritur: sepelliturq; in basilica Petri. Vacat tum eius in morte romana sedes mensibus duobus diebus quindecim.

LEO .IIII. PAPA CV.

EO quartus p̄f̄ia Romāus: patre Rhadulpho: Anno incarnationis. Dccc. xlviii. pontifex omnium consensu decernit: ac merito quidē. Vir enim fuit in omni uita priuata etiā religione: innocentia: pietate: humanitate: gratia: liberalitate: doctrina: ecclesiastica præcipue insignis. Tātæ præterea prudentiæ & uirtutis fuit ut Euāgelii sententia serpentis astutiam: ubi oportebat & colubæ simplicitatē imitaretur. Tam constanti autē fama impulsus Sergius secūdo romanus p̄f̄ex: hominē totius uirtutis exemplar: subdiacono præbyterum creat: eundēq; titulo sanctorū quattuor coronatorum p̄ficiat. Vnde postea mortuo Sergio ad lateranensem basilicā ductus: ac in sede Petri collocatus ut uerus & dignus pontifex ab oib; salutar. Exosculati sunt etiā eius pedes: qui p̄pe aderāt morem antiquum seruantes. Sunt qui arbitrantur huius sanctissimi uiri orationibus deum permotū saracenorū rabiem naufragio dum onusti præda domum redeunt compescuisse. Nam superato apud Tarētum nauali prælio Theodoxio Michaelis imperatoris duce: Italiam nemine obstāte lōge ac late populati: captaq; Anchōa ac dirrepta: uexatoq; item Dalmatico sinu: dum læti domum redeunt uolente deo p̄cellis fructuum obruunt. Liberātus saracenorū metu Leo: & sedilia in uestibulo atrii lateranensis posita ex marmore cōstruxit: & solarium a Leone tertio inchoatum p̄fecit. Instituit item pius Antistes ut quotannis a cūcto clero in basilica Pauli ipsius apostoli natali die hora uespertina celebraret. Mandauit præterea ne laicus quispiam præbyterium ingrederetur: dum sacra fierent. Habitæ etiā suo iussu eisdem ferme diebus supplicationes ad auertendā iram dei: quā frequētes terre motus præferebant. Crucē quoq; quā Karolus romanorū imperator Constantianæ basilicæ donauerat furto gēmis spoliatam mirūimmodum exornauit. Hūc autem tantæ sanctitatis fuisse constat: ut & basilicam serpētem (quem latini regulum appellare possunt) suis orationibus: fornice sanctæ lucie uirginis in orphea expulerit: cuius alitu & ueneno multi mortalium pierant: & incendiū illud signo crucis extinxit: quod diu per domos saxonū & lōgobardorū uagatū diui Petri basilicæ appropinquabat. Hoc autē factum est octaua die ab assumptione beatæ dei genetricis: qui dies postea ut festus celebratus est: nō lōge a basilica Laurētii martyris extra mœnia. Eo namq; loco ipsius uirginis tēplum extrabat cui munificentissimus pontifex multa dona ex argēto auroue obtulit. Præterea uero opus musinū basilicæ sancti Martini & Syluestri in mōtibus: incrustationemq; parietum a Sergio inchoatam ipse perfecit: ut epigrāma indicat: quod solum supest: nam pictura iam pridē corruit: uel in curia hoīum: uel uetustate & litu. Suo quoq; iussu crux il

Saraceni

Oratio
contra sa-
racenos

la: quæ ante pōtificem a subdiacono fertur ex auro facta gēmis ornatur. Nullum genus ornamenti relinquens: quod ad dignitatem saluatoris nostri pertineret. Restituit quoq; urbis mœnia & portas uetustate collapsas. Ad hæc uero quindecim turres ppugnacula urbis a fudamētis erexit: harum duas p maxime necessarias: hinc dextra: hinc sinistra tyberis annis posuit ifra Ianiculū & Auentinū: ne subuehi naues hostium ad diripiendā urbem possent. Idem quoq; sua diligentia corpora sanctorum quatuor coronatorum inuenit: eorūq; tēplum in splendidiorem formam instaurauit. Sanctosq; ipsos sub altari collocauit. Sempronium Claudiū Nicostратum: Castoriū. His addidit & corpora Seueri: Seueriāi: Garpophori: Victori ni: Marii: Felicitissimi: Agapiti: Hippoliti: Aquile: Prisci: Aquimi: Narcissi: Marcellini: Felicis: Apollinis: Benedicti: Venanti: Diogenis: Liberalis: Festi: Marcelli. Addidit & caput sancti Proti: Cæciliæ: Alexātri: Sixti: Sebastiani: Praxedis. At uero dum his rebus: ut sanctissimū uirum ducebat: q̄ diligentissime uacaret: nunciareturq; Saracenos cum magna classe diripiendæ urbis causa aderunt: & Neapolitanos ac cæteros illius oræ maritimæ paulo post ipsi urbi auxilio futuros: ipse statim cū quāta potuit manu Hostiam proficiscit: eoq; oēs auxiliares copias conuocat. Cum hostibus dimicaturus si copiam pugnandi fecissent. Suos autē sanctissimus pōtifex ad cōmunionē primo adhortatus: ubi id obsequētissime fecissent. orationem ad deū his uerbis habuit. Deus cuius dextera beatum Petrum ambulātem in fluctibus ne mergeret erexit: & coapostolū eius Paulum tertio naufragātem de profundo pelagi liberauit: exaudi nos ppicius & cōcede: ut amborū meritis horum fidelium tuorū brachia cōtra inimicos ecclesiæ tuæ sanctæ dimicātia omnipotenti dextera tua corroborentur: & cōualecant: ue de recepto triumpho nomen sanctum tuū in cūctis gētibus gloriosum appareat. His dictis statim facto signo crucis pugnandi copiam fecit: q̄ ita alacriter pugnā inierat: ac si uictoriā certam sibi propositam uideret: tandem uero post longū & acre certamē hostes superantur: fuganturq; multi in ipso prælio ut pote nauali perierat: pleriq; tamen uiui capti: & Romā perducti sunt. Placuit etiam ciuibus Romanis quosdā ad terrōre non longe a portu romano furca suspendere: aduerlante tamen Leone ob mansuetudinem & clementiam: qua potissimū insignis habebatur: sed ire obuiam multitudini in tanto præsertim furore nō licuit. Eorū uero opera qui uiui Romam perducti sunt: usus est Leo in restituendis ecclesiis: quas ipsi Agarenī quondam diruerant & incenderant: in extruendis mœnibus: quibus uaticanum cinxit. Leonināq; urbem de suo nomine appellauit. Idq; potissimum effecit: ne deinceps hostibus liceeret ecclesiā beatī Petri una uel leui incurfione spoliare & incendere: ut antea cōsueuerant. Non caruere suis præcationibus portæ. In ea enim quæ ad sanctū Peregrinū ducit. Hæc erant in marmore cæsa. Deus q̄ apostolo tuo Petro collatis clauibus regni celestis: ligandi atq; soluendi pōtificium munus tradidisti: cōcede: ut intercessiōis eius auxilio a malis nexibus liberemur & hanc ciuitatē quā nouiter te adiuuante fundauimus fac ab ira tua in perpetuū manere securā: & de hostibus quorū causa cōstructa est nouos ac multiplices habere triūphos. In secunda uero porta quæ apud Hadriani molem ad prata ducit: hæc uerba inerant. Deus qui ab ipso huius mundi principio hanc sanctā catholicā: & apostolicā romanā ecclesiam ab hostibus custodire: & cōfirmare dignatus es: iniquitatis nostræ chirographum propitiatus emēda: & urbem hanc quā tuo sancto nomini per apostolorū Petri

Petri & Pauli suffragia nouiter dedicauimus: ab oībus inimicorū infidiis securā p
manere concede. Tertia aut̃ præcatio erat in frontispicio portę qua ibat̃ ad scho-
lam saxonū: his uerbis. Præsta quæsumus omnipotens & misericors deus ut ad te
roto corde clamātes intercedente beato Petro apostolo tuę pietatis indulgentiā
cōsequamur: & urbsq̃ ego famulus tuus Leo. iiii. episcopus Romanus: te auxiliā **Vrbs**
te meo nomine Leoninā uocaui: nouoq̃ opere dedicaui: ut securā atq̃ illesā pma- **Leonina**
neat: apud clemētiā tuā iugiter exoramus. Hanc autē urbem primo pontifica-
tus sui anno inchoatā demū sexto absoluī: eamq̃ corlis quos saraceni ex insula
depulerant incolendam dedit: assignatis uiritim agris unde uiuerēt. Sed miror in
portis ipsis aliam nūc inscriptionem legi uersibus hexametris ineptis quidē: quos
certe Leonis nullo modo esse arbitror licet sub eius noīe ferant. Ex manubiis ue-
ro saracenorū dona quædam: tum ex auro: tū ex argēto basilicis romanis obtulit.
Sunt qui scribant eius mandato etiā basilicā sanctę Marię in uia noua ædifica-
tam fuisse: & turrīm in uaticano apud sanctū Petrum quā adhuc cernimus. Fores
præterea sancti Petri ab Agarenis dirreptas: ex argēto restituit. Synodū septimū
& .xl. episcoporum habuit: in qua ex decretis maiorū suorum Anastasium præby-
terum cardinalem scilicet Marcelli multis criminibus cōuictū dānat: & ab eccle-
sia reiicit eo maxime q̃ parochiam suā per annos quinq̃ contra canonū institu-
ta deserueret. Colonia præterea ex sardinia corsicaq̃ quę pulsīs saracenis iam respira-
re cæperant: Hostiā cultoribus propter insalubritatē æris & frequētes dirreptio-
nes uacuam duxit. Lothario postremo egregiē satisfecit: qui delatione quorundā
impulsus Romam uenerat. q̃ intellexerat Leonem transferendū imperiū ad cōstā-
tinopolitanos cōsilia iniisse. De delatoribus in mēdatio deprehensis (ut par erat)
supplicium sumitur: atq̃ amicitia inter utrunq̃ integratur. Sunt qui scribant Ioā-
nem Schotum huius temporibus fuisse uirū in rebus diuinis doctissimum: qui in
franciam ueniens regis Lodouici iussu hierarchiā beati Dionysii e græco in latinū
transtulit: nec ita multo post (ut aiunt) a discipulis stilo cōfossus periit. Tanti sce-
leris causa nusquā traditur. Ferunt item Alidolphum Anglię regem ob religionē **Angliā ue-**
insulam uectigalē ecclesię romanę fecisse singulis nūmis argēteis in singulas do- **ctigalis ec-**
mos quotānis collatis. Moritur autem Leo uir sanctissimus: & optime de ecclesia **clesiæ**
dei: deq̃ urbe Roma ac nomine christiano meritis consilio: auctoritate diligētia
doctrina: magnificentia præclarorum operum anno pontificatus sui octauo. men-
se tertio. die sexto. xvi. Kalen. Augusti sepelliturq̃ in basilica Petri. Vacat tum se-
des mensibus duobus diebus quindecim.

IOANNES FOEMINA

IOANNES Anglicus: ex Magūtiaco oriundus malis artibus (ut aiunt)
pontificatum adeptus est: Mētus enim sexum cum scēmina esset adole-
scens admodum Athenas cum amatore uiro docto proficisci: ibiq̃ præ-
ceptores bonarū artium audiendo tantū profecit: ut romam ueniēs paucos admo-
dum etiā in sacris litteris pares haberet: nedum superiores. Legēdo autem: & di-
sputando docte & acute tantū beniuolentię & auctoritatis sibi cōparauit: ut mor-
tuo Leone in eius locum (ut martinus ait) omnium consensu pontifex crearetur.
Verum postea a seruo compressa: cum aliquandiu occulte uentrem tulisset: tādē
ad lateranēsem basilicam pficisceretur: inter theatrum (quod colosseum uo-
cant) a Neronis colosso: & sanctum Glemētū doloribus circūuenta peperit eoq̃

Lodouici
cns

loci mortua: pōtificatus sui anno.ii. men.i. diebus.iiii. sine ullo honore sepellitur. Sunt qui hæc duo scribant pontificem ipsum quando ad lateranensem basilicā pificiscitur detestandi facinoris caula: & uiam illam cōsulto declinare: & eiusdem uītādi erroris catīsa dum primō in sede Petri collocatur ad eam rem pforata genitalia ab ultimo diacono atrectari. De primo non abnuerim: de secundo ita sentio: sedem illam ad id paratam esse: ut qui in tāto magistratu constituitur: sciat se non deum sed hominem esse: & necessitatibus naturæ: utpote egerēdi subiectum esse unde merito stercoraria sedes uocatur. Hæc quæ dixi uulgo feruntur: incertis tamē & obscuris auctotibus: quæ ideo ponere breuiter: & nūde institui. ne obstinate nīmiū & pertinaciter omīssisse uidear: quod fere omnes affirmāt: erremus etiam nos hæc in re cum uulgo: quāmq̃ appareat ea quæ dixi ex his esse: quæ fieri posse creduntur. Sunt qui dicant huius temporibus beati Vincentiī corpus e Valētia citioris Hispaniæ ciuitate a quodam monacho in pagum albienlem ulterioris Galliarū deportatum. Dicunt præterea Lotharium iam grandem natu: sumpto monachiorum habitu: filium Lodouicū imperatorem reliquisse qui statim in Germaniam puīnciā rediens: omnes ad arma spectantes sua p̄sentia in officio continuit.

BENEDICTVS .III. PAPA CVI.

BENEDICTVS tertius patria Romanus: patre Petro: merito Benedictus appellatus est ob sanctitatē uitæ & rerū diuinarū gratiam. Sub gregorio enim militans: cum ab eo subdiacōatus gradū accepisset: ita deinceps uixit: ut mortuo Leone unus Benedictus tāti pōtificis dignus successor haberetur. Ad hunc itaq; cōcurrentes omnes tanq̃ ad unicum & benignissimum sidus a deo in terra missum: eum pontificem decernūt. Qui flens: & deum ac sanctos testes faciens: se nequaq; dignum esse qui tantæ sedi p̄ficeretur dicebat. Acclamantibus itaq; omnibus: & electionem approbantibus: inuitus tādē pontificium munus suscipiens: in atriu lateranense perducitur: & in sede Petri collocatur. Inde uero in equo albo sedens ad ecclesiā sanctæ Mariæ ad p̄sepe ductus: ieiuniis triduos: & oratiōibus uacauit: deum rogans ut sibi liceret sanctæ & integre ecclesiā suam gubernare. Eo autem post diem terciū iterū uenire omnes: & eius pedes de more exosculati sunt. Il potissimum qui Rhodoaldi portuensis episcopi factionē secuti alium nescio quem: uel ut quidam uolūt: Anastasium a Leone pōtificatu deiectū hominē ignotum pridie eius diei Benedicto præferre conati fuerāt: sed cognito errore (ut dixi) ueniam petentes in sententiam bonorum tādē uenere: & hominem sanctissimum de more adorarūt. Idem fecere: & Lodouici imperatoris legati ad confirmandā cleti ac populi electionem Romam missi. Sequenti uero die comitante populo ad basilicā Petri deductus uidentibus omnibus. ut mos est: & antiqua traditio dictat consecratus insignia pōtificis suscepit acclamantibus oībus & plaudentibus. Tantæ enim mansuetudinis fuit tantæ dignitatis corpe & animo: ut tā in magistratu constitutusq̃ in uita priuata carus omnibus & gratus uideret. Hic quidem ad cultum diuinū: cōuersus: multas ecclesias uetustate collabētes restituit: & dona plæraq; in earūdem sacraria reposuit. Instituit præterea ut funeribus episcopi. præbyteri: aut diaconi: pontifex una cum cleto interesset honorādī corporis defuncti & cōmēdandæ animæ gratia: mandauitq; ut uicissim clerus mortui pontificis funus celebraret. Ipse uero quod instituit: dū in uita eēt nō uerbis tantum sed re ipsa comprobauit. Sacerdotū enim funeribus semper interfuit. Aegrotos præterea

ros præterea inuicem: pauperes aluit: Desperatos: & calamitosos Consolatus est: Viduas: & pupillos acerrime tutabatur. His artibus Vitam sanctissimam Traducens suo magisq; populi romani tempore moritur: pontificatus sui anno secundo mense sexto die nono. Sepultus est autem ante fores basilicæ beati Petri apostoli. Interim uero dies quindecim episcopatus Vacat.

NICOLAVS .I. PAPA CVII.

NICOLAVS primus: patria Romæ: patre Theodoxio: bene ac sancte a teneris annis educatus: primo quidem subdiaconus a Sergio mox uero diaconus a Leone creatur. In quo ordine adhuc constitutus nullū genus pietatis omittēs: Benedicti corpus suis manibus tumulo collocauit: non sine multis lachrymis. At uero cum peracto de more funere creare alterum pōtificē necesse esset cunque ieiuniis uigiliis orationibus instaret homines ut talem a deo consequerentur pontificem: qualem amiserant: in basilica sancti Dionysii confessoris atq; pontificis (eo namq; eius rei causa cōnenerant) post longam consulationem Nicolaum absentem pontificem creant: & fugientem in Vaticanum: latitantemq; uitandī honoris causa conquisitū in atrium lateranense perduxerunt: & nolentem ē in solio apostolico collocarunt. Deinde uero in basilica Petri consecratus: sumptaq; de more pontificia corona: multa cū Lodouico Cæsare qui tum aderat collocutus est tum ad pontificatum: tum ad imperium pertinentia. Cū uero Lodouicus ipse ab urbe discessisset cōscedissetq; in loco quē Romā quātū appella-
bāt: eo profectum Nicolaum ferūt. cum pceribus urbis Romæ: itaq; honorifice
susceptū. ut imperator ad mille passus pontifici obuiam factus: ex equo descēdēs
eum freno manibus attrectato in castra perduxerit. Erat enim tantæ ueneratiōis
& maiestatis: tātā eloquētiæ & doctrinæ: ut omnibus tam quā numen coleretur.
Habito autē simul longo & secreto colloquio: post epulas osculoq; inuicem dato
& accepto: ad urbem pontifex rediit: quā quidē ex crescentia tyberis ita uexa-
ram inueniūt nō nisi lyntribus de uicō ad uicū trāsire ligeret. Nam & ecclesiam
sancti Laurentii in Lucina: & monasterium beati Syluestri: & totam illam plani-
ciem: quæ a uia lata ad radices carpeæ rupis ad uiam argentariam ad Auētinum
ducit ita occupauerat ut instare diluuiū uulgo putatū sit. Hac inundatione &
multæ domus euersæ sunt: & plures arbores epulsæ & lata passim disiecta. Neq;
hoc semel eo anno sed iteq; decēbri mēse Romæ accidit. Emēdare hæc dāna uel
potius delinire pōtifex enixus: nullū genus officii & pietatis in ciues suos omisit.
Interim uero Michael Theophili filius cōstātinopolitanæ urbis imperator: lega-
tos cum muneribus romam misit: qui & limina apostolorum & pōtificem in uise-
rēt. Hæc autē munera fuere: patena aurea: & calix aureus iusti ponderis cum gē-
mis magnæ æstimatiōis. Hic est ille Michael quē postea Basilius cōsors imperii
factus dolo necauit ut solus imperio potiretur. Habiti sunt autē a pōtifice perbe-
nigne legati: & domū uicissim cū muneribus missi. Nicolaus uero pōtificiæ digni-
tati admodum consulens: Ioannem archiepiscopū Rauennatem ad sedē apostoli-
cam propter obiecta crimina uenire recusantem dignitate priuauit. Is autē Papiā
ad Lodouicum confugiens ab imperatore litteras commendatitias ad pōtificē ob-
tinuit: & legator qui a pontifice impetrarent ut Ioanni archiepiscopo romam ad
causam dicendam tuto proficisci liceret: quod haud grauate pōtifex cōcessit. Ioā-
nes autē facta dicēdi copā in magno præsulū cōuentu in domo leonina nil aliud

Lodouicus

Ex crescentia tyberis

Michael impe.

fallus est: q̄ se maiestatis reum esse: ob eamq̄ rem & a p̄fice & ab his q̄ eo sc̄bu-
tu aderāt se ueniā petere. Motus hac cōfessioe p̄fice: & p̄cib' q̄ tū aderat his con-
ditionibus Ioānem in grām recepit: ut & se in cōcilio de hēresi purgareturq̄ quo-
tannis Romā se p̄fectusq̄ polliceret: quo ad fieri posset. & ne electos ēt. canonicos
in flāminea ep̄os cōsecrandi facultatem hēret nisi id sibi a sede ap̄lica l̄ris concede-
ret: neue eisdem ep̄os Romā p̄ficisci quotienscūq̄ uellent p̄hiberet: utq̄ ei nullā
exactionē: quā sacri canones nō recipiūt nullum morē nullam cōsuetudinē intro-
ducere liceret. Postremo uero ei sub anathematis poena mādātū est ne de bōis ec-
clesiæ q̄cūq̄ immutaret aut decerneret inconsulta sede ap̄lica neue ēt p̄phana ei re-
cipere liceret nisi id placere sūmo p̄fice itellexisset. Has autē sc̄tissimas iussiones
tota synodus ita approbauit: ut ab oībustē acclamatū sit. Rectū iudiciū sumi p̄-
sulis. Iusta diffinitio pastoris uniuersalis eccl̄ia. Salubris iustitutio xp̄i discipulis oī-
bus placet. Oēs autē eadē dicimus: eadem sapimus: eadē iudicamus. Tū uero Ioan-
nes uidentibus oībustē eadē se cōseruatusq̄ iureiurando & scripto confirmauit. atq̄
ita soluta synodo Ioānes Rauēnam ad suos rediit. Liberatus autē hac molestia p̄-
fice eccl̄iam dei genetricis: quē prius antiqua nūc uulgo noua appellat restituit
egregiisq̄ picturis exornauit. Regē Vulgarosq̄ cū oī puincia ad fidē xp̄i l̄ris & sa-
cris admonitionibus cōuertit: eisdēq̄ uulgaris ep̄os & p̄s byteros dedit: q̄ neophy-
tos in fide confirmarent: pulso Photino cuius fraude in errorē Vulgari dilapsi fue-
rant pacem præterea inter Lodouicum impatorē & andalīsiū Beneuētānū dū-
cem cōposuit. Saracenos beneuētū usq̄ aliq̄ puagatos repulit. Postremo uero
approbante. Lodouico impatore instituit: ne princeps ullus secularis aut impator
cōciliis clericosq̄ itereffe auderet: nisi de fide ageret: s̄licere tum ac parere censuit.
Sūt q̄ scribāt b̄m̄ Cyrillū. ex chersona p̄ti sc̄i clemētis corpus Romā tū detulisse
idq̄ i eccl̄ia his r̄pibus sc̄i Clemētis appellata recōditū fuisse: nec ita multo post
Cyrillū mortuū eo loci sepultū iacere: nicola' at in oī ḡne uirtutis unici uiri exēplū
uir. vii. p̄ficeatus sui āno: mēse. ix. die. xiii. morit' & ān fores basilicæ b̄i Petri ex
aī. mēse. ii. die. xx. testō sepellit' sūt q̄ scribāt post mortē eius ānis. viii. mē. vii. diebus. ix. sedē uacasse.

ADRIANVS. II. PAPA. GVIII.

ADRIANVS secundus: patria Romanus: patre Talaro Ep̄o: Sergio
p̄fice familiaris fuit: a quo cum aliq̄ denarios quadraginta dono ac-
cepisse domū rediens disp̄satori mandauit: ut eos pegrinis & paupib'us
q̄ in uestibulo domus suæ stabant errogaret. Facere ille mandata conatus: cum ui-
deret ne minime q̄dem parti tantula re satisfieri posse. ad Adrianum rediens: rem
ipsam exponit. Tū Adrianus accepta pecūia ad paupes ueniēs: & ternos dēarios
singulis p̄stitit & totidē sibi rei familiari satisfacturus reseruauit admirāte disp̄sa-
tore miraculo rei. Cui Adrianus Vides inq̄ benignus: & largus sit dñs his p̄fer-
tim q̄ liberales & mūfici in paupes sūt: Hac & aliis uirtutibus tāto in p̄cio apud
oēs fuit: ut cū de p̄fice creādo sermo hēret: certatim oēs unicū Adriānū delige-
rent: quē ēt ab eccl̄ia sanctę dei genitricis ad p̄sepe ad lateranensem basilicā no-
lētem detulere: ac statim pontificē crearūt. Nō est habita in tāto tumultu cuiuspiā
rō: hanc ob rem Lodouici legati q̄ eius rei cā aderāt indignari: quod nusq̄ (ut par-
erat) dum hęc agerent itereffe potuissent: & auctoritatē impatoris in creādo p̄-
fice interponere. Legatis autē hac ratione satisfactum est: q̄d dicerent multitudi-
nis uoluntatē in tāto tumultu moderari non potuisse: eos tñ rectē facturos: si uir
optimum

optimum:quem & clerus & populus elegerat:de more pontificem salutarent.Fecere id legati:quamq̃ aperte cernerent clerę & populum elegendı pontificis totā auctoritatem libi uēdicare:ne deinceps principis cuiuspiā nutus expectaret. Forte ē:ut libertas ecclesiastica tū inolefceret. Supuenera a Lodouico impatore lre: Libertas qbus romanos admodū laudat:quod summū pontificem sancte & integre creas eligēdi pō sent:nō expectato aliorum uoto:qui forte ea in re ob ignorance personarū mī tificis nus iudicii habuissent. Qui,n.fieri posse dicebat:ut peregrinus & hospes digno scere possit in aliena Rep.qs potissimū ceteris pferendus sit. Id maxime ad ciues ptinere:& ad eos pletim;q̃ cū inqlinis familiariter uixere. Adrianus aut pōtifica tum adeptus:omnia quæ ad honorē summi dei pertinerent diligenter circūspicie bat uerbis:exēplo auctoritatem suam:tum maiorū unum quēq̃ ad bene beateq̃ uiuendum cohortatus.Circūuentos etiam aliorum iudicis:& potentia acerrime tutatus est. Henrī.n.synodū constantinopoli passus est qua/& pulsus photius uir Ignatius seditiosus:& restitutus ignatius iam antea iniuria pulsus. Habita etiā in eadem sy nodo longa contentio est:uulgari ne quorum legati:tum aderāt sedi Romanę an cōstantinopolitanę subiecti essent. Tandē uero Basilio cōtradicēte Romanę sedi adiudicant. Quare Adrianus a Vulgaris rogatus:ut uis:uita & doctria isignem in puinciā mitteret:cuius auctoritate & exēplo in fide xpī retinerent. Tres san ctissimos uiros eo cum summa prāte misit;q̃ ecclesias illas ex sententia ad meliorē cultum redigerent. Ii aut fuere Syluester subdiaconus Leopardus Anconitanus Dominicus Taruīsinus:qui rem oēm ex sententia pontificis breui composuere. Quāq̃ uulgari non ita multo post donis & pollicitationibus a cōstantinopolita nis corrupti:pulsis latinis sacerdotibus grācos receperint quæ qdem seditio mul torum malorum icendia inter grācos & latinos suscitauit. Adrianus uero sese oī bus ecclesiæ hostibus quoad fieri poterat obiciēs:cam mortuo Lodouico Karo Karolus lum filiū inuncturus esset:moritur pontificatus sui anno.v.mense.ix.die.xii.Eius autem ante mortem & tribus diebus sanguine apud Brixiam pluit & locustæ gal lias mirūimmodum uastarunt tam calamitosæ mortis indicia permaxima.

IOANNES .IX. PAPA CIX.

IOANNES nonus patria Romanus:patre Gundos: initio pontificatus sui Karolū:qui tum Romā uenerat impatorem decernit. Hanc ob rem indignati duo karoli Lodouici regis Germaniæ fili cōtractis undiq̃ co piis in Italiam descendūt patrum karolum impio simul & uita priuaturi. Is autē Tridentinos saltus nepotibus clausurus:cū exercitu Veronā pperans apud Man tuam ualitudine correptus:uenenata potiōe morit:quam sedechias Iudæus quo medico utebat:curādæ ualitudinis causa:ut creditum est:ei dederat. Ea re cogni ta Ioannes pōtifex omnibus uiribus annitebat:ut Lodouicus rex Franciæ Karo li filius impator decerneret. Quo minus aut id faceret obstitere Romani proce res:Karolum tertiu Germaniæ regem;q̃ cū fratre Karolomano iam partem Itæ liæ occupauerat imperatorem esse cupientes.in tanta uero seditione cū non dees sent qui ēt Lodouico fauerent:pontifex capitur:& in uincula conuicitur:hanc ob rem non ita multo post adiuuantibus quibusdam amicis e uinculis prolapsus:ad Lodouicum cognomento balbum in Franciam confugitubi per annum immora tus & regem inuinxit & cōtrouerfias qualdā inter ecclesiasticas ortas sustulit. Nā Gibertus Neumanēsis episcopus Leonem abbatem possessione monasterii sui ui

Flauianus priuauerat. Erat enim monasterium sancti Petri in quo beati Egidii corpus quiescebat. Situs autem loci flauianus appellatus est a ualle flauiana: quam Flauius quodam rex beato Egidio donauerat: postea eo loci in honorem Petri & Pauli monasterium condiderat. Multis itaque episcopis & iudicibus astantibus pontifex cognita causa Leoni monasterium adiudicat. Arelate haec contentio extincta est: unde Ioannes abiens annuente Lodouico apud Trekas ciuitatem conciliū hūit: in quo & multa ad fidem pertinentia sunt instituta: & Flandris quod tunc primū ex locis nemorosis ad meliorem cultum uenerat episcopus datus est. Vex cum Italia a saracenis uastaretur: cumque iam montis Cassini monasterium coepissent: ac diripiissent: Ioannes Romam accitus: adiuantibus principibus christianis Agarenorum magnam partem Italia ac Sicilia expulit. Karolum propterea: quo ei liberius in urbe uiuere liceret: impii corona donauit: tertiusque Karolus appellatus est. Qui postea in normannos mouens Franciam & lotoringiam uastantes ita eos perdomuit: ut Rhotifredus eorum rex pacem petere & fidem christi suscipere coactus sit: quem impator in gratiam recipiens e baptismatis fonte lauauit: ut scribit Anastasius: quod tunc in precio erat Romanae ecclesiae bibliothecarius: uir sane ita utraque lingua doctus: ut e graeco in latinum & septimam uniuersalem synodum: & hierarchiam Dionysii arropagitae & uitas multorum sanctorum Karoli gratia in latinum eleganter & docte transtulerit. Sunt qui scribant karolum ipsum multa monasteria condidisse: ac rem diuinam auxillis: sed haec eius praecipua laus: quod multos ad scribendum impulit. Nam & Milo beati Amandi monachus: eiusdem sancti uitam accommodate perscripsit: & Ioannes Scothus quaedam nostrae religionis acutissime disputata grauissime composuit. Non caruit et hac laude scribendi Ioannes pontifex: dum adhuc priuatus esset. diaconus. n. primi Gregorii uitam quattuor libris egregie conscripsit. cum uero in pontificatu annis. x. diebus. ii. uixisset. Moris: & in basilica Petri sepellitur.

MARTINVS .II. PAPA C.

Huius primo tempore non expectat impatoris auctoritas increando pontifice.

MARTINVS secundus natione gallus: patre palumbo: post Ioanem pontificatum iniit. Sunt qui hunc Martinum uocent quos ego similitudine scriptiois deceptos puto. Martinus itaque cuius uita ideo breuior est quia breui tempore in pontificatu uixit: impantibus apud constantinopolim Leone & Alexandro basilii filiis in occidente uero Karolo tertio: quem ab Ioane octauo coronam accepisse scripsimus: quemque normannos Galliam infestantes ita continuis preliis attriuisse: ut eos & fidem christi: & leges uictoris accipere cogeret. Sunt qui scribant Martini fraude: ut in formoso dices: Ioannem pontificem ita seditionibus agitatū fuisse ut ei in uincula coniecto aufugere necesse fuerit. Martinus autem malis artibus pontificatum adeptus breui moritur. Annū. n. & Mense. v. tantummodo in pontificatu uixit nil dignum memoria gerens uellet ob breuitatem temporis uellet quod nil tum accidit: quo nomen eius fieret illustrius uellet: quod dei nuntum malis artibus principatus acquisiti ueram gloriam unicum optimi principis cibum amittunt.

ADRIANVS .III. PAPA CI.

ADRIANVS tertius patria Romanus: patre Benedicto tanti animi fuit: ut initio pontificatus sui statim ad senatum populumque retulerit: anno domini. Dccc. xcy. ne in creando pontifice impatoris auctoritas expectaretur utque libera essent & cleri populi suffragia quod quidem institutum a Nicolao priore testatum potiusque ichoatum diximus. Illectum credo hac opportunitate Adrianum quod karolus imperator ac Italia cum exercitu discedens: in Normanus rebellantes mouerat

mouerat. Fuerat ei in animo gentem inq̄etam oīno delere. At uero cū id difficile uideretur: nec fieri sine magna suorū clade posset: partem illam Gallia ad incolē dum his concessit: quæ ultra sequanam flumen est: quæq; hodie agēte ipsa normā dia uocat pendere autem quotannis uectigal regibus Francia sunt iussu: ne uī sed benignitate imperatoris Karoli loca illa obtinuisse uiderent. Interea uero Gulielmus cognomento pius Aqtania dux & Aluernie comes: cum stirpe uirili careret Cluniacense monasterium in fundo paterno Burgūdia pago masticensi magnificētissimis opibus inchoauit: eidemq; loco Bernonem abbatem p̄fecit designatis prouentibus unde monachi uiuerent. Ante t̄ps uero Guilelmus moriens monasterium imperfectum reliquit: Elbo comite pictauiense herede instituto: qui rem ipsum ex testamento curaret. Adrianus aut̄ p̄t̄ifex de quo clerus populūq; Ro. magnā spem cōceperat ob eius uirtutē & magnitudinē animi anno. i. & mē. ii. p̄t̄ificatus sui moritur: sepelliturq; in basilica Petri collachrymantibus oībus & ingemiscētib; tantum parentem iniquo tempore tam repente sibi ablatum esse.

STEPHANVS .V. PAPA CXII.

STEPHANVS quintus p̄ria Romanus: ex uia lata patre Adriano p̄t̄ificatum inijt: eo tempore quo Normani adiunctis sibi Dacis oēm ferme Galliam ruptis fœderibus uastarunt. timore uero tantæ incursionis Normāni Daci beati Martini corpus turonis Aluifodori de portatum est: & in ecclesia scti Germani collocatum. Accidisse miraculū tum ferunt: orta inter monachos discordia cui potissimum sancto nomen ecclesiæ ascriberet. Hanc ob rem discutiendæ ambiguitatis causa leprosus in medio utriusq; sancti collocatus: ea parte sanat: qua ad Martinum uergebat: conuersus de inde in alterā partem uirtute beati Martini integer omnino reditur. Hoc totum a Germano hospiti suo tributum creditur: ne de scitate eius ob translationē q̄cūq; diminutum uideret. Sunt q; scribant huius p̄t̄ificis tpe Karolum cognomēto grossum: q; iam annis. xii. imperauerat: potestate deiectum ab optimatibus suis fuisse ob signitiē corporis & ingenii tarditatē in locumq; eius Arnulphum nepotem suffectum fuisse: q; septimus a Karolomano imperator est habitus. Hac itaq; pturbatione rerū illecti Hūni gens scythica: ut Vincentius & Martinus scriptores referunt: in pannoniā inferiorem ad consanguineos Vngaros descendentes: pulsus inde Gepidis & auaribus ipsam occupant: ide in Germaniā hostili agmine mouentes ad Belgiā usq; Galliā puenere: ferro ac flamma omnia uastantes. Stephanus uero in tanta rerum pturbatione sanctitate Liuthpradi Ticinēsis ecclesiæ diaconi: Valdridi Bauari: berardi Pictauiensis mirifice recreabat. Quorum uita & moribus ita xp̄iana fides inoleuit: ut & monasteria multa & sacella magnis sumptibus in utraq; Gallia sint cōdita. Moritur autem Stephanus pontificatus sui anno. vi. die. xi. Vacat tum sedes diebus quinq;.

FORMOSVS VNICVS PAPA CXIII.

FORMOSVS portuensis ep̄s post Stephanū pontifex creatur: q; statim imito magistratu ecclesiam Petri principis apostolorū leui p̄ctura exornauit. Hic aliquādo Ioānis pontificis s̄aueritatem ueritus: ep̄atum suū deferens in Gallias aufugit. Vex: cū reuocatus redire abnueret anathemate notatus Romam ueniens omni ecclesiastica dignitate priuat: profana indumēta simul cū moribus assumens. Sunt q; arbitrant hoc ideo Formoso accidisse: qd̄ eius coniurationis cōsciū & auctor fuerit: q; Ioānes captus & in uincula cōiectus est. Hac

arnul
phus

Mutatio
imperii

Rhemigius

itaq; contumelia motus Formosus ab urbe discedens iureiurando affirmavit se nunq; postea uel Romam uel ad epatum rediturum. At uero Martinus pontifex Ioannis successor: hominem postea iuramento solutum in patriam & pristina dignitate restituit: unde ad pontificatum non ita multo post largitione potiusq; uirtute contradicentibus quibusdam assumitur. Arnulphus autem quem septimum a Karolo imperatorem diximus: primo quidem strenue sumptis armis Normanos adhuc rebellantes magnis cladibus perdomuit. Verum postea nimio successu elatus ita contumax in omnes tum uel maxime in ecclesiasticos factus est ut dei nutu pediculari morbo breui consumptus sit. Huius in locum postea successum Lodouicum imperatorem legitur quem tamen nusquam habuisse imperii coronam accepimus. Hic autem ut Martinus scri. cum Berengario duce Foroiuliano a regibus longobardorum originem ducente: & Auitum patrumq; regnum repetente armis decerneret: cum primo quidem superat & uincit. Mox renouato praelio apud Veronam Lodouicus superatus ingenti suorum clade capitur & oculis priuatur. Atque ita imperium quo annis fere centum Fracis potiti sunt demum in longobardos transfertur: imperante apud Græcos Constantino Leonis filio. Verum nescio quo fato occidisse dicam: ut una cum industria imperatorum: si mul etiam pontificatum uirtus & integritas defecerit: quæ quidem tempora infelicitissima esse arbitror: cum auctoritate Platonistales soleant esse reliqui ciues: quales sunt in rep. principes. Ad Formosum redeo cuius tempora ne oino infelicitissima haberetur effecit rhemigii Altisiodorensis uirtus & doctrina. Hic. n. multa commentatus est. & scripsit in Mattheum potissimum & Pauli epistolas. Sunt qui scribant huius interpretationis auctorem fuisse. Rhemigium Remensem: non autem hunc de quo loquimur: ut cumq; sit constat utrumq; Rhemigium doctissimum fuisse. Formosus autem pontificatus sui anno. v. mense. vi. moritur. Vacatum sedes diebus. ii.

BONIFACIUS VI. PAPA CXIII.

BONIFACIUS sextus natione Tusculus: in demortui Formosi locum pontifex creatus. Quantum autem in pontificatu uixerit magna controuersia est. plus enim alii: minus quidam temporis huic ascribunt. sentio ego cum pluribus: qui affirmant pontificem hunc diebus trismodo. vi. & xx. in pontificatu uixisse. hoc (ut credam) faciunt hystrorici in quibus nulla uel parua de hoc homine fuit mentio. Quo enim modo fieri posset: ut huius temporis sub silentio præterirentur: si annis. xii. ut quidam referunt in sede Petri uixisset? Ponere itaque hunc hominem in catalogo summorum pontificum institui: non propter res gestas: quæ nullæ sunt. Quid enim geri in tanta breuitate temporis potuit: sed quia legitime & recte pontifex creatus est: Mortuorum enim (ut dixi) pontificatus sui die. vi. & xx. sepelliturq; in basilica Petri.

STEPHANUS VI. PAPA CXV.

habitus &
largitio in
pontifici
bus

STEPHANUS sextus patria Romanus Anagninus episcopus pontifex creatus: tanto odio percutus est Formosi nomine ut statim eius decreta abrogauerit: res gestas resciderit: licet quidam scribant ipsum Stephanum episcopatum Anagni a Formoso consecutum fuisse. Sed ego arbitror hoc odium ex ambitione ortum fuisse: cum iam eo deuenissent ecclesiastici: ut non coacti: ut antea: sed sponte & largitionibus pontificum minus obirent. Hinc odium ortum est quo etiam in mortuum Stephanus scæuiebat: quod ei antea impedimento fuisse: quo minus optata sede potiret. Refert Martinus scriptor: Stephanum tanta rabie descensisse: ut habito concilio corpus Formosi e Tumulo tractum pontificali Habitu spoliatumq; inductumq;

inductūq; saculare sepulturæ laicorum mandauerit: abscessis tamen dexteræ eius duobus digitis: illis potissimum quibus in consecratione sacerdotes utuntur in tyberimq; proiectis: quod: ut ipse dicebat contra iura sacri Romæ & sacerdotiū repetisset: quo a Ioanne octauo iure spoliatus fuerat. Magna fuit hæc cōtrouersia: & pessimi exempli: cū postea fere semper seruata: hæc cōsuetudo sit: ut acta priorum pontificum sequentes: aut infringere: aut omnino tollere. Quod hactenus certe ab optimis illis pōtificibus: quoq; uitas cōscripsimus: alienum fuit: paulum certe absuit: quā nostra tempestate Paulus secundus Venetus Formosi nomē: (ut sit) sibi inderet: quod id nomē ei maxime conuenire uideret propter proceritatem corporis & maiestatem. Quo minus autem id faceret deteruere eum Cardinales qdam hystoriæ non ignari: ne ei post mortem id accideret: quod olim Formoso. Tulit id ægere Paulus quia: nil ei præter hoc nomen ad summam felicitatem deesse uidebatur. Interim uero ignauia pontificum frātus Constantinopolitanus imperator Symbaticum patricium protospatarium suum in Italiam cum exercitu mittit qui Beneuentum. iiii. mense postea quā obsideri cœptum est: in potestatem suam redegit: Possessum antea a longobardis annis. ccc. &. xxx. Verum anno. iiii. post Guido longobardus pulsus græcis urbem recuperat: atq; ita denuo ad longobardos recedit ad Stephanū redeo: qui pontificatus sui anno primo mēse. iiii. moritur sedes autem eius ex morte. iiii. diebus tum uacat.

ROMANVS VNICVS PAPA CXVI.

ROMANVS patria Romanus: ubi pontificatum iniit stephani pontificis decreta & acta statim improbat abrogatq;. Nil. n. aliud pōtificuli cogitabāt: q̄ & nomē: & dignitatē maiorum suorum extingueret: quo nihil potest esse peius & angustioris animi. Qui. n. his artibus utunt nulla uirtute muniti: eo de loco abraderenē benemerentes conant quē ipsi ob ignauā & malitiam attingere non possunt. neminē siquidem unq̄ inueniens alienæ famæ inuidere nisi qui omnibus probris contaminatus desperat: suum apud posteros celebre nomen aliquando futurum: ii sunt qui fraude: malitia: dolo. maledicētia de humano genere benemeritos mordente: lacerant: accusant: corrodunt tanquā ignaui canes & inutiles nec feris sese obiciētes ob timiditatem: sed uinctas & caueis inclusas mordentes. Commemōrare tamen huius pontificis nomen libuit: quia de more Petri sedem obtinuit: in qua tertio pontificatus sui mense demoritur.

THEODORVS .II. PAPA CXVII.

THEODORVS secundus patria Romanus pontifex creatus uestigia seditioforum sequit. Nam & Formosi acta restituit: & eius sectatores in precio habuit: imperante adhuc in Italia (ut qdam uolunt) Arnulpho: Arnulpho regnante in Francia Karolo simplici: Cōstantinoq; Leonis filio oriētale Constantinū impium gubernante. Quo qdem tpe saraceni Apuliam ingressi: occupatoq; sancti Angeli mōte: magnā uim hominum & pecorū cœpere. Verum Itali tumultuaria manu comparata magna ex hostibus ædita stragæ prædam recuperant. Agebant hæc in Italia: cum Gulielmus cognomēto sectorfeni Engolismæ comes a Karolo Kaluo originem ducēs monasterio Kartusiensi reliquias sanctorū quæ icursionis Normānice tempore inde ablatae fuerant: restitui mādauit. Videbat enim seditio nem inter populos oriturā quiescentibus iam Normānis: nisi in loco pristino reliquias collocarentur. q fuerint Normāni haud satis constat. Sunt tamē qui dicant

eos ex Noruegia in Galliā descendisse. At Theodorus, xx. pōtificatus sui die mori: nulla magnopere de se relicta memoria: ob breuitatem temporis.

IOANNES .X. PAPA CXVIII.

IOANNES decimus patria Romanus: pontifex creatus formosi causam in integrū statim restituit: aduersante magna populi romani parte: q̄ ex re tanta seditio orta est: ut Paulū admodum ab iusto praelio abfuerit.

Is autē Rauēnam pfectus. iiii. & lxx. episcoporum habito cōuētus: & stephani res gestas improbauit: & Formosi acta restituit: diiudicās pperam a stephāo factum qui censuit eos iterum ordinādos esse quos Formosus ad Sacros ordines alciuerat. Hoc tum accidisse putauerim ego: cū q̄ pontifices ipsi a Petri uestigiis discesserant tum uel maxime q̄ resp. christiana ignauos & desidēs principes habebat: quorum maxime intererat nauiculam Petri fluctibus exagitari: ne si gubernator aliquādo resipisceret: p̄cipes ipsos ut malos nautas e republica deiceret. Deditus erat uoluptatib⁹ Arnulphus: nō multū distabat a suo cognomento Karolus rex Franciā: quem simplicem uel potius stolidū uocabant. Hac autem opportunitate illecti Vngari: gens quidem fera & indomita: hostili manu Italiam primo mox Germaniā & Galliā ita suadit nemine prope resistente: ut ferro ac flāma omnia quoquo p̄ficisceret absumeret: nulli mortaliū aetati aut sexui parcens. prae terea uero Aphri Calabryā ingressi: cum iam magnā puinciā ptem capissent oppugnarentq̄: Cosentiam eorum rege in oppugnatione ictu fulminis diuinitus mortuo: passim dilabuntur & ad suos redeunt. Deus. n. populi sui calamitatem miseratus a principibus terrā derelicti: tum deū telū suū in hostes christiani noīs direxit: qd̄ nisi fecisset de noīe Italico: de ecclesia actū pfecto tum putabat. Adeo sol cordes & nullius p̄cīi hoīes in principatibus tū erāt. Ioāncs autē pōtificatus sui anno. ii. die. v. moriens: nil de se dignum memoria reliquit: nisi qd̄ seditiones quasdā prope extinctas reuocauit.

Vngari

Aphri

BENEDICTVS .IIII. PAPA CXIX.

BENEDICTVS quartus patria Romanus: pontifex creatur ob ei⁹ humanitatem: & clementiam. Verum nil suo tempore gestum est: quod magnopere collaudari possit. Acciderat huic aetatiq̄ aliis interdū solet: ut hoīum industria in quouis genere uirtutis cōsenesceret: nullis calcaribus adhibitis quibus hominum ingenia ad laudem excitarentur: quod fieri a bñ i

stitutis populis optimisq̄ principibus consueuit. Cōstat enim (ut antea dixi) Londouicum Arnulphi filium imperium paternum repetere conātē: eo tēpore Veronā captum & interfectum a berégario fuisse: atq̄ tum primū genus Karoli magni ignauia posteriorum principum tam Franciā q̄ etiā Germaniē impij titulos amisisse. Verum est certe qd̄ Crispus ait: Quae orta sunt occidunt q̄ aucta senescunt imperium ipm magnum habuit incrementum uerum postea principum ac po. ro. ignauia splendor ille romani noīs in obscuras tenebras cōuersus ē. tū uel maxie ubi remissa exercitatione uirtutis uoluptatibus se & thermis ad effoemināda corpora iuentis tradidere. Idem etiā accidisse pōtificali dignitati dicere possumus. Sanctitate. n. & doctrina: quae non nisi magnis laboribus consumataq̄ uirtute comparatur pontificatū decus sine ullis opibus primo qd̄ auctū est inter tot hostes & obstinatos persecutores xpiani noīs: mox uero ubi cū ipsis opib⁹ lasciui cōepit ecclesia dei

Imperato
res ponti
fices

fia dei uersis eius cultoribus a saueritate ad lasciuia: peperit nobis tanta licentia peccandi nullo principe flagitia hominum tum cohercete hac monstra hac portenta: a quibus ambitione: & largitione sanctissima Petri sedes occupata est: potiusquam possessa. Hac tamen Benedicti laus est quod in tam corruptis moribus grauius: & constanter uitam ducens: pontificatus sui anno tertio mense quarto moritur. Vacat tum sedes diebus sex.

LEO .V. PAPA CXX.

LEO quintus cuius patriam hystorici non ponunt pontificatum adeptus a christophoro eius familiari dominandi cupido capitur: & in uincula coniecitur: quod quidem fieri non sine magna seditione: & multorum interitu potuit. Quanta enim auctoritatis pontificatus tum esset uisio priorum pontificum ex hoc uel maxime comprehendí potest: q̄ a uiro priuato tanta dignitas ui & factione uno fere momento occupata est. Verum est certe quod dici solet: plus auctoritatis dignitates ex hominibus capere q̄ ex dignitatibus homines ut in celsura romana apparuit: quae primo ut exiguus magistratus posthabita est. Verum ubi ciuitatis optimates obire munus illud dignitati sunt: tantam ei auctoritatem tribuere: ut inter optimates infelix prope haberetur: qui censoriam dignitatem consecutus in uita non fuisset. Christophorus itaq; sedem occupat. xl. Leonis in pontificatu die quae ego pra dolore animi Paulopost periisse crediderim: q̄ ab eo Potissimum honore spoliatus fuisset: quem ipse ut lupum domi: aluerat: ut illud Theodocriti enutrito lupos qui te comedant.

CHRISTOPHORVS VNICVS PAPA CXXI.

CHRISTOPHORVS cuius patria & cognomen tum ob ignobilitate ignoratur: pontificatu malis artibus adeptus male amisit. Septimo enim mense dignitate ac merito quidem eiectus monasticam uitam unicuq; calamitosorum refugium obire cogitur. In monasteria enim tanquam in insulas clerici male de ecclesia dei meriti tum relegabantur. Sunt qui scribant christophorum deiectum pontificatu fuisse Lodouico tertio imperante alii hac tempora berengario ascribunt: quem diximus e duce Foroiuliano imperatorem creatum q̄ in Italia oriundus esset e stirpe longobardorum: regum qd̄ etiam in eo solo spes unica imperii collocari tum maxime poterat ob uirtutem & nobilitatem. Vt autem credam Berengarium tum imperasse facit: & pontificum qui ante fuere breuis uita: quos tanquam monstra quaedam e medio breui deus sustulit: & ipsius imperatoris tempus qui superato Guidone duce Spoletino interfectoq; Ambrosio comite Bergomate: quoq; prius hostes habuerat accepta a Formoso imperii coroa anis nouiuit. Quid uero postea Christophoro acciderit e pontificatu deiecto in Sergio dicet.

Berengarius

SERGIVS .III. PAPA CXXII.

SERGIVS tertius prius Romanus patre Benedicto pontificatu iniectus basilicam lateranensem q̄ tum corruerat restituit. xp̄ophorū e monasterio tractu in uincula coniecit. Rebus deinde confirmatis in Gallias pfectus: Lotharii gra & amicitia fultus q̄ tum regnabat in Italia rediit: & xp̄ophorū arctiore custodia reuinxit & Formosi acta ita improbauit ut deuo ad sacros ordines eos admittere necesse fuerit: quos Formosus a sacra sacerdotali ordine dignos celsuerat. Neq; hac qd̄ ignominia mortuo itulisse cōtētus eius cadauere e sepulchro tractu capitali supplicio ac si uiueret afficit: corpusq; ipm in tyberi piciuntanq; sepultura: & honoribus

i iiii

mano indignum. Ferunt Piscatores corpus ipsum inter piscadū repertum: ad Basilicam Petri detulisse: atque dum funus celebratur sanctorū imagines quæ in templo locatæ erant corpus ipsum ueneratas fuisse & ob eam rem creditū esse Formosum iniuria quæ tali ignominia affectū fuisse. Sed sciri ne sit hoc a piscatoribus: haud satis constat: uiuente p̄sertim Sergio qui Formoli actionem persequeretur quæ antea ei impedimento fuerat: quominus pontificatū consequeretur. Vide quæso quātū isti degenerauerint a maioribus suis. Illi enī utpote uiri sanctissimi dignitatē ultro oblatam contēnebāt: rationis: & doctrinæ christianæ uacantes: si uero largitione & ambitione pontificatum quærentes: & adepti: posthabito diuino cultu inimicitias non secus ac scæuissimi quidā tyrāni inter sese exercebāt: suas uoluptates postea securius expleturi cū nullibi extarēt quæ eorū uitia cohercerēt. Crediderim ego Sergiū hoc facere a Lothario cōpulsū: quod Formosi opera a Gallis in alienigenas imperiū trāslatum sit. Sergius autē his artibus uitam ducens. septimo pontificatus sui anno: mēse quarto die decimosexto moritur. Cū paulo ante igneæ faces in cælo & stellæ micantes: discurrerēt: quæ p̄ter cōsuetudinē sint uisse. Vnde nō ita multo post ungari Italiā cū exercitu ingressi: multas uicissim itulere acceperunt clades.

ANASTASIVS. III. PAPA. CXXIII.

Patricius

ANASTASIVS tertius p̄ria Romanus eo tpe pontificatū inīit: quo Lādolphus Beneuētanus princeps p̄lio in Apulia cū græcis decertauit: & uicit. Nā patricius Leonis constantinopolitani impatoris dux: Italiā ingressus: se oīa breuī euersurū minabatur: nisi Leoni p̄pere obreperarent. Verū (ut dixi) Lādolphū uirtute impetū simul cū loq̄citate omisit: quæ uero a Berengario iā pararent copias: quæ patricio obuīa fierēt: plus terroris quæ uirū secū ferēt. Anastasius autē a quo nil memoria dignū gestū est secūdo anno pontificatus sui moritur & in basilica Petri sepellitur. Hūc tamen pontificē hac una in re laudare possumus quod neminē eorū qui ante se in pontificatu fuere ignominia aliqua notauerit uel maledictia p̄secutus sit. Modeste. n. & integre uixit nec in se quicquid hūit quo rephēdi possit.

LANDO VNIVS PAPA CXXIII.

LANDO p̄ria Romanus: Anastasio successit: huius autē uita ita obscura fuit: ut et sint qui cū iter pontifices nō numerēt: maxime autē Vincentius historicus. Aliter tamen Martinus & Cusentinus sentiunt: horū de nūero & Gotbifredus est: qui scribit Landum auctoritatē suā interposuisse: quo minus Berengarius & rhodolphus comitis Guidōis filius inter se decertarēt. Sūt qui scribāt Rhodolphum apud Veronam Berengarium superasse ac impio tribus annis potitū esse. Magna. n. tum erat inter Italos Germāos & Frācos de possessiōe impii cōcertatio. Vnde & grauissima bella orta sunt: nec extincta sine multorū interitū: uolūque puinciarū calamitate. Annitebant tamen Romā Italiāque impii nomen in puincia retinere obstātibus barbaris oībus licet duce & auctore tam p̄clari facinoris indigerent: extinctis iam non solum illis præclaris luminibus quæ Italiā quondam per totum orbem terrarum illustrarūt: uerum etiam sublato omnino & exciso illo egregio seminario: unde tam præclare radices pullulabāt. Landus autem sexto pontificatus sui mense die primo & uiginti moriens in basilica Petri sepellitur.

IOANNES .XI. PAPA CXXV.

IOANNES decimus primus patria Romanus: patre Sergio pontificis anno dño. Dcccc. nono pontificatum inīit. Præsul Rauēnas is antea fuerat episcopus

ratē patu deiectus populi tumultu. Verum Lando mortuo pontificatū adeptus spūs militares magisq̃ religioni deditos gessit. Indigebat huiusmodi pōtifice: tū quidē & ecclesia & Italia. Nam grāci (ut diximus) Landulphū uirtute superatī: Saracenos in Italiā uocant: qui ex calabris & Apulis in Lucanos & cāpanos mo- uentes urbi Romæ exitiū se illaturos prope diē minabantur. Hoc autē pericu- lo motus Ioānes Alberico hātruriz Marchione in auxiliū accito habito delectu cū saracenis confligens & superans ab urbis finibus submouit. Vex nil actum ea uictoria existimans: nisi fugientes inlequeret eos ad lirim fluiuium nactus (quem gariglianū uocant) apud minturnas tāta clade superat ut de relinquēda oīno Ita- lia cogitauerint: locaq; oīa ferme quæ in littore Italico obtinebāt incēderint. Po- stea tamen mutata snia occupato monte Gargano: incursionibus loca circūquaq; posita uexabant. Interim uero Ioannes in triumphī modū Romā rediens cū oīa sibi uendicaret: Alberici odium ita in se concitauit: ut ingens seditio sit orta: qua quidem Marchio pulsus: ortā proficiscens oppido munito & arce: Vngaros præ- miis sollicitatos in Italiā uocat: qui certe prouinciā ingressi: plus prope calamita- tis Italiae intulere q̃ olim saraceni. Pueros enim & uirgines abducebant: grādiori- bus natu necatis. Neq; ipsis quidem hātruscis pepercere: quos ex fœdere Alberi- ci intractos esse oportebat: immo uero magis in hos q̃ in ceteros Italos scāuitū ē: incēsis & euerlis fere omnibus oppidis quæ ipsi occupauerāt. Crediderim ego be- rengariū qui tum Cisalpinā tantūmodo tuebatur: hostibus iter in Hetruriā dedis- se: modo sine ullo suoꝝ a maleficio transirent. Hac autē dulcedine prædē illecti un- gari: frequenter deinceps Italiā repetebāt. Quia calamitate Romani permoti: cū scāuire in hostem præferocem: & potentē non possent: Albericum capiunt: & ob- truncant: Ioannes quoq; seditione militari: maxie uero a militibus Guidonis co- mitis captus: & in uincula coniectus: ceruicali in os coniecto necat: pontificatus sui anno. xiii. men. ii. diē. iiii. Cuius in locum alter Ioannes subrogatur: uerum quia uī sedē occupauerat e loco statim deiectus cōnumerari iter pontifices nō meruit.

Saraceni

Vngari

LEO .VI. PAPA CXXVI.

LEO sextus patria Romanus: legitimis suffragiis pōtifex creat: nil tyrā- nicum in uita præ se tulit: integre ac modeste uitam ducens ac rei diuinæ consulens quātum illa tempora in tam corruptis moribus patiebantur. Reuocare enim ciues ad concordia temeritate & stultitia prioz pontificū adhuc tumultuantes: componere res Italas: pacare externū hostem ppulsare barbaros a ceruicibus Italiae conatus est quo certe nil melius aut laudabilius in tam breui magistratu fieri potuit. Septimo. n. mense diē decimoquinto pontificatus sui mo- ritur: sepelliturq; in basilica Petri magno sui apud romanos desiderio relicto.

STEPHANVS .VII. PAPA CXXVII.

STEPHANVS septimus patria Romanus eo tpe pōtificatū iniiit (ut q̃ dā scribūt) quo ungari Alamania Saxoniāq; populātes ab Hērico ger- māiz rege apud mores purgā ingēti clade supati sunt ferūt tū ē Rhodul- phū Burgūdionū regē in Italiā hostili manu cōtra Berégariū. ii. descēdisse: eumq; suoꝝ fraudē regno spoliātū ad ungaros cōfugisse: q̃ sumptis armis tertio āno post- pulsum Berégariū in Italiā cū magno exercitu duce Salardo uenientes: Papiā uī captā ferro: & igne magna ex parte uastarunt. At uero Hālicū non satis iurium in Rhodulpho cernēt: Vgonē Arlatēsem comitem in Italiā uocāt. Huic autē nō

fine contentione tamen R. hodulphus cedens: cum hostes acriter instarent in Burgundiam sese recepit. Vgo uero non satis his fidens: qui se uocauerant: multos in exiliū pepulit: qui quidem ad Arnoldum Bauarorum ducē confugientes: hominem regnandi cupidū mouere copias in Italiam propellunt. Descendentem itaq; ex alpihus Veronenses statim intra moenia benigne ac comiter recipiūt. Verum Vgo in eū mouens commisso praelio hominem superat Veronāq; statim recipit. Mortuo autem apud Bauaros Berengario: ut aliū uolunt apud Vngaros: Berengarius tertius primi Berengarii ex filia nepos in Italiā ueniens: Anno salutis Dcccc xxxv. imperio potitur. Sunt autem qui hæc quæ scripsi huius pontificis temporibus ascribant. Ego uero & priorum quorūdam & sequentiū temporibus assignanda crediderim: cum ea quæ breuiter scripsi non sine diuturnitate geri potuerint. Sed satius fuit in tanta scriptorum uarietate & temporum omnino aliquid scribere: quæ sunt aliquando gesta ob incertos auctores omittere. Consulimus posteritati: nec ita supstitiosi sumus: ut nolimus ea credere quæ uarii auctores sparsim cōscripsere. Huius quoq; pontificis temporī merito ascripserim: sanctum Vgibertum nobilem Lothoringiæ principem: qui Gemalathēse Cœnobium propria impensa magnis operis breuī extruxit. Ferunt & hac tempestate Spirenū Boemię ducem fidem christi tum primum recepisse. Nam duces antea: qui Boemiæ præerant nunc demum reges appellantur auctis opibus & copiis. At Stephanus: cuius uita mansuetudinis: & religionis plena fuit secundo pontificatus sui anno mense primo die duodecimo moritur inq; Petri basilica sepellitur.

IOANNES .XII. PAPA CXXVIII.

Vngari

IOANNES decimus secundus patria Romanus: patre Sergio pontifice ut quidam uolunt eo tpe pontificatum iniit: quo sanguinis fons (ut Martinus & Vicentius aiūt) Genuæ largissimæ est lux: future magnæ calamitatis indicium. Nā & Genua a Saracenis ex Africa ueniētibus tum capitur ac diripitur: & Vngari Italiā ingressi: longe oīa ac late populati sunt. Verum dū onusti præda Pelignorū fines attingissent: a Marlis q; repente arma cœpant opprimunt: atq; ita prædam omnem cum uita amisere. Scripsit tū multa Racheus ex monacho Veronensis ep̄s factus: in exiliumq; Papiam ab Vgone rege missus: q; aperte nimium in eius mores iuehere. Ioannes autem pontificatus sui anno quarto. mense decimo: die. xv. moritur. Vacat tum sedes diebus duodecim.

LEO .VII. PAPA CXXIX.

Spirene

LEO septimus natione Romanus: Vgone & Lothario in Italiā imperantibus: pontificatum adeptus: nil dignū memoria gessit. Huius autē tempora illustriora fecere Spireneus Boemiæ dux (ut Martinus refert) iustitia & religione insignis & eius filius Vincellus nequaquā a patre degenerās a fratre Bleoslaō interemptus ob regni cupiditatem: q; qdem Vincellus postea in sc̄tōs referri meruit: cōprobata eius uita: approbatiq; miraculis in uita & post mortē æditis. Leo autem pontificatus sui anno tertio. mense sexto: die decimo moritur & in basilica Petri sepellitur. Vacat tum sedes dies tres.

STEPHANVS .VIII. PAPA CXXX.

STEPHANVS octauus natione Germanus Pontificatum iniens ita a Romanis seditiōibus uexatus est: ut nil memoria dignum ab eo geri potuerit. Immo uero (ut Martinus refert) in tanta seditiōe mutilatus turpiter

pius aliquandiu uita duxit: cum ob in honesta uulnera prodire impudicum erubesceret. Parabat quidem rex Vgo tantam iniuriam ulcisci: sed in ipso apparatu moritur: cui quidem Lotharius filius in regno succedens: hac de re nullam mentionem fecit: uel quod Romani apostoli amicus esset uel quod breui regnauit biennio enim tantum post mortem patris superuixit. Otho autem Germanorum rex uincens Boemiam regis mortem ulturus in Boleslaum qui fratrem per scelus interfecerat copias mouens hominem tandem post multas illatas acceptasque clades in potestatem suam redegit. Stephanus uero pontificatus anno tertio. mense quarto diebus duodecim moritur. Vacat tum sedes diebus decem.

MARTINVS .III. PAPA CXXXI.

MARTINVS tertius patria Romanus: mansuetudinem: & placabilitatem Stephani septimi imitatus est pontificatum enim adeptus: bella omnes religioni sese totum addixit templa uetustate collapsa Instaurans pauperes elemosynis pascens. Non caruit tamen huius temporibus Europa ipsa bellicarum rabie. Nam cum Otho annitteretur Italiam ingredi aduersante Lothario: magnae caedes utrinque commissae sunt. Adhortante tamen eos Martino pontifice: ut ab armis discederent. tum uel maxime cum ubique famae: & penuria rerum omnium laboraretur succisis undique arboribus: prostratis segetibus: & abductis grauissimo bello colonis ac pecoribus. Apud constantinopolim quoque tumultuatum uehementer est. Nam ciues ipsi constantinum imperatorem captum: abrado capite in insulam relegarunt. Verum non ita multo post Constantinus Leonis filius imperium adeptus: seditiosos ciues eadem turpitudine tantum affectos: qua ipsi Constantinum notauerant in eandem insulam exulatum mittit. Martinus tertio pontificatus sui anno: mense sexto die decimo moritur: & in basilica Petri sepellitur. Eius autem in morte sedes romana diebus duodecim tum uacat.

AGAPITVS .II. PAPA CXXXII.

AGAPITVS secundus natione Romanus: ardente tumultu bellico Italia pontifex creatur. Vngari enim tum et hostili manu Italia ingressi: iam fere omnem oram transpadanam occupauerant: cum Henricus Bauariae dux sumptis propere armis: comparatoque exercitu in provinciam mouens: non sine magno incolarum incommodo duobus grauissimis praeliis eos superat: ac provinciam omnem ab Aquileia Papiam usque occupat: Vnde non ita multo post propere in Austriam discessit: iam aduertare Berengarium cum magno exercitu intellexerat positurus autem Italia Berengarius imperatoris nomen sibi indit: filiumque Albertum regem Italiae nuncupat coiecta in carcerem Alunda Lotharii fratris filia: ne Papiam urbem dotalem repeteret. Interim uero Agapitus pontifex: Italiaque praeter res cognita Berengarii superbia quod omnia sibi contra ius fasque uendicaret: Othonem Germaniae regem in Italiam uocant: qui quidem per Forumiulii provinciam cum. l. millibus hominum ingressus: Deturbatis statim e regno Berengario: & Alberto Alundam Lotharii filiam e carcere ductam in uxorem accepit: ex qua postea filium suscepit cui othoni secundo nomen fuit. Otho tamen Italia decedens hac moderatione usus est: ut Berengario: & Alberto gubernandae provinciae arbitrium praemiserit: compositis inter pontificem: & Berengarium rebus. Idem quoque Otho Lodouicum regem Franciae magnis eo propere deductis copiis iuuat: quae praeter

Vngari

Otho

Vgo comes parisorum comitatus adiuuante Vgone Parisiorum comite ipsius Othonis sororio prope e regno depulerant. At uero Albertus Berengarii filius: qui tum Rauennæ præerat Comaclensium classe & auxiliis fractus: mercatores Venetos aduersante Agapito pontifice infestabat: unde Veneti ira incensi comparatis propere quibusdam nauigiis comaclum expugnatū incendūt. Dum hæc itaq; hoc modo agebantur. Agapitus pontifex uir innocens: & rei publicæ christianæ amator pontificatus sui anno nono mense septimo die decimo moritur. Eo fere tempore: quo Oddocloniacensis monasterii abbas in domino quieuit. Cuius quidem discipulus habitus est. Domaselus uir miræ sanctitatis & monasticæ disciplinæ restitutor.

IOANNES .XIII. PAPA CXXXIII.

IOANNES decimus tertius patria Romanus: deuia lata patris Albrici potentia fractus pontificatum occupat. Octavianus is quidem primo uocabatur homo sane ab adolescētia omnibus probis ac turpitudine cōtaminatus uenationibus magis siquid tēporis a libidinibus superat q̄ orationi deditus. Erant tū romæ duo Annui consules ex nobilitate: præfectus unus: qui ius populo diceret. Ex plebe autem decarchones duodecim creabātur q̄ uicem senatus gererent. Non carebāt aliqua ditione romani. Nam & uicina hetruriæ oppida: intra Vrbeuetanum Tudertinumq; agrū: & qcquid a Neapoli Beneuentoque a Marissis a reatinis ad urbē spectat romanę ciuitati obtemperabat. Vltiora partim greci partim saraceni occupauerāt: Quis tum picenū spoletinūq; agrum obtineret incertum est. Octavianus itaq; patris potentia in satis libera ciuitate fretus pontificium munus humeris suis nequaquā cōueniēs sibi desumit. Hæc quidem indignitate moti duo cardinales litteris Othonē obsecrant: ut clerum populumq; roma. e manibus Berengarii Ioannisq; duodecimi uendicare cōeēt aliter christianā fidē unacum imperio periturā. Otho. n. tum magno in p̄cio erat Domito Bodeslao (ut dixi Boemię) rege: supatisq; tribus grauissimis prēliis Vngaris Germaniam uastātibus: ac capitis tribus eorū regulis: quos Germani contradicente impatore uitā finire laqueo coegere. Interim uero dū Otho expectare ēt rep̄ indices patefacta Ioannes pontifex cardinales ipsos capit: & huic nasum: illi uero manū abscindit. Hæc ob rem Otho in Italiam mouēs primo qd Berengariū & Albertum filiū in potestate suam redigit: alterumq; Cōstantinopolim: alterū in Austriā relegat. Mox urbem ingrediens ab ipso Ioanne honorificētissime suscipitur: coronaturq;: ut quidā tradunt: accepto Germaniæ Pannoniæq; titulo quod reliqui imperatores deinceps obseruarunt. Translato tum primum ad Germanos imperio. Alii uero a Leone octauo de quo paulo post dicemus hoc factum existimāt quorū opinionē Gratianus in decreto secutus est. Priorem sniam Ricardus & Cusentinus nō improbāt: Lateranēsis autē Bibliothecarius Othonē Ioannis tpe Romā uenisse scribēs: de coronatione eius nullam mentionem facit: adeo cōfusa sunt: & perturbata hæc tempora scriptorum negligentia: & incuria. Otho autem composito aliquotulum statu ciuitatis cum Ioanne secreto collocutus: hominē primo blāde appellando a flagitiis deterrrens: ad uirtutem adhortabat: uerū cum nequaquā moueri e sententia uerbis eū cerneret: ad minas conuersus conciliū indicit. Conuocatis episcopis Italiæ: quorū iudicio uita sceleratissimi hominis diiudicaret. Is itaq; iudiciū bene sentiētū reformidās: in Hernicos aufugit: i siluissq; more serē aliquādiu delinquit. Hæc ob rē otho persuadente Clero: Leonē Romanū ciuē lateranēsis ecclīę Scriniarium: pontificem creat

Otho
Nata

Impiū ad
germanos
trāsferitur

Leo roma
manus
ciuis

creat. Verum abeunte imperatore Ioannis cognati & clientes pulso Leone Ioannem ipsum renocant: quē quidem diuinitus eisdem ferme diebus pūisse creditum est: ne ecclesia dei pñitiosa seditione iam glifcente labefactaret. Sunt q̄ scribant hunc sceleratissimum hoīem: uel hoc monstrum potius in adulterio deprehēsum: & confossum interiisse. Verum non ita quoq; leuata seditio est. Nam romani mortuo Ioāne in eius locum Benedictum subrogant: idq; ab impatore qui tum spoletī erat confirmari contendunt. At impator iratus: nō solum romanos utpote iniqua postulantes a se repulit: uerū etiam eosdem armis (ut postea dicit) coegit abrogato Benedicto Leonem suscipere. Ferūt multa p̄digia tum in Italia apparuisse. Nā & lapis de celo mirā magnitudinis cecidit: scæuiente uentorum atq; hymbriū p̄cellat: & in uestibus multorum signum crucis ac quidem cruēte diuinitus apparuit. Quā quidem portenta indicare magnas clades & calamitatem ecclesiæ multi interpretabant. Ioannes aut̄ uir omnium qui unquā ante se in pontificatu fuere perniciosior & sceleration: pontificatus sui anno nono mense tertio die quinto moritur. Eius uero in morte sedes in seditione dies. xii. tum uacat.

BENEDICTVS .V. PAPA CXXXIII.

BENEDICTVS quintus patria Romanus ex diacono in seditione pontifex creat̄ ab his potissimum: q̄ Ioanni cognatione factioneq; coniūcti fuerant: ægre ferentes Leonem ab Othone Ioanni antelatum. Verū cum impator hanc electionē nequaq; p̄baret: Romanos id maxime expetentes a se repulit: eosq; ferro: & flamma omnia circa urbē posita uastans: cōpulit pulso Benedicto uel dedito potius Leonem suscipere adactos sacramento: nil se earū rerū immutatu: quas ipse impator in re pontificia constituisset. Compositis autem hoc modo rebus: Otho in Germaniā rediens secum Benedictum ipsum duxit qui nō multo post dolore animi apud Haispurgam morit̄: ubi relegatus erat uixit aut̄ in pontificatu mense sexto diebus quinq;. Sedesq; deinceps diebus. xxx. uacauit.

LEO .VIII. PAPA CXXXV.

LEO octauus (ut ante dixi) protoscriniarius: a clero populoque romano pulso Ioanne pontifex creatur. Nam cum Ioānes flagitiose nīmiū & intemperanter uiueret. Instarentq; romani apud imperatorem: ut alter pontificē abrogatoq; Ioāne crearet: respondit electionem ad populū & clerum pertinere. Eligerent quem maxime idoneum putaret: se eū statim approbaturum. Vnde cum Leonem elegissent quē ipse confirmauerat: deinde mutata sententia abrogato eodem Benedictum suffecissent: iratus Otho eos uir: & armis cōpulit dedito etiam Benedicto Leonem suscipere qui statim romanorum inconstantia pertesus auctoritatem omnem eligendi pontificis: a clero populoq; romano ad imperatorem transtulit. Verum Leo in pontificatu non diu uixit. Anno enim primo. mense quarto. moritur.

IOANNES XIII. PAPA CXXXVI.

IOANNES decimus quartus Narniēsis ep̄s: p̄ria romanus: patre Ioanne ep̄o Leoni successit. Verū roma inīta iā consuetudine pellēdi p̄tīfices hūc quoq; seditionibus fatigant. Accersito. n. Iofredo cāpaniæ comite Lateranēses ædes ui irrūpētes Ioannē capiunt captūq; p̄rio in Adriani molē pducūt mox inde hoīem in cāpaniam exulatū mittūt. Verū interfecto Iofredo: eiusq; unico filio a Ioanne cāpano principe: p̄tīfex undecimo mense sui exilii Romā p̄pete

- Otho** rediit. Otho præterea cognita pontificis calamitate cum Othone filio ingentibusq; copiis: magnis itineribus Romam perueniens: consules & præfectū cum decarchonibus captos in uincula cōiicit: sciturus cōiurationis capita. Quæstionibus autem te cognita: consules in Germaniam mittuntur. Decarchones uero laqueo suspensi pœnas statim dedere. Petrus autem urbis præfectus malorū omnium fons: & origo: diu cū ignominia p publica urbis loca tractus ac uirgis cæsus in Germaniam uinctus mittitur. Sunt qui scribant Petrum ipsum excarnificadum pontifici traditum abraſa barba: capillis suspensum ad caput equi cōstātiniani aliquandiu steterisse ut eius exemplo talia facinora malefici declinarent. Inde autem ablatū alinōq; superimpositum uerso ad clunes uultu & manibus sub cauda ligatis: atq; ita per urbem ductum: & uirgis cæsum fere usq; ad interitū fuisse: postea uero in Germaniam exulatum missum. Hac etiam sæueritate exēpli gratia in Iosfredum a Ioāne p̄cipe cāpano (ut diximus) cæsum impator usus ē: ut eius ac filii cadauera e loco sacro tracta in pphanū proiici iusserit. Interea uero Sclauī q; Adriani tertio pontificis: & Suero pyli principis Dalmatiæ tēpore fidē christi susceperāt in Italiam traicientes: saracenos ingenti clade superatos: e monte Gargano deiecerūt.
- Vngari** Horum autem exemplum & uirtutem imitati ungari reliquias saracenorū ita atriuerē: recuperata Cosentia iā ab hostibus capta: ut Othoni magni Othonis filio eocum exercitibus misso haud difficile fuerit reliquias bellorū absolvere. Nec contentus saracenos cedere: græcos quoq; cū Mauris fœdera inierant grauissimis præliis ita perdomuit: ut eos fere omni Calabria & Apulia eiecerit. Sunt q; scribāt idcirco Othonem græcos persecutum fuisse: quia Nicephorus cōstātinopolitanus imperator filiam iam ei pactam in matrimonium daturum se negabat. Constat tamen Othonem ipsum adolescentē egregium. pulso Nicephoro: & Ioannem filium in imperio confirmasse: & Theophaniam sororem in uxore accepisse: quāq; dem Ioannes. xiii. una cum marito apud lateranensem basilicā corona imperii exornauit: annuente Othone sene qui filium consortem imperii creauerat. In tanta autem & tam publica lætitia cāpana ecclesiæ. Metropolitanæ nomen a Ioāne pontifice consecuta est. Otho uero in Germaniam proficiscēs senio cōfectus Viennæ moritur: quem non ita multo post Ioannes pontifex sexto pontificatus sui anno. mēse undecimo die quinto subsequutus est. Eius in morte dies. xiii. sedes tum uacat.
- Mors othonis**

BENEDICTVS .VI. PAPA CXXXVII.

BENEDICTVS sextus patria Romanus. Ioanni in pontificatu: & calamitatibus successit: Cynthio enim romano ciue & quidem præpotenti captus in Hadrianā molem: quā sancti Angeli arcem nūc uocant: custodiam noxiōrū uel potius Innocentium includit. eodemq; in loco non multo post strangulatur: uel ut cosentinus refert: fame moritur. De tanta iniuria nullam sumptam esse uindictā: uel a ciuibz romanis aduersus factionis: uel ab Othone impatore non possum ego nō admirari: præsertim cum Otho ipse uir optimus sit habitus: & ecclesiæ romanæ defensor accerrimus. Sed uereor ne talia fuerit benedicti merita: quale prohoemium a Cynthio consecutus est. Male tamen a Cynthio est actum: neq; enim ad se pertinebat etiā si Benedictus grauiter deliquisset: pontifici manus inicere. Sed heus ut rerū omnium uicissitudo est: nam romani pontifices nostra ætate romanos ciues: aut delinquētes: aut ob potentiam suspectos eo loci tanq; in Tullianum carcerem includūt: & macerāt. Crediderim ego othonē aliis negociis

negociis implicitum: Romano pontifici præstare auxilium nequiuisse: ob eamque rem anno primo mense sexto pontificatus sui mortuum esse.

DONVS .II. PAPA CXXXVIII.

DONVS secundus patria Romanus: tantæ modestiæ fuit: ut si nihil in pontificatu gesserit quo magnopere laudaretur: non tamen: uel aliquâ iniuriâ affectus uel ignominia natus est. Huius autem tempora: ne omnino obscura essent effecere res quædam: tum a principibus quibusdâ: tum a sanctis uiris gestæ. Nam Baianus artis magicæ peritus bulgarorum princeps ita basilium & filium constantinû Byzantinos principes bello uexabat: ut paulum ab capiendâ urbe regia abesset negligentia græcorum prope derelicta. Inita tamen sunt inter eos scedera: licet non æquas: & pax composita est. Adalbertus autem Boemus Pragæ episcopus tantæ sanctitatis tum habitus est ut diuino spiritu impellentem in panoniam descendens: & regem Ungarorum baptizauerit: & omnes prouinciæ episcopos ad bene de deo promerendum exemplo & uita instruxerit. Profectus deinde in Perusiam: dum fidem christi diligentissime prædicat martyrio coronatur. Ferunt beatum Eduardum Angliæ regem sanctitate in precio tum habitum fuisse: quem certe noueræ dolis & fraude interfectum constat. His addit & Ricardus scriptor sanctum Maiolum abbatem: qui in Cluniaco magnum sui apud posteros uita & miraculis exemplum reliquit. Donus autem anno pontificatus sui primo moritur: & in basilica Petri sepelitur. Diebus tantummodo duobus: sedes tum Vacat.

BONIFACIUS .VII. PAPA CXXXIX.

BONIFACIUS septimus cuius cognomen & patria ob ignobilitatē credo reticet: pontificatum malis artibus adeptus male etiam amisit. Nam inito magistratu conspirantibus simul bonis ciuibus Relinquere ubem coactus: preciosissima: quæque e basilica Petri subtrahens constantinopolim confugit. Vbi tandiu substitit: quoad diuenditis: quæ sacrilegio abstulerat: magnam uim pecuniarum comparasset: quibus tanquam adminiculis occupandæ tyrannidis fractus urbem repetit: ciues Romanos largitione corrupturus. Obstabant conatibus suis uiri boni: maxime uero Ioannes diaconus Cardinalis: quem captum adiuuantibus quibusdam perniciosis hominibus: oculis statim priuauit. Atque ipse tantorum malorum auctor gliscente maiorum immodum seditione siue poenitentia patrati sceleris turpiter uitam finiuit. Vide quæso quantum degenerauerint ii pontifices a maioribus suis: qui hanc rem publicam christianam tam amplam tamque magnificam suo sanguine nobis reliquere. Pontifex romæ sacrorum pater & rex sacra ipsa furto abstulit: & qui uindicare sacrilegia debuerat tanti sacrilegii factus est auctor. Hoc autem contingere in qua uis república consueuit quando plus malorum ambitio & auaritia ualet quam bonorum uirtus & grauitas. In clerum igitur diligendi essent quorum uita & doctrina probata sit non autem ii qui cum nil uirtutis & Religiois habeant ambitione & largitione sibi potentiam quaerunt. Vixit autem bonifacius in pontificatu mensibus sex diebus quinque. Vacatum sedes dies uiginti.

BENEDICTVS .VII. PAPA CXL.

BENEDICTVS septimus patria Romanus: statim inito pontificatu Arnulphum episcopum Reniensem. seditione quorundam pulsum habita Synodo in integrum restituit: eo maxime tempore quo Otho secundus & Henricum Bauarorum ducem rerum nouarum cupidum perdomuit: & in Lotharium mouit: qui Lothoringiam

Otho.ii.

formani imperii prouinciā occupauerāt: Aquilgrānēsemq; agrū populatus fue-
rat. Otho autem superato Lothario: uastatisq; Sueuonum agris: ac incēsis Parisio-
rum suburbiiis: dum in patriā copias reducit: apud Auxonā fluuium: non nihil
incōmodi accipit. Deinde uero cōparato maiore exercitu in Italiā contra Basiliū
& Constantinū imperatores græcorū ueniens: q̄ iam Calabriam & eam partē Ita-
liæ occupauerant: quæ ad siciliā uergit: apud Basentellū superatus: scaphā cōscen-
dens: salutē sibi fuga quærebat. A piratis autem forte fortuna captus: in siciliā de-
fert. Vex siculi redempto homine: ac Romam misso: de piratis supplicium sum-
psere. Otho deinde comparato satis iusto exercitu animā aduertere in romāos: &
Beneuentanos cōstituerat a quibus initium fugiēdi factum fuerat: dum ad basen-
tellum cōtra græcos pugnaretur. Agere id in romāos minus tutum uisum est. In
Beneuentanos itaq; cōuersus. Urbem capit & incēdit. Translato inde sancti Bar-
tholomei corpore Romæq; insula tyberina collocato: eo loci: maxime q̄ olim Io-
uis hostia lycaonia dicebat: quiq; triremis puppim præ se feret. Nam insula ut ad
huc ex tyburtino lapide cernit triremis formam habuit. ad similitudinē illius cre-
do: qua Aesculapius Romam auectus est. Visit adhuc serpens lapidi insculptus
uisuntur transtra: adeo uiri illi excellentes studiosi erant: uel naturam in artem re-
digere: uel artem ad naturam. Ad Othonem redeo: qui nō multo post translātū san-
cti Bartholomei corpus Romæ morit & in uestibulo beati Petri (paradisum uo-
cāt) labro perphyretico: quod adhuc introeuntibus ad leuā apparet honorificē-
tissime sepellit. Cū at de creādo nouo impatore: consultatio haberet & alii Otho-
nem. iiii. secundi filium: alii uero henricum Bauarie ducē primū Othonis ex fratre
nepotē exposcerent: instarentq; Itali quidam ut Crescētio Nomētano uiro claris-
simo res cōmitteret. germani statim q̄ tum frequētes romæ aderant othonē. iiii. de-
legere. Instabat Benedictus uir optimus unū quēq; rogādo ut in creādo impatorē
reip. xpīanæ cōsuleret q̄ tū maxime perito & solerti gubernatore indigebat: tandē
uero ne seditio aliqua oriret. Germanorū sententiā approbat. Moritur & ipse pō-
tificatus sui anno octauo mense. vi. Vacatq; sedes diebus quinq;. Valderico Am-
burgensi epō tum maxime in precio existente Doctrina morib' & sanctitate uitæ.

Corpus
Bartho.

Mors
Othonis

IOANNES .XV. PAPA .CXLI.

Mors
pont.

IOANNES quintusdecimus: patria Romanus: uel (ut nonnulli uolūt)
Papiensis: post adeptum pontificatum Mense tertio a Romanis capitur
& in mole Hadriani: ut in publica custodia inclusus: ibi tam diu pedore
carceris inedia & molestia animi maceratur: quoad uitam turpiter finiuit. Sunt q̄
scribant: eum uī mortuum fuisse a Ferucio Bonifacii septimi parente magne po-
tentix uiro: ob eam rem credo: quot filio in Pōtificatu aduersatus fuisset. Vt cum
quæ est constat eum in carcere mortuum. & in basilica petri sepultū. Deiectus ne
pontificatu fuerit: uel ob impotentiā: & tyrānidem ut quidā coniectant. uel ob in-
uidiā maliuolorum & seditiosorum quorundam haud satis cōstat: adeo sunt con-
fusæ istorum temporum Historiæ. Fuisse tamen in precio hac tempestate cōstat:
& Odilum abbatē Cluniacēsem & Berengarium Turonensem uiros sanctitate: &
doctrina insignes: quamquam sunt: qui dicant Berengarium amplitudine doctri-
næ confisum primo in fide errasse: cū de sacramēto eucharistiæ male opinaretur:
errorēq; suum postea publico concilio Romæ habito emendasse: ac statim omis-
so studio sophisticæ disciplinæ: cū esset archidiaconus Andegauēsis omnia pau-
peribus.

perib us errogans labore manuum suarum uictum sibi quæsiuisse;

IOANNES .XVI. PAPA CXLII.

IOANNES decimus sextus patria Romanus; patre Leone præbytero e regione gallinæ albæ; Pontificatum adeptus miro odio in clericos exarsit: unde merito: & ab ipsiſ clericis odio habitus est: maxie uero quod diuina humanaq; omnia cognatis & affinibus suis elargiebatur post habito dei honore & Romanæ sedis dignitate: quem certe errorem ita posteris tradidit: ut ad nostram quoque ætatem peruenerit: qua quidem consuetudine nil certe dici pernitiosius potes: cum non ob religionem: & dei cultum appetere pontificatum nostri sacerdotes uideantur: sed ut fratrum uel nepotum/uel familiarium ingluuiem & auaritiā expleant. Apparuisse cometem tum ferunt futuræ calamitatis indiciū: nam & fame: & peste diu laboratum est: & terræmotu Beneuentum ac Capua concussa: eaq; mala ob superbiam & rapacitatem pontificis contemptumq; dei & hominum accidisse putatum est. Moritur tamen deo uolente octauo pontificatus sui mense: sepelliturq; in basilica Petri.

IOANNES .XVII. PAPA CXLIII.

IOANNES decimus septimus patria Romanus pontificatū iniit Otho Otho. iii. Crescētius ne imperantes sed nondum coronam imperiī adeptus: Fuit autem Ioānes uir tantæ doctrinæ: ut multa & qdem eleganter ediderit: quemadmodū Martinus scribit. Agitatus deinde seditionibus a Crescentio consule Romano imperiū Urbis sibi uindicare conante: cupiditati hominis cedens: exulatū in Hetruriā abiit. Ad uero Crescentius cognita Ioannis indignatione: qua percitus Othone contra se cū exercitu in Italiā uocabat ipsius pontificis cognatos & amicos q̄ in urbe remanserant ad hoīem mittit rogatū: ut omīssa accersendi Othonis cura ad Urbē cū potestate redeat polliceturq; se ei rebus in omnibus obrepaturū. Precibus autem suorum motus Ioannes ueritus etiam: ne si Otho cū exercitu Italiā ingrederetur plus maleficii q̄ beneficii secum afferet: ad Urbem ueniens prodeunte obuiā Crescentio cum omnibus magistratibus: & urbana multitudine: in ædes lateranenses magno comitatu introducit. quarū in uestibulo eius pedes Crescentius & omnes seditionis auctores petita uenia exosculati sunt. Atq; ita in concordiam reducti uitam simul quiete traduxere. Ferunt tum Henricū abbatē lobiensem in Lothoringia: & Adeoboldū episcopū Ultraiacensem qui multa in laudem beatæ Virginis: sanctaq; Crucis scripsit: & Albonem abbatem Floriacensem: qui postea in Vasconia ob fidem christi martyriū passus est: doctrina: religionē: sanctitate magno in precio habitos. Moritur aut Ioannes pontificatus sui anno decimo mense sexto die decimo. Vacatum sedes diebus sex.

GREGORIUS .V. PAPA CXLIII.

GREGORIUS quintus natione Saxo: patre Othone: Bruno ante uocatus Othonis tertii auctoritate ob affinitatē pōtifex creatur. Verū abeunte in Germaniā Othone seditionibus Romanorum exagitatus: in hetruriā primo: mox in Germaniā ad imperatorem confugit. Interim uero Romani Crescentiū denuo cū summa potestate consulem decernuntq; statim Ioannem quædā natione græcū episcopum Placentinum nō minus pecuniosum q̄ doctum pontificē certe: Cuius certe nomen inter pōtīfices quidam supprimūt utpote minus legitime creatū. Alii uero. xvi. hūc uocant quod populi cleri: so

Arx cre-
scentii

Nota for-
mula eli-
gendorū
impera.

Nota de
francorū
imperio

Robertus

mani consensu: ad quos electio spectabat pontificatum iniisset. At Crescētius co-
gnito Othonis cū magno exercitu ad Urbem aduentu: Urbis moenia & portas q̄
diligentissime firmat. Molem Hadriani munit positis in una quaq; statione firmis-
simis præsidiis. Hinc est: quod postea moles Hadriani Crescētii arx appellata est:
sumpto nomine ab ipso munitore Crescēto. Superueniente deinde imperatore:
urbemq; oppugnare adorto: populus Romanus cū nequaquā tantis copiis par esse
posset Clemētia Othonis frātus: Germanis portas aperit. Tum Crescētius & Io-
annes cōsiliū & auxiliū inopes: in arcē Hadriani confugientes: sese acriter cōtra ho-
stes tuebant. Vex. pposita spe uenīa: dum ex arce ad imperatorem se conferunt:
multis uulneribus a multitudine Crescentius confoditur. Ioannes autem: effossis
prius oculis pontificatu simul: & uita priuat. In pristinamq; sedē Gregorius. xi.
mense posteaq; pulsus fuerat restituit. Is autē cognita imperii imbecillitate uarie
tateq; fortunā: quo diutius apud Germanos summa ptās remaneret: illeq; cæte-
ris præssetiq; uirtute & dignitate cæteris præsset: sanctionē retulit haud abnuē-
te Othone de impatore eligendo anno Christi millesimo ac secūdo: q̄ usq; ad tēpo-
ra nostra seruata uidemus: Videlicet solis Germanis licere principē deligere: qui
Cæsar & Romanorū rex appellatus tum demū imperator: & Augustus haberet:
si eum Romanus pontifex confirmasset. Hos autem imperatoris eligendi aucto-
ritatem primō habuisse Ptolemæus refert. Archiepiscopū Maguntinum Germa-
niā: archiepiscopū Treuerēsem Galliā: archiepiscopū Coloniesem Italiā nomi-
ne. His additi & quatuor principes Marchio Brādeburgensis imperatoris post ele-
ctionē Camerarius: comes palatinus qui dapes: dux Saxonīā q̄ ensē fert. Sunt
qui scribant Boemiā regem septimū electorem imperatoris pincernam esse: hisq;
in eligendo additum esse ad tollendā discordiam partium. ad utros enim inclinā-
set ea pars certe potior habebatur. Tulisse hoc iniquo animo Francos aiunt. Vex.
quia in Lodouico Lotharii filio genus Karoli magni defecerat: regnūq; illud ad
Vgonem ducē cognomento caputū uenerat. (Nā a regibus ad duces res aliquā-
diu trāslata est) repetere impiū destiteret: maxie uero quod ipsi duces noui hoīes
illa fortuna tū contenti: moliri maiora nō sunt ausi: q̄ppe q̄ nondū bene regni fun-
damenta iecerant. Laudať tamen & merito quidem Robertus Magni Vgonis fi-
lius regnū a patre accipiens fortitudine: iusticia: modestia: & religione. Hic enim
et si rei militaris admodū studiosus erat: tamen ubi per ocium licebat: ita dei tem-
pla frequentabat: diuināq; officia celebrabat: ac si sacrorū omnium initiatus fuisset.
Ferunt tantum illum eius inuentum fuisse sancti spiritus assit nobis gratia.
His artibus autem non minusq; armis crediderim ego Robertum conciliaſse sibi
animos uulgi: eosq; a prima illa Karoli magni stirpe ad genus suum nouum trans-
tulisse. Ferunt tum quoq; magno in precio fuisse Robertum quendam Carnota-
num episcopum doctrina & sanctitate uitę. Multa enim scripsit: & canendi modū
in sacris meliusculum reddidit. Gregorius autem secundo pontificatus sui anno
mense quinto moritur. Vacat tum sedes diebus quindecim.

IOANNES .XVIII. PAPA CXLVI.

IOANNES decimus octauus Placētius eps (ut diximus) potētia Cre-
scētii Romani consulis fretus: quē pecunia corrupisse creditū est: tēpore
Gregorii quinto per factionem pontificatum occupat. Tantū enim pe-
cuniarum ex Cōstantinopoli ad Urbem secū detulerat: ut constantes etiā sua lan-
gitione

gitione ad maleficiū impelli potuissent: ne dum Crescentius homo auarissimus & regnandi cupidus. Miror ego hystoricos Ioānem ipsum inter pontifices numerasse: cum uiuente adhuc Gregorio sedē occupasset nisi forte in cōscribendis pontificatum uitis ita faciendū censent: ut in perpetua hystoria sit. Nam & tyrannorum peruerse facta optimorum principum rebus gestis annumerantur: ut quātum inter se boni & mali diffideant a legētibz cognosci possit quo malorū exemplo a uitis deterreant & bonorū ad uirtutem impulsi uitā ducāt in terris felicē & beatam: qua quidem beatitudine Ioannes caruit: fur certo in pontificatu & latro: non enim ut par fuerat per hostium intrauit. Moritur autem atq; cum ignominia quidē decimo usurpati Pōtificatus mense. Vacat tum sedes dies. xx.

SYLVESTER. II. PAPA CXLVI.

SYLVESTER secundus Gilbertus antea uocatus: natione gallicus malis artibus (ut aiunt) pontificatū adeptus est. Adolescens enim & Floriacē si Cœnobio in Aureliana diocesi posito dedicatus monach⁹ & addictus: relicto mōasterio diabolū secutus: cui se totum tradiderat. Hispalim ciuitatem Hispaniæ bonarum artium causa peruenit. Erat enim admodum doctrinæ & literaturæ cupidus. Quā in re tantum profecit: ut breuī ex discipulo optimus pceptor sit habitus. Discipulos autem eius hos fuisse Martinus testatur: Othonē imperatorem: Robertum Franciæ regem: Lotherium uirum nobilitate & doctrinā insignem: qui postea Senonensis archiepiscopus creatus fuit. Gilbertus igitur ambitione & diabólica dominādī cupiditate impulsus: largitione primō qdē archiepiscopatū Reniensem: inde Rauēnatem adeptus: pontificatum postremo maiore conatu adiuuante diabolo consecutus est: hac tamen lege: ut post mortē totus illius esset: cuius fraudibus tantam dignitatem adeptus erat. Nā cum Gilbertus regnandi cupidus diabolū sciscitaret: qdē diu in pontificatu uiuere esset. Respondit humani generis hostis ambigue ut solet: si nō attigeris Hierusalem diu uiues. Dum itaq; pontificatus sui anno quarto: mense primō: die decimo: in basilica sanctæ Crucis in Hierusalem Romæ sacrificaret: fato moriturū se statim cognouit. Vnde pœnitentiā mortis: & errorem suum corā populo confessus omnes primo post habita ambitione & diabolicis fraudibus ad bene & sanctæ uiuendū adhortatus est: deinde uerō unum quēq; rogauit ut post mortem truncū corporis sui laceri & disiecti quemadmodum merebatur: bigæ super imponent eoq; loci sepellirent: quo sponte ab equis uectum foret. Ferunt itaq; Dei nutu & prouidentia: ut scelerati sciānt apud deum locum ueniæ sibi relictum esse: si in uita aliquando pœnituerint: re quos ipsos sponte ad lateranensem Basilicam peruenisse: eo quā loci sepultum eius corpus fuisse. Scribit idem Martinus tam ex collisione ossiū q̄ ex sudore ipsius sepulchri uel humectatione potius deinceps morituri pontificis signa & quidē manifestissima colligi. Idq; ipsius sepulchri Epithaphium indicare. Verum ne sit an secus ipsi pontifices uiderint ad quos pertinet.

IOANNES. XIX. PAPA CXLVII.

IOANNES decimus nonus cuius cognomentū & patria ob ignobilitatem ignoratur: quarto Mensē die uiginti post initum pontificatum moritur. Vnde ob breuitatem pontificatus: nil uel ab eo uel a quopiam alio gestum memoria dignum scribitur. Nisi quod illō quinque mēstri pontificio mul

Vgo

ta prodigia apparere futura mala indicantia: uisus & cometes & terremotu multae urbes concussae. In his autem malis unicum leuamen. Vgo praefectus Othonis in Italia & Hetruriae gubernator est habitus. Adeo enim iuste & integre provinciam sibi creditam rexit ut optimi principis desiderium nemini provincialium reliquerit. Quem postea Pistorii mortuum Hetrusci omnes non secus ac publicum parentem luxere: nullo non genere honoris funeri eius adhibito. Placuit hoc loco Vgonis laudes commemorare: ut Gubernatores provinciarum intelligant: satis esse bene & integre uiuendo laudem & gloriam quam male agendo diuitias male partas cum ignominia: & nota sempiterna reportare.

IOANNES .XX. PAPA CXLVIII.

Robertus
rex

IOANNES uigessimus patria Romanus: e regione portae Metropolitanae pontificatum iniens: ad ocium: conuersus nil dignum memoria gessit. Laudari uel maxime Robertus rex Franciae potest: qui ea tempestate non minus quam regalem uitam ducebat. Nam: & doctrina & sanctitate omnes reges christianos ita anteibat: ut disputationibus nulli secundus haberetur: longe aliter sentiens quam quod nostrorum temporum reguli arbitrantur nequaquam principe dignum esse dictantes scire litteras: cum eos maxime deceat: qui populos regunt bene gubernandi rationem ex aliorum praeceptis colligere: quod fieri sine doctrina & lectione non potest. Quid enim aliud est princeps illitteratus: quam imago Leonis ceteris feris imperantis? Sedent affectus tum suos: tum populorum necesse est: qui digni haberi uolunt: ut aliis imperent. Merito igitur Robertum laudamus: cuius praeterea tanta fuit religio ut quotiens sibi per occupationes bellicas liceret horas canonicas una cum sacerdotibus caneret. Hac autem pietate hoc meritum ferunt: ut cum oppidum quoddam ex hostibus obsideret: neque horas suas intermitteret: moenia hostium diuinitus corruerent: statimque irruentibus suis oppidum caperetur. Ioannes uero (ut quidam auctores ferunt) pontificatus sui anno quarto: mense item quarto moritur: sepelliturque in basilica Petri. Vacatum se des diebus undeuiginti.

SERGIUS .IIII. PAPA CXLIX.

SERGIUS quartus patria Romanus: patre martino: uir sanctissime uitae/grataeque consuetudinis: & ante pontificatum & ipso magistratu fuit. In pauperes liberalis in amicos & familiares iocundus in delinquentes clemens in contumaces modestus. Tanta praeterea prudentia fuit: ut toto suo pontificatu nil commissum sit quo merito reprehendi gubernantis negligencia posset. In deum enim mentem omnem conuertens: quod facere pontifices omnes deberent: iuste atque integre omnia ex animi sui sententia bene natura & moribus instituti gubernabat. Interea uero huius consilio & monitionibus principes Italiae copposito federe: consilia ineunt pellendi saracenos e Sicilia. Idque moliri paribus animis: & copiosis instituunt. Erant tum in Italia Tancredi magni Normandiae ducis filii plerique: quorum de numero Gulielmus cognomento Ferrebach: tanti animi fuit: ut assumpto in societatem expeditionis Malochus Michaelis Catalaici Constantinopolitani imperatoris copiarum duce: Saracenos e Sicilia breui expulserit: adiuuantibus etiam Campano: & Salernitano principibus. Verum cum postea Malochus praedam maligne diuideret. Gulielmus dissimulandum esse ad tempus ratus: in Italiam rediens cum .xl. millibus Normannorum militum: qui tum ab expeditione hierosolymitana

Tancredus

In Saracenos

hierosolymitana redierant: Appuliam Græcis obtemperatē occupat. Ad Mel
phiam Malochum cum exercitu occurrētē fundit fugatq;. Atq; ita uirtute Gu
lielmi a græcis ad Normānos regnum Appuliæ transit. Verum postea mortuo si
ne heredibus Gulielmo Drogus frater: Drogo autem Hunfredus iunior succes
sit. Vnde postea Robertus Giulcardi & Rogerius frater originē habuere. Dum
hæc autem in Appulia agerentur laborante Italia/ac fere toto orbe terrarum fa
me: ac peste: Sergius uir sanctissimus secundo pontificatus sui. anno: die. xv. mori
tur: sepelliturq; in basilica Petri. Vacat tum sedes diebus octo.

BENEDICTVS .VIII. PAPA CL.

BENEDICTVS octauus patria Thulsculanus: patre Gregorio: inito
pontificatu inde mortui Othonis tertii locum Henricum primū e gente Héricus
Bauara imperatorem secūdum institutionem Gregorii. quitus creatum
corona imperii donat. Sunt qui scribant Othonem ipsum Romæ mortuū eiusq;
corpus in Germaniā delatum fuisse: alii autē in basilica Petri sepultum affirmant.
Vt cūq; est constat Henricū Bauarorum ducem uirum optimū ac sanctissimum
imperatorē creatum: habuisseq; uxorem quæ nequaquā mariti laudibus pietate: re
ligione: humanitate cederet. Verū dum is res Germaniæ cōponit: Saraceni Itali
am ingressi: Capuā occupant: Barum obsident. Barenlibus autem fame laboranti
bus Veneti annonā classe important. At uero dum nihilominus ciuitas ipsa obsi
deretur: Idē Veneti adiutantibus Græcis Saracenos aggressi: multis interfectis
Barum obsidione liberant: Anno salutis octauo & millesimo: quo quidē tempore
Thurci hierosolymis captis: non tamen sepulchrū domini ecclesiaeq; montis sy
on/aut Bethleem uiolauere. Laborantibus hierosolymis succurrere Venetis erat
in animo: nisi Hadrenses hostes eos, desinuissent: quos quidē Veneti apud Lau
retum tanta clade perdomuerunt: nunq; postea inferre bellum finitimus sint ausi.
Henricus autem compolitis germaniæ rebus Romā ueniens: accepta imperii co
rona Capuā mouens: Saracenos inde expulsi: ac Bubaganum græcorum ducem
qui Mauris fauerat: acerrimo bello adeo persecutus est: ut eū quoq; e Troia eiece
rit: quæ in finibus Appuliæ a se eo loci condita fuerat: ubi olim Hānibalī castra
sunt habita. Sūt autem qui scribant Henricum: cum uxore Simegunda ita caste
ac sancte uixisse: ut uterq; in morte miraculis claruerit. Inuita enī nil prætermise
re quod ad honorē dei pertineret. Nam & Bambergēsem fundauit episcopatū &
sororem suā regi Vngarorum in uxorem collocauit: cuius opera rex ipse & popu
lū oēs imperio eius subiecti: integram christi fidem accepere. Moritur autē Hen
ricus octauo imperii sui āno magno de se relicto apud suos desiderio. Benedictus
uero mortuo Henrico: quo defensore rebus in omnibus utebatur: per seditionem Mors
alio in locum eius suffecto pellitur. Verum postea inuita cum inimicis suis concor
dia pulso adulterino pontifice: in urbem cū dignitate rediens undecimo pontifi
catus sui anno. mense primo die decimotertio moritur: sepelliturq; in basilica Pe
tri. Sunt etiā qui referant episcopum quendam die in solitudine uidisse Benedi
ctum equo nigro insidentē eūq; interrogasse qd causæ esset: eur mortuus equo
nigro uideretur: Tum Benedictum hominē rogasse: ut pecunias quas occultaue
rat. (locum indicat) pauperibus suo noīe errogaret: quæ antea datæ fuerant ele
mosynarum noīe: nil ei profuisse: quia ex rapinis partas constabat. Facit mandata
episcopus: ac statim episcopatu se abdicat: & uitam monasticā amplectitur. Scri

bit Vincentius Gerardum Canacliensem episcopū doctrina & moribus eiusdem temporibus magno in precio fuisse: huic addit Guthet episcopum pragensē doctrina & sanctitate uitæ tum præcellentem: & ob eam rem ab hostibus orthodoxe fidei martyrio coronatum. Tanta præterea eodem tempore peste laboratum est: ut plures mortui quā superstitēs sint habiti quam quidem calamitatem in Lotharingia fons saluberrimæ aquæ indicauit in sanguinem tum uersus.

IOANNES XXI. PAPA CLI.

Corradus

IOANNES uigelimus primus patria Romanus: præ Grego. episcopus portuensis ut quidam uolūt: ut aliis placet nullis sacris ante iniūctus pontificium munus suscepit: eo tempore quo Corradus Sueuus i de mortui Henrici locum triennio post legitimis suffragiis imperator creatur: Hoc autem iter regno crediderim ego multas Italiæ ciuitates spe libertatis erectas ab impio defecisse. Hanc ob rem Corradus uir in re militari præstans quippe: quā apud Henricum diu ordinum dux fuerat coactis Propere copiis in Italiam descendens: primo in Mediolanenses ducit tantæ defectionis auctores eos obsidet suburbia incendit: excidiumque & interitum Urbis minatur. Mutata deinde sententia obsidionem soluit: Coloniensi antistite: id ei suadente: quod diceret beatum Ambrosium ei inter missas solēnia apparuisse: exitūque oībus minantē nisi ab urbe discederēt: cuius patrocinium ipse sumperat. Romā itaque Corradus proficiscens accepta a Ioanne pontifice impij corona: in Sclauos & Ungaros ducit: quibz rebellantibus Italicis auxiliā prestiterant: eosque breui pdomuit. At uero Rodolphus Burgundionū dux suorum seditionibus uexatus: Corradi fidei & patrocinio se comisit: quod breuē Burgundia deinceps impialis puincia aliqua ex pte habitata est. Ferūt Corradū ipm leges multas ac peruitiles quod tulisse: hanc precipue: ut cuius principi capitale esset pacem: & quietem puinciarū turbare. hac itaque rōne motus Lapuldū cōitem Germaniæ acerrime percussus est quod ab eo turbandi ocīi: & quietis initium ortū fuerat. Nuncios præterea misit quos Græcis: & Normānis inter se de regno Apuliæ concertantibus imparet: ut ab armis discederent. Romanis quoque exitū iterminatus est si diutius quē admodū cœpant pontificis seditionibus uexassent cuius tpe quorūdā Ablatū scitate & uita mōastica religio in gallia p̄cipue floruit: & Himeric' bti Stephāi ungarorum regis filius scissimus ob miracula est habitus: Ioānes autē cuius uita mirifice laudatur. xi. pontificatus sui anno. die nono moritur. Vacat tum sedes diebus octo.

BENEDICTVS IX. PAPA CLII.

Cumitus

BENEDICTVS nonus ut quidam uolunt Ioānis nepos: patria thusculanus patre Alberico eo tpe pontificatum iniit quo Cumitus anglorum rex uotis: & religiōis gratia Romā uenit: quod uoti compos factus. in patriā rediens filiā suā Henrico Corradi filio in matrimoniū locat. Verū non ita multo post Corrado uita functo Henricus filius eiusdē noīs secundus patri succedens comparato statim exercitu cū Olderico Boemorū rege dubio Marte decertat. Repetito deinde certamine Oldericū superat & capit. Vectigalēque factū incolumen dimittit mouens deinde in Ungaros de regno inter se dissidentes: Peritrum ab Alboino pulsum in regnum restituit. Interim uero Ro. Benedictū hominē ignauū: & nullus precij posset e sede deiiciunt in eiusque locū sufficiunt Ioannē sabinum ep̄m Syluestrum. iiii. appellantes: quo post. ix. & xl. dies pulso denuo Benedictus restituitur. Is autem cum cernebat se iterum subiturum eadem discrimina

Henricus
ii.

Ioanni

Ioanni archidiacono sancti Ioannis ad portam latinam: qui postea Gregorius sextus appellatus est pontificum munus libere cessit: uel (ut quidam affirmant) uēdidit. Hāc ob rem merito ab omnibus Benedictus ipse accusatus est: & iudicio diuino damnatus. Constat enim simulachrum eius admodum monstruosum post mortem cuidam apparuisse: interrogatumque quid illa horrida imago præ se ferret: cum antea pontifex fuisset. Quia inquit in uita sine lege & ratione uixit: ideo uolente deo: & Petro: cuius sedem omnibus probris scedauit: simulachrum meū plus feritatis: quā humanitatis in se habet. Nam cum annis decem. mēribus quatuor diebus nouem. per interualla sedem Petri occupasset tandem moritur. Nec uacasse tum sedes dici potest: cum pontificatum uendiderit. Sunt qui scribāt hoc tempore Gerardum. Venetum Vngarum episcopum: uirum optimum & doctissimum ab hostibus christianæ fidei martyrium æquissimo animo passum. Ad currum enim ligatus ex altissimo monte in preces demittitur: ac laceratur.

SYLVESTER. III. PAPA CLIII.

SYLVESTER tertius patria Romanus patre Laurentio in locum pulsi Benedicti subrogatus: non diu in pontificatu māsit. Nono enim & .xl. die factione suorum Benedictus restituitur. Eo enim tum pontificatus deuenerat: ut quā plus largitione & ambitione non dico sanctitate uitæ & doctrina ualeret: istantummodo dignitatis gradum bonis oppressis & reiectis obtineret: quem morem utinam aliquando nō retinissent nostra tempora. Sed hoc parum est peiora nī deus caueat uisuri aliquando sumus. Ad Sylvestrum redeo: cardinalem Sabinum pontificem creatum: non dico a collegio patrum: quod tolerabilius fuisset: sed largitione: ut quidam tradunt: quo quidē pulso ac merito: cū non per hostium: sed per posticum intrasset: ut fur & latro: Benedictus denuo restituitur: tumultuante Vrbe: & nūc unum nunc alium appetente: quod fieri ab his populis consueuit: qui duce & rectore carent: quique malos pluris quam bonos faciunt.

GREGORIVS VI. PAPA CLIII.

GREGORIVS sextus sancti Ioannis ad portam latinam archidiaconus pontificatum (ut diximus) a Benedicto nono accepit. Has ob res Henricus secundus in Italiam cum magno exercitu ueniens habita syx Henricus nodo cum Benedictum nonū Sylvestrum tertium Gregorium sextum tanquam tria teterrima monstra abdicare se magistratu coegisset: Syndegerum Bambergensem episcopum: Cui Clementi. ii. appellatio fuit pontificem creat. Gilbertus tam Seditio mē historiarum scriptor affirmat Grego. bene de ecclesia dei meritum esse. Cum sedis apostolicæ dignitatem negligentia priorum pontificum labefactatam suā auctoritate & animi magnitudine breuī restituerit. Nam & ditionem ecclesiæ recuperauit: & latrones circa urbem positos: quorum sceleritia peregrini ad urbem religionis causa accedentes necabantur e medio sustulit: prius execrationibus & interdictionis admonitos: deinde uī & armis domitos. Hanc ob rem ferunt a perniciosis hominibus uulgo homicidiam: simoniacum: & sanguinis humani appetentissimum habitum idque a Cardinalibus etiam quibusdam prædicari solitum. Motum itaque Gregorium ipsum in ea ægritudine qua postea moritur: Cardinales ad se uocatos uerbis castigasse: quod quæ iuste: & sancte fecisset: ipsi liuore moti rephenderent. Et ut inquit scire Possitis: ubi mortuus fuero: recte An perperam feceris: corpus meum ante fores ecclesiæ sistere: me tibus obsecratus: si diuino nu-

tu apient cēsetote me dignum christiana sepultura sin secus corpus meū una cum aīa damnatum quo uolueritis eiicitote. Fecere mādata Cardinales: atq; ita portæ cohorto graui uento aperte sunt: & corpus cum admiratione osū & opione magnæ sanctitatis intro latū est. Hæc fere sunt quæ a uariis auctoribus de Greg. scribunt: quem qdem constat in pontificatu sedisse an. ii. men. vii. durante scismate.

CLEMENS .II. PAPA CLV.

CLEMENS secundus syndegetus antea uocatus: Bambergēsis episcopus in synodo pōtifex creatur: annuente Henrico secundo uel imperante & cogente potius. Verum Henricus accepta a Clemente imperii corona Romanos in uerba sua iurare coegit. pontificum electioni se nequaquā iter futuros: nisi iussu imperatoris id facere cogerentur. Videbat enim imperator eo licentiæ factiosum quemq; & potentem quāuis ignobilem deuenisset: corruptis suffragiis tantam dignitatem consequeretur: quæ certe nisi sanctitate & doctrina benemeritis uolente deo demandari cuiuspiam non deberet. Inde uero Capuam profectus: rebus in prouincia bene dispositis: conductisq; eo loci militibus: qui Saracenis hostibus resisterent. Roma deinceps in Germaniam iter facit. Abeunte itaque imperatore: ut quidam scribunt Romanus pontificem in iussu suo creatum ueneno e medio sustulere pontificatus sui mense nono. Scribunt auctores uenum ipsum in hos usus a Stephano paratum: qui ei in pontificatu successit: Damasusq; secundus appellatus est eo maxime tempore quo Odiloni abbati Cluniacensi in magna sanctitate mortuo Vgo abbas substituitur: uir genere: pietate: religionis: clementia doctrina insignis: regnante altero Henrico in Francia Alphonsio in Hispania Michael e cum filio: Constantino Byzantiis: quod quidem imperium iam tum maxime labefactatum erat.

DAMASVS .II. PAPA CLVI.

DAMASVS secundus natione Bauarus cognomento Bagniarius uel perpon (ut quidam uolunt) pontificatum per uim occupat: nullo cleri populiq; consensu. Adeo enim inoleuerat hic mos: ut iam cuiq; ambitioso liceret Petri sedem inuadere. Sed obstiterit deus iustus uindex: ut is cæteris exemplo esset ne quod uirtus dare consueuit ambitione & largitiōe quæreretur. Nam tertius & uiginti pōtificatus sui die moritur. Censent nonnulli hunc inter pontifices nequaquā numerandum esse: cum non recte pontificatū adeptus sit. Miranturq; cur Romani tāta rei indignitate moti contra iusiurandum henrici iussu habitum abdicare se magistratu hominem statim non coegerint. Sed cum breui admodum tempore uixerit: cumq; uix sui colligendi Romanis facultas data sit: nequaquā eos aliqua censura dignos putauerim: ad Leonem deinceps transeamus.

LEO .IX. PAPA CLVII.

LEO nonus natione Alamanus: Anno domini millesimo. xlix. pontificatum hæc ratione iniit. Nā cum Romani legatos ad imperatorem misissent oratum: ut optimū pontificem sibi daret. Is statim Baunonem episcopū Tublensem uirū bonū & simplicis ingenii legatis: & ecclesiæ Romanæ obtulit: cui quidē Romani pontificio habitu petenti: abbas Cluniacensis: & Ildebrānus monachus Soana oriūsus obuiā facti persuasere: ut deposito pontificali ornatu Romā priuatus ingrederet q; dicerent Hēricum nullum creandi pontificis potestatem ab eo habere: sed ad clēq; populūq; Roma id p̄tinere. Motus his uerbis Leo

bis Leo: cum etiam uocem e cœlo intereundū audiuiſſet: ego cognito pacis cogitationes non afflictionis: deſiſto pōtificio apparatu priuatus urbem ingredit ſe ipſum accuſans: q̄ imperatori maluerit q̄ deo obtemperare. At uero romanus clerus ſuadente Ildebrando eundem Baunonem in Pontificem eligunt eo libentius q̄ omnem auctoritatem eligendorū pōtificum ab imperatore (ut par erat) ad clerum tranſtuliffet. Fecerant tamen uitia quorundam pontificum quēadmodū ſcripſimus: ut merito ipſi clero ſublata poteſtas uideret̄ dei iudicio: quo in melius eorum mentes flagitiis contaminata aliquando uerterentur: ne chriſtiana reſp. malis rectoribus commiſſa peſſundaretur. Pōtificatum itaq̄ hoc modo Baunon adeptus: ac mutato nomine Leo nono appellatus: Ildebrādū ipſum ſtatim ſanctæ romanæ eccleſiæ diaconum Cardinālē create: eidemq̄ ſancti Pauli eccleſiā gubernādam cōmittit: ut quaſi conſors pōtificij numeris ſecum uideretur. Cum alter Petri alter Pauli templum tueretur & regeret. Interim uero Drogone Normanorū comite in Apulia mortuo: Giſulphus frater regnum adeptus. Beneuētum urbem Giſulphus romano pontifici deditam per uim occupat. Nam cum Héricus imperator in honorem beati Georgij templum Bābergi condidiſſet: cuperetq̄ id in cathedralē eccleſiam conſecrari annuente Benedicō octauo quotannis cenſus nomine daturā Beneuentum eccleſiam ipſam romano Pontifici. c. argenti marchas cū equo albo ac phalerato Leo nono dono Beneuentum ab imperatore accipiens: Bābergenſis eccleſiæ tributum remiſit. Hanc itaq̄ ob rem Leo ſuo iure & copiis imperatoris frater: cum in Giſulphū incōpoſito agmine mouiſſet: ab eo ſuperatur & capiē. Nec ita multo poſt Romā incolumis cū magno comitatu remittitur. Sūt qui ſcribant R. hobertū Giſcardi e Gallia in Italiā oū exercitu proſectū: fugatis Græcis & aphyris Apuliam occupāſſe. Statuamq̄ reperiſſe circa caput æneum circulū habentē his litteris notatum. Kalen. Maii oriēte ſole aureum caput habebō. Vnde Saracenus quidam magicæ obſeruatiōis peritus: a R. hoberto Giſcardi captus: notato termino umbræ ipſius ſtatue Kalen. Maii oriēte ſole effoſſo loco theſaurū inuenit: quo ſe a R. hoberti manibus liberauit. Ad Leonē redeo: uirum certe pietate: Innocentia: benignitate: gratia: hoſpitalitate: adeo inſignem ut eius domus peregrinis & pauperibus ſemper patuerit: Nam cum ſemel ante fores ſuas leproſum pauperem inueniſſet: eumq̄ præmiſericordia collocari in lecto ſuo mandaſſet: aptis manibus a Ianitore foribus uſq̄ pauper inuētus eſt: Chriſtum pauperis nomine eo loci recubiſſe creditum. In rebus præterea ad religionem pertinentibus tanta diligentiā & ſolertiā uſus eſt: ut & in concilio Vercellenſi Berengarium hæreſeos auctorem damnauerit & conſtantinopolitanum imperatorē ſuis monitiōibus impulerit ſepulchrum domini hieroſolymis a Barbaris diruptum reſtituere. Eo maxime tempore quo & Theobaldus nobilis Frācus ſanctitæ uitæ apud Vicentinos in p̄cio fuit: & Vincētius Frāco Leodiēſis ep̄s doctrina & moribus inſignis ad Hermannum p̄ſtantis ingenij uiſ: de quadratura circuli docte multa & acute ſcripſit. Morit̄ autem Leo pontificatus ſui anno quinto menſe ſecundo die ſexto.

VICTOR. II. PAPA CLVIII.

VICTOR ſecundus Glebardus antea uocatus: natione Alemanus ex Bauaria pōtificialē dignitatem poſt Leonē adeptus eſt magis Hérici gratia q̄ liberis ſuffragiis. Verebat̄ enim clerus populuſq̄ Romanus, Héri

STEPHA. IX. PAPA CLIX. BENEDI. X. PAPA CLX.

ei potentiam quem in creandis nouis pontificibus aliquñ læserant. Ne itaq; contra iusiurandū moliri aliqd uiderent: Victore proponunt legato Ildebrando ad henricum ob eam rem misso q oia ex snia romani cleri imperatorisq; perfecit. At uictor in sede omnium consensu confirmatus: magnam synodum abnuente impatore Florentiæ habuit in qua quidē multos episcopos: tum simoniæ: tum fornicationis causa episcopatu priuauit: clerūq; admonuit quid maxime ad se pertineret pposita poena his qui leges canonicas transgrederentur. Sunt qui scribant uictorē ad henricum profectum magnificentissimeq; ab eo habitum. Sed ego solum Ildebrandum eo profectū puto: qui auctoritate legationis frætus: Henricum tertium Henrici filium Cæsarem creat. Interim uero dum capua a Saracenis obsideretur. trepidarentq; omnes finitimæ ciuitates: Rhobertus Giuschardi sumptis armis: fugatis Saracenis: & cāpanos obsidione: & finitimos omni formidine uno impetu liberat. Vnde autem originem hebuerit Rhobertus ipse haud satis cōstat: cum alii Normannum: alii Francum fuisse existiment. Vt cūq; sit: constat eū magni animi excellentisq; ingenii fuisse & ob eā rem merito Apuliæ regnum adeptum. Victor autem pontifex: de quo nūc sermo fit secundo pontificatus sui anno. Mense tertio die decimo quarto moritur. Vacat tum sedes diebus undecim.

Synodus
necessaria

Rhober-
tus

STEPHANVS IX. PAPA CLIX.

Ecclesia
mediolan.

Henricus
iii.

STEPHANVS nonus Fœdericus antea uocatus: natione Lotharingus: Cassinensis abbas pontificatum adeptus statim curauit ut Mediolanensis ecclesia quæ a romana. cc. fere annis se subtraxerat: nunc demum eidē obtemperaret: ut ueræ omnium ecclesiarum parenti & altrici: quā postea non secus obseruauit: ac ueræ filiæ pientissimā matrē facere cōsueuerūt. Hoc fere tēpore: & Henricus tertius in locū Henrici patris i demortui sufficit: & Alexius Nicephoro impatori cōstantinopolitano succedit. Et Rhobertus Giuschardi græcos magno plio supatos e Calabria oīno expulit: relictis tantūmodo græcis sacerdotibus qui usq; ad nostram ætatem linguam seruant cum moribus. Adeo enim cōstantinopolitanum imperium iam erat iminutum a Saracenis: ut ægre Thraciam: Gallatiam: pontum: Thessaliam: Macedoniam: Achaiam obtinere: e quibus prouinciis nunc Thurci nunc Saraceni quotidie aliquid subtrahebant. Stephanus autem septimo pontificatus sui mense die octauo. Florentiæ moritur: eo quoq; in loco honorifice sepellitur: ut Martinus scri. Sunt qui dicant Stephanum pontificem in henricū imperatorem hæreseos nomine inuectum esse: q; summorum pontificum auctoritatem diminueret contempna religione: spretoq; immortalī deo.

BENEDICTVS X. PAPA CLX.

Mathil-
dis

BENEDICTVS decimus natione Cāpanus: qui prius nūcius dicebatur: Velliternus episcopus factione quorundam nobilium eo maxime tēpore pōtifex creatur: quo Agnes Henrici tertii mē Gībertū Parmesem uirū insignē regni Italici gubernatōrē instituit. Erat & tū in Italia gothifredus Mathildis comitisse scēminæ nobilissime maritus: uir sane potēs. Nam Mathildis mater Beatrix Hērici secūdi impatoris soror fuerat: nupseratq; Bonifacio cuidā uiro potētissimo ac nobili Luca urbe Hetruriæ oriūdo quo mortuo oīs potentia priō ad Beatricē. postea ad Mathildē & maritū gothifredū puenit: nā & Lucā & Parmā & Rhegiū lepidi & Mantuā & eam partem hetruriæ possidebāt: quā nunc patrimonium

nū sancti Petri uocamus. Ad Benedictū redeo ab Ildebrando pōtificatu pulsum
q non per hostium quemadmodū decebat: sed per uim & largitionem intrasset.
Fidem enim dederant clerici omnes Ildebrando archidiacono: non prius se habi-
tuos suffragia noui pontificis creandi: q̄ ipse Florentia quo tum proficiscebatur
ad urbem reuerteretur. Rediens itaq; cum gerardo episcopo Florētino in omnes
acerbissime inuectus est: tum uel maxime in eos qui fidem dederant se eius adue-
tum expectaturos. At uero cum hac de re magna contentio esset: probarentq; nō
nulli Benedictum ipsum ut uirum optimum & sapientissimum contra autem eam
electionem pleriq; magnis clamoribus improbarent: utpote minus cānonice &
legitime factam tandem plurimorum consensu Ildebrando instante Gerardus uir
tanto magistratu dignus: eiectō Benedicto pontifex creatur. Sunt tamen qui scri-
bant hanc electionem Senis factam cum libera suffragia Romæ ob factionem
quorundam potentum haberi non possent. Benedictus itaque mense nono die uī-
gesimo pontificatu deiectus: Velitras exulatum abiit.

NICOLAUS II. PAPA CLXI.

NICOLAUS secundus natione Allobrogus Gerardus antea uocatus: epi-
scopus Florentinus ob uirtutem & animi præstantiam abrogato Bene-
dicto: haud legitime creato pontifex maximus senis decernitur: q̄ statim
in eo pontificatu sacrum concessit. Anno domini millesimo. lxxi. cōcilio habi-
to cui nō solū episcopi ues: multi Italiæ proceres interfuere: Benedictū abdicare
se pontificio munere & habitu coegit: & Velitras exulatū abire. Inde uero Romā
proficiscens secundo apud Lateranū concilio habito legem tūc: ut in decretis le-
gitur romanæ ecclesiæ admodū salubrem: quæ talis est. Siquis pecunia uel gratiā
hūana aut populari militariue tumultu sine cōeordi & canonica electiōe cardina-
liū fuerit in throno Petri collocatus is non apostolicus sed apostaticus id est a ratio-
ne deficiens merito uocetur: hæc atq; cardinalibus clericis & laicis deum collenti-
bus illū ut prædonē anathematizare & quouis humano auxilio sede apostolica p-
pellere: Atq; quouis in loco si in urbe non liceat catholicos huiusce rei causa con-
gregare. In eodem quoq; cōcilio reuocātū ab errore suo Berengariū diaconū An-
degauēsis ecclesiæ: ferūt qui arbitrabatur in sacramento eucharistiæ & calicis non esse
uerū christi corpus integrūq; sanguinem: nisi ut in signo & figura mysteriōue: quæ
eodem errorem insināre & urgere. Nicolao & alberico diacono uirō doctissimo pu-
blice confessus est affirmās illud esse uerum christi corpus: integrūq; sanguinē.
Scripsimus hūc errorē a Leone nono damnatū non tamē emendatū fuisse. Quæ
certe laus tota Nicolai est: ut Lafrādus scribit: uir ea tempestate doctissimus q̄ er-
rores eiusdem Berengarii præclaro opusculo notauit. Dū hæc a pontifice Nicolao
Romæ agerētur gothifredus Normāus q̄ Drogoni fratri in apuliæ Calabryæq;
comitatum suecesserat: moriens Bagelardum filium comitatus heredem instituo
uerum Robertus giulchardi frater (ut quidam uolunt) hoc eggreferens: pulso ne-
pote Apuliā & Calabryā occupat: adiecta Troia: q̄ pontificibus romanis parere
cōsueuerat. Hanc aut ob rem indignatus pontifex: nō nihil Rhoberto succēssit. Is
uero cū postea rogatu Rhoberti i Apuliā pfectus fuisset: receptis quæ de ecclia
amiserat: non solū hoīem in grām accepit: uerū & eundē uectigalē ecclesiæ factū
Calabriæ & Apuliæ puincias romanæ ecclesiæ cēsuras ducē creat. Accepto dea Rhober-
inde magno a Rhoberto exercitū ad urbē rediit: Prænestinos Tusculāosq; nomē

Cōciliū
Sutrinumlex salube
rimaHerasis
berengariiRhober-
tus

tanos:romana ecclesie rebelles perdomuit. Tyberim quoq; traiciens: direpta galera aliisq; Gerardi comitis Sutrium usq; castellis expugnatis: ditione romanâ tuitionem reddidit. Sûnt qui scribât Henricum tertium a Nicolao secundo coronam impij accepisse totoq; tēpore pontificatus sui ob beneficium acceptum nil cōtra ecclesiasticos molitum esse. Nicolaus autem uir omni uita pbatu tertio pontificatus sui anno mense sexto die sexto & uiginti morit. Vacat tum sedes diebus. xii.

ALEXANDER .II. PAPA .CLXII.

ALEXANDER secundus Anselmus antea uocatus: patria Mediolanensis episcopus Lucensis: mortuo Nicolao ob humanitatem benignitatem & doctrinam abiens etiam pontifex creat. At uero Cisalpini episcopi at

Gibertus bitrati ob dignitatem puincia sue par esse ut e suo numero aliquis eligeretur Giberto Parmensi uiro potētissimō admodū annitēte ab Henrico impatore obtinuerē reclamāte eius uxore Agnete: ut alter quoq; pōtifex eligeret. Quare epī ipsi ha-

Cadulus bito cōcilio Cadolum Parmensem ep̄m pontificem creant: cui statim Cisalpini omnes obtemperauere prater Mathildim optimam scēminā: & cum ecclesia Romana bene sentientem. Superueniente deinde Cadolo ab his qui Alexandro aduersabant accito in pratis Neronianis sub radicibus aurei montis graue p̄liū cōmittitur in quo multi utrinq; cecidere: Alexandro & Gothifredo Mathildis uiro se ad aedes lateranēsiū cōuenientibus. Incerti enim erant qbus potētissimū se tunc cōmitterent: adeo oīa in fida & fluxa uidebant. Sunt qui scribant Alexandrū ante praelium commissum: Lucam profectum: uitandæ cadis causæ: & loci quietē aliquandū uixisse. Neq; ingrātū tantæ erga se Lucensium beniuolentiæ ecclesiam: & ciuitatē multis priuilegiis ut in eorū annalibus apparet insigniorem reddidisse.

Rapulsus tandē ab urbe Cadolus nō diu in prouincia quieuit: accitus enim a Romanis quibusdā: quorum maxime intereat omnia Romæ perturbare: explendarū uoluptatum causa cōparato maiore exercitu: quantea Romā uenit: ac urbē Leoniam ecclesiāq; beati Petri ui occupat. At uero strumpentibus Romanis cum Gothifredi copiis tantus terror repēte hostes inuasit: & effusa fuga oēs abierunt: &

Cincius Paulum abfuerit: quin Cadolus caperetur a suis derelictus quē Cincius Romanus præfecti filius facto cū suis tunc o per media ciuium agmina ægte in arcē Hadriani pduxit: ubi aliquādiu obfessus: cum nullam libere abeundi subesse spem uideret: tricētis argenti libris ab his se redimens: qui arcem obsidebant: cōsensus stīgossissimo equo inde solus aufugit. At uero Otho colonienſis archiep̄s apud Henricum adolescentē Agnetē cōminatus: q; cōtra maiestātē imperij christiana repu-

Otho mulieris nutu gubernaretur: accepta potestate componēda ex arbitrio ecclesie dei Romam ueniens: Alexandrum primo quidem grauissimis uerbis increpat: dē sedem Romanā in iussu Caesaris: & contra atq; consuetudo & lex ipsa iubeat occupasset. Tum Ildebrādus archidiaconus: qui forte tum aderat partes pontificis acerrime tutatus: q; diceret electionem ad cl̄rum pertinere si iussu antiquam cōsuetudinem uellet inspicere: facile Othonem in insiam traxit. Quare Henricus cognito errore ad se postremo rediens: Alexandrum rogat: ut conciliū quo se p̄e-

Cōcilium Mantuanum uenturum pollicetur indicat. Vrbis Mantua ad eam rem potētissimum idonea uisa est: eo proficiscūtur omnes: ad quos ptinere uidebat: ecclesie salus & tutela. Vbi cōpositis rebus oībus impator ipse nō solū in grām pōtificis rediit: uex: & p̄cibus ab eo impetrauit: ut & Cadolo ueniam petenti ignosceret: & Gibertum tanti ma-

li (ut

Si (ut diximus) auctorem Rauennatis ecclesiæ archiepiscopum crearet: Primum haud grauate fecit Saluatoris nostri exemplum imitatus: q̄ nouit etiam pro persecutoribus exorare. Secundum inuitus concessit: & non nisi precibus henrici fatigatus q̄ uerebatur sicuti postea accedit: ne ea res ecclesiæ romanæ magnas calamitates afferret. Abiens Mantua pontifex ac Luca iter faciens: ecclesiam maiorem: cuius episcopus antea fuerat: sacris solennibus adhibitis consecrat tandiu ibi immoraturus quoad ab Ildebrando archidiacono res in Apulia pacatiores redderentur. Is enim acceptis a Mathildi comitissa auxiliariis copiis: nō solum Riccardi & Gulielmi impetus repræstituerum etiam eos coegit: quæ de ecclesia coepissent restituere. Veniens itaq; ad urbem Alexander pontificatus sui anno undecimo: mense sexto moritur: in basilicaq; Lateranensi sepellitur nullo genere honoris quod impendi summo pontifici potest non adhibito & a clero: & a populoq;. Ferunt tum magno in precio fuisse Ioānem Gualbertū monachum uallis umbrosæ & illius ordinis auctorem uirum sanctissimum ac miraculis insignem.

Ildebrandus

Ioannes
gualbertus

GREGORIVS .VII. PAPA CLXIII.

GREGORIVS septimus Ildebrandus antea uocatus natione hætruscus patria Soanensis: patre Bonicio: omnium bonorū cōsensu pontifex creatur: ipsius autē electionis uerba ita annotata sunt. Nos sanctæ Romanæ ecclesiæ cardinales: clerici Acolithi subdiaconi præbyteri p̄sentibus episcopis abbatibus multisq; tum ecclesiastici tū laici ordinis: eligimus hodie decē Kale. Maii in basilica sancti Petri ad uincula anno salutis Millesimo. lxxii. in uerū christi uicarium Ildebrādum archidiaconum uirum multæ doctrinæ: magnæ pietatis: prudentiæ iustitiæ: constantiæ: religionis: modestum: sobrium: continentem: domum suā gubernantem: pauperibus hospitale. in gremio sanctæ matris ecclesiæ libere a teneris ānis usq; ad hanc ætatem educatum doctum: quem quidē cum ea potestate ecclesiæ dei præesse uolumus: qua Petrus dei mandato quondam p̄fuit. Adeptus pontificatum Gregorius statim henricum imperatorē admonet: ne deinceps largitiōe corruptus episcopatus & beneficia alicui per simoniacam cupiditatem cōmittat aliter se usurū in se & delinquentes cēsuris ecclesiasticis. His admonitionibus & quidem sanis non modo non obtemperauit Henricus: uerum etiam Agne Henricus tem imperatricē bene admonentem: quid fieri cum religione oporteret omni administratione depulit: quæ Romam profecto nō superuixit: dolore animi uitam cum morte permutans. Tandē uero multis legationibus ultro citroq; missis imperator in gratiam cum Gregorio rediit eundemq; in pontificatu confirmauit: ut tū imperatorum mos erat. At uero cū Hēricus in bono leuis im̄ malo pertinax simoniam nequaq; omitteret: sæpius admōitus omnes illos anathematis censura pontifex notauit: qui episcopatus & beneficia largitione adepti erāt. Et ne id temere fecisse uideret: cōcilio apud lateranum habito: in quo multi episcopi interfuerunt: maxime uero Gibertus parmensis archiepiscopus Rauennas rationem reddidit quā ob rem cēsuris ecclesiasticis simoniacos notasset: factus quoq; id in imperatorē crebro dicebat: nisi sniam mutaret. Tum uero Gibertus soluto cōcilio: & criminādi Gregorii occasionem nactus ad pōtificatum uia quærens: Cincium romanum ciuem Stephani præfecti Urbis filium: hominem temerariū & seditiosum in pontificem animat: magna ei pollicitus imperatoris nomine: si tantum facinus ex sententia cōfecisset. Structis itaq; insidiis Cincius dum pōtifex media nocte Natalis berti

formula
electionis

Henricus

Seditio gi
berti

Capitur pontifex domini nostri celebrat in templo beatæ Mariæ ad præsepe quæ maior nunc diciti irrumpens cū satellitibus: & coniuratis dum hostiam sacrificiī cōminuit: hominē capiti: & in regionem Parionis secum trahēs: in turrīm quadam munitissima eum collocat. Sequēti uero die populus romanus cognito facinore in Cinciū arma suscipit: pōtificē liberat: & des ac turrīm sceleratī hominīs a fundamētis euertit: famīliamq; eius nares mutilatā ab urbe pellit. Ipse uero Cincius tāti malī auctor: fuga salutem quæres: in Germaniā uariis tramitibus ad imperatorem tandē peruenit: Gibertus autem tantī doli machinator: cū insidiæ ex uoto non successissent: simulata beniuolentia a pontifice dimissus: Rauennā peiora moliturus se cōtulit. Nā

Alia coniuratio Theobaldum Mediolanensem archiepiscopū & plerosq; alios Cisalpine antistites coniurare iū Gregorium pollicitationibus perpulerat. His addidit Vgonē cādidū sanctæ romanæ ecclesiæ cardinalē: qui & si ante idem fecerat in gratiamq; simulato animo redierat. nunc malum animū malā mentem prætulit. Is enim uiribus omnibus annixus est imperatorem & Normānos iter se de imperio dissidentēs: composita pace in itisq; fœderibus in pontificē cōcitare. Quod ubi gregorius reſciuit congregata ad lateranum synodo ppositis rationibus quare id faceret: Gibertum & Vgonē dignitatibus priuatos anathemate notat. Dū hæc Romæ agerent. Henricus cū saxonibus hostibus foeliciter pugnans: adeo foelicitate illa elatus est: ut habito cōuentu apud Vormatiā Sigifredo archiepiscopo Maguntino negocium procurante: interdicerē omnibus ausus sit ne ulla in re pōtifici Romano obtemperaret. Ex illo autem conuentu mandato Henrici Romānus clericus Parmensis Romā ueniēs: & gregorio publicæ interdixit: ne quid ageret deinceps quod ad magistratum pontificis pertineret: & cardinalibus ipsis mādauit: ut relicto Gregorio aliū habituri pontificē ad se proficiscerent. Tum Gregorius tantam iniuriā diuinæ maiestatis causa non diutius ferens: & Sigifredū: aliosq; clericos: cum Henrico sentientes dignitatibus: ac beneficiis priuauit & imperatorē ipsum anathemate notauit: priuatū prius oī regia administratione. Abrogationis autē pōtificiæ habita fere hæc formula est. Beatæ Petre apostolorū princeps inclina quæso aures tuas: & me seruū tuū exaudi: quē & ab infātia educaſti: & usq; ad hunc diē ab iniquorū manibus uēdicasti qui me pro mea in te fide oderūt & psecuti sunt. Tu mihi testis es optimus: & pia Iesu christi mī & frater tuus paulus tecum martyrii particeps me non sponte: sed inuitum pontificatus gubernacula suscepisse. Nō q; rapinā arbitratu sim sedē tuā legitime cōſcēdere. Sed malebam uitam meā in peregrinatiōe degere: q̄ locum tuū pro fama & gloria tātū occupare: Fateor ego ac merito quidem mihi tua gratia non meritis meis populi xpīani curā demandatā eē: concessamq; ligandī & soluendi potestātē: hac itaq; fiducia fratus p dignitate & tutela ecclesiæ suæ sanctæ: oīpotentis dei noīe patris: filii: & spīritus sancti: & hēricū regē Henrici quondā impatoris filiū q̄ audacter nimīū & temerariæ in ecclesiā tuā manus iniecit imperatoria administratione regiaq; deiicio: & christiāos omnes impio subiecto iuramēto illo absoluo. quo fideueris regibus præſtare cōſueuerunt. Dignum est enim ut is dignitate careat: q̄ maiestātē ecclesiæ imminuere conat. Præterea uero quia monita mea immo tua ad sui ipsius populorūq; salutem pertinentia contēpsit: & se ab ecclesia dei quam seditionibus pessundare cupit: separauit: eū anathematis uīnculo colligo certo sciens: te esse Petrum in cuius petra ut in uero fundamēto rex noster christus ædificauit ecclesiam

ecclesiam suam. Fuere tum multi post execrationem: qui pacis mentionem facerent. Quibus ita Gregorius respondit: se pacis conditiones non abnuere: modo Henricus ipse primo cum deo pace iniat. Non ignoratis inquit: quod diu & quantis malis Romanam affecerit ecclesiam. quotiensque a me sit admonitus: ut meliorem uitam moresque probatiores indueret. Hoc tribuimus beniuolentie & charitati qua henrico patri communcti olim fuimus. Sed nil proficimus adeo mores a patre auersos imbibit. Instabant tamen ex his qui aderant nonnulli regem non ita cito anathematizandum esse. Quibus ita pontifex respondit. Quando inquit Christus ecclesiam suam petro commisit & dixit: pascue oues meas: excipit ne reges. Nam cum eidem ligandi & soluendi potestatem daret: nullum excipit: uel neminem eius potentie subtrahit. Hanc ob rem quod dicit se uinculo ecclesie ligari non posse: restat etiam ut fateatur se absolui ab eius potestate nullo modo posse: & quod hoc impudenter negat a Christo & ecclesia eius se omnino se iungit. At Henricus cognita Gregorii censura: multas litteras ad gentes & nationes conscripsit: quibus se contra ius falsum damnatum a pontifice ostendebat. Gregorius autem id a se iure factum non uerbis tantum & litteris: uerum etiam ratione & testibus comprobabat: re ipsa ante oculos omnium proposita. Interim uero cum pars regni ab henrico defecisset & iam Saxones bellum contra Henricum quem diligentissime pararet: Alamani principes ueriti: ne quid mali in provincia nasceretur conuentu habito decernunt: ut si Gregorius in Alamaniam pergat: Henricus supplex ueniam erranti petat. Quod se facturum rex ipse interposito iuramento pollicitus est. Motus itaque pontifex his pollicitationibus & precibus Treuerensis archiepiscopi Henrici oratoris: augustam pretoriam petiturus Vercellas usque iam puenerat: ubi ab episcopo loci ipsius regni Italie cancellario claresciuit Henricum hostili in se animo cum exercitu aduentare. Tum uero pontifex omisso itinere Canossum se recipit oppidum agri Rhecanossium giensis diocesis Mathildis comitis subiectum uenit & eo prope cum omnibus copiis Henricus: qui statim deposito regali ornamento nudis pedibus: ut oppidanos ad misericordiam commoueret: portam oppidi appropinquans suppliciter intromittere petebat. Denegatum ingressum æquo animo tulit: aut tulisse dissimulauit: quousque aspera esset hiems: & gelu cuncta rigescerent. In suburbio quidem oppidi triduo immoratus: continuo ueniam petens tandem rogatu Mathildis: & Adelæ Sabaudien-
Mathildis
sis comitis: & Cluniacensis abbatis introductus absoluitur: & ecclesie reconciliatus pace iureiurando confirmata & integra obediencia promissa. Regii autem iurisiurandi hæc formula est. Rex henricus composita pace ex sententia domini nostri Gregorii septimi affirmo me pacta & foedera conseruaturum: curaturumque: ut quoquo uo-
formula
luerit idem pontifex sine ullo discrimine sui ipsius & comitatus proficisci possint: maxime autem per loca imperio nostro subiecta: neque per me statutum quo minus libere pontificio munere ubique locorum uti possit: & hæc obseruaturum iure iurando addico. Actum Canossii. v. Kal. Februarii indictione. xv. Tum uero rebus ita exspectatis dilabentibus: de omnibus uariis itineribus dum Henricus papam iter facit Cincium amittit subita febre correptum. Non tamen mortuo tam pernicioso homine Henricus rebus nouis studere destitit. pacis enim foedera abruptis eo Alamanos principes indignitate rei motos perpulit: ut Rhodolphum Saxonie ducem regem provincie crearent posthabito Henrico. Petiit primo quidem Henricus a pontifice ut Rhodolphum execrationibus ab occupatione regni depelleret. Id uero cum impetrare nequisset: sumptis armis magna clade & incerta uictoria utrinque dimicatum est.

Impa.con
stantino/
politano
rogerius

Lræapo/
stolica

Missi tum quidem ab utroq; legati ad pontificem rogatum: ut in partes suorū declinaret: quibus nil aliud ipse respōdit: q̄ ut ab armis discederēt. Pugnarūt iterum simul æquo Marte Henricus & Rodolphus. Verū cum tertio prælium iniissent: magna cede utrinq; cōmissa: ac superior aliquantulū Henricus uideretur Rodolphi legatos pacē petentes audire noluit: ad pōtificemq; denuo scripsit: ut Rodolphum regnum occupare conātem execratione anathematis Notaret. Quod cū facere Gregorius recusaret: tanta ire percitus Henricus est: ut die noctuq; nil aliud cogitaret: q̄ quod ad pōtificis perniciem & exitium uergeret. Interea Veronę quid in orbe christiano deesset quod seditionibus nō agigaretur: Michael cum Andronico filio a Nicephoro cognomento Buchamor uī ab imperio cōstantinopolitano deiectus ad Gregorium cōfugit: qui & Nicephorum excommunicauit & Rogerio Romanę ecclesię pheudatario negocium dedit: ut Michaelē quo cū Ceperani locutus est imperiū restitueret. Is itaq; mandato pontificis comparata classe Rogerio minore natu in Italia dimisso: Boemundū alterum filiū secum ducens Auleon primo adnauigat: & ad Dyrachion castra facit: Urbē tāto bello per necessariam primo occupaturus. Sed Dñicus Siluius dux Venetus cum Nicephoro sentiens: Rogerium ab obsidione repellit: magno illato acceptoq; incommodo. Verū nō ita multo post Nicephorus ab Alexio cognomento mega copia rum suarū duce deceptus: libertate simul & ciuitate priuatur: quā triduo Alexius militibus diripiendā ex pacto cōcessit. Captus ipse Nicephorus in templo sanctę Sophię uita donat: hac cōditiōne tamen: ut monachi habitū cum uita susci peret. At uero Gregorius cum uiueret Henricum cōtra ecclesiā dei a quibusdam seditionis ep̄is concitari habita ingenti synodo. Giberto Rauennati archiep̄o ob superbā & malitiā interdicat sub anathematis pœnæ: ne ep̄iscopali & sacerdotio munere fungat. Vocatus p̄terea ad sedem apostolicā scelerum suorū conscius: parere desierat: qua ex re tātummodo pœnam anathematis merebatur: Rolā dumq; Taruīsinum censura notauit: quod legatus ad res componendas inter henricum & se factus consequendi ep̄iscopatus caula semina discordiarum non pacis seuerat. Nec Vgoni quidē tituli scilicet Clemētis cardinali pepercit: quod cū Cadolo parmēsi ep̄scopo in seditionibus & hæresi sensisset. In eodem postremo conuentu tres legatos delegit Bernardum diaconū: alterū bernardū Massiliensem abbatem: Odonem Treuerēsem archiep̄copū: qui de latere sedis apostolicę ad cōponendas res inter henricum & Rodolphum proficiscerent uidebat enim sapientissimus pontifex eam discordiam nisi sedata foret: magnas aliquando calamitates populo xp̄iano pariturā. Verum quia certe sciebat non defuturos perniciosos quosdam: qui id quo minus fieret impedire conarentur: quod eorum maxime intererat discordias augeri nō tolli: litteras apostolicas in hūc modum conscriptas legatis ad principes & natiōem dedit. Cognita s̄becillitate cupiditate: & ambitione humani generis: mandamus ne quispiam cuiusuis cōditiōis sit uel rex uel archiep̄scopus ep̄s: dux: comes: Marchio siue miles aliqua elatiōe temerarioue ausu: fraude: dolo cupiditate ductus legatis nostris resistere audeat: ne pacem & concordiam ex æquo & bono componere possint: quicunq; autē temeritate ductus: quod non optamus: huiuscā nostrę constitutionis uiolator extiterit: legatisq; nostris impedimēto fuerit quo minus pacem componāt eum anathematis uinculo alligamus: & non solum in spiritu: uerū etiam in corpore. atq; in omnibus fortunę bonis

bonis apostolica potestate colligamus. Victoriâq; in armis partâ ei auferimus: ut saltē cōfundatur: ac duplici pœnitentiâ cōuertatur. Mandatū præterea legatis est: ut in Alemania cōuentu habito mature decernâr utri duorū regum ex æquo & bono ius competat: eidēq; consensu bonorū regnum decernât: cuius cā iustior & potior uidebit. Se uero postea re cognita quod egerint confirmaturū: interposita oīpotentis dei & beati Petri auctoritate: qua nulla potest esse maior. Interea uero Gregorius ne romana ecclesia ob largitionē: & simoniacā cupiditatē aliqd incōmodi caperet. Conuentu habito: maiorū Decreta ad rescindēdā hanc labem pertinetia confirmauit his uerbis. Sanctorū patrū instituta nunc sequētes quem admodū in prioribus conciliis fecimus auctoritate oīpotētis dei decernimus: ac cōfirmamus: ut qui deinceps epātū uel Cœnobiū: uel aliquod aliud ecclesiasticū beneficiū a laico acceperit: nullo mō in numero epōrum abbatum uel clericorū is censetur: neue idem sub censura: anathematis limina apostolorū attingat: priusq; locū ambitione & contumacia conquisitū quod est idolatriæ scelus: resipiscēdo cōmutauerit. Eisdem quoq; censuris teneri uolumus & alligari reges duces & principes qui epātus ecclesiasticæ sue dignitates: quod contra ius falsq; est: demandare alicui fuerint ausi. Cōfirmamus præterea anathematis inīam merito latā in Theobaldum Mediolanensem: Gibertū Rauennatē archiep̄m in Rolandum taruissimum præsulē: & Petrū olim Redonensem ep̄m nunc autē inuasorē Narbonēsis ecclesiæ: pari censura dānamus. Præterea uero grām sancti Petri & ingressum ecclesiæ his interdiciamus quousq; pœnituerint satisfecerintq; siue Normāni sint: siue Itali: uel cuiusuis nationis: q; aliqua ex pte leserint: aliquoue incōmodo affecerint: Marchiam: Firmā in picentibus: Ducatū spoletinum: Campaniā in Henricis: Agrum sabīnū: Tiburtinū: Prænestinum: Tusculanū: Albanum: & quicqd in Volscis: & Etruscis ad mare uergit. His addo monasterium sancti Benedicti & quicquid in casinatū agro positum est nec Beneuētū in samnitibus excipio. At si quis istorum auferendi res repetitas & non redditas habere iustam cām se dixerit: prius a nobis: uel a magistratibus nostris iusticiā requirat quod si eis non fuerit factū abunde satis concedimus: ut ad res suas recuperādas inde tm̄ auferāt q̄tum sat est nec more prædonū modū excedāt: sed agāt ut christianos decet: & eos maxime qui sua magis repetunt q̄ aliena percupiant: quicq; & irā dei & execrationem beati Petri reformidant ac timent. Præterea uero execrationē in henricū his uerbis denuo cōfirmauit. Beate Petre apostolorū princeps: & tu Paule gentiū doctor: uestras queso aures mihi paululū p̄bete: meq; Clemēter exaudite: nā ueritatis discipuli estis & amatores: q̄ dicā uera sunt. Hanc cām suscipio ueritatis grā: ut fratres mei quorū salutē exopto mihi obsequētius acquiescant: sciant intelligant quod uestro auxilio fractus post xpm: & matrē eius semp uirginē flagitiosis & iniquis resisto: fidelibus aut præsto adsum & auxiliū fero. Non. n. uolēs & libēs hanc sedem cōscendis: sed inuitus & lachrymās quod me indignū iudicabā: qui in tā excelso trono federē. Hæc aut dico: quia non ego uos: sed uos me eligistis: & grauissimū pondus humeris nostris imposuistis. In me aut uestro iussu montē ip̄m conscendentē clamantē & annunciantē populis eorū scelera: & filiis ecclesiæ peccata mēbra diaboli consurrexere: & ad sanguinē usq; manus suas in me coniecere. Astiterunt. n. reges terræ & principes sæculi: cū his cōiurarūt ecclesiastici qdā & uulgares in dñm & uos xpos eius dicētes: Dirumpamus uincula eorū & proiciamus.

Decreta
maiorum

Execratio

Execratio

a nobis iugum ipsorum: hoc autem fecere: ut me uel morte uel exilio mulerent: Quorum de numero fuit hericus: quem regem uocant: Henricus inquam henrici imperatoris filius: qui cornua & calcem contra ecclesiam dei superbe nimium erexit: facta coniuratione cum multis episcopis Italicis Gallicis germanicisque nostris. cuius superbiam uestra adhuc restitit auctoritas: qui fractus potiusquam ad sanitatem redactus: ad me in Cisalpinam perueniens: absolutionem anathematis suppliciter quesuit. Hunc ego quem ad poenitentiam uenisse credideram: in gratiam recepi: huicque trimodo communionem reddidi: non tamen in regnum e quo eum in romana synodo merito depuleram restitui nec uectigalibus regni: ut ad fidem rediret concessi. Hoc ideo feci: ut si redire in gratiam cum finitimis suis quos semper uexauerat differret redereque res tunc ecclesiasticas tunc profanas ex foedere abnueret cogi ad officium execrationibus & armis posset. Hac oportunitate adiutus quidem Germaniarum episcopi & principes ab hac fera bestia diu uexati: in locum herici sui flagitiis e regno cadentis: ducem suum & regem Rhodolphum deligunt. Qui regia modestia & integritate usus statim nuncios ad me misit: a quibus intelligere se coactum regni gubernacula suscipere non esse tamen adeo regnandi cupidum: ut non mallit nobis quam regnum pollicentibus obtemperare: Futurum se in dei potestate semper ac nostris: idque ut arbitraremur nos facturos filios obsides pollicitus est. Stomachari tamen Hericus coepit: & uos primo quidem precari: ut Rhodolphum ab occupatione regni execrationibus propelleremus. Dixi me uelle uidere: cui ius competeret: & eo missurum nuncios: qui rem omnem resciscerent: meque deinceps iudicaturum uter ipsorum in causa potior habendus esset. Venuit hericus quo minus res a legatis nostris decerneretur: multosque tamen saeculares: tamen ecclesiasticos interfecit ecclesiam diripuit & profanauit atque hoc modo sese anathematis uinculis illigauit. Hanc ob rem fides in dei iudicio & misericordia inquam patrocinio beatæ uirginis: fultus etiam auctoritate uestra ipsam Hericum eiusque fautores uinculo anathematis colligo: atque iterum regiam ei potestatem adimo: interdicoque christianis omnibus illo iuramento absolutis quo fides regibus dari consuevit: ne henrico ulla in re obtemperent: Rhodolphum in regem suscipiunt: quem multi prouinciæ principes abrogato Henrico in regem optimi sibi delegere. Et enim par est: ut sicuti hereticus ob superbiam & contumaciam facultatibus suis priuatus ita Rhodolphus omnibus gratus pro sua pietate: & religionis regie dignitate & potestate donec. Agite igitur apostolorum sanctissimi principes: & quod dixi uestra auctoritate interpolita confirmate: ut omnes nunc demum intelligant si potestis in celo ligare: & soluere in terra quoque imperia: regna: principatus: & quicquid habere mortales possunt auferre: & dare nos posse. Si enim quæ ad deum pertinent iudicare potestis: quid de his inferioribus: & prophanis censendum est? Et si Angelos dominantes superbis principibus uestrum est iudicare: quid in seruos illos facere uos decet? Ediscant nunc reges huius exemplo: & omnes sæculi principes quod in celo positum: quantumque apud deum sitis: ac deinceps timeant sanctæ ecclesiæ mandata continere. Hoc autem iudicium cito in Henricum exercere: ut intelligant omnes iniquitatis filium non fortuito: sed uestra opera e regno cadere: hoc tamen a uobis optauerim: ut poenitentia ductus in die iudicii uestro rogatu gratiam a domino consequatur. Actum romæ nonis Martii in dictione tertia. Ad hoc uero Gibertum discordiarum omnium & hæresum: quæ tunc erant auctorem ab ecclesia Rauennate deiiciens: sacerdotibus omnibus eidem ecclesiæ obtemperantibus mandauit: ne Giberto facinororum omnium auctori: & ob eam rem execrationis uinculo illigato

Quantum
ualeat po.

Gibertus

ulla

ulla in re obedirent: & ne populi illi gubernatore indigerent Petrus imitatus: qui
 appollinarē quasi supplementum mittere cōsueuerat ubi oportebat eo alterum
 archiepiscopū proficisci iubet cū integra potestate: qui & hæresim Giberti auel- **Apolinaris**
 leret: & mentes hoīum in fide confirmaret. Tum uero Henricus iratus magis his
 celsuris q̄ monitus: capto Hostiensi episcopo elegatione redeūte habitoq; eporum
 secum male sentientiū conuentus: Gibertū olim Rauēnatem archiepiscopum pō-
 tificem creati clemētēq; appellat. Verum cum a Saxonibus præmeretur: relicto
 ad tempus nouo pontifice in eos mouetur: ac cōmisso prælio magno suorum incō-
 modo superat. Victor Rodolphus accepto vulnere paululū abscedēs mortuus
 inuentus est. Ferunt Henricū ea clade adeo perterritū fuisse ut uix decimo septi-
 mo die repertus sit: quo quidē tēpore Germani Henricū eius filiū eiusdem nomi-
 nis quartū in locū patris suffecerant. Qui simul postea coniunctis copiis in Ita-
 liam uenientes: Clementē suū in pontificatum collocaturi: pulso Gregorio Ma-
 thildim obuīam cum exercitu factā leui prælio: superant quæ quidē mulier pri-
 mo marito mortuo paulo ante Azonem Marchionē Estensem prioris uiri cōlan-
 guineum: ac tertio gradu affinitatis sibi cōiunctum: in cōiugem accepit. Verū re
 postea cognita suadente Gregorio diuortiū cū Azone fecit. Henricus itaq; supe-
 rata apud Parmā Mathildī eiusq; marito Azone: Romam hostili animo profici- **Sceuitia**
 scēs: in pratis Neronianis castra collocat: urbē Leoninam ingreditur: sancti Petri **Henrici**
 basilicam cum suo Clemente prophanat: porticusq; demolit. Idem quoq; factum
 de basilica Pauli constat. At uero cū urbē ingredi non posset tybur concedens:
 inde tanq̄ ex arce belli in Romanos quottidie incursiones faciens: uastatis rebus
 oībus eo inopiæ eos redegit ut pacē quauis cōditione expeterent. Ad mortis itaq;
 copiis Henricus re per transfugas cognita: Urbē ingreditur. Tum pōtifex haud
 satis populo fidens in molē Hadriani se confestim recipit: ubi aliquādiu obsessus
 est: acriter qui in præsidio erant arcē ipsam defendentibus. Non est usus ea fortu-
 na Gregorii nepos ex fratre: qui eo tumultu ad septē solia Seueri aphri opus cō-
 fugiens: cum ferre oppugnationē non posset deditiōnem turpiter fecit. At uero **obsidetur**
 Henricus cognito Giuscardi aduentu Apuliæ ducis in auxiliū Gregorii non am **pontifex**
 plius immorandū ratus ad dolos conuersus Cluniacensem episcopum ad Grego **Giuscardus**
 rium in arcē mittit: qui diceret se in germaniā p̄pere cū exercitu rediturū: si ab eo
 in laterano coronaretur: populus quoq; Ro. ut idē fieret: p̄cibus instabat. Factu-
 rum se id Gregorius dicebat si errata sua Hēricus corrigeret: ueniāq; peteret: qđ
 cum facere recusaret: & iam aduentare cū exercitu Giuscardū sentiret: Clementē
 Antipapā in lateranēsi basilica corona pontificia publice donat: eā rem pcurati-
 bus Bononiensi: Ceruiensi: Mutinenli episcopis: quo facto statim senas proficisci
 tur Clemente secū ducto. Giuscardus autē per portā Flamīneā irrūpens resisten-
 tibus ciuibus usq; ad triūphalem Domiciani arcū urbē incendio consumpsit. Mu-
 nierant Capitoliū ciues: & se acriter contra Giuscardū defendebant: qui lateranū
 iam coeperat. Vnde cum multa crebro utrinq; cōmitterent certamina & illa pars
 Urbis euerſa est: quæ lateranū & Capitoliū interiacet & ipsum Capitoliū po-
 stremo uī captum: fere usq; ad solum æquat. Inde uero superata iam & capta Ro-
 ma: fortunisq; ciuiū militibus in prædā datis: ad molem Hadriani profectus: ubi
 pontifex obsidebatur hominem multis calamitatibus uexatum: tandem e mani-
 bus hostiū liberat: secūque Cassinum ac Salernum perducit. Vbi non ita multo

VL. IIL. PAPA CLXIIII. VRBA. II. PAPA CLXV.

post pōtificatus anno. xii. mēse. i. diebus. iiii. sanctę & pie morit̃. Vir certe deo gra-
tus prudens: iustus: Clemens pauperum: pupilloꝝ: uiduarum: patronus atq; uni-
tus ecclesię romanę fortissimus & acerrimus defensor cōtra hęreticoꝝ improbi-
tatem & malorū principū potentiam res ecclesiasticas p̃uim occupare conantiū.

VICTOR .III. PAPA CLXIIII.

ICTOR tertius Desiderius antea uocatus: Mōtis Cassini abbas: pōtifex
creatus statim Gregorii partes suscepit. Hāc ob rē crediderim eū quoq;
Henricum regem hostem habuisse: cuius fraude (ut Martius scri.) ue-

Venēo in neno in calicem iniecto dum sacrificat necatur. Vincētius tamē longe aliter sen-
terēptus tit cum dysenteria periisse hominē dicat quod a suspitiōe dati ueneni nequaquā alie-
num est unde in dysenteriam ueneno petit interdum uertunt̃ corruptis & labefa-

statis intestinis. Vindicasset autem tātā iniuriā Giuscardus: nī ei mori propere
nimium contigisset: superatis enim Græcis in Cassiopam insulā delatus moritur:

Rogeriū cui absente Boemūdo Rogeriū natu minor in Apulię ducatu successit. Ferūt &
eodem tempore in toto fere orbe terrarum fame laboraum esse: qua quidē occasi-
one Anful Galatię rex Tolletum multis annis obsessum de Saracenis cōcepit eā-
demq; urbem christianis incolendam tradidit. Henricus prætera in Germania si-
nistro Marte cum Saxonibus dimicans quatuor millia militum amisit deo uolen-
te: ut tandem desisteret ecclesiā suā perlequi: & calamitatibus uexare. Sunt q;
hoc tempore multa prodigia apparuisse scribāt: quod & aues domesticę: utpote
Gallinę: anseres: Columbi: pauones ad loca montana cōfugerint: syluestresq; sint
factę & pisces tum fluuiales tum marini magna ex parte perierint. Terremotu
etiā quædam urbes: adeo concussę sunt. ut Syracusis maior basilica corruens:
dum uesperę celebrarentur: omnes qui tum in templo aderāt cōtriuērūt: duobus
tātum diuinitus superstites: diacono scilicet & subdiacono. Sunt qui dicāt hoc
tempore corpus sancti Nicolai Barum translatum a mercatoribus esse: ibique in
precio habitum: ut Martinus Scotus uir magne doctrinę singularisque uitę in
Corpus sua hystoria cōscribit. Victor autem: cuius gratia Deus dedit liberum canonum
scilicet in ordinem redegit: anno primo mense quarto pontificatus sui: non sine suspitione
Nicolai dati ueneni moritur.

VRBANVS .II. PAPA CLXV.

RBANVS secundus Ortho uel Oddo antea uocatus mōachus Eboma-
censis: primo deinde cardinalis Hostiensis: postremo quinto mense post
mortē Victoris pōtifex creatur: ac merito quidem. Doctrina enim & san-

Rogeriū ctitatę uitę: quouis gradī magistratu dignus erat. Tū uero Rogeriū opportūita-
tē nactus: quod mortuo Gregorio res ad urbanum nouum hominē deuenisset:
Capuam urbem & quicquid inde usq; ad tiberim pertinet de Romanis & pontifi-
ce uicēcepit. Hanc ob rem Vrbānus parum etiā romanis iam pridē rebus nouis
studentibus fidens Melphim se contulit. Ibi uero synodum habiturus: quo tuti-
tius eo proficisci liceret: Rogerio & Boemūdo inter se de ducatu Apulię cōtēdē-
tibus imperat: ut ab armis discedant: hac tamen cōditione: ut Rogeriū permissa
Boemundo Apulię parte ipse reliquam patris ditionē haberet. Tum pōtifex ex
sentētia animi sedatis rebus Italicis composito que rei ecclesiasticę statu: q̃tum in
tanta perturbatione licuit: Troiam proficisci recogniturus: quid maxime clerus
eo loci ageret: correcturusque errores quorundam male uiuētium. Interim uero
Boemundus

Boemundus fratre Rogerio in Sicilia contra Saracenos bellū gerēte Melphim furto occupat. Hanc aut ob rem Rogerius e Sicilia rediens uiginti milibus Saracenos bello conductis fratrem Boemundū Melphi obsidet acriter ciuitatem qui in praesidio erant defendentibus. Pontifex itaq; cū in Italia nullibi quietis locum cerneret in Gallias profecturus Placentiā Sinodū habuit: in qua licentiā quorūdam ecclesiasticorū mirifice cōpescuit. Inde uero in Gallias abiens rem memoratu dignā aggressus est. Concilio enim apud clarum mōtem habito: ita principes Galliarū ad recuperandā Hierosolimam a Saracenis iam diu occupatā animauit ut anno salutis millesimo & xxxiiii. ccc. milia hominū nomē in militiā christi dederint: signūq; crucis susceperint: quo facto Romam statim rediit ut cōpositis in Italia rebus Italos ad eam quoq; rē aīaret. Non destitit interim Hēricus rex homo perniciosus Robertū Flandriā comitē praelio laceffere: quo eum a sancta expeditione auerteret. Multi tamen Petrū quendam heremitā uirum incōparabilis sanctitatis secuti per germaniā & panonias iter faciētes cōstantinopolim cōmunem belli sedē peruenere. quos non ita multo post secuti duo fratres sunt Gothifredus Eustachyus & Balduinus cognomento Bolioni Galatiā cōites uiri & animi cōstantia & corporis robore insignes. Præterea uero & podiēsis ep̄s & Raimundus sancti Egidiī comes: & Vgo magnus Philippi regis Francorum frater & duo Roberti: quorū alter Normandiā alter Flandriā comes erat: & Stephanus carnoti comes: transmissis alpiibus magnis copiis iter per Italiā facientes primo Romam puenere. Vnde recognitis prius sanctorū locis sacellisq; inuisis accepta a pontifice benedictione Brundisiū peruenere: inde in Epirhū traiecturi. Verū quia non oēs idem portus capiebat tanta erat multitudo pars barum: pars Idruntum petiit. Boemundus autē quem diximus Melphim occupasse cupiditate gloriæ incensus relicta Melphi: cum duodecim milibus delectorū hoīum Italicæ iuuentutis in eandem expeditionē pficiētur. Huius autem uirtus & animi præstantia adeo fratrem Rogeriū permouit ut positis armis dixerit sibi oīa cum fratre cōiadeinceps fore. Ac statim Tācredum filiū pugnādī cupidū bellī comitem fratri tradidit. Peruenerat iam cōstantinopolim Petrus heremita: & in suburbiiis castrametatus tot mala ciuibus inferebat: nō sponte sed militū licētia: ut omnium interitum Græci peroptarent. Permotus itaq; suorū malis Alexius imperator Petrū cōpulit negato comeatu ante tempus Bosporum traicere: qui Nicomediā primo mox Niceam perueniētes ciuitatem ipsam natura & praesidio Saracenorum munitam oppugnare adorti sunt. Verū cum obsidentibus cōmeatus deficeret: dilaberenturq; passim milites christiani eius rei causa a Saracenis insidiis oppressi ac relinquere obsidionem coacti tantum in fuga detrimentū accipere: ut & Renaldus dux Alemanorum abnegata Christi fide cum aliquot militibus deditiōnem fecerit: & Petrus legationis nomine sine militibus cōstantinopolim redierit. Quæ res Alexio grata admodum fuit: quod speraret christianos tātō accepto in cōmodo eam expeditionem omisso. Interea superuenientibus aliis copiis cū eos aperto Marte repellere Alexius nō posset clam noctu in Suburbiiis cōstantinopolitanis castrametantes aggredi: sed nil est actum acriter qui in Statione erant castra defendentibus: donec reliqui milites somno exciti arma caperent. Pugnatum est item sequenti die paruo utrinq; accepto incommodo. Tum Boemundus exercitus nomine ad Alexium missum hominem partim minis tum pollicitatione

nibus ad pacem ineundam compulsi: his foederibus ut & iter tutum per loca imperio eius subiecta facere liceret: & comestum ac supplementa praeberet: utque quod e Saracenis caperetur: eius imperio subiiceretur excepta Hierosolima. Per actis his rebus ex Inia transmissoque Bosphoro: primo Nicomediam: inde Niceam uentum est: a Thurcis qui in praesidio erant acriter defensionem. Saraceni enim & Thurci paribus copiis auspiciisque bellum contra christianos tum gerebant. Ad lx. enim Thurcorum millia qui proximos montes insederant signa eruptionis oppidanis praebentes christianorum castra adorti magno accepto incommodo ad motus ipsos re infecta rediere. Difficile tamen erat urbem oppugnare: quia comestus & supplementa militum submitti per lacum urbi adiacentem continuo poterant. Verum superuenientibus e constantinopoli: Lembis non paucis in lacumque missis rerum omnium inopia oppidani praesidi dies post duos & l. ab initio obsidionis deditionem fecere: Thurcis qui in praesidio erant cum rebus suis & armis abire permittis. At uero christiani munita Nicea inde abeuntes cum iter per loca desertata facere necesse esset: bifariam copias diuisere. Cum autem Boemundus heribidum solum ad riuum quendam inuenisset castris positus reficere militem labore itineris fessum instituerat: cum subito eum Saraceni & Thurci Solimanno duce adorti sunt: quem certe opprassissent abundante undique multitudine: ni Vgo & Gothifredus cum quadraginta millibus equitum ei confestim re per nuncios cognita opem tulissent. Pugnatum est utrinque acriter & diu nec dirimi nisi noctis interuentu certamen potuit. Eo autem praelio quo Medi Thurci Syrii Caldae Saraceni Arabes interfuere ad quadraginta millia hominum cecidisse: sequenti die cognitum est. Solimannus autem effusa fuga inde abiens ac ubique praedicans se uictorem fuisse decem milia Arabum ad exercitum uenientium obuiam habuit: quos statim secum in Lycaoniam duxit christianis eo proficiscentibus comestus & iter intercepturus. At christiani segetibus iam maturescentibus adiuti sine ullo incommodo leoniam primam Lycaoniae ciuitatem peruenere: qua in potestate dentibus ciuibz redacta pari felicitate Heraclae Tarsumque cepere. Tum Balduinus praestantis animi & ingenii uir primus omnium in Asia dominatum adeptus est. Tarso donatus: & quicquid in ea regione caperet: qui quidem Paulo post edessa & Manista urbibus potitus est. Flexit inde in Ciliciam maior exercitus: quae nunc minor Armenia uocatur qua qdem primo impetu captam Palinuro Armenio cum nostris militare solito regendam comiseret. Capta deinde Caesarea Capadociae in Antiochiam mouere transmissis altissimis montibus. Antiochie uero Cassianus rex tum praerat: quae urbs antea Reblata appellata est. Hanc autem duplici muro circumdatam de summo nomine rex ille quondam Asiae dominator appellauit. Ductis circumquaque. cccc. & sexaginta turribus. Haec item quondam Petri apostoli sedes fuit. Hinc Lucas euangelista & ille theophilus originem duxerunt: ad quem Lucas euangelium & actus apostolorum scribit. Hic tum primum baptismatis fonte renati christianos se appellauerunt: in eaque sub christiano imperio mille annis florere. Centum etiam: ac sexaginta episcopos sub patriarcha Antiocheno fuisse constat: ante Urbem a barbaris captam: in qua ad. ccc. & sexaginta ecclesias fuisse legimus. Anno igitur salutis nostrae mille. xcvi. Urbis Antiochena magis operibus obsideri coepta est: quo quidem tempore Urbanus maximis seditionibus exagitatus: in domo Petri Leonis potentissimi ciuis biennio se continuauit

tinuit apud ecclesiam sancti Nicolai in carcere Tulliano. Verum mortuo Ioanne pagano seditionissimo homine liberior factus ad componendum ecclesiae statum animū adiecit. Nam: & archiepiscopum Mediolanensem iam antea magistratu pulsum quod ab uno tantum episcopo contra ius diuinum consecratus fuerat in gratiam recepit: cum antea mutato habitu eius rei causa in Coenobio spōte ac sanctissime uixisset: & eidem pallium suppliciter petenti cum integrā potestate trāsmisit his uerbis. Litteris tuis exorati cum apostolicae sedis benedictione pallium fraternitati tuae mittimus quod quidem dignitatis genus nulli ante nisi praesentī concessum est. Praeterea uero Tolletano archiepiscopo qui Romam ueniens de more in uerba pontificis iurauerat pallium: & praerogigia quaedam concessit: eundemque totius hispaniae primatem instituit. Regem autem Gallatiae cum omni dioecesi sancti Iacobi anathematis uinculo illigauit: quia prouinciae episcopum in carcerem inaudita causa coniecerat. Eodem fere tempore Henricus Sueffionensis episcopus Romam ad Urbanum ueniens episcopatu quem a Rege Francorum acceperat libere se abdicat sine ulla restitutionis spe. Hanc ob rem Urbanus cum necessitas prouinciae ita exigeret nolentis: & recusanti episcopatum restituit: ac cepto iureiurando. his tamen in restitutione hominem usum ferunt. Excommunicatis ab hac sede deinceps sciens: & uolens non communicabo. Similiter uero consecrationibus eorum qui episcopatus uel Coenobia a laicis contra ius falsq; acceperint nunq̄ intereo: & ita me deus adiuet: & haec sancta dei euāgelia: ut nunq̄ de snia cedere instituerim. Idem quoq; in behracensem episcopum actum ferunt. Nec est cur eum ob has res pertinacem quispiā fuisse putet. Didicerat enim ubi erat opus mutare sententiam: quod est uiri boni proprium. Nam cum clericū quēdam a Giberto antipapa ad ordinem subdiaconatus antea prouectum iterum ad sacros ordines admississet: sententiam mutauit: quia ea res mali exempli uideretur: parituraq; aliquando esset ingentia mala. Cisterciensem autem ordinē primo in Burgundia excitatum sua auctoritate confirmauit. Sunt etiam qui scribant Carthusienses religiosos huius pontificis tempore originem habuisse. Alii autem temporibus Victoris tertii hoc ascribunt. At uero cum Urbanus sanctissimus pontifex non operae solum & exemplo: uerum etiam scriptis cōtra haereticorum dogmata ecclesiam dei confirmasset decimus secundus pontificatus sui anno: mense quarto: die decimonono apud sanctum Nicolaum carceris Tulliani: in aedibus Petri Leonis ciuis egregii moritur. iiii. Kalen. Augusti: cuius corpus per transyberinā regionem ad uitandas inimicorum insidias qui etiam mortuum lādere conabant: ad sanctum Petrum in uaticano delatum est: ibiq; honorificentissime sepultum.

PASCHALIS .II. PAPA .CLXVI.

PASCHALIS secundus Rainerius ante pontificatum uocatus natione Italus e Flamminia: patre Crescentio matre alfacia: eo fere tempore pontifex creatur quo christiani in Asia dimicantes Antiochiam cōpere: Pyrrho antiocheno ciue admodū potente Urbis ingressum praebente. Qui Boemundi uirtutem admiratus dediturum se illis urbem spondit. Si reliqui christiani eidem cum imperio praesse Boemundum paterentur. Ingressi urbem christiani omnibus fere pepercerunt praesidia Saracenorum tantummodo sequitum est. Cassianus autem rex ad loca montana confugiēs ab Armeniis trucidatur. Sola arx supererat quam dum Boemundus acerrime oppugnat femur sagitta traieci-

Capitur
antiochia

Lancea lo-
gini

tur:& adeo grauiter ut per aliquot dies ab oppugnatione destiterit. Verum superuenienti Corbane persarum regis inditiae principi: cum Sensadolo cassiani filio Antiochiam recuperaturis: Boemundus iam ex uulnere integer obuiam cum exercitu factus statim pugnandi copiam facit. In montibus se hostes continebant: nec elici ad certamen ullo modo poterant. Quare Boemundus penuria rerum omnium urgente decertare omnino instituit: etiam iniquo loco: praelata itaque lancea illa tanquam uexillo optimo: qua Christi latus transfixus a longino fuit: Nuper in basilica sancti Andreae Antiochiae reperta hostes primo acriter resistentes superat & cedit: quorum de numero ad .c. millia perisse constat. Praeterea uero in eorum castris ad quindecim millia camellorum capta traduntur: Indeque tanta praeda aucta: ut ab extrema inopia ad summam rerum omnium ueritatem uentum sit. Praefectus autem arcis cognita suorum calamitate & arcem Boemundo tradidit & christi fidem suscepit: permissum: & his qui in praesidio erant: ut si Christi fidem amplecterentur: eis abire cum rebus suis liceret: quoquo uellent. Magna deinde inter Boemundum & Raimundum concertatio orta est: cum Boemundus sibi Antiochiam deposceret & Raimundus instaret: ut imperatori constantinopolitano ex foedere prius inito sine ulla controuersia traderetur. Sacerdotes autem quibus eius rei arbitrium commissum est Boemundo Antiochiam statim adiudicarunt. Interea uero mortuo Vgone magno qui componendarum rerum causa constantinopolim ierat: Reliqui duces Raimundo excepto qui caesaream Cappadociae obsidebat proficisci hierosolymam cum exercitu instituere: in Lyciam simul conuenientes. In itinere autem Tortosam oppugnare ad orti tribus mensibus frustra consumptis soluta obsidione Tripolim mouere cuius regulus pecunia comectus

Oppugna-
tur hiero-
solyma &
capitur
Gothifre-
dus

armis benigne praebitis pacem hac lege impetrauit: ut si hierosolymae caperetur christianum nomen amplecteretur & fidem. Inde uero mouentes ac Caesaream palestinae praeteruntes quinis castris: Hierosolymam tandem peruenere in arduo monte sitam: ac pluribus conuallibus distinctam: adeo ut non nisi a maximis exercitibus obsideri urbs posset. Adde quod aquis fontanis & fluuiialibus caret: quae exercitibus per maxime necessariae sunt. Solus enim Siloe amnis: & is quidem aestate pertenuis ac interdum nullus per montem Sion in conuallem Iosaphat delabitur. Sunt tamen permultae in urbe: & in agris cisteruae quae solis ciuibus aquam praestent non etiam magnis exercitibus: & iumentis militaribus. Christiani tamen comparato omnifariam comeatu quattuor locis oppugnare urbem magnis uiribus adortis: eam hierosolymitanis acriter defendentibus idibus Iulii ui coepere trigesimo nono die posteaque obsideri coepta est anno salutis millesimo nonagesimonono. Anno quadringentesimo nonagesimoque: posteaque imperatore heracleo a Saracenis occupata fuerat. Praecipua tamen in recuperanda tanta urbe laus Gothifredi fuit: qui partem muri ei ac fratribus ad oppugnandum assignatam primus conscendit: Balduinoque potestate fecit: ut in urbem descendens christianis portas recluderet: quibus certe irruentibus tanta cedes facta est: cum in urbe tum uel maxime in templo ut morientium cruor talos hominum supergrederetur. Coepissent eadem quoque die templum nisi nox superuenisset. Verum sequenti die repetita oppugnatione est: & his uenia concessa quam politis armis suppliciter salutem petiere. christiani autem tanta uictoria potiti ubi & diebus octo a bellicis rebus quiescent: & sancta urbis loca ac domini sepulchrum de more uisum iussent: uno omnium consensu Gothifredum humeris et in regiam delatum regem

regem decernunt. Qui regni quidem titulum nō abnuit coronā uero aut eā reiecit: Indignum arbitratus illuc aureo diademate hominē uti: ubi rex regū christus spineā coronā pro redēptione humani generis tulisset. Præterea uero Arnulphus præbyter patriarcha creatus ab episcopis qui tum aderant consecrat. Per terrā autem hac uictoria Neapolitanæ urbis Asyriz ciues legatos ad Gothifredū miserunt qui se ac sua omnia illi dederāt. Verum cum nō ita multo post nuntiatum fuisset Solimanni Babylonis regis ingentem exercitum Alcalonē puenisse urbem uiginti millibus passuum a hierosolymis distantē hierosolymitanoq; populo semper infensam: occurrere hosti Gothifredus statuit: Petro heremita ad custodiendā urbem relicto reuocatoq; Eustachyo & Tācredo quos Neapolim cū duabus legionibus miserat. In hostem itaq; profectus cū ex captiuis comperisset Clementē esse regis Babyloniorum Solimanni militię principē quo cum quinquaginta milia hominum militarent: eandemq; habere classem frumento: & machinis honestam decertare omnino instituit. Vnde pugna cōmissa uictoriæ cōpos ad triginta milia hominum interfecisse tradit. Clemēs autem hostium dux naui fugies salutem sibi quaesuit. Alcalonitæ uero tanto accepto incōmodo urbem statim Gothifredo tradidere in quāratū auri & argenti deprehensum est quantum alio unquam in loco. Recuperatis itaq; Hierosolymis multi principes uoti cōpotes facti redire in europam ad suos instituere. Inter quos sancti Egidii Frandeniq; comites sunt habiti Gothifredus autem cum fratribus mira felicitate uictoriæ usus & Ioppē maritima & Ramulam urbem expugnauit: quæ impedimēto christiāis erat quominus tuto ab Alcalone hierosolimam proficiscerent: Obsedit & Caiphā quæ alio nomine Prophoia dicitur ad Carmeli radices sitam: & quattuor millibus passum ab Accon semotā. Verum durante adhuc obsidiōe Tiberias Galileæ ultro se obtulit Caipha nō ita multo post ex foedere recepta. Sed nihil ī hūanis rebus quod ad felicitatem pertineat. Diuturnum est anno enim uno post captā tot laboribus hierosolimam Gothifredus febris correptus morit: cui statim christiāi ne ob interregnum aliquid detrimenti caperent: Balduinum fratrem in regnum sufficiūt anno salutis nostræ cētesimo primo ac millesimo. Ad Paschalem autē redeo: quem quidem Gregorius septimus ob uirtutem & doctrinam sancti Clementis præbyteri creauit: in quo quidem loco clerus ipse post urbani mortē eundem Paschalem uita priuata contentum: quippe qui antea monachus fuerat etiam nolentē: & latitātem pōtificem creat: q; diceret humeros suos nequaquā tanto oneri suffecturos: sed expetente populo: eligēte clero: collaudante Cardinalium senatu pontificiū munus suscepit: maxime uero cū ter acclamātū esset. Sanctus Petrus Raineriū uirū optimum pontificem elegit: cui postea primi scrinii: & scribe regionarii paschalis nomē indidit. Indutus deinde occineam clamidē tirāq; capiti eius impolita: committāte populo & clero equo albo ad Lateranū pducit: maxime uero ad eā portā cum quæ ad austrū uersa in basilicā Saluatoris ducit quā constantinā uocant: ubi cū in sede ad eā rē de more parata aliquādiu quiescisset atrium lateranense cōscendēs balteo succingitur: Vnde septē clauēs septemq; sigilla pende bāt: ut intelligeret se secūdam septifariam sancti spiritus gratiam sanctarum ecclesiarū qbus deo auctore præerat claudēdi sigillādi aperiēdi recludēdiq; rōnem habere. Inuisit sceptrū pōtificiū manibus gerēs ea quoq; loca q; solis pōtificibus sunt adiudicata. Sequētib; uero dieb; cōsecrationē acceptur; ad basilicā beati Petri p̄ficiscit in.

an. 1011

1011

an. 1011
Mors
Gothifre-
di

qua eū chrismate inūxere. oddo Hostiensis episcopus: Mauritius portuens: Gualterus Albanus bono Lauicāus: Milo Prænestinus. Offo Nepesinus: Oddoni Hostiensis primæ partes quas adhuc retinet obtigere. Post unctionem uero in urbem rediēs coronam de more accepit. Hoc ita futurū: Albertus Alatinus episcopus aliquñ diuinauit. Nam cū ab amico interrogaret quem Urbano successurum putaret Rainerium inquit: propter fidem & constantiam deus eliget. Ferunt & eundem Albertum tempus ipsum quo in pontificatu uicturus erat p̄dixisse. At uerò Paschalis ecclesiæ dei prope labētī quorundam seditionibus consulturus copias suas in Gibertum antipapā mittit malorum omnium caput. Vt autem tāto bello sufficere pōtīfex posset. Rogerius Siciliæ comes ei turmas aliquot & mille auri uncias auxilio misit. Albæ marforum Gibertus homo perniciosus tum debebat q̄ ubi intellexit hostes aduentare haud satis copiis suis fidēs a Ricardo Cāpano comite acceptis: relicta Alba in Furconensium mōtana. Quæ nūc Aquilanorū militato nomine habētur sese p̄ripuit. Vbi nō ita multo post subita morte correptus sui sceleris pœnas luit. A malis tamen ecclesia dei nō statim tā pernicioso homine

Ricardus sublato quēuit. Ricardus enim quē diximus Giberto copiis & opibus fauisse in hoc cum demortui: Albertū quendam sufficit. Atellanū ciuem: quæ urbs Aversa nūc dicit̄ inter Neapolim & capuam posita: qui statim a benesentietibus abdicare se magistratu coactus relegat. Cauēles autem agri Prænestini incolæ Ricardi stultitiam: & arrogantiam imitati Theodoricū quendam pōtīficem creauerunt: uerū

Quot pōtīfices ii quoq; pœnitentia ducti quinto & centesimo die e pontificatu deiectū Anachoritæ habitum induere cogūt: & uitam ducere priuatam. Tertius p̄terea Maginūphus romanus ciuis adud Rauēnam pōtīficatus titulum usurpare ausus est: quē quidem & romani exilio mulctarunt: & Rauēnates omni humana ope destitutū ab urbe sua pepulēr. Pacata autē hoc modo romana ecclesia Paschalis uir magni

Rogerus ingenii atq; animi a religione ad arma cōuersus adiuuante Rogerio Urbem castellanam & Beneuentum ab hostibus occupatū recipit. Interim uero Petrus columna

columna na romanus ciuis impellente Ricardo Cāpano comite cuius maxime intereat copias pontificis distrahere cauas occupat pontificiæ ditionis oppidū: Hanc ob rē pontifex in eum mouens in solum cauas recepit: uerum etiam Zagarolum & columnā paternæ hæreditatis castella ei abstulit: ex columna hanc familiā cognomentum duxisse certe putauerim. Erat & alia familia Romæ admodū potēs: **Corfi** si ii sunt appellati: Gregorio septimo adeo fideles: ut eorum domus sub Capitolio posita ab Henrico tertio sint exusta & solo æquata. Verū postea mutato cōsilio Stephanus eiusdē familiæ princeps absente Paschali sancti Pauli basilicam: & castellum eo loci ædificatum furto occupat: unde incurtionibus mirum in modū urbem Romam continuo uexabat. Hanc ob rem omīssis rebus externis pōtīfex ad Urbem propere rediēs: Stephanum inde uidefīcū: quem ideo incolumen abiisse credimus q̄ mōachi habitū indutus irrumpētes decepit. Apparuisse tū multa prodigia auctores pleriq; scribūt: & mare quibsdā in locis litus p̄ter solitū. xx. passibus occupauerit. In quibsdā uero a litore in altū cētum excesserit. Hoc ego quoq; sup̄iore āno ap̄d Puteolos uidī exelis quibsdam colūnis marmoreis usq; ad tres cubitos quas mare ut icolæ diccāt triēnio ante abluere cōsueuerat. Apparuisse & cometē miræ magnitudinis tum affirmant: qui in occasu cadente sole statim apparebat. Non monebatur his prodigiis Paschalis quippe: qui fieri hæc natura cernebat

ita cernebat. Verum cum intellexisset Florētinum episcopum affirmare solitū Antī
 xpm natum esse eo statim Proficiscit: concilioq; habito re ipsa admodum discussa Obonū
 cum leuitate quadam: ut alicuius magnæ rei auctor uideret motū episcopū cer-
 neret hominem uerbis castigatum dimittit: atq; inde in Cisalpinā proficiscit. Vbi
 ad Guardastallum conuentu multorū principū & episcoporum habito: de homa-
 giis: de Pheudis: de sacramentis episcoporum laicis antea exhibitis exhibendi suę
 magna est habita ratio. At uero cum intelligeret Gallos sacerdotes: nō ita integre
 ut dicebat uitam ducere: eo pfectus apud Trecas cōuētū habito redactis ad Lau-
 dabiliorē cultū ecclesiis earumque præsidiis partim pulsīs: partim castigatōe
 emendatis in Italiam propere rediit: q; intellexerat omnia seditiosorū quorundā
 factionibus perturbari. Stephanus enim corius montem altum: & ponticū de ea
 parte hetruriæ quā nunc principis apostolorum patrimoniu uocant cœperat p̄si-
 diisq; munierat: unde frequēti incursione omnia circūquaq; uexabat: quem pō-
 tifex insequutus ex altero castello deiecit: alterq; ui capere non potuit natura loci
 obstante & hieme quæ iam appetebat. Iturus itaq; in Apuliam componēdarū re-
 rum Italicarū grātia Lauicano episcopo ecclesiā Petro leonis & Leoni fregepani
 urbem urbanāq; omnia: Ptolomæo Sublacensi domino quæ circa urbē sunt q̄ di-
 ligentissime cōmendauit: relicto Gualfredo nepote: militiæ p̄ncipe qui unā cū
 his ditionem ecclesiasticā tueretur. Verū absente pontifice quem ferunt Ptolo-
 meum tāti malī auctorem dicere solitum nunq̄ amplius ad urbem rediturū ab ec-
 clesia Dei ii omnes defecere. Petrus columna quem pontifex in gratiā receperat.
 Pharpheſis abbas cū Anagnis: Prænestinis: Tyburtinis: Tusculanis: Sabinis Au-
 sus & idem Ptolomæus comparato exercitu Albā latinam oppugnare ciuib; ip-
 sis acriter urbem defendētib; . Verū superueniēte pōtifice cum principe Caieta-
 no cunq; Ricardo Aquilano egregiis copiarum ducibus pulsīs tyrannis ecclesiā
 dei occupare conantibus & Albam obsidiōe liberat: & reliqua oppida quæ iā de-
 fecerāt in deditionem recipit. Tybur obstinate resistens expugnat nō sine magno
 utriusq; partis incōmodo: montē altum deiecto inde Stephano recipiens: totum
 patrimoniu breui pacatū reddidit. Pace deinde composita ad bellū Asiaticū ani-
 mū adicit principes christianos litteris & nūciis ad eā rem q̄ diligētissime animat
 q; intellexerat Gothifredo hierosolymis mortuo Saracenos recupandæ hieroso-
 lymæ cā magnos exercitus eo duxisse: Superatisq; christianis ingēti clade & co-
 mitē Burgūdīæ in ipso p̄lio cecidisse: ac Boemūdū uiuum in manus hostiū deue-
 nisse: ipm uero Balduinum regē Gothifredi fratrem ægre ex tāta clade se se pro-
 puiſse: nec Paulum abesse qn urbs caperetur. Verū tamen Barbari tanta uictoria
 potiti obsidere Hierosolymas nequaquā sunt ausi. Tancredus autem egregie defen-
 sa Antiochia laodiceam urbem imperio cōstantinopolitano subiectam ui cœpit:
 q; intellexerat Alexiū imperatorem Christianorum clade delectatum: militibus
 quoq; nostris impedimēto fuisse: quominus supplemētī causa ex Europa in Asiā
 traicerent. Fœlicitate: & audacia Tācredi Balduinus rex percitus cōparato pro-
 pere exercitu in Accon ducere statuit: uocatus in auxiliū Genuensibus: & Venez-
 tis: qui eo p̄pere cum octuaginta rostratis nauibus ac trirētib; plæriscq; p̄fecti
 sunt: Quare & urbs terra mariq; acriter oppugnata uigesima die tādē capitur: &
 saraceni qui eo tuerāt tuendæ Urbis causa fusi fugatiq; sunt. Tācredus aut tan-
 tæ fuit pietatis in patrum Boemundū ab hostibus triennio in uinculis detētum:

Tancredus
 Mira pie-
 tas

ut ei magna ui auri redempto Antiochiæ præcipatū restituerit: postea uero idē Boemundus Antiochiā ipsam Tācredo committens in Italiā primo mox in Gal-
 liam pfectus Cōstantiā Philippi regis Francorum filiam in uxorem accepit. Co-
 gnito deinde Alexii impatoris constantinopolitani conatu: qui maritimas Antio-
 chiæ urbes infestabat: in Italiā rediens parata classe in Dalmatiā nauigat: Dyra-
 chiūq; obsidet: ut ea ratione Alexium a bello Asiatico reuocet: Quod etiam bre-
 uī factum est. Pacem uero petenti Boemundus hac lege dedit: ut bello Antioche-
 no omisso militibus Frācis nullō maleficio per sua loca transeuntibus iter in Asiā
 tuto facere liceret. Cōposita aut pace cum ea classe quam in Alexiū parauerat in
 Asiam Boemundus contendens: adeo christianorum animos recreauit: ut Baldri-
 nus rex Beritum urbem maritimā rex phoeniciæ inter Sydōem & Biblum positā
 ac Tyro metropoli obtemperātem obsessam duobus mensibus uī tandē cepit
 non sine magno suorum incommodo. Hanc ob rem: & passim in omnes scæuitum
 est: & urbis ipsa tanq; colonia christianis omnibus cōcessa est. Eodem quoq; tēpo-
 re capta & Sydon est. In tāta uero christianorū scēlitate Boemūdus clarissimus
 princeps morte sublatus: luctu omnia compleuit: qui Boemundū filium paruulū
 admodū ex constātia uxore susceptum principatus Antiocheni successorem relin-
 quēs Tācredo nepoti donec adoleret cōmēdauit. Interea uero Henricus quar-
 tus mortuo patre quē apud Leodiū bello superauerat cōpositis in Germania rebus
 in Italiam ueniēs apud Sutrium substitit. q; senlera eius aduentū Paschali parum
 admodū gratum esse. quippe qui & ecclesias multas in bellis euerterat & episco-
 patus cōtra ius falsq; p libidine animi cui placuisset demādauerat. Verū missis ul-
 tro citroq; legatis: cū impatori iureiurādo interposito polliceret se & pacato agmī-
 ne Vrbem ingressurū: & coacturum suos episcopos ut se a possessione episcopatu-
 um abdicarent: quos largitione acceperant: & potentia portæ repēte aperte sunt.
 Nam Sutrio mouēs Henricus ad montē guadii: uel ut alii uolūt ad montē malū
 sunt etiam qui montē aureū hūc appellant castra posuerat. Vnde postea annuen-
 te populo prodeunteq; obuīam honorato quoq; Vrbem Leoninā primo ingredi-
 tur. Præcedentibus sacerdotibus cū infulis & reliquiis sanctorū a mole Hadriani
 nam per eam portam urbem Leoninā ingressus est usq; ad basilicam sancti Petri:
 cuius in gradibus pedes pontificis eo usq; cum Cardinalibus prodeūtis exoscula-
 tus est. Positis deinde militibus suis in stationibus una cum pōtifice ad dexteram
 tament templum ingreditur in quo post orationem ad altare factā a pōtifice petie-
 ut illos confirmet quibus ipse episcopatus dederat: licet iusiurādū antea interpo-
 suisset se nunq; id a pontifice petiturū. Paschalē uero id facere recusantē intromis-
 sis militibus dato signo una cū cardinalibus statim capit: eūq; cū magna parte cle-
 ri spoliati prius in castra perducit. Permotus tam insigni iniuria populus roma-
 nus sumptis armis Teutonicos ex urbe leonina pellit portasq; omnes claudit. Tū
 uero impator a Soractis montē pueniēs quē nunc sancti Syluestri uocat: in loco
 excelso & munitissimo pōtifice & Cardinales collocat: dispositis circūquaq; custo-
 dibus & p̄sidiis ne inde aufugere uel retrahi ab aliquo possent: quo facto statim reli-
 quas copias urbē oppugnaturus mouēs ad anienē puenit. Vnde occupato prius
 pōte mameo a mamea matre Alexātri impatoris nomē ducēte ac tāti opis aucto-
 re incēsis circūquaq; uillis incursiōes cōtinuo in Roma faciebat. Quare pōtifex
 incōmodis ciuiū: & precibus motus ad pōtem salarum pductus accitis ex Vrbe
 notariis

Mors boe
mundiHenricus
quartusCapitur
Paschalis

notariis qui pacta conscriberent eos omnes licet inuitus in episcopatu confirma-
uit quos antea Héricus delegerat. Hoc itaq; mō cōpositis rebus dimissis captiuis
omnibus imperator a pōtifice coronat in basilica Sancti Petri clausis prius urbis
portis ne populus erūperet. firmataq; stationibus ipsa ab Henrico basilica. Vnde
non ita multo post uoti cōpos factus in Germaniā rediit. Pōtifex uero pacata ali
quantulum italia Pisanos nauali gloria admodū potentes adhortat ut ex insulis
Balearibus quas iam antea occupauerant in saracenos moueāt mare nostrum &
littora christianorū infestantes: quare Pisani cupiditate gloriæ capti cōparata in
genti classe impositaq; maiore iuuentutis suæ patræ in hostem proficiscuntur. Ve
rum dum apud uada Volaterrana uentum expectāt. Lucenses eorū urbem defen
soribus uacuum inuadunt: quā qdem Florentini Pisanorū precibus moti repul
sis Lucensibus acerrime tutati sunt. Ob quā rem Pisani de Saracenis uictores do
mum redeunt Florentinos duabus porphyreticis colūnis donant: quæ adhuc
ad portam sacelli beati Ioannis Baptiste uisuntur. Interim uero Paschalis concii
lio apud lateranū habito omnino quæ Hérico promiserat reuocat: q; coactus nō
libens in eius sententiā armis non rationibus munitam descendisset: instantibus
cardinalibus qui in uinculis erant: populoq; Roma. qui ab Hérico bello uexaba
tur ut quauis conditione pacem cōponeret. Statius itaq; uisum est retractare ma
le acta uiolenter p̄sertimq; pati exēplo pernicioso: ut id quoq; reliquis principib;
bus licere uideat: quod Henricus ab inuito pontifice extorlerat. Hoc autē tēpore
Mathildis comitissa admodū senio confecta moriens Romanæ ecclesiæ ex testa
mento reliquit quicquid a pissia amne & sancto Q uirico agri Senēsis usq; ad Ce
peranū inter apeninū & mare pertinet. Addita Ferraria quæ adhuc Romanæ ec
clesiæ uectigalis est. Sunt qui scribant quorum de numero Vincentius est auctor
egregius hanc mulierē Florentiæ mortuā esse eo incendio quo & magna pars ur
bis cōsumpta est: & ad duo millia hoium cōbusta traduntur: eiusq; corpus postea
in Cisalpinā translātū esse: & in monasterio sancti Bndicti quod ab urbe Mantua.
xii. millibus passuū distat sepultum. Crediderim ego mulierē ipsam Mantuæ diē
extremū obiisse: suoq; iussu ad sanctū Benedictum sua impensa ædificatū transla
tam & sepultā: pcurante eam rem Anselmo uiro sanctissimo ac tanti monasterii
auctore: quippe qui operā dederat Mathildis impēsa ut Cœnobiiū tam amplum
tanquā magnificū ædificaretur. Eodē quoq; in loco sepultū fuisse eundē Anselmū
ep̄m Lucensem cōperis: ac Mantuam deinceps translātū in ecclesiā cathedralem:
ob eam rē credo ne a uicinis furto subriperet cum miraculis cōtinuo clarior fie
ret. Affirmant lucenses corpus Mathildis apud se esse quod ne credā facit Guido
nis Gonzagæ auctoritas qui dum monasteriū sancti Benedicti restitueret inuen
tū corpus honestiore loco ut par erat collocauit. Aliū quoq; Anselmū fuisse his
tpibus qdam auctores scribunt uirū doctissimū: & apud anglos tantī precii habi
tum: ut breui ex monacho Abbas. Deinde canturiēsis archieps sit factus. Qui ē
libros de meditationibus: cur deus homo: de libero arbitrio: de similitudinibus:
de cruce: de beato Ioāne Baptista cōscripsit. Foelicia certe hæc tpa fuere q; & Sigi
bertū monachū celbatēsem uiuē spectatæ doctrinæ & Bernardū ex Castiliōe Bur
gūdię nobili genere ortū ptulere is. xxii. an. attingēs subabbate Stephano qui. iiii.
fuerat ab inchoato cisterciēsi monasterio una cū. xxx. sociis monachi habitū susci
piēs tāti p̄cii ob doctrinā: & sanctitatē ē hitus ut breui Abbas Clarauellēsis mōa:

Pisani

Mors
Mathildistestamētū
mulieris

Anselmus

Bernardus

Ecclesia
Rauēnas

Abbas
Farlæ

sterii tum primū Roberti uiri Illustris impēla ædificati creatus sit cui certe loco cū maxia gloria ad annos sex &.xxx. p̄fuit. Moriens deinde Bernardus p̄ter sancti- tatem multa quoq; scriptis ingenii sui monumenta reliquit: maxime uero comēta- rios canticorum: considerationes diuinæ contēplationis ad Eugenium pōtificem de pontifici muneris ratio ducere. Scripsit & uarias epistolas unū potissimū ad romanos qua eos uehemēter carpit. Scripsit & apologeticum: & sermones in solē nibus habitos. Ad Paschalē redeo qui in concilio apud Guardastallum habito de creuit ne urbes æmilie Placētia Parma Rhegū Mutina Bononiæ Rauennati ec- clesie antea Metropoli subiectæ amplius essent: q; sapius ob superbiam in Ro- manā sedē præsules Rauennates cornua errexerant. Pōtificem uero ad urbem re- deuntem rogarūt ciues quidam ut in locum Petri p̄fecti urbis demortui filiū sub rogaret: quod cum facere pōtifex negaret p̄pter ætatem pueri: qui uix decimum attigerat annum tāta repēte seditio exorta est: ut ei abire ex ciuitate necesse fuerit ne magna aliqua cædes inter ciues committeret: cum multi inessent qui nequaquā tantum magistratū puero committendum dicerent. Neq; ita quoq; seditiōis semi- na abstulit. Nā cū Albæ esset intellexissetq; Petrū Leonis ecclesie fautorē in ædi- bus ab aduersa factiōe oppugnari eo p̄pere Ptolemeū mittit ab Aricia accitū cū satis ualida manu qui pullos in transyberinam regionē aduersarios partim inter fecit: partim capit: ac p̄ municipia custodiēdos diuidit. Sed magna repēte in Pro- lemeo in cōstātia apparuit. nam quos ipse Paulo ante cœperat eosdem postea suo quoq; nutu ad municipia proficiscentes dum iter p̄ algidum faciunt ex insidiis ob ortus capit: & lariciam secum ducit. inter quos & demortui p̄fecti filius erat. Non contentus autem tāti admissi facinoris Ptolemæus Sarminetum nymphēū Tibe- riam oramq; maritimam occupat. Interim uero Héricus e Germania in Italiā cū exercitu descendēs magno terrori omnibus fuit. Verum cūq; is Romam uenisset absente pontifice: qui tum in Apulia conciliū habebat: cum se priuatum dignita- te imperii putaret: una cum potestate dandorum episcopatū a Barcharenſi archi- episcopo patria exule iterū coronatus ante beati Gregorī corpus in patriā abiit. Paschalis autē absoluto conuentu ex Apulia Romam cum copiis Normannorū rediēs: & multa oppida ab hostibus occupata recepit: & Præneste Caloioannis impatoris cōstantinopolitani: qui patri Alexio successerat Oratores libēter audi- uit: eisdemq; in mandatis dedit: ut Caloioannem suo nomine contra saracenos ani- marēt. At uero farfensis abbas & Ptolemæus qui nullū sibi uenīæ locū apud pon- tificem ob sua maleficia reliquerant. Lateris delitescētes tandē per amicos in Pa- schalis uiri mitissimi gratiā redeūt. Pacatis hoc mō reb⁹ dedicataq; Præneste Aga- pitī basilica Romam effusa obuīam urbana multitudo honoris causa tādem re- diit: qua quidem ex frequentia in ualitudinem incidens se Paulopost moriturum cognouit: qua re acceptis ecclesie sacramentis cohortatusq; clerum ad pacem: & concordia: pōtificatus sui an. decimotertio men. sexto die septimo moriē quin- decim Kal. Februarii: sepelliturq; honorificentissima pōpa in basilica cōstātiniana. Suo autē pōtificatu facta potestate sacrorū ordinū p̄sbyteros. l. diaconos. xxx. ep̄os cētū creauit. Romæ p̄terea ecclesias quindecim cōsecrauit: maxime uero ba- silicam sancti Hadriani in tribus foris profanatam quorūdā factiosorum scelere: ecclesiā sanctæ Mariæ mōticelli in regione Areolę. Postremo uero restituit & cō- secrauit basilicam sanctorum coronatorum: eo tempore diruptā quo Robertus Giulcardi

Giuseardi Salernitanus principes eam partem urbis incendit quæ a laterano ad capitolum uergitur in uita Gregorii septimi diximus.

GELASIVS .II. PAPA. .CLXVII.

GELASIVS secundus Ioannes antea uocatus patria Caietanus præ cre-
scitio nobili genere natus ingenueq; a teneris annis educatus & doctus
in monte Cassino religionis fundamenta perdidicit sub Odrisio abbate ni-
ro sanctissimo. Hanc ob rem ab Urbano secundo Romæ accitus cognita hois uir-
tute & fide semper in precio est habitus. Verum imprimis eius fides perspecta eo tem-
pore est quo Urbanus pontifex a Germanis & Giberti antipapæ factione seque-
tibus in insula Lycaonia: Romæ inter duos pontes obsestus est. Solus enim una-
cum Petro Leone uiro illustri hoiem sanctissimum nunquam deseruit. Hanc ob rem po-
stea cum Urbanus meliore fortuna uteretur: tanti beneficii memor Gelasium primo
quidam secretis suis admouet ob fidem & doctrinam: eique negocium dedit ob elegan-
tiam compositionis suæ romanæ curiæ stilo negligentia & ignorantia maiorum labe
facta tum in meliorem formam & ornatum redigeret. Postea uero cognita hois ampli-
tudine eundem referre in cœtum Cardinalium instituerat: eaq; de re sæpius in senatu
locutus fuerat: assentiens omnibus. Verum mortuo non ita multo post Urbano
Paschalis meritorum tanti uiri non immemor statim eum diaconum cardinalem de-
cernit. Mortuo deinde Paschali cum de creando nouo pontifice ratio haberetur
ob eamq; rem Cardinales omnes in monasterio ad Palladium Paululum infra ædes
Leonis & Cincii Fregepanes congregati essent: uno omnium consensu Ioannes Ca-
ietanus Gelasius pontifex creatur. Verum Cincius Fregepanis ira ob hanc electio-
nem percitus quod unum ex suis Cardinalibus collegio proposuerat quem ponti-
ficem eligerent: in monasterium Palladii cum armatis satellibus irrumpens refractis
foribus obuium quemque percutit: pontificem obtorto collo in terram deiectum cal-
cibus conterit: in uinculaq; coniicit. Cardinales autem fugam parantes ex mulis &
equis deiciunt: nullumq; genus contumeliæ prætermittit: quo affici tantus senatus
posset. Non tulit autem tantam iniuriam populus Roma. Ad ædes Cincii Fregepa-
nis armatus concurret eiq; ac familiæ interitum minatur nisi propere Gelasium in colu-
men reddat. Faciunt mandata Fregepanes maxime uero Leo qui pontificis pedes
uidentibus omnibus sæpius exosculatus ueniam suppliciter petebat. Equum itaq; al-
bum conscendens pontifex uia sacra in lateranum ducitur comitante clero populoq;
romanorib; de more coronat. Interea uero Balduinus quem statim litteris & nun-
ciis petifex adhortatus est: ut Barbarorum impetum ratiū sustineret: quoad in Asiam
noua supplementa mitterentur: Castellum in Syria Sobal uocatum occupat &
munivit: ut christianis contra Barbaros continue dimicationibus receptaculum esset. At
uero Boemundo adolescente mortuo Tancredus tutor Antiochiæ princeps ab om-
nibus christianis declaratur: quem quidem confirmato prius principatu Balduinus
hierosolymitanus rex ad se cum militibus suis uocat: dimicaturus cum hostibus
Thurcis Saracenis Arabibus: qui cum magno exercitu prouinciam hierosolymitanam
ingressi erant. Eo itaq; ueniens Tancredus cognita christianorum paucitate: frustra
Balduino dissuasit ne collatis signis cum hoste decerneret: neue rem christianam in sum-
mum discrimen adduceret. Nam cum hostibus ipsis pugnandi copiam fecisset ingen-
ti clade superatus ægre cum paucis hierosolymam se recepit. Diuersis præterea
periculis Tancredus Antiochiam perueniens fuga salutem sibi quaesivit. Elati au-

Scelus in
auditum

Balduin⁹

Fuga
pontificis

Frege
panes

Corfi
Norma
ni

tem tanta uictoria hostes montem Tabor conscendentes monasterium eo loci pos-
tum diruunt: monachis ad unum omnibus interfectis. Nec iterum quietus ab exter-
no hoste Gelasius fuit: qui Henrici imperatoris furorem Italia uastatis: iamque
urbem hostili animo ingressuri deuitas ad aedes Vulcanini potentissimi ciuis pri-
mo confugit: uerum cum ibi quoque nequaquam tutus uideretur: una cum suis triremes
conscendens: duarum enim iam ad id instructarum paratarumque erat. Hostiam tyberi delabi
tur: insequentibus Germanis militibus & pontifice telis ac sagittis petentibus. Cum
hostiam uero peruenisset neque ingredi mare propter instantes procellas liceret: ter-
restri itinere: Ardeam proficiscitur. Vgonem. xii. apostolorum Cardinali uiro amplis-
simo semper eum comitante. Cadentibus autem fluctibus Hostiam reuersus Tar-
racinam primo mox Caietam ad nauigium ibi perbenigne a ciuibus suis suscipit: con-
uenere: eo statim & Gulielmus Apulie dux: & Robertus campanus princeps: &
Ricardus Aquilanus: pollicentes se in eius potestate semper futuros: ut ueros docet
ecclesie dei uectigales. Cum igitur parari exercitum: contra se Henricus intellexisset
Mauritium Bracharensem archiepiscopum antipapam creatum: quem potissimum
Gellasio obiceret eumque Fregepauum Familie commendaui: Gregorius appella-
tus est. Non contentus autem tam pernitioso exemplo Henricus in Anagninum agrum
copias suas mouens omnia hostilem in modum diripit & capit. Turriculum quoque
munitissimum locum iam oppugnabat: cum subito nuntiatum est Gelladium cum
proceribus Appulie magnoque cum exercitu aduenire: quare motis castris Italia
cedens cuncta caedibus & rapinis compleuit. Gelladius autem remissis in Apuliam pro-
ceribus Romam uenit arbitratus ob discessum Henrici omnia deinceps pacata fore.
Verum longe secus quam putarat accedit. Nam cum intellexisset antipapam Fregepauum
auxilio fretum Romam mansisse: potentiam istius familie ueritus: apud amicos quos-
dam prius delituit. At uero cum postea in ecclesia sanctae Praxedis mysteria cele-
braret: instantibus cum factione sua uix sese ab eorum manibus fuga subtraxit. Cor-
fis Normannis familiis egregiis ac Crescenzio nepote acerrime defendentibus. Sequen-
ti uero die a suis armis & clientelis bene munitis in urbem uocatus: nam ad sanctum
Paulum confugerat: habito cardinalium conuentu discedere ab urbe instituit ne cre-
scente indies magis magisque seditione magna aliqua clades oriretur. Relicto itaque Pe-
tro portuensi episcopo qui uices eius quantum ad rem sacram pertinebat Romam
gereret: commendataque Beneuentanarum ciuitatis cura Vgoni cardinali. xii. apostolo-
rum: Pisas primo ad nauigium cum terrestre iter nequaquam sibi ac cardinalibus quos con-
suetos sociosque habebat tutum uidere. Exceptus itaque perbenigne a Pisanis cum ratio-
nem discessus sui ab urbe audientibus omnibus reddidisset inde soluens in galiam
ad portam sancti Egidii peruenit. Vbi cum ab abbate Cluniacensi uiro optimo: tum
a Monachis & omnibus fidelibus. qui eo eius rei gratia undique conuenerat: magni-
fice ac splendide suscipitur. Deinde uero per continentem honesto comitatu ma-
gisque splendido: ut nunc fit incedens. Intereundum basilicam sanctae Cecilie in Stagel-
lo: ecclesiam sancti Syluestri in Tillano: ecclesiam sancti Stephani in tornaco dedi-
cat: lapidibusque ecclesiarum terminos notat. Tandem uero ad Cluniacense mona-
sterium perueniens pleureli correptus pontificatus sui: anno primo: die quinto: mo-
ritur uir sanctissimus & omni laude dignus: si uitam continentissimam: si mores: si
doctrinam inspicis: quibus ex rebus fit ut facillime credam cum qui ita constanter
& sancte in tantis procellis humanarum perturbationum uiuere: nunc beatam & sem-
piternam

piternam uitam in cœlo ducere. Sepellitur autem eius Corpus intra limina Cluniacensis Cœnobii. Sunt qui scribant huius pontificatu inchoatam esse. Templariorum militum Originem aut non longe a sepulchro domini habitantes peregrinos suscipiebant: Eosque per loca sacra armati ducebant: ac educebant: quo eis sine ullo maleficio inuisere loca sancta liceret. Hos uita fide gratia mirum immo dum Cusentinus commendat.

Tēplarii

CALISTVS .II. PAPA CLXVIII.

CALISTVS secundus Guido antea uocatus: natione Burgūdu Viennēsis archiepiscopus originē a regibus Franciæ ducens ab his cardinalibus pontifex creatur qui mortuo Gelasio Cluniaci tum aderāt. Verum is non prius pontificiū habitum sibi desumpsit: q̄ intellexit se ab his quoq; cardinalibus confirmari qui Romæ & in Italia remāserant. Re itaq; litteris & nūciis cognita Romā ueniens populo obīam prodeūte: ac honorato quoq; Urbem ingreditur: congratulantibus omnibus: tum pontifici: tū ciuitati Romanæ: quod hunc quietis: & pacis auctorem futurum cernebāt. Rebus autem ex snia Romæ compositis Beneuentum proficiscitur: quo & principes omnes statim conuenire: salutandi ut mos est pōtificis causa: maxime uero Gulielmus Apuliæ dux: Iordanus Campaniæ comes: Arnulphus Ariola: Robertus Lorotelli comes: uiri insignes & sine cōtentione illius partis Italiæ facile princeps: qui ēt polliciti sunt adhibito iureiurando se in potestate pontificis semper futuros. Calistus autē qui nil aliud meditabatur q̄ bellum Asiaticum in quo de christianis ægre tot barbaras gētes sustinētibus addubitabatur Romā rediens: Lambertum hostiensem episcopū Saxonem sancti Stephani: in Cœliomonte præsbyterum cardinalem: Gregoriū sancti Angeli diaconum legatos ad imperatorem mittit: qui pace sine ulla cōtentione composita ad urbem redeūtes tabellam pacis ad Lateranensem basilicā suspendere: qua quidem perlecta tanta repente lætitiā publica exorta est: ut passim congratulatiū cœtus audirētur. Verum ne diuturnior hæc lætitiā uideret: effecit Rogerius Siciliæ comes: qui Calabriam & Apuliam absente Gulielmo comite occupat. Gulielmus enim Alexii imperatoris constantinopolitani filiā in uxorem ducturus abiens Calabryam & Apuliam pontifici cōmendauerat. Hanc ob rem Calistus ab urbe discedens Beneuentū peruenit: indeq; Vgonem cardinalem ad eum misit arcem Nicephorim tum in Calabrya obsidētē. Monitus autem Rogerius ut ab armis discederet: nequaquā pōtificis edicto obtēperat: immo acrius instabat: ne Gulielmus consobrinus rediens ei impedimēto foret: quo minus Apulia: & Calabria potiretur. Parabat iam arma pōtifex cum subito una cum magna parte senatus febri correptus redire: Ad urbem se infecta cōpellitur. Hanc ob rem Rogerius nemine aduersante Apulia: & Calabrya potitur. Atq; hoc modo Gulielmus uxore frustratus ac principatu deiectus: apud Salernitanū principē uitā degens sine heredibus breui moritur. Rogerius itaq; tanto aduersario sublato regē Italiæ se huncupat. Calistus autē recuperata ualitudine apud Lateranū noninuentorum patrum cōcilium habuit in quo quidē deliberatum est: ut primo quoque tempore supplementa militiæ iam deficiētis christianis in Asia bellum gerētib; subministrarent. Quaspe eiectus Balduinus hierosolymitanus rex Gazin regem Turcorum minorem Asiam incolentium cum magno exercitu in se mouētē superat & captum in carcerem coniecit. Eadem quoq; fortuna usus Damasci

Rogerius

Emanuel

rege hierosolymas cū exercitu hostili animo petētem fundit fugatq; duobus mil-
libus hostiū cæsis millæq; captis: Verum superueniente cū magnis copiis Balaac
Parthorum rege cui statim nullis expectatis auxiliis congredi ausus est tanta cla-
de superat Balduinus: ut etiā ipse una cū proceribus multis captus & in uincula
coniectus sit: Quare Calistus pōtifex maturandū ratus. ne reliqui christiani amī-
so rege opprimerent: instante Veramūdo hierosolymitano patriarcha uiro opti-
mo ac doctissimo. Venetos spe gloriæ & præmii concitos in hostē magna classe
pmouit Dominico Michaelē ducem: millesimo. c. ac. xxi. salutis nostræ anno q; qui-
dem ad Ioppem classe delati quam Saraceni Babylonis terra mariq; obsidebant:
superatis barbaris ingenti clade obsidionem solunt. Itum est & in Tyrum quam
diu obsessam haud incruenta uictoria cœpere pacti tamen prius: ut Tyri & Asca-
lonis dimidum obtinerent: si eorum opera in Christianorum potestatem deueni-
rent: Verum Emanuel græcorū imperator Caloioanni suffectus tantam uictori-
am latinis inuidens uel latīna litteratura utentibus: Venetis mādāt ut classis suæ
præfectum reuocent: qui certe eorum dicto obtemperans ira incensus Rhodum
Chium unde corpus beati Theodori martyris Venetias translatum est: Samum
Mitylenem Androno impatoris insulas diripuit: Matonium spoliātū incolis mu-
niuit: Tragurium ex ungularis captum ditioni Venetæ subiecit. Lapidem p̄terea
secum in patriam detulit: super quo apud Tyrū christus sedisse fert. At uero Bal-
duinus quem diximus ab hostibus captum precio redēptus hierosolymas rediēs
christianam rempu. iam labentem aliquādiu sustinuit. Hanc ob rem Calistus ali-
quid quietis a rebus externis nactus & cardinales duodeci creat: & basilicas mul-
tas uetustate collapsas refecit. Moenia urbis instaurata: quam in urbē inducit: ar-
ces ecclesiæ munit. Donaria plurima argenti aurique basilici diuidit. Fundos plū-
rosq; coemptos beato Petro donat. Ecclesiā beati Nicolai in palatio ædificat: Ve-
rum ne tanta fœlicitas sine aliquo incōmodo diutius in terris esset: Gregorius an-
tipapa Burdinus antea uocatus nomen pontificis usurpare conatus Sutrii se cōti-
nens auxilio quorundam tyrannorum fretus: & romanos incursionibus uexabat:
& peregrinos negocii ac religionis causa ad urbem accedentes spoliabat. Quare
Calistus comparatis repente copiis præmissoque cum expeditissimo quoque Io-
anne Cremenſi scilicet Chrysogoni p̄sbytero cardinali subsequens ipse hostem
uincunt Sutrium capiūt Burdinum Camelo impositum in triūphi speciem Ro-
mam ducunt. quem pontifex uita donatum Cauēsi monasterio inclussit: Calistus
autem de deo deq; hominibus: benemeritis pontificatus sui: anno quinto: mense
decimo: die sexto in domino moritur: Vacat tum sedes dies. viii.

HONORIVS .II. PAPA CLXIX.

HONORIVS Secundus qui & Lambertus ex agro Imolensi oriundus
Hostiensis episcopus: eo tempore pōtifex creatur: quo Balduinus ab ho-
stibus precio redēptus Antiochiā hierosolymitāo regno adiūxit: mor-
tuis his omnibus ad quos principatus ille iure deueniebat. Verū cum tātus prin-
cipatus retineri sine p̄sede non posset eidem præfecit Rajmūdum Gulielmī dū-
cis Austriæ filium: cui superioris Boemundi filia nupserrat. Hoc autem modo cō-
positis rebus: regem Ascalonitarum ægyptiorum copiis fretum. & obeā rē Hier-
osolymitanos infestātē unico proelio repulit. Balde quantum præterea Damasci
regulum idem molieret: sed maioribus copiis tribus grauissimis proeliis fundit fu-
gatq;

gatq; multis passim more pecorum cēsit. Ad Honorium redeo qui etsi obscuro loco natus erat: tamen litteratura: & moribus tanto magistratu dignus uidebatur. Verum non adeo eius ingressus laudat cum ambitione quorundam potiusq; omnium bonorum consensu pōtificatum inierit. Mortuo enim Calisto cum de eligēdo nouo pontifice ratio haberet. Leo fregepanis omnibus Cardinalibus interdixit ne usq; ad diem tertium pōtificē crearent: quo & maturius deliberare & canones inspicere liceret: quamuis non ea mente id fecerit homo acutus & ad fallendū uaser quam uerbis pre se ferebat: sed ut ei tantisper disponere hominū suffragia liceret: quibus Lambertus pōtifex crearet. Nam populus ipse Saxōem sancti Stephani Cardinalem pontificem percupide nimīū optabat. Id quoq; se cupere Leo Fregepanis ostendebat: quo & populum & patres negligentes & incautos in sententiā suā quauis arte polliceret. At uero eum id uelle Leonem Cardinales quidam cernerent: ne ex eius sententiā pōtificem legerent: omisso Saxone: Tebaldum sanctae Anastasiae p̄byterum Cardinalem pontificem deligunt: quem Cælestinū appellarunt. Tunc autem Leo non amplius immorandum ratus quod iam offēsum hac electione populum cernebat: Lambertum de quo ante diximus pontificem magna uoce proponit: acclamante populo cleroq; eam electiōem manibus & nutibus approbante. Tum Leo maturandum ratus ne sententiā hominum imutarentur in simiis: loci nomen est: nō Longe ab ecclesia sancti Siluestri: hominem pontificali habitu exornat: qui & si primo artibus quibusdam tantum magistratum adeptus est: tamen postea omnium consensu pontifex maximus cōsalutatur. Pontificatum adeptus Cardinales quosdam uiros insignes creauit: quorum opera postea magnis in rebus usus est. Familiaritate enim p̄clarorum uiro- rum mirifice delectatus est. Nam pontium quendam abbatem Cluniacensem uirum industrium Romae retinuit. Ingenium quoq; Hildeberti Genomanensis episcopi mirifice extulit quem deinceps Turonensem archiepiscopum creauit: quod plurimum heroico elegiacoue carmine ualeat. Huius quoq; tempora clariora fecit Vgo de sancto Victore si cognomen inspicias si patriam parisiensis doctor in signis. Hic enim tum dicendo tum scribendo ingenii sui p̄clara monimenta reliquit. Extat eius liber de sacramentis: liber sententiarum: liber in dialogo qui Dida scalus appellatur: liber de cura animae: Liber de artibus & doctrinis. Hos autem omnes tanta beniuolentia Honorius pontifex amplexus est: ut nullum genus officii p̄termiserit quo eos ad honestiorem dignitatis gradum euehi posse existimaret. Vnum tamen suis temporibus accidit quod nequaquam probandum est. Arnulphus enim Christianae religionis p̄dicator egregius clericorum insidiis Arnulph⁹ Romae necatur quod acerbè nimium in eorum lasciuia & libidinem inuehere- tur: quodque eorum pompam: & in comparandis diuitiis nimium studium improbare: paupertatem Christi & integerrimam uitam ad imitationem omnibus p̄ponens. Hunc multi ex nobilitate romana tanquam uerum Christi discipulum & prophetam sequebantur: hunc laudibus ad coelum tollebant: hinc odium hinc irae imperniciem bene sentiētis usq; ad necem excitare. Fueritne hic sanctissimus uir p̄byter: an monachus: an h̄remita haud satis constat. Sunt qui scribant Honorio ipsi id admodū displicuisse: nō tamen tāti facinoris auctores unq; inuētos. At uero cū in pōtificatu recte gubernato quinquēniis: ac mēlibus duobus uixisset collachrymantibus omnibus moritur: & in basilica lateranensi nullo nō ge

nere honoris adhibitis sepellitur. Vacat tum sedes diebus octo. Nescio ego quid sibi uelit marmor illud suo nomine inscriptum quod ante ædes beate praxedis ad huc extat.

INNOCENTIVS .II. PAPA CLXX.

INNOCENTIVS secundus patria Romanus ex transuberrina regione patre Ioane pontifex creatus in Rogerium Rogerii comitis Siciliae filium heredem nuncupatum quod mortuo Gulielmo Apuliae duce omnique Roberti Giuscardi familia in eo deficiente dominatum apuliae occupare nitebatur: statim mouet nã is ad sanctum Germanum castra habebat: quæ certe primo impetu repulit tantum ualuit romani exercitus fortitudo & uirtus: oppidum quoque ipso capto tyrannum in Galucio aliquandiu acriter obsedit. At uero Gulielmus Calabrie dux cum magnis copiis adueniens & patrem unico plio feliciter habito obsidione liberat: & pontificem cum his Cardinalibus capit qui in exercitu romanorum erant hos autem omnes non ita multo post Rogerius mira modestia usus. una cum pontifice liberos facit: Quam ob rem deinceps quod uoluit facile a pontifice obtinuit præter regni titulum: quem maximis phemiis & pollicitationibus impetrare contendebat. Interim uero Petrus romanus ciuis Petri Leonis potentissimi hominis filius Romæ antipapa creat: quorundam facinorosorum seditionibus Anacletus quoque appellatur: qui spoliatus Romanæ Urbis templis: spoliatis ecclesiis: thesauris uis irumpens: maxime uero in basilicam Petri unde crucifixum aureum & coronas pendentes substulit: tantum pecuniarum confluxit: ut per facile largitionibus sediciosum quemque Romæ in sententiam sui ipsius aliceret. Innocentius autem ad urbem rediens ubi seditionibus plena ora cerneret: Spectare quoque rem ipsam ad ceteros multorum uideret: sponte cadens: primo quidem Pisas ad nauigat: deinde Genuam: postremo in franciam puenit. Interim uero Anacletus antipapa tanto aduersario submoto & animos ciuium cum Innocentio sentientium: quoad fieri potest sibi largitionibus: conciliat: & Rogerium in partes suas facile descendentem: quo magis ei obnoxius esset utriusque Siciliae regem creat. Innocentius autem celebrato apud clarem montem concilio in quo Petrum antipapam cum sectatoribus damnauit aurelianum se contulit: uis quoque rege Philippo a quo per benigne est habitus Carotum in Belgas petiit: ubi Henricum Angliæ regem in itinere obuiam factum multis rationibus ad expeditionem in Saracenos adhortatus est. In Lothoringiam inde flexit: Lotharium Leodii repertum a germanis tum regem creatum: de se restituendo multa pollicentem sacramento adigit expeditionem parare: qua quidem tutus etiam ad urbem reduceret. Remis deinde in Belgis altera Synodo habita in Italiam dedit: celebratoque concilio apud Placentiam Pisas se contulit: quam ciuitatem iam pridem cum Genuensi populo dissidentem in gratiam tandem redegit. Genuensem quoque episcopum qui Mediolanensi suberat archiepiscopum creat: tribus Corsicæ episcopis illi cum Bobiensi parere iussis. Pisanis quoque archiepiscopum dedit: tribus item alijs Corsicæ episcopis cum populoniensi eidem subiectis. Lotharius autem cum magno exercitu in Italiam ueniens: admonito pontifice quid fieri oporteret: partitis copiis ad urbem mouet. Nã dum ipse occupato prius Ianiculo Urbem ingreditur Innocentius Anienem ponte Mammeo traiciens in lateranum perducitur. nusquam apparere antipapam: cuius factionem Lotharius mira felicitate ad sanitatem redigit: caputque quantum in eo fuit ne deinceps uexari ab aduersariis Innocentius

Antipapa

Lotharius

tius posset. Tanto itaque beneficio deuinctus Innocētiū mortuo Hérico Lotharium imperatorem Romanū creatū imperii corona exornat: quo statim in Germaniam abeūte ad cōpescēdos Leuticorum motus: dum pontifex cōcilium Pisīs pro repu. christiana: proque tuēda fide de more habet: rursū antipapa quem in eodē cōcilio dānauit factiosis quibuscū & Rogerio adiuuātibus in pontificē surgit. Quare & Lotharius imperator iteq; cum exercitu superatis Leuticis Italiam reperit: & Pisani classem potētissimā in auxiliū pōtificis educūt: quibus copijs & Romæ seditionem oppressere: & Rogerium terra marique oppugnatum amissis rebus omnibus Italia in Siciliam breuī pepulere. Audita tanta uictoria Ioannes cōstantinopolitanus imperator qui Rogerius aduersabatur legatos statim ad Lotharium mittit de superato hoste cōgratulātū: quorum de numero quidam philosophus erat: qui disputationibus ostēdere nitebatur latinā ecclesiā admodū errare: quod contra sentētiā Nicenī concilii: ut ipse dicebat: quo declarātū est spiritum sanctum a patre pcedere: Latini a filio quoq; id fieri addidissent. Tum Petrus diaconus homo doctus & argutus qui tum in corona aderat disputandi, gratia. Si inquit latini damnādi sunt: quod addiderint spiritum sanctum a filio quoq; procedere: damnandi multo magis Græci uidentur: qui id fieri a solo patre addiderint: cum ipsum concilium a patre dixerit. Delusus homo audax tam acuto responso substiti amplius hac de re disceptare. At uero pōtifex ne abeūte imperatore Rogerius iterum Apuliā repeteret: Rameonē Lotharii imperatoris comitē cum aliquot cohortibus ad propulsandā iniuriā relictum ducem Apuliæ erexit. Mortuo deinde antipapa: occulteq; a suis sepulto: cum etiam eius Cardinales in fidem Romani pontificis deuenissent quietura iam respublica christiana uidebatur: cum subito Romani quidam seditionibus potentiam quærentes senatores creauere qui rempublicā Romanam ditionemq; ad se pertinentem gubernarēt. His autem dum pontifex restitit habito apud lateranum cōcilio: quo instituit ne quis laicus manum uiolentam clerico iniiceret pōtificatus sui: anno decimoquarto: mēse septimo die: octauo moritur: millesimo. c. xliiii. Salutis nostræ anno: quo tēpore magno in precio sunt habiti & Giliertus e Britannia oriundus uir tantæ doctrinæ: ut ob uarietatem disciplinarum uniuersalis appellaretur: & Ambergus Remensis archiepiscopus Gilierto præceptore nequacquam eruditione & doctrina inferior huius quoque pontificis illud opus est: quod adhuc cernimus in fornice sanctæ Mariæ transtiberinæ e musico.

CELESTINVS .II. PAPA CLXXI.

CELESTINVS secundus Guido antea uocatus iancti Marci presbyter Cardinalis natione Tuscus e castro foelicitatis quod nonnulli ciuitate castelli esse affirmant Typhernum ab antiquis appellatum pontifex inde mortui Innocentii locum omnium consensu creatur: eo maxime tempore quo in Asia Balduino rege uita functo Andegauensium comes Fulco Balduini gener tertio loco si ordinem successiōis inspicis regnum hierosolymitanū accepit: quod duorum etiam filiorum uirtute fretus aliquādiu acerrime tutatus est. Nam cum Thurci sinum persicum incolentes in agrum Antiochenum: incursiōes fecissent: eos nō solum fudit rex Fulco: uerū etiam ex his ad tria milia interfecit totidemq; cepit. Hac at clade excitus A laph genere thurcus Babilonū auxiliis fretus Edesam Mesopotamiæ ciuitatem Arach ab Hebræis uocatam inuasit: quam antea di

ximus Balduinū a fratre Gothifredo præcibus obtinuisse. Capta est aut̃ urbs & a Barbaris crudeliter direpta: occisis omnibus christi fidē abnegare recusantibus: stupratis etiā nobilissimis matronis super altari sancti Ioannis Baptistæ: quod sciebant a nostris piæ ac sanctæ cultum fuisse. Sed nescio quo facto dum paratur copiæ Fulco in uenatione leporem concitatæ nimium & incaute insequens casu equi moritur: cui filius Balduinus eiusdem nominis tertius in regno successit. Celestinus autem pontificatus sui mense quinto moritur: sepeliturq; in lateranēsi basilica una tantum re scilicet ob breuitatem tēporis: ut arbitror: quod nullis seditionibus toto suo pontificatu uexatus fuit.

LVTIVS .II. PAPA CLXXII.

Edeffi

VTIVS secundus patria Bononiensis patre Alberto eo tpe pōtifica-
tum iniiit: quo Edesse urbis euersio nūciata est. Ea enim ciuitas edessa est
ad quam Tobiam misisse filium Gabello sacre litteræ testatur: quamq;

Bernard⁹

Thadeus apostolus ad fide Christi cōuertit: & in qua beati Thomæ ossibus orna-
ta Abagarus regnum obtinuit: qui datis ad Iesum litteris scripta manu dei respō-

Coradus

sa accipere meruit. Hac uero clade audita Bernardus Claraualensis uir & sancti-
tate & doctrina: ut dixi: insignis patrociniū religionis christianæ assumens prin-
cipes omnes christianos: tum litteris: tum nunciis adhortatus est: ut crucem in sa-

Emanuel.
ii.

racenos Christi uexillum fumerent. Hæc ob rem Coradus Sueuus qui Lothario
in regnum Romani nominis successerat in militiam nomen dedit. Dum hæc au-
tem pro fide Christi in Gallia & Germania pararentur: Rogerius pontificum ne-
gligentia in Italiam reuersus quæ amiserat breui recuperauit nullo repugnan-
te: qua ex re copiis deinceps & animis auctus classe in Aphricam traiciens adeo re-
gem Tunessii uexarit ut hominem data pace persolvere tributum quotannis coe-
gerit: quod certe ad .xxx. annos continuo exegit: Corradus uero magno cruce si-
gnatorum comparato exercitu constantinopolim perueniens ab Emanuele secū-
do Græcorum imperatore precibus compellitur nullo comparato cōmeatu Ico-

Balduin⁹

nium statim ducere: se enim præstaturum oīa quæ exercitui necessaria erant Ema-
nuel pollicebatur. Obsessa est urbs natura & artificio munita aliquādiu atq; acri-
ter. Verum cum scelestus imperator græco usus ingenio gypsum farinæ miscui-
set: ex eaq; re panis fieret quo exercitus christianorum aleretur: tot statim milites
periere ut re infecta relicta obsidione in Traciam secedere oportuerit. Hoc tamē
emolumentū illa expeditio præstitit: quod Balduinus quartus hierosolymitanus
rex animo auctus Ascaloniam diu obsessam tandem ui cœpit: cum paulo ante Ga-
zam urbem antiquissimam penitus ab hoste derelictam ædificasset: incolendāq;
fratribus templariis concessisset. Ausus quin etiā idem Balduinus thurcorum
satrapas hiericonitinos infestantes propulsare: quorum de numero unico prælio
ad quinque millia interfecta referuntur. Noradinū quoq; Damascenæ militiæ prin-
cipem hierosolymitanum agrum uexantem tanta clade superauit & persecutus
est: ut ægre christiani retenti sint: quo minus una cum hoste Damasci mœnia in-
grederentur. Ad Lucium pontificem redeo: qui interim nil prætermittebat quod
ad tantam expeditionem tamq; necessariam pertineret. Credo ego hominem ip-
sum miro amore excitatum rediendæ hierusalem: quod tituli sanctæ crucis in hie-
rusalem præbyter Cardinalis pontifex creatus fuerat: quam quidem basilicā to-
tam ferme restituit. Eius præterea consensu in Gallia Synodus episcoporum quorun-
dam &

dam & abbatum facta est: cōtra Bahardum philosophū peripatheticū uīrum **Baliardus**
multa doctrina non bene in quibusdam cum fide nostra sentientem: qui præsente etiam Lodouico rege rationibus uictus non modo sententiam mutauit: uerum etiam monasticam uitam & religionem induit: ac deinceps una cum quibusdam discipulis in loco deserto sanctissime uixit. Lucius autem pontificatus sui mense undecimo: die .iiii. moritur: ac in basilica lateranensi sepellitur.

EVGENIVS .III. PAPA CLXXIII.

EVGENIVS tertius Pisis oriundus sancti Anastasii Abbas: in monachum antea a Bernardo uiro sanctissimo electus: in ecclesia sancti Casares pontifex creatur. Nam cum haud satis inter Cardinales constaret quem potissimum numero suo deligerent diuino nutu percipi uirum sanctissimum Eugenium deligunt: qui ubi romanos instare minis etiam cognouit quo sui confirmarentur senatores ad Farfense monasterium noctu in Sabinos abiit comitante Cardinalium cœtu: ibique consecrationis munus suscepit. Verum cum Postea romanorum non minas tantum modo: sed etiam facta contemneret: Senatores ipsos eo populit ut petita pace magistratu se abdicarent. Romam itaque rediens ubi intelligit romanos nequaquam bono animo sed fraude in gratiam secum rediisse insidias metuit. Tybur dilabitur: fugientem romanis telis & sagittis insequuntur. Postea uero Pisas profectus nauigio in franciam contendit: regemque Lodouicum crucisignatum in Thurocos & Saracenos animat: quem constantinopolim cum exercitu profectum non secus Emanuel fraude circumuenit quam olim Corradum Sueuum: persuasum enim iniquo tempore ducere copias per deserta Syriæ: eo necessitatis eum compulit: ut lacerum exercitū difficultate & inopia rerum Antiochiam re infecta ducere coactus sit. Hanc ob rem Rogerius Siciliæ rex Emanueli in sensu classe in Græciam delatus Corcyram insulam corinthum thebas & Euboeam de imperio Emanuelis occupat duxisset eodem animo constantinopolim: in Veneti instructa in adriatico sexaginta triremium classe quo minus id faceret prohibuissent. Flexit itaque Rogerius ad littora Asiæ deo uolente. Nam tum forte Saracena classis Lodouicum regem Franciæ circumuenerat: qui non longe a portu sancti Simionis soluens Palestinam petiturus erat. Rogerius itaque Barbaros in angusto nactus oppugnat & uincit: christianumque regem cum exercitu ab interitu liberat. Interim uero classis Veneta quæ Emanueli admodum fauebat ea loca recipit quæ Rogeris occupauerat: immunitaque ac sine ullo præsidio reliquerat. Rogerius autem dimisso apud Ioppem Lodouico constantinopolim delatus: suburbia uidente Emanuele incendens: eoque uictoria delatus est: ut & aedes imperatoris aliquandiu oppugnauerit: & poma ex ortis eiusdem manu legerit. Verum cum postea inde in Siciliam incomposita classe abiret in Venetos incidens instructos: & ad dimicandum paratos ex suis triremibus uiginti amisit ægreque fuga sibi salutem quaesiuit. Interim uero Corradus Lodouicus & Baldouinus iunctis copiis animisque Damascum magnis conatibus obsident. quam urbem seruos Abraham **Damascus** fundasse constat: loco campestri naturaque aridos: sed artificio ubere atque fecundo. Ager enim effossis cuniculis: ductisque fistulis unde irrigari potest miram ubertatem præfert. Paruus amnis in regione unicus non longe ab urbis mœnibus præter labens lingulam quandam facit in qua nostri castra posuerat: unne facile cohibere ad aquatione oppidanos poterat: uerum Assyrio quodam persuadente: cui

maxime Balduinus in rebus arduis credebat castra ad alterā urbis partē transse-
runtur: q̄ diceret facilius irrūpi hostium mœnia eo loci posse utpote minus mu-
nita. Moris itaq̄ castris Damasceni repente statua nostros occupant ac muniūt
nostrosq̄ ab aquatione & cōmeatu prohibēt. Quare cū siti fameq̄ laborarent tā-
dem non sine cōtumelia oblidionē soluūt: hierosolymā Balduinus in Europā Lo-
douicus & Corradus cōminutis uariis casibus exercitibus reuertunt. Millesimo.
c. lii. salutis anno. Venerat tum Romā Eugenius excitis ad expeditionē christia-
nis qui egregio apparatu & magna ciuium charitate susceptus est. Tarracina autē
Setia Norbano ac Fumonis arce receptis quæ loca hostes ac tyranni circūquaq̄
positi occupauerant Tybur recreādi animi gratia cōcessit ubi nō ita multo post
pontificatus sui anno octauo mense quarto: die uigesimo moritur: cuius corpus
Romam latum magna: ut decebat pompa in basilica Petri sepellitur. Eius autem
iussu & impensa extructo est porticus uel restituta potius sanctæ Mariæ ad præ-
sepe quemadmodum ex inscriptione apparet.

ANASTASIUS .IIII. PAPA CLXXIIII.

ANASTASIUS quartus patria Romanus patre Benedicto abbas
antea sancti Ruffi Veliternæ diocesis ex Cardinali pontifex creatus: eo
potissimum tempore quo Alphonsus hispaniæ rex ab expeditione hie-
rosolymitana rediens moritur in eiusq̄ locum sufficitur sanctius filius cui paulo
post mortuo pro Christi fide in Arabia bellum gerenti Ferdinandus frater in æ-
gno succedit. Anastasius autem pontificatum adeptus & calicē pulcherrimi ope-
ris magnæq̄ æstimationis Lateranensi basilicæ cōdonauit: & ædes egregias apud
Pantheon quod sanctam Mariam rotūdā uocant breuī ædificauit: plura quoq̄
mente destinauerat tum ad dignitatem ecclesiæ: tum ad ornatu urbis Romæ per-
tinentia: si ei aliquandiu uiuere licuisset. Fecit tamen cum spes ex eo concepta tū
Ricardi de sancto Victore doctrina ne eius tempora ignobilia uiderētur. Ricar-
dus enim doctor insignis multa & grauius & copiose tum scripsit: præcipue ue-
ro librum de trinitate. Habuit & sermones ad populum non minus doctæ q̄ ele-
ganter. Laboratum hoc etiam tempore in tota ferme Europa fame est: Anastasio
pontifice & clam & aperte pauperibus ipsis elemosynas præbente: qui pontifi-
catus sui anno primo mense quarto & uigesimo moritur: sepeliturq̄ in lateranēsi
basilica conca porphyretica.

ADRIANVS .IIII. PAPA CLXXV.

ADRIANVS quartus natione Anglicus Albanus episcopus & Car-
dinalis ab Eugenio creatur q̄ in Nouergiam missus prædicando: & be-
ne monendo prouinciā illam ad fidem Christi redeperat. Mortuo de-
inde Anastasio. pontifex creatus: tentatusq̄ a Roma: tum precibus tum ministris
consulibus liberā urbis administrationē relinqueret: id se facturū constantissime
renuit. Instabat Romanus clerus: ut in lateranum proficisceretur faciendæ con-
secrationis causa quod etiam facere recusauit: nisi prius Arnoldus Brixianus hæ-
reticus ab Eugenio antea damnatus ex Vrbe pelleretur. Hoc autem ægre ferens
populus. Cardinalem sanctæ Pudentianæ ad pontificem uia sacra proficiscētem
uno atq̄ altero uulnere afficiunt. hāc ob rē iratus pontifex eos acerba et execra-
tione plecurus est: quoad mutata snia: & Arnoldum ab urbe pepulere: & cōsules
abdicare se magistratu coegere: relicta pōtifici admīstrādē Vrbs libera facultate.

Interim

Interim uero Gulielmus Siciliæ rex q̄ mortuo Rogerio successerat Beneuentura soburbia Ceperanum Baucumq; in Henricis de ecclesia occupat: ob quā rem indignatus pontifex regem graui anathemate notat: eiusq; ditioni subiectos omni sacramento liberat: quo facilius a rege deficeret: nullo iureiurando adstricti. Fœdericus autē primus hoc tempore ex gēte Sueua impertor creatus Cisalpinam galliam cū exercitu ingressus cum Dertonam haud satis imperio obtemperātem aliquandiu obseſſam uī tandem cœpiſſet: magnaq; celeritate Romam uersus iter statim fecit. Pontifex autem Viterbiū tum agens confirmaturus in fide ecclesiastica ciuitates circumquaq; positas Oruētum & ciuitatem Castellanam adiit. Verum cū postremo se imparē tanto exercitui cerneret: pace per inter nuncios cōposita in agro Sutrinō imperatori sit obuiam qui ex equo descēdens eum ut uerum christi Vicarium salutat. Cum uero ad urbē uenissent: & pontifex in basilica Petri Fœdericum imperii corona donaret: populus romanus clausis cū portis ne quid tumultus excitaretur per Hadriani pontem uī erumpens Teutonicos tum pōtifice præter eorum uoluntatem sentientes passim cædit. Excitus quidem tanto tumultu imperator intromisso exercitu qui in pratis Neronianis considerat: Romanos ex uaticano in urbem retrudit multis cæsis captisq; Pontificis tamen precibus imperator lenitus captiuos incolumes dimittit. Verum cum postea: ut mos est: ituri simul ad lateranum pōtifex & imperator essent fieriq; id nequaquā tuto uiderent: romanis ad arma spectantibus Mallianum simul proficiſcuntur ubi transmissio flumine per sabinos & pontem Lucanū ad lateranum peruenientes solennia persoluere. Dum hæc autem Romæ agerent: Tyburtini ad imperatorem uenientes se ac omnia ei sponte dederunt. Verū cum imperator intellexisset urbē illam ad pontificatum pertinere eandem Adriano statim restituit: neq; ita diu immoratus in Germaniā rediit. At pontifex a proceribus Apuliæ rogatus Beneuentum se contulit maioremq; regni partem sua tantum præsentia Gulielmo abstulit. Interea uero Paleologus uir quidam nobilitate insignis Emanuelis secundus imperatoris cōstantinopolitani nuncius: & Orator Anconam primo nauigio delatus terra deinde Beneuentū petiit: pontificique impatoris nomine sponte obtulit auri libras. y. millia fugaturumq; se ex Italia Gulielmū si tres maritimæ in Apulia urbes ei ex fœdere rebus bene gestis darentur. Quod ubi Gulielmus resciaisset: pontificem ad misericordiam cohortatus pollicetur non modo se restitutum quæ de ecclesia abstulerat uerū ultro quædā alia condunatur: Romanosq; ecclesiæ rebelles in officio retenturū: si utriusq; regni titulis tā citra q̄ ultra pharū positi insignior fieret. Facere id quidem pōtifici nequaquā licuit aduersantibus quibusdam Cardinalibus. Hanc ob rem Gulielmus instructo exercitu Apuliam hostili animo ingressus cū omnia ferro ac flamma cōsumpsisset in Græcos & Appulos mouens qui apud Brundisium castra posuerāt eos facile superat. Vnde Salētinī Appuliq; omnes deditionē statim fecere. Pontifex autē Cardinalibus insensus qui obstiterant quo minus pax cōponeret Gulielmū in grām recipit eidēq; utriusq; regni titulos ascripsit adhibito prius sacramento: se nil deinceps moliturū qd̄ ecclesiā Rōanā offenderet. Rebus autē ex snia cōpositis Pōtifex p̄ Cassinates Marfos Reatinos Narnēses Tudertinos iter faciens ad Oruētū tandē puenit primus Pōtificū Rōanorū: a quo ea urbs & inhabitata & cultior reddita est. Cū uero instatibus Romanis ad urbē rediisset uexareturq; a cōsulibus libertatē Romanam re-

Fœdericus.

Paleologus

stare conantibus. Arignanum petiit ubi non ita multo post moritur pontificatus sui anno quarto mense decimo: relicta magno in precio ecclesiæ Romanæ ditione. Nam & circa lacum sanctæ Christianæ multa castella munivit: & Rhadiacophanum quod nunc Senenses obtinēt muro & arce prope inexpugnabile reddidit. Horum autem temporum hystoriam scripsit satis eleganti stilo & Oratione Ricardus Cluniacensis monachus quem alii scriptores non parum laudant. Corpus autem Adriani Romam delatum in basilica Petri sepelitur non longe a sepulchro Eugenii pontificis.

ALEXANDER .III. PAPA .CLXXVI.

LEXANDER tertius patria Senensis patre Ranucio mortuo Adriano duorum & uiginti Cardinaliū suffragiis pōtifex creatur. Licet Octavianū Romanum ciuē tituli sancti Clementis præsbyterum Cardinale Victorem appellatū tres tantū subrogauerint: unde scilicet ortum est. Tum uero Alexander ne diutius seditio illa cū pernitiæ ecclesiæ Romanæ protraheret: Fœdericum Imperatorē Cremonā tū obsidentē per legatos rogat ut interposita auctoritate imperatoria seditionē tollat. Respondit ille utrūq; pōtificē Papiam ire oportere: quo & ipse proficiscetur cognoscendæ disceptationis causa. At uero cū Alexander accepto tali responso Anagniā se cōtulisset: Octavianus Signiam occupat. Tum imperator indignatus q; dicto suo pontifex non obtēperasset episcopos duos ad Alexandrum mittit qui eum non pontificē sed Cardinale appellatū ad concilium citarent: Ii autem ab Alexandro confutati & reiecti ad Octavianū statim se conferunt: eūq; Papiam perducunt ut haberent quem Alexandro obicerent. Habito deinde concilio Fœdericus Octavianū pontificē confirmat: eum que equo albo insidentē per urbem Ticiensem ducit & de more adorat. Quia in iuria Alexāder permotus præmissa admonitione Octavianum & Fœdericū anathematis uinculo colligat: litterasq; mittit ad christianæ reipū. principes & populos quibus intelligāt id a se iure ac merito fieri. Rediens deinde Romam Alexāder pōtificatus sui anno secūdo multos aduersarios in Vrbe inuenit in se cornua palā erigētes: q; Fœderici exercitus præter urbē Veterē & Anagniam oēm ecclesiæ ditionē iam occupauerat. Quare Alexāder hortante et Philippo Francorū rege Taracinam profectus consensu nauigio ad eam rē mandato Gulielmi Siciliæ regis parato in Franciā contendit: conuētūq; in Claramonte habito anathema in imperatorē & Octavianum factum statim enūciat. Dum hæc autem in Europa agerētur: mortuo apud hierosolymā Balduino tertio Almericus frater statim regnum accipit: ne ob inter regnū in tanta Barbariæ & perfidia aliquid noui exoriretur. Verum cōpositis pro tēpore rebus in ægyptios ducens Drogonē copiarū præfectum edita ingenti cede statim superat Alexandriamq; obsidet: quam Tyracinus Soldani saracenorū regis præfectus in suam potestatē fraude redegerat. Alexandrini aut cum nec diutius pati obsidionē possent: nec subiici christianorū imperio uellent: Almerico se hac cōditione cōmiscere: ut in Soldani potestatem pulso Tyracino tyrāno redigerentur. Almericus itaq; ingenti pecunia recepta: Soldano: urbē restituit: uerum cum secum fraude homo ingratus ageret nec pactum pecuniam præstaret: in eum ducens Caras urbem nūc Castrum appellatam obsidet. Fœdericus autē tyrannica potestate usus dirrepta Dertona: & Mediolanum solo æquauit: unde translata Magorum corpora coloniam: tum crediderim a Rhodulpho

Seditio

a Rhodulpho coloniensi archiepiscopo: & Cremonenses magnis incommodis affecit. Quare Veronenses Vincetini Patauini Veneti comuni piculo moti decreuerunt amplius ulla auxilia Fœderico Cisalpinā uastanti præstarentur. Fœdericus itaq; ira incensus Veronam ducens oppugnandæ Urbis causa cū eo peruenisse aliarum Urbium auxilia intellexisset retro cedens ac Papiam sese recipiens litteris & nunciis Franciæ regem adhortatur: ut tollendi scismatis causa Alexandrum secum ad concilium ducat: quo & se una cum Victore profecturum pollicetur. Apud diuonē locus est: ubi sauo fluuius a Germanis diuidit. Is locus concilii est habitus: quo Fœdericus rebus Italiæ pro tempore compositis profectus cum Octauiano est Scotiæ ac Boemiæ regibus magniq; armatorū copiis stipatus. Verū cū alexāder ad id se profecturum conciliū recusaret quod ipse nō indixisset. Turoniq; id inchoasset: Fœdericus ira ac minarū plenus in Germaniam rediens Octauianum quē Paulo post secuturus erat in Italiā misit: quo quidē Lucæ mortuo Guido Cremensis in antipapam Octauiano subrogatur. At uero romani creatis cōsulibus Alexādro pontifici amicis eum statim ex Frācia reuocāt: qui primo in Siciliā mox Romanam nauigio delatus cōgratulantibus omnibus per benigne suscipitur. Aduentu autē alexādrī Cisalpinæ Galliæ populū in spem libertatis erecti. Anno salutis millesimo centesimo. lxy. in Fœdericum sceue nimium imperantē arma sūmuunt: præsidiaq; eius ex arcibus quibuscūq; deliciūt. Verū Fœdericus cōparato magno exercitu in Italiā ueniēs p̄ter spem nulli noxiis traiecto ratibus Pado in agrū Bononiensem descēdēs copias partit: cohortes enī quascūq; Lucam misit: quarū præsidio tutus antipapa esset qui tū Lucæ erat: ipse uero cū reliquo exercitu Anconā profectus Urbē aliquandiu obsidēs: in suam tādē redegit potestatem: Interim uero Sociæ Cisalpinæ Galliæ ciuitates Mediolanū restituant ac muniūt: Laudēses Mediolanensium hostes in societatem recipiūt quo facilius Fœderico resistere possent si in eos moueret. Verum Fœdericū maior cura incessit. Mortuo. n. Gulielmo Normano Siciliæ rege: Emanuel græcus imperator legatos ad pōtificē misit q; ei pollicerentur & magnas copias in Fœdericum & nūcā mentem omnīū Græcorū cum ecclesia Romana conuenientē: ut orientalis cum occidentali eadem ligaret: si pateret: imperiū romanū antea diuisum in unum corpus religi. Legatis autē quid sit responsū haud satis cōstat: cū bellum inter romanos Tusculanos atq; albanos ortum pontificē impediuerit: quominus certum responsū legatis daret. Nā cū Tusculani albaniq; p̄dere romanis tributa immoderatus imperata recusaret in celsus ira populus Ro. reclamāte pōtifice populariter in Tusculanos mouēt. Tusculanorū remp. tū maxime gubernabat Aino comes quē Rogerius ducatu Apuliæ deiecerat: itaq; in remilitari peritus accersitis Germanis q; apud Nepeſum Sutrumq; cōsederant tāta Romanos clade affecit: ut deinceps uix se tueri mœnibus ne de hostē foris laceffere potuerint: Tū uero Fœdericus ulciscēdi iniurias: ut ipse dicebat: ab Alexādro acceptas occasionē nactus: Ancona discedēs Romā mouet: positis autē in pratis Neromianis castris irrumpere suburbium Vaticanū conatus a familiaribus Alexandri constantissime repellit. Sequētī uero die basilicam Petri incēdisset in editui furentem ac iam facem intētantē admisisset. Pontifex autē haud satis tuto in laterano cōsistens: q; iam iā irrupturos Germanos uidebat: In ædes Fregepanum ad Palladium diuertentes confugit. Tum uero Gulielmus Siciliæ rex magni Gulielmi filius audito pōtificis discrimine magnā uim pe-

cunię & triremes duas paratissimas ei misit. Instabat cū populo ro. Fœdericus cui pacem pmittebat: ut de duobus pōtificibus digniorē eligeret. altero eliminato & reiecto: quæ res certe cum tota ad fœderici nutum spectaret pōtifex noctu abiēs nauigatiōe: salutē sibi fuga quesuit: Caietam primo mox Beneuentū delatus. Expulit & Fœdericū ab urbe Roma pestis: qua passim uelit pecora: & ciues: & milites oppetebāt. Veniētī autē in Cisalpinam Galliā Fœderico impatori fœderatæ ciuitates cum exercitu obuiā fiūt quos acriter nimīū instātes detrectato certamine studiose uitās in Germaniā puenit Abeūte itaq; Fœderico Sociæ ciuitates alexandriam de noīe Alexādri pontificis nuncupatā apud Robertū Taro animi ad iacētem paribus animis impeēlaq; cōdūt: in eamq; ex oībus ciuitatibus. xv. millia hoīum ad incolendū mittūt. Diuisis agris uiritim: partitūq; in urbe locis ad ædificandum. Romani autē acceptæ cladis memores abeūte Fœderico Albā uī capiūt ac diruūt. Idem etiā in Tusculanos fecissent nī pontifex eos nunc nimis nūc execrationibus a tanto facinore deterruisset. Misit tum etiā Emanuel impator constātinopolitanus alios Oratores: qui maiora pollicebant si pontifex in sententiā suā descendisset quibus Alexander ita respōdit se nolle id in unū cōiungere: qđ olim de industria maiores sui disiunxissent. Morit̃ interim Guido Cremensis antipāpa in basilica sancti Petri q̃ Magno Fœderici p̃sidio adhuc obtinebat: cuius in locum a seditiosis quibusdā sufficitur Ioānes Sarmienlis abbas ex pānonia uir pridē furto infamis cuiq; Aino comes sibi timens ob cladē antea romanis illatam Tusculū tradidit Monteflasconem ex pacto recepturus: & uerū cum aino a Flasconēsisibus non reciperetur: recusatēq; Tusculani antipapā recipere Tusculū rediens oīno excludit. Inde uero ad alexandrū qui tum Verulis erat abiēs ius omne suū quod in Tusculo habebat ei cōdonauit. Vnde Tusculāi publico etiā decreto ac cōsilio adhibito pōtificē recipiūt: quo in loco Henrici angliz regis Oratores auditi sunt regem suum purgantes: q; falso diceret in necē beati Thomæ archiep̃i Cantuariēsis coniurasse. Hanc ob rem pōtifex cū non facile Oratoribus regis crederet in angliam duos Cardinales cū magna potestate mittit: q; re ipsam diligēter inspiceret qbus certe rex omisso hybernico bello quo erat implicitus honoris cā apud Normaniam occurrit: req; discussa ad hoc uentum est: ut Henricus iuramento adhibito cum non satis de facto constaret sese purgauerit: p̃miseritq; se p̃nitentiā p̃ nece sanctissimi uiri acturū: cuius etsi fuisset insons atq; inscius occasionē tamen p̃stittisse sit uisus q; uiuētē similitate & odio persecutus sit. Additum præterea ut. cc. milites hierosolymam mittetet: qui suis auspicijs suaq; impēsa per annum cōtra saracenos dimicaret: ut ipse triennio cū quanto posset exercitu cōtra Barbaros bellum gereret libertatem ecclesiasticam in suo regno tueret: appellationibus ad curiam romanam factis non aduersaret̃. His autē rebus iureiurando confirmatis regni Anglici titulū in se atq; in heredes suos trāsferri meruit: pōtifex ānuēte. Hinc autem obseruatum est ut oēs Anglici reges a romano pontifice regni iura regnoscant. Alexander autem diu cum romanis colluctatus: cum diceret se urbem eorū pace ingressum nil amplius q̃ rem diuinā curaturum: omilla eis cura rerum secularium: cum id etiā non impetraret Segniā proficiscit̃. Ibi auditis legatis qui ex anglia uenerant cognitisq; beati Thomæ miraculis eum in numerum sanctorum refert. Fœdericus autem in Italiā per montem Cimisiū rediēs Seculam do-
lo captam diruit. Astenses timore percussos in deditionem accipit. Alexandriam
men. iiii.

mense.iiii.graui obsidiōe prēmēs magnū incōmodū ab errūpentibus accipit: po-
 stea uero pertelus longitudinē laborū in die paschatis obsidionem soluens Papiā
 uenit. Vbi de pace Italiæ est actū interposita pontificis auctoritate quā Venetī
 cum imperatore Constātinopolitano antea sentiētes libēter amplexi sunt: obuiō
 latum a Græcis ius gentiū. Hēricū. n. Dandalū ciuem suū legatū ad Emanuelem
 missum tādiu cādentia ænea inspicere coegere quoad oculoꝝ aciem amittere: In-
 terea uero Almericus hierosolymitanus rex Cairum obsidens quīs spe potiū dæ-
 urbis non careret: tamen ingenti pecunia accepta obsidionē soluit: in Ascalonam
 mouens: quā paulo post re itē infecta reliquit: q̄ cōmeatibus indigeret: quodq̄ et
 milites fessos diutino & graui labore cerneret. Domū autē rediens cum nō diu su-
 peruixisset moriens filio Balduino regnū reliquit: qui & si lepra ac quidem uehe-
 menti laborauit: regnū tamen cōstantissime ac prudentissime gubernauit. Alexā-
 der aut pōtifex cum iam pacata esse oīa existimaret Alexādrīæ nouæ urbi episco-
 pum dedit. anno salutis millesimo. clxxv. Verū non ita diu Fœdericus in Italiā cū
 magnis exercitibus descēdens omnia statim infesta reddidit: Mediolanēses tamē
 adiuuantibus locis oībus eius copias ita atriuerē frequentibus præliis ut Paulū
 abfuerit quin ipse quoq̄ imperator subfosso eius equo interficeret. Ex Papien-
 sibus aut & Comēsis qui imperatori fauebāt multi desiderati sunt: ipsum uero
 Papiensem ep̄m pallii & ferendæ crucis dignitate priuauit pontifex: q̄a in partes
 imperatoris declinauerat. Tum uero Fœderici procures arbitrati id ei accidisset:
 q̄ ecclesiam dei persequeret palā minari se in patriā redituros omīssa tam iniqua
 militia impropere cū pōtifice in gratiā rediret. Dū itaq̄ pax in Italia tractaretur
 in locū Noradīni Saraceni regis demortui Saladinus uir fortissimus sufficit: qui **Saladin⁹**
 rege ægypti armis capto atq̄ occiso: ægyptū statim ac Syriā suo adiecit imperio.
 In christianos deinde mouens nequaquā certe talī fortuna usus est: nam primo præ-
 lio apud Ascalona secūdo ad Tyberialē duce Balduino superat. Cōparatis deīn-
 de copiis cōtra Emanuelē in Ciliciam p̄fectū exercitū mouet: quem simulata fu-
 ga in angustas conualles protractū superat & capiteaq̄ cōditiōe omittit: ut quæ
 in Asia cœperat statim dimitteret. Conuenerat iam Venetias Alexāder cōponen-
 dæ pacis Italiæ cāreo & Fœdericus accedens in uestibulo sancti Marci pontificis
 pedes exosculatur. Simul deinde ad altare maius p̄fecti dataq̄ salute de fœderi-
 bus pacis inter se multū diuq̄ collocti sunt: quæ postea sequētī die ex sententia
 confecta est. Abiens deinde imperator cū bona pōtificis uenia Rauēnam primo
 mox Bertonoꝝ se contulit: quod oppidū cū retinere ob opportunitatē loci insti-
 tuisset rogatu Alexādrī ecclesiæ tandē restituit. Abiēs quoq̄ Venetiis Alexāder
 cū triremibus. xiii. Gulielmi Siculi & .iiii. Venetoꝝ ornato ob beneficiū acceptū
 eoꝝ summo magistratu insignibus q̄busdā & muneribus Sipontū primo uētis de-
 latus atq̄ inde Troiā & Bāuentū per Cassinēsem saltū anagnīā se cōtulit. Vbi nō
 diu immoratus Tusculum petens: de abrogandis cōsulibus agere cum Romanis
 cepit anteq̄ pax cōponeretur: uerum quia res in .l. annum protracta tolli difficil-
 lime uideretur: pacti sunt: ut nō prius electi a populo cōsules magistratū inirent:
 q̄ in uerba pontificis iurarent se ecclesiæ Romanæ fidelissimos fore: nihilq̄ unq̄
 molituros quod dignitatī pontificiæ obesset. Hoc itaq̄ modo rebus compositis
 pontifex tertium Romam p̄fectus prodente obuiam gratulationis: & honoris
 causa: honoratissimo quoq̄ concilium statim in laterano celebratum: ut mores

curia iam nimia licentia labefactatos componeret: tum uel maxime: ut decerneretur: sub anathematis pcena: ne quis ferrū ligna armaue infidelibus: & a religione nostra alienis importaret. Moriens hoc fere tpe Emanuel constantinopolitanus imperator Alexiū filiū haredem imperii reliquit Andronico græco regia progenie tutore dato: qui aliquot annis imperiū sapiēter & summa cum fide administravit: eius quoq; consensu Philippus Franciæ rex agnetē filiam adolescenti in matrimonium locat. Balduinus item quartus hos noīs hierosolymitanus quo rem suā stabiliorē redderet sororē sybillam Gulielmo Montisferrati Marchioni cognomento Longaspata uiro in re militari præstantissimo in uxorem collocat: arbitratus si opus esset Gulielmum ipsum cum aliis christianis principibus rei suæ laborantē opē statim allaturum. Interim uero Alexander post longos & assiduos labores cū iam quieturus a tyrānicis perturbationibus uideretur pontificatus sui anno. xxi. die decimonono Romæ moritur: sublati prius e medio quattuor scismaticis pontificibus quorum seditionibus ecclesia Romana fere subuersa est.

LVCIVS .III. PAPA. CLXXVII.

LVCIVS tertius natione Tuscus Luca urbe gente nobili oriūdu: omnium cōsensu eo tēpore pontificatum iniit: quo Andronicus græcus quē diximus Alexio pupillo tutore datum pulsus latinis qui puero fauebant constantinopolitanum imperiū usurpauit: necato in undis puero dum laxandi animi cā paruo nauigio huc illuc temere dilabitur. Præterea uero ne facinore partū tyrānidem amittere facinus haud paruū addidit: nam proceres omnes quorū uirtutem suspectā habebat breui interficit. At uero Gulielmo Longaspata hierosolymis mortuo Balduinus rex nepotī cōsulturus Sibyllā nouo marito collocat Guidoni Lusigniano e Pictauorum gente oriūdo: hac tamē lege: ut se mortuo Guido pro nepote Balduino quoad pueritiā supergrederet regnū gubernaret: illudq; deinceps nepotī traderet. Agebatur hæc omnia Lucii pontificis auctoritate: qui ad christianā rēp. pertinere arbitrabat: principes aliā q̄ maxime inter se beniuolentia & affinitate cōnexos esse: quo facilius Saracenis & Thurcis in bello resisterēt. Is tamen ex urbe deiciē dum fauētibus qbusdam ciuibz Romanis abolere cōsulū nomen annitit. Fautoribus eius in urbe depræhensis effossi oculi sunt. Accepta aut tam insigni contumelia pontifex Veronā pfectus cōcilio habito & romanorū licētiā ac superbiam improbauit: & principes oēs christianos adhortatus est: ut nostris in Asia pro fide Christi laborantibus succurreret. Maxime uero cū seditione principū nostrorū hostes frātī duce Saladino hierosolymitanū agrum popularētur. Nam pulso Guidone Lusigniano ab administratiōe regni ob superbiam: Bertrādo comite Tripolitano tutore designato ad arma ciuilia res ipsa spectare uidebat. Non destitit tamē pontifex & litteris & nūciis eos adhortari: ut positis similitudinibus una mēte eodēq; animo tādīu hostibus resisterēt: quoad nouæ copiarū in supplemētum militiæ submitterētur. Iā. nīnīstāte Heraclio patriarcha hierosolymitano: qui primo Veronā eius rei cā ad Luciū uenerat deinde ad Philippum Fraciæ regem accesserat milites cruce signati ad tantā expeditionem mittebātur. Verū Gulielmus Siciliæ rex iniquo tpe iniurias latinis ab Andronico constantinopolitano imperatore illatas ulturus: cū armato exercitu in Graciā traiciens oīa perturbauit: nam & Thessalonicā Macedoniæ urbem uī cepit: & multas Graciæ thraciæ ciuitates uariis calamitatibus affectas ptim cepit: ptim diripuit

Saladin

ripuit: nūq̃ occurrēte Andronico & diis & ciuibus suis infesto: p̃pterea qđ mul-
tos occiderat pl̃xrosq̃ exilio damnauerat. Hac uero necessitate impulsī & coacti
cōstātinopolitani ciues Isaac quendā regia progenie ortū e peloponnesso ad im-
periū uacat: qui Andronicum p̃lio superatū & captum uariis cruciatibus interfe-
cit. Quo sublato Lucio pōtifici haud difficile fuisse Gulielmū regem pace cum
Isaac cōposita impellere pollicitationibus & pr̃miis ut in Asiā traiceret. Verū
dum ob hanc rem nūciū ultro citroq̃ mitteretur. Lucius uir optimus pōtificatus
sui: anno quarto: mense secūdo: die decimoctauo Veronæ morit̃: sepeliturq̃ ma-
gna adhibita pōpa ante altare cathedralis basilicæ. Hic autē pōtifex non imemor
patriæ suæ eam multis muneribus: tum diuinis: tum humanis ante mortem orna-
uit. Ab imperatore. n. Fœdrico quo cum in pace uixit obtinuit ne hetrusci alia q̃
moneta Lucensi uterentur: quemadmodum Longobardi solam Papiēsē admit-
terent signatam imperatoria nota: nam Cīsalpinos iam antea pontifex Imperato-
ri cōciliauerat. Scribit Ptolomes Luciensis & Petrum comestorem: qui hystoriā
utriusq̃ testamenti conscripsit: & Ioachinum Abbatem in Calabrya apud mona-
sterium Floris ab eo conditum in precio: tū fuisse doctrina & diuinandi arte: quā
sub bambagibus quibusdam pr̃seferabat.

VRBANVS .III. PAPA CLXXVIII.

VRBANVS tertius patriā Mediolanēsis patre Ioanne e gēte Cribel-
la: pontificatum iniens reuocare ad cōcordiā christianos principes pri-
mo annixus est: ne disidētes a barbaris opprimeretur. Verū mortuo Bal-
duino. iiii. lepra laborante nō potuit Tripolitanus comes tutor Balduini. v. desi-
gnatus curā eius suscipere Sibyllia pueri matre Guidoneq̃ Lusignano phibenti-
bus. Nō sup̃uixit diu puer: octauo enim mense post patrē morit̃: cuius mortē tam
diu occulauit mater donec largitionibus ac blāditiis in sñiam sui ipsius deducto
patriarcha & p̃ceribus Guidonē creari regē obtinuit. Tulit eam qđem rem gra-
uiter & iniquo aīo Raimūdñs Tripolitanus oomes: atq̃ quo ei facilius ulcisci in-
iurias liceret: inducias cū Saladino paciscitur. Hoc itaq̃ mō Tripolis & tiberiæ
dis & Galileæ principatus a Christianis auulsus est. Raimūdo. n. Comititū pare-
bant ob uxore quā nup̃ duxerat. Et ne quid Saladino deesset occasiōē belli gerē-
di enixe querēti Montis regalis xp̃ianus princeps qui ultra Iordanē longe ac latē
imperitās: annonā & qđem abūdantē hierosolymis perpetuo subministrabat: in-
ducias temere uiolauit. Hanc ob rē Saladinus uenisse t̃ps ratus quod maxime ex-
pectabat: cōparato ingēti peditū atq̃ eq̃tū exercitū Ptolomaida castra ponēs cū
tēplariis in pr̃sidio positīs acerrime dimicāt: fuisse superiores templarū optimo
tū quoq̃ de suis occisōnā & magister militiæ & pl̃xriq̃ alii consilio ac manu pro-
pti eo p̃lio eecidere. Auxit exercitū Saladinus & a calamitate aīum sumens tem-
plarios magis magisq̃ urget. Hanc ob rē Raimūdñs haud satis Saladino credēs
tiberiadi uxore relicta: quā firmissimo pr̃sidio munierat Tripolim: reuersus in-
gratiā cū Guidone rediēs barbarorū inducias cōtempnit. Quare Saladinus belli
gerēdi occasionem nactus: ptolomaida omīssa in tiberiade suo iure mouet. Instā-
tibus itaq̃ christianis oībus maxime uero tēplariis ut exercitus in hostē ducere
tur: Guido rex in Saladinū mouens: qui loco irriguo & ameno castrā posuerat
repulsus ab hoste haud lōge castrametatus loco iniquo & arrido sequenti die ad
pugnā cōpellit̃: ac magna clade superatur laborantibus siti christianis. In tā uero

liniſtra pugna capti fere oēs principes ſunt maxime aut Guido rex & Téplariorū magiſter. quorū de numero multi ſecuri pcuſſi ſunt. Hæc itaq; uictoria potius Saladinus ac onē ppere duxit: quā ſtatim xpīani dedidere: cū ſingulis ueſtimētis abire pmiſſi. Eadē quoq; fortuna uſus beritum bibliū ac maritima oīa occupat: ſoli Aſcalonitzæ munitionibus fiſi rñderunt: ſe nō niſi poſt captā hieroſolymā deditio- nem facturos. Multum certe Salidini humāitas & fides xpīanis obſuit. Nemo. n. (adeo ſe æqualem oībus prædebat) eius imperium aſpernabat. Is itaq; Aſcalonā mouens decem dierum oppugnatione eam his cōditionibus in deditio- nem accepit: ut reddito Guidone rege & téplī magiſtro: quos in uinculis habebat: ciuitatē deditibus incolis acciperet: Vt hæc autē deditio q̄ primū fieret. Saladinus pperebat: quod iam Tīrum pueniſſe Coradum intellexerat Montisferrati marchionē cum claſſe ab Iſaac imperatore conſtantinopolitano accepta: cuius ſororem nup in uxorem duxerat. eoq; peruēturum breui ſuſpicabat Gulielmum ſiciliæ regē cū triremibus. xl. At uero Thurci cū intellexiſſent tāta cum gloria chriſtiāos a Saladino ſuperatos æmulatione glorię moti Laodiceā proſecti urbe recepta in Antiochenum agrum deſcēdunt: quo in loco a chriſtianis tanta clade ſuperati ſunt quā tam ſaladinus chriſtiāis intulerat. Oppugnabat tum ſaladinus Urbē hieroſolymitanā & quidem acriter: quam tandē ii qui in præſidio erant deſperatis ſuppetiis hac cōditione dedidere octauo & actuageſimo anno poſtea q̄ a Gothifredo capta fuerat: ut tantū abeuntī cuiq; ferre liceret: quātum ſuis tantummodo humeris ſuſtinere poſſet. Migratium chriſtianorū: pars Tīrum: pars Antiochiā: pars Alexandriā delata eſt. Inde uero multi deinceps ſicula claſſe in Italiā delati ſunt. Saladinus autē hieroſolymā ingreſſus Campanas primo e turribus deiecit: mox baſilicas oēs præter Salomonis téplum prophanauit: quod priuſq; igredereſ aq; roſacea lauſſe ferūt. Manſere hieroſolymis chriſtiani Aſiatici Syriani Armeni Iacobitzæ Georgiani Græci: permittēte Saladino: q̄ relicto eo loci firmiſſimo pſidio tūcum propere ducit: quam Gulielmus publico cōſilio auxiliūq; defendendā accep- perat. Hic itaq; Siculæ claſſis auxiliū frætuſ Saladinū ab urbe repulit. Verū cū poſtea cōſtaret hominem ferocem Antiochiā oppugandæ urbis cauſa proſectū Urbanus pontifex q̄ omnibus uiribus annixus fuerat ne hieroſolymæ caperent Venetias cōparandæ claſſis grā pſciſcēs: dolore animi quē ex calamitate xpīāorū accipat Ferrariæ in itinere moriſ pōtificatus ſui anno primo: menſe. x. diē. xxv.

GREGORIVS .VIII. PAPA CLXXIX.

GREGORIVS octauus patria Beneuentanus ſummo omnium conſenſu pōtifex creatus: ſtatim nuncios & litras ad principes chriſtianos: mit- tit: ut eos cohortatus: ut uiribꝫ omnibus una ſecum cōparato exercitū terra mariq; hieroſolymam ab hoſtibus captam recuperarent: quo uero id libe- rius fieri liceret ipſe Piſas ſtatim proſciſcitur: ut compoſita inter piſanos & Gen- uenſes pace utruq; populū bello Maritimo præpotentem in ſanctam expeditio- nem concitaret. Verum dum hæc intentione cura uir ſanctiſſimus agit Piſis mori- tur: pontificatus ſui diē quinquageſimo ſeptimo.

CLEMENS .III. PAPA CLXXX.

CLEMENS tertius patria Romanus patre Ioanne cognomento Scho- laris pontificatum iniens ſtatim de bello in ſaracenos gerēdo edictū pro- ponit. Nam Saladinus ſecūdā uictoriæ fortunā ſecutus iam ciuitates quinq;

quinque & .xx. de principatu Antiochæo coeperat: ipsamque Antiochiâ corrupto largitionibus patriarcha denique occupauerat. Hâc ob rem moti christiani principes bene admonente pontifice arma sumunt: quorum de numero præcipui fuere Fœdricus imperator Philippus Fraciæ Ricardus Angliæ reges & Oddo Burgundiæ dux subsequentibus multis episcopis archiepiscopisque. Veneti quoque & Pisani paratissimas eduxere classes Venetæ præfuit archiepiscopus Rauennas Pisanæ Pisanus præsul. Gulielmus autem siciliæ rex pacato a piratis mari annonam oisariâ ex siciliâ & Apuliâ perficere tibus subministrabat. Frisones præterea Dani & frandræses cum .l. triremium classe inter nauigandum ad aphiicâ litora flectentes saracenos magnis incommodis afflixere capta: ac direpta Siluna eorum urbe. Bella autem Poloniæ rex salutis christianorum consulens Vngariis pacem dedit: quo omnibus proficisci facilius ad tantam expeditionem liceret. Tyrum iam puenerat oēs indeque paribus animis eptolomaida mouerant urbemque oppugnabant: cum supueniente cum magno exercitu saladino: & attergo & a fratre eodemque contra hostem dimicare necesse fuit. Pugnatum est diu atque acriter: & iam ad christianos uictoria inclinabat cum equus e manibus gregarii cuiusdam elapsus christianis fugiendi initium fecit arbitratibus suos in fugam uersos. Verum gaifredus Lusignius ad custodiâ castrorum relictus eruptione facta & hostes repulsi & suis animam ad resistendum dedit. Cõstat tamen ex christianis ad duo millia eo die cesos fuisse. Perierunt ite ex acceptis uulneribus templariorum magister & Andreas Bremensis comes. Durante autem diutius obsidione tanta fame obsidentes oppulsi sunt: ut et ab hoste annonam peterent. Quare saladinus bene gerende rei opportunitatem nactus castra regis oium copia refecta sine ullo custode dimisit: ad quam diripenda cum passim nullo seruato ordine christianis accurissent. Saladinus rediens multos incautos & nil tale opinantes opprimit. Non deseruit tamen tam grauem & diutinam obsidionem christianis: licet ad cætera mala dysenteria quoque in castris laboratum sit: quoque morbo & Sybilla guidonis uxor & quatuor filiis: quos ex ea susceperat in castris perire. Interim uero dum hæc in Asia agerentur Guilielmus Siciliæ rex Panormi moritur cuius regnum ad ecclesiam recidebat nullo legitimo herede relicto. Licet in insula perceres Tancredum statim sufficere ex Rogerio Normano & pelice quadam genitum hominem certe tantæ socordiae: ut eum Gulielmus negaret ex rogerio genitum. Repetiturus itaque sua iura Clemens pontifex copias eo celeriter militum quibus dum Tancredus resistit rapinis & cedibus omnia repleta sunt. Mouerat iam copias suas in hostes christianis nominis Fœdricus & per Vngariam iter faciens thraciâque iam Constantinopoli puenerat: quem certe Isaac impator eius potestatem ueritus traicere Bolcho: statim adhortatus est. Transmissis itaque copiis Fœdricus instat et lris & nunciis Clemente & Philomena urbem de Thureis capit: & agrum Iconio adiacentem populatur: & Armeniam minorem in partem suam redigit. Verum dum lauadiam rapidum amnem inexplorato ingreditur inundis perit. Tum uero eius exercitus in Antiochenum agrum delatus partim morbo partim fuga consumptus est. Philippus autem Ricardusque reges gallico tyrrænoque pelago Messanâ simul delati uaria fortuna deinceps usi sunt. Nam philippus prospera nauigatione usus eptolomaida portum attingens christianorum exercitum & auxilium. Ricardus uero tempestate in Cypri delatus: cum a grecis portum prohiberet insulam uis ingressus expugnata spoliataque firmo suorum comuniens presidio Ptolomaidem tandem in castra puenit. Oppugnabat tum acriter urbs sed inerat ualidum Saladini presidium: quo quidem per sepe errupente christianis magna incommoda recipiebant. At Clemens omisso tamisper Tancredo donec christiani contra Saracenos dimicantes me-

liorem fortunam nauisceret: ad componēdas res ecclesiasticas animum adiecit: nam & mores clericorū quorūdā nō satis p̄batos seueritate sua emēdauit: & claustrū scī Laurētii muros ex rta ædificauit: & Laterāi ædes nō mediocri ip̄ēla restituit: Tēplūq; uermiculato ope ac musiuo exornauit: Moriēs deīde haud ita multo post pōtificat⁹ sui an. iiii. mē. v. i basilica lateranēli sepellit: ducta ī gēti fūeris pōpa.

CELESTINVS .III. PAPA CLXXXI.

Tācredus **CELESTINVS** tertius patria Romāus patre Petro cognomēto bu bonis pōtificatū adeptus ægreferēs: Tācredū regno Sicilię potiri: cōstātiā rege Rogerio natā occulte e mōasterio panormitano: eduxit eāq; licet deo dicatā Hērico. yi. Fœderici barbarossæ filio dispēsatiōe ap̄lica ī matrimoniū collocauit. Hac cōditiōe ut regni Sicilię cis & ultra pharū dotis noīe repetere: reseruato cēsu q; pōtifici feudatario iure quotānis solueret. Hac autē beneficētia motus Hēricus Tusculū qđ ipsæ firmo p̄sidio munierat: Celestino redidit: qđ Romāi pōfifice acceptū adeo dirīpuere euertere q; ut saxa demolite urbis ī capitolio usq; ad multā ætatē in memoriā tātæ cladis seruata sint. At uero Hēricus & cōstātia Neapolī oppugnātes soluere obsidionē coacti sunt peste exercitū populātē xp̄ani at̄ qui biēnio ptolomaidē obsiderāt tandē eā dedēte p̄sidio receperunt his cōditionibus: ut & pars dñicæ crucis: q; superius amissam diximus a Barbaris redderet & eisdē cū singulis uestimētis abire līceret. At uero cū dñica crux nō reperiret multos e Barbaris Ricardus trucidauit. His itaq; malis p̄territus Saladīnus desperāsq; posse reliq; tueri q̄rūdā urbiū mōeniā demolitus de reddēda christianis hierosolyma cogitauit: qđ certe ne faceret: discordia inter Philippū Ricardūq; orta de principatu inter se cōtēdentes effecit. Verū abeūte ex Asia Philippo simulato interī morbo Ricardus maiore aīo rē bellicā deinceps aggredit: eo potissimū tpe quo Corradū Mōferratū Tyri in foro agentē Sicarii duo arfacidas saraceni uocāt gladiis cōfodere deuoti prius ac iurati se hostes oēs suæ sup̄stitionis ea rōne interfecturos: Ii autē postea de fuga retracti exq̄sitiſsimis cruciatibus sunt interēpti. Hēricus uero Cāpanię comes Isabella regina in uxorē ducto Tyri dominatu potitus ē. At Ricardus Guidonē Lusignianū blāde eū appellādo in eam snīam tandē adduxit ut sibi regni hierosolymitani iura pmitteret: quē titulū anglici reges adhuc usurpāt. Auētus itaq; aīo Ricardus obsidere hierosolymā instituerat. Vex in itinere a Saladino extremū agmē carpente uexatus: cum ī iniquo loco decertare necesse esset: hostem magno suorū incōmodo tandē superat qui postea nō lōge a Bethleē munitissimo loco castrametatus intercipere comeatus instituerat: quo minus ab Aegypto ad xp̄ianos hierosolymā obsessuros īportarent. Ob hanc itaq; cām & ob hyemē quæ iam appetebat: Ricardus relicta tam necessaria obsidiōe ad q; pontifex eū cōtinuo subministratis pecuniis aiabat. Ascaloniā concessit quā pariter & Gazā a Saladino antea deletas instaurauit. Dilabētibus dein de passim maritimis copiis: Pisani in adriacū delati Polā capiunt eo loci hibernaturi. Hāc ob rē Veneti aucta maiore īmodum sua classe Pisanos Polā eiiciunt ut bēq; diripiunt: eos quouis in loco p̄secuturi nī Celestinus reīpu. xp̄ianæ cauens utrūq; populū ad pacē cohortatus fuisset. Instabat iā uer & mouere copias hierosolymā Ricardus instituerat: cū subito nunciatū est Regē Franciæ Nomāniā ea mēte uexare: ut in Angliam traiciēs regnū illud fratri Ioāni acquireret. Mutata itaq; sententia Ricardus pacem cum Saladino cōponit his conditionibus: ut sibi omnia

omnia p̄ter Tyrum & Ptolomaidē haberet: reliqua aut̄ quæ in pt̄ate christianoꝝ remanerēt nequaquā uexaret. Ictis hoc mō Fœderibus Ricardus in Europā rediēs ab hostibus capiē. Redēptus aut̄ ingenti pecuniæ uī tandē in Angliā pficiscens sæpe cū rege Franciæ decertauit in clamāte pōtifice: q̄ suo ac xp̄ianorum oīum in quo tpe tm̄ certamen excitassent. Maxime uero quod Saladino mortuo tū maxime recuperari hierosolyma posset. Ferūt Saladini uiri clarissimi tropheū hoc in fu Laus nere habitū. Eius. n. interior tunica lācea suspēsa ante funus deferebat p̄cone cla Saladini mante. Saladinum Asiæ dñatorē ex tanto regno tātisq; opibus nil aliud secū ferre. Dignū sane tāti principis spectaculū: cui nil aliud ad summā laudē defuit q̄ xp̄i character. Tum uero Saladino mortuo Celestinus in magnā recuperādā hierosolymæ sp̄e ueniens: Henricū imperatorē q̄ mortuo Tācreo regnū Siciliæ occupauerat: ad bellū Asiaticum adhortat: qđ cum ipse obire posset eo Māgūtinum archiep̄m & Saxoniz ducē cum magnis copiis p̄pere mittit. Idē quoq; fecisset & Franciæ rex in saraceni Mauritanā incolētes in ulteriorēq; hispaniam traiciētes capto rege castellæ Beticæ oīno cœpissent: quæ hodie Granata dī. Non. n. quieturos Barbaros Galli arbitrabant̄ tanta uictoria elatos: sed illaturos bella finitimis hanc itaq; ob rem militē in europa retinebāt. Germani uero in Asiā traiciētes & Beritū a saracenis destitū muniuere: & Ioppē obsidione pressam liberauerunt petitori deinceps hierosolymā: in Celestino tū mori cōtigisset pontifice sanctissimo & q̄ nil in uita p̄termisit: quo terra sancta ita. n. hierosolimā uocāt recuperare. In tantis aut̄ pturbationibus rerū tantoq; sumptu bellico ædes ægregias cū apud sanctū Petrū tum ad lateranū ædificauit: qua recipi pontifices p̄comode possent. Extāt adhuc in laterano ualuz æneæ e regiōe sancta sanctoꝝ suo iussu suaq; ipen sa fabrefactæ. Præterea uero ciuitatis nomē Viterbio dedit ecclesiāq; eoꝝ cathedralē fecit Tuscanēsem & centūcellensem ita in eandē trāsferēs: ut unus ep̄s omnibus p̄fficeret. Morit̄ aut̄ Celestinus pōtificatus sui anno. vi. men. vii. die. xi. sepelliturq; in basilica Petri bonis oībus pre dolore: & desiderio hoīs lachrimantibus.

INNOCENTIVS .III. PAPA CLXXXII.

INNOCENTIVS tertius patria Anagninus patre Trāsimundo e familia comitū: uir ēt añ pōtificatū doctrina & moribus insignis a Celestino in numeꝝ cardinaliū refert̄: quo mortuo in eius locū oīum cōsensu pōtifex sufficit. Hic at̄ statim ubi magistratū inuit bello asiatico aīum adiiciens Germanos pp̄ Hērici mortē in Asia tumultuātes retinere in officio lris nūciis p̄hemis pollicitatiōibus conatus ē. Verū id qđem frustra tētauit germani. n. nemi ni obtēperātes relicta Asia in Europā cum maximo xp̄ianorū detrimēto trāseūt: potissimū uero Ioppensiū in quos oī ope destitutos delati turci saraceniq; et deditiōē facturos uī captos ad unū oēs interfecere euerſa statim a fundamētis urbe. Orta & in germania seditio nō parua est. Cū pars electorū Othonē Saxoniz ducē: ps Philippū Germanū hetruriæ ducē quē Hēricus tutorē filiū moriēs reliq̄rat impatorē optaret. Et ne qđ malī ad pturbāda oīa deesset. Rex Franciæ Philippo: Othoni rex Angliæ fauebat. At uero Innocentius ne tumultu oīa complerētur. Othonē impatorem cōfirmat legitime ab his ad quos p̄tinebat electum nō destitūtū Philippus ob hāc rem & hetruriā in Italia & Sueuiā in Germania firmo p̄sidio munire. Idem fecit & cōstātia Henrici uxor q̄ Fœderici. ii. filiū sui adhuc pueri Siciliæ regnū cis & ultra pharū præter cōditionem sexus ad propulsandā uim

hostium constantissime muniuit. Increbescētibz itaq; hoc modo discordiis: nō omittendū bellū Asiaticū Innocētiū ratur: sua auctoritate & Bonifaciū Mōtis ferrati Marchionē & Balduinū Flādriz & Henricū sancti Pauli & Ludouicū Sa baudiaz cōites in saracēos mouit. Ii at oēs cōiūctis copiis Venetias delati nō pri^o Venetos ppulere classem in turcos & Saracenos armare: q̄ polliciti sunt oēs pari bus aīs Iaderā q̄ iteq; ad Vngaros defecerat recuperaturos. Cōparata itaq; classe & tergestinos mare infestātes cōpescunt: & Iaderenses post lōgā obsidionē capiunt. Agebant hęc in sinu adriatico: cū Alexius Isaac fratrē īperatorem cōstātinopoli tanū quo latini amicissimō usi sunt īperio depulsi: & captū oculis in uincula cōie cit: hęc ob rē Alexius adolescens Isaac filius ex fuga incastra pueniens opē p p̄e cōtra tyrānū petiit: q̄ pfecto hac cōditiōe ei cōcessa ē: ut grēcā ecclesiā Ro. subiū ceret & auri marchas. xxx. milia p̄solueret ob dāna q̄ olim Emanuel īperator Ve netis Franciscq; intulerat. Hoc at mō īctis fœderibus ab Iadera mouētes: dū Cretā

Bonifaci^o p̄ter labunt eā puer Alexius in deditiōē accipiens Bonifacio Montisferrato sibi cognatiōe cōiūcto cōdonauit. Inde uero cōstātinopolim pfecti dū terra mariq; urbē oppugnāt Theodorū lascarī Alexii tyrāni genē: erūpere conātē intra moenia retrudunt. Urbēq; bīduo cōtinuata oppugnationē uī capiūt. Aufugerat noctu Alexius relicto magno auri pōdere apud hīrenē uirginem deo dicatā. Redeūtes itaq; in urbē p̄ Isaac & filius Alexius nō diu supuixere. Pater. n. morbo filius aut ueneno petitus interiēre. Interea uero Bonifacius Mōferratus regno thessalię po titus cū pecuniā indigeret suadēte Balduino accepta ingenti uī auri Cretā Vene tis dedit. His at pecūiis fretus Bonifacius Hadrianopolī a tyrāno pressam oppu gnās & Valachos olī Ro. ulteriores Danubiū ripā incolētes & Vulgaros uīcinos in se exiuit. Multitudinē itaq; hostiū timens cōstātinopolī petiit Soldano Iconiū iturus obuīā q̄ Satellia urbe græca capta maximis calamitatibus xpianos quoti die uexabat. Innocētiū aut tot hostibus undiq; laceratis cōq̄sītū undequa; mī litē cōtinuo submittebat. Qui ubi accepit Hilminolinū maxia classe in hispaniā traiecisse: Toletūq; oppugnare: publico edicto oēs q̄ ferre arma possent ad extin guēdū tm̄ incēdiū cōcitauit. Cōuenerant eo multi Galli opē hispanis allaturi qui statī in patriā redieret: ubi aduentū suū hispanis minime gratū sensere. Hanc ob rē Hilminolinus utrāq; hispaniā incredibili celeritate hostilē ī modū puagatus Are latū ulq; & Auenionē pueniens cædibus oīa & populatiōibus cōpleuit. Hac aut calamitate p̄citi q̄tuor hispaniæ reges Castellæ Aragoniæ Portugalliæ & Naua ræ copiis simul iūctis cū Saraceno cōgressi maximā uictoriā adepti: nil p̄ter gra natā Hilminolino reliq̄re. Obortatū apud Tolosam hæresis est: q̄ Innocētiū p̄cu rāte b̄tūs Dñicus q̄ postea in sanctos relatus ē mira celeritate cōpescuit: adiuuāte etiā Simone Mōforti. Nō. n. disceptatiōibus uerborū tm̄ uerū et armis opus fuit: adeo inoleuerat tāta hæresis: Otho interim Romanorū īperator ubiq; a Philippo supatus cū in Agrippina colonia obsideret eruptionēq; infelicitē tētaffet a Co loniēsisibus excludi: q̄ statī Philippo deditiōē fecere. Nō diu tm̄ supuixit Philip pus a comite nāq; palatino insidiis petitus necat. Cognita uero huius morte Ger mani ducē Saxoniū īperatōrē deligūt Othōnē. y. appellatū: quē Innocē. sequētī anno Romæ coronauit. Veneti at tū maxie rei maritimæ studētes: cum obire oīa publice nō possent: priuatis et ciuibz negociū dedere: ut q̄s uellent insulas occu parent: mō in fidem rei permanerēt. Vnde multi ciues insulas Ionii & Egei occu parunt.

Cretam

Veneti

parunt: publicę tamen Corcyram Mothoniũ coronã in suã redigere ptatę. Otho uero quę diximus ab Innocętio coronã impiĩ suscepisse cõtra ius falsq; occupatis Mõteflacone Radicopheno multisq; ecclesię romanę oppidis: in regnũ neapolitanum mouens id adolescenti Fœdrico secundo sublaturus: cuius ob ætatem curam tutores adhuc gerebãt: irã pontificis in se concitauit a quo & anathemate notat & impiĩ titulis priuat: cũ mõitus ut ab iniuriã discederet parere deserit. Hęc ob rem Boemię rex cũ Magũtino Treueręsi archiep̃is Lancrauiõ Turingiã atq; austriã ducõ suadente Fœdericũ secũdũ Siciliã regem uigessimũ agentę annũ romanorum imperatorem deligunt. Otho itaq; in Germaniã rediēs paternę ditio- ni consulturus Innocętiõ recuperandi oĩa quę in Italia cõperat facultatę dedit. Veneti aut̃ rebellantę Cretam in fide armis continētes anno salutis millesimo. cc. Cretam i xiiii. eandem in coloniã formã redigere. missis eo ciuib; q; Cretętes in officio cõ fide tinerent. Venerat tum Romam Fœdericus secundus coronę: grã: quã ubi ab Innocętio impetrare nequisset in Germaniã profectus regni Germaniã diadema a Maguntino archiep̃o accipiens cum Lodouico rege Frãciã amicitię & fœderis societate iniit: qua quidam amicitia Lodouicus ipse frētus Ioãni Angliã regi bellum statim intulit. Verũ Ioannes auxilio diuino & humano usuros: Angliã hiberniamq; romanę ecclesię uectigales faciēs cētũ aurĩ Marchas quotãnis solutus: Vectiga- se pollicebat: quod postea aliquãdiu seruaturũ est. Fœdericus aut̃ Othonē psequēs les eccle- a Lodouico rege Frãciã grami bello supatum Aquis Grãtium cõpit: ibiq; iterũ In si æ nocętiĩ pōtificis auctoritate fretus uexillũ crucis sustulit. Laturus ut ipse dicebat opem: & q̃ primũ christianis cõtra saracēos in asia dimicātibus. Præterea uero ut grati animi signum aliquod præferret Fundãum cõmitatũ ecclesiã romanã dono dedit. uel datum antea & usurpatũ deinceps reddidit. At pōtifex ubi uideret saracenorum potentiam in asiã cõcrelescere apud Laterãum maximum cõciliũ cælebrat. cui interfuere hierosolymitãus cõstantinopolitãus patriarchas: Metropolita ni. lxx. ep̃i. cccc. xii. abbates priores cõuentuales octingenti. Gręci & romã impiĩ legati: regum uero hierusalem Frãciã hispaniã Angliã & Cypri oratores. Vene re multa tum quidem in consultationē nec decerni tñ quicq; aperte potuit: quod & Pisani & genuēs maritimo & Cisalpini terrestri bello iter se certabãt. Eo itaq; proficiscēs tollendę discordiã causa pōtifex Perusii morit̃: pontificatus sui anno xyiii. mense. vii. die. xvi. Cuius uita adeo probata fuit: ut post eius mortē nil earũ rerũ quę inuita egerit laudauerit improbaueritq; immutatũ sit. Nam & decretã plarãq; retulit: quibus tam laicorũ q̃ clericorum mores cõponerent. Scripsit & li bro de sacramēto Eucharistiã: de sacramento baptismi: de infelicitate cõditionis humanę. Habuit itē sermones tp̃ibus & solennibus diebus accõmodatos. Impro bauit præterea abbatis Ioachin libellum quẽdam nõ sanam doctrinã p̃feren- tem. Dãnauit & errores Almerici hęretici q̃ postea Parisii cũ sectatorib; suis exu stus est: qui ad reliquos errores affirmabat. Ideas quę sunt in mēte diuina: & crea re & creati cum ex sententiã beatĩ Augustini in mente diuina nil nisi æternũ & in cõmutabile sit. Dixerat præterea in charitate cõstituto nullũ peccatum imputari. Iuere aut̃ huius pōtificis uirtutē & doctrinã beatĩ Dominici unde prædicatorũ Dñicus & Francisci Assisiatis sanctitas: unde minorum ordo tum originē habuit: Sunt q; Frãciscus scribant & Grãnum cõpillatorem decreti & Papiã Lombardũ: q̃ uocabula latinã Grãnus in ordinem redegit tempore Innocętiĩ fuisse. De Papiã nõ ambigit Gratianum

alexandri tertii pontificis temporibus. quidam ascribunt. Et ne existimes Innocentium opera pietatis in tanto pontificatu pretermisisse: Scito eius opera & impenso hospitali sancti Spiritus conditum fuisse: auctumque ab eo magnis prouentibus: quibus & pegrini & ægroti & ac uulgo concepti Orphani aleretur. Ornauit & altare sancti Petri ope uermiculato: ut eius imago & littere in fornice ipso scriptæ indicant uniuersis preterea urbis Romanæ ecclesiis librâ argenti dedit: unum calices sacrificandi gratia concicerent. restituit & beati Sixti ecclesiâ iam uetustate collabantem. Hoc ideo factum ab eo maledici dicebant ne omnem impensam in turrim quandam nunc comitum appellatâ cognomento familiæ suæ transtulisse uideretur: utcumque est constat eum in quouis genere uitæ pbatissimum fuisse: dignumque qui inter sanctos pontifices censeatur.

HONORIVS .III. PAPA CLXXXIII.

HONORIVS tertius patria Romanus pre Americo omnium suffragiis pontifex creatur: ad quem Petrus imperator constantinopolitanus cum Iole uxore ueniens in basilica sancti Laurentii extra muros coronatur deligiturque statim Ioannes columna Cardinalis romanus qui legatus ad res Asiæ componendas: cum his copiis proficisceretur: quas Innocentius ad eam rem collegerat. Perueniunt iam Aconem christiani proceres Honorio hortantes: Maxime uero Andreas Ungariæ rex Venetorum nauigio fretus quibus ob tantum beneficium ius omne concessit quod in Dalmatia dux Austriæ habuerat. Andreâ quoque secuti sunt. & Henricus comes Niuernensis: & Gualterius regis Franciæ camerarius. Iam autem oes inito consilio cum Ioanne Hierosolymitano rege. Damiatam ægypti urbem obsidere institueres anno salutis Millesimo. cc. ac. xyiii. mense Maii eo proficiscunt. Heliopolis hæc urbs quondam appellata est ab Helio ptinace qui eam triplici muro circumdedit deducta Nili particula: quæ urbem in insulæ formam redigeret. Suburbia habebat circumquaque posita plena mercimoniis: hæc primo miles diripuit. Verum cum postea flatibus Zephyris Nilus in imensum creuisset corrupta annona laborare inopia rerum christiani tunc coepere. præcipue autem obsidete aditus Soldano nequid importaretur: qui non longe a nostris castra posuerat. Hac itaque difficultate rerum moti christiani in Soldanum copias mouentis aut terrore percussus relictis castris rerum omnium copia refertis nostris obsidendi urbem quam liberaturus uenerat facultatem prestitit. Cordius autem magni Saladinus filius hierosolymam retinendæ spem abiiciens: Damiatam christiani potirentur dirupto urbis muro: turrim Dauid & templum domini tantummodo integrum reliquit nec sepulchrum Christi uiolauit: motus ut aiunt illorum christianorum precibus: qui ea loca incolebant. Dum nostri autem Damiatam acriter oppugnant Soldanus cum maioribus copiis rediens iter Cairum & Damiatam castra poluit: nec unquam elici ad certam conuitio aut maledicto potuit. Hac uero in dignitate moti Galli sine ordine in eos tuentes magnam incommodum ab erupentibus accipere non tamen obsidio Damiatæ relicta est quæ tandem mense. xy. a christianis capit: direpta militum ingenti prædâ locupletauit. Interim uero Honorius Romæ & ordinem beati Domini ei ipso instante confirmat: & federicum secundum anathemate notatum impii dignitate priuat: quod mortua matre Costantia: quæ ipsum in officio continebat Romam ueniens contra ius falsæ ditionem pontificam uexabat. Hanc igitur ob rem motus Soldanus quod de inimicitia pontificis & impatoris ei constabat maiorem quam nunquam antea copauit exercitum arbitratus christianos nusquam apparituros: quæ statim suadente Ioanne columna Cardinali romano sumptis armis hosti ad Nilum obuiam sunt: Is uero timorem simulans

Heliopolis

Cordius

ians: ne a loco in quo considerant abirent nili excreſcentiam expectauit: quæ paulo post apertis undiqꝫ ipsius fluminis cataractis ita oīa inundauit: ut cubitum quouis in loco excederet. Hoc autē malo pterrīti christiani pacē statim hac conditiōe iniere: ut Damiata relicta: captiuīs utrinqꝫ dimissis: reddito a barbaris crucis ligno christianis Aconem Tyrūqꝫ redire liceret. Damiata itaqꝫ in celebritate purificationis beatæ Virginis a christianis prius habitari ccepta in eiūsdē natali die barbaris tum ex fœdere reddita est: Anno salutis millesimo. ccxxi. quo quidē anno Tartari gens Scythica: uel ut alii uolunt a montibus Indiæ digressa Vastata Parthia Media Persia Assyria Armenia in Sarmatas tandē peruenit: atqꝫ nō longe a meotidos palude concedētibꝫ accolis sedes posuit. Xpianorum autē duces cū moliri in Asia nil posse uiderent obstantibus hostibus: cum Ioāne colūna in Italiam redeūt: quos obsecutus Ioānes hierosolymitanus rex cum Romā uenisset perbenigne magnis muneribus ab honorio suscipit. Fœderico deinde quem diximus anathematis pōtificis notatū filiā ex Iole uxore susceptam in matrimonium locat eiꝫ ius illi condonat dotis noīe: quod sibi hereditario iure in regno hierosolymitano cōpetat. Hinc est quod oēs Sicilia Neapolitaniqꝫ reges titulū hierosolymitani regni sibi non etiā armis sibi uindiciant. Ioānes deinde in Franciā proficiscens meliorem fortune q̃ antea usus est. Nam Philippus rex Fraciæ moriens ei ex testamento millia librarū argenti: totidēqꝫ magistro tēpli hierosolymitani reliquit: quo in nūculo fractus in hispaniā p̃ficiscens ad p̃soluendū uotū beato Iacobo p̃missū. Rēgariā Regis hispaniæ sororē in uxore accipit: eo p̃serti anno quo Dñi

Tartari

S. Dñicus
Bononiæ
moritur

GREGORIUS .IX. PAPA .CLXXXIII.

GREGORIUS nonus natiōe Héricus patria Anagninus e familia comitū Innocētiū tertii nepos apud Septizodiū pontifex creatus. Fœdericus cum statim monuit sub anathematis pœna: ut primo quoqꝫ tpe in Asiam cum exercitu proficisceret recuperandæ hierosolymæ cā. Promisit quidē Fœdericus se id facturū: atqꝫ oībus cruce signatis mādauit: ut Brūdusii ad certā diē cum armis adessent. Venerat eo magna multitudo: p̃cipue uero e Germania Lācranius Asia: qui Brūdusii una cū magna parte militū moritur dum Fœdericus ægritudinem simulans in Sicilia se continet. Hæc autem fraus ita aperte deprehensa est: ut constet ipsum Fœdericum cognita Lancranii morte eo celerrime adnauigasse: omnemqꝫ eius suppellectilem dirripuisse. Non destitit tamē fingere sibi inanimo esse: in Asiam traicere eo enim post rapinam nauigationem dirrexit omnibus quicumqꝫ aderant subsequi iussis: licet non ita multo post it ipse dicebat procellis agitatus Brundisium redieret. Hac autem fama percitus Ioannes rex hierosolymitanus cū

Berengaria uxore pōtifici rem gratam facturus Bononiā uenit Venetorū nauigio in Asiā traiecturus. Verū pontifex cognita Fōederici fraude ne Ioanni rem infecta abire liceret eū & hexarchatus Rauēnatis gubernatorē instituit: & Honori tertiū inīam in Fōedericū latā cōfirmauit. Grauioraq; in eū molitus fuisset in Mauroz im petū reformidasset classe tum potentiū: quos tandē Ferdinādus Aragonū rex tāta clade superauit: ut breui maiorica insula una ex balearibus & Valentia urbe potius pulsis Saracenis: Incolas locoꝝ suscipere xp̄ianos ritus ipulerit. Nauigauit tandem Fōedericus amicoꝝ p̄cibus & minis pontificis fessus in Cypriū usq; ut xp̄ianis in Asia bellātibus quos sēpe decepat aliquā spem daret. At uero dum inde Soldanū uires explorat Rainaldus eius p̄fectus quē in Sicilia dimiserat in pontificem mouēs multa Picētini agri oppida occupat. Erat tum Perusii pōtifex Assisiū petim rus ut quā de Frāncisco uiro sanctissimo miracula audierat p̄sens cognosceret: quā ob rē cum re quēadmodū audierat cōperta in sanctoꝝ numerū statim rettulit: magno xp̄ianoꝝ cōuentu ob eā rem habito. Dū hac a pōtifice agerent alter Fōederici satelles fulgineū per factionē occupat: unde paulo post armis bene cum ecclesia dei sentiētū depellit. Instabat lris & nūciis Fōedericus Aconē iam p̄fectus: ut a pōtifice absolueret: q; diceret se deinceps in eius pt̄ate futurū: Verū pōtifex cognita hoīs fraude: & xp̄ianos milites in Asia dimicantes admonet: ut sibi a Fōederici insidiis caueāt aliquid noui semp machinātis in hoīum perniciē: & Ioānem hierosolymitanū regē cōparato exercitu Rainaldū mittit Picenū agrū rapinis & incēdiis uexantē. Aliis uero copiis qbus Cardinalē colūnā p̄fecerat sancto Germano p̄fectū Fōederici deiiciēs: cū Saracenis mercede cōductis: oīa ab eo saltu capuā usq; ptinētia in deditiōē breui recepit. Hac aut calamitate moti qui in umbria & picētibus Fōederici noīe militabant: relictis quā occupauerant in regnū trepide redeunt. Interim uero Fōedericus Brūdusium rediens: pacis admodū cupidus ultro pontificē rogat: ut in grām recipiat: imperatorq; appellet: ac pro regno Siciliae uerus ecclesiae feudatarius. Quod qdē nō prius ipetrauit q̄ uncias auri centū & .xx. millia ecclesiae Romanae ob illata dāna p̄soluisset: ipseq; p̄ ea re supplicatū ad pōtificē Anagninā uenisset. Cū aut Grego. ad oīa intentus: ut bonū pastore decebat Perusinorū res ab exulibus p̄turbatas eo p̄fectus cōponere studiosus esset: statim Romae tāta seditio orta est & hāresis quāta nunq̄ antea Hānibale ex gente Annibala cum quibusdam sacerdotibus male sentiēte: quo quidē auctore populus Romanus usus in ecclesiā dei coniurauerat. Sed hunc diuina ultio cito cōpescuit: nam & tyberis supra modū inundans multa dāna mortalibus intulit: & tāta peste laboratum est: ut decimus quisq; uix superfuerit. Pontifex tñ mira clemētia usus Romā ueniens populo Romano ignouit pulso e senatorio ordine Hānibale conuictis de hāresi sacerdotibus errorem falsis: ac sanio rem opinionem subire iussis. Ad ornādā uero urbem deinde conuersus & ueteres cloacas eliminatas restituit: & nouas extruxit urbis dignitati: & ualitudinī uno tempore Consulens. Ab urbe deinde abiens ualitudinis gratia & reate ut quidam uolunt beatum Dominicū principem ordinis p̄dicatorum: & Spoleti Antonium Vlyxipona oriundum Patauī mortuū secundum a Frāncisco ordinis minorum auctore in sanctis rettulit. Anagninā deinde rediens omnia circumquaque posita munīuit: Romanorum contumaciā ueritus: quorū Senator more ueterum legē rogauerat populusq; sciuerat: ut omnia oppida circa urbem posita Romanis uectigal pēderent. Non est tamē ueritus pōtifex

p̄fex diffuadentibus Cardinalibus Roma proficisci: quo Romanos ad sanitatē re-
 duceret tum monendo tū castigando. Verū cum nihil proficeret Reate se cōtulit:
 quo & Fœdericus imperator Collocuti simul de rebus agēdis in hanc statim sentē-
 tiam uenire ut primo quoq; tēpore romanos cōiunctis copiis adorirent. Decepit
 tum quidem p̄fex: ut antea semper Fœdericus nāq; in Germaniam abiēs: mili-
 tibus suis mandauit: ut romanis rebus in oībus obtemperarēt. Hac itaq; p̄fidia p̄-
 fex motus Germanis militibus ad castra sua cōfugiētibus magnū proposuit p̄he-
 miū: q̄ re tāta multitudo cōfluxit: ut postea Romani apto Marte cū ecclesię copiis
 congregi nusq̄ sint ausi. Recupato igiŕ & patrimonio sancti Petri: & agro Sabinos
 spretisq; Soldani legatisq; suppliciter pacē petebāt. multos ex Frāncisci & dñici fra-
 tribus p̄ Europam misit q; p̄dicatione xp̄ianos ad arma contra Saracenos cōcita-
 rent quorum opera tāta multitudo militum breui comparata est quanta nunq̄ an-
 tea. Interim uero dum tāto exercitui dux idoneus quereretur: Helisabet regis Vn-
 gariz filiam mulierem optimam ac miraculis clarā p̄fex in sanctas retulit. Theo-
 baldus autem Nauarę rex: & Aimericus Mōtisfortis Henricusq; Bari ac Cāpanię
 oēs iter p̄ Germaniam & Vngariā cū magnis copiis facientes Cōstātinopolim p̄-
 mo mox traiecto Bosphoro Ptolomaidā puenere lōge ac late omnia populātes: ue-
 rū nō ita multo post superueniēte magna hostium multitudine cum se cedendo bi-
 duo defendissent cū optimo quoq; milite cadūt. Atq; hoc modo expeditio magno
 conatu incohata breui residit: imperitia ducū. P̄fex autem tantam calamitatem
 ægreferens Romā p̄suadentibus romanis & obsecrantibus redire instituerat faciē-
 daz supplicationum causa ad placandā dei iram si quā ex peccatis hoīum cōceper-
 rat: Quominus aut id faceret uetitus a Petro Fregepane. q; partes impatoris seque-
 bat: Perusia: Viterbiū se contulit. Iturus cōtra impatorē armato milite quē intel-
 xerat transpadanā Italiā iā tū attigisse: ac cōtra ius falsq; socias ciuitates oppugnare
 iā fessas calamitate alia sup̄ aliā ab Eccelino Patauio tyrāno accepta. **Eccelinus**
 cognomēto romano cuius auus theutonicus sub Othōe tertio in Italia ordines du-
 xerat: copias a Fœderico. ii. accipiens magnam tyrannidē in transpadana Italia sibi
 cōparauit redactis in potestātē suam Taruīsiis: Patauio: Vincētia: Verona: Brixia:
 Fœdericus itaq; aui fœdera nequaquam obseruās Mediolanēses & socias ciuitates
 apud nouā curtē. (Ita. n. locus ubi pugnatū est appellabat) ingētī clade superatos
 trucidat. Hanc ob rem p̄fex omīssa deinceps spe rei bene gerendę ob illatum so-
 ciis incōmodū redire ad urbem instituit: Ioāne Cincio urbis senatore cōtradicēte:
 cuius audaciā Iacobus Cappocius romanus ciuis infringēs p̄fexē magnifice ac
 splendide suscepit. Hic est ille Iacobus cuius nomen adhuc legitur in tabernaculo
 opere musuo sua impensa extructo in sancta maria ad p̄sepe qua in basilica Petrus
 quoq; Cappocius sepultus est sanctę romanę ecclesię Cardinalis qui Fœdericum
 imperatorem scismaticū persecutus est: quiq; & hospitale sancti Antonii nō longe
 ab eadē basilica: & Perusii Gimnasiū qđ sapientiā uocāt sua impensa extruxit. Gre-
 gorius autē pacata urbe & Fœdericū iteq; anathemate notat ac impio priuat: & le-
 gatos Genuensium ac Venetorum iam ad arma spectantium componēdę rei cau-
 sa ad se uocat. Hisq; rationibus inter utrūq; populū fœdera cōponit: ne alter sine al-
 tero cum imperatore Constantinopolitano fœdus ineat: utq; bella gerenda utique
 communia essent: & signa utriusque uicissim ferrent. Illis autem qui hęc fœdera in
 nonum inita annum rapuissent interdictum sibi a sacris anathematis uiculo scirēt.

Pessime
factiones

Baldouinus aut qui mortuo Ioanne biennio cōstantinopolitanū tenuerat imperiū
um cū agre se ab hostibus inopia ærarii tutaret & filiū pignori mercatoribus Ven
netis ob æs mutuo acceptū dedit:& ex edibus sacris ablatū plumbū ac item lācēā
illā spongiāq; qua xps saluator noster hinc potus est hinc uulnus accepit Vene
tis pecuniosis uendidit. Fœdericus autem Venetis admodum insensus q; Gregoriū
partes tuerentur eos tum paludibus cōclusos uehemēter oppressit ac maximis ca
lamitatibus afflixit. Interim uero conspirantibus omnibus trāspadanis ciuitatibus
duce Gregorio montelongo Bononiensis ciuitatis legato: Ferraria quæ ab ecclesia
romana ad imperatorē defecerat capitur. Salinguerra uiro fortissimo eā acerrime
aliquādiu defendēte. Capta aut Azoni Estensi qui bello interfuerat ecclesiæ nomi
ne gubernāda cōmittit. Salutis nostræ anno millesimo. cc. ac. xl. At uero iperator
qui tum Pisis erat cum non satis sibi constaret: qui partes suas que pontificis seque
retur: ciuitates Italiæ in duas factiones: tum primum diuisit: nā qui pontifici faue
bant Guelphi: que imperatori Gibellini appellati sunt. Hæc quidē teterrimarū fa
ctionum nomina ad pñiciem humani generis inuenta. Primū apud Pistorienses au
dita sunt cū Cancellarij Panzaticos Gibellinos ab urbe eiecissent: cūq; alteri factio
ni Guelphi: alteri Gibel teutonici fratres fauerēt: unde tantæ pñicie nomina indita
sunt. Florētini p̄terea nobiles suos Pisanis gibillinarū partium fauentes in exilium
eiiciunt pellūt & Guelphos uicissim ab urbe sua Aretini & Senenses: quorū exēpla
multæ ciuitates Italiæ secutæ bella plusq; ciuilia inter se cōmiscere. Hinc multæ ci
uitates a pōtifice desciuerūt: tum in Vmbria: tum in Hetruria: præcipue autē Viterbi
enses. Defecissent etiam Romani ciues nī pōtifex delatis per urbē supplicādo apo
stolorum capitibus populum ad cōmilerationē mouisset: habita etiam in basilica
sancti Petri oratione dignissima qua tumultuantes ita in sententiam suam traxit: ut
eos impulerit pro ecclesia dei crucem & arma suscipere. Ii postea uenientem hosti
li agmine ad urbis mœnia Fœdericum armis submouere. Qui indignabundus ca
ptiuum quēq; uariis cruciatibus necās in Samnium cōcessit. Beneuētū uī captū di
ripuit ac mœnia circūquaq; euertit. Iterum autem ad urbem rediens uia latina ho
stili animo: Cassinense monasterium spoliāt eiectis inde monachis Soramq; quon
dā Sānitiūm ciuitatē ad liris fluuii caput sitam ferro flāmaq; uastat. Templariorū
bona ubiq; diripit. Saracenos uero adeo dilexit: ut eorū opera præceteris in bello
uteretur magistratūq; eis ac propriā urbē concesserit: quæ nostris quoq; temporib
us Nuceria Saracenorū uocatur. Fratrem præterea regis Tunisi panormi baptis
mum petentē ne id faceret uerbis deterruit. Rauennā autem repentino incurſu pe
titam in potestatem suam redegit. Hæc ob rem Gregorius concilium apud latera
nū induxit in quo de abrogando Fœderico ratio haberetur. Verū Fœdericus terra
mariq; uias p̄clusit: & quosdā Cardinales ac prælatos de uia: & nauigatiōe captos
adiuuantibus Pisanis in carcerē conieci. Qua ex re tantū dolorem Gregorius coep
it: ut nō diu supuixerit. Moritur enim pōtificatus sui anno. xiiii. mense tertio: cum
paulo ante solis ecclypsis tanta apparuisset: quanta nunq̄ antea Raimundum autē
Barchinonensem quo adiutore in compillando libro decretalium Gregorius usus
est: ita quidam tum laudant: ut maiore commendatione laudari nemo possit.

CELESTINVS IIII. PAPA CLXXXV.
CELESTINVS q̄trus p̄ia Mediolanēsis e familia Castilionū eps Sa
binus uita & doctrina insignis senex admodū & ualitudinarius i locū Gre
gori

gorii suffectus decimus octauus: pontificatus sui die moriens in basilica Petri sepellitur magno sui desiderio relicto: quod homines sperabant se eius pontificatu felices futuros. Vacat tum sedes uno & .xx. mense. Censuere enim qui tum auctoritate in ecclesia dei ualebant neminem in pontificem eligendum esse donec Cardinales a Frederico in carcere detinerent. Interim uero sede uacante Fredericus agrum Picenum percurrentes in Flaminiam usque Flauentiam & Bononiam aliquatulum resistentem ui occupat: Scholamque Bononiensem quibus admodum infensus erat tum primum Patavinum transfert. Omnes praeterea quos factores ecclesiae intellexerat uariis calamitatibus afficit. Balduinus autem Constantinopolitanus imperator: omissa spe ob bene gerendae rei in Asia cum Raimondo. Tolosano comite in Italiam ueniens: tantum praecibus ualuit & auctoritate apud Fredericum qui tum Parmae erat tunc Cardinales captiuos aliosque ecclesiasticos incolumes dimitteret. Qui non ita multo post Anagninae conuentu habito de creando nouo pontifice rationem habuere.

Gymnasium
Patavinum

INNOCENTIVS .IIII. PAPA CLXXXVI.

INNOCENTIVS quartus Synebaldu ante uocatus patria Genuensis familia Elisea e lauainae comitibus: Anagninae pontifex creat: quo nuncio Fredericus imperator non admodum delectatus est. Norat enim hominis uirtutem magnitudinemque animi: antea namque simul familiariter aliquandiu uixerant & ob eam rem uerebatur ne a se ante acta uita ratione exposceret. Quare congratulationibus amicis dixisse ferunt: Synebaldu Cardinale ex amico optimo in hostem acerrimum ob pontificatum mutatum esse. Innocentius autem pontificium habitum indutus Roma ueniens prodeunte obuiam honorato quoque magno omnium applausu suscipitur: qui statim peractis quae de more de consecrandis coronandisque pontificibus fieri consueuerunt: de pace cum Frederico in eunda mentionem facit Balduino ad rem faciendam auctoritatem suam interponente. In longum uero tractata res. .iiii. mensium tempus insumpsit: Conuentumque inter eos tandem ut pontifex ciuitatem Castellanae petens eo loci imperatorem operiret: secum de componendis rebus sermonem habiturum. Verum cum Innocentius paratas sibi a Frederico insidias: tum Romae: tum in itinere certa indice comperisset: Genuensium nauigio frater quod apud centum cellas in portu confederat in Franciam proficiscens: secunda navigatione uisus Lugdunum peruenit: ab omnibus benigne & comiter susceptus. Concilio deinde eo loci indicto anno salutis millelinto .ccc. xlii. litteris nunciis pracone postremo imperatorem ad se citat: proposita poenam in dicto obtemperaret. Imperator autem Sinuelanu quendam iureconsultum eo mittens nihil aliud praeter dilationem temporis a pontifice petens iturum se breui pollicetur. Datum est tempus quo id fieri deberet. Verum cum Fredericus fallendi arte callidus occasione calumniandi & opprimendi Innocentii quereret omnium consensu imperio & regnis priuatur. Hanc ob rem Fredericus ira incensus: ades ac uillas cognatorum quorundam Innocentii qui eius monitu Parma ubi fundos habebat Placentiam comigrauerant dirui iussit. Inito deinde foedere cum duce Burgundiae proficisci Lugdunum instituit parato ingenti comitatu. Peruenerat iam quidem ad Taurinos cum ei nuntiatus est Parmenses exules: superatis ad Tarum fluium ciuibus suis Urbem uero ingressos maximam caedem edidisse. Hac ob rem Fredericus omisso itinere quod coeperat: conuocatis ex tota Italia copiis suis quae ad .lx. millia hominum fuisse constat: obsidere Parmam instituit ad quam tuendam magna profecto ciuitatum sociarum cum legato apostolico auxilia

conuenerant. Is autem biennio constanti animo obsidionem passus tandem erumpens Fœdericum nil tale metuentē fundit fugatq; eūq; castris rerum oīum copia refertis spoliat. In urbis. n. modum castra uallo ac fossa Fœdericus ipse hac mente munierat: ut direpta & euersa Parma in quā magnū cōcoperat odium: eo loci ubi statua habuerat nūmosq; cōflarat uictorinos appellatos uictoriā urbē cōderet. Sunt qui scribāt Fœdericum ea clade & coronā maximī precii: & uasa aurea magni pōderis amisisse: & grecq; ex tanta calamitate ad Cremonēses cōfugisse: quorū tñ urbem intrare nequāq; ausus estq; multi ex Cremonēsis cū Fœderico militātib; eo praelio ceciderant. At uero Innocētius ubi intellexit Fœdericū tanta clade infractum aīo uoluptatibus sese dedisse extructis amoenissimis ortis: in eisdēq; incluso cum spadonibus suis pulcherrimarū mulierum agmine hoīs sortē misertus omisso cōcilio legatos per Franciā & alias puīcias misit: qui populis suaderent militiā Christi suscipere: Lodouicumq; Regem Frāciā sequi in Asiā traicere pperantē. Id. n. se facturum Lodouicus dum graui ualitudine cruciaret pollicitus est & nouit: impedire tñ hāc expeditionem nō nihil uili sunt tartari: qui agmine bipartito Europā tum & Asiā inuasent: Nam qui Asiā petiere Georgianā superiorēq; Armeniā peruagati iconium usq; Thurcorum regiā peruenere. Alia uero manus batone duce: Poloniā & Vngariā populatā ad mare ponticum deflexeret. Vbi Russiā siue Rutheniā & Gazam amplissimas regiōes uastarunt. Eodē quo tempore Grossoni gēs Arabica Soldano Babylonis implente Tēplarios aggressi eos fundunt: ac hierosolymā facile capiunt: moenibus carentē: christianos qui tum in ea erāt trucidant: Sepulchrum Christi quouis genere turpitudinis fœdāt. Hāc ob rē motus Innocētius Lodouicū regē accelerare iter in Asiā cohortat: cum eo exercitū quē ad eam cōparauerat. In Cypro hiemare ei necesse fuit qā eo iniquo animi tpe peruenerat. Vere autē appetente Damiatā cōtendens & classem Soldani repulit: & pugnātes in litore terrestres hostiū copias superat: Ibiq; statua tādū habuit donec ab Italia reliquā copiaz subsequerent. Quo minus autē ex Italia eo miles pficisceret Fœderici rabies effecit qui a libidinibus quibus aliāquādiū imersus fuerat ad arma cōuersus: totam prouinciā tumultu compleuerit: & populeratq; quādam cimitates studio partium a pontifice desciscere: maxime uero Forliuēses Ariminēses Urbinateq; ac totum picentim. In umbria p̄terea defece-
rant gēs prater Tudertinos Perusinos Assisiatēs. Soli autē Florentini in hætruria pōtificem sequebant: quos cēte adeo bello Fœdericus uexauit: ut tandē eos congerit Guelphos cōciues suos ab urbe pellere. Bononiēses uero cū Hērico Fœderici p̄fecto pugnare ausi hoīem uinunt & obtruncant. Sunt autē qui scribant Fœdericum hoc tpe dum in Siciliā traicit panormi mortuum. Alii uero affirmāt eum in Apulia graui morbo laborasse & iā cōualecentē a Māfredo filio adulescēte ex nobili cōcubina suscepto cōpresso ui ore mori coactū: illud certē cōstat Fœdericū paulo ante mortē Māfredo quē tarentinis principē dederat: multa ei oppida p̄ter ipm principatum dedisse: Corradū uero ex Iole Ioannis hierosolymitani regis filia susceptum hæredē rerum oīum reliquisse: quem postea Māfredi opera ueneno petiit: cōstat: cum tñ prius Neapolim: & Aquinum ui captum dirripuisset obstante pontifice & frustra reclamante: qui pacē Italiæ & ea mēte quærebat ut ei transmittere militem italū ad Lodouiciā Damiatam oppugnantem lāceret. Verū capta Damiatā cū Robertus pictauiensis comes nouas ex Gallia copias

Lodouic'

Mors
Fœderici

pias traieciſſet. Damiaſa mouēs ad Pharmianiā urbē exercitum mouet: quo ſoldanus cū magnis copiis id ueritus iam puenerat. fluuius certe duos exercitus diſtinebat: q̄ ex re factū eſt ut nunq̄ collatis ſignis ad ſummā dimicationē uentū ſit leuia interdum cōmittebantur proelia: utroq̄ exercitu caſtra ſua tuēte. Robertus tamen maiora auſus cū temere progredereſ ab hoſtibus capiſ. at uero Innocentius incēdiis belloꝝ iam pene in Italia extinctis ad urbē redire inſtituit. Redacto tamen prius in ſanctorum numerū hedimundo confefſore canturienſi epiſcopo. Cum uero peruſiam iam pueniſſet Romā cōſulto declinans ob ſenatoriā poteſtatem quæ nimia ei ac curiæ Romanæ uidebat: Petrū ueronēſem ordinis prædicatorꝝ ab hæreticis Mediolanū & Comū intercāſū in ſanctos xp̄i martyres rettulit. Idem fecit de ſancto Staniſlao cracouiienſi epiſcopo qui in uita miraculis clauit. Accerſitus deinde a p̄ceribus regni ſiculi Neapolim nuper iſtauratam ſtatim proficiſcit: ibiq̄ moritur ac ſepellit in eccleſia ſancti Laurētii. pōtificatus ſui anno. xi. menſe. vi. die. xii. Dum breui ſe toto regno potiturum arbitratur. Ipſius autē Innocentii uiri optimi decretum fuit: ut octaua natiuitatis beatæ Mariæ uirginis in eccleſia dei quot annis celebrareſ. Idem uero bono cōſilio uſus Cardinaliū ſedes iam pridem uacuas optimo quoq̄ in collegiū cooprato repleuit: ſtatuitq̄: ut Cardinales equo in publicum uecti galero rubeo uterent̄ honeſtandi ordinis cauſa. Multa quoq̄ uir doctiſſimus in tāto regꝝ ſaſtigio collocatus edidit & cōpillauit. Apparatus nāq̄ decretalium cōpoſuit: quo ipſi Canonixtæ plurimum utunt̄: cōtinēt. n. diſputationes quaſdā quæ rē ipſam mirifice aperiunt. Edidit & aliū in cōciliis approbatum: quē Hoſtiēſis in ſumma ſua Auſtenticas uocat. Scripſit & librum de iuriſdictione imperii & auctoritate pontificis: cōtra Petrū quendā cognomento Vineā: qui impii & aliaꝝ regꝝ oīum arbitriū imperatori tantū aſcribebat. Hunc librū poſtea Innocentius apollogeticū uocauit. Doctorū quoq̄ uirorū familiaritate mirifice delectatus eſt quos etiam ad dignitatis gradū euexit. Vgonē .n. uita & doctrina inſignē ſanctæ Sabinae Cardinalē pmulgauit: qui ob dignitatē acceptā a priore uita nuſq̄ diſceſſit ordinis ſancti Dominici prius habebat. Scripſit idē Vgo & glosas in Bibliā & concordātiās ut iſtorum uocabulo utar. Huius quoq̄ pōtificis tēpore & mandato: Alexāder ordinis minorū frater qui iā grādīs natu religionē ingreſſus fuerat: ſūmā in theologiā ſubſcripſit admodū copioſam. Edidit & libros ſuo tēpore in decretales. quos apparatū uocarūt: Bernardus p̄menſis & cōpoſtelanus uiri doctiſſimi ad hanc laudē diligentiā & benignitate Innocentii excitati: Pontificis uero nepos Gulielmus patrum non multo poſt ſequitur: cuius quidem ſepulchrum in ſancto Laurētio extra muros adhuc cernit̄.

ALEXANDER .IIII. PAPA CLXXXVII.

LEXANDER Quartus natione Campanus, nam hernicos olim nūc Campanos uocant patria Anagninus in locū Innocētii ſuffectus: Māfredum ſtatim admonet: ne quicq̄ contra dignitatē eccleſiæ moliaſ: qui accerſitis a Nuceria ſaracenīs copias eccleſiæ nil tale metuētes apud foſſam agreſ ſus partim occidit partim cœpit: iā pridē animos regios gerens mortuo ut ipſe ſinebat Coradio cuius ſe heredē merito futurꝝ dicebat. Chriſtiāi aut̄ quos diximus ad pharamiā caſtra habuiſſe peſte ac fame laborare cœperūt: pte nili ab hoſtibus occupata per q̄ cōmeatus in caſtra uehebant̄. eo. n. hieroſolymitanus patriarcha cū multis nauigiis proſectus ab hoſtibus capiſ. Hāc ob rem Lodouicus ne fame

Lodouicus

opprimeret Damiatam repentes in maximas incidit hostium copias a quibus bello superatus cum Alphonso Pictauiensi: & Andegauensi comite fratribus germanis capitis. Vtrum interfecto a suis post tantam uictoriam Soldano: alter qui ei suffectus est recuperata damiata & accepta pecunia christianos omnes liberos & incoluz mes Ptholomaidam perduxit. Lodouicus autem rex suadente Alexandro pontifice remissus in patriam fratribus tamdiu in Asia commoratus est: quoad caesarea opes & sidon quae oppida christiani de saracenis nuper receperant instaurata praesidiis firmarentur. Tum demum uero sexto expeditionis suae anno in patriam reuertitur. Interea quidem Alexander pontifex excommunicato Manfredi Anagninam profectus: Octavianum Vbaldina gente ortum: ecclesiae Romanae Cardinale: neapolim mittit: qui Neapolitanos contra Manfredum in fide confirmaret: pollicitus se breui campanis omnibus ac Neapolitanis auxilium allaturum. Sed Manfredus non contentus Neapolitanos uexare in hettruria quoque factiones mouet: maxime uero Florentinum quae mortuo Frederico statim in libertatem sese uendicauerat: unde communi decreto placuit Guelphos sub Frederico eiectiones in patriam reducere qui Gibellinorum conatibus resisterent. Hac itaque ratione Guelpha facto tantum in hettruria ualuit ut Pistorienses Aretinos Pisanos Seneses: qui guelfos ciues suos eiecerant: graui odio & maximis bellis persequerentur. Lucenses contra Pisanos potissimum adiuuantes quos certe Florentini tum oppressissent superatos ad Anserim fluuium: nisi Bonitii oppidi suspectam fidem habuissent: erat enim Bonitium in uallae Hellsae situm a Senis duodecim milibus passuum distans loco natura & arte munitum. quo quidem Gibellini: ut arce belli in guelfos utebantur: hoc uero sublato & euerso Florentini contra quos Manfredus miserat Alexandro pontifici Manfredi aduersario copias pollicerentur. Hac ob rem Manfredus iam Panhormi rex declaratus: conducto Saraceno milite & legatum apostolicum magnis cladibus attriuit. & Ioardanum copiarum suarum praefectum cum mille & quingentis equitibus auxilium Senensium contra Florentinos misit: qui non ita multo post Florentinos ad arbiam flumen tanta clade superarunt: ut relinquere urbem hostibus sint coacti. Non destitit tamen pontifex tyrannos ubique locorum persequi: cum enim Eccelinus tyrannus quem diximus totam fere Venetiam occupasse Mantuam obsideret: Philippum fontanensem archiepiscopum Rauennatem Alexander Venetias perire misit: qui praedicata christi cruce comparatoque exercitu Anselmum eccelini ex uxore nepotem Patauio expulit. Hac ob rem Eccelinus Mantuam obsidione soluens ac Veronam concitato gradu petens: cum recuperandi Patauii spe omnino omisisset: Patauinos omnes (ad. xii. millia fuisse in castris suis constat) uariis cruciatibus necauit. Tum uero Theologi quidam ordinis minorum Brixiam missi eo praedicando ciuitatem deduxere & ut guelfos extorres reciperent & partes ecclesiae sequerentur. Idem quoque Placentini & Cremonenses fecissent: ni Obertus Pallauincinus dominatum adiuuantibus gibellinis occupasset. In hunc uero: & Eccelinum belli socium legatus apostolicus Brixiam mouens adiuuantibus guelfis: apud Gambaram magnam accepta clade superat: & capit cum episcopo Brixiano & factionis guelphae optimatibus. Quos omnes Eccelinus accepta prius Brixia incoluz mes statim diuisit. Anno salutis millesimo. cc. lxx. legatus autem apostolicus uertus ne Eccelini potentia supra modum cresceret se iungere Obertum pallauincinum ab Eccelino instituit. Id autem potissimum per Bosum Doarium ciuem Cremonensem & domi nobilem tentat: qui Obertum impulit proposita cum detestatione Eccelini crudelitate

delitate & sceuitia: ut omisso Eccelino cum Mediolauiensibus & Mátuanis aliisq;
sociis ciuitatibus foedus iniret. Tum uero Eccelinus ira percitus quod oēs prope
modū in se cōiurasse cerneret cōparato ad Cassanū exercitu oēm insubriā uastans
socias ciuitates ad bellū exciuit a qbus nō ita multo superatus & captus Soncini
moritur: eo enim post acceptū graue vulnus delatus fuerat. Omnes itaq; Cisalpi
næ ciuitates libertatem mortuo tyranno cōsecute Alexandri pōtificis deinceps
auspicia & monita secute sunt. Legatus autē apostolicus qnī Patauinos in liberta
tē uēdicauerat reliquias bellorum persecutus Albericum Eccelini fratrē Tarui
sio pulsum cū uxore & liberis obrūcat. Alexāder uero Pōtifex sublati tyrannis
extincto tanto incendio repetere bellum Asiaticū instituerat: sed discordia inter
Genuenses & Venetos orta effecit: ne tā pium bellum tāq; necessarium sumeret
Ptolomaidā Tyrumq; urbs admodū diuitiis & opibus præpotēts christiani tū
incolebāt: maxime uero Genuenses Pisam Veneti mercatores qui per annos iam
quattuor & .xl. omnes fere orientis atq; occidentis mercaturas eo contraxerāt. Ii
autē mercatores seperatas habebant areas seperatos uicos pontoria propria: Nec
quicq; cōmune inter Venetos Genuēsesq; apud Ptolomaidā erat p̄ter diuina tem
pla. De monasterio sanctæ Sabæ orta cōtentio est qd' utraq; ciuitas sibi uindica
re conabat. Cōponere hāc litem Pōtifex anxius litteras utriq; dedit: quibus ostē
debat sibi placere monasteriū utriq; ciuitati cōmune esse debere. Sed Genuenses
cognita prius Pōtificis uolūtate: frātīq; beniuolētia Philippi montifortis Urbis
præfecti excluso Veneto monasteriū capiunt & in arcem munitissimā redigunt.
Hāc obrē Veneti populariter abeuntes inito foedere cum Manfredo Siciliae re
ge cōtra Genuēses arma sumūt eorūq; classem duorū triremium & tres ac. xx. ma
gnarum nauium in portu Ptolomaidæ uī irrumpentes intendunt: ac monasteriū
sancti Sabæ eodem impetu captum euertunt. Genuenses autē hac calamitate ma
gis irritati q̄ perterriti cōparata denuo classe apud Tyrum Venetis occurrūt qui
de industria cedentes pontum delati Selimbriam urbem de saraceno expugnātā
diripiūt. Interim uero auctis utrinq; copiis Tyrū cōem belli sedem ab utroq; cō
tendit. At pōtifex ueritus: ne aliqua magna clades ex hac cōtentione oriretur: Le
gatos utriusq; populī ac Pisanos ad se uocat cōponendæ pacis causa: quæ prope
modum cōposita erat cum nunciū est inter Tyrum & Ptolomaidam pisanos
ac Venetos eo bello socios Genuenses ingenti clade superasse uiginti quinq; eorū
nauibus partim captis partim submersis: atq; uictores ptolomaidam: uictos Ty
rum rediisse. Ptolomaidæ autē oīa Genuensium ædificia diruta omnia bona dire
pta fuisse: Pulsosq; inde ciues oēs hanc cladem ita moleste tulisse dicitur pontifex
ut nō prius admittere Venetoz; legatos uoluerit q̄ captiuos Genuensium in colu
mes dimitteret: Et ne unī rātū incōmodo pōtifici mederi necesse esset: Balduinus
imperator cōstantinopolitanus: quo stante spes aliqua recuperādæ terræ sanctæ
superat de relinquēda Constantinopoli cogitabat. Michael. n. paleologus duorū
Theodori uatari filiorum ob affinitatem ex testō patris tutor oī genere iniuriarū
latinos psequēbat pulso ex Achaia Gulielmo Frāco: uexatoq; Balduino & domi
& foris armis ac seditionibus quo quidem abeunte ad tuendam oram ponticā ab
hostibus uexatam Constantinopolitani ciues nocte concubia Paleologū in urbē
abmiscere. Hanc ob rem Balduino & Pantaleo patriarcha a ponto in Europā fle
tentes contentiones bellorum omisere. Tum uero Paleologus sublato æmulo

Veneti

Genuen
sesBaldui
nusPaleolog
us
impe.
occupat.

& hoste: occis clam pueris: imperiū sibi desumit. Quod post annos octo & .xli. latinis in græcos rursus translātū est. Interea uero Octauianus Cardinalis Vbal-
dinus re Neapolitana parū fœliciter administrata statim ad pōtificem rediit qui
ubi Claram uirginē ordinis sancti Frācis Anagninæ in Sanctas retulisset Viter-
bium statim proficiscitur pacē inter Genuenses & Venetos compositurus. Quā
in re diutius uexatus eo loci tedio animi tandē moritur: & in ecclesia sancti Laurē-
tii honorifice sepellit: pontificatus sui anno .vii. Vacat tum sedes mēlibus .iii. die-
bus .iiii. Huius pontificis uita ab omnibus certe mirifice laudat. Beneficus. n. & li-
beralis est habitus: maxime uero erga pauperes Christi & bene de religione chri-
stiana meritos: unde libellos quosdā cōtra paupertatē æditos a quodā Gulielmo
de sancto amore ppetuo edicto aboleuit. Affirmabat enim uir ille pñtiosus pau-
peres religioni deditos & helemosinis uiuētes non esse in statu salutis. Combussit
etiam uidente curia Romana libellū pestiferum quo auctor assererat statu gra-
tiæ nō a lege euāgelii sed a lege spiritus pcederet: Quæ opinio ex libris Ioachīn
abbatis sumpta dicebatur. Hic aut liber a sectationibus euangelii æternum dice-
batur. Ipse uiro Alexāder ubi ab externis negociis uacuuus fuit aliquid semper qđ
ingenium saperet edidit: nā & Decretales epistolas compilauit: & uiris doctis ita
fauit ut eos ad cardinalatū usq; prouexerit: maxime uero Henricū Cardinalē Ho-
stiensem uirū diuini humaniq; iuris peritissimū: Vfus est & magna liberalitate er-
ga Bartholomeū Brixianū doctorē qui multa in decretales ædidi: quibus ex re-
bus præter doctrinam singularem & sanctitatem magnam cōsecutus est laudem
eius quoq; opera redactū est tēplū testitudinē: quod apud sanctā Agnetē cerni-
mus ad cultū diuinū cum antea Baccho dicatū est consecrationeq; altaris Beatæ
Constātiæ huius manibus sanctā litteræ ipsæ indicant in uestibulo tēpli positæ.

VRBANVS .IIII. PAPA CLXXXVIII.

VRBANVS quartus ex Trecenti gallica urbe oriūdu patriarcha hie-
rosolymitanus pontifex creatus statim Gallia milites cōuocauit: quos
Māfredo ditionē ecclesiæ uexantē obiiceret. Hanc ob rē Iordanis copia
rū Māfredi in hetruria cōtra Guelphos dux: reuocatus in regnū Guelphis respici-
randi facultatē aliquātulū dedit: maxime uero Florētinis & Lucēsis: quos e me-
dio tolere omnino Gibellini instituerāt. Laborat & eadē peste in Cisalpina Gal-
lia Vberto Pallauicino factionē gibellinam ubiq; extollente contrariamq; depri-
mēte. Tantæ ēt uersutia is fuit ut Brixia potius sit utraq; factione id approban-
te: cum se oibus pariter affuturū ostēdit. Tum uero Mutinēses & Rhegienses fer-
rariensiu ac Bononiensiu cōsilio usi: qui uerebant ne Pallauicinus omnia occupa-
ret in partes ecclesiæ declinantes gibellinos ciuitatū suarū eiiciūt: eorumq; bona
Guelphis Florentinorū exulibus cōdonant: quo factio sua ubiq; ualidior habere-
tur. Fiebant hæc in Cisalpina Gallia pontifice ipso oēs cōtinuo ad pacem cohor-
tante. Apud Constātinopolim uero Paleologū Veneti imperio deiecissent: nisi a
Genuensibus sociis & amicis fuisset adiutus. Factus deinde potētior Paleologus
capta Monouasia Venetis & Gulielmo Achaia principī facile resistebat. Parauē-
rat iam legatū pontifex qui pacem inter Venetos & Genuenses cōponeret: cum
subito Māfredus cōparatis nouis Saracenorū copiis agrum Picenum iam antea
mitantē occupat: pontifex itaq; eundē legatū in Galliā mittit: qui Gallos cruce si-
gnatos iā antea ea de re monitos maturare iter precibus: & pollicitationibus im-
pelleret

pelleret qui certe duce Guidone episcopo Antisiodorensi in Italiam descendentes
 superato ad Brixiam Palaucino nemine deinceps resistente Viterbium usque per-
 uenire. Vnde non ita multo post accepta pontificis benedictione digressi per Vmbros
 & Marfos iter facientes Saracenos qui eo confugerant facillime superant & ad Iirim usque
 propellunt. Eodem quoque tempore Romanis conditione ecclesie nequaquam uexarent: non ta-
 men pontificis imperio obtemperabant magistratus in urbe suo nutu creantes. De-
 sinentes itaque Senatorē ex ciuitate Romana creare: tum primum ex exteris Bracale-
 onem bononiensem magni animi consiliique uirum ad tantum magistratum magno
 proposito premio acciungere. Verum postea mutata sententia hominem comprehensum
 in carcerem coniiciunt. Hac autem iniuria bononienses moti Romanos quosdam
 captos non alia conditione dimisuros se affirmant: nisi restitutum in libertatem ciuem
 suum Bracaleonem intellexerint. Tum uero Romani suis cauentes non solum Bran-
 caleonem dimittunt: uerum etiam eundem in pristinam dignitatem restitunt: alio
 etiam ex omni regione Urbis delecto magistratu quem Banderesios appellabant: Bandere-
 denes quem uitae ac necis hominum arbitrium esset. Hac autem insolentia ideo uti
 si Romanus pontifex intelligebat: quod se a Manfredi uexari armis cerneret nec eorum
 conatibus posse resistere? Quare tyrannos a ceruicibus ecclesie aliquando reiecturus:
 legatos ad Lodouicum Francie regem mittit: qui eum adhortent: ut primo quoque tem-
 pore Karolum prouinciae & Andegauiae comitem consobrinum & generum suum cum Karolus
 exercitu in Italiam mittat: quod sibi in animo esset Manfredi pulso hominem regem
 Siciliae citra & ultra pharum creare fecisset tum id quidem adeo erat ad tantam rem
 ob ingratitudinem Manfredi animatus: nisi aegritudo a Rebus gerendis eum abstraxis-
 set quod deinceps a sequenti pontifice postea factum autumant. Sunt qui ascribant
 huius pontificis aetati Albertum Teutonicum ordinis praedicatorum fratrem: quem Albertus
 ob amplitudinem doctrinae magnū appellat. Qui & omnia opera Aristotelis com-
 mentatus est & Theologia christianā acutissime aperuit & de partibus naturalibus
 quae diligenter scripsit. Aedidit & librum de coelestibus in quo quidam res naturales theo-
 logiae quantum fieri potest persimiles ostenduntur. Exposuit & magnam partem Bibliae
 euangelia ac Pauli epistolas glossis optimis aperuit. Incohauit etiam summam theo-
 logiae sed non perfecit. Tanta praeterea modestia fuit: adeoque lectionum appetentissi-
 mus: ut Ratisponensem episcopatum abnuerit: quem tumultu & armis gubernare
 interdum opus erat: tum etiam apud Germanos mos est: quorum plerique episco-
 pi ense & milite rem suam tutantur. Priuatus itaque Coloniae aliquandiu publice le-
 git. Tandem uero octogesimum aetatis agens annum: eodem in loco moriens multis di-
 scipulis qui posteritati consulerent relictis: maxime autem Thomas Aquinas Thomas
 tria insignique cognatione originem enim e comitibus Apuliae ducebat Coloniae aquinas
 pergens trans profecit: ut post aliquos annos apud Parisios primum in doctrina locum
 teneret. Vbi & quattuor libros in sententias edidit. Scripsit & librum contra Guliel-
 mum de sancto amore uirum perniciosum ut antea diximus: duos praeterea libros
 edidit: quorum alter est de qualitate & essentiali: alter uero de principiis naturae. Ro-
 mam deinde ab Urbano accersitus spretis dignitatibus qui ultro ei offerebantur to-
 tum sese lectioni & scriptioni dedit. Nam & scholam Romae instaurauit & rogatu
 Urbani multa conscripsit & totam fere naturalem philosophiam ac moralem comen-
 tationibus exposuit & contra gentiles librum edidit. Declarauit & Iob cathenamque
 anteam contextuit. Composuit & officium de Christi corpore: quo in ope plurime

figuræ testis ueteris continet. Ad Urbanum pontificem redeo qui pontificatu sui anno.iii. mē. i. die. iiii. pulsi mori in cathedrali basilica sepellitur. uacat autem sedes mensibus. v.

CLEMENS .IIII. PAPA CLXXXIX.

CLEMENS quartus Guido Fulcodii antea uocatus natione Narbonensis e uilla sancti Egidii merito ob sanctitatem & doctrinam pontifex creatur. Is enim iure consultus totius galliæ sine contentione primarius in curia regia causas integerrime agens uxorem & liberos habuit: qua mortua primo podiensis: deinde narbonensis episcopus postremo Cardinalis omnium consensu creatus: solus ob integritatem & auctoritatem deligitur: qui lites inter Henricum Angliæ regem & simonem Montisferrati comitem componeret. Postea uero pontificatum adeptus: ut quidam tradunt medicantis religiosi cuiusdam habitum indutus Perusium incognitus peruenit eo deinceps profecti cardinales quem etiam absentem in pontificem deinceps delegerant hominem ipsum Viterbiū honorifice perducunt. Karolus autem quem diximus ab Urbano in regnum accitū cum. xxx. triremibus Massilia soluens tyberim amne subuectus Romam ingressus tādū Senatorium munus mandato pontificis obuiit quoad superuenire Cardinales a pontifice misit: qui hominem in lateranensi basilica Hierusalē & Siciliæ regem declararunt: Hac cōditione ut Karolus sacramēto adactus quotānis feudi nomine. xl. millia numū aureorum ecclesiæ romanæ persolueret: neue imperium romanum etiam ultro oblatum acciperet: magna enim de imperio contentio iam orta erat: inter Alphonsum regem Castellæ imperium armis & largitione querentem & Cornubiæ comitem regis Angliæ fratrem ad quem electores nō facile respiciebant. Ne igitur Manfredi spes ulla subesset discordiarum inter Alphonsum & Karolum ad quem magna pars hominum imperiū deferebat: sublata petendi facultate: pontifex hominem in Manfredum concitabat ecclesiæ romanæ cōtemptorem. Iam enim karoli copiarū superatis alpiibus in Cisalpinam descenderant: factoque per Flamineam itinere omnes factionis Guelpharū milites Romam usque perduxerant. Vnde Karolus mouēs & Ceperanum cepit pulso inde Manfredi præsidio & saltum Cassinatum occupat: quem Manfredus ipse custodiendum acceperat. Quāq̄ deinceps mutato consilio Beneuentum profectus expectare hostem in planis patentibusque locis instituerat: quod plurimum equitatu ualeret. Mouit & eo Karolus & facta pugnandi copia licet ex itinere fessi milites essent prælium non detrectat. Ciet uterque dux suos in pugnam. Verum dum Karolus laborati suorum turnice intētius ut sit succurrit ex equo cōsternatus: ita hostium animos auxit: ut Manfredus extra ordinē incautius pugnas interfectus apparere subito karolo fortunam belli statim mutauerit: ex suis enim in fugā uersis multi interfecti sunt plerique uero uiui capti. Karolus autem tanta uictoria potitus Beneuentum mouens Urbem deditibus ultro ciuibus ingreditur. Nuceriā deinde oppugnare adortus quo se noui ueteresque saraceni receperant: magistrum militiæ suæ quem Marescalum uocant: cum quingētis equitibus in heturiam mittit: qui Guelphos extorres in ciuitates suas reduceret. Is itaque profectus abeuntibus sponte Gibellinis magistratum sine prouocatione Florentiæ constituit quem Accolæ factionis Guelpharū capitaneos uocant. Inde uero in Senenses mouens omnes Gibellinos heturiæ: maxime uero Pisanos in se cōcitauit: dum ad bonitium castra habet quod Gibellini acriter defendebant. Karolus autem utroque regno in potestatem recepto excepta Nuceria: Saracenis tādē pacem concedit permissis etiam suis legibus in

Karolus

Senator

bus in Italia uiueret: ipse uero cum exercitu uocante pontifice Viterbium se contu-
lit: quo & Héricus a fratre rege Castellæ pulsus Paulo ante peruenerat quem pō-
tifex Karoli commendatione motus: & multis muneribus donauit: & senatore Vr-
bis creauit. Karolus autem in hætruriam mouēs Gibellinos domiturus qui coradi-
num adolescentē Coradi Sueui nepotem in Italiā contra Guelphos uocabant Bo-
nitium egregie defensum & natura munitum cū uī capere non posset fame ad dedi-
tionem compellere instituit: quo tandem post longam obsidionem recepto in Pisa-
nos mouens mutroniū eorum oppidum captum Lucensibus dono dedit. Molitu-
rus etiā maiora tum Karolus uidebatur nisi a suis in regnum pperere uocatus fuisset
ob factiosos quosdā qui Corradini rebus fauebant: maxime uero Saracenos quos
deinceps munitissimis castellis in Nuceria conclusit: quo ei tutius in Corradinum
proficisci liceret quē Pisani in regnum deducere conabantur. Vastatis prius Lucē-
sium agris superatoq; atq; interfecto apud Aretium Karoli marescallo: adiuuante
præsertim Guidone ferretano totiusq; Cisalpinæ factione gibellina. Ferunt ponti-
ficē dum adolescēs per agrū Viterbiensem iter in regnū faceret eius casum misera-
tum pphetica uoce dixisse Corradinum ipm uictimam ad cædem duci. Is itaq; Ro-
mā pficiscēs Héricum senatorem ad pōtem Miluium cū populo Ro. obuium ha-
buit imperatoris nomine sæpius acclamato: timore ne id fecerint an studio partiū
haud satis constat. Dimisso autē Romæ Guidone ferretano ipse cum exercitu in re-
gnum pperans ubi intellexisset karolum saltus héricos latinamq; uiam occupasse.
Flexit inde ad Equicolos montes quos Tagliacocii uocāt: in Marfos profecturus
castra itaq; primo nō longe a lacu posuit: ferre aquæductum uetere ædificiorū rui-
na munita: Mouerat & eo Karolus. x. inde stadio ad cōcauæ uallis fauces castra lo-
cans: q Alardi Neapolitani consilio usus. (Is. n. cum Germāis diu militauerat) par-
tem exercitus statim pmissit cū Marescallo regia ueste induto lacescēdi hostis cā ip-
se uero citra collem cum fortissimo quoq; i infidiis bene gerēdæ rei occasione inte-
rim expectabat. At tris autē horas iam pugnatum erat dubio Marte cum Marescal-
lus fortissime pugnās occiditur: cuius in morte cedentibus Gallis germani ferocio-
res facti passim sine nullo ordine in sequebantur. In hos itaq; incompote ruentes
Karolus delatus statim fundit fugatq; magna in fuga ædita hostiū strage. Héricus
autē senator Reate in fuga captus est: & Corradinus cū duce Austrie cognitus dum
traicere tyberim nauigio in hetruriam tentat ad Karolum pertractus capitali sup Karolus
plicio afficitur: quod ut diximus pontifex futurū propediem diuinauerat. karolus rex
itaq; anno salutis millesimo. cclxyiii. tanta uictoria potitus totoq; regno sine cōten-
tione in potestatem suam redactō: romā pficiscēs Senatoriū munus uolente pon-
tifice aliquādiu administrauit misso Marescallo suo in hetruriam cuius certe indu-
stria & opera pax inter Senenses & Florētinos composita est. Verum mortuo Cle-
mente pontificatus sui anno tertio. die. xxi. eodemq; uiterbii sepulto tanta repente
non solum inter populos Italiæ quos aliquantulum in officio sanctissimus ponti-
fex auctoritate sua continebat uerū etiā inter Cardinales discordia tota est de creā-
do nouo pontifice. ut biēnio sedes uacauerit. Tum uero karolus oīa circumspicēs
ne quid malī ecclesiasticę ditioni obueniret cū parte exercitus in hetruriā pfectus
Bonitium oppidum unde initium turbandę pacis ortum est captū Florentinis uen-
didit: quo demolito nouum haud longe in plano condidit Poggium Bonitiū ap-
pellatum. Karolus deinde inīta cum Pisanis pace quorum nauigiis in aphricā traie-

cturus: uti instituerat redire in regnū cōstituit: relicto cū patre copiarū in hetruria Ruffo Angulariæ comite qui hetruscos in offō cōtineret. Interim at Lodouicum regē Massilia soluentē tres filii adolefcētes rexq; Nauarræ Theobaldus & comes Campaniæ cū legato apostolico secuti sunt. Tunisiū itaq; simul applicantes Vrbē obsidione cingunt incursionibus oīa circumquaq; posita uastantes Verum orta in castris pestilentia ac diutius per ignota capita uagata Lodouicū regē cum filio minore natu: cumq; legato apostolico e medio sustulit: cuius in locū Philippus filius suffectus de discessu cogitare iā cōeperat. Supueniēte aut Karolo Siciliæ rege: hac conditione pax composita est: ut dimissis utrinq; captiuis rex gētis Karolo tributū penderet: Liberamq; in Aphrica christi prædicationem sineret. Reductus deinde in Siciliā copiis mortuo apud drepanū rege Nauarræ & Cāpaniæ cōite: Philippo & Karolo placuit: partim pietate moris partim uitādē contagionis cā Centūcellas ad nauigare idē terrestri itinere Viterbiū ituri: ubi de eligēdo pōtifice Cardinales adhuc contendebāt: Qui certe tantorū regnum præsentia moti Theobaldū Placētīnū Leodiēsem archidiaconū absente pontificē creauit: Ad clementē redeo cuius uita oī ex parte laudanda est: doctrina: pietate: religione: humanitate modestia charitate in proximū & pauperes xpī. Bona at ecclesiæ ita accurate dispēsauit: ut plus deo q̄ affinitati & cognationi tribuisse uideat: Duas habuit filias ex mortua uxore ante pōtificatū susceptas: quaz; altere in mōasteriū collocata, xxx. libras Turonēsiū paruorū dedit: altera aut quæ marito sue cōditionis nupserat, ccc. libras turonēsiū dotis noīe numerari iussit: hac cōditione ne qd unq; amplius peteret Habuit & nepotē clericū quem ubi cōperit tres p̄bēdas ita. n. canonicatus uocant hēre: optionē facere cōpulit ut q̄ uellet ex his retineret: duas relinq̄ret. Vex instātibus amicis ut nō solum q̄ habebat nepoti dimiteret: sed maiora & plura tribueret rēdit uir scīssimus quem utinā nræ ætatis pōtiffices imitati essent: sed deo nō aut carni & sanguini acquieturū. Deum ita uelle ut sua in pias cās errogarent. Nec eē dignū Petri successorē: q̄ plus cognatiōi q̄ pietati & xpō tribueret. Dum aut Viterbiū eē: referetq; quotidie Eduigē Poloniæ ducissā iā pridē mortuā miraculis sūmo in p̄cio esse eam in scās retulit: Delectatus est et mirifice doctrina Bonauēturæ ordinis minorum generalisq; grauit̄ & copiose tū scripsit in. i. ii. iii. &. iiii. s̄narū librum. Hac aut cōmēdatione moriens uir sanctissimus magnū suū apud oēs desiderīū reliquit. Hinc contentiō inter Cardinales orta est cum dignus Clemēti successor queritur.

Audite
pōtiffices

GREGORIUS .X. PAPA CXG.

GREGORIUS decimus Theobaldus antea uocatus natiōe Italus patria Placētīnus Leodiensis archidiaconus iā in asia existēs Viterbiū a collegio Cardinaliū pōtifex creat. Eo enim tpe quo Lodouicus in Aphricam nauigauit. Herdardus regis Angliæ filius: ex Angliā cū ingēti classe in asiam traiecit. recuperādā terræ sanctæ cā. Verum dum Ptolomaidæ tam diu immorat quoad Lodouicus rex Franciæ: ut pollicitus erat eo ex Aphrica uictor traiceret. ab arfacida familiari dum solus in cubiculo esset tribus uulneribus petitus agre mortis piculū euasit adiuuante altero familiari: q̄ manū siccarii tādū retinuit donec a domesticis discerptus: & extractis e cubiculo sceleratus arfacida ē Herdardus at ubi ex uulneribus cōualuit Theobaldū contubernalē. suum magno semper in p̄cio habitum q̄ppe qui oēs reges & principes xpīanos cōtinuo in Saracenos aīauerat iturū Romā pōtificatus grā a Cardinalibus accitum: nauigio pecuniis egregio cōitatu mīrifice

rifice fuit: eo potissimū tpe quo Henricus adolescens Ricardi paulo ante mortui
 comitis connubiæ filius Viterbiū uidendi Clementis cā uenerat. Quo mortuo
 dū adolescens ipse ibi aliquandiu morā trahit malo fato sublatuſ est: a Guidone n.
 Montefortiq tum cū Philippo Frācorū rege Cathedralē ecclesiā audiendæ rei diuī
 næ cā petierat ante aram interficiē: quod a Ricardo patre eius Simon in Angliā do
 lo necatus fuerat. Vltus hoc modo patris necem: ad Ruffum herprie pfectū in co
 lumis euasit: Abiere Viterbio hac indignitate moti nō ita multo post & Philippus
 in Galliā & karolus in apuliā. Qui pace cū Saracēis inita Theobaldū Syptū: qđ
 Manfredoniā nunc uocāt nauiglis appūsum ceperant usq; comitatus est. Inde ue
 ro pontifex p Marfos & Sabinos iter faciens Viterbiū tandē puenit. Vbi a Cardi
 nalibus pbenigne & honorificentissime susceptus coronaq; pontificia ornatus om
 nem potestatem accipitq; xp̄s Petro reliq; Cōposito deinde prorpe pōtificatū ad
 componendā pacē inter Genuenses & Venetos aīum adiecit. Ibi populi iter se ma
 gnis eladibus iādudū decertauerāt. Hanc ob rem Philippus rex Frāciæ Cremonæ
 subsistens pōtificis rogatu uocatis Genuensiu & Venetorū legatis pacē iter eos in
 quinquēniū composuit quo simul oībus proficisci in Saracenos liceret. Quiscebat
 iam Italia cum inītū perturbādi oīa a Venetis ortū est noua uectigalia exigēdibus.
 Instituerāt. n. ne q̄s in sinu Adriatico nauigaret maxie uero Pola Venetias nisi solum
 to portorio e mercium numero. Hanc aut indignitatem nō ferētes Bononienses quī
 magnæ Flāminiae parti tum p̄erant triennio uaria fortuna cū Venetis decertauerāt.
 Demū uero fessi hac lege pacē acceperūt: ut disrupto castello quod in primo Padis
 ostio ædificauerant quarūdā mercium liberā reductionē haberent: ostioq; Padis. Ve
 neto libera custodia dimissa. Anconitani quoq; indignabundi qđ Veneti Adriati
 ci maris dominatum sibi uendicarent uectigalq; nauigantibus exigentes ea de re
 apud Pōtificē conquerunt: cuius offit est phibere ne noua uectigalia imponant.
 Is aut Venetis statim impauit ut exactio nō illā tollerent: qui certe nil aliud rādero
 q̄ pōtificem non habere rei ipsius plenā cognitionem: uerū re cognita tum melius
 iudicaturū. Nō potuit Gregorius tē incohata oīa p̄ficere: eundū erat ad cōcilium
 quod Lugduni indixerat: quo & Paleologus imperator cōstātinopolitanus cum ma
 gno comitatu profectus tertiādecima uice in sinu ro. ecclesiæ græcos totiens de
 ficientes p̄traxit huius p̄terea auctoritatē qđam Tartari p̄ceres secuti sacrum baptis
 matum recepe interea uero uacante impio occidentali Rhodolphus Assani comes
 ab electoribus hac cōditione imperator creat: ut sequenti anno Romam peteret co
 ronæ accipiendæ causa. Florentini autē Guelphi Gibellinos concies suos a Gre
 gorio dum iter in Galliam facit in patriam reductos statim eiiciunt: hanc ob rē im
 tus pontifex eis ius falsq; oē interdixit: paulūq; absuit quin idem quoq; in Bononiē
 ses ageret: q̄ lamberte de iōs Asinelloq; Gibellinos cū p̄claris familiis eiecerāt. Sed
 ii nō ita multo post penas dedere. Nam cū exercitū in Foroliuianos dixissent: qui
 exules suos pbenigne susceperant eruptione facta de Bononiensibus ad octomilia
 cesa tradunt: qua quidē calamitate confise qđam Flāminiae ciuitatis ab ipsis Bono
 niensibus statim defecere: maxime uero Cerula unde magnū salis uectigal suscipie
 bant. Gregorius autē ab soluto Lugdunensi concilio. in quo multa decreta sunt: ad
 electionem summi pōtificis: ad expeditionem in saracenos: ad unionem græciæ la
 tinæq; ecclesiæ ad pacem christianorū pertinētias iter in Italiam faciens obuiū ha
 buit Alphōsum Castellæ regem apud bellocadonum admodum cōquerentē: quod

imperium Rhodulpho mandasset: uerum accepta pontificis satisfactione ius omne suum Rhodulpho concessit. Pontifex autem per benignitatem omnibus Italis susceptus dum iter per hetruriam facit Florentinos sponte deuotans ne interdictum tolleretur: Aretium peruenit ubi pontificatus sui anno quarto, mense secundo, die .x. moritur: & sepellitur in urbe certe in omni uita clarus: prudentia rerum gerendarum fortitudine animi: qua pecunias: & res humiles contemnebat. Humanitate: clementia: benignitate in pauperes christi: & eos potissimum qui ad gremium sedis apostolicæ confugiebant.

INNOCENTIVS .V. PAPA CXCI.

INNOCENTIVS quintus Petrus Tarantassensis antea uocatus natione Burgundus ordinis sancti dominici uir in sacris litteris doctissimus anno domini millesimo. cc. lxxv. Aretii pontifex creatur unde paulo post Romam abiens in sancto Petro coronatus statim animum ad pacandas res Italas adiecit. Quare legatos magnæ auctoritatis uiros misit qui & hetruscos in perniciem Pisanorum conspirantes & genuenses ac Venetos de uita & sanguine inter se certantes ab armis discedere sub anathematis pena cogeret. Aderant & Oratores karoli regis cuius etiam auctoritate rem magis ex sententia confici posse sperabat. Ecce mandata hetrusci maxime uero Florentini quos ob hanc rem pontifex ab interdicto Gregori absoluit. Genuenses autem & Veneti quorum odia magis inoleuerant in armis continuo erant sese inuicem mutuis cladibus conficientes: quos tamen Innocentius in senectiam suam traxisset si ei diutius uiuere licuisset. adeo ad eam rem animatus erat. Moritur autem pontificatus sui mense sexto, die secundo. Sepelliturque in lateranensi basilica: quomodo autem mors eius molesta presbyteris secularibus uideretur: effecit eius iudicium paulo ante latum. Nam cum Viterbii inter sacerdotes Cathedralis ecclesiæ: & fratres prædicatores de corpore Clementis quarti orta contentio esset: uterque enim ordo sanctissimum corpus apud se uolebat adiudicauit id fratribus committi debere quod diceret sanctissimum pontificem id ita dum uiueret instituisse. Hanc itaque ob rem leuem offensionculam Innocentius contraxit: licet quin uir optimus & de quo bona omnia sperari poterant.

ADRIANVS .V. PAPA CXCII.

ADRIANVS quintus Patria Genuensis familia Flisca Orthobonus antea uocatus Romæ in atrio lateranensi pontifex creatur. Fuit autem innocentii quarti nepos: sancti adriani diaconus Cardinalis ab eodem creatus: & in angliam legatus cum summa potestate missus ad sedandum tumultum inter Regem & barones ortum. Creatus itaque pontifex Viterbium statim proficiscitur. Rhodulphumque imperatorem: ad comminuendam karoli potestatem: qui tum Romæ omnia pro arbitrio agebat in Italiam uocat. Verum Rhodulphus Boemico implicitus bello adriano satisfacere non potuit. karolus autem: ad declinandam in uisum intentus omnem uim belli in achaiam transfert uiam sibi: ad imperium constantinopolitanum facturus. Verum mortuo adriano pontificatus sui die quadraginta in Italiam rediit. Moritur autem pontifex Viterbii ante munus consecrationis suæ. sepelliturque in conuentu fratrum minorum. Fuerat quidem ei in animo & ditionem ecclesiæ tutiorem a tyrannis reddere: & constitutionem Gregorii de eligendo pontifice in meliorem formam redigere: non omnino tollere. Eius autem conatibus & animi magnitudini mors obstitit. Vacat tum sedes dies octo & uiginti.

IOANNES

IOANNES XXII. PAPA CXCI.

IOANNES Vigésimus secundus natione hispanus patria ulixiponen-
sis Petrus antea uocatus ex episcopo tuseulano pontifex creatur. Hic & si
doctissimus est habitus: tamē ignoratione rerum gerendarum & morum
in æqualitate plus detrimenti q̄ honoris & emolumentū pontificatū attulit. Mul-
ta enim stoliditatem & leuitatem præferentia egit. In uno tantum commenda-
tione dignus q̄ adolescentes litterarum studiosos inopes maxime beneficiis eccle-
siasticis: & pecunia iuuat. Vexabant tum Veneti anconitanos q̄ in dalmatia merca-
turam exercerent nullo persoluto Venetis portorii: neq̄ eos (ut par erat) uestiga-
les ecclesiæ pontifex ipse tuebatur. In uerbis tantum modo promptus in rebus agē
distimidi & infracti animi. Anconitani autē pontificis auxilio destituti se ipsos col-
ligentes eruptione facta Venetos urbem obsidentes magno illato incōmodo pro-
pellunt. Vnus tamen cōsilio Ioannis caietani cuius nutu omnia tum gerebantur: q̄
ipsius auxilio & suffragiis pōtifex creatus fuerat: legatos tum ad paleologum tum
ad reges occidentales misit: qui eos suo nomine cohortarentur: ut pace inter se ini-
ta arma in saracenos: & hostes christiani nominis pararent. Pollicebatur homo sto-
lidus sibi longam uitam: & diu se uicturum omnibus prædicabat: quippe cuius ui-
ta & mores omnibus patebant. Adeo erat inuerecūdi & socordis ingenii. Sed ecce
dum hanc stultitiam omnibus prædicabat: camera quædam noua quā in palatio
uiterbiensi extruxerat subito corruit: atq̄ inter ligna & lapides inuentas: septima-
die post tantam ruinam acceptis omnibus ecclesiæ sacramentis pontificatus sui mē-
se octauo moritur: Viterbiique sepellitur. Vir ut dixi admodum litteratus: sed pa-
rum prudens: multa enim in uita sua scripsit potissimum uero canones quosdam ad
medicinam pertinentes. Nam medendi arte admodum peritus habebatur. Scripsit
& librum quem thesauros pauperum uocat. Edidit & problemata quædam aristo-
telem imitatus. Sed hoc nescio quo pacto compertum est: ut uiri quidam admodū
litterati ad res agēdas parum idonei uideantur. Nescio quo pacto dixi cum mirum
potius omnibus uideri debeat: ut qui cōtemplatione delectatur idem etiam rebus
terrenis animum applicet.

NICOLAUS III. PAPA CXCI.

NICOLAUS Tertius patria Romanus ex familia ursina Ioānes caietanus
antea uocatus pontifex tandē creatur protracta in sex menses electio-
ne nō sine magna Cardinalium contentione quorū conclauī senator Sici-
liæ rex præfuit: qui admodum instabat: ut unus aliquis ex natione gallica eligeretur.
Nicolaus autem inito pontificatu anno dñi millesimo ducentesimo septuagesimo
octauo Karoli potentiam comminuturus hettruriæ uicariatū ei abstulit: q̄ diceret
Rhodalphum id ægre ferētem nō aliter expeditionē p̄ terra sancta pmissam actu-
rū: cū hettruria imperatoriæ iurisdictionis haberetur. Hoc cōsecutus pōtifex nihilo
minus flamminiā ipsamq̄ Bononiā cum hexarcatu Rauennatū quæ tum impatori
suberant in potestātē suam redegit: eoq̄ misit Bertoldum nepotē Romandioliæ co-
mitē declaratū. Misit & alterum nepotem latinum cardinālē legatum in hettruriā
qui restitutis ubiq̄ gibellinis Florētiæ ac in cæteris hettruriæ urbibus: pro arbitrio
animi magistratus iposuit. Munus uero senatoriū qd̄ principibus & regibus demā-
dari cōsueuerat ipse solus obiuit. Legatos Venetorum qui tū Ancōitanos bello ue-
xabant a cōspectu suo reiecit. Abeūtes p̄terea ex itinere reuocatos grauissimis uer-

bis increpauit & perniciem eorum ciuitati cōminatus est nisi ab Ancona oppugnanda
 desisterent. Tandem uero multis ultro citroque illatis incommodis æquis cōditioni-
 bus pax inter utranque ciuitatem componitur. Huic autem pōtifici in animo fuerat
 duos reges creare utrumque Vrsinum quorum alterum hebruriam; alterum Lombar-
 dia p̄ficeret quod inde Theutonicos partem alpiū incolentes, hinc gallos Siciliā & re-
 gnum Neapolitanū tenentes armis in officio cōtineret. Ut uero id ei facere liceret
 Petro aragonum regi p̄suaserat ut iure hereditario constantiæ uxoris sue regnū Si-
 ciliæ repetere anniteret; senatoriam autem dignitatē ipse a Karolo ad se trāstulit
 uetuitque perpetuo edicto ne quis rex; aut princeps magistratū ipsum petere aut ob-
 re auderet. Fuit autem Nicolaus pontifex; ut auctores scribunt uir magni animi atque
 consiliarius; adeoque moribus & uita integer ut uernacula lingua cōpositus uulgo dice-
 retur. Amator & cultor doctōrum uirorum & eorum maxime qui doctrinā cum pru-
 dentia & religione coniunctā haberent in partiēdis autem dignitatibus & honori-
 bus communis omnibus est habitus. Nam semel facta potestate sacrorum initiādo-
 rum delegit; p̄nestinum & Tusculānū episcopi sæculares suere. Creauit & duos p̄-
 sbyteros uidelicet Gerardum tituli duodecim apostolorum; & Hieronymū ordinis
 minorum tituli sanctæ Pudencianæ. His addidit duos diaconos iordanem fratrem
 suum tituli sancti Eustachii uirum multæ doctrinæ & innocētis; & Iacobū colum-
 nā tituli sanctæ Mariæ in uia lata uirū exacte religionis & grauitatis. Aedificiis p̄-
 terea sedes pōtificias exornauit. ædes. n. apud sanctum Petrum p̄commode extru-
 xit. quarū partē aliquā adhuc cernimus. Has postea Nicolaus quintus magna im-
 pensa restituit. Cinxit etiam mœnibus in urbis modum pomeriū sancti Petri quod ui-
 didarū nunc uocāt. Ecclesiam quoque sancti petri fere uetustate collabētē restituit
 ac pictura summorum pontificum exornauit. Idem et fecit in basilica Pauli. Auxit p̄-
 terea mirum immodum diuinum cultum aucto canonicorum numero & seruiētū
 ecclesiis prouētu. Diuisit etiam ordines ecclesiasticos inter se. & quid cuique cōueni-
 ret ostendit. Habitationes quoque unicuique assignauit; ut & aduene scire possent quo
 in loco quisque magistratus curialis præsertim inueniri posset. Perfecit etiā lateranē-
 ses ædes ab Adriano quinto antea incohatas. Cōdidit præterea a fundamentis san-
 cta sanctorum primo sacello iam uetustate collapsō templūque ipsum opere uermi-
 culato; ut adhuc cernitur & crusta marmorea exornauit; eoque trāstulit Apostolorum
 capita donec templum constantinianum sua impensa restitueret quo facto statim
 in capulis argenteis suo iussu extructis comitante populo in tēplum restituitur; cō-
 dūturque in sacello ad eam rē p̄comode fabricato. Eodemque uoque die basilicā ipsam
 cōsecrauit; pridie nonas iulii is dies est habitus. Scribunt historici quidam neminē
 ante ipsum sacrificare religiosius uisum cum semper dum solemnia ageret lachry-
 mas funderet. Erat enim religionis obseruantissimus; & adeo ordinis minorum ob-
 contēptum rerum humanarum amator; ut ipse etiam decretali epistola quadā ip-
 sius ordīs ambigua declarauerit. Vacantibus ecclesiis nullus pōtifex celerius ac ma-
 turius consuluit; cum eas statim optimo cuique & idoneo comitteret. Prius enim
 mores hominum; & doctrinam inspiciebat; deinde uacantes sedes his statim com-
 mittebatque diceret in mora periculum esse; cum non deessent qui diuina & iam cu-
 pidissime diriperent & occuparent. Notarios; & tabelliones; utpote sanguine pau-
 perum & litigantiū uiuentes a se ut pestiferos reiecit; Gregorium decimum & Ioā-
 nem

dem uigésimum primum hac in re imitatus. Verum qm ubiq; terrarum magna in magistratibus corruptela erat. Constituit ne magistratus ipsi ullo in loco magis q̄ annui crearentur: eos si quispiam retinere ulterius ausus fuisset anathematis poena notabatur a qua nisi a pontifice absolui nō posset. Multa præterea cōstituit ad utilitatē cleri populiq; christiani p̄tinentia: ut in titulis suis apparet. Non caruit tñ in tantis. Laudibus reprehensione. Suos enim ita amasse dīant aliūde raperet quod eis cōdonaret. Nam qbusdam nobilibus Romanis castella uī abstulit: ac suis dono dedit. Maxime uero Iurianum ubi idem pontifex cibi ac potus continentissimus subiecta tñ morte correptus. tertio sui pontificatus anno mense octauo die quinto decimo morit̄. Quam mortē prädixisse quendam ferunt notato per excrecentiam tyberis uaticinio adeo. n. in imēsum excreuerat: ut altare sanctæ Mariæ Rotundæ q̄r tuor pedibus & eo amplius excederet. Eius aut̄ corpus Romā delatum in Sacello tituli beati Nicolai a se condito in basilica sancti Petri sepellit̄: tumulo marmoreo: & uermiculato opere exornato quē adhuc cernimus Anno domini millesimo. ccc. octuagesimo: assumptionis octaua die: quo quidē anno Karolus rex beatæ Magdalenæ corpus iam antea a sancto Maximino in uilla suis nominis conditum ornatore sepulchro & maiore sacello exornauit: caputq; eius seorsum in theca argentea cōdidit. In morte aut̄ Nicolai uacasse pontificatū quinq; mēlibus ferunt. Nam dū Viterbii a Cardinalibus noui pontificis electio fieret præfessetq; cōclauī Ricardus ex Hannibalum familia Romana ac sine contentione primaria qui paulo ante Vrsū mortui Nicolai nepotē prætura Viterbiēsi deiecerat (erat enim huius familiæ hostis acerrimus) duo Cardinales ex familia Vrsina ip̄diebāt quo minus electio fieret nisi Vrsus in præturā restitueretur: Hanc ob rē Viterbiēses Ricardū secuti cōclauē ingressi Cardinales capiunt & in uincula coniiciūt. Quod ubi Romanæ scitum est: eadem Hannibalum factio familiā Vrsinam ab urbe pellit. q̄ statim populariter cū sua factione abiens Præneste secessit. Post q̄ntū itaq; mēsem Gallici Cardinales absentibus Vrsinis suffragiis Italos sperātes Gallicum pontificē creant.

MARTINVS . . . IIII. PAPA . . . CXCV.

MARTINVS Quartus Simon antea uocatus tituli sanctæ Cecilie p̄sbyter Cardinalis natione Gallicus patria Turonēsis pōtifex electus Viterbii coronari noluit: q̄ ei ciuitati ob impetum in Carnales factū interdictum a sacris putabat. Urbē itaq; ueterū petens quod Oruietum uocāt eo loci omnia solēnia peregit decimo Kalen. Aprilis Resurrectionis autem die sex Cardinales creauit quorū de numero fuit & comes Mediolanēsis tituli sanctorum Marcellini & Petri: & Benedictus caietanus sancti Nicolai i carcere tulliano diaconus. Regem uero Karolū ad se ueniētem non modo perbenigne suscepit uerum & eidē senatoriam dignitatem qua a Nicolao priuat fuerat restituit quod non ita ab omnibus probatum est cum ea res excitatiua uideretur magnas in urbe seditiōes reuersus iam Vrsinis & pulsīs Hannibalibus. Vrsinis enim ob odium in Nicolaum conceptum Karolus mirifice aduersabatur. Ioānes itaq; Latini fratris ulturus iniurias aricaturusq; dignitatem sibi a populo Romano traditam cōparato satis iusto exercitu in Viterbiēses mouens eorū agros longe ac late populatus est. At Martinus q̄ tum in Monteflascone erat Viterbiensium calamitate p̄motus Mattheū ex gente Vrsina Cardinalē Romanū p̄pere misit ad res cōponendas: qui ex itinere Ioānem populū Romani Capitaneum (ita. n. populū ducem appellant) secum duxit. Vea

Petrus
Arago

Ioannes
prochyta
Vesperæ
siculæ

nerant & eo omnium factionū capita mādātō legatī maxime uero Ricardus Hānibal ut ab interdictō quod Viterbiū contraxerat: dū cōclaue uiolēter irrupti & Cardinales Vrsinos in carcerē cōiecit absolueret legatī auctoritate. Is itaq; ad Cardialis pedes prouolutas laqueū collo gerens quod est maximum penitētiæ lignum ac ueniam petens absoluitur. Composita autem hoc modo inter utrāq; factionem pax: reuocatoq; exercitū Romano ab iniuriā Viterbiensiu pōtifex Romanis statim concessit: ut ex ciuibz duos senatores sibi deligerent: q; urbē gubernarēt. Delecti itaq; duo Hānibal Petri Hannibalis filius & Pādolphus fabelles qui ciuitatem toto suo magistratu optime gubernarūt: Eo potissimū tēpore quo Martinus pontifex Paleologū unionis pacta nō seruante instante karolo Siciliæ rege excoīcavit. Tum uero Paleologus Karoli potentiā ueritus clam foedera cū Petro Aragoniæ rege iniit q; regnū Siciliæ ob constantiā uxore Māfredi filiam & Corradini neptū suo iure repetebat: cōmuni itaq; impensa magna classis ab utroq; parabatur. Quare pontifex legatū ad Petrū mittit sciscitatū quid sibi uellent tāi apparatus: cui ille ita respondit interiorē se tunicā laceraturū si illam arbitraretur suarū cogitationum consciā fieri posse. Abiit itaq; re infecta legatus. Petrus uero comparata iam classe in Aphricā contendens Hipponensiu littora uehementer populatus in Sardiniam rediit: expectans: ut Ioāne prochyta res nouæ in Sicilia orirent: quædam modum inter eos cōueniant. Obortū sunt interim & noui motus in Cisalpina Gallia. Nā uicecomites familia nobilissima duce Luchino Turrianos admodū potentes Mediolano pellunt: inde uero Luchinus in hetruriā uicarius ab īperatore missus apud Miniāte oppidū se continens Florētinos & Lucenses grauissimis incursionibus uexabat: spretis pōtificis interdictis: quibus hominē a ceruicibus sociorū remouere conabatur. Perusini quoq; sumptis armis ita Fulginiates tum inuadunt: eorum urbem uicēperunt: & mōenia aliqua ex parte demoliti sunt: Quamobrem a pontifice sacris interdicti ueniam deinceps meruere persoluta tamē prius magna pecunia pōene nomine. Interim uero Siculi quorū motus rex Petrus in sardinia expectabat: superbiam a libidinē a. Gallorum amplius ferre nequeunt: suadēte Ioāne prochyta in Karolū cōiurationem ineunt data die ad rem cōficiendā ut cum primum uesperī cāpana audita fuerit ubiq; Galli nullo sexus discrimine habito cederentur: quā in re adeo certe scāuitū est: ut etiā mulieres Gallico cōpressu pręgnantes cæcæ dicantur. Hinc tritus ille sermo est cū quis multorum interitum exoptat ut uesperas siculas cōmemoret. Malum quoq; fatum expertus est eodem tempore Guido Appius cum octingentis equitibus Gallici noīs ad recuperandam Romā diolam missus pontificis nomine. Nam dum forum liuii obsidet essentque erūpēdi cupidī ciues Guido bonatus astrologiæ peritissimus cōciues suos adhortatus est: expectata astrorum benignitate: ut tum demum erumperēt quando eis signum daret: Fecere illi mandata & in tempore erūpentes Guidonem cum omnibus Gallis interfecere: atq; ita urbs tanta obsidiōe liberata est: Karolus autem audita Siculorum defectione: & scāuitiā: cum magnis copiis in Siciliam traiciens primo Melaniam urbem obsidet: quā certe perditionem tādē cēpisset: nisi Galli ultiois cupidi deleturos se urbem minati fuissent. Tum uero Petrus Arago: tantos motus ut diximus expectans ea de re certior factus Sardinia p̄pere in Siciliam traiciēs Panhormum contendit a ciuibz & siculis perbenigne susceptus: a quibus etiā Regium nomen consecutus est confluyente undiq; ad eum omni multitudine. Hanc ob rem

ob rem Karolus petrositus Messana relicta in Calabryā se statim recepit expectaturus filium Salerni principē: quē paulopost e Narbonēsi prouincia cum aliquot cohortibus uenturum sciebat. Reprehensus a Karolo Petrus Arago q. affinis con sanguineusq. regnū inuadere ausus esset: respondit se misericordia motum calamitoso populo & indigna ferenti petitam opem negare non potuisse: quanq. id quoq. regnum iure hereditario ei deberetur ppter uxore Constantiā Manfredi filiam & corradini ineptē. Concreascentibus ultro citroq. iurgis res tandē ad singulare certamen deducta est: hac conditione tñ ut uterq. rex centū sibi ad tñ certamē cōmilitones cooptaret: loco certādī apud Burdegalam delecto. Vtriq. enim rex Angliæ affinitate coniunctus erat: qui tantum certamen adiuuante Martino pontifice tandem diremst. Verū cū nihilominus Petrus Karolū bello pmeret: Martinus Gerardum Parmensem Cardinalem legatum Neapolim misit: & qui populos in fide Karoli contineret: & Karolum ipsum adolecētem consilio & auctoritate iuaret. Ast uero cum Petrus Rogerium Ioriam classis suæ præfectum Neapolim Karolus misisset aliter sentiēte legato & reclamante nequaquā tantū regnum fortunæ committere esset: in hostē mouens non longe a Neapoli ingenti suorum clade superatur: & captus in Siciliam primo: deinde in Aragoniam perducitur. Hoc certe ei non accipisset. Si benemouenti Legato: ut par erat obseperasset: nam paulopost pater Karolus cum ingenti classe superuenit: qua etiam cum hoste nōdum uictore decernere potuisset. Martinus autem calamitate Karoli permotus Petrū Aragonensem apud themate notat eiusq. regnum in prædā id occupare uolenti exponit: subiectos a Petri iuramento abluūcruce signatos in hominem concitat bonorū ecclesiasticorum usurpatorē: ut ipse dicebat. Milites quoq. ecclesiasticos Karolo auxilio misisset nī ei bellū inflāminia gerere necesse fuisset cōtra Foroulianos qui adiuuante Guidone montisfeltri comite deficere ab ecclesia sunt ausi: & quadam etiā castella haud longe posita oppugnare. Verum cum Guido ipse penitentiā ductus pacem cum pōtifice iniisset & moenia Foroulianorū demolitus est in ultionem Guidonis Apulii: & magnam partem Flāminiae breui recepit. Vrbium quoq. quoddam oppugnabat cepisset nī Rubens Anguillarius heruriae comes in oppugnatione ipsa mortuus fuisset. Duo tum castris præerant duces: quorū alter in heruriā missus est ad eam gram tuendam quæ ad Soanam uegit. Alter uero quē Iuuenati comitem uocabant obsidionem iussu pontificis continuabat subministrante clāculū auxilio & cōmeatu oppidanis ipsis. Guidone montisfeltrano. interim uero cum Martinus curis agiturus addubicaret a quo duorū populorū Pisanorum. s. & Genuensium contra Petrū Aragonensem auxiliū peterent: repente inter hos de possessione corlice contentio exorta est: ut ipsi aliunde auxilium peterent. Legatū tamen apostolicum pontifex adhortatus est ut tamdiu populos in fide contineret quoad Karolus cum supplemento copiarum superuenisset. Ingressus deinde Neapolim Karolus: cōfirmatisq. ciuū aīs in Apuliā proficiscens febris correptus morit. Quare ad legatū ipsum totū gubernāda prouincia pōtus recidit. Erat tū rumor ac prope constans fama Philippū regis Franciæ filiū comitē Atrebatensium eius regni causa aduentare qui tñ detertere Petrum nō potuit quominus regnū uexaret cum iam constaret eū cum paruis copiis aduentare: mā pater Philippus in Aragoniā cū magno exercitu pfecturus erat ad occupandū Petri regnū a Martino pōtifice grauisbus cēsuris prius interpolis in prædā occupati datū. Pontifex autem tot curis

circumventus urbe uetanis et tumultuantibus. Nam Gibelini Guelphos expulerant Perusium proficiscitur ubi non multo post lenta febris diu uexatus tandem moritur: pontificatus sui anno quarto: mense uno sepelliturque in Cathedrali basilica. Ad cuius sepulchrū multi ualitudinarii delati multi cæci perducti: muti & claudi pristinam ualitudinem sanctissimi pontificis meritis a deo recepere.

HONORIVS .IIII. PAPA .CXCVI.

HONORIVS Quartus patria Romanus e gente Sabella familia nobilissima Iacobus antea uocatus diaconus Cardinalis Perusii pontifex creatus. Romam uenit anno domini millesimo ducentesimo actuaagesimo quinto

Pādulph'

Fratre eius Pandulpho senatoria dignitatem tunc gerente. Tantæ enim seueritatis & iusticiæ Pādulphus est habitus: ut quotiens Romani ciues: purgare urbem latronibus: Sicariis: furiis: paricidiis uellent quorum tum in solo Romano magna copia ob seditiones ciuium erat: non alium Senatorem quam Pādulphum exposcerent. Is & si podagra & chiragra uexabatur: non tamē animi magnitudine & constantia a bene ualentibus superabatur. Eodemque quoque uerbo ita et interdum honorius laborabat: ut ei instrumentis quibusdam ad id apte fabricatis sacrificare necesse esset: consilio tamen & prudentia tantum ualuit: ut non multum corporis uires in eo desiderarent. Qui prope cum solus plura prope uideret: quos simul qui tum in urbe aderant. Habituauit hic in Auentino apud sanctam Sabinam: ægregiasque ædes quarum uestigia adhuc cernuntur in monte ipso ædificans: eo ad incolendum multos quoque Romanos exciuit. Un-

**Libertas
empta**

de breui mons ipse frequentibus ædificiis incolis ceptus est. Cum autem neminem lædente in pontificatu suo constituisset omnibus prædesse quoad fieri poterat: prouocatus Petri Aragonum regis iniuria: qui regnum Siciliæ occupare conabatur: Martini interdicta contra Petrum confirmauit: Pandulphus autem imperator comparandæ pecuniæ studiosus cancellarium suum e gente filsea in hebruriā misit: qui populos omnes liberos faceret: & eos potissimum qui se pecunia redimerent. Persolvere autem ob eam rem lucenses duodecim millia nummum auri. Florentini uero sex millia: qui statim liberi omnino facti magistratum quem priores artium uocant addito uexillo ferro iurisdictione creauere. Non displicuit hæc ueditio Honorio licet indigna tanto principe uideretur quod ea ratione ecclesiastica ditio futura securior uidebatur: cum non amplius imperatori liceret liberas ciuitates uexare. Dum uero rex Franciæ urbem Germanensem obsideret curaretque Petrus arago quominus in castra hostium comectus a Narbona ferrent acri proelio commisso graue uulnus accipiens paulo post male curatus moritur: atque ita gerunda deditibus ex pacto ciuibus in potestate regis Franciæ redacta est: qui non diu superuixit: rex febre enim moritur: contracta in castris dum Perpinianum obsidet. Cuius etiam classis non multo post in portu Narbonensi a Rogerio Ioria capta & incensa est. Duos habuit filios Petrus arago: Ferdinandum & Iacobum: Ferdinandum autem natum maiorem Aragoniæ: Iacobum uero Siciliæ regem ex testamento reliquit. Hæc autem ratione mortuis primis regibus bella ad seculos translata sunt: quod hic Pisanos hinc Genoveses maritimis praesidiis insignes trahere in praesentem suas conabant. Vex illi odio & armis inter se certantes: tanta rabie apud Iamessum insulam Pisano portui uicinam concurrunt ut ex Pisanis quatuordecim milia amittere duodecim millia hostium desiderata sint: primumque caesa: primum capta: quam quidem calamitatem Honorius ita ægre tulit ut Paulum abfuerit quoniam genoveses obstinate nimium Pisanos insignes interdicto ecclesiastico notaret. Ea calamitas adeo certe Pisanos attriuit ut nunquam postea

**Clades
pisanorum**

postea vires recuperauerint. Edoardus vero Angliæ rex in Vasconiã tum se cõtu-
lit pacẽ cõpositurus inter Karolũ adolescentẽ regis Franciæ filiũ quẽ diximus bel-
lo captũ & Ferdinandũ Aragoniæ regẽ. cõfecta iã ex Inia res erat: & de libertate ka-
rolĩ agebat: cũ interim legatus apostolicus & comes Atrebatẽsis Auelini comite
adiuuante Cathinã urbẽ occupant: eoq; ex hetruria collectas copias trãsmittunt.
Hanc ob rem Edoardus re infecta in patriã rediit. Rogerius aut̃ lorĩ Gallicã clas-
sem ex Sicilia redeũtẽ occupans Ferdinandi regis fortunã meliorẽ reddidit. Adice-
re certe animũ huic bello honorius non potuit q; armis a Guidone Feltrano in Flã-
minia uexaret. Verũ tandẽ superato Guidone totã flãmĩniã breui recipit. Nondiu
tũ post morit̃: pontificatus sui an. ii. die uno: corpusq; eius a sancta Sabina ad basilĩ-
cam Petri magna funeris põpa transfert̃: sepelliturq; sepulchro marmoreo qd̃ ad
huc extat in numerũ a Pio põtifice translatus: ut insignia familiæ indicat̃ eiusq; epi-
grãma & merito quidẽ cum uir fuerit oĩ uita probatissimus: & xpianæ religionis
amantissimus: Nam & ordinẽ Carmelitarũ nõ satis in conciliis probatum mutatis
clamydibus nigris in albas: & ordinẽ heremitarũ apud Parisios improbatũ confir-
mauit. Solum aut̃ Cardinalẽ Ioannẽ Boccamatium ep̃m Tusculanũ suo pontifica-
tu creauit: uiros dicens & eosdẽ bonos ac doctos non ẽt rudes & rerũ humanarum improba-
ignaros in tũ collegiũ cooptãdos esse. Adeo uero Aulicos amauit: ut quotãnis
æstare præsertim Tybur proficisceretur uitãdi æstus Vrbani cã: unde multæ ægri-
tudines oriunt̃. Mortuo autẽ honoriõ decẽ mensibus: sedes tum uacat. Nam cum
apud sanctã Sabinã cõclauẽ habereĩ multi Cardinales reperiunt̃ ægritudine sunt
correpti quorum de numero morit̃ Iordanus Vrsinus: Comes Mediolanẽsis: Vgo
Anglicus: Geruasius Andeanensis decanus Parisiensis & Antherius uir insignis.
Hanc ob rem soluto conclauĩ in aliud tempus magnis salubre rem ipsam reiciũt.
Maxime uero cum terremotus ipsi qui tum permagni fuere religionem quandam
iniecerint: quo minus tum quidem id fieret.

NICOLAUS .IIII. PAPA CXCVII.

NICOLAUS quartus natione Picetinus patria Asculanus Hieronymus
antea uocatus ordinis minorũ frater & generalis: deinde præbyter Car-
dinalis apud sanctam Sabinã decimo mense post mortẽ honoriĩ pontifex
creatur: collocaturq; in sede Petri ipsius sancti cathedra: Reate deinde pfectus ob
seditiones q̃ tum Romæ subortæ erant: quosdã Cardinales creat: ex omni fere reli-
gione. Oēs. n. pariter amabat: nec plus se debere affinibus & cognatis q̃ cuius bo-
no arbitrabat̃. Virtutes: & uitiã faciebant ut in hunc magisq; in illũ inclinaret. Ho-
rum de numero quos Cardinales creat fuit: Neapolio: Petrus colũna: Vgo bolio
nũs ordinis prædicatorum doctor insignis: Mattheus aquasparta fratrum minorũ
generalis: episcopus portuenis. Romam deinde post annum rediẽs sedatis aliquã
tulum perturbationibus ciuium apud sancta Mariã maiorem habitauit. Quam
basilicam ipse una cum Iacobo Columna restituit: ut in fornice maiori apparet: un-
de saluatoris ipsiusq; põtificis ac Iacobi Cardinalis imago ex opere musiuo adhuc
cernitur. Idem quoque pontifex anteriorem posterioremque partem basilicæ late-
ranensis restituit: ornauitque opere uermiculato quemadmodum litteræ ipse indi-
cant. Interim uero reges Aragoniæ: & Siciliæ his foederibus adhortante Nico-
lao pacem ineunt: ut rex Karolus e uinculis missus sua impensa Iacobum Ara-
gonem Siciliæ regem constitueret: quod nisi triennio id effecisset in carcerem

se rediturum pollicebatur datis ob eam rem obsidibus duobus filiis Karolo cui postea regi Vngariæ creato Marcello cognomentum fuit: & Loysio: qui post bene actam in ordine beati Fracisci uitam in sanctos relatus est. Dum hæc autem in Europa gererent: Soldanus discordiis christianorum fractus Tripolim Asiæ ciuitatem insignem quidem interfecto christianorum presidio igni ferroque euerit: parem quoque calamitatem Sydon & Barutum pertulere nemine adiuuante. Restabat Ptolomaida in annos inducias a Soldano consecuta: hanc ut tueretur Nicolaus pontifex anxius milites ad uexillum Christi uocat: ære suo conductos: ii ad mille & quingenti fuere. Hos postea multi nullo dato nomine nullis signis & auspiciis secuti cum Ptolomaidem peruenissent: non minora christianis quam saracenis damna intulere Soldanus autem cum res suas repetisset nec redditæ essent nostris omnibus exitium comminatus est. Magna inter christianos de possessione Ptolomaidæ contentio tum orta erat: cum eam patriarcha Constantinopolitanus: Templarii: Teutonici: rex Cypri: Siciliæ rex Karolus uindicare anniterent. Erat & Pisani in animo ptolomaidam repetere: ut ipsi dicebant suo iure quos profecto bellum in hecetruria ortum a tanta rei foeditate auertit. ii. enim Vgolino comite cum duobus filiis totidemque neptibus in carcerem coniectis inedia interempto animos Gibellinorum in Guelphis ita concitarunt: ut omnibus pariter exitium minarentur. In Aretinos primum arma conuersa sunt petentibus id exulibus Gibellinis. Præerat tum Aretio Cuiusdam petramala eiusdem ciuitatis episcopus cui Feltranus comes & Florentini auxilio uenerant. Verum cum Florentini non satis suis copiis fiderent: eo etiam misere Karolum secundum cum aliquot cohortibus qui ad pontificem iturus forte ea tum iter faciebat. In agro typhernate collata sunt castra castris. Typhernum ciuitatem castelli mutato nomine nunc uocant. Commisso itaque prælio magna statim de Florentinis cædes fieri coepta est. Verum non ita multo post mutata fortuna cadentibus tamen in prælio Gulielmo episcopo & Feltrano comite ex gibellinis a tria millia interfecta & ii. millia capta dicunt campaldinum locum ubi pugnatum est accolæ dixere. Karolus autem tanta uictoria potitus reuera ad Nicolaum proficiscitur ac utriusque Siciliæ regnum feudatario iure obtinet. Hoc ubi Iacobus Arago intellexit oppugnare caietanum statim aggreditur. Nequid autem deesset ad perturbandam christianorum quietem inter Philippum Franciæ & Edoardum Angliæ reges grauissimum bellum exortum est. Quæ res: & christianos in Asia mirifice perturbauit: & hostibus nostris delendo in Asia christianum nomen audaciam & spem dedit. Soldanus. n. qui tum ægrotabat ad centum & quinquaginta millia hominum: filio duce Ptolomaidam miserat: Interim uero duorum mensium obsidione protracta patri mortuo filius statim sufficitur: qui certe acrioribus animis Urbem oppugnans completis fossis prædaque militibus promissa ad moenia usque iam pugnamdo peruenit: cum a christianis erumpentibus magno suorum incommodo in castra retrudit. Dum hæc in Asia gererent Nicolaus pontifex duos ex latere legatos Benedictum caietanum & Gerardum parmesem in Franciam perire mittit: qui composita inter duos reges pace eos contra Saracenos Ptolomaidam oppugnantes animarent. Nam & pacem inter Iacobum Aragonensem & Karolum captum his conditionibus quas supra memorauimus iam composuerat: quo omnibus in hostem liberius proficisci liceret: & parare classem coeperat de pace fere certus. Sed nec reges ipsi pontifici benemouenti obtemperarunt: nec qui in presidio Ptolomaidæ erant inter se dissidentes quemadmodum poterant uim hostium propulsarunt. Dilabentibus. n. quotidie multis: soli tum ad duodecim

ad duodecim millia remanere qui postea cum patriarcha hierosolymitano per dromonem ad id seruatum fugentes primo secunda nauigatione usi tandem sub ipsam Cyprum naufragio periere. Soldanus autem desertam cultoribus urbem ingressus eam ferro ac flamma statim euerit anno. cxcvi. posteaq̃ a Gothifredo capta fuerat. In tantis autem malis insula Cyprus. & Armenia minor Sicilia prius appellata in fide christianorum tñ permanere. Instabat tum uel maxime Nicolaus ueritus ne hostes reliquum Asiae occuparent: ut imperator Rodolphus eo copias suas mitteret: quo non ita multo post mortuo cum Adolphus hasso electus successor imperii iura repeteret ab Alberto Rodolphi filio in agro spirensi praelio interficitur. Vir quidem insignis sed parum milite & pecuniis potens: oppressus enim multitudine hostium potiusq̃ superatus dicitur. Nicolaus autem pontifex tedio animi ut quidam putant: quod male sibi cedere omnia uideret: quodq̃ etiam plusq̃ pontificem decebat in partes declinauerat: Roma apud sanctam Mariam maiorem pontificatus sui anno quarto mense uno die octauo moritur eoq̃ loci sepelitur: ad caput basilicæ apud Petri colunæ Cardinalis sepulchrum ut in pauimento cernitur emblemate & propheticis lapidibus notato. Post eius uero mortem Cardinales Perusium profecti quo eis liberius eligere pontificem liceret: rem ipsam discordiis intestinis biennio mensq̃ tertio in longum deduxere. Interim autem Michael paleologus imperator constantinopolitanus moritur. Quominus autem eius corpus in loco sepellitur sacro uetere sacerdotes & monachi: quod occidentali ecclesiæ in lugdunensi concilio acquieuisset. Andronicus autem Michaelis filius libenter tum quidem cum latinis sensisset siquid auxilii a nostris habuisset. Verum cum sedes uacaret destitutus auxilio Andronicus a fide catholica tandem defecit. Hæc autem incommoda Karolus. ii. rex Neapolitanus prospiciens e narbonensi puincia Perusium ueniens Cardinales ipsos sapius ad concordiam & electionem pontificis ad hortatus est. Nec id quidem facere destitisset uir insignis nisi acriter reprehensus a Benedicto caetano patria anagnino: quod instando acerbe nimium ipsis cardinalibus uis afferre uideretur: quorum suffragia libera esse deberet.

Michael
paleologus

CELESTINVS .V. PAPA CXCVIII.

CELESTINVS quintus Petrus Moroneus antea uocatus professione Anachorita patria Eserniensis secundo a fulmone miliario cenobium incolens instante Karolo rege & latino Cardinali pontifex creat: adeo maiore omnium admiratione: quo ob sanctitatem uitæ a tanto fastigio rerum sponte remotior esse uidebatur. Aquilam itaq̃ post creationem suam profectus eo statim Cardinales omnes Perusio ad se uocat. Instabant tamen illi & litteris & nunciis ut Perusium proficisceret ciuitatem pontificali dignitati magis convenientem: Vixit demum celestinus in ea quod ita uelle Karolum regem intelligebat. Omnes igitur eo profecti celestinum ipsum: ut uerum pontificem adorant. Eius autem coronationi interfuisse. cc. milia hominum Prolomeus scribit & se etiam affuisse fatetur. Homines credo motos nouitate rei: & sanctitate uiri quod homo heremita a tantum dignitatis gradum non nisi diuinitus prouectus esse uideretur. Post tam longam eligentium contentione. Inito itaq̃ pontificatu duodecim Cardinales statim creat. Viros integerrimos: quorum de numero duo heremites sunt habiti. Verum cum Celestinus a priore uita ob pontificatum nequaquam declinaret: adeo benignus & facilis omnibus petentibus erat ut eadem diuersis concederet unde & contemptus dignitatis & imminutio pontificatus oriebatur. Erat siquidem ob priuata uitam prius antea in heremo duxerat

rebus agendis parum idoneus. Hanc ob rem de abrogatione eius mentio fieri cō-
pta est maxime uero mortuo Latino Cardinali uiro optimo cuius auctoritate Ce-
lestinus tñ pondus adhuc sustinebat. Verum instātibus acriter Cardinalibus qui-
buldā maxime uero Benedicto caietano uiro in iure ciuili & canonico peritissimos
uasfroq; qui primum locū apud pontificē tenebat ut se pontificatu abdicaret ne ec-
clesia dei ob imperitiā gubernantis periclitaret: de omittendo pontificatu cogi-
tare cōcepit. Hac autē eius leuitate & supstitione motus karolus hoīem amicissimū
Neapolim pducit eiusq; aīum a tanta scēditate rei a mouere conat: clamante ubiq;
locorū populo se nolle alium pontificē q̄ Celestinū idq; ab eodē pōtificē precibus
& obsecrationibus contēdente: cui pōtifex rēdit nil aliud se esse facturū q̄ qđ deus
ueller: utq; ipse e repu. xpīana esse censeret. Tum uero Cardinales abdicationē ho-
minis quārentes uehementer instant: ut id q̄ primum agat pposito reipub. xpīane
discrimine quod suo ignorance imminere oīum ceruicibus ostendebāt: affirman-
tes oīa malum tum accidētia die iudicii sibi imputatū rei. Motus his uerbis uir san-
ctus & simplex futurū se in eorū ptāte dixit: mō id iure fieri posset. Quare constitū-
tio omniū consensu facta est: licere pontifici abdicare se magistratu q̄ quidē consti-
tutionem Bonifacius octauus eius successor postea confirmauit: quēadmodum li-
bro. vi. decretaliū apparet. Tum uero Celestinus ad priuatā uitā se redigens: alte-
rius subrogandi pōtificis Cardinalibus ex instituto ptātem dat pontificatus sui mē-
se sexto. Atq; ita Benedictus caietanus plurimorū cōsensu pontifex creatus Celesti-
nū ad heremū abeuntē ex itinere ad se retrahit: eundēq; pfecto arcis fumonis quas
in hernicis est custodiendū tradit. Hac rōne motus ut ipse diebat ne auctores scē-
ditionū aliquā calamitatem hoc duce ecclesię dei aliquñ inferrent licet reuera hoīs
sanctitatē admiraret. Ut cūq; constat hoīem ipsum magne ingratitudinis & calū-
ditatis fuisse: q̄ppe q̄ ambitionis cā & uirum sanctū deciperit dum eū magistratu se
abdicare cōpuleret: & captū uitā heremiticā appetētē in arce fumonis dolore animi
ante tps. mori coegerit. Anno uno mēse q̄ntum post initū pōtificatū. Sunt autē qui
scribant. Celestinū post mortē adeo miraculis clariūserut plerumq; in conciliis de
eo in sanctos referrēdo habita mentio sit: fuisse t̄q; plerosq; q̄ eum pro sancto cole-
rent & in Catalogo Confessorū recenserent: Eius autē celebritas. xiiii. kal. Iulii qua
die moritur quotānis obseruat ex institutione Clementis quinti Auenioni facta.

BONIFACIUS .VIII. PAPA CXCI.

BONIFACIUS octauus natione Hernicus patria Anagninus: Bene-
dictus Caietanus antea uocatus Neapolī pontifex creat in uigilia Nata-
lis dñi Milleſimo. cxciiii. Vir quidē doctrina & experientia rerū insignis
diu enim in curia uersatus fuerat & per oēs dignitatis gradus ad pontificatū nō li-
ne tñ ambitionis crimine peruenerat. Nam dū esset sancti Martini in mōtibus præ-
sbyter Cardinalis: adeo dignitatē pontificatus exoptauit: ut nil ambitioē & fraude
prætermiserit quod ad eam rem consequendā pertinere arbitraret. Tantæ p̄terea
arrogantię fuit: ut & oēs fere contēneret: & gratias a Nicolao quarto: & Celestino
quinto factas renocauerit. Gibellinos: quoq; mirifice psecutus est. Hinc oritur illa
inter pontificem & Colūnenses. Gibellinos cōtentio qui ē Anagninē cōtra pontifi-
cē factionis suę partes fouebāt. Hos itaq; maxie uero Cardinales duos Petrum &
Iacobū eiusdē familię uiros insignes calūniari cōcepit qđ thesauros ecclesię in mor-
te pōtificū dirrupissent: quodq; libellos famosos contra se sparsissent. Scripserunt si-
quidem

Colūnen-
ses

Quidē post illatā sibi iniuriā ad reges ad principes ad nationes de arrogantiā Bonifacii de ambitione quā contra ius fasque pontificatus sedē occupasset: reiecto fraudibus Celestino eodēque in carcerem cōiecto. Sunt. n. qui scribant Bonifacium immisisse subornatores clanculū quosdā qui noctu dimissa quasi celitus uoce in cubiculū Celestini hominis simplicis ei persuaderent: ut pontificatū dimitteret si saluus fieri uellet. Citati autē Cardinales cum nusquam apparuissent Bonifacii pertinaciā ueriti: Nepe sum. n. secesserant una cum tota colūnensiū familia: publico decreto scismatici habent. Beneficiis dignitatibus fundis paternis castellis oppidis priuant: quā priuationē Bonifacius postea in decreti formā rettulit ut libro apparet quē Sextū appellant. Superius deinde armis Bonifacius cōcitatisque multis cruce signatis eos opprimere cōatus. Præneste quo se cū Sarra uiro insigni eorum patruo receperāt obsidiōe cingit. Dilapsos inde capto ac direpto præneste Zagarolū & colūnā cōfugiētes persequitur: uñ non ita multo post abire ob multitudinē hostiū necesse fuit: a quibus hæc item castella diripiunt: maxime uero colūna paternum solum. Cardinales autē inde quoque dilapsi reate petiuere. Sarra uero apud Antiū multū diuque in nemoribus uixit scæuitiam Bonifacii ueritus. Sed in piratarū manus incidēs remigio admotus multas calamitates perpeffus est: quanquā sic quidem æquiore animo exiliū pati mallet quā scæuitiā Bonifacii experiri: qui Gibellinos oēs uno odio persequebat. Notū est illud certe quod prochetto dixerit Genuēsī archiepō ad pedes eius die cinerū prodeūti. Nam cū dicti a sacerdote tū soleat. Memento hō quia cinis es & in cinerē reuerteris: dixit mutatis quibusdā uerbis. Memento hō quia Gibellinus es & cū Gibellinis in cinerem reuerteris: in eiusque oculos cinerē coniecit: non in caput ut mos est: eundēque ob nomen factionis archiepōatu priuauit. licet postea in integrū restituerit: cū intellexisset Cardinalis Colūnensis quē admodū ipse suspicabat Genuā non petiisse: Pulsis hoc modo Colūnensibus Bonifacius duplicē celebritatem & apostolis & euangelistis & quattuor ecclesiæ doctoribus Gregorio Augustino Hieronymo Ambrosio statuit. Idē ē dum in urbe ueteri esset. beatū Lodouicum ex regia Francoꝝ stirpe ortū utpote. ex Karolo secūdo ordinis sancti Francisci p̄fessum (ut quidam uolunt) in sanctos rettulit. Idē quoque ecclesiā cathedralem sanctæ Cecilie Albienſis ciuitatis canonicis secularibus pulsis inde: regularibus cōmisit: Instante Bernardo castaneto Albienſi epō: addidit p̄terea Sextū pontificii iuris codicē suo iussu a tribus doctissimis uiris cōpilatū quibusdam decretis nouis a se additis. Urbē quoque Eugubii quæ Gibellinorum auspiciis ab ecclesia defecerat breui recuperauit. Alberto duci Austriæ imperii confirmationē bis terque petenti negauit. Mortuo autē Iacobo Arragonio cum Robertus Karoli filius Calabrię dux in Siciliā traiecisset Cathināque coepisset tantū repēte bellū exortū est: ut tota fere Italia tumultuaret. Nam & Siculi Arragonēſibus fauētes cōparata classe Philippū Roberti fratrem bello superāt & captū in carcerē coniiciunt: Quare Robertus relicta cathina re infecta in Italiam reuertit. Fœdericus autē Arrago ex hispania cum exercitu in Siciliā delatus non solū Siciliā totam uerum etiā Calabriā recuperauit. In hebruria uero adeo contra Pisanos Genuēſes exarſerāt: ut & liburnū coeperint incendioque euerterint: & naues onerarias in fluminis hostio demerſerint Pisanis nauigare liceret. Fiebāt hæc in Italia cū magno puincię detrimēto: pōtifice nullibi ad pacē cōficiendā auctoritatē suā interponēte. Et existimare stultum deū cum hominibus pacem habuisse tantus repente terremotus exortus est: quātus nunquā antea quo quidem multis diebus per

Philippū

interualla plurima durante ædificia passim corruiere Reate pōnifex tum erat cum tota curia: qui certe ueritus ne ruina ædificiorū opprimeret casulā quandā ex tabulatis subtilibus in medio clauistro fratrum prædicatorū prato admodū lato ædificari iussit: eoq; in loco aliquādiu resedit licet horrida scæuaret hyems: in celebritate nāq; sancti Andree hæc pturbatio exorta est Apparuit tum quoq; Cometes magnæ alicuius futuræ calamitatis indiciū. Verū Bonifacius post tātos & tā diuturnos terremotus ad se rediēs cardinales aliquot creauit: quoq; de numero fuere archieps Tolletanus: Ricardus Senēsis: Nicolaus Taruīsinus ordinis prædicatorū magister: Ioānes muro ordinis minorū generalis. Petrus hisphanus. Iubileū quoq; idē rettulit anno Millesimo. ccc. quo plenā oīum delictorum remissionē his præstabat qui limina apostolorū uisitalent ad exēplum testamēti ueteris: licet primo qui Iubilei rō dē apud Iudeos huius longæ alia ratio habita sit. Iubileū nāq; qnquagesimo quoq; anno repetebāt quo debitores a creditoribus laxabantur (ut ait Iosephus) & serui libertatē uendicabāt: unde libertatis nomen presert tam animi q̄ corporis. Nam liberi uere ii dici possunt qbus peccata remittunt. Idē etiam centesimo quoq; anno obseruari mandauit. Ob hanc rem eo anno tanta undiq; hominum multitudo Romam uenit: ut uix incedere per urbē amplā quidē & uastā liceret. Venerat & Romam Karolus Valesii comes: Philippi Francorum regis frater: qui filiam Balduini ultimi Cōstantinopolitani imperatoris in uxorē duxerat: Bonifacioq; impetrauerat: ut loco suo liceret imperiū ipsum repetere a quo depulsus fuerat. Fecerat id quidē libēter Bonifacius quod ei in aīo erat horum principū auxilio exercitum in Asia trāsmittere: qui hierosolymā recuperarēt. Interim uero dum res ipse cōponerētur & Karolum ipsum Patrimonio sancti Petri cum oī ptate præfecit: & Legatum in heturiam misit: qui nouas seditiones cōpesceret. Nam a Gibellinis & Guelphis ad Albos & nīgros transierant. Verū cum legatus nil proficeret propositis ēt interdictis Karolus Valesius eo pontificis mandato profectus cōtinere Florentinos non potuit quo minus albos nō sine magna cæde ab urbe sua pellerent: albi. n. Gibellini tum appellati sunt. Sed pontifex hierosolymitanam expeditionē iam pridem meditatus: apameensem ep̄m ad Philippum regē Frācorum mittit: qui hominem ad eam rem cohortaret. Is itaq; eo profectus cū nil precibus impetraret minas quidē addidit. Hanc itaq; ob rem iratus Philippus hominē subito in carcerem coniicit. Quod ubi Bonifacius rescīuit eo statim misit Narbonensem archidiaconum uirum certe insignē qui pontificis noīe Philippo mādaret: ut missum faceret ep̄m apameensem. Id si non impetraret: diceret audiētibus omnibus regnum Franciæ ad ecclesiam deuolui: ob cōtumaciā Philippi: & uiolatū iusgētium. Adderetq; anathema: & oēs francos a iuramento regio absolueret. Fecit omnia q̄ diligentissime archidiaconus: ac regem cōpulit ep̄m apameensem dimittere. Rex autē aliqua ex parte iniurias sibi a pontifice illatas ulturus edictum pposuit ne quisq; e regno suo Romam proficisceret: aut eo pecunias mitteret. Secundo uero post Iubileum anno Karolus Valesius ad Karolum secundum consobrinum suū se contulit cuius aduētū motus Fœdericus Arago pacē his cōditionibus petiit & impetrauit ut reditis quæ in Italia cœperat ei Siciliam quoad uiueret retinere liceret. Verum abeunte ex heturia Karolo Valesio: Albi Florētia pulsi Forūliuū populariter cōmigrarunt. Quorum de numero habitus est Dātes aldegerius uir doctissimus & sua uernacula lingua poeta insignis: qui postea redire in patriam persæpe conatus est: sed frustra

sed frustra adinuicibus etiam Bononiensibus & canegrandi Veronensium domino quo cum postea familiariter aliquandiu uixit. Sunt qui scribant Bonifacium hoc tempore hermanii cuiusdam corpus apud Ferarienses iam uiginti annis: pro sancto cultu exhumari mandasse ac coburibus habita de eius haeresi quam diligentissime inquisitione: hunc ego e fraticellis fuisse crediderim quorum secta tum maxime inualescebat. Interim uero Philippus rex Franciae Bonifacii arrogantiam iniquo animo ferens habito apud Parisios Ecclesiasticorum & nobilium magno conuentu commemoratisque iniuriis a Bonifacio acceptis: eiusque ambitione & malis artibus ad occupandum pontificatum quem iniuste teneret ad sedem apostolicam tum (ut ipse dicebat uacantem) futurumque concilium appellauit. Qua quidem re percitus Bonifacius habito generali concilio Philippum eiusque regnum Alberto imperatori subicit: quem initio pontificatus sui repulerat. Tum uero Philippus superbiam hominis domiturus: Saracenum in portu Massiliae cognitum a piratis redemptum: cum Nogaretio gallo equite fidissimo Romam mittit. Hac ratione: ut ipse palam dicebat: ut appellationem suam publicarent. Verum ei longe alia mens fuit. Nam Sara seruili habitu latium ingressus collectis undique amicis Nogaretium cum ducibus equitibus gallis mercede conductis et melicia Karoli Valesi Ferentinum praemittit: qui inde ei si opus esset auxilium ferret. Ipse uero Anagninam clam noctu ingressus adiuuantibus gibellinis quos Bonifacius diu multumque uexauerat pontificem nil tale metuentem in domo paterna capit refractis ualuis captumque Romam perducit ubi quinto & trigesimo die post dolore animi confectus periit. Pontificatus sui anno octauo mense nono die decimo septimo. Sepelitur in basilica Petri sepulchro a se antea extructo quod: quidem adhuc extat in sacello a se condito opere uermiculato. Idem quoque suggestum condidit: cum portet apud basilicam lateranensem quo execrationes in cenam domini fiunt quoque in loco & Philippum regem Franciae colunenses anathemate notauit. Moritur autem: hoc modo Bonifacius ille qui imperatoribus regibus principibus nationibus populis terrorem potiusque religionem inicere conabatur: quique dare regna & auferre: pellere: homines ac reducere pro arbitrio animi conabatur. Aurum undique conquisitum plusquam dici potest sitiens. Distant itaque huius exemplo principes omnes tam religiosi quam seculares: praesle clero & populus non superbe & contumeliose: ut hic de quo loquimur: sed sanctae & modestae: ut Christus rex noster eiusque discipuli ac ueri imitatores. Et malint apostolis amari quam timeri unde tyrannorum pernities oriri merito solet. Sunt qui scribant hunc quoque discordias inter Italos aluisse maxime uero inter genuenses & Venetos: populos quidem nauali praelio satis potentes.

BENEDICTVS .XI. PAPA CC.

BENEDICTVS decimus primus natione Italus patria Tarvisinus Nicolaus antea uocatus Cardinalis Hostiensis Romae Kalendis nouembriis pontifex creatur. Hic enim ab ineunte adolescentia ordinem praedicatorum ingressus tantum uirtute & doctrina apud fratres suos ualuit: ut cum per omnes magistratus ad generalis dignitatem prouexerint: Unde & pontifex creatus magnum breui tempore uirtutis suae documentum praestitit. Ita enim uixit: ut post mortem inter beatos merito censeatur. Inito autem pontificatu Nogaretium & Sarram omnesque Anagninos cum his in capiando Bonifacio sentientes & citatos antea ad iudicium nec apparentes grauiora anathemate notat. Cognita quoque regis Philippi causa hominem Bonifacii caesus irretitum absoluit. In gratiam praeterea recipit Ioannem &

Iacobum cardinales colūnenles quos ingenti odio Bonifacius factionis Guelphę studiosus pluſq̃ pontificē decebat perſecutus fuerat. His quoq̃ bona reſtituit: a galero tamen rubeo: quo a Bonifacio priuati fuerant ad breue tempus abſtinere ſunt iuſſi. Cōpoſitis autem hoc modo rebus in urbē: creatiſq̃ Cardinalibus: quibuſdam quorum de numero Nicolaus Prateſis ordinis prædicatorum eſt habitus: animū ſtatim ad cōponendum Italię pacem adiicit. Verum quia in heſtruria magis q̃ alibi ſeditionibus laborabatur eo Nicolaū ipſum epiſcopum hoſtienſem cū ſumma potestate mittit: qui & nouos magiſtratus Florentiæ conſtituit: in illiſq̃ ædibus collocauit: quas nuper ad recipiendos magiſtratus ædificauerant: dominorum palatiū nūc uocatur. Tum uero Nicolaus plura his ſibi licere arbitratus de reducēdis exulibus mentionem facit quod ubi ex animi ſententiā non impetrauit propoſito anathemate Pratum ſe contulit. Mortuo deinde non ita multo poſt Benedicto pontifice tumultuātibus in heſtruria omnibus exules omnium ciuitatum in agrum Bononiēſem conuenientes: primo ingredi Florentiā inſtituunt: atq̃ ita clam noctu apud portam quæ Bononiā ducit mœnia nondum perfectā ſupergreſſi uſq̃ ad templū diuæ Reparate pauloante incohatum perueniunt. Verum dum & prædam cupi de nimīū quærunt & amicos conſulunt quid maxime agendum cenſeant: hoſtibus ſuis ſumendi animos: & capiendi arma tempus dant: & a quibus non ſine multorū cæde propere expellūtur. Conducto deinde Roberto Calabriæ duce non ſolū ſua tueri: uerum etiam aliena oppugnare auſi: Piſtorium obſidione cingūt: adeo ægre ab his qui in præſidio erant deſenſum ut eruptione factā Robertū cum exercitu pratum uſq̃ repulerint. Benedicti autē uiri optimi & ſanctiſſimi mēs fuerat pacata Italia Tartaros Syriam & Paleſtinam ingreſſos iuuare a quibus litteris & nūciis ad tantam rem conſiciendā continuo inuitabatur. Mortuus itaq̃ Peruſii eo. n. proſectus cum curia fuerat pontificatus ſui mēſe octauo: die decimo leptimo: rē deſtinatam omittit. Sepellitur autem magna pompa ut par fuit in eccleſia fratrum prædicatorum nonis Iunii mileſimo. ccciii. fuiſſe autem Benedictum uirum optimum ac ſanctiſſimum declarāt miracula a ſe poſt mortem ædita: ſanatis ægrotis: pulſiſq̃ dæmonibus e cordibus obſeſſorum. Vacauit tum ſedes a nonis Iunii: uſq̃ ad nonas Iulii inſequentis anni. Licet cardinales in conclauī ob eam rē conſtituti a Peruſino populo impulſi perſæpe ſint: minis interdum aditis ut pontificem deligerent.

CLEMENS .V. PAPA CCI.

LEMENS quintus natione Valſco Burdagalenſis epiſcopus Bertrandus gottho antea uocatus: Peruſii a collegio Cardinalium abſens poſt longam contentionē pontifex tandem creatur. Is autem electioni conſentiēs ex Burdegala lugdunum proſectus eo Cardinales omnes ad ſe uocat qui ſine mora pontifici obtemperarunt: atq̃ ita curia Romana in Gallias translata eſt mileſimo eccy. Vbi ēt ad. lxxiiii. annos remāſit cum magno chriſtianorum incōmodo: poſiſſimum uero Urbis Romæ cuius tēpla magna ex parte ob ſolitudinem & ſitum corruere: abſentibus his ad quos quidem ea reſtituere pertinebat. Coronatiōi autē pontificis interſuere Philippus rex Frāciæ eiſq̃ frater Karolus nuper ex Italia reuerſus: Ioannes britāniæ dux: qui ruina muri oppreſſus morit: cum pleriq̃ aliis dum pompa coronatiōis ut ſit per urbem ducitur. Philippus quoq̃ rex ea ruina aliqua ex parte debilitatus eſt. Pontifex autem in tāta trepidatione ex equo deturbatus ſolum carbūculum ex tiara amiſit: præciū aureorum ſex milium: ut. Quidam ſcribūt. Peracto

Peracto deinde solenni sedatq; rebus omnibus Clemens Multos Cardinales gallicas tum creat ex Italia nullum: licet Ioanni & Iacobo colūnensibus dignitatē Cardinalatus integrā restituerit. Tres præterea cardinales: cū senatoria potestate Romanam misit quorū auspiciis urbs ipsa atq; Italia gubernaret. At uero cum cerneret Genuenses & Pisanos inter se grauissimo bello implicitos interimq; Sardinia a saracenis occupatam esse insulam hac conditione Fœderico Sicilię regi concessit: ut primo quoq; tempore eam pulsas inde hostibus recuperaret. Veneti autem cū Karolo. ii. contra imperatorem Constantinopolitanū fœdus ineuntes eo Rassinum regem perpulere Milleesimo. cccvii. ut orthodoxe fidei rationem a Romano pontifice petierint: uerū cum postea Veneti: ac Karolus refrixissent: Rassiani ipsi malo exemplo sententiam mutant. Interim uero apud Nouarienses noua hæresis ad Dulcinum & Margaritā inuenta est: qua mares & foeminae simul habitantes in omnem libidinem prolabebant. Fraticelli hi sunt appellati quos opprimere Clemens conatus eo statim milites quosdā cum apostolico legato misit qui eos in alpibus positos partim in ediam & frigore partim armis oppræssit: Dulcinus autem: & Margarita uī capti membratim lacerantur: eorumq; ossa combusta dissipantur. Rescitum quoque eodē fere tēpore est Templarios olim Christi milites ad saracenos defecisse: hanc ob rem interfecti illi sunt qui comprehendī potuerunt: eorūq; bona partim R. hodiis militibus qui insulā paulo ante occupauerant partim uero nouis religionibus sunt attributa. Iudæos quoq; Philippus rex Franciæ cum singulis uestimētis e. prouincia sua deiecit direptis eorum bonis: ob maleficia quædam & auaritiā. Verū cū non ita multo post Albertum imperatorem Ioānes ex fratre nepos interfecisset omnes fere ciuitates Cisalpinæ galliæ dños sibi eos delegere quos antea capitaneos habuerāt. Capitaneos enim præfectos Urbium uocant. Vt Verona Scaligeros. Mantua Passerinos. Patauium Cararienses. Estenses autem iā pridem dominatum Ferrariæ potiebantur. Sed tūc potissimū Mutinam in potestatem suā rede gere. Nec indignatus est Karolus secundus Neapolitanus rex Beatricem filiā Azoni Marchionis estensis in uxorem tum collocare. Verum Friscus eius filius nouercam sibi super inductam cernens: patrem in carcerem coniectum necat. Ferrariæq; potitur impetrato a Venetis auxilio ad expugnandū Thedaldū castellum (ita Accolæ uocāt) ponti impositū. Tum uero Cardinalis cognomento Pelagura Bononiam a Clemente missus: Venetis sub anathematis pœna imperat ut a re Ferrariensi abstineāt. Optabant quidem Ferarienses ipsi dictioni ecclesiasticæ subesse. Hanc ob rē Veneti maturandum uti castellum die noctu oppugnatum tandem capiūt: quo facto Friscus ipse uindictæ cupidus dimidiā Ferrariæ partem incendit: potissimum uero eorū domos qui rebus nouis studere uidebantur. At ciues tantam iniuriā non diutius laturi sumptis armis Frisco dominatu eiecto Venetis sese dedūt: cum cernerent se ab his egregie defendi posse. Quare Pelagura indignatus cruce signatos in Venetos & Ferarienses unde quaq; propere ad se uocat. Clemens uero cognita Venetorum contumacia & reguādi cupiditate eis anathemate notatis sacra interdicat: proferensq; direptis eorum bonis ubicūq; locorum reperirentur haberi iussit quam ob rem gens ipsa mercaturæ admodum dedita & in Angliā & in Gallia maxima in cōmōda perpeffa est. Alios præterea Cardinales in heururiam bellis tumultuantem pontifex misit qui Roberto Calabriæ duci Florentinis ac lucensibus reliquisq; prouinciæ populis mādarent: ut oppugnare Pistoriū desisterēt. Paruere tum omnes præ-

Noua hæresis

Templarii

Pelagura

ter Florentinos & Lucenses. Quare his quoque a sacris interdictum est. Verum abesse Roberto Auenionem salutandi pontificis causa Pistorienfes diutino bello fatigati deditionem tandem fecere. Captæ urbis Florentini & Lucenses moenia euertunt fossas complent agrum sibi diuidunt: a sanguine tamen ciuium temperatum est solum urbis utriusque populo comune remanet. Quod quidam Florentini non: ita multo post contra foedera inter se & Lucenses inita occuparunt ducto circumquaque muro eliminatisque fossis. Idem præterea ut omnia circumquaque tutiora haberent acianum gentis Vbaldinæ castellum in agro mullegano positum emptum pecunia diruunt: planoque haud longe Scarpariam ut paucis ante annis in Valle arni Castelfrancum & sanctum Ioanem cōdunt. Missus tum quidem in heturiam Neapolio Cardinalis Ursinus qui res ipsas componeret: spretus a Florentinis & Lucensibus eo ire prorupit ut anathema & interdictum publicæ continuaret: hanc ob rem Florentini cles ipsam grauissimis exactiōibus diu multumque uexarunt. Vbi præterea hac scæuitia sunt: nam cursum donatum ciuem egregium & de repu. Benemeritum interfecere quia Ugutionis fagiolani filiam in uxorem duxerat: adeo nobilitate odio habebant. Verum cum postea Pelaguram legatum in recuperanda Ferraria castelloque Thesaldo a Venetis occupato iussent a pontifice in gratiam recipiant. Milleesimo. cccix.

Robertus Eodem uero anno Karolo secundo rege Neapolitano mortuo filius Robertus in regnum a pontifice missus: Bononiam ad Pelaguram proficiscitur: quem statim ecclesie nomine tumultuanti Ferrariæ præfecit. Is autem Neapolim iturus degum catelanum uirum insignem cum cohorte equitum in presidio reliquit. Qui ubi continere Ferrarienses uerbis: & minis in officio non posset egres ex arce in ciues dimisit: quorum de numero multos certe trucidauit. Ad octo namque & uiginti ex optimatibus

Henricus Estensium dominatum appetentes laqueo necauit. Eodem uero tempore Henricus luceburgensis a germanis imperator electus: hac quidem lege a pontifice confirmatur: ut intra biennium coronam Romæ habiturus Italiam ingrediatur. Hoc autem animo id egerat pontifex ut imperatoris aduentu motus italici comprimeretur. Imperator itaque omnia se facturum pollicitus oratores statim in Italiam ad populos & principes mittit: maxime uero ad Florentinos qui tum Aretinos uexabant: petitque: ut sibi & exercitui suo hospitium in urbe parenti ac uexare aretinos desinant. Respondere tum Florentini tantum quidem principem impudenter agere qui Barbaros in Italiam ducere conatur quam ipse imperii causa a barbaris tueri deberet. Aretinis præterea imperatorem ipsum non bene consulere: quos sciret Guelphos quidem ciues suos expulisse: exules enim ab imperatore restitui consueuisse & extores retineri. Ferunt tum dante Florentinos cæcos appellasse: quod imperatori tam insulse respondissent: quo certe nil poterat esse magis a repu. sua alienum maxime autem tanto principe cum tanto exercitu hostili animo aduentante. Animosi quidem eis dabant Roberti regis promissa qui: in regnum proficiscens factionis Guelphæ defensore acerrimum ubique futurus pollicitus erat. Imperator autem ad Taurinos alpes transgressus in plana descendens omnes fere ciuitatum principes honoris causa obuios habuit. Duæ tum præerant Mediolaninæ factiones: quarum altera Turianorum altera Vicecomitum habebatur. Guelphis præerat Guido Turianus populi capitaneus ut gentis uocabulo utar.

Vicecomites Guido ne uicecomes Henrici gratiam ob factionem occuparet contracto exercitu in agro Mediolanensi castra ponit uisurus ut ipse dicebat qui nam urbem se inuito ingrederetur:

derent. Tum uero Mattheus nūciis imperatorē ipsum p̄pere Mediolanum uocat ad urbē: ut ipse dicebat īperii Romani domiciliū. Hēricus itaq; copias urbi admo- uēs: magnos tū qdē tumultus īngressō iā Guidone concitauit: quos statim rebus hoc mō cōpositis repressit: ut Guido Vercellis potiret. Mattheus uero eq̄rū suorū dux & p̄fectus habere. Potius Mediolano imperator oēs fere ciuitates statim in dedi- tionē accepit: p̄ter Alexādrinos. Coronā itaq; ferā Mediolāi accipiēs: quā Modē- tiaz de more capere debuerat tāta ciues ip̄ela uexauit: ut grauata onere plebsq; li- bertatē sperabat arma sumpserit. Tū uero germani cū ab utraq; factiōe suos cedi ui- derēt: ex suburbiiis urbē īgressi factionū capita ad se uocāt. Galeatus autē Matthei Vicecomitis filius: relicto domi genitore cū magna cliētū manu ad īperatorē p̄fi- ciscit: onditq; Turrianos tyrānidē urbis affectātes tm̄ tumultus cōcitasse. Hāc ob- rē Germani cū Gibellina factiōe in unū cōueniētes Turrianos nō nīhil apud pla- teā sanctæ Mariæ nouæ resistētes ab urbe pellūt q̄ guidone suadēte Vercellas po- pulariter petūt. Ex hac autē factiōe ad triginta īterfecti referunt: quorū de nūero q̄t- tuor Turriani fuere. Mouēs deinde in Cremonēses & cremēses: Hēricusq; Gibelli- nos eiecerāt Guelphos ad suppliciiū uocat. Sed libera Cremonēsiū deditio hēricū mitiorē reddidit. In cremēses aliquātulū sc̄auitū est: & eorū moenia funditus euer- sa sunt. Parmēses autē timore perculsi qui Giberto corrigia suadēte Rubeos in Vr- bē acceperant pulsos Guelphis īperatoris uicariū recipiunt. Tutati sunt aliquādiū se Brixiani uerū cum acriter ab Hērico oppugnarētur noctu ad montana confu- gientes uacuā cultoribus urbē reliquere. Ingressi itaq; Germani urbis moenia con- festim demolitūtur. His autē uicinorū calamitatibus perterriti Mantuani Veronen- ses Vincentini Patauini Taruīsinī Veneti mandata imperatoris statim fecere. Pla- centini quoq; pulso Alberto scoto Guelphorū duce imperatoris p̄fectum sulci- piūt. Cōpositis itaq; hoc mō Cisalpinæ Galliaz rebus īperator: Amadeo Sabaudiaz comite Pisanorū Genuensiq; Oratoribus sublequentibus per Placētinos iter fa- ciēs Genuā p̄fiscit. Quo ēt nō ita multo post applicuere: & legati Roberti Nea- politani & Fōederici Siculi regis illi simulatā istī ueram amicitiam p̄ferentes. Nam Robertus rex Marecallū suū cum duobus millibus equitum in h̄atruriam miserat: qui Florētinis & Lucēsis si opus uideret contra imperatorē auxilio es- sent. Verū Henricus Pisas classe delatus p̄remissis terrestribus copiis maximis in cōmodis Lucenses afficit. Libuit hactenus cōmemorare h̄ec incōmoda italī illa- ta: quorū oīs culpa a quibsdā in Clementē trāffertur: qui Henricū impulerit cum exercitū Italiā ingredi. Sunt tñ qui scribant id ex utilitate prouinciæ a Clemente factū: ob īntestina mala quæ quottidie cū magna hoīum cæde in unaquaq; ciuita- te immo in quouis paruo ēt castello cōmittebantur. Cedebant ciues: necabant Se- nes: allidebant infantes: nec ullus crudelitatis modus īerat. Vnde clementi pla- cuit: qd̄ scriptū apud homerū ē: unus sit p̄iceps ad quē oīa referant. Hēricus autē Romā uersus iter arripiēs cū quingētis eq̄tib; Lodouicū Sabaudiēsem Amadei filiū p̄mittit: qui certe apud Stephanū colūnā nō longe a lateranēsi palatio diuer- tens magnā ur̄sinæ factiōe timorē īniecit: Hēricus tñ Viterbiū primo inde Romā ueniēs effuso obtiā honorato quoq; cū Vrbana multitudine pbenigne suscipitur. Coronatus deinde a tribus Cardinalibus Roma. oēs in uerba sua: ut mos ē iurare cōpulit. ædicto īgētī cōuiuio cui oēs ciuitatis p̄ceres exceptis dūtaxat ur̄sinis iter- fuere. Ne tamen in tanta celebritate quicq; tumultus ob concitatas hominum mē-

tes oriretur milites suos in theatris thermis locisque munitis pro statione collocauit quibus praesidis adeo confusus est ut ausus sit etiam tributum insuetum a populo exigere. Quae ex re omnes utriusque factionis ciues ad Vrsinos confugiunt: qui aedes suas prope tyberim & Hadriani pontem sitas ualidis praesidiis communierant. Tum uero imperator ita percitus sagitarios nauales a Pisanis missos in Urbem contra Romanos uocat: quos certe nil tale metuentes Ioannes Roberti regis frater qui suas nauales copias sub Auentino collocauerat facile in fugam uertit & intromisso equitatu haud longe instatiuis collocato: populo Romano adiuuante imperatorem ipsum Tybur abire coegit. Discessit. & Ioannes Roberti frater Cardinalium iussu: Urbemque pacatam reliquit. Henricus autem Perusio iter faciens cum Aretium peruenisset Robertum regem maiestatis reum facit: citatumque nec apparentem regno priuauit: improbante eam rem clemente: qui in loco nequaquam idoneo tantam rem nec ad se pertinentem peregrisset. Pontificis enim proprium esse dicebat regnum Siciliae cis & ultra farum dare: & adimere. Mouens Aretio imperatori in Florentinos & Lucenses cum Roberto sentientes copias ducit. Verum cum urbem oppugnare non posset occupato: Bonitio eodemque munito Senensibus bellum indicit: qui auare nimium ac maligne commeatus ei subministrabant. At uero cum aegrotare coepisset ad macereti balnea se contulit: unde multo imbecillior quam antea ad Bonconuentum rediit: ubi post aliquot dies moritur: non sine suspitione dati a Florentinis ueneni: subornato pollicitationibus & praemiis monacho quodam qui ei eucharistiam ueneno illitam dederat: ut nonnulli scribunt. Pisani autem mortuo imperatore Florentinorum potentiam ueriti Ugutionem Fagiolanum ducem sibi ac tyrannum deligunt: qui paulo post ab equitatu cum Henrico militare solito adiutus Lucenses agris multatos in potestatem suam redegit. Clemens uero ad caetera mala quae Italia patiebatur audito incendio basilicae Constantianae uehementer indoluit: pecuniasque clero: ac populo Romano misit ad templum restituendum licet eo anno tanta charitate & penuria rerum laboratum in regno sit: ut uix ad cibum & potum satis pecuniarum haberet. Quae quidem mala & frequentes ecclipses solis cometarumque portendebant: & ipsa pestis qua fere ubique tum laboratum est. Clemens autem cum animum ad componendum ecclesiae statum adiecisset sacris ordinibus ter habitis: & pluresque Cardinales uiros optimos creauit: & tribus conciliis diuersis in locis uariisque temporibus habitis multa prudenter & maturae egit. Nam & dulcini sectam ecclesiasticos impugnantem: ut dixi perdomuit: & templarios sustulit in maximos errores prolapsos: christum scilicet abnegantes eorumque bona hierosolymitanis militibus addixit: & regi Franciae apud pictauium quaedam in honesta petenti quominus id impetraret restituit: Nam: & damnari Bonifacium & absolui Nogaretium ac Sarram petebat. Primum certe nunquam obtinuit. Secundum: postremo impetrauit pollicente Nogaretio se iturum poenitentiae gratiae contra Saracenos: quam quidem expeditionem Clemens ipse maxime optabat: ut ex eius conciliis apparet. Praeterea uero & celestinum. Quintum approbatis eius miraculis in sanctos retulit sub nomine Petri confessoris & librum clementinarum a se compositum in Viennensi concilio edidit. Deinceps uero uariis aegritudinibus afflictatus nunc enim dysenteria nunc stomachi ac laterum dolore cruciabatur: octauo pontificatus sui anno mense decimo die quintodecimo moritur. Vacat tum sedes annis duobus mensibus

Clementi
na

bus mensibus tribus diebus. xviij. Dum non satis inter Cardinales cōstat quem potissimum deligāt: Nec minor quidem discordia inter electores imperij tū fuit mortuo Henrico: cum alij Lodouicum Bauariæ: alij Fœdericum Austriæ duces proponerent: quibus inter se proelio concurrētibus superato fœderico tanta superbia Lodouicus elatus est: ut absq; auctoritate Romanæ sedis & imperatorē se appellauerit: & ita uicecomitibus i Cispina fauerit: ut Mediolano potiti sint quo ei facilius Romā proficisci liceret ad coronam aureā: ut mos est accipiēdam. Tū uero hebrusci omnes ac maxime Guelphi trepidare cœperunt: q; cernebāt Lodouicum imperatorem omnia imperij iura adiūuātibus Vicecomitibus & Vgutione Fagiolano Pisanorum & lacensium tyranno breui repetiturum. Hanc ob rem & Guidonem petramalam episcopum Aretinum ac dominum. & philippum Tarentinum principē Roberti regis fratrem in partes suas pollicitationibus & muneribus pellexerat. Multum enim Philippus equitatu & disciplina rei militaris tum ualebat.

IOANNES .XXIII. PAPA CCII.

IOANNES Vigesimo tertius Iacobus caturcēsis antea uocatus episcopus Portuēsis: post longam uiginti trium cardinalium altercationem Lugdunī pontifex creatus nomis septembris in ecclesia cathedrali coronā pontificatus accepit: inde uero Auenionē cū curia pfectus octo Cardinales in ieiuniis quattuor tēporē Aduētus dñi creauit: quorū de nūero fuit Iacobus caturcēsis eius ex sorore nepos: & Ioānes cāietāi tituli sancti Theodori diaconus Cardinalis e gōte Vrsina. Præterea uero in sanctos cōfessores rettulit Lodouicum ep̄m Tolosanū quondam Karoli regis Sicilię filium. Sunt tñ q; hoc bonifacio octauo ascribant ut antea dixi. Abdicare autem se ep̄atu & sacerdotio cōpulit Hugonem Caturcensem ep̄m priuatū oībus pōtīficalibus insignibus ānulo mitra cappa pileo camisiaq; Romanæ: Priuatū autē degradatum: ut istorū uocabulo utar: ac curiæ seculari traditum oībus cruciatibus coactum esse uitam cū morte cōmutare: q; in pontificem cōiurasset. Ecclesiam uero tolosanā q; unicā dilexit ad archiepiscopatum trāstulit cuius qdē castella sex in ciuitates erexit: ut haberet archieps. Tolosanū q;bus cū dignitate præesset: Dioceses quoq; archiep̄atui Narbonēsi ascripsit: Limosā & abbatiam sancti Pontii. Adeo præterea rebus nouis pontifex ipse studuit: & simpli es ep̄atus bifariam diuiderit ac diuisos in unum redegerit: & abbatias in episcopatus & ep̄atus in Abbatias uicissim transtulerit. Nouas quoq; dignitates: noua collegia in ecclesiis constituit: ac cōstituta prius in aliam formam transtulit. hæc tamen gratitudine usus est: q; clementinarū editionem confirmauit. Mandauitq; doctoribus omnibus Publicorū gymnasiorū: ut librū ipsum publice legerent. Ordinē autē Grādimontēsem: quorundam improborū factionibus labefactatum in meliorē formam redegit. Amputatis his quæ ordini obessent: additisq; institutionibus quibusdam quibus tanta religio cōstaret. Cum uero Cæsar augustanā ecclesiā admodū diligeret eam in Metropolitānā erexit: quinq; cathedralibus ecclesiis ex undecim quæ Tarraconensi subsunt huic assignatis. Instituit & nouum ordinē militū qui militare sub xp̄o dicerent in lusitania q; portugallia dicūt: qui saracenis resisterēt Betīcam & Aphricā incolentibus. Betica apud antiquos ea pars dicebat hispaniæ quæ ad mare mediterraneū uergit nostris tēporibus Granatæ nomē optinēs a cocco: ut arbitror quo ea pars hispaniæ maxime abūdat coccū aut nūc granam uocāt: unde lanæ inficiunt. Huius aut ordinis quæ diximus a pōtīfice cōstitutū caput i marino

Thomas

Syluensis diocesis oppido repositū est: militibusq; oīa bona templariorū annuēte rege Portugalliae concessa sunt quo liberius militiae christi uacarent. cuius cēsor & moderator est: Abbas Alcohafiani monasterii cisterciensis ordinis: Vlyxiponenſis diocesis: qui & cōscribēdi: & exauctorādi militē facultates habet. Deiceps uero duos Thomas in sanctos retulit Thomam ep̄m herferdensē uirū nobilem genere p̄batum moribus doctrina insignem miraculis clarū: & Thomā Aquinatē ordinis sancti dominici doctorem p̄cellētem: de cuius uita & scriptis multa superius anno tauimus. Creatis deinde septē Cardinalibus secūda ordinatiōe Millesimo. cccxxii. Statim edictum proposuit quo eos declarauit pertinaces & hēreticos q̄ affirmarēt xpm̄ eiusq; discipulos nihil priuatim habuisse. Quod certe non multū cū sacra scriptura cōuenit: quā multis in locis testat̄ xpm̄ eiusq; discipulos ac ueros imitatores nil propriū habuisse. Vt illud Euangelii Q uī non uendiderit oīa quae habet & pauperibus dederit non potest esse dignus me discipulus. p̄terea uero hēreticū putauit esse si quis affirmaret īplis discipulis uendendi: donandi: testādi: acq̄rendi suo p̄te ingenio ius non cōpetere: q; ad regionem euntes in alterius arbitrium trāleant: unde sicut Domini mancipia nō sibi sed domino aquirant. uel aq̄sita prius: ex arbitrio & mandato eius pauperibus distribuāt. Harum autem institutionum litteras apostolicas ad Gymnasia publica transmissit: ne amplius scholastici ea de re disputare auderent. Damnauit p̄terea glosullam quandam fratris Petri ordinis Minorū: qui conuentum quendam tertiū ordinis ad imitādā xpi paupertatē animauerat: quorū de numero multi damnati & exusti fuere. Habita prāterea cōstitutione: ut eorum vocabulo utar decem cardinales creauit inter quos Ioānis Columnae & fratris Mathei e gente Vrsina ordinis p̄dicatorum ratio est habita. Dum hēc a pōtifice agerent Florentinus exercitus ingenti clade non longe a montecatino ab Vgutione flagiolano superatus est: Vex Lucenses non diucius tyrannidē Vgutionis latursi capta occasione Nerium eius filium urbe eiiciū: dū castrucium uirū domi nobilem: & manu p̄mptū quē in carcerem cōiecerat ob prādam ex hostibus captū ad supplīcium ducit. Pulsus itaq; Luca nerius patrem in Lucēses cōcitāt: cui quidem ex urbe in hostem p̄deūti Pisanī statim clauere portas. Is autem cū filio ad Malaspinas cōfugiens tentato lēpius ac frustra ad tyrānidē reditū tandē in Flāminia solū pater nū pontifice iubēte rediit. Atq; ita Castrucius ab extrema calamitate ad summā sollicitatē perducit: se carcere. n. ad dñatū ciuitatis lucēsis traductus est. At uero pōtīfex intelligēs & estenses pulso p̄sidio ecclesiastico omnino Ferraria: & Vicecomites adiuuante Lodouico Bauaro: Mediolano potitos esse omīssit: ipse dicebat ad tempus Estensibus Vicecomites interdictis notauit: magis in Lodouicum qui tū tulos imperii sibi usurpabat q̄ in Vicecomites inuectus. Eodem quoq; tempore Gābellini Genueses a concinibus suis guelphis pulsi adiuuante Roberto rege cuius potestati ciuitatē cōmiserāt Sauonē populariter migrauerūt: hos postea ēt extorres bello insequens Robertus dum in Gallias traicit una cum Sauonēsis in potestatem suam reductis aliquandū male habuit. Pontifex autem intelligens discessu Roberti Guelphos ubiq; oprimi Karolum Valēsii comitem Franciae regis Philippi filium in Italiam mittit. Qui Guelphis p̄sidio esset. & Hispotissimum qui Apud Vercellas cum Turrianis erant. Urbis ditione potitis. Verum superueniente Lodouici imperatoris iussu Galeacio Vicecomite ante aduentum Karoli Turriani Vercellis pelluntur. eaq; urbs in potestatem Vicecomitum redigitur. Ponitur &

Castrucius

tur & castrucius nō ita multo post pistoriū: ut Guido petramala paulo añ Typher Guido
no: Florētīnis aduersantibus. Sed Castrucius Galeacii Vicecomitis auxilio fretus petramala
(nā Acciū filiū cū mille & quingētis militibus ei auxiliū miserat) Florētinos magna
clade supatos ad moenia usq; plequit. Tū uero pōtifex uidēs in Bauaro turbādī om
nia pīcipiū inesse ei sacra iterdicit more solēni: ut fieri cōsueuīt. Guidonēq; petra
malā post occupatū Thypherniū sacerdotio exauctorauit. Cortonā quoq; a dioce
si aretina separatā in ciuitatē erexit creato Ioanne Viterbienſi Cortonienſium epō.
Interim autem Nicolaus Estenſis Ferrariæ dominus Argentā Rauēnatis ecclesiæ
oppidū uī occupatū adiuuāte paſſarino Bonacossio Vrbis Mantuæ tyranno: qui so
rorē Nicolai paulo ante in uxorē duxerat. Is ēt iunctis simul copiis Bononienſes ag
grādī sunt ausi. Sed a Beltrādo ecclesiæ copiarū duce supati cū magno incōmodo
abiere: nō ita multo post a pōtifice anathemate notati. Ferrariæ p̄terea interdictū a
sacris donec argēta redderet. Castrucius uero adeo Florētinos tum uexabat capto
oppido Signa: unde frequētes incursiones in eos faciebat: ut desperatiōe reꝝ addu
cti Karolū Roberti filiū in dñm uocauerint. Tū uero Ioannes pōtifex Ioānē Vri
num in Italiam p̄pere mittit: qui Florentinos & guelfhos oēs in Bauarū confirma
ret iam alpes cum magnis exercitibus trāseuntem. Is aut Romam iter facturū pri
mo Mediolanū p̄ficiscit Gibellīnosq; precibus motus. Vex cum accepta ferrea co
rona pecūlis indigeret: atq; eas a populo exigeret quē Galeatius tuebat oībus Vi
cecomitibus in carcerem coniectis: quattuor & uiginti ciues deligit: qui rempu. ad
ministrarent addito p̄fecto: quē ex gente sua Vrbī p̄fecit. Bauarus tamen postea
Castruci precibus motus Vicecomites oēs incolumes dimisit dum Lucæ cētrubi
impator a lucēlibus magna cū benignitate susceptus est. Inde uero abiēs comitāte
cum mille & quingētis equitibus Castrucio Romam puenit: ubi apud ades late
rani iussu Cleri populiq; Romani a Stephāo Colūna coronat. p̄erat tū Vrbī duo
ex nobilitate Romana quos Romani impatores uicarios appellabāt. Tū uero cū
Nicolaus comes alter collega abesset Stephāo ea fors obtigit. Corōatus impator
Petrū corbariēsem ordinis minoꝝ ex Reatino agro oriūdū pōtificē statim creat Io Petrus
annis. xxi. annulū futurū: hoīem qdē humili loco natū: sed doctū & ad res agēdas corbarien
aptissimū. Habuit hic primo uxorē q̄ renuēte ac reclamāte religionē & habitū san
cti Francisci suscepit. Creatus itaq; pleudo pōtifex ac Nicolaus. v. appellatus ab im
peratore & his qui tū cū eo aderant: ut uerus christi uicarius consalutaf: creauit is
quoq; cardinales: & epōs homines sui ipsius cōsimiles. Interea uero cum eqtes gal
li in p̄sidio Florentinorū relictī notū inlidiis pistoriū occupassent. Castruciū Ro
ma abire confestim cogunt: qui primo iūctis cum Vicecomitibus copiis Pisas Lu
camq; puenit. Inde uero in pistoriū monēs ciuitatem diu obsessam fame ad dedi
tionem tandem cōpulit. Subsequens autem Castrucium cum exercitu Bauarus: ui
terbiū antipapam reliquit. Florētiam oppugnaturus quā fortasse occupasset ni Ca
strucio graui morbo ex immensis laboribus contracto mori cōtigisset. Bauarus Ta
men tanti accepti beneficii immemor eius filios Pisis ac luca expulit: dum in ciuita
tibus p̄sidia disponderent. Vrbibusque ipse potitus est. Mortuo quoque eodem
tempore Galeatio Vicecomite eius filii ad Bauarum confugiunt hominem rogan
tes: ut accepta grandi Pecunia quam ipsi pollicebantur se in patriam remittat. Tū
ille pecuniæ admodum cupidus. Accium in patriam remittens Marcum fratrem
tamdiu obsidem apud se detinuit quam diu ei pecuniæ redderentur. Verum Ba

uarius relicto Pisis Antipapa Marcoq; uicecomite Mediolanū pfectus in Germaniā iturus nequaquā ab Accio in Urbē recipit paternarū iniuriarū memoriā. Germani autē milites q; in heetruria Marcū uicecomitem obsidem retinebant cognita hoīs uirtute in eius uerba iurauere: ex captiuo ducē creantes qui statim dedētibus arcē Castruciāis militibus Luca potitus est. Vex nō ita multo post absente Marco Germani milites mutata snia Lucā urbē cuidā Genuēsi ex gēte Spinola: q; multum cla se ualebat uēdidere: Abeūte p̄terea in Germaniā Bauaro re omni infecta ad impiū spectante: Bonifacius Pisanus comes rē gratā Ioanni pontifici facturū Antipapā Auinionē pducit: ubi in carcerē cōiectus uitā cum morte permutauit. Tū uero pōtifex duabus maximis curis liberatus: q; Antipapā e medio sustulerat: quotq; Bauarus in Germaniā relicta Italia abierat instāte Frāciā rege expeditionē ī saracenos pmulgat impositis decimis: q; Philippo ipsi ad expeditionē ituro darent. Cēperāt tū Lucam Florentini, unde a militibus Boemicis statim expellunt: quos antea Bri xiani contra Bergomates in Italiam accersierāt quorūq; auxilio frētus pōtifex Legatus Parmā Regiū Mutināq; ceperat. Is at̄ inita cū Ioāne rege Boemiā amicitia oēm rōnem factionū Italicarū: repente cōmutauit. Nam quibus pōtifex: & Boemi rex Amici ac socii erāt illis Robertus ac Florentini repēte aduersabant: nullo guel phorū aut gibellinorū discrimīe habito. Mastinus. n. Scala Verōq; Philippinus Gōzaga Mantuā: Carrarienses Patauī: Estēses Ferrariā dñi amicitiam & societate cū Roberto ineūt: cuius ēt auxilio Florētini adiuti Pistoriū capūt dedētibus tñ urbē quibusdā ciuibz nemineq; aduersante. Interea uero Marchiōes Estenses nō prius ab interdicto ecclesiastico absoluti sunt q̄ Ferrariensiū precibus fatigati argentam a se occupatā ecclesiā Rauennati reddidere. Ii tñ auxilio Scalligerorū frātī Castelum sancti Felicis agri Mutinensis obsidere incipiūt. Verum superueniēte karolo Boemiā regis filio: Mansredoq; cognomēto pio carpi dño qui societatem simul ini erant Estenses fundunt fuganturq;: ex eorū militibus ad octingētos cecidisse ea pugna cōstat: multosq; ex nobilitate captos maxime uero Nicolau Estēsem Rainaldū Marchionis fratrem. Hac autē opportunitate motus Legatus Bononiensis cōparatō satis iusto exercitu cui & Galeotus malatesta Ariminensis: & Franciscus ordelaphus Forliuensis: & Ricardus Māfredus Fauētinus: & Hostalius Poletanus Raz uennas p̄fuere Ferrariā obsidet. Nam ii oēs suarū ciuitatū dñatum pauloante occupauerāt: cum prius earūdem capitanei haberent. Oppugnabat tū acriter Ferrariā capto sancti Antonii Suburbio cū auxiliares copiaz a Philipino Gōzaga a Mastio Scala ab Vbertino Carrariēsi missā animū ad errumpendū Ferrariēsis dedere. Qui & hostes fundunt: & oēs fere duces capiunt. Captus autē Romandiolq; comes cū Nicolao Estensi cōmutat: reliq; deinceps incolumes ad suos remittunt: hac cōditiōe tñ ne arma amplius cōtra Estenses capiāt. Elatos uero tāta uictoria Rainaldus Estensis in agrū Bononiēsem mouēs lōge oīa populatus a capiēda urbe paululū abfuit. Venturū quidē in auxiliū Legatī regē Boemiā Bononiēses sperabāt: & iā esse in itinere dicebat cum subito ei nūciatū est & Mastinū Scalā Brixiā ac Bergomū in deditionē accepisse: & Acciū uicecomitē Papiā ingressum arcē oppugnare. Hanc obrē ab instituto itinere discedens relicto Parmā filio cum aliquot cohortibus Papiā ipse profectus cum superare munitiones Vicecomitis non posset uasta to Mediolanensiū agro Parmā deinceps re infecta rediit: ubi quoq; intellexit amēticum Castrucii filium: Lucam amicorum opera recepiſſe. Oppugnabatur. tamen arx quam

urx q̄ etiā rex accepta: grādi pecunia Lucensibus & americo reliquid: breui in Germania iturus italicas factiones p̄fusus. Nam uicecomites capta iam arce Papiensi lōge & late uires suas diffundebant. Mutinā itaq; & Regii imposito germanorū p̄sidio cōmendataq; Parma Marfilio & Petro rubeo in Germaniā abiit celerē reditū cū maioribus copiis pollicitus. Abeūte autē rege Bononiēses ipsi adiuuātibus Florentinis & Marchione Estensi pulso legato in libertatem se uindictant: cælo tum in Vrbe tum in agris ecclesiastico p̄sidio. Hāc ob rem legatus omni ope destitutus Auenionem proficiscitur. Anno domini Millesimo. cccxxxiiii. Quo tempore eodem in loco Ioannes pontifex moritur etatis suæ. Anno. xc. Pontificatus uero decimonono mense. iiii. relicta in thesauris tanta uī auri quātum nullus ante se pōtēfex. Sepellitur autem in ecclesia cathedrali cum magna funeris pompa. Sunt qui scribant Petrum murroneum: quōdam pontificem a Ione in Sanctos relatum: Gentilem q; Fulginatē & Dinum Florentinum medicos insignes magnis p̄miiis & honoribus tum ab eo affectos. Amator enim doctorum uiroꝝ est habitus.

BENEDICTVS .XII. PAPA CCIII.

BENEDICTVS Duodecimus patria Tolosanus ordinis cisterciensis Iacobus antea uocatus: sanctæ Priscæ p̄fbyter Cardinalis. xvi. die post Ioannis mortē Auenione pontifex creatus statim censuris in Bauarū a Ioanne factas: ut in usurpatorem imperii confirmauit. Hac autē rōne uacāte imperio ad arma oīa respiciēbāt: cum unusquisq; quantū uis paruus dñs rapere ex alieno conaret. Scaligeri. n. nō cōtenti Veronā: Brixia: Bergomi dominatu Parmam adimere. Rubeis conabant. Gōzaga. Regiū. Estensis Mutinā. Florētini Lucā appetebāt: Vex cum Scaligeri potiri parma neq; retracriter q in p̄sidio erāt urbē defendētibus maxie uero Germāis militibus q Scaligero infensi habebant in Vincētinos exercitū mouēt: unde re infecta abeūtes cū Germāos milites abiisse Parma intellexissent: eo p̄fecti urbe statim potiunt rubeis ipsis eā deditibus. Nicolaus quoq; Estensis. Beatrice Guidonis Gōziaci filia in uxore accepta soceri copiis adiutus Mutinā capit. Philippinus item Gonzaga ciuib; ipsis ultro deditibus Regium lepidi in potestātē suam statim recipit. Tum uero crescente Mastini Sealæ potētia q & Parmā & Lucā & Patauū dedēte Vbertino carraria in potestātē suam redigerat: ad tantū dominatum extingundū oēs fere Italiæ populi & principes simul cōiurarūt. Maxime autē Veneti & Iuchinus uicecomes q Accio Paulo an mortuo i dñatu successerāt. Cinxerant Veronā obsidione. Veneti Gonzaga Estensiq; dum Iuchinus alio exercitū Brixiam & bergomū in suam potestātē redigit. At uero cū Veneti timerēt ne dū potētiā unius extinguerē parant alterius augerēt. Pacē ac cōditionē cū Mastino Scaligero ineūt ut omisso patauio carrariēsis dimissaq; Brixia: & Bergamo Vicecomiti quas urbes nuper occupauerat ipse Veronā Vincētia Parmā Lucāq; retineret. Displicuit uehementer hāc pax Florētinis sociis & amicis q potiri Lucā admodum cupiebāt: sed reiecta in aliud tps querela tū quidē reticuerē. Pōtēfex autē misso in Italiā legato senatui populoq; Romano psualit: ut Senatoriā dignitatem quādiu regio nomine gesserant suis tandē & ecclesiæ auspiciis administrarent. Hāc ob rem & Stephano columnæ Senatoria dignitas in quinquēnium progata est & collegæ annui ei dati sunt. Verum cum pōtēfex Stephanum ad se Auenionē uocal Stephanus: Vrsus Anguillariæ comes Stephani collega Frāciscum petrarcham uirum eloquētissimū maxime aut uernacula lingua richimiq; uulgaribus corona poetica in columna

Ioannes
uicecomi
tes

Capitolio donauit:stante populo omniq; Romana nobilitate: Anno salutis Mil-
lesimo:cccxxxviii. At pōtifex ueritus ne uacante imperio Italia ab aliquo externo
hoste inuaderet: Luchinum Vicecomitem Ioānemq; eius fratrem archiepiscopū
Mediolanensem Mediolani aliorumq; urbium quas possidebāt uicarios instituit:
eandem quoq; potestatem Mastino Scalæ Veronæ & Vincetiæ: Philippino Gōza-
ge Mātuæ: & Regiū: Albertino carrariæ patauī obitioni Estensi Ferrariæ Mutinæ:
Argente suo iure: ut ipse dicebat tribuit: q; uacante imperio omnis eius potestas in
pontifice recidat Iesu Xpi superni regis unicum in terris uicarium. Obitioni tamē
Estensi hoc uestigal imposuit: ut quotannis. x. millia numū auri: Ecclesiæ Roma-
næ pefolueret. Semel autem toto sui pontificatus tempore sex præ byteros Cardi-
nales creauit uiros egregios non de sua stirpe: ut nunc sit: sed undequaq; ad tantam
dignitatem uocatos. Non improbo tamen eos qui ob cognationem: & affinitatem:
ad summos dignitatis gradus eriguntur si tanta conditione digni sunt. Tantæ præ-
terea constantiæ fuit: ut dimoueri a recto uel ui uel præcario uel pollicitationibus:
nunq; potuerit. Bonos enim diligebat. & uicissim malos: ac sceleratos aperte odio
habebat. Componere item pacem inter Philippum Franciæ: & Eduardum Angliæ
regem sæpe tentauit per legatos ac frustra: Qui maximis cladibus quā sæpissime
inter se concertarunt. Nam Eduardi classis supra scylas nō longe a portu Flandriæ:
tanta uī cum gallis dimicauit & uincit: ut ad. xxxiii. millia gallorum una pugna in-
terfectare ferantur. Pontifex autem rem sæpius tentatam omittens ædes pontifi-
cias cum turribus & pomētis incohauit ac perfecit suoque iussu impēlaq; basilicæ
sancti petri tectum restituit quemadmodum epigramma ad eius statuam in eadem
basilica positam indicat. Moritur autem pontificatus sui anno. vii. mēse. iiii. die. xvii.
Multam uim auri non cognatis suis & affinibus: sed ecclesiæ reliquit. Zorum picto-
rem illa ætate egregium ad pingendas martyrum historias in ædibus ad se structus:
conducere in animo habuit. In morte aut optimi pōtificis & doctissimi omnes fere
collacrimarunt: Idq; in pompa funeris qui aderant fletibus & gemitus p̄se tulere:

CLEMENS VI. PAPA CCIIII.

LEMENS sextus patria Lemonicensis petrus antea uocatus: primo mo-
nachus deinde archiepiscopus Rothomagensis: postremo pontifex Aue-
nione creatus est: Fuit autem uir multæ doctrinæ compositæq; eloquētiæ
liberalis in omne: comis & phumanus. Electus itaq; nonis maii. Millesimo. cccxlii.
coronatur. xiiii. Kal. Iunii. Sequentibus uero ieiuniis pontificatus sui anno primo
octo præ byteros cardinales creat diaconos duos. s. fratrem suum mōachū Tutel-
lenis professiōis: & Gulielmum ex sorore nepotem. Ex his præterea quos præ by-
teros creauit unus ei affinitate coniunctus fuit sequenti autem anno duos itē crea-
uit quorum alter eius erat ex altera sorore nepos: petētibus siquidem Romanis ut
quemadmodum Bonifacius octauus olim concesserat: ut cētelimo quoq; anno qd
sæculū antiqui appellabant: unde ludi sæculares nominati sunt: plenam peccatorū
omniū remissionem uisitantibus limina Apostolorū Petri & Pauli quinquagesi-
mo quoq; anno id faceret libenter annuit: cum dicerent ætatem hominū iubileū
illum centum annorum attingere non posse. Verum cum intelligeret totam Italiā
in tumultu esse solos Luchinum & Ioānem Vicecomites uicarios insubriæ confir-
mauit de reliquis Italiæ principibus nulla mētiōe habita. existimabat enim solos
Vicecomites Bauaro resistere posse in Italiam: ut ipse prædicabat descensuro: Qui
uicissim

Annus
iubilei

nitissimum par pari pontifici redderet in ditione ecclesiastica multos uicarios imperiali auctoritate confirmauit. Nam Ioannem de uico Urbis prefectum uiterbii: Galeottum Malatestam & fratres Arimini Pensauri Fani: Antonium Feletrarium Urbini: Nolphum & Gallasium fratres callii: Alegretum clauellum Fabriani: Bulgartum Matelicæ Ismedutium sancti seuerini: Gentilem Varraneum camarini. Michaelem montis milonis. Pongonium cingoli. Nicolaum boscaretum esii: Guidonem Polentensem Rauennæ. Franciscum & Synebaldum Foroliuii & celenæ: Ioannem Manfredum Fauentiae dominos confirmauit: licet ante quidam ex his loca ipsa partim uel partim beniuolentia ciuium adepti fuerant: ut in Benedicto diximus. Interim uero Frescobaldi Florentini ciues admodum potentes a ciuibus suis pulli Pisanos ad arma concitant: iniquo quidem tempore Florétini. n. Parmā a saligeris empturi tum erant & ob eam rem filios obsides iam ferrariam miserant quingenta milia numum auri polliciti. Sequester. n. ad eam recōficiendā Ferrariensis ab utroque ellectus est. Verum cum Florétini alia super aliam cladē tum a pisanis tum ab eorum sociis afflictati essent omittere tātam emptionem coacti sunt. Ferre tamē auxilium Lucensibus a Pisanis obsessis non omiserunt adiuantibus etiam sociis: copiarum duce Malatestam Arimineni cognomento Vngaro: Qui pisanos a ceruicibus Lucensium armis quidem repulit. Tum uero Robertus Florentinorum amicus Sociorum calamitatibus permotus. Gualterium quēdam gallum Athenarum ducem appellatum: cum paruo equitatu in heturiam misit: qui artibus exquisitissimis deiecto Malatesta ut imperito belli duce ita gratiā Florentini populi aucupatus est: ut breui & copiis eorum & urbi præficere deiectis & extinctis omnibus urbis magistratibus. Huius quoque fortunam uiuere Aretini Pistorienses & Volaterani qui homini se se statim dedidere. At cum Accius corrigiensis Parmam urbem quam ipse tueri non poterat: Obicioni Estensis dedisset. Philippinus gonziaga bello ab ipso Obicione lacessitus cōparato exercitu in agro Regiensi hominem inuadens collatis signis tanto impetu fundit: ut fugientem Ferrariam usque persecutus sit. Tū uero Obicio desperatione rerum motus Parmam ipsam quam retinere nō poterat Luchino uicecomiti tuēdam tradidit. Anno domini millesimo. ccclxyi. Cum autem Florétini ferre Gualteri tyrannidem diutius non possent: necarenturque quotidie multi: in eum ob libertatē coniurantes Angelus Acciaiolus urbis episcopus ciues armatos in episcopatum propere ad se uocat: patriam in libertatē uendicaturus. Qua re tyrannus imparem se ciuibus uidens episcopo ipso pacis sequestre adhibito incoluamis cum militibus & rebus suis decimo tyrannidis suæ mense abiit. Verū plebs ipsa ingrata ut semper nobiles ciuitatis quorum cōsiliis: & armis libertatem cōsecutā erat exules facit: direptis eorum bonis edibusque euerfis. Et ne quid deesset ad perturbandā totam Italiā: in regno quoque Neapolitano magnæ discordiæ exorta sunt. Rex enim Robertus sine stirpe uirili moriens. Ioannā filiam Andreæ nepotis sui karoli regis Vngariæ filio uxorem dedit: Neapolim enim illis diebus adolescēs uenerat. Verum Ioanna hominem socordem Perosa eum in urbe aduersa per insidias interimit: alterique patruelli nubet Lodouico olim Tarentini principis filio: quem Roberti quoque frēm fuisse cōstat. Tum uero Lodouicus rex Vngariæ primi mariti frater tantum scelus ulturus: cum paratissimo exercitu in Italiā ueniēs primo sulmonenses resistere ausos oppugnare adoritur. Interim autem Romæ creandorum senatorum ex auctoritate apostolica commutata ratione: Nicolaus rentii ciuis Ro-

Robertus

Nicolai
Titulus

manus publicus scriba uir quidem erecti ad libertatē excellēq; animi occupato at
mis capitolio tm̄ sibi beniuolētiā & auctoritatis apud omnes comparuit: ut facile
quo uellet mentem populi Romani flecteret. Is aut̄ quo magis aīos hominum cō-
moueret: Hoc titulo usus est Nicolaus seuerus & clemēs libertatis: pacis: iusticięq;
tribunus: ac sacre Romanę reipu. liberatur illustris. Hac aut̄ uerborum pōpa tan-
tam de se & admirationem & opinionem cōcitauit: ut oēs Italicī nominis per lega-
tos pacem amicitiaq; ab eo petierint. Fuere & quādam externe prouincię quę ad
Romani impīi gloriā renascentē: ut ipse putabāt respicerent: Sed parū inoleuit su-
cata gloria: nam dum parti ciuū cōsulit parti aduersatur repente ex patrono ty-
rānus est habitus. Hanc ob rem septimo Magistratus sui mense sponte sua ignaris
omnibus mutata ueste per obscurā noctē Roma abiens ad Karolum Ioannis filiu
um in Boemiā proficiscit̄: quē Clemēs pontifex ob m̄karum linguarū litterarūq;
periciam in Bauari etiā cōtumeliā ab electoribus in Cæsarem designari paulo ante
fecerat. Captus itaq; tribunus a Karolo & Auenionē missus pōtifici dono dat̄. Lo-
douicus aut̄ Sulmōe post lōgā oppugnationē potitus regnū deinceps facile occu-
pat. Ab euntibus in puinciā Narbonensem ob timorē Ioanna & adultero Lodo-
uico: relicto ad regni custodiam duce Dyrachino Roberti regis nepote: quem Ka-
rolus p̄lio superatū & captū ultimo supplicio affecit. At uero cum fere in tota Ita-
lia peste laboraret̄. Karolus relicto satis magno p̄sidio tertio mense in Vngariā re-
uertitur: Eo maxime tpe quo Ioannes archieps magni animi consiliūq; uir mortuo
fratre Luchino uicariatū Madiolanensem a pōtifice suscepit. At clemēs retento in
uinculis Nicolao cardinales quosdā Romam misit: qui statum urbis cōponerent
ad quos Franciscus Petrarcha perscribens eis persadet ut promiscue Senatores: ad
tollendam seditionem ex plebe ipsa creent: cum nō satis constet in ipsa urbe Roma
qui Senatorii quique plebei ordinis sint: quod oēs fere pegrini sint & ignotis parē-
tibus orri. Declarati itaq; senatores sunt. Petrus Sara columnnensis & Ioannes Vrsi
filius: quo quidem tpe pestis adeo triēnio totam Italiam peruagata est: ut uix deci-
mus quisq; ex millesimo homine superfuert. Nec id quidē mix cū ob iubileum cō-
tagione hominum & multitudine undiq; Romam cōmigrantium squaloresitu: pe-
dore omnia inficerentur. Venere autem tum in prātem Florentinorum collis oppi-
dum & Geminianum. Venit & in potestatem archiepi Mediolanensis Bononia ci-
uib; ipsis ultero deditibus. Quare pōtifex cōmotus misso in Italiam legato Flo-
rentinos & Mastinum Scalam in Vicecomitem concitat. Sed mortuo Mastino at-
chieps canemgrandem Mastini filium omnesq; Flāminię & hec trurię Gibellinos
in foedus amicitiamq; sui pelliciens Bernabouem nepotem Bononiam misit: qui ci-
ues in fide contineret. Interī uero Florentini nemine uetante Pistorienfes ac Prate-
ses aggressi eos tandem in potestatem suam armis redigūt. Verum postea ab archi-
epo uexati duce copiarum Ioanne Aulegio uix tum quidē se moenibus tutati sunt.
Defecisse tum Anglare & Burgum sancti sepulchri Ecclesię oppidum ad uice cō-
mītes constat. Pugnassee tum etiam legitur Genuenses & uenetos inter se bello na-
uali in quo primo uicti genuenses sunt. mox uictores p̄fecto classis Philippo Au-
auria Emīria & chium insulā de Venetis cēpere: & Suboiām quam Necropontum uocant
tur auenio magis cladibus uexarunt. Clemens autē quieti Italię tandem consulturus Lodou-
nensem cum Tarentinum principem regem Neapolitanum decreuit pacem cum Vngaro
instaurat. Urbem Auenionensem a Ioāna regina emit: eius enim patrimonium ha-
beatur.

Philippus
auria Emī
tur auenio
nensem

bebatur. Perfoluitur precium pheudi permutatione: tantūdem. n. & eo amplius ob regnum Neapolitanum ecclesiæ Romanæ debebat. At uero dū Anglerianus Vicecomes Scarperiam in mugello obsideret. Senenses Aretini Perusini suis rebus timentes nouā societate cū Florētinis cōtra Vicecomites ineunt. Scire cum Vicecomitibus Pisani aperte nō poterāt ob Gambacurtos Familiā potentē Florentinis amicā. Qui resistere Vicecomiti nequeūtes Karolū imperatorē in Italiā uocant. Hāc ob re motus pōtifex ueritusq; ne i Italia ferro ac flāma uastaret: quēadmodū se facturū imperator minabat: & Vicecomitibus Bononiam hac lege permittit ut duodecim millia nūmū auri quotānis ecclesiæ persoluerēt: & pacem inter Vicecomites & Florētinos cōponit his cōditionibus: ut neuter istos. Pisanos: Lucēses: Senēses: Perusinos uexaret: utq; burgus sancti Sepulchri ecclesiæ obtēperaret libertatēq; Cortoneliū Vicecomites tuerent. Pacē quoq; & fœdus cōponere inter Philippū regē Fraciæ & Eduardū Angliæ annixus est: sed frustra adeo erāt ad bellum animati in quo Eduardus uictor casis uiginti Gallorū millibus calesium undecim mensibus obsessum uī tādē cepit: Eadē quoq; fortuna superant Scoti ab his qui Eduardi auspiciis in Scotia tū militabāt. Pōtifex autē boni Pastoris officio functus cum foris prodesse xpianis non posset domi ecclesiastico Senatui consuluit. Alii quot. n. prestātes uiros in Cardinales legit. Maxime uero Egidiū hispanū archiepiscopū Tolletanū: Nicolaū cappociū Romanū ciuē: Rainaldū Vrsinum ecclesiæ Romanæ pthonotariū. Nepotē quoq; suū huic numero ascripsit: qui postea pōtificatū adeptus est & Gregorius Vndecimus appellatus. Sunt qui scribāt hūc pōtificē in sanctos retulisse hūonē præsbyterū & cōfessorē Britanicū: pontificatus autē sui anno decimo mēse sexto die uigesimo octauo millesimo. cccli. mortuus Auenione sepellit adhibita a Cardinalibus qui rū aderant honesta funeris pompa.

INNOCENTIVS .VI. PAPA CCV.

INNOCENTIVS Sextus patria Lemonicēsis Stephanus antea uocatus pōtifici ciuilibsq; iuris uir cōsultissimus procurator primo mox ep̄s claramontanus: deinde Cardinalis pōtifex tandē creat. anno dñi Millesimo tercentesimo quinquagesimo secūdo. xvi. Kalen. Decēbris. Fuit autē uir integer uita magnaq; constantiæ & seueritatis. Beneficia autē ecclesiastica non nisi probatissimis sacerdotibus tum uira tum doctrina dedit. Post uero Coronationē suam multas reseruaciones a Clemente factas suspendit: cōstituitq; statim: ut oēs prælati omnesq; qui beneficia habebāt ad ecclesias suas sub anathematis pœna proficiscerent. Dicebat enim oues pascuas a pprio pastore nō a mercenario custodiri debere. Impelam quoq; domesticā q̄ magna erat imminuit familiā suam ad certū & honestū redigens nūmerū. Nec domi uoluit nisi uiros probatissimos. Idē ut facerent Cardinales accerrimo edicto mandauit. Dictitans suā ac oīum ecclesiasticorū uitā tam cæteris exēplo esse debere ad imitationē. Saluatoris nostri cuius tota uita ad institutionem humani generis respiciebat. Præterea uero sacri palatii auditoribus salaria instituit ne muneribus corrupti in decernendis litibus ob inopiam possent. Ducebat enim famelicos non facile ēt ab alieno cibo abstinere: si sit oblata quouismodo edēdi facultas. In uictu parcus est habitus in sumptu bellico largissimus dū bello repetit quæ a tyrānis superioribus temporibus occupata fuerant. Egidiū Egidius cardinalis nāq; hispanum e gente Karilla Cardinālē Sabinum uirū insignē e latere suo in Italiam misit. Qui bello tyrānos persequeretur: ditionēq; ecclesiasticā tūiorē redder

Paganus
auria

retico maxime tēpore quo imperator Constantinopolitanus: Aragonū rex & Veneti contra Genuenses fœdera inter se iniere. Ii autē cōparata classe numero nauū & copia militū superiores: Genuenses inter Constantinopolim & Calchedonem aggrediunt loco ipsis Genuensibus iniquo uento aduersante. Pugnatū est ab Aurora usq; ad uesperā ac tandē Græcis in fugā uerlis Veneti ac Catelani magna ex parte cum præfecto classis cedunt Paganō auria duce. Veneti autē tātā cladem & ignominia iniquo animo ferrentes: redintegrata cum Catelanis classe Nicolao Pisano Venetæ classis præfecto sequenti anno non longe a Corsica Genuense: fundunt eorūq; triremes quadraginta uiris onustas demergunt: hac clade perterriti Genuenses archiepō Mediolanēsi ciuitatē ac sua dedunt: qui Venetos bello aggressus Parauinū principē Veronensem: Ferrariensem: Mantuanū & Florentinos in se concitat: ueritus ne superatis Venetis ad se demū iretur. Pugnabatur terra mariq; Sed Genuenses præfecto pagano auria mira scelicitate nauali pugna uisi apud sapientiā Peloponēsi promontoriū Venetos superant: eorūq; præfectum Nicolauū Pisanū captū cum quinq; millibus hoīum Genuā perducunt anno dñi millesimo. cccliiii. Verū sequenti anno mortuo archiepō Mediolanensi. Veneti ac socii magna cura liberati sunt. Bernabos & Galeatius ex Luchino fratre nepotes patrui heredes fuere. Sola Genua ab his defecit inito cum Venetis scedere incohato prius a Bernaboue & Galeatio suadēte pontifice Egidioq; eius legato. Interim uero Karolianes Constantinopolitanus imperator in patriā rediit pulso armis Cataculino imperiū contra ius falsq; occupatore. Id autē factum est Francisci Gatalusi Genuensis opera uiri rerū maritimarū peritissimū: cui Mitylenē cum Lesbodono dedit grati animi signū præseferens: Quam certe insulā superioribus annis thurcus Gatalusis ipsis ui abstulit: occupata prius Constantinopoli: totaq; thracia. nec Romæ certe minor perturbatio q̄ Cōstantinopoli tū fuit. Franciscus enim Barocellus Romanus ciuis admodū potens pulsis e Senatoria dignitate Ioanne Vrsino & Petro colūnensi Tribuniciā dignitatē sibi usurpat cum his titulis. Franciscus. Barocellus Scriba Senatus dei gratia alme urbis tribunis secundus ac Romanus cōsul. Tum uero Innocētius pontifex re cognita ad comprimēdam hoīs audaciam Nicolaum Cenciū: qui eodē modo dominatū appetierat e Carcere Auenionensi ductum Romam mittit ad tribunatū repetendū. Is itaq; urbem ingressus adiuuante nobilitatē ac magna plebis parte Barocellum e capitolio deiectū interficit ac solus tribunatu potitur. Verū cum non ita diu pristinae conditionis imemor nobilitatē persequitur: maxime uero colūnenses a porta exquilina in Hernicos cū clientela proficiscentes magno incōmodo pulsus in capitolium se recepit: Vnde fugiens instantibus hostibus mutata ueste: cognitus a ciuibus Romanis obtrūcatur. Tum uero auctoritate apostolica Guido Iordanis unicus senator ad annū creat. Imperator autē regis Boemiæ filius perbenigne a Catrariensibus Gonziacis: Vicecomitibus susceptus Mediolani coronā ferreā: ut mos est accipit. Inde uero Pisas abiēs legatos Senensiū: Volaterranū: totiusq; fere hetruriæ obuios habuit qui dicerēt se paratos ēē eius mandata facere. Idem fecissent Florentini nisi prius data ingēti pecuniā se ab eius manibus redemissent. Romam autē proficiens hac conditiōe a duobus Cardinalibus ad eam rē missis coronat: ut neq; Romæ neq; in Italia diuitius imoraretur. Quo quidē in Germaniā abeūte Egidius legatus oīa fere oppida breuī recepit quæ tyrāni instigāte Bauaro in Flāminia quā Romādiolam uocamus in Marchia

chia Anconitana in patrimonio sancti Petri occupauerant. Eos tñ uicarios inop-
 pidis suis cōfirmauit quos uiderat ecclesiæ Romanæ obsequētes Vt pote Galeo-
 tum malatesta & Guidonē Polētanum in Flāminia: Varanenses in piceno. Ordela-
 phos aut nequaquē ecclesiæ Roma. obtēperantes bello biēnio persecutus eos tandē
 e foroliuii: Foroq; popiliū: ac Cesenna deturbauit. Potuissent ii quidē aliquā partē
 dominatus retinere adiuuāte Iacobo cardinali Colūnensi uiro huic familiæ ami-
 cissimo: sed maluerunt totū constāter amittere q̄ partē turpiter retinere. Egidius aut
 pacata Flāminia adeo Foroliuii delectatus est: ut & ærarium ecclesiæ & pecuniam
 ab Auenione missa unde arces Italiæ ædificarent eo loci re posuerit: & institutiōes
 quas dā ibi cōposuerit quibus adhuc prouincia ipsa utitur. Cum aut Egidius Italiā
 pacasset arcesq; in ditione ecclesiastica plures per necessarias ædificasset: omnesq;
 Italos principes ac populos ad officiū redegit. Ad annū quintum legatiōis suæ
 successorē habuit Arduinū Burgūdum abbatē cisterciensem hoīem rebus agen-
 dis nequaquē idoneū. Hanc ob rem abeūte. Egidio oēs Italiæ principes ac populi ar-
 ma capiunt. Nam & Pisani Florētinos adeo dexauere ut cū nemo prodire obuiam
 auderet agrum oēm Florētinū dirriperēt: capto Figino superioris arni Castello in-
 censisq; uillis oībus quæ passim in agris ædificate erant. Dux aut Florentini exerci-
 tus Pandolphus malatesta tum erat quem populus abdicare se Magistratu coegit
 quia nunq; congregi cum hoste ausus est. Tum uero Pisani elatiores facti non tam
 spe potiūdā urbis q̄ inferendæ contumeliæ causa: Leuib; aliquot præliis añ por-
 tas cōmissis cū magna preda domū redeūt instāte iam autūno. & Bernabos quoq;
 Bononiā bello agitatam acriter eam defendēte Abbate cluniacensi multis Castel-
 lis spoliāt. Erat quidē Bononia ut antea diximus Vicecomitē dominatui subiecta
 sed a legianus eam Abbati cluniacensi prodidit firmū in mercede proditiōis ac-
 cepturus. Verū dum Bernabos & regium Bononiam bello premit legatus aposto-
 licus accitis in societate belli Philippino Gonzagæ cane Veronensi: Nicolao Estē
 si in Brixianos mouentum Bernabos Brixianorum periculo motus Relicta Bono-
 nia ac Regio in hostē proficiscens apud montē clarum tanto prælio superatur: ut
 ægre deinceps Urbis mœnia tutatus sit. Eodem fere tpe Florentini Galeoto Mala-
 testa duce Pisanos superant illectis prius ad se eorū militibus pecunia: Hanc ob rē
 Pisani in Gambacurtos ciues suos Præpotentes omne crimē coniciētes quod aua-
 re maligneq; stipendia militibus persoluerēt Ioānem Agnellū exulem Bernaboui
 amicū & Gābacurtis aduersantem reuocant: qui ciuitatē breui in ptātem suā re-
 degit sublatu; e medio aduersæ factionis amicis. Verum cōposita a pontifice inter
 Pisanos & Florentinos pace: Ioānes haucut Pisanorum stipendiis militare solitus
 milites oēs passim per oēm Italiam sparsos colligens magnū omnibus terrorem in-
 iecit: tumultuante potissimū ciuitate Romana increandis senatoribus. Quam di-
 scordiā Innocentius optime sedauit externo Senatore ad urbem misso Raimūdo
 Protonotario ciue Senensi qui annū integrum magistratum gessit. Anno domini Mil-
 lesimo. ccc. lxx. Non quīuere autem cōpositis etiā hoc moribus Romani: nam pul-
 so senatore: septē ciues creati sunt cum summa potestate quos reformatores totius
 reip. uocant. Hanc ob rem Innocentius Vgonem Lusignaneū Cypri regē ad
 bellum quod in Thurcos gerebatur proficiscētem Senatore creauit: mandauitq;
 ut magistratū reformatoz; omnino aboleret. Erat autem tum maxime intētus abo-
 lendo bello quod inter Anglos & Gallos gerebatur quo oībus proficisci in Thur-

cum liceret. Verū cum Angli in picinienſi agro Gallos ſuperaffent:cepiffentq; regem cum Philippo filio rem difficiliore factu feciſſe uidebant. cum Edoardus magnitudine animi motus captiuos oēs hac cōditiōe liberatine amplius cōtra ſe bella gerāt: qui nō ita multo poſt pacis ſœdera rūpentes Edoardū capere arma & obſidere Pariſios īpellunt. Parare & claſſem contra hoſtes chriſtiani noīs Innocētius conſtituerat: cū & Piſani qui rē nauticā optime norāt cū Florētiniſ & Veneti qui claſſe plurimū uolebant cū Lodouico Vngariæ rege bella tū gererēt. Taruiſiū .n. rex magnis copiis tū obſidebat: nec ſeditiōibus inteſtinis Veneti carebant. nā Marinus dux affectata tyrānidis conuictus ſecuri pcutit: In tantis uero animi p̄turbationibus affliētus Innocentius pōtificatus ſui anno nono mēſe octauo die ſexto morit: eo potiſſimū tēpore quo & Bartholus ſaxferratus uir illa ætate oīum cōſultiſſimus. Ante uero pōtificis mortē tāta ſolis defectio facta eſt quāta nunq̄ antea: Viſum itaq; omnibus eſt tantæ mortis planetas etiam ſigna aliqua dediffe.

VRBANVS .V. PAPA CCVI.

VRBANVS quintus patria Lemonicēſis Gulielmus gr̄ſa ut antea uocatus ſancti Victoris Maſſilienſis Abbas abſens ēt oīum cōſenſu pōtifer creat: Legationē enim tum apud Vicecomites in Italia fungebāt. Vocatus Itaq; Auenionē pōtificatū iniens: uir ſingularis uirtutis ingentis animi innocētiffimæq; uitæ ſtatim ad tuendā libertatē eccleſiaſticam aīum adicit corūq; operatur: qui ad eam rē animati erant. Egidii enim hiſpanū uirū præſtātem de quo antea diximus in Italiā cum ſumma poteſtate mittit: qui ita: Lodouicum Gonzagam: Nicolaum Eſtenſem Frāciſcum Carrarium in itis ſœderibus in Bernabouem concitauit: ut prælio ab hiſ ſuperatus & ſaucius agræ aufugerit: amiſſo in bello filio: captiſq; Andrea pepulo Bononiēſi exules: Sinebaldo Ordelaſpho: Paulo Mirandula: Guidone Foliano: Azone Corrigienſi: Gulielmo Canalcaboue. ægregiis copiarum ſuarum ducibus: Permoti autē calamitate Vicecomitum Franciæ: Angliæ: ac Cypri reges legatos ad Egidium miſere oratum: ut uicecomitibus pacem redderet: non deſceſſere re infecta legati reddita ſiquidem pax eſt quæ non diuturna fuit Ioannes enim hauit Vicecomitibus militans cum Florentinos bello laceſſeret eorum copias apud Miniāte oppidum grauiter proſligauit. Hanc ob rem Egidius legatus Thomam obicionem ægregium copiarum ducem cum tribus milibus equitum & ſatis magno peditatu Florētiniſ auxilio mittit Pugnatum eſt inter Aretium & Cortonā dubio Marte quattuor horis. Atq; demū Thomas ita hoſtes ſuperat admitente peditatu: ut ex ſex milibus equitum qui cum Anglico militabant pauci euāſerint: atq; ipſe dux in deditiōnem uenerit. Huius autem tantæ uictoriæ fama permoti qui ab eccleſia deſecerant ſtatim deditiōnem fecere. At uero cum Urbanus ad quartum ſui pontificatus annum in Italiā ueniſſet componendarū rerū cāſei legatus Egidius corneti fit obuīam rationemq; adminiſtrata p̄uinciaz reddens: dum corneto Romam proficiſcitur: liberatus tantæ legationis onere quieturus obſenium: Viterbium rediit ubi & tertio mēſe poſt moritur uir certē ſingularis uirtutis præſtantiſq; animi: quiq; dignitatem eccleſiaſticam dum uixit mirifice tutatus eſt: cuius autē corpus Aſiſſium delatum in eccleſia beati Frāciſci tumulatur: ſepulchro a ſe condito dū uiueret. At uero cū Karolus imperator intellexiſſet Urbanum Romam p̄fectum eo & ipſe quoq; cum uxore & liberis ſtatim ad nolās in itinere Lucam Piſanis miniāte oppidū Florentiniſ adim̄ ſibi: uindicta Proſectus

Laudes
Egidii

Profectus ne sit Romam haud satis cōstat: cū ab Innocentio. vi. pōtifice Romano coronā Imperii accepisse dicatur: Cardinali hostienſi Romam ob eam rē miſſo. Ac cepta autē a Florentinīs ingenti pecuniā: ne eos bello uexaret: tertio mēſe poſtea q̄ uenerat Italia ceſſit. Anno milleſimo. ccclxyiii. Urbāus uero apoſtoloꝝ capita diu q̄ſita rādē inuenit deſierāt. n. in honore eſſe pp̄ deſuetudinē & ignoratiōē hoīum: apud uero Sācta ſanctoꝝ repta ac locellis argēteis recōdita ad altare maius baſilicæ lateranēſis cū maxima ueneratiōe & celebritate collocant̄ aſtāte clero poploq̄ Romano. Idē quoq̄ pōtifex ad eſ pōtificias: tū in Vrbe ueteri tum in monte Flauio conſtruxit: ut ei ac cæteris pōtificibus eo p̄ficiſci liceret uitādī Urbani c̄tus cā. Breui autē in Galliā reuerſurus Ioannē haucut egregiū copiarum ducē e carcere miſſum copiis illis oībus p̄fecit q̄ antea ſub Egidio militauerāt: ut tādīu ditionē eccleſiaſtica ab hoſte tueret̄ quoad ipſe reuerteret̄: Redire nāq̄ ad Italiā ei in aīo fuit. Verū dum in Gallias p̄ficiſcitur pontificatus ſui anno. viii. mēſe quarto Maſſiliæ moritur: uel ut alii uolunt Auenione uitā finiuit: eo maxime tēpore quo Brigida deuotiſſima Chriſti mulier Suetiæ principes Romā uoti cā uenerat motuſq̄ nōnulli in Apulia exorti ſunt. mortuo Nicolao acciolo eiūdem prouinciæ gubernatore uiro ſtrenuo ac in rebus agendis ſapientiſſimo.

GREGORIVS .XI. PAPA CCVII.

GREGORIVS decimus primus patria Lemonicēſis Petrus beſfortis antea uocatus ſanctæ Mariæ nouæ diaconus Cardinalis Auenione pontifex oīum conſenſu creatur. Hūc. n. adoleſcentē uix. xvi. annū attingentem Clemēs. vi. eiūſ patruus cardinalē creauit. Et ne uideret̄ carni ac ſanguini magiſq̄ eccleſiæ cōſuluiſſe eundē ad exq̄ſitiſſimos doctōres maxie uero ad Baldū q̄ tum per uſii legebat diſciplinæ gratia ſtatim miſit: Vbi t̄m in quouis genere doctrinæ profecit: ut idē Baldus eiūſ auctoritate in confirmādīs rebus dubiis plerūq̄ uteretur. Fuit p̄terea tantæ innocētiæ placabilitatis adeoq̄ humanus & pius ut ab omnibus unice diligeret̄. Eo itaq̄ tpe quo pontificatū inīit Romæ Senator ſingulo ſemeſtri a pōtifice datus ius populo dicebat. Urbis autē cuſtodia totamq̄ reipū. adminiſtrationē & curā Bādereſii tum gerebāt: Bādereſii. n. appellati ſunt Germanico uerbo **Bādereſii** a uexillis q̄bus in bello utebant̄. Singulæ. n. decuriæ ſigno internoſcebant̄ ſuo: capita regionū nunc uocant̄: qui Urbis tribubus p̄ſunt. In ciſalpina autē principes illi quos diximus in Vicecomites cōiuraſſe Regiū a Vicecomitibus poſſeſſum pro dictiōe occupāt. Supererat arx per quā Bernabos Urbē ingreſſus hoſtes priō ipe tu fundit Regiūq̄ libere recipit: Lucio theutonico duce inde deturbato. Agebant̄ hæc in Italia cū Perinus Cypri rex Petro genitori in regnū ſuſſectus magnarū diſcordiarū inter Genuēſes & Venetos cā fuiſſet: Nam dū Famaguſtæ coronatiōis ſuæ pōpā duceret: adeſſetq̄ Genuens & Venetus baiullus ita. n. appellāt mercatorum p̄tores: uelletq̄ utriq̄ ad dextrā regis incedere tātus repente tumultus exortus eſt: ut Genuēſes caſi ac pulli per ignominia ſint rege in Venetos magiſq̄ in Genuēſes inclināte. Hanc ob rē Genuēſes Petri Fregoli auſpiciis Dominici Fregoli ducis fratris cōparata quadraginta trirēmiū claſſe Cypri hoſtili aīo iuadit. xiiii. milibus hoīum in inſulā poſitis qui oīa ferro ac flāma ualſarent obuiolatū ius gentiū. Rex uero ab oībus auxilio deſtitutus ad miſericordiā cōfugiens dedita Famaguſta quadraginta milia numū auri quotānis Genuēſibus pollicet̄ ſi pacem reddiderint. At uero cum legatis pontificis in Italiam ueniſſet reſq̄ eccleſiaſticas recenſeret: imita

Britones

Gregori
xi. ex ui
nitione It
Romam

eum Vicecomitibus pace inītiū pturbandi oīa a Pratenſibus ortū eſt. Ii. n. uindica
re ſe in libertatē a populo Florētino quarētes exercitū eccleſiæ pmittente legato
in hetruriā uocantiſquem ita Florētinus populus pecunia corrupit: ut eorū auxilio
Pratū ingreſſus & cōiurationis capita ultimo ſupplicio affecerit: & multa uexilla
libertatis litteras & nomen præſerētia pluribus cohortibus diſtributa ad oppi
da trāſmiſerint populos ut dños cohortantes ut libertatis memores eccleſiæ iugū
reicerent. Primi aut Typhernates quos caſtellanos uocāt ab eccleſia deſiuerunt: hos
deinceps Peruſini Tudertini Spoletini Eugubini Viterbiēſes Aſculani Foroliuiē
ſes ſecuti ſunt. Occupauerat tū ēt Aſtorgius Māfredus ſub Bauaro tyrannidis dul
cedine guſtata Granariolū agri fauētini Caſtellū: ad quē opprimendū e Bononia
legatus Ioānem haucut cū aliquot cohortibus mittit tutati ſunt Aſtorgiū Floren
tini & Bononiēſes qui excluſo haucut cū oī præſidio in libertatē ſe uindicauerant.
Haucut uero cernēs fauētinos ad rebellionē ſpectare & ciuitatem crudeliter dirri
puit cæſis paſſim oībus quos obuīos miles habuit: & ſolū urbis. xx. milibus numū
auri Nicolao & Alberto Eſtēſibus fratribus uēdidit: occupato Bagnacuallo ubi
impedimenta exercitus ſui ad tēpus repoſuit. Tū uero pontifex cognita tanta rex
permutatiōe Cardinalē Gebēnenſem legatū cū ſex milibus equitū Britonū in Ita
liā mittit: qui per Taurinos deſcendētes ſine nullo maleſicio uſq; ad Bononiæ por
tus puenire urbē obſeſſuri. Sed legatus cognito Florentinorū aduētū. qui Rodul
pho Varaneo duce Bononiēſibus ſuppētiās ferrebāt: cū copiis ſuis Ceſennā hie
matū cōceſſit in qua urbe ita tumultuatū eſt ob ſuperbiā Galloꝝ: ut ſexcēti Brito
nes interfecti ſint reliq; urbe eiecti. qui poſtea per arcē ingreſſi aucti numero cædi
bus & rapinis oīa cōpleuere: neq; his qdem parcētes quorū ætas ſuppliciter ueniā
petit. Solæ uirginis & iuniores matronæ ad iniuriā reſeruatae ſunt. Foroliuiēſes at
ueriti ne a legato inopia cōſilii & gubernatoris opprimerent. Synebaldu Pinum
Ioānē Theobaldu ordelaphos dños in urbe recipiūt: quorū uirtute ab ipetu Brito
nū deſenſi cōſtātiffime ſunt. Exiſtimās at Grego. pōtifex hęc oīa mala q in Italia co
mittebant ſua abſentia fieri naufragiūq; tā diuturnū abſente gubernatore comiti
de pfectiōe ſua ad Italiā uir bonus diu multūq; cogitare cœpit. ſed hoīem p maxie
mouere cuiuſdā epī uerba qui iterrogatus a pōtifice dū ſimul inambularēt cur nō
rediret ad eccleſiā ſuā: quā haud par erat tā diu ſine paſtore nudā relinq. cur inq; tu
ſumme pōtifex ceteris exēplū daturus tuū epātū nō repetis? Eccleſiāq; Romanā?
Motus his uerbis pontifex: paratiſq; in rhodano una & uiginti triremibus alio ſe
iturū ſimulās: ne a Gallis retineret ſi ſe pfecturū ad urbē intellexiſſent (ipſam nāq;
curiā emolumēti cā in Gallia uolebāt). Genuā itaq; priō inde cornetū cōtēdit: uñ
terreſtri itinere nauigationē pteſus hieme pſertim ro. peruenit. āno dñi milleſimo.
ccclxxvi. idibus Ianuariis: Pōtificatus ſui. vii. Migratiōis uero ro. curiæ in Gallias
anno ſeptuageſimo. Quo at apparatu quāq; incredibili populi Romani letitia ſu
ſceptus in urbē ſit honorato quoq; obuīā pdeūte nō attinet dicere: cū uultu geſtu
acclamatiōibus oēm letitiæ ſpēm effuderint: ut filii ſolēt redeūte peregre exopta
to parente. Indigebant oīa aduentu pontificis. Nā & mœnia: & baſilicæ & publica
ac priuata ædificia ubiq; ruinā minabant. Quæ certe magna ex parte reſtituit ut
turre ſuo iuſſu ædificata ad ſanctā Mariā maiore indicat: Labefactati ēt ita ciuita
tis mores erāt: ut nihil urbanitatis hīc uideret: utq; illi mores aliūde petēdi eſſent:
quæ totū orbem terrarum quondam ad urbanitatem redegerat. Collocata itaq; in
urbe ſede

urbe lede sua pontifex ut bonū pastore decet oīa circūpicere cepit de medellaq; uulneribus inferreda cogitare: pax igit̃ qua sanari nōdum obducta uulnera poterant sibi diu multūq; cogitanti oblata est. Legatū itaq; primo ad Florentinos mittit qui ad arma spectabant: eosq; adhortat̃: ut æquas pacis cōditiones nō detrectēt. Ii uero pōtificis potētiam suspectā habētes ne ad pacē cogerent̃ cum Bernaboue hoste paterno auitoq; fœdus & amicitia in eunt. Postea uero Ioānē haucut pecunia: & pollicitationibus corruptū ab ecclesia in partes suas trahunt: quo successu elati nullū iniuriæ contumeliæq; genus prætermittūt quod in pontificē transferri posset: qua ex re anathemate notati hac insolentia usi sunt: ut et sacerdotes suos qbus a sacris interdictū erat: celebrare contra ius fasq; coegerint. Tum uero pōtīfex a praeiis ad arma cōuersus conciliatis prius Bononiēlibus qui suo noīe Urbē gubernarent: Varraneū mercede cōducit hac in re Florentinorū artibus usus: eiq; exercitum ecclesiæ cōmittit: paulopost in Florentinos moturo. Id ne: ut destinauerat statim faceret discordia inter Genuenses: & Venetos orta effecit. Veritus enim est ne aliqua externa uis Italiā inuaderet si ipse quoq; cum Florentinis decertaret. Nam dum Andronicus Genuensiū auxilio fratus. Quibus tenedō insulam mercedē facinoris permiserat patrem Ioānē cōstantinopolitanū imperatorē regno deturbasset: Veneti eūdem in patriā reduxerunt: ac Tenedon insulā ab eo accepere: qua ex re indignati Genuenses in aliud tēpus uindictam distulere ueritū pontificis anathema: Qui utriq; populo interminabat̃ nisi ab armis discederent. cum diceret neutri eorū bellū illud cōpetere. Sed dum uir sanctus accuratē agit oīa quæ ad pontificem p̃tinent intolerabili uesicæ dolore morit̃ pontificatus sui anno septimo mense quinto: Quinto Kalē. Aprilis. Millelmo. cclxxviii. Sepelliturq; in basilica beate Mariæ in uia noua sepulchro marmoreo quod adhuc uisitur: tanto oīum cū gemitu & lachrymis: quāto nunq̃ antea quisq; sepultus est: parētē enim & unico genitore priuati omnes uidebantur. Lugebantq; non mō præsentē: uerū etiā futuram calamitatem in quā sublato optimo pontifice ob patrum discordiam incidere.

VRBANVS .VI. PAPA .CCVIII.

Mortuo itaq; Gregorio: cū de creando nouo pōtifice mētio haberetur: celerus populusq; Romanus ad Cardinales cōcurrūt: eosq; rogant: ut unū aliquem uirū præstantē deligant e natione italica: qui & ecclesiā Romanā & christianā rem piē integræ ac sanctæ gubernet. Aliter de xp̃iano noīe illo maxime tpe actum esset: nisi optimus pastor tū diligeretur. Italū aut̃ requirēbāt ne si Gallus deligeret̃ Romanæ curiæ iterū migrare ultra montes necesse eēt: cū maximo uerbis Romanorūq; Italiæ detrimento & dāno: qui dicerēt absente pōtifice oēm p̃uinciam urbēq; Romā tyrānicis seditiōibus cōtinuo uexari: ecclesiāq; Romanas neglectas & incultas situ squalore iam magna ex parte prolabi tolliq; ob eam rem populorū pietatē Romā cōtinue proficiscentiū cum uideant & sedē pontificiam: & titulos Cardinaliū: & monasteria: ac sacratissima martyrum loca sine recto conruentibus iam parietibus pecoribus & brutis animalibus patere æquum eē: ut eo loci pontifex relideat ubi Petrus sedē pontificiā relicta patria sua: relicta natione uolēte deo collocauerit: Auexeritq; martyriū confessorum sanctissimorū pontificū cineribus ac sanguine: Vnde pastores ecclesiæ unde quaq; circūspicientes. mandatorum Christi memores: uincitūq; maiorū exēplis quorum martyria: & res gestas ante oculos haberent saluti hominū consulerent: patrimoniumq; beatī Petri recu-

Venetias cōtendens Gradum comaclū caprulas uī captas incendi: Inde uero clu-
 giam mouens a præsidio ueneto aliquādiu ægregie defensam tandem eam uī capit
 Parauino tyrāno cōmeatum subministrante. Cecidisse ea oppugnatione ad sex mil-
 lia hoīum cōstat: & ad nōingētos & quinquaginta ex Veneris captos Iaderāq; mis-
 sos muliebri tñ pudicitia in tanta clade ignotū est. Fracti aut tanta calamitate Ve-
 neri cum nec terra nec mari auxilia sperarent: Captiuis genuēsīū e carcere liberatis
 eisq; clugiā ad præsētū Genuēsīū impetrādæ uenīæ cā missis pacē petiuere: eas ac-
 cepturi leges quas uictor imposuisset. Genuēses uero superbia elati: ut uictores fa-
 cere cōsueuerūt Venetos reiciunt nisi se ac sua oīa dedētes: Qui ad tuendā patriā
 cōuersi deductis ante portus fauces catenis ferreis dispositisq; in littore portus tri-
 cētis equitibus totidēq; peditibus ad unū aliquē ex ciuibz suis respiciunt quē bel-
 lo p̄ficerēt. At uero dū fluctuaret in tāta p̄turbatione quē potissimum deligerēt in-
 certo auctore nox audita est unicū uictorē Pisanum. Qui genuēses optime nosset
 idoneū esse q̄ tantæ rei p̄ficeret. Nō est audita temere ea uox quasi auspicio emis-
 sa ad carcerē cōcurrūt oēs (eo. n. deductus fuerat ob rē male ad Polā gestam) edu-
 ctūq; bello maritimo solū p̄ficiūt. Instabāt Genuenses & captis circūqua; castel-
 lis ingredi urbē parabāt quos post longā pugnā Ioannes Barbadicus armatus lem-
 bis q̄busdā p̄facile repulit cū p̄gredi ulterius in estuariis illis triremes Genuēsīum
 non possent. Hac etiā arte Barbadicus p̄sus est inuenta tū primum a quodā theu-
 tonico bombardā fuit a sono & tonitru sit dicta nulla erat scapha uentorum nullus
 lembus q̄ui non duas bombardas & eo amplius haberet quibus multi Genuenses
 ita re insolita nec ad præcauendum scita opprimebātur. Singulæ. n. bōbardæ uno
 ictu binos ternos ue plerūq; necabāt cum præsertim in triremibus declinare ictus
 ut in terra non liceat. Adhortabātur autem Veneti bernabouem Vicecomitem so-
 cium. & amicum ita Genuenses bello p̄mereut obsidione tum granī liberarētur
 iam. n. cōm̄atibus carebant. De Venetis tum qdē actū fūisset sicut carrariensis ad-
 monebat Genuenses cauissent ne cōmeatus marī Venetis importari possent: ber-
 nabos aut Venetis aliqua ex parte satisfacturus: exercitum suum in Genuēs mī-
 titū qui uallem Pulcepheræ depredatus: acceptisq; decem & nouē millibus nūmū
 auri omissis Genuēsibus auro cū bernaboue nō ferro decernētibus. Onustus p̄da ī
 insubriā rediit. Nō est usus ea foelicitate astorgius Fauētinus eo cū eq̄tatu a Berna-
 boue missus: Urbī. n. appropinquās ab errupēte populo Genuēsī fundit fugaturq;
 ægre qdē Astorgius euasit rustico cuculo idutus. At callō Ioānes imp̄ator græco-
 rū cū Venetis sentiēs perā Genuēsīū cōstantinopolī uicinā oppugnare adorit: Vi-
 debāt. n. Genuēs plurius bellis & quidē grauissimis implicitos: Sed Adronicus
 eius filius patri ac Veneto æque hostis: Thurcorū Bulgarorūq; p̄lidiis & locietate
 fractus eam acerrime defendit: eoq; terroris patrem deduxit: ut in partes Genuēsīū
 statim transfret. Interim uero Urbanus non intentus componendæ paci inter chri-
 stianos: ut parerat: sed iniurias a Ioāna regina acceptas ulcisci cupiēs Lodouicum
 Vngariæ regē impulsit: ut andreasī fratris mortē se adiunāte ulcisceretur: Qui Ka-
 solum filium in Taruīsinis contra Venetos dimicātem in Ioannā concitās res Ve-
 netorū p̄pe afflictas meliusculas fecit. Supuenit & Karolus Zenus Venetus uir
 bello nauali egregius: q̄ depreſsis duabus honorariis nauibus aū portū Clugiēlem
 eo necessitatis Genuēs p̄duxit: tum educere naves suas nō possent Clausis reliq;
 hostiis: ut ipsi obsidētes q̄ obſessi maiore re; oīum penuriā laborarēt. Sed nihil æq;
 Genuenses

genuēſes afflixit q̄ Petri auriaz mors ictu bōbarde interfecti dū munimēta Clugiaz
 acriter defendit in cuius locum Mattheus ruffus ſtatim ſuffectus dum clugiā pete
 ret cū nouis triremibus apud Manfredoniā Thadeū Iuſtinianū cum ſex triremi
 bus annona Honuſtis capit. Hiſ uero cladibus Agapitus Cardinalis colūna; & ge
 nuēſes & Venetos ſep̄ ac fruſtra ad pacē adhortatus eſt. Sed ii de uita & ſanguine
 nō de imperio inter ſe dimicantes ſanis bene admouētiū cōſiliis nuſq̄ obtēperarūt.
 Poſtremo itaq; Genuenles clugiaz obſeſſi cū erumpere nō poſſent p̄mente Veneto
 habere uē cōmeatus nequirēt a Mattheo ruffo patauinoq; dño q̄ id ſe facturos bre
 tui pollicebant: deditiōē fecere Kalēdis Iulii. Milleſimo. ccclxxx. Capti ſunt ea de
 ditiōe ex hoſtibus ad quattuor millia tricenti &. xxxx. plures autē fame & ferro in
 oppugnatione periſſe cōſtat. Nō quie uere tñ tāta accepta clade Genuēſes q̄ cū tri
 remibus octo & triginta Tergeſtinos deficere a Venetis ad patriarchā Agleiēſem
 cōpulere cōepere & luſtinopolī excepta duntaxat arce. Auēta deinde claſſe Vene
 tias iterū cōtendūt ſed cū nemo ad certamen p̄dīret in iſtriā redeūtes Polā urbē uī
 captā incēdūt. Multæ utrinq; cades inuicē acceptæ datæq; ſunt uenetī tñ bello ter
 reſtri a carrario opprimebant: Licet Iacobus caballus æggregius copiaz dux eos
 acerrime tutaret: dū Taruiſiū oppugnat: qd̄ fame in hoſtiū ptāte fere uenerat. Ve
 rū cū feſtus & defatigatus iā uterq; populus tā diutino: & atroci bello eēt: Dux Sa
 baudiaz pacē inter eos hac formula cōponit octauo Kal. ſeptēbris. Milleſimo. ccc.
 lxxxī. Vt regi Vngariæ decimo quoq; an. Veneti ſeptē millia nummū aureorū p̄ſol
 uerēt. Si nullū piratā in ſuis Dalmatiz locis tutū eē pateret: ſiq; nullibi ſalē fieri ſi
 neret. Vtq; patriarchæ Aquileiēſi in foro iulio eadē maneret cōditiō quæ ante bel
 lū fuerat. Venetis autē: & Genuēſibus imperatū: ut captiuos alterutrū incolumes
 dīmitteret de p̄da utrinq; capta nulla mētio. Mādatū Patauino: ut ab obſidiōe Tar
 uiſii recederet: utq; arces & turres in ſtagnis & ad fluuiorū hoſtia excitatas ſtatim
 dimoliret. Terminī inter uenetū & Patauinū poſiti: Interea uero: Karolus quē di
 ximus a pōtifice ex Vngariā cōtra Ioannā accitū cū octo milibus equitū in Italiā
 ueniēs Aretīū p̄rio in poteſtatē ſuā redegit Guelphorū & Gibellinorū ſeditionibus
 diu agitatū. Inde uero in Florētinos mouēs a Ioāne haucut q̄ tum ſtagiaz erat p̄pel
 liē. Sed Florētini ueriti ne ſuſtinere tanti regis impetū nō poſſent pacē a rege datis.
 xxxx. milibus nummū auri redimūt: haucutq; ſine ſtipēdiō dīmittūt q̄ Bagnacauallū
 Nicolao Albertoq; Eſtenſibus uēdidit: quo facilius retinere Fauentiā in ptāte ſua
 poſſent: quā tñ haud ita multo poſt amiſere Aſtorgio Manfredō eā quidē p̄ditiōe
 adepto. Karolus uero ſalutato Romæ urbano regnum ingreſſus ſupatis etiā Ioan
 ne ducibus Neapolim dedentibus ciuib; capit. Obſidebat in baſtello nouo regi
 na cū aretini Guelphī tumultu excitato Iacobū carazolū Neapolitanū ciuē eo re
 ge miſſum fugere in arcē cōpellunt. confugere eo: & gibellini q̄bus certe uir equus
 nō magis q̄ guelphis cōſulebat. Volebat. n. oīa parī iure i ciuitate agi: Accito itaq;
 ob acceptā iniuriā Alberico barbiano etudertinoꝝ ſinibus urbē ingreſſus dū guel
 phos ad officiū redigere conatur. Gibellinoꝝ quoq; bona diripit. Ferrabac aut al
 ter copiarum dux Albricum ſecutus quod reliquū ſuperfuerat in Aretio abraſit. Lodouic
 Dū hæc ad Neapolim & Aretīū agerent noua belli nubes Italiā innumbrauit. Nā
 Lodouicus Andegauēſis a regibus Francorū originē ducē Italiā ingreſſus cū. xxx. milibus
 equitū nō lōge a Bononia cōfederat: a Clemente antipapa ipulſus nō tā ut
 reginā Ioannā obſeſſam liberaret: q̄ ut Vrbānū armis pōtificatu deiicerat. Hanc ob
 antipapa

rem Karolus omisso Aretio Albricu & Ferrabac ad se uocat Florentini quoq; Ioā
 nē haucut rogatu Vrbani ad Karolū misere Lodouicus aut p marfos iter faciēs ad
 casinensem saltū iā puenerat. Adhuc.n. ad duodecim millia egtū expectabat; q Ita
 liā ingressi duce Andegrani p Placentinū Lucēsem Florentinū Senensem agrū iter
 faciētes Aretiū iam puenerant; urbēq; a Guelphis introducti post illatā ab albrico
 cladē diripuere. Defendebat arx guelphoz praesidio quā diebus quadraginta op
 pugnata in gallorū potestate ppediē uētura erat nisi Lodouici Andagauēsis mors
 interuenisset. Tū Andegranius recognita hortantibus Aretinis in arce obsessis ut
 bē Florentinis uendidit; in galliasq; rediit. Andegauenles autē militas morte ducis
 cōsilio carētes bini ternine mendicātes etiā in patriam rediere. Tū uero urbāus ter
 rore gallico liberatus Neapolim se cōferens a rege petit ut sibi liceat creat nepotē
 suū cāpanū principē; qd cū impetrare nequiuisset hō sub specie iusti & honesti mī
 nus urbāus ac nulli gratus ad minas cōuersus; eo iracūdiē regē cōpulsit; ut custodiis
 adhibitis p aliquot diēs pdire in publicū nequerit. Verū dissimulata ad tps iniuria
 Nuceriā ad uitādos astus; ut ipse dicebat cū bona regis uenia pfectus cōmunitaq;
 firmis pldiis urbe & nouos Cardinales creat & septē ex ueteribus in carcerē cōicitt
 q; diceret eos cū rege & antipapa cōtra se cōiurasse. pterea uero & pcessum; ut isto
 rū more loquar cōtra regē incohauit; missa de more citatione; q breui se uētuz nu
 ceriā respōdit diluiturūq; obiecta crimina non uerbis mō uerū etiā armis. Nuceriā
 itaq; cū satis magno exercitu ueniēs urbē obsidet. motus autē hac indignitate R. ai
 mūdus balcianus egēte ursina comitis Nolaī filius; q postea carētinus princeps est
 habitus suis copiis fratus quas sub rege ductauerat Vrbani cū tota curia ad pxi
 mū littus deductū Genuensiu triremibus ad id instructis paratisq; iposuit; qbus dū
 genuā pōtifex deferē ex septē cardinalibus nuceriā captis quinq; sacris inuolutos
 in mare demersit. At uero mortuo Lodouico ungarīz rege pceres ungari Karolū
 statim p legatos accersunt q eo pfectus dū cōuētū ad res cōponēdas celebrat curā
 te regina quā odiū dissimulauerat obruncat; Anno millesimo. ccc. lxxxv. Quo tē
 porē Ioānes galeatius bernabouē uicecomitē; cui erat ex fratre galeatio nepos ca
 ptū ī carcere modo etiā conicitt ac cōiectū usq; ad mortē detinet eisq; dictiōe poti
 tur. prius. n. dū patrimoniū diuidūt papia uercelle nouaria dertona Alexādria &c.
 ad apeninū alpesq; ptinētia Galeatio; placētia uero Cremona Parma lauda Brixia
 & Bergomū Bernaboni sorte obtrigerāt Mediolanū autē utriq; cōmune erat. At ur
 banus circūactō anno quo se Genuā cōtulerat intelligens ecclesiasticas ciuitates a
 Florentinis ad libertatem; ut antea incitari Lucam primo mox Senā; & Perusium
 peruenit. Confirmatis deinde aduentu suo ciuitatibus desiderio; ut ipse dicebat ui
 dendi neapolim ferentinum usq; pficiscitur. Ea mente re uera; ut Ladislaum admo
 dū puerum; & Ioannē Karoli filios hereditate paterna deturbare. Multi. n. pceres
 Lodouico Andegauenſi studere soliti potiundi regni spē ei pstabāt. Sed magna us
 fide Caietani pueris in uita retētis regnum quoq; cum summa laude seruauerunt.
 Pontifex itaq; re infecta Romam rediēs; cum magno apparatu honoreq; plusq; di
 ci pot est a po. Ro. in urbem suscipit licet haud ita multo post a Bāderesiis insidias
 ppeſus sit quas certe oīno deuittauit & sustulit creatis una die. xxix. & Cardinalibus
 quoz de numero Romani tres sunt habitū. Reliq; uero fere oēs Neapolitani fuere.
 interea uero Antonius Scala ueronēſis & franciscus senior patauinus dñs grauissi
 mo inter se bello contendere. Ioanne V baldino carrariū; & Ioanne ordelapho scali
 geri

Vrbani
 cum tota
 curia in
 mare de
 merſit

Vna die
 nouē &
 uiginti
 cardinali
 bus

gèri copias ducēibus Verum galeatius nicecomes instigāte arrario superatis sca-
ligeris Verona Vicentiaq; potitur neq; hic quidem contentus Galeatius paucos
mensium obsidione Pataviū capit ac franciscum Carrarium in carcerem modoe
tianum conicit: Eius uero filius Franciscus iunior fuga salutem sibi quaesuit. florē
tini quoq; augendę ditionis cupidi policianū Lucinianum oppida ex ueteri Senen-
sium dominatu arte magis q̄ uiribus in potestatem suam rede gere p̄terea uero Ka-
rolum bernabouis filium; & Antonium scalā cum quinq; milibus equitum in agrū
senensem hostili animo immitunt. Hanc ob rem Galeatius motus legatos ad Florē-
tinos mittit qui suo nomine cōquerauf: Karolum Vicecomitem & Antonium sca-
lam hostes suos a populo Florentino quo cū ipse pacē antea inierat & scodus mer-
cede cōductos eē uexariq; ab eis bello Senenses amicos & socios cōtra ius falsq; le-
gatis ite mandatū est ut nisi ab iniuria senēsiū discederēt exauētorarētq; suos bel-
li duces Florentino populo bellum indicerēt: quominus uero id statim Galeatius
faceret Petri gābacurtę Pisanorū tyrāno precibus factū est qui Galeatio & florē-
sinis amicus rem inter utrinq; compositurum se prędicabat. Interim uero Urbāus
pontifex pōtificatus sui infelicitē acti anno. xi. mense. viii. Romę mori: Sepellī-
turq; i beati Petri basilica paucis admodū eius mortē utpote hoīs rustici & lexora-
bilis flētibus Huius aut sepulchrę adhuc uisit cū epitaphio satis rustico & inepto:

BONIFACIUS IX. PAPA CCIX.

BONIFACIUS Nonus patria Neapolitanus Petrus cognomēto To-
macelus antea uocatus Romę cardinaliū omnino cōsensu pontifex crea-
tur: Anno dñi Millesimo. ecclxxxix. Hic: & si annor; circiter triginta esset
dum pōtificatū inīit. ita tñ deinceps uixit in tā Florida ætate & tāta petēdi licētia: Hic & si
ut nulla ei libido nullo uoluptas impingi uel obici posset. iunētutē certe cum ipsa
senectute cōmutasse uidebat: Fuit pręterea tanti animi consiliq; ut primus populi
Ro. uim omnem in pontificem transtulerit: creatis suo nutu magistratibus omni-
bus munitaq; sancti Angeli atq; in mole Hadriani sita ad tyberis: pontem quo ab
urbe in uaticanum itur. Munitiq; item pontibus quibus in trans tyberim Romani
cōmeant. Verum dum Bonifacius. ix. adhuc in pontificatu esset. Galeatius Florēti-
nos & Bononienſes bello aggreditur: Ioāne ubaldino & Iantefco petramala co-
piar; suarū ducibus qui ualle arni supioris ingressi omnia lōge ac late populabant.
Iacobusq; Vermes Bononienſem agrum suo nomine ingressus ciuitati quoq; mul-
ta damna intulit. Tum nero Florentini ad p̄cauenda mala solliciti: & Ioannem hau-
cut & Karolum Bernabouis filium & Antonium Scalā cū quattuor equitū pe-
ditum duobus millibus Bononienſibus lociis & amicis axilio misere. Sollicitare p̄-
terea litteris: & nunciis Stephanum Bauarię ducem ad quem Frāsciscus Iunior cō-
fugerat: & Iacobum Armeniaci comitem magna mercede conductum: ut in Italiā
cōtra Vicecomitem descenderent eumq; a ceruicibus suis ad propria tuenda auer-
terent. His cohortationibus motus Franciscus iunior murata ueste fauentibus Ve-
netis secreto tamen Pataviū ingredit; urbēq; potē sublecutus uero Bauarię dux
urbem ingressus oppugnare arcem nō destitit. Veronēſes aut harum rez; permuta-
tione moti pulso Vicecomitis p̄ſidio Antonium scalā ad se uocant qui fere his
diebus in hætruria mortuus erat relicto unico filio in prima pueritiā adhuc supstī-
terq; quidem re cognita poenitentia ductū imprimis Vgolotum blācardum qui in
Cremonenſi agro cum exercitu galeatii erat ad se uocant impetrata prius errati ue-

annorum
circiter tri-
ginta esset

Patavinū
ingredit;

Arx patavina

nia: p̄solutisq; aliquot millibus nummū auri ad redimendam tantī erroris culpā. Ingressus urbem blācardus retinere milites a direptione tam opulente urbis nequaquā potuit. Vxor uero Galeatii tāte ciuitatis calamitatē miserata triduo post militibus direptionē inhibuit. At dux bauariæ conquestus se mercede a Florētiniis defraudatum ab oppugnatione Patauinæ arcis in Germaniā discessit. Tū Florētini præbente aditum Alberto Estensi q̄ iā pridē ab amicitia galeatii discesserat Ioannē haucut garrariensi socio auxilio misere cuius fortitudine: & æstu arx patauia in deditiōē breui recepta est. Vnde Galeatii copiæ quæ eo recuperādæ urbis cā uenerāt i Vincentinos secessere. Descenderant iam tum etiā comes Armeniaci a Florētiniis mercede cōductus p̄ Taurinos in Italiā cū uiginti millibus eq̄tum castellatiūq; in Alexandrinis ui captū diripuerat. Quare galeatio necesse fuit copias suas e Vicentiniis reuocare: quas hosti opponeret. In suburbio alexandrino cōfederant Mediolanēses: in quos delati Armeniaci sine ullo ordine excidiū ipsi militibus & ciuibz minabant: pugnatū est p̄ portis aliquādiu: & ab Italis tādū protracta pugna est donec sui quos circūacti itinere ad carpēdū extremū hostiū agmen miserant nil tale opinātes aggredierent. Dū pugnatū superueneret illis: atq; ita a tergo a lateribus a frōte cæsi prius pene opp̄ssit sunt ingēti cæde oppidanis etiā superuenientibus q̄ discrimē in quod delati fuerāt cognouerit. Comes ipse armeniaci tāti exercitus dux captus ex uulnere in plio accepto statim moritū capti. & Raynaldus Iāfigliarius: & Ioānes ricus Florentini eq̄tes q̄ armeniacū in Italiā duxerāt. tum uero Galeatius tāta uictoria frātus: partē copiarū in haucutū mittit qui ea mente Atesim & minutum traiecerat: ut secum armeniaco coniungeretur: uerū haucutus re cognita quāta maxime celeritate potuit in patauinos mouit nō paucis suorū in itinere amissis obderiuas passim a rusticis aquas ne redire hosti impune liceret a Florentini bello præsi a Iacobo Verme qui eo a Galeatio cum duodecim millibus equitū peditū quatuor missus fuerat haucutū reuocātq; hostes Florētinos: q̄bus par esse aperto Marte nō poterat miris artibus ludificatus est: Interim uero horrante Bonifacio pontifice & antonioto adurno Genuensiū duce pax equis conditionibus inter Galeatiū & Florentinos Genuæ cōposita est. Sed dum unū incendiū extinguit. alterū exarscit. Nam: & Frāsciscus cognomēto uicus urbis præfectus Viterbiū pōtifici p̄datione abstulit: & Petrus gambacurta Pisarum dominus a Iacobo appiano publico scriba: & oīum cōsiliorū suorū particeps cū filiis occidit: ipseq; Appianus dominatur pōtē. Mortuo aut Alberto Estensi Accius & ipse Estensi familia ortus iam pridē patria pulsus adiunatibus cunū comitibus reddere in patriā instituerat. Sed tutores nicolai pueri alberti filii sumptis armis acciū Ferraria summonētes Lucū & cōsilice oppida Ioāni cunio p̄miserunt si acciū interficeretur: Ioānes cōposita fallacia uirū accio p̄similē interficit: & acceptis oppidis uerū acciū in publicū p̄ducit. Nō cōmisisset t̄m facinus Albricus ex eadem familia ortus cui plus Itali dicūt q̄ oībus ducibus q̄ tū fuere. Primus enim docuit Italos bella gerere iam pridē arma ferre defueros: q̄bus se deinceps ab intestino externoq; hoste tutati sunt. Prius. n. siq; gerere Itali uel inter se uel in barbaros uoluissent accire externū militē opus erat. Sed tāta militū copia hoc duce breui suborta est: sub uexillo sancti Gregorī: ut & Britones q̄ puinciā nostrā & ecclesiæ castella euerterāt theutonicos anglicos postremo oīa uastātes Italia expulerit: hinc Brachiani & Sfortiani milites originē habuerunt: quorū armis Italia apud externos tantū noīs cōsecuta est: ut aut exacti timore p̄culsi quieuerint

Petrus gambacurta
occiditur

qui fuerint aut aditum ad nos tentantes magnis cladibus superati sint. Interea uero mortuo Clemēte. vii. adulterino pōtifice in eius locū a cardinalibus tāti scismatis auctoribus Petrus luna Benedictus. xiii. appellatus Aueniōe sufficit. Successit tū Petrus lu etiā Karolo impatori Romano Venceslaus filius a quo Ioānes Galeatius uicecomes Mediolanēsis ducatus titulum accepit: misso oratore Petro Philargi mediola dictus. nensi archiepō qui postea Romanū pontificatū adeptus quintus Alexāder appel. xiii. appellatus est. Galeatius autem mortuo Ioanne haucut Florentiēq; sepulto quo uno du latus ce in rebus bellicis tum maxime Florentini utebant: mittere Albricum cū suis copiis in hetruriam cōstituit: q; Florētinōs appianū pisanorū tyrānum bello laceffentes in officio cōtineret. Erāt in eo exercitū Paulus urfinus Cecolus. Broliā: Brādo linus: Paulus sabellus: Lucas canalis: cohortiū praecepti insignes: qui simul cōiunctis copiis atq; oppugnare Florētiā adorti ad monasteriū cantuiliense castra posuerant: unde crebris incursionibus tū agros tū ciuitatē Florentiā cōtinuo uexabāt: eadibus rapinis incendiis oīa cōplentes. anno dñi millesimo. cccxvii. Quo quidē tpe & Bonifacius Perusiū se cōtulit nobilitatem plebeis raspantibus conciliaturus: Sed plebs praeſente pōtifice praeſente datā fidem arma capiens interfecit ab octuaginta ex optimatibus Biordum & Michelorū plebiarū partium principes in urbē intromissos dños cōstituunt. Indignatus autē ob eam rē pontifex Asissium petēs: inde ad ducem Galeatiū oratores misit q; eum adortarent: ut oppugnare Mātuam defineret q; tum aqua & terra obsidione praeſeſſet: accito in Cisalpinā galliā ad id bellum Albrico barbiano. hanc autē ob rem ex foedere Florentinis licuit & uenetis belli fociis Mantuāo auxilium mittere: Karolo malatesta Mātuani sororio tantarū copiarū ducē q; ingenti clade Galeatii exercitum apud gournolū pfligauit. erat tū quoq; in aīo Florentinis Pisanos bello psequi: sed eos a tanta re auerterebāt pupii balnei q; comites & Vbertini rebelles: Qui Florentinae ciuitati exitiū minabant: si in pisanos mouerent. Verū mortuo non ita multo post Iacobo Appiano: filius Gherardus patri succedēs: cum retinere Pīas in pīate sua nō posset: ab seditiones a Florentinis excitatas urbē ipsam Galeatio. Vicecomiti uendidit: Plūbino oppido tñ modo sibi ac suis retēto Millesimo. cccic. Interfecto at Biordo Iāthedeschi insidiis perusini uindicare se in libertatem conati sunt. Verū cum Vgolinus trincius Fulgias pontificis uicarius eius nomine Perusiū in deditiōem ecclesie trahere conaret: indignati cīnes Galeatio seſe dedut: q; post mēſes duos Bonōia quoq; Luca falloq; potif. Hinc maior timor Florentinos incesſit paſſim deſe ac libertate ſua actū dicētes niſi galeatius morte e medio auferret. appropinquāte uero iubilei anno legati pontificem Romanorū ad eunt rogantes ut Aſiſſio R. o. pſciſceret. Qui & ſi ad magnopere cuperet tñ diſimulato deſiderio facturum ſe quod petebāt negauit: qd diceret eos noluiſſe recipere ſenatores ex nobilitate extrema ſm cōſuetudinē & inſtituta pōtificū quodq; camere conſeruatores ſuo pte ingenio elegiſſent hoīes q; de parum idoneos & quorū licentia Banderetiis oīa licerēt. tū uero R. o. ut rem gratam pontifici facerent & Banderetios tollūt: & malateſtā pandulphi filium Pīlauriēſem uiq; doctū pōtificis noſe in ſenatore recipiūt: pecuniasq; inſuper Bonifacio dant quo ei pſciſci ad urbē liceret: urbē itaq; igreſſus munita mole Hadriani ut antea diximus moeniis & turribus dñatu urbis ſenſim potius eſt. celebrato deīde Iubilei. anno millesimo. cccc. quo innumera ſere hominū multitudo ad urbē religionis cā uenerat: Florentini Galeatiū a ceruicibus ſuis auertere cupientes: Robertū

Libertas
pōtificia

usus anna
tar

Ladislau
rex

Mors
Galeatii

bauariæ ducē quē impīi electores abrogato ob ignauā uēssiao Boemo delegetēt ac cōditione in Italiā uocant: ut nō prius pmissam mercedē accipiat q̄ uicecomitis ducatū attigisset q̄ Brixianū agrū ad benaciū ingressus parte pecuniarū accepta cū Galeatii copiis cōgrediēs superat: ac tridentū fuga petit. retinere hoīem ueneti & florentini multa polliciti quo minus in germaniā rediret nequaq̄ potuere. tū uero Bonifacius siue uicecomitū potētā ueritus: siue augēdæ diuisionis ecclesiasticę cupi
 dus annatarū usum bñficiis ecclesiasticis primus imposuit hac cōditione: ut q̄ beneficiū cōsequeret̄ dimidiū annū puentus fisco apostolico p̄solueret: sunt tñ q̄ hoc in uentū Ioāni. xxii. ascribāt. Hāc at̄ cōsuetudinē oēs admiserunt p̄ter Anglos q̄ id de solis ep̄atibus cōcessere in cæteris bñficiis nō adeo confirmata hoc mō pecuniis arce
 Ladislauis magratibus suo nutu i urbe delectis ditiōe ecclesiastica pōtiferi: Ladislauū adolescētē Karoli Neapolitani regis filiū i regnū p̄rnu restituit a tyrānis & pp̄lis occupatū: q̄ Lodouici Andegauēsis ptes secuti fuerāt: quo at̄ facilius & hōestius id fieret priuatōem Karoli ab Urbāo. vi. Nuceriæ factā abrogauit Cardinalēq̄ Florētīnū caictā misit q̄ sola in fide remāserat: ut eo loci adolescētē coronaret: ubi summa cū fide seruatus fuerat. Vicecōes at̄ redeūte in germaniā impatore Roberto: copias suas Alberico duce ad opprimēdū Ioānē bētiuolū misit: q̄ bononiēsem urbē in suā redegerat p̄tātē pulso Vicecōitū p̄silio militabāt tū in exercitū Galeatii Frāciscus Gōzaga cōposita inter eos pace: militabat Pādolphus malatesta Karoli frater. Aderat & octobōus rubeus p̄mēis ciuis quorū noībus p̄territi Florētini bernardonē copia rū suarū p̄fectū bononiēsis locis auxilio mittūt: cuius aduētū Bononiēses ais aucti hosti mœnib⁹ appropinquātī occurrere audēt: quo p̄lio supati oēm eq̄tatū cū bernardone in ipsa pugna interēpto amiserunt. Captus ēt eo p̄lio Iacobus carraria Frācisci Gōzagæ p̄cibus cōseruat. Aufugerat tū cū paucis Bētiuolus in urbē q̄ dum acriter nimīū totat̄ in globū incidēs cū uirtus capi non posset obruncat̄. potitus itaq̄ deinceps nullo resistēte bonōia galeatius magnū terrorē Florētinis iniecit. eo. n. de belli moturū oēm belli impetū oñdebat. Vex̄ morte adiuti ut ipsi optabant nō ita multo post tāto metu liberati sunt mortuo. at̄ ex febre Ioāne Galeatio apud Merignanū cū ante cōtestatē mortis inditiū appuisset anno. M. cccii. multi repēte tyrāni oborti sunt: aut ciuitatū suarū principes: aut cohortiū p̄fecti a militibus ducis ob largitiōē ad occupandas ciuitates adiuti. Oborta tum quidē infinita mala sunt cū nemo unus p̄sset q̄ uirtū hoīum impio & auctoritate cōpesceret. Innouata est etiā Guelphorū & gibellinorū p̄nitiosa seditio: q̄ ducētis & eo amplius ānis p̄ Italiā uagata oēs ciuitates ita ad arma ciuilia concitauit: ut firme ad interneciōē certatū sit Nā uogolinus caualcabos opp̄sis Gibellinis Cremonæ impirabat. Parmā Otto tertius interfectis ac pulsīs Rubeis obtinebat Soardi Bergomū. Rusconi comitū. Vignatæ laudā. Vercellas alexā. plurimāq̄ p̄ eam regionem oppida Fazinus cāis dux copiarū egregius ui occupauerat. omitto reliquos tyrāos a Galeatio pulsos q̄ tū qdē redeūdi ad tyrānidē & dominatū spē aliquā sumperet: maxime uero guilielmus scala & Karolus uicecōes bernabouis filius q̄ principes oēs & populos ad defectionē sollicitabāt. hinc ēt pinus ordelaphus patria pulsus Foro linio potit̄. Albrius quoq̄ comiti comes fauentiā bello p̄ssam in sui p̄tatem redegisset: nisi a ladislao ad hortatē ēt pōtifice in regnū accitus p̄pere fuisset: magnusq̄ cōtestabilis (ut eorū uocabulo utar creatus) miserat & eo cū satis iusto exercitū fratrem suū pōtifer ut regi auxilio esset: q̄ a Neapolitanis repulsus Perusiū mouēs ciuitatē ipsam in potestātē

ætate pōtificis breui redegit. At Baldesar coſſa Neapolitanus ciuis ſancti Enſta Baldesar
 chii cardinalis Bononiēſis aliquādiu obſeſſos redire tādē ad eccleſiā cōpulit. Brac coſſa
 chio mōtonio copias eccleſiaſticas ducēte: quē ut uiu in re militari pſtantē Albric
 cus in flāminea reliqrat ſub eo. n. ab incūte ætate militauerat ordiēſq; duxerat. Idē
 etiā cōtigerat Sfortiæ e Cotignola Flāminia oppido originē docēte: quorū uirtu
 te militia Italica ita breui creuit: ut q; duce in re bellica deiceps idigerēt altero iſtor
 ſū uterent. Hinc ille factiōes militares exortæ ſunt: ut ſexaginta iā ānis nil ppe ge
 ſtū in Italia ſit qd non alteri iſtarū aſcribi poſſit. Qui. n. a Brachianis opprimebat
 miciffimq; a Sfortianis alterā factionē p̄cio cōducebat. Albricus autem nō tanq; ex
 equuo Troiano innumerabiles belli p̄cipes emanarū: Neapolī diu oppugnata tā
 dē in p̄tē Ladiflai recepit: Quia uictoria moti oēs regni p̄ncipes ciuitateſq; ſta
 tim i deditiōē regis puenere. At uero Ladiflaus regnādī cupidus priuſq; fundamē
 ta regni Neapolitani cōfirmaret accitus ab Vngaris ad illud quo regnū iure here
 ditario ſuſcipiendū: cū copias traieciſſet: Laderaniq; obſideret. certior ab amicis ſit
 Neapolitanos & aliquot regni p̄ceres ad defectionē ſpectare: Ladera itaq; potius
 eadēq; Venetis diuendita Neapolī rediit: reuocatoq; e Flāminia alberico (eo nāq;
 ad ſuos niſcēdos p̄fectus erat) oēs p̄ceres dñatu priuauit recusantes autē parere e
 p̄ſia deiecit. In Senerinatū uero familiā crudeliter aīaduertit primatibus iſſis ulti
 mo ſupplicio affectis. Bonifacius at in tāta rerū p̄turbatiōe diu afflictatus dolore Mors bo
 laterū tādē mori pōtificatus ſui āno. xiiii. mē. ix. M. cccci. iii. ſepelliturq; in baſilica nifacii
 petri ſepulchro marmoreo uermiculato ope diſtincto qd adhuc cernit cū gētiliciis
 inſignibusq; itē indicāt multa ædificia tū in mole Hadriani tū in capitolio tū in pa
 latio. Varicani huius iuſſu & ipſa ædificata tū fuiſſe. Huic at pōtifici ad ſummam
 gloriā nil certe deſuiſſet niſi affiniū & cognatorū affinitatibus obtēperās aliquā no
 tā cōtraxiſſet. Multa. n. crimina p̄ ſimoniācā prauitatē cōmittēbant petētib; con
 tra ius ſap̄ oīa tū fratrib; tū cognatis quorū magna multitudo q̄ſtus grā Romā
 uenerat. Indulgētiæ uero & qdē planariæ ita paſſim uēdebant ut iā uileſceret cla
 uiſ & iſarū apoſtolicæ auctoritas. Reuocare hæc oīa Bonifacius conatus: cogna
 torū p̄ciſibus eo idēdē redire cogebat. Vñ melius actū cū eccleſia dei cēſere ſi pōti
 fices reiectis affinis & cognatis uel ſaltē i mediocri fortuna collocatis pōtificiæ
 dignitati potius q; carni & ſanguini cōſulerēt. Maxie uero hoc tpe quo mortuo Tā Tāburla
 burlano q; turcos ſuperauerat eorūq; regē catēis uictū ſecū trahēbat Armenios per nus
 ſas ægyptios Aſſirios ſine gubernatoribus reliqrat: q; ex re facile xp̄ianis tū fuiſſet Superſti
 hieruſalē ac ſct̄i m̄dñi ſepulchrū recoupare. In m̄ros. n. cōuerſus Alboſ ſuos pōtifica tio albo
 rum nouā ſup̄ſtitiōē iſroduētes p̄ſecutus ē. Ex alpibus nāq; deſcēdiſſe in Italiā āno
 ſū iubilēū p̄ byzerū quēdā cū magna hoīum multitudine exp̄t̄ meoq; hoīem ui
 derat in ſextiſ qdē albo indutus p̄ano tantā modēſtiā multū ac uerbi p̄ſerebat
 ut ab oībus ſanctus hēret in Italiā itaq; deſcendēs magnā hoīum ac mulierū multi
 tudinē in ſolam ſui p̄ſentē hēre dēdēxerat: linceis albis circūdati oēs ſine diſcrimi
 ne mares ac foeminaſ: ſicut an ciueſ ſeruū an liberi cōtū. Paſſim uelut pecora ubi
 nox oppreſſit dormiebāt. Publice in uiciſ epulabant platib; undiq; certat q̄ſ ad ſa
 crū epuliſ. Crucifixū ſacerdos ipſe p̄ſerebat quē lachrymari ob hoīum errata di
 ſt̄rabat. Id quotiēſ accidiſſet ſubolamabā: cōſ ueniā a deo petētes. Laudes beatæ
 uirginis canebāt eſtes & ſtātes hymniſ ad id apte cōpoſitiſ. ex Cīſalpinis at in Flā
 minia hetruriā Picētes aucti opinioē ſanctitatis ueniēſ nō plebē mō rudē & credu

lammes & principes & ep̄os ciuitatū in suam suā facile p̄traxit. Substitit Viterbā cū magna multitudine labore itineris fessus. Romā indesut ipse dicebat ad uiscēda loca sc̄tā sanctorūq; corpora uēturus. Sed Bōifacius fraudē subesse ueritusq; diceret hoīem sup̄sticiosum pōtificatū: appetere adiuuāte illa multitudine: milites aliz quot p̄mittit q; hoīem cōp̄r̄hēsū ad se pducāt. sunt q; scribāt huius fraudē qōne detectā fuisse: hoīemq; in tāto facinore dephēsū meritis p̄enas luisse igne. Iquo exultū ferūt. Sūt et q; dicāt nīl fraudis in hoīe dephēsū fuisse: sed id factū a pōtifice abolēdo rumori: quo hoīem p̄inuidiā captū & necatū affirmabāt. Vtrū uerius sit deus nouit. Hoc tñ cōstat post tāntā colluionē q; partim: hac sup̄stitione partim frequētia Iubilei obuenerat magnā hoīum multitudine pestilētia cōsumptā fuisse. Intāns at malis qbus puincia n̄ra afflictabat. unū tñ bonū in Italiā auctū ē: ad nos. n. chrysoloras Bisantijs lras gr̄acas attulit q; ānis iā quētis in Italia cōtineuerāt hīc gr̄ace latīneq; scholē ligūa exortae sunt: Guarino Victorio Philelpho Ambro. mōacho: Leonardo Aretino Karoloq; ac pl̄risq; aliis: tāq; ex equo troiāo ī lucē p̄deuntibus: quorū aemulatiōe multa ingenia deinceps ad laudē excitata sunt.

INNOCENTIVS .VII. PAPA CCX.

INNOCENTIVS septimus: patria sulmonēsis cōsmatus aīa uocatus sanctę crucis p̄l byter cardinalis R. o. pōtifex creat: Tumultuāte tota Italia mortuo. n. Ioāne Galeatio duobus filiis sup̄stribus: sed adolescentibus adhuc tota Italia ad arma respiciebat Ioānes maria maior natu (id. n. ei nomē erat.) ducatū Mediolani sibi uindicat. Philippus uero Maria minor natu Papie dominatū cuius cōmes iure hēbat facile obtinuit. Relique ciuitates: ut antea dixi: ad qnq; n. & xx. fuisse cōstat ab īperio Vicecomitū defecere. Nā & Paulus Guinifius ciuis Lucēsis patrię dñatū sibi usurpauit: & Frāciscus carrarius sublato e medio tāto duce cuius arma mirū imodū timuerat augēdę ditiōis in magnā spē ueniēs Veronā Brixīā Bergomū Cremonā legatos ad sollicitādos in ptes suas Guelphos misit. Vex ubi uidet Gulielmū scalā: & Karolū Vicecomitē q; īperia ciuitatū suarum desiderabant posse conatibus suis obstare: Gulielmo Veronę: Karolo Mediolani acceptis ab eo mutuo triginta millibus aureis dñatū pollicitus ē. Reducto itaq; in patriā Gulielmo eodēq; nō ita multo post ueneno sublato Verona ipse pōtif. Eadē quoq; fraude Karolū aggressus ē: cū ī instaret ut nō apparētibus p̄missis pecuniā saltē mutuo datā solueret. Litteris quoq; Frāciscū Gonzagā admonet ut descēdere partes suas spē uelit amplecti: q; eius amicitia & societate in lecus eētāatus habitus: se eū p̄ hostes facturūq; ut breui eius p̄tinacie p̄niteat: fieri p̄ facile id posse dicebat cū Veronā Mantuanis finitimā adeptus Brixīā quoq; in p̄tē suā breui sit redacturus: un̄ p̄tōmode Māuanos bello p̄mat. Nil r̄ndere Frāciscus īstituit: p̄ usq; Venetorū legatos audiret quosā n̄ia ad se eūtes īsollexerat. Venetū. n. Carrariorū potētiā suspectā h̄ntes Vincētiā dedētibus ultro ciuibz in deditiōē. & tutelā recipiūt: qd̄ Frācisci arma uerentur: quodq; sub quouis alioq; sub Patauina dñō eē malebāt: p̄pe cū inter Patauinos & Vincētinos īmortale odiū intercedat. Admonet tū Frāciscū Carrariā Venetis ne Vincētinos uetigales suos bello attingat: utq; ab expugnāda coloniā: quā suę ditiōis eē rebant̄ abstineat. aliter Venetos bello p̄secuturos illatas iniurias. R̄ndet Frāciscus mirari se Venetorū īpotētiā: qui cū nullū ius īcōtinēti hēant leges tñ merito īperatibus uelint p̄scribere: irēt & estuariis se ac palludibus cōtinēteosq; p̄esse ciuitatibus sinerēt: q; eā facultatē a maioribus

maioribus suis accepisse ē. Indignati mirū imodū Veneti legatos suos q̄ in uia erāt
admonē: ut fœdus & societate cū Frācisco Gōzaga inerāt: eūq; primū copiarū sua-
rū ducē deligāt: adita pecuniarū summa q̄ ei stipēdiū noīe quotānis dare: tū uero
Frāciscus ic̄to fœdere maturādū ratus: qd̄ iā hostes potitos colonia itellexerat cō-
scripto magno militū nūero: Veronēses ad eā ptē adorit: q̄ ad Mātuanos uergunt.
Idē faciūt Veneti ex Vincētinis eo mouētes: quo ipetu Veronēses p̄territi cū nul-
la spes auxiliī subesset deditiōē facere. Oderāt ēt ciues Frāciscū carrariēsem q̄ Gu-
lielmū scalā ueneno necasseret: eusq; filios occupata fraude Verōa i carcerē cōiec-
set. Dū urbē uero istructis aciebus igrediunt: ne q̄ fraus ab hoste subesset: Iacobus
Carraria q̄ ibi cū p̄sidio erat repēte cū militibus aliquot hostiliā pfugit: Sed dū pa-
dū traicit captus Venetias mittit. Munita at̄ firmissimo p̄sidio Verona. Idē cū oī-
bus copiis Veneti patauiū mouētes urbē p̄altis muris ac pfunda fossa munitā de-
fensamq; firmo p̄sidio obsidēt: & tādē post aliquot mēses iterclusis undiq; cōeatib⁹
in deditiōē accipiūt. cōfugerat in arcē Frāciscus cū filiis ac nepotibus: quā tñ ue-
neti nō ita multo post cōpere urgēte eos q̄ i p̄sidio erāt ad deditiōē fame. Frā, aut
captus ac Venetias missus una cū fr̄e necat. hūc exitū & finē hūit q̄ humanā cupi-
ditatē secutus sp̄eta pace oīa bello occupaturus uidebat. Neq; in hoc qdē malorū
oīum finis fuit. Nā uel ignauia pōtificū q̄ iterdictis aīa minis: armis postremo tol-
lere discordias cōsueuerāt uel scismate potius quo tū ecclesias dei multū laborabat
eo uetū erat ut uilissimus qsq; tyrānus post mortē Ioānis galleatū unūq; facinus
quātūuis magnū aggredere. Innocētius. n. dū cardinalis adhuc eēt: carpe negligē-
tiā & timiditatē priorū pōtificū cōsueuerat: qd̄ diceret eorū locordia sc̄tm̄ ne scisma
ecclesiæ Ro. rotiusq; reipū. xp̄iane p̄ncipes haētēnus extictū & sublatū eēt uerū ip̄e
pōtificatū adeptus secutisq; in q̄buldā Urbani & Bonifacii uestigia quos priuatus
carpebat: nō mō q̄ tātope laudabat effecit: uerū et iniquo aīo ferrebat: si qs apud se
ea de re uerbū ullū fecisset. p̄terea uero adeo tumultuose oīa gubernabat: ut cū se-
mel Ro. restitui i libertatē reddiq; libi capitolū: pōtē miluiū & arcē hadriani pere-
rēt istaret: q̄tē ut. Scisma rē p̄ncipiosi exēpli. de ecclesia tolleret bella extingueret &
seditiōes regē galloz ad eā rē cōficiēdā operā suā pollicēte ac Petro Luna Antipa-
pa nequa q̄ tāta cōcordiā obnuēte. Romāos ipsos pōtifex ad Lodouicū nepotē di-
uertēte apud hospitale sc̄ti sp̄s uia saxia tanq; ad certū carnificē miserit. Vñ cū. n.
ciues reipū suā habēti negligētiā pōtificis cōsulturi statim necant e. fenestrisq; deui-
ciunt: qd̄ diceret eo mō tolli seditiōes & scisma nō alio qdē posse. Hac aut sc̄q̄uitia
motus pp̄ls Ro. accito ladislao Apulię rege arma capit suppliciū de Lodouico sū-
pturus. Verū pōtifex declinaturus pp̄li furorē Viterbiū cū Lodouico citato gres-
sus pficiscit. Tū uero pp̄ls cūscuire i auctore tāti fac̄toris nō possēt i Aulicos irā
cōuertit: quorū bōa magna ex pte direpta sunt. Seruati tñ qdā dñr i adibus Cardī-
naliū Romanorūq; adiunātibus cliētibus agre tñ ad se cōfugiētes tutati sunt. Ca-
pto deīde capitolio occupatoq; pōtē miluiū arcē hadriāi oppugnare frustra cona-
ti sunt: adiunātibus ēt Romāos Ioāne colūna cōite Troiā: Gētile Mōterano; cōite
de Carrariā: egregiis tū copiarum ducibus: & Ladislai regis auspiciis militātibus.
Verū supueniēte Paulo Vrsino mādato pōtificis cū mostarda & Ceccholino tur-
marū p̄fectis i pratis Neronianis Ioāne colūnā & reliquā Ladislai militiā fundūt.
Hāc ob rē Ro. multis qdē incōmodis circūnēti cū & hoīes & eorū pecorū abigerē-
tur residēte ēt ira iā aīa cōcepta: pōtificē in grām recipiūt: rogantq; ut ad urbē re-

Frāciscus
carrariā
una cū fr̄e
necatur

Carpere
negligen-
tiam

Ac petro
luna anti-
papa
Sc̄auitia
innocētū

pōtificē i
gratiā re-
cipiunt

Angelus
carrarius
Gregori
us.xii.
Alexāder
quintus
Martīnus
quintus

deat. Erat. n. natura comis & blandus adeoque pontificij ciuilibq; iuris p̄tutus facile
hoies tū rationibus tū suauitate dicēdi nī sui ipsius suam alliceret. rebus itaq; hoc
mō cōpositis R. o. ueniēs: plures cardinales delegit: quos de numero fuit Angelus
carrarius p̄ria Venetus tituli scī marci p̄sbyter Cardinalis in pōtificatu Grego. xii.
appellatus. Fuit & petrus Philardi natiōe Cretēsis basilicæ .xii. apostolorū p̄sbyter
Cardinalis alexāder. v. deinde creatus. Tertius h̄tus est Oddo colūna natus e prin
cipibus R. o. ad uellus aureū sancti Gre. diaconus cardinalis martinus. v. postea uo
cat. cōfirmato at hoc mō pōtificatu suo Lodouicū nepotē agri Piceni marchionē
creat eūdēq; firmanū p̄cipē cōstituit. ipse uero nō diu post Romæ morit̄ pōtifica
tus sui anno secūdo. Sepelliturq; in basilica Petri in sacello qđ olī pōtificibus dedi
catū erat quodq; uetustate & situ corrūēs Nicolaus. v. postea restituit. Notato etiā
in hoc epitaphio hoīs sepulchro. Innocētio. vii. pōtifici maxio: cū neglecti eius se
pulchri memoria iterūisset nicolaus qntus pōtifex max. restitui curauit. interim at
cū & uero pōtifex & optio impatore carerent Itali unicuiq; scelerato peccādi licē
tia data est. Nā cabrinus fundulus cuius opa Karolus caualcabos multū & bellī &
pacis artibus utebat̄ spe occupādā tyrānidis elatus: qđ ei nō secus ac Karolo ma
gistratus oēs: atq; artū p̄fecti parerēt: Redeuntē Lauda Pōpeiana Karolū ad Ma
chasturmā ab urbe Cremōa decē milia passuū cum fratribus & cognatis obtrūcat.
Inde uero p̄pere anteq; res in urbe sciret: cū aliquot militibus Cremonā p̄perans
occupata arce ac portis oībus forū armato ingressus milite quos uidet conatibus
suis ob stare posse: aut obtruncat aut pellit. Obtinēde at tyrānidis cā nullū genus
crudelitatis omittit: erat tū quoq; i armis Mediolanēses p̄cipes ne dicas eorū opa
tyrānos opprimī potuisse istāte p̄ferti Gucecaldo genūx p̄fecto regis galloz nōte
qui tū redigere Mediolanum in potestate regis conabat̄. Cōtra uero Fazino cane
egregio tū copiaz duce retinere Ioānē mariā in dñatu paterno conāte. Otto quoq;
tertius parmēsis dñs ad colloquū spe cōponēdā pacis cū Nicolao estēsi p̄lectus
ad Ruberā (id castelli nomē est) obtrūcat: Cuius qđē cardis Sfortia Cotignola in
hēte nicolao auctor habitus est. Mortuo at Ottone Regio statim & Parma dedēti
bus spōte ciuibz q; oderāt Ottonis nomē Nicolaus potif. Ladislaus uero occupa
ta Roma ut antea dixi acceptaq; in deditionē Perusia quam tū armis Brachius uer
xabat in betruriā hostili animo mouet: quæ certe industria & auspiciis Malatestæ
p̄sauriensis egregiæ defēsa ē. Repulsus enim inde Ladislaus in regnum trepidus
sele recepit maiore prope accepto q̄ illato hostibus incommodo. Liberati autem
tanto hoste Florentini in Pisanos conuersi post longam opugnationem Pisas tandē
capiunt: Tartaliā & Sfortia ducibus. Anno domini Millesimo. ccccyi.

GREGORIUS .XII. PAPA CCXI.

T uero dū scīma in ecclesia dei lōgius p̄traheret: cū pernīcie xp̄iani no
minis altero pontifice Romæ creato: altero Auenione p̄ncipes Galliarū
duces scilicet Bituricēsis Burgūdu Aurelianus q; tū ob ualitudinē regiaz
ga llias gubernabāt: calamitatē ecclesiæ tandē miserati Auenionē ad Petrū lunā Be
ne. xiii. appellatū pueniūt hominēq; rogāt ut collabētī ecclesiæ tandē cōsularēt: si
abdicare se pōtificatu necesse esset quēadmodū in cōclauī se facturū p̄miserat iure
iurando interposito dū pōtifex creat. Spondēt p̄terea alterū pōtificē: q; tū Romæ
crearet post mortē Innocētii idē facturū. Ita. n. inter hos p̄cipes & q; in Italia erāt
reip. xp̄ianæ amātissimi cōuenerat ut abrogatis duobus de pōtificatu contēdenti
bus quorū

bus quorū alter Gallicæ: alter Italicæ factionis hēret unus. aliq̃s postea deligereſ
oīum nationū p̃r & pōtifex. R̃ndet benedictus se qdē grauiter deū offensurū: si ec
clesiā dei defereret cui patronus & publicus p̃r cōsensu bonorū: nō furtim sed publi
ce ascriptus eēt. Nolle se in dubiū ponere qd̃ iustis suffragiis sibi demādatū fuerat
q̃ diceret sublato Scismate de cōcordia agēdū eēt sibi admodū placere: mō id in lo
co fieret liberto: ne coactus q̃sp̃ia pot̃ q̃ spōte facere aliqd̃ uideret: Vnū tñ se pol
liceris: idq̃ iure iurādo affirmare: si aliter tolli Scisma nō posset: depositurū oēm pō
tificiā dignitatē mō. idē eodē tpe ab altero antipapa statī fieret: P̃rīces itaq̃ cogni
ta hoīs uolūtate: cōsultare inter se cōeperūt quonā mō Benedictū in sniam suā pdu B̃ndictus
ceret. Quorū colloq̃a & cōsultatiōes B̃ndictus ueritus pōtificias & des armis & co in
meatu opt̃ie muniuit: in q̃bus aliquot mēses obsessu: tādē paratis ad fugā triremib⁹ Catalōiā
p̃ Rhodanū in Cateloniā uñ oriūdus erat adnauigauit. Sunt at̃ qui scribāt p̃ncip̃ oriūdus
pes Gallos: id molitos in B̃ndictū eē: instātibus cardinalibus Gallicis qui eū ode
rāt qd̃ alterius natiōis eēt & nō gallicæ: nā cū post mortē clemētis de creādo pōti
fice gallico inter eos nō cōueniret: hūc post lōgā altercationē creārūt: ut uix bonū
& reipu. xp̃ianæ amātissimū: qui eos sæpe amonuit: ut hōeste ac fact̃æ uiuerēt: utq̃
a simoniaca prauitate cauerēt: aliter se in eos grauiter aīaduēsurū. huius itaq̃ mo
res ferre nequeūtes p̃rīces Gallos i uirū optimū & cōstātis uitæ cōcitasse. At ue
ro Cardinales qui post mortē Innocētii Romæ tū erāt: cognita triū priorū pōtifi
cū in tollēdo scismate negligētia: cognitoq̃ ēt discrimine in quo respu. xp̃iana ubiq̃
terrarū: maxie uero in Gallia uerfabat̃ in unū cōueniētes cōclauī ad sct̃m Petrū in
Vaticano habito: iurarūt singuli maximis execratiōibus iterpositis abdicati uos se
statī pōtificatu: si ei deligi ad tm̃ magistratū cōtigisset: hac cōditiōe tñ ut id quoq̃
ab antipapa fieret. Venere at̃ in hāc sniam ut & gallicæ natiōi satisfacerēt: q̃ ob ipo
tetiā creādi antipape cōsuetudinē itroduxerat: q̃ remoueri nō sine ignominia ui
debat̃: nisi id quoq̃ ab Italis fieret. utq̃ in sniam B̃ndicti uenirēt: qui hac una rōne
nō alia sanari ecclesiā posse dicebat̃: qui si eis cōtigisset utrūq̃ abrogari unū uerum
pōtificē oīum qui tū erāt cardinaliū cōsensu creādū eē: cui oēs reges & p̃rīces ob
tēperarēt. Creatus itaq̃ Romę āno dñi. M. ccccvi. pridie Kal. nouēbris angelus co
rarius Venetus tituli sct̃i Marci p̃sbyter cardinalis: qui ut dixi Gregorius. xii. appel
latus ē: statī qd̃ añ pōtificatū pmiserat se facturū scripto adhibitis ēt notariis & te
stibus cōfirmauit: suaq̃ manu scripta tabellionū notauit: cū uero de eligendo loco
quo sine discrimie uterq̃ uenire posset mēto hēret neq̃ ea de re satis iter eos cōue
niret: collusores & fidefragi ab utroq̃ cardinaliū cōuētu sunt habiti: qui p̃isas hinc
roma hīc aueniōe ad nauigātes uno cōsensu Grego. & B̃ndi. dignitate pōtificia pri
uarūt cōsentiētibus in tā grauē sniam oībus natiōibus p̃ter hispaniā citeriorē: regē
Scotiæ: & cōitē armeniā q̃ B̃ndicto fauebāt. Inita deīde creādi noui pōtificis rō
ne: qui bñ ac sct̃e sine ulla seditiōe ecclesiā dei gubernaret uenere i hāc sniam: ut ale
xādri. v. crearet̃. Dū at̃ Grego. abesset creādiq̃ Alexādri rō haberet̃: armis oīa Ro
mę circūsonabāt. Ladislaus. n. rex occupata Hostia pedestribus naualibusq̃ copiis & benedi
adeo Romā oīs icursiōibus uexauit: ut inita pace honorifice postea i urbē receptus etū priua
tanq̃ dñs: & magistratus mutauerit: & portas ac mœnia p̃ arbitrio aī sui opibus & cu
stodiis firmauerit. uex supueniente Paulo Vrsino ecclesiastico duce apud sct̃m Ia
cobū i septimiano acerrime pugnātū ē multis utriq̃ desideratis. In trāstyberināq̃ rex
rex suos tū cōtinebat: arbitrat̃ se illo i loco tutiorē eē ob nauales copias q̃s hostia

Gregori
us. xii.

Gregoriū
etū priua
Ladislaus

florenis
decem &
octo

R.o. subiexerat. Is uero deinceps cedēs potius q̄ fugiēs Vrsinæ factiōi q̄ in dies magis magisq̄ augebat Neapolim proficiscit̄. Debilitata p̄sertim factiōe sua ob sup̄atos ante ingressū suū colūnes: Ioāne colūna Baptista Sabello: Iacobo Vrsino: Nicolao colūna ducibus: q̄ occupata sc̄ti Laurētiī porta urbē iā ingressi erāt. Ves̄ sup̄ueniēte Paulo ursino sup̄ati ut dixi & capti magna ex pte fuerāt. Ex his capitali sup̄plicio duo affecti sūt: quosq̄ alr Galeotus Normāus eq̄s isignis: alr uero Rica. sāguineus ē hitus e familia nobili ac uetusta originē ducēs. Reliq̄ uero incolūes dimissi fuerāt: hac tñ cōditiōe ne āplius Ladislai auspiciis militarēt: his āt p̄turbatiōib⁹ adeo R. om̄a ānona caritas iualuit: ut mēlura tritici q̄ rubiū uocāt flore. xviii. uēderet: pp̄ abacta pecora & rusticos p̄tim captos p̄tim necatos ut in bello fieri consueuit.

ALEXANDER .V. PAPA CCXII.

ALEXANDER quintus natiōe Cretēsis Petrus antea uocatus ordinis minorū frater archiep̄s Mediolanēsis uir doctrina & sanctit̄ate uitae p̄clerus oīum Cardinaliū cōsensu: q̄ tū in cōcilio Pisano erāt pōtifex creat̄. hāc ob rē Gregorius in austri ciuitatē p̄fectus quasi p̄fugus de cōcilio generali mētiō nē fecit. Ves̄ cū eo in loco nequaq̄ se tutū arbitraret̄ Ariminū profectus a Karolo malatesta p̄benigne & splēdide est habitus. Benedictus aut̄ post habitū in Perpinia no cōciliū quo tutior esset ad castellū panischole locū munitissimū cōfugit ubi diutius imoratus est. Vterq̄ aut̄ licet in pisano cōcilio exauctorati essent tanq̄ ueri pōtifices cardinales crearūt. maxie uero Gregorius q̄ dū Lucā esset de cōsensu cardinaliū q̄ nōdū ab eo discesserāt gabrielē Cōdelmariū cardinalē creat̄q̄ postea in pōtificē electus Euge. iiii. appellatus est. ad Alexādrū redeo uix in oī uita: & aetate p̄stātē. hic. n. ab adolescētia ordinē minorū ingressus adeo Parisius liberalibus studiis theologicāq̄ disciplinē uacauit: ut breni & publicā scholā hūerit: & i libros s̄nāz doct̄a & acut̄a scripserit. Magnus quoq̄ orator magnus p̄dicator est habitus. hāc ob rē a Ioāne galeatio duce Mediolanēsi accitus primū locū i cōsultatiōibus suis habuit. Creat̄ deinde rogatu Galeatii Vicētinus episcopus postea nouariensis mutato loco: postremo p̄sul mediolanēsis factus ab Innocentio septimo cardinalis basilicā. xii. ap̄los creat̄: quo qdē gradu pōtificiā dignitatē adeptus merito Alexādrī nomē cōsecutus est cū: & liberalitatē & magnitudine aī: cū quouis optimo p̄cipe cōferri posset. Adeo. n. munificus erat in pauperes & uiros sua benignitate dignos: ut breui nil sibi reliquerit. Vñ p̄iocū dicē interdū solebat: se diuicē ep̄m fuisse paup̄rē cardinalē medicū pōtificem. In eo. n. defluit illa habēdi cupiditas q̄ una cū re & aetate accrescit. simul. Sed hoc uitiū cadere in uiros bonos & rez̄ hūanaz cōtēptores nō pōt: q̄ quo magis cōsenescūt eo minus uiatici idiger̄ se cognoscūt: & ob hāc rē cupiditates sedāt refrenāt auaritiā ac ceteras aī labes expellūt. Tāti p̄terea aī Alexāder fuit ut Ladislau regē tū potētissimū q̄ deditiōē ecclesiā pōtificibus absentiū diu multūq̄ uexauerat oppidaq̄ aliquot ui occupauerat i cōcilio Pisano approbātibus q̄ tū aderāt regno priuauerit: illud Lodouico Andegauiaz duci opetere declarauerit. Soluta āt cōcilio Pisano pōtifex Bononiā p̄ficiscit̄: cui ciuitati tū p̄erat Baldefar colla sancti Eustachii Cardinalis quē Alexāder in legatiōe cōfirmauit: q̄ eius industria ac p̄sidiis pisano cōciliū hītū fuisset: quotq̄ etiā uir erat q̄ p̄comode tyrānis ac rē ecclesiasticā occupare conātibus obici: quouis tpe posset in hoīe tñ plus ferociē plusq̄ audaciē & secularitatis (ut ita dicā) erat eius p̄fessio requirebat militaris p̄pe habebat ei⁹ uita: militares mores: adeo: ut multa ēt q̄ loq̄ fas non est

nō est libi licere arbitrare: cū uero Alexādes grauiter agrotare cōpisset nossetq; mortē ppe istare Cardinales ad se ueniētes ad cōcordiā & pacē ad tuēdā ecclesię dignitatē adhortat. Tēstatur pterea ēp cā mortē quā añ oculos se continuo cernere dicebat: nec reformidare cōscia bñ acte uitæ motus se existimare: & credere q̄ i cōcilio Pisano decreta fuissent recte atq; integre sc̄tā eē oīa sine dolo malo fraude ue. Cū hac dixisset lachrymāribus oibus q̄ aderāt illud saluatoris uerbū egre p̄fcrēs: pacē meā do uobis pacē meā relinquo uobis statū morit̄ pōtificatus sui mēse octauo: Sepellit̄ q; Bononię i ecclia fratrum minorū. Laboratū ē at hoc āno fame ac peste.

IOANNES .XXIIII. PAPA .CCXIII.

IOANNES Vigessimusquartus patria Neapolitanus: & nobilis Balde Baldefar
cossa
 far cognomēto cossa aña uocatus Bononię oīum cōsensu pōtifex creat. cossa
 sunt atq; scribāt id factū uiolēter eēq; & legatus Bononięlis eēt: & arma
 tos milites tū i urbe tū in agnis p̄statiōe habuerat: ut si p̄cario id obtinere nō posset
 minis & armis tādē cōsequerē. Vt cūq; est cōstat eū pōtificē creatū fuisse ad eāq; di
 gnitatē semp aspirasse. Nā cū adolescēs eēt ac Bononię aliquot ānis iuri ciuili ope
 rā dedisset: assumptus: & nūc sit doctrinæ gradu Romā iter instituit. Interrogatus at
 ab amicis quo p̄ficiscerē ad pōtificatū rēdit. Romā itaq; ueniēs a bōifacio .ix. in
 cubiculū secretū recipit: Creatus deīde sancti Eustachii cardinalis legatus e late
 re Bononiā mittit q̄ breui cōducto milite una cū magna flāminia pte in ptatē ec
 clesię redegit. Pulsis q̄busdā tyrannis aliisq; extremo supplicio affectis: Vex̄ post
 nouē ānos cū lōga pace ciuitatē Bononięlem mirū imodū auxisset: grandēq; pecu
 niā sibi cōparasset: mortuo Alexādro largitiōe usus maxie: uero erga Cardinales a
 Gregorio creatos pauperes adhuc pōtifex creat: Quo facto oratores statū ad ele
 ctōres iperū misit eos oratū: ut Sigismūdū Lucinburgū Vngarię & Boemię regē
 impatorē crearēt uix̄ strenuū (ut ipse dicebat) & ad oīa fortiter agēda promptissi
 mū. Hac. n. rōne hoīs grām aucupabat. ubi uero hoc ei ex snia accidit: cū i cōuētū
 Pisano cōstitutū eēt. ut ad certū tps cōciliū hēret: ne alibi trāsferet celebraturū se
 in Roma p̄dixit: & quo liberius eo p̄ficisci oibus liceret pacare Italiā conat̄ ē ma
 xime uero Cisalpinā q̄ bellū i dies magis magisq; crescebat Fazino cane discordi
 as suscitāte: q̄ mercenarios milites retinere sine bello apud se nequaq; poterat. Eos. n.
 rapinis direptiōibus urbiū pascere cōsueuerat. Forte tum accidit: ut Papiēles quos
 Philippus ob tenellā adhuc ætatē retinere i offiō nō poterat studio priū cōcitati ad
 arma cōcurrerēt: hīc Gibellini beccaria familia ducē Fazinū cū exercitū i urbē in
 troducere pacti fortūas Guelphorū. Verū his cū armato milite īgressus neutri i di
 ripiēdis fortunis pepcit. Querētibus at Gibellinis sua quoq; bōa cōtra datā fidē di
 ripi rēdit ac ægregie qdē Gibellinos saluos fore eorū: uero bōa q̄ Guelpha eēt mi
 litibus se i p̄dā cōcessurū: deridēs utriusq; factiōis stultitiā & cupiditatē. Inde uero
 abiēs relicto i portis: & sarce firmo p̄sidio tutelā Philippi donec adoleuisset p̄sefe
 res: cōtra Pādulphū Malatestā ducē Brixianos & Bergomates ī cursiōibus rapinis
 uexat: nec a Cremonēsis qdē abstīnuit: q̄bus tū Cabrinus Fūdulus īperabat. Dū
 hac aq̄ i Brixiano agerent. Vngarię rex iturus: ut ipse p̄dicabat Romā libero iti
 nerē ad accipiēdā iperū coronā. xii. millia eqtū peditū octo in Venetos mittēs ca
 pto p̄to īpetu foroiulio Taruisiū oppugnat. Huic uero tāto exercitū Veneti Kar
 rolū Malatestā obiiciūtq; cōtādo magis q̄ dimicādo exultātē uictoria hostē remo
 raret. Parū ēt absuit q̄ Veneti eodē āno Veronā quorūdā p̄ditiōe ciuiū amitterēt:

ad rapinā magis q̄ ad libertatē spectatiū. De nocētibus poena sumpta ac statī sedata sunt oīa. Mortuo autē eodē anno Fazino cane: cōiurati quidā Ioānē Mariam Mediolani ducē interficientes Bernabouis filios & nepotes in urbē recipiūt. Tū uero Philippus p̄suadentibus amicis beatricē uiduā ob Fazini mortē ditissimā: & cuius auctoritate q̄ sub marito militauerāt admodū mouebant duxit uxore: q̄ ex re & ciuitates oēs q̄ Fazino parauerant statī in deditiōē accepit: & carnignolam siccūq; Mōragnanā qui legionē mortuo Fazino p̄ seditiōē diuiserant in suā militiā p̄suadente Beatrice p̄traxit: q̄bus ducibus Philip. postea usus astorgiū Bernabouis filiū Mediolano pellēs in expugnationē Modoetiaē interfecit. Agebant hęc ī Insubria: cū Ioānes Frā. Gōzaga Frācisī iā mortui filius cū satis iusto eq̄tū peditūq; nūero Bononiā p̄sidiū cā p̄fiscit mādato Ioānis p̄tificis: cuius auspiciis tū militabat. Nā Malatesta Ariminēsis Ladislai regis mercenarius urbē ipsā graui bello tū p̄mebat. Is itaq; adiuuātib; Bononiēsis grauiā aliquot p̄lia cū hostibus fecit q̄b; sup̄ior factus urbē acerrime tutatus ē. Sequētī uero hieme Ioānes p̄tifex a Ladislao bello uexatus Roma Florētīā atq; īde Bononiā ueniēs haud ita multo post Mātūā p̄fiscit. ubi splēdide ac magnifice a Ioāne Frācisco Gōzaga susceptus ē. Quē inde abiēs cū magna pte laudā copias: p̄pēianā: Quo Vētū: Vngariē regē sciebat se cū ducit. Multū. n. huic p̄cipi fidebat cuius fidē & itegritatē Bononiēli bello optime norat: quīs pollicitatiōib; & donis ī ptes regias a Malatesta sollicitaret. Cū itaq; p̄tifex ac rex haud quaq; se tutos Laudē arbitrent: Ioānē Frācisū Mantuā quo se uelle ire dicebāt ad parādos cōmeatus disponēdāq; urbē q̄ recipi cōmode tanta multitudo posset p̄pere mittūt: q̄ breuī paratis rebus oībus Cremonā quo iā puenisse p̄tificē ac regē intellexerat rediit. Hos autē inde Mantuam abducēs populo oī fere obuiā effuso: opiniōē oīum benignitate & grā supauit. His uero cōpētibus qui Laudē Cremonā Mātūā sunt hīti: depellēdo ex Latio Vmbria heretruria Ladislao q̄ Romā: & multa ecclesiā oppida occupauerat ē actū. Videbāt ī Italia icē diis bellorū aliter liberari nō posse. De ip̄sa bellica nō Mantuā: sed Bononiā cū eo uenissent agēdū cēsuere. Verū maior eos cura icellit: ad cōciliū: nāq; Ioānes oīum nationū cōsensu citatus ad tollēdū scisma: duos Cardinales statī ī Germaniā misit: qui una cū p̄cipibus Gallicā & Germanicā natiōis locū concilio idoneū deligerēt. Cōstātia Magūtinae puīciae ciuitas ad id potissimum idonea ē uisa: eo itaq; ad certā diē ex instituto p̄fiscunt oēs: p̄fiscit & Ioānes p̄tifex admonētibus tū q̄ buldā ne id facerēt: q̄ uerent ne cū p̄tifex accederet priuatus reuenteret qd̄ ex cōtigat. Eo nāq; p̄fiscēs cū uiris quibuldā ī oī genere doctrinā p̄stātibus diu multūq; Germanos disputatiōibus incertos & ambiguos tenuit qd̄ potissimū decernerēt. Verū supueniente Sigismūdo: factaq; oībus dicēdi qd̄ liberet p̄tate: multa crimina: & qd̄ grauissima p̄tifici obiecta sunt: quorū cā mutato hītu familiāq; cōstātia clanculū scaphulam se cōdidit ueritus ne qd̄ grauius in se cōsuleretur. Erat Scaphula fœderici Austriē ducis ciuitas quo ēt pleriq; cardinales a se creati fuga puenere: uex; is postea cōciliū auctoritate reuocatis Ioānes scaphula friburgū cōfugit: iturus īde si tuto fieri posset ad Burgūdiē ducē sed curāte cōcilio Ioānes: capīt. & ī insula sc̄ti Marci p̄pe cōstātiā ī carcerē cōiicit: p̄tificatus sui āno quarto mēse. x. Cām fugā disqrere cōciliū tū cōepit: certorūq; iudices uiros grauissimos & doctissimos delegit: qui crimīa Ioāni obiecta discuterēt eādēq; cōcilio ex ordine refererēt. Ad. xl. capitula & eo amplius contra hoīem p̄bata sunt: quorū aliqua cū eo nōse immutari

Ioānes ad
conciliū
citatus

Scaphu-
lam aufu-
git

Imitari possent (adeo erāt inueterata) cōtra fidē iudicata sunt aliqua uero christiā
 nis oībus si nō damarent scādālū paritura. Venientibus itaq; oībus in eādē sen-
 tentiam Ioānes merito e pōtīficatu deiectus snām in se latā cōprobat. Quo facto Ioannes
 statim ad Lodouicū Bauarū q cū Gregorio. xii. sentiebat custodiēdus mittit donec sentētiā
 aliud decerneret. In hadeberga castello munitissimo triēnio sine ullo cubiculario in se latā
 mulo ne italico diligerent alseruatus est. Theutonici erāt custodes oēs qbus cū Io
 annes nutu & signis loquebat: cū nec ipse linguā theutonicā nec illi uicissim italicā
 scirēt. Abrogatū Ioāni pōtīficatū ab his tīmō q cū eo antea senserant ferūt. Nōdū
 .n. q cū Gregorio & Benedicto sentiebant conuenerant: li igit: ut abrogationē a se
 factā uerā & integrā iudicārēt oēs Synodū decretū pmulgarunt: quo affirmabant
 cōciliū generale legitime cōgregatū habere statim a xpo potestātē: hoc quidē fun
 damento cōcesso ipm ēt pōtīficē cōcilio subiiciebat. quare Grego. necesse fuit sua
 dente ēt impatore Sigismūdo unū aliquē ad cōciliū mittere cū ipse pficisci recusa
 ret q suo noīe cōciliū snām approbaret. Missus itaq; Karolus malatesta uir certe iū
 gnis cū uideret oēs i hāc snām uenire: ut Gregorius quoq; pōtīficatu se abdicaret
 in publicū pdiēs ac in sede Gregorii nō aliter extructa ac si ipse adesset collocatus
 plecta renūciandi facultate: Gregoriū pōtīficatu abdicatūq; statim cōuentus oīs Gregoriū
 pro tā libera abdicatione agri piceni legatū creat. Is itaq; nō multo post Recaneti pōtīficatu
 morit dolore animi: ut aiunt: ppter subitā abrogationē ante constitutū tps a Karo
 lo factā. In longū. n. rem ptrahi uolebat in mora spē aliquā ponens. Mortuus igit
 ante Martini pontificatū in Recanetenſi ecclesiā sepellitur. sublatiſ duobus pōtī
 ficibus: terrius in quo abrogādo maior difficultas inierat restabat: Petrus luna Be
 nedictus. xiii. ut antea dixi uocatus. Vt aut is ēt nolēs abdicare se magistratu coge
 ret: Sigismūduſ impator una cū Oratoribus cōciliū ad Frāciā & Anglię reges pue
 nit: eolq; adhortatus est: ut p salute xpiani noīs iā ob scisma piclitātis in abrogādo
 Bndictō sublatiſ aliis duobus eius seqrent snām. grato aut rñſo accepto inde Nar
 bonā pperat ad ferdinādū Aragonū regē: cuius populi magna ex parte Benedicto
 obteperabāt: quo cū inter alia capitula hoc pactus est: ut Bndictū rōnibus moue
 ret ea facere q Grego. & Ioānes in cōcilio cōstantienſi egissent. Id uero si facere re
 cularret ppos cogeret ab eo ad cōciliū cōstantiēſe deficere. Bndictus at in castello
 Panischole loco munitissimo se cōtinēs moueri pfuasiōibus e snā sua nō poterat q
 diceret & se ueg: xpi uicariū eē & Cōstātiā nō esse totū libertati ecclesiasticā cōue
 niētē: cū Ioānes. xxiii. ab his ēt abdicare se pōtīficatu coactus fuerat: q partes suas
 antea seqbant. Cū uero principes hispaniā cernētes ptinaciā Benedicti: cōciliū opi
 nionē secuti in reliquorū snām uenere. Gerebāt res in cōcilio. y. nationū suffragiis
 Italica Gallica Germania Hispania & Anglica. Quicqd uero harū nationū suffra
 giis decernebat: id ita iratū erat atq; p pconē: aut p notariū publicū p curia enūcia
 bat: si oīum cōsensu: postea cōfirmatū fuisset: qdē auctoritate Benedictus discul
 sa aliquādiu re pōtīficatu: tādē priuat. Absentibus reiectisq; natiōibus q cū eo sen
 tiebāt: maxime uero Scotis & comite Armeniaci. In eodē quoq; cōcilio cōdēnata
 est Ioānis uigles hāresis & duo ex sectatoribus eius cōbusti sūt. Ioānes huius & Hie
 ro. eius discipulus tāq; hāresiarcha: q; inter ceteros errores dicerēt ecclīasticos ad
 imitationē xpi pauperes eē debere cū extāta regū copia & luxu ppli oēs scādaliza
 rent. Rebus at hoc mō cōpositis cū de restituēda ecclīa emēdādīq; morib: Clerico
 nū mētio hēret: fieri id nō posse existlarūt uacāte sede. Vñ d eligēdo nouo pōtīfice

Gregoriū
 pōtīficatu
 abdicat
 restabat
 Benedi
 ctus. xiii.
 Sigismun
 dus

Benedi
 ctus tādē
 priuatur

sermo est habitus: quo decreta cōciliū maiore deinceps auctoritate haberet. Cū igit hac de re uerbū haberet: Placuit ex una quaq; natione uiros sex deligi: & qdem pba-
tos, q una cū Cardinalibus cōclauē ingressi pōtificē deligeret. Anno igit millesimo.
cccc. xvii. Idus Nouembris cōclauē ingressi cōsentientibus Cardinalibus duobus
& .xxx. nationibusq; oībus pter oīum spem & opinionem cū iam quadriennio uero
pōtificē caruisset ecclesia multiq; scismatici tū interestent. iiii. Idus Nouēbris in cele-
britate beati Martini hora tertia Oddo colūna Roma. princeps sancti Georgii ad
Velus aureum diaconus cardinalis pontifex creat: tāta oīum læticia: ut pgaudio
loq; uix hoīes possent. Effusus nimio gaudio impator nullo hīto dignitatis suæ di-
scrimine cōclauē ingressus: & grā oībus egit q tū uis: & tam necessariū reip. xpīa-
næ ppe extinctæ delegissent: & ante pōtificē pstratus cū summa ueneratione eius
pedes exosculatus est: quē cōtra pōtifex amplexus nō secus ac frēm in p̄cio habuit
eiq; grās egit q sua opa & industria pax tādē ecclesiæ dei reddita esset. Vocari au-
tem Martinus uoluit q ea electio ī Martini celebritate habita fuisse. Interim uero
dum hæc Constantiæ agerent mortuo etiam Ladislao cōtra Florentinos pficiscē-
te Romæ ad arma: & libertatem cōclamatū est. cogit a populo Petrus Matheuci
etiam nolens gubernacula reipub. suscipere q postea ea magistratu se abdicauit: cū
intellexisset legatum a Ioanne pōtificē iā antea designatum paulo post affuturum
cum Senatore ciue Bononiensi: Qui urbem ingressi: & Paulum palonium Ioannē
Cinciū seditiosos ciues capitali supplicio affecere. Sequēti uero āno Brachius Mō-
tonius Romā cū exercitu ueniens urbe potitus: oppugnare arcē sancti Angeli ad-
hortus est: q firmo Ioāne regine p̄sidio defendebat. Nā Ioāna Ladislao fratri in re-
gnū successerat. Verū supueniēte Sfortia militū regine duce non solū Bracchiū ab
oppugnāda arce dimouit: sed et hoīem pugnātē cōtinuo ab urbe expulit Romāis
in neutrā partē inclinātibus. In ea pugna occidit Ioānes colūna a milite q olim cū
Paulo urfino militauerat: quē Lodouicus colūna cū Bracchiō militās in agro Ful-
ginati interfecerat. Erat at militi in aīo Lodouicū obrūcā ulciscēdē pauli necis cā:
Sed Ioānes Lodouicū defēsurus Innocēs morit. Dū at Roma hoc mō fluctuaret
in uarias partes declinās creato Martino spem aliquā exoptate getis tādē cōcepit.

MARTINVS .V. PAPA .CCXIII.

MARTINVS quintus p̄ia Romanus Oddo cognomēto colūna prius
uocatus: nō magis suo q ecclesiæ iam labentis tpe pontifex in cōcilio crea-
tur: nationū oīum & cardinalium cōsensu. Is. n. a teneris annis cura paren-
tum moribus & litteris imbutus: ubi adolens iuri pōtificio Perusii opam dedit:
unde ad urbem rediens ob integritatem & doctrinam Urbani. vi. Referendarius fa-
ctus est: qd munus tāta cū hūanitate iusticia & māsuetudine gessit: ut diaconus car-
dinalis ab Innocētiō. vii. creatus sit. Nec ob eā qdem rē a natura sua discessit. Hūa-
nior. n. q antea factus patrociniū suum oībus præstabat: ita tñ: ut in rebus publicis
non multum se imisceret. nā cum in cōuentu cōstantienſi multæ in utrāq; partē al-
tercatiōes haberētur: ppter diuersa factionū studia ip̄e mediū quoddā tenuit: quo
in alterutrā partem inclinare nullo mō uidebat: cōmuni utilitari semp consulens.
Hanc ob rem & imperatori & Cardinalibus ac deniq; oībus gratus pōtifex creat.
quo in magistratu non somno & ocio: sed negotio & sollicitudini deditus audire re-
fellerē approbare suadere dissuadere Hortari deterrere accedētes ad sedē apostoli-
cam cōsueuerat cognita petentium honestate uel secus. Mira enim utebatur facili-
tate &

tate & honesta petentes a se uoti cōpotes dimittebat. In consulationibus autē mirę prudentiæ uir est habitus. Nam & quid agendū & quid uitandum esset statim re pposita acutissime diiudicabat. Breuis in dicēdo: cautiōr in agendo: adeo ut prius rē factam cernerent hoīes q̄ ab eo excogitatā putarēt. Eius autē sermo plenus sentētiis erat: Ex ore eius nullum uerbū tam crebro q̄ iusticiæ nomen prodibat. Ad suos per sæpe conuersus maxime ad eos q̄ puincias & ciuitates gubernabāt. His uerbis utebatur. Dirigite iusticiam q̄ iudicatis terram. Indigebat tum profecto tali pōtifice ecclesia dei q̄ nauiculā Petri scismatis & seditionū oīum fluctibus quāssam redigere in portū salutis gubernaculo admotus sciret & posset. Adeptus itaq; tantum magistratū cum restare adhūc caput renascentis hydræ cerneret: Benedictum Lunā cū aliquot Cardinalibus: & prælatis peninsulæ tanq̄ in arce scismatis se continentē: q̄ bullā Aragoniæ populis in utranq; partē inclinarent adhuc titubātib; approbāte cōcilio Alamanū Ademariū uir; doctissimū: & cuius sepulchrū in sancta Maria noua adhuc cernimus patria Florentinum sancti Eusebii prælbyterū Cardinālē legatum e latere suo in Aragoniā mittitq; sub pœnis & cēsura ecclesiastica Petrū admoneret ut se pōtificatu abdicaret. Cardinales autē q̄ cū Petro sentiebant intelligētes ultimā conciliū & pontificis sniam petrū ipsū ad eū rogātq; ut de ecclesia dei tā dē oē scisma tollat quo iā multis ānis xpiana respu. magnis calamitatibus afflictata erat. Id autē ob salutē labētis ecclesiæ a Gregorio & Ioanne factum esse. Respondet Petrus cauillationibus quibuldā id sibi nequaquā integrum esse: sibi autē cū Martino conuenturū si uera essent q̄ de hominis integritate & humanitate diceret. Sinerēt sibi id negociū nec ea de re amplius solliciti essent. Ex quattuor uero Cardinalibus duo pertinaciam hominis inspicientes: ab eo ad Martinū statim deficere. Qui autē in fide mansere Anti cardinales sunt habiti: quorū alter Carthusiensis: fuit: alter uero Iulianus docta appellatus est Martini quoq; auctoritate hispania oēs statim secuta est. Idē fecere non multo post & Scoci & Armeniaci. atq; ita oēs respu. xpiana uno dūtaxat Peninsula excepta Martini auctoritatē secuta est. Cōposita autē ex sentētia tanta re principū oīum ecclesiasticorū & sæculariū: maxime uero Sigismūdi imperatoris labore: & industria: de cōponēdis moribus nimia licentia iam labefactatis tam laicorū q̄ clericorū mentio haberi cœpta est. Verū q̄ quadriēnio constātiense conciliū iam durauerat cū magno prælatorū & ecclesiarū incōmodo Martino placuit approbāte cōcilio rētātā in aliud tēpus magis idoneū trāsferre. Dicebat .n. rem ipsam maturitate & cōsilio indigere q̄ ex hieronymi snia una quēq; puincia suos habet mores suos sensus q̄ tolli sine p̄turbatiōe rerū subito nō possunt. Verū q̄ scisma ex parua re antea ortum fuerat: diutiusq; cū magna calamitate xpianæ reip. durauerat: de celebrādīs cōciliis talem sniam pmulgauit: maxime uero ubi intellexit Ioānē. xxiii. e custodia lapsum aufugisse. Verebat. n. ne rursus aliud cōciliū incoharet. Eius autem snia & decretum tale fuit: ut a fine cōciliū Cōstantiensis nō nisi ad quinquēniū usq; cōciliū denuo celebraret utq; a quinquēnali in septēniū aliud transferret: Ad hoc uero in decennium resē protracta legis haberet locū: ut singulis quibsq; decēnis generale conciliū idoneo haberet in loco ubi de rebus omni- Rato habendi conciliū bus ad fidem & rempu. christianam pertinentibus mentio fieret. Ad hanc autē institutionē approbandam patentibus litteris quas bullas uocāt comprobari Martinus rem uoluit in eius sniam concilio ueniente. Omnia autē decreta ante pontificatum suum in scismate facta nisi ad fidem & bonos mores p̄tinerent omnino sustulit

Dissolu-
tio cōciliū

ut uero oēs intelligerent libi in animo esse cōciliū habere locū ad id aptū publico concilio disquiri: ac tandē approbātibus oībus Papiā q̄ idoneū habēdi conciliū locum decernit: litterasq; apostolicas in hāc fere sniam sup̄ ea re edidit Martinus ep̄i scopus seruus seruorū dei ad futurā rei memoriā. Cupiētes ac etiā uolētes huiusce generalis cōciliū decreto satisfacere cōcilio approbante & consentiente cū de loco ambigeret Vrbē Papiā auctoritate nostrā lra designamus. Nulli ergo hominū liceat huius nostri decreti paginā infringere. Si quis at hoc attētare p̄sumperit oī potentis dei irā beatorūq; Petri & Pauli apostolorū eius se noscat incurfurū. Datū & actū cōstantiā in loco publice sessiōis tāti cōciliū. xiii. Kal. maii pontificatus nri anno primo. p̄tera uero dissoluēdi conciliū cupidus. an. dñi. M. cccc. xviii. conuentū habuit publica sessione quo sublato cōsensu oīum maxie uero impatoris. Hāc uerba mandāte pōtifice ab lbaldo sancti uiti in maccllo diacono cardinali audiētibus oībus enunciata sunt Domini ite in pace. Abeūdi itaq; oībus potestas facta est. Cū autem pontifex hinc ab imperatore & Germanis rogaret: ut in Germania aliquandiu remaneret hinc a principibus gallicis: ut in galliā p̄ficeretur ostēdit sibi id nequaquā integrū esse: q; diceret patrimoniu ecclesiā Absente pontifice a tyrannis quibsdam in Italia occupatū distrahi: & lacerari: urbemq; Romā religionis christianæ caput cum rectore suo careret: pene ad interitū redactum esse peste fame ferro igne seditionibus: de Basilicis uero ac sanctorū martyrum sacellis nolle dicere quæ absente pōtifice aut iā corruerēt: aut Paulo post collapsurē uiderent: p̄inde sibi ab eundū esse dicebat: Ferrēt æquo animo quod uellent ratio necessitas paterenturq; eum sedere in solo Petri quem pontificem omnium consensu decreuerant: Ecclesiā Romanā caput esse & matrem omnium ecclesiarū p̄inde in ea immorādum pōtifici esse ne uerus gubernator a puppi ad prorā transferatur cum magno nauigantiū hoc est in christiana repu. uiuentiū periculo & detrimēto. Abiēs itaq; Constantia ac per Sabaudiam iter faciēs dū Italiam petit Mediolanum peruenit ubi a philippo duce populoq; Mediolanēsi nullo non genere honoris adhibito perbenigne suscipitur. Erat tum quidem philippus in armis ditionem paternam repetēs defendentibus se acriter tyrannis qui gusta semel imperandi uoluptate non ita facile de possessione pellebantur. Urgebat tū Carmignola primus Philippi copiarum dux: Pandulphum Malatestā: qui capto Bergamo prodēte arcem profecto pecunia & pollicitationibus corrupto in Brixianos mouens eum omni dñatu breui spoliasset nisi a Venetis ingēti pecunia ac firmissimo equitatu esset adiutus: & a Martino pōtifice q̄ auctoritate & grā Philippū ad pacē cum Pandulpho malatesta ineundā p̄pulit: quæ postea Mantuæ Martino eo accedente Ioanne Francisco sequestro adhibito his legibus cōposita: ēut Pandulphus p̄soluta quottannis tributo tādū Brixia potiret quoad ei uiuere liceret: nulla intestando de ciuitate q̄ merito ad Philippū deuoluere relicta potestate. Hāc uero pacem sequēti anno pandulphus disturbauit annixus pecuniis & milite retinere Cabrinū Fondulum in Vrbe Cremona quē armis Philippus continuo uexabat: ciuitatē paternæ ditionis tot annis a tyranno possessam repetens. Erat tamen fama Pandulphū urbē ipsam a cabrino emisle: Salsodii reperiā (ita ripā Benacii uocāt) in p̄cium pollicitus. Ab hoc aut bello Ioānes frāciscus deterre hōiem ob affinitatem conatus est missis legatis qui cū admouerent cōtra ius falsq; agere: q; fœdera sperneret: q; tyrannū curaret q; contra eū arma sumeret a quo dominatu Brixiano donatus fuerat. Non esse cōtemnēdam auctori-

tatem

ratem Martinū de sua nolle ducere cuius auctoritate pax erat cōposita. Si hominū
 auctoritatem cōtemneret deum saltem inspiceret quem testem ab eo uiolati fœde
 ris dum pax fieret inuocauerāt. Abiens autem Mantua pontifex quarto post acces
 sum mense Ferrariā ac per Flamminiā iter faciēs Florentiā peruenit uitata de indu
 stria Bononiā: quæ postea q̄ intellexerat Baldesarē cōssam coactum eē abdicare se
 pontificatu pulsis ecclesię magistratibus in libertatē se uendicauerat. Instat tū acri
 ter Carmignola iubente. Philippo q̄ suo iure ducere exercitum in Pandulphū pos
 set: atq; breui capta magna Brixiam agri parte admontē clarum castra locat cū Lo
 douico Meliorato Innocētiū septimi nepote certaturus q̄ aduentare cū magno eq
 tatu in auxilium pandulphi dicebat: affines nāq; erant: & id Lodouicus necessitu
 dinī tribuebat. Conserto itaq; p̄lio ac Lodouico turpiter fugato Carmignola haud
 ita multo post Brixiam in potestate philippi redigit. potit & breui Cremona philip
 pus: ac Cabrinū tyrānum ad Castellionem captū capitali supplicio afficit. Hoc tā
 to philippi successu Nicolaus estēsis motus sponte facturus id ad quod armis cogi
 potuisset Mediolanum p̄fectus Parmam quam mortuo Ottone tertio occupaue
 rat Philippo reddidit: rethto Regio Martinī pontificis rogatu p̄eudi nomine p̄
 sectus: & eo Ioannes franciscus Mantuanus princeps Philippo gratulatū p̄ re be
 ne gesta cū minus comi fronte inspiceret: cūq; intelligeret philippo in animo esse
 qcqd de Cremonēsis: & Brixianis teneret iure suo repetere propere Mediolano
 abiens: Venetoz deinceps & Florentinoz amicitiam ac societate secutus est. Ii. n.
 duo populi sibi timētes unum q̄riq; in partes suas blanditiis & pollicitationibus al
 liciebant: qd̄ philippus regnandi cupidus ruptis legibus initi fœderis & ultra Ma
 cram sarzanam oppidum lucensis agri Thomæ Fregosio dedisset: quē e principatu
 ni & armis delecerat: ne cū Genuēsis exulibus qcq; aduersus se moliretur. & Bo
 noniēses Florentini populi socios ad defectionē cōcitasset: eorūq; milites stipendio
 conduxisset: & Forūliui nunc ob rebaldi pueri tenellā ætatē: nunc ob ferrariensis
 principis grammatorebro dicebat occupasse: cū fœderibus cautū eēt: ne philippus
 Bononiā & Flaminiā armis attingeret. uerebant item ne trium simul potētissimoz
 principum philippi Martinī pōtificis Alouisii regis: quos societatem iniūisse cōsta
 bat ui & armis oīa occuparent. Cū cōtra philippus oīum maloz crimia i Venetos
 & Florentinos reieceret q̄ Veneti retinere pādulphū in dominatu Brixiano sint an
 nixi: quodq; Florentini: & Genuēses quosdā hostes suos cōmeatu pecunia iuuisent:
 q̄ Liburnū ditiōis Genuēsis q̄ tum in p̄tatem suā redegerat cētum millibus numis
 aureis emisissent. satis tum q̄dem ad cōcitādum bellū hęc discordiāz semina uideri
 poterant: sed nihil est qd̄ æque Venetorū aīos ad bellū ipulerit: q̄ auctoritas Frāci
 sei Carmignolæ: uiri bellica laude insignis atq; ea ætate clarissimi: q̄ ut ipse dicere so
 lebat ægre ferēs philippi insolentiā ad Venetos tū cōfugerat: eosq; ad bellū aīauerat
 operā suā in ea re pollicitus. Quare ii duo populi ascito in societate belli principe
 Mantuano: & Ferrariensi: partitaq; bellica impensa cū exercitu equitū duodecim
 peditū octo millibus cui Carmignolā p̄ficiūt cumq; fluuiāli: & maritima classe phi
 lippū eodē tēpore multis a lateribus oppugnare adorti: a guelphis Brixianis q̄ phi
 lippo aduersabant in urbē uocant: q̄ q̄dem ex parte occupata Veneti tandē septē
 mensiū oppugnatione totā deniq; in potestate suā redegere. Ducē de deinde Carmi
 gnola ad capiēda Brixianorū castella: Martinus pōtifex philippi ducis calamitate
 motus Cardinalē sanctę crucis ad Venetos mittit q̄ pacē iter philippū: & Venetos

componeret qua infecta: q̄ Veneti & Elorientini iniqua postulare uiderentur: rursum magnis uiribus bellum utrinq; parari ceptū est: Pugnatū est ter eo anno colatis signis ad Gorolengum Brixianorū castellum ad summū Cremonensem uicum quibus in locis æquo Marte utrinq; discessum est. ad Macholdium tertia pugna est habita: quo in p̄lio superant Philippi copias: capiturq; Karolus Malatesta totius exercitus dux. Cōstat aut̄ hāc tantā fuisse cladē: ut si milites cāptos retinere Carmignola uoluisset: signaq; ocius perterritis inferre eiicere principatu philippū cōster natum tāto accepto incōmodo haud magno negotio potuisset. Captus: ut dixi eo p̄lio Karolus a Māruano principe ob affinitatem incolumis dimittit̄. Interim uero dum Carmignola ad oppugnanda Brixianorū oppida quæ Philippi fide permālerāt copias ducit: eidem philippo respirādī spacium dat. Nam & pacem cum Ama deo Sabaudia dūce a quo bello p̄mebat̄ datis ob id Vercellis cōponit: & Sigismū dum ac Brunorū Scalam in Venetos concitat. Martinus autem pontifex Philippi rē in maximo discrimine uidēs cardinalē sanctæ crucis secūdo ad cōponendā inter Philippū & Venetos pacē mittit: q; Ferrarię subsistēs eo proficiscētibus cum mādatis principū ac ciuitatum Legatis ita pacem cōposuit: ut Brixiam Veneti & oppida Brixianorū Cremonensiuue: quæ antea coeperant retinerēt: pręterea uti philippus Bergomū Bergomatemue agrum Venetis ex fœdere dederet. hac cōditione ne socios Venetorū Florētinoꝝq; bello Laceret: aut ad defectionē cōcitaret. Approbavit hanc pacē Martinus ueritus ne Philippus oīno ducatu pelleret. Homini. n. amicissimo: cum ob religionē auxilio esse non poterat: tum uel maxime quod superioribus annis ærarium pōtificiū exhaustum oīno fuerat: eo bello quod cōtra Brachiū gesserat. Nam eo tpe quo Florētiā p̄fectus est offendit Brachiū Montoniū uirum in re militari p̄stātem Perusiam ducatū Spoletinum & magnā patrimonii partē ita occupasse cōductis mercede q̄busdā tyrānis circūquaq; positus: ut ipse tuto proficisci Romam non posset: Cum uero admonitus Brachius redire ad sanitatē nolleret: armis spiritalibus hoc est cēsuris priō in eū pōtifer uisus est: interdictū. n. a sacris his oībus est q; brachiū pareret: uetiq; Sacerdotes decreto pōtificis eīdē in locis celebrare. Hanc ob rē florentini moti amici Brachii incōmodo de pace cū Martino agūt hac cōditione: ut Brachius ad pedes Martini p̄uolutus ueniā peteret quod etiam fecit: oppidaq; aliquot ecclesię redderet: Vtq; etiā stipēdiis pōtificis militans Bononiā rebellē in Martini potestātē redigeret. Cui qdē bello Gabri el condemerius tituli sancti Clementis p̄sbyter Cardinalis & legatus p̄sentiū cuius industria & brachii uirtute Bononia in p̄tatem ecclesię Breui redacta est. Interim uero Dū hęc Bononię agerent. Quattuor illi Cardinales q; olim cū Petro luna Adulterino pōtifice senserant Florentiā ad Martinū uenientes: cū magno & honorificentissimo cōitatu publico cōcistorio suscepti dignitatū suarū titulos retinuerent. n. diaconi Cardinales erāt: Quartus uero q; antea canonicus regularis fuerat p̄sbyter Cardialis est habitus. Dū at̄ Baldefar Gossa adhuc in uiculis apud Heldeberg in Germania a comite palatino detineret: qdā Florētini ciues quorū de numero Cosmus habitus est rogare pontificē Martinū oīno nō desistebāt: ut tandē e carcere Baldefarē liberaret. facturū se id pōtifer pollicitus est. Verū dū eo legatū ob eam rem mittit: Baldefar more impatiens triginta millibus numū aureorū Palati no comiti persolutis: se e uinculis redimens in Italiam ueniēs: ut recte Florentiam p̄ficisceret apud Petrum Rubeum agrī Parm. Baronem ueterem amicum diuertens

Baldefar e
carcere

uertens parari sibi insidias intelligit: Hanc ob rem noctu cum legato pōtificis qui eum in uia cōuenerat ad Thomā fregosum ueterem amicū cōfugiēs magnā iniecit omnibus suspicionem ne rursus scisma inouaret. Erat. n. uir magni animi sagacissimiq; ingenii: & qui priuatam uitam nequaquā pateret. Non deerāt præterea q; hominis audaciam ad res nouas moliendas concitarēt: adeo tū rebus nouis studebatur. Sed deus oīpotens ecclesiæ suæ cōsulturus baldesarem impulit nullis pactionibus interpositis nulla req̃sita cautione florentiā ad Martinū proficisci: quo cum uenisset admirantibus oībus exosculato pontificis pede eūdem audiētibus oībus ut uerū pōtificē & christi uicariū canonice electum salutauit. Mira profecto hæc res oībus uisa est & dei potius q; hominū industria eo deducta: quod homo regnādī cupidus in summo rerū fastigio ante collocatus: in loco libero ubi plurimū ab oībus diligebat amabaturq; tanta uteretur mansuetudine. Quæ certe oībus prægaudio la chrymas excusit: maxime uero his cardinalibus: q; eum prius ut pōtificē secuti fuerāt. Martinus autē uiciscitudine rerum humanarum motus post aliquot dies hominē in numerum cardinalium asciscens episcopum tusculanum creauit: atq; deinceps eo habuit in honore quo reliquos cardinales tam publice q; priuatim. Verum Baldesar dolore animi: ut putatur (ferre enim uitā priuatam nō poterat) aliquot post mēses Florētiæ morit: sepelliturq; honorificētissimo sepulchro in tēplo sancti Ioānis nō longe ab ecclesia cathedrali magna adhibita funeris pōpa eā rem Cosmo medice pcurante: quem hoīes existimāt pecunia Baldesaris opes suas in tantū auxisse: & ut primarius apud Florentinos ciues & ditissimus oīum apud Italos ac fortasse apud exteras quoq; nationes deinceps sit hitus. Sepulchro hoīs hæc uerba fere inscripta sunt. Baldesaris cosse Ioannis. xxiii. quondā papæ corpus hoc tumulo conditum. Interim uero dum hæc Florentiæ agerent oratores imperatoris Constantinopolitani ad pōtificē uenere: pollicētes græcos quoad fidē p̃tineret uelle in sniam latinorū uenire: si equæ cōditiones pponerent hos & perbenigne ac splēdide pontifex suscepit & legatum e latere creauit: Petrū fontelicū sancti Angeli Cardinālē hominem hispanū in quauis facultate doctum: q; cōstantinopolim ad res cōponendas p̃ficeret. Verū priusq; uirum integerrimū a se dimittere eo p̃misit fratrem Antonium Massanū ordinis minorū generalē gubernatōrē: q; imperatoris ac græcorū explorata sentētia: qd ea in re postea sperandū esset pōtificē admoneret: instātibus aut Romanis ut demū pontifex Romam p̃ficeret. Martinus cum bona Florētiarum gratia discessurus ciuitatē honore metropolitico exornauit. Nam cū antea ab ipsa penē urbis origine ep̃atū tūmodo habuisset in archiep̃atū eorū cathedralem ecclesiā trāstulit: eiq; subiecit: ut matri Volatranā Pistoriēsem. Fesulanam ecclesiam. Dedicauit p̃terea ipsemet maius altare sanctæ Mariæ nouelle ordinis p̃dicatōrum apud quā basilicam tandem diuertit q; diu Florentiæ fuit: est enim cōuentus ille ad recipiendos pontifices permaxime cōmodus. Abiens itaq; Florētia Romam tādē penuenit: effusa robuiam omni urbana multitudine effulsit principibus tantæ urbis: q; hominem non secus ac quoddam salutare sidus uel unicū patriæ patrem expectabāt. Diem illum in Fastis annotauere Romani. x. Kal. octobris. Anno dñi. M. cccc. xxi. Urbem Romam adeo disruptam & uastam inuenit: ut nulla ciuitatis facies in ea uideretur. collabentes uidisses domos. Collapsa tēpla. desertos uicos: cenosam & oblitam urbem laborantē rege oīum caritate & inopia. Quid plura? nulla Urbis facies nullam urbanitatis indicū in ea uidebatur. Dixisses oēs ci

pōtificem salutauit

Mors baldesari Cosmo medice

ues: aut inquilinos eē: aut ex extrema oīum hominū fere eo cōmigrasse: ciuiū itaq; suoz calamitate p̄motus p̄t̄ifex optimus: aīum ad exornādā ciuitatē cōponēdosq; ciuiū mores ita adiecit: ut breuī cōualescens meliorē faciē p̄stulerit. Hanc ob rē ciuitas ipsa eum non mō summū p̄t̄ificē. Verum etiā patriæ parētē appellauit. Sed ne tam publica læticia diuturna esset sine aliqua molestia: sequenti anno mense nouembris in uigilia beati Andreæ adeo in immēsum tiberis creuit: ut p̄ portā Flāminiam ingressus totā Vrbem in planū sitā inundauerit: tēplumq; Panteon ulq; ad altare maius repleuerit. Decrescēs autē biduo post multa animalia passim secū traxit: multaq; ciuibz damna intulit q nō secus p̄ uicos nauigabant ac p̄ alueū tyberis facere cōsueuerunt. **Alouisius** at rex Lodouici regi filius eodem fere tpe Romam ad pontificē ueniēs regni Neapolitani titulum a Martino consecutus est Cardinalium oīum cōsensu. In regnum namq; p̄ adoptionē a Regina Ioanna Ladislai sorore uocatus sine ullo Marte hoc modo consecuturum se regnū putabat: uerum studio partii ab urbe Neapoli submotus in calabriā secessit. Cum autē concilii tēpus instaret: ut ex decreto constantiensī institutum erat: Martino placuit sentientibus ita etiam Cardinalibus oībus p̄mittere quosdā p̄latos q Papiæ illud inchoarēt. Is. n. locus ad eā rē oībus p̄maxime cōmodus uidebat. Missi itaq; eo statim Petrus doctus archieps cretēsis: Iacobus camplo eps Spoletinus: Petrus Rosatius Aquileiēsis diocesis abbas: frater Leonardus Florentinus fratrum p̄dicatorū generalis conciliū inchoarūt. Ad quod nemo qdem adhuc uenerat p̄ter duos abbates Burgundos. Differre itaq; rem in aliquot dies placuit: donec ex oī natione unus aliq; superueniret. ex Gallica enim & germana natione nondum quis uenerat. Parui namq; momenti fore putabāt quod sine istorū auctoritate & suffragiis eēt inchoatū. Sed ecce dū hos expectāt tanta repente pestis Papiam inuasit: ut p̄sidentes conciliū mutare locū & tps sint coacti: placuit itaq; oībus ex sententia pontificia Senas migrare: quo maior ex omni natiōe multitudo q Papiam puenit. Alphōsus aut aragonum rex Martino insensus: q titulum regni Siciliæ & Neapolis habere nequerat datum ut antea dixi Alouisio regis Lodouici filio oratorē ad conciliū mitti q & conciliū in locum duceret: & cām Petri lunæ adhuc in Paniscola superstitis restitueret largimōne pollicitationibz ambiendo unūquēq; ex his q in concilio auctoritatē haberent. Hanc ob rem Martinus non ignarus quantam calamitatē ea res ecclesię Romanę allatura esset: quantumq; piculi mora haberet. Mandauit cōcilium statim dissolui approbatis decretis in concilio habitis quæ ad fidem pertinebant. Et ne subterfuge re conuentum xpianorū uideret: insequens septennium cōcilio adiudicauit: quod in Basilea celebraret. Atq; hoc modo scismatis & discordias semina a quibsdā in cōcilio Senensi iacta & sparsa: sublata hominis prudētia & astu sunt. Tū uero Alphōsus palā de Martino cōquestus est: quod diceret. eius opa & se a regina Ioāna abrogatū regno esse quē prius heredē instituerat: & Alouisiū regis Siciliæ filium nouū heredem Ioanne ab Alexādro. v. & Ioanne. xxxiii. in regno prius cōfirmatū fuisse: reiceret eam oēm culpam in reginam: nō aut in se ad quem p̄tineret p̄uendatories ecclesiæ cōfirmare non sūt rolleremissi aliqd' grande facinus in sedem Romanā cōmisissent. Se non uidere cur Alouisius Ioannæ suo iussu coronatæ legitimus hæres esse nō possit. At uero Brachius oū uideret p̄t̄ificē multiplici cura implicitū obsiditatem cum Alphonso cōtractam: multis oppidis ecclesiæ p̄ uim potius Aquilam urbem regni Neapolitani graui obsidione p̄mitti: hanc ob rem motus p̄t̄ifex comparato

comparato satis in isto exercitu liberare Aquilā anticus adiuvantibus his q̄ cū regi
na & Alouīſio militabāt nō longe ab aquila parētī cāpo Brachiū superat & interfe
cit. aderant in eo plū Sfortiani Francisco duce. Sfortia filio: q̄ superioribus annis
dum piscariā flumē traicit quod Aternū ueteres appellabāt in undis perierat. De
latū itaq; Romā Brachiū cadauer in loco prophano extra portā sancti Laurentii se
pellit. Hac aut uictoria tāta deinceps trāquillitas exorta est redactis ad ditionem
ecclesiæ Perusio Tuderto aliisq; oppidūq; Brachiū occupauerunt Octa
uū Augusti feclicitas & pax redisse sua ætate uideret. Liebat tū frui ocio & libere
per syluas noctu ēt ac tuto cōmēare. Nulli latrōes tum extrabāt nulli fidearii & fu
res adeo hoc hominū genus psequēbat. Sublato e medio Tartalia lauello aliisq;
tyrānis q̄ latrociniis poti⁹ q̄ militiā uitā traducebāt. Huic at feclicitati obſtare Bo
emū hæretici uidebāturq; hæresi & armis Germāos catholicos continuo vexabāt
Vtigit ii quoq; romā & ecclesiā obtemperarent: cum bene monenti parere nolui
ſent legatos in Germaniā miſit q̄ Catholicos ad arma cōcitarēt. ac primo quidē ſe
orſum tamen Hæricū sancti Eusebii Cardinalē. Deinde Bartholomeū Placentinū
poſtremo uero his reuocatis Iulianū Caſarinū sancti angeli Cardinalē eo miſitq;
certenō ſua culpa ſed ignia militū magnū incōmodū ab hoſtibus accepit. Marti
nus aut ob rā reputand animo concidens maiora in hæreticos parabat. Verū pri
uſq; tantam rem aggredere ſedareq; ſuorū diſcordias inſtituerat. Nā pace ut dixi
mus a Martino composita inter Philippū & Venetos Florentini ægre ferentes la
dilaū Pauli Guiniſii tyrāni lucenſis filiū ſuperiore bello ſub philippo miſiſſe
rationē opprimēdæ Lucē naſti: quod ſuperiore pace nil ſcriptis de Guiniſio cautū
fuerat in agrū Lucenſem copias mouēt. Nicolao forte brachio copiarū duce. Ca
piſ itaq; nō ita multo poſt quibūdā caſtellis circūquaq; poſitis urbē obſidione cō
git. Tū philippus ſolicitatus Pauli precibus uerbuſq; ne ſi Luca in Florētinoſ po
teſtatem deſideret actiores eo ſuſ pote propinquiores haberet hoſtes: Franciſcū
Sfortiam cum magno equitatu primo in paruiſſem agrū miſit unde pedestres co
pias conſcriberet. Qui quidē uere ſam appetente Apeninū trāſgreſſus tantum ter
roris Florentinis iniecit ut priuſq; in uallē (nebularum ita enim acolæ uocant)
descenderet hoſtes mouere caſtra ac Lucam obſidione liberare pre metu coegerit.
Eius autem uſuentus eo gratioꝝ Lucenſibus fuit: quod pulſis hoſtibus a capto ty
rannūq; liberi omnino Franciſci auxilio ſuſcipi uidebāt. Verū Franciſcus acceptis
quinquaginta milibus nummū pūſonū ex uario Florētino depromptis. Lucenſ
ſed maiore diſſimile q̄ uoq; antea fuerat reliq; pactus ob datā pecūiā ſe eo toto ſe
meſtre philippi imperio non obtemperauit. Obſideri deinde Lucē ſes actus ſunt
cepti: Quare philippus inſtante Martino pontificeq; Lucē ſum quodq; uices do
lebat Nicolauū picenū cum maximo equitatu eo ſtatim mittitq; ſuſ ac fuga
is hoſtibus non ſolum Lucam obſidione liberauit uerum etſā inde mouens ex Ph
ſanis ac Volaterranis multa caſtella in cepti. Senſibus etiam rem gratā ſacturis
qui tum Florētinos bello inuaſerant. Martinus autem ab extremo hoſte quierus ad
exornandā patriam baſilicāq; Romanas animū adiciens porticuſ ſancti Petri in
collabente reſtituit & pauimentū lateranēſis baſilicæ ope uermiculato pſecit & te
ſtudine ligneam eidem templo ſupinduxit picturāq; gētilis opus pictoris ægregū
incohauit. Aedes prærea uetultate collabētes ad duodecim apoſtolos reſtituit ubi
& annos aliquos habitauit. Huius autem ſtudia Cardinales ſecuti titulos ſuos ita

Mortuo
benedicto
Clementē
oſtauum
creant

Omne
ſeiſma
undiq;
ſublatur
eſt

certain reſtituunt iam aliqua facies rediſſe urbi Romæ uidere. Creauit & Car
dinales quorum de numero fuit nepos ſuus proſper Colūna ſancti Georgii ad ue
lus aureum diaconus Cardinalis. Interea uero mortuo Petro Luna panichola ne
aliquit malī deeſſet quod eccleſiam uexaret: duo illi Anticardinales de qbus mētio
nem fecimus Alphōſo Martini hoſte adortāte: Egidium cognomēto munionis ca
monicū Barchinonenſem genere nobilē pontificē deligunt clementemq; oſtauum
appellant. Qui ſtatim & cardinales creauit & fecit quæ a pōtificibus fieri conſue
uerunt. Vex: cū Martinus in gratiā cū Alphōſo rediſſet eo ſtatim petrum de Fuſo
Cardinalē miſit apoſtolicæ ſedis legatū: in cuius manus iubēte Alphōſo panichol
læ dño Egidius oīa pōtificatus iura depoſuit: erga quem ac benignitate Martinus
poſtea uſus eſt: ut cū Maiorēſem ep̄m declarauerit. Cardinales autē ab Egidio crea
ti ſponte cardinalatu ſe abdicarunt. Illi autē duo quos a petrolina creatos diximus
in ſuāq; pertinacia manſiſſet: cum pontifici Romano parere nolent in carcerem a le
gato coniciunt. Atq; hoc mō Martini pontificis ſapientia & induſtria omne ſeiſma
undiq; ſublatur eſt. Pacata hoc modo undiq; eccleſia dei in dandis beneficiis mira
prudentia uſus eſt. Non enim unicuiq; petenti ea conſerebat. Sed ſtatim mente agi
tabat: quis potiſſimum eſſet idoneus: cui talis cura demandareſ. Qui ſi homines p
uinciarū nō noſſet in quibus uacare beneficia contigifſet: ſtatim petros regionum
coſulebat: quis aut in curia aut in Gymnaſiis publicis eſſet doctrina nobilitate mo
ribus tanta prouincia dignus. Atq; hac quidem ratione & eccleſiis & omnibus ho
nore dignis pariter conſulebat cum maxima celebritate nominis ſui. Tantæ præ
terea conſtantia: fuit cum duos haberet fratres quorū alter Iordanus princeps Sa
lernitanus maior natus peſte morit. Alter uero minor natus (Laurētiū appellabāt)
in curi ſigne caſu iniecto exuſtus eſt: ut nil ex eo ſit auditum: nil uſum quod impati
entia aut abiecti animi ſignum aliquot præferret. Hic autē uir in omni uita in
teger demum pontificatus ſui anno quattodecimo: menſe tertio Romæ apoplexia
moritur: ætatis ſuæ anno ſexageſimo tertio. Sepelliturq; eius mandato in baſilica
Cōſtantiniana ante capita Apoſtolorū: ſepulchro: æthio comitante populo Ro
mano: comitante clero: non aliſer ſtente quā ſi eccleſia dei ſi urbs Roma unicuiq;
optimo parente orbara fuiſſet. Vacat tum ſedes diebus duodecim.

EVGENIVS .IIII. PAPA CCXV.

EVGENIVS Quartus patria Venetus familia Condemaria populari
quidē: ſed antiqua: patre Angelo natus: pontificatum hac ratione adeptus
eſt. Creato enim pōtificē Gregorio. xii. e gente coraria patria Veneto. An
tonius corarius Gregorii nepos celeſtini habitus canonicus congregationis ſancti
Gregorii ni Alga. Romam iturus Gabrielem condemarium qui eiūſdē pfeſſionis
erat: quo cum ab ineunte ætate familiariter uiixerat ſecum aliquandiu reſtantem
duxit: cuius ingenio & ſolertia delectatus Gregorius: cū primo Theſaurariū ſecus
deinceps uero ep̄ſcopum Senenſem creauit: præſecto Bononiēſibus in eadē di
gnitate Antonio nepote. Recuſarunt aliquādiu Senenſes Gabrielem in ep̄ſcopū
quod dicerent hominem aliunde natum nequaquā in tanta re ciuibus Senenſibus
præficiendum: eam curam debere eiūſ alicuius eſſe qui mores hominū & ritus ci
uitatis noſſet. Verum cum poſtea Gregorius rebus ſuis diſſidens Romā Lucā pro
fectus fuiſſet: aucturus Cardinalium numerum Antonium nepotem & Gabrielem
Condemarium in Cardinales retulit. Gabrielis autē opera in magnis rebus poſ
tea Gregorius

itea Gregorius & Martinus abrogato Gregorio usus est. Maxime uero in legatione
 Picentina qua & picentes in fide ecclesie confirmavit: sumpta de quibusdam seditione
 sis: & cojuratis poena: & templum sanctae Agnetis Anconae disruptum portumque eius
 dem ciuitatis ad imitationem diui Traiani magna impensa restituit: fluctibus quas
 sum & uetustate consumptum. At uero cum Martinus intellexisset Bononienses rebus
 nouis studere eo e Piceno Gabrielem legatum misit: qui suo aduentu seditionem omnem
 statim sustulit. Cum autem inde Romam uenisset: mortuo haud ita multo post martino:
 Solus e duobus de uiginti Cardinalibus qui tunc in conclauis apud mineruam aderat po
 tiffex creatus anno Millesimo. ccccxxxi. Quinto nonas Martii. Eugeniusque mutato
 noie (ut sit appellatus) ad sanctum Petrum comitante populo & clero statim pdu
 citus. Accepta deinde corona pontificia de more in uilaque basilica sancti Ioannis La
 teranensis in Vaticanum rediens concistorium generale proposuit in dicta die: qua cer
 te tanta multitudo affuit: ut cum trabes deficeret eius loci ubi nunc concistorium pu
 blicum sit: trepidatum adeo tumultuose sit ut in ipsa fuga Senegalix episcopus cuius
 Romanus e gente melina obrutus perierit. Nondum enim aedes ipse pontifice hanc
 formam quam nunc habent acceperat. Dimisso concistorio Eugenius: tumultus deinceps
 ex industria uitauit. Instantibus deinde quibusdam delatoribus qui diceret Martinum
 congregandi auri cupidum maximos thesauros reliquisse idque scripturam Eugenium ex
 martini familiaribus nepotibusque eo uesaniae hominem perpulere: ut Oddum poccium
 Martini Vicecamerarium comprehendere iussit: idque negotium Stephano columna de
 derit quem copiis suis perfecerat. Ab aliis enim columnelibus is solus dissentiebat Cardi
 nali urfino & cardinali comitum insaniae hominis adiuantibus quorum artibus haec om
 nia contra columnenses gesta putantur obinueterata factionum odia. Mandaue
 rat Eugenius ut oddo ad se sine ullo tumultu sine ignominia perduceretur: quod con
 tra a Stephano factum est: nam & eius bona a militibus direpta sunt: & ipse ui tanquam
 latro per ora hominum ad pontificem tractus est. Hac indignitate motus eugenius
 Stephano admodum succensuit ei que interminatus est: quod & oddonem & episcopum
 Tyburtinum olim Martini cubicularium ita indecenter ad se pertraxisset. Veritus
 itaque Stephanus Eugenii iram praeneste ad principem columnam confugit: eumque
 adhortatus est suas opes pollicitus ut eugenium ab urbe pelleret: quod diceret ei in
 animo esse nomen Columnensium extinguere: ad se optime scire eiusque consiliorum
 participem fuisse & ob eam rem an fugisse quod sciret partem illius calamitatis ad se
 quoque nisi tantum mali simul declamarent omnes peruenturam. Motus his uerbis
 princeps & eorum calamitatibus: qui Martini pontificis familiares fuerant sumptis
 propere armis pontificem aggredi instituit. Substituit tamen aliquandiu donec Prosper
 diaconus Cardinalis frater quem quidem praemonuerat ab urbe discederet. Viso au
 tem fratre e praeneste marinum atque deinceps Romam tanquam ex arce belli in Eugeni
 um mouens occupata per Ioannem baptista porta Appia urbem armato milite sine ullo
 maleficio primo ingreditur. Iam pertenerat ad sanctum Marcum in vicum colum
 nam cum subito eis obuiam facti sunt pontificis milites magna populi parte adiuuante Pu
 gnatum est in urbe aliquandiu atque acriterque in pugna multi utrinque cecidere capti sunt:
 quare Columnenses cum uideret populum Romanum longe aliter sentire quam arbitrarentur cedere ex ur
 be instituere omnia passim rapiunt: pecora abigunt homines abducunt. Talione tamen his red
 didere pontificis milite Romano populo mixti: Nam & Prosperi Cardinalis & colu
 nensium omnium ac eorum qui cum Martino familiariter uixerat domos hostilium

in modum diripiunt & uastant. Irritatis hoc modo utrinque animis: non solum apert
to Marte: uerum etiam pditionibus res agi coepta est. Capit nãq archiepiscopus Be
neuëtanus Antonii columnæ filius: ac quidam Mafius frater: qui fassus est quæstio
ne adhibita sibi in animo fuisse arcẽ sancti Angeli dolo capere interfecto ipsius ar
cis pfecto: eamq columnensibus prodere: qua occupata & pontificẽ & Vrsinos ab
urbe pelleret. de Mafio sacerdotio abrogato quod digradare appellat sumptum sup
pliciũ est in cãpo flore eiusq corpus quadrifariã sub furca diuisum ad quattuor ur
bis celeberrimas uias suspensum est. de archiepiscopo Beneuentano nulla mẽtione
habita. At uero cũ Eugenius in ægritudinẽ quãdã incidisset uel dolore animi quo
in tantis perturbationibus afflictabat uel ueneno quo appetitum a Soldano suo q
dã dicebant: agere de pace cum Columnensibus coepit curante eam rem angelotto
foscho ciue Romano: quẽ non ita multo post una cum Frãcisco Cõdelmerio nepo
te suo Cardinalẽ creauit. Diuulgata itaq pace quãta maxia celeritate potuit: quod
iam ingressum Italiã Sigismundũ intellexerat Romã uenturũ nepotẽ Frãcisum
Camerariũ instituit: huicq uiros quosdam pstantes addidit quorũ consiliis uterẽ
in gubernanda ecclesiastica ditione. Dum hæc autem Romã agerent Florẽtini &
Veneri elatiores facti quod & Philippũ Genuæ dominum classe in littore genuen
si superassent: quodq Eugenium ciuem suum pontificẽ haberet: Philippum ipsum
bello terrestri aggrediunt. q accito ppere ex heetruria Nicolao Picẽino & classem
Venetam ad Cremonam disiecit: & Carmignolæ impetus facillime retardauit: quẽ
ueneti haud ita multo post quæstionibus litteris testibus conuictũ (ut ipsi dicũt)
capite mulctarunt. quod per eum stetit quo minus Cremona potirẽtur: capta a
Caualcaboe ipsius urbis porta: quodq etiã classis sub ipsius oculis disiecta ab ho
stibus fuisset: cũ ex propinquo loco a tanto exercitu id fieri perfacile potuisset. Tũ
uero Florentini aduentum imperatoris in Italiam ueriti: quod Philippi rebus faue
re uideret Nerio capponio ciui suo negociũ dant: ut qbus rõnibus maxime potest
Eugenio ostendat & persuadeat aduentum imperatoris ad urbẽ non minus aposto
lice sedis: q Florentinis exitium ac perniciẽ minari: detineri hostem facillimã pos
se quo minus armũ ad Senenses transeatq Florẽtinos iam pridẽ bello lacefferant.
si Nicolaus Tolentinas: q tum põtificis nomine stipẽdia faciebat cõiunctis copiis
& animis cum Micheletto Cotignola Florentinarũ copiarum duce ad armũ Sigis
mundum coerceat ne flumen cum Germano equitatu traiciat. Venerat in eandẽ
sententiã perfacile Eugenius & cum de impensa bellica aliquatulum addubitaret.
Rem Nerius ita statim partitus est: ut duobus millibus equitum Eugenii populus
Florentinus tã diu stipendia præberet: quoad bellũ illud protraheret. Tũ uero Ni
colaus Tolentinas iussu pontificis ex hibernis mouens dũ Senenses incursionibus
& rapinis uexat. Sigismũdo traiciẽdi annum tempus & facultatem dat: addiuuante
Antonio pontadera egregio tum copiarum duce & accerimo Florẽtinorum hostes
qui deinde per Volateranum iter faciens pacato magisq hostili agmine ab omni
bus expectatus proficiscitur. At imperator: cum iam sex mẽsibus Senis subsistit
cum magna populi Senenses impensa tentatam frustra cũ Florẽtinis pacem omi
tens ad Eugenium conuersus: inito cum eo Fœdere Romam profectus: & perbeni
gne a pontifice populoque Romano susceptus corona imperii donatur. Verum
dum e Vaticão ubi coronam acceperat ad lateranum ubi diuertebat proficiscitur
in ponte Hadriani ut imperatorum mos est multos tum Italos: tum Germanos in
equestrem

equestrem ordinem asciuit: sunt qui scribant Eugenium hominem usque ad pontem co-
 mitatum ad sanctum Petrum rediisse. Abiens deinde cum bona Eugenio gratia Impera-
 tor per Picentes & Flamminiam iter faciens Ferrariam atque Matuam peruenit: ubi
 aliquot dies immoratus: & Ioannem Franciscum Mantuæ dominum marchionali
 dignitate additis imperii signis ornauit: & Barbaram Ioannis marchionis bradilo-
 urgensis filiam Lodouico Ioannis francisci filio sponndit in uxorem: quæ nuptiæ
 honestare familiam Gonziam sunt uisæ: & quod Sigismundo imperatori puella
 affinitate coniuncta erat: & quod pater Ioannes potestatem ineundi suffragia ad cre-
 andum imperatorem habebat. Abente autem ab Italia imperatore cum iam omnia bel-
 lo ferueret: Nicolaus Estensis Ferrariensis Marchio horrante Philippo Venetias per-
 fectus Venetos ad pacem multis rationibus adhortatus est: & hominis auctoritate pro-
 motus: & quod et nimia belli impesa exhausti priuatim ac publice essent legatos Ferra-
 riam cum Nicolao mittunt: ubi Kal. aprilis anno trigesimo tertio supra quadringente-
 simum & millesimum ueniente in eandem sententiam Eugenio pax his conditionibus co-
 polita est: ut Philippus glaream abducere (id ei loco nomen est) decederet utque marchio
 ni Montisferrati: & Orlado pallauicino dominatum redderet: utrunque n. ditione priua-
 spoliauerat: Florentinos: Lucesium Senesiumque quæ bello capta fuissent ad pristinos
 dominos recideret: comuni omnium hoste habito quod infra trigesimalum diem capta non
 reddidisset: Pace autem hoc modo ubique parta quietura aliquandiu omnia uidebantur. cum sub-
 ito omnis belli uis in Eugenium conuersa est. Nam Philippus nouarum rerum cupidus: & Fran-
 ciscum Sfortiam cum magnis copiis in Flaminiam misit hominem iturum in Apuliam simu-
 lans quod Alphonsus bello uexabat defensurum ea oppida quæ pater Sfortia eo loci ade-
 ptus erat: quidem paratissimus copiis per Picentes & Umbros iter faciens oppida
 illa ex improviso adortus breui in potestatem suam redegit. Non hoc contentus Phi-
 lippus Nicolaum forte brachium uirum ingenio & manu promptum cum delecto
 equitatu adeo celeriter in Eugenium misit: ut prius prope & pontem miluium: &
 portam Flaminiam occupauerit quod aduentare hostem se cognitum. Militauerat prius
 suo Eugenio Nicolaus & eius nomine prefectum uici Vetralla & ciuitate ueteri spo-
 liauerat adiuuantibus Venetorum triremibus quæ mari arcem continuò oppugna-
 bant: Verum cum postea Nicolaus stipendia sua peteret respondit Eugenijs tamen pro-
 da ex castellis precepti eum auxisse maxime uero ex direpto Vico: ut ei pro stipendio la-
 esse possent: Quam ob rem indignatus Nicolaus agrum Romanum ingressus tamen tumultu-
 rus concitauit ingenti preda tum hominum tum pecorum: abactumque Eugenius aliquandiu in-
 certus remansit quorsum iter concurrebant Romani cives ad Eugenium quæstum de illa-
 ris iniurijs: quos pontifex eo potissimum tempore consilii expertus & bonæ ualitudinis ad Fran-
 ciscum camerarium remittebat: quod ocio & uoluptatibus deditus nihil aliud rindebat cum cre-
 bra de ablatis pecoribus querela fieret: eos nimiam spem in pecoribus collocasse: Ve-
 netos quod sine gregibus & iumentis longe urbaniorē uitam ducere. Indignati huius-
 stmodi rasis Romani cum iam Nicolaus & Tibur pulso inde comite Taliacocii & Sub-
 lacense oppidum cepisset traxissetque in partes suas Colunenses omnes interfecto a principe
 Stephano colunensi quod semper diuersa sentiebat ad libertatem respicientes sublato cla-
 more ad arma & libertatem conelamatum pulsis omnibus Eugenio magistratibus ac capto
 Francisco camerario mouos ipsi magistratus creant. Septem fuere ex ciuibus Roma-
 nis quos ipsi gubernatores appellabant penes quos uita ac necis hominum summa po-
 testas erat. At uero Eugenijs in tanta rebus perturbatione incertus quid potissimum

faceret de fuga cogitare cœpit. Mutato itaq; habitu sumptoq; monasterio cucullo una cū Arsenio monacho nauiculam ingressus tyberi Hostiā uehebat: cum subito Romani qdā cognita hoīs fuga eū lapidibus sagitis incessunt. Destinere. n. hoīem tandiū cupiebant: quoad arce sancti Angeli potuent. Abeunte autem Eugenio no uis Iulii eodemq; Pisas ac deinde Florentiam triremibus ad id paratis delato Ro mani ad oppugnādā arcē sese accingunt. Vallo & aggeribus oīa loca munientes q dare accessum hostibus possent. Contra autē qui in arce erant prodire in certamen nōnunq cōsueuerāt. At uero pfectus artibus agendū cū Romanis ratus adiuuāte Baldeare aufida uiro sagacissimo q inferiorem arcis partē tuebat: uni ex militibus suis in certamen pdeuntibus negocium datur captus de industria ab hoste castel lani sceuitiā & auaritiā criminet: polliceat eis si uelint pactam mercedē præsta re & mortem pfecti & arcis proditiōē. Fecit ille mandata diligenter. Captis nullo non genere maleficii in Antonium Ridium coniecto (ita enim arcis pfectus uoca batur) fidē dat se cum sociis oīa trāfacturū. Dimissus itaq; arcem ingreditur: uestes Antonii ac caligas addita etiam capitis forma suspendita longe idem uidebat. Cla mabat Baldear: de scelerato sumptum esse suppliciū. Ingredierent aliquot ex opti matibus & enumerata pecunia iam pacta arcem reciperent. Credidere miseri nul lam sub esse fraudē. Ingressi aliquot statim capiunt. Fit clamor exultantium in ar ce coniiciunt in populū Romanū missilia bōbardæq;. Derisi autē hoc mō Romani de redimēdis captiuis cogitātes: & Camerariū Eugenii nepotē quē in uinculis hē bāt dimittunt suos q in arce erāt recepturi: & demū in Eugenii prātem ueniūt quin to post libertatē adeptā mense. creati itaq; magistratus ecclesiæ noīe statim Capito liū firmo p̄sidio & cōmeatibus muniūt. Supueniēte deinde Ioāne Vitellescho quē patriarchā uocabāt abeūte ad Eugeniū Francisco nepote tantus repēte terror Ro manis incussus est: ut hīscere præ metu nō auderent. Erat enim Vitelleschus homo imperiosus & scruus: & tyrānicā magisq; religiosam uitā p̄ferēs agebantur hæc Romę cū alphōsus iterim Neapolim & Caietā oppugnata mercatoribus Genuē sibus acriter defensionem. Succurrēdū itaq; suis Genuēses rati classem quāta maxime celeritate possunt instruunt: Philippo Vicecōite eorum duce annuente ac pedites aliquot p̄bente: Facti non longe a Caieta hosti Alphōso obuiā cum eo Cōfligunt. Post longam & acrem pugnam superat Alphōsus rex: & capit una cum suis omni bus quorum de numero aliquot principes fuere. Perducit Mediolanū ad Philip pum alphōsus suscipiturq; non ut captiuus: & Genuēsum hostis: sed ut rex: & ami cus. Habitus autē honorificentissime per aliquot dies multisq; & magnis muneri bus a Philippo donatus in regnum abiēs Caieta statim potitur. Tum uero Genuē ses indignabundi q alphōsum hostem quem tanto cum periculo captum tam leni ter dimississet Thoma Fregoso auctore a Philippo desciscere. eūdemq; Thomā du cem crearunt. Tum uero Picenninus in genuēses missus cum ciuium pertinaciā cognouisset: capta Sarzana in Pisanos mouens simulata in regnū p̄fectiōe iuuādī Alphonli gratia multa ex Pisanis castella diripuit. Hoīs tñ impetus retardarūt Flo rentini accersito Eugenii nutu Frāncisco Sfortia: q iam Picenum occupauerat: quæ rebatq; adiuuātib; Florētinis & Venetis: ut Marchie dominus degereret. Factu rum se id recusabat Eugenius q diceret pontificis esse redimere etiam bello si oporteret ecclesiasticas res nō alienare. Dilata tum res in aliud tempus est: atq; hac spe ductus Franciscus: & Picenninum ab obsidione Barge repulit capto Lodouico Gonzaga

Gonzaga: qui cum Picennino militabat: & Lucam Florentinorū nomine acri obli-
dione cūxit: Sed Picenninus Lucensibus auxilio futurus a transitu apenini probi-
bitus liberaturum se alia rōne lucenses prædicans per bononiensem agrum sine ul-
lo maleficio iter faciens: ubi oriolum Florentinorum oppidum expugnasset Lucē-
sium memor cum exercitu uictore eo profectus superatis Florentinis ablente Frā-
cisco Sfortia lucam obsidione liberat. Tum uero pontifex ancipiti cura distractus
& q̄ bellis undiq̄ præmeret & q̄ basilienſe concilium iam ante inchoatum Marti-
ni decreto: augeri in dies cerneret cōcurrētibus eo Hispaniæ Galliæ Germaniæ Pā-
noniæ p̄cipibus: q̄ cōmunem reip̄u. xp̄ianæ cām in arbitrio cōciliū reponebāt: ad
tollendū cōciliū uersus illud primo q̄dem ex Basilea bononiam tranſtulit: Cardī-
naliū oīum q̄ secum aderāt cōsensu: sed impator aliq̄ principes & p̄lati qui tum
Basileæ erant: nō mō pōtifici nō obtemperarunt: uer̄: et eum bis terq̄ monuerūt: ut
Basileam idoneū a Martino celebrandi cōciliū locū delectū una cū cardinalibus p̄-
ficiſceret: aliter se in eū acturos: ut in p̄uaricatorē & contumacē. Motus istorū uer-
bis Eugenius Basiliensē conciliū litteris etiā apostolicis cōfirmavit facta unicuiq̄
eundē ad cōciliū p̄tate. Adeo. n. bellis unquaq̄ uexabat: ut uix ei respirandi facul-
tas daret. Vex̄ recuperata urbe Roma ut diximus eo statim Ioānes Vitelleschus ab
Eugenio mittit hō quidē ad res agēdas aptissimus: sed natura sc̄uissimus & imitiss:
Qui in Colūneſes & Sabellos totaq̄ Gibellinā factionē ducens & Castellum Gā-
dulphum ad lacū Albanū positum & Sabellū & borgetum in latio de sabellis dirri-
puit & evertit. Albā ciuitatē lanuiniā præneſte: & Zagarolū cœpit: incolis oībus
q̄ superſtites fuere Romam migrare iussis. In hernicos deinde conuersus quā nunc
cāpaniā uocant oēs in ditionē Ecclesiæ redegit. Captum Antoniū Pōtaderā hostē **Cap-
tum**
ecclesiæ apud Frusmonē ad oliuā turpi laqueo suspendit. Reuersus deinde Romā antonium
trepidantibus oībus & domos quorūdam coniuratorū q̄ portā Neuiam q̄ maiore pontade
uocāt concitato in Vrbe tumultu cœperāt diruere: oſq̄ hostes ecclesiæ diiudicat. **ram**
Ex his at̄ captū pulcellū: & forcipibus ignitis in curru excruciatū in campo Floræ
suspendit. Verū cōquærete populo Romano: q̄ diuitum quorundā avaritia: carita-
te annonæ laboraret tantum repente tritici suo iussu in forū delatū est: ut a magna
caritate ad summā copiā breui sit uentum: adeo oēs eius imperia obseruabāt. Paca-
tis hoc mō rebus in regnū Neapolitanum cōuersus qd̄ Paulo ante Alphonsus oc-
cupauerat quodq̄ ipse dicebat ad ecclesiā & pontificē p̄tinere principē Tarentinū
eū duobus millibus equitū cœpit: comitis Nolanī ditionē occupauit. Paulū et̄ ab-
ſuit quin Alphōsum caperet fraude potius (ut aiūt) q̄ uis: cū induciē inter eos eēnt:
& pax prope certa Acceptis quē ad Ecclesiā p̄tinebāt oppidis principē dimisit. Re-
diens ad urbē præneſte ad rebellionē spectans Laurentio columna instante fundi-
tuse evertit Prenestinis populariter migrare iussis. Anno dñi. M. ccccxxv. Quo q̄
dē āno Eugenius Florētia abiēs cōsecrata prius uel dedicata Florētinorū cathedra-
li ecclesia. Bononiā profectus & arcem ædificat ad eā portā q̄ Ferrariā itur: & ædes
in foro positas ubi legatus nūc residet: muro præalto & lato a tergo potissimum: &
turribus firmat. Anno uero sequenti publico cōcistorio Basiliensē cōciliū quod an-
te approbauerat Ferrariā transfert: q̄ diceret græcos cum ecclesia Romana in fide
conuenturos eundē locū sibi delegisse. Instabāt tū Cōciliū Basiliensīs præſides & p̄-
cibus ac pollicitationibus Græcos adhortabantur: ut omisso Eugenio ad se profici-
ſcerentur. Neq̄ hoc contēti abrogaturos se Euge. p̄dicabant nisi ipse quoq̄ eo p̄ſi-

cisceret. Substitit aliquandiu Euge. ai dubius qd potissimū decerneret misso tñ eo legato Ioanne Francisco capitelista iure consulto patauinoq; equite qui eius cām tueret. Verum mortuo Sigismundo imperatore a quo basilicē cōcilium incremētū habuerat: Creatoq; ab electoribus imperii Alberto Austriæ duce cōciliū Ferrariense Eugenii Nomine Cardinalis sanctæ crucis incohauit. Eo p̄ficiscit & eugenius q' aduētare imperatorē Cōstātinopolitanū Ioānē paleologū intellexerat cū ple risq; triremib': tū suis tū Venetorū Eugenii grā obuiā missis nequaui impatori fieret: q' intellexerat cōciliū noīe triremes gallicas in Ioniū missas q' aut impatorē ad se adducerēt: aut si id fieri non posset saltē hoīem remorarent quominus Ferrariā p̄ficisceret. Harū uero triremiū p̄fectū ita largitiōibus corrupit: Eugenius ut relicto cōcilio partes suas deinceps secutus sit. Impator aut Ferrariā ingrediēs nō aliter susceptus ab Eugenio est ac Romani impatores suscipi cōsueuere. Vitelleschus uero sedata ecclesiæ ditione sumptoq; supplicio de p̄sbyteris qbusdā q lapides p̄ciosos e capitibus Petri & Pau. apostolorū furtim subtraxerāt in basilica lateranēsi in q' qui dē sacerdotes erāt: Interfectoq; cū sociis Iacobo galesio q res nouas moliebant Ferrariā p̄ficiscit: ac publico cōcistorio cū magna laude in numex Cardinaliū recipitur. Cardinalis nāq; sex mēses antea Bononiæ creatus fuerat: q' postea maiore cū auctoritate rediens & p̄fectū Vici Vetrallē & dñm fulginiatē tyrānide pulsum in arce Suriana capitali supplicio affecit. Eugenius aut duas ecclesias iam pridē dissidentes in unum corpus redigere cupiēs. M. ccccxxviii. habita ingēti supplicatiōe celebrataq; sp̄ritu sancti missa cōciliū una cū impatore Græcorū & priarcha Cōstātinopolitano ingressus sedēte impatore condigna sede aliisq; græcis e regione pōtificis. Primo q̄sita est uellent ne tā latini q' Græci ex duabus ecclesiis iā pridē dissidentibus unā fieri? Ad q' uocē oēs subclamarūt placere & uelle mō rōnibus illa prius cōfutarēt q' tātē discordiæ cā fuerāt. Disputabat quottidie ea de re ab his q' tū a græcis tū a latinis delecti ad tantā rē fuerāt. Vex cū pestis Ferrariæ inoleuisset: eodēq; in loco nō sine magna incōmoditate staret: Florētiā trāsferre cōcilium placuit. Eo itaq; ubi uentū est statim Picēninus: Forūliuiū: Imolā: Rauēnā: Bononiā occupat mādato Philippi cogitata Eugenii q' Venetis & Florētinis hostibus fauebat disturbare conatus. Præterea uero in Parmēsem agrū reuersus cōparato ingēti egrotu padū ratibus traiciēs & Casale maius & Platinā meū natale solum: & q'q' Veneti in Cremonēsi agro tenebāt breui recepit. Pulso deīde ad Caluatonū Gattamelata Veneti exercitus duce ascitoq; in societate belli principe Mātuario Brixia aliquot mē sibus oppugnat eā & ciuib' & Frāncisco barbaro uiro doctissimo atq; urbis p̄tore acriter defendētibus: q' qdē omīssa cū magno suorū incōmodo iniquo hiemis tpe ad occupāda castella circūquaq; posita cōuersus ne cōmeatus submitti i Vrbē possent Veronā usq; & Vicētiā lōge ac late oīa populatus Venetis nil reliq fecit: Occupato & magna ex pte Mincio Athesi Benaco Sebumoq; lacu ne subuehi q'q' nauibus posset p̄uria laborātibus: ex Athesi tñ remulco naues qdā attractæ usq; ad lacum quē scī Andreæ Accolæ uocāt sensim i Benacū a Peneda ad Torbolī demissæ: & re factæ qa attractu & illisiōe q̄slatæ erāt rē Venetā meliorē aliq̄tulū fecere. Verū cū nihilomin' Nicolaus picēninus Vero. & Vicētinus urgeret: Veneti de se actū putātes nisi unū aliquē egregiū bello ducē mercede cōducerēt Iacobū donatū ad Florentinos socios mittūt oratū: ut si reip. Venetæ si saluti & libertati Italię cōsultū uelint Frānciscū Sfortiā propere cūm omnibus copiis in Venetiā mittant Philippi ac Mātuari

Mátuani armis pene opprēssam. Tū uero Florētini suo ac sociorū piculo moti: Frāci-
 seū adhortantur arma p Venetis summat publica fide polliciti se ei q̄ de Romana
 ecclesia tenebat oppidazid. n. maxie petebat: cōstanter defensuros: extorlere p̄te rea
 ab Eugenio lras apostolicas qbus declarabat Franciscū agri Piceni Marchionē &
 dñm: his tñ uerbis: accipiat qđ Petrus & Paulus ei male uertāt. Frāsciscus aut cum
 suo eqtatu secus Adriæ littus in agrū Ferrariensem descendens traiecto ratibus pa-
 do auctoq; in Patavinis exercitu. Nā ad duodecim eqtū peditū. v. millia habuisse
 sub signis dī. Hosti primo ad Suaue in agro Veronenli sit obuiā: ubi aliquandiu &
 acriter pugnatū est: neutro inclināte uictoria. Cedente deinde Picēnino ob agritu-
 dinē & paucitatē copiarū: cū Frāsciscus oīa de Vincentinis & Veronēsisbus castella
 recepisset: Brixia obsidione liberaturus interclusos alios aditus cernens Athesim
 traiecit ac in Tridentinū agrū mouens ad Archū oppidū oppugnaturus peruenit:
 Nā comes archi Philippi ptes seq̄bat. Venit: & eo Picēninus comitē loci defen-
 sus: uerū dum cupidius (ut eius mos erat) q̄ cauti⁹ pugnat a reliquo exercitu se-
 clusus: magno accepto incōmodo fuga salutē in subiectis ualles petēs ab hoste ca-
 ptus fuisset: nisi Karolus Gōzaga Ioānis frāscisci filius sese hostibus obiciēs hoīem
 e tāto piculo liberasset: qui quidē abūdante postea multitudine captus illico est &
 Veronā in carcerē ductus. Sunt qui scribāt Picēninū debilitatum altero latere pp
 accepta in plūis uulnera: cū equo ad suos redire nō posset a Todeschīno ingētis ma-
 gnitudinis ac roboris famulo humeris tāq; cadauer lacco inuolutū ad suos ēt p ca-
 stra hostiū delatum. Dum hac in Venetiā agerent: Philippus ægre ferens Floren-
 tinos adiūuāte Eugenio atq; adhortante Frāsciscum Sfortiā Venetis auxilio missis:
 se: cum his agit q̄ in Basiliensi cōcilio erant ut Eugeniū citarent: fecere illi id qui-
 dem bis ter ue. Vex: cum id ex snia ei nō cederet: eo demētia eos ppulit: ut abroga-
 to Eugenio Amadeum Sabaudia Ducē locorū suum qui heremitanā uitam ad Rī Amadeū
 paliam cum quibsdā nobilibus ducebat pōtificē crearent: Fœlicemq; appellant. Sabaudia
 Hinc magnæ seditiones in ecclesia dei exorte sunt cum xpiana respu. trifariā diuī Pōtificem
 farant Fœlicē: aut Eugeniū sequerēt: essentq; qui neutrales uocarent q̄ neutri ob-
 tēperarent. Eugeni⁹ tñ haud aīo concidit: nam habito sæpius cōuentu discussaq;
 Græcorū & latinorū cōtentione: tandē eo uentum est: ut grāci ratiōibus uicti fa-
 terentur & spiritum sanctum a patre filioq; pcedere hominib; esse non a patre
 tñ: ut ipsi credebāt puenire: utq; in azimo line fermento: tritico pane corpus Xpi
 consecraret: ac purgatorii locum esse crederēt. Postremo uero: ut faterent Romā
 pontificē uerum Christi uicarium Petriq; legitimū successorem primum in orbe
 locum tenere: cui & orientalis & occidentalis ecclesia merito pareret. Abeuntibus
 autem Græcis re hoc modo composita: Armeni etiam cum fide nostra conuenire
 sublati crebris disputatiōibus eorum erroribus promulgatisq; Eugeniū litteris su-
 per ea re quæ rationē concordia ostenderent cum inscriptiōe. Datum in sacro san-
 cta œconomica sessione cōciliū Florētini qđ in cathedrali ecclesia habitū est. anno
 dñi. M. ccccxxxix. uigesima secunda Nouēbris die. Præterea uero: ut partes suas au-
 gendo basiliense concilium infirmaret: eodem tēpore cōcistorio publico decem &
 octo Cardinales creauit: quorū de numero fuere duo Græci Nīcenus: & Rutenus
 ut eorū auctoritate Græcorum natio in fide cōtineretur: quæ haud ita multo post
 in antiquos mores recidit. Habere tamen se alios dixit quorum nomina deinceps
 nunciaturus esset: hū autē fuere Petrus Barbo ex sorore nepos: & Alouisius Para-

uinus quem deinceps patriarcham Agleiensem & camerarium fecit. Translato ad Vicecancellariatum Francisco Condemerio. Interea uero dum illa quae scripsimus ad ripam Tridenti agerentur: existimarentque homines Piceninum & Mantuanum principem accepto tanto incommodo cessuros: inde celeriter abeuntes Veronam urbem capiunt. Per Citadellam ingressi ad motis ad muros scalis nemine uigilium sentiente stridente maxime ea nocte Aqlone uento: ad quem uitandum ob imensum frigus relictis magna ex parte stationibus custodes se se intra tabernacula receperant. Franciscus autem Sfortia captam ab hostibus Veronam intelligens eo prope omnes copias mouens recuperanda Urbis spiritum mente concepit: ubi uidit: & castrum uetus & arcem sancti felicitis in monte sitam adhuc in potestate Venetorum esse: quae quidem structis aciebus urbem ingressus hostes magno clamore inuadit. Fuerunt obuiam philippi duces cum paucis equitibus nondum. n. omnes eius copiae superuenerant. Pugnat acriter in ea parte urbis quam insulam uocant. Tandem uero cum paucis pluribus pellerentur in pontem quem Acolae nouum appellant picenini ac Mantuani principis milites se recipientes uim hostium aliquandiu sustinent. Ibi dum ab equitibus ut sit manus conseruntur: dumque plures paruo in loco conglobati resistunt pos ligneus quo lapideus coniungi ac diiungi pro arbitrio solet nimio pondere pressus cecidit. Submersi ferme omnes qui e ponte in flumen ceciderant fessi diutina pugna & pondere armorum pressi. Accurrens deinde ad pontem nauium traductis Franciscus copiis Piceninum & Mantuanum fidei ciuium suspectam habentes penitus urbe quadriduo post captam eandem expulit. Tum uero Philippus animo concipiens distrahi Franciscum a Venetis posse si Florentinos bello uexaretque paribus auspiciis atque impensa Franciscum mercede: conduxerant Picenninum media hieme in Etruriam cum sex millibus equitum mittit. Tum Florentini accersito Petroia paulo egregio copiarum duce rogatoque Eugenioque milites ex foedere ad defendendam etruriam acciret ire obuiam Picenino instituerant. Verum cognita Ioannis Vitelleschi cum philippo coniuratione: qui tum exercitui ecclesiastico legatus peraticum non amicus ut praeferebatur: sed hostis in etruriam cum sex millibus equitum uenturus esset: iunctisque cum picenino copiis Florentinos inimico & hostili animo persecuturus: dant operam qui tum Florentiae in magistratu erant: siue ueris siue fictis Eugenii literis: ut dum copias per pontem Hadriani traiecit ab Antonio Ridio arcis praefecto interficeretur quod et factum est. Neque enim iuuari a suis potuit quod iam pontem traiecerant ipse namque extremum agmen subsequatur. Comes auersus qui sub patriarcha militabat amisso duce eius impedimenta Ronciglione secum detulit. Liberati autem tanto timore Florentini cum Eugenio calide agunt: ut Lodouicus patavinus indemortui Vitelleschi locum suffectus copiis ecclesiae in unum coactis reipsum. Florentiae iret auxilio. Alouisi enim uasri & astuti opera sublatum e medio Vitelleschum crediderim. Piceninus autem in Mugellanam uallem descendens longe ac late fefulas usque caedibus & rapinis omnia complebat: in cassentinum deinde conuersus comite populi adiuuante multa oppida ad defectionem compulit. Inde uero perusiam proficiscens Urbem pacato agmine ingressus legatum qui tum ibi cum imperio erat ad pontificem Eugenium cum mandatis quibusdam mittit. Interim uero capto aerarii magistro quem uulgo thesaurarium uocant: totum ciuitatis statum repetere mutauit. Delegit. n. ciues decem quae uitae ac necis in reliquos omnes potestate haberet. Veriti autem perusini ne tyrannidem occuparet cum homine pepigere. ut acceptis. l. millibus numum aureorum: ab urbe abscederet quae accepta pecunia Cortonam mouens urbem: ut ipse arbitrabatur perditione occupaturus patefacta coniuratione ac perditores partim interfectis partim ab urbe

Mors uitalleschi

urbe pulsus Tifernū qđ cinitatē Castelli uocant adiit. Mouēt & Florētini anglare
 sue ditionis oppidū suis auxilio futuri siqđ per uim moliri picēninus conaret. Age
 bant hęc in hettruria cū Frāsciscus Sfortia supata ad Benacū philippi classe cui Ita
 lianus Furlanus pręerat nō solū Brixia ac Bergomū obsidiōe liberat: uex ea æsta
 te supatis ad Soncinū philippi ducibus captisq; eiusdē mille & quingētis eqtibus &
 Brixiana castella: & pte Cremonēsis Mā uaniqu agri: ac totā Gerrā abdux in Vene
 toz pte breui redigit. Amisit tū Mantuanus princeps Asolā Lonatū pischeriā tria
 oppida satis magna ac munita nemine defendēte: nā absente picēnino. congregi cū
 hoste apto Marte nusq; ausus est. tū uero picenninus cōmutata in Venetia fortunā
 intelligēs: ob eāq; rē frequētius nūciis & lris accitus: tū a philippo: tū a Mantuano
 pncipe fatigatusq; militū pncibus qui magna ex parte Cisalpini erant: motis a tife
 rno castris ad Burgū suę ditionis oppidum qđ e regiōe Anglarij positū est puenit
 ea mente: ut uel ui uel astu cū florentinorū pōtificisq; exercitu decerneretq; ut dixi
 mus ad Anglare cōsiderāt. Ad tertiū itaq; Kalen. Julias diēs is Petri ac Pauli cele
 bris erat: Picenninus structis aciebus emēsus planiciē quattuor milliū passuū plū
 iniquo loco cōmisit: ratus occasionē bene gerendę rei sibi oblatā esse: q; gregarias
 hostium pabulatū pfectos intellexerat. Subeundū erat ei in aduersum cliuū quē
 facile e supiore loco hostes ppellabāt. Dimicatū est tñ ad. v. horas constanter: ran
 dem uero picēninus a multitudine hostiū & stulticia Francisci filii qui e statioe di
 scesserat superatus Burgū repetit: magno accepto incōmodo amissisq; signis milita
 ribus. Sequēti aut die relicto Burgo in pte oppidanorū cū his tñ q ex pręlio su
 pererāt iter per flāmineā faciēs ad Philippū rediit. Oppidani burgēles ueriti ne in
 eos asperius aduerteret q; a pontifice delinissent impetrata per oratores uenia &
 corporū: ac rerū oīum incolumitate sese legato dedidere. Gratissima ea uictoria tū
 Eugenio tum Florētinis fuit. Ferunt Alouisiū Patavinū ob eā uictoriā in numerū
 Cardinaliū tum relatū fuisse. Eadē quoq; æstate Florētini comitē Poppii qui cum
 Picēnino senlerat hettruria pellūt. Philippus aut tot cladibus circūuentus ad exter
 na auxilia respiciēs Alphōsum Neapolitano regno: tū potitū rogatur q Sfortiani
 in regno oppida tenerēt bello uexaret: quo Frāsciscus Sfortia a Venetis distrahe
 ret. Hac itaq; in re Philippo morē gerens Alphōsus Franciscum tñ a bello inito re
 uocare nunq potuit. Is. n. ubi primū pabuli copia esse cōpit cū eqtum quindecim
 millibus peditū sex pischeria Brixia mouēs: apud cignanū uicum Picēnino sit ob
 uiam: hoc aīorut hosti pugnandi copiā faceret: nō detrectauit certamē Picēninus:
 & si numero copiarū inferior erat suorū uirtute fretus. Pugnātū est aliquādiu atq;
 acriter: incerta tñ uictoria utrinq; discessum est. Tū uero Franciscus: satis sibi factū
 ad belli famā existimās q; ultro hostē ad certamen puocasset: exercitū circūferens
 quādā oppida per hiemē a Picēnino capta in pte Venetorū redigit. Martinen
 gū deinde pfectus quod Picēninus firmo pręsidio munierat: oppidum obsidione
 cingit & oppugnat. Verū Picēninus aucto exercitu aduentu Francisci filii & prin
 cipis Mantuani eo pfiscens mille passibus longe ab hoste castra locans eum fre
 quentibus pręliis ad uniuersę rei dimicationem prouocat: qui remisso priore ma
 num cum hoste conferendi ardore ad expugnandū oppidum Totus ferebatur. At
 uero cū Picēninus castra sua hostiū castris magis in dies conferens: eo discriminis
 Franciscum redegisset: ut neq; eius gregarius miles ire pabulatum sine periculo
 neq; com meatus submitti tuto neq; inde exercitus abduci sine magno discrimine

posset: præter oïum sp̃e pax subito enunciata est: iã antea occulte agitata inter Philippũ & Frãiscũ Eulebiolo quodã cognomẽto Chaim ultro citroq; cõmeate signa ro Picenino. Qui tanta re p̃cepta deos hoiesq; accusabat: præcipuẽ uero Philippĩ incõstantiã qui uictor p̃ uicto pacẽ peteret: digrediẽtib; autẽ inde exercitib;: ad Frãiscũ caprianã pax hoc mō cõposita est. Millesimo. cccc. xlii. ut Frãiscus Blãcha Philip Blãcha in pĩ ducis filia in uxore ducta. Pontremolũ: & Cremonã in dotẽ cũ agro Cremonẽsi uxore du acciperet: p̃ter Picigitonũ & ea castella q̃ Mãtuanus & pallauicinus de Cremonẽsibus possideret: utq; illa p̃terea q̃ Philippus & qui cũ philippo sentiebãt bello cõpissent: quaq; itẽ Veneti eorũq; loci p̃ter Asolã Lonatũ Pischeriã q̃ Mãtuanĩ principis ante id bellũ fuerãt redderent: utq; qui huic Inie stare nolisset cõis oïum hostis haberet. Hãc uero pacis cõditionẽ ægre admodũ Eugẽ. serẽs q; Frãiscus cẽteris fociis se posthabito de amissis restituẽdis cauisset: existimationeq; suã nõ reddita Bononia quã Piceninus occupauerat cõtẽpisset. Abire Florẽtiã Romã instituit: eoq; in loco: ut pote liberiore de recuperãda ecclesiã ditione cogitare. Vex: ut oĩa pacata inueniret Alouisiũ patauĩũ sancti Laurẽtii in Damaso p̃s byterũ Cardinãlẽ p̃misit: q; & canonicos regulares pulsos sæcularibus in ecclesiã lateranẽsem remisit: pulsos. n. a p̃s byteris sæcularibus fuerãt dũ cõtendit utri xpĩ corpus ferrẽt in celebritate eiusdẽ: dum Litaniã fiunt ac supplicatiões. Et de Gino Albanesi uiro in remilitari p̃stãti sumptũ suppliciũ: q̃a per eũ nõ stetit quo minus pax inter Alphũ sum & Eugeniũ inita turbaret. Afficit & capitali pœna Paulus Lamolara uir p̃stãtis animi inuictiq; roboris: cuius uirtus hoĩ magis astuto q̃ fortĩ suspecta erat. Rebus autẽ hoc mō cõpositis Eugenius Florẽtinis quouis mō frustra eũ retinere annixis Romã ueniẽs anno. M. cccc. xlii. xxviii. Septẽbris effusa obuiã urbana multitudine nullo nõ genere honoris adhibito ad portã Flãmĩniã noctu diuertit. Sequẽti uero die ad sanctũ Petrũ iturus paratis de more supplicatiõibus pontificio habitu per urbẽ incedẽs tumultuantẽ populũ intelligit ob duplicatũ tributũ: Vestigalq; nouũ uino ipositũ. Hanc ob rẽ factõ silẽtio audiẽtib; oĩbus exactiõẽ illã ut minus liberalẽ sustulit: quo factõ statim subclamatũ ab oĩbus est: uiuat Eugeniũ eũ antea clamassent moriant̃ noua uestigalia eorũq; inuẽtores. Post dies uero decẽ & nouẽ ad lateranũ p̃ficiscẽs. Cõciliũ generale eo loci se habitũ: oĩbus denũciat missis ad principes litteris & nunciis qbus ea de rẽ certiores fierent. Hac. n. oratiõẽ in firmari ac tolli oĩno cõciliũ Basillense uolebat. Rebus autẽ hoc mō Romã cõpositis iniuriarũ memor Picenĩnũ belli ducẽ in picentes quos Franciscus bello subegerat acciuit: qui Bononia abiẽs dum Perusium p̃ficiscit Tifernates Florẽtini populi socios ad defectionẽ cõpuli: Eugenio rem gratã facturũ Florentinis in fensio: q; Franciscũ pecuniã ad oppugnandũ retinendũq; Picẽnum semp iuissent. Alphonsus itẽ qui superiore anno Neapolim iã diũ obessam per cloacã ingressus pulso inde enato cõperat Picẽnini uirtute ac fama p̃motus: hoĩem nõ ducẽ solũ quẽ exercitui suo p̃ficeret deligit: uerũ et honoris gratia cum in adoptionem familiã argonẽsis recipit: qui statim acceptis ab Eugenio & Alphõso in sumptis belli pecuniis Picentes ingressus multa oppida frustra renitẽte Francisco Sfortia qui reliãt Cremona cum firmo prãsidio: eo profectus fuerat in deditionem ecclesiã redigit. Eodẽ fere tẽpore mortuo Ioanne Francisco Gõnzaga Veneti & Florentini de futuro solliciti Lodouicũ Ioãnis Frãiscĩ haredẽ & filium quem philippo si oporteret obiciant mercede conducunt. Quiescentib; autẽ in Cisalpina rebus. Hannibal Bentiuolus

Bentiuolus in arcē pelegrini oppidī iubente picēnino ob suspitionē coniurationis Hānibal aliquādiu asseruatus: deceptis custodibus Bononiā rediēs conuocato ad libertatē bētiuolus populo Franciscū picēninum Urbis præfectū cum præsidio cōprehendit: quo facto exules oēs tum suæ tum aduersæ factiōis: maxime uero Baptistā canedolum in patriam reuocat. Missi deinde sunt a Bononiensibus ad Venetos ad Florentinos legati societate & amicitiam petentes: qua quidē impetrata domū redeuntēs arcem quæ adhuc in præte hostiū erat cum sociorū copiis ad id missis capiunt ac captā statim diripiunt: Alouisiūq; Vermē ex agro Bononiēsi fugant. Tum uero Philippus ægreferens Bononienses cum Venetis: & Florētinis sentire: amicos quosdā Baptistæ subornat auxiliū eis pollicitus: ut Hānibalē e medio tollant: quo principes ipsi cum sua factiōe in ciuitate remaneant. Tum Bettotius cānedolus fraudi ac sceleri intentus Bononiēsem quendā subornat cui tum casu filius natus erat: ut Hānibalē in baptismo pueri cōpatrē sibi deligat: quo exorato dat operam: ut sequēti die infans ad sacerdotē deferat. Baptizato puero Hānibalē pater ad ædē sancti Ioannis Baptistæ cuius tum solēne erat inuitat. Obtēperat ēt in re p̄ditori Hānibal nullam fraudē subesse ratus: qui dum in uia esset a cōiuratis circūuentus occidit resistētib; aliquādiu duobus famulis caritate dñi uim ppulsare conātibus. At Bononiensis populus in dignitate rei motus sumptus ppere armis cānedolæ factionis principes obtrūcat: maxime uero Baptistam cuius cadauer & per urbē tractū & cū magna ignominia sepultū est. Accidit & tū Romæ scelus ingens: a suo. n. cubiculario Angelottus sancti Marci p̄sbyter Cardinalis & uita & fortunis quas tanta cū auiditate aggregauerat priuatur. Captus sceleratus ille ac uariis cruciatibus necatus quadrifariā diuidit ad quattuorq; urbis portas suspēdit. Veneti aut & Florentini ueritū ne Bononiā utriq; ciuitati in rebus bellicis per opportuna in manus Philippī ueniret eo statim cohortes aliquot mittūt quæ socios Bononienses iuuaret. Nō fefellerat hæc opinio Venetos: eo. n. Philippus rogantibus exulibus mittere Piceninum cū exercitu instituerat ni hoīem mors præripuisset. Mortuū ferūt dolore animi cū intellexisset Franciscū filiū quē in piceno cū exercitu reliquerat Cardinali Firmano legato: a Francisco Sfortia superatū. Sequenti tñ anno philippus haud aīo cōcidens Eugeniū ad repetendā bello Bononiā Adhortat militē ac ipensæ parat sem pollicitus: Quare p̄motus pontifex inito ēt cum Alphōso fœdere Sigismūdū malatestam cū magno equitatus in picentes cōtra Franciscū mittit: quo facilius distractis Florentinorū copiis Bononiā præmiū ad deditionē posset. Præmiserat iam philippus & Gulielmum Monferratū & Karolum Gonzagam cum magnis copiis qui agrū Bononiēsem hostiliter ingressi incursionibus longe ac late omnia uexabant. mori uero sociorū periculo Florentini Astorgium fauentinum cum equitibus mille & quingentis: cūq; peditibus ducentis mittunt qui Bononiensibus auxilio sit donec aliud a Venetis & Florentinis decerneret. Agebant hæc in Flāminia cum philippus præter opinionē omnium Franciscum piceninum ex picenis accitum cum magno exercitu Kal. maii in Cremonenses nil tale metuētes mittit: qui capitis passim rusticis tñ terroris urbē die noctu oppugnando ciuib; iniecit ut paulum a capiendā urbe abfuerit. Moritum Veneti ac Florentini Francisci ac communi periculo Cremonam & Bononiā eodem tempore tueri instituunt. Mittunt itaque Tibertum Brandolinum ducem impigerrimum qui cum populo Bononiēsi cumq; his quos Florentini auxilio miserant: in hostes tendens similitate & odio

Hannibal
occiditur

inter se certâtes (ad sanctū Ioānem oppidū ii confederant) pertracto in partes Bo
 noniensū pollicitationibus: & prohemis Gulielmo Monferrato ac Karolo haud
 magno negotio fuso & fugato oppida oīa & hostibus breui recepit. Pacata at hoc
 modo Bononia: auxiliares copiae Venetorū ac Florentinorū mandato biffariā di
 uisae pars: Francisco Sfortia qui usq; ad Urbini mœnia ab Eugenio & Alphōso ui
 pulsus fuerat: Pars Cremonēlibus grauiter a Francisco Picenino p̄siliis auxilio mis
 sa Veneti decernere apto Marte cū Philippo instituētes legatos qui ei bellū indī
 cant mittunt nī oppugnare Cremonā destiterit. Oratoribus p̄ internūcios r̄sum.
 Neq; n. alloqui hoīem faserat: eos alibi q̄ Mediolani tutiores fore. Quo responso
 cōmoti Veneti Michelleto cotignolae copiarū suarū duci imperant qui tū Brixiae
 erat: ut in agrū Cremonēsem quem Philippus magna ex parte occupauerat: cōse
 stum moueat & cū hoste ubicūq; eum nactus fuerit decernat. Is aut mādāta dīligē
 ter facturus traiecto olīo ad Casalemaius celeriter p̄ficiscit: hostēq; haud longe in
 insula padī munitissimo loco confidentē uado traiciēs castris exiit ac magnā uim
 equitū cœpit. Recuperatis deinde oppidis oībus liberataq; obsidiōe Cremona au
 cto ēt Lodouici Gonzagae copiis exercitus: qui Platynā & castella quaedā agri Cre
 monensis deditionē Venetorū redegerat. In gerrā ab duē mouentes nil p̄ter cremā
 citra abduā Philippo reliquere. Flumē deinde traiciētes Mediolanū usq; pueni
 unt incēdiis & rapinis oīa passim cōplentes. Dirrepto aut Briantiā mōte Breuiorq;
 capto: qua ponte abdua iungit Lecūlarii caput oppugnare adhorti acriter qui in
 praesidio erāt locū defendētibus cū integri fessus ac faucis nauibus submitti pos
 sent multis in ea oppugnationē desideratis equisq; ad extremā maciē inopia pabuli
 redactis tandē re infecta abiēre de Francisco Sfortia solliciti quē in partes philippi
 descēdere clā intellexerāt. Interim uero Alouisius Patavinus pōtificis legatus qui
 his præerat copiis quæ in Picētibz cōtra Franciscū Sfortiā dimicabant: cognita
 Italia ac Iacobi Gaiuani qui partim Philippi: partim Eugeniī stipēdiis militabant
 ad Franciscū trāitione: eos anteq; id fieret ad Rochā contrariā cōprehendi iubet
 & captos supplicio capitali affici. Vterq; n. mille & quingentis eq̄ibus præerat.
 Hac aut re p̄motus Franciscus Sfortia cū amplius sustinere hostes nō posset q̄ppe
 a multis simul oppugnatus & a nemine adiutus adhortante ad eā rem Eugenio &
 Alphonso qui rem Venetā augeri indignabant: omisso Piceno Philippi militiā se
 cutus eius copiis præficit. Interea uero Eugenius ne rem bellicā solū curare uide
 retur. Nicolaū Tolentināe ordinis sancti Augustini miraculis clarū in sanctos re
 ferens a sancto Petro cum oī clero supplicādo ad sanctū Augustinum p̄fectus so
 lēnio ipse celebrat astāte populo Romano Cardinaliūq; omnium cœtu. Præterea
 uero pulsus omnino e sancto Ioanne Laterano canonicis secularibus admissisq; tan
 tūmodo regularibus: & porticum illam extruxit: qua ab ecclesia ad sancta sancto
 rum: & claustrū ubi sacerdotes habitarent restituit: auxit & pictura templi a Mar
 tino antea inchoatā. Præterea uero sancti Syluestri mitrā Romā Auenione dela
 tam ipsemet e Vaticano ad Lateranū detulit magna cū ueneratione & litania sacer
 dotum oīum populiq; Romani. Verum cum Alphonso rex Tybur tam uenisset
 de ratione belli gerendī cum Eugenio collocuturus: eius ægritudinem intelligens
 aliquātulum substitit. Eugenio autē in animum uenerat Florentinos: qui hostem
 iuuērāt bello perseq; existimabat nāq; si suis li regis li Philippi copiis eos adoriret
 eam urbē in quas uellet partes facile adductum iri uerū interuentu mortis distur
 bata sunt

bata sunt oīa. moritur autē pontificatus sui anno decimo sexto: septimo Kal. Marcii Anno. M. ccccxi. Vir certe in uita uariis. Principio. n. pontificatus sui malis cōfiliis ductus diuina humanaq; oīa perturbauit. Nam & populū Romanū ad arma exciuit & concilio Basiliensi unā infinita mala orta sunt auctoritatē dedit approbatīs eorū per litteras apostolicas decretis. Verū postea ad seipsum rediens oīa prudenter ac cōstantissime egit. Vir aspectu insignis & ueneratione dignus: grauis indicēdo: potiusq; eloquens: modicæ litteraturæ: multæ cognitiōis historiæ p̄sertim Liberalis in oēs: tū uel maxime in litteratos quorū familiaritate delectatus est. Nā Leonardū Aretinū: Karolum Poggiū: Aurispam Trapezōtium blondum uiros doctissimos secretis suis admisit. Ad irā nō facile mouebatur ob iniurias illatas & maledicentiā hoīum aut minimos & dictēria scribentiū: Gymnasia autē oīum q̄ diligentissime fouit: maxime uero Romanū ad quod oē genus litteraturæ adhibuit. Religiosos mirū immodū dilexit: eosq; opibus & imunitatibus auxit: Bella autē ita amauit (qđ mirū in pōtifice uideri debet) ut ad ea q̄ scripsimus ab eo in Italia gesta: & Delphinū Karoli regis Frāciæ filiū cōpolita prius inter regē & ducē Burgūdiæ pace cū magno equatu in Basiliēses cōcitauerit polonū cuius īpetu discipatus ille cōuentus est & .v. Iadislāū Vngarorū regē cū Iuliano Cæsarino diacono cardinali in Thurcos miserit quorū de numero a triginta milia uno plio cæsa: inter Hadrianopolim & danubiū sunt: licet in tāta uictoria rex ipse cum Cardinali ab hostibus interfectus sit: cōstās præterea in pactis seruādis est habitus: nili qđ pollicitus fuisset quod reuocare q̄ p̄ficere satius ēēt. Splēdidus in uictu familiar: parcus in suo & auino ita alienus ut abstemius merito uocaret. Familia res habuit admodū paucos: sed uiros doctos & quorū opa in grauib; rebus uti posset: quosq; tanq̄ suæ modestiæ testes in cubiculū cenaturus admittere ac sciscitabat qđ in Vrbe fieret: qđ de pōtificatu suo sentirent hoīes ut errata sua uel suorū: siquid perperā factum esset emēdaret. Exornare autē ecclesiā dei edificiis & sacellis ē annexus ut ex capella pōtificia & aeneis sancti Petri ualuis appareret. Morit̄ autē ut dixi uir ingenio & rebus gestis insignis ætatis suæ anno sexagesimo quarto: Sepelliturq; in Basilica Petri sepulchro marmoreo his uersibus notato. Eugenius iacet his quartus cor nobile cuius. Testant̄ uita splēdida facta sua. Istius ante sacros se p̄buit alter ab ortu: Alter ab occasu cæsar uterq; pedes. Alter ut accipiat fidei documēta latine: Alter: ut aurato cingat honore caput. Quo ducē & Armenii graiorū exēpla secuti Romanā agnorūt æthiopesq; fidē. Inde lyriæ Arabes mūdique finibus indi Magna sed hæc alo: cuncta minora suo. Nam ualida sursum Theucros iam classe petebat. Dū petit ast illum sustulit atra dies. Qui sup̄ uanos tumuli contēpsit honores: Atq; hac impleta condite dixit humo. Sed non quem rubro decorauerat ille galero: Non hoc Franciscus stirps sua clara tulit. Suscepitq; memor meriti tā nobile quod nūc Ceteris tam præstans surgere iussit opus. Vacat tum sedes diebus. xii.

NICOLAUS V. PAPA CCXVI.

NICOLAUS quintus Thomas Sarzanus antea uocatus a Sarzana oppido luensis agri pontifex oīum cōsensu creatus pridie nonas Martias a. d. M. ccccxi. uir quidem modicis parentibus utpote matre Andreola patre Bartholomæo phisico natus: sed uirtute doctrina comitate: grā liberalitate: magnificētia tanto pontificatu dignus licet ipse deo modestus erat: tātō magistratu se indignum arbitraretur: rogauitq; cardinales oēs supplex etiam: ut ecclesiæ dei

maturius consulerent. Verum Tarentino cardinali eum adhortare ne cursum sancti spiritus impediret collū tāti oneri subiecit. Interrogatus (ut sit) Cardinalis portugalis e conclauī prodiens quē pontificē creassent. respondit nunc nos Nicolaum sed deus pontificē designauit. Sunt autē qui scribant Thomā pisī natū: Lucā educatū: Bononiā lras & bonas artes didicisse: maxime uero phiam & theologiā adiutus bñficiā sanctissimi uiri Nicolai Albergati cardinalis sanctæ Crucis adulescētis ingenio delectati. Hanc ob rem in pontificatu hoīs de se bene meriti nomē sumpsit. cum uero magistri nomē in Gymnasio consecutus esset acerrimis disputationibus probatus Cardinalē sanctæ Crucis secutus familiæ tantū uiri Oeconomus factus in numero scriptorū pœnitentiariæ primo refert: deinceps subdiaconatū pontificiū adeptus bene agēdū itaq; sine inuidia & æmulatione ducendo maiora mente concepit. Iam enim Eugenius cognita hoīs doctrina & integritate in illis potissimū disputationibus quæ cum Græcis Florentiæ & Ferarię sunt habitæ eū Cardinalem destinauerat: uerū ut id honestius fieri posset. Hoīem cū Ioāne caruagialla qui postea sancti Angeli Cardinalis est habitus: in Germaniā mittit ad tollendū Basiliense conciliū neutralitatēq;. (Neutrale. n. adeo Germani sunt dicti: qd̄ neq; Fœlicis neq; Eugenii dictis obtēperaret) quas ob res ecclesias dei multas & maximas calamitates incurrebat cū imutatione maiestatis pōtificiæ. Hac autē de re pluribus in cōuētibus apud Fœdericū Romanorū regē est deceptatū Aenea picolho mineo qui deinceps pōtifex fuit. quiq; tum regis lecretarius erat ad tantā rem itaq; necessariā longis orationibus oēs adhortare. Difficile quidem erat remouere Germanos ab opinioē sua falsa p̄ferim. Difficile itē uidebat̄ persuadere Eugenii oratoribus ut postulatis Germanorū obtēperarent. Tandem uero delinīta rōnibus nimia oratorū seueritate & castigatis Germanorū postulatis scilicet & neutralitatem rem quidē Romanæ sedī pernitiolissimā sustulerant: si stare pmissis Germani uoluissent. redētes itaq; ad Eugenium cum hac opinioē legati: Subclamatibus oībus Cardinales decernūtur eisq; Eugenius ad portā flāminiam galeros obuiā mittitur Urbē insigniores ingrederent. Vno itaq; eodēq; anno Thomas farzanus & epātū Bononiensem & Cardinalis dignitatē & pontificatū adeptus est: cū maxima totius cleri populiq; Romani lætitiā. licet dum adhuc in cōclauī Cardinales eēnt tumultuatū aliquatū sit. Stephāno porcario equite Romano uiro in dicēdo acerrimo & eleganti cūes suos in ecclesia Aræcēli congregatos ad capescēdā libertatē cohortantes: quod diceret parū quodq; oppidū mortuo loci domino de libertate uel saltem de moderāda regentium cupiditate uerba facere. Verū reclamāt archiepiscopo Beneuētano tum quidē uice cameratū ordine ipsa nil deliberatū est. Verū tūc Romani sunt Alphōsum regem qui Tybure substiterat. Mortuo Eugenio dubius animi retro ne cederet an Florentinos bello persequeret̄ quēadmodū antea cū Eugenio & Philippo instituerat. Hominem autē ita nutantē duo senenses qui cū libus discordiis aiebant: ad Hetruriæ imperium adiciere animū perpulere quod per facile esse consecuturus si Senas profectus eam ciuitatem sponte se se dedisset in potestatem suam rede gisse. Collaudauit Senenses rex: eiusq; ad sollicitandōs animos ciuium dimissis affuturū se in tēpore pollicetur. At Nicolaus pontifex pacis & quietis amator celebrata de more coronatione sua factisq; ingenti apparatu tantis quibus ipse pedes supplicabat Cardinalē Moriensem Ferrariam mittit componendæ pacis cōe domicilium: quo legati interueni & auctoritate ad pacem magis impellerent

impellerent partium al. Missi & eo ppere Alphonſi philippi Venetorū Florētino
 tumq; legati: qui poſt longam diſceptionem: hanc Philippo optionem dedere: ut
 uel inducias in quinquennium a Venetis Florentiniſq; acciperet utraq; parte poſſi
 dente q̄ tenebatur: uel pacem permurata Crema cum hiſ oppidiſ q̄ ultra abduam uel
 in ripa abduæ bello Veneti coepiſſent: Caſſano tm̄ in arbitrio pōtificiſ relicto qđ
 illi ex ſcedere debebat cui primo illatae eſſent iniuriæ. Hoc aut additū eſt quo pax
 diuturnior hēret. Miſſus aut ex legatiſ Philippi unus q̄ ei optiōem faceret: ut utrū
 mallet eligeret: hoſem pridie eiſ diei quo Mediolanū puenerat apoplexia mortu
 um intelligit. vi. idus Auguſti. M. cccc. xlvii. Tū Morienſiſ cognita Philippi morte **Philippi**
 legatos oēs ad ſe ppere uocat & nihilo legnuiſ q̄ ātea de pace agit. Interrogati Ve **morte**
 neti irent ne in eam ſuiam q̄ priuſ approbauerāt: rñdent Philippi morte eiſ rei niſ
 ſibi integrum relinqui: ad Senatū ea de re uelle pſcribere: tū demū facturoſ qđ a ci
 uitate mandaret. hac itaq; mora interpoſita: q̄ aderant legatū cognita Venetorū cu
 piditate: quod totiuſ Italię dñatum appeteret: ſoluto cōuentu domoſ quiq; ſuaſ re
 diere: Legato pontificiſ fruſtra eoſ ad cōcordiā reuocāte. Veneti at q̄ ad Soreſinā
 in agro Cremonēſi ſtatua hēbāt: qđ Cremonā tumultuātē adiuuātibuſ Guelphiſ
 in deditiōē poſſe recipi ſperabant cognita Philippi morte Laudā ppere mouent:
 qua recepta placentinoſ quoq; eadē: qua Laudenſeſ cōditiōē in fidē ſulcipiūt miſ
 ſiſ eo ac ppere quidē mille & quingentiſ eq̄tibuſ q̄ placētiniſ auxilio eſſent ſi qua
 niſ ingrueret. At uero franciſcuſ ſfortia q̄ tū ex piceno pulſuſ in Bononienſi agro
 conſedat: reſecturus exercitum diutino bello armiſ eq̄ſ uiſiſ exauſtum occupari
 oīa a Venetiſ ſoceri morte intelligēſ magniſ itineribuſ Cremonā pſciſcens a Me
 diolanēſibuſ ſtatim ſummo oīum cōſenſu exercituſ ac copiarū dux cōtra Venetoſ
 deligiſ: q̄ pado amne pōte cōiuncto caſtelliſq; ac machiniſ firmato quominuſ Ve
 neti Placentiā claſſe cōtenderēt: abduā amne ad Picigitonū traſicienſ non lōge ab
 hoſtibuſ ad camuragum cōſidentibuſ caſtra ponit: ubi parua qđā certamina ad tē
 tandā credo hoſtiū paciētiā ſunt cōmiſſa. Tū uero Papienſeſ ſumptiſ ob aduētū
 Franciſci paululū aiſ cū ab impio Mediolanēſium pp̄ uetuiſ inter eoſ odiū abhorre
 rēt: cūq; itē extrema queq; pati mallēt q̄ Venetiſ obtemperare q̄ eoſ ſocietate aſper
 nati eſſent: Urbē Franciſco dedunt pſfecto arcis nō abnuēte: quo additamēto ſforti
 aſ in ſubria dñatū ſtatim mēte cōcepit. Agebant hęc in ciſalpina gallia: cū Alphō
 ſuſ eodē tpe Nicolao pōtifice fruſtra reclamāte cū exercitu in ſenēſiū maritima de
 ſcēdeſ eoſq; liberratē ſubuertiſſet: ni Florētinuſ pp̄liſ cognita regiſ caliditate legatū
 Senaſ miſiſſet q̄ ciuitatē admoneret Alphōſum regnādi cupidū Senenſeſ bello nō
 minus q̄ Florētinoſ petere. Tū uero Senēſeſ cognito piculo: & ſi regni cōeatuſ nō
 negabāt nō tm̄ quēpiam ex regiſ militibuſ ingredi ſua mœnia deincepſ ſunt paſſi.
 Rex itaq; cognita Senēſiū diligētia in Volateranū & Piſanū agrū deſcendens mul
 ta caſtella p̄tīm ui coepit: maxime uero Caſtellionū piſcarie. Quę oppida florētini
 haud ita multo poſt recepere p̄ter caſtellionū Sigismūdo malateſta ducer: quē ātea
 alphōſi ſtipēdio cōductū ab eo ad ſe deſicere pecūiſ cōpulerāt. Nō deſiſtebat iteri
 Nicolauſ pōtifex nūc regē nūc Venetoſ adhortari: ut pacē q̄ bellū mallēt ſed ii fe
 rocia exultateſ bñ monēti nequaq; obtēperabāt. Hāc ob rē frāciſc' cōparato: iſgēti
 exercitu in quo robur Italicoſq; militū inerat Brachianis & Sfortianis militibuſ ſi
 mul iūctiſ ad placentiā firmo pſidio Venetorū munitā medio autūno caſtra locat
 partēq; muroſq; bōbardis demolituſ creſcēte pado: adeo ut galeōea (ita. n. nauca) ſu
 t

niales ad bellū aptas uocāt) moenibus appellarēt: terrestri ac nauali oppugnatione urbē capit ac diripit: Magna hęc Frācisī laus est hīta quod hieme tāta hymbriū inundatione: ut ægre in tabernaculis miles retētus sit tantā urbē uī coeperit. Nō destitit tñ Nicolaus pōtīfex de pace tū qdē mētionē facerē: istātibus ēt apud Venetos socios Florētīnis q̄ regis potētīā uererent: q̄ tū cū exercitū i heurruria erat. Vex ea de re nil actū est: q̄ laudā Veneti Mediolanēsis ac maxie petētibus redere graua rent. Nicolaus āt pōtīfex omīssa re toties frustra tētata ad rē diuinā aīum applicās ingētes supplicationes decernit ad placandā irā dei p̄candūq: ut pacē pp̄lo xp̄iano p̄staret: his litāis pōtīfex ip̄e cū oī clero a sancto petro usq; ad sanctū Marcum p̄fectus: est multā religionē & singularē pietatē p̄ferens. Verū neq; ita qdē exigenti bus id fortasse hoīum meritis dei ira placata est. Nam sequenti biennio adeo ubiq; fere peste laboratū est: ut pauci de multis sup̄fuerit qd̄ qdem malū & frequens ter remotus & ecclīpsis solis indicare uidebat. Minabant̄ ii quos p̄dicatores uulgo ap pellant futurā calamitatē. maxie uero Robertus ordinis sancti Francisci p̄fectus p̄ dicator insignis: q̄ concionibus suis adeo populū Ro. mouit: ut pueri passim foemi nāq; p urbē incederēt misericordiā deo exposcētes: Et ne qd mali in Italia deesset bella q̄ antea inchoata diximus adeo inualecebāt: ut sedari nullo modo posse uide rent. Nā frācisus Sfortia seq̄nti ætate expugnatis q̄busdā Venetoz; castellis i eo rū classē: qua Cremonēses uexabant cū terrestri naualiq; exercitū p̄fectus eā ce dere retro ad casale maius coegit: quo & hostē insecutus cū eius classē in naualia subductū bōbardis disīeceret ad tātā desperationem p̄fectū Venetū redexit: ut in cēsa classe q̄ tueri nō poterat effusa fuga in oppidū se receperit. Inde uero Fran cisus abiēs nō amplius de Cremona sollicitus sublata hostiū classe: in Gerrā abduē mouēs ad Carruagiū firmo hostiū p̄sidio munitū castra locat: mouēt & eo Veneti de existimatiōe sua actū putātes: si oppidū a Mediolanēsis occuparet: q̄ positus e regione hostiū circiter mille passus castris suis tēpori se affuturos si oppugnatione uexarent̄ oīdunt. Crebra quotidie cōmītebant̄ p̄lia ut pote ex tam p̄pinqs ca stris. Verū cū ad summā dimicationē uerum est in qua paludibus undiq; coarctata ad q̄ primæ Venetoz; acies retrusæ neq; cedere: ut in pugna facere plerumq; neces se est pp̄ subseq̄ntes neq; pugnare in tā angusto loco pp̄ instantes hostes Poterāt op pressæ pētus & obrītæ cecidissent nisi a nouissimo agmine fugiēdi initiū ortū fuisset. Tū uero Frācisus cedētē hostē insecutus & castris oppulentissimis eum exiit & equitū ac peditū circiter quinq; millia capit. Postea uero Frācisus Brachiāis eo inuito ad expugnādā laudā mādato Mediolanēsiū p̄ficiscētibus: cū reliquo exerci tu Brixiā mouēs urbē obsidiōe cixit. Hac uero calamitate p̄moti Veneti de se actū existimabāt nisi pacē cū frācisco cōponerēt: orta iā inter Frācisū & mediolanenses similitate q̄ his legibus cōposita est: ut sumptis in Mediolanenses armis q̄cqd ultra abduā padūue Frācisī: q̄cqd uero citra abduā caperet Venetoz; esset collocatis ei dē a Florētīnis ac Venetis singulis mensibus sedecī millibus numū aureoz; immis sisq; aliquot turmis auxilio donec Mediolāo potiret. Inīto itaq; hoc mō fœdere. al lectisq; ad se quos potuit copiaz; ducibus pollicitatiōibus & p̄miis in mediolanēses cōuersus oēs fere eoz; ciuitates in deditionē recepit: quo qdem successu p̄moti Ve neti lōge aliter euenire Frācisco cernētes: q̄ arbitrati fuerāt accepta ex fœdere Cre ma reuocatisq; militibus suis fœdus cū Mediolanēsis inēūt Frācisī potētiam re formidantes si Mediolano potiret. Frācisus āt simulata cū Venetis beniuolentia priuataq;

priuataq; magis Cosmi medicis q̄ publica Florētini ppli pecunia adiutus post acce-
 ptas multas illatasq; clades post lōgā & grauē oppugnationē: ut pote media hieme
 post defectionē & trāitionē militū ad hostes. Aduersante etiā Alphōlo q̄ Mediola-
 nū iure hāreditario deberi sibi dicebat: ob eamq; rē Lodouicū gōzagā mercede cō-
 duxerat: & Bononiēses miserat quo suis tutius ī Cisalpinā trāsire liceret Mediolāo Mediola
 eadē potif Anno. M. cccc. xlix. Iuuabāt q̄dem Mediolanēses Venetī īmissio cū exer-
 citu suo Sigismūdo malatesta: q̄ se Picēnino auspiciis Mediolanēsiū militātī cōiun-
 geret: sed pnegligēter: ut eneētī fame ciuitatē Venetis potiusq; Frāncisco cōmitterēt. no tandē
potitur
 Quare lōge aliter euenire cernētes q̄ putarāt: cū Alphōlo agūt q̄ Franciscū īnīmi-
 co & hostili aīo psequēbat īnīto prius scēderet: ut hō dñandī cupidus priusq; īuale-
 sceret: ducatu Mediolanēsis pelleret. Inuitant & Florentinos ad eā rem. Verū cū ī-
 nunq; se aduerfuros Frāncisco dicerēt: eorū mercatores ab urbibus suis Venetī pel-
 lūt: idēq; ut Alphōlus faceret eadē ēt īpetrarunt. Nicolaus at pōtifex totā Italiā ad
 arma cōcitari cernēs auctoritatē suā sēpius interposuit quo pax componeret: ut se
 quētī anno libere oībus ex tota Europa ad Iubileū uenire liceret. Instabat. n. quin-
 quagesimus annus quo Iubileus de more īdicebat. Cardinales p̄terea sex creauit
 quorū de nūero fuere Latinus Vrlinus & frater ipsius pōtificis uterinus tñ Philip-
 pus tituli sanctī Laurēti ī Lucina p̄sbyter Cardinalis & uir certe bonus ingeniq;
 liberalis. Interim uero Foedericus impator īstātē pōtifex: Foelicē cōpulit ut se pō-
 tificatu abdicaret: q̄ cerneret tātā seditionē & tā diuturnā ecclīę R. o. pñtiosam ēē. Foelix re-
nunciauit
 Vfus tñ hac benignitate erga Amadeū Nicolaus estrad hoīem nāq; galatū Gardi-
 nalatus misit eundēq; legatū Germaniā fecit ne oīno sine dignitate uiueret. Vene-
 re & ī arbitriū pōtificis Cardinales illi quos Amadeus creauerat: Hāc uero cōcor-
 dia adeo letatus est: nō mō clerus oīs: uerū & populus R. omāus: ut ī sequētī nocte
 eius diei quo hāc audita sunt. M. cccc. xlix. xxiii. Aprilis cū saculis p urbē ī equis
 īciderēt clamātes uiuat Nicolaus. Pōtifex aut ne īngratus erga deū tātī bñficii ui-
 deret: supplicationes admodū celebres cum populo & clero ī uaticano hūit. Idē
 fecere & reliq; Italiā populi tā pñtiosa seditione liberatā ecclīā dei cernētes: Tā
 p̄terea fuit pōtificis auctoritas & grā: ut aīos principū ad bellū iā cōcitatos aliq;
 diu rēpserit. Instigabāt namq; Venetos ad id bellū & Iacobus picēninus: & Sigis-
 mūdus Malatesta & Karolus Gonzaga acerrimi ipsius Francisci Sfortiā hostes &
 īnīmici: Pellexerāt ēt ī societate suā Venetī Sabaudię Ducē marchionē Mōtisfer-
 rati ac corregii dños. Bononiēsesq; & Perusinos reclamāte pōtifice & mināte ne id
 facerēt cōcitare sed frustra conati sunt pacti cū Alphōlo: ut dū ipsi Frānciscū adori-
 rent Florētinos bello destineret. at frānciscus Florētinoz amicitia ac potētia fretus:
 assumptoq; ī societate belli Lodouico Gonzaga principe Mantuano ad bellum se
 constanti aīo parabat. Hinc ortæ sunt inter Karolum & Lodouicū graues īnīmicia
 tiaz qd̄ eius īnīmicitiā sequeret quē ipse hostem hēret: quodq; oppida sua occupas-
 set q̄ ei pater ex testamēto reliquerat. Nā Lodouicus fratris ī carcerē coniecti uas
 factus cū spopōdisset octoginta milia numū auri quo frater liberaret uertissetq; so-
 lum Karolus cū Franciscus aut numos aut oppida peteret maluit numos p̄soluere
 & oppida retinere: q̄ tā uicina & ppīnqua loca dimittere. Hāc itaq; ob rē Karolus
 fratrē calūniabat: ut raptorē & alieni appetentissimum nō mō apud Venetos quo-
 rum partes seq̄bat: uerum ēt ab Impatore ius suum repetere. Iā attigerat annus Iu-
 bileus cum subito tanta multitudo R. o. uenit quanta nunq; antea Vnde cū semel e-

Vaticano uisa saluatoris Imagine ad urbē redirent facta obuiā multa q̄dam Petri barbi cardinalis sancti Marci cū neq; uenientes: neq; redeūtes ob insequēte multitudine cedere possent: cadente uno atq; altero super mulam illā iam a multitudine opp̄ssam ad ducenta hominum corpora & equos tres obtrita & suffocata in p̄te Hadriani cōstat. Multi ēt a lateribus p̄cis in flamen cadentes in undis p̄iere: Sepulta in sancto Celso ad cētū & .xxx. sex cōstat reliqua uero ad cāpū sanctū delata sunt. Hanc ob rem Nicolaus pontifex uices eorū q; mortui fuerant dolēs casulas: quādam angustiorē uiam ad pontē facientes oīno sustulit: totūq; fere annū illū in celebratibus cōsumpsit. Stationes ipsemet quotidie inuisens cū Cardinaliū cōctu. Cauit ēt q̄ diligentissime ne habūdāte tāta multitudine cōeatus & oīa ad uictū nece flarā in Urbē desissent. Curauit itē execratiōibus & satellitibus ne crassatores in pegrinos ad urbē accedētes sceuirent. Sequenti uero anno q; uenturū ad urbē Federicū imperatorē intellexerat: tū ut coronā impiī acciperet: tum ut Leonoram regis lusitanie filiā Alphonsi nepotē in uxore duceret: portas urbis ac turre: capitoliū arcem sancti Angeli muris firmissimis munire cōcepit: ueritus credo ne aduētātē impatori noui aliqd & ab eo & pp̄lo R.o. oriret. Erat. n. natura formidolosus hāc ob rē milites oēs suos cum collecticiis copiis R.o. acciuit. Ad deliniēdos uero multitudinis aīos tresdecim in mareschalcos q; tresdecim regiōibus urbis p̄essent delegit: eis dēq; tresdecim uestes coccineas dono dedit. Impator itaq; p̄deuntibus obuiam tresdecim Cardinalibus oīq; urbis magistraturac honorato quoq; p̄ portā castelli īgressus & ad scalam sancti Petri pueniens obuiū hūit p̄tificē: a quo una cū Leonora uxore q; senis offenderat iā ex hispania auētā in tēplum Petri introducit. M.cccclii. diē. ix. Martii. Vnde facta orōne digressi in aedibus illis diuertere: q̄ ad ipsos sancti Petri gradus adhuc uisunt meliorē formam q̄ antea hñtes: R.o. Cardinalis constantiensis impensa. P̄t̄ifex at̄ seq̄ntibus diebus in sancto Petro missam celebravit: Benedixitq; impatori & impatrici: ut in nuptiis fieri cōsueuit ante q̄ sp̄sus cū noua nupta coheat. Eosq; deinceps eodē in loco. xviii. eiusdē mēlis impatoria corona donauit. Dū uero impator: ut sit ad sanctū Ioānē coronatus p̄ficiscit̄ plerosq; auratos equites ponte Hadriani creauit. Abiens deinde Neapolim cū uxore uisendi Alphonsi regis cā a quo sumptuosa ac magnifica impēla cū tāto cōitatu ē habitus rursū ad urbē mari rediēs iter in patriā statim arripuit: q; intellexerat quosdā principes res nouas in Germāia & Vngaria moliri ob regē Ladislaū adolescentē & regiū quem impator secum ducebat. hōiem aut̄ abeūtem duo Cardinales ad quinquaginta milia passuū comitati sunt: Bononiensis ipsius pontificis frater: & Caruagialla sancti Angeli Cardinalis. Abeunte autem imperatore Veneti comparato īgētī exercitū Cremonensem agrum īgressi omnia prius longe ac late populati Soncinum atq; oppida uicina oppugnare sunt adhorti quē in potestatem eorū haud ita multo post uenere captis ibi aliquot equitū turmis: quod serius q̄ decebat Franciscus exercitū comparauerat. Verum postea supueniēte Lodouico Gōzaga amico & bellī socio in agrum Brixianū mouēs eo Venetos redegit: ut paludes egredi nunq̄ sint ausi & aperto Marte collatis signis secū decernere. Protrahi rē uolebāt in mora spem omnem uictoriæ reponentes: quod existimabāt Franciscum propter inopiam ærarii impensæ bellicæ haud diu suffecturum. Simul etiam sperabāt Mediolanēses ex tortæ quondam libertatis memores Francisco tāto bello implicito aliquid noui ad excutiendum seruitutis iugum molituros. At Ferdinandus patris Alphonsi iussu:

cum equitū

cum equitum circiter octo peditum quattuor millibus in heturiam cōtra Florentinos mouens. cum Cortonā ad defectionem tentasset Foianū Aretini agri oppidū quadraginta dierū oppugnatione multis utrinq; desideratis capit. Inde uero abiens ac p Senensem agrum iter faciens cū castellanā frustra oppugnare tētasset in maritima Senensium hiematum descendit captis in itinere quibusdam Volateranorū castellis. Obseruabat hominem cōtinuo Sigismundus Malatesta Florentini exercitus Dux occasionem bene gerendæ rei captaturus. Florentini autem cum pollentes Alphōsi ac Venetorum opes terra mariq; reformidarent ad externa auxilia cōfugere instituunt Francisco id approbante: missus itaq; in Galliā Angelus acciocolus equestris ordinis Florentinus orator ad regē Franciæ: cōmemorata Florētinarū in regiam domū beniuolētiā: hominē eo ppulit: ut & Duci Sabaudiz & Alobrogis imperaret: q; iam in Frāciscum arma sumpserāt ne Frāciscū florentini populi socium & amicum dicto aut facto laderēt: affirmās se illi hostem futurum qui secus fecisset. Et renatum impulit pecunias ei ac militem pollicitus regnum Neapolitanum unde fuerat: ab Alphonso pulsus repetere maxime uero quod rex Florentinorū bello tum destineret. Hac autem legatione Florentinorū ac Frācisci res adeo secundæ sunt factæ: ut Veneti pacem deinde haud quāq; sint aspernati: suis p̄sertim nō longe a Godio eorū copiis quas in Mantuanū principē Karolo Gonzaga ducemiserant. Ne ipse una cū Tiberio Brādolino ad Franciscū Sfortiam cuius auspiciis militabant proficiscerent cōiunctisq; copiis maiore exercitū quem gentilis ductabat adorirent: & fundarent. Venerat namq; supiore anno ad exercitus carnagiallasancti Angelī cardinalis Nicolai noīe pacē inter cōcertantes cōpositurusq; re infecta abiens deum hoīesq; testatus est p Nicolāū pontificē nō stare: quo minus pace inter Italos cōposita bellum cōmuni oīum xpīanorū cōsensu in Thurchos decerneret: quos iam parare arma contra constantinopolitanos senserat & ob eā rē Cardinale Rutenū patriā Constantinopolitanū eo miserat q; impatori & ciuib; auxiliū polliceret si ad catholicā fidem: ut in Florentino cōcilio pmiserant reddere uoluissent. Interim uero Renatus recupandī regnī Neapolitāi cupidus ad q̄ rem Frāciscus ac florentini copias: & opes pollicebant: si alpestransmittens contra Venetos exercitū mouisset: frustra tētato: cum duobus millibus equitum p Alobrogos itinere quos nunc Sabaudientes uocāt: astaretq; in ea re pene consumpta: Sauonā alio itinere atq; inde ad Franciscum peruenit: qui accessu tāti regis: & nō paruis copiis atq; animo auctus hostem pavidum & certamē detrectātem mouere castra ad mōtana Brixie coegit. Inde uero exercitū circūferēs ex Brixianis: & bergomatibus ad quadraginta oppida partim ui partim deditione cōepit. Supueniēte deinde hieme: cum in hiberna undiq; itum esset: Renatus relicto in Italia apud florentinos filio male in eos & Franciscū animatus in Galliā rediit. Verum frigescētib; una cum hieme iam omnium animis: exaustisq; item assidua bellorum impensa populorum ac principem ærariis de pace iam antea a Nicolao pontifice tētata mentio fieri cōcepta est: ad quā Veneti & Florentini militarem licentiā perosi summo ferebantur studio. Sed Nicolaus pōtifex cōiuratione Stephani porcarī equitis Romani tum deprehensa rem inchoatam omittens ad sedandum intestinum bellum animū adiecit. Stephanus enim maioris animi q̄ potētiz uir quidem in dicendo materna lingua eloquentissimus multa liberandæ patriæ inducia p̄ferens: ut in principio diximus Bononiā a pontifice relegat hac cōditione: ut in singulis quibulq; diebus

Niceno gubernatori urbis sese offeret: quæ simulata ægritudine decipiens Romam admonitibus cōiuratis propere rediit. Hac mente cū Urbem attigisset sumptis armis populum ad libertatem conuocando pontificē & cardinales caperet. Verum dum festus lōgitudine itineris & diutina uigilia aliquantulum quiesceret (aliquot enim noctes insomnes duxerat) Detegēde rei tempus & occasionem dat. Cognita hominis audacia pontifex senatorum Iacobum lauagnolum Veronensem ciuem & Vicecamerarium cum armato milite domum eius statim mittit: ut captū in carcerem perducerent. Is autē aduentare armatos intelligens ad sororem confugit: relicto domi Baptista sarracum aliquot seruis homine quidem impigerrimo: & audacissimo qui domo cum lociis erumpēs incolumis aufugit. Cognita deinde Stephani perindices fuga hominem apud sororem in capsa delitescētem capiunt: & captā ac seriem coniurationis falsum ad muros arcis sancti Angeli suspendunt. Eodem quoque supplicio afficitur in capitolio Angelus massa cum filio ac socio Sano: lecta prius euidentibus omnibus coniurationis serie. M.ccccliii.v. Idus Ianuarii. persecutus deinde reliquos cōiuratos: omnes oppressit maxime uero Frānciscum cognomento Gabadeum & Petrum Monterotundum & Baptistam Sarram a Venetis ad suppliciū deditū: Eo.n. confugerat: post patefactam cōiurationē. Nicolaus autem qui hactenus Romanos omni genere officii & liberalitatis iuuerat: quique liberior quā nullus antea pontifex incedere per urbē cōsueuerat: sibi ipsi deinceps cauens morosior cum in omnes tum uel maxime in Romanos factus est. Accedētes enim alloquendi causa non ita facile admittebat. Accessit & podagra qua tum maxime laborabat. Sed nil fuit quod æquæ hoīem cruciauerit: quā ubi audiuit Cōstantinopolim & Peram eodem impetu a Thurco captam: obtrūcatumque cum multis hominum millibus Constantinopolim imperatorem. Captum quoque arbitrabatur & necatum Cardinalem Rutenum: quem eo (ut dixi) miserat: sed is mutata ueste incolumis abiit. Ipsi tamen pontifici in animo fuit classe & milite Constantinopolitanos itiuare quemadmodum eius litteræ ad imperatorem scriptæ indicant quibus & Græcorum a catholica fide defectionem & simulatum in gratiam cum latinis reditum in calamitatibus increpat. Verum adeo repente urbs illa capta est: ut uix de mittendo auxilio cogitare licuerit. Præterea uero nequid deesset quod hominem cruciaret: Gomes Auerfus in iussu suo Nurlinos bello aggredit a Spoletinis mercede conductus. Ii enim populi de finibus inter se certabant. Hanc ob rem Angelum cognomento Ronconem cum militibus ecclesiasticis mittit: qui comiti iter intercluderet: quo minus ad oppida sua reuerteret. At uero cum intellexisset per angelum stetisse: quo minus redeuntem comitem milites caperent hominem ad se uocatū: in arce Hadriani capitali supplicio afficit: tertia noctis hora. Sunt autē qui scribant Nicolaum eius rei mirifice poenituisse: quæ ira percitus mandauerat adeo accurate præfectus arcis ægisset. At Veneti frustra de pace mentionem fieri cernētes cum eam rem sæpius tentassent. Veritine tanta res persuasum Lodouici Gonzagæ a Francisco intermitteretur: Iacobum Picéninum copiarum suarum ducem cū magna equitatus parte ad Voltam celerrime mittunt: qua capta re rursus in Godium Angelo comitis non sine aliquo Lodouici incommodo: qui tum ibi ægrota- bat: hominem in hiberna reuocant. existimantes iam satis motum ad petendam pacem Lodouicum esse. Interim uero Simonetus ordinis Eremitarum ultro citroque comeans: cum nunc Venetos: nunc Franciscum ad concordiam pluribus uerbis adhortatus

bis adhortatus esset: eos tandem perpulit: ut pacē in itis foederibus firmarent: quae
 omnia consensu quinto idus Aprilis publice p̄cones enūciata est. M. ecccliii.
 his foederibus ut quae cuiusq; ante id bellum fuissent redderentur: pr̄ter Gerrā ab
 duā q̄ Franciscus de Venetis & Castillionum p̄scharia: quod Alphōsus de Florē
 tinis coeperat. Hoc uero quo firmitus haberet: ut ne Alphōsus dignitatis regiae ha
 bitū fuisse rōne dignosceret: ad hominē mittēdos legatos: principes ac ciuitates cē
 sure: quo cū undiq; conuenissent: cumq; Dominicus capranicus Cardinalis sanctae
 crucis ac maior penitentiarius uir magnae prudentiae & auctoritatis: legatus a pō
 tifice missus hortando: monendo pacis cōcordiae sequestrum se fore ostenderet: ita
 ad foedus post longas disceptationes tandem uentum est: ut q̄ Venetiae Frānciscus Pacem in
 pacem cōposuissent eadem firma & stabilis ab omnibus haberet: utq; si quae prius ter Vene
 cipes dissensio discordiae inter eos orta esset: eis tollendae ius potestatemq; pon
 tificis haberet: utq; q̄ arma alteri intulisset: cognita pōtifice cā is statim cōmunis om
 nium hostis haberet. Data itaq; publica p̄ oēs fidei iurandoq; adhibito foedus
 deniq; Neapoli firmatū anno fere post superiorem pacem: qua nulla memoria patrū
 nostrorum maiora aut firmior est habita. Oēs enim p̄ter Genuenses in eandē insam
 ueneret: quibus cū Alphonso ex gente Catalonica nequaq; conueniebat ob tributū
 p̄missum nec reditum: ut Alphōsus dicebat. relictum est etiā legatorū negligentia
 uel industria (ut quidā uolūt) ansa quaedam ad bellū: qua Alphonsus postea Sigis
 mundum malae tam bello p̄secutus est: q̄ receptis antea a se mercedis noīe pecu
 niis transiione facta cū Florētinis hostibus suis contra se militasset. Nicolaus autē
 pōtēx siue tedio animi: quo maxime cruciabat post captā Cōstantinopolim siue Constanti
 febrī & podagra qua potissimum uexabat: pōtificatus sui anno octauo morit. M. nopolim
 eccclv. Sepellit q̄ in basilica Petri honorificētissima pōpa cuius in sepulchro hoc Captam
 Epitaphiū merito inscriptū est. Hic sita sunt Quīti Nicolai Antistitis ossa: Aurea epitaphiū
 q̄ dederat saecula Roma tibi. Cōsilio illustris: uirtute illustrior oī: Excoluit doctos Nicolai
 doctior ipse uiros. Abstulit errorē quo scīma infecerat orbē. Restituit mores mō
 nia rēpla domos. Tū Bernardio statuit sua sacra Senēsi. Sancta iubilei tpa dū cele
 brat. Cixit honorē caput Foederici cōiugis aureo. Res Italas icto foedere cōposuit.
 Atticae Romanae cōplura uolumina ligat: Prodidit: eni tumulo fundite thura sacro.
 Laudat qdē eius liberalitas: q̄ in oēs usus est maxie erga litteratos: quos & pecūia
 & officiis curialibus: & bñficiis mirifice iuuat. Eos. n. p̄miis nūc ad lectiones publi
 cas nūc ad cōponendū de integro aliqui: nūc aduertēdos Grācos auctores in latinū
 ita ppulit: ut litterae grācae & latināe quae sexcentis iā antea annis in situ & tenebris
 facuerant: tū demū splēdorē aliquē adepte sint. Misit uiros litteratos & per oēm Eu
 ropā: quosq; industria liberi conquirent: q̄ maiorē negligentia: & Barbarosq; rapi
 nis iā perierāt. Nam & poggius Quintilianū tū inuenit: & Enoch Asculanus Mar
 cū cōelum Appiciū & pōponiū Porphyriōnem in horatii opera scriptorē ægre
 gium. Aedificauit p̄terea magnifice & splendide: tum in Vrbe tum in uaticano: In
 urbe aedes pontificias apud sanctam Mariā p̄sepe. Restituit & templum sancti Ste
 phani in celio mōtera fundamentis uero erexit sancti Theodori templum inter pa
 latinum & capitolinum montē in plano situm pantheō quoq; in medio urbis posi
 tum templum uetustissimum. M. Agrippe opus plumbeo restituit. In uaticano autē
 & pontificias aedes sumptuosis operis in hac formā: quā nunc cernimus redegit: &
 muros V aticanū p̄altos & latos inchoauit: iactis insanis fundamentis ad turres: &

maiorē molem super ædificandā: quibus coherceri hostes possent: ne ædes pōtificiæ & beati Petri tēplum (ut antea sæpe factum est) dirriperent: Inchoauit p̄terea ad caput templi Beati Petri amplam testudinē: quā uulgo tribunam uocāt: quo tēplū ipsum augustius & hominū magis capax esset. Pontem quoq; miluium restituit: & ædes egregias ad balnea Viterbiana ædificauit. Iunxit & multos pecunia qui in urbe ædificabant eius etiā mandato uici urbis fere oēs strati sunt. Elemosinas quoq; multas in pauperes erogauit: maxie uero in nobiles ad inopiā ob uarios rerum humanarum casus redactos. Virgines inopes sua pecunia & munificētia maritis collocauit. Legatos aliū de ueniētes munifice super suscipit: nullo non genere honoris & liberalitatis adhibito. Facilis ad iram fuit: ne mētiar q̄ppe qui bilosus erat: facilius etiā rediit ad beniuolētiā hoc est quod aniam malis uolis dedit ad carpēdū hominem de deo & hoībus optimē meritum. Auaritiæ autem adeo expers fuit: ut neq; officium ullum uendiderit unq; neq; beneficium simoniaca prauitate ductus ulli collocauerit. Grāt̄ erga de se & ecclesiā dei meritos: Amātor iusticiæ: pacis auctor & conseruator: clemens in delinquentes: Cerimoniarum diligētissimus obseruator: nihil quod ad diuinū cultum p̄tineret. omittens. Extant adhuc uasa aurea: & argentea: extant cruces gemmis ornate: extant & sacerdotales uestes auro & margaritis insignite: extāt peripetasmata & Aulea auro & argēto itertexta: extāt & mitra pontificia: quæ hoīs munificentiam nobis ostendunt. Omitto tot libros sacros. suo iussu descriptos: auro & argento redimitos. licet inspicere bibliothecam pontificiam sua industria & munificētia mirifice auctam. Religiosos (ut uernaculo uocabulo utar) ita amauit ut eos & mira beneficētia & ecclesiasticis beneficiis iuauerit. Beatū quoq; Bernardinū Senensem ordinis minorū in sanctos retulit: q̄ prædicando: docendo: monēdo: castigando etiam factiones Italiæ Guelpham scilicet & Gibellinam magna ex parte extinxerit: & xp̄ianis hoībus bene beatæq; uiuēdi uia ostenderit: Cuius corpus nunc etiam Aquilæ magna cum ueneratione inuisitur.

CALISTVS .III. PAPA CCXVII.

CALISTVS tertius Alphōsus cognomēto: Boria antea uocatus: natione hispanus patria Satiuensis Valētinæ diocesis: patre Ioāne: m̄re Frāciā lca generosis parētib; natus: ac libere educatus: Cardinalium suffragiis pōtifex creat. vi. idus Aprilis. M. cccclv. Is. n. q̄rtūdecimū natus annū post priā lra rū eruditēta ad Ileridēse gymnasiū missus t̄m studio & diligētia profecit: ut breui doct̄or in utroq; iure factus ac ut ipse aliis & p̄docte deinceps legerit. hāc ob rē petrus luna (quē Benedictū decimūtertius appellarunt) p̄prio motu nemine rogāte canonicatū Ileridēsis ecclesiæ ei cōtulit. Vex cū iā eius doctrina oībus nōra eēt ad Alphonsum Aragonū regē p̄fectus: eius consilio & secretis statim adhibet. Cū aut̄ a Martino pōtifice ecclesiæ Maioricensis gubernator factus eēt: persuaderētq; amici: ut ecclesiā ipsam in titulū acciperet: facturū se id renuic: q̄ diceret se expectare ep̄atū Valētinū: quē haud ita multo post suo merito cōsecutus ē. Cū. n. Mortuo Benedicto. xiii. duo illi Anticardinales: de quibus in Martino mētionē facimus: Egidīū quēdam Barchinonēsem canonicū in locū demortui Panischolæ pōtifecē creati sent: quē Clemētē octauū appellabant: eo statim missus ab Alphōso rege: qui iam cū Martino pōtifice in grām redierat. Alphōsus Boria est. nō sine magno sui ac cōmitum discrimine: adeo locus ille Panischolæ tyrannice custodiebat: ab his potissimū quorū maxie intererat discordias alere. Qui Alphōsus adeo rōnibus & aucto-
ritate,

nitate Egidium ipm ad sanitatem deduxit: ut postea supueniente Petro fuso Marti-
 nilegato pontificio noie se abdicauerit in potestateq; potificis deuenerit. Hanc ob-
 rem Martinus & Egidium maiorem: & Alphosum Boria Valentinum epm creauit. Or-
 to deinde bello inter Alphosum aragonia: & Ioannem castella: reges solus Alphon-
 sus Boria delectus est: q; ad pacem & concordiam reges adhortaret: quam septennio post
 inchoatum bellum tanta cum diligentia composuit: contracta etiam inter eos affinitate.
 ut hodie quo illius foederis pacta seruent. Vex cum postea inualecente Basiliensi
 consilio rex Alphonsus qui tum in regno Neapolitano bellum gerebat rogaret: ut
 aliquem ex suis eo mitteret: Alphoso Boria id negotium demandauit: q; agrefere-
 rem tam pmitiosi exempli sibi committi: cum regina agit Alphosi uxore: ut in Italia ad re-
 gem proficisceret: cum Ferdinando regis filio: eumq; adhortaret: ut tandem post multos
 labores: & tot pericula adit in quibus tum et frequenter uersabat in patriam rediret.
 Rex autem se id factum abnuens: horem ad Eugenium misit: q; tum Florentia: erat quo-
 eum de pace ageret. Vix ille scilicet. n. Eugenii noie regnum Neapolitanum armato mi-
 lite ingressus: longe ac late oia populabat: prohibiturus quo minus rex Neapoli quan-
 tum oppugnabat potiret. Cum autem in longum respiraheret: Eugenioq; in mentem
 uenisset uiginti Cardinales creare: Valentinum epm horum in numerum retulerat.
 Quam quidem dignitatem constantissime tenuit: q; diceret id sibi nequaquam integrum esse:
 ne praesertim de qua uenerat infecta. Redeunte deinde Roma Eugenio: cum patri-
 archa Aquileiensi. Tarracina ad regem missus pacem inter potificem & regem co-
 posuisset: foederaq; misisset: quibus Valentinus eps super interfuit: auctoritatemq; suam
 interposuit: & diligentiam: adeo a pontifice diligi coeptus est: ut eam breui Cardina-
 lem creauerit tituli sancto: quattuor coronato: Romaq; ad se accersierit. Non mi-
 nore modestia in cardinalatu utens q; antea in epatu fecerat: ab omni populi & inani glo-
 ria alienus super fuit. Indicendis autem in senatu sententiis ita grauis habebat: ut nihil
 unquam per adulationem & gratiam locutus sit. Mortuo deinde Eugenio: successoris Nicolo-
 lai potifice. Alphosus Boria (ut dixi) in aedibus sancti Petri potifex creatus: Calis-
 ti nomen de more suscipiens: bellum Thurcis statim indixit. Id se ante potificatum uo-
 misse ostendens: suo chirographo is uerbis scripto. quod in libro quodam suo extabat.
 Ego Calistus potifex deo omnipotenti uoueo & sanctae indiuiduae trinitati me bel-
 lo maledictis interdicitis execrationibus: & demum quibuscumque rebus potero Thurcos
 christianis nois hostes sceuissimos plecturum. Admirati sunt omnesq; aderantq; potificatus
 nomen sibi desumpsisset ante adeptam dignitatem: quodq; homo senex: ac fere decrepitus
 tam animi haberet. Ut autem quod promiserat: ipsa prestare posset: predicatorum per totam Eu-
 ropam statim misit: q; omnes christianos in Thurcos alarent: quicquid facultatum aliquid & opum
 suarum ad tantam expeditionem conferrent. Ex his autem facultatibus ad sexdecim triremes
 Romae aedificatas in hostem misit patriarcha Agleiensi praefecto: qui triennio mariti-
 ma hostium Asianorum uexauit: insulas quasdam cepit: ac magnas calamitates hostibus
 intulit. Alphosus autem rex & Burgundiae dux crucis signum suscipientes: uturos se quoque
 in hostem profitebantur: uel armatos milites eo missuros. Verum cum res uno impetu mo-
 ta est: ita etiam facile resedit: principibus ipsis ob uoluntatem rem tantam & magnam
 gloriam parituram omittentibus. At uero dum potifex ipse de more in basilica lateranen-
 si coronaretur: duo milites quorum alter sub comite auerso: alter sub Neapolione Vrisi-
 no diuersas partium ducibus militabat: de adolescente armigero contententes: ita se
 mutuis uulneribus consecere: ut uterque statim perierit. Hanc ob rem Neapolio factio

nem Vrsinā ad arma cōuocans: & des ubi comes auersus diuertere cōsueuerat dīm
pūtraberat tum Comes: Ad lateranū itaq; iturus Neapolio: ut comitē adoriretur
aggre a latino fratre: & a Camerario pōtificis retētus est. Nō poterat certe sine ma
gna urbis calamitate eo p̄ficisci Neapolio: cū tota Colūnenfū factio: q̄ comitī fa
uebat: iā in armis eēt. Miserat & ad utrūq; pōtifex Ioānē Barūcelhū: & Lelū de Val
le: aduocatos cōcistoriales: qui pacē inter eos cōponerent: atq; hoc mō auctorita
te pōtificis sedata sunt oīa: nō tū uetus similtas inter eos sublata est bello: n. septius
inter se cōcertarūt cū magno suorū incōmodo. Pontifex autē ad trāsīgenda negocia
pōtificia aīam adiiciens beati Vincentii hispani ordinis p̄dicatōis & beati Edmū
di anglici memor: eos in sanctos rettulit. Ob eāq; rē supplicatiōibus deo grās egits
ab ecclesia Minervæ usq; ad sanctū Petrū cōtinuato magno cleri ac populi Roma
ni apparatu. Verū nequid ad disturbandā ecclesiæ quietē deesset rustici quidā Pal
ūbare oppidī: qđ in Sabinis est extorres antea a Iacobo fabello loci dñi facti: do
mū redeūtes: duobus Iacobi filiis obtruncatis ecclesiæ oppidum ipm se dedituros
polliciti sunt: qđ non mō Calistus renuit: uetū ē eo Cardinalē colūnensem misit: q
in gratiā Iacobi eos redigeret. Tū uero Neapolio ueritus: ne Cardinalis Palūbarā
suo noīe occuparet: eo cum militibus suis p̄fectus locum ipm aliquot dies obsedit.
Verū supueniente Mattheo Poiano: & Frāncisco fabello: ac plarūq; aliis militū du
ctoribus pōtificis ac cardinalis Colūnenfis mādato soluta obsidione Palūbarā in
gressi ad uiginti rusticos ex his potissimū qui tumultū cōcitauerant: Laqueo inter
emptos mēbratim diuulere: ceteris exēplum daturū in dños suos tam grande fa
ctus molirent. Apparēte deīde per aliquot dies cometa crīnīto & rubeo: cū ma
thematici ingentē pestē caritatem annonæ: magnam aliquā cladē futuram dice
rent. Ad auertendam iram dei Calistus aliquot dierum supplicationes decreuit: ut
liquid hominibus immineret totum id in thurcos Christiani nominis hostes cōuene
ret. Mandauit præterea ut assiduo rogatu deus flecteretur: in meridie campanis si
gnum dari fidelibus omnibus: ut orationibus eos iuuarent: qui cōtra Thurcos cō
tinuo dimicabant. Crediderim tū ego prācibus oīum xpianos ad Bellogradū con
tra thurcos dimicantes duce Ioāne Vaiouoda uiro clarissimo: astante ēt Ioāne capi
strano ordinis minorū: crucēq; pro uexillo hostibus inferente: eos Bellogradū op
pugnātes ingenti clade superasse. ad se. n. hoīum millia ex hostibus interfecta sunt:
cū praua nostrorū manu: ut Caruagialla Sancti Angeli Cardinalis ad pontificē: &
ad Dñicum capranicū sanctæ Crucis cardinalē scripsit. Hostium quoq; cōmeatus
oēs & ad centū: & sexaginta bōbardæ captæ sunt: qua clade p̄teritus Thurgus cō
stantinopolim p̄perece recepit. Actū de crudelissimo genere tū certe fuisset: si chri
stiani principes omīssis intestinis bellis & odiis terra ac mari tātā uictoriā p̄secuti
fuissent quēadmodum Calistus p̄dicabat & monebat. Verū is resumptis uiribus: &
Trapezō prius Imperatore interēpto: & Boslinā deinceps tege ipso capto atq; inter
fecto: postea cōepit admonētib; xpianos oēs his q; res experientia: & loq; cogni
tione tantā cladē a lōge tanq; e specula quādā prāuidebāt. Non cessabat Calistus
litteris & nūciis principes xpianos adhortari: ut in tanto malo oculos aliqñ aperi
rent: frustra remedia deinceps quæsituros: ubi iā hostis inualuisset. Ecce autē dum
uir bonus hæc meditaf & cōmodat Iacobus Picēninus a Venetis discedens: cum
magno equitatu ac peditu in agrum Senēsem hostili animo descēdit: repetēs a Se
nenfibus aliquot millia nūmū aureorū: quæ (ut dicebat) patri Nicolao: qui eorum
auspiciis

auspiciis quondā mīcītauerat ipsi merito debebant. Senenses autē suæ reipū. consul-
tur: oēs Italiæ principes ex fœdere in auxiliū uocāt: maxie uero pōtificē: q̄ eos pri-
mo admonuit: ut ne quadrantē quidē Iacobo darent: deinceps uero & milites suos
cōtra Picēninū ipsum mīlitiæ principes Italiæ adhortatus est: ut idem ipsi facerēt
ne aliqđ graue incēdiū in Italia excitaret: qđ non ita facile extingui posset. Veriti
oēs ne id certe eueniret: qđ pōtīfex p̄dicabat: auxilia p̄pere Senēlibus misere. So-
lus autē Alphonfus q̄ Iacobo fauebat: hominēq; ad se uocauerat: eius beniuolentiæ
memor quā antea cū patre Nicolao Picēnino cōtraxerat. Senēlibus ex fœdere au-
xilium nō fuit. imo uero & comitē Pitilianū in Senenses ita cōcitauerat: ut tantī mali
p̄ria cā inde exorta uideat. Verū supueniētibus auxiliaribus copiis tum a Frāncisco
Sfortia. tū a Venetis eo redactus est Picēninus aliquot p̄liis: si nō fusus at mutila-
tus: & debilitatus: maxie uero ad orbatellum: ut cōscēlis Alphōsi triremibus q̄ ad
hoīem missæ sunt: rerū oīum inopia laborantē in regnū tanta re frustra rēata pro-
fectus sit. Quare & Calisti: & sociorū opa atq; auxilio Senenses magno periculo li-
berati sunt: q̄ certe nō minus intestino q̄ externo bello: tū laborabāt: cū nō deessent
ciues qđā: qui sp̄reta libertate factiōē Alphōsi sequerent: quorū ēt opera tm̄ bel-
lum cōcitātū crediderim. Sed ciues bene sentiētes: aut pulsis: aut cælis male de pa-
tria merentibus libertatē quā tū magno labore & sumpta peperere: nunc ēt & qui-
dem diligēter tuent. Ad uertere & tū acerrime in militariē licentiā: & trāsfugas: in-
terfecto Giberto corrigia eiusq; milite in prædā dato paululū quoq; absuit qn idē
etiā Sigismundo malatestæ acciderit: qui cū eorū stipēdio militabat quiq; & bellū
in longū ducebat: & prædā ex agris eorū nō aliter abigebat ac si hostis esset. Eodē
quoq; anno tantus in regno Neapolitano terremotus exortus est nonis decembri-
bus: ut & multa tēpla & plures ædes cū magno hoīum ac pecorum interitu corue-
rint: maxie uero Neapoli: Capuæ: Caietæ: Auerfæ: cæterisq; ueteris cāpaniæ urbib:
quarū ruinas ego cū maxia admiratiōe deinceps inspexi dū cernēdæ uetustatis stu-
diosus eo me cōtuli. repetebat tū uotū Alphōsi. iiii. quoq; uerbo qđ in thurcos fe-
cerat: & se qđ uouerat breui factus: dicebat: uerū nec sic quoq; ipelli ad sanctā mili-
tiā potuit: adeo erat illecebris Neapolitani regni irretitus. Calistus at̄ sædatis Ita-
liæ rebus nouē cardinales creat quorū duo ex sororibus fuere eius nepotes R. hodo-
ricus boria & L. Ioānes cognomēto nulano ex sorore nepos. Aeneā quoq; Senen-
sem ep̄m Cardinālē creauit: cuius opa in cōponēda Italiæ pace: dū Senenses bello
uexarent usus fuerat. Verū mortuo comite Taliocotii quē superiore anno pōtīfex
urbis p̄fectū creauerat: statū iter Auerfæ comitē & Neapolionē Vrsinū orta dissēn-
sio est: cū Auerfæ comes Mōticellū nō lōge a Tybure positū occupasset q̄ diceret
eā hæreditatē ad nurū suā p̄tinere comitis filiā: contra instaret Neapolio id suū eē
debere iure hæreditario q̄ppe cū comes ipse ex gente Vrsina haberet. Ex alterca-
tiōe autē duorū de hæreditate inter se: armis ēt cōcertantiū: maxia dāna p̄p̄s R. o. tū
certe p̄p̄ellus est. Verū cōposita hac ēt cōtrouerfia: iussu utroq; ab armis dīscedere
Calistus Boriā nepotē suū & Urbis p̄fectū creauit in locū demortui comitis: & eū
dē militibus ecclesiasticis p̄fecit: quo facilius Barrones Urbis Romæ in offīo cōti-
neret. Mortuo uero nō ita multo post Alphōlo hærede legitīmo carēt: tātū animi
Calistus fuit: ut regnū illud repetere sit ausus: dictās id ad sedē apostolicā Alphōsi
morte iure p̄deudatario deuolutū esse. Parabant iā utrinq; arma: nec Ferdinandus
Alphōsi hæres alios hoīs cōtēnebat. Norat. n. hoīs ingenium: & animi eius ampliā

rudinē. Vex eius morte disturbata sunt oīa: & tāto metu Ferdinādis liberatus: est
 Morit' aut Calistus pōtificatus sui an. iiii. mēse. iiii. die. xvi. sepelliturq; in Vaticano
 ad sinistrā basilicā sancti Petri in tēplo rotūdo: qd' sanctae Mariæ in febris dedī
 carū ē Nicolai īpenſa aīa restitutū. Morit' ē nō multo post Borias nepos: q' ciuita
 tem ueterē cōfugerat: Vrsinā familiā odia declinās: q' ipse cōtraxerat dū alteri fa
 ctiōi magis fauet. Calistus aut in oī uita uir integerrimus est hīus: sed hāc eius p̄ci
 pua laus est: q' dū ēps eccl'ae Cardinalis: bñficiū aliqd' in cōmēdatione nūq̄ uo
 luit: dicēs se una spōsa: & qdē uirgine cōtētū ēē: hoc est ecclesia Valētina: ut ius pō
 tificiū mādāt. Elemosynas p̄terea paupibus xpī & seruīs dei frequētes dabat tū pu
 blicetū priuatī. Virgines paupes collata dote maritis collocabat. Nobiles ad iopi
 am redactos sua ipēla in uita retinebat. Vtebat' & mūificētia erga p̄cipes: qn' op'
 erat: maxie uero erga eos q' nomē xpianū auctoritate & opibus suis iuuat' poterāt.
 Ad Vnucassanū Persarū & Armeniarū p̄cipes: ad regē Tartarorū Lodonicū Bonos
 niēsem ordinis sc̄ti Frāncisci frēm misit: cū multis & magnis muneribus eos ī Thur
 cum excitās: q' p̄suasu hoīs & magnas thurcis calamitates intulere: & oratores suos
 quos ad Calistū destinauerāt ad Piū pōtificē demū misit: quos certe cū admiratio
 nerū ob iterualla locoꝝ uñ uenerāt: tū uel pp̄ habitū nr̄is oculis īsuetū īspeximus.
 Ferunt Vnucassanū sup̄atis p̄sepe hostibus ad pōtificē scripsisse: se qdē uictoriā ex
 hoste reportasse ob p̄ces ab eo ad deū hīas: eiūq; bñficiū diuini potiūsq; humani se
 aliquñ memorē futurū. Inchoata hāc amicitia a calisto est: quē nūc cōstanter xpiani
 cū ipso p̄cipe retinent. q' Thurcū cōtinuis p̄liis uexat. In ædificiis at̄ paruos sum
 ptus fecit: q' ei pag' uiuere licuit: quodq; pecunias in usum rati & tā periculosi belli
 colligebat. Restituit solū sanctae priscæ in auentino tēplū & moenia urbis dirupta
 ac fere solo æq̄ta Aulea tñ qdā auro intertexta ab eo empta cernunt'. In uictu suo
 parcus ē hīus: in sermone modestissimus. Facilis aditū quātū ei p̄ ætatē licebat: iā
 enī octogesiū attigerat annū: nec tñ de studiis suis quicq; remiserat. Legebat ipse:
 aut legētes audiebat: si qd in tāto reꝝ fastigio ei t̄pis superat. Offm̄ trāsfiguratiōis
 dñi nr̄i Iesu xpī ipse cōposuit: iussitq; eo mō atq; cū his idulgētiis celebrari q̄bus ce
 lebritas corporis Xpi in p̄cio habet'. Oratores ad se ueniētes mira beniuolētia cōple
 ctabat: Quorū p̄cibus: aut postulatis ab hōeſto descendere nūq̄ uoluit: hāc ob rē
 cū Alphonso simulates exercuit: q' is peteret ep̄atus interdū his dari: q̄bus uel pp̄
 ætatē uel ignorantia: tum l̄rarū: tū reꝝ humanarū. cōmitti nequaq; debebāt. Mori
 ens aut Calistus centū & .xv. millia nūmū aureorū reliq̄t quos in usus bellicos con
 tra Thurcos cōparauerat. Dū at̄ calisti funus celebraret: morit' & Dñicus sanctae
 Crucis cardinalis & summus p̄nitētiarius: uir q̄dem grauius: ac sapientissimus: se
 pelliturq; in templo Mineruæ bonis omnibus p̄æ dolore lachrimantibus.

PIVS .II. PAPA CCXVIII.

PIVS secundus Aeneas cognomēto Picolhomineus antea uocatus natio
 ne Italus senis oriūdu: corſinianī ortus: patre Syluio: matre uictoria: Pa
 trū oīum cōſenſu pontifex creat' tertio decio Kal. Septēbris. M. cccclviii.
 Nam pater eius a plebe Senēſi cū reliqua nobilitate e repu. deiectus: ut ad fundū
 gentiliū Corſinianū uallis Vrciæ oppidū se cōferens: infantē eo loci ex uxore su
 ſcepit: Nato puero: Aeneas syluius nomen pater indidit. Puerpera aut per quietē
 uisa est sibi infantē cū mitra parere: q' (ut p̄ ne sup̄ in peius mētes hoīum sunt) uerū
 ta est ne somnium illud puero & familiā ignominia portēderet: neq; antea huiusce
 modi

modi suspitione leuari potuit: q̄ postea intellexerit filiū Tergestinū ep̄m designatū fuisse: quo nūcio oī prius metu liberata immortalī deo gr̄as egit: q̄ defunctū meliorē fato q̄ ipsa cōiectauerat filiū sibi uidere contigisset. Prius tñ cū iā p̄tatē discere aliqd potuisset: consiniani singulari memoria: & summa docilitate gr̄maticam didicit p̄ce adeo ac duriter uitā ducēs: ut oīa ruris officia ob iop̄iā adire sit coactus. An nū uero & decimū octauū agēs senas p̄ficiscit: ubi a necessariis & cognatis adiut⁹: potestas primo: mox oratores audiuit: q̄bus facultatibus tñ ingenio & diligētia ualuit: breui p̄clara poemata latīna & hetrusca lingua adiderit: ludēs credo ī amorē quo aetas illa maxie cōflicta. Inde uero ad ius ciuile se cōtulit: qd̄ p̄fecto nō ita multo post deferere coactus ē. Otto nāq̄ iter Senēses & Florētinos bello: charitatē annonae ueritus: & nobilitatē plebi senensi suspectā cernēs: uolūtariū sibi: uelut exiliū adsciuit: secutus amplissimū uis: dñicū capranicū: q̄ tum lenis iter faciēs ad Basiliensē cōciliū p̄ficiscēbat: q̄stū iniurias ab Euge. pōtifice sibi illatas p̄p̄ denegatū gales: Cardinalatus insignē: quo ēt absente Martinus ob eius uirtutē & integritatē merito donauerat. Huius igit cōtubernio usus post lōgos itineris labores superatis alpihus coelo uicinis: & cōgelatis niuib⁹ optis: p̄ inferni pontē: lucernae lacum Heluetiorū cāpos: Basileā tandē puenit. Quo in cōuentu & si multa negocia Aeneas Dñici secretario obuenerint: sup̄ tñ est aliquid ocii suffuratus: qd̄ lris traderet. Dñicū deinceps paup̄tate & inop̄ia circūuentū: q̄ppe cui bñficiorū & paternae hereditatis puentū oēm Euge. denegabat: relinq̄re nō sine lachrymis cogit: Bartholomeū Nouariēsem ep̄m secutus: quo cū Florentiā ubi Eugenius pōtifex erat peruenit: sed hūc quoq̄ in iudiciū ob crimē laesae maiestatis ab Eugenio accersitū Aeneas relinq̄re īpellit. Nicolaū sanctae Crucis cardinalē secutus patrē certe optimū ac oīum op̄inōe sanctissimū: q̄ Attrebatū p̄fectus Eugenii iussu: ubi conuētus Gallorū principū hēbat: pacē iter ducē Burgūdīae (qui cū Anglis sentiebat) & regem Frāciā cōposuit. Redēte at̄ in Italiā Nicolao: quē Veneti ac Philippus Mediolani dux auctore cōponendae pacis req̄rebant: Aeneas admodum nō Eugenio gratus Basileā p̄ficiscēs magno semp̄ in honore apud oēs est habitus. Fuit. n. scriba in Synodo illa celeberrima: & l̄rarum apostolicarū abbreviator: Duodecim uir: q̄ magistratus in tāto conuentu Censorius habebat. Nihil. n. publice per quēpiā agi poterat: nisi horum grauissima auctoritas interuenisset: & si quī ad cōsultādum de rebus cōciliaribus minime idonei habitī sunt horū iussu senatu mouebantur. Erāt in eo cōcilio quattuor comētus: qui deputationes more aulico uocabant apud quos: de fide: de pace: de reformatione: de cōib⁹ agebatur. His magistratibus singulī præsidentes singulis mensibus praeſiciebantur. In deputatiōe fidei cui Aeneas erat ascriptus saepe præsides. Inter collatores beneficiorum bis quoq̄ electus. In eo autem cōuentu per saep̄ orauit: sed illa eius oratio aegregia: & ellegans est habita: qua in eligenda concilii sede idonea: Auenioni: Vtinā: Florentina: Papiam anteferrendam ostendit: rerū opportunitate: situ loci: adium priuatarū magnificētia: coeli benignitate & clementia cōmoditate rerū omnium: quae urbi posunt importari: liberalitate Philippi Ducis. Cum uero aliquid per nationes agēdū erat: unus super ex Italica deligebatur: qui rebus agendis praeſet: tāta erat in homine morum facilitas: & ingenii dexteritas. Legationes uero plures concilii causa obuiit: Argentinam tertio: Tridentum semel: Constantiam secundo: Francofordiā semel: in Sabaudiam iterum mittitur. Designato autem post longas consulationes

concilii in pontificē. Fœlice: Eugenioq; exclusor: cum octo uiri ex una quaq; natione deligerentur: quibus summa potestas in rebus conciliaribus pmitteret. Aeneas pontificis secretarius magistratū illum ultro oblatū renuit. Orator deinde ad Fœdericū imperatorē a Fœlice missus: tū dexteritate ingenii apud hostem ualuit: ut eum corona poetica donatū in amicos & protonotarium receperit: ita eos Germani appellant: quos principes secretus adhibent. Relatus deinde in Senatoriū ordinē: quem princeps in rebus grauib; consulit tū ualuit doctrina & auctoritate: ut facile in quauis re ad ingeniū pertinēte primus haberet: licet emulos & obrectatores multos habuerit: interim uero cum de abolendo scismate inter Eugeniū & imperatorē agi cœptū esset: eiusq; rei cā ad pōtificem aeneas p̄ficisceret. Senis aliquādiū moratus: a suis uehementer rogat: ne ad Eugeniū proficiscere ēuerit. n. sunt ne in eū pōtiffex grauius adueneret: quod eius auctoritas in Basiliēsi cōcilio ab aenea epistolis & orationibus p̄sepe spugnata diceretur. At homo cōstans sua innocentia fretus spretis cognatorū p̄cibus Romā p̄ficiscens: se primū apud Eugeniū elegantī oratione purgat: quod eorū auctoritatē secutus esset: quorū inīa Basiliense conciliū fuerat approbatum. Deinde uero his de rebus cum eo agere cœpit: quarum gratia ab imperatore uenerat. Missis deinde in Germaniam duobus ab Eugenio oratoribus: quorum alter Thomas sarzanus fuit: alter uero Ioānes caruagiallastandē horum uirtute & Aeneas industria (ut in Nicolao diximus) neutralitas sublata ē. Ut uero etiam id rebus non uerbis tū appareret imperator Aeneam ipsum Romam mittit: qui Eugenio publice diceret se ac Germanos omnes in humanis diuinisq; ei deinceps obtemperaturos. Mortuo autem eo tempore Eugenio: dū alter pontifex in locum demortui suffragiis patrum deligitur Aeneas cōclauī p̄fuit: nullus enim orator tum in urbe erat tanto munere dignior. Creato autem Nicolao pōtifice accepta ab eūdi uenia: dum ab Eugenio subdiaconus creatus iter in Germaniā facit episcopus Tergestinus moritur: in cuius locum Aeneas se quidem inscio a pōtifice & imperatore suffectus est. Philippo p̄terea Vicecōite sine hærede mortuo a Cæsare ad Mediolanenses Orator mittit: apud quos orationē habuit de imperio urbis hærederario: deq; fide seruanda: cui quidē si populus ille obtemperasset: adhuc libertate fortasse uteret. secundo uero ad eos rediens: extrema queque ob libertatem patientes: obsidente Mediolanum Frāncisco Sfortia urbem ipsam: cū maximo discrimine ingredit: relictis ad Nouicomīū collegis: quos timor ab officio deteruerat. Inde autem re infecta abiens imperatoris mandato ad Alphonsū Arragoniæ regē proficiscens: ep̄s Senensis unde originem ducebat a Nicolao creatur. Composita deinde inter Alphonsū & imperatorem affinitate: ad hominē in Germaniam rediens eum sup̄ adhortatus est: ut primo quoq; tempore in Italiam ad accipiendam imperii coronam p̄ficisceretur. Vnde Fœdericus iter in Italiam ingressus: aeneam p̄misit: ut Leonoræ uxori e Lusitania uel Portugallia (ut nūc dī) ad he truscū littus puenturæ honoris gratia obuiam fieret. Qui ubi Senas peruenit: nōdiū in Vrbe moratus: populo suspectus esse cœpit: ne aduentate impatore pulsis popularibus optimates reipu. gubernande p̄ficiceret. Aeneas igitur ut populū suspicionē leuaret. Thalamonē quo leonorā puenturam putabat proficiscit. Non tamen ob eius discessum quieuerē popularium animi. Relegata namq; per agros ad tēpus omnis nobilitas est: cui paulo post ut mutabile sunt populariū mētes: redeundi in Vrbe potestas facta est: cognita imperatoris integritate: & Aeneas modestia.

nae modestia. Is uero Pisas cōtendens: quo Lusitanos applicuisse intellexerat puel-
 lam unī sibi creditā ad imperatorē: qui tū senis erat pduxit Romā deinde tum pfi-
 ciscēs: & priuatim & publice dum Cēsar corona īperi donare ē egit oīa. Imperator
 prēterea ad Alphōsum salutandī hoīs cā iturus: Ladislaum regium adolescentem:
 quē panonii & Boemii furtim ab eo abducere saepe tētauerāt. Romae sub tutela &
 custodiā aeneae cui plurimā fidē p̄stabat reliquit. Imperator autē Romā iterū redi-
 ens cum grās pōtifici egisset. ferrariā p̄ficiscit Borliōq; Estensi Mutinae duce crea-
 to. ubi Germaniā attigisset Aeneā statim ex mādato pōtificis cum summa p̄tate ora-
 torē in Boemiā & oēs Austriē ciuitates mittit. Orta nāq; erat inter eos & īperatorē
 cōtrouersia: p̄ Ladislao rege: quē illi ad se mitti postulabant: sublata autē tāta cōtro-
 uersia ac pace inter utrosq; cōposita: Aeneas haud ita multo post ad Cōuētum Ra-
 tisponensem mittit: ubi īperatorias uices gerens p̄sente philippo Burgūdīa duce
 & Lodouico Baioariae de īmanitate Thurcoz & de calamitate rei pu. christianae tā-
 ta cōtentione dixit: ut oībus gemitū & lachrymas excusserit: p̄cipue autē philippū
 Burgūdum ad eā expeditionē adeo animare uisus est: ut bellum statim oīum cōsen-
 su decerneret: quod postea omīssum est. eorum ambitione & stulticia: qui cūcta sibi
 debere putabāt. Aeneas uero ingrauescente iam aetate tedio laborum: ac diutina
 inter exteras gētes peregrinatione fessus: redire Senas ad lares patrios instituerat:
 quē tñ facile imperator e snia mouit cum diceret sibi in aīo esse: Thureis īpsīs bellū
 inferre. Missus itaq; ob eā rem ad francofordiensem conuentum Germanos princī-
 pes qui ex tota prouincia eo cōuenerant grauissima & longa oratione ad bellū pe-
 riculosum & necessarium multis orationibus adhortatur: Visus est quidem oēs ue-
 hementer cōmouere. Verum hoc natura cōpertum est eorū aīos cito residere: quo-
 rum affectus p̄facile mouentur. Tertius item eadē de re in noua ciuitate cōuentus
 habere: in quo Aeneas mirifice annixus pedibus & manibus est: ut aiunt rem rex
 snia perficere: priuatim & publice unum quēq; ad id bellum cohortādo: quo salus
 Europae principū ac populorum libertas: dignitas xpiani noīs continebatur. Nec
 aberat a spe perficiendē rei cum subito nūciatum est Nicolaum pontificem e uita
 migrasse: cuius in morte disturbata sunt osanā & cōuentus soluitur: & Germani re-
 rum nouarum cupidī persuadere imperatori annixi sunt: ne pontificibus amplius
 obtemperaret: nisi quazdā ad pragmaticā tendentia ab īpsīs prius impetrassent: qđ
 diceret Germanis longe peiorē conditionem esse q̄ uel Gallis uel Italis. quorū ser-
 ui (Italorū in primis) nī res īmutarent merito esse dicebantur. Nec certe pcul ab
 fuit quin imperator tumultuantibus obsequeret: quominus autē id fieret grauissī-
 ma Aeneae auctoritas intercessit: Cuius hac fuit apud Cēsarē snia: Inter principes
 etiā de magnis rebus inter se dissidentes: pacem aliqn̄ & amicitia cōponi posse. At
 inter principem & populū īmortale odium semper interuenisse: dicebat satius si-
 bi uideri cū pontifice sentire: q̄ eorum cupiditatibus obtemperare quorum mētes
 non ratione sed appetitu & cupiditate ducuntur. Motus hac ratione īperator spre-
 ta populorum postulatione Aeneam oratorem deligit: qui ad Calistum mitteret.
 Is autem Romam profectus: dum Fōederici iuramentum pontifici de more exhibet
 collaudato quantum satis erat utroq; tota eius oratio fuit de bello Thureis in-
 ferendo: adeo erat ad eam rem aīatus. Videbat. n. uir sapiētissimus id quod postea
 usu accidit: Barbaros uictoria elatos occupata Grācia non quieturos. Inde uero
 ad pacem Italiae conuersus: qua perfecta bellum Thurchō inferri posse existima-

hatipōtificē ad eam rē uehementer adhortat. Premebatur tū Senēſes comitis Petri
 liani & Iacobi Picēnini armisq; Alphōſi potiusq; ppriis auſpiciis bellū illud gere
 bāt. Vt igitur oīs belli ius extingueretur: Aeneas iuſſu pōtificis & ciuiū ſuoꝝ roga
 tu Neapolim ad Alphoſum pſciſcitur: quo ē totius ferme Italiae legatī de pace
 acturī cōuenerant q̄buſcū certe uſq; ad eā diē ea de re nihil adhuc actū erat. Verū
 ſupueniente Aeneas tū demū ſibi de pace cōuētūrū dixit q̄n̄ iſ q̄dem: quē unice dili
 gebat ad ſe ob eā rē acceſſiſſet. Impetrata itaq; pace ac liberata ab hoſte patria: apd
 Alphōſum cuius familiaritate plurimū delectabaſ aliquot mēſes fuit: quo tpe ſer
 uata oportunitate hoīem eleganti & copioſiſſima oratiōe ad bellū maritimū oriē
 talibus inferendū ppulit. Inde uero Roma abiens: iter in patriā facturū: a Calisto
 pōtifice retētus eſt: a quo ē nō multo poſt patrū oīum cōſenſu in numeꝝ cardina
 lium referē. Apud Caliſtum uero tantæ auctoritatis & gratiæ fuit: ut hoīem impu
 lerit Oratores ad Senēſes mittere: qui tū ciuili diſcordia laborabāt: ut populū tu
 multuantē ad pacē & cōcordiā adhortarent. At uero dū in balneis Viterbianis ua
 litudinis cā eſſet: hīſtoriāq; Boemicā inchoaſſet: mortuo Calisto Romā ſtatim re
 diit: cuius expectatio tanta fuit: ut magna pars populī Romā officiī cā obuiam p
 greſſa: hoīem (quaſi diuinarent) ut pontificem ſalutant. Ad hunc. n. cōſenſu oīum
 pontificatus deferēbat. Ingreſſus itaq; cōclaue patrū oīum ſuffragiis: pontifex ma
 ximus (ut dixi) creat. Accepta deinde pontificia corona: qua tertio nonas ſeptē
 bris pōtificiali apparatu Baſilicā Petri ingreſſus eſt: cū deo immortalī gratias egiſſet:
 ſe totū cōfirmata prius eccleſiæ diſciplinā: ad curā reipu. chriſtiane cōuertit. Nā & bel
 lum ante eius pōtificatū in umbrā exortū: Iacobo Picēnino ducere rē nouarū cu
 pido ſtatim eo pōtifice ſublatū eſt: Aſiſſiū & Nuceria ab hoſte recepta. Inter Fer
 dinandū regē & Sigīſmūdū maleſtā qd̄ difficillimū factū uidebat cōpoſitæ idu
 ciæ: quo Mantuā oībus ubi cōem xpianorū conuentum indixerat tuto pſciſci li
 ceret. Creato autē principe Colūneſi urbis præfecto in locū demortui Borix: reli
 ctōq; Romæ legato Nicolao cuſa ſancti Petri ad Vīcula Cardinali media hyeme
 ab urbe diſcedit: p̄ eas ciuitates iter faciēsq; ciuili diſcordia ad bellū potiusq; ad pacē
 ſpectare uidebant. Populos ad cōcordiā & quietē adhortat. Mantuā poſtremo ūn
 quaq; uentū eſt. Magnus aderat principū numerus: magna legatoꝝ uia. Ex tota. n.
 Europa nulla natio: gens nulla fuit: quæ non aut principes: aut legatos eo miſerit.
 Actū deniq; eſt in illo celeberrimo cōuentu Pio ipſo dicēte: ut bellum cōi oīum de
 creto thurcis indicereſ. Dictæ ſn̄iæ: qua id rōne geri poſſet. Propoſitū periculū qd̄
 ceruicibus xpianorū imineret. Motæ ſunt oībus lachrymæ: cū eoꝝ calamitates ex
 ponerent: qui a Barbaris in grauiffimā ſeruitutē quotidie abducebant. Incēſi ani
 mi: cū oſtēderet thurcos occupata gratia: & illyrico interiorē Europā pene tratu
 ros. Nil ē certe ab eo p̄termiſſum: qd̄ ad mouendos xpianorū aīos p̄tineret. Magna
 quidē in dicēdo Pii laus fuit q̄ cū ſæpius iisdē de rebus loq̄ret diuerſa ſemp uisus
 eſt dicere. tāta erat in hoīe elegantiā & copia. Galloꝝ q̄rimoniās & calūnias Rena
 ti regis q̄ Ferdinādum Alphōſi filium in regno Neapolitano cōfirmāſſet: qd̄ eun
 dem corona regia donāſſet tribus actionibus acerrime confutauit. Agebant hæc
 in Mantuano conuentu: cum tota fere Europa relicto externo bello ad inteſtinum
 aīos atq; arma conuertit. Surgunt Germani partim in ſeipſos: partim in pānonios:
 quoꝝ opera tm̄ tāq; neceſſarium bellū magna ex parte confici potuiſſet. Excitatur
 Britania duplici factiōe quarū altera ueterē in inſula regē altera nouū fugato uete
 re retinere

re retinere conat. Surgunt preterea Hispani Barchinonensibus auxilio futuri quos Aragonie rex Gallos armis adiutus bello premebat. Et ne quid ad disturbanda omnia deesset Italia Europae caput relicto externo bello ad intestinum aios atque arma conuer tit gerebat tum bellum in apulia: quo Ioannes renati regis filius ferdinandum regno bel lere conabat. Hinc duplex factio in tota provincia exorta est cum si ferdinandus illi re nato fauerent. Pius itaque omisso Matuano conuentu ad sedandos motus in hetruriam rediens Viterbiu ab aduersa factione per fraudem occupatum haud magno negotio re cipit. Picentes ob fines domesticos acerrimis bellis exagratissimi ratione partim me tu ad pacem redigunt umbros similis cōtētiōe distractos: ac magnis cadibus oblitos & sedatos auctoritate sua tandem sedauit. Senesiu reip. sublati seditiōibus omnibus quibus triennio ante laborauerat constituit. Exules quosdam viros certe perclaros in patriam restituit. Nobilibus reip. administrationem redidit. In sabrinorum uero perfidia ad aduersum est quod hostem publicum conatu & transitu iuuissent. Romae grauissimos tumultus siccariorum repressit: capto cum aliquot sociis tyburtio angeli massiani filiosque diximus a Nicolao ob coniurationem intereptum: & laqueo ad fenestras capitolii suspeso quodam fuisse templum ptheon occupare: atque inde tanquam ex arce in optimum quemque crassari. Tyrannos quosdam ad res nouas spectantes e finibus ecclesiae bello submouit. Ne minime unquam bello attingat quod legatos non prius miserit si quo modo ad sanitatem rationibus adduci posset: Federicum Urbinate copiarum suarum ducem cum Alexandro Sfortia in maris mittere: Iacobum picentinum remoraretur a renato mercede conductum: ne in apuliam ad gallos ferdinandum bello uexantes transiret. Ferdinandus autem ad larnum fugato auxilio fuit quominus regno spoliaretur: meritis ne si galli regnum occupassent uictoria elati libertatem Italiae subuerteret. Legatorum a gallis uenientium minas & pollicitationes: quibus se a Ferdinando ad renatum traducere conabantur facile contempsit. Sigismundi malae stae ecclesiae Romanae uectigalis furores ac rabie celsuris & armis compressit. Is. n. sprato foederet quod inter se & ferdinandum fuerat: a pontifice ictum castella omnia obseruanda fidem data: contra ius fasque uicini coepit. Legatum ecclesiae Romanae ad nula struem fugauit: picentibus bella intulit. Huius uero rabies sequenti anno ad Senogalliam federico urbinatē & neapolione urfino ducibus graui filio compressa & castigata est recuperata Senogallia expugnatum fortunae sanum Nicolao pistoriensi cardinali sanctae Ceciliae legatorum ac magna pars ariminensi agri ei adempta est: ne posset aliquando ad rebellionem spectare pugnatum est preterea non ita multo post a ferdinando pari felicitate ad troiam Apuliae oppidum quo praelio princeps Tarentinus: ac plerique alii: quoniam rerum cupidi gallica sequebantur arma adeo sunt perterriti: ut supplices a rege pacem petentes in eius amicitiam redierint fere omnes praeter paucos: quos postea rex bello insecutus: aut regno expulit: aut ad sanitatem redegit. Pius autem duobus maximis ac grauissimis bellis liberatus: expeditionem Asiaticam: quam in Matuano conuentu regum ac principum ambitio & auaritia fuerat omissa repetit. Socios belli Ungarum regem Philippum burgundiae ducem ac Venetos: quod si promptiores ad eam rem esse uiderent sibi adiungit. Oratores & nuncios cum litteris apostolicis ad gentes ad nationes christianas mittit quod principes omnes quod populos ad terram bellum tanquam necessarium adhortarentur. Ipse interim senas proficiscitur: iturus ubi ei per anni tempus liceret ad balnea Petriolana: quae potissimum eius aegritudinem lenire uidebantur. Ibi autem cognoscit Philippum Burgundum: quod semet uenturum cum milite & classe uouerat: tanta pollicitatione destitisse. Intelligit preterea multos esse principes ac populos non externos modo sed italos.

quoque qui ambitione & luore rem tantam disturbare conarent: quia eos uiderent nobilissima præmia reportaturos: qui tantum belli molem subirēt. Hos (autem ut pontificem decuit) admonitionibus ad sanitatem reducere conatus est. Relictis uero balneis ad urbem proficiscitur: ubi uehementi dolore pedum & graui febre dies aliquot laborauit: qua ex re factum est: ut nonis Iunii quemadmodum publico decreto enunciauerat: Anconæ esse nequinerit. Delinita autem aliqua ex parte ægritudine oratores a rege gallorum & burgundiæ duce uenientes: cuiusque moram excusantes audit. Vocatis deinde ad se patribus cardinalibus regi Boemiæ de fide catholica male sentienti dicit. Inde ab urbe discedes: per Sabinos: Umbros Picentes Ancona lectica iacens deferret. In itinere autem magnam uiam hominum ex Germania: Gallia: Hispania uenientium ad bellum thurcis indictum offedit: quoque magnam partem absolutam peccatis (Germanorum potissimum) in patriam remisit: minus idonei bello gerendo essent: quorum et belli impensam ut in litteris apostolicis continebatur secum non detulissent. Dum classem quæ passim in portibus superi inferique maris ad terram bellum fuerat ædificata: dumque Venetorum ducem belli socium Anconæ expectat diutina & lenta febre afflictus moritur anno sexagesimo quarto supra quadringentos & mille. xviij. Kalendas septembris horam circiter tertiam noctis. Anno uere pontificatus sexto diebus sex minus. Tantæ autem constantiæ & fortitudinis fuit ut tota ægritudine graui quidem & longa occupationes intelligendi causas diuersarum gentium audiendi: inhibendi: decernendi: iudicandi: signandi: admonendi: castigandi intermiserit nunquam. Eo autem die quo euita migrauit: duas horas ante extremum uitæ spacium patres cardinales ad se uocatos constanti animo & uoce non in coccinna ad concordiam in eligendo nouo pontifice adhortatus est quibus item honorem summi dei dignitatē ecclesiæ Romanæ: bellum a se in thurcos susceptum: salutem animæ suæ familiam omnem: nepotes uero maxime si commendatione dignos se præstiterint: constanti ac graui oratione commendauit. Petiit sponte sacramenta omnia & signa integerrimi christiani omnibus in rebus præstet. Præterea uero acerrime tum quidem disputauit cum laurentio rouerella episcopo Ferrariensi theologo doctissimo: liceret ne extremam unctionem iterare? qua semel inunctus fuerat: dum basilicæ pestilentia grauissime egrotaret. Orationes canonicas: ut intermitteret in tanta animi anxietate: neque domesticorum quidem precibus exorari potuit. Symbolum athanasii constanter pronuntiavit & pronuntiatum uerissimum ac sanctissimum esse dixit. Non mortem exhorruit: non perturbationis aut incōstantiæ: dum supremum spiritum efflaret: signum aliquod edidit. Extinctus profecto magis quam mortuus dici potest: adeo longis ægritudinibus maceratus erat: ut corpus suum Romam deferretur suis mandauit. Affirmant polynctores uiuacissimum cor in homine inuentum. Funus Anconæ Romam deferret: comitante familia lugubriueste induta ac lachrymis squalida. Peractis autem de more exequiis in basilica sancti Petri conditus ad altare sancti Andreæ sepulchro Francisci Cardinalis senensis impensa condito cum hoc epitaphio. Pius. ii. pont. max. natione Tuscus: patria Senensis: gente picolomineas: sedit an. vi. Breuis pontificatus ingens gloria fuit conuentum christianorum Mantuæ pro fide habuit oppugnatoribus Romanæ ledis intra atque extra Italiam restituit: Catherinam sen. inter sanctas christi rettulit: pragmaticam in gallia abrogauit: ferdinandum Aragonem in regnum siciliæ cis fretum restituit: rem ecclesiæ auxit. Fodinas inuenit. tum primum Aluminis apud tolfam instituit: cultos iusticiæ & religionis admirabilis eloquio uadens in bellum quod Turcis indixerat Anconæ decessit: ibi & classem paratam & ducem uenetorum

netorum cum suo senatu cōmilitones xpī habuit. Relatus in urbem est patrum decreto: & hic conditus ubi caput Andree apostoli: ad se ex peloponneso aduectum collocari iusserit. Vix. an. lviij. mē. ix. dies. xxxvij. Collegio at cardinaliū quinq; & quadraginta milia numū aureorū a uectigalibus ecclesie pensum ob indictū thurcis bellum reliquit. Has aut pecūias Cardinales & triremes quæ tum in portu Anconitano erāt Christophoro Mauro Venetorū duci: q; biduo ante Pii mortē cū triremibus undecim applicuerat cōmittunt his cōditionibus ut nauigijs. p. eor; arbitrio bello nauali uterent: pecūias uero stipendii nomine ad matthiā Vngarorum regem mitterent bellum assiduo cum thurcis gerentē. Mortuus est uir fortitudinis certe ac prudentiæ singularis & q; non ad ocium: sed ad res agēdas & maximas quidem natus uidebat. Augere maiestatem pōtificis cōatus est sp. Nō reges nō duces: nō populos: nō tyrānos in se aut ecclesiasticū quēpiā delinquentes bello cēsuris interdictis execrationibus psequi prius destitit: q; eos ad sanitatē rediisse cognouerit. Lodouico autem Regi Gallorū aduersatus est: quod libertatem ecclesie minuire conaret: cum ab eo antea pragmaticā ecclesie Romanæ permississimā pestem extorsisset. Borſio duci Mutinēsi minatus est: quod ipse Romanæ ecclesie cēsuarius. & Sigismūdo malatestæ hosti ecclesie & rebus Gallicis faueret. Sigismūdo uero Austriæ ducem grauissimis censuris persecutus: quod Nicolaum cusanū cardinalem ad uincula Petri cœpisset: ac comprehensum aliquādiu in carcere detinisset. Dieterū hilemburgensem Maguntinū antistitem male de ecclia Romana sentientē sede depulit: inq; eius locum alterum suffecit. Beneuetanum archiepiscopum contra eius uolūtatē res nouas molientē beneuetūq; gallis prodere conantē archiepiscopatu mouit. Franciscū copinum plus auctoritatis cum magna p̄uicē & clade hoīum in legatiōe Britanica sibi uindicantē q; ei a sede apostolica concessum fuerat ep̄atu Interamūenē priuauit: Taracinū: Beneuetū: Soram Arpinū: ac magnā partem Hernicorū (quæ nunc campania uocat) in deditionē ecclesie rededit. Nil regibus: nil ducibus: nil populis timore & avaritia cōcessit unq. Quosdam uero sauerissime arguit: quod ea peterent: q; sine ecclesie detrimento & eius ignominia fieri nullo mō possent. Tācum terroris dominis quibusdam Italicis p̄sertim iniicitur officio & fide nil antiquius ducerent. Vt hostes publicos cōstanter persecutus: ecclesie amicos humanissime ac officiosissime fouit. Federicum Romanorū imperatōrē: Mathiam Vngarorum regem: Ferdinandū Alphonsi filium: Philippū Burgundū: Franciscum: Stortiam: Lodouicum: Gonzagam uolentēter dilexit. Duodecim cardinales suo pontificatu ueteribus addidit. Reatinum: Spoletinum: Tranensem: Alexandrum Saxoferatensem: Bartholomeum Rouerellam: Iacobum Lucēsem. Franciscū Laodomie fororis suæ filiū Franciscū Gonzagam Lodouici principis filium: Hi oēs Italici sunt hīti: Ex Transalpinis Salsburgensem Lodouicū libretum. Atrebatensem. Vergelsenem. Viuendi aut rationem ita patiebat: ut ocū & delictis accusari nullo mō posset. Surgebat mane aurora illucescente: & hīta ratione ualitudinis: ac re diuina caste & pie facta ad negocia publica statim egrediebat. Functus officio: ac per hortos recreandi aī gratia delatus prædebat. Mediocri cibo utebatur non exquisito & lauto. Cibos raro sibi apparari iussit quod apponebat hoc edebat. Vini parcissimus dilutiq; ac lēis magisq; austeri amator. Sūpto cibo dimidiū horæ cum domesticis: aut fabulabatur: aut disputabat. Cubiculum inde ingressus: cum paululū quicuiſſet horis canōicis de more repetitis: tam diu legebat aut scribebat.

donec et per munera publica licuisset. Idem faciebat noctu qd' die post cenam & legebat & dictabat usq; ad multā noctē in lecto iacens: nec amplius q̄ horis quinq; aut sex quiescebat. Homo fuit staturæ brevis. caput habuit ante annos canum: faciem ante dies senectā p̄ferēte. Aspectu leuēritatē facilitate conditam oñdebat. Circa cultū corporis neq; morosus neq; negligēs laboris patiens habebat. Sitim equo animo & famem tolerauit. Robustum ei corpus natura dederat: quod tamen longe peregrinationes: & crebri labores: frequentes uigiliæ attriuerant. Accedebat morbi eius familiarissimū: tussis: calculus & podagra: quibus ita persæpe cruciabat: ut p̄ter unicā uocē nil ei quare uiuus dici posset relictū uideret. Aditu etiā dum ægrotaret facilis erat: uerborū parcus: inuitus petita negauit. Pecunias: quantū collegit tm̄ erogauit: quarū neq; studiōsus neq; aspernator fuit. Dum numerarent: dum reponerent interesse nunq̄ uoluit. Fouere ingenia suorū temporū non est uisus: quod tria grauissima bella ab eo suspecta ærarium pontificiū ita continuo exhauserant: ut ære alieno: ac magnā quidem sæpe præmeret. Multos tñ muneribus aulicis: & bñficiis ecclesiasticis inuit litteratos dico. Orātes aut poemata recitantes libēter audiuit: eorūq; iudicio q̄ aliquid sapere uiderent: sua scripta comisit. Mendaces & delatores odio habuit. Irām facile collegit: collectā facillime repressit. laescentibus eum cōuiciis & dictis petulantioribus cōstanter ignouit: nisi sedē apostolicā facta esset iniuria: cuius dignitatē adeo acriter tutatus est semper: ut eius causa magnorum regnum ac principū graues inimicitias frequenter suscepit. Erga domesticos mirā comitatus: & facilitate utebat. Nam quos uel inscitia uel lignauia deliquisse deprehendisset paterna charitate admonebat. Male de se opinantes uel loquētes cohercuit: nunq; libere. n. i libera ciuitate loqui oēs uolebat. Quēti nescio cui apud eū: quod male audiret: rēdit de me quoq; q̄ male sentiant: si in campū floræ proficisceris multos audies. Si qñ cælū Romanū tanq̄ naturæ suæ contrariū & insalubre mutare conuisset: æstate p̄cipue: aut tybur aut Senas in patriā p̄ficiscebāt. Secessu aut Abbatīæ mirē delectabat: q̄ in agro Senēsi: uā amoenitate loci: tū opacitate syluarū: mira refrigeratio æstate habet. Frequētauit materatana & petriolana balnea: ualitudinis cā. Rara ueste utebat & argēto frugali magisq; regio. Eius. n. uoluptas oīs: qñ a munere publico uacabat in lectione & scriptione: frequenti reposita erat. Libros plūq; zaphyros: & smaragdos caros habuit: quibus chrysolitā: magnā copiam inesse dicebat. Mēsam at artificiosā ita cōtēpsit: ut ad fōtes: ad nemora: ad loca agrestia delatus quæ sæpe frequentabat aicā: non apparatu pontificio sed humili ac p̄pe rusticā sit usus. Hāc eius crebrā locorū mutationē nō defuere: q̄ eaperet ex aulicis maxime: q̄ id nunq̄ ab aliis pōtificibus sc̄m eēt: nisi aut bello aut peste urgente. Hōiāt q̄ relas cōtēpsit semper: qd' diceret: nil ob eam rem a se p̄termitti: qd' ad dignitatē pōtificatus: ad utilitatē Aulicorū pertineret. Signabat oībus in locis: audiebat: cēlebat: rēdebat: affirmabat: refellebat: quibus ex rebus quouis ēt in loco abūde oībus satisfieri poterat: Nō libēter solus cōdebat. Hāc ob rē: uel spoletinū cardinālē: uel Trānensem: uel Papiensem in cōuiuiū adhibebat. Intercenādū de studiis bonarū artū loquebat: memoriā ueterū repetebat: & qd' qsq; laudis: uel dicēdo: uel scribendo consecutus esset: p̄quisito iudicio oñdebat. Ad uirtutem suos frequēter adhortabat. a uitiiis deterebat cū eorū res gestas cōmemoraret: q̄ in uita recte aut p̄perā egissent. Augustio patricio lectore uisus est: quo ēt (dū ipse dictitabat) deferri

banē oīa interdū sales libenter audiebat: negociis p̄sertim uacuu Florētīnū q̄ndā
interdū adhibebat (cui gr̄conomen est) hoīem certe cuiusuis mores & naturā: lin
guā cū maximo oīumq; audiebāt rīsu facile exprimentē. Hō fuit uerus: integer: ap
tus nil habuit ficti: nil simulati xp̄ianā ar̄ religionē ita coluit & obleruauit: ut oēm
p̄sus hypocrēsis suspicionē a se remoueret. Frequenter cōfitebat & cōicabat Rē
diuinā: aut ipse faciebat: aut dū fieret obleruatis de more cerimoniis oībus astabat.
Somnia: portēta p̄digia cōtēplīt semp. Fulgura p̄curauit nunq. Geomātibz & cē
teris id genus nullā fidē adhibuit. Timiditatis & incōstātiæ signū nullū in hoīe co
gnitū. Extolli secūdis rebus: & p̄turbari aduersis nunq uisus est. Suos plarūq; ut ti
midos & formidolosos rēphēditq; acceptas clades: ut ī bello cōtigit: apte ei denū
ciare ueterent. In cōmodis. n. consilio & manu mederi posse dicebat: si id ad tps qd
accidisset scitū foret. Socios belli: uel magnitudie impēse uel hostiū potētia p̄terris
tus deseruit nunq. Bella suscepit inuitus tñ & multis ac maximis iniuriis laceffituz:
p̄ tutela ecclesie: p̄ defensione religionis. Aedificādi studio uehemēter delectatus
est. Impēsa. n. sua scalā tēpli ad uaticanū uetustate collapsā instauratā. Vestibulū
ædiū ad dignitatē & tutelā loci mūitū. Arēā p̄ tēpli foribus ruderibus purgatā ster
nere parabat. Porticū uñ pōtīfex populo bene diceret inchoauerat: Tybure arcē p̄
fecisse priuq; inchoasse uisus est. Senis q̄drato saxo gētilibus suis porticū fastigatā
& ornatissimā extruxit. Corfiniani quod Pientiā a pio noīe pōtīficatu accepto ap
pellauit: ciuitatēq; fecit: tēplū testudineū celebre: id quidem & ornatissimas ædes
extruxit. Sepulchrū marmoreū p̄nis maternisq; ossibus Senis in tēplo beati Frāci
sci suo iussu cōditū hoc disticho notauit. Syluius hic iaceo: cōiunx Victoria mecū
est: Filius hoc clausit marmore papa Pius. Quattuor habuit ex sorore nepotes: ex
his duo mīores natu eius grā & auctoritate a rege Hispāo equestri ordini sunt ad
diti: primus cui Eerdioādu rex filiā in matrimoniū locauerat: dux Amalphitanus
creaf. Secūdu autē quē (ut antea dixi) Pius in numerū Cardinaliū retulit: tāta cū
integritate: & uirtute adhuc uiuit: ut in eō nil sit requirēdum: quod ad amplissimū
uirum pertineat: ingenio moribus: solertia religionē: modestia: grauitate. Ad pium
sedeo: qui in tanto rerum fastigio collocatus: literarum studium intermisit nunq.
Adolescens: & nondum sacris initiatus poemata edidit: lasciuia magis: & festiuita
ti accomodata: q̄ pressa: & graui surgit: tamen non nunq: & dum uocatur morda
citate non caret. Extant eius epigrammata referta salibus. Ad tria millia ueriarum
uersuum scripsisse dicitur: quorum para magna Basileæ perit. Orationi solatæ reli
qua uita se totum dedit: magnitudine rerū inuitatus delectatus est etiam mixto scrī
bendi genere: & ad philosophandum ap̄tore libros in Dialogo edidit de p̄tate cō
ciliū basilicēsis: de ortu nībi: de studio uenandi: de fato: de p̄ticiētia dei: de hæresi
Boemorum reliquit dialogum imperfectum contra thureos inchoatū pro defen
sione fidei catholice: epistolas digessit in tēporas: & quas p̄phanas: quas sacris ini
ciatas: quas antistes: quas pontifex maximus scripsērit: uoluminibus separat. His
reges: nationes: ciuitates: principes: atq; omne genus hominum ad religionis arma
incendit. Extat eius epistola ad thurcum: qua Hominem adhortat: ut posthabita
mahometana perfidia uerā Christi Iesu religionem sequatur libellum edidit de mi
seria aulicorum. Scripsit etiam de institutione artis grammaticæ ad ladislaum ado
lescētē Vngarorum regem. Orationes circiter duas: & triginta habuit ad pacem
regum: ad concordiam principum: ad tranquillitatem nationum: ad defensionem

religionis: ad quietem totius orbis terrarum spectantes: Boemicam historiam per fecit. Australem imperfectam reliquit. Aggressus est historiam ubiq; locor; sua gra te gestarum: quam negotiorum multitudine oppressus imperfectam reliquit. Cō mētariorū de rebus a se gestis libros duodecim scripsit tertium decimum inchoa uit. Scribendi genus leue est ac temperatum: Conciones habet splēdidas: & rei ac cōmodatas: Mouet affectus: ac eos deniq; sedat. Cādorē & ornatū orationis nunq; intermittit. Describit apposite litus & flumina. Varios p tempore sumit eloquētię uultus. Cognitiōē reg; antiquar; nō omittit. Nullius oppidi occurrit mētio: cuius originē nō reperat: sitū non notet. Qui duces: quā aetate claruerint: diligētissime p scribit. Mimmos ēē ad uoluptatem notauit. Snias in puerbiis modū reliq; multas: quas pte mali quā q; ad institutiōē hūanā uitę ptinere uisę sunt sub iungere insti tui: Diuinam naturā credēdo meliusq; disputādo intelligi ac cōprehendi posse dice bar: Oēm sectā auctoritate firmatā hūana rōne carere. Xpianā fidē ēē si miraculis nō esset approbata honestate sua recipi debuisse. Vnius diuinitatis tris esse psonas: nō quā rōne probet. sed a quo dicat; animaduertēdū. Mortales mēiores cōeli & ter rā audaces magis uideri q; ueros Syderū iuestigare cursus: pulchrius esse quā uti le. Amicos dei & hac & futura pfrui uita sine uirtute nulli solidū ēē gaudium. Neq; auar; pecunia: neq; doctū cognitiōē rerum unq; repleti. Cui plura nosse datum est: eum maiora sequi dubia. Plebeis argētū: nobilibus auri: principibus gemmar; loco litteras esse debere. Bonos medicos nō pecuniā: sed bonā ualitudinē aegroti quære re. Artificiofam orationē stultos nō sapiētes flectere. Sanctas esse leges: q; uaganti frāna licentię imponūt. In plebē uim habere leges impotētes mutas. Res grauior res armis nō legibus diffiniri. Urbāus suā demū ciuitati: ciuitatē regiōni: regiōnem mūdo: mūdū deo subiicit. Lubricū ēē primū apd reges locū. Ut in mare flumia oīa: sic uicia in magnas aulas influere. Assentatores maxie quo uolūt reges ducere. Nul li magis pncipes aures: q; delatori pstare. Pessimā regibus pestē: adulatoris liguam. Regē q; nulli fidit: inutile ēē: nec meliorē q; oībus credit. Qui multos regit: a malo tis regat oportet. Nō ēē regio noīe dignū q; suis cōmodis publica metit. Neq; q; sa era negligit ecclesię puentū: neq; regē q; iuridicūdo nō assidet: uet; galia digna pe tere. Litigatores: aues for;: arēas: iudicē trete: patronos aucupes dicebat. Dignitati bus uiros dādos: nō dignitates hoībus. Magistratus alios mereri & non habere: ali os habere & nō mereri. Graue pōtificis onus: sed beatū ei q; bene sēt. Indoctū epm alio cōparandū. Corpa malos medicos: alios imperitos sacerdotes occidere. Vagū mōachū diaboli mācipiū esse. Virtutes cley; ditasse uicia pauperū facere: Sacerd; tibus magna rōne sublatas nuptias mator; restituēdas uideri. Fidei amico nullum thesaurū anteferendū. Vitā amico: inuidiā mortī cōparādā. Hostē in se nutrire: q; ni mis filio ignoscit. Nulla in re auarū placere hoībus: nisi in morte. Vicia hominū li beralitate obregi: nudari auaritia. Mentiri seruile uitiū esse. Vini usum & labore est & morbos auxisse mortalibus. Vinū quod mentē excitet: nō quod obruat summen dum. Libidinē aetate oēm fōdare senectutē extinguere. Quietū uitā non aux; ipm nō gēmas pberē: Dulce bonis durū iniq; mori: Generosā mortē turpi uitā oīam phorū snia anteferēdā. Hæc sunt fere quæ de uita Pii pōtificis scribi possunt: ad cuius laudes hoc ēē addo: q; beatā Catherinam senēlem in sanctas retulit: caput san cti Andreæ Pelloponeso a principe loci Romā auctum sancto Petro cum maxi ma ueneratione suq; supplicationibus pleri populū: Romani in sacello ad id fabri cato

sato collocauit repurgato templo eo loci potissimum: dimotisq; quorūdam Pontificum & Cardinalium sepulchris: quæ basilicam ipsam temere occupabant.

PAVLVS .II. PAPA CCXIX.

PAVLVS secundus: Petrus Barbo antea uocatus: patria Venerus patre Nicolao: matre Polyxēna: sancti Marci præbyter Cardinalis: pridie kalendas septembris pontifex creatur. M. cccclxiiii. Is enim Eugenii pontificis ex sorore nepos: adolescens adhuc iturus in mercaturam erat: quæ apud Venetos in precio est: & a Solone non improbatur & iam Scrineum: & arma in triremes detulerat: cum ei nunciatum est Gabrielem Condemerium auunculum suum pontificem creatum esse. substitit itaq; adhortatibus amicis: & fratre Paulo Barbo maior natu a litteris (licet iam adultus esset) operam dedit præceptore usus Iacobo Ricionio. qui diligentiam hominis ea in re laudare consueuerat. Habuit & alios præceptores nec tamē ob ætatem admodum profecit: quos omnes præter Ricionem (dum pontifex esset) dignitate & facultatibus honestiores reddidit: ostēdens per eos non stetisse quominus doctior euaderet. Paulus autem Barbo magni animi ac prudentiæ uir cognita fratris natura: quæ potius quietem quā negocia appetebat Eugenium rogat inam Florentiam uidendi hominis causa uenerat: ut Petrum ad se uocet in initiumq; sacris in aliquo dignitatis gradu collocet. Vocatus itaq; Petrus archidiaconatum Bononiensem: ac non ita multo post episcopatum ceruiæ commendatione adeptus: Protonotarius ab auunculo creatur: ex his potissimum qui emolumentorum participes sunt. His autem facultatibus aliquot annis uitam ducens: tandem una cum Aloisio patruino Medico: quem postea Patriarcham & camerarium appellarunt. Cardinalis ab Eugenio creat. Instantibus quibusdam Eugenii familiaribus: ut haberent quem Aloisii potentiam interdum obicerent: inter quos postea tanta simulas fuit: ut nusquam maiore odio certatum sit: his etiam discordias alentibus: qui seditionibus aliis & augeri consueuerat. Dolebat. n. Petrus primum locum sibi apud Eugenium subripi: cum nepos esset: cumq; esset Patrius Venerus. Hanc obrem inimicitias non uulgares exercuit cum Francisco Condemerio Vicecancellario ex amita Eugenii nato quo deinceps mortuo totum se in Patriarcham uertit licet sepius intercedentibus amicis in gratiam rediissent: simulato animo. Hanc obrem sub diuersis pontificibus ita inter se mutua odiis certarunt: ut alter alteri non peccerit: siue facultates: siue dignitate inspicias. Iactata & iter eos uaria probra sunt quæ consulto prætereo ne maledicis fidem præstitisse uidear. Mortuo autem Eugenio: cum in eius locum Nicolaus. y. successus esset: tantum apud hominem gratia & benedictiis ualuit: & primum ipse locum e natione sua apud eum tenuerit: fratre Nicolai hominem adiuuante & ita Nicolaum animauerit ut camerarii dignitatem Aloisio diminueret. Erat. n. Petrus Barbo natura blaudus arte humanus ubi opus erat. præterea uero eo indignitatis plerumq; deueniebat: cum precando: rogando: obtestando: quod uellet consequi non posset: ut & faciendam fidem precibus lachrymas adderet. Hanc obrem Pius pontifex hominem Mariam pietissima appellare interdum per iocum solebat. His quoque artibus apud Calistum usus eo populit hostem: ut Aloisium cum triremibus in thurcos mitteret: ostendens hominis amplitudinem huic tunc rei maxime conuenire: cum alias: & exercitus ductasset: & ditionem ecclesie ab hostibus constanter tutatus fuisset. Hac demum molestia liberatus Petrus. Calistum deinceps ita in sententiam suam semper traxit: ut donec uixerit nullius magis quam huius consilio sit usus. facile præterea quicquid uolebat a pontifice impetrabat: sua uel

amicorum causa. Erat. n. propensior in amicos: & quos in cliētelam susceperat quibuscūq; rebus poterat iuuabat: ac cōstantissimæ ruebatur: cū apud unūquēq; magistratum: tum uel maxime apud pōtificem. Tantæ præterea humanitatis fuit: ut in ægritudinibus curiales ipsos: qui aliquo in precio erant inuisceret: & quibusdā remediis adhibitis eos ad ualitudinem adhortaretur. Semp enim domi habebat unguenta Venetiis auēcta oleum tyriacam &c. id genus quæ ad curandam ualitudinem faciūt. Ex his aliquid ad ægrotos mittebat. Curabat item ut uni sibi magisq; alteri ægrotatiū testamēta cōmitterent: q̄ postea ex arbitrio suo partiēbat: & siqd in erat quod ad rem suam pertineret: factō tñ sub hasta precio id sibi pecuniā uindictabat: Romanorū uero quorūdā amicitia delectatus est: quos sæpe in cōuiuium adhibebat: tum ad iocū: tum ad risum: quem & Priabius suus & Franciscus Malacaro salibus: mīmis: dictariis: scomatibus frequenter non sine urbanitate excitabant. His quidē artibus effecerat: ut tum ciuibus Romāis: tum auilicis ipsis carus esse putaretur. Præterea autem ne domi tantum posse uideretur: fortis etiam auctoritatem sibi comparare annixus est. Nam & in hernicos (quam nunc campaniam Romanam uocant) profectus est ad populos quosdam sedandos qui de finibus contendebant: & litem cōponere inter comitem auersæ & Neapolionē ursinū conatus Paulum absuit: quin turpiter captus in uīncula coniceretur: adeo in eum comes auersus ob quandā uerborū licētiā male aīatus erat. Re itaq; infecta abiēs hōi semp aduersatus est. Mortuo deinde Calisto in eiusq; locum Pio suffectus: cum permutare episcopatum Vicentinum in patavinū instando acerbe nimium rogando amitteret: & Pii pōtificis & Venetorum iram adeo incurrit: ut & Paulum fratrum senatorio munere amouerint: & ei interdixerint: quominus aliorū beneficiorū prouētibz potiretur nisi sententiam mutaret. Hanc ob rē indignatus homo ulciscendi tēpus obseruans: interim acerbe nimium in eos inuehebat: p̄ quos stetisset quominus uoto potiret. Mortuo aut̄ Pio in eius locum ipse suffectus: statim ubi magistratum inīit: siue p̄ ita pollicitus erat: siue q̄ Pii decreta & acta oderat: Abbreviatores oēs oderat quos pius in ordinem redegerat: tanq̄ inutilēs & indoctos (ut ipse dicebat) exauctorauit. Eos. n. bonis & dignitate indicta causa spoliauit: quos ēt ppter eruditionem & doctrinā ex toto orbe terrarū cōquisitos: magnis pollicitationibus & præmiis uocare ad se debuerat. Erat quidē illud collegium resectum bonis ac doctis uiris. Inerant diuini atq; hūani iuris uiri peritissimi. Inerant poetæ & oratores plariq; qui certe non minus ornamentū ipsi curiæ afferebant: q̄ ab eodem acciperēt quos oēs Paulus tanq̄ inquilinos & aduenas possessione pepulit: licet emptoribus cautum esset litteris apostolicis cautū etiam fisci pontifici auctoritate: ne qui bona fide emissent e possessione honesta ac legitima deiicerent. Tētarunt tñ ii ad quos res ipsa pertinebat hominem e sentētia dimouere: atq; ego certe qui horū de numero erā rogando etiā: ut causa ipsa iudicibus publicis (quos Rotæ auditores uocāt) committeretur. Tum ille toruis oculis me aspiciens: ita nos inquit ad iudices reuocas? Ac si ne scires omnia iura in scrīneo pectoris nostri collocatas eē? Sic stat sentētia inquit: ioco cedant omnes: eant: quo uolunt: nihil eos moror: pontifex sum: mihiq; licet p̄ arbitrio animi aliorum acta & rescindere & approbare. Hac uero tā immiti sententia accepta: ut lapidem immobilem uolueremus obuersamur: & frustra q̄dem die ac noctu in foribus aulæ uilissimum etiā quemq; seruum rogantes: ut uel alloqui pontificē liceret. Reiciēbamur nō sine cōtumelia tanq̄ aqua & igni interdicti ac

dicti ac prophani. Hac autem diligentia uiginti cōtinuis noctibus usi sumus: nīl. n. fere nīl noctu agebat. Ego uero tanta ignominia excitus: quod mihi ac sociis meis coram non licebat: id agere per litteras institui: scripsi itaq; epistolam his ferme uerbis. Si tibi licuit in dicta causa spoliare nos emptione nostra iusta ac legitima: debet & nobis licere cōqueri illatā iniuriā iniustamq; ignominiam. Reiecti a te ac tā insigni cōtumelia affecti: dilabemur passim ad reges ad principes: eosq; adhortabimur: ut tibi concilium indicāt in quo potissimum rationem reddere cogaris: cur nos legitima possessione spoliaueris. Lectis litteris Platynā reū maiestatis accersis: in carcerē trahitur: cōpedibus reuincit. Mittit Theodorū Taruissinum episcopum: qui quæstionē habeat. Is statim me reum facitq; & libellos famosos in Paulū sparsisse: & concilii mentionem fecisse. Primum crimen ita confutauit: eos quidem dici libellos famosos in quibus scribentis nomen reticet: ac meū nomē in calce litterarū extare: non igit libelli famosi sunt. Qui uero de cōcilio mentionē fecerim: me non adeo graue crimē id putasse: cum in synodis a sanctis patribus stabilita sint fundamēta orthodoxæ fidei: prius sparsim iacta a saluatore nostro eiusq; discipulis ut maiores cū minoribus æquo iure uiuerent: ne cuiq; fieret iniuriā. Vnde ēt apud Romanos instituta est censura: qua & qui priuati & qui in magistratu fuerūt rōnē habitū magistratus: & uitæ antea cōtæ reddere cogebant. Cū uero his rōnibus nīl p̄fecissem: reuictus cōpedibus & qdē grauissimis: media hieme sine foco celsa i turri ac uētis oībus exposita coherceor mēsisbus quattuor. Tandē uero Paulus Frācis ci Gonzagæ cardinalis Mātuanī p̄cibus fatigaret ægre pedibus stātē molestus: carceris me liberat: admonet ne ab urbe discedā in Indiā inq; si p̄ficiscere inde te retrahet Paulus. Feci mandata: triēnio in urbe cōmoratus sum: arbitratus hoīem aliquā medelā meis incōmodis interim allaturū. Coronatus paulus de more memor a Calisto quondā pulsos esse e sancto Ioāne laterano canonicos regulares: quos eodem in loco Eugenius pōtīfex ante collocauerat eosdē reuocauit: ut seorsum a canonicis secularibus diuina officia celebrarent. Præterea uero canonicosq; seculariū eo in loco nomen aboliturus: si quis moriebat in demortui locū neminē sufficiebat: ut si quod bñficiū uacabat: coactos se canonicatibus illis abdicare ad alias ecclesias transferebat: ut tandē beneficio illa in unū corpus redacta: canonicis regularibus satisfacerēt sine ullo suo dispēdio: cū eos tū pascere ob inopiā oporteret. Hanc autem ob rē Paulus multū a se alienauit ciuū aīos: q; dicerēt illa bñficia a maioribus suis instituta: pulsus ciuibz inq; linis dari. Neq; hoc cōtentus Paulus seorsum canonicos quosdā allocutus eos: minis ēt adhibitis abdicare se illis canonicatibus spellebat. Nōnulli tñ eius minas contēnētes: tps uindicā de libertatis expectabant: qd postea eo mortuo eluxit. At uero cū nunciatū ēt Thurcos capta iā fere tota Epīro in Illiricū iter parare: oratores statim ad reges & principes misit eos oratū: ut cōpositis rebus suis de bello thurcis inferēdo ad p̄pullandā iniuriā cogitarent. Quade re nil certe actū est: cū inter sese grauissimis bellis decertarēt: hinc Germani hīc Anglici nunc ueterē regē: interdū uero nouū expectētes. Hinc Hispani: hinc Galli principes ueriti regis potentiā: q; regio nomini oēs obrēperare uolebat: iactabatq; se breui facturū: ut eos p̄cāteretq; secus fecissent. Præterea uero Paulū urgebat regis Boemię p̄fidia qui se paulatim a toto corpore xpīani nominis subtraherat. in hūc itaq; mittere Vngariæ regem cum exercitu instituerat: si ei per bellū in Thurocos sulcāptū licuisset: siq; rem inter regem & imperatorem componere potuisset.

Nam mortuo Ladislao rege Vngariæ eius nepotes qui hærede carebat: impator ipse regnū illud: quod Mathias Vajouadæ filius occupauerat: sibi deberi p̄dicabat. Differendā itaq; rem Paulus in aliud t̄ps censens ac cōponēdas qualdā similitates ciuiū Romanorū inter se dissidentium aīum adiecit. Orta nāq; rixa erat inter Iacobum Ioānis Alberini filium: & Felicem nepotem Antonii capharelli: hanc ob rē acriter ad se patribus familias: eos aliquādiu renitentes ad concordiam datis uadis compulit. Verū non ita multo post Iacobus Alberini filius nūq̄ laturus iniuriam patri illatam Antonium Capharellum interficere conatus confossum aliquot grauius uulneribus tanq̄ mortuum reliquit. Hanc ob rē indignatus Paulus: q̄ cōtra atq; Alberinus iurauerat filius ægisset eueris eorū ædibus: redactisq; in fiscum omnibus bonis: eos ab urbe exules demum facit. Hos tamen postea suo iussu ad urbē redeuntes in gratiam recepit: restitutis rebus omnibus: paceq; inter dissidentes cōposita: tamen ambo aliquādiu in carcere steterunt. Anno uero. M. cccclxv. Alouisius patauinus pontificis camerarius & tituli sancti Laurentii in Damaso præbyter Cardinalis: uir quidem ditissimus: & rebus agendis sagax: sed ultimo suæ uitæ tempore parum prudens: quippe qui ex testamento maxima ex parte hæredes reliquerat duos fratres cognomento Scarāpos: alioquin bonos & liberalis ingenii: sed nequaq̄ tantis fortunis & prouentibus ecclesiæ partis dignos: quid homines suspicarent scimus. Has autē facultates paulus licet ei testandi facultatē ultro permisisset: sibi uindicauit. Scarāpos cepit: & tā diu honesto tñ loco retinuit: quoadq̄ Florentiā delata fuerant ad se deferent. Fugientes Scarāpi dū hac de re ageret: capti in carcerem coniciuntur. Verū cū bona Patriarchæ Florentia Romam delata fuissent. Scarāpos cū bona parte incolumes dimittēs. in reliquos Patriarchæ familiares maiore benignitate usus est: q̄ ipse testator instituisset. Atq; hoc mō bona hominis tanta diligentia parata: maiore retenta cū magna opum iactatione ac si annos Marusalem uicturus esset: ab eo sunt partim possessa: partim distributa: quocū diutius simultatibus: odiis: maledicentia certauerat: cum maluisset ad thurcos ipsosq̄ ad Paulū bona sua recidere. Sed neq; hoc contenta diuina prouidentia uoluit eius quoq; corpus iam sepultum in p̄dam dari. Ab ipsis. n. quibus ipse beneficia sancti Laurentii in Damaso dederat noctu aperto sepulchro annulo & uestibus spoliatus ē. In hos autē Paulus re cognita grauiter aīaduertit. Eodē fere tpe Fœde. adolelescens ægregius Ferdinādī filius Mediolanū iturus ad ducendā Francisci Sfortiæ filiam fratris uxore in regnū. Romam ueniens p̄deunte obuiā honorato quoq; & Rhodorigo uicecācellario perbenigne a paulo suscipit: ac Rosa donat: quā pontifices quotānis donare alicui ex p̄cipibus xp̄ianis cōsueuerat. Interim uero cū Ferdinādo in aīo eēt eos bello p̄seq; & potissimū in regno suo existentes qui dū a Galis p̄meret a se defecerāt: misissetq; copias qualdā ea mente: ut ducē Soranū adoriretur: p̄otifex diuertere id bellū cupiens: archiep̄m Mediolanensem eo p̄pere misit oratū: ut copias illas quēadmodū rōne p̄uendi tenebat ad se mitteretq; diceret sibi in aīo esse Comit̄is Auerlæ filios ecclesiæ nequaq̄ obtēperātes e medio tollere. Nā eo fere tpe Auerlæ Comes morit̄: quo paulus p̄otifex creat̄ corpusq; eius Romā delatū ī basilica sanctæ Mariæ maioris sepellit̄. Rex itaq; acerrimus Deiphobus hostis q̄ppe q̄ ab eo superiore bello insidiis ueneno & armis petitus fuerat copias suas p̄fectis mandat: ut p̄rio quoq; p̄ficilcant tpe: quo p̄otifex ire iusserit. Antea. n. deiphobū & Frānciscū ad se uocatos mōuerat: ut & iter tutū a latronibus seruarent: ne

resne Romā aliūde uenientes in ipsis ppeurbis Romæ portis spoliarent: atq; securatū pfecti uia quondā filio Caprarolā (qd' oppidulū est) redderent: cū oīa ferē ipsius pfecti bona possiderent. Vtrūq; uero non modo facere recularunt: uerū & minas addidere. Iactitantes sapius se comitis auersæ filios eē: nec lacerantibus pcturos. Tum uero paulus clāculū paratis rebus oībus ad bellū necessariis supuenientibus ēt regis copiis: quintodecimo die posteaq; inchoatū est: bello eos incautos: & nil tale opinantes oppōlit: redactis in ptatē ecclesiæ nouē castellis: quorū de numero aliqua ita munita natura & arte erant: ut uix opa hoīum expugnari posse crederetur. Deiphobus autē ueritus ne captus ad regē mitteret: salutē sibi fuga q̄siuit. Capit' autē Frāciscus frater cū filio & quinquēnio in arce Hadriani retētus de mura creato Sixto liberat'. Hinc postea inter Paulū & regē ipm ortæ graues inimicitia: sunt: cū Ferdinādu hoc tāto merito pateret supiorū annorū tributū qd' ecclesiæ pēdebat sibi relaxari: & qd deinceps soluturus esset diminui cū regnū siciliæ patruus suus possideret: cuius ipse una cum regno Neapolitano uectigal pēderet. Inspiciēda dicens & sua merita: & cōsiderandum quid posset in contrarium accidere: cū diceret se continuo acies quasdam in armis habere non magis sua q̄ pōtificis Romani gratia: ut in bello cōtra Auerfanos paulo ante nouerat. Cōmemorabat uicissim Paulus merita ecclesiæ erga Ferdinādu: atq; hoc mō altercationibus in longū res ipsa semper protracta est: cum uterq; repetendi ius suū tēpus quæreret. Moliri res nouas interim rex cauebat: Iacobi Picēnini quī sulmonem in Maris & alia oppida tenebat potentiam ueritus: quē postea Frāciscus Sfortia focer ad regē misit data si de se quotiēs libuisset incolumē rediturū. Verū aliter Iacobo q̄ putarat accidit: captus. n. Neapoli a Ferdinando cū filio & in carcerē cōiectus: nō ita multo post uita priuat': signmōto adhibito q; in carcere ipso decidens crus fregisset: dum redeuntes ab Ischia quā ænariam antiqui uocabant trēmes regis de gallis uictrices studioꝝ suis q̄ cautius per fenestram inspicit. Sunt qui arbitrantur hominem adhuc uiuere quod ego nullo mō credo: cum nullus eēt in Italia aptior si auctoritatē hoīs in milicia respicis ad eueriēdum Ferdinādi regis imperium. Subsisterat in uia hac re cognita (Senis nāq; erat) ducis Mediolani filia Neapolim ad maritum itura ut fidē faceret nulla patris sui culpa Ferdinādu in Iacobi Picēnini necē cōspirasse. Quid autē ea de re suspicati sint hoīes optime nominis fuisse ēt q̄ diceret id prius a Paulō pontifice scitū fore: cum illis diebus archiep̄s Mediolanensis a pontifice ad regem & a regē ad pontificē frequenter cōmeauerit. Cūq; Paulus ipse dixerit audita hominis captiuitate: appellationū iudicemq; medio sublatum esse: Sed uerum est illud uirgilianū. Nescia mens hoīum fati fortisq; futura. Nullis nō magis q̄ Iacobi Picēnini opera reprimere Ferdinādi cōtumaciā. Paulus pōnisset li tum inuicta fuisset quando inter eos de soluendo tributo contentio est orta ac bellū ppetitū. Nā celebratis nuptiis ac filiū nuptiis hac una re: & Iacobi morte stabilita regno Ferdinādu cū pontifice instatur & tributū ei dānuat: & quoddā oppida quoddā regno possidebat ecclesiæ ei redderent. Misit ito Paulus Bartholomēu R. uentiliā legatū tituli sancti clemētis præsbyterū Cardinālē: qui regis mentē aliqua ex parte leniuit. Verebatur tū credoutē q; ne solis at lunæ ecclipses quæ tū fuerat cū maxima hoīum admiratione regnorū mutationē portenderent. Moritur tamē: corpora celestia frustra pati exstimes: sequētī anno Frāciscus Sfortia in subripit & igitur dux Nam Genuæ dominatū biēnio ante adeptus fuerat: de dētib; se seip

uibus diutino bello partim intestino & graui parti externo agitat. Gallos. n. do-
 minatum quē sponte petierant reficientes ad sex millia gallici nominis ante oculos
 Renati regis interfecere qui cū trirēibus aliquot bene armatis aderat: recu-
 perandæ Urbis cā quæ iam a Gallis defecerat. Mortuo itaq; Frācisco Sfortia Me-
 diolanensiu ducē: cardinales statim Paulus ad se uocat qd esset agendū cōsulit. Cē-
 suere oēs mittēdas eē lras & nuncios ad principes italix ad populos q̄ eos adhor-
 tarent nil noui moliri sed pacē antea inītam seruare: maxie uero tā iniquo tpe quo
 a thurco cōi xpianorū hoste uexaremur. Præterea uero epm cōchensem Mediola-
 num mittit: oratū populū illū: ut nil antiquis fide putaret quā Galeatio Francisci fi-
 lio p̄stiterat. Aberat tū Galeatius iussu patris in Galliā cum exercitu missus: dum
 rex Alouisius cū principibus regni dicto suo haud quāq; obtēperantibus bellū ge-
 rit. Ex fœdere. n. dū Genuā in phendū accipit p̄sidia regi Frāscus subministrabat.
 Requiebat: & hoc affinitas inter eos cōtracta: cū Galeaz Regina ac Ducis Sa-
 baudia sororē in uxorē accepisset. Qui cognita patris morte relicto bello: qd re-
 gio noīe contra Burgundiā ducem inchoauerat. Lugduno abiens: ac Cum paucis
 permutata ueste in patriam rediens: ditione paterna auxilio matris: quæ populos
 in fide continuerat: sine ulla contentione potitur. Paulus uero compositis hoc mo-
 do Italiae rebus: cum intelligeret militiam Rhodiorū militū ob inopiā ad nihilum
 redigisse: eosq; magistrū ac primates religiōis ad se uocat corrigendū erroris cā: q̄ post
 frequentes cōuentus apud. S. Petrum habitos tedio animi & sedio confectus mor-
 tit. Lepelliturq; in basilica sancti Petri nō longe a sacello sancti Andreæ: in cuius lo-
 cum Karolus Vrsinus suffectus Rhodū ad tuendā insulā p̄pere mittit. Interim ue-
 ro cum nunciatum Paulo esset in Poli oppido in æquicolis posito multos hæretico-
 cos inesse dām loci cum uiris octo & sceminis sex cōprehēdos: & ad se p̄ductos: co-
 gnio hoīum errore ignominia notauit: & quidē grauissima eos potissimū qui per-
 tinaciores fuere. Nam mitius cum his est actū: qui errorē confessi: ueniam petiere.
 Erant. n. eius sectæ quā a pueris mente opīonis eē dicimus q̄ dicerent nullū uey
 xpianariū esse: eorū qui post Petrum fuerunt: nisi qui paupertatē xpī imitati sunt. Aus-
 cto deinde Cardinaliū numero ad. x. n. eodē tpe creauit: quorū de numero. ii. fuere:
 Franciscus fauonēsis ordinis Minorū generalis. M. Barbo. præsul Vincennes: cuius
 opa & cōsiliū magnis in rebus semp̄ est usus: Oliuerius Archieps Neapolitanus:
 Amicus Ep̄s Aquilanus. Theodorus Monferratus: reliqui partim Galli: partim Un-
 garix: & Angli sunt habitū: Senatu itaq; in hunc modū auctor ad cōponendā Italiae pa-
 cē totus conuertit. Nā cū Florentini quidā a factione Petri Medices ciuili discor-
 dia pulsi. Ut Detefaltus Neronius & Angelus Accioiolo ac Nicolaus Sudoric-
 nus: Bartholomæū Bergomate cōcitassent: q̄ magnā uim equitū ac peditū habebat
 at in hetruriā cum exercitu mouens: eac ē mortes oēs in patriā reduceret adiuuan-
 tibusq; Venetis occulte tamen: primo quidē impetu posse & uelle subuertere totā
 Italiā uisus est. Verū cum in Flāminea Galeacium ducē Mediolanensem obuium
 habuisset cum regis & Florentini populi copiis habenas inhibuit: & cūctando po-
 tinsq; pugnādo uincere annixus est. Pugnatum est tamen semel atq; acriter. Comi-
 tis Urbinate auspiciis in agro Bononiensi ad Ricardinā (id ei loco nōmen est) dū
 castrametatur: quo quidē tempore de Bergomate actū certe erat fr̄ū Galeacius af-
 fuisse: qui Florentiā cōponendæ rei bellicæ cā profectus Paulo ante fuerat. Ferūt
 qui tanto plū interfuere: nūq; a tate nrā maiore contentione certatum esse: nec p̄-
 lium

lium antea fuisse in quo plures desiderati fuerint. Tum autē Venetj sibi potiusq̃ homini cauentes: cohortibus aliquot & turmis ei in auxiliū missis pacē enixius quere re eius conficiendæ arbitrium omne in pōtificem deferētes. Qui rei suæ quoq̃ ad modū timēs si uictoria ad regē & ducē recideret: ut pax conficeret instabat. Erat. n. opinio quorundā hoīum non uulgariū Bartholomeum cōnuēte pontifice padū traiecisse: quo mutato Florentinorū stat: inferre bellum Ferdinādo regi cōmodius posset: cui ita insensus erat: ut accire contra eum nouos quoq̃ in Italiā hostes cogi tauerit. Vocatis itaq̃ ad se oīum principum legatis: pacem his ratiōibus cōposuit ut utraq̃ ps q̃ bello cōeperat redderet: utq̃ Bartholomeus copias suas in Cisalpinā Galliā reduceret: Seruareturq̃ pax illa quæ antea inter Frāciscum Sfortiam & uenetos apud Laudam Pompeianam composita fuerat. In una re tantū addubitatum est excluderet ne a pace Italiæ sabaudia dux uel Philippus frater: q̃ eo anno uenetoꝝ stipendiis militauerat puinciāq̃ Galeacii bello uexauerat. Petebant uenetj: ut inter fœderatos is quoq̃ cēleretur. Negabat id fieri posse Galeacius: cū diceret eū se nunquam pro amico & locio habiturum quem Rex Franciæ hostē haberet. Verum tantum uoluit Paulus blanditijs & pollicitationibus: ut legatum Galeacii cōtra principis sui decretum in sententiam sui ipsius traxerit. Hanc ob rem iratus Galeacius & Laurentium Pisauriensem legatum suum exilio mulctauit & Sabaudien ses ita bello uexauit: ut eos pacem exposcere coegerit: quæ quidem ex arbitrio regis Frāciæ postea cōposita est interueniētibus & reginæ & uxoris Galeatii p̃cibus quæ Ducis Sabaudia sorores sunt. Cōpositis aut̃ hoc mō reb̃s Paulus ad ocīū cōuersus populo Romano ad imitationē ueterū ludos q̃ magnificentissimos & epulū laurissimū instituit: pcurante eam rē Vianesio Bononiensi pontificis Vicecamerario. Ludi aut̃ erant pallia octo: q̃ cursu certātibus in carnis prinio p̃ponebant singulis diebus. Currebant senes: adolēcentes: Iuuenes: Iudei: ac seorsum pastillis primo quidē plenis quo tardiores in cursu essent. Currebant & eq̃: eq̃: Asini: bubali tanta cum oīum uoluptate ut hoīes p̃æ risu pedibus uix possent. Cursus aut̃ & stadiū erat ab arcu Domitiani usq̃ ad aedes sancti Marci: unde pontifex ipse solidam uoluptatē percipiebat. Hac etiā in pueros corno oblitos post cursum munificētia usus ut singulis carlenum (numi argētei id genus est) cōdonaret. Sed ecce in tā publica oīum latitia subitus terror Paulū occupat. Nunciat ei quosdam adolēcentes duce Calimacho in eū conspirasse: cui p̃ timor uix respirāt: nescio quo fato nouus etiā terror addidit. Aduolat. n. qdam cognomento philosophus hō facinorosus & exul: qui uitā primo & reditum in patriā de p̃catus: nunciat ac falso qdē: Lucā Toriū Romanū cinē Neapoli exulantē: cū multis exulibus in nemoribus Veliterinis a se uisum: ac paulo post affutū. Timere paulus ac magis trepidare tū cōpit: uertus ne domi & foris opprimeret. Capiunt permulti in Vrbeitū ex Aulicis: tum ex Romanis. Augebat hoīs timorē Vianesius fugebant & alii eius familiares: q̃ ex tāta perturbatione aditū ad maiore dignitatē & uberiore fortunā sibi q̃rebant. Irrūpebant cuiusuis domū sine discrimine. Trahebant in carcerē: quos suspectos coniurationis habuissent. Et ne ego tāta calamitatis exp̃s essem: domū ubi habitabā: multis satellibus noctu circūdant fractis foribus ac fenestris ui irrūpūt: Demetriū Lucēsem familiare meū cōprehēdunt. a quo ubi seiungere me apud Cardinālē Manuanū coenare statim accurrunt: & me in cubiculo hoīs captū ad Paulū confectū trahunt. Qui ubi me uidit. Ita inquit duce Calimacho in nos cōiurabas: Tū ego fr̃e

tus innocentia mea: ita constanti a se rēdis: ut nullū cōscientiæ signū in me deprehē
 di posset. Instabat ille discinctus & palidus: & nisi uerū faterer: nūc tormēta mihi:
 nūc mortē pponēbat. Tū ego cū uidere oīa armis & tumultu circūsonare: ueritus
 ne qd grauius ob formidinē & irā in nos cōsuleret: rationes attuli: quāobrē crede
 re Calimachū nil tale aliqd unq̄ molitur: ne dū meditatū fuisse qd cū consilio: lin
 gua: manu: solitudine: opibus: copiis: clintellis: armis: pecuniis: oculis: postremo
 careret. Cæculus. n. erat & P. Létulo somniculosior: ac L. Crasso ob adipētardior.
 Omitto quod nec ciuis quidē Romanus erat: qui patriam liberaret: nec præsul: q
 pontificatū sibi Paulo interempto desumeret: Quid poterat Calimachus? Quid
 auderet? Erat ne lingua & manu prōptus? Habebat ne ad tantā rem cōficiendam
 certos homines delectos & descriptos: quorū opera uteret? Nisi forte uellēt Glau
 rum & Petreū fugæ suæ comites alteros Gabinios ac Statilios esse? Tum Paulus
 ad Vianesium cōuersus: hic inquit (me toruis oculis aspiciens) tormēto cogēdus
 est uerum fateri: nam coniurandi artem optime nouit. Vtinam cōsideratius me cū
 egisset Paulus: non enim me statim tormento subiecisset. Nam cū uerum cōiectu
 ra quæritur: nec de facto constat in coniuratione potissimum & quæ ante susceptū
 negociū: & post sint gesta q̄rit: Cōsiderat uita cōiurantis: considerant mores: am
 bitio: cupiditas tū facultatū tum honorū: & si quid antea dictū: scriptū: aut factū
 sit quod eo tendat. Horum nihil cōsiderauit Paulus in carcerē nos conicit. Verū
 cum admoneret ab his qui bene sentiebant quibusq̄ exploratum erat Lucam To
 tū nūq̄ pedem Neapoli mouisse: ne tātum tumultum cum suo discrimine conci
 taret: reuocat edictum tertio die quo prohemia illis proponebat: qui Lucā reum
 maiestatis uel uiuum uel mortuū in potestatem suam rede gisset. Non tamen qua
 drarios fratres: quos ob eam suspicionē cœperat & torserat: dimisit. Subesse aliquā
 latentem causam uideri uolebat: ne leuitatis argueretur. Liberatus hoc metu Pau
 lus: ad nos statim animum adiecit. Mittit in arcē Hadriani Vianesium cum Ioanne
 Francisco clugienſi ſanga & ſatellite: qui nos quouis genere tormentorum adigat
 ea etiam fateri quæ nulq̄ ſciebamus. Torquentur prima & ſequēti die multi quo
 rum pars magna præ dolore in ipsis cruciatibus concidit. Bouem Phalaridis ſepul
 chrum Hadriani tum putasses. adeo reſonabat fornix ille concauus uocibus miſe
 rorum adoleſcentū. Torquebatur Lucidus homo omnium innocentissimus. Tor
 quebatur. Marſus Demetrius. Auguſtinus Cāpanus optimus adoleſcēs: & unicū
 ſæculi noſtri decus: ſi ingeniū & litteratura inſpicias: quibus cruciatibus & dolore
 animi mortuū poſtea crediderim. Feſſi tortores non tamen ſatiati. Nam ad uiginti
 fere eo biſ duo quæſtioni ſubiecerant: me quoq̄ ad poenā uocant. Accingūt ſe ope
 ri carniſices: Parantur tormēta: ſpoliorū lacerorū trūdor tanq̄ craſſator & latro. Se
 det Vianeſius tanq̄ alter Minos ſtratibus tapetibus: ac ſi in nuptiis eſſet: uel potius in
 cœna Atrei & Tātalī. Homo inquā ſacris initiatus: & quē ſacri canones uetant de
 laicis quæſtionē habere: ne ſi mors ſubſequebatur: quod in tormentis interdum ac
 cidere ſolet: irregularis (ut eorū uerbo utar) & impius habeatur. Neq̄ hoc quidē
 contentus: dum penderem miſer in ipsis cruciatibus monilia ſangæ clugieſis attre
 ctans hominem rogabat: a qua puella donum amoris habuiſſet. De amoribus lo
 cutus: ad me conuerſus inſtabat: ut ſeriem coniurationis: uel fabulæ potius a Cha
 limaco cōſictæ explicarem: diceremq̄ quid cauſæ eſſet: cur Pomponius: qui tum
 Venetiis erat: ad me ſcribens patrem ſanctiſſimum in ſuis litteris appellaret: te in
 quit

quicquid pontificem creauerant coniurati omnes. Flagitat item dederim ne litteras Pomponio ad imperatorem: aut ad aliquem christianum principem suscitandi scismatis: aut concilii causa. Respondeo me nunquam consiliorum Calimachi participem fuisse: quippe cum inter nos si multas esset haud parua. Nescire item cur Pomponius me patrem sanctissimum appellaret: scitum ab eo nam Paulo post uinctum affaturum dicebat. De pontificatu uero non esse cur solliciti essent: quod uita priuata semper contentus fuisset. Ad imperatorem uero me nunquam litteras misisse: nec Pomponii opera ea in re usum esset etiam ab eo scitum. Tandem uero delinquit aliquantulum tot meis cruciatibus non tamen satius: deponi me iubet uesper maiores subitum. Deferor in cubiculum semimortuus. Nec ita multo post reuocor a quaestoribus bene potis & pransis: aderat & Laurentius archiepiscopus Spalatrensis: petunt quod mihi colloqui fuerit cum Sigismundo Malatesta: qui tum in urbe erat. De litteris inquam: de armis: de praestantibus ingeniis: tum ueterum nostrorum hominum loquebamur. De his rebus: quae in hominum colloquia cadere possunt. Minari tum Vinellius ac maiores cruciatus proponere nisi uerum faterer. Rediturum se die sequenti meditarer interim ubi essem: & quibuscum mihi esset agendum. Reducor iterum ad cubiculum ubi me tantus repente dolor inuasit ut uitam cum morte comparerem commutare: recrudescunt doloribus ob refrigerata membra quassa uis mentis: ac laesa. Recreabat me tamen: non parum Angeli Buffali Romani equitis humanitas: quem anno ante Paulus in carcerem coniecerat: ob interfectum a Marcello filio Franciscum Cappocium. Id enim factum Angeli suasu Paulus dicebat Angelus itaque ac Franciscus nepos quibus cum in eodem cubiculo diuertebam quominus doloribus & inedia morerer: suis manibus & medellas & cibum mihi afferebant: Post biduum uero Christophorus Veronensis Pauli medicus ad me ueniens: bono inquit animo te esse iubet Paulus: ac de se bene sperare breuique liberum futurum sciscitor: quando id fore speraret. Respondet homo liber audientibus omnibus qui tunc aderant: non ita cito fieri posse ne leuitatis & leuitiae argueretur pontifex quod illos quos tanto tumultu concitato cepisset ac torquisset: statim ueluti innoxios dimitteret. Neque hoc quidem contentus Paulus quos paulo ante coniurationis & maiestatis accesserat: eisdem mutata sententia ob diuulgatam fabulam haereseos accusat. Trahitur ad urbem Pomponius Venetiis captus per totam Italiam tanquam alter Iugurtha: ducitur in iudicium. Pomponius uir simplicis ingenii: neque coniurationis: neque alicuius sceleris conscius. Rogatus cur noia adolescentibus imitaret. Vt homo liber erat. Quid ad uos inquit & Paulum si mihi forniculi nomen indo? Mors id sine dolo ac fraude fiat. Amore namque uetustatis antiquorum praecleara nomina repetebat: quasi quaedam calcharia: quae nostram iuuentutem emulatione ad uirtutem incitaret. Trahitur & Lucillus ad urbem tanquam reus maiestatis: qui in sabinis tetricam illam uitam ducebat quod ad campanum scribens: quae litterae postea depraesensae sunt: Helio gabali cuiusdam amores reprehendebat. ita occulte tamen: ut nisi a conscientia dignosci res ipsa non posset. Vianellius autem diligens pastor ad nos cum tormentis saepius rediens: torto etiam Petreio Calimachi comite in fuga comprehenso: ac nihil confesso: quod diceret ebriosam illam Calimachi colloquutionem nullius momenti existimandam fuisse: omnia oculis collustrans: ne refractis parietibus tanquam Daidali exalta arce uolarem: carcerem subterraneum meditatur: ac fabris statim locat eoque coniecit Franciscum Anguillaram: Gattallusium: Franciscum Aluianum: Iacobum Ptolemaeum quadrigenio ante

molestia carceris maceratos. De libertate nostra interim nullum uerbum fiebat: erat tum
 impator in urbe. Voti. n. gratia uenerat cum magno comitatu: quem Paulus magna cum
 impensa honorificentissime suscepit: expensis decem & octo millibus numum aureorum.
 Ambos ex mole Hadriani sub eodem pallio a laterano redeuntes comitante honora-
 to quoque inspexi. Substitit Paulus in pote: donec imperator equites aliquot crearet.
 Abeunte deinde imperatore cum iam metu omni liberatus esset: nam & equum & peditum suo-
 rum magnam partem in urbe uocauerat: meritis neque tumultus a populo Romano ex-
 citaret presente imperatore. x. mense post captiuitatem nostram in arcem ueniens ne tam tu-
 multus frustra concitasse uideretur: multa nobis obiecit: sed illud potissimum: quod de im-
 mortalitate animarum disputaremus: teneremusque opinionem Platonis: quam Diuus Augusti-
 nus christianae religioni simillimam esse censeret. Merito inquit Aurelius: cicero deum iter philosophos
 uocat Platonemque certe cunctos ingenio & sapientia superauit: hunc mihi delegi quo cum
 disputaremque & de ultimo hominis fine: & de diuina natura melius quam ceteri philosopha-
 tur. In dubium inquit Paulus disputando deum uocabaris. Quod quidem omnibus philosophis &
 Theologis nostrorum temporum obieci potest: qui & animas & deum & omnes intelligentias se-
 paratas disputandi: ac ueri inueniendi causa in dubium plerumque uocant. Praeterea uero
 haeretici sunt: ut ait Augustinus: qui quod praeue sapienter pertinaciter defendunt. Sanam
 disciplinam nunquam aspernati sumus: quod facere consueuerunt (ut ait Leo) erroris magi-
 stri qui seorsum ab ecclesia sentientes haeretici merito (Hieronymo teste) sunt ap-
 pellati. Rationem uitae meae posteaquam sapere per aetatem cepi usque ad hanc tempora reddere
 uobis possum. Nullum mihi facinus impingi potest: non furtum non latrocinium: non sacri
 legum depeculatus: non parricidium: non rapina: non simonia. Vixi ut christianum de-
 cebat confessionem & communionem in anno semel praesertim intermisi nunquam. Nil ex ore
 meo excidit: quod contra symbolum esset: aut haeresim saperet: non sum imitatus Si-
 moniacos carpocratianos. Ophitas: seuerianos Alogios: Paulinos: Marcianos: Ma-
 cedonios: aliam uel Haeticorum sectam. Praeterea uero Paulus crimini nobis dabatur
 quod nimium gentilitatis amatores essemus: cum nemo eo huius rei studiosior esset
 quippe: qui & statuas ueterum undique ex tota urbe conquisitas in suas illas edes quas
 sub capitolio extruebat congereret: et auecto ex sancta Agnete beatae constantiae
 sepulchro frustra reclamantibus monachis loci: qui postea mortuo Paulo sepul-
 chrum illud porphyreticum a Sixto pontifice repetiere. Praeterea uero numismata pro-
 pe infinita ex auro argento aereue sua imagine signata sine ullo senatus consulto in
 fundamentis aedificiorum suorum more ueterum collocabat. Vertere potius hac in re quam
 Petrum quam Anacletum: & Linum imitatus. Cum uero nostra de re inter Palatinos episcopos &
 duos fratres esset aliquando disceptatum: quorum alter erat ordinis Franciscus: alter dominice me-
 neruntque fere omnes in hanc sententiam nihil esse in nobis quod haeresim saperet. Verum cum
 Paulus in artem uenisset: excludereturque de industria. Franciscus patronus noster
 ueritatis assertor: quo liberior Leonardo loqui liceret: eadem dicit quae pridie. Ro-
 gati sententiam qui tunc aderant: & si ad notum pontificis aliqua ex parte loquebantur nostram
 tantum causam leniorem faciebant: ac pontificem mitiorem reddere conabantur. Solus autem inter
 omnes laetius uallae Romanus ciuis & aduocatus concistorialis nostram causam libere tu-
 ratus est: confutat omnia quae a Leonardo dicta erant: quorum partim affirmauerat alter ad-
 uocatus: Andreas sanctae crucis. Fit autem interdicendum de academia mentio in clamat:
 cum. M. Barbus sancti Marci cardinalis nos non academicos esse: sed sedatores aca-
 demiae. Quid turpitudinis autem a nobis in academiam prodierit certe non uideo: cum
 nec fures;

nec fures nec latrones nec incendiarii nec decoctores essemus. Veteres academici eos sequebamus novos contemnentes: qui in rebus ipsis nil certi ponebant. Paulus tamen hæreticos eos pronuntiavit: qui nomen academia: uel serio: uel ioco deinceps commemorarent. Iuncta est hæc in nomina platonis ipse se tueatur. Volebat paulus rebus in omnibus uideri acutus & doctus: uolebat item uideri facetus: deridebat fere omnes contemnebat. Interrogatum pomponium hominem iridesse quod ei a teneris annis nomen imposuerant parentes. Respondet pomponius se bynomium fuisse. Confusus nouitate rei Paulus substitit amplius de nomine quærere. Ad me autem conuersus in omnem contumeliam prorupit: omitto quod mihi coniurationem hæresim maiestatis crimen obiceret quæ omnia iam purgata erant obiciebat etiam ingratitudinem: q. in me licet ingratum officiosus fuisset si spoliare homines emptione sua incognita causa: si carcere: si tormentis: si ignominia: si calumnia afficere beneficium est certe erga me beneficus & liberalis dici potest Paulus & ego ingratus: qui tantorum malefactorum immemor ab urbe non discesserim: suis mandatis obtemperans suis pollicitationibus totiens frustratus. Abiit inde minabundus: & ob iram quantum conceperat nos usque ad integrum annum retinuit. Ita cum credo iurasse quando nos cepit & in carcerem coniecit uoluit periturus uideri. Dimissos tandem in ædibus suis. xx. diebus ita nos retinet: ut efferre pedem domo non liceret. Vagari deinde per uaticanum sinit. Fatigatus postremo cardinalium precibus liberis tandem nos facit. Vocor non ita multo post litteris a Lodouico gonzaga principe manuano ad balnea petriolana ualitudinis causa quam in carcere dextero humero debilitatus contraxeram: eo ut proficiscerer primo uenit Paulus: quod diceret se breui rei meæ bene consulturum. Eo tamen ac redeo spondente reditum meum beffarione cardinali niceno uiro præstantis ingenii & singularis litteraturæ. Fidem meam commendat Paulus ac crebro iactat optimam eius erga me uoluntatem. Post discessum borrii estensis: quem ad urbem cum magno equitatu uenientem magnificentissime & laute susceperat: ducemque ferrariæ creauerat: me breui uisurum quo in me animo esset. Idque etiam oratoribus tum uenetorum tum ducis Mediolanensis: qui me ei commendauerant læpe pollicitus fuerat Biennio hac spe ductus uel frustratus potius ire bononiam: insisteram cum cardinali Mantuano eiusdem ciuitatis legato: quo minus id facerem uetat Paulus dicitque (ita erat urbanus & facetus) me satis sapere & facultatibus potiusquam litteratura indigere. Sed ecce dum expectorui mei tandem set calamitatibus tormentis circumuentis misereatur pontifex: ipse apoplexia moritur: secunda hora noctis: solus in cubiculo nemine uidente: cum eo die lætus etiam consistorium habuisset pontificatus sui anno sexto mense decimo: Quinto kalendas augusti. Millesimo quadragentesimo septuagesimo primo. Fuit autem in homine quantum ad corpus pertinet maiestas pontifice digna: erat enim magni ac uasti corporis: adeo ut dum ad rem diuinam proficisceretur solus emineret. Circa cultum corporis & si morosus erat non nequaquam tamen negligens habebatur. Fuisse etiam qui dicerent eum dum in publicum prodiret faciem sibi facis concinere. De apparatu pontificio non est cur ambigas: maiores ab hoc uno superatos regnum præferim siue mixtam uelis appellare inquam multas opes cõtulit: coemptis undique ac magnis preciiis adamantibus: zaphiris: smaragdis: chrysolithis: hyalidis: unioibus: & quicquid gemmarum in pretio est: quibus ornatus tanquam

alter Aron in publicum forma humana angustiore prodibat. Inspicere ab omni-
 bus uolebat & admirari. Hanc ob rem nonnunquam peregrinos in urbe retinuit intermis-
 sa ostendendi sudarii consuetudine quo a pluribus eodem tempore cerneretur. Præ-
 terea uero ne solus differre a cæteris uideretur: publico decreto mandauit, pposita
 poma: ne quispiam bireta coccinea (ita appellant capitis tegmen) præter cardinales
 ferret: quibus etiam primo pontificatus sui anno panum eiusdem coloris dono de-
 dit: quo equos uel mulas stermerent dum equitant. Voluit præterea in decretum as-
 ferre: ut galeri cardinalium ex serico coccineo fierent: sed id quo minus decerneret
 tur uetere illis qui bene sentientes diminuendam esse ecclesie pompam non augen-
 dam cum detrimento christianæ religionis prædicabant. Ante pontificatum uero
 prædicare solebat: si fors unquam ei contigisset singulis Cardinalibus singula castella se do-
 natarum quo uitandi æstus urbani causa secedere percommode possent. Sed pon-
 tificatum adeptus nil minus cogitauit. Pontificatus tamen maiestatem tum auctori-
 tate: tum armis augere conatus est. Nam Tricaricensem episcopum in gallias misit
 qui cognita leodensium & ducis burgundie contentione: eos ad concordiam reuo-
 caret: sublato interdicto quo leodienses notati erant: ob pulsum iniuria episcopum
 suum: Verum dum tricaricensis quæ accurate agitur: id ad solum pontificem pertine-
 re ostenderet: leodiensibus: cum eorum episcopo capitur. Hanc ob rem dux bur-
 gundie in ita pace cum Lodouico francie rege (tamen enim bellum inter se gerebant)
 adiuuante ipso rege Lodieneses grauissimis cædibus persecutus: eorum urbem tandem
 euertit & captos episcopos liberauit. Præterea uero Paulus cognita regis Boemie
 perfidia in hominem Laurentio rouerella episcopo Ferrariensi legato ita ungaros
 & germanos concitauit: ut breui & stirpem Georgii funditus sustulerint: & nomen
 hæreticorum fuerit delaturus: nisi Poloni id regnum ad se pertinere dicentes: Mathi-
 am Vngarie regem tenuissent bello lacessitum: quo minus regno Boemie potire-
 tur. Duo tamen bella & quidem parua in Italia suscepit: quæ nulla re prius repeti-
 ta bellos sed insidiis primo inchoata: postea deseruit. Cum igitur Tolphe ueteri do-
 minos insidiis primo: mox armis: cum id non cessisset duce Vianefio aggressus esset
 obsideret: quæ locum & oppugnaret: superuenientibus regis copiis: quæ a bello
 quod inflammata contra Bartholomeum bergomatem gestam esse diximus quo in
 exercitu Vrlii militabant repente effusa fuga: obsidionem deseruit: cum amplius
 sexaginta millibus passuum hostes abessent. Atque ita tolpham post longam con-
 tentionem: quæ etiam Vrlianos sibi inimicos ac prope hostes fecerat: decem & se-
 ptem millibus nummum auri emit: familiarum Vrliarum potentiam ueritus quæ domi-
 nis loci affinitate coniuncta erat. Hisdem quoque artibus Robertum malatestam
 Sigismundi mortui filium aggressus cum etiam dolo suburbium arminense cepisset.
 Urbemque aliquandiu oppugnasset. Laurentio spalatrensi archiepiscopo tan-
 tum negotium procurante superueniente postea Federico comite Vrbinati cum
 regio ac Florentini populi exercitu & obsidionem relinquere coactus est: & falso
 turpiter ac fugato eius exercitu: pacem turpi etiam conditione initam non renu-
 it. Affirmat Laurentius potius arimini opportunitatem amissam esse dum
 auare nimium stipendia militibus persoluit: dumque ignoratione rerum & tardita-
 te ingenii rem ipsam quæ momento temporis colligitur: in bello potissimum
 in longum ducit. Natura. n. in rebus agendis ita per posterus Paulus erat: ut nisi
 fatigatus rem quantumuis claram & apertam inchoaret: aut inchoatam perficeret.

ceret: Quāq̄ ipse factare solebat: ut sibi in multis usui fuisset: cum in pluribus fuerum fateri uolumus sibi ac Romanæ ecclesiæ id admodum nocuisset. In colligendis autem pecuniis ita diligēs fuit: ut fere semper beneficia & episcopatus his committeret: qui officium aliquod uenale haberent: unde ellici manus posset. Omnia. n. officia suo tempore uenalia erāt: quā obrem factum est: ut quī episcopatum aut beneficium uellet: officium aliquod emeret: quo lenocinio quod uellet consequeretur: superatis competitoribus omnibus doctrina & p̄bitate uitæ quouis magistratu & honore dignis. Præterea uero cū episcopatus uacaret: quo plures annatæ eodem tempore soluerentur: digniores: ut ipse p̄dicabat ad uberores episcopatus mōuens magnam pecuniam uim undiq̄ colligebat. Redimendarum quoq̄ pensionū usum non improbauit. His autem pecuniis interdum etiam ad liberalitatem utebatur. Nam & cardinales pauperes maxime & episcopos & principes ac nobiles dōmo extorres: uirgines: uiduas: & grotos frequēter iuuabat. Curauit itē ut Romæ annona: ceteraq̄ ad uictum pertinentia uilias q̄ antea uenderentur. Aedificauit etiā splēdidæ ac magnificētum apud sanctum Marcum tum uero in uaticano: quod ad munificētiā pertinet. Venationē quoq̄ miro apparatu edidit. Duci Ferrariēsi in cāpo merula: huic autem præfuit eius ex sorore nepos. S. Lucia Cardinalis quem una cum Baptista zeno altero nepotes cardinales ante creauerat. Adire hominem diē dormientem: ac nocturnigilantem: atreſtanteoq̄ gemmas & margaritas difficile erat: nec nisi post multas uigilias: quod si tibi patuissent fore: audire hominem non audiri ab homine necesse erat: adeo copiosus in dicēdo habebat. Morosus erat & difficilistum domesticis tum externis: & sæpe quod promiserat mutata sentētia inuertebat. Volebat uideri astutus rebus in omnibus: hanc ob rem perplexē nimium interdum loquebatur. Quare amicitias principum: ac populorum non diu seruauit: quod uariarum partium haberetur. Maria ciborum genera sibi apponi uolebat: & peiora quæq̄ super degustabat. Clamabat interdū nili quæ expetebat ex sentētia ei appolita fuissent. Bibacissimus quidem erat sed uina admodum parua & diluta bibebat. Peponum esca: cancorum: pastillorum: piscium: necidiat: admodum delectabatur: quibus ex rebus ortam crediderim apoplexiam illam: qua e uita sublatus est: nam duos pepones & quidem prægrandes comederat eo die quo sequenti nocte mortuus est. Iustus tamen est habitus & Clemēs. Pluresq̄ autem latrones pœna carceris ad sanitatem redigere conatus est: fures paricidos p̄fidas periuaros: humanitatis autem studia ita oderat & contemnebat: ut eius studiosos uno nomine hæreticos appellaret. Hæc ob rem Romanos adhortabatur ne filios diutius in studiis litterarum uersari paterentur: satis esse si legere & scribere didicissent. Durus interdum & inexorabilis: siquid ab eo peteres habebatur: neq̄ hoc contentus comitia & prœbra in te cōiciebat. Plura tamen præstabat quam uultu factorum p̄ferret. Vno tñ postremo laudari potest: quod domi monstra non aluerit: quorūq̄ domesticus suos & familiares in officio continuerit: ne ob fastum & insolētiā populo Romano & Aulicis stomachum facerent.

FINIS.

Excellentissimi h̄storici Platynæ in uitas summorū pontificum ad Sixtum. IIII. PONTI. MAX. præclarum opus sc̄liciter explici: Venetiis Impressum p̄ Guilielmum de Fontaneto Montisferrati. Anno dñi. M.D.XVII. die. XV. Decembris Iustissimi. D.D. Leonardī Lauredanī Venetiarum ducis serenissimi cēp̄state.

x ii

¶ Sequitur historia de uita quattuor Maxi. Pont. ex Raphaelle Volaterrano

SIXTVS .IIII. PAPA .CCXX.

SIXTVS quartus Franciscus Sauonenlis ord. minorū Generalis: ac Theologiæ p̄fessor. Anno. M. cccclxxi. vii. id. Augu. oīum cōsensu Cardinaliū: qui. xviii. fuere pōtēfex creat: Latino urfino Frācisco Gonzaga & Roderico Vicecācellario magnopere suffragātibz. In mitræ solēnibus apud basilicā lateranēsem dū in magni populi frēquētia lectica portaret: sorto subito tumultu seu casu seu excōposito maximū uitæ subiit periculū ut ēt saxis appeteret: & a lecticariis pene destitueret. Res tandē Latini Cardinalis auctoritate p̄uidētiāq; sedata. Ante oīa antiquos canonicos in eādē basilicā reduxit: eisdē inde a Romanis statim post Pauli mortē Canonicis regularibus: quos olim Eugenius ut in antiquā eorū possessionem introduxerat. Liberalissimus oīum pōtēfex: negabat nunq; quā eadē pluribus īportune rogātibus sæpe cōcedebat: ea de cā libellis signandis Ioānē Montemirabilē uirū gallicū exercitātū ac seniorū p̄fēcitiū: qui nō rite cōcessa interpolare ac retractare posset. Suorum īprimis amātiſsimus ac indulgētissimus fuit: quorū cā plerūq; præter fas iusq; & agebat & concedebat. Petrū an̄ oīa eiūsdē ordinis ac patrię: quē a puero una cū Hieronymo fratre sibi educauerat ad Cardinalatū usq; p̄uexit. Virū alioq; natū perdūdū pecuniā. Nā biēnio quorātūq; postea uiuit. Ducēta aureorū millia in luxu uictitandis solū absumpsit. lx. millia æris alieni argenteorū. itē. ccc. pondo dimisit. Decessit tabidus uoluptate. annorū. xxviii. opificibus maxie desideratus quorū officinas nouis semp̄ lucris & operibus replebat. Hieronymus uero frater Forolīniū Forocorāneliq; princeps factus post cū rē oēm ecclēsię administrauit uir ingenio seueriore ac uoluptatibus præter unicā uenationē minimū deditus. Sixtus itaq; post hos fratru lororūq; filios extulit: neq; n. alit̄ p̄p̄inquis secūdiōr fuit: inter quos Iulianū. S. Pau. ad uincula Cardinalē: et usq; fratrē Io. Urbis p̄fēcitiū Sororūq; ac Senogallię principē fecit. Deinde Christophorū & Dñicū de Ruuere fratres patria Taurinenses ex successiōe in patrū ēt Collegiū cooptauit. Ab his. n. & nomen olim familię sumperat: & plura uitæ cōmoda: præter aut̄ supradictos & alios diuersis tēporibus creauit. Io. Colūnensem: & Io. baptistā Sabeliū: quos postea quū suspectos habere post consistoriū die quadā in molē Hadriani coniēcit: unde post Annū incolūtas dimissi: p̄terea Georgiū Vlyxiponentem: Stephanū Nardinū Mediolanēsem p̄fules. Raphaelle Sauonensem Hieronymi Comit̄is supradicti ex sorore nepotē: ætate annorū. xvii. Ascaniū mariam Ducis. F. filiū. qui ambo nūc & gratia & auctoritate pars maxima senatus sunt: postremo Io. iacobum patria Mediolanensem Parmēsem p̄sulē cubiculariū suū quē seruitiō tm̄ acceptum ex humili loco promōuit. Ad arma cōuersus qbus magisq; religioni natus fuerat: primo contra Nicolaū Vitelliū Tifernatē: quē antea amicum habuerat. Laurentiū Tifernatis hostis persuasione permotus misit expeditionē. cui. Card. S. P. ad uincula legatum p̄fēcitiū ille expugnatus in exiliū quidem abiit: sed paucis post diebus fauētibus ciuibz reuersus arcē ēt quā pontifex in ea excitabat disiecit. Bellum deinde aduersus Florentinos exorsus occasione Laurētiū Medicis: quē detecta coniuratione domo expellere conabat:

re conabat: de quo qđ in Florentinorum rebus satis dixi scribere rursus suppledebo: tantum narrabo Florentinos in hoc bello: Galliarum regem: Venetos: Ferrarienses: Mediolanensesq; habuisse fautores: & ab horum omnium legationibus huius occasione controuersiæ: q̄ iniusta uidebatur Syxtū ad concilium citatum fuisse: illum autem summa constantia respondisse se concilium libenter quidē admissurū: ubi speraret omnium illorum principum crimina patefacturum: resq; plurimas ablatas ecclesiæ repperiturum. Quapropter quem illi metu expugnare sperabant: ab eodē perterrefacti discesserunt. Tertium bellum contra Ferdinandū Sicilię regem per Robertum Malatestam Sigismundi filium gessit: in quo ducis uirtute pauciores numero ad campum mortuum pugna cōmissa magnum Regis exercitum: una cum Calabriae duce profligauerūt: Capti proceres omnes: Romamq; ducti: paucisq; post diebus gratis facta pace dimissi. Dux ipse solus Antiū usq; prope mare fugitans: inde Neapolim se recepit. Columneses quoq; qui una cum illo conspirauerāt: eumq; suis oppidis prope urbem receperant: primum quidem uenia donauit: deinde quum Lauretius Protonotarius ex ea familia rursus cōsumax appareret in domo sua Romæ armis: cohortæq; Pontificiæ: tum Vrsinorum auxilio expugnatus: captusq; ac breuī post tempore securi percussus est. Eorū insuper iam omnia fere oppida capta erāt. si per mortem Pontificis licuisset. Postremum bellum aduersus Venetos sumpsit p̄ Hercule Estense Duce Ferrariæ: ut in rebus Ferrariensium narrari. Quum igitur tot tumultibus absumpta pecunia indigeret: noua Collegia primus excogitauit quæ liceretur. Dato itaque negotio Sinolpho Protonotario e Castrocterio uiro solerti: Breuiatores minoris præsentia: instituit: quondam a Pio creatos deinde a Paulo successore sublato: quorum loca quingentis: postea Sollicitatores quorum Trecentis uenire. Deinde ad stipulatores certos sine quibus nullæ possent conscribi tabulæ: sed hi per successorem antiquati. Postremo apostolici fisci nouē notarios qbus emolumenta unius assignauit: q̄ antea cunctis præerat. Is fuit ætate nostra Gerardus Masæus Volateranus qui ob egregium bonitatis ac prudentiæ nomen ei muneri gratuito a Lodouico Priarcha ac Camerario delegatus fuerat: ac Gasparem Blondum successorem habuerat. Atq; hoc modo Curia: Rō. libertas incompedes quasi cōiecta: ut nulla industriæ uia sperari posset. Verū hæc seu necessitati seu uerius proximis ac ministris tribuenda. Nam eo pontificū nullus: nec animo munificentior: nec in dando hilarior: nec in promouēdis hominibus promptior repperitus fuit miseros. n. atq; a Turcis eiectos principes Bosniæ: Cypriq; reginas: p̄terea Andream Palæologū Peloponēsi: & Leonardū Toccū Ep̄ri despotos aluit: Saxonie ducē: Christiēgnū Datia: Deinde Moelæ: Nouissime Fernadū Siciliae reges Apostolorū limina salutatū ueniētes magnificētissimis sumptibus excepit. In operibus publicis æque maximus urbē a situ ac ceno uindicauit uis primū munitis: porticibus quoq; eiectis q̄ uias occupabāt. Vicorūq; magistris ac curatoribus institutis. Tēpla insup uestustate obsita oīa restituit. Xenodocheū. S. Spiritus pulcherrimus ædificiis ampliavit. Tēplū pacis de nouo cōstituit ubi canōicos regulares a basilica lateranēle eiectos reposuit. Pontē Aureliū penitus collapsum suo noīe refecit. Aedes in Vaticāo pōtificias refecit: Prætorianis: excubitoribus: magistratibus muneratq; obeuntib' loca cōmoda assignauit: quū prius p̄ter dignitatē i cellis fere pēuariis situ squalētibus agitarēt. Romā deniq; ex lutea lateritiā sicut olī Augustus ex lateritia marem eā reliquit. Annū Iubileū ad. ccxy. reduxit primisq; celebrauit. R. ē romanam: Se

disq; aplice dignitatē ita tuebat: ut nō facile cuiq; quis maximo pessundari pateret: qd̄ quū in ceteris supradictis: tum in ultimo ostēdit bello p̄ Hercule Estēse: Quū pacē a sociis p̄ter eius uoluntatē & consensum fieri conspiceret: Ex animi uti putat̄ dolore: podagra insup̄ aggrauāte: qua in ultimis annis maxime laborabat: in q̄ntū diē expirauit: q̄ fuit. P. R. Eid. Aug. Anno Salu. M. cccclxxxiiii. Pontificatus. xiii.

INNOCENTIVS .VIII. PAPA CCXXI.

INNOCENTIVS octauus Ioan. Baptista cibo Genuensis post Sixti mortem diebus. xx. Cathedræ luceffit: qui pauper olim pueri forma tamē præstanti inter Alfonsi regis Siciliæ ministros: Inde Romā ueniens in cōtubernio Philippi cardinalis Bononiēsis diu fuit. Præsul deinde Sauonēsis: postea Melfitēsis a Sixto datarius: postremo Cardinalis factus ē: quū ei plurimū dilectus esset ob dulces mores & humanitatē: qua oīs usq; ad uitium supauit. Nā & infimæ conditionis hoīes sepe exosculabat̄ amplectebat̄ q; Vex: quū oībus blandus esset: nemini tñ benignus: innatamq; auaritiā iocis atq; dictēis trāsigeat. Initio fere pōtificatus contra Fernandū Siciliæ regem cum eius regni p̄ceribus cōspirauit: expeditionis duce Roberto Seuerinate adcersito: is quum ī urbe morā ac diē de die trāheret nunc rē aliā: deinde aliā causando tribus mensibus q̄ uenerat. Nomētanū tñ pontē qui ab Vrsinis regi militatib; tenebatur expugnauit: ubi etiā cuius filii Fra cassæ pila igne cōtorta ora dehonestauit: tandēq; multa pecunia cōmeatuq; frustra consumptis exauētoratus est. Innocētius uero a suis deceptū se uidēs necessario pacem fecit his cōditionibus ut pōtifici cēsus debitus penderet & rebelles seruarent̄ incolumes. Rege Hispaniæ: Lodouico Sfortia: ac Laurētio medice uadibus acceptis: quorū neutrū Ferdinādus: quū postea minime p̄staret: missus petrus Vicentius Cameræ auditor audacissimus: unus simul cū Iacobo Volaterano Secretario apostolico: ac cubiculario uiro paudente ad res repetendas re infecta reuertit. Post hæc Innocētius ad pacis studia cōuersus nihil potius habuit q̄ urbis quieti copieq; studere: quapropter eius toto tempore & uilis annona fuit: & urbs a Grassatoribus latrociniisq; tuta: quum esset in uindictandis criminibus inexorabilis. Nam duos fratres. F. Bufali filios seditiosorum receptacula ob eorū potētiā diu impunitos: una die simul capi ac securi percuti mādauit. Sixti deinde secutus exemplum quæstus gratia Secretarioꝝ collegium instituit pristinū numerū augendo. Pontificum etiā primus q̄ nouum & ipse exemplum introduceret palam liberos notos iactādī ac soluta omni antiqua disciplina diuitiis eos omnibus cumulando. Nam & alteri Francisco oppida nōnulla urbi uicina dedit: Laurētiiq; medicis filiam matrimonio locauit: Alteram Theodorinam Gerardo Vsumari Genuēsi nuptam opibus q̄ magnis ornauit. Cardinales fecit Laurentium fratris filium nothū & Antoniorum eiusdem patriæ antiquū eius contubernalem uirū honestissimū: rerūq; multa experiētia clarū: alios item nonnullos: Eius tempore inuentus crucis titulus in basilica Crucis in media templi pariete occlusus cū triplici lingua Iesus Nazarenus R. e. Cætera deficiūt. Præterea Calix aureus magni pōderis: quem Lodouicus. xi. Galliæ rex paulo ante basilicæ lateranensī donauerat surreptus nec qui fuerit unq; depræsumus. Fuit in nocentius corpore excelso ac candido decoroq; ingenio tardos: ac a litteris p̄cul inter officia publica quādoq; dormire uidebatur: ualitudine prospera uerum benio anteq̄ decederet: in arcem quandam soporiferam: ex morbo incidens: horis fere. xx. sine arteriarum motu immobilis apparuit: fama q; iam mortis quoquo uersus perlata

perlata fuit. Iamq; cardinales de ordinandis circa successorem omnibus conveni-
rant: quum subito vivus apparuit. Excessit biennio post ex eodem fere morbo. An-
no ætatis. lx. pontificatus. viii. Salutis. M. ccccxcii. viii. Calē. August. Sepultus in
basilica Petri æreo monumento iuxta arcam ab eo designatam in qua ferrum hastæ
conditur quod latus Dominicum perfodit. Hoc siquidem olim apud Aedē. S. An-
dræ Antiocheæ repertum: capta iam ciuitate Boemundus in proelio corripienti
arcemq; expugnari nō poterat: illico cœpit simul & hostiū. L. millia prodigiose tru-
cidauit. Inde Constantinopolim dono imperatori aduectum: postremo Turca illi
succedens Innocentio ut eum fratris captiui causa leniret pro mouere miserat.

ALEXANDER .VI. PAPA CCXXII.

ALEXANDER Sextus Rodoricus Borja patria Valentinus. S. R. E.
Vicecællarius Calisti quōdam pōtificis ex sorore nepos post dies. xxii.
Innocētiō succedit nōnullorū opa Cardinaliū q; primi i gratiū cū sensere ac
oēs sub eo: postea uaria calamitate sunt præsi: partim exilio partim carcere mul-
tati: Iulianus Ostiensis & Raphael Camerarius q; suspecti eorū: alter ob ueterē si-
multatē: alter ob p̄p̄inuos Aemilia expulsos sp̄ote ob metū secesserūt usq; ad suc-
cessorē: Procereq; Romanis: quorū Cardinales eum extulerāt: alii alia de causa sub-
lati Vr̄lini ante omnis bellum sustinuerūt æstate una: iniquo Duces fuere Guido
Vrb̄inas ac pon. filius una cum Bernardino lunate legato: Capta nonnulla castra
res ad Brachiani obsidionē redacta: qd̄ mulieris uidue uirtute eatenus defensum
est: donec Carolus Virgini filius nothus cū parua ac collectitia manu superueniēs
totum pene exercitum simul cum ductore ipso tanquā in cauea pullos gallinace-
os caperet. Legatus filiusq; uix fuga euaderēt. Post hæc eis pax data Vrb̄inas. xxxi.
millibus aureorū se redemit. Alexāder deinde nihil prius habuit q̄ Innocētiū exem-
plo suos nothos honoribus: uerū longe maioribus extollere: quando iam res hæc
honori & gloriæ cœpit esse. Itaq; lucretiam filiam prius Io. Sforziæ Pilauriēsi prin-
cipi locauit: deinde abdicatam Aloiso Aragoni Alfonso regis filio notho: quo de-
mum interfecto Alfonso Estensi Ferrariæ Duci cum quo adhuc perseuerat. Ex fi-
liis uero alterū minorē natu principem in regno Sicilia fecit: alium Cæsarem Car-
dinalem. Maiorem quoq; in Hispania ducem. Qui breui tempore noctu quadam
trucidatus & in Tiberim proiectus est: cædis auctorem quāquam pleriq; nō igno-
rant: non tamen nominare fas putant. Post eius mortē Cæsar Cardinalis ip̄reto sa-
cerdotio eiusq; ordine: cupidus nominandi se ad Ludouicum Gallia regem cū ma-
gna uī auri ac supellectilis contulit: eiusq; propinquam de lebreto in matrimoniū
una cum oppido Valentia accepit regis: deinde auxilio perpetuoq; scedere multū
in Italia sibi ditionis parauit Aemiliā imprimis omnem: præter bononiam eiectis
partimq; necatis antiquis familiarum possessoribus: in Ethruria populinum: in pi-
ceno: Camerinum: Senogalliam: Vrb̄inum: quod ex omnibus per proditiōē cœ-
pit. Nam cum ut hospes & amicus a Guidone duce cum exercitu apud Gallū ex-
ciperetur extemplo dato signo urbem eam corripuit. Inde propere Vrb̄inū inuadi
mandat. Guido uero cum non satis uirium improuisus ad resistendum haberet ne
in manus hostis perueniret: statim relictis omnibus nocte sequenti paucis comiti-
bus ad Sororiū suū Mantuā aufugit. Pontifex interim roma supplementa res agē-
ti mittebat: una tantum cogitatione occupatus: quonā modo eum maximū princi-
pum constitueret ea propter in animum induxit procures urbi finitimos alia atq;

De Helret.

alia de causa prorsus omnis extinguere. Cœpitq; a Caietanis uetusta familiâ qui
 nonnulla apud Volscos oppida possidebant: Iacobum protonotarium ex ea gente
 honorati filium carcere inclusum necauit: Adolescentemq; unicum Colæ filium
 familiæ superstitem absentem trucidari iussit: Columnellum deinde Gallorum au-
 xilio expulsum imperiū omne inuasit. Quod reliquum erat cū ad Vrsinos an-
 saret: nec satis causæ haberet occasionem esse nactusq; optati hoīum promittere ne-
 mo potuisset ipsa dies iam obtulit ultro. Contigit. n. ut ipsemet Vrsini tantos Cæ-
 saris successus: tantâq; imperandi cupiditatē aspicientes sibi quanq; amicis timerēt
 ne cunctis iam sublati ipsi quoq; delectent. Itaq; cum his qui pari formidine affi-
 ciebant una conspirant. Erant aut̃ hi Ioānes Bentiuolus. Ioannes paulus Balio Pe-
 rusinus: Vitellocius Tifernas: Liberoctus firmanus: Pandulfus Petrucius Senen-
 sis: Baptista Cardinalis: & Paulus Vrsini: qui omnes prope Perusiam cōcilio facto
 contra Cæsarē coniurant: E uestigioq; irruptione facta Vrbīnum recipiunt & Ca-
 merinū. Cohortesq; Cæsarianas: quæ ad succurrendū mittebant in itinere adhorti
 affligunt: aliaq; æmilie oppida tentare continuo festinant. Pontifex hoc accepto
 nuncio magnopere cōmotus omni studio placare sibi Vrsinos imprimis conabatur:
 quod facile cunctos ipsosq; sperabat auctoritatem secuturos. Itaq; omni pollicita-
 tione humanitate conditioneq; delinitos in suam sententiam adduxit: illi concilia-
 ti iam capta restituit: denuoq; Senogalliam cæsari acquirunt: ubi Paulus: & Gra-
 uina dux: Vrsini: Vitellocius: & Liberoctus una conuenerant: Cæsar igit̃ qui For-
 rocor nelii secōtinebat opportunum tēpus se uindicandi ratus: eo cum exercitu Va-
 sconum de improviso proficiscit̃ illi obuiâ inermes procedentes ueniā petunt: pre-
 teritorum humaniter excepti sunt: custodiâq; interim clā adhibita ne fugere possent.
 Itaq; iam deducendi officio functi: cū discedere uellent simulatione simul col-
 loquendi restare iussi sunt: cum in conclaue uenissent extēplo clausa ianua & a mili-
 tibus ad hoc ordinati capti Vitellocius: & Liberoctus: eodē die strangulati: paucis
 post diebus reliq; nec mora Perusia Tifernūq; eiectis Vitellis ac Balionibus pon-
 tifici sese dederunt. Pontifex interea Romæ ubi per nuncium celerem noctū ca-
 ptos hos esse accepit Cardinalem Vrsinum quem multa prius blanditiâ speq; secu-
 rum reddiderat mane hortatur ad palatium uenire: fingitq; Colūnenſes prope ur-
 bem adesse: pontesq; cœpisse. Ille credulus ubi obtemperauit captus & in molem
 Hadriani conicitur: cum Abbate Aluiano Vrsinarum partium. Præsul uero Flo-
 rentinus & Iacobus Sanctacrucius eadem hora capti in palatio sunt custoditi. Sā-
 ctacrucius postera die dimissus uadibus datis cōsentiēte Cardinale ad oppida Vr-
 sinoq; Pontifici assignāda: ipse uero Cardinalis paucis post diebus est elatus: causa
 mortis omnibus facile iudicata. At Cæsar cum persequi reliquias cōiuratorum sta-
 tuisset e Senogallia cum exercitu quindecim millium armatorū cōtra Pandulfum
 Petrucium profectus in agrum Senensem irrupit: oppidaq; nonnulla capit: Senen-
 ses qui ab initio resistere: Pandulfoq; omnia permittere statuissent: cum tamen non
 æquis uiribus responderent: cedere illum ad tempus maluerunt: q̃ unius hominis
 causa rempublicam periclitari: quapropter illo Lucani cum omni familia discedē-
 te bellum dissolutum. Inde Cæsar ad Vrsinorū oppida reliqua se conuertit: ac Ce-
 re uerustum gentis oppidum expugnare cœpit: natura munitissimum: instantia ta-
 men ac potentia iam iam potiturus cum Iulio Vrsino Cardinalis fratre qui locū de-
 fendebat trāsegit: ut ille incolumi substantia discederet. Victor igitur cætera inſe-
 ctari

ctari super sedem quod uideret maxime Ioānem iordanum Virgini filium gallis ad dictū: quos ipse auctoritate nitebatur. Alexandr̄ interim omnis extogitabat uias ad pecuniam quæ suis cupiditatibus suppetere: qua propter nouum scriptorum breuium collegium instituit numero. lxxx. quorum loca singula. Decl. aureis ueniæ re reliquorum collegiorum emolumenta q̄ omnia uendicarentur: nihilq̄ pecuniæ negaretur: ab initio secunda quidem uerum postea nunquam exiliora: diuisa cum Rothomagensi Galliar̄ legato rex omnium facultate. Quos uulgus Maranos uocat diuersis temporibus acquisiuit Cardinales. xxxvi. interpellatim creauit in quibus fuere hispani. xvi. Quorum optimi ac præstantissimi Bernardinus Caruiala præsul carthagenensis regis Hispaniar̄ legatus. T. S. Crucis: qui ad stemmata nobilis familiæ magnū ipse decus adiecit uitæ modestia: Theologiæq̄ scientia præditus Ioānes salernitanus & Frācisus Borgia Cusentinus præsules ambo religionis ac bonitatis fama conspicui Italicoꝝ uero totidem. Ioānel antonius Mediolanensis præsul Alexandrinus e. xii. iudicibus iuris scientia nulli secūdu: Franciscus Soderinus præsul Volateranus ac Referendarius in eadem & ipse scientia clarus nec minus rerum prudentia: animiq̄ solertia: quam & a parentibus: quas hæreditariam habuit: & ipse multis pro patria: multis etiam in R. o. curia exantlati laboribus est affectus. Hadrianus Cornetanus præsul Batoniensis eius breuium magister: potius uero rerum omnium uicarius. Is enim diu quæstor in Britannia fuerat ubi ex regis amicitia magnas opes affectus: deinde ab Alexandro accersitus: unus omnino fuit qui ob singulare ingenium difficillima tempora non solum incolumis euasit sed cum laude superauerit. Ceterum in Alexandro (ut de Annibale Liuius scribit) æquabant uirtutes. Inerant namq̄ ingenium ratio: cogitatio: memoria: diligentia: eloquentia uero quædam naturalis & ad persuadendū apta: ut nemo rem cautius propōeret: aut atrius defensionem: seu quouis cuperet impelleret se: unū omnium animis accommodandorum iucundis de remissione: cum seueris de disciplina: cum patribus de repu. loquebatur. Suos aduersarios placabilitate ac patientia denūciebat: nam eorum qui de numero patrum exulabant: quosque suspectos habuerat nihil de pristina dignitate detraxit: Gallorum animos contumacissimos ita sedauit ut amicissimi discederent. In tanta procerum R. o. uastatione: quod sane incredibile: nullum in urbe tumultum: nulla sensimus arma: omnia ipse obire parum in rebus arduis cuiquam fide. Idem in ocio solutissimus in metu constantissimus nunquam negotia seu legationes audiendas uoluptate præuertit: res in multam noctem protrahere breuissimi somni: cibique. Artes liberales si non colebat admirabatur: iuris præsertim scientiam: ubi esse contingeret: salaria doctoribus: stipendia militibus: mercedem operariis nunquam est differre nedum auferre uisus cuius rei gratia exercitum quem magnum sæpe nutrebat ductore filio fidelissimum habuit: breuique tempore ac negotio totam fere Aemiliam quæ tributa non exoluerat ei subegit. In annonæ difficultate quæ bis contigit: aduecta e Sicilia magna uis frumenti ita diligenter urbi prouiderat: ut plebs nullum fere sentiret incommodum. Has igitur animi dotes magnis obseruat uirtus: quæ narrare non attinet: tantum referam quæ uulgus aspexit. Si quando rerum fasce non præmeretur omni se remissionis generi sine discrimine dedit: quapropter comedias plantinas: cæteraque ludicra libenter spectauit frequenterque in Hadriani molem uentitabant palam personatos per eorum serias: ac omnes dies

festos si quid elegantius in hominum genere per uiam præteriret propius aspiceret. In nuptiis filiae quæ ad uirum Ferrariam profectura erat equestres ludos & uenationem in uaticano extra ordinem dedit. In urbe gladiatorum nūquam licentia maior nunquam populo Romano libertas minor: delatorū magna frequentia breuissimo maledicto pena mortis erat. Grassatorum insuper omnia plena nec noctu tutum per urbem iter: nec interdū extra urbem Roma gentium refugium & arx populorum omnibus sæculis: nobilis iam carnificina facta erat: quæ quidem omnia suorum causa quibus omnia indulgerat permittebat. Ipse quoque Cæsar dū hæc ei licuere ea fuit indole: ut si ab initio in bonos incidisset uitæ monstratores perpetuam sibi rei que Romanæ gloriam peperisset: nam & in ea adolescentia: quantū perspicere potuimus: nec deliberanti consilium: nec ductanti exercitum maiorum disciplinamque sermonem habenti faciundia defuere: eaque demum a natura liberalitate patris auaritiā sæpe palam detestaretur. a iusticiā quoque uti uidebatur minime abhorrens: quā in Aemilia iam adepta summa æquitate populos regebat ac iudicem grauissimum Antonium Montanum iuri dicundo præposuit: tanta subditorum probatione ut illi uel defuncto Alexandro: quod minime putabatur in officio peristerent. Verum ut sterile solum & intemperies cœli bona frugum semina præcipitant sic & hunc praua institutio: ac proximorum libido arecta uirtutis semina detorserunt: ex quo sequi ac omnem Italiam uariis calamitatibus intuluit. Hæc autem quota portio fuit: quæ probis contaminata ex hispania aduecta reliquam gentem infamabat: quum ut nera loquar urbs Roma neque unquam maior neque sanctior quā sub Hispanis principibus ac pontificibus fuerit: si Traianum & Damasum reoculere uelimus: hodieque & in ordine amplissimo tū in cæteris collegiis uiri præstantissimi hanc ex parte magna rem publicam ornent. Ad Alexandrum redeo qui inter hæc. Anno. M. D. Iubileum celebrauit: his qui uenire neglexerant seu minime poterant per diplomata licitatus: Hadriani molem opere quo nunc cernitur restituit: Angeloque supremo reposito: cuius similis paulo ante fulmine deiectus fuerat. Quumque animo adhuc maiora de filio conciperet. diuturnioremque uitam sibi polliceretur subito in morbum incidit: ex quo paucis diebus absumptus est. xv. Cal. Sep. Anno pontificatus. xi. salutis. M. D. iiii. causa in cenam uenenatam incerto auctore uulgo constans opinio iactat: quum præsertim & Cæsar ipse & Hadrianus Cardinalis qui una accubuerant eadem pene uulnere adficerentur: quam ætatis robor euasissent. Post eius mortem Cæsar ante omnia Thesaurum omnem corporis uaticani quod armatorum. xii. millibus tenebatur simul & Hadriani molem operibus muniit eo animo ut patres in eodem loco de more cogendos ad nouum successorem: in sua uota compelleret. At illi euitandum periculum in ædem Minervæ congregati: subito a Cæsaribus quos Micheletus Cæsaris ægrotantis emisarius ducebat circundantur: fama peruagante captos esse Cardinales direptiones ac cedes tota urbe fieri: omnis illico pavor inuasit: tabernæ clauduntur: arma corripiuntur: transstrabibus: catenisque ferreis uiarum exitus obstruuntur: haud aliter quā si rursus Annibal inuentum tenuisset. Ille autem quod duram forte prouinciā adsumpsisse sibi uideretur: paulo post quā uenerat discedens Vrsinorum tantum aditum partem apud montem iordanum incendit: Patres post hæc ad urbis custodiam perditum quattuor milia scribunt: procures Ro. adferunt Cardinales trasalpinos & undecumque uocatos præter consuetudinem expectant. Fabius Vrsinus qui cum.

Dccc.

Dece. uenerat armatis Pauli patris ultimus necem quando in auctorem non ualebat in proximas adibus suis pauperum Hispanorum tabernas puerili nimium ardore impetum facit: aliquot ex eis necat: bona subuertit. uerum nocte sequente Caesarianorum irruptione formidans simulq; a senatu iussus in proxima sua castra discessit. Interim Prosper Columnensis qui q; Hispanis militaret amicissimus esset ad Caesarem a patribus mittitur rogatum ut a pertinacia delistat: eo tandem simulq; rursus Galliae Hispaniaeq; oratoribus instantibus. Nempe cum omnibus copiis se de ferri lectica iussit. Arx uero adhuc a suis tenebat: quamq; custos. B. Carnaralis Card. opera sese patribus obtemperaturum polliceretur. Vaticanum igitur recipitur ubi de more Pon. peractis exequiis tantisper superfederant: donec Gallorum exercitus: qui tunc illac contra Hispanos in Campaniam iter habebat: iubente Cardinale Rhotomagensi qui summam apud eum auctoritatem habuerat moenibus egredere: tunc qua uis aut tumultus oriretur.

PIVS III PAPA CCXXIII.

PIO Tercio patria Sena Etrusca fuit: qui octauo post die q̄ coelauo ingressi Cardinales fuissent: pontifex creatur. Sic Pius secundus ex sorore nepos: & ab auunculo in supremis antistitem ordinem ascitus: uariis legationibus sub diuersis pontificibus summa cum laude functus: Diaconus cardinalis ad pontificum apicem euehitur: non tam pii auunculi memoria: q̄ summa de eo spe ab omnibus concepta: tanquam labentem christianae pietatis statum in meliorem formam redacturus. ad huius creationis nuntium Caesar qui ad eam diem nepe subsederat cum copiis cum parte suorum uenit: patribus gratias agit q̄ uirum optimum christianae reipub. praefecissent: ipsumq; pontificem in primis adorat. Interim Vrsini ultionis cupidi Caesarem in uaticano agentem cum armatis inuadunt: eundemq; non pauci tutante se Valerino: qui non multo post iussu pontificis in adriani molem ducitur: non nisi iubente pontifice abiturus: Pius interim ex cruris ulcere iam pridem contracto. xxx. a creatione sua die obiit: magno bonorum omnium dolore.

**Explicit historia Raphaelis Volaterrani: in uitas
quatuor summorum pontificum.**

TABVLA Clementi car. vi Gregori. vi lxxvi Innocē. vii clxii Soter uni. xi
A Calistus i car. xii Gregori. vii lxxix **L** Stephanus i xvi
 Anacletus i vi Cornelius uni. xy Gelasius ii xlyiii Linus unicus y Sixtus ii xvi
 Alexāder i c. vii Caius uni. xyii Gregori. vii xcyi Lucius i xy Syluester i x
 Anicetus i xi Celestinus i xxix Gregorius ix c Liberius uni. xxiii Syricius un. xcyi
 Anterus i xliii Conon uni. xlyii Gregorius x cyi Leo i car. xxx Sixtus iii xxix
 Anastasius i xxvi Cōstātius i c. xlix Gregori. xi cxxiii Leo ii car. xlyi Simplicius i xxxi
 Anastasi' ii xxxiii Christo. p. n. lxyiii Gregori. xii cxxx Leo iii lyii Symach. i xxxiii
 Agapetus i xxv Clementis ii lxxvii **H** Leo iii lxii Syluester i xxxvi
 Adeodatus i xliiii Calist' ii c. lxxxix Higinus i car. x Leoy car. lxyii Sabīnīanusi x
 Agathō uni. xlv Celestinus ii xci Hilarius uni. xxxi Landoni. lxyii Seterinus i xlii
 Adrianus i car. ly Clementis iii xcyi Hormisdai xxxiiii Leoy car. lxix Sergius i xlyii
 Adrianus ii lxiii Celestinus iii xcyii Honorius i xlii Leoyii car. lxix Sisinus uni. xlix
 Adrianus iii lxy Celestinus iii ci Honorii ii lxxxix Leoyiii lxxi Stephanus ii lxi
 Anastasi' iii lxyiii Clementis iii cy Honorius iii xcix Leo ix lxxvi Stephanus iii liii
 Agapitus ii lxx Celestinus y cxii Honorius iii cx Lucius ii xci Stepha. iii lyii
 Alexan. ii lxxviii Clementis y cxiii **I** Lucius iii xcy Sergius ii lxi
 Anastasius iii xcii Clementis y cxix Iulius i car. xxiii **M** Stephanus y lxyi
 Adrianus iii xcii Calist' iii c. cxlyiii Innocētius i xxyii Marcellus i xlyiii Stephaus y lxyi
 Alexāder iii xciii **D** Ioan. i car. xxxiiii Marcellus i xix Sergius iii lxyiii
 Alexander iii ciii Dionysius i xlyii Ioānes ii xxxv Melciades i xx Stephaus y lxxix
 Adrianus y cyii Damasus i xxy Ioānes iii xxxvii Marcus uni. xxii Stepha. yiii lxxix
 Alexāder y cxxxi Deusdedit uni. xli Ioānes iii xlii Martinus i xliii Sylue. ii lxxiiii
 Alexāder y clxy Donus i car. xlv Ioānes y xlyi Martinus ii lxy Sergius iii lxxiiii
B Donus ii lxxii Ioānes y xlyiii Martinus iii lxx Sylue. iii lxxvi
 Bōifacius i xxyiii Damasus ii lxxvi Ioānes y c. xlix Martinus iii cix Stepha. ix lxxvii
 Bōifacius ii xxxv **E** Ioānes fecm. lxiii Marti. y cxxxiii Sixtus iii clxii
 Bndic. i xxxviii Euaristus uni. yii Ioānes ix lxxv **N** **T**
 Bonifacius iii xl Eleuterius uni. xii Ioānes x lxyii Nicolaus i lxiii Thelesphorus i x
 Bonifacius iii xl Eurichius i xlyii Ioānes xi lxyiii Nicola. ii lxxviii Theodorus i xliii
 Bonifacius y xli Eusebius uni. xix Ioānes xii lxx Nicolaus ii cyii Theodo. ii lxyii
 Bndictus ii xly Eugēnius i xlyiii Ioānes xlii lxx Nicolaus iii cxi **V**
 Bndictus iii lxiii Eugēnius ii lxx Ioānes xliii lxxi Nicola. y cxliiii Victori car. xi
 Bōifacius y lxy Eugēnius iii xcii Ioānes xy lxxii **P** Vrbanus i xii
 Bndictus iii lxyii Eugēnius iii cxxxvii Ioānes xvi lxxiii Petrus unicus iii Vigilius i xxxvi
 Bndictus y lxxi **F** Ioānes xlyii lxxiii Pius i car. xi Vitalianus i xliiii
 Bndictus y lxxi Fabianus uni. xy Ioānes xlyiii lxxiii Pōtīanus i xliii Valērianus i lx
 Bōifacius y lxxii Fœlix i car. xlyii Ioānes xix lxxiiii Pelagius i xxxvii Victor ii lxxvii
 Bndictus y lxxii Fœlix ii xliiii Ioānes xx lxxiiii Pelagi. ii xxxiiii Victor iii lxxxii
 Bndict' yiii lxxv Fœlix iii xxxii Ioānes xxi lxxv Paulus i liiii Vrbanus ii lxxxii
 Bndictus ix lxxv Fœlix iii xxxv Innocētius ii xc Paschalis i lxx Vrbanus iii xcyi
 Bndictus x lxxvii Formosus i lxyi Innocē. iii xcyiii Pascha. ii lxxxiiii Vrbanus iii ciii
 Bōifacius yiii cxii **G** Innocētius iii cii Pius ii cl Vrbanus y cxxii
 Bndictus xi cxiiii Gelasius i xxxii Innocētius y cyii Paulus ii clyi Vrbanus y cxxiiii
 Bndictus xii cxix Gregori' i xxxiii Ioānes xxi cyiii Pius iii clxyii **Z**
 Bōifaci' ix cxxvii Gregorius ii l Ioānes xxiii xcyii **R** Zepherinus i xii
C Gregorius iii li Innocen. y cxxi Romanus i lxyii Zozimus i xxyiii
 Christus car. ii Gregorius iii lx Innocē. vii cxxix **S** Zacharias uni. lii
 Cletus unicus y Gregori. y lxxiii Ioan. xxiiii cxxxii Sixtus i car. yiii **FINIS.**

ICI NON POTEST BEATISSIME PATER:

Quā uehemēter iterdū sim admiratus hoīum diuersa studia uariaq; ingenia: qđ omisso Philosophiæ studio: Quæ certe est: ut ait Marcus Tullius uita humanæ dux: uirtutis indagatrix: expultrixq; uitioꝝ: ad inanes curas cogitationes & se transferāt. Hūc. n. uidemus pecuniis & opibus studere: illū ambitiōi & potētiæ: aliū uoluptates oī studio & diligētiā conq̄sitas āplecti. Horū studia quā sint inania declarant non mō phorum sectæ (Epicuri discipulos semper excipio) uerū: et saluatoris nostri doctrina: & uita: quæ

certe cohortamur admōemur: cogimur caduca illa ac fragilia: ut falsa bōa: & nusq; cōsistentia contēnere. Religionē uero pietatem humanitatē gratiam hospitalitatē misericordiā: uirtutē deniq; oēm: ut unicū & uerū bonū amplecti. Hęc est certe uera philosophia: quæ nō in opinione ut de factis oībus censebāt academici noui: sed in ueritate ipsa fundata est: Tota. n. Xpi uita unicū uirtutis exemplar habet. Hanc profecto si inuēri & imitari uoluerimus: Quod certe tum ipsius gratia tū nostrā cā facere debemus nō erit cur nume Pompilii religionem: Scipionis pietatē & modestiam: fortitudinē Catonis: Reguli cōstantiam: iusticiā Aristidis: Fabricii & Curiū paupertatem: sapientiā Socratis: & Lelii clementiā: Cæsarī ac benignitatē requiramus. Verum tñ ne quicquā nobis ad bene beatāq; uiuēdū desit repetita illa uetere philosophia: ac uero noua cuius auctor Xps est: ut pote sanctissima in societatem & tutelam nostrā oīno ascita: animorū nostrorū morbos sumpta: inde quoad fieri potest medella curare debemus. Et si. n. uariæ de bonorū & malorum finibus ab ipsis philosophis disceptatum sit multa tñ ex eorum scriptis ad rem nostrā pertinentia excerpti possunt: nec est cur uereamur: dum ea legimus & inueniuntur in errore aliquem dilabamur: cū religionis xpianæ doctores iam pridē sapientiæ cribro bonū a malo ueluti triticū a lolio seueruerint. Hac uero admiratione: uel meditatione potius quantū boni cōsecutus sim dici nō posset beatissime pater. Nam dū a Paulo pontifice in carcere & cōpedibus detinerer: dūq; & amissam libertatē flerē & eas facultates mihi ui ablatas lamētarer: Quas mea industria: meis pecuniis in urbe pepererā: Pii pontificis beneficentia adiutus: Tandē benignitate dei & philosophiæ gratiam animū a perturbationibus & sensibus ad dignitatē sui ipsius reuocans: ita apposite mecum philosophatus sum: Quemadmodū in libello meo scriptum apparet. Quem qđem ideo sanctitati tuæ dedicaui: quod & summus philosophus es & eius uicarius merito certe. Qui nos non uerbis tñ ut uani phi solent: sed doctrina & exemplo instruxit: unde falsum a uero bono seiūgeremus. Quo & in uita foelices & in morte beati xuo frueremur sempiterno. Tū sic mecum locutus est mei consolandi cā R. hodoricus calagoritanus: eps arcis Romanæ p̄fectus uir certe bonus & doctus: in illa nostra prima calamitate: quæ profecto secundæ causa fuit imbecilium nāq; animorum est eos semper uelle perseq & maleficio opprimere: ne ad uictā respirēt: Quos insigni aliqua iniuria & calamitate affecere.

R. HODORICVS.

Vid agis Platina? quid est quod ita mœstus & abiectus iaces? PLATYNA. quid agā quæris? Quasi nescias ab eo agi nil posse: qui omni actione humana priuatus est: nisi forte actionem existimas: lugere ac mœrore

A

affici quibus perturbationibus nil certe inesse uideo: quod uel eum qui luget: uel eos quorum id causa fit iuuare possit: cum omnis uera actio exercitatioque humana finem sibi aliquem uel uiui hominum accomodatū prescribat: quā obrem querendū fuit potius cur non agerem quā quid agerem. RHODORICVS: Siccine te abicis Platina? sic a te ipso discedis: ut nullū tibi in fortitudine & constanti presidium colloques? secus mihi tecum profecto loquendū est: quā cum homine agresti & indocto illum ut pote minus docilem: quibus possem uerbis consolari: te uero non admonebo solum: sed et reprehendā: ne te ipsum ob tantulā miseriam persternas: & deicias: quod egisti quodso in uita: si neque doctrina neque experientia humanos casus æquo animo ferre didicisti: ueniat tibi in mentem: quot homines in uita fuere: qui maiorem quā tu passi sunt calamitatem: omitto reliqua miseriarum genera: quæ turmatim ut Heliodorus poeta scribit homines quotidie inuadunt. Ad captiuitatem uenio: de qua in presentia nobis est sermo. Quod in quā homines uel nobilitate generis uel magnitudine imperii uel diuitiarum & patriæ splendore: uel eruditione & doctrina: uel rerum gestarum gloria: uel sanitate uitæ præcelentes molestia carceris perpassi sunt. Crælus ille Lydorū rex: qui templum oraculorum omnium: quæ tum fuere multis ac magnis muneribus ornauit: quique in lateres aurum & argentum fudit a Cyro persarum rege bello captus: quod reliquum ætatis superuit in seruitute uixit: Exulauit autem apud Epaminūdam Thebanum Philippus magni Alexandri pater. Perit in carcere Pausanias Lacedæmoniorum rex. Seruiuit barbaris Esopus fabulator ille ephrygia. Sūt qui affirmet eandem quoque sortem & Platonem philosophorum principem subiisse. Sumpto ueneno Socrates in carcere uitam finiuit. Cruciatu omnes & poenas. M. Regulus a carthaginensibus captus: & in uincula coniectus constanti animo tulit. Veditus a fratribus Iosephus cum Pharaoni aliquandiu seruiisset in uincula ob suspitionem stupri conicitur. Et ne sanctorum noue legis exempla declinemus: addo Petrum: addo Paulum: addo Ioannem baptistam: innumerabilesque alios: qui martyrii coronam aut in ipsius uinculis: aut e carcere educti subiere. Non dico quot reges hodie: quot principes in uno quoque genere uirtutis prestantes uiri: aut in uinculis seruiant: aut extrema quoque in carcere patiantur: Trahit secum Thureus iste: qui nostra ætate ferro ac flamma christiana nomen inuasit: multis catenis & copeis reuinctos quos praelio: fraude: uis: in direptione urbium cepit: modo eos intelligat: uel disciplina rei militaris: uel uetustas generis: uel regnandi: aut imperandi auctoritate apud suos multum ualuisse: Nos autem cruciatu: nouas poenas reticeo: quas barbarus ille scæuus & truculentus quotidie excogitat. Ad explendam crudelitatis sitim qua certe iam diu in sanguinem christianorum exarsit. Præterea uero quot sunt in hac: atque item in reliquis Italicæ urbibus qui & tetriore & foediorum quam tu carcere detinentur. Desino commemorare: quos illi plerumque custodes habeant: quam asperos: quam immites: quam crudeles: Horum tibi nihil adhuc contigit. Nam locus iste in quo nunc resides nullam habet carceris formam ægregiam cameratus est. Vides orientem solem: uides occidentem: uides septentrionem & quoquo te uerteris libertatis potius quam captiuitatis facies: si uerum fatigaueris tibi se offert Platyna: Illud Terentii in una re dictum multis certe accommodari potest: Facile omnes cum ualemus recta consilia ægrotis damus reliquum consulto prætereo: ne uidear tuæ uirtuti & constantiæ diffidere: eo enim ætatis recte & honeste agendo deuenisti: ut iam nauigare in portu merito tuo dici possis: ad me redeo: Collegisti tu quidem memoriter multorum exempla: qui eadem calamitate: qua ego ac maiore fortasse uexati fuere. Sed istud ad rem nihil (pace tua loquar) consolari me

lari me certe ac ratioe institueras quod cōtra accidit. Neq̄ enim amaritudine amari-
tudo fugatur: sed dulcedine: ut nigrum albo fuscum claro: Nam quæ eiusdem ge-
neris sunt cōiuncta uim augent: diiuncta uero a contrariis opprimuntur: ut in acie
milites solent: qui facto Globo aduersariorum impetū frequenter sustinent: quod
si ab ordine discesserint oppræssi statim in fuga cōcidunt. Alia tibi inuenienda fuit
uia qua me consolarere: hanc medicinam nō admitto. R. Ho. Vultus hoc tuum al-
tius insedit q̄ putaram: si hoc pharmacum nil proderit: tibi certe maiora præstabū-
tur remedia. Legisti credo libros Ciceronis de philosophia refertos exemplis eorū:
qui forti ac constanti animo: patriæ: parentum: filiorum: coniugum: fratrum mor-
tem & interitum æquo animo tulere: quiq̄ fortunarum dignitatum honorū amissi-
onem tantifecere: quanti maxime a bonis: & cōstantibus uiris fieri debet: hos tāq̄
fortissimos athletas contra humanos casus crebro in certamē uocat Cicero: ut isto-
rum exemplo & uirtute eorum animi ad fortitudinem excitentur: qui aliquo incō-
modo afflictati sunt: quod certe non faceret uir ille accutissimus: si ut paulo ante di-
xisti calamitosorum exempla non lenirent eorum miseras: sed augerēt: qui aliqua
insigni calamitate præmuntur. Quis est enim adeo rationis: & constantiæ expers
cui non moueantur affectus: quos græci Ταραχή uocant: ubi uel constanter aliqd
uel iustæ: uel modestæ: uel prudenter factū intelligunt: leguntur in gymnasiis poe-
mata: leguntur hystoriæ: leguntur orationes: ut adolescentium animi pulchritudi-
ne honesti: quæ quidem ex aliorum recte factis elicitur: ad uirtutem & laudem ex-
citentur. Tanti nimirum Alexandrum fecisse lectionem Homeri ex Plutarcho no-
uimus. Quem in manibus crebro habebat: ut dario regno: ac uita spoliato: dū eius
dilitiæ spoliū nomine atrectarentur: cistella præciosissima: ac pulcherrima: in
medium sit delata: qua uisa cū qui aderant principes ad seruandas smaragdos Hia-
spidas: Zaphiros dicerent esse accōmodatæ: responderit Rex ille præstāntissimus: nil
in eam cōmodius: & honestius q̄ Iliadem ἱποστρίοβ τῆς ἀφ᾽ ἑρῆς. i. cornea tum uir-
tutis: ut ipse appellabat reponi posse. Inde enim multa percipiebat: quæ bellicam
uirtutem adiuuarent: cum Achillis: Hectoris: Nestoris: Vlixis: Agamemnonis cæ-
terorūq̄ Heroū res fortissime ac sapiētissime gestas ad imitandū legeret: Canere si
quidem fidibus carmina ipsa in bello poetæ solebant: quo animos militum audita
maiorum laude: ad bene de patria promerendū adhortarentur. Idem de annalibus
& Historia licet dicere: quæ adeo conscripta est: & in ærario diligenter asseruata:
ut haberent reges & populi: unde calcaria ad uirtutem sumerent: ne æstu: ne fri-
gore ne uigilia: ne fame: ne siti: pterrīti rebus suis publicis in maximis piculis des-
sēnt: quæ aium quæso nō excitat ad uirtutē fortitudo Romuli: religio Nume Pom-
pili: audētia Bruti illius qui Tarquiniū ab urbe expulit: modestia Camilli: Quin-
ti Muti caritas erga patriam: Continētia. M. Curii: parsimonia Fabricii: Fabi ma-
ximi perseverantia: Pauli illius patientia: qui duos consulares filios cōtinuatīs p-
pe funeribus sine lachrimis & gemitu extulit: M. Catonis seueritas. M. Reguli cō-
stantia. P. Scipionis integritas & modestia: nobis pfecto adhuc pueris meminī dū
ista in scholis legerentur aīos ad laudē uehementer incendi: cum hunc filiorū com-
stanter: illum fortiter pro repu. periculū: alium patienter carcerē: uincula crucia-
tus omnes honesti causa tulisse audiebam: quæ concitatio adeo menti meę insedit:
ut crebro quantum professio mea patitur: hystorias repertam & legam. Neq̄ enim
profana studia theologicis: & sacris sunt præferēda: cū nil excogitari possit ad bene

beatæq; uideñdū: quod non in his utpote diuinitus scriptus uberius & melius q̄ in illis inueniatur. Lautus siquidem cibus est: qui ex lectiōe sacrarum litterarum percipitur: siue humanas res: siue diuinas contēplari uelis. sed in studiis fit: ut in cibo solet. Delectatur enim gustus epularum uarietate: unde pro secunda mensa gentiliū studia mihi interdū apponi nō recuso: ut uarietate delectet: & recreat alius. Vterū at laudationes: q̄s græci *πρωτοφθόρον* *λαοφόνον* nos nō inepte funebres orationes appellabimus: ad hoc inuentæ sunt: ut & hi qui fortiter aliquid & cōstanter in uita egissent: pro patria: pro liberis: pro parētib; meritam laudem apud posteros cōsequerentur: & ii qui adhuc in stadio & theatro relictī essent: æmulatione glorię excitati: nullum in uita pro honesto: & recto labore ac periculū recusarent. Leguntur & crebro quidē a uiris religioni deditis uitę sanctorū patrū. Legunt actus apostolorū: legunt martyrū res gestæ: Quibus fit ut pleriq; dum eorū uitam: & mores imitari student. Quorum ante actam uitam cum admiratione legunt in sanctos referri mereant: Alios deligit sibi quē imitet Paulū: alius Petrū: alius Hieronymū: alius Augustinū: alius Ambrosiū: multi Frāciscū nec desunt: qui mediā sitim: frigo ræstus: calūnias: cruciatus: tormenta: mortem deniq; quamuis asperam cōstanti animo sint subituri: ne ab eius institutis & præceptis discedant: quem tantopere amant & sequuntur. Hæc fieri ab hominibus sine mente diuina ut credam certe adduci nullo modo possum. Res enim: quæ sine ratione: & dei nutū instituuntur: utpote fragiles: & caducæ: cito euanescāt & intereant necesse est. Quare si sapias Platonas: & si non omnino ob unam hanc uel leuissimā plagam a sede rationis constet natus es: confiteare oportet exempla ipsa ad persuadendum ualere plurimū. Quod si secus egeris imbecillem te atq; infracti animi prædicabo. Qui sic abiecte sensum gustus ob tantulā ægritudinem amiseris. Age excita animum: & mētem a sensibus reuoca: ne tibi dici possit. Salmati da spolia sine sudore & sanguine. PLA. Acer profecto es ad persuadendum & hodorice: ita. n. instas & urges: ut quo me uertam nesciam. Vnus aliquis mihi certe uideris ex his: qui nuper ex gymnasiis dialecticorū & rethoricorū prodeuntēs eruditionis & audaciæ pleni acute nimium de rebus ppositis diserunt & persuadent. In te quidem & doctrinam & singulārē uideo sapiētiā esse: qui ita apte distinctæ & acute ad persuadendum locutus es: quare fit ut tibi rerum etiā humanarum non ignorem & debeam & uelim credere. RHO. Fugere quidem istud est: non uerum fateri. Tum hanc technā optime noui. Demulcere mihi aures laudibus instituisti: quo tibi facilius hanc cōfessionē euadere liceat: hircudo sum non effugies: nisi prius hoc tibi persuasum aperte intellexero: Ironia illa certe fuit: non confessio. Quid taces? PLA. Iube hos quiescere. eiulāt qui flent qui lamentantur. Hoc unū ad culmen nostræ miseriæ deerat: ut hos miseros & erūnosos socios mihi adderetis. RHO. Sentistu contra ac reliqui solent. Nam qui aliqua in calamitate sunt constituti: eam certe leuius ferre dicuntur si doloris socios habuerint. PLA. Mallem hercle solus eē q̄ cum hominibus calamitosis & indoctis eadem miseria præmi. Neq; enim hi propter inscitiam: neq; ego hos uicissim ppter dolorem consolari possum. RHO. mitte tandē has quærelas: atq; age dic quod rogo si fessus es recumbe paululum in dextrā. PLA. Quid ego in dextram recubā? Qui siue dextersive sinister: siue prorsus siue supinus iaceam hac compedum molestia continuo crucior. Satis nimirum nobis esse debebat comprehensum in carcerem trahere & non me: qui mihi ac. lxx. sociis meis illatā a Paulo pontifice iniuriā

nra questus sum tanq̃ p̃d̃itorē crassatorē furē latronē grauissimis et cōpedibus re-
uincere. Putastis credo me alterū d̃elātū esse: q̃ sumptis h̃alis ex cella & munitissi-
ma turri in terrā libertatis cā deuolare. RHO. Nonnulla p̃fecto alia cā est q̃re hu-
ius nobilissimæ arcis p̃sidiū mihi cōmissum doleā: nisi qđ & hoīes in carcerē trude-
re & eisdē p̃ōtificis mādato pl̃arūq̃ uinculis: & cōpedibus uincire cogor: qđ cer-
te ab ætate & p̃fessione me alienū ē. Multis. n. p̃desse & neminē ledere meū semper
fuit institutū. Quare & tibi & mihi: Quod summa p̃rās īperat æquo ferēdū ē. Sed
propediē hac molestia: nisi uero aliud mihi fuerit īperatū te liberabo. PLA. Tū de
mū hoc fiet credō: ubi crura circūquaq̃ exederit moles ista grauissima. RHO. Ah
Platyna humanitati & p̃ōtificis clemētiæ diffidere uideris. Desine male sperare: &
eo tādē reuerrere unde nra defluxit oratio. PLA. Ne te diutius moreri tua ista amo-
pla & magnifica exēploꝝ positio: nobiliū galorū ferculis pauperū maxime mihi ui-
dent eē similima: ut. n. in illis sola magnificentiæ & liberalitatis spēs appareat: sic &
his nihil mihi p̃ter inanē uerboꝝ pōpā inesse uī. Suadent hęc qđē aliquātulū. Sed
nō mouent. RHO. Videbā ego aīa & ulru & uerbis ironice loqui. Sed q̃ rogo fuit
cā cur secus ac sentires loquererē: leuis nemirū atq̃ incōstantis uiri est. Quæ Pau-
lo aīa affirmaueris mutata snia refellere. PLA. Censent eū sanū esse q̃ in mœrore ac
luctu uita degit. ut. n. corpus in æq̃litate: & supfluitate humorū Febribus quatitur.
Sic aīus p̃turbationū multitudiē a sede pl̃arūq̃ sua dimouet. RHO. In hoc mihi
sapere potius q̃ dissipere uideris qđ ea q̃ dico nisi placeāt: ut unus aliquis e schola
philosophoꝝ apposite nimīū cōfutas: q̃ fieri p̃fecto nullo mō posset: nisi mente &
aīo consisteres. PLA. Indignantū mos est recte dicta p̃uerse ac stolide dictis quasi
natis cuiusdā miscere. Videmus pueros: uidemus insanos snias: & eas quidē p̃cēla-
ras nonnūquā efferre. RHO. Non negauerim ego quidē istud p̃sæpe accidere.
Sed cōiungere sequentiā antecēdētibus: & qđam refellere: quēdam a probare: non
dementis certe sed bene sani & propriū. Verū hac tandē omittamus. Age dic qua-
re aliter ac sentiebas in meā sententiā nenire te dixeris. PLA. Eam siquidē modestiā
percipiebā eiulatu istorū & cruciatu compedū: ut neq̃ docentē neq̃ admonentem
patienter satis audire possem. Demum uero me recreasti: Quod hos iusseris tace-
re quodq̃ ēt mihi spē dederis: te p̃pediē his cōpedibus me soluturū. RHO. Mollis
nimīū & delicatus es Platyna: Quī rebus aduersis sic frangeris: sed illa ut uideo in-
diges medicīna quā ego bonos imitatus medicos grauioribus ægitudinibus adhi-
bere soleo: hæc si nihil p̃derit te statim missum faciā. PLA. Quale sit istud antido-
tū audire cupio: illud nisi amarū fuerit & stomachū faciat bibere p̃fecto non recusa-
bo. RHO. Quasi uero & stomachus & aluus diuī possint nisi contrariū quoddā in-
gerat: quo pituita q̃ intestinis adheret: inde auellat. Vt. n. pudor petulantia: pud-
icitia stupro: fides fraudatiōi: pietas sceleris: cōstātia furoris: honestas turpitudini: cō-
tinentia libidinis: æq̃tas iniquitati: tēperantia luxuria: fortitudo ignauia: prudētia
ten eritati: copia egestati: mens sana amentia: bona spes desperatiōi rerū oīum op-
ponit: sic bona rō fallat op̃inioni aduersat: Quæ quidē tibi non mediocriter egroz-
tātū p̃ medicina adhibebit: si recte admonēti parere nō recusaueris. PLA. Sine me
colligā aliquātulū & aīum ac corpus ad audiēdū disponam. Integre ēt pedes satius
est ne frigore a docilitate remouear: tu dicis & ego interim mentū demulcebo: quo
mens sit ad audiēdū pronior: barba. n. insuetis potissimū nescio qđ molestia affert
nisi crebro fuerat demulla & attrectata. RHO. Coget me certe hæc tua attentio lō

gius fortasse p̄gredi q̄ istinerā: Si in ea te ut par ē p̄seuerare intellexero. Primū hoc cōfiteare oportet: deum ipsum ita creasse hoīem ad imaginē & similitudinē suā: ut merito a gr̄cis ἀνθρώπος ἁνθρωπος a latinis uero parvus sit mūdus appellatus: eo. n. Sphæræ multæ sunt: inest mens q̄ ad similitudinē illius q̄ hūc mūdi globum regit subiectū mouet: Verū hāc philosphādī rōnē: utpote minus christianā p̄mittamus. Hoīem cōstare ex materia & forma non ignoras. Omitto itē materiā illā primā: quam Aristoteles tanq̄ chimerā quandā p̄ponit. Ex quattuor aut̄ elemētis cōpositū hoīem: tum demū esse & uiuere dicimus: ubi ei addita est forme & indita ad cuius integritatē quinta p̄fecto illa essentia necessaria ē q̄ ἐν ὁμοιοτάτοις ille mos uero intellectū continuo mouentē debemus appellare. Quattuor illa sunt nobis certe cū brutis oībus cōia. hoc uero solo quo intelligimur ratiocinamur p̄gressus & antecessiōes rerū nō ignoramus ab eis dē differrimus: essentiis separatis: quantū nobis per imbecilitatē humanæ naturæ licet p̄similes. Discurrit. n. mēs ista mira celeritate animantiū dūtaxat datū per elementa oīa: per superiores circulos & adeo est intelligēdi auidā qualia sint q̄ in mūdo habent: ut dei ēt ipsius qui a nobis oīno cōprehendi non pōt rationē & magnitudinē audacter nimīū inuestigare conetur. Nullā disciplinarū relinquit intactā non gr̄maticā reliquarum doctrinarū: fundamentū: non dialecticā: Qua uerū a falso discernimus: non rhetoricā unde rationē persuadēdi: ac dissuadēdi sumimus: non arithmeticā: ad reliqua mathematica gradum per necessariū: non geometriā ad distinguenda climata: dimensurandūq̄ hoc immensum terrarū spatiū non inutiliter inuentā: nō musicā cuius harmonia corda hoīum demulcent: non Astrologiā qua ccelos scādimus. De his disciplinis ita describitur: ut uerū a falso: congruū ab incōgruo acutissime sepet falli: decipi: errare circa earū cognitionē turpe ac dedecus existimat: p̄inde die ac nocte inuigilat ne in errore aliquē inscitia dilabat. Quos uidet hoīum in his p̄accelere: eos: utpote diuinæ essentia: magis similes ac p̄pinq̄uos diligit & imitatur. Ignorantiā & stulticiā tanquā duo magna p̄cipitia studiosissime uitat. Versari in cognitiōe rerū maximarū & admirabiliū: quibus tanq̄ gradibus p̄necessariis: seipm̄ postea intelligat summū bonū esse existimat. Fieri. n. nullo mō pōt: ut qs sui ipsius p̄fectā rationem habeat & cognitionē nisi per disciplinas tanq̄ humanæ cæcitatē expiatrix discursu terit. Inde quippe ad sui ipsius cognitionē conuersa mēs cæcitatē latebras facilius explorat. Neq̄ uelī existimes id uno tm̄ actu fieri. Habitus. n. ut Aristoteli placet: ex frequentatis actibus cōparant. Ad hoc nāq̄ sapius reuertit: & quasi Apū diligentiā & sollicitudinē imitatur: inde ad cellulā suā recentē primo & inornatā flosculos quos passim ex florido illo atq̄ amenissimo doctrinarū cāpo decerpit secū defert: eosq̄ ita apte collocat: ut deinceps spēm simul cū iocūditate p̄ferat. Neq̄ ante cōcepto desistit: si generosa est q̄ uiderit domiciliū in quo habitat fugatis uitiorū sordibus uirtutū oīum pulchritudine redimitū. tūc q̄leat. tunc parato: ut formicæ solēt scæuientibus eēt uitioꝝ p̄cellis cum securitate & q̄ete frui: labores: uigilia: æstus: sollicitudines: q̄bus fere tanq̄ instrumentis tācā scelicitatē adepta est: idilicias quasdā putat. Pro iusticia: temperantia: fortitudine: modestia nullum laborem recusat. In his uero dum se exercet multos iuuando: neminē ledendo: incōmoda proutili & honesto fortiter patiēdo. Modū in rebus seruando: libidines coercendo: uitam sibi beatam putat. Ocium & inertia tanq̄ p̄niciem humani generis deuicat. Docet: admonet: castigat: reprehendit: neminem errare quantum in se est patitur.

Si quē

Si que in uideat dolorem inopia timorem solitudinem uana spe circumuentum: eundem consolatur inuauat & in uiam rectā deducit. Regibus principibus nationibus populi ciuitatibusque fasque prescribit. Resque in ordines inter se convenientes distinguit. Domos uni matronarum & prae familias committitque deinceps propagata uicos iube se faciant. Affinitates conubia proponitque ciuitas in unum corpus tandem redigat: & ad externam uim propullandam: & ad bellum his inferendum a quibus fuerint iniuria lacessiti: & ne in tanta concitatione aliorum contra aequitatem aliquid fieret. Iussu ciale conscripsit: quo admonemur & docemur pro rebus repetitis & non redditis bellum hostibus inferre. Seruare itaque aduersus hostes modum quandam admonet. Clientelas: hospitales: sodalitates: amicitias: optima ciuitatum uincula commendat. Quid plura? conat profecto quo ad fieri potest: ut idem ordo: eademque iusticia: & constantia in terris seruet: quae esse apud superos contemplatione & sapientia nouit. Haec itaque Platyna: & plura alia cum uides ab hominibus sapientibus potissimum ad bene beatamque uiuendum esse excogitata: & inuenta ratione ne an temeritate factum dices? PLA. Ratione profecto seruari. n. tanta decentia in rebus humanis: sine mente & consilio nullo modo potest. RHO. Recte sane. Cum igitur mens hominis bene instituta: tot acies: tot oppida: tot praesidia contra ignorantiam: & uitioꝝ elum arma: & machinas fortiter ac constanter expugnauerit: ab eademque ne quid uel minimam quidem perturbationum quae in uita accidunt: unice posse abnuere? PLA. minime. RHO. ergo & tu si non omnino te defensis: sique te ipso uti uoles hunc dolorem: quae ex carcere precipis ratione & consilio profacile mitigabis? PLA. eo certe me tua dicendi copia perduxisti: ut quae affirmes: & comprobare tibi negare non ausim: sed unum uelim consideres. alios nostros rudes adhuc & indoctos omnes disciplinas plane arduas: facilius discendo pertransire: quam uitioꝝ labem: & perturbationum agmina a se ipsis demouere. id uel in multis mea quidem sententia uidere licet: quippe & si docti & eruditi sunt: tamen cupiditatum nexibus irretiti: uita agunt intemperantem: & flagitiosam. RHO. hoc quod dicis ratio certe consentaneum esse: uides: facilius siquidem a familiari inimico (ut aiunt) quam ab externo superamur. Vna. n. cum hominis uitioꝝ & cupiditatum semina nascuntur: crescuntque in dies: & augentur magis nisi fuerint ratione cognitionis suppressa: quam ut antea dixi magno studio & longa exercitatione comparat. Neque certe nullam aliam ob causam doctrinae inuenta sunt: nisi ut his labe ois expiati a se uo fruantur sempiterno. Vt. n. strenui imperatoris euidere prius: Quia in re potissimum ab hoste laedi possit: ne ab eodem dum manus conserit meatus opprimat: sic boni ac docti uiri proprium est: uigilare continuo ne in culpam aliquam uitioꝝ illecebris dilabatur: ut Hercule uirum forte: ac constantem fecisse legimus: quod uno exciso lemae belluae capite aliud statim aggrediebatur ne siquid de uirtute timorem uel ignauia remisisset a tanta ac tam immani hydra absumeret. Quod si qui docti uidentur (ut ais) qui flagitiosae ac intemperanter uiuant: eos ego non doctos: sed fures: ac latrones appellabo: qui rei accommodatae usum longum aliter percipiant: quam fruendum ac utendum acceperant. Quia. n. doctrina potest esse in his qui nullum scientiae apud se locum reliquere? Castos amat: & sanctos musa (ut ait ille) poetas. Praeterea duo contraria in eodem esse subiecto nullo modo possunt: quare nec auarum ego nec libidinosum nec furibundum: nec turpitudinibus omnibus & de decori seruientem sapientem unquam aut doctum appellabo: cum nihil sit tam contrarium uirtuti quam uitiositas ipsa. Iuuenes ait Aristoteles non esse idoneos auditores philosophiae moralis: quod hi ob aetatem magis aestuant cupiditatum procellis: quibus certe ueratur earum rerum cognitionem habere: quae ad uirtutem deducunt. Coercenda si quidem

A iiii

libidines sunt: refrenanda auaritia: & cetera: atque labes expellenda: si boni & docti quatuor
 duo simul conspirarunt haberi uolumus. Vnde Maro poeta: bonum pro docto non in
 congrue posuit: & gloga. v. Cur non mops boni quam conuenimus ambo: Tu calamus
 inflare leues ego dicere uersus. Hic corilis mixtas inter concedimus ulmos. P. L. A.
 Venio ego in hanc iniam pedibus & manibus: sed id mihi mix: uti quod accurate de
 serant: apte loquantur: non in congrua philosophentur: si docti non sunt. R. H. O. Eade
 ratione doctas appellabis picas: psittacos: macedulas: quod interdum humanam uocem imi
 tate appolite aliquid exprimant. P. L. A. habent tamen hi apud uulgum in pretio. R. H. O.
 Quid: non ne equi: asini: & cetera iumenta apud uulgum in pretio sunt. P. L. A. Min
 ime uero eadem ratione. Hos. n. uenerat: hos ad summos honores & magistratus p
 uehit: hos muneribus: hos donis afficit. R. H. O. Quid imperitum uulgus facit: ferendum
 potius quam laudandum censeo. Quid si tibi ostendero: etate nostra ignaros: & rudem non
 bonos: & eruditos in pretio esse. Vacet honoru ueteris alicuius dignitatis locus. Quis
 sufficitur: Leno: nebulos: adulator: paratulus: delator: sicarius: crassator: fur: sacrile
 gus: & quod prope nihil habet hominis in se preter materiam: & eam quidem satis rudem. Boni
 uero prudentes: docti: eruditi: ac rerum humanarum non ignari: tanquam manci: & inuili
 les omittuntur. P. L. A. Plurimum etiam uidemus bonos in imperio aliis precesse: ne
 dicas eruditos se excludi. R. H. O. Id si interdum fit: non propter ceteros: sed propter a cordes: (ut
 autem philosophi) contingit. Vix pretermittamus tandem qui hanc eandem ubique gerit
 quam calamitatem: existimemusque uiros sapientes: et si nullo honore ac premio fuerit affe
 ctus: beatos ac felices esse. Sola. n. uirtus (ut stoicis placet) ex se ad bene beatamque ui
 uendum sat est. Namque uirtutem adeptus est: ei certe ad summam felicitatem deesse nil potest. P. L. A.
 Hoc tamen pro patheticis non placet: quod nil proclax ab eo fieri posse ostendit: cui ad magnifi
 centiam & liberalitatem facultates & copie defunt. R. H. O. Scitis & ego cum illis: si ad fel
 licitatem civilem respicis: loquibamur sane si bene meministi de homine sapiente & perfectior:
 cuius certe tota felicitas in ceteris placide rebus: occultarum: & admirabilium reposita est.
 P. L. A. quid: iste sapiens: num comeditum uestibus: & latibulis ad frigora aestusque uitan
 dos indiget? Omitto quod ad speciem & ornatum sunt necessaria: ut argenti aurum: egregia
 librorum utensiliumque otium suppellectile. R. H. O. hec perfectior eo facilius a sapiente cop
 rantur. quod paucis minimisque contentus est. P. L. A. facis tu quidem hunc hominem a medico
 nihil differre. R. H. O. In uno tamen differunt: quod hic coactus: ille libens hostiatim etiam
 am si oportuerit panem mendicat. P. L. A. non utique hoc liberi hominis officium esse puto
 aut sine rubore & dedecore fieri non possit. R. H. O. Immo liberrimumque extrema quaeque
 pati mauult quam delitiis aliorum iniuria patris affluere. P. L. A. Quasi uero facultates com
 parari non possint iuste & honeste. R. H. O. Difficile hoc quidem est: & unum ex his: quod
 fieri posse uix puto: bilancem semper in manibus habere oportet: & diligenter attenti
 dere ne examen in hanc magis quam in illam partem fluctatur: & quod quidem fieri cu
 piditates nostrae non sinunt. Sumus. n. satis nescio quo ad rem auidi: & ita accurate di
 uitiis studemus: ac si annos Mathusale uicturi essemus. Hinc nepe rapina: hic latro
 cinia: hinc sacrilegia: hinc peculatus: & infinita mala nascantur oportet. Quare uir
 sapiens: & bene natura institutus: has tanquam improbitissimas diuitias dedecoris & turpitu
 dinis declinat: adherereque innocentissimae ac sanctissimae paupertati: cuius adminicu
 lo adiutus ocio & ingenio suo liberrime fruitur. P. L. A. Non abhorrent a uero quae
 dicis: quid aliis contingat nescio: sed hoc usu euenire mihi solent: facile ab omni stu
 dio & cogitatione retrahar: ubi me paupertas & inopia circumuectum uideo. R. H. O. hoc
 est signum

est signum agrotantis animi: & uirtutis antidoto nodum bene purgati: deesse tibi perfecto nisi potest platynasi muneribus a natura datis uti uolueris: & si diligenter consideraueris: uisum in lucem ueneris: & quo tibi ad redeundum decurso uitae tuae spacio. Nunc dum primo natura te produxit: tuic tuo corpusculo aium deus & mentem indidit: quod tibi ad uirtutem parares oia. In lucem prodians lacte primo: mox pane fuiti contentus. Vita quae fruimur breuis est: & quidam quasi somnus. Moriedum est postremo: ut depositum reddamus. Nec timendum est quod cupere non possis. Tamen stultum est: ut ait Bassus: mortem timeas quod senectutem. ut senectus adolescentiam sequitur: ita mors senectutem: quod si uerum inueniri uolumus non mortem timeamus: sed cogitationem mortis ipsius. Plus enim mali est in opinione quam in re. Vera quidem ex parte epicuri sententia est quod affirmabat se parum admodum doloris in illo extremo habere uidere: quod si quis esset breuitate ipsa fieri lenior: diuturnus enim esse dolor non potest: quod magnus est: quod si quis dolor inest facillime tollit si bene mori didicerimus. Bene autem mori quod in uita philosophatur. Tota enim philosophorum uita (ut ait Cicero) commentatio mortis est: nam quod aliud agimus cum a uoluptate. id est a corpore & oia negotia segregamus aium: quod in quantum agimus. nisi aium ad seipsum aduocamus: secum esse cogimus: longeque a corpore abducimus: discernere autem a corpore aium nil aliud est quam emori discere. Quae est igitur est principium: si medium: si finis humanae uitae inspexeris: cur paupertate detestando diuitias quas: quasi uero comparandum uaticum sit: quo postea apud inferos nobis sit utendum: solidum siquidem humanum genus est: & brutis animantibus hac in re deterius. Naturae enim illa se committit: & eo cetera sunt: quod dies quod suggerit. Non negauerim ego hominibus longe aliter uiuendum esse quam brutis: quippe quibus alia a natura alia uiuendi ratio inest. Sed haec inmensa hominibus cupiditas humani generis hostis acerrima: uoluntate certe reiecta & detestanda est. Comparari diuitiae & opes non potest sine multorum iniuria: ex quo fit ut pauciores nonnulli & ciuitates funditus deleantur: cum si rapere: illi qui sua sunt reuocare conantur. Non est igitur timenda paupertas. Nam quod ad naturam uiuit nonnulli pauper est: quod ad opinionem (ut ait Seneca) nonnulli diues. Natura enim pauper desiderat opinio uero multum ac prope insipitum. Neque enim pauper est quod paucis indiget: & paruo contentus est. Satis est autem non algeret non exurire: non sitim ultra modum pati. Cibus parcus famem sedat: potio etiam diluta sitim extinguit: uentis frigus arceat: domus hyemes: arbus gradines: niues uentosque propulsat. P L A T Y. Absit ut ego uelim nedum cupiam diuitias: cum aliorum iniuria partas. Semper certe hoc meum fuit institutum: manus abstinere habere: atque utinam hercle sic me natura a reliquis uitiis retraxisset: quemadmodum hoc libes & sponte deuoto. Cupere autem diuitias honeste: & recte partas quibus possis te ac tuos pascere non ita mihi uis a ratione alienum. R H O. Si ad necessitatem cupis: & non ad affluentiam laudo: sed uereor ne eas tamquam uoluptatum oium ministras & adiutrices desideres. P L A. Non ita me deus amet. Ad getem potius & liberale ocium diuitias cupio quam ad flagitium & dedecus. Hoc uel ex mea ante acta uita colligere potes: nam quae sic uiuere nullum mihi insigne facinus ascribi possit. Sed dic quod loquere uereris dixisti ne ad uoluptatem respiceret? R H O. Consentaneum est eum quod ab una perturbatione uincit ab aliis quoque superari posse. Ratio nimirum ad omnes affectus diuersis tamen modis eadem est. Quod si molestia carceris quae uehementer cruciatur: quaeque ad tempus est leuare te non potest: multo minus a uoluptate retrahet: quod eadem semper constanter habet: in iuuentute praefert. P L A. exacerbasti perfecto uulnus nostrum hac recordatione: cuius dolore erat aliquantulum tuum eleganti ac docto sermone leuatus. R H O. Vulnus appellas quod uix pelle perficiunt. P L A. Pelle inquis?

Vtinā non etiā p̄cordia traieciſſet. R. H. O. Cupio ex te audire quid incōmodi ex carcere patiaris. P. L. A. Libertatem amiſi: qua quidem ſublata nō uideo cur ampli-
us in uita eſſe uelim. R. H. O. Quam appellas libertatem? P. L. A. Potēſtatem eūdi-
uidelicet quo ueliſ: & redeundi unde ingreſſus ſis. R. H. O. Quid ſi haec nō libertas
eſt: ſed ſumma plarumq; ſeruitus. Nō ne itur ad ſuprad ad furtum ad incendiā ad ra-
pinas: ad inceſtus: & ad cætera flagitia? Vtinā uero genus humanū catenis & cōpe-
dibus tum reuinciret: non uideremus certe tot mala: quot in dies cernimus. P. L. A.
Itur ē ad templa: ad ſana: in forū ad amicos officiū cā hoc ſi facere non liceret non-
deum certe: non ſanctos ex mandato adoraremus: precaremurq; nō amicis fraude:
& iniuria circūuentis ſubueniremus: non patriæ conſulendo uel agendo auxiliare:
mur: non ad affines: ad cognatos: ad parentes ex officio uiſendos p̄ficiſceremur: nō
publica & priuata negocia obiremus. R. H. O. Duplicē eſſe ſeriem rerū nō ignoras.
mali & boni. Ad malū natura humana inclinata & p̄na eſt ſi ad bonū itur id ex mā-
dato ſūmi dei & rōne ſit. Quare ad quod p̄niores natura ſumus: cū id maxime pe-
riculoſum ſit: ab eo magis minis & penis oībus coerceri debemus. Nam ſi ſecus ſie-
ret omnes p̄fecto licētia deteriores eſſemus. P. L. A. ex te audire cupio: quæ ſit uera
libertas. R. H. O. Sāctæ ac iuſtæ uiuere multis p̄deſſe: neminem lādere: ea demū ē
uera libertas: hac uero quicūq; eſt p̄ditus ſeruus uel captiuus dici nullo mō poteſt
etiā ſi teterrimo carcere & grauibus catenis detineret. Cupiditate enim & turpita-
dine non alia uī libertate ſua priuatur animus. Hinc illa certe perpetua cōcertatio
inter hæc duo contraria oriſ tanq̄ inter hoſtes acerrimos: cum uoluptas trahere in-
partes ſuas appetitum uiribus omnibus nititur: contra uero animus rationi bñ con-
ſentaneus: eundē ad ſe reducere & emēdare conatur. P. L. A. ſi ita ſane ut dicis: mul-
tis tamen cōmodis priuatur ad bene uiuēdum: qui tanta miſeria premitur. R. H. O.
quæ nam ſunt iſta commoda? P. L. A. conſuetudine & familiaritate amicorum uti.
R. H. O. Qui ſunt autem quos amicos uocas. P. L. A. Qui æque me diligant ac ſe
ipſos. R. H. O. Erras platyna: & quidem uehemēter ab ætate habitus: te exiſtimas
quas enim iſtorum fuit quos tibi amicos putas: nō dico qui languinem: ſed qui uel
minimam quīdem fortunam ſuarum partium pro tua ſalute ſpōte obtulerint. P. L. A.
Non ſit de iniuria mihi a paulo illata quaſtus ſum redimere me tanquam bello ca-
ptum aliorum pecunia debui. R. H. O. Eſt ita ſane ut dicis q; tua atque omnium lit-
eratorum cauſa Pius ſecūdus inſtituerat hic doctorum omnium hoſtis reſcidiit &
abrogauit. Gloriæ pii non minus q̄ utilitati tuæ aduerſatus: ſed quis iſtorum te in-
uiſit: quis tibi ad uictum & cultū corporis neceſſaria obtulit. P. L. A. Primum fieri
timor fortaſſe uetuit. Secundum tua munificentia & liberalitate eis præripuiſti ne
facerent: Omnia enim mihi ad traducendam uitam neceſſaria abs te ſuggeruntur.
R. H. O. Qualem cum in grauiffimis periculis futurum exiſtimamus: q̄ uel leuiti-
more ab officio remouet. P. L. A. Nemo eſt enim qui uel in principiis huiusmodi
perturbationum non moueatur. Ad ſe uero ubi rediit homo in officio: ſi uerus eſt
amicus remanet. R. H. O. Ex hoc autem cernere licet. Horum neminem tibi ami-
cum eſſe: quod neque ad ſe neq; ad te adhuc redierit nemo. Vtinam uero fuerint ti-
bi non inimici. Vereor. n. ne ſui purgādi cauſa in te unum fabam omnem euderint.
P. L. A. Quā fabā? Hoc ſolū deferre potuerunt: ne acerbe nimīū (fortaſſe) queſtū
eſſe ſid mihi uī ablatū qđ ego pecūiis & induſtria mea pepererā. Nullum inſigne fa-
cinus mihi impingi poteſt: nō furtū: nō ſtuprū: non latrocinium: non incedium: nō
profanatio

prophæstia tæplogi non homicidiū: non peditio. Hoc aut ita esse ex mea ante acta
 uita comprehendi pōt. R. H. O. Res pfecto pinde ac sunt nō semp accipiunt. Hoc
 tū unum fateare oportet: amicū te nullum hñe. P. L. A. Fortasse. R. H. O. Quid for-
 tasse? Orestis ne? & piladis atq; alioꝝ quos poetæ & oratores laudibus in coelū tol-
 lāt: similē te amicū inuēturū existimas. Vera est illa Theophrasti certe snia: q
 ppostere officia pmiseri ab his censet qui cum amauerint iudicāt & non amant cū
 iudicauerint. Hoc. n. sapientis est ppiū q ēt seipso cōtentus. ēē pōt: nō ut amico ca-
 cere uelit: sed si id acciderit ferre & quo animo sciat & possit. Neq; mea qdē snia au-
 diendus est Epicurus: q nil boni obicit quod dicat sapientem seipso cōtentum. Sci-
 pionis & Lelii amicitia laudo nō eorū. beniuolentiam: quæ cū fortuna stat & cadit.
 P. L. A. Nollē ego tā obstinatos amicos. R. H. O. Vtinā qdē inuenias q p libertate
 tua quardantē: nolo dicere aureū numū pollicerent diffugere oēs passim: ut uides
 q te in carcerē cōiectū intelligunt: & quos amicos putabas ingens circa te solitudo
 indicat. Quid qd ne nomē tuum quidem efferre audēt: ac si dianæ Ephesiæ tēplū
 incendisses. P. L. A. Mibi tñ est piocū dum eorū cōsuetudine frui loquimur simul ad
 uoluptatē & utilitatem multa de rebus pterea quæ quisq; legerit audierit cōmētus
 fuerit in medium ueri inueniendi gratia confert. R. H. O. Si docti: si prudētes: si bo-
 ni: fateor eorū cōsuetudinē tibi iocūdā uideri. Vex hęc rara est auis nigroq; (ut ait
 poeta) simillima cygno. Pauci ætate nostra sapientiæ studēt: qd tam nullō in pciō
 esse uident. Prudētiā uero & pbitatē tanq duo grauissima paupertatis ergastula de-
 uirant: qd cernant diuitias: honores: impia: magistratus: pti i proborū & imprudē-
 tiū subiici. P. L. A. In oī qdē uirtutū pclarissimarū serie (ut uideo) paucos bonos re-
 peries: pauci sunt iusti: pauci cōstantes: pauci cōtinētes: pauci prudētes: pauci sapiē-
 tes: ac docti. R. H. O. Paucos uocas: imo ferme nulli sunt. Quis. n. oīum ē q uel ex
 aliō rapere: uel uoluptate & libidinibus frui nō gaudeat? Quis itē adeo fortis &
 prudēs est q nō aliqn timiditate & imprudētia de gradu deiiciat? Quis postremo
 est ita laborū & uigiliarū patiens: ut reiectis uoluptatib⁹ oī uelit doctrinā & sapiētiā
 sollicitudine ac studio cōplecti? P. L. A. Vñ istud dic quaslo. R. H. O. Quæ nobis de
 rōne uiuēdi deliberantibus uiæ offerunt: quæ altera ad uoluptatē: altera ad uirtu-
 tem ducit. Prima uero lata est & prona uoluptatē: q oīum illecebris unde quaq; se-
 pra: cuius finis humani generis calamitas & pñicies ē. Eo nāq; maxima pars hoīum
 deuoluitur cupiditatibus & libidinibus allecta: quibus inesse ultimum bonorū om-
 nium finem existimat. Hinc infinita mala nascantur oportet. Rapinæ ut habeā ad
 uoluptatem instrumēta: stupra: incestus: adulteria: ne citilatione libidinis careant.
 Fraudes: periuria: dolis: proditiones: calumniæ: maledicentiæ: ut in dolentia careāt
 stultitia: timiditas: iniuria: malitia: ne quid eis ad id quod summū bonum falso pu-
 tant in uita desit. Tu uero cum humanum genus tot improbis dñis & tyrānis dede-
 coris ac turpitudinis obtēperet: mirabere & si cloacam i precipitium uirtiorū oīum
 deferat: secūda aut quæ ad uirtutem ducit ardua & aspera: cuius quidem latera cō-
 fragosis rupibus: & altissimis scopulis sunt mūitate per diuerticula digredi ab ho-
 nesto ullo modo liceat. Hęc nobis uigilias æstus: frigora: sitim: famē: continentias
 integritatē & labores fere infinitos proponit: quibus luperatis q paucis admodum
 contingit in arce ueræ cōstātis & perpetuæ felicitatis nos collocat. Vnde certe cū
 tranquillitate & ocio ea licet intueri quæ nobis quidam durissima uidebātur. Hęc
 qui proficiscantur: (ut ait poeta Hesiodus) pauci sunt. Sumus enim nescio quo

fato a laboribus ad libidinem proni: Hinc est autem q̄ posthabita uirtute squallo-
 ris & sudoris plena uoluptatem fūco illecebratum oīum ornatam sequimur & am-
 plectimur fere oēs. P L A. philosophātē te ac differētē p̄fecto libētē audio: q̄ in te
 esse summam doctrinam singularemq̄ sapientiam intelligo. Verum in deligendo
 quī meīpsū amē: ago ut queo q̄n ut uolo nō licet: modo .n. habeam quo cum de
 rebus meis aliq̄n loqui possim: ut mecum ēquo animo o ferosi nō Patroclū & Achī-
 lem inuenio. R H O. Vtinam nō s̄ape de rebus alienis loqueremini. Nam si deam
 bulatis recreandi animi & corporis gratia: totus sermo uester in maledicentia con-
 sumitur. Hunc absentem carpitis: illum transeuntem deridetis: ignauum docto: sto-
 lidum prudenti: libidinosum continenti: auarum liberali: falso iudicio s̄ape pr̄fer-
 tis. Ad templum si uobis ire contigerit: quod per raro nisi pluuiā (ut aiunt) ingru-
 rit fieri solet: non rei diuinę religiosę sanctę ac castę uacatis: ut nobis quidem dei
 mandato imperatum est sed aut procamini si puellę & matronę adfunt: aut canen-
 tem uel legentem sacerdotem: utpote ineptum & rudem subfannatis. Si quem ue-
 ro intentius orare uidetis hominem hypocresi notatis. Cogitabū dum autem & cu-
 ris oppressum: & ob eam rem minus attente: quod legitur audientem phanaticū &
 hereticum appellatis. Itur in forū iudiciale eo certē ubi uentū est: non pr̄toribus:
 non iudicibus: nō causidicis: non patronis: nō clientibus parcitis. Quid plura: nil
 ferme uidetis cui a uobis nota aliqua non iniuriat. Non dico quot mendacia: quot
 tabellas ad fallendum: & deridendum fingatis. Demum inde redeūtes conuiuia ad
 crapulam & ebrietatem celebratis: q̄bus certe sit ut libidine incitati ea flagitia cū
 magno uestro discrimine cōmitatis: quā ego p̄ pudore & stomacho nominare nō
 audeo. Hęc autem nō ideo tibi a me dicta sunt Platyna: quod existimem te morbo
 maledicētię & dicacitatis laborare. Sed ut minus moleste feras talium amicorum
 consuetudine priuari ea enim in te sunt ingenii & doctrinę ornamenta: ut tibi ipsi
 uel legendo uel scribendo aliquid memoria dignum possis esse uoluptati & quidē
 magnę: cū hi quos legis iussi facere taceant. Quod certe non idem tibi cum lociis
 contingeret: quī pl̄rūq̄ adeo proterui & loquaces sunt ut cum belluis mallim q̄
 cum his uersari. P L A. Recte sane: at ego taliū uirorum amicitiam: ut tēterrimam
 quandam pestem uitauī semper: delegiq̄ quoad fieri potuit: quī earundem res me
 cum studiosi essent. Ille uero cōmestrationes lautę: quā libidinū maximarum fomē
 ta sunt: nunquam mihi uel natura uel instituto placuerūt ledere quēpiam uel di-
 cto uel facto nisi lacessitus caui semper. R H O. Serpūt ut nosti contagia: difficile
 siquidem est in pistrino uersari: absq̄ farinę contactu. P L A. Leniūisti tuis uerbis
 aliquantulum hoc desiderium quo ego ardebam uidendi amicos: non tamen omni-
 no mihi psuasisti: ut malim carcere detineri quā quo uelim: & officium meū exige-
 ret abire. R H O. Quod uocas officium? P L A. Maiores natu: & qui in aliquo p̄-
 claro & excelso dignitatis gradu sunt cōstituti salutare: & uenerari: & quales dilige-
 re & amare: inferioribus bene consulere: eosdemq̄ quibuscunq̄ rebus possis iuuare.
 Quod fieri nisi ab homine libero non potest. R H O. si monstra hominum salu-
 tas: si eos diligis: quī uel maximo odio digni sunt: si illos iuuas: quī ita uiuūt: ut nul-
 lum auxilium sint meriti: officio te functum dices? Cum officium sit quicquid ho-
 minem decet? P L A. Nimiū hęc ad uiuum resecas R hodorice: imbecillitati homi-
 num siquē ignoscendum est. Non enim cum bonis semp & plane sapientibus uiui-
 tur. Pr̄terea ut illi meas ineptias pl̄rūque tolerant: sic ego uicissim illorum mo-
 tes: &

res: & naturā ferre debeo. R. H. O. Placeret mihi hoc tuū de tolerantia responsum
 diceremq; te iam ad sanitatem rediisse: si molestia carceris qua maxime te perturbari
 uideo paciēter & æquo aīo ferres sed cū frustra adhuc nūc hic sermo sine ullo emolu
 mento sit cōsumptus. tādē ego tēmissum faciāsfunctus sum (ut arbitror) officio
 meo: tu tuum facies si te ipsum rōne & paciētia consolabere. P. L. A. Cruciat me pfe
 & o hic tuus discessus. Conspēcto. n. tuo suauissimo & graui recreabar mirifice. Sed
 unū te rogo: ut aut ad me cras: si tibi p ocium licet redeas: aut salē aliqd cōsolatorie
 scribas quo minus doleā: tua dulcissima consuetudine caruisse. R. H. O. Primū ego
 tibi affirmare non aulim secundum me facturum repromitto. Apertius enim me
 cum epistola loquerere: q̄ adhuc corā fecisti uerecundia aliqua fortasse detentus.

De falso & uero bono liber secundus incipit.

R. Aristippum philosophum socraticū beatissime pater ferūt aliqñ ad R. ho
 diensium littus graui naufragio eiectum fuisse ubiq; dum non sine magna
 solitudine cogitaret quāto in discrimine fuisset: uidisse in hāc figurā
 quasdam geometricas. atq; itā ad comites mœrore post habito hilari uultu excla
 māsse bene sperandum est: nam & hic quoq; hominem uestigia cernimus. Is R. ho
 di profectus cum publice in gymnasio doctō & acutē disputasset: pluribus mūne
 ribus donatus est: quibus & suam & lociorū iacturam magnā ex parte leniret. Cū i
 uero desiderio suorum redire in patriam statuisset: rogarentq; Aristippū cōductū
 p̄celio R. hodi. mansurum nunquid uellet. Tum ille dicite inquit ciuibz meis nul
 lam maiorem hāreditatē tradi a parentibus filiis possem nullum maius uaticū quo
 etiam in naufragio sint tuti: q̄ si eos honestis artibus optimisq; disciplinis imbutos
 reliquerint. Verum est certe quod Theophrastus ait solum: ex omnibus doctum:
 neq; in aliena patria peregrinum: neq; amissis familiaribus & cōitibus carere amir
 tis posse quos. etiam nobis licet incognitis uirtus ipsa comparati: nō pecuniis non
 opibus non potentia. non armis sed doctrina & cognitione rerum munita. Hāc. n.
 sola quocunq; ierimus nos comitat: nos ducit reducit. In piculis quoq; ueluti cly
 peus hostium & aduersariorum uenientes in nos ictus propulsat. Ad fortitudinem
 cohortatur: docetq; nil inuita tam graue homini uel calamitoso esse quod ferri cō
 stanti animo suo adminiculo non possit. Hāc Socrati fortitudinem in molestia car
 ceris & mortis præsunt. Hāc paciētia regulo dum cruciaret: a p̄oniis. Hāc Sene
 cæ: Boetio dum mors eis proponeret constantiam attulit. Pleni sunt libri maiorū
 exemplis & praeceptis: quibus certe ita ad uirtutē incitamus: ut iam maiora calcha
 ria habere non possimus. Omitto Platoni amplitudinem & uim: qui immortalitātē
 aīorum ita expressit: & mortem laudauit ut Theobrotus cupiditate aternitatis le
 sto Phædone emōibus urbis se in mare prēcipitem dederit. Illud dico Socratis:
 Zenonis: Aristotelis: Ciceronis: Senecæ: Pauli: omniumq; doctorum nostrorum
 praecepta: ita nos cōtinuo ad uirtutē animare: ut uere (deo ipso excepto) his ma
 gis q̄ parentibus nostris debeamus ab his. n. ut essemus: ab illis ut bene uiueremus
 accepimus: q̄q; uero & ab ipsis atheniētibz plurimum laudis parētibz illis tribue
 remur: qui curarent ut filii optimis imbuerētur artibus. Quamobrem Beatissime
 pater illis multum me debere profiteor: quorum op̄a hoc parum eruditiōis cō
 secutus sum. Hāc enim fidelissima. comite & adiutrice fortunā oībz spoliatus: &
 molestiam carceris quæ diuturna fuit: & cruciatus pedum ac brachiorū: & minas
 crudelissimorum catōficum mea etiam innocentia fretus cōstantissime tuli. Arbi

tratus id quod est auctoritate Senecae comprobatum. Maiori mihi laudi hanc calamitatem aliquam fore: quam illi fuerit sua felicitas si licentia peccandi dici potest: cuius arbitrio torquebar & cruciabar. Venerat tum ad me Theodorus Gaza doctrina & moribus philosophus insignis: cuius erudito sermone mirifice sum delectatus. THE. ubi nam es platyna? P L A. Hem. Theodore: quid huc uenisti relicto gymnasio tuo: in quo certe nulla morborum: nulla calamitatis facies uest. THE. ut te uiderem & consolarem: quem ex Rhodorico intellexeram aduersam fortunam ferre nullo modo posse. Is .n. ut ab eo accepi totum hesternum diem: ut te consolaretur frustra insumpsit. Tentare uolui posset ne mihi usum ueniret: quod plerisque medicorum solet: quae una uel leui medicina aegrotos aliorum tamen cura & diligentia bene prius curatos plerumque sanant: uenit ut ex aliorum industria laudem sibi cum emolumento pariant: scio Rhodoricum uirum quidem optimum atque eruditum nil pretermisisse quod fide tibi ac in re faceret. Verum plus in uno plerumque felicitas ualet: quam in altero industria & doctrina: ut de impatoribus dici solet: a quibus felicitatem magis quam rei militaris scientiam desideramus. P L A. Multum tibi Theodore debeo: qui pro humanitate & gratia me omnium qui uiuunt miseriam adire consolandi causa uolueris: cum nulla mea erga te precesserint merita. Rara est perfectio haec misericordia. Gradus .n. nullus ab hominibus nostrorum temporum excogitatur: ne dum sit in quo spectata utilitas non sit. THE. Neque ego quidem pedem domo efferre: nisi mihi propositum primum uiderem. Non est fraudandus quispiam mercede laboris: ne segnes ad res agendas ingratitude fiamus. P L A. Quorsum eas intelligo: uisere infirmos: Solarum calamitosos: errantes in uiam rectam deducere: famelicos pascere: nudos: uestire: primum illud aeternum querere est non hoc fragile & caducum. THE. Ita est sane: sed dic quid so cur in hunc angulum secesseris. P L A. Ut horum qui mecum eadem miseria premuntur eiulatus & querelas uitare. Sed mihi certe contigit: ut nauigantibus in fretis siculo: qui dum scyllam uitare cupiunt: in caribdim ut tepestatum & procella deferunt. Nam cum mecum tacitus mente reuoluo in quantam inciderim calamitatem: Ita plerumque mecum & animo crucior: ut uitam mihi acerbam putem. THE. Credidissem ego te praesto ob eruditionem & doctrinam: utranque fortunam constanter & pulcherrime latum: Sed quid inter te & hos differat non uideo: nisi quod docilitatem quamdam natura tua magis praefert. Age uero dic quem uoces calamitosum? P L A. Omnium miserationum cumulo oppressi. THEO. Quas uocas miseras? P L A. T Y. Inopiam: captiuitatem: uincula: tormenta: cruciatus: minas: ualitudinem: extorrem domo ac patria esse: & quae haec sequuntur: ut sitim: famem: frigus: a fratribus: a cognatis: ab amicis omnibus deleri: & animo ac mente angitur: his certe qui primum non uideo quid habeat cur in uita esse uelit. THE. Nimirum te abiciis Platyna. Dic obsecro cur litteris te & philosophiae addixisti? P L A. Ut scirem certe. THE. Immo ut constanter & cum uirtute uiueres. Ut .n. ad sananda corpora aegrotantium medicina inuenta est: sic philosophiae precepta illa a sapientibus tradita sunt: quibus animorum nostrorum aegritudinibus & perturbationibus mederemur: quod fieri certe sine doctrina non potest: nam ut ager sine cultura infructuosus est: sic sine doctrina animus. Cultura autem animi philosophia est: quae omnium artium mater & donum deorum (ut ait plato) uicia e mentibus hominum radicitus extrahit & praeparat animos ad habitus bonorum suscipiendos. Hoc unum studium certe liberale est: hoc est hominem libero dignum: cetera uero pusilla & quodammodo puerilia sunt. Haec .n. bonorum malorumque delectum praestat. Haec uetat superbum esse: auarum: libidinosum: intemperantem: contumacem: perfidum: crudelē: mendacem: haec eadem docet quod quoque tempore sit agendum. quaque ratione futuris praeterita sint auerenda: quod quidem fieri sine cognitione

ne cognitiōe multarū rerū non pōt quā merito doctrina uocat. P L A. Quid philo-
sophari igit̃ nil aliud erit: q̃ in carnificina quadam calamitatū oīum uersari. T H E.
Ita sane. P L A: Hinc fit ut ego parentum meorū stulticiā mirer: qui me ad studia eū
dispendio ēt rei familiaris: tanq̃ ad ergastulum miseriaꝝ oīum misere. T H E. Ad la-
bores quidē mi Platyna: non ad delitias nati sumus. In uitam. n. tanq̃ in Theatrum
quoddā descendimus: ubi nobis cōtinuo luctandū est: nec aliqd de uirtute remittē-
dum p̃miorū & gloriæ cupidis: q̃ nobis profecto uitam in cōlo sempiternā parēt.
Multi sunt. n. circūquaq; hostes: multi latrones: multi crassatores: qbus oībus ea p̃-
fecto mēte obuiā est eūdum ut malis fortiter & constanter morisq̃ uel turpitudinis
uel iniquitatis: uel ignauie: uel timiditatis: uel desperatiōi cedere: legimus heroes Her-
culem p̃cipue ac Theseum labores sibi maximos & periculosos in uita delegisse: q̃-
bus certē & gloriæ bene de humano generi meriti consulere: suæ: & p̃mum non
fragile ac caducū: sed p̃petuum & imortale apud deū cōsequerent. Nā qui uirtiorū
agmina in nos cōtinuo ruentia p̃pullat: quicq; sp̃e metū inanē lāticiā fugat. Is deo si-
milis quoad fieri pōt euadit. Contra uero qui uitiis cesserit: quicq; uitā egerit intēp-
tante & libidinofam: is tandē in p̃ceps deuolutus uel ignauissimis ēt hostibus triū-
phum de se cum p̃petua ignominia reliquet. His rōnibus parētes tui fortasse mori-
te ab adolescentia eo misere. uñ uirtutē & sapientiā reportares: arma certe ad expu-
gnandū humani generis hostē acerrimū: & in p̃niciā nrām semp aliqd molientem.
P L A. Licet ne mihi Theodore libere tecū loqui? T H E. Licet p̃fecto. P L A. Vidē-
tur mihi deterioris esse cōditiōis: qui docti sunt & cōtēplatione rerū delectant: q̃ q̃
rudes & aīum raro ad cogitationē rerū traducens muneribus a natura datis fruun-
tur: de futuris parum admodum solliciti. Suo. n. cōtenti & paruo. Ii minus sentiunt
corporis molestias: ut sitim: famem: frigus: calorem: laborem: de fatigationem: minus
etiā angores animi & curas: ut sp̃e: metū: gaudium: lāticiā: nō qd sibi cōueniat: neq;
quid aliis debeat multum curantes. At uero qui liberalibus disciplinis sunt imbu-
ti cōtrarias qualitates acutissime sentiūt. Est. n. eorū subiectū delicatius & mollius:
& sensus hnt ad cognitiōē rerū p̃cipitissimos. His nepe tanq̃ instris quibusdā ani-
mus cōtēplatiōe agitur: cōtinuo utit: quibus albu a nigro: amarū a dulci: frigidū
a calido: cōcētum a dissono separat. Hac mētis & corporis cōtinua motione fit: ut mi-
serissimā uitā agere uideant: cū p̃sape ēt intelligāt: iis se ludibrio esse a qbus hono-
rē mererent. Fieri qdē nō pōtut ignarus & rudis sapiētē ac doctum diligat & obser-
uet: cum nihil tā sit cōtrariū doctrinæ q̃ inscitia & ignoratio. Nō dico certe quo do-
lore animi angat: cum uidet amentem prudentis: intēpantē. modestum: inuidum for-
tissimum: iusto: inheutem laborioso: petulantē pudētis: sceleratum p̃cium hono-
re & emolūmētis p̃ferti. Quare fit ut nōnunq̃ uicē meā doleā: qd meo Marte id ex-
pugnauerim: qd postea mihi detrimento futurū esset. Satiū nimis: fuisset q̃ere uitā
agere: q̃ tanto studio & labore inuestigare: quo postea cruciarer a deo: rusticos q̃
dē & plābeos istos cernimus qui p̃cul ab oī ambitione sunt: quicq; p̃sentibus qbus
cūq; utunt: de futuris parū solliciti: solida. ac integra hnt corpora uēatu aucupio labo-
re exercitata: qbus postea si opus fuerit p̃rigad p̃pullandos hostes: amicis ad nego-
cia obeūda: domesticis ad ea cōparāda q̃ usui hoīum sunt accommodata utunt. Nos
uero studiosa turba: q̃ nobis ad uoluptatē: ut mihi uī miseria & calamitates cōfin-
gimus & p̃ponimus: adeo sumus ocio & umbra remolliti: ac imbecilles facti: ut qn-
o quoq; diesumere pharmacum in cholera: in pituitam: in melācolia oporteat.

Frequenter enim laboramus catarrhos laterum & stomachi dolores: podagra quoque quidem morbi solent ex nimio ocio exoriri: cum corpus exercitatione & labore remoto exalare superflua non permittitur. Hinc ut ait poeta Subeunt morbi tristisque senectus: & labor & dure rapit in clementia mortis: quibus sit ut neque reip. neque nostris ubi & quando oporteat auxilio esse possimus. T H E. si putare te ex animo loqui: dicerem id certe te tibi contigisse in alia re tamen: quod neroni aiunt: Quem accusare disciplinas soliti ferunt: quod ab his unum humanitas, continuo fluit crudelior & immanior sit factus. manant certe inaudita illa & efferata iniquitas: ex inscitia potius & stultitia quam ex eruditione & doctrina: fieri siquidem non potest: ut malum per se ex bono oriat: neque uicissim ex malo bonum. Malum. n. non ex bono: & bonum non ex malo suo pte ingenio nasci uidemus: legerat ille credo ex Homero & Marone. troianum incendium: ex tragice crudelitatem Atrei: Herculis: Aiakis: Athamantis furores: Achillis iram & crudelitatem: Vlyxis maliciam: Oedipi inhonestum: Sinonem fraudem: quare omnia a poetis ea mente perscribuntur: ut legentium animos a uiciis certe & crudelitate quam ipsa detestantur remoueant: & ad uirtutem quam tantopere extollant adhortent: tota. n. poesis nil aliud est quam laus ipsa uirtutis: proinde se ipsum immanis illa bellua: & non eruditione accusare debuit: Quae bonam meliorem semper fecit: malum uero si non potest in rectam uiam traducere: ut inutilem a se reiciat: Te uero ea mente tantummodo loqui existimo: ut ex me boni aliquid elicias. Proposita enim desperatione arbitraris me non nihil medelae tuae aegritudini statim inueniaturum. Faciam ego uero tibi hac in re quoad potero satis. primum igitur ex te quaero putes ne hanc sciendi cupiditatem humano generi frustra innatam esse. P L A T. Minime uero: cum omne quod est aliquid factum esse uideam. T H E. Recte sane: si ita est: quare rerum causa inuentam doctrinam putabis? P L A T. Earum certe quae utiles sunt & necessariae in uita. T H E. Quae sunt ista utilia & necessaria? P L A T. Parentes iam grades nati pascere: filios nutrire: amicis pdesse iustitiam colere: fortitudinem retinere: modestia uiri: prudentiam seque: patriam quibuscumque rebus possis iuuare: rem familiarem ita procurare ut & tuis satisfacere: & in alios munificus esse ac liberalis possis. T H E. Est & hoc quid aliquid quod dixisti. Sed alia quaedam maior causa subest: quare tot clarissimae disciplinae sint inuenta. Meministi credo dicti illius socratici: quod e caelo descendisse quare re diuinam scribunt poetae: cognosce te ipsum. P L A T. memini: T H E. cognosce te ipsum quod ratione quae poterit: nisi fuerit disciplinarum omnium sacris initiatus. Ex his. n. unum in lucem ueneris: & ad quod ueneris: & quoradmodum rediturus sis aperte intelligis: quod non faciunt ii qui doctrinarum & eruditionis expertes uitam agunt in terris prope magis belluarum quam hominum more: quibus hoc certe a natura datum est: ut eo mentem persaepe flectant unde id habuere: quo a ceteris animantibus distarent. Quare non inelligenter Naso poeta: quid brutis: quid hominibus conueniret diuinis illis carminibus ostendit. Pronaque conspiciunt animalia caetera terram: Os homini sublime dedit: coelumque uidere Iussit & erectos ad sidera tollere vultus. Primum confideret homo necesse est quibus ex rebus constet: quod fieri sine philosophia non potest. Unde uirtutis studium nascitur: quod animis medetur: ut ait Ciceroni: anes sollicitudines detrahunt: cupiditatibus liberant: pellunt timores. Quare bene a Socrate dictum est: Inter baiulum & alcibiadem summo loco naturam nullam esse differentiam si uirtus absit. Deinde considerandum est quis sit auctor tot rerum praeclarissimarum: quot

rum: quod in mundo sunt: eo quidem mens nostra nunq̄ conscendet sine gradibus mathematicarū disciplinarū. Inde rediens cognita illius loci excellentia in quo habitant qui dū in uita erant contēplatione rerum sunt delectati: quiq̄ integre castæ ac sanctæ uixerūt absterge oīum flagitiō: macula: ita uirtuti te additis ut maxios etiam labores honestē cā magnis uoluptatibus sine controuersia ante ferendos censeas: quod profecto non faceres: nisi plus emolumentū ex honesta uita sumpturum te: q̄ ex flagitiosa & intēperanti arbitrareris. Non sunt mihi crede spernanda munera nobis a natura data. Ad cognitionem siquidem rerum maximarum & admirabilium: non autem ad otium & segnitiam nati sumus: Eneruari corpora studiorū nūquā ego moleste tulerim: modo animo & mente ad contēnendam mortem ad tollendos dolores: & ferēdas æquo aīo calamitates: quæ in dies humanum genus inuadunt: cōstantes sint & fortes: Hæc est mi Platyna uera fortitudo: non illa gladiatoria qua plebeos & rusticos in uenatiōe & aucupio uti dicis. fortem ego dixerim Socratem Senonem Camillum. M. Regulū curium fabricium Catonem: qui neq̄ minis: neq̄ tormētis neq̄ pollicitationibus adduci unquam potuerunt: ut arcto & honesto discederent. Non negauerim ego robur corporis ad res agēdas quam maxime necessarium esse: & ne a Cicerone discentiam: exercitādum etiam corpus asfirmauerim: ut & cōsilio & rationi possit obedire. Sed oīs nostra cura circa emēdationem appetitus & cupiditatē nostrarum habēda est: ne si eum uagari latius sinerimus multitudine uoluptatū obruat animus: Bene agere praterea & philosophari tū iucūditatis in uita afferet: ut docti ad sapiētes minus certe moleste ferāt ignos & rudes tāquam rerū oīum inopes & minus uiatīci habentes sibi in honore & fortunæ bonis p̄ferri. Sed dicant ii ut Agamēnonē apud Homē: παρρηϊοῦ καὶ ἀνδρείου ἀντιπαρρηϊοῦ καὶ ἀνδρείου ἀντιπαρρηϊοῦ. Virtus. n. ut stoicis placet sola per se beatū hoīem facit. Quod aut studiosos ægritudinū uariarum agmine dicis quotidie inuadi solere: ex te uelim scire cū ip̄obis ne inducias habeāt? Quos cerse si diligenter aduertis: utpote intēperantes & immodestos frequētius cruciant. Sed hoc ideo minus apparet qd̄ ignobiles sunt quodq̄ etiā suo merito affligi putatur. Bonis aut qui rari habent: siq̄d acciderit dolemus: qd̄ ea calamitate minime dignos existimamus. uerū ii quoq̄ uaria morborū genera incurrunt: cum q̄a & ipsi in æqualitate humorū laborant: tū uel maxime quod post habita huius fragilis & caduci corporis nimia cura se totos ad cultū animi trāsferunt. Malunt. n. castigato corpore tū deo sentire: q̄ ipsi uoluptatibus cū dedecore & detrimēto obtēperare: Robur illud rusticū contēnunt: & pro nihilo habent: quod aī nostris ad cognitionē rerū maximū sit impedimento. est. n. corpus ut Platoni placet σῆμα καὶ θῆκη ἢ τάφος idest sepulchrū & carcer: uñ aīa per fenestras tanq̄ per fenestras rerum naturarū contēplat & cernit: Hoc facilius nimirum in illis corpori fit quæ urbana sunt & ciuilitate enutrita. Nam molles carne aptos esse mente scribit Aristoteles dices fortasse eos minus sentire contrarias qualitates: & ob eam rē minus dolore non eo inficiant. Minus ēt sentiūt quid honestū sit: & quid deceat in uita: collige itaq̄ te Platyna & bñ tecum actum puta: quod ita institutus sis nisi te ipsum deseris: ut per facile oēs fortunæ ictus ferre ac propulsare possis. PLA. Quid. n. me colligam? qui ita malignitate fortunæ opprimor: ut uix quē respirare. THE. quos uocas ictus fortunæ? PLA. Inopiam: captiuitatē: uincula: tormenta: extortē domo ac patria esse. THE. Quare inopē quāso te existimas? PLA. Quia oī hūana ac diuina ope careo. Nul

B

lum est mihi patrimonium & si quid est id est perexiguū: nulla priuata pecunia: nō domus: non suppellectum librorū rerum utensiliū: Rara uestis & quidem atrita. Hinc oritur ut nemini carus sim & quod peius ē ab omnibus ferme irridear: tanto .n. aetate nostra pecuniae in honore sunt: ut pro monstro habeat qui spretis fortunae bonis uirtuti se & cognitiōi rege addixerit hūc ut phanaticū ut prophanū cōtēnū deuitant inspuunt oēs. diuitem uero salutant: comitant reducunt circūstant officiū causa. THE. aut enim pauper aut in magnis opibus natus es: si pauper nil tibi fortuna abstulit: cum nihil habueris: si diues id suo iure repetere potuit qd̄ uel tibi uel parentibus tuis ad tps cōmodauerat. Sed quid habeas cur de fortuna q̄ri possis nō uideo: cum nihil tibi in uita adhuc defuerit quod uel ad necessitatem corporis: uel ad ingenii cultū pertineat. Nullū esse tuū patrimonium dicis. Age dic quādo unde uixisti? Nullam pecuniam: unde tibi necessaria in uita usq; ad hanc aetate cōparasti? Nullā domū ubi habitasti sub diuo ne? an sub tecto? Nullā suppellectilem nō diogenico more uixisse testis iste nitor urbanus ostēdit. Nullos libros unde litteras didicisti diuinitus ne? ueste rarā satis ē si pluuiam & hymbres ppulsat. Quid fortunae ne debere te plurimū negabis: quā ex patrimonio & pecunia aliorū subtrahit quod tibi cōdonaret? Dixisti pfecto si uerū fateri uis sub bñficio sine ulla animi molestia. Diuites. n. & p̄potentes: (ut Ciceroni placet) non solum libidine augendi ea quae habent cruciant: sed et amittendi. Fundū itaq; familiarem: qui diligēter colār omni cura exquirunt: grandinē intēpestū: frigus: nimia siccitatem uehementes & longos hymbres continuo timent: de serui furacitate & fuga: deq; rustici negligentia: de boum & pecorū interitu: de incendio uillae continuo solliciti. Si bellū autem exortū fuerit incursiones hostium ueriti triste aliquod nūcium semper expectant. Pecuniā magno labore partam: uariis insidiis ab oibus concupitam magno uidēs esse in discrimine: siue eā domi custodierint: siue aliorum fidei omiserint: cum nec serui: nec filii: nec cuiusuis alius exploratam habeant fidem. Expillant namq; serui: dilapidant filii: intēperantes ac perfidi decoquūt atrienſes. Domini inde respicientes cum uel augere uel reficere pro dignitate magna impensa nōnūquam cogitantur. Suppellectilē uero domi & diuitiis congruentem suis uident per necessariam esse. Hoc emunt illud permutant. Multa reficiunt negligentia & stulticia seruorū conuassata & diffracta. Vestire familiam: passere seruos: nutrire filios cum magno dispēdio cogunt: p̄sertim si bellū & annonae charitas duo grauissima mala ingruerint. Soluere aut tributū pendere uictigal graue & onerosum plarūq; impellunt. Omitto cōmemorare quot periculis continuo caput obiciat: cum hunc a latronibus illū a furibus: multos a seruis domesticis: plarosq; et ac coniugibus & liberis ueneno & ferro interfectos ob diuitias sciamus. Horū periculorū beneficio fortunae nullū capiti suo iminet. Dormis ad multā noctem sine cura. Iter quo plaret secure carpis. Legis: scribis: nec de tuo: nec de alieno sollicitus. PLA. Hominem pingis Theodore qualē adhuc uidimus neminē. Quod si qs ē qui se fortiorē in cōtēnendis fortunae bonis ostēdat: eū certe fatebor aliq̄ ex parte occultare posse a secreta paupertate uero q̄ tā opere laudas: pbare exaio nullo mō posse. Ego (ut de me loquar) nunq̄ adeo sum curis & solitudinibus uacuus: q̄ totus a me ipso discedā ubi eius mihi in mētē uenit: nō legere nō scribere q̄cūq; possum memoria dignū quādoq; oīa ad uictū necessaria mihi deesse uideo. Dies sat scio me tñ usq; ad hanc aetate uixisse: & si nihil habuerim: ad ego arbitror satius ēē semel mori q̄ ostiatim panē mendicare.

mendicare. Totiens, n. qui hoc agit uigilat si hō est quotiens id ei facere cōtingit. Quare paupertatē cui uis laudato: mihi pfecto nunq̄ psuadebīs: ut eā existimem opulētīz ante ferendā esse: cuius uel horrido noīe psape somno excutior ac totus contremesco: ne dicas me dormire usq; ad multā noctē: & lris secure operam dare. THE. Neq; hoc quidē ex aīo te loq; putarim unquā. PLA. Non aliter certe sentio ac dix. THE. Quid si tibi p̄bato: paupertatē diuitiis merito anteferendā & oīum bonorū quā in uita fiunt cām esse? PLA. Age dic quāso hoc est quod ex te scire cupio. THE. Artiū oīum tā liberaliū q̄ māchanicarū inuētrix & auctōr paup̄tas est quīs ipulit herodianū: appolloniū phocā appollodōrū aristarcū: palemonē artis grāmaticæ: thīsiā georgiā protagorā Empedoclē agrigētīnū alcīdamantē polycratem Socratē Aristotelē: theophrastū hermāgorā. M. Catonē. M. Tuliū rhetoricæ: dialecticæ ac philosophiæ parmenidē melissū Platonē Socratē Aristotelē. Arithmetice hīlmacū dinocratē geometriæ Archimenidē Euclidē mulice architā aristoxenū amphionē Boetium: astrologiæ periclem berosum Ptolomeū præcepta tradere? paup̄tas. Quis sutorē suere architectū ædificare: fabros deniq; omnium artiū ex industria aliqd agere? paup̄tas: arare pfecto agrū fodere serire inferre repastinare: & cætera ruris officia nobis obire necesse eēt: nī rusticos hoc agere paup̄tas cogeret. Præterea domos augeri uicos cōponi res publicas exiguis in cremētis conditas labore & ciuiū industria extollī uidemus: qđ non fieret: adeo est humanū genus a labore ad otīū & quietē pronū nisi ad id paupertate impelleret. Mercatura certe q̄ puīciis & ciuitatibus necessaria ē ad sportandas exportādāsq; res usui hoīum accōmodatas paupertatis inuētū est. Adire pfecto tot labores tot pericula quot nobis in uita se offerunt nō facile inuenitur: qui uelit nisi coactus. Militiam pariter rerum publicarū necessariū & maximū propugnaculū: quā infirmitis ppe laboribus & pīculis uexamur q̄s amplecteret? nisi id facere cogeremur? Postremo q̄s deū coleret? Quis sanctos? Si nusquā paup̄tas esset? Hæc nos religiosos: hæc fortes: hæc industrios: hæc aliges: hæc sanos & beneualentes facit.

¶ Cōtra uero diuitiæ ipsæ hoīes reddunt intēperātes: libidinosos inertes legenes pingues podagrosos ualitudinarios hebetes igratos deorū atq; hoīum cōtēptores. PLA. Adde ēt istud si placet: paup̄tas reddit hoīes fures latrones crassatores periueros mēdaces insidiatores delatores deos atq; hoīes spernentes. THE. Hoc pfecto non ageret sancta paup̄tas: ea est. n. desperatio & stulticia qđam. PLA. Paupertatis nimirū cōsanguinea. THE. Desine platyna maledictis paupertatē lacekere. PLA. Hanc certe qui laudēt multos: qui uero sequant̄ paucos admodū uidī. Verbis tm̄ magnificis & seueris philosophamur Theodore opera aut cōcidimus. Cernere licet ætate nostra multitudinē prope infinitā eorū qui Xpi paupertatē & uitā imitatos se uoto & sacramēto polliciti sunt: ex his certe paucos inuenies uere paupertatis amatores: & si diligenter eorū manus obseruaueris: pfecto uidebis eos sub hoc paupertatis noīe magnas sibi quotidie parare diuitias. Crebras adeunt moriētium hæreditates fundos uillas iumenta: ad augendas opes magnis preciis emunt & conducunt. In petendo effusi: in errogando uero parcissimi sunt. Quod si beneficium aliquod ut ipsi appellant: Paulo opulentiū uacauerit: quanta ambitioe & cupiditate id petant: tu ipse qui nosti auaræ Babylonis consuetudinem non ignoras: quicq; huius qui rerum potitur rapacitatem & habendī sitim etiam in quauis re minima quottidie uidēs. THE. Eos pfecto decet qui aliquo in precio apud suos

censentur diuitias & opes sibi congruentes: honeste tñ ac iuste parare: ne contem-
 ptui hominibus sint. PLA. Nonne igitur malum inopia est? Quæ ridiculos (ut ait
 satyrus) facit hoies eos etiã qui in magistratu sunt cõstituti? THE. Hos uero solũ
 non etiã priuatos ledit. PLA. Sit ita sane ut dicis: ut pfecto si hĩc sis aliter sentias:
 ut comici uerbis utar. Vnum te rogo ne de paupertate uerbum ullum amplius fa-
 cias. Audire eius nomen qua frequẽter opprimor: & prope enecor sine magno me-
 rore nõ possum: ad reliqua si placet pgamus. THE. Qui ingeniũ tuũ nõ noscet ex
 aĩo certe te loq̃ putaret: Sed dic quæso qd aliud est qd te pmat. PLA. Captiuitate
 ut uides ac uinculis crucior. THE. Quid tibi uero ob tantulã calamitatẽ accidisse
 putas? PLA. Omni libertate spoliatũ me uideo: qua certe nil pōt esse hoĩ bene in-
 stituto utilius ac grauius. Quid. n. habet cur in uita esse uelit is cui libertas sublata
 est? Videmus pfecto animãtia oĩa hãc pmaxime expetere. Quod si cui in uinculis
 & cauca esse cõtingit: uñ possit in libertatẽ pdere & erũpere oĩ conatu experit &
 tentat. Hoc uero si tanq̃ munus diuinũ bruta mētis & ingenii exptia tantopere ex-
 petũt: idẽ non faciet hō cui ob dignitatẽ excellẽtĩe cũcta aĩalia parent & obsecun-
 tur. THE. Homini pfecto cõstanti & forti satis est libertate animi uti. i. honestã &
 cũ uirtute uiuere: qd fieri ẽt in phalaridis. boue ut ait epicurus a quo uis hoĩe bñ
 instituto pōt. Erũnosum qdẽ. M. Regulũ dũ a penis cruciabat fuisse dicimus. Idẽ
 dici de Catone pōt dum in carcerẽ ducere: de Socrate: de Seneca dum ad mortẽ
 obeũdum tyrãnorum iussu cogerent. Idẽ de Laurentio Stephano dicẽdum cẽseo
 ac cãteris martyribus: quorũ de numero nõnullos ẽt in ipso cruciatu deũ hymnis
 & cantu laudasse intelligimus: qd post illos cruciatus magnam sibi propositã fœ-
 licitatem & gloriã cernebant. PLA. Separas tu qdem ut uideo erũnoso ab infelici-
 bus. THE. Quiẽ ni erũnosos dicimus calamitatibus opprãssos quod qdẽ ad cor-
 pus & bona fortunã spectat. Infelices uero eos qui animi morbo aliquo laborãt
 ut contra fœlices uocamus: quorum animi secũdum uirtutem in uita perfecta a ra-
 tione nunq̃ discedunt. PLA. Virtutis (ut ait Cicerò) laus omnis in actiõe cõsistit.
 THE. Ita sane. PLA. Agere scđm uirtutẽ quonãmodo poterit: qui uinculis & car-
 cere detinet? Prodeat in publicum necesse est quem libes: uolumus: ut oppressos
 potentũ uĩ adiuuet: ignaros doceat: delinquẽtes castiget: errantes in uia rectã per-
 ducat: si parentes habet eos pascat: si filios enutriet: amicis bene consulat: patriam
 quibuscũq̃ rebus possit iuuet: tum consulendo tum magistratus sibi cõmissos iuste
 modeste constanter obeũdo. Arma in hostes si bellũ illatũ fuerit sumendo uigilan-
 do cohortando de uirtute timore & ignauia nil remittẽdo. Hãc pfecto nisi ab ho-
 mine ingenuo & libero fieri nullo mō possunt. THE. Ergo senatus ille cuius consi-
 lio non manu & opera po. Ro. utebatur frustra a Romulo primum institutus po-
 stea a consulibus auctus est: si nihil fieri scđm uirtutẽ pōt nisi ab eo qui uiribus: &
 corpore integer est quicq̃ pficisci quo uelit possit. Minus ne apiũ cãcũ: Scipionẽ
 ualitudinariũ: Catonẽ senẽ: ac plãrosq̃ alios uulneribus podagra paralyti stupo-
 re mēbroꝝ occupatos pfuisse reip. existimamus: qd his ægritudinibus grauius ẽt
 q̃ carcere & uinculis prãmerentur. Non pfecto sedebat senatus ille augustissimus
 in curia & consilio qua ratione totum orbem populus Romanus occuparet: ostẽ-
 debat quo tempore respu. illa florentissima imperio rerũ potita est: ubi uero ambi-
 tione & temeritate quorũdam contemni & extingui tantũ lumẽ coeptũ est: iperĩũ
 illud patrum ac senum humeris fundatũ & retẽtũ penitus corruit. PLA. Hãc tua
 dicendi

dicendi copia adeo me certe inuoluit ut quæ sentiam libere loq̃ mihi nō liceat. Vna quæq; ætas suū profecto munus habet. Adolescentes quoq; uita oīs ad uirtutē dirigenda est doctrinæ & eruditioni operā dēt oportet. Iuuenes & q̃ in mediā ætate cōstituti sunt; agere s̃m uirtutē præceptis & institutis cogunt̃. Senū uero quoq; ætas quietē & laboꝝ uacationē emerita est consulere docere admonere propriū est. Iuuenem me esse florentis ætatis uides ab labores ad uigilias ad negocia satis aptum. Hoc autē ætatis flore qđ mihi uti non liceat uehemēter doleo. THE. Id mihi qđē optare uideris; qđ multi oī studio ac diligentia declināt. Quare id cupias certe nō satis uideo. PLA. Honoris hercle & gloriæ cā; ad quā natura ferimur oēs: sed aliū generosior est alio magis. THE. Neq; hoc quidē admodū expetēdū est: cū sine ambitione ac uitio non fiat; præcari. n. indignos cogimur & largitione uti qua ex re infecta p̃p̃e mala nascant̃ oportet; cū uero quoq; in p̃tate magistratus sunt his t̃m eos decernāt q̃ enixius rogare uel maiore largitiōe uti cōsueuerunt. Hanc ob rē sit ut indigni bonis anteferant̃ & uī qui aliis præesse cupiunt; p̃tata modestia & æq̃tate ex alieno rapiāt; fraude uī dolo; qđ his largiant̃: quoq; opera & auxilio magni in re. esse p̃cupiunt. Hinc furtū; hinc sacrilegiū; hinc depeculatus; hinc rapinæ; hinc cades quotidie nascunt̃ cū maximo rerū pu. detrimento & interitu; sunt nobis exemplo Romanis; sint carthaginēses; sint lacedæmonii; sint atheniēses; quorū respu. magnæ illæ quidē ac p̃elare q̃ nunq̃ finē habiture uidebant̃ funditus sunt euersæ ciuū um ambitioe & auaritia. PLA. Nemo ergo tua snia ad magistratus & respu. gubernandas accedet unquā; & ob eā rē in curia & negligētia interibūt oīa. THE. Vt ad sacra sic ad respu. & magistratuū oīum gubernationē expiatis hoīes p̃ficisci uellēs si fieri posset disciplinis oībus & p̃sertim ciuilis uirtutis sciētia ibutos; quod si fieret foelices (ut ait Plato) respu. hēremus; Tu uero si patriam habes huiuscemodī ciuib; præditū; & si te ipsum talē præstare petes; qualē ciuem respu. bene instituta requirit eo p̃ficiscare nihil te moror. PLA. Hac tua seueritate. THEodore quēuis ē fortē & ciuili disciplina mediocriter imbutū ad desperationem p̃fecto reduceres. Non. n. (ut aiunt) magistri nascimur; paulatim nimirum crescūt habitus; & ut non uno ictu sed crebris ingens & ualida excidit̃ quercus; sic nō uno actu studiosos sed pluribus ciuilis gubernatiōis habitus cōparant̃. THE. Ego ut aī dixi cēseo oportere ciues ad capeſcenda respu. gubernacula p̃fecturos; instructos & p̃monitos ire oportere; ne unus multoꝝ detrimento; quod habeat discat. Actū liquidem esset de nautis oībus; si dū fluctibus & procellis agitant̃; unus aliq; ignarus discendī cā ad amplius p̃ficisceret. PLA. Nunquā mihi certe persuadebis; ut malim in uinculis degere; q̃ ad honores & magistratus capeſcendos in publicū prodire. Hoc si nō cōtingeret; liceret saltē ecclesiastica mūera obire. THE. Quasi uero facilius sit custodire a peccatis multorū aīos; q̃ populos in officio ciuili continere. Quanto. n. res præstantior est; tanto maiore requirit sollicitudinē nobilitate sua & excellētia. Animū præstabiliore corpore non negabis; cū eius forma p̃fectior sit; abeūte liquidem aīo intererat corpus necesse est. Maiore igitur sapientia & doctrina indiget qui ecclesiasticos honores; q̃ qui ciuiles desiderat. Bene & docte legat oportet; quod sine exq̃lita grāmatica fieri non potest. Bene p̃dicet q̃ absq; rhetorica; dialectica; theologia non ficitum persuadere probare ac refellere; docere diuinas humanasq; res necesse sit. Bene cāter; quod musicæ & harmoniæ scientiam requirit. Annum apolite diuidat; & ieiunia; uigilas; dies festos & interdictos populo ne per inscitiam pece

tur indicat oportet: hoc sine arithmetica & astrologia bene fiet nunq̃. Postremo uero quod oīum maximū est maximeq̃ necessariū hunc quē sacris p̃esse uolumus iustum: modestū: continentē: prudentem esse oportet: ne aliqua ex parte tanti mysteriī excellentiā & dignitatē laedatur: utq̃ ei errantes admonere: reprehendere: castigare: docere: libere liceat: quod p̃fecto non fieret: si in aliis reprehēderet: quo ipse merito notari & argui posset. PLA. Vtinam quorū partem istorum quæ enumerasti tenerent iī quibus animorū nostrorū cura mandata est. THE. Non dico ego quales sint qui ad sacros ordines quotidie p̃uehuntur avaritiā & cupiditate quorūdam sed quales esse oportet. PLA. Hæc omnia q̃n ita tibi placet: omittamus. Vnū proponam: quod scio te mihi concessurum. Est. n. medium quoddā inter sacrā rē & publicā. THE. Istud certe quale sit audire ex te cupio. PLA. Liceat mihi saltē munerā ista aulica q̃ officia uocant obire. THE. Nō abnuerim ego in his minus periculi esse. Difficile tamen est in tanta rerum corruptela mediocritatem tenere: cum nō desint: qui muneribus pecunia pollicitationibus quēuis etiā constantem corrūpere audeant. PLA. Habet unum quodq̃ officium determinatū præmiū: quod non eos fugit: qui huc ex tota Europa negotiorū causa cōmeant. Vnde fit ut neq̃ illi decipere: neq̃ hi decipi ullo modo possint. THE. Vllō modo dicis: ac si p̃fecto nescires avaritiā & largitiōē duo grauissima mala in tanta collusionē hōrum potestatis habere plurimum. Multi. n. sunt qui id īpetrare pecunia tentant: quod uel in dūstria uel uirtute consecuturos se nullo pacto uident. Si concurrant: orāt: instant: obsecrant: blādīuntur: palpant: circūstāt: ducunt: reducant: muneribus & pecunia plerorūq̃ corrūpunt. Horum importunitatē effugere qui possint: pauci admodum inueniuntur: cum oēs ad rē nescio quo fato auidi & proni simus. PLA. Quā uoracitate dii īmortales in tanta largitiōe hi debent uti: qui huc p̃fecto ad explendam avaritiā sitim undequaq̃ uenere. THE. Conquirunt ubiq̃ magno studio siccis fauibus tanq̃ rabidi canes: quos deuorent & quorū sanguine sitibūdī exugant: p̃inde ut aliud genus uiuendi tibi deligas p̃bauerim semper eū neq̃ hoc quidē nequaquā satis tutū sit. Conflīctare. n. cū huiuscemodi hōibus neq̃ corrumpi difficultium q̃dem mihi uir: cum non desinit qui te continuo a recta uia retrahere conentur: propositis uoluptatū oīum illecebris: q̃bus certe ad unūquodq̃ facinus quīs magnum facillā me īpellūtur. Nam qui ad uoluptates sublato pudore omni īpetu fertur: is pecuniam uoluptatum instrumentū: quacūq̃ ratione potest conquirat. Subducit furatur: subtrahit: expillat: decipit: neq̃ quicquā omittit quod ad pecuniæ studiū pertineat. Hanc ultimā ad summū & ultimum bonorū oīum uiam perfectā existimant: cum honores: potentiam: gloriam: dignitatem: uoluptatē pariat. Sed fallunt miseris: sola. n. uirtus ad summū bonum uia est: hoc Platyna: ut aliq̃n frui possis: inopiā: captiuitatem: uincula: tormēta: cruciatus: minas: ualitudinem: mortē: deniq̃ æquo animo feras necesse est. Hi sunt pulueres olympici: hi sudores agonales: q̃bus post celebrem uictoriam abscessis scēlices ac beati quo postea fruimur sempiterno. PLA. Est ne hoc illud uiuendi genus quod mihi Paulo ante proponebas? THEO. Illud sane. PLA. Non delicias mihi aut uoluptates proponis. Hoc opus hic labor est: pauci quos æquus amauit Iuppiter: aut ardens euexit: ad æthera uirtus. THEO. Ad hanc scēlicitatem consequendam nil tibi certe deerit: si ingenio & industria tua constanter uti uolueris. PLA. diuinum p̃fecto nescio quid huic uirtuti inesse debet: quam mihi tanto studio: ad imitandum proponis: eius enim uel solo nomine

nomine mirifice recreare. THE. Hæc si degustaueris Platyna laboribus te uinculis: periculis: tormentis: minis mortis postremo honesti causa sponte offeres. P L A. Fortasse. Sed dic quæso: separas ne uirtutē a summo bono? THE. Quid nī? Est. n. uirtus ad summū bonum uia. P L A. At ego uirtutem ipsam summū bonum audieram. THE. Bonum est: non tamen summum. Vltimum. n. bonorum oīum illud est quod ubi q̄s adeptus est nil amplius desiderat. P L A. Istud quale sit ex te audire cupio. THEO. Facerem ego id quidem haud grauate si mihi per occupationes meas liceret. Cras si potero ad te reuertar. Interim uale: & te ipsum ea ratione quam proposui consolare. P L A. Ut redeas te rogo mi Theodore. Non. n. parum me recreasti tuo erudito & eleganti sermones: & spero & forte si redieris: ut penitus omni molestia crastina disputatione me liberet. THE. Faciā id ego ac iubens: si mihi pocum licebit. Quod si usq̄ ad meridiem nō redieris: id ab alio eo die præsertim exquirito.

De falso & uero bono liber tertius incipit.

ALEXANDER ille macedo ēt adolescēs regno potitus beatissime pater nil actum sibi in tanto rerū fastigio putauit: nisi philosophos penes se haberet quorū consiliis & doctrina uteretur: & historicos ac poetas qui eius res gestas æternitati cōmēdarent: accitis itaq̄ magnis præmiis ac pollicitationibus philosophis & doctis oībus: cū uentum esset ad diogenē illū cynicū q̄ spretis oībus fortunæ bonis dolio p̄ domo utebatur: sola res: diuinæ & humanæ cōtēplatiōe cōtentus: instarentq̄ legati ut ad Alexandrum p̄ficeretur: aut saltē eius dona acciperet: utrunq̄ se facturum reuoluit. Tum Alexander nec indignatus q̄dem ob talem cōtumaciam sumpto egregio comitatu ad hoīem nudum & sola cōtēplatiōe gaudentem proficiscitur. Sciscitatus diogenem nanquid a se uellet. Hoc tantum inquit abscedas: nec mihi umbram facias in sole. in nudus ap̄ricabat. Indignantibus autē qui tum aderāt: quod ne regi assurrexisset: nec eos pluris q̄ umbras hominum fecisset ita rex inquit non est cur diogenem contemnas. Nisi. n. Alexander essem: per sonam diogenis subire non recularer. Arbitratus philosophorum ipsum secūdum a se principem orbis terrarū locum obtinere: nec immerito quidē didicerat credo a præceptore. Aristotele: cōtēplantes diuinam in terris uitam agere eos enim feliciores putauit: & deo amicissimos esse: qui mentem a sensibus reuocātes diuinam intuerent. quoad fieri posset naturā: q̄ q̄ rebus humanis immerſi actione ipsa delectarent. Cum. n. disciplinas oēs ut inuenta philosophorum laudasset plato: tres illa potissimum cōmēdauit: q̄ nobis per cōtēplatiōē oīdunt: quæ sit res: oīum natura qualis homo & quē locū in mundo teneat: & an deo res humanæ cordi sint. Quam quidē cognitionem physicā appellauit: hic addidit mathematicā: quā pythagorici gradum optimū ad cognitionem rerū diuinarū putarunt: cū ab humanis ad diuinā fieri transitus sine theologia non possit. Hæc. n. platonicæ diuisionis pars ultima: primæ: causarū altissimarūq̄ nationē hoībus quoad fieri pōt præstat. Nam archana summi dei ut ait lactātiū q̄ fecit oīa ingenio ac p̄priis sensibus integre cōprehēdi nō pōt: alioq̄ nihil inter deū hoīemq̄ distaret: si cōsilia & dispositiones illius maiestatis æternæ cogitatu esse queſet humana. Cum hæc in tanta calamitate beatissime pater mecū ipse reputarem: Superuenit. M. Valerius uiterbiensis philosophus insignis & physicus singularis maius cūcā nam & aī & corporis medicina tum indigebatq̄ certe nō prius a me discessit q̄ faterer optimis rōnibus uiſam summā felicitatē in deo esse: Quā adispici nōo unq̄ potueris: si spretis fortu

na bonis repressisq; cupiditatibus oībus & perturbationibus contēplatiōi rerū di-
 uinarū sese addixerit: ut ille diogenes uel melius ut sancti religiōis nostre pene oēs
 fecere. Existimantes hac una rōne falli ad ueri boni. Quid nūc q̄rimus cognitiōē
 haberi posse. M. Valerius: Arcē p̄fecto neq; munitiorē hac nec magis pōtificiē di-
 gnitati cōueniētē usq; uidisse me memini. Est. n. apte posita: & ad ppullandā uim ex-
 ternorū hostiū cōtinēdos ī officio ciues: licet Hadriani īperatoris lōge alia snia fue-
 rit: is. n. heliorū cineres & ossa cōseruari hac mole uoluit: non uiuorū carcerē & erga-
 stalū fieri. Sed ita sit q; ad rē unā q̄sitū ē in alios usus p̄laxpe cōuertit. Hi uero ut eo-
 rū uultus & impexa ac p̄missa barba ostēdit captiui esse uident: atq; inter hos for-
 tasse erit noster Platyna quē manus cōstanter ferre aduersam fortunam intellexit.
 PLA. Non est cur fortasse dicas nosti ingeniū pauli pōtificis: nosti p̄tinaciā: nō ita
 propere quos capit: & ī carcerē ē ob leuē suspitiōē trudit dimittere solet: ob hoc
 credo: ut aut nil a se temere sc̄m uulgo ostēdat: aut ne illatā iniuriā queri uel p̄ pul-
 sare q̄squā possit q; certe timidi animi & abiecti est. MAR. O noster Platyna salue.
 Sed qd ita mcestus & cogitabūdus iaces? PLA. Rogas? quasi nescias q; in uinculis
 & carcere detinent eos continuo m̄ore affici. MAR. Qui in carcerē trūduntur
 aut iuste: aut indigne: hanc p̄cā subeūt: si iuste: cū carcer ad coercēdā hoīum flagi-
 tiā & petulantia sit inuētus: necesse ē eos qbus hac p̄cā affligi cōtigerit id æq̄ore
 a se ferre. Nā qui maiestatē ledit: qui leges contēnit: q; principū decretis honestis p̄-
 fertim non obtrēperat: is sua & aliorū cā merito puniendus est. Sua p̄fecto si dum in-
 uita ē ei subterfugere p̄cā humanarū legū cōtigerit. Grauius suppliciū post mor-
 tem & atrocius diuina iusticia cōtinuo est passurus: aliorum uero ut ceteris exem-
 plo sit ne tale aliqd in uita agāt. Quo deinceps p̄cā carceris sint puniendi: Sin in-
 iuste cū nullo cōmissi criminis cōsciētia sublit eo æq̄iore a se ferre debes quod in
 futurū delicias dei benignitate sis consecuturus chryfostomo teste: quicquid inq̄
 a quo uis hominū iniuria passi fuerimus id agit diuina iusticia: ut peccata nostra
 deleantur: aut amplior fiat mercedis retributiō. Necesse itaq; est utrumlibet acce-
 peris te ipsum consolari: & deo maximo gratias agere: q; certe non sine causa uoluit
 te hac molestia affligi: spero enim hanc p̄sentis breuiq; doloris umbram magnā
 uoluptatem tibi deinceps allaturam. Nam qui aliquit iniuste patitur: quicq; tyran-
 nicam sc̄uitiam æquo animo fert is postea & deo & hominibus carior ē: p̄fecto
 ac gratior cū fortitudinis & constantia laudem p̄ferat. PLA. Nō dubito fore
 qui hanc laudē sim consecuturus si corporis nostri ualitudinē qua iā diu crucior
 & animi morbos: qbus angor ob acceptum incōmodum curare uolueris. MAR.
 Quo incōmodo quæso afflictatus es? PLA. Num uides in pedibus ulcera ob ma-
 gnitudinem compedum recrudescētia. Exesa est caro: si nerui atq; ossa contusa
 sunt. Præterea uero ne illa ex parte intactus a fortunæ ictibus dici possim: qd ego
 mihi apud Pium pontificem industria labore: pecuniis deniq; comparaueram: hic
 ob auitiam & largitionem nolo d̄pere libidinem alieni cupidus me uita prope
 ac fortunis omnibus spoliari. MAR. Obtantulam rem ergo tanto m̄ore affi-
 ceris? PLA. Non ob hāc solum p̄fecto: uerum etiam propter alia grauiora: quæ
 hinc ut in malis fieri consueuit secutæ sunt. MAR. Mitte quæso has quærelas ne
 mulieri quidem conuenientes: & de nobis bene spera: qui huc uenimus ut corporis
 & animi tui ægritudinem leuaremus: qua te laborare & quidem grauius intel-
 lexeram. Sed primū dic quæso quid causa est: quod ita cogitabūdus ac p̄nestus
 pidus

pidus iaces? P L A. Dicā certe & breuiter ab his. n. q. philosophi appellant nihil ui-
deo cōstanter dictū. Vt. n. ceteros omittā q. de hac re scribere ab academicis a pi-
patheticis didicērā uirtutē esse summū bonum. M A R. Est id qdē summū bonum
humanū & uia optima ad illud diuinū qdē oēs appetūt. Hinc fit ut foelicitas i actio-
nē cōtemplationēq. diuidat. Actio. n. iuste fortiter modeste prudēter agēdo cōpa-
rat: nō uno qdem sed pluribus & frequentatis actibus (ut Aristoteli placet) inuita
pfecta. Cōtemplationem uero acquirimus cū mentē a sensibus atq. ab his terrenis eu-
piditatibus ad cognitionē rerū diuinarū & admirabiliū crebro reuocamus. Sed un-
rogo hoc tibi nunc in mentē uenit. P L A. Fuit heri mecum Theodorus noster mei
consolandi cā. Is. n. collaudato uehementer summo bono: effecit ut miserias & go-
re aīo quā antea ferret: & aīum oppressum curis ab his aliquantulum ad cognitionē
uere beatitudinis traducerem. Sed mihi in hoc accidit: ut famelicis in magna rerū
penuria solet: qbus leniqdem p̄gustatiōe cōcitata appetētia maior suboriet fames.
Incendit siqdem ne uehementer Theodorus ad cognitionē huius uerbi boni & in-
sensum in medio cursu (ut aiūt) destituit. Hoc ne p̄ficeret retrahi se occupatiōibus
qbusdā dicebat. Rogatus a me hodie tñ reditus: se repromissit. Qdē nōdū fecit nec
factus: eum spero. Iam. n. ad uesperā sol inclinat. Quod si non aī meridie uenisset:
hoc ut ab alio peterē me admonuit. Melius atq. tu q. mihi hac in re facere satis pos-
sit cognosco neminem: cum in ea sit uirtus & doctrina p̄pe singularis: hoc onus ne
subterfugas mea cā terogo. M A R. Onus p̄fecto: ē aut Athlētis: aut herculis hu-
meris dignus. Explicari. n. naturam diuinā nisi a philosopho excellētis ingenii &
doctrinæ posse nullo modo uideo: sed rogatus tibi certe negare non possum: qdē ē
ex instituto cogere & p̄fessione sponte facere: si in me illud ingenii lumen ea doctri-
na inesset: quā eu opinione fortasse uana de me finxisti. P L A. Nil de te mihi p̄suasi.
Marce q. tu re ipsa p̄stare facillime non possis. Age uero inuocata urania: dic aliqd
se & tua sapientia dignum. M A R. Absit ut in tanta re signētis poetarū utar. Tu si
ea quæ dicā intelligere uis: ab oī poētraum p̄sus reuocato: non hac theatri non-
serene plausus: sed ingenii uim & acumen requirūt. P L A. Faciā ut iubes. M A R.
Qui reponere nouum merū uoluit: uasa prius diluāt necesse est: ne tetra seculen-
tiæ marcescentis uini odore nouum inficiat. Idē quoq. mihi faciūdum est. Propō-
sita. n. falsa bonorū specie eadēq. tuo consensu confutata: tibi non ita multo post uer-
si boni sanctissimā imaginē ante oculos ponā: quā uisa certe scio te ab illis aliqñ cō-
cupitis ad hac aīum statū traductur. De bono qdē oīa appetūt: uariæ philosopho-
rum extant sententiæ. Fuere. n. qui p̄pretis rebus oībus uirtutem solum esse bonum dico-
rent: quod ei in quo uirtus eēt nil deesse ad bene ac beatæ uiuendum affirmarēt: hī
stoici sunt appellati: quorū princeps zeno habitus est. Inuēti sunt item q. summum
bonum uirtutē ipsam: & non solum (ut stoicis placebat) multis rōnibus p̄bare ni-
terent. hī uero summū bonum dicentes non excluderant a serie boni diuitias: po-
tētias: gloriā: bonā ualitudinem: & quæ tū corporis tū fortunæ bona uulgus existi-
mat: quod q. fm uirtutem agit: hīs ad magnificentiā & liberalitatē: ad fortitudinē &
constantiam indigeret: hos qdem peripatheticos non multum ab Academicis diffi-
dentes appellarunt quod in ambulantes disputarent: huius uero sectæ Aristoteles
auctor & princeps est habitus: fuere præterea q. sui bonis a natura datis: nec ullū
adminiculum foris ad cōmoditatem uitæ: quærere solum bonum esse dicerem. Hi
quod aperte in delinquentes clamarēt: uel naturali desiderio: uel in foris nūcia cō-

moda sua pudori anteferrent. Cynici merito sunt dicti $\kappa\upsilon\upsilon\alpha$. n. græci canem uocāt. Hi Diogenē auctorem habuere. Nō defuere postremo qui in uoluptatibus bonū reponerēt: hi dolorem ut summū malorū oī ui fugiētes uoluptatem summo studio amplectebant: qđ ea fœlices homines fieri putarēt. Epicuri hi sunt appellati a pri mo tam inepte opinionis auctore. Aristonis aut̃ & herilli snias ab omnibus iam pri dem explosas omittamus. In scientia. n. summum bonum collocabāt. Hi uero & eo rum familiæ quasi somniantes ueram fœlicitatem inuestigare sunt ausi: quibus om nibus accidit quod sagittantibus solet. Proponit̃. n. signum quo parati certare sagit tam intendant. Tabulatū magno studio feriunt multi: sed qui mediū illud omni no attingat in quo uictoriæ spes oīs reponit̃ nemo unus inuenit̃. Dat̃ tñ præmiū ei qui ad lignum accessit magis: quasi sit cæteris sagittandi arte præstantior. Idē con tigisse his philosophis dici potest. Accedit ad bonorum finem alius alio magis: sed qui liquido (erroris credo nebula) uerum bonum inuenerit nullus adhuc inuētus est. Veritati tñ stoici appropinquare magis uisi sunt: qui in uirtute quæ ad fœlicita tem uia est: solum bonum collocarūt. Sed cum uia athenas & athene non idē sunt: sic quoq; nec uia ad bonum & bonum idem erunt. At qui uirtutem esse uiam ad fœ licitatem: ex hoc deprehendi potestiq; eos tñ beatos dicimus: qui spretis cupidita tibus omnibus iuste prudenter caste cōstanter uixerunt: his quasi semitis quibusdā in cœlum profectos. P L A. Dic quælo marce se paras ne fœlicitatem a uero bono? M A R. Minime quidem. Idem enim fœlicitas est & summum bonum. P L A. Per ge confundebar aliquantulum immutatione uocabulorū. Rogabo ego te interdū cendum nī moleste fers: ubi huiusmodi ambiguitate tradui uidebor: ne qđ dicis aperte intelligam. Habet. n. hæc doctrina: ut archana est ita etia uocabula & loca a communi consuetudine nō nihil semotos. M A R. Moleste ferrem̃ si cognoscere m te uel modestia uel pudore retineri: quominus ex me quodd ad cognitionē tantæ rei ptinet sciscitarere. Docenti certe nihil est acerbius qđ uidere nē perinde ac ipse docet ab auditoribus non percipi. Proinde me quod uis placebit interrogatoris frustra tñ tum laborem suscepisse uideamur. Virtutem præterea & summum bonum non idē esse ex hoc comprehendipotest: qđ illa actibus humanis comparatur ad fœlicitatē. Hoc uero ad quod omnia quæ in mundo sunt referunt: adeo per seipsum bonū ē: ut ab eo totius fœlicitatis integritas petat̃: ne querendū sit extrinsecus quod tantā potentiā tamq; diuinā efficiat. Postremo qđ solum dicit̃ nil sibi relinqt qđ præterea bo nū dici possit: quo quid potest excogitari absurdius? Cū in deo summā & singula rem potestatem uideamus bonorū oīum copia refertā. Quod si cui unitatis nomen est attribuendū diuina potētia idē tñ sibi uendicabit ne dicant uirtutem solum bonū appellari. Duo sola bona a se inuicem dāssidentia: nō appellatio solum nominis sed etiam res ipsa dici uetat: cum eius nature unū nō sit diuisus alterq; ē deprehēdimus. Virtus. n. celebris ac clara sine actione humana esse nullo mō potētius certamus oīs in actione hoīs cōsistat. At deus bonorū oīum fons: uera simplex finēnaq; fœli citas est: nec certe cuiuspiam actione & adminiculo ad sui ipsius integritatem egena. Vnde merito ipsū & nō aliud quippiam solum bonum appellabimus: cum in eo summa sint oīa infinita potētia singularis sapētia: æterna gloria non igit̃ solum bo num nec summū (ut peripatheticis placuit) uirtus est: quorū ea certe fuit opinio: ne diuitiæ potētia dignitas gloria corporis robusti in numero ēt bonorū hōrent. Diuitiæ as. n. nō solum ut nullius rei indigerent sed ad magnificentiā & liberalitatē ad copias ad opes

ad opes regere videbantur: ut multis gratificarentur. Potentiam uero ut rebus suis publicis cum impio & prate pesserent. Dignitatem ideo expectandam dicebant: quod ea celeberrimum quicquid apud ciues suos faciat. Gloriam qua non apud suos modo: sed et apud exterarum gentes & nationes clarissimum nomen consequerentur. Corporis robur quo ceteris ualentiores haberent. Vxorem quoque: liberos: amicos: nobilitatem: auram popularem: pulchritudinem: uel locitatem: & cetera in genus summi boni & non fortunae membra dicebant: quos certe ratio ipsa uehementer improbat. Primum quod fieri potest: ut diuitiae bona sint. Bonum, enim sua natura tale est: ut extorqueri a possessore quauis arte & industria non possit. At quod diuitiarum membra ita mutabilia sunt: ut leui uento facillime huc atque illuc impellantur: unde non incongrue pilae loco his fortuna uti dicitur: quod nil potest esse bono magis contrarium: cuius ea natura est: ut semper eodem modo sese habeat. Non igitur diuitiae bona sunt: quicquid est longe alium sortiantur finem quam quo ab hominibus desiderantur. Ad tollendam siquidem indigentiam omnem expeti uidentur. Sed tamen abest ut id efficiantur: ut et ardentiores sitim possidentibus excitent: quae non ex inopia: sed ex magna copia oriri uidetur. Quod uero, enim, quis plura habet tanto pluribus indiget. Nec solum (ut ait Cicero) libidine augendi ea quae habentur cruciantur: sed et amittendi metu. Furum profecto latronum crastinorum impetum continuo pertimescunt. Nec dici certe potest eos sitim: famem: frigus quaque res: causa pecuniae tanto studio comparant: magis quam pauperes & inopes sedare. Ea siquidem habendi cupiditate feruntur: ut in ediam: frigoras: sitim: ac uehementer aestus: usque ad necem plerumque patiantur. Habet praeterea uerum bonum modum: quendam in se finem & determinatum: quo quidem adepto ac si in portu essemus nulla amplius cupiditate iactamur. In pecunia uero nullus modus: nulla facies est: ut sit ut eius studiosi continua sollicitudine angantur. Postremo si diuitiae bona essent unum quicquid possidentem meliorem profecto facerent. Talis est, enim, natura boni: ut eos penes quos habitat reddat praestantiores. At contra usu uenire cernimus. Diuites enim iniustos: intemperantes: mendaces: fallaces: uiolentos: libidinosos: parricidas: flagitiosos: ut plurimum uidemus: quod secum totius libidinis & intemperantiae instrumenta ferant. Quare diuitiae ne bona dici: nec in serie boni collocari ullo modo debent: quod certe quia fragiles sunt & caducae: & quia comparari sine multorum iniuria non possunt: tanquam teterrima quidam pestis sunt fugiendae. Contenti, enim, nostro & paruo esse debeamus: cum natura paucis aliis ac foueri possit. Quare fit ut satis mirari non possim istorum stultitiam: qui non secus diuitiis & pecuniae studet: ac si is etiam post mortem usuri essent. Potentia similiter quod in se habeat: quod certe non fugiendum potiusquam expetendum sit minime uideo: cum eum insidiarum praedicationi piculis omnibus subiectam cernamus. Eorum exemplis plena sunt scriptorum monumenta quod uitam & impium cum morte permutarunt: ut de Creso: Cyro: Xerxe: Dario: Alexandro: Pompeio: Caesare legimus: quorum potentiae nequaquam tantae fuerunt: ut eos a morte & interitu liberarent. Bonum siquidem potentia non est: cum sine multorum iniuria comparari ac retineri nequeat. At qui ex bono melius semper nascatur oportet: per potentiam omnino non contingit: ut pisistrati: phalaridis: dionysii: tarquinii: Neronis tyrannides ostendunt. Potentia igitur bonum dici nullo modo potest. Erunt fortasse qui potentium uitam securiorem existiment: quod magnam satellitum uim ad custodiam corporis habeant: quas quidem ego omnium hominum infelicissimos ac stolidissimos puto quod eos etiam mercede conducant: a quibus praesepere incauti opprimuntur: ut certe de multis legitur: qui uel familiarium insidiis uel praetorianorum militum ui & fraude periire. Quid quod ambitione & timore duobus maximis malis continuo cruciatur.

turcum uel incrementum potentia cupiunt: uel impediētem ruinam uitare studio
 sis si me laborat: ut damoclis sella indicat: possum ego multorum exempla comme
 morare: qui magistratum deposuere: quiq; deponere potentiam & tyrannidē uo
 luissent: si eis p iniurias pluribus illatas id facere leuisset. Quod certe ab his nunq
 concupitum diceremus: si in potentia summū esse bonum dephēdisse: ut de scyl
 la legimus: qui dictaturam summum in reipu. magistratum post lōgas bellos: ciuī
 lium afflictationes & curas persuadētibus amicis quibusdam deposuit: priuatus ut
 altum dormiret. Hoc quoq; malum non latuisset. C. Cæsarem quem uel reip. cōpo
 nendæ cā: uel nimia ambitio eo tandem perduxit: ut uitam cum potētia & imperio
 amitteret. Eadē ferme de honoribus & dignitatibus dici possunt: quæ si uirtute &
 non ambitione ac largitiōe quærerent in uita ciuili non rephēderemus. Sed neq;
 hæc qdem bona deberet appellari: cum improbos sæpe ac dementes in magistratib;
 constitutos uideamus: nec ab improbitate & stultitia sua boni dignitate & præ
 sentia dimoueri unq; posse. Nam ut malo contagione quadam malos fieri dicimus:
 sic bono meliores effeci necesse est. Verum tm̄ abest ut bonos magistratus faciant:
 ut etiam plærosq; ad supremam scæuitiam libidinem & auaritiā perduxerint: ut de
 Appio illo decemuiro: qui Virginiā Virginii filiam ob magistratum & potetiā stu
 prare est aulus: qd uero egerint duo Gracchi: quid Saturninus: quid Spurius me
 lius: quid Glodius: quid plæriq; alii apud Romanos in magistratibus cōstituti: Ex
 rebus eorum gestis facillime deprehendimus. Taceo. G. Marii licentiam. L. Scyllæ
 scæuitiam: Verris auaritiā. G. Cæsaris dominatum. M. Antonii libidinem: Tiber
 berii: Claudii. G. Galliculæ: Neronis crudelitatem & rabiem. Hi & si natura mali
 erant: adeptis tamen magistratibus licentia pessimi sunt facti: quod eis nunq; conti
 gisset: si honores per se in bonorum numero haberi mererent. Soleo ego mecū plæ
 rūq; cogitare: unde tanta stultitia hoibus insit: ut id magno precio nōnunq; parent:
 quo adepto uel ludibrio sint hoibus: uel in magnas calamitates persæpe incurrant.
 Ut nouius ille Catulli: quē strummā non hoīem in curruli sedentē legimus. Quid
 est Catullæ cur moraris mori sella i curruli: strūmā sedet nouius. Idē poeta Nescio
 quis de uentidio Basso: Accurrite omnes augures aruspicesq; monstrum inusitatū
 conflatum est recens: nam mulos qui fricabat consul factus est. Nostra quoq; ætate
 uidemus plærisq; honores: tum prophanos: tum sacros dedecori ac turpitudini eē.
 Cum uel ignaui sint uel indocti: uel rerum humanarū imperiti habeant. Satiū nī
 mirum fuisset hos priuate uiuere q̄ eo uelle conscendere: ubi tanq; in specula quadā
 ab oībus ignominia & socordia notarent. Nota est Varronis plæbei hoīs audacia
 & stulticia: q; consulatū onus qdē nequaq; humeris suis conueniens contra patrum
 cōsensum adeptus: ad cānas cum Hānibale carthagenensium duce configere ē au
 sus: quo in plio ad quinquaginta millia romanorū Varronis stulticia cæsa tradunt.
 Idem de. M. Crasso: deq; Q. Vintilio Varro dici pōt: qui pecunia & ambitione uiā
 sibi ad ignominiosam mortem fecere. Alter. n. bello parthico: Alter bello germani
 co cum uniuerso exercitu interiit. Omitto cōmemorare q; hominibus præclaris exi
 lium ac perniciem concupiti magistratus iam peperint. Ut. M. Camillo. Cn. corio
 lano: Cincinato: Scipiōi apud Romāos: Soloni alcybiadi: Themistocli apud athe
 nienfes: Hannibali apud Carthagenenses: bonum itaque magistratus & honores
 non sunt: cum bonis plærunque obsint: ac magnæ calamitati sint. Gloria uero
 quam tanto studio requirunt: ii qui in uita & morte laudari cupiunt: quid in se bo
 ni habet

nī habeat certe non uideo: cum non eadē semp sit. Fallax nāq; est & ad inflādas ho-
 minum mentes auresq; permulcēdas tantūmodo uidet inuenta. Quid q; nōnullos
 hoīum eo insanie uulgi opiniōe perducit: ut nil de se p̄dicari posse existimēt: q; ipsi
 industria & uirtute sua cum sint omnium ignauissimi prāstare non possint: quos q;
 dem detractō aliqñ errore propriis laudibus erubescere necesse est: cū cernāt se eo
 cupiditate gloriæ p̄fectos uñ digredi sine dedecore & ignominia nō possint. Estō:
 magnitudine rerū gestarū & nō per uis meritis acquisita sit. Quid boni uiro sapiē-
 ti ac forti affert: qui non in uoculis leuissimi uulgi: sed in consciētia tm̄ recte factō
 rū suorū merita reponi desiderat. Vide quāso quanta stulticia feramur in uita. Sūt
 qui ita gloriæ studeāt: ut celebritate & fama nil putent esse melius. Non abnuerim
 ego hanc expetendam uideri: si per omnes gentes & nationes extendi possit. Verū
 cū id fieri adhibito etiā omni studio non uident: cūq; ciuib; suis uix se notos in-
 telligunt: sit ut ex hoc quod summū bonū putabant in grauissimos animi dolores
 cum ignominia recidāt: quibus eos infelicitissimos fieri cōtingit: cū inspiciāt se tot
 labores tot uigilias frustra sumpsisse: quare melius cum his agitur qui in deo glo-
 riā oēm suā collocant: in quo certe summa fœlicitas ac perfectā gloria repōita est.
 Dicere autē ex re imperfecta beatū ac fœlicē hoīem fieri absurdū mihi sane uidet:
 cum beatitudo ex summo ac perfectō bono nascatur. At gloria uel quod non eadē
 est apud omnes: uel quod opinione in sinistram famā qñq; uertitur: adeo est m̄ca
 & debilis ut celebrem hominem in gloriam mutata sentētia quā sēpissime reddat.
 Eius. n. maxima pars fortunæ subiecta est: qua nil uolubilius: nil deniq; fallacius di-
 ci potest. Nam quos in cœlum usq; summo fauore gloria & fama peruexit: eos plā-
 rūq; mutata opinione ita deprimit: ut nil unquā comēciū cum ipsa gloria habuissē
 se uideantur. Sed dic quāso quid dignitatis in se potest habere gloria: quæ tota pē-
 det ex arbitrio imperite multitudinis. Cuius ea certe natura est illos tantum laudi-
 bus extollere quibus fortunam uiderit arridere. Aduersi uero siquid acciderit: qđ
 fieri crebro uidemus: quos antea sapientes fortes prudentes appellauerat: eos de-
 mum mutata snia stolidos imprudentes timidos reiciendos & contēndos dicit. Nō
 igitur gloria bonum est: quæ non uero iudicio: sed stulticia & uoluntate hominum
 excitatur ac deprimitur. Effet aliquid si a uiris bonis & plane sapientibus laudare-
 mur: quāq; ne in hoc quidem sit uera fœlicitas. Iudicio enim nil est fallacius: tū au-
 tem odio: aut beniuolentia: aut aliquo alio affectu de rebus ipsis iudicare cōsueue-
 rimus. Iam uero uilissimorum corporum nostrorum quā fragilia sint bona uidea-
 mus: si robur inspicis a tauris & leonibus superamur: si uelocitatē a ceruis & tygri-
 bus: si formæ speciem parū admodū a uernis floribus distamus quos uel paulo in-
 tensior sol uel frigidior solito uentus facillime enecat. Videmus & quotidie quidē
 formosissimos adolescētes & iuuenes uel parua febricula turpissimos & informes
 cito reddi. Quod si diligenter contempta ac uilissima specie: quæ quidem pictura
 in superficie corporis est introspeceremus desineremus utiq; pulchritudinem istā
 muliebre & uilem admirari: in qua utinam non plus mali quam boni esset. Pru-
 denter enim hoc a Naloue Poeta notatum est: Lis est cum forma magna pudicitig.
 Mallem ego deformitatem therisiræ: quam pulchritudinem Alcibiadis: si detri-
 mento mihi & ignominia futura esset. Quod enim ad malum uia est: id ne-
 quaquam bonum dici potest. At talis est forma ad intemperantiā siquidem ad
 libidinem: ad flagitium multos perducit: non igitur forma bonum est. At qui si

certe uolumus considerare hanc in plerisque multorum malorum causam fuisse deprehendemus. Quid bellum troianum concitauit? Helenæ forma. Quid Medæ fratre absyrtiū occidere & lacerare coegit? Iasonis forma. Quid Scyllā parētē cū regno athenarū hostibus perdere impulit? Minois pulchritudo & forma. Vex nulla res pfecto est quæ nos falso magis hæc inter bona adiudicare faciat: quàm oculorū nostrorū crassus & obtusus intuitus. Quo turpes ac informes Veneri & Narcysso plerunq; cōparamus. Hinc fit ut matres inhonestos & turpes filios pulcherrimos diiudicent. De his ueroq; libidinose & intemperanter amant non attinet dicere: cū neq; in hac quidem neq; aliis in rebus ullo uero iudicio utantur. Bestiis enim psimiles habentur: quæ sua uoluptate & libidine ad res cōcupitas feruntur. Ex his itaq; comprehendi potest robur formæ: celeritatem corporis: inter bona cōnumerari nullo modo debere: ad cynicos uenio quorum secta ideo deprehēdenda est: quod summum bonum inurbane & impudenter uiuere existimarent. Frui muneribus a natura datis non est alienum a ratione bene ac beatæ uiuendi modo id fiat opportunè: sed in foro mingere: coire: ac cætera huiusmodi agere: quorum etiam nomina palam enunciare natura ipsa uetat: alienum mihi ab omni felicitàte prorsus uidetur: in qua summa uerecundia: summus pudor: summa dignitas inest. Sed dicant hi p̄tinares philosophi: si istas corporis partes utiles quidem & necessarias: sed turpitudinē & dedecus indecorem si ostendantur præferētes natura sagacissima in locis secretioribus occultauit: cur ipsi bestias imitati reiecto omni pudore: in foro in scænas in theatro ostendunt. Quod si pueros adolescentes: quibus ob tenellam ætatem & recentes animi uires minus cognitionis & pudoris inest accurate pudibunda corporis integre uidemus: cur non idem faciunt hi quorum instituta ob ætatem in honestate & pudore: & non in canina ipudentia fundata esse debent? Præterea quid est quod in uita adminiculis his uti reculent: quæ uel a deo nobis data: uel ab hominibus excogitata & inuenta ad communē utilitatē sunt: ut tecto ad hyemem æstūq; uitandū: ueste ad hymbres: uentosq; propulsandos. Pileo ne caput nobilissima corporis pars aliqua intemperie lædatur: calceis ne si nudis pedibus terram frigidam & frequenti pluuia humectā conteramus stomachus & reliquæ corporis partes ostendantur: carne similiter caleo lacte uino & cæteris adminiculis ad alendū substētandumq; corpus pernecessariis uti si nefas putant: diuinam prouidentiam nimirū acculare uidentur: quæ omnia ad usum commoditatēq; humani generis creauit. Mirari etiā satis nō possum Pythagore illius samii philosophi cæteris in rebus clarissimi pertinacissimum decretum: quo scelus esse & magnum quidem ostēdit brutorum carnibus uesci. Sed uno & eo quidem perabsurdo dato multa subsequi necesse fuit. Proposita enim & affirmata trāsmigratione animorū quam ipse *ἄερα* & *ὄον* appellabat: cū in brutorum corpora eos migrare diceret accuratissime uetuit domicilia (ut ipse dicebat) nostra ob uoracitatem dentibus & morfu uiolari: sed cū nec Pythagore: nec Diogenis præcepta propter nimiam rigiditatem admodum sint ab hominibus approbata: cumq; etiam plus ipsis inuentoribus tam obstinata doctrina quam humano generi obfuerit: his tandem omissis ad cætera pergamus. Epicurei uero postremi in ordine fuere quorum sententiam exponeremus: horum opinio Metrodori præsertim ac Hieronymi ab omni prorsus uirtute remota fuit: cum brutis, n. & non cum hominibus sentire uidentur. Nam illi rōnis expertes ad id quod adest modo sentiant in eo esse aliquid quod delectat appetitu ferunt de futuris nihil

raris nihil sollicitis: sic hi reiecta continentia & posthabita vera felicitate uoluptatē
 ut summū bonū amplectunt. Nec dici posset q̄ diligēter & accurate uallo ac fossa
 (ut dici solet) sese defendūt. Non frustra inquit natura dolorē: ut summū malum
 declinamus: & uoluptatē ut bonū appetimus. Nec id solum ab hoībus fieri cerni-
 mus: uerū ē a cæteris animātib. Videmus inquit bestias diminutas ēt & qbus
 minus aīæ inest: uel fugere uel cōtrahere sese: ubi molesti aliqd & quod nociturum
 sit senserint: p̄gredi uero & oī conatu ad id qđ iocūditatē uoluptatēq̄ prætulerit
 deferri. Hōz pueriles rōnes quāfacile confutari possint attēde. Primum quid pōt
 esse stultius q̄ asserere id recte fieri: ad quod plura appetitione ipsa ferunt. Quod
 enī multi appetūt hoc ē furari: latrocinari: mæchari: stuprū & adulterium cōmitte-
 re: uīno & crapula repleri: somno & ocio uti. Hæc si recte & honeste sunt: quid re-
 ctum certe sit nō uideo. Mea quidē imp̄ bonoz oīum snia rectū id dicet quod cū
 uirtute sit cui certe nil pōt magis eē cōtrarium q̄ flagitiōse & intēperanter uiuere.
 Hac uia q̄ laboriosa q̄q̄ difficilis: pauci admodū ad uirtutē illa q̄ p̄na & lata mul-
 ti ad uoluptatē proficiscunt. Non igit quod a multis falso: sed a paucis uero iudic-
 cio approbat: id p̄fecto sequi & amplecti debemus. Male. n. cum humano gene-
 re actū esset: si in rebus agendis multorū opiniōē & nō paucorū eorūdemq̄ bono-
 rū sequeremur. Hinc est q̄ in optimis rebus p̄. pauci deligunt: quorū cōsiliis cetera
 multitudo imperita q̄dem ac stolidā obtēperet. Auocādi præterea inquit & reuo-
 candi sunt ad uoluptatē aīo. Hoc. n. dicto tollūt prudentiā & modestiā: quarū alte-
 ra p̄teritōz reminisci iubemur: ne stulticia & secordia in aliquam calamitatem inci-
 damus. Altera uero frenare cupiditates: & libidinem coercere: ne ingenio simul &
 corpori imoderata libido officiat. Sed uide quæso quantum ablit: ut in uoluptate
 summū bonū dici possit. Ex bono. n. nil nisi bonum orit̄. At uero ex hoc bono qđ
 p̄fecto maloz oīum fons est: p̄cēntentiā: societate: dolorē: morbos: ægitudinē:
 enervationes corporis: ignauitiā: timiditatem: negligentiam: nequitiam deniq̄ oēm exori-
 gi oportet: cū qui se huic sectæ addixerit: nil quod ad corporis aut animi utilitatē
 pertineat excogitari possit: adeo est libidinū oīum agmine circūuētus. Voluptas
 igit non modo bonū non est: sed malorū oīum caput. Ex ea. n. petulantia: lasciuia:
 turpitudine: iniquitas: amentia: scelus: egestas: ignauia: fraudatio deorum: atq̄ hoīum
 contēptus: cōtinuo quasi fons quidā irriguus manat. Quid plura? ex hominibus
 certe intēperantes ac scæuissimæ fiunt belluæ. Sed hos tandē missos faciamus: &
 confutata falsa beatitudinis specie: quæ uera sit atq̄ p̄fecta: nisi quid ad hæc di-
 cere uolueris tandem explicemus. **PLA.** Nephās certe putarem: ea uelle defende-
 re quæ tu falso a philosophis tradita multis ac maximis rationibus ostendisti: neq̄
 hoc quidē ad rem meam faceret: qui desiderio incredibili iam diu ardeo ex te au-
 dire: quod uerū sit: ac summū bonum qñ nec diuitiis rerum necessariarū abundan-
 tiā: nec imperio & regnis potentiā: nec magistratibus uenerationē: nec gloriæ & fa-
 mæ uerā celebritatē: nec uoluptatibus cōstantē læticiā inesse uideo: ut ex tua do-
 ctissima ac uetissima disputatione intelligi pōt. Perge itaq̄ si placet: & me qui in sci-
 tia & errore multum de uia fluxeram: ad ueri p̄fectiq̄ boni cognitionem tandē
 perducito. **MAR.** Si fessus es audiendo mi Platyna requiesce paululū. **PLATY.**
 Quasi uero ges ulla maior dolori meo afferri possit: q̄ te cuius aspectu mirifice re-
 creor admonentem docentemq̄ intueri & audire. Idem mihi certe usu uenire sen-
 tio: quod inferis accedisse poetæ scribūt. Vt enim illis omni pena tam diu caruisse

contigit:quādiu Orpheo cythara & fidibus p salute eurydices deprecari licuisset mihi certe intermissio quādam sit dolorū & calamitatum mearū audita tua elegāti ac docta oratione. **MAR.** Reuocanda nunc qdem mens est ab omni sensu & cupiditate: & ad uerū ac summi boni cognitionē traducenda. De rebus. n. magnis ac diuinis agit. **PLA.** Age dic quāso reflexi mētem in seipsam: ut nil excidat: qd' a te diceretur. **Viribus. n. & firmo pectore nunc opus est.** **MAR.** Ita est ut dicis Contrahe paulum pedes: atq; audi. **PLA.** En cōtraxi & totum in eipsum collegi. **MAR.** Oē profecto quaecunq; id sit: quod uerū perfecti denominationē accipit: ita qdē dictū ob falsum imperfectūq; nemo est qui ambigat. Nam quī album in subiecto uidet eīdem quoq; inesse posse eius contrarium quod nigrum uocamus deprehendit. Cōtrariis siquidem cōtraria dignoscimus: ut album nigro: dulce amaro: uerū falso: perfectum imperfecto. Cum igitur falsorum bonorū multiplices esse formas ostendimus: quā tandem uera sit ac perfecta: declaremus oportet! Ea nimirū in solo deo rerū oīum principe merito collocabit. Deo siquidem: nil potentius: nil melius: nil perfectius: nil copiosius: nil gloriosius: nil quod magis animos nostros detectet inueniri excogitariue potest. Hunc certe nī talē esse contigerit rerum omnīū patrem nullo modo appellaremus: cū bonū aliquod eo prāstabilius reperiretur. Perfecta nāq; minū integris nobiliora esse comprehenduntur. Hęc. n. ab illis: ut a porioribus principū & augmētū accipiūt. At uero tale aliqd de deo cogitare nefas putatum est: cū omne quodcūq; in rerū natura est: ita recte egerē dispouerit ordinatur: ut in eo ad integritatem nil ulterius requiri posse uideat. Est igitur in deo summi pfectiq; boni copia māxima: quā nec cōtinuo usu dimīnuīt: nec extrinsecus alī cuius ope augetur. Dimīnuī enim quod infinitum est non potest. Alterius deīnde egere auxilio eum quī omnibus adminiculo est nequaquam certe cōsentaneū uidetur. Deus enim semper idem est: nec ullo modo dimīnutus: aut a se diuersis dici potest. Summum nāq; dicere cui deest quod ab altero accipiat demētia pfecto uidet. Præterea nil est qd' magis dimīnutū aliqd imperfectū arguat q̄ aliqn a se diuersum esse: ut ex illis fallacibus bonis deprehēdit: quæ a nobis paulo ante multis rōnibus spreta ac contēpta sunt. Deus itaq; summa constans perpetua integra beatitudo & felicitas: est: hunc quī intelligit eundem contemplatur adorat diuitias: petentiam: gloriam: honores: uoluptates: facillime contemnit. Beatus. n. & felix summum bonum adeptus quid amplius requirat nō habet. **PLA.** Beatos igitur eos solos dīcis: quī spretis fortunæ bonis unica cōtemplatione delectantur. **MAR.** Quid beatos immo deos: ut. n. iustos iusti participatione dicimus: sapientes sapientiæ: fortes fortitudinis: sic diuos adepta diuinitate hominis uocabimus: qd' ēt dei ipsius uoce in psalmo confirmat. Dixi. n. nobis dii estis. Non igit a rōne alienū ē beatos homines participatione diuinitatis deos haberi. **PLA.** Magnum est certe q; bonis ac sanctis uiris tua pollicetur oratio. Sed dic quāso istud quod summū bonū uocas partibus ne & membris cōstat: an totum idem est? **MAR.** Caue existimes trī bonū: tāq; excellens membris constare Omne profecto qd' partibus cōstat integrum dici nullo modo pot: cum partibus plarunq; magna discrepātia insit. Non. n. membra omnia ad idem semp concurrūt: inter quæ plarunq; tanta cōtentio oritur: ut totū corrūpi necesse sit: at q in deo oīa sunt idem: quem quidem partibus cōstatē minime dici potest. Omne siquidem quodcūq; est tam diu integrum & pfectū remanet: quādiu est unum. Nam quot partibus constat partium corruptione & interitū dissoluat oportet: ut in

ætut in corporibus animantium cernere licet: quæ animæ ac indiuidui iunctione
 unum quâd in possunt esse nituntur. Vbi uero mores interuenerit seiunctione par
 tium statim dilabuntur & intereunt. Conant illa quædam naturali desiderio subsiste
 re: & quod fieri potest eius naturam imitari: unde originem habere nimirum id quod
 est cernentia: uerum ac perfectum bonum dici nullo modo posse: quod non cõstas
 unum integrum simplex: syncerumque sit. Hæc appetitionem unitatis & diuturnita
 tis cum uideas naturaliter animantibus oibus & plantis inesse: nõ est cur ambigas
 deũ unum atque idem semper existere: ad quæ certe tanquam ad arcem summi boni natu
 raliter cuncta festinant. Quem igitur rerum oium coniectura bonum esse cõprehens
 dis: ob eamque rem ab oibus expeti. Integrũ uerũ unũ ac simplex bonũ fateare opor
 tet: quo cognito & adepto nil erit profecto quod amplius reqiras: cũ in eo singula
 ris potentia & unica sapientia insit. Hunc. n. mundi globũ: quæ ex tam diuersis: con
 strariisq; rebus cõstare uides ipse i sphericã formã redigit nullius adminiculo usus:
 eiq; immobilis ipse perpetuũ quẽdam motũ & ordinẽ ascripsit: quo regi oia inferiora
 ac gubernari miro ordine cernimus. Neq; quicquid est quod hanc diuinã dispositionẽ
 queat infringere adeo est potentia & sapientia: unicuius cõnexa: ut solis lunæ reli
 quorũq; planetarum perpetui motus & eodẽ modo semper se habentes ostendunt.
 Hoc itaq; tantũ tanq; excellens bonum est: qui iuste fortiter prudenter ac sanctæ ui
 uendo consecutus quid amplius sibi uelit non intelligo. PLA. Nunc demũ uero fa
 teor falsi boni speciem me hæcenus inscitia & errore stollide nimĩ concupiuisse:
 cum sit quoddam æternum diuinũ constans & perpetuũ. Sed deo gratia sunt ha
 bendæ: qui te hodie diuinitus certẽ huc misit ut haberem qui me doctrina & sapiẽ
 tia singulari: non afflictũ modo consolaretur: uerum etiam grauiter errantem in re
 ctam semitam reduceret. Sed dic obsecro qua ratione hoc tantum tanq; expetendũ
 bonum adipisci quis possit. MAR. Disciplinis primum lustranda mens est omni ui
 tiorum macula: deinde & artibus instruenda: quibus tanquam gradibus paulatim su
 periora ascendens descendens rursus rediensq; per seipũ cognita huius fragilis ac
 false beatitudinis forma: uerum illam & constantem totis uiribus inquirat comple
 ctatur. Hoc facere qui uult omni prorsus uitio & cõcitato affectu carere debet: ne
 a tanta cogitatione ancipiti cura distrahatur animus. Fortem eum & cõstantẽ esse
 oportet: ne laboribus & perturbatione aliqua uincatur. Temperantem ne cupidita
 tibus & libidinum illecebris a recta uia retrahat. Prudentẽ ne inscitia & negligẽ
 tia errorẽ aliquẽ incurrat. Habes nunc ueri hac falsi boni specie satis dilucide ut ar
 bitror explicatã. Proinde cura effice enitere in uita recto & honeste agẽdo dolores
 & miseria: a quo aio tollerando: mentẽ crebro ab his terrenis sollicitudinibus ad re
 rum celestiu cognitionẽ traducendo: quo post mortẽ beatus summo illo & pfecto
 bono cũ tranquillitate uti ac frui possis. PLA. Nil est certe quod æque satere cupiã
 & uelim. Sed dic quæso quonam iturus es adornare discessum te uideo. MAR. si
 bene pedibus uales: nil est quod amplius operã meam requiras: iam n. sedatis ania
 mi tui perturbationibus delinitoq; pedũ timore mea ac Theodori operã functus
 officio meo uideor: nisi quid præterea uis. PLA. Vt me ames uolo: & ad me inter
 dũ redeas: ubi tibi pociũ licebit: nostri ibecillitatẽ naturæ hũanæ. Variæ idies oriũ
 tur ægitudines: tũ animi tũ corporis: has ut hydræ renascentis capita abscindas tua
 industria & arte oportet. MAR. Vbi te opa mea indigere cognoro statim ac libes
 reuertar. Si mihi p arcis pfectũ id facere licebit: q nõ ita libet accedẽtes admittit.

Platinae dyalogus contra amores ad Lodonicum Stellam Mantuanum incipit
STELLA.

SALVE Platyna. PLA. Hem Stella quonā & unde? STELLA: Domo ad te. PLA. Quid causae fuit ut me adires? STELLA. Amicorū (ut est graeco prouerbio usurpatum) omnia debent esse communia: siue illa quae in uita contingunt bona sunt: siue mala. PLA. Ita est: laetari. n. ac dolore affici ex his quae in utranq; fortunam amico contingū: ita demum est uera amicitia. Quare si quid habes: quod te coquat: mihi quā te cariorem habeo neminem ediscere. Vulneri. n. tuo nisi alius insedit ac omnino letale est: non nihil medelae cognita morbi causa fortasse adhibebo. STELLA. Ex uultu ut arbitror deprehēdisti me aliqua perturbatione angī. PLA. Amor est mihi Stella qui te cruciat: quod incessus tuus nunc tardior: nunc concitator: habitudo corporis praeter consuetudinem ad maciem tendentis: pallidula facies: mobiles oculi: mens uaria: crebra suspiria: cogitationes tuae somniculosae etiam te tacente per faciem ostendunt. STELLA. Nescio ego reprehensionis ne plus an laudis merear: si aperte & ingenuae amare me dixerim. Nam quanti facis per deum immortalem adolecentem qui nullo amoris stimulo ad solertiā & sagacitatem excitus uitam agit inertem & somniculosam? PLA. Vellē mihi ac tibi dari ocium hac de re disputādi: cognosceres pfecto nullam pestem ingeniis adolecentū perniciosiorem amore & procacitate esse. STELLA. Erit mihi ocium. tam diu certe q̄ diu per occupationes publicas a nobis aberit Franciscus gōzaga cardinalis insignis & patronus noster. Quare si uis & si nō oīno te solum amas do te mihi hodie. PLA. & hodie & cras q̄n uoles me habebis. Soleo ego & id quidem persape amicorum cōmoda meis anteferre. Sed diligēdus est nobis locus in solitudine: quo utriq; nostrum ingenio & mēte uti liceat. Ita namq; rusticorum strepitum clamoribus tum diurnis tum nocturnis offendor: non cum hoībus sed cū leonibus & asinis habitare me existimē: adeo sunt ob oīū humanitate & ciuilitate remoti. STELLA. Descendamus si placet in hāc uallē q̄ marinā attingit. PLA. Recte admones erit hic locus & ingenio & corpori uehementer ac cōmodatus: nā & liberius rationabimur & ascēsu ac descēsu corpora nostra exercēbimus. Quod ante cibum maxime faciendū ad ualitudinē: & robur censent medici. STELLA. Hac facilius descendemus te: si uis Platyna: quia minus belle pedibus uales humero meo descendente subleuabo. Scāuus nimis fuit Paulus pōtīfex: q̄ te ē cōpedibus reuinctū in carcere detinuit: unde aegritudo ista oborta est. PLA. Immo ut hoc facias te rogo: ne cum in uallem descendero: quod agitatione nimia fieri solet timore ac cruciatu pedum ab hac nostra disputatiōe auocer. De scāuitia pauli nullum uerbum nunc facias. STELLA. Retineo ego te tu totus inhereto humero sinistro: ut dextera si in p̄ceps deferor: me teq; pariter a decliuitate defendā. PLA. Ad illa p̄tērupta saxa: quae e regione sunt uelim proficiscamur: adiunabūt fortasse nō nihil nos umbrā illā maiorum quae olim his in locis obuersatae sunt. STELLA. Est ne illud: quod uideo manufactum an natura? PLA. Manu certe & opera factum est. Ex hac enim conualle ut uidere licet excidebantur saxa: quibus formas illas ingentes & regias extructas uidemus: quae Romam nobis p̄ficiscentibus ad dextrā reliquunt. Ex hac enim materia aedificati sunt non hi modo aquae ductus: sed plurima etiam in urbe Roma atria: plurimi arcus triumphales: plurima tū publica: tū priuata aedificia. Extāt p̄fecto adhuc ictus lapidarum: extāt semicisa saxa: & hic

pons

pons quem in saxo concisum cernis: duabus rebus permaxime accommodatus esse debuit: nam & excisa de monte saxa facilius per fornicem in conuallē deuoluebantur: & aqua ista quæ nunc per infimam uallem dilabitur sensim ab ipso fonte per cliuiam montis: & per hūc potē ad formas quæ in plano sunt deriuata ad urbē facilius perduceretur. Eo siquidem altitudinis conscendit aqua cuius ipse unde deriuatur fons est. STEL. Hæc fieri sine magna impensa & multis operis nullo modo potuerit. PLA. Quali uero his defuerint opes & serui qui prouinciis & nationibus orbis imperitabant. Audiuiſti credo. M. Crassum ciuem Romanū: taceo Lucullū & innumerabiles alios: dicere solitum eum solū diuitem sibi uidere: qui suis sumptibus exercitum Romanum per annum alere posset. Quid? quod & quinq; & sex milia seruorum priuatis sumptibus pleriq; nutriuere: nec tantis quidem opibus impares eos habuisse animos cernimus: cū in alienis elemētis: ac si in terris angustæ habitarent ausi sint ædificare: nam & plana mōtibus coequarūt: & iactis insanis molibus maria strauere: quod nunc quoq; tum in urbe: tum in municipiis: tum in suburbis ex ruinis tot ac tantorū ædificiorū cernere licet. STE. Facile crediderim eos & hæc quorum ruinas cernim: & alia quæ situs ac uetustas cōsumpsit struxisse: cū maria & terras uirtute: & tolerātia suo adiecerint imperio. Sed missa hæc faciamus. PLA. In uallem descendimus delige locū ubi mente & corpore quiescamus. PLA. Ad illam quæ paquillam laxa leuiter susurrat: sub opaca ilice optime manebimus nā & æstus uitabimus: & sitim quæ ex nimio sermōe excitari solet estate præsertim si opus erit sedabimus. STEL. Locus est certe amœnus: sed dic tandem unde medellam huic meo uulnere suscipias. PLA. Definiedum est primo qd sit amor: ex cuius descriptiōe quæ sint morbi tui latebre facillime deprehēdemus. Deinde si nō oīno salutem tuam aspernabere: remediis adhibitis ad sanitatē reducere. STE. Age dic quid sit amor. PLA. Amor duplex est honestus. s. & inhonestus. Honestus est q̄ oritur inter duos natura quoad fieri potest & similitudine bonorum morum per similes. Q ualē fuisse Scipionis & Lelii accepim. Inhonestus autem is dicitur: quo cor & p̄pore & animo Stolidē qdem ad rem concupitā ferimur nulla adhibita modestia. Hac perturbatione q̄ angitur nō uideo cur sanus dici nullo modo possit: cum dulci ueneno: amaro melle tristi gaudio affectata deceptione delectet. Vlnus (enim ut ait poeta) uenis alit & cæco carpit igni. Tanta siquidem huius morbi uis est ut amantis immo ut uerius dicam amentis animum cruciet: corpus conficiat: mentē ita sede rationis dimoueat: ut nil tandē præter imaginem & speciem. Vnde zelotyphia dicta est amasse uideatur. STE. Pinxisti mihi ut uulgo dicit inferos. Male p̄fecto mereris de amore: q̄ sic eum ut rem pestiferam & perniciosam detestaris. Caue Platyra iram tantī numinis hac uerborū licentia in tuam perniciem concites. Cū uoluptate enim ut arbitror nondū in gratiam rediisti: proinde desine eum maledictis incessere: cuius scæuitiā & olim expertus es in futurū fortassis expiere. PLA. Dic meliora quæso: quod uis enim supplicium pati malim q̄ tot æstibus ac tanta caribdi rursus uexari. Fatebor ego ingenue qdem dū feruore adoleſcētiae æstua rem amoris procella & tempestate diu uexatum: neq; prius portum quē artingere potuisset: quā expiata mēte amoris illecebris philosophiæ me totū ac negotio addixi. Adoleſcentibus. n. nulla res ocio & q̄te perniciosior est. Vnde Naso poeta hac p̄ se laborantibus remediū daturus. Si tollas inq̄t ocia perire cupidinis arcus. Ea est enim adoleſcentium naturæ ætatis feruor: ut ociosi male agere discant. Nec

mirum cum in eos plus imperiū ac potestatis habeat appetitus q̄ rō. Agitant siquidem infinitis prope cupiditatibus nōdū in disciplina bene uiuendi ob tenellā etatem firmatis eorum animis quod fieri sine tempore & longa exercitatione minime potest. Quare si sapias Stella meo & aliorum exemplo edoctus tibi ab hac peste cauebis.

ST E. Non possum ego adduci: ut credam id esse malum quod animantibus omnibus utiliter a natura datum ē. Natura enim ut audiuisse a philosophis me meminī nihil agit frustra: deficerent profecto spēs animantiū omnium nisi hac coeūdi cupiditas & amor uiuentibus naturaliter insitus esset. Habet mea quidem sententia nescio quid diuinum cum ad immortalitatem formarum omniū prospicere uideat.

PL A. Amorem esse rem præclaram & diuinam non negauerim ego. cum oē quod in mūdo mouetur. & agitur beniuolētia & amore quoddam moueat. Nam superiorum spherarum & siderō planetarūq; cursus beniuolentia quadā in inferiora agūt. Cum eodem modo ad diuinandam genituram rerum omnium semper sese habeāt. Rursum ignis aer aqua terra ea beniuolētia ad procreationem rerum generabiliū & corruptibiliū concurrunt: ut partem naturæ suæ indiuiduis addant. Verum hic amor utpote diuinus eodem semper modo sese habet non appetitu: nō cupiditate: nō licentia: non lasciuiā: non libidine ut is quo te agni uideo effertur: quod si quempiam inuenero his cupiditatibus tanquam teterima labe repurgatū ad procreandum: & cura eorum quæ procreata sunt sancto legitimo honesto amore efferris eūdem caste integre & sancte amaturum dixerō.

ST E. Nimium resecas hæc aduiuū Platyna. Nemo certe hac tua sentētia honeste amabit & quod deterius est multos hac tua uerborum seueritate a tanta tamq; utili & necessaria re auocabis.

PL A. Didicisti mi fallor a stoicis nil esse utile quod non sit honestum: proinde desine necessarium id & utile dicere quod cum turpitudine & flagitio sit stuprum namq; cōmittere incestum adulterium sacrilegium: ita per se nefas est ut honesto & utili cōtrariū nil magis uideatur. Honestē enim ut ante dixi is amare dicitur: qui spreta quoad fieri poterat immoderata cupiditate: qua pleriq; omnes ferimur coniunctionē appetit: ut simile sibi quoddam procreet: quo nihil potest esse homini bene morato: & ciuili iocundius: cum uidet in filio honesto & legitimo matrimonio nato immortalitatem sibi per successionem generis quodammodo parari.

ST ELLA. Eadem rō & maior fortasse iocunditatis & utilitatis in notho est q̄ in legitimo: cum plus in illo creando amoris concurrat: quæ res diuina habetur q̄ in hoc quem facta nescio qua seueritate p̄creari dicis. Quasi uero generari quisquam i quauis specie possit nisi interuenerit titilans illa libido quæ in generatione cū uoluptate maxima sentitur. Hæc ego ita utiliter animātibus omnibus a natura datam puto: ut hac sublata in contemptū uenturam generationem existimem: quasi hac ut illecebra quadam excitentur ad procreationem omnia.

PL A. Epicurus omnino es ut mihi quidē uidetur: qui uoluptatem pluris q̄ honestatem & utilitatem facis deciperis. p̄fecto cū ex non bona causa tantam tanq; præclarā rem oriri dicas. Nō negabo ego titilationē tanq; instrumentum quoddam in generatione necessarium esse non tamen omnino dicam ex tam utilissima re potissimū animantium in diuina procreari. Quid? Putas ne eā philosophiā quæ de moribus ē frustra & inutiliter a philosophis excogitatū eē? Hæc retinetur in officio corpus multis ac maximis uoluptatē illecebris tanquā pessimis satellitibus obseſsum. Hæc sensus castigatur: hac appetitus obtemperare rationi cogit. Hinc tanquā ex fonte honesti quid dicat in uita: quidq; de deo ceat deprehendit

ceat deprehendit: hinc matrimonii rō qua uetamur transire lineam ad utilitatē & dignitatem humani generis inuentam: cum hoc uinculo frena uaganti licentiæ & libidini sint iniecta. Taceo fortitudinē tēperantiam iusticiam quibus ut tolerantiam rerum quæ in uita accidunt perdiscimus. Addo & abstinentiā cupiditatum: quibus tanquā pcellis maritimis continuo uexamur: & æqualitatē sine qua stare mūdus ne dicam ciuitates uix posset. Hoc pulcherrimū inuentum hoc donū deorū contēne re omnino uident: ibi qui rapere ex alieno: qui timide & inconstanter agere: qui in appetēdis rebus nullū habet honestū finē nullam cupiditatū & libidinum metam in aliena uxore appetenda in uicianda uirgine in quouis inhonesto & illicito cōcubitu. S T E. Istud tuū philosophari Platyna ad rem nostram nihil facit: amandū. n. potiusq̃ non amandum adolescentibus utile: & necessarium multis rationibus ostēdam. Vtile id nunc ego existimo quod uulgus bonū expetendum dicit: ne rursus me in noie polyismo captes. PLA. Neq̃ mihi q̃dem diffutura argumenta arbitror quibus ostendā te errore maximo detineri: qui tam obnixe pro uoluptate certaturum te polliceris. S T E. Mecū agas solygisimo nullo mō uelim. PLA. Ab utili sumētur argumenta. Sed unum te monitū uelim: ne de amore qui ad legitimū cōnubiū respicit uerbū nullū faciās ne rem inhonestā sancto tuearis nomine. S T E. Nulla profecto res est: quæ magis excitet adolescentes ipsos ob tenellā ætatē dormitantes q̃ amor ipse. Vile. n. pulcherrima forma auditōq̃ dulcissimo concētu olfatu itē actactu rebus suauissimis excitātis aīum adhuc recentē & ob eam rē bonarū rerum ignarā erigit: applicatq̃ illi rei maxime diuinitus credo quæ ei & ætate & moribus & forma perfimilis est. Hanc sequitur hanc diligit: huic ut placeat gressus rudes manū ac totius corporis motū decenter cōponit ut ciuis & non rusticus esse uideat. Verba idonea ad p̃suadendū extogitatioibus in rebus quærīt ornatū nitidus mūdus testis ciuīlis comis capīt uideri. Rusticitatē & morositatē tanquā res perniciosas deuītat: maiores natu uenerat: æquales obsequio & urbanitate sibi deuīncire studet. Gymnasia uirtutis cā frequētat. Quid plura? Nil dicit: nil facit: ex quo non eluceat pulchritudo q̃dam dolet ut si cui iniuria inferat. Magnificus & liberalis in eos ē: quos nouit de se benemeritos ē. Quid si q̃d ei dicto uel facto exciderit: ut adolescētibus nondū in uirtute bñfirmatis cōtingere solet: erubescit dolet cruciat & demū quiescit: nonq̃ donec erratū uirtute & industria emēdat erit. Fortitudinē uero bellicā magnitudine rei delectatus ita amplectit: ut honestā mortē q̃d mirū in adolescente uideri debet ociosam ignauē uitā anteferat: qualē fuisse Chorbū Migdoni dē legimus: q̃ amore cassandæ incēsus in armis mori pro laudē & gloriā pulcherrimū existimauit. Non dico q̃d egerit Tydeus ob amorē Thebanō: Quid Achilles Troiano? Quid aneus iūuē bellor? Quid item innumerabiles alii qui dū offibus placere student: maxie uero illi quātā se opere amant nullū in grauissimis p̃ceiliis pro patria: pro parentibus: pro cognatis: pro amicis periculū subire recusarūt. Vnde quæso potissim habemus uirtutū oīum clarissimarū p̃conū oīum optatissimū ab amore. Quid ingenium orphēi excitauit? Euridicē. Quis nobis Catullū poetam dedit? lesbia. Quis flaccum? asterie. Quis nasōnē? coriona. Quis gallū? lycoris. Quis anacreontē lyricum poetā? batillus adolescēs. Quis Maronē dēū poetarū? galathea nymp̃ha. Quis pindarū? hearinus. PLA. Ex his mihi unus uideris esse Stellat quos Aristoteles parū idoneos ad philosophandum ostendit. Fieri enim minime potuit is recte de moribus & causis rerum diiudicet: qui perturbat

tionibus animi exagitantur. Vnde bene infinitum pythagoricis censetur: qui adole-
 scentibus eorum gymnasia doctrinae causa frequentaturis in quinquennium silentium
 indicebatur: ne prius hincere auderent quam recte agere & docte loqui didicissent. Sensus
 quidem dicis in adolescente tenero adhuc & imbecilli ob amorem & cognitionem re-
 rum excitari quod contra usum euenire cernibus: ad epulas lique: ad luxum: ad libidinem: ad
 otium: spretis legibus: spreta religio: spreta disciplina: incoppositis & diffucribus sen-
 sibus: omni impetu feruntur. Non formis rerum delectantur: ad quarum cognitionem
 intellectus noster dum perfici studet sensibus tanquam fenestris & instrumentis quibusdam
 utitur. Nil. nam in intellectu est quod non prius fuerit in sensu. Hinc sapiens quo animus pa-
 scat continuo sumit: bonum a malo separans: dulce ab amaro: utile ab inutiles. At ado-
 lescens qui non iudicio sed libidine cuncta meretur: mulierculas: illecebris & fucato
 colore captus diuinum nescio quid in eis esse falso existimans: quam amat hanc sequitur
 hanc cupit: hanc probat: in hac bona omnia esse putat: eius oculos faciem manus ince-
 sum motumque sic intuetur & admiratur: ac si inde elici summum bonum posse existimen-
 ad huius uerba ad campum non secus flectitur: ac nauigantes in freto siculo scribunt poe-
 tae si quando inscii & inconstantes syrenarum cantibus delectari de nauigatione flexissent.
 Dices fortasse hac uoluptate non adolecentes tantum: quod magis sequuntur affectus crucia-
 ri. Verum est sepes in quibus cupiditatum fomera ob senectutem extincta esse deberent:
 hoc ego non negauerim in quosdam cadere quod uel natura uiuaciores sunt: uel minus
 belle in uita uoluptatibus obistere: ut de Salomone & David legitur. Flexit ite pul-
 chritudo Helene apud Homerum senes troianos: qui sceam portam conscenderant: Pa-
 ridis & Menelai singulare certamen inspecturi: eo namque cum mulier tanti certami-
 nis praeium ascenderet elegantia formae adeo mentes sapientissimorum uiro-
 rum primo coepit: ut tantum bellum eius causa merito dicerent esse concitatum: addidere tam pru-
 dentissimi senes suorum credo cladibus admoniti & ab appetitu ad rationem reuo-
 cata mente: uerum habeat quicquid pulchra potius quam patriae nostrae perniciem sit. Non idem
 etiam contingit his quos medusa incredibili sua pulchritudine partim in saxa: partim in
 bruta conuertit. Saxei nimis: fiunt homines: & in brutorum transeunt naturam: qui mu-
 lierculas forma & illecebris capti uitam agunt intemperantem & libidinofam. Nec excita-
 tur: dicis adolecentes ad uirtutem ob amorem cum: nihil sit tam uirtutum contrarium
 quam flagitiose & intemperanter uiuere: quicquid non constanti & suo sed alieno amantem
 solent perdere arbitrio. Igitur in fabulis Iouem quoque Martem Mercurium ceterosque
 deos puellarum amore exarisse: quod ideo certe scribunt poetae ut ostendant uiros
 etiam sapientes & fortes quos uel deos uel semideos: ut Hercule Theseum Pirithou
 uocamus: perturbationibus & quidem uehementibus interdum commoueri sed eos
 uirtute & continentia detentos a tanto dedecore & turpitudine tandem redimi. Praeterea
 quid est quod tam auocet mentem astantium a ratione bene uiuendi quam amor ipse? Vnde
 certe omnes animi perturbationes oriuntur: crudelitas: ut de Medea legitur: quae Iaso-
 nem quem deprobat tutius sequeretur. Absyrtum fratrem in itinere lacerauit:
 quo patrem insequentem dolore quem de morte filii capturus erat remoraret. Eadem
 quoque ira percita quod novos amores suis praeferrere uidebat: duos filios ex Iasone sus-
 ceptos disceptos in ora patris coniecit. Quid proges stuprata sorore? Non ne pa-
 tri Theseo ob uindictam Ictum filium Epuladam apposuit? Atreus item simulata
 reconciliatione cum fratre qui eius uxorem incestasse dicebatur: Thyeste filios epu-
 landos apposuit coniurauit Clytemnestra cum Egeleo adultero in perniciem maris
 Agamemnonis

Agamemnonis: quo interempto Horestis furor in mortem cōcitatus est. Donauit scylla nisi Minoi regis cuius amore tenebatur sublato furtim crine aureo uitam imperium patris huius aut tanti facinoris meritam postea mercedē scelerata filia consecuta est. Decepit Theseus Ariadnem cui fidem cōiugii dederat: praelata Phedra: Hæc postea amore Hippolici incēsa patrem Theseum in perniciem filii cōcitauit. Cessauit a uirtute Hercules amata Iole & Deianira: cuius grā & tm̄ robur cecidit magnas clades Achillis ira Danaïs iniecit sublata Briseide: q̄ mirū immodum amabat hinc deinceps Polixene nimius amor ad interitū perduxit Demophoontis tarus reditus amāti Phillidi exitio fuit. Perit in undis Leander: dum bosphorū noctu ad amicam natitat. Remorata est Vlyxem Circe retardauit Anibalē quominus uictoria uteretur amor famellæ apulæ. Tarquius regi exitio fuit stuprata a Sexto eius filio Lucretia. Perit in uinculis Claudius decēuir qđ Virgineam Virginii filiā ob amorē in seruā summissis falsis affectatoribus uindicare sibi cōtra ius fasq̄ conatus est. Virtutem. G. Cæsaris non nibil retardarūt illecebre Cleopatre quæ postea. M. Antonium minus certe constantem omnino dedit pessum: quid memorē quæ scelera? quas cædes? quas prodiciones ob amorē cōmiserint? Claudius callicula: Nero qui cognatarū & affinium nefandos concubitus non reformidarunt. Dicis præterea adolescētes amore ad studia bonarum artium ad oēm deniq̄ uirtutem excitari? Sed per deum immortalē quonāmodo fieri potest ut qui fluctibus perturbationum oīum uexatur mentē alicui præclaro negotio applicet. A mentium enī si sunt cruciatus dolent quā alium uident sibi in amore præferri. Gaudēt si quid uel minime spei redeundi in gratiam uiderint timent puellarum leuitatem: irascuntur cum datam fidem falli uident: His affectibus fit ut non solum studia disciplinarum omittant quæ mentem quietam & omni prorsus perturbatione carentem requirunt: uerum etiam patrimonia dissipent: parentes decipiant amicos post habeāt. His autē erroribus plenæ sunt comodæ poetarū oīum. Cōqueritur in andria simode perfidia dauī de cōtumacia filii Pamphili aliā quā ipse uolebat amanti. Cruciat Thrasonē Thais in eunucho pellit in militiam durus pater cliniam amatē: qua ex re τρυφῶτα: ἀπὸ πᾶντος ἀνδρῶτα obiurgat mitio denicā fratrem quod in filios amantes nulla indulgētia utat. Elegia q̄so a poetis celebrata quid aliud sibi uult q̄ ut aliorū malo & exemplo docti adolecentes carybdim amoris deuētēt. Describit affectus heroicū Ouidius. Narrat miseras suas Propertius. Maledicit nonnunquam amicæ: & lenam crebro execrat. Iratus Tibullus: Ardet in Alexim Vergilius insanit ob amorem Archilocus moeret & lachrymatur absente phaone Sappho. Non negauerim ego istorū ingenia in dignitate rei mota dignum aliquid excudisse. Sed perinde eorum dicta accipi debent atq̄ uatum insipientium responsa quæ siquidem ad rationem bene uiuendi pertinent suscipienda sunt. Quæ uero secus caute uitanda ac si rosas e spinis deligerimus. Memini me uidisse in gymnasiis italicis adolecentes: & quidem præstantis ingenii: qui omnino ex amore perditū ocio & lasciuiā florē ætatis consumpsere earum doctrinarum omnino ignari: quorum gratia a parentibus cū magno dispēdio rei familiaris ad præceptores sunt missi. Hinc oritur desperatio sero poenitētia subeūte cum uident ingenium simul cum re se amisisse. Hinc furta: hinc rapina: hinc cædes: hinc cōtemptus deorū atq̄ hominū. Quid quod in uerbis uultu motu corporis non sanam mentē amantes præferunt? Vt de dictione Vergilius: Incipit t̄ssari mediāq̄ in uoce resistit non dormiunt noctu sursum atq̄ deors

sum cursitant: usque ad lucē uigilant: suspirant lamentantur examinant quauis minima suspitione. Non leuantur hac cura publicis spectaculis non ludis non iocis non uenatione non aucupio fastidiunt oīa risus quidē in eis sardonius ē. Videas plerūque hoīem tremere pallere oculos retorquere & oīno mēte alienari ac si morbo comitiali ageretur: querit rixas querit iurgia querit lites digladiari etiā nudus: cum armato non reculat adeo demēs & insanus est: stare pmissis nescit. Si quid iuramento ēt promissit idem postea periurio negat: neque pollicetur putes eū prestare. De rebus omnibus uicio mentis peruerse diiudicat: quod fallum est affirmat: quod uerū refellit: si quid ei prater spem acciderit non ignauiam non stoliditatem suam accusat: sed ccelū ac deos. Hostem ad tps maxime aut ubi amica ei arripit ciuilem comē faciū dum putabis: mutata uero fortuna inurbanum contumacē morosum ac petulantē dices. Videas eum interdū squallidū pallidū macellentum: ac si ab inferis rediret: adeo est a corporis cultu & ornatu uirili alienus. Interdū uero ita mūditiis studet: ut nihil nisi sexu a pstituta differat. Iter si quo coeperit imprudens facile de uita fluctit. Interloquendum interccenandum persæpe fieret cogitabundus quo nam pacto amata potiatur: hac cognitione plurimū se oblectat in hac quiescit. Neque cur in tanta animi & corporis perturbatione de eius salute queas sperare: cū neque bene admonentium consilia audire neque amicorum remedia pati uelit. Fortitudinem & modestiam non esse ullā in tam perditō adolescente quis non uidet? Cum ab improbis dominis dedecoris & turpitudinis facillime & priō congressu superetur. Hunc ego fortē in rebus bellicis credam quem sola muliercula reuinctum grauissimis catenis in triumphum ducit? Quem uerberatum tanquā nequissimum seruū expellit: reuocat pro arbitrio quonāmodo hostem armatum ferret: qui ne semellat quidem subirata uultū ferre pōt: sub galea ne: sub sago: sub aggere: sub pellibus? Militaribus labores & uigilias patietur? Qui ob tēperatē uitā effœminatissimus est factus? Illum postremo liberalem in amicos existimabo: qui neque unde suscipiendū neque cui dandū & quātū satis scit. Nisi forte liberalis is dici potest qui & lenonibus & meretricibus & pstitulis explendē libidinis causa quod habet in consulte ac temere effundit. Quid quod morbus est eo dementiæ & desperationis amantes non nunq̄ pducit ut sibi manū inician? Ut de Pyramo & Tisbe apud Ouidiū legimus de Didone apud Maronē: qui in ficta psona amantis fœminat purbationē mentis & rabie apposite & eleganter scribit. Libet hoc in loco unū pferim: nullā pestem ac concitationē amoris hoibus capitaliorē esse. Industrium siquidē inertē: & desidiosum facit: fortem imbecillem & effœminatum: magnanimum: timidum: liberalem: auarum: ut habeat pecuniam instrumentum libidinis. Modestū: & temperantē incontinentem & uoluptuosum: prudentem: insanum & stolidum: urbanum: rusticū: ciuilem & iocundum: morosum ac difficilem: uerum mendacem & fidefragū: humanum crudelem: ut de phineo legimus: qui filios proprios ob amorem harpalacis obcecauit. STELLA. Retexisti profecto uulnus amantum: neque me piget omnino tecum hac de re locutum esse: aperte enim uideo quo errorem implicitus. Verum nihil abs te actum est: nisi addideris: qua ratione mihi a tanto malo cauere possim. PLAT. Si eius rei quam amas naturam & mores inspexeris facile a tam intemperantē & libidinosa bellua animum tuum reuocabis. STE. Scio adolescentes ætatis uicio libidine maxime agitari: his si fœminarū concubitus interdiixeris in maius fortasse ac tetrius uitium prolabantur. PLA. Si erūt bene morati & si flagitiosam

si flagitiosam pediconum ac pusionum uitā inspexerint: facillime honestatem turpitudini anteponent. Hoc enim uitio nullum potest esse turpius ac perniciosius: de rogare siquidem uidentur ii qui hoc foedissimo morbo laborant: foecūditati humani generis cum uirili semine aliter utuntur: atque utendum a summo deo acceperē. Ducant uxores illi qui minus cōstanter ueneri resistunt: procreent sibi similes: hac propagatione faciant uicos: augeant ciuitates. **ST E.** Videris mihi inconstāter loqui: qui in uno reprehendis: quod in altero probas: ducere uxorem eādemque aspernari maxime mihi contraria uident. **P L A T.** Laudauī ego ante & nunc laudo amorem: unde conubium oritur. Vituperaui itemque adulterium incestum stuprū ac cetera flagitia uenera praesertim. **ST E L.** Redi quæso ad id quod institueras & quā ratione animum ab amore auocem ostendes? **P L A.** Primum consideres oportet: quanta sit dignitas uirilī: quot praeclara munera seorsum a foemina sunt data: tum ingenii tuū: tum corporis: quanta constantia: quanta prudentia: quanta diuinarum humanarumque rerum intelligentia: quantum robur in obeundis negociis: tum dormitum foris. Deinde oculum flectas: ad hoc animal imperfectum omnino imbecillitate sua contemnendum: in quo certe si quid dignitatis & pulchritudinis inest: id totum uiro eius gubernatori tanque rudis & incompōsite masse: quasi statuariae cuiusdam tribuendum est. Natura. n. (ut Aristoteli placet) formis omnibus marem tanquam rem perfectā: spreta foemina nititur efficere: ad huius uero integritatem omnes uires conseruit: huic se accommodat. in hoc se oblectat: quod amplitudinem suam ex perfectiore re expelli putat. Foemellam autē si praeter spem uel per accidens (ut philosophi dicunt) creauerit eam nobiliori euidā annectit: emendatura quoad fieri potest erratum suum. Hinc est quod hoc animal tam cupide uirum appetat ab eo accepturum quod ei natura quidem deest. Verum tanta est imbecillitas & incōstantia huius sexus: ut uirum nō omnino sapientem e sede plerumque sua facillime dimoueant: huic autem periculo non obicio ego nisi uiros probatos & cōstantes. **ST E.** Mitte quæso hoc tum philosophari & uulneri nostro iam diu detecto medere: ne continuo cruciatu peream. **P L A.** In muliere non casta nil boni est: quare licet appetenda siue eius animum: siue corpus inspicias. Fallax siquidem & mendax est: ac rerum omnium turpissimarum affectatrix: non herbis: non uenenis: non comitibus: non execrationibus parat: explendae libidinis causa: quod si demones rei suae fauere existimauerit: contempta religione & spretis diis immortalibus: eos colit: eos in uocet: illis se totam tradit. De crudelitate eiusdem & pertinacia nō est cur ambigas: cū Tygride immanior sit inuenta: ut de Medea & Agrippina legitur: quae in multorum necem ob libidinem cōspirarunt. Nullum praeterea bellum grauissimum exortum est: quod ex hoc malorum omnium fomento non sit cōcitatum: ut Helenae ionis Europae historia indicat: quot exedes: quot incendia: quot rapinae: quot stupra: in tam grauissimis bellis sine commissa excidium illi perfacile indicat. Nulla est in hoc sexu cōstantia. nulla fides: in rebus autem turpibus malicia & pertinacia uirum plusquam dici potest semper enim cogitat quomodo hunc expilet: illum circumueniat. Maritum si quae habet illi omnia de se bona pollicetur: illi blanditur: illum uerbis deum esse ostendit. Moecho deinde oculis uultu manibus execratione: uel signo aliquo concubitus suos pollicetur. Est praeterea tanta audacia & calliditas: ut in crimine deprehensa: summa cum pertinacia se recte fecisse audeat approbari:

polliceri aliqd & pollicitum negare apud eam pro ludo habetur: adeo est fallendi cupida. Non dico quos gemitus: quas lachrymas: quæ suspiria simulet decipiendi amanti uel mariti gratia. Si quid ei quod non placeat fuerit imperatum. Quale il lud & quomodo sit agendū simulata ignoratiōe nescire se ostendit. Facillime uero ad omnes affectus mouetur: nec secus mobilis ac frondes sunt flantibus uentis. Inuida est auara aut amphiarei thbeani uatis calamitas ostēdit: quē uiso argiæ cœsto quærentibus p̄didit. Non si posset maritū uel amicū ex quouis grādi periculo uno quadrante redimeret: nulla pietate: nulla gratia: nulla misericordia: nulla religiōe ad officiū mouetur: non credit deos esse nō sanctos: spectatum (ut inquit Naso) uadunt spectentur ut ipse. In incestu dii immortales quā pōpam: quos saltus ostēdit ut canis rabida: ut tygris excandescit. Si quis ei ob iter structuram pallioli uel rugam Paulo indecentius mutatur. Quanto studio faciem quærat speculorūbus medicamentis eandem lineat: qua arte crine flectat: qua diligētia linus cycladis & rugas cōponat: norunt ancillæ cosmetæ quas uerberat: quas cruciat: si qua ruga paulo in comptius ab humero defluxit. In his nugis diem consumunt perire dolore & inuidia si qua uiderint ornatiōe se in publicum prodisse. Hinc est quod aduersæ cubant marito: hinc suppellectilia omnia resupināt. Hinc seruos eiciūt domos: hinc ancillas usq; ad necē uerberant: nec tantæ iræ modus ullus inest: donec maritum uel amantē impulerit diuēdito etiam patrimonii: sericas uestes & purpureas: zaphiros: smaragdos: chrysolites: margaritas: & quicquid gēmarū in precio est sibi emere. Vult gregem seruorū: uult ancillas ex scythia usq; ad ethiopia emptas q̄ exq̄ sitis delectetur epulis neq; terrestribus solum sed maritimis non attinet dicere: cū tota uoluptatibus sit dedita. Vult ædulos lactentes: adhuc gallinam: alilem: petardicem: ficedulas: anates: quæ quedulas elixas: turdum: turturē: sartum: leporem: altilia ex farina inuoluta: echinos: ostrea: peloridas. Ex herbis asparagos: bulbos: erucas: & quicquid libidinem mouet. Vina non nisi præciōsa bibit: quibus adeo se ingurgitat: ut mariti sinum p̄ sepe urina & nausea repleat. Fastidit mēsam non magno apparatu positam. Vult myrrina pocula: uult cristallina: uult pateras argento & auro cœlatas. Hæc autem oīa quando placet: uel sub hasta uendit: uel in pinguis ponit: post habita cura rei familiaris. Balnea: porticus: theatra: ludos: choreas frequentat. His in locis quanta petulantia & procacitate utatur indicāt: rixæ inter amantes ortæ: cum non unū sed plures meretricis illecebris ad amorem sui pellexerat. Lenas habent quæ ualidos & mēbrosos mœcos magnis p̄miis conquirant. Adeunt templa rem diuinā audire ut ipsæ simulāt: sed uel desidiosum monachū: uel fratrem simulatorem ac dissimulatorem: uel præbyterum intemperantem ad libidinē: oculis: lingua: labris: prouocat. His se totam tradit: ab his utpote libidinosis & intēperantibus eius libido aliqua ex parte lenitur. Labra dices eas & supplicies q̄dem mouere. Quid aliud quælo deū rogantiq̄ ut libidini satisfiat suæ? Non p̄ salute mariti: uel filii: uel cognati: uel affinis uota suscipiunt: sed aut pro reditu mœchi si abest: aut pro ualitudine lenonis si ægrotat. Si peregrinatio cū marito subeūda est: ualitudinē simulant: & langorē animi p̄ferūt. Si cū adultero nullū laborēt nullā peregrinationē tū terrestrem tū maritimā recusant. Est insup opere p̄ciū cognoscere quos amatores sibi deligāt tā libidinosē bestia. Hæc. n. ut luscum aut lippum amat. Illa aut claudum aut uaricosum: alia aut strūmosum: aut gibbosum. Nec expectāt semper ut eas adulter adeat: sed ipse furiis libidinum incensæ tanquam rabidæ canes

dæ canes noctu ac die amatores inuisunt: domum reuerſæ: ſi aut marito aut cognatis reddenda fuerit abſentiæ ratio cauſant officiũ gratia ſe uel ad cognatum ægrotatē uiſendi ac conſolandi hominis cauſa exiſſe: aut uicinā puerperam de mōre ſuſſe. Deprehēſe in aliquo crimine & uerberibus caſa cōtinuo ſiūt peiores: adeo ſunt ad delinquendū pronæ: quid agant ipſe inter ſeſe ex ſatyro cognoſce. Qui & equitare inuicem & lambere ſe oſtendit: præſertim cum uel caloneſ: uel lyxas: uel polyntores domi non habuerint. Non dico quibus cōuitiis maritos abſentes laceſcent: maxime uero ſi uel ob modēſtiam uel imbecillitatem naturæ in uenerem fuerint tardiores. Nolunt ullo modo hoc cibo defraudari ſcæuiſſime uiperæ: quicquid cogitant: quicquid ſomniant: quicquid agunt: id totum ad rem uenerēam ſpectat. De continentia: de modēſtia: de pudicitia nullum uerbum. Illas ſcēlices ac fortunatas eſſe prædicant: quibus mariti uel adulteri intēperantes ac libidinōſi contingere: quod crebro cum eis congregiantur. Quæ conuiuiā dīi ſmortales? Quæ epulas? Quæ exquisitas celebrant inter ſeſe? Vel cum amico maritiſ abſentibus: quos certe uerbis lacerant: quos ignominia notant: dicit hæc ſuū ut ignauum & nullius præciĩ hominem tota nocte ſtertere: illa ſuum nimis ſapere: quod lunam: quod eclypſes: quod motum aſtrorum etiā in re uenerēa obſeruet. Alia ſuum non pluſ mentulæ habere q̄ tenellum impuberem. Quos audiunt ob magnitudinem uirilis membri cum priapo certare: eos magnis præciis conducunt: hiſ beryllos: hiſ phialas: hiſ deniq; quicquid præcioſi habent condonāt: filiorum & maritiſ immemores. Sunt etiā quæ in tanta rabie nimio uiri ſui amore detineri ſe optime fingant: nam & blandis uerbis & composito uultu uenientem reſalutant: & ſi quando ob mœcūm abſentem ſuſpirant: id eis nimio ſuorum deſiderio accidere oſtendunt. Pendet fallax & blanda circa maritiſ oſcula quem in cruce ſi fieri poſſet deoſculari uellet. Illius uitā ſibi cariorem eſſe ſua iureiurando affirmat: quā certenon redimeret anima catella ſi poſſet. Ad hæc animi uitia quam incompoſiti ſint corporiſ: q̄ putridiſ: q̄ ſcetidieq; cadauero ſi attende. Et ſi enim natura ſint eorum corpora noſtris corruptiōi magis ſubiectamē adeo libidinōſe & intemperanter uiuunt ut cadauere ſint ſcetidiores: cū & dentes nimio faciei medicamine marcidos habeant: lippientes oculos: ſracescentem cutem: ſtilantem ſanie naſum: pendulas & libidinōſas aures: deſtuentes capillos: limoſa labra: uenenōſas gengiuas: linguam fellatricem: irrumatum guttur: anhelitum odore corrupti in ouo pulli terriorem: uulnā omni ſentina: omni latrinæ: omni deniq; cloaca putridiorem barathrum dices apertum & auerni clauſtra relaxata: ubi mephitiū illam pernicioſam & peſtilentem exhalat. Hanc cum rabie mixtam & extinguat: immo ut aliqua ex parte leniat nullam cataſtā: nullum proſtitutum: nullum lupanar relinquit intactū: ut de iulia & Agrippina libidinōſiſſimis ſcēminis in hiſtoria legitur: neq; uirili concubitu contentæ qualiſ minus extinguitur: tū incendiū clunem: brutis etiā & aſello & tauro ſubmittunt quod ſalaciſſime paſſipheſ probatur exemplo: quæ non contenta Minoe rege clariffimoſ ſuſcepta uacua forma taurū cuius amore æſtuabat in coitu decepit. Huius tantūmodo ſexus: quanta ſit rabies ex mēſtruo ſanguine a genitalibus per crura labente deprehendi: poſtquo muſta accēſcūt: plantæ moriunt: fructus ſimaturi decidunt: ſpeculorū diluciditas tollitur: ferri acies hebetantur: heboriſ nitor inſulcatur: ær inſicitur: apū aluci necantur: canes in rabiem uertuntur: pueri ſcēſciantur: hoc animal tam pernicioſum: tam ſcōdū: tam deteſtabile amabis Stella. Et non teipſum ratione & conſo

filio a tam calida & immani lupa uendicabis? S T E. Dii uestram fidem nunquam ego putassem tot uitia in hunc sexum cadere posse. De terruisti mi Platyna ne mentiar ab amore. Sed mihi credo accidit ut morbo aliquo graui laborantibus solet: qui non statim quantum accepta medicina profuerit: sed aliquod post dies decedente ualitudine & aecedentibus paulatim uiribus sentiunt. Cogitabo ego saepe mecum quo in discrimine uerser: & paulatim animum meum ab hac inani solitudine ad meliora studia traducam. P L A. Hoc si feceris non existimabo haec mea uerba oino mihi edixisse: si uero secus cum ut Cato censebat reddenda mihi temporis ratio sit: cruciabor miser hoc temporis frustra insumpsisse. S T E. Dabo operam ne te artificem ut arbitror non ignauum tui operis & industria peniteat. P L A. Hoc ut facias & meus erga te amor & res tua tibi persuadet. Sed est ne hic patronus noster quem ab urbe redeuntem uideo. S T E. Is est pfecto oportune hanc nostram confabulationem transegimus: praecedam ego ne mei absentis requiram opera. Mihi ignosces si non eo te reduco unde deduxi. P L A. Facit mihi satis uoluntas erga me tua. Reducet me hoc baculum quo pedem alterum intumescens a labore interdum subleuo. Sed unum te rogo ut rusticos portarum custodes admoneas: ne si tardus rediero clauis portis me ab ingressu castelli prohibeant. S T E. Faciam hoc & quidem sedulo.

¶ Prohemium Platynae de uera nobilitate ad amplissimum uirum Ioannem Vrsinum Archiepiscopum tranensem.

Mirari ego persaepe mecum soleo Amplissime pater: quid est quod ita genus humanum erroribus ducatur: ut de rebus fere omnibus falso diiudicet. Diuitias alii summum bonum: potentiam alii honores quidam existimant. Sed quoniam pacto bona illa dici possunt: quae nusquam consistunt: transferunturque ex libidine fortunae ac hominum arbitrio Nunc hodie alterum crassum ob magnitudinem facultatum uidimus: uel crecesum potius. Cras eundem alterum codrum & Diogenem dices. Magna fuit persei regis Macedonum potentia: sed quis eo miserior: tum est habitus cum a Paulo aemilio in triumphum duceretur. Summo in pretio & honore. C. Marius: & G. Pompeius apud Romanos & gentes omnis tum fueres cum per magnitudinem rerum gestarum merito triumphabant. Verum ubi fortuna res dominam immutata est: nihil mario miserius: dum minturnarum caeno oblitus e tetro carcere: ubi ad poenam seruabatur in Africam paruo nauigio confugit. Quam turpe spectaculum & horrendum fuerit: uidere magnum Pompeium cuius nutu totus fere orbis terrarum ad arma commovebatur eunuchorum & seruatorum manibus trucidari: post acceptam bello pharsalico cladem. Dicere illud Virgilianum eum licuit. Iacet ingens in litore truncus Auulsumque humeris capiet & sine nomine corpus. Quorsum haec dices: ut res illigat omnes illud esse summum bonum: quod semper eodem modo sese habet: quodque fortunae procellis impelli huc & illuc non potest. Hoc certe in sola uirtute tanquam Inmunitissima arce repositum est: quae quidem ut leoni cleanti chrysis pro placet beatos nos facere potest. Esse. n. miser ille nusquam potest qui uirtute munitus sit: cum scutum habeat in omnes cupiditates: unde infinita mala nascuntur. Est autem uirtus animi quidam institutio ita constans & conueniens: ut laudabiles eos effurat: qui rectam diuinam amplexi fuerint. haec nimis illa uirtus est: quam tanti fecit critolaus: ut cum in altera laece collocaretur a bona in altera corporis & externa tantum praepedire in illa boni laece putaret: ut terram & maria pondus secum deprimat. Ipsius autem uirtutis habitus comparari certe sine sapientia

sapientia nō possunt: quæ nos a libidinū impetū a uano terrore a fortunæ iniuriis non modo liberat: uerū ēt oēs uias docet: quæ ad beatitudinē ducunt. Ad illam inquam beatitudinē quæ in gorgia laudatur a Socrate: nam cum interrogaretur Archelaū perdiē filium qui tum fortunatissimus putabatur: beatū ne existimaret: haud scio inquit: cum hōte enim nūquam locutus sum. Instabat idem ut ab eo sciret quid de rege psarum arbitraretur: tum ille: quonam pacto id scire possum: cum ignorem ac doctus sit q̄ bonus quod ex ipsa actione comprehenditur: ad quā certe si bene instituti sumus natura impellimur. Nam ut ad cursum equus: ad arandū bos: ad indagandas feras canis natus est: sic homo: ut Aristoteli placet: intelligendi & agēdi cupidus humanam naturam adminiculo uirtutis cum diuina commutare nititur. Vt igitur particulam aliquam diuinitatis aliquando attingamus uirtuti nobis danda opera est: enitendumq̄ ut bonis corporis ad utilitatem cōmunem bonis fortunæ si adsunt ad liberalitatem & magnificentiā ita utamur ut hæc adminicula quædam esse ad fœlicitatem ciuilem arbitremur: quæ ex uirtute omnino nascitur. Vnde ueram nobilitatem duci philosophi omnes existimant. Nullam esse differentiam inter baiulum & alcibiadē summo loco natū: merito dixit Socrates si uirtus abesset. Hanc itaq̄ post habitis cupiditatibus omnibus amplectamur: hanc ut uitæ humanæ ducē optimam sequamur: ut in tanta hominum multitudine uerī nobiles ingenui ac generosi haberi possimus. Philosophari tecū hactenus Vrsine & uides mihi libuit: non q̄ te his præceptis indigere existimem: quippe qui ob doctrinam & cognitionem rerū humanarū docere ipse alios & monere merito possis: sed ut tua auctoritate eos ad uirtutē incitarem: impellerem: q̄ qui ex nobilitate laudē querunt. Non enim parum ad legendum incitantur: qui uident de nobilitate ad uirum illustrem scriptum esse. Tum sic mecum exorsus es in Varronē tuo dum simul in illa conualle essemus: quam rapidus anio interfecat.

¶ Dialogus Platynæ de uera nobilitate ad amplissimum Vrsinum archiepiscopum trānensem.

VR SINVS

Vid circūspicis quæso Platyna? Quid ē qđ ita cœlū hōc nrm miraris? PLA. M. Varronē diuinū illū uirū certe admiror & laudorq̄ sibi hūc locū quo æstate secederet ad habundū nō sine cā delegit. Quid hoc aniene æstate frigidū est? Quid his collibus quos nō sine uoluptate ispicimus salubrius? Quid hac tua uilla uel aræ potius decētius & ad incolēdū cōmodius? Quæ superiori æstate ita pcomode & splēdide pōtificē. xx. tū cū toto Cardinaliū senatu: magnatq̄ aulicorū multitudinē suscepisti: ut ad liberalitatē tuā & splēdorē nil addi potuerit. Omitto qđ ædes has tuas egregiæ cameratas & distinctas: ita pictura laq̄aribus aureis pipetasmatis auleis exornasti: ut oībus admirationē inieceris. VR SI. Sequutus hac ire Aristotelis p̄hi auctoritatē: parauī ædes diuitiis nris cōgruētēs. Sed dic qđ forcur Varronis potiusq̄ uari uicū hūc fuisse cēseas? Nā. M. Cicero ne te ste Varro ipse uillā i cassinate habuit. PLA. Varrū q̄ntiliū egregiū bello ducē foris potiusq̄ domi uitā duxisse cōstat: belloq̄ germanico cū tribus legiōibus legatis oībus & auxiliis cōibus cæsum q̄ clade pcepta ferūt Augustū Cæsare cōcusso in partibus capite stupius exclamasse. Varre q̄ntili redde legiones. Excubias quoq̄ in

urbem induxitne quis tumultus ob acceptam cladem excitaretur. Cum Virgilio tñ quo cum mira beniuolentia cōiunctus erat Syronē sectæ epicuræ philosophū audiuitne bellicis rebus hominem tantūmodo uacasse existimes. Sed illa ætas (ut nosti) utrūq; laudis genus complexa est. De Varrone tamē nil aliud legisse me meministi. Quod autem dicis Varronem in cassinate uillā habuisse nequaquā tollit eundem quoq; in hac uia ualeria quæ ad marlos ducit uillam ædificasse: cū tantæ fuerint Romanorū opes: ut diuersis in locis & in elemento alieno uillas & ædes struerent sint ausi: ut de Cicerone potissimum & Lucullo legitur: qui uillas in thusculanos phormiis puteolis eodem tempore habuere. Vnde illud argutum responsum a Lucullo in Pōpeium prodiit hominem accusantem: quod uillam in thusculano mirisumptu ædificasset: uillam inquā ob uentos & frigiditatem æstate tantūmodo commodam non etiam hyeme. Tum Lucullus imitatus se aues quasdam respōdit ut hī rūdines: gruessciconias: quæ pro anni tpe loca de industria mutant. VR SI. Sit ita sane ut dicis. Nil tamē habemus quo Varronis magis q̃ Vari hanc uillam esse existimemus. PLA. Est quidem ut dicis: sed Varronis diuini hominis auctoritate moti eius hunc uicū esse existimemus. Hinc est ille Varro quem omnium facile acutissimum & sine ulla controuersia doctissimum Aurelius Augustinus appellat: q̃q; tam multa legit ut aliquid ei scribere uacasse mirum sit: tam multa scripsit q̃ multa quēq; legere potuisse credamus: ne Lactantii laus illa de homine uana esse credat. Neminem enim hoc uno unquam doctiorem nec apud græcos quidem fuisse affirmat. Quare merito uiuenti statua posita est in bibliotheca illa quæ prima de manubiis Romæ publicata est: ab Asinio pollione Augusti Cæsaris imperio. VR SI. Facile patior hanc illius fuisse uillā quandoquidem talis fuit qualē optare mortales uix possunt. PLA. Quātū uero laudis huic tribuat. M. Tullius in philosophia sua: audi quæso. Sunt inquam ista Varro: nam nos in nostra urbe peregrinantes: errantesq; tanquā hospites tui libri quasi domum deduxerunt: ut possemus aliquando qui & ubi essemus agnoscere. Tu ætatem patriæ: tu descripiōes temporum: tu sacrorum iura: tu sacerdotum: tu domesticam: tu bellicam disciplinam: tu sedem locorum regionum: tu omnium diuinarum humanarūq; rerum nomina genera officia causas aperuisti. Plurimum quidem poetis nostris: omninoq; latinis & litteris luminis & uerbis attulisti: atq; ipse uariū & elegans omni fere numero poema fecisti: philosophiamq; multis locis inchoasti ad implendum satis: ad docendum par. Idem quoq; Cicero dum cassinatem hominis sanctissimi atq; integerrimi prophænatum a Marco antonio cōmemorat: ita cum laudatur maiore præconio laudare nemo possit: Quam multos inquit dies in ea uilla ab hora tertia bibebat: ludebat: uisumebatur. O tecta ipsa misera quam dispari domino: quāquā quomodo iste dominus. Sed tñ quam a dispari tenebantur. Studiorum. n. suorum. M. Varro uoluit illud esse non libidinum diuersoriū: quæ in illa uilla ante dicebant: quæ cogitabantur: quæ litteris mandabatur: iura populi Ro. monumenta maiorū: omnis sapientiæ ratio: omnisq; doctrina. VR SI. Quid causæ fuit: cur. M. Antonius in Varronis fortunis tā opere scauiret. PLA. Fecere id studia parum bello enim piratice cum Pompeio egregiæ militauit: bello item ciuili eūdem secutus est ducem: unde infortunas hominis debacchatus est. M. Antonius: aduersante etiam Cæsare & sapius eum admonentem uni Varroni propter uirtutem parceret. Verū cum postremo ur bonus ciuis & reipub. amantissimus trium uiratum improbare: proscriptio-

ne notatus

ne notatus in M. Caleni amici optimi uillā confugiens ad pœnas pſepe a M. Antonio quaſitus eſt. V R S I. Doleo ego uehemēter. M. Varronis calamitatē. Sed qñ ita accidit illam Varronis uillam in caſſinate quā hanc quæ nūc noſtra eſt malo in quinauerit. M. Antonius: breorum uocibus: ſcortis undiq; accitis: pueris meritoriiſ & quouis genere flagitiis. Non deerant ſua mōſtra (ut uideo) illis tpiſ. Neq; hois nobilitas generis a facinoribus retrahebat. P L A. Immo uero neſcio quo fato pleriq; iſtorum quos nobiles uulguſ appellat in omnē turpitudinem prolapſi ſunt. Quem. n. ſcæuiria anteponis ſcyllæ ex gēte cornelia: quē libidine. P. Clodio ex gēte claudia: quem ſeditione & libidine dominādī Catilline ex gente ſergia: ſuere & alia monſtra: quæ maioribus ſiſ talē iſmiſſere notam: ut non inde nobilitatē deduxiſſe: ſed eo potius trāſtulſiſſe turpitudinē uideant. V R S I. Nō eſt igitur ut uideo illa uera habilitas quam Ariſtoteles in libro de repu. probat. Dicit enim eoſdem ſibi uideri nobiles: quorū maiores uirtute & diuitiis aliqñ floruerunt. P L A T. Non eſt certe. Nam uera nobilitas non aliūde quam ex ipla uirtute oriatur: ne partem aliā quā in opibus & facultatibus colloceſ. V R S I. Cupetē ex te audire unde uera nobilitas oriatur ſi uacat: & placet. Locus. n. iſte te admonet: & ad dicendum inuitat. Nihil hic ſtrepitus nihil tumuluſ. Suſurrus iſte præter labentis anientis alni folia uēti circumacta: hoc ut faciaſ te inuitant: ſi æſtu præmeriſ: pulchre in herba recūbeſ ac pedes recenti unda cōtinuo refrigerabiſ. P L A. Q uod uelle te uideo mihi facere neceſſe eſt & quidem breuiter: ſi conſequi potuero. Nam pluribus uerbiſ id agere neceſſe nō eſt: præſertim hoc anni tempore: quo æſtu ac ſiti cōtinuo præmimur: ſed priuſq; dicere incipiā ex te audire cupio quid de nobilitate ab aliis acceperis: & ne oratione continua hoc tibi faciendū exiſtimeſ: ego te ubi opus erit interpellabo quod tibi quoq; cum ego contra exordia ſacere ſi uoleſ libebit. V R S I. Placet hoc quidem ne quicquam intactum prætermittamus q; etiā dyalogi ratio expetitur. Putaui ego ſemper illam eſſe ueram nobilitatem quā quic ex illuſtri maiorum ſuorum origine traxiſſet: quaſi hæreditarium munuſ ab illis accipienſ. Ab illis inquit qui ſummoſ honoreſ maximorūq; magiſtratuſ i ſuiſ ciuitatibuſ diſciplina moribuſ uirtute adepti fuerāt. Multum enim generatio ad nobilitatem facit: quod etiam in quibuſdam animalibuſ cernimus utpote in equiſ: canibuſ: bobuſ. Hæc enim bruta empturiſ regis nobilitatem priuſ ſciſcitantur & inſpicimus: quanquam in homine longe alia rō inſit. Nam præter ingenia quæ pene eadē ex parētibuſ ducimus ex educatione & domeſtica cōſuetudine ex dictiſ factiſue ad gloriā capelcēdam uehemēter incitamur: qđ ē maximū nobilitatiſ ſpecimē. Quid. n. præter gloriā parētū & geniū quendam domeſticū: Camilloſ: Fabioſ: Aemilioſ: Catoneſ: Scipioneſ ad bene de rep. merendū excitauit: collocari maioꝝ ſtatuas in foro p templiſ ueterēſ illi Romani uoluere tituliſ reꝝ geſtarum in baſi poſitiſ: quibuſ uiliſ & plectiſ emulatione gloriæ excitata iuuentuſ nullum laborē nullum piculum p ſalute & dignitate patriæ reculaſſent. Mouent qdem hoieſ ſimulachra (ut uideſ) mouent triūphi & monumenta maioꝝ: ſed nihil eſt qđ æque excitet dormienteſ etiā: q̄ gloriæ cupiſ ditas quæ a maioribuſ non ſine cā tranſfert in poſteroſ. Videſ proſectō multiſ eſſe exēpliſ parēteſ bene inſtitutoſ nil aliud cogitare & moliri q̄ ut ſilioſ ſui ſimileſ patriæ relinquant: quorum opera cum domi tum ſoriſ parēſ illa communis pro arbitrio ſuo utatur. Quam uoluptatem percipere credimus. eoſ qui uita exceſſereſi q̄ ſenſuſ ſuper eſt ex librorum rebuſ fortiter ac cōſtanter geſtiſ. Magnā certe cum cet

nant in filiis non paruum sui partem relictam esse: hinc ille in filios parenti amor
illa nutriendi cura: ille ardor concitandi eos ad laudem capescendam: ut ipsi quoque
tantæ gloriæ participes sint. Victuros, n. se diu in filiorum & nepotem uita arbitran-
si eos bene institutos & rebus a se præclare gestis in præcio reliquerit. Expetebat hoc
a filio. M. Cato: hoc Cicero: ad hos, n. iure hæreditario magnam partem gloriæ suæ
peruenturam dicebant: ut eos a libidinibus ad quas adolecētes natura & ætatis in-
itio ferunt ad uirtutem reuocarent: cōmemoratiōe laudum suarum. Ex genere igitur
nobilitas duci uidetur: nam cum maiorum nostrorum ægregia facta cōmemorauer-
imus, nil nobis merito negari posse arbitramur. Suffragata, n. multis apud Romanos
nos in petitione magistratuum nobilitas est. Cū illud diceretur. Date hoc parenti date
generi bene de re publica merito. Non, n. alios nobiles uulgo appellat: quos præclari
parentes genuere. Senatorii siquidem ordinis eos Romani appellabant: qui ex sena-
toribus nati erunt. Præterea uero ne uulgum me sequi tantummodo existimes: & ii qui
litterarum studiosi sunt uere nobiles generosos appellant: quod in his sit nobilitatis
copia. Hoc etiam nomine in dialogis suis per sepe utitur Plato: dū amicos ad lau-
dem cohortatur. O generose inquit: sic est agendum ex genere nobilitatem animi ex-
citans. Verum ne hæc nobilitas mæca uideatur: quidam adiciunt facultates & opes
quibus & domesticus splendor conseruatur: & amici quorum frequentia nobilitas
indiget & gratia retinetur. Hinc cliētes quasi patronum colentes appellauere anti-
qui. Hinc illa matutina salutatio: patroni in clientes sportula uel congiario benefi-
centia: quæ certe uti non possunt: qui fortunæ bonis carēt. Magna, n. nobilitatis pars
beneficentia est: qua in alios uti nequaquam potest: qui non habet unde domesticis sa-
tisfaciat. Eum igitur quem liberale uolumus fortunæ bonis abundare oportet: impos-
sibile namque est (ut Aristoteli placet) præclarum aliquid ab eo fieri cui defunt faculta-
tes. Totus, n. nobilitatis splendor solo paupertatis nomine plerumque inficitur: quum
sæpenumero in eos liberalis esse non possit: quorum frequentia in dignitate retine-
tur. Verum est certe quod Satyrus dicit. Haud facile emergunt quorum uirtutibus ob-
staculis angusta domus: sed Romæ durior illis conatus. Quot enim doctissimi uiri ob
inopiam rerum sprete & abiecte uitam misere traduxere: ut de Plauto & lactatio le-
gimus quorum alter Hieronymo teste ita pauper fuit: ut necessariis plerumque indi-
geret rebus: uedum delitiis: alter uero ob difficultatē annonæ & inopiā rei familiā-
ris, ubi a studio uacabat quod tēporis superaret: molas trusatiles in pristino cibi gra-
tia ducebat. Facultates itaque expetendæ sunt ad splendorem nobilitatis ne a rebus ge-
rendis inopia rebus omnium retrahamur. Potuisset ne populus romanus orbem terrarum
suo adicere imperio nisi pecunias belli neruos habuisset? contionabundus in Phi-
lippum Demosthenes: pecuniis inquit ad tantam rem conficiendam opus est. Non
habuissimus certe tot præclaros uiros in familia nostra: si maiores nostri hæc facul-
tatē cōtēplissent. Potuisset ne exercitus suos contra hostem alere Paulus uersinus. Po-
tuisset Petrus iam paulus? Dum uel pro patria dimicant: uel aliorum ditione merce-
de conducti constanter tutati sunt. Fugauit ex urbe nostra Ladislaum regem Pan-
lus. Fugauit Nicolaum picēinum ad aglare. Petrus iam paulus florentinorum at-
spiciis militas. At uero Iordanus Ursinus ecclesiastici exercitus dux inclitus: pulso
uici præfecto eius ditionem pontifici subiecit. Franciscus item e gente Ursina miles
egregius senensium ditionem constanti animo tutatus est. Non est habitus hoc in-
ferior. Franciscus ursinus urbis præfectus: qui pulsis in foro iulii Vngaris re Vene-
tam bello

tam bello pene oppressam restituit. Militauit Alphōsi regis auspitiis & opibus ad-
 iutus Vrsus Vrsinus tāq̃ cū laude ut addubitatū plerūq̃ sit manu ne plus & ani-
 mi magnitudine q̃ cōsilio ualeret. Demū uero Raymūdus Baucio e gēte nostra do-
 mito & interfecto tyrāno quodā regnū Cypri reginæ iā pridē pulle restituit: Tarē-
 tinusq̃ princeps ob res in bello ægregie gestas creari meruit a nudo certe duce &
 inermi fieri nil ægregiū pōt. Proinde hæc nobilitatis adminicula ut contēnam ad-
 duci nullo modo possum. Quid rogo? continuit Paulū pōtificē quo minus nobis
 Vrsinis qbus inimicus ac prope hostis fuit bellum inferret? nostrę profecto opes.
 Quibus suffulti fratres mei hominē minis tantūmodo coegere æquas pacis condi-
 tiones non aspernari sumus: ut uides in p̃cio ob uetustatē familiæ: facultatesq̃ par-
 tim a maioribus nostris relictas: partim uiro nostra industria & armis partas. Ab
 hac aut opinione nequaq̃ dissentire diuinus ille Plato quē Cicerō Homerū philo-
 sophorū merito appellat. Nam cum uerā nobilitatē quadrifariā diuisisset: primam
 illorū esse ait qui bonis iustis clarisq̃ parentibus sunt orti secundā eorū quorū parē-
 tes principes extiterunt: tertiā cum maiores nostri fama ac rebus bello gestis in pre-
 cio fuere: quartam eorū qui præclara aliqua doctrina excellunt. in hac diuisione nil
 certe est qd̃ nos a nobilitate secludat. Nam si principū huius nostræ ciuitatis uitā
 & mores inspicimus: si dignitatē familiæ si gloriā si ingeniū: fatebere certe nos iter
 nobiles censendos esse: meq̃ nos reiciēs quod opes præstare aditū ad uerā nobilita-
 tem dixerim. Vnde. n. magnificus unde liberalis & beneficus ille nobilis quē uolu-
 mus in quēpiam esse pōt? Si ei facultates desunt? Nam cū magnifici proprium sit:
 ædes ægregias tēpla porticus oppida struere: cūq̃ itē liberalitas circa dādas pecu-
 nias uerset quomodo id ab eo fiet quē liberalē appellamus: si nil habuerit qd̃ do-
 net? Sicq̃ ei potius aliorū benignitas expetenda fuerit? Meo itaq̃ iudicio eos nobi-
 les appellādos censeo: quos & genus antiquū & diuitiæ bene parte a maioribusq̃
 relictæ cōmendant. Hæc est snia nostra nili qd̃ ad hæc dixeris. PLA. Anteq̃ dicere
 incipiā qd̃ hac de re sentiam mutemus locū si placet. Pellit hinc nos sol ut uides ad
 uesperam iam inclinans. In illo anienis flexu optime manebimus: unde uides um-
 bram sub specu elici. Traiciendus est amnis: qd̃ fieri hoc anni tpe uado percōmo-
 de pōt. VR. SI. Traiciamus me sequere q̃ uadū noui. Sed heus tu frigidus es anio
 æstate ēt seruida. PLA. Ita est certe ut dicis. Retinere in flumine pedes ob frigidita-
 tem uix possum. Hanc ob rem existimo anienis ueteris aquam potuit minus salu-
 tarem fuisse pp̃ frigiditatē & q̃a semper adeo rapax ē: ut aliquis secū ex ripis trahit
 quo ēt sereno cœlo turbetur. Frigiditatē autem contrahi arbitror ex montibus ut
 uides cœlo uicinis & niuis & niuibus semp̃ operis. Influunt etiā hinc dextra hīc
 sinistra sub lacum proficiscentibus continui fontes quorum aquā degustari ob fri-
 giditatem uix potest: quo enim penetrioribus ex locis & magis laxolis aqua egredi-
 tur eo frigidior est æstate: præcipue qua frigidum & humidum propter contrarias
 qualitates ad tartara ut dī confugit. VR. SI. ad quem igitur usum has aquas in ur-
 bem ueteres introduxere tanta cum impensa? PLA. Ut esset unde irrigationi hor-
 torum balneis fullonibus reliquisq̃ foedis ministeriis satisfaceret. Cōcipiebatur au-
 tem supra tibur extra portam carranam uiginti millia passuū. Verum posteri mu-
 tata sententia: ut aquam clariorem haberent omisso flumine ex sublacensi neronis
 uilla meliorem duxere. Huius autem aqueductus caput pridie magna cū uolupta-
 te inspexi: dum uidendæ antiquitatis studiosus Marfos & pelignos inuiso. VR. SI.

D

Ad specum iam uenimus: sed dic quæso ubi cōfederis & crura & pedes siccaueris: unde duci existimes illos aquæductus: q̄ mille passibus supra Tybur apparēt: partim arcuato opere partim effosso monte. PLA. Nimis uetustatem amas: ut uideo. VR SI. Immo uero nihil est quod æque mireri & laudibus extollam. PLA. Recte sane: Romanus es: tuos magisq̄ alienos amas: non sine causa: cum urbi Romæ par nihil unq̄ fuerit & nihil secundum. Ad formas illas redeo quarum amplitudinē uetustas nondum exedit. Altera autē duci aquam Martiam ad urbem ualeria uia existimo: altera uero claudiam sumptā ex fontibus duobus amplissimis: eadem uia scaturientibus in sublacensi. Sed quæ fuerit martia & quæ claudia haud satis constat consumptis præsertim inscriptionibus euersisq̄ tantarū rerum monumentis. Inspeci ego nuper ex sublacensi rediens amoenis dextra ac sinistra qua duci aquas uidebam & nil quo certior hac de re fierem uidi. Ex hac autem diligentia hoc consecutus sum: ut repente in summā mœrorem inciderim cum passim cernerem ægregia illa opera disiecta & neglecta iacere. VR SI. Vnde quæso Martiā & Claudiā aquā appellas. PLA. Ab his q̄ aquas duxere publico ac priuato sumptu ut appiam & Iuliam dicimus: uiarum quoq̄ stratarum eadem ratio est: quibus ex rebus plæreque familiaria magnum consecuta sunt nomen. VR SI. Tādem uero ut uideo paulatim fauerere nobilitatē ex uetustate generis & magnis facultatibus oriri. PLA. Nobilem igit̄ hac rōne. G. Galliculam dices qui puteolanū sinum ponte iunxit. Nobile claudium qui fucinum magna impensa emisit: qui portum Romanum extruxit. Nobilem Neronem: qui dum auream domum dum thermas & theatra dum portū Antiatum extruit: populi Romæ, uires contriuit. Nobile item Herodem qui Romæ norum hæc in re magnificentiam imitatus portus urbes theatra aqueductus in Syria miro sumptu excitauit. Sed his monstris quæ fera unq̄ immanior fuit. Nil. n. in se habuere quare homines non dico nobiles dicerentur. VR SI. Contrahe pedes si placet: & dic tandē quos esse nobiles censeas. PLA. Nobilitas enim ut stoicis placet: est splendor quidam non aliūde ueniēs q̄ ex ipsa uirtute qua bonum a malo: dignū ab indigno secludimus. Si animi nostri bonis artibus: & disciplinis imbuti seruare iusticiam pietatem cōstantiam prudentiam rebus in omnibus didicerint: quoniam pacto fieri potest: ut is nobilis censeatur qui sine doctrina & eruditōe intemperantiæ se iniusticiæ impietati & nequitie addixerit. Immo uero hunc non modo ignobilem uerū ē scurrā & nebulonem improbum appellabimus. Idem quoq̄ sentire. Q. Cicero uidetur scribens enim ad M. fratrem de petitione consulatus: cū Antonii & Catilinæ mentio haberetur. Nequaquā sunt inquit ii tam genere insignes q̄ uitiis nobiles. Nobilitatis enim propriū est recta sequi gaudere officio: cupiditatibus imperare: auaritiā coercere. Hoc qui facit etiā si ex infima sorte hominum natus fuerit is merito suo nobilis haberi & dici pōt. Neq̄ est cur parentē regū oīum naturā ut qdā improbi faciunt rephendimus quod hos nobiles illos uero ignobiles faciat. Aequale siquidā oībus tēperamentum præstat. Non genus: non potentiam: non opes inspiciens. Eadem enim quo ad animum pertinet nascendī ratio in priuatorum hominum filiis est: quæ in principum ac regū natīs: licet ii in purpura & magnis domibus: illi in centonibus & casulis plæruq̄ nascantur. Virtutes certe & uicia faciunt: ut alter altero nobilior sit. Seneca ex stoicorū secta philosophus insignis ad lucillum scribens. Nō fuit inquit Socrates patricius: nō eques Romanus quem tamē philosophia non accepit: sed nobile reddidit. Hunc itē quo nemo unq̄

unq̄ mortalium doctior aut sapiētiōr Apollinis oraculo iudicatus est: mater obstetrix & pater marmorarius in lucē edidit: ut esset q̄ sua doctrina multos ad nobilitatē traduceret. Seruius quoq̄ tullus ī seruitute natus atq̄ educatus regnū sua uirtute adeptus & de hostibus tertium eget triūphū: & urbem Romā ita auxit: ut nil ei ad summā nobilitatem defuisse uideat̄. Item dici de Tullo hostillio potest q̄ humilī tugurio natus pastor primo deinde Romanorū rex merito creatus est. Fuere ii q̄ dem nobiles uel sine si uerū intueri uolumus: non illi q̄ ob maiorum uirtutem & merita nobilitatem in desidia collocarūt. Nihil.n. agere: in purpura nō sine crapula & ebrietate uiuere sericatas & coccinatas habere uestes: aurea calcharia: gēmatos: digitos unguēta sapere in summa nobilitate ponūt. Quē oīa ita certe generositati cōtraria sunt: ut uirtuti uitiū & solertiā ignauia. Vide q̄so quātū a ceteris differā. Soleo ego ac merito p̄fecto illos irridere: q̄ aut equestrem ordinē aut insignia alicuius doctrinæ uel p̄cario uel ambitioē & largitione sibi emunt: ut ignauia suæ argumenta circumferre impune possint. Concedat̄ id benemeritis: ut olim apud Romanos fieri consueuerat. Egtes.n. p̄p̄ rē in bello ægregie gestā annulo fibula & armilla aurea donabant̄ uirtutis nō ignauia pignora: Cōcedat̄ & nostris tēporibus: ut ii qui ī gymnasiis publicis aliqua doctrina excellūt: aut in baltheis & calcaribus circūferāt: quo a ceteris differre uideant̄. Si q̄s aut̄ p̄terea est qui alia ratiōe nobilitatem sibi uendicet: sciat is se alienā non suam personā gerere. Iactare item maiōrū res gestas atria imaginibus disticta Porticus signis ac tabulis ornatas supbas edes plus certe admirationis in se hēt q̄ nobilitatis. Neq̄ hæc nobis adiumento esse possunt si illorum uirtutē omittamus quorū imagines uerborū magnificētia collaudamus. Immo uero si recte intueri uolumus: illa uirtus huic ignauia dedecori ac turpitudini est. Talē aut̄ nobilitatem irridens Diogenes ille cynicus qui oīa contēnebat: malitiæ dixit & ignauia uelamē eē. M. certe Catonē p̄scū illū quē merito cēlorinū uocarunt: nō genus: nō diuitiæ. Tusculi.n. natus est obscuro genere tenui censu: sed p̄stantes eximieq̄ uirtutes posteris cōmendarūt. Item quoq̄ de C. Mario dici potest q̄ mihi unus oīum p̄stātissimus uisus fuisset: ni ad extremū ueram gloriā libidine dominandi cū scruicia commutasset. Necessē est aut̄ ut aut̄ nūq̄ nobilitas sit: aut̄ illi uero nobiles sint qui ingenio doctrina industria magnitudine aī Fortitudine prudentia in oī uita excellunt. Oriri aut̄ nobilitatē ex uirtute hac ratione comprehendī facillime potest: q̄ ii qui ex claris maioribus orti ob uitia degenerarūt ī gloriā & degeneres sunt habiri ut superioris africanī filius q̄ bello asiatico ab Antiochio turpiter captus uitam p̄cario p̄ter Romanū morem ab hoste impetrauit: de quo paulo post. L. Scipio patruus ægregium illū ducturus erat triūphū. Filius aut̄. Q. Fabii allobrogia patre degenerans: adeo libidinose & intemperāter uiuit: ut exhereditatū eum a. Q. Pōpeio p̄tore nemo agere tulerit. Parentis.n. amplitudo & turpitudi ni filii nil p̄fuit Nollem. Q. Hortēlii oratoris clarissimi nepotē in tm̄ dedecus plapsum: q̄ dū popinas & lupanaria circūit: domesticū splēdorē p̄pe extinxit. Quis ē aut̄ rex humanarū adeo imperitus: q̄ hos censeat nobiles appellādos? Quorū uita quo turpior fuit eo citius suorū nobilitatē extinxit. Solēt ii q̄dē maiōrū suorum res gestas cōmemorare: sed uerū est ut ait Naso poeta & genus & pauos & q̄ non fecimus ipsi uiuere ea nostra uoco. Sunt quidā nostra (ne mentiar) si eos imitati fuerimus sin secus non magis nostra sunt q̄ illorum q̄ sienē habitāt. Immo uero si quis sensus apud uita sanctos superest: siue qd̄ apud nos agat: sentiūt: dolēt & qdē uehemēter

D ii

talem de se plem reliquisse: q̄ adeo culpabilior uidet̄: quo plures habuit: maiores quoq; uirtutē & res gestas imitaret̄. Q̄ d̄ si mortuis q̄busdam redire ī uitā liceret ea p̄fecto cēlura in filio degeneres utarent̄: q̄ Brutus ille primus libertatis uindex: q̄ concios cōiurationis filios uirgis cedi ac securi pcuti iussit. Eandē quoq; sceueri tatē imitatus Cassius filiū suū po. Ro. imperiū affectantem necari iussit. Torquatus itē cū filius eius. D. Syllanus a macedōibus repetundarū accusaret̄: solus cōcedēte senatu cognitionē causę suscepit. Cognito autē re diligēter excussa filii crimine ita iudicauit. Q̄ uū syllanū filiū meū immeritā pecuniā diripiūse constet: non iniuria paternis laribus & reipu. munere ac oīum ciuiū societate cū indignū iudico. Abiēs itaq; a conspectu patris filius desperatione motus laqueo statim uitā finiuit: cuius funeri ut indigni fili pater interesse noluit. Non possunt certe parentes optimi flagitiosos filios diligere: quin ueteres illi Romāi impio & gloria digni filios interdū exheredarūt: ob flagitia & turpitudinē: aliosq; quoq; spectata uirtus erat p̄ adoptio nē in familias susceperet: ne ob ignobilitatē filiorū agnatiōis nomē interiret: rogatus ab uxore Socrates ut pp̄ filios ī uitā remaneret. Nequa q̄ id sibi inteḡ eē r̄ndit. Tū illa cui filios cōmendas. nemini inqt. Nā si mei similes erunt nulla indigebunt commendatione. Sin secus nolo filii Socratis dicant̄: non. n. merent̄. Quanta autē moderatione usus sit dū filiū senatui cōmēdat Antoninus ille philosophus quē mirari ut aiūt scriptores q̄ laudare facilius est: eius uerba p̄facile oīdunt. filiū inqt meum commēdo si nobis & diis īmortalibus dignus erit. Modeste sane ne si secus q̄ uellet accidisset principatus sui gloria aliquo filii uicio contaminaretur. Quid sibi uelint isti q̄ ex maioribus suis nobilitatē aucupant̄ certe non uideo. Quēadmodū. n. splēdor ī obscura speculi parte nusq; apparet: ita neq; gloria maiorū in mīoribus flagitiis elucescere pōt. Vñ satyrus ad pōticū scribens inquit. Stēmata quid faciunt quid p̄dest pontice longo Sanguine cenleri: pīctosq; ostendere ultus? Maiorū & stantes in curribus æmilianos. Et curius iam dimidiōs nasumq; minorē Coruini & galbam auriculas nasoq; carentē. Qui fructus generis tabula iactare capaci: Famosos eq̄tū cū dictatore magistros. Si corā lepidis male uiuitur: effigies Quo tot bellatorū: si ludit̄ alea p̄nox. Ante matutinos si dormire īcipis ortus Luciferi: quo signa duces & castra mouebāt. Cur allobrogicis & magna gaudeat ara: natus ī herculeo Fabius lare? Si cupidus si uanus: & euganea quantū uis molior agna. Si teneq; attritus catī nensi pumice lumbū: Squalētes producat auos emptorq; ueneni Frangēda miserā funestat imagine gentē Merito post tot flagitia. idē poeta subiungit. Tota licet ueteres exornēt undiq; cerę: Atria nobilitas sola ē atq; unica uirtus. Paulus uel coslus uel drusus moribus esto. Hos añ effigies maiorū pōe tuorū. Præcedāt ipsas ille te cōsule uirgas. Prima mihi debes animi bona sanctus haberi. Iusticiæq; tenax factis diētisq; mereris. Tunc addit. Agnosco p̄cederem: ut intelligerēt omnes in sola uirtute nobilitatē collocata esse. Frustra igit̄ nitunt̄: qui omīssa uirtute nobilitatem tanquā hereditarium munus a maioribus expetunt. Quis. n. generosum hunc dixerit q̄ indignus genere & præclaro nomine tantum insignis? Nobilitas. n. uirtutis sociā & comes pp̄rio labore q̄sita non alieno cū uitiis stare nullo modo potest. Vnde uerum illud Senecæ trahici est. Qui genus iactat suum aliena laudat. Gloriari quīdem possumus nos a claris maioribus sanguinē arētus uiscera accepisse: nobilitatē uero nequaquam: quæ tota ex animis nostris pendet: & non aliunde uenit ne ignarū uulgus sequamur: qui p̄sæpe in maximos errores dilabit̄ cuiusq; opinio raro cū sapientia

sapientia continet. VR SI. Mutare sententiam cogor ut uideo. Sed nil mihi durius uidetur. q̄ ut existimem paupertatē iungi cum nobilitate posse PLA. Cum diuitiæ fortunæ bona sint: non est cur eas cū nobilitate coniūgas q̄ tota in uirtute fundata est. Quāq̄ haud scio quid in paupertate sit q̄ ita eam aspernare. De mēdicatē nō loquor: q̄ turpis est cū petere hostiatim panē necesse sit. Magne inquit Seneca diuitiæ sunt lege naturæ cōposita paupertas. Lex aut naturæ est non exurire: non sitire: nō algire ut famē sitimq̄ depellas. Non est necesse si paupertatem amplexus fueris potentū assidere liminibus: nec superciliū graue & contumeliosam ēr humanitatē pati. Honestā q̄dem res est lœta paupertas: nec paupertas quidem dici pōtli lœta. Nam qui cū paupertate cōuenit diues est nō. n. qui parū habet: sed qui minus cupit diues haberi debet. Si. n. ad naturā uiues nunquā pauper eris: si ad opinionē nunq̄ diues. Parū est quod natura desiderat: quod opinio smensum illud q̄dem. Adhortatur nos idē Seneca ut nobis paupertatē familiarē faciamus. Securius inquit diuites erimus: si sciuerimus q̄ non sit graue pauperes esse. Immo uero alius alio nemo dignior q̄ qui opes contēnit: ut eas si habet intrepide ubi opus est partit: Non. n. diuites nascimur: in lucē p̄deuntēs cibo & potu contenti esse debemus. Sine cupiditatibus natura nos genuit: sine timore sine suspitione: ceterisq̄ pestibus q̄ nos quotidie cruciant. Falsa aut opinione imbuti paupertatē summū malum existimamus: quod non putarunt Romani illi ueteres qui non minus laudis ex paupertate consecuti sunt: q̄ ex imperio & rebus præclare gestis caruisset honore sepulturæ: adeo pauper mētem ille agrippa senatus ac populi Romani in componenda pace arbitriū nisi collatis in capita sexcentis funus ductum more maiorū fuisset. Valerio quoq̄ publicolæ qui tertiū consulatum gessit. ob inopiam rei familiaris funus ex publico exhibitum. nil. n. præter gloriam in morte sibi reliquū fecit. Cincinatus autem ab aratro ad dictaturam accitus plus gloriæ ex paupertate q̄ ex superatis hostibus populi Romani consecutus est: septē iugeribus agri contētus quem ipse colere solebat ubi se magistratu abdicasset. Quam gloriola autem fuerit attiliū seranū paupertas non attinet dicere: cū omnes historici huius clarissimi uiri nomen celebrant. Is. n. quem a serēdo cognomentum duxisse arbitror: dari sibi in affrica successorem postulauit: ne nullæ suæ pauca quædā iugera pessum irēt: mortuo uillico cuius industria uxorem & liberos alere consueuerat: senatus itaq̄ ne inchoatum bellum omitteret operā dedit: ut ager eius colleret & uxori ac liberis publice alimentum præstarent. Miseros ne igit & ignobiles hos p̄clarissimos uiros dicemus. quorū tantus uirtutis splēdor in paupertate reluceat? Petiit & G. Scipio in hispania successorem sibi dari quia filiā nuptui sua industria daturus esset. Senatus autem ne tāto duce. careret. dotem. xl. milium æris uirgini dedit ac marito locauit gloriosus senatus qui ciui suo cauit gloriosior Scipio qui ex paupertate tantum nominis consecutus est quantum nullus antea ex diuitiis. Fuit olim resp. Romana apud oēs gentes & nationes magno in precio: dū Romani ciues paupertate gloriabātur. Opes enim publicas oportere esse & non priuatas cēnere ueteres illi qui legem de repetundis ac de peculatu tulere. Verum ubi hac mutata sententia ex publico & priuato rapere impune cōepere posthabita gloriosa paupertate: nulla deinceps religio: nulla pietas: nulla modestia uli sunt: adeo eos auaritia & habenda cupiditas deuia retraxit. Hinc ortæ sunt in tāta ciuitate seditiōes orta bella ciuilia: cū opes orbis terrarum in unam urbem cōgestæ uictorū præmia essent p̄scripti certe in triū

uirati plures sunt pp facultates & diuitias q̄ ppter studia partium. Q uos. n. uel natura uel rō a tanta pñtie retrahebat: eodē diuitiæ in discrimen uocabant. Secura est ubiq; paupertas non latrones nō ueneficos timet. Et si qui uere nobiles habēdi sunt: ii certe pauperes erūt: q̄ spretis fortunæ bonis oēs cupiditates p̄facile uincūt. Neq; est Vrsine cur q̄sq̄a putet pauperis nullā oīno liberalitatē esse. quod facultatibus careat: unde beneficia oriē. Mira. n. liberalitate utebant uiri illi clarissimi de quibus paulo ante mentionem fecimus: dum patriā tuebant: dum imperiū agebāt: dum mūnera reip. caste ac sancte obibāt benignitatis munere uti quadrifariā fm Platonē possumus. pecuniis opera disciplinis oratione pro circūuentis in iudicio: quod est summū liberalitatis genus. Exauriri. n. interdū ea beneficētia pōt quē pecuniis & opibus excreēt: quantū. n. ex pecuniis dando iminuit: itē ex ardore bene agendi detrahīt. at uero qui in priuatis publicisq; rebus opere consilio officio prodesse nitit: eo liberalior indies fit quosue auctoritate de pluribus benemeret. nulla sublata bene agendi ac in re p̄sertim facultate quantū aut p̄fecerint in iudiciis oratores & causidici circūuentis aduersariorū & potentia & malitia declarant Ciceronis hortensii ac demosthenis orationes: q̄ p̄sepe a faucibus potentū inopes subtraxere. Doctrina p̄terea & eruditione comparari ingens benignitatis nomē pōt: quod ea semper animis nostris insēdeat comiteturq; nos ulq; ad extremū uitæ spiritū. Transseunt p̄facile & amittunt pecunię: mutant honores & dignitates pro arbitrio potentum. Cadunt consilia socordia interdū & ignauia. Comēnuntur orationes: sola uerō sapientia firma ac stabilis habet. Est. n. earū rerū quæ secundū Aristotelem semper & ubiq; eodē modo sese habent. Vera namq; uirtus uera nobilitas nulli casui subiecta esse debet: ex qua sit animus liber & ingenuus nulli p̄uicq; flagitio nulli turpitudini deditus. Qui igit de nobilitate loquitur de uirtute se loq̄ intelligat necesse est: adeo simul hæc deo connexa sunt. VR SI. Non improbat ut deo Plato partem illam beneficentiæ quæ circa dandas pecunias uersat. Pecunias autem dico more maiorum quarum extimatio mensuratur numo. PLA. Non improbat certe cum dicat hæc nihil hominum naturæ accommodatius. Sed inspicere diligenter oportet quemadmodum utamur: eum non in omnes nec ob leuē causam: Sed erga bene merentes: & ob singularem aliquā uirtutem beneficos nos esse oporteat. Hoc uelle iusticiam in partiendis rebus hoc p̄scere æquitatē. Ea p̄terea liberalitate uti iubemur: q̄ prosit de nobis bñmeritis & nemini noceat. Quare tyrānprum quorūdam ut olim. L. Sylle. C. Marii. Cinne: lepidi. M. Antonii pecuniarum & bonorum translatio a ueris dñis ad iniquos satelites & seruos nequissimos non debet liberalis uideri: cum auferantur unde nō oportet & his dent q̄bus ob flagitiosam & scelestam uitam negari aer nedum uictus deberet. Admonet nos quoq; M. Tullius ne maiore utamur benignitate q̄ facultates nostræ requirūt: ne uē ita rem familiarem claudamus ut eā liberalitas aperiri non possit: quę p̄fecto oī ostēratione & uanitate carere debet. Hoc aut prudenter fiet: si tēpus considerabimus: si cām benignitatis si rōnem si dignitatē tum nrām tū eorū erga quos liberales esse debemus. Nam qui sine uicio uel mensura quodā al impetu liberales uideri magisq; esse uolunt: argui leuitatis non sine cā p̄nt. Viro. n. bono nil turpius est q̄ aliqd facere cuius probabilis ratio reddi non possit. Tenēda igit mediocritas q̄dā est: ne si oīa temere effuderimus prodigisi ubi dandum est non dederimus auari & maligni uideamur. More aut christiano: paruulos nutrire: pupillos tueri: uirgines inopes

inopes cōnubio locare: uiduas defenderemobiles paupertate & ualitudine oppres-
 sos iuuare: esuriētes pascere: argentes uestire: captiuos redimere: nexos ære alieno
 soluere sua pecunia & impēsa: nobilis ac liberalis uiri propriū est: quod ēt Fabium
 illum maximū qui cunctando rē Romanā restituit fecisse legimus. Captiuos. n. ab
 Hānibale redēpturū se pollicitus senatu recusante: ut id qđ instituerat sua impēsa
 faceret fundū uendidit. Laudat & liberalitate Gillas agrigentinus sis. n. quingētoz
 eqtes geleniū uī tēpestatis in fundū suū cōpulsos magna impensa aliquādiū aluit.
 Omitto dicere qđ liberalis fuerit in edēdis spectaculis in curanda annona in epulis
 apparādīs cū oīum qui unq̄ fuere liberalissimus sit habitus. VR SI. Splendide sa-
 me. Sed dic qđo se pas ne magnificentiā a liberalitate? PLA. Immo uero Aristotelē
 secutus. Hæc. n. in dandis pecuniis: illa uero in magnis sumptibus: unde nomen ac-
 cepit uersat. Propriū nāq; magnifici uiri est theatrā: tēpla: fora: porticus: ædes: ita
 edificare: ut & ciuitatis dignitas requirā: & eius qđ extruit: facultas & amplitudo.
 VR SI. Pinxisti iam mihi ut arbitror illū quē nobilem dici & haberi uīs. PLA. Du-
 cta sunt certe uera nobilitatis liniamenta: sed nōdum plane neruos & colores sup-
 induximus. VR SI. Perfice qđo ut tandē gloriari possim me illius nobilitatis qđ qri-
 mus uerā imaginē uidisse. PLA. Ita. n. iusticia in humana societate necessaria est ut
 in animāte aīa. Huius. n. motu ciēs corpus si insit: sin absit cōtinuo riger & dissolu-
 tur. Quis est. n. qui ut deū quendam celitus missum iustum hoīem non admiretur.
 Huic ut uides cōmittunt hoīes fortunas suas: Committunt liberos cōiuges huma-
 naq; oīa: nec īmerito qđem: cum ipsa iusticia sit ut Aristoteli placet: non pars quæ-
 dam uirtutis: sed tota uirtus. Vt igit̄ perpetuā cōmendationē & famā uere nobili-
 tatis consequamur ipsam iusticiā amplectamur oportet sine: qua nihil pōt esse lau-
 dabile. Camillus dictator Romanus phalarios quos uī non poterat iusticia & cle-
 mentia in deditionē accepit: remisso pedagogo uirgis cæso ab eisdem pueris quos
 transfuga lectū per fraudē in castra hostiū duxerat. Magna est & aristidis laus qđ iu-
 sti cognomentū cōsecutus est: quod themistoclis consiliū de incendēda lacedæmo-
 niorū ad cithiēū classe utile certe nō tñ iustū improbauerit. Hanc aut̄ iustitiam res-
 cte obseruabimus si cōibus pro cōmunibus utemur. Cōia aut̄ sunt errantes admo-
 nere: signaros docere: aut ut erudiant̄ curare: aquam non prohibere: pati ignem ab
 igne sumi: cōsulentibus fidele cōsiliū dare. In hac aut̄ societate humana gradus dia-
 stinguere superuacaneū mihi uī. Nemo est. n. qui nesciat: plus se patriæ parētibus
 liberis ppīa quīs ciuibz debere eiūsdē nationis eiūsdem lingue: qđ peregrinis & ex-
 ternis. Non est ēt alienum ab officio pstantis & iusti hoīs curare: ut in patria sua le-
 ges iura suffragia consuetudines seruent: utq; ciues sui in dictis pactisq; datam fi-
 dem pstant. Quod fecisse. M. Regulū legimus unicū inuiolatæ fidei exēplū. Is. n.
 carthaginē ad certā poenam redire maluit qđ datā fidem uiolare. Hæc autē Vrsine
 qui diligenter obseruat: nō mō ingenuus: uerum ēt illustris mihi uī. VR SI. Probe
 quidē oīa pingis. Si qđ habes ad hæc pge quaeso. PLA. Fortitudo ut mihi uī oīum
 uirtutū quasi robur quoddā uiro insigni pernecessaria est ne iusticia ulla ex parte
 labefactetur. Verum ut fortitudo sine iustitia iniquitatis asyllū est: cum ualidior ībe-
 cilliorē opprimat: iusticia sine fortitudine: eos plærūq; deserit quos tueri me-
 rito deberet. At uero cū fortitudo in res bellicas & domesticas diuidat̄ superius ī
 lud Neapolioni & eqti fratribz tuis qui militiā sequūtur omittamus: amplectar
 turq; potius domesticā illā fortitudinē: qđ aī magis qđ corporis uiribus compræhi-

dic. Vera aut fortitudo est primo seipsum vincere: ira cohibere: nullis illecebris capere: aduersis non perturbari: nec extolli secundis: & quasi uento huc & illuc impellitur qui cupiditatibus uincitur: qui metu frangitur: qui ira perturbatur uti certe consilio non potest. Is autem quem magni excellentisque animi esse uolumus: nihil admirari in rebus humanis: nihil magnificare praeter uirtutem debet. Honores praeterea ut Aristoteli placet non quoscunque: nec a quouis oblatos suscipiet: sed illos tantum quos esse dignos illustri uiro arbitrabatur. Praeterea uero ita dignitate animi sui in utraq; fortuna seruabitur: a seipso discedere nunquam uideatur. Contulisse in benemeritos beneficia letabitur: feretque moleste si ipse ab aliis acceperit: nec plura statim redierit Hesiodi praeepto: qui maiore mensura reddi mandat. Alienum uero ab eius natura est quem magni excellentisque animi esse uolumus beneficia in alios collata commemorare: accipientis certe hoc proprium est non autem dantis. Quamuis enim Laque demoni ab Atheniensibus beneficia accepta commemorant: sua tamen in eosdem collata uerecunde reticent. Excellere item in omni uirtute mauult quam uideri quod est uani hominis proprium. Aperte autem loqui amare odisse magni animi proprium existimat: timentisque namque est occultare sententiam. Sit motus ipsius quem nobilem quærimus tardus in incessum: mox grauis: sermo sententiis plenus: Prorsus autem uera animi magnitudo sine ingenti uirtute constare non potest. Cauenda est tamen nimia gloriae cupiditas. Nam dum magnitudine animi praestare omnibus quærimus aequitate interea dum ob ambitionem contempnimus qua nullo publico ac legitimo iure uinci nos deinceps patimur. In rebus autem agendis magnum animum magnam spiritus praeferre debet qui alios excellere eupit. Quod fecisse secundo bello punico Scipionem ferunt. Is. n. cunctum ingressus deliberantium derelinquenda Italia post cladem Cannensem stricto ense mortem his comminatus est: quae talem approbaret suam. Nam ut boni medici proprium est uultu ac uerbis bonam ualitudinem egrotantibus polliceri: ita illustri uirum decet desperatio hominum fiduciam & bonam spem obicere: quod Aeneas fecisse Virgilius scribit: ut illud Spem uultu simulat praemit altum corde dolorem. Non est autem uiro ingenuo ullo modo trepidandum: nec de gradu constantiae ut dicis cadendum quo nihil potest esse uiro amplissimo indignius: quod ad unam fortitudinem per utilitate conatus & educatus est. V. R. S. I. Indiget ne alio adminiculo is quem ceteris nobilitate animi praesse uis. P. L. A. Immo uero & quidem magno. Necessse est autem ut in eo homine prudentia sit ad bonorum malorumque electum: quem iustum & constantem uolumus. Prudentia. n. n. ceterarum uirtutum magistrata est ars uiuendi: ut medicina ualitudinis: navigationis gubernatio. Vnde hac in re nequaquam laudandus est theophrastus: qui in calisthene suo uitam nostram & regi fortuito dixit: quo nihil potest esse languidius: cum usu & doctrina compertum sit caelum & homines sapientia gubernari. Sapientia. n. ut philosophis placet nil aliud est quam diuinarum humanarumque rerum cognitio: quam quidem. M. Tullius prudentiam interdum: sapientiam nonnunquam uocat: hanc quae aspernat & continet quod a brutis differat non uideo cum uirtutum omnium princeps sit & magistra quaedam: unde omnis bene uiuendi colligitur. Quare sancte a platone scriptum est tum demum beatas fore respublicas si eas docti & sapientes regerent: bene si quidem consultum ciuitatibus censuit si isque summam potestatem haberet studium omne suum in uirtute collocasset. Quales fuisse Romae. P. Scipionem. C. Laelium. M. Catonem accepimus: spartae lycurgum: Athenis solonem. Illa. n. pars quae ut. M. Tullio placet in ueri cognitione uersat: maxime naturam attingit humanam. Is etiam merito prudentissimus haberi debet quod in qua uia re uidere

se uidere & explicare pōt qd uerū quidue falsum sit. Quare bñ responsum ab Aristotele est. Interrogatus. n. quid differrent docti ab indoctis: quo inquit uiuentes a mortuis. Est autē sapientia recta ratio rerū gerendarū q̄ & uoluptatibus modū imponit & animi fortitudinē regit. Transfert hęc eadē se non mō ad remp. uerū ēt ad familiarē: resq; oēs non temere: sed cōsiderare agendas. Sumendū esse tps in deliberatione ostendit: re autē deliberata aliqd agendū posthabita socordia & ignauia. Huius. n. uirtutis tota laus in actione cōsistit. VR SI. Miror ego hęc duo noīa uidelicet sapientiæ & prudentiæ oīno cōfundi: cū peripathetici lōge aliter sentiāt. PLA. Est ita sane ut dicis. Vt. n. sapientia principium est cognoscendī res oēs exactissime contēplandas ita prudentia quid expetendū fugiendūue sit nobis ostendit. Vex. si recte intueri uolumus parū admodum inter se differunt: cū res ipsa considerata & perspecta quod ex sapientiā orit̄ ad actionē nos perducit: in qua fœlicitas humana reposita est. VR SI. Non displicet hoc qdem. Habeo iam ut arbitror illū quem uere nobilem quærimus. PLA. Vnum adhuc superest quo ueluti condimento hęc nostra confabulatio uel disputatio potius sapidior fiet. VR SI. Quid id quæso est? PLA. Tēperantia quā interdum modestiam nōnunq̄ ēt moderationem appellare solemus. Cuius uirtutis propriū est appetentis animi motus se dare ac regere. Semperq; aduersantē libidīni moderatam in omni re seruare constantiā. Intēperantiam enim oēm animi statū perturbaret & inflāmaret: nisi huic uitiositati illa uictus obisteret: cuius beneficio ægritudines oēsq; animi pturbationes sedant. Animis nris atq; naturæ uim duplicem inesse. M. Tullius affirmat: quarū pars una in appetitu reposita est: hęc opus græce dī quæ hōiem huc & illuc impellit. Altera uero in rōne quæ docet & aperit quid faciendū fugiendumq; sit. Ita sit autē ut rō præsit appetitus uero obtēperet in hōie potissimū bene morato: cuius fundamentū ipsa uerecundia erit: quæ non sine causa prudentiæ adiuncta soli q; homini data: ostendit aliud quidem iuueni conuenire aliud senī. Saltanitur aiunt qui ueteres testamenti Historiā scripsere Dauid rex non autem Samuek & ut nec ille reprehēsus: ita iste magis laudatus est. Abstīnuīt fidibus ob uerecūdiam credo Themistocles ille græciæ princeps: quod eas dignitati suæ nequaquam conuenire arbitraretur. Scribūt & poetæ mineruam tibias abiēcisse quod dum eas inflaret in decorem genarum in fonte perspexerit deæ minime conueniētem. Continentem & abstinentem eū esse oportet quem nobilem quærimus. Horū autē alterum in rebus est: alterum in moribus. Africanus ille Scipio qui nobis multis in rebus exemplo est eximīæ formæ puellam in bello captam ac sibi in hispania uoluptatis causa oblatam constāter renuit: eamq; inuolatam marito restituit. Carō autē in Epiro achaia cycladibus ueneris & lucri copia abundans constantissime: Humatio ruffo teste tantam turpitudinem reiecit. Scitum sane illud Fabricii est in cīnam apud Pyrrhū uoluptati omnia tribuentem. Utinam inquit talē habeant mentem omnes populi Romani hostes. Quam turpe autē sit diffluere luxuria Sardanapali error nobis ostendit qui incidi iussit in sepulchrum suum: hoc habui quod ædī: q; ex saturata libido hausit. Quid aliud Aristoteles inquit in bonis nō in regis sepulchro incidere? Rebus at in omnibus tenēda mediocritas est: quæ ad ualitudinē quoq; ptinet. est autē in desiderio non in facietate iocunditas uictus. Ille igit̄ quem nobilem & illustrem quærimus omnes libidines coerceat: ægritudines animi sedet. Comprimat iracundiam: unde prope infinita mala nascuntur. Præterea uero prudentia utatur in bonorum.

malorumq; delectu. Iusticia unicuiq; q; suū est tribuendo Fortitudine labores consideratos periculaq; obeūdo. Temperantia ut dixi uoluptates oēs p̄termittēdo. Hoc q; constantissime facit & si rusticis parētib; ignobiliq; loco ortus est: nobilis tñ & ingenuus haberi debet. Hæc habui de nobilitate q; dicerem. Sed iā finem si placet faciamus: nisi qd aliud uis. Nā cœnæ tps̄ instat: & traiecto flumine nobis paduerum collem in uicū Varronis subeundū est. Satisfecisti mihi abunde: & iam tandē solos eos nobiles existimo q; aliqua singulari uirtute p̄diti sunt: nō aut̄ illos q; bene loci & pexi & sericati coccinatiq; accipitrem circūferunt in ipsa ignauia: non in solertia ut par esset nobilitatē collocātes. P L A. Recte sane. Conscēdamus si placet. V R S I. Quid ita quæso acceleras: ueniemus tpi. Non est q; ita p̄peres. P L A T. Facit pulchritudo & magnificentia har; ædium quas nup̄ magna cum arte & miro sumptu ædificasti: ut eo facilius p̄ficiſcar. Quid. n. illis ædibus decentius reperiri potest si trabes auratas si parietes bene pictos inspicias. Quid commodius: si ampla cœnacula: si porticus fastigiatas: si cubicula uenusta: si hortos egregie cultos intue mur? V R S I. Gaudeo sane uicū hunc nostrum ita tibi placere. Curauī ego hanc ædificationem non magis q̄ mea hospitem causas: nec priuator; hominum solum uerum etiā p̄tificum ac regum: ut si quando eis ac iter facere contingeret: meo beneficio p̄comode recipi possent. P L A. Indicauit id modo pontificis Sixti aduentus: quem ita magnificētissime accepisti: ut a nemine melius aut lautius accipi potuisset: q; utri splendidi & illustris proprium est. V R S I. Putauī sane hoc esse magnifici hominis officium. Sed rectum quæso iam tandem subeamus ne humiditate nocturna lædamur: nos p̄sertim q; ob difficilē collis ascensum nō nihil ludamus.

¶ Platynæ dialogi ad Laurentium medicem prohemium.

Vi uitā ciuile Laurenti sibi deligere: ii mihi nimis p̄ter ceteros sapere uisi sunt. Laudent quantum uelint: dryudas suos galli: laudent gymnosophistas Indi: nec suos heremitas improbent christiani. Ego enim sic existimo hunc mundum quem colimus: quemq; tam ornatum quodammodo pictum cernimus: nullam speciem habiturum nisi a ciuilibus hoībus incoleret: ii sunt p̄fecto q; prouincias diuisere: qui urbes suis locis: qui pagos: qui uillas: q; oppida: cōdideret: q; homines in unum congregatos per tribus ac uicos diuisere: qui patrem familias suis praeſse uoluere. At uero: ut ii in unum congregati bene ac sancte uiuerēt: suis legibus uita ciuilis descripta est: tum ab illis priscis legum latoribus solone lycurgo ac dracone: tum uel maxime a Platone & Aristotele: quorum libri de moribus p̄sertim ciuili disciplina referti sunt. Laudant ii certe priuatam uitam: contemplandique rationem: & in ea solidam uoluptatem collocant: ciuilem autem ita amplectuntur ut in ea laudanda magna uolumina conscripserint: quod certe non fecissent: nisi hanc uitam fructuosiore illi meriti ad desidī p̄ferendam multis rationibus intellexissent: Nam qui uitam in solitudine ducit: quiq; rerum ac deor; naturam contemplatur: his certe cum solitudines humanas subterfugiat: ac sanctā societatem deleat: sibi magis q̄ alteri natus esse uidetur. Magnum est p̄fecto deos cōtemplari: eosdemq; nobis propitios reddere: p̄cibus ac uotis. Sed illud quoq; maximū est: ad quod nos natura rez; oīum parens impellit. Non. n. solum nobis nati sumus: (ut ait. M. Tullius) uez; ortus nostri partem patria uindicat: partem amici: quibus certe satisfacere illi nequaquā possunt: qui in solitudinem secedentes se ab hominibus ut a toto corpe separarūt. Delectati q̄dem multi cū ex græcis tū ex ægyptiis cōtēplatione

platione sunt: multa q; ad cognitionem rerū occultarū & admirabilium p̄tinetia cō
scripsere: q; qdē ad paucos p̄inet. Sed ego potissimum Romāos laudo & admiror
q; posthabita priuata cōmoditate & uoluptate animi de legibus & moribus scriben
tes cōi hoīum utilitati semp̄ consulere. Hac itaq; rōne motus Laurēti ne mihi tāū
mō natus esse uidear scribere aliqd ad te de optimo ciue institui: quo mihi & tibi pa
titer satisfacere. Multū. n. patriæ isti tui florentissime debeo: quæ me licet extet
nū tot annis non modo aluit ueq; ēt erudiuit. Multum p̄terea auo ac patri tuo uir
tute: clarissimis: quoq; benignitate & grā in cliētelā familiæ uestræ susceptus sum.
Vex q; a uisus tuus Cosmus remp. florentinā semp̄ coluit: p̄ ea q; tuēda maxima bel
la & grauissimas inimicitias plerūq; suscepit: eundē quoq; nō mō tecū: sed ēt cum
reliq; ciuib;: q;bus oībus bñ consultū uult loq; puto. Eius. n. p̄sonā loquentē fecit
quo tibi ac ciuib; tuis auctoritate tanti uiri maior ardor cōcitaret: ad bñ merēdū
de rep. quam uobis amplam & splēdidā suā industria & animi magnitudine reliq;.
Neq; est certe Laurēti cur hoc nostrū munusculū aspernere: q; paruulū: sit quodq;
etiā pegrinus ad ciuem scribat. Scribant alii magna uolumina ad ociosos & inertes.
Scribo ego ad te cuius tota uita in actione reposita ē: q; ciuitati tuę cōsulis: de tuo
etiā ne his grauissimis temporibus famē labore: quæ grauiter quidē nescio quo
fato oēm Europam nunc uexat. Quod aut pegrinus ac ciuem florentinū de guber
nanda repu. scribam: non est cur q;piam miret: cum multi ante me id fecerant: cūq;
etiā eiusdem ciuitatis merito ciuis appellari possim. in qua annis aliquod uixi: in
tanta ciuium charitate & beniuolentia: ut facile dignosci non posset cuius ne an pe
grinus essem. Sed hæc quæso tandem omittamus: atq; auum tuum Cosmum qd
optimum ciuem facere oporteat differētem audiamus: abs te tñ ut a tyrone res pri
us inchoabit: ut uelites & rorari apud Romanos in p̄celiis solebāt. Tibi. n. primæ
partes attribuuntur: qui sic Platynam carigium uestrum aduentem alloqueris.

¶ Platynæ de optimo ciue liber primus incipit.

LAVRENTIVS.

Ita est Platyna ni fallor quē ad nos uenientē uideo qd sibi
uelit in carigio nostro haud satis scio: relicta p̄sertim Flo
rētia ubi ueneres oēs & blāditię insunt. PLA. Quasi uero
plures blāditiās & uoluptates faciā: q; ocīū & q̄erē. Secel
li paululū ab urbe mī Laurēti dōc ludī isti uel tri theatra
les & mimici effereat. Quiescere. n. iteri nō licet: aut ige
nio frui: dū florētinus p̄pius ad ludos natus: uocib; & cla
moribus oīa cōplet: clamat: p̄strepi: explodit: laudat Tu
bis p̄terea tibiis fistulis cornibus adeo cōlū frāgūt popu
lares nīl excogitari uiro dignum tu liceat. LA V. Qui de

rep. scripsere: p̄barūt ne ludos. An hæc cōsuetudo ut alia p̄ multa irrepsit: uicq; lo
gis in ciuitatibus cōcepit. PLA. Phos domi hēs & ex me pegrino q̄ris qd ad ciuitatē
p̄tiet. Anū tuū Cosmū uir sapiētissimū suscitare: q; ut arbitror ulu etate & exp̄ctia
nemine sup̄iorē neq; parē hēt: q; ēt ipso tacēte resp. urā florētissima indicat: q; & ab
externo hoste: & a seditiosis ciuib; sapius exagitātā hac pene oppressam nō mō li
beratit: uoq; ēt legibus & institutis fortunatā reddidit. LA V. Nollē auo meo mole
stus ē: q; nūc i ripa tectiolæ i uiridi opacoq; loco sub q̄rcu illa aī uirādī ḡtus cā res

DE OPTIMO CIVE

det. Parcēdum est eius ætati: quæ per se moribus est (ut ait Cicero) parcendū ualētudini qua sæpe afflicta ē. Adde q̄ ciuilibus negociis & pcellis exagitatū huc se se ut in portū recipit. P L A. Q uasi uero a sene bene instituto beneq̄ de rep. meritos q̄cū fieri iucūdius possit: q̄ aut quid sit agēdum in uita ad bñ beateq̄ uiuendū commemorare: aut suos edocere: quo pacto ciuitatem iuste ac sancte gubernent. Hoc uno siquidem modo oēm ei leuabimus senectutis & ualitudinis molestiam. Ab his .n. ad meliorē cogitationem a sum eius traducemus: ex qua pfectio non minorē ip̄o q̄ nos uoluptatem capiet: cū docentes æque ac discēntis par uoluptas sit. Sed accēdamus ppius: & dum in uita est q̄cquid possumus ex eo tanq̄ ex uberrimo fonte hauriamus quod tibi & tuæ rep. p̄sit: omīssis laudis illis de quibus paulo antē diximus. Ego .n. uicissim hoīem iterrogabo: tu q̄ dicet notabis & edisces. C O S. Q uid huc quæso Platyna? Carigiū ne uelurus & tertiole riuū & quercū hāc frondolans an æstus urbaniq̄ tumultus uitādi cā huc uenisti? P L A. Vt te uiderem & salutare Cosme utq̄ aliqd ad te pdiscerem una cū Laurentio nepote tuo: ad quē florentina resp. post te uētura est. Nā Petrus filius adeo podagra & articulari morbo laborat: ut non lōgior ei uita futura uideat: hanc ob rem existimo Laurentiū nostrū tibi ac patri breui successurū. decepturūq̄ ab utroq̄ rēpu. bñ uestris artibus ac labore insti tutā: Quare ut auo ac patre dignus uideat: ediscere & qdē breuiter nolumus tibi diu molestū esse: qd optimū ciuem in gubernanda ciuitate deceat: ut tanq̄ optimus poeta hunc extremū uitæ ac tum bñ & utiliter transigas. Hoc est munus tuū hoc a te expectat: non a riuuli susurro: non ab his uirgultis & arboribus quæ (ut Socrati placet) nil hñt in se q̄ hoīes doceāt: Quamobrē aggredere q̄sumus: da hoc nepoti da patriæ: ut q̄ ornata per te est: eadē quoq̄ in futurū cōsilio tuo p nepotem salua & aucta uideat. C O S. Nō postulatis a me hoc ut uideo sed flagitatis. Faciā ego uobis ut potero satis: q̄ hoc si philosophi doctissimi ac sapientissimi munus a me autem hāc habetote: ut ab hoīe potius etate & reꝝ humanarū cognitione perito q̄ doctrina & arte imbuto. Interim uero uacuum tps & liberum mihi dari peto. Nam q̄ rem tātam suscipit cura certe & negocio uacare debet. Abigetote quæso rusticos istos a me ne nos a rep. ad rem rusticam traducant importuni pfecto sunt & q̄ uolunt nimis uolunt: quippe q̄ affectus ledare usu uel arte nequaquā dedicere: L A V. Hoc meum erit negocium meo iussu conticessent omnes: quiesce si placet & in hoc cespite recumbe ac pedes cōtrahe ne aqua sub luti articulari morbo uexentur: quod in frigidis podagris accidere solet. Q ueret ex te Platyna aliud ex alio: & ego quod disses tanquā ex oraculo percipiam & ediscam. P L A T. Q uia uero: ut ait Maro non omnia possumus omnes: ob eam rem si quid mihi exciderit: aut pretermissum a me fuerit tu statim ad quem pertinet id suggereris: faciesq̄ auum tuum rogando ad dicendum alacriorem: cum te ex ore suo tāquam ab ubere pendentē uidebit. L A V. Faciam ego uero quod uelle te uidero & innueris. Conticescamus: dicturus est aliquid auus tuus mentum atrectat & barbam mulcet. C O S. Ego uero cum sæpe alias tum uel maxime nunc cogitabam: multum hominī natura tributum esse: in eoꝝ mentem ipsam magnam uisū rerum optimarum continere: hinc faciendi qd̄ honestum & uitādi quod turpe est rationem colligimus: cum natos esse nos & in lucem editos ad decus & honestatem cernimus. Hoc etiam naturalis societas hoc hoīum eōiunctio inter ipsos expetere uidetur: q̄ ex re illa quam quærimus respub. nascit: quæ est (ut Aristoteli placet) eorum q̄ in ciuitate degunt institutio: cuiusq̄ finis est bene

bene uiuere. Sed qm̄ res tanta gubernari bñ sine parēte & ductore oīum nō pōt ab
 eo si placet exordiamur. Deo. n. duce errare nemo pōt. Præterea uero ingrati uide
 remur: cū poetæ fabulas narraturi uana numina inuocēt. Si nos dei optimi maxi
 mi nomē præteriremus: nos inquā quos puidos sagaces acutos memores plenos
 rōnis & consilii fecit. Solus. n. homo ex tot animantiū generibus atq; naturis rōnis
 particeps & cognitionis est: ob eāq; rem deo pprius accedit. Quare si placet & ni
 aliud uultis hinc exordiamur. P L A. Rectissime equidē: isto. n. duce errare nemo
 pōt. Sed uocē attollas oportet Cosme: concentu. n. auium strepituq; fluminis non
 bene quæ dicis percipimus. COS. Accūbite quæso: ut quæ dicturus sum commo
 dius intelligatis: mihi. n. per ætatē uocē attollere nō licet: nec arteriam defatigare.
 LA V. Accubuimus tua & nr̄i causa: ne quicq; ex ore tuo excideret quod non perci
 peremus. COS. Principio quidē cōparandæ auctoritatis cōstituendæq; reipu. sin
 gulare fundamentū religio est. Non. n. parū fidei apud ciues suos ille sibi cōparat:
 qui & deū immortalē esse & oīa posse existimat: putatq; quicqd humanū genus pui
 dum acutū in se pclarum & excelsum habet nō ppria industria & sagacitate: sed di
 uini numinis gratia obtinere. Vt igit̄ unus deus ex instituto xp̄ianæ religiōis in ci
 uitate nostra pie sancteq; colatur & adoret̄ Laurenti curandū tibi potissimum est.
 Hoc. n. a nobis suo merito uult deus: qui patriæ nostræ hanc remp. tam amplā tāq;
 florentē præstitit. Præterea uero cū fieri non possit: ut in magnis urbibus inter ci
 ues ipsos æmulatio interdū non oriat̄: pietas ista ad tutelā cuiuspius: & monumen
 tum nō parū roboris tibi præstabit. Minus. n. (ut Aristoteli placet) reformidāt ho
 mines quē religioni & pietati deditū uiderint: minusq; cōtra illū seditiosi audebūt:
 quem diis amicū perspexerint. Cyro qdem ad aīum astyagē ituro: hæc ip̄imis mā
 data dat pater cambyses: ut est apud Xenophōtē scriptū. Hæc a me discas fili quæ
 habent̄ maxia: nihil a te uel publicis uel priuatis in rebus agendū: nisi sacris pactis
 deorūq; uoluntate auguriis perspecta & cognita. Humanū. n. genus erroribus ple
 num est: at dii cum semp fuerint cūq; oīa norint præsentia p̄terita ac futura inuoca
 ti adsunt consultationibus hoīum: quibus ppitii ob pietatē fuerint: signisq; ostēdūt:
 quid agere quibusue abstinere oporteat. Quod si noluerint oībus cōsultū esse: nil
 mirū uideri debet: nulla. n. necessitate urgent̄: ut q̄ nolint curent. Hoc aut̄ sanctissi
 mo mādato p̄motus Cyrus: nil unq; priuatim ac publice egitq; ad regē pertineret:
 quin prius litaret: cōparataq; uictoria sacrificando diis gratias ageret. Tm̄ præte
 rea bene instituti regis exēplum ualuit: ut genus persarū ferox antea & indocte ad
 bonā frugem breui redigeret̄. Nunq̄ uero bella suscepit Dauid ille fortissimus: qui
 & Goliā singulari certamine superauit: & finitimas gentes iudæis infestas domuit:
 nisi prius sacrificia deo maximo exhibuisset. Parta aut̄ uictoria hymnos statim ce
 cinit: eidē gratias agens: ut ostenderet dei benignitate & gratia non suis meritis tan
 tam sc̄licitatem se consecutum fuisse. Ad antipatrū aut̄ scribens Aristoteles homi
 nem certe rogat: ut Alexandrū Macedoniæ regem moneat: ne tot uictoriis elatus:
 quod in Asia adeptus fuerat deūq; contemnat: cuius nutu omnia mouentur: q̄ for
 tasse diutius in regno tot laboribus parto uixisset: si præceptoris sapientissimi mo
 nitus obtemperauisset: nec colit̄ ut Hamonis filius & more persarum uoluisset.
 Quanta autem sit religionis uis & obseruatio humanæ pietatis erga deos ex hoc
 maxime comprehendi Laurenti potest: q̄ gentium quoque homines deos qua
 lesq; colentes sc̄liciores sunt habiti. Tantamq; apud ciues suos auctoritatē hac

DE OPTIMO CIVE.

una re cōpararūt ut pōpulos quoquo uoluerint facile spulerint: ut de Numa Pōpilio legīt: qui populū ferocē Rōmuli impio religione iniecta ad meliorē cultū redigīt: deposita scēuitia illa & rusticitate. Testant hoc ancillæ & sacra quædā regni pignora: ianus. s. bīfrōs belli & pacis arbiter: focus uestæ uirginibus creditus: Pōtīfices augures ritus sacrorū fasti dies. Ante Numā hæc oīa incognita fuere. Verū his acceptis haud difficile factū uisum est populū licētia bellica efferatū in officio cōtinere. Senatus uero Rō. ad hāc rē spectās decreto instituit: ut singulis quibuscunq; annis decē patriciorū filii ad nōs sacrorū pītos mitterent: q; hetrusca imbuti disciplina in patriā redeūtes diis suis rite sacra exhiberēt. Adducere tibi exēpla multo rū in mediū pfecto possem: cū eorū q; ob pietatē ex apud hostes tuti & in pīcio sunt habitī: tū illoz; q; spreta religione sacrilegiū & impietatis suæ pōenas tandē & q; dem graues dedere. Sed omīssis his falsorū deoz; opiniōibus: ad religiōē nrām castam ac sanctā redire placet: q; & si necessaria sit: tū si qua in re ab aliquo non bñ instituto ambigeret pp honestatē & utilitatē humani generis recipiēda eēt. Nō. n. supstitiō nē hēt ut iudaica: nō aniles fabulas ut gētilis: nō turpitudinē: ut machometana. Ad iustitiā nos ipellit: ad fortitudinē: ad modestiā. Pudorē nobis pponit pudicitia fidē constantiā honestatē. Contra uero petulantia uitare stuprū fraudationē scelus furorē turpitudinē libidinē iniquitatē luxuriā ignauia temeritatē nos admonet pceptis & institutis: quare mi Laurēti hāc religiōē: cuius characterē a teneris annis in fide parentū sumpsisti cōstanter amplectere: nostrāq; ciuitatē tuo exēplo in hac fide continue Xpm unīcī dei filiū colēdo cū patre ipso ac spīritu sancto regnātem: neq; n. decet te ac reliquos xpīanos unū deum in trinitate personarum adorātes & trinitatē in unitate diuinitatis a gentibus religiōe & pietate supari: maxime uero cum illoz; religiō uel supstitiō potius fabulis: ut dixi: nāt: nostra uero sanctissimis institutis ac in finito prope martyrum sanguine probata & cōfirmata tot annis sit: tot doctissimoz; uirorum pceptis quot ecclesia Rōmana in pīcio habet: & ut de hominibus benemeritos colit. Multum pfecto deo nostro debemus inspiciēda igitur sunt eius merita erga patriam nostram quam totiens ab hoste & quidem grauissimo tutatus est: q; q; etiā a peste & fame pīæpe liberauit. Nec minus certe quid nostra familia ei debeat considerandum q; quidem tumultu militari & seditionibus interdum exagitatam in ciuitate ut uides cū dignitate retinuit. **L A V.** Ego uero colū me q; uelle te uidēo quodq; etiā rō dictitat libēter faciā: sed dic quæso q; sit ista supstitiō quam toties cōmemoras. **C O S.** Dicet hoc Platyna ad quē ptinet. Nam hæc sunt eius ptes. **P L A.** Ego uero dicam q; Cicero sentit maiores nostri inq; religiōē a supstitiōe separunt: nā q; totos dies pīcabant & imolabāt: ut sibi sui liberī superstites essent supstitiosi sunt appellati: q; nomē postea latius patuit. Qui aut oīa quæ ad cultū deorū ptinēt diligētē tractarēt & tanq; relegerēt sunt dicti religiosi: ut eligantes ex eligendo: tanq; a diligendo diligentes: ex intelligendo intelligētes: his. n. uerbis oībus inest uis eligendi eadē q; in religioso: un alterū uitiū nomē ē: alterū laudis. Est aut religiō uerī dei cultus: supstitiō falsi ut q; supstititē memoriā defunctorū colūt tanq; deos. Cur at lactātius religiōē potius dictā uelit a religādo: nō hercle satis intelligo. Fuit bīduo apud inferos Christus iquit: hoc uinculo pietatis obstricti deo relegati sumus: unde religiō nomen accepit. Verum cum ante Christum ipsum deorum quoque metus esset: cuius sanguine & pietate relegati eramus. Nullum certe tū erat uinculum: imo utubabant: & soluta erāt omnia. Venit qui nos redimeret

redimeret & cuius pietatē ac misericordiā religeremus tantorū beneficiorū memo-
res. Vter uero melius sentiat aliorū sit iudiciū: ppe Cosme nisi qd ad hęc requiris.
COS. Alte uero: & ut oportuit a capite reperisti oīa. Aniles igit superstitiōes ocio-
sorū quorundam uitabis Laurentine frustra tps in nugis teras: & ea timeas q̄ oscitā-
tes quidam aucupii gratia confingunt & somniant. Non est cur sacerdotes reges q̄
irridendo Socratē fecisse aiunt: ut elculapio p te gallū imolent. Sanctitatem uero
quæ est (ut ait Cicero) colendi dei scientia amplectere. Hippocritas fuge ne te suis
artibus supersticiosam reddant. Est. n. genus hominum perniciosum & maleficum:
hos quidem ut regū osim simulatores ac dissimulatores saluator ipse in euāgelio de-
restat & accusat. Occultū quippe scelus est: nec ut alia uitia facile dignosci pōt.
Virtutis. n. ac sanctitatis nomina semp in ore habent: contemnere omnia uidentur:
saluatoris & sanctorū simulachra publice magis q̄ priuate uenerant & adorant: ob-
torto ambulat collo demisso uultu: squalida barba & ueste: atq; ii quidem magna
ex parte ignaui rudes sordidi: sola ostentatione & uultus pallore conspicui hominī-
bus tanq̄ inutiles fuci: & alienis laboribus insidiātes infesti sunt. Quare bene a. M.
Tullio dictum est: nullam capitiliorem pestem eēq; eorū q̄ cū mali sint id tñ agunt:
ut boni uiri esse uideantur. Ad lucillū uero scribēs Seneca: hoīem monet neqd hy-
pocritarū more agantq; non perficere q̄ oñtant sed conspici cupiūt. Caute igit cum
huiuscemodi hominibus uiuendum est ne circūuentaris: neue in aliquam supersti-
tionē eorū fraudibus incidas: qui certe ēt in crimine dephensi puniri non pntq; eo-
rū uitia interposito religionis noīe obtegunt. Dubitant. n. hoīes recte ne ii an ppe-
ram agant: fugiendi itaq; sunt tanq̄ mutiles fuci: & ciuitati graues. Sed his omīssis
ad alia si placet pgamus. L A V. Quid subicias secūdo loco expectaro. COS. Stoī-
corū quidem mos fuit ubi de religione disseruissent secūdo uero charitatē patrię dā-
sceptandi & ueri inueniendi cā pponere: quod certe nō ab re factū est. Nā cum oīa
(ut ait. M. Tullius) rōne aīoq; lustraueris: oīum societātū nulla est gratior nulla ca-
rior: q̄ ea q̄ cum rep. est unicuiq; nostrū cari sunt parētes: cari liberi propinq fami-
liares: sed oēs oīum caritates patria una complexa est p qua qs bonus dubitet mor-
tem oppetere: si ei sit pfuturus? Quo est detestabilius istorū imanitas q̄ lacerāt om-
ni scelere patriā: & in ea funditus delenda occupati sunt. Augere. n. patriā imperio:
agris hōestis uectigalibus optimi ciuis est ppriū: qua ex re certe magnā apud oēs
bene sentientes ii nanciscuntur gloriam: ut Curio Fabricio Catoni seni obtigit. Cō-
tra uero in uitio sunt: qui posthabitis commodis ciuium explende auaritię & uolu-
ptatis causa exigunt extorquent quicquid in mētem uenit. Potuit ne uox illa scele-
rator uideri q̄ illa Catilinæ ob auaritiā & imperandi cupiditatem: qui dicente Ci-
cerone incendium ab eo excitatum: sentio inquit: & illud quidem: si aqua non pote-
ro ruina saltem extinguam: patriæ excidiū minatus. Sed hunc eerte idē excitus mā-
sit ac merito profecto: qui. L. Saturninum. Sp. Melium: duos Gracchos tyrannidē
ad exitium patriæ appetentes. Quāto autem laudabilior brutus ille primus cōsul
post exactos reges: qui neq; filiis quidem in coniuratione deprehensis: neq; sibi ipsi
pepercit dum studio tuēdæ patriæ: q̄ e tarquinii manibus uindicauerat collatis ha-
stis cū arunti superbi filio cōgreditur. Cecidere quidem ambo mutuis uulneribus:
sed diuerso nomine. Laudat Brutus ut optimus ciuis: & bene de patria meritis. Im-
probat arnus ut nequissimus pricida. Laudanda est & deciorū charitas: quorū alter
bello gallico: alter bello latino p salute priæ sese deuouere. Iniecit se in lacū Curti

DE OPTIMO CIVE

us armatus adolescens sane nobilis: equo calcaribus inuoraginem adactus. Intellexerat. n. uatū respōsis hiatū terræ cohire nō posse: nisi ea re iniecta qua po. R. o. plurimū ualeret. Hoc autē curtiū factū ita laudauere ciues ut in eūdē locū singulī quicq honoris gratia quadrantē cōiecerint. Non caruere hac ēt laude Romanæ scēminē. Nam captis uehis cū aux. mittendū eēt delphico Apollini: pp decimas quas in bello Camillus uouerat nec facultas in publico eēt: ornāmēta sua matronæ in ærariū detulere: patriæ magis q̄ suis cōmodis consulentes. Idem quoq̄ fecere cū urbs a gallicis redimēda esset. At uero cū trasylbulus parua manu triginta tyrānos athenis deī cere conaret: unī ex consēiis dicentis: quātum tibi trasylbulæ debebūt athene respōdit: dīi faciant ut quantū patriæ debeo tantūdem exoluam. Themistocles uero ne patriæ bellum inferret instāte Xerse persarum rege instituto sacrificio patera excerptum tauri sanguinem hausit: atq̄ hoc pacto mori maluit: q̄ patrię aliqua ex pte nocere. Hoc idem si Coriolano mario cinne carboni ppositū fuisset ante illatum p̄riæ bellum gloriam certe multi laboribus partam nō una cum uita turpiter amississent. Hostis. n. patriæ iudicatī in cuius sinu educatī fuerant suorū scelerum p̄enas tandē dedere. Deslet añ oīa interitū patriæ apud Virgiliū æneas his uerbis: O patria o diuum domus ilion inclyta bello: mœnia dardanidū: quod nobis (deum semper excipio) nil patria carius in uita eē debet: aut dulcius: aut grēci aiunt. Idē quoq̄ poetas hostes patriæ carpit: potissimum uero curionē: ut qdam uolunt. Vendidit hic auro patriam dñm q̄ potētem Imposuit leges p̄cio fixit atq̄ refixit: gallosq̄ captus spoliis & Cæsaris auro: ut Lucano placet. Grauiissimū qdem hoc crimen est: cū Aristotelis snia amare patriā natura cogamur. Quid. n. sibi uult illud quod Vlyxes ad ithace saxa illa qdem parua & ignobilia non secus redire festinat: atq̄ Agamemnon nobis les mycenas? Amor patriæ id qdem facit: q̄ uelim ita amplectare: ut bonorū exēplo eam opibus: auctoritate: dignitate: imperio: qd̄ fieri potest augeas. Sed qm̄ natura libertatem omnes appetūt: quæ est potestas uiuendi ut uelis: curādum tibi erit ne patria nostra a tyrānis opprimat̄. LA V. Quoniam tandē id fiet modo? COS. Si popularem remp. qualis nostra cuiusq̄ propositū est nemini subesse uelle in equalitate & officio continueris. Tria autē sunt ad id permaxime necessaria: libertas. i. diuitiæ uirtus. Libertatem diximus potestatem uiuēdi ut uelis: q̄ nequaquam seruis cōtingit. Huic uero duo genera hoīum insidiant: quorū alterū domi interdum magna impensa nutrit: alterū foris uel simulatione amicitia: uel fraudibus: uel uī rebus publicis semp aduersat̄. Domesticos tyrānos eos appello q̄ pp ingentes diuitias qbus ad largitionem utunt̄ in ciuitate sua: primo qdem principatū obtinent: mox discordias ferendo: eo multitudinem traducunt ut opera sua contra nobilitatem utantur. Sumptis itaq̄ armis ad pulsis optimatibus tyrannidem occupant. Velutī Philon apud Argos: Panctius in leontinis: Cypselus corinthi. Pisistratus athenis: Dionysius syracusis: Phalaris agrigenti. Hoc autē ne contingat bono ciui curādum est: bonum autē ciuem eū appello q̄ perichitanti patriæ consilio & manu opitulat̄. Ceu ha la Seruilius. P. Scipio Nasica: qui oīum sententia sapientissimus & optimus est habitus: maximus. n. (ut ait) Aristotiles honos habet nō ei qui furem occiderit: sed q̄ tyrānum ut publicū hostem: q̄ppe qui ut dñatum malis artibus partum retineat potentiores expellit: sapiētes necat: cōmestrationes & sodalitates uetat. Tollit gymnasia: & qcqd tale est unde oriri inter ciues intelligētia & fides potest. Sna. n. inter esse putat: ut ciues inter se q̄maxime disiuncti sint: nam cognitio fidem generat. Id autem

autem ne fiat delatores submittere qui clanculū excipiant: quida inuicē in coram
 nis dicat: ut hieron tyrannus fecisse dicit: & nostra craselodonicus melioratusque
 ex arte firmam non sagittis inoffebatoli eos quasi coniuatores in corona cōspexisset.
 Præterea uero potentes cum pauperibus cōmittunt: discordias serūt: populosq; in
 continuis sumptibus & laboribus cōtinent: qd' Romæ superbū atq; inuicē athenis
 Pistratum: in famo Polycratem fecisse legimus. Ciues. n. suos occupari continuis
 negociis uolunt ne de libertate cogitent. Ne igit' patria nostra talia monstra aliqu
 fastineat Laurenti cauet: malosq; ciues & tyrānidem affectantes ab urbe pelle mo
 re patrio. Nolo quemq; interficiat in alicam imitatus: nisi aperte in conuinatione de
 prehensus fuerit. Ciuitas. n. nostra atheniensium morem imitatur: dñatū affectantes:
 aut in exilium mittit aut ad tps relegat: legibus itaq; nostris & moribus tibi attendis
 confro: ne si sedas faseris: & degenerare a maioribus nostris & infamiam crudelita
 tis subire uidearis. Externos aut tyrānos a cernicibus pñat facile remouebis: si eorū
 consilia q̄ diligentissime obseruabis. Simulata. n. amicitia inito: foedere copla: sūq;
 populos deducunt quibus natura hostes sunt: ut uel sponte uel coacti iugo seditu
 ris colla subiciant. His igit' tñ fidei præstabis quantum uita tyrānica exigit: inuigila
 bisq; ne ciuitatem nostrā imparatū offendat. Id aut per cōmode fiet: si populos in
 timosi principes foedere & amicitia patriæ dexteras: siue milites paratos ad oēs
 casus habueris. Ad hāc uero rē petuū opus ē: q̄ (ut demostheni placet) reip. ner
 ui sunt: ut aristoreli auita necessaria: ut eueri popularis reip. statū necesse sit: nisi ci
 uitas suos prouentus sua uestigia hūerit: facultates habeant ciues oportet: ut sit
 unde resp. oportune uires suscipiat. Hanc ob rem forasse car: baginentium consue
 tudo improbatā non est: q̄ aliquē populo ad pūctias gubernandas obeundosq;
 magistratus sp̄ mitterē q̄ dñor factus & cum reliq; ciuib; in pace uiuere & ha
 beret unde rēp. iuuarer: quod ego cū reliq; ciuib; persepe feci: dū grauissimis bel
 lis tūca Vicecomitibus aut ab alphonso ferdiandoq; regibus multis annis præ
 meronui. Virtutem aut his rebus cōiunctā esse oportet: sine qua certo integra so
 lētas haberi nō potest: de qua & ubiq; dicit' tñ suis locis & oportune ratio habet
 bit. Sed ad instituta si placet redeamus: nisi quid ad hec uulcis. P. L. A. Tu quem uo
 les ordinem tenet: ones attente quod dicturus es expectamus. C. O. S. Putare pfe
 to (ut ait Plato) unusq; debet oia quæ possidet totū esse qui nos genere: quiq;
 edpauere: secūdo loco eorum quibus cū geniti & educati sumus: Nā si cōtentio
 quædam & comparatio fiat quibus plurimum debeamus: post deum & patriam se
 quentur parentes quoq; beneficūs: & quidem grauissimis affecti sumus: sequentur
 liberi fratres & beneconuenientes pphui. Hoc etiam in mandatis habemus quo
 diutius tuas patre q̄ honorato & matrem. Præterea uero qui dixerit fratri rhacha
 reus eris gehennæ. Virtutem. n. omnis charitas ipsa (ut ambrosio placet) fundamē
 tum est: quæ certe disimī inter parētes & natos fratrumq; inter se sine uofario se
 lore non potest. Nam cum a pōpopio tribuno plebis dicta māllo torquato dictato
 si dies esset: quod occasione bene gerende rei excesser imperiū obtinendi legitimū
 tempus. & quod optimum filium ab hominibus relegasset & rurē habitare fecisset
 filius adolescens prima luce Romam uenit ad Pomponium ubi negocium exhiberi
 patri intellexit: quo statim in tromissus quia existimare cōtra patrē aliquid affer
 re remotis arbitris gladium strinxit. Pōponiumq; iurare coegit se patrem missum
 esse facturū. Plus enim mouit adolescentē pietas in patrem: q̄ in se patris morositas

E

DE OPTIMO CIVE

& iniuria: Coriolanū quoq̃ quē nec dī nec hostes dimouere ab obsidione urbis po-
 tuerant sola matre lachrymabūdū etiam auertit. Laudat apud Maronem Aeneas
 quod patrem Anchisem humeris suis ab incēdio liberauerit: nec improbat Scipio
 ille cui postea a phricano cognomētū fuit: qui patrem apud ticinū in p̃lio uulne-
 ratum ab hoste seruauit. Prætor item mulierem ingenuam capite damnatā & ob eā
 rē necandam in carcerem coniecerat: pietate motus custos non modo statim eam
 non necat: tuorum etiam filiarū diligenter tñ excussat ne qd cibi ad matrē ferret adi-
 tum p̃buit: futurū existimans ut sine sua noxa mulier inedia cōficeret. Viuebat tñ al-
 la uberibus filiarū alita quare cognita liberata m̃re filiarū pietati cōdonata est carpi-
 sū aut neronis uita multis in rebus: sed illud iter cætera scælera crimē ei obiicit quod
 posthabita pietate matrē agrippinā interemita qua procreatus: nutritus & in rāto
 imperio collocatus fuerat: merito igit sceleratus homo patriæ q̃ of flagitio conta-
 minaretur: matri cōtra quā unice impius fuit: poenas eādem & qdem graues dedit.
 Post parentes uero secūdo loco fratres habebis: tertio propinquos. Qui. n. te saluū
 in otortua quicq̃ dignitatē tuā augeri malit. q̃ frater Iulianus adolescēs insignis in-
 uenies neminem. & ob eam rem cū cæteris anteferendū arbitror Scipionis exēplo
 qui cum puinciarū consulibus decerneretur: maluit. L. Scipioni fratri q̃ Lælio amicis-
 simo Asiam cōmitti: neq̃ hoc quidem cōtētus se ei cū antea impator fuisset legatū
 præstitit: quo uictor cum triumpho in patriā rediret. Quantū amauerim ego fra-
 trem Laurentium cuius tu nomen obtines: ciues omnes optimi sunt testes: quanta
 item benivolentia cōiuncti fuerint inter se: pater patruusq̃ tuus filii mei dulcissimi:
 te certe non latet: q̃ eos in uita uidisti: fratrem itaq̃ imitatione nostri amato propin-
 quos non mō in precio hæro: uerū eos quoq̃ consiliis tuis priuatis ac publicis adhi-
 beto. Verisimile. n. est eos tibi melius cōsiliū duros q̃ illos q̃ nulla tibi affinitate
 coniuñcti sunt. L. A. V. Sunt tñ qui amicitia cognationi anteferendā censent. C. O. S.
 Dicat Platyna recte ne ii sentiant an secus: ego interim in sinistrum latus recubam
 cubitoq̃ inirar. P. L. A. Vulgaris hæc quidem opinio est & ab omni ratione remota.
 Qui. n. fieri potest si naturæ tūm inspicimus & cōtemplamur: ut cuiuspiam carior sit
 amicus q̃ frater bene conueniēs. Ex eodem utero natus eisdem uberibus alitus: ea-
 dem disciplina imbutus: non antefert socio & amico. Frustra nos quidē germanos
 consuetudo appellasset. Frustra fratrem quasi fere alterum. M. Varro dictū puta-
 set: si non plurius fratrem q̃ amicum faceremus. Vnius. P. Scipionis & quidem sapiē-
 tissimi exemplum sat tibi esse debet: qui ut auus tuus paulo ante dixit fratrem in ho-
 nore. C. Lælio anteposuit: sed perge Cosmes: si per cōmode iaces. C. O. S. Quoniā de
 Lælio nuper mentionem fecisti: uideatis quēso quanti faciendā amicitiam sentiat.
 Quid inquit stultius est: q̃ ut plurimum copiis facultatibus opibus ualeas: cætera
 parare quæ parant pecuniam uestes famulos gloriam uasa præciosa: amicos nō pa-
 rare optimam & pulcherrimā uitæ suppellectilē. Vita. n. inculta & deserta ab ami-
 cis non potest esse iocunda. Tibi igitur laurenti quærenda ciuium omnium charitas
 est: humanitas: māsuetudine: comitate: & gratia. Tot. n. oculos: tot. manus: tot
 animos habebis quorū amicos. Rerum autem omnium (ut ait Cicero) nec aptius
 est quicq̃ ad principatū inter ciues tuēdum atq̃ tenendū q̃ diligī: nihil alienius q̃
 timeri. Vnde præclare ait Ennius quem metuunt oderint: quem quisq̃ oderit peris-
 sisse expetit. Neq̃ certe ullius tante sunt opes quæ odiis multorum possint obistere.
 Malus. n. custos diuturnitatis metus est. Vt idem M. Tullius affirmat: contraq̃ be-
 niuolentia

niuolentia fidelis. Nam mutua sint oportet beniuolentia & odiu: & eos timere a quibus metu uolumus necesse est: quod Dionisi superioris: Alexandri pherei: Phalaris agrigētini uita ostendit: qui tandem oppressi uitā merito cū tyrānide amiserunt. Quis aut non censeat. C. Galliculam: Neronē: Domitianū portenta illa imperii Romāi iure cælos: cum eorū uita tota tyrānica esset: in qua nulla fides: nulla charitas: nulla stabilis beniuolentia potest esse fiducia. His aut suspecta sunt oīa & sollicitudine plena: cū nullus apud eos sit amicitia locus. Dices tñ eos coli simulatione dūtaxat ad tps. Verū si forte ut persepæ sit de gradu ceciderint: intelligunt q̄ fuerint inopes amicorum: quod Tarquiniū supbum dixisse ferunt: tum cum exul esset: se intellexisse quos fidos amicos habuisset: quosq̄ in fidos cū iam neutri parē gratiā referre posset. Verū quia ad amicitia fortunati ciuis multi cōfluere solent: deligendi a te sunt: qui ob sapientiā uirtutem & integritatem amicitia tua digni habeant quicq̄ merito boni uiri appellari possint. Neq̄. n. aliter uera amicitia dici poterit: nisi fuerit in uirtute cōstantia ac ppetuitate fundata: qualis fuit illa Scipiōis & lælii Orestis & pyladis: ac duorū pythagoreorū damonis & pythia. Hos uero si nimium exactæ amicitia recōditæq̄ existimas: delige ex ciuibus tuis qui ob uirtutē firmi amici stabiles & constantes futuri sint: tales aut ii erunt quorū uita oī ex parte pbata fuerit ne eos amicos existimes qui uolupratum instrumēta sunt quicq̄ merito ob flagitia oīum seruoꝝ turpissimi sunt uernæ. Prius aut ex Ilocratis sententia diligenter scrutabere: qualis existimationis apud bonos & rerum humanarū gnaros ii sint quos in amicitia recepturus est. Nā eius ingenii pfacile iudicabere cuius illi fuerint quos tibi familiaritate & amicitia adiunxeris. Præterea uero si boni erunt horū integritate te ac remp. nrām tutissime cōmittes si mali in te unum oīs fere culpa uertetur maxime uero si qd detrimenti patriæ nostræ istorum culpa acciderit. Bonos igitur delige ex oī numero potissimum aut ex nobilitate: eos qdem doctos ac rerum humanarum peritos ut dixi. LAV. Ego uero ex te libeter audire quos nobiles & uiri boni amicitia dignos censeas. COS. Scribens ad. Q. fratrem Cicero de petitione consulatus cum de Antonio & catilina loqueretur: nequa q̄ sunt inquit ii tam genere insignes q̄ uitiis nobiles. Est. n. nobilitas fm stoicos splendor quidam ex propria uirtute proueniens cui omnis generositatis palma tribuēda est. Quare mirari non satis possum quod Aristoteles homo omnium qui unquā fuisse sapientissimus in libro de repu. eos nobiles sibi uideri dicat. Quorū maiores uirtute & diuitiis aliquñ floruerint: cum uera nobilitas non aliūde q̄ ex ipsa uirtute oriatur. Alioqn pirata & latrones ob diuitias hac ratione nobiles haberent. Præterea uero nō est cur eos nobiles cēleas: qui nobilitatem in desidia collocant. Nil. n. agere post crapulam & ebrietatē: in purpura aut & sublellis uiuere: sericas ferre uestes: aurata calcharia: gematos habere digitos: comā bene pexere: accipitrē circūferre: unguenta sapere in nobilitate ponunt: quo certe nihil est a generositate magis alienum. Apud Romanos olim mos fuit ut equites pp rem in bello ægregie gestā annulo fibula & armilla donarent: uirtutis non aut ignauia monumenta & pignora. lactare item res gestas moiorū: atria imaginibus repleta: porticus signis ac tabulis ornatas: edes cōstructas ostentare plus admiratiōis q̄ nobilitatis in se habet. Erunt tamen hæc nobis adiumento: si maiorū nostrorum uirtutem & animi præstantiam imitati fueris: mussecus uero dedecori ac turpitudini. Huiusmodi autem nobilitatem irridēs Diogenes ille cynicus philosophus: malitia & ignauia uelamē eē dicebat. Quare

DE OPTIMO CIVE

M. Catonem priscum illum quem Cenforinum uocarunt: non genus: non diuitiæ. (Tusculi. n. natus est obscuro genere tenui censu) sed eximie pulcherrimæq; uirtutes nobilitarunt. Idē de. C. Mario: Tullo Seruilio dici potest. Ipsam quidem nobilitatem quadrariam diuidit Plato. Primā aut ait eorū eē q̄ claris bonis iustisq; parētib; sunt orti. Secundam eorū quorū parentes aliqui principes extitere. Tertiā cū maiores nostri fama & rebus bello gestis uel publicis certaminibus p̄ta corona claruerunt. Quartam eorum qui p̄clara aliqua doctrina & animi magnitudine excellent. Hos aut ut uere nobiles ceteris omnibus philosophus antepōnit. Platonem uero Aristoteles secutus: eosdē scripsit sibi uideri nobiles & uirtutis studiosos in sola uirtute nobilitatem collocans. Seneca quoq; ad Lucillum scribēs: idē sentire uidef. Non fuit inq; Socrates patricius nō eques Romanus: hunc tñ & Platonem philosophia nō accepit: sed nobiles reddidit: sola. n. uirtus est q̄ nobiles facit: quæq; posteros in nobilitate continet. Ex his igit ut ex generosa stirpe tibi amicos deliges quorū opera & p̄sentia ad uirtutem extitere. Habes donatum acciolum: habes alae mānum renocinū aliosq; cōplures quorū doctrina & p̄tia publicis priuatissq; in rebus uti arbitrati tuo poteris. L A V. Non est ut uideo p̄cipitandum in deligendis amicis adeo ad uiuum oīa refecas. C O S. Immo uero cauendum ne circumueniāre adulatione blanditiis assentatione quorundam leuium hoīum atq; fallacium nil ad ueritatem sed ad uoluptatem oīa loquētium: qua peste nulla certe maior adhiberi potest: his p̄sertim qui plurimum opibus & dignitate in aliqua p̄stanti repu. ualent. Nam quodcumq; dixeris feceris: sine discrimine laudāt & assentando extollunt: uultum fingēdo & nutum (ut ait. M. Tullius) non aut mentem & uoluntatē obseruando. Legisti credo Eunuchum Terētii Astarturba gnatonum: ait quis aiunt: negat quis negant: is quæstus apud quosdam non bene institutos est multo uberrius. Hoc aut facit assentatio illa p̄nitiosa ut cum postea uerū quis dixerit id audire fortunati isti nolint. Illo. n. ueneno imbuti cum se plusq; ceteros sapere arbitrantur bene admonentiū consilia & sententiās contēnūt: coruis ut aiunt oculos ēt in uita p̄bentes: Astant: illi assentant assident mirant: nec uerbū ullū proferes: quod non pōderet ad eorum ne lucy. faciat. Præterea uero quæstus gratia oēs aī affectus: qd̄ quidē difficile uidet inuertunt: ut satyro placet. Rides maiore cachino concutif. fiet si lacrimas cōspexit amicit. Assentatores. n. (ut Aristoteli placet) sordidi hūiles ac seruilis conditionis sunt. Tu uero Laurēti ut bene institutū ciuē decet ab his illecebris aīum ad rationem traducēs ex thaletis millefii snia teipm cognosce. Hac n. ratione perfacile intelliges uerū ne sit quod isti de te p̄dicant. At uero si mihi obtemperaueris illos potius amplectere q̄ cū erraueris monere te prudēter & modeste audent. Hac aut libertate loquendi fiet ut si qñ quicquā in cōsulationem uenerit habeas q̄ tibi ac reip. intrepide sniam explicant. Præterea uero si uiros p̄claros & ueridicos habueris: adultores ipsos ignominia notatos in malam rem statim abiges. L A V. Recte admōes Cosme neq; hoc genere hoīum nostra ciuitas caret. Ad cetera nisi qd̄ ad hæc uult Platyna pergamus. P L A. Est aliud genus hoīum huic haud multum dissimile: hoīum genus dico execrandum & bonis p̄nitiosum: cuius fallaciis & maledicētia in maximū discrimē adductus interdū sum. Hos delatores uulgus appellat. C O S. Bene admones Platyna & ita ē ut dicis: Inlenferunt sese p̄nitiosi delatores in turbam hoīum: benigne primo unumquēq; alloquunt: & tanquā aucupes uerbis q̄busdā hoīes in eos sermōes alliciūt: unde calūniæ colligi possint.

Quid

Quid quisque dixerit observant nonnulla sponte sciscitant velut reges igitur quo mentes hominum & consilia exactius percipiatur talium reges studiosis deferant. Hinc autem civium simultates odia discordia tormenta supplicia caedes exilia oriuntur. Hinc rapinae ex donatorum bonis hinc postremo urbium interitus bonorum omnium calamitas adeo hoc uenenum percomode auribus hominum istillat: eoque quoquo uolunt impellunt. Apud Hadrianum imperatorem alioquin bonum principem adeo uoluerunt delatorum uoces: ut quosdam amicos ad dignitatem antea euectos deinceps hostium loco habuerit. Vedit Platonem Dionysius hominem sane diuinum concitato delatoribus odio. Moria civibus suis coactus est. Socrates malorum calumniis uir autem doctissimus atque Innocentissimus Boetius Theodorici regis insu instigatoribus delatoribus patria ac uita priuatus est. Domitianus uero inter impium monstrum commune ratus hac in re solum respicere uisus est quod delatores contempserit & ab urbe expulerit hanc uocem frequenter usus patens delatores qui non castigat irritat. Quod nales igitur estimandi sunt: ubi quos et scelestus imperator odio habuit? Ac merito quidem. Contra superbos. n. iracundos uolentis: fures: prodones: sicarios: inuidios: sunt nobis inuenta remedia: contra hos uero nullum cum uersuti quidem uasri subdoli fallaces sunt: ac prius te opprimant: quam tale alia quid tibi euentum suspicari possit: qui locus innocentiae ubi isti regnant feris peiores: cum societate humanam qua nihil in uita melius est maledictia tollunt. Detrahere. n. (ut ait Cicero) aliquid alteri: & hominum hominis incommodo suum augere commodum magis est contra naturam quam mors: quam paupertas: quam dolor: quam cetera quae possunt aut corpori accidere: aut rebus externis. contemni: ergo & pellendi sunt ut sacrilegi & perniciolus: furia: phlegetonis & quod quisque dicat considerandum de quibusue dicat. Hac enim ratione ciuitatis nostrae geti & incolumitati consules. LA. V. Multum tibi debeo. Plautus: qui auum meum admonuisti: ut mihi antidotum daret contra uenenatas delatorum uoces. PLA. Omitte ista Laurenti: nil mihi ob hanc rem debes: Debebis tamen si mandata Cosmi obseruaueris: debebunt & ciues tui si per te hac peste caruerint. Sed audi quae sonus auus deinceps dicturus est. Vultum ut mihi quidem uidetur composuit hic latiorque quam unquam antea factus est. COS. Quasi uero soli poetae & non etiam reliquum genus hominum multum rebus de quibus dicturi sunt accommodent. De humanitate dicturus comitatus fronte ostendere necesse fuit. PLA. Recte sane: ex oratii sententia. Sed perge nam & nos quoque fronte porreximus adeo tui studiosissimus. COS. Scribens ad Q. fratrem Cicero hominem admonet: ut in gubernanda praeipecta ante omnia facilitate utatur in adeundae lenitate in respondendo. Nihil est. n. quod aequae ciuem carum omnibus facit & popularem quam ipsa comitas: cui non sine causa bonitas liberalitas & amicitia connexae sunt: quibus profecto ex rebus conciliari hominum beniuolentia solet: contra morosae duritiae & acerbitate amittit. Verum est certe quod Cyrum dixisse aiunt: iocundiora multo acceptioraque hominibus uideri in optimo uiro humanitatis quam belli opera. Bella. n. plurimum mali intulisse mortalibus: humanitatem uero plura bona importasse. aetate quidem nostra plurimum bello & gratia ualuit Franciscus Sfortia Mediolani dux: sed eum plus iuuuit ad principatum comparandum humanitas quam bellum: quam in re ego quoque immo resp. nostra hominem iuuuit partim eius comitate mota: partim ne transpadana Italia in potestatem uenetorum cum nostro magno malo deueniret. Nam si insubriam occupassent: in nos quoque aliquando arma mouissent: adeo natura sunt dominandi cupidi. Hoc igitur patriae magisque Francisco tribui. Tanta uero humanitatis fuisse. C. Caesarem legimus ante principatum: & ipse ciues in conuiuium

DE OPTIMO CIVE

sapius adhibuerit: & inuitatus illos: mentes non sit aspernatus. Laudat cōmessatio-
 nes publicas Plato ad cōciliandā hoīum beniuolentiā inter se: cuius q̄dem p̄cepta
 pleriq; imitati adeo multitudinē hac cōitate deliniuere: ut eius opa potesta in ma-
 ximis rebus atq; optimis sint usi ut intelligas totā hanc popularitatē ad utilitatē rei
 pu. non ad priuatū cōmodum spectare debere: licet ipse. C. Cæsar longe a liter sense-
 rit regnādi causa q̄ quidē cupiditatem ita uelim a te reiicias Laurenti ut perniciosam
 & teterrimam pestē te aliqñ inficiat. Principū exēpla de humanitate tibi ppono
 quo ciuib; tuis carior ac grator sis maxime uero qñ magistratum in ciuitate ade-
 ptus fueris qui ipse per se hominibus terrori eē solet. Memineris quāso uocis illius
 diuinæ qua usum Titum imperatorem ferunt. Velle quidem se talem priuatis exhi-
 bere: quales sibi priuato habere cuperet. Vt. n. nihil perniciosius ē q̄ hodie haberi:
 ita nihil utilius q̄ diligī & amari. Q. d. certe hūanitate: lenitate: facilitate cōparat.
 Nā ut superbīa respu. labefactat: ita hūanitas labefactatā aliqñ cōfirmat: ac hoīum
 contumaciam ita interdum frangat & ad sanitatem male sentientes traducat. Blan-
 de quidem post iniurias acceptas: tumultuantem populum & deditiosum Moyses
 appellabat: in laboribus solabat: delinibat oraculis: rebus fouebat: & ob eam rem
 postea supra oēs hoīes sapere existimatus est. His enī artibus plebis iudaicæ mētes
 adeo sibi deuinxerat: ut eius amplitudinē magnitudinis grā plus deligerent q̄ p
 rebus gestis admirarent. Dauid aut ob placabilitatem iuuenis etiā ad gubernādū
 populum uno oīum consensu electus est adeo ut parētes cum filiis suis filii parenti-
 bus in amore p̄ferrēt: cum ad utilitatem hoīum potius q̄ dominādi cupiditate sum-
 pssse regnum uideret. Nā tumultuante populo cædem ueritus obsequitiam Saul
 maluit in hebrō exulare: q̄ hierosolymis imperare tātī faciebat populi salutem cu-
 us gratiā regna & magistratus instituti sunt. Quātum uero magnis ciuib; super-
 bia interdū nocuerit. M. drusi tribunū plebis in potentia declarat: q. L. Philippo cō-
 suli: qd' se cōcionatē interpellauerat adeo collū intorsit: ut multus e naribus eius
 cruor eruperit. Idem quoq; cum senatus ad eum mitteret ut in curiam ueniret: qua-
 re non pōtius ipse inquit in curiam Hostiliam propinquam rostris. i. ad me uenit.
 Tu itaq; bonos uiros imitatus facilem te accedētib; p̄sta: dicentes benigne audis
 interrogantibus cōmiter responde: petētib; honesta p̄sertim obtempera. L. A. V.
 Quod de humanitate dixisti admodū laudo: & ita ut iubes me factus: repromitto:
 sed uereor ne interdum ob facilitatem contemnar. C. O. S. Ego uero huic tñ facilita-
 ti grauitatem adiūctam uelim propter temeritatem & ambitionem quorūdam oīa
 sibi licere sine discrimine arbitratiū. Hos aut cupiditate & appetitu oīa metiētes fa-
 cillime propelles si ea in te fecerint ornāmēta quæ in optimo ciue esse debent: p̄esse
 nāq; ciuib; suis non debet q̄ non didicit: prius q̄ id ratione fiat: quod q̄dem studio
 diligentia doctrina usu comparatur: ut intelligas te nō ad ocium sed ad negotium:
 non ad somnum: sed ad solertiā: non ad uoluptatem: sed ad modestiam & ceteris ui-
 rutes spectare oportere. Facile nimis: contemnuntur: qui nihil uirtutis: nihil ani-
 mī: nihil neruorum habent quicq; nec sibi nec alteri profunxut dicitur. Contra uero
 in admiratione oīum sunt q̄ anteire ceteros uirtute putantur: atq; his uitis carere q̄
 bus alii nō facile possunt obistere. Hos p̄terea admirant populi: hos amant: hos co-
 lunt ut semideos. Fieri. n. non potest ut eum quis contemnat. Quem uiderit curare
 enit: ut oēs ciues q̄ beatissime uiuant. Nam q̄ dat opam ut ex æquo & bono suam
 quicq; teneat: quicq; omni diligētia & studio curat: ut ciuitas moribus industria glo-
 ria facultatibus

nā facultatibus augeat: nō certe admiratiōe oīum & laude dignus est: Graue, n. pondus est quod optimus ciuis humeris sustinet. Florentem, s. secunda fortuna ciuitatē conseruare: & si qñ acciderit eiūdem calamitates atq; pericula ppulsare. Hāc itaq; ob rem ut dixi fuere q hos semideos appellarent. Quid, n. utilius dari ciuitati pōt? Quid fructuosius q ciuis bene institutus? Qui sciat oīa prudēter ac modeste agere: iusticiā colere: liberalitate uti: circūuentos defendere: opē amicis ferre: p̄mia uirtuti tribuere: p̄desse quā plurimis. His at uirtutibus q septus est. nō utiq; a ciuib; contemnit: non a flagitiosis iniuria afficit. Nam cum metellus repetundar; accusatus cām diceret & tabule administratiōis inspiciēdæ iudicibus traderent: oēs certe q tū aderant auertere oculos: indignū rati chartæ & non integritati eius fidem p̄stari: cui populus Romanus tantam puīnciam cōmisisset. Tutam autē esse uirtutem & integritatem non modo apud ciues uer; etiam apud hostes declarat. P. Africani maiestas: ad hunc, n. uisendum cū predones quidā linternū uenissent politis armis uirtutis eius admiratores nō ut hostes se accessisse dixerunt: qbus certe africanus facilem se p̄buit. At illi ueneratili men domus tanq aram & deos osculata m̄nū Scipionis politis ante uestibulum donis loci discesserunt. Hac itaq; ratione laurētī comitatem ad quā te prius adhortatus sum tutiorē grauitas & cōstātia reddet. P. L. A. Recte sane admōes. Sed dic quāso, ne hac maiestas respicit. C. O. S. Cōtra ambitionem & arrogantiam dup grauissima mala Plurimū certe ualeat: iusticiam siquidem & fidē e medio tollit. nimia principatus ambitio: unde p̄clare scriptum est apud Platonem similiter facere eos q inter se contenderent: uter potius rempu. administraret: ut si nauis in piculo certarent: q; eorū potissimū gubernaret? Quid si imperia nō sunt experenda (ut ait Cicero) aut potius non accipiēda interdum aut deponēda nonnunquā. Vel si tm̄ pondus suscipit oīs ambitio & arrogantia uitanda est: ne si elati nimium uidebimur ob delatos honores beniuolentiam oēm ex animis hominum abradamus. q non iminūda fastus: sed augenda est elementia & humanitate. Extāraūt senatus uerba ad augustū Cæ. per uir; illustrē Valerium messalā. Quod bonum inquit faustumq; sit tibi domūq; tuæ Augustæ senatus consentiens cū populo Romano te patrem patriæ con salutat. Hanc uero gloriosam salutationem augustus nequaquam insolenter accepit: sed illachrymans ob pietatem & gratiam se natus erga se respondit Compos factus uotorum meor; patres cōscripti: qd habeo aliud q deos immortales p̄cari: ut consensum uestrum ad ultimum uitæ finem mihi perficere liceat. De hac item re scribens ad generum augustus: uides inq; mi agrippa cōmunem seniore oīum cōsensum erga nos. Tertium & sexagesimum annum euasimus. Deos oro ut quātum mihi temporis superest: id salubriter ducere liceat in statu reipu. scilicissimō. Nondum n. ad unum omnino imperium Romanū uenerat. Hinc cepit iniriū. Maluere, n. ciues ad unum deferri omnia q totiēs bellis ciuib; & quidē crucis nexari. Continuit itaq; hac ratione multos in officio Augustus adhibita etiam maiestate ne ambitione & arrogantia quicquā prater honestum sibi licere arbitarentur. eadem quoq; modestia. usus est. M. Antonius quem mirari uitaunt scriptores q laudare facilius est. Hic, n. filium senatui commendans omnia arrogantia & ellatione commendat: inquit si nobis & diis immortalibus dignus erit. Ob modestiam uero (ut in antiquitate iudaica legimus) p̄fecturam recebat: Moyses autē eam dñs suscipere coegit. Saul quoq; regni gubernacula abnebandum uero submittere collum ingo. cogitur. Horum autem admodum diffia

DE OPTIMO CIVE

milis fuit absolon David regis filius; q̄ ambitione & largitione potētia q̄rens patri
 etiam arma palam intulit. Ad compescendam autē hanc immāem beluam q̄ fratrem
 in fratrem concitat filium in parentē cognatos & affines inter se degladiari facile
 gem ambitus quæ postea amissa libertate reticuit R. omāi ueteres lanxere: qua cer
 te ardor ille imperandī mentibus hominū insitus comprimeretur: primumq; locū
 in libera repu. ille obtineret: qui sciret cupiditatibus suis imperare: refrenare libidī
 nes: spernere uoluptates: iracundiam tenere: auaritiā coercere: cæteraq; animi
 labes repellere. Reticuit postea sanctissima lex dum ad unum oīa referunt. Tu ue
 ro laurenti grauitate tua & constācia si uoles (uelle autem debebis) ubi ad ætatem
 ueneris ita petulantium & ambitiosorum audaciā comprimes ut non magnope
 re lex de ambitu desiderāda sit. L. A. V. Credo hercle ita esse & huic mandato facile
 assentior: Sed dic quæso: si hoc agā qd̄ premii magis erit mihi in libera ciuitate: q̄
 cuius e populo? C. O. S. Si cuius bono de referenda gratia cogitandum est: non est
 fraudandus suo merito bonus ciuis: & ille potissimum qui non de uno tantum: sed
 de pluribus benemeritus est. Huius autem præmium non erit aurum non gemmæ
 nō puellæ captiue (ut est apud Homerum) sed uera & integra gloria: quæ est (ut
 ait. M. Tullius) consentiens laus bonorum incorrupta uox bene iudiciū excel
 lente uirtute. Quod autē frigora calores inedia uigiliæ laboresque cæteri nō æque
 graues his sunt qui rem optime gubernāt: ac priuato hominī: facit ipsa gloria: qua
 maxime boni ciues alendi sunt: Hanc autem ob rem trophea triumphī statuæ coro
 næ laudationes: tum in uita tum in morte sunt inuentæ. Addo etiā historiam & poe
 sim ac musicam qua in conuiuiis ad cytharam heroum præclare res gestæ canebā
 tur: heroum dico quorum tota uita in uirtute & non in ostentatione locata erat.
 Præclare certe societates hanc uiam ad gloriam proximam & quasi compendiarī
 am dicebat: si quis id ageret: ut talis eēt qualis haberi uellet: quod si quis simulatio
 ne & ficto non modo sermone sed etiam uultu stabilem se gloriam consequi posse
 rentur uehementer errant: nam uera gloria altæ radices agit: atq; etiam propaga
 tur ficta omnia cæleriter tanq̄ flosculi decidunt nec simulatū quicq̄ potest esse diu
 turnum. Testes sunt autem saturninus tribunus plebis. Sp. Melius: grachi duo. M.
 Drusus quorum uita tota in ostentatione fundata erat. Aliud enim præferebant
 uultu ac uerbis: aliud fixum in mente gerebant. Vera certe fuit. L. Bruti gloria. Q.
 Fabii maximi. Pauli æmilii. P. Scipionis: qui nihil aliud cogitarūt in uita: nihil ege
 runt: nisi quod præclarum & laudabile pro salute omnium & dignitate patrię uide
 retur: pro qua bonus ciuis si opus fuerit non dubitet mortem oppetere. Is igitur sit
 unicus bene meriti de rep. cibus quo uelim ita pascere ut i uita ciuili nil maius aut
 amplius tibi sit requirendū. P. L. A. Bene hercle suades Cosme Laurētium. n. ad lau
 dem adhortaris: optima ad capescendam uirtutem calcharia. Verum si quid habes
 ulterius qd̄ adolescenti pfuturus censeas id quoq; edisse. C. O. S. Habeo certe non
 nulla q̄ & si parua uidebunt eę priuata magis q̄ publica tamen cōtēnenda nō sunt
 pertinere. n. ad dignitatē p̄clari & excelsi ciuis crediderim laxius & magnificentius
 habitare. Nam si magnifici ciuis est muros urbis: naualia: ductus aquarum: Thea
 tra porticus: phanæ: oīa q̄ ad cōem usum ciuitatis pertinet strueret: quid est
 cur ædes sibi magnificentissimas in præclaro ciuitatis loco non ædificet? Præsertim
 cum id ēt ad splendorem & dignitatem ciuitatis pertineat. Cn. qdem octauioꝝ pri
 mus ex illa familia cōsul factus est: honori fuisse. M. Tullius refert qd̄ p̄clara ædifi
 casset

easset in palatio & plenam dignitatis domū quæ cum uulgo inuiseretur: suffragata
 dño nouo homini ad consulatum putabat. Ornāda est item (ut idem ait) dignitas
 domo: non tota tñ ex domo quærenda ne in cemēto & lapidibus ueram gloriam re
 poluisse uideamur. Sit laxa & āpla ut priuati ac publici hos petes magnifice & ho
 norificentissime suscipi possint: quod ego quoq; feci non in urbe solum uerū etiam
 in agris ut uideris. His tñ sumptibus modus quidē imponēdus est: ne si laxius ædia
 fices suspicionem affectati principatus initias si angustius aut uilius auaritiæ ac q
 dem sordide crimen incurras. Domus aut splēdidi uiri fm Homerum non ex auro
 ebore argentoue: sed hostiū spoliis ornanda est. Illa. n. ornamenta delitiarū & mulie
 bris lasciuia plena sunt: a qbus certe tanq̃ a Syrinēis scopulis bonū cinē declinare
 oportet. Exornat idem Homerus mollis & effœminati Menelai domum ex animi
 eius sententia. Describit p̃terea hortos pheacum calypsus domū: ac cīrces: ut extā
 accurata pictura mores quoq; incolentium cōphendi possint. Boni igit̃ ciuis ædes
 ita magnificæ & splēdida sint: ut nil effœminatum nil muliebre p̃ferant. P L A.
 Magnam certe laudē hac in re Cosme consecutus es: nemo. n. non dico in urbe tua
 uerū in tota Italia magnificentius te ac splēdidius ædificauit cernunt tot tēpla: tot
 monasteria: tot bibliothecæ: tot ædes tua impēsa ædificate & ornate ut nil ulterius
 ad hanc magnificentiā operum addi posse uideatur. C O S. feci id quidem ut di
 cis tum ad splēdorem urbis: tum etiam ut rem diuinam excolem. Hoc autem no
 strum institutum uelim imitare laurētis: & si quid inchoatū a me est nec p̃fectū id tā
 dem absoluas. L A V. Faciam id quidē. Sed ne excidat quod antea p̃posuisti: quæ
 nam quæso illa sunt quæ parua eē dixisti? C O S. Querēs lycurgus omnia quæ ad
 mores laconū pertinerent primus ex Greta: uel ut alii uolūt ex Ionia Homeri poe
 sim in grāciam detulit: cuius exemplorum multatū cōuiuia quæ illi philitiās coe
 nas uocant instituit non defluentes uarietate & luxu: sed moderatione & mediocri
 tate conditas: uictum cultumq; corporis nō ad uoluptatem: sed ad ualitudinem &
 uīres referendum esse. Nam qui naturæ humanæ dignitatem & excellentiam confi
 derat intelligit: quā turpes sit disfluere luxuria & delicate ac moliter uiuere: quamq;
 honestum parce continenter se uere ac sobrie. In ea uero disceptatione quam inter
 Alexādrum & Diogenem aliquādo ortam scribit Dion. Vexari humanum genus
 ab aliquo quattuor demonum ostendit: quorum illum certe secundum appellat: q
 uoluptati sacrificia deserit: & deam ipsam colit odoribus uariis ac saporibus gaude
 rem. Hic autem dæmon ut idem affirmat auditum gustum tactū quouismodo po
 test mirifice deflectat: balnea frequētat: molles uestes & laboratos accubitus amat
 muliebres amplexus expectat. Hæc dea nimitū est ipsa cīrces: quæ socios Vlyxis in
 porcos mutauit: uero deinceps ut timidi & infracti animi publicis ac priuatis in re
 bus inutiles habentur. Seruanda igitur in uictu cultuq; corporis mediocritas ē: ob
 modestiam & ualitudinemq; enim fieri potest ut delitiis assueti ciues ubi opus erit.
 Famem sitim frigora æstus atq; alia incommoda pro repu. patiātur? Concidāt cer
 te animis & corporibus in quouis etiam paruo negotio oportet: qui sardanapalos
 antonios: heliogabalos: carcallas: othones: diffluentes libidine & luxuria imitant
 tur. C. uero Cæsaris modestia & sobrietas ut nosti an hostibus etiam laudatur. Hic
 enim in ordinanda ciuitate legem sumptuariam tulit: ne ciuium mores nimio lu
 xu corrumpentur. Videbat enim uir sapientissimus: nihil esse quod animos ho
 minum æque fatigaret q̃ libido: & circumfidentes undique uoluptates. Ab his igit̃

DE OPTIMO CIVE

tur ut ab improbis dominis dedecoris & turpitudinis se vindicent optimi ciues ne-
 cesse est: ut cum libidinibus ipsi parere desierint præesse aliis merito uideantur. Ni-
 hil est autem q̄ magis auctoritatē boni ciuis augeatq̄ si ostēderit se nil minus q̄ de
 uoluptate cogitare. Eius enim mens tota in uirtute collocata esse debet. P L A. Vt
 mihi quidem uidetur nil ocii nil quietis Laurentio nostro relinquis: adolescēs est
 quiescat interdū oportet. COS. Dormiendū nō esse nisi corporibus: labore & soli-
 tudine defatigatis ad recuperādas uires censuit Socrates: & si alicui parū dormi-
 re licet: cui magis id cōueniat q̄ optimo ciui non uideo. Aristoteles aut in libro quē
 de moribus scripsit bonos a malis: miseros ab infelicitibus in dimidio uite p̄ som-
 nū nihil differre ostendit: cum scilicet hoīs in actione: non autē in ocio & somno
 reposita sit. Volo quiescat non marcescat ocio. Volo dormiat nō stertat ad multam
 noctem. Præterea uero ludos decentes ac liberales animi gratia post cibū ei cōce-
 do & qñ ad hæc parua descendimus non pudeat dicere qđ sentio. Ludus sit tessera-
 riarū pictarū: latrūculi: alucolussed absit inter ludendū oīs fraus & avaritia: qua fie-
 ri indecens ludus consueuit: & ita interdum concitari ludentiū animus: ut ex ludo
 ad conuitia & contumelias transeant. Oēm. n. aleatorem mendacem periurū alieni
 appetentissimū sui prodigum esse oportet: qua ex re in furta plerūq̄ & rapinas pas-
 sim dilabunt. Hos aut quātū fecerit chilon lacedæmonis attēde. Is. n. iungendæ so-
 cietatis cā corinthū missus: cū principes ciuitatis in alea occupatos inuenisset sta-
 tim infecto negotio rediit dicens se nolle gloriā spartanorū: tūqdem clarescentem
 ea maculare infamia aut dicere spartanos cū aleatoribus societate iniisse. Hac. ue-
 ro in re ideo longior fui: q̄ nostra ciuitas ut mihi uidet hac infamia nō caret. Quā
 feruent interdū gymnasia ludentium uariis in locis nō sine stomacho loq̄ possum.
 Verū tu Laurenti quod ego sæpe conatus sum si tibi licebit: interdicto & lege hāc
 corruptelā e rep. auferes: ne aliqñ ciuitas nostra hac ignominia ut corinthus a chi-
 lone notari possit. Locus postremo quā in uerbis est: modo careat scurrilitate & ru-
 sticitate: cōditusq̄ sit facetiis & salibus inter amicos præsertim non erit improbandus.
 Is. n. iocus qui non illiberalis est non mentem solum recreat ac reficit: uerum et ad
 dicendum & respondendū ingeniū acuit. Augustus cæsar seruatō semper maiesta-
 tis pudore iocis ipsis mirifice delectatus est. Vt illud in uatinium podagre morbu
 dissimulare conantē: asserētemq̄ se iam mille passus per diem ambulare. Minus in-
 quit mirum est: cum iam dies longiusculi esse incipiant. Nomen elatori cuidam na-
 tura obliuio in forum ituro pconrati nunqd in foro agi uellet: Cōmēdaticias ait
 has tecum perfer: notum. n. ibi nullū habes. Cum uero idem forū extui iussisset ar-
 chitecti tarditatem accusans: quod eodem tempore a Cassio seuero plarimi accusa-
 ti absoluerentur. Vtinam inquit forum meum agularet Cassius: citius enim absol-
 ueretur: hoc autem genere urbanitatis nō caret nostra ciuitas: quod certe ingenuē
 & liberaliter efferri potest si tēpore & remisso fiat animo. Scurras uero gnatonēs
 mimos omnino abs te reiice: cum dignitatem optimi ciuis obsecnitate uerborum
 & turpitudine indecentes motus ac gestus dedecorent. Quæ potissimum ad opti-
 mum ciuē pertinere mihi uisa sunt hæc tēpore scripsisse sat erit: deinceps uero & cras
 si uultis quid bonis ciuibus cum populo cōueniat dicatur. P L A. Copiose sane &
 grauiter omnia dixisti. Sed uno sermone si potes hoc præsertim die omnia absolue.
 Idem enim Plato fecit. Nam omnem orationem de legibus uno astiuo die perora-
 uit. COS. Sequar ego ut uultis diuinum illum uirum.

¶ De optimo

De optimo ciue liber secundus ad Laurentium medicum incipit.

PLATYNA

Sed uis ne quoniam iam ad uesperas cit & ualitudini ac senectuti tuae consulendum est locum mutemus: ne riuuli humiditate laedare: quod fieri uel periculum colueuit, COS. Volo sane. PLA. Ad illam porticum proficiscamur. quae ad orientem solem uergit: respicitque colles istos uitis & oleis confitos. COS. Sane quidem illa. n. porticum liberissime uti soleo: siue quod ipse mecum cogito: siue cum aliis de rebus magnis loquar: adde quod et uille propinqua est: unde accipere serui per commodum praesentium eorum opera indiguerimus. LA V. Vis ne aut quoniam iam uentum ad porticum est aliquid tibi subternis ut commodius iaceas? Non. n. hic herba est ut in ripa tertiolae. COS. Si uis aliquid de mente ac re. nostra dignum audire: fac ut commodum iaceam. LA V. En tibi pulchre pauimentum instrauimus lecticaque composuimus. Confidamus si placet atque ad eam partem sermonis a qua digressi sumus: reuertamur. COS. Praeclare exigitis Laureti: ordiar ego: tu audis: si quid exciderit in mentem reducet Platyna. PLA. Faciam id quidem ac libens. Ita Laureti nunc tua oratio perdoctum fieri cupio. COS. Fieri omnia fortuito & temere Democritum philosophum eiusque imitatore epicurum asseruisse mecum saepe mirari soleo: maxime uero quod intelligo ipsum pythagoram unde & philosophorum secte manarunt deos antea in dubium uocasse: hunc autem postea secutus est diagoras atheos qui omnino eos exclusit sponte omnia fieri confirmans. Sed quoniam fieri poterunt praesentia praesentent: in tantos itaque manifestos errores incidunt. Cum eorum proprium sit rerum causas & rationes afferre. Quanto melius sensere stoicius in aliis causis proponunt: sic quoque nec fieri mundum potuisse affirmant: nec constare posse. nisi summa ratione regeret. Vnde mentem praesidere mundo qua gubernent omnia testatur Plato: qui plura uidetur illi allucinantes philosophi. Ad hanc autem opinionem sese uertens humanum genus nihil agere terat sine ratione: modo sit aliqua prudentia ibutum: quae est ut idem Plato in legibus ait: ceterarum uirtutum magistra: hac uero qui munus est: non solum saltem indiget: non armis. Vera est praesentis illa Bionis sententia: prudentiam ipsam tantum differre a ceteris uirtutibus quantum uisus a reliquis sensibus. Quid autem deesse potest homini in quo sit prudentia ad bonorum malorumque delectum? Hanc. n. ita est ars uiuendi ut medicina ualitudinis: nauigationis gubernatio. Vexatur ac merito quidem Theophrastus in libris & scholis omnium philosophorum: quod in calisthene suo illam laudauerit sententiam: uita regit fortuna: negant. n. ab ullo philosopho quicquam dictum esse longitudo: eum constet coelum & homines sapientia regi. Est autem sapientia: ut ueteribus philosophis placet: diuinarum humanarumque rerum cognitio: quam quidem Cicero nunc prudentiam nunc sapientiam uocat. Hanc itaque sapientiam qui aspernatur: quid a brutis differat non uideo: cum sapientia ipsa uirtutum omnium princeps sit: & quidam quasi irriguus fons: unde omnes bene uiuendi rationes manant. Hinc orta est Platonis ingenii atque doctrinae principis diuina illa sententia. Tum denique beatas fore resp. Si autem docti & sapientes homines eas regere coepissent: aut ii qui regerent omnes suum studium in doctrina & sapientia collocassent: hanc coniunctionem uidelicet potestatis & sapientiae saluti censuit ciuitatibus esse possessis: summam potestatem haberet qui in doctrina uirtute prudentia studium omne suum collocasset: quale fuisse Romae. P. Scipione. C. Laelium. M. Catonem accepimus: lycurgum spartae: Solonem athenis. Pythagoras et qui primus praesentis nomen inuenit crotonem legibus optime instituit. Viris. n. fortitudinem proposuit: mulieribus pudicitiam & conubii fide: pueris uerecundiam: & liberum amorem

DE OPTIMO CIVE

oībus frugalitatis studiū. Thebanū quoq; epaminundā ad hos usus erudiit lyfias pythagoreus: syracusanū dionē: Plato: multiq; multos tm̄ ualet sapientiæ studiū q̄ aphanus usus eē: memoriæq; filiā oñdit his uerbis. Vfus me genuit m̄ memoria peperit: sophiā uocat grai nos sapiam. Interrogatus aut Aristoteles quo differrent docti ab indoctis: quo inq; uiuētes a mortuis: p̄hiæ igit dāda ē opa: qua nihil optabilius: nil p̄stātius: nil melius ēē hoī pōtū eius custos sit: & naturæ hūanæ comes adiutrix. Verū est certe qđ. M. T. ait: ex q̄ttuor locis honestis: illū q̄ in ueri cognitione cōsistit maxie naturā attingere humanā. Oēs. n. trahimur ad cognitionis sciētiae cupiditatē in qua excellere pulchrū putamus: labiāt errare nescire decipi malū & turpe ducimus. Vt. n. q̄sq; maxie p̄spicit qđ in quaq; re uerissimū: quiq; acurissime & celerrime pōt & uidere explicare rōnē: is prudētissimus & sapientissimus rite h̄ri solet. Nā sicuti prudētia facit: ut res oēs expetēdas & fugiēdas cognoscamus: ita sapientia ne oīno idē eē cū prudentia uideat: principiū est cognoscēdi res oēs exactissime cōtēplādas fm̄ p̄ipatheticos. Nā si in uita rebusq; agendis laudat uir prudēs: cur sapiens rebus cōtēplādis p̄pria laude carebit? qđ si in actiōe prudentiæ scelicitas humana reposita est: cur sapientē beatissimū nō appellabis in cōtēplatiōe uiuētē? nec in quauis sed in ea qua deo quoad fieri pōt p̄similis sit. Cū res diuinas reuocato a sensibus aīo intueat & respiciat. Ad prudētiā redeo sine q̄ ciuitates b̄n morate nullo mō eē p̄nt. Est. n. recta rō rerū gerendarū q̄ uoluptatibus modū iponit: fortitudinē aī regit: liberalitatis offm̄ dispōit. Trāsfert hęc eadē sese nō solū ad rēp. sed etiā ad familiarē: & ad res oēs nō temere sed cōsiderate agēdas. In deliberatiōe fm̄ eē t̄ps re deliberata of̄ socordia & ignauiā remota agendū aliqd ordine & cōstātia oñdit: ut honestatē & decus cōseruare possimus. Ipius. n. uirtutis tota laus in actione cōsistit. At uero in oī deliberatiōe suscipienda illud maxie curādū est: ne incognita p̄ cognitishabeamus: hisq; temere assentiamur: qđ certe nō fiet si adhibebimus ad res cōsiderādas t̄ps & diligentia. Verū nō usq; adeo tm̄ imorādū est: qđ qđā hebetioris ingenii & morosi faciūt ut occasionē & opportunitatē rerū b̄n gerendarū amittamus. In oī at̄ cōsultatiōe publica p̄sertim: uidendū est fieri ne possit qđ p̄ponit: facultates ne habeamus & adminicula. aliter. n. inanis n̄ra oīs cogitatio eēt: ueniremusq; ad id qđ a sapiēti uiro longe remotū eē debet: ut dicendū sit nō putarā. PLA. Nō potuit hercle sapientis ac prudentis officiū exactius explicari q̄ a tc nup est aī oculos n̄ros positū. Verū cū Laurentius n̄r adolescens sit: & prudentia ac sapientia nō nisi assuetudine cōparet: quoniam fiet mō ut nepos te auo in gubernāda rēp. dignus eē uideat. COS. Quasi uero laureti n̄ri cā hoc tm̄mō dictū sit. Ciuibz meis oībz b̄n cōsultū uolo: quorū de numero cū multi boni sint & sapiētes eos uelim obseruare: orūq; cōsilia imitē donec gubernare tantā nauim̄ prius ipse didicerit. Fieri. n. non pōt ut ex iuueue suā optima eliciat cū in prudentē cadat p̄teritorū memoria: cōsideratio p̄ntiū: intelligētia futurorū: q̄ h̄ri non pōt: nisi doctrina & assuetudine cōparent. Mig. illud in Salomone atq; Iosepho adolescentibus uideri p̄t: ut certe ē: diuino. n. numine: nō humana sapientia & industria factū putarim: ut illi p̄ter atātē tm̄ saperent. Senes igit humanarū rerū p̄iti in cōsiliū adhibendi sunt. Nam senatus Romanus quem totus orbis terrarū consulebat a senibus certe non a iunioribus nomen accepit. Probatī sint ii quorum sententiā reipu. causa imitatus es. Nihil habeāt ficti: nihil simulati: nihil fallacia. Apti sint & ueri plurimū autē in cōsiliis dandis accipiendisq; ualet integritas uitæ. Non pōt eē cōsilio bonus qui ita

qui ita uixit: ut ab oībus malus haberet. Voluptates siquē reiciat: auaritiā compescat: affectus deniq; ac perturbatiōes sedetq; tibi ac reipu. utile cōsiliū daturus ē. Nā qui aurū cōtēnit: qui munera spernitq; patriæ dignitatē & salutē ceteris rebus anteponit: Facillime cōtēner hoīum cupiditates & honestū ac rectū seruabit. Corrupti a Pyrrho muneribus & pollicitatiōibus Fabricius nō potuit: ut in senatu censeret cōtra dignitatē patriæ regi pacē cōcedendā esse anteq; ab Italia discederet. Abiere qdem re infecta samnitū legati frustra Maniū curiū auro & argento īpellere conati: ut dandā samnitibus pacē in senatu cēseret: cū illi totiens uiolati fœderis nōdū iustas pœnas dedissent. Vt. n. sapientes & bonos dixi in cōsultationē adhibēdos eē: ita uersutos & callidos reiciendos censeo: q̄lis fuit Themistocles cuius p̄fecto cōsiliū de frāgendis lacedæmoniorū opibus incensa clāculū ad cytheū eorū classe aristides dixit putile qdem: sed minime honestū eē. Ii autē eo tibi ac reliqs ciuibus inuīsiores eē debebūt: quo plura sapere uidebant detracta opiniōe p̄bitatis. At uero si prudentiæ & sapiētiæ cōiuncta iusticia fuerit: nihil erit q; tu ac reliqui cines his auctoribus nō posse consequi arbitremini. Tollendæ igit astutiæ sunt: eaq; malicia q̄ nult qdē uideri prudentia cū absit ab ea distetq; plurimū. Mētiri. n. emolumentū sui cā: criminari: fallere: p̄ripere: in bonū uirū cadere nō pōt: sagaces eos sane uelis: non tñ astutos & callidos. Est. n. sagacitas (ut Aristoteli placet) rerū agēdarū scia circa principiā: eorū dē. n. ut sagaces & bonos dicit. Si inq; in deliberādo intētiō sit hōesta uis illa laudabilis ē. Sin īproba astutia nūcupant. Fieri ergo non pōt: ut q̄piā prudens sit habendus: nisi idē sit bonus: cū uirtus sit habitus rōne determinatus: & ipsa recta rō prudentia nūcupet. Cōsiderandū est ergo & circūspiciendū qd quisq; sentiat: ac dicat ne fallere. In corde. n. nostro in ambitione tanq; in ampla domo Dauid propheta nos docuit: & cum eo tanq; cū bono contubernali uersari: ut & ipse diceret ac loq̄ret secū. Scribens ad Curionē Cicerone inquit in cōsiliū adhibet: tecum loquere: te audi nolēbat adolecentem circūueniri aliorū cōsiliis. Audienda sunt aliorū cōsilia & pensatā priusq; aliquid pro rep. aggrediare. Bibe inq; Salomon de tuis uasis & puteorū tuorum scaturitiōibus: hoc est cōsilio tuo utere re ēt prius a bene sentientibus p̄specta ac cognita. Hac itē agitatione mentis tibi ac reliqs bñ institutis ciuibus. p̄uidendū est: nequid ciuitati in futurū sinistri accidat: ne bellos ne seditionibus: ne charitate resque incēdiis: ne rapinis: ne pestilentia populus op̄primat. In cōsilio nāq; (ut ait Plato) p̄teritū tps nobis exēpla sup̄peditat: cū attendis qd cur quæq; gens passa sit ut caueamus: aut quid prudenter egerint: imitemur p̄sens ut annosos muros & rimosos inspicimus. Homines timidos & imbelles: ammonet ut ante dixi charitatē. Futurum: ut nequid fiat temere: uñ infinita mala oriunt. Hoc autē si feceris laurenti & patriæ nostræ bene consules: & ubi fœlicitatem cum gloria cōparabis. PLA. Cum te audio Cosme: minus certe Platonem ipsum minus Aristotelem & si qui de repu. scribere desiderio: adeo rē ipsam añ oculos ponis. Sed ego multum hac in recognitioni tribuo: quæ te cogit patriæ & posteritati tuæ his p̄ceptis consulere. COSMV S. Ita est p̄fecto ut dicis. Nemo enim omnium est cui uelim magis consultum: q̄ patriæ meæ q̄ agnationi & gentilitati familiæ nostræ: quæ meum nomen: me etiam mortuo aliquando celebratura est. Quare nisi quid aliud uis sine pergā ut cœpi: quando quidem Laurentium nostrum attente omnia auditurum uideo. LAV. Vereor equidem Cosme ne tibi contingat: quod aiūt cygno morituro: Tum demum scilicet autem ipsam opti-

DE OPTIMO CIVE

me canere: ubi mortem sibi adesse sentit. Supasti certe te ipsum: & quasi ultimos conatus ingenii tui aditurus sis mirabilis hodie mihi uisus es. COS. Sit ita sane si non doctrina saltem auctoritate: quod maxime cupio apud te ualebo. De morte alias dicet latius quam nec formido nec opto. Sed ad instituta pergamus. Non apud medos solum (ut ait Herodotus) sed apud omnes gentes iustitiae gratia delecti sunt quam aliis praesent. Acciti est quidam externi sunt ob inlignem iusticiam quam ciuitates regeret: ut de Numa legimus. Nam cum praemeret inops multitudo ab his quam maiores opes habebant: ad unum aliquem confugere necesse erat uirtute praestantem: quam summos cum infimis pari iure retineret. Eadem etiam causa constituenda: legum fuit: quam cum omnibus una atque eadem uoce loquerentur. Aurea praefecto uideri debet (ut certe est) illa doctoris uestri argyropyli sententia: quam asserit ita iusticiam in humana societate necessariam esse: ut in animante animam. Atque ut si insit illa corpus in terno motu ciet: sin egressa fuerit: riget continuo dissoluit atque putrescit: sic si iusticia administretur societas constat: si posthabita fuerit laqueus scit & exhalat. Nemo est. n. qui ut deum quendam iustum non intueatur & admiretur. Huic homines ipsi committunt fortunas liberos coniuges atque humana omnia: & merito quidem cum iusticia sit (ut Aristoteli placet) non pars quaedam uirtutis: sed tota uirtus: ut in iusticia tota uitiositas est. Fundamentum ergo perpetuae commendationis & famae iusticia erit: sine qua nihil potest esse laudabile. Camillus dictator Romanus remisso pedagogo uirgis ab eisdem pueris caesus: quos secum transfuga in castra hostium duxerat: phalerios quos uel non poterat iusticia & clementia in deditionem accepit. Laudatur ut Aristides ac iusti cognomentum consecutus est: cum in omnibus tum uel maxime quam Themistoclis consilium: ut ante dixi: utile quidem non tamen honestum & iustum apud populum improbauit. Primum autem iusticiae munus est (ut ait. M. Tullius) ne cui quis noceat nisi lacessitus iniuria deinde ut omnibus pro omnibus utatur priuatis ut suis: quemadmodum legibus de scriptum est & iure ciuili. Omnia autem sunt errantes admonere: ignaros docere: aut ut erudiantur curare aquam non prohibere: pati ignem ab igne capere: consuletibz fidele consilium dare quod ad communem utilitatem pertineat. In hac autem societate humana gradus distinguere superuacaneum quodammodo mihi uidetur. Quis. n. est qui nesciat: plus se patriae parentibus liberis: propinquis: ciuibus debere: eiusdem nationis: eiusdem linguae quam peregrinis & externis? Multa sunt. n. ciuibus inter se omnia (ut ait Cicero) quae societatem humanam confirmant: fori: phana: porticus: uiae: leges: iura: suffragia: consuetudines praeterea: & familiaritates: addo et conubia & affinitates: quibus tanquam firmissimis nodis ciuitas inter se colligatur. Hinc est propagatio sobolis & origo ciuitatum: cuius procuratio non aliena est ab optimo ciue: quo magis simul neceant uoluntates ciuium: quoque numerosior noster fiat populus. Sed quam nulla societas praestantior nullaque firmior est quam cum bonis uiris comparatur: curandum tibi erit ac reliquis ciuibus ut moribus doctrina eruditione si fieri poterit ibuant omnes. Hac. n. ratione & de praemia nostra habundare: & tibi nisi omnino fuerit ingrati ciues nostri aliquam parem gratiam referent. Praeterea uero eos utpote ratione imbutos quoquo uolueris per utilitatem reipublicae facile impelles: quod non adeo fit in hominibus litterarum & doctrinae ignaris. P L A T. Addis ne huic uirtuti aliud? COS. Addo certe. Nam cum totius iusticiae fides ipsa fundamentum sit: curandum erit Laurenti tuo potissimum exemplo in dictis pactisque eam seruent ciues nostri. Statim siquidem promissis est: & id faciendum quod iusticia & ratio exigit. Hanc. n. ob rem fidem ipsam stoici dictam putant. At uero si secus feceris statim dissoluetur ea per iusticiam quae in societate humana reposita est. Seruandam quoque fidem peregrinis & hostibus

sibus illud declarat: quod dii ipsi qui uoluerunt longe ac late diffundi ipsam uirtu-
 tem & iusticiam: uinculū ipsius fidei interposita auctoritate nominis sui annecti pas-
 si sunt. Est. n. iusiurandum affirmatio religiosa: tota quidē ad iusticiā & fidē pertinens.
 Vnde p̄clare ait Ennius: o fides alma apta primis & iusiurādū iouis. Cū itaq; iusiur-
 rādū uiolat: fides uiolat: q̄ in capitolio uicinā iouis optimi maximi Romāi esse uo-
 luerūt. Quod. n. iuratum est & mens concepit fieri oportere id obseruandū est. M.
 Regulus unicum certe inuiolatæ fidei exemplum maluit ad certam pœnā redire q̄
 datam fidem uiolare. Superatis autē in Sicilia carthaginēsis cum amilcar & hā-
 no de pace acturi essent ueriti primo adire consules sunt: ne ipsi quoq; fidei fragi in
 uincula conicerent: quemadmodū a se olim Cornelius asina contra iusgentiū con-
 iectus fuerat. Vex: hāno conscius Romani animi cōsules adiit apud quos cum de
 finibus ageret dixere qdam posse ei merito euenire quod cornelio per tuos accide-
 rat. At uero imposito a consulibus silentio: te inq; hāno fides ciuitatis nostræ hoc
 metu liberat. Seruandū ergo iusgentiū est: seruanda fides: nō dico p̄dombus: aut pi-
 ratis q̄ cōes oīum sunt hostes: nō p̄duelles. His autē si pactum p̄ libertate & capite p̄-
 cium ciuis florētinus nō attulerit: nulla fraus inest: ne si iurati quidē id nō fecerint.
 Nā falsum iurare non peierare est: sed qd' ex animi tui snia iuraueris: sicut uerbis cō-
 cipit id nō facere piurium ē. Scitum est certe illud erupidis. Iuravi lingua mentem
 iniuratā gero. Reguli qdem piurium fuisset nisi fidē datam seruasset. Hanc uero tā-
 si semp fecit populus Ro. ut etiam p̄claros uiros hostibus dediderit ut de. T. Vetu-
 rio & Sp. Posthumio: ac. C. Mancino legi qd' in iussu senatus cū hostibus fœdera
 iniissent. Post cānensem pugnā decē captiuos ad senatum misit. Hānibal iuratos se
 in castra redituros: si de redimēdis captiuis non impetrassent: nouē ex his re infecta
 rediisse constat: unū uero ex decem q̄ paulo postq̄ erat ingressus e castris rediisset q̄
 si aliqd esset oblitus: Romæ māsisset: reditu. n. in castra liberatū se esse iureiurādō in-
 terpretabatur. Sed hūc qdem ueteratorem & callidum uinctum ad Hannibalē sena-
 tus remisit. Nullum. n. uinculum ad colligendam fidē iureiurando arctius putan-
 dum est. Id indicant leges: indicāt fœdera: indicant pœnæ irrogatæ a cōsulis: his
 potissimū q̄ fidem uiolarūt. Carato igit tuo ēt exēplo: ut eā seruent ciues cum inter-
 lectū cū pegrinis utq; in emēdis uendēdisq; rebus: in cōtrahendo locādo conducen-
 done nulla fraude utantur: nullo dolo malo. Lau. Nō est satis Cosme dicere hoc uel
 illud agendū nisi doceas qua id rōne fiat. C O S. Probe qdē sentis. Et qm̄ ut corpus
 mēbris ita ēt suis magistratibus ciuitas constat: uidendū p̄fecto q̄ diligentissime eris
 quos potissimū ex ciuib; ad gubernandam remp. diligatis. Nisi. n. paterfamilias q̄
 interdum eius uices gerat habuerit: nulla erit p̄culdubio oconomīæ rō: qd' certe
 multo magis in ciuitatem cadet: quæ pluribus curatoribus indiget: qui non ex quo-
 uis genere hoīum. licet popularis sit status noster: sed ex uera nobilitate de qua an-
 tea diximus diligēdi sunt: cōsentaneū nāq; ē ex melioribus ortos meliores futuros:
 tū ad imperādum: tum ad parendū. Optimus. n. gubernator legibus ipsis plarunq;
 antefert quod non in uniuersa tm̄ ut leges: uerū etiam partes inspiciat. Hos esse bo-
 nos & peritos legū si fieri pōt oportet: uel cōsuetudinis patriæ & rerum humanarū
 ignaros: quod certe non cōtinget nisi grandiores natu fuerint: quæ quidē etas potis-
 simum magistratū conuenit: cū senes ob ætatem uerecūdiā populis iniciāt. Præ-
 terea uero nemo præsertim bene institutus indignatur senioribus pp̄ ætatem: pare-
 terq; & ipse quoq; sum ad id ætatis puenerit: sciat se tale p̄mium recepturū: cūq; in-

intelligat eū postea recte aliis imperaturū: qui prius modeste ac cōstante alterius iū-
 perio obtēperauerit. Sint igit quos diligetis ad magistratū obeundū legē qdem lo-
 quentē (ut ait Cicero) boni modesti: continētes iusti: fortes: prudētes: abstinentes:
 & a quouis flagitio alieni: teneātq; diūdicādī & iperādī modū. Teucris. n. dicūt (ut
 ait Plato) cōmoditatē ciuiū: & quicqd agunt ad eā referre obliti cōmodorū suorū.
 Totū p̄terea ciuitatis corpus curare debent: nedū partē aliquā tuentē reliquas de-
 serant. Nā qui parti ciuiū cōsulant: partē negligunt: sane p̄nitiosam in ciuitatē in-
 ducūt seditionē atq; discordiā. Eorū. n. munus est intelligere se ad cōmoditatē ciui-
 tatis natos esse debere: eius dignitatē & decus sustinere: seruare leges iura descri-
 bere: tueri qea q corū fidei cōmissa sunt: q p̄fecto q diligentissime faciēt: si intelli-
 gent ab optimatibus iustitiā & pietatē colere: orūq; censure aliquā standū esse. Magi-
 stratū aut animaduersione oīs & castigatio cōtumelia uacare debet: neq; ad se q pu-
 nit aliquē aut uerbis castigat: sed ad ciuitatis utilitatē referre debet. Cauendū est ē-
 ne maior sit p̄cena q culpa: ne ue ad iudicandū iratus accedat: q mediocritatē illā
 tenere non poterit q est inter nimīū & parū. Sint aut qui iudicant & ciuitatē guber-
 nant: si fieri pōt legū oīno p̄similes: quā ad puniendū non iracūdia: sed æq̄tate du-
 cunt. Hanc ob rē Plato Xenocrati ad se accedēt: uel ut alii uolunt Spetippo: cē-
 de inq; huic puerū: mihi aut qd iratus sum: id nequaquā integrū est. Eadē quoq;
 rōne ulum ferunt architā tarentinū in fensum uilico q agros negligenter coluisset:
 hęc & si priuatorū hoīum exēpla sint: publice tñ animaduersioni accomodari pōt
 sunt. PLA. P̄nt certe & optime quadrāt. C. OS. Immo uero magistratibus & his q
 cum ip̄erio ceteris p̄sunt curandū erit: ne plus seueritatis q clementiæ p̄ferat:
 propensiores. n. ad dādā ueniā q ad sumendas p̄enas esse illi qdem debent. Pro-
 prium. n. magistratus est non rā p̄tinaci seueritate & acerbitate q lenitate & clemē-
 tia adhibito cōsilio & maturitate populos in officio cōtinere. Hinc ē aut q clemē-
 tes deo similes existimamus: contra uero crudeles & imittes detestamur & abomi-
 namur ut inimicos & hostes humani generis. Q uis non leget magnā certe cū indi-
 gnatione. L. Syllā dictatōrē gloriari solitū se a nemine unq; crudelitate uictū: quat-
 tuor legiones ex marianis militibus in cāpo martio trucidari iussisse: Tyberim ca-
 dauribus repleuisset: q; millia p̄nestinorum interfeci ac per agros spargi mādā-
 se: quattuor millia ciuiū & septingentos p̄scripsisse. De crudelitate Marii. Hāniba-
 lis mithridatis pleni sunt librū poetarū: tū hystoricoq;. Doleo qdem Atheniēses
 unde urbanitatis & humanitatis nomen uenit. Eginensiū iuuentuti pollicis abscis-
 disse: ne a maritima ciuitate aliquā bello opprimerent. Q uid tibi Mezentii: capa-
 mē: busyrim: proclū: Phalarim: piratas: cyclopas: lestrygonas cōmemorē? cū Ty-
 berii. G. Galliculæ. Neronis: Domitiani recētior scēnitia sit. Horū nota ita p̄fecto
 nephāda sunt habitæ: ut crudeles & imanes nostra quoq; tēpestate eisdem nomini-
 bustanq; notis thraitiis cōpuncti uocent. Q uā uero sit durum asperum & immite
 crudelitatis nomen aliorū exemplo uides. Contra uero q suauis quāq; iucunda sit
 omnibus sanctissima clemētia: ex his intelliges: quorū noīa ob placabilitatē & le-
 nitatē adhuc in p̄cio sunt. P. æmilius: captiuū perseum macedonum regē procūbe-
 re ad genua sua uolentē dextera manu ad se traxit: lateriq; suo aslidere ac mensa uo-
 luit. Eadē quoq; clementia ulum ferūt. Cn. Pompeiū erga tigranē hostē Armenias
 regem iussu namq; surgerē: & diadema quod ad misericordiam mouendam abie-
 cerat sumere in regnum & pristinam sedem restituit. De C. Cæsare cuius diuinam
 uirtutem

uirtutem sola clemētia qua oēs superauit exornata: reticere institui: cum oībus sit nota: ex hac. n. plus prope gloriā q̄ ex imperio consecutus est. Tu igit̄ Laurenti tot clarissimos uiros imitatus magistratus ipsos in puniendi delinquentibus ad clemētiā adhortaberis: ut citra seueritatem potius pedē retrahant q̄ ultra p̄grediant: ne ob atrocitatē p̄onarū tu una cū ciuibz nostris crudelitatis notam incurras: qua nihil potest esse in bono ciue aut detestabilius aut p̄nitiosius. Verum qm̄ ex equo & bono plerunq; iudicare in ciuitatibus necesse est: cōp̄scenda erit audacia causidicorū: qui iudiciis cauillationes interponūt quo diutius lucri gratiē causā ipsē p̄trahant. Iure. n. gētium & ciuili cautum est: ne cui quis detrahat: sui cōmodi cā. Quid quod etiā tāta est eorū audacia causas iniquas sp̄ote suscipiunt: & suspectas magnis acclamationibus defendunt? Quo. n. quilibz maxime clamat eo sapientior & honestior cā putat. Scribens ad fratrem Heliodus eum admonet ut uoracissimus eorū fauces deuitet. His ego addiderim aduocatos & tabelliones nisi eorū uita probata & p̄specta fuerit. Bene profecto instituta est a legūlatoribus p̄ena temere litigantibus: ne iniuria q̄spiam ob aduersarioz potentiam circumueniat. Recte p̄terea condita est lex cornelia de falsis: q̄ qui deliquere plectant. Quis. n. pupillus? quæ uidua? quis inops? quis peregrinus rabidos istorū dentes aufugiet nisi fuerint tua seueritate coerciti: & itra p̄prios fines retrusi? Videat p̄tor p̄enas quē oīs publici priuatiq; iuris potestas est: cuiq; licet ius cōdere: ac uetera rescindere: ne cuiq; fiat iniuria. Caueat iudex aliter iudicet: q̄ legibus & moribus: aut cōluetudinibus p̄ditum est. Idem faciant tabelliones nec corrupti pecunia aut testamenta supponāt aut in empto diuendito: locato cōducto falso auctoritatē sui noīs interponāt. PLA. Nil certe omitis ut uideo qd̄ ad iusticiā p̄tineat. COS. Ego uero ad hāc quoq; rē p̄tinere arbitror quēstorū publicanorū: ac scēnatorū cupiditatē coercere. Quēstōres publicæ pecuniæ quēsdā p̄positi essent nemo est q̄ ambigat. De quēstoribus maleficiorū nō est nunc dicēdi locus. Verū quēstōres publici p̄uētus: apud Romanos partim ærario urbāo: partim uestigalibus p̄uinciarū exigendis p̄ficiēbant. Hos quidē habere manus abstinentes oportet: satis. n. est publicū in ærarium referre: ne dum priuata expilent: non publici certe cōmodi sed priuati cā. Multos. n. uidimus in ciuitate nostra: q̄ breui quod sine rapina fieri nō pōt ingentes sibi facultates cōpararunt: aut accipiendo unde non oportet: aut non reddendo quibus oportet. Hos tu Laurenti: ut uniuersæ ciuitati p̄nitiosos lege iulīa de repetūdis ac de peculatu coerceto. Bonis etiā ciuibz cauendū est noua uestigalia imponant. Quod si bello urgente id facere interdū necesse fuerit: pace parta Iustiniani sententia tollendū oīno erit: ut quod belli timor introduxerat hos pacis bonitas consopiscat. Publicani at̄ quoq; illiberales & sordidi quēstus odia hoīum facile incurrūt obseruari q̄ diligentissime debēt: ex his. n. quos tantopere laudat Cicerō graues cōtrouersiæ: multē iniuria: magnæ cōtentiones plerunq; nascunt: Nā conductis ingenti mercede portoris & uestigalibus: cū postea soluendo nō sunt: ex alieno rapiunt & extorquent: ne a ciuibz tm̄modo: uerū et a p̄grinis mercaturæ: aut negocii cā ad urbem nostrā accedentibus. Quod cū inutile sit: tum uel maxime ciuitati turpe & indecorū est. Horū audaciā & temeritatē compescendam censens Vlpianus iure cōsultus: edictū proposuit: quo quicqd̄ illicite publice uel priuate exortū est tantundem & eo amplius iniuriā passus exolui mandat. Per uim. n. exortum cū pena dupli restituitur: & qui tale facinus cōmisere extra ordinem plectuntur. Alter. n. utilitas priuatorum alter. publicæ di

F

DE OPTIMO CIVE

scilicet ratio postulat. Abstinentes habeant manus oportet sciatque sibi non plus li-
 cere quam cuius est populo. Cōpescendi sunt et feneratores: quod certe detestabilius sunt
 habendisque aut fures aut latrones: aut piratae. Item magna discrimina subeunt: sitim
 famem: aestus: frigora patientes: unde uiuant conquirunt maximis interdum acceptis
 uulneribus. Illi uero tecto & umbra gaudentes tanquam foedissime harpiae ne minimū
 quidē incōmodū ferentes nō acceptis. Sed illatis ex fœnere uulneribus hominum san-
 guinē exugunt: carnem: exedunt: ossa corrodunt. Quid de hoc genere hominū sen-
 tiat Cato ille senex audi quæso. Nam cum ex eo quæreres quid maximæ in re fami-
 liarī expediret? Respondit bene pascere. Quid secundū? satis bene pascere. Quid
 tertium? bene uestire: Quid quartum? arare. At uero cum idē quesisset: quid fœnera-
 ri? Tum Cato: quid hominē inquit occidere? Ex quo intelligi potest hos ut parricidas
 si in tali crimine deprehēsi fuerint: ultimo supplicio Catōis sua affici debere. P. L. A.
 Recte pfecto admōes: sunt. n. maiore odio digni quam qui apte latrocinant. C. O. S. Sunt
 quidē humani generis domestici hostes. Verum quoniam in emendis uendendisque rebus
 fraus permagna subesse interdum solet: deligendi e numero bonorum ciuium erūt
 qui ne annonæ uinum carnes esculentaque oīa uitiosius aut carius quam ipsa anni tempo-
 ra requirunt uendant: utque emptori succurat: si iumentū aliquod morbosum pua-
 lido sanoque siue quid uitiosum p sincero: fractum pro integro emerit: quod apud Ro-
 manos ædilitio edicto cautum erat. ædiliū quoque munus putabat curare: ut foras ui-
 ci: strata: uiæ publicæ: cloacæ: & aquæductus cæteraque ædificia lauta munda inte-
 gra expeditaque asseruarent: tum ad utilitatē: tum ad salubritatem ciuium. Vex ne
 quid ciuitati nostre desit quā optimam & foelicissimam esse cupio: censes ad sunt
 oportet qui uideāt recte ne ansecus uixerint: egerint ut qui in magistratu fuere. facile
 enim in officio oēs cōtinebuntur si rationem antea cæ uitæ habiti magistratus sibi red-
 dēdū aliquā putarint. L. A. V. Munus ergo celsiorū erit cogere nolētes et iuste modeste
 integre ac sancte uiuere? C. O. S. Erit sane. Sed quoniam apud philosophos diffinitū est
 iusticiam esse æqualitatem unicuique quod suum est reddentem: pertinentemque maxi-
 mē ad societatem hominum inter se: quæ rursum in equitatem & beneficentiam diuidit
 quæ eadem & liberalitatem & benignitatem uocamus nō erit a re tua alienū exprime-
 re quid potissimū ipsi æquitati obstat. Ea profecto auaritia est: qua nil potest esse per-
 niciosius in his præsertim qui rempublicam gubernant. Nam cum duæ humani generis per-
 stes incubant luxuria & auaritia malorum omnium fundamenta: perniciosior tamen
 auaritia habere: quod omnino cōtra naturā sit: quodque itē mala omnia suadeat. Vn-
 nam inquit. C. Pontius samnis ad illa tēpora fortuna me seruasset: & tūc esse natus
 quando Romani dona accipere cœpissent nō essem certe passus eos diutius impe-
 rare. Est. n. auaritia quædam uehemens habendi sitis: quæ ut in hydropico cōtinuo
 haustu sita in auaro frequenti etiam rapina extinguī nō potest. Verum est profecto
 quod dici solet tā deest auaro quod habet quam quod nō habet: cum aī angustia par-
 to etiam frui nō audeat. Tollit præterea amicitia & sanctam societatem auarus cum nemī-
 ni prosit & multis noceat pauperes. n. uiolat: diuitibus inlidiat: socios expilat: igno-
 tos & peregrinos uexat: publicus oīum hostis aqua certe & igni interdiciendus: cum
 inutilis sit ciuitati reipublicæ. perniciosus sibi ipsi demum hostis acerrimus. Item certe sunt illi
 demones auari tristes obscuri squalidi sordidi: quos diogenes cum Alexandro disse-
 rens in primo loco ponit. Hos autem pecuniā pluris facere: quam patriam aut parētes aut
 cognatos ostēdit. propinquoque. n. mortes expectant explende ob hereditatem aua-
 ritia

ritiæ causam nunq̄ rident: oēs suspectos habent nemini credūt inimicitias odia maledicta nihil curāt mō rē faciant magneti p̄similes; ut. n. ille ferrū trahit: sic ii auri & argentum undiq̄ & quouis mō rapiunt. oī certe tyranno sceuior est pecunię cupiditas q̄ nemo sapiens (ut ait crispus) nunq̄ cōcupiuit. Ea quasi malis uenenis imbuta corpus animumq̄ uirilem effœminat neq̄ copīa unq̄ neq̄ inopīa minuitur: hāc ob rem stoici mentes hominū ab hac peste dimoturi: dixere nequaq̄ se adduci possent: quæ mō huc mō illuc transferunt in bonis rebus sint habēda: idq̄ etiā biantis auctoritate cōfirmāt: q̄ i direptiōe patrię admonitus ut aliqd de suo apporraret facio id quidem inquit. Solam. n. uirtutem non autē diuitias bonum putauit. Verum cū turpe sit oībus auaritiæ morbo laborare: tum uel maxime optimatibus & bonis ciuibus turpissimum. In quibus nihil potest eē immanius: nihil pertuersius. Nullæ. n. ab auarīs ciuibus seruant leges: nulla iura: nulla iudicia. Erūt scelera oīa impunita si redimuntur auro. Veri ciues speculatores sunt: & procuratores publici cōmodi esse debent: non autem priuati congerere pecunias: quæ ad usum populorū sunt cōflatæ: uihil aliud est q̄ cibum famelicis auferre: qd̄ hostes patriæ & humanum genus perosi facere cōsueuerunt. Quare in eos merito lata hæc lex est. Auari in urbe ne sunt: si fuerit publico edicto eiiciant. Hanc autē esse ciuitatū labem nouit iugurtha ille barbaris numidarū rex. Discendens. n. ab urbe Roma q̄ tum flagrabat auaritia: reflectensq̄ oculos. O urbem uenalem inquit & cito periturā: si emptorē inuenierit. In ea. n. ciuitate in q̄ regnat auaritia: nulla potest esse religio: nulla uirtus: nulla charitas: q̄ oīno tāto uicio cōtraria est apud Xenophontē cyrus pheraulā optantem diuitias: haud recte sapere ostēdit. Mihi inquit neq̄ cibum: neq̄ potū: neq̄ somnum dulciore in opulentiā regis sensi q̄ dum in ægestate fui. Hoc aut ex diuitiis cōsecutus sum: ut pluribus i laboribus uersarer: addito amitēdi metu. Satius est igit me diocritate uti: q̄ uel ex alieno rape: uel raptū cum ignominia & cruciatu ai retinere. P. L. A. Ego uero ita faciendū cenleo. Sed dic q̄ lo cū Laurētius noster cuiq̄ permul ti satis amplū habeant patrimoniu: quonā mō eo uti debēt? C. O. S. Bene rogas. Audire quæso. R. epurgato prius aīo foedissima auaritiæ labe. Facilius erit liberalitatē q̄ iusticiæ coniunctā esse diximus inducere. Hāc uero cæteris uirtutibus gratiosiorē quadrifariam diuidit. Plato. Fieri. n. pecuniis opera disciplinis ofone p̄ circūuentis in iudicio ostendit. Quintā ego nisi temere id facere uidear addiderim: honoris. s. distributionē quod est magnū uirtutis p̄miū. Honos. n. (ut ait Cicerō) uirtutes alit. Nemo p̄fecto est sane mentis p̄sertim: qui nō bene merere de patria & ciuibus suis studeat: ubi intellexerit operā suā apud benemerētes colloari. Quid. n. sibi uoluerit: tot labores ciuiū Romanorū: tot pericula adita: tot uulnera in p̄liis suscepta? Honores certe & magistratus maxima & pulcherrima uirtutis p̄mia. Omitto pecunias agros iumenta arma ex hostibus capta in quibus parū certe momenti ad uirtutē est. Indignatus. C. Cæsar ut nostis: quod sibi in meritos honores negari quorūdam malinolentia & linore cernebat: arma sumpsit æmulos & inimicos e rep. deiecit. Quotiens tumultuarunt Romani exercitus iusto honore fraudati? Quotiens plebs a patribus secessit: ubi denegari p̄mia b̄merentibus uidit? Ne igit patria nostra ingratitudinis arguat cui⁹ acerrimi altores p̄sæ habebant: curādū erit tibi Laurēti ac reliqs ciuibus: ut dignitates honores magistratus iis cōmutant: q̄ sibi nobilitatē manu & ingēio peperere. Hac. n. rōne & benemerētibus gratiā referētis: & alios æmulatione honoris ac gloriæ ad uirtutē excitabitis. Verū hac in re tenēda me

DE OPTIMO CIVE

diocritas estne quorūdam stulticiam imitemini: qui infimæ sortis hoīes maximis honoribus & p̄miis extollunt. Eos uolo q̄ ingenio: moribus: industria: solertia: manu opera reip. p̄fuere: ac prōdesse deinceps possunt: nō aut̄ lenones: scurras: gnatonēs: affentatores: quorū ingenia uoluptatibus & libidinibus nō amplitudinī & modestie sunt dedita. Consilio quoq; & oratione benemereri de nostris ciuibz possumus. Nā qui in consulatione tū publica tū priuata: de rebus dubiis & incertis uerā sententiā affert bñficus merito & liberalis haberi debet: & eo magis q̄ hoc genus beneficentiæ: non ad unum tm̄ sed ad plures extēdit. Oratio item in iudiciis habita pro reo in hoc quoq; genere habet: reum uoco accersitum in iudiciū more caufidicorū. Qui ergo circūuentū inimicorū calumniis iuste defendit. is qd̄ merito benignitatis nomen adeptus est doctrina p̄terea & cōditione cōparari liberalitatis nomē potest: cum ii habitus aīis hoīum imprimant. Quare nā pōt esse maior beneficētia: q̄ ea donare q̄ nunq̄ ab hoībus auferri possunt. Trāsseri p̄facile & amitti pecūias uideamus: deflorescūt honores & dignitates: excidunt cōsilia obsolescunt orationes: sola uero doctrina firma stabiliq; habet: cū sit eas: res: (ut Aristoteli placet) q̄ semp̄ eodē mō se habent cūq; ēt in p̄speris rebus magnū sit ornamētū in aduersis uero unicum refugiū. Quare si sapias Laurēti eos semp̄ in p̄cio habebis: q̄ te ac ciues nostros hoc ornamēto insigniores reddere possunt. Sed ueniamus tandē ad illud genus liberalitatis quod circa pecunias uersat: pecunias aut̄ dico quas: estimatio mēsurat numo. His at̄ ad liberalitatē utēdū est: qua nihil habet naturę hoīum accōmodati us. Vex̄ quēadmodū utare diligēter inspicere oportet. Nō. n. in quēcūq; & ob oēm cām liberalitate utēdū est: sed erga benemeritos & pp̄ aliq̄ insignē uirtutē: quonīs p̄mio dignos: quod p̄fecto maximū iustitiæ fundamentū est. Ea ēt liberalitate uti debemus: q̄ p̄sit amicis nemini noceat. Quare: L. Syllæ. C. Marii. Cinna. M. Lepidi. M. Antonii pecuniarū & res: translatio a iustis dominis ad alienos nō debet liberalis uideri. Cauendū est ēt Ciceronis p̄cepto: ne maior sit benignitas q̄ facultas: ne ueres familiaris ita claudat: ut eā liberalitas apire non possit: q̄ certe oī ostēratione & uanitate carere debet: Hoc aut̄ fiet: si cām: si t̄p̄s: si rōnem: si dignitatē: tum nostrā: tū personarū in quos liberales esse debemus cōsiderabimus. Qui uero sine iudicio uel mō in oēs quodā impetu aī incitati beneficentiā utunt̄. temeritate quodā moti potiusq̄ iudicio uideri p̄nt: quā certe leuitatē oīno uitare debemus: cum nihil turpius sit bono ciui: q̄ aliqd̄ facere cuius rō reddi nō possit. In hoc aut̄ genere p̄digalitat̄ duo mala insunt: & q̄ his rebus carent benemeriti uel propinq̄ uel cognati in quos p̄p̄nsores esse debemus: & q̄ nostra p̄digimus cū dedecore & ignominia. Cōsulēdū p̄fecto est famæ rebus in oībus: nō dedecus q̄rendū ēt cum dispēdio rei familiaris. Nā q̄ flagitiosis hoībus sua largit̄: is certe cū magna iactura sibi q̄rit infamiā. Tenenda igit̄ in hac re ut in ceteris uirtutibus mediocritas q̄dam est: ne uel p̄digi uideamur: si oīa sine rōne effuderimus: ut auari: si ad uiuū liberalitatis officiū rescebimus. Paruulos aut̄ nutrire: pupillos tueri: uirgines pauperes cōnubio locare: nobiles paupertate & ualitudine oppressos: inuare: uiduas defendere: errātes docere: esuriētes pascere: algētes uestire: captiuos redimere: nexos are alieno soluere: parētibz liberos: parētes liberis redere: sua pecunia & impēlas: boni ac liberalis ciuis p̄priū est. Fabius ille maximus q̄ cōctādo rem Romanā restituit captiuos ab Hannibale acceptos redēpturū se pollicitus senatu recusante: ut id de suo faceret fundū uēdidit. Gillas uero Agrigētinus oīum q̄ unq̄ fuere liberalissimus: spectacula edendo: epulas

do epulas apparando:annonā in charitate rerū subministrando:uirgines dotando:
 domum propriam adeo liberalitatis officinā ascripserat:ut quingentos equites ge-
 lēsum ui tempestatis in p̄dia sua compulso p̄pria impensa aluerit. Multos ēē capti-
 uos ex uastitate illyrii & Thraciā redēptos ecclesiē impēsa refert Ambrosius: quo
 genere liberalitatis utinā sacerdotes nostrorū tempore aliqui uterent nec paternas
 aureas & argenteas ita studiose construerēt:cū quibus fortasse (utinā falsus sim na-
 res) aliqui turci illi bibentiq; grāciā epirum & illiricum bello uexāt. Ad liberalita-
 tem redeo:q̄ ita a magnificentia distinguit:ut hęc circa dandas pecunias quales &
 quātum uis uerferetur:illa circa magnos sumptus & fortunato ciui cōuenientes. Ma-
 gnifici nāq; est theatra: fora templa: porticus:ēdes p̄ dignitate ita extruere: ne plus
 minusue impēsa fiat:q̄ bonū & magnum ciuem decet. Ad quā certe laudē te antea
 meo ēē exemplo adhortatus sum:cum ad spem urbis:tū uel maxime ad cōmodita-
 tem ciuium. P L A. Nihil certe omittis quod ad optimū ciuē instituēdū pertineat.
 Sed quid huic diuinā uirtuti subicias audire cupit Laurētius noster. L A V. Est ita
 hercle ut Platyna dicit. C O S. Ne aut iusticia ipsa de q̄ diximus ulla ex parte labe
 facte:statim fortitudo oīum uirtutū robur & uallum subiungenda fuit. V t. n. forti-
 tudo sine iusticia iniquitatis materia est: cum ualidior imbecilliorē opprimat ita
 iusticia sine fortitudine terga nōnunquā uertit: atq; eos deserit quos tueri deberet.
 Sed cum fortitudo in res bellicas & domesticas diuidat: supius illud omittamus:
 amplectamurq; nunc domesticā fortitudinē: quæ animi magis q̄ corporis uiribus
 comprehenditur. Vera. n. fortitudo est primo seipsum uincere: rā continere: nullis
 illecebris capi: aduersis non perturbari: nec extolli secundis: & quasi uento huc & il-
 luc impelli. Non debet certe uinci cupiditatibus uera fortitudo: nō frāgi metu: nō
 iracundia quæ oīno consilium tollit. Præclarę est etiam ita a sum informare: ut neq;
 diuitias: neq; uoluptates ita in maximis rebus cōstituatur: ut in his omne suum studi-
 um cōferat: quo nihil potest esse turpius & a clāro uiro magis alienum. cū huius ci-
 uis quē optimum uolumus proprium sit: pro religiōe: pro patria: pro iusticia: & ho-
 nestate omne discrimen subire ac pericula considerata p̄sertim contemnere. Hunc
 aut magni excellentisq; animi esse oportet. Nihil in rebus humanis admirari: nihil
 magnificere p̄ter uirtutē. Honores ēē non quoscunq; nec a quibusuis oblatos susci-
 piet: sed illos tñ quos ēē dignos optimo ciue arbitrabit. Ita quoq; dignitatem aī ut
 diximus in utraq; fortuna seruabit: ut ab altu naturæ discedere nō uideat: si uel for-
 tuna sceuerit: uel ei blandus ariserit. Beneficia uero contulisse lætabit. Fertq; mo-
 lestē si acceperit: nec plura statim reddiderit. Ab eius natura sit alienū cōmemorare
 beneficia: quæ in alios contulerit: accipientis. n. hoc p̄prium est non autem dantis.
 V t. n. sua beneficia in atheniēses reticēt Lacedæmonii: ita ab illis accepta cōmemo-
 rat per oportune. Superior item in omni uirtute mauult esse q̄ uideri: nec id quidē
 inter humilis fortunæ hoīes: sed inter optimates exoptat. Palam aut loqui: amare:
 odisse sui ipsius p̄prium existimat: timentis est aut occultare suam. Motus uero ip-
 sius tardus esse debet: & uox gravis: sermo quoq; interuallis lōgioribus distinctus
 grauitatem quandam amplissimo ciue dignam p̄sefert. Oīno aut uera animi magni-
 tudo sine magna uirtute cōstare non pōt: ut intelligas Laurenti enitendū tibi & ui-
 gilandum esse si fieri potest: ut in oī genere uirtutis excellas: ne sub pōdere reip. no-
 stræ imbecillis concitas. V num tñ uirādum erit. quod plerunq; magis ingeniis uo-
 cauit: ne cum magnitudine aī p̄stare oībus quæras: æquitatem contempnas: qua cer-

DE OPTIMO CIVE

te sublata nec disceptatiōe a ciuibus nec nullo publico ac legitimo iure uinci patieris. Refelli. n. in sententiis dicendis non est alienū a repu. cū in disceptatione res pposita dilucidior fiat. Cauenda est etiam nimia gloriæ cupiditas: quæ cæteris ad uirtutem aditum obstruit: cum uiderit solum ciuem tot pulcherrima p̄mia quot e rep. ueniunt concupiscere. Sed inter cætera hoc a te maxime obseruādum erit: ne in rebus agendis: cum domi tum foris uillam timiditatis speciem præleferas: Vt. n. medici est uultu ac uerbis bonam ualitudinem ægrotantibus polliceri: ita quoq; optimus ciuem decet: desperationi hominum fiduciam & bonam spem obicere. Bello punico secundo canensi accepta calamitate cogitantibus quibusdam Metello duce Italiam relinquere: Scipio adolescens cœtum ingressus nudo ense mortē tale aliquid deliberantibus cōminatus est. At uero Hannibale circumsedente collinā portam & supplementum in Hispaniam a Romanis missum est: & ager ubi hostis ipse confederat hastæ subiectus emptorem inuenit: uoluit contra Hannibal fiduciā imitari: subiecitq; hastæ argentarias urbis tabernas uec sector inuētus est. Hæc ob rem ita animo concidit Hannibal: ut tum demum potiundæ urbis sp̄e antea cōceptam deposuerit. Male p̄fecto cum repu. nostra actum fuisset nisi regi Alphonso & Philippo Insulbræ duci & Venetis grauissimis bellis nos plerumq; adhortis cōstantissimis animis restituissemus: incommoda quæq; pro libertate passi. Non igitur trepidandum est & de gradu constantiæ cadendum: ut dicitur quod nihil potest esse optimo ciue indignius: qui ad unam fortitudinem pro repu. natus esse uidetur. Sed ne scio quo pacto a fortitudine domesticæ: ad bellicam descēderim: q̄ urbana quidam certe molorem putauere. Laudatur Themistocles ac iure quidē salamina uictoria clarus: laudatur & Solon cuius cōsilio ac legibus uictoria illa parata est. Habēt & lacedæmonii Lycurgū suum quē lysandro obiciant rebus bellicis claro: Eadē quoq; de Romanis licet dicere. Non enim minus iuuit armis rep. cōsilio. M. Scaurus q̄. G. Marius armis. Non. Q. Catullus. Gn. Pompeio: non. M. Cicero. C. Antonio bellum foris gerente. Omitto autem illud honestum quod nunc quærimus: ex animo excelso magnificoq; oritur: non corporis uiribus. Exercēdum tñ corpus ipsum est (ut ait. M. Tullius) & ita afficiendum ut obedire cōsilio ac rationi possit: non aut delitiis uacandū. Nihil est. n. q̄ æque animos molliat corporaq; effoeminet atq; eneruet: q̄ delitiis affluere: quas uelim te non secus declinare: ac quondam ferunt syrenum uoces cantusque circes sapientissimum Vlyxem. P L A. Præclare hercle & exacte auus tuus Lauerni omnia dislerit: id facit amor: q̄ ut philosophis placet ad posteros respicit: in quibus se fore immortales. auia ac parentes arbitrantur. L A V. Prorsus ita esse ut dicis aut equidem assentior. Plus enim patriæ q̄ cognationi auus meus semper tribuit. Sed hominem hac dicendi molestia liberemus: nisi quid aliud habet: quod existimet ad me pertinere. C O S. Habeo sane totius nostræ colloquutionis temperamentum quoddam: & ueluti in comœdia extremum actum: quo quidem expleto ob hac scena ad ludos urbāos uobis p̄ficisci licebit. Hoc autem tale est: quod stoici magnis ēt cōtentionibus affirmant: oīum. s. perturbationum fontem esse intemperantiam: quæ est a tota mente & a recta ratione defectio sit auersa a p̄scriptione rationis: ut nullo modo appetitiōes animi uel regi uel contineri q̄ant. Huius certe cōtrariā uirtutem a s t o r t o r n a græci uocāt q̄ nos quidem: cum tēperantiā tū moderationē: nōnunq; etiā modestiā appellare solemus: cuius eerte p̄prium est motus appetētis animi sedare ac regere: semperq; aduersantem libidini moderatam

deratam in omni reſeruare conſtantiam. Continuo nāq; intemperantia huic inimi-
ca: oēm animi ſtatum inflāmat & perturbat. Hinc uero egritudines & metus ac reli-
quæ animi perturbationes gignunt: ad quas certe ſedandas: una moeſtia adiecto
decoro inuenta eſt. Duplex eſt. n. (ut ait. M. Tullius) uis animorū atq; naturæ: qua
ram pars una in appetitu poſita eſt: hæc opus græce dicitur: quæ hominē huc & il-
luc rapit: altera in rōne quæ docet & explanat quid faciendum iugiedumq; ſit. Ita ſic
enim ut ratio præſit appetitus uero obſciperet: in hoīe potiffimum bene morato cu-
ius fundamentum ipſa uerecundia erit: quæ non ſine cā prudentiæ adiuncta: ac ſoli
homini dara: oſtendit aliud iuueni conuenire: aliud ſenī. Saltauit quidem ante arcā
domini Dauid rex: non autem Samuel: & ut nec ille reprehendus: ita iſte magis lau-
datus eſt. Themistocles uero princeps ille græci: quia fidibus nesciuit doctior eſt
habitus. Abſtinuit ob uerecundiam uir ille clariſſimus a cithara: quod eam dignita-
tis ſuæ nequaquā conuenire arbitraret. Mineruam quoq; tibias ab ille ſcribitur poetæ
quod dum eas ſupra fontē inflaret: indecorem genarū: tumore inſpexerit minimeq;
deæ conuenientem contra quorundam opinionem: qui neminem ſatis urbanū pu-
tant: ſi fidibus uel tibis aut fiſtula nesciat cāere. Idem quoq; comati & bene ad ſpe-
culum pexi tanq; inuerecundæ mulieres per ora hoīum feruntur. Hoſtu Laurentij
tuo exemplo iniecta uerecundia ab inceſſu cultusq; muliebri. cohercens ad dignita-
tem uirilem cohortare continentes quoq; & abſtinentes eſſe bonos ciues oportet:
quorū alter in rebus: alterum in moribus eſt. Scipio ille africanus q; totius uirtu-
tis uicini exemplar fuit eximie puellā ſibi in Hiſpania uoluptatis cauſa oblata cō-
ſtanter renuit: parētib; uero accitis aux; pro redimēda puella doti addidit: eamq;
inuolatā marito reſtituit. In epiro achaia Cycladibus. M. Cato ueneris & lucri co-
piam habens cōſtantiffime a tanta turpitudine: abſtinuit numato ruſſo reſte. At ue-
ro cum. C. Fabricius populi Romani legatus audiſſet Cyneā athenienſem apud
Pyrrhum uoluptati oīa tribuentem. Vtinam inquit talem habeant mētem omnes
populi Romani hoſtes. Superior autē ille Cato uir ſane illuſtris peſtibus hædinis
pro ſtragulis eſt uſus: trium quoq; ſeruorum comitatu cōtentus. Hiſpaniam guber-
nauit: eodem utens cibo eodēq; uino ſerui & naturæ ac cæteris hac rōne frugalita-
tis exemplum daret. Cum pericles haberet collegā in præſura ſophocleſi: q; de cō-
muni officio conueniſſent: & caſu formoſus puer præteriret: dixitq; Sophocles. O
pulchrum puerū Pericle! tū pericles p̄torē ait. Sophocle deſert nō ſolū manus ſed
etiā oculos abſtinentes habere. Magno p̄fecto fuit Xenocratis in uictu cōtinentia.
Is. n. cū miſſa ſibi Alexandro talia intellexiſſet: legatos ad exiguū apparatū inuiſa-
uit: cūq; ab his q̄reret cui numerari talenta uellet: nō ne ipſi quæ externa cœna inſol-
lexiſtis Xenocrate huiuscemodi muneribus minime indigere. Natura enim (ut ait
philosophus) paucis minimiq; cōtenta eſt. Ad ſimilitudinē quoq; & appetentia p̄-
nere hanc in uictu moeſtia intelligemus ſi rerū uſi extirpatores fuerimus. Nā cū
Darius rex multis aña epulis & poculis ſatiſſimus aqua turbida & cadaueribus inq;
natā in fuga bibiſſet: negauit unq; ſe bibiſſe in conditijs: nunq; n. ſitiens biberat. Nec
eſuriens unq; proloymeus ederat: cui cum pegrinanti ægyptū cōitibus nō cōfecutiſ
ſordidus panis datus eſſet nihil eſt uſum illo pane ſuauius. Exoranda ſiq; dē fames
eſt motu & exercitatione morſus condimentis cū deſidiſe uixerimus. Ferūt Socra-
tē cū iſ uſq; ad uesper; contentius ambulare q; ſitumq; ab eo cœ cur id faceret reſpō-
diſſe: ſe quo melius cœnaret obſonare i ambulando famē. Quid uictus lacedæmoniō

DE OPTIMO CIVE

rū in philitiis? Vbi cū tyrannus cœnauisset Dionysius negauit se iure qđ carnate-
 rat eē delectatū. Tū is q illa coxerat minime inquit miq cōdimēta certe ei defuere.
 labor in uenatu: cursus ab eurota: fames sitis. His. n. Lacædemonioꝝ epulæ cōdiu-
 tur. Victus quoqꝫ p̄saz a Xenophōte exponit: quos negat ad panē adhibere qđqꝫ
 p̄ter nasturtiū: quāqꝫ ēt quādā suauiora natura deliderat. Adde siccitatē q̄ seq̄t hāc
 continentia in uictu. Valitudinis quoqꝫ integritatē adde. Cōferructantes: sudātes
 refertos epulis tanqꝫ opimos boues. Est. n. i deliderio nō satietate iocūditas: uictus.
 Ferunt Thimotheū clarū athenis hoīem & principē ciuitatis cū cœnauisset apud
 Platonē: eoqꝫ cōuinio admodū delectatus esset: uidissetqꝫ eū postera die dixisse: ue-
 stræ qđ cœnæ nō solū in p̄sentia: sed ēt sequenti die iocundæ sunt. Mouere te nīmī
 rū ac reliquos ciues nostros tot exēpla p̄nt: sed nihil est q̄ æque te ad frugalitatē ad
 hortari debeatqꝫ domus nostræ plūmōia & p̄petua in uictu cōtinētia. Nihil. n. a ple-
 beis differūt mēia n̄rāqꝫ ex re & ualitudini & ciuitati hactenus cōsulnimus. Quid
 q̄ ne mēte qđ ēt uti p̄nt: multo cibo & nimia portione repleti? Extat Platōis p̄clara q
 dō illa epistola ad dionis amicos: q̄ displicuisse sibi oñdit: q̄ Itali & siraculani bis in
 die saturi fierēt: nec unqꝫ p̄noctarēt soli. Q uā turpe sit ēt diffuere luxuria sardana-
 pali error nobis indicat q̄ incidī iussit in sepulchrū suū: Hoc habeo qđ ēdī q̄qꝫ exa-
 turata libido hauserit. Quid aliud inqꝫ Aristoteles in bouis nō in regis sepulchro in-
 cideres? Hæc at oīa ego tendūt Laurēti ut intelligas tibi ac reliqs ciuibus: si uultis
 honeste ac recte uiuere seruādū eē mediocritatē i uictu cultuqꝫ corporis. Quid xerxe
 ipso libidinoso turpius: q̄ refertus oībus p̄miis donisqꝫ fortunæ: nō eq̄tatum nō pede-
 stribus copiis: nō nauū multitudinem nō infinito auri pōdere cōtētus p̄miū p̄posuit
 ei q̄ nouā inuenisset uoluptatē: q̄ tñ ipse nō fuit cōtētus. Neqꝫ. n. unqꝫ finē inueniet li-
 bido. Sed adæ igit sunt oēs libidines cupiditatesqꝫ sed adæ ægritudines: cōprimēda
 est iracūdia unde p̄pe. in finita mala oriunt: cū rō oīs subeūte illa infania e mētibus
 n̄ris deturbet. Hæc at rōne laurēti si uixerimus: & prudētia in bonoꝝ malorūqꝫ de-
 lectus: & iustitia suū cuiqꝫ tribuēdo: & fortitudine in laboribus piculūqꝫ obeūdis: &
 demū cōperātia in p̄termittēdis uoluptatibus cōstātissime utemur. Quas qđ uir-
 tutes & si in oībus meis ciuibus in eē. cupio in te tñ ad quē hereditas noīs nostri uē-
 tura est elucere peculiariter uelim: ut habeat ciuitas nostra quē imitemur Platonis
 sola q̄ admonemur tales solere esse reliquos ciues quales sunt q̄ rempu. gubernant.
 Sed iā finē si placet faciamus inclinā iā solū nisi qđ p̄terea uobis in mentē uenit: qđ
 mihi exciderit. L A V. Nihil prius habeo qđ amplius uelim. P L A. Abunde satis
 satisfactū est oībus. Reducamus cosmū: atqꝫ deinceps ad urbē. p̄ficiscamur. Q uie-
 uisse iā ludioēs arbitror: quorū petulātia hodie sum cōsecutus: ut alterꝫ Socratē me
 audiuisset existimē. Dixit multa Cosmus ne mētiar Socraticā. grauitatē redolentia.
 L A V. Cœnabis apud nos Platyna atqꝫ deinceps simul sine sole ad urbē p̄ficiscere
 mur adeo p̄pinquū hoc nostrū rus est. P L A. Bñ admones mō cœnæ n̄stræ breues
 sint & mihi appetentiā relinquāt in sequentē diē. L A V. Credis auū aliter uiuere q̄
 p̄dicat? Platonis cœnam tibi appositā putabis uel ex lege sumptuaria cōpolitā: nō
 secus ceteras si censores affuturi essent. P L A. Est igit q̄ hac quoqꝫ in re a Cosmo p̄-
 discā. Discumbant oēs. ne quid incōmodi mea cā familia capiet. Iube aliqd Cosmo
 subterni quo recūbat cōmodius: hoīem ut arbitror longo sermōe defatigauimus: si
 tñ docere & aliquid grauissimo uiro dignū explicare labor potius q̄ uoluptas est.

De optimo cive liber. ii. explicat.

ⒸPlatynæ

EPLATYNAE Panegyricus in laudem amplissimi patris Bessarionis episcopi Sabini Cardinalis Niceni & Patriarchae constantinopolitani.

I unq̄ tps̄ fuit q̄rites quo ueterē græcorū morē latinorū p̄pe nouū repeteremus: id certe hac miserrima tēpestate faciendū ē: q̄ uel maxia quēq̄ uirtus: cādidissimū qd̄q̄ ingeniu excellēs q̄tūis doctrina & eruditio emergere ex tāra calligine & ignorātia uix p̄t. Tolerabilius p̄fecto uidetur si uirtuti a paucis cognitis i arcanis & penetralibus: q̄a tuto uagari nō licet culta: saltē q̄escere sine iniuria liceret: nō ēt quorūdā holum liuore & malinolētia opprimeret. Instāt dolo fraude malitia uiq̄ postremo q̄n hoc oer̄ culte moliri conari nō licet: spargūt iuidētē suar opacas umbras: cōceptā rubiginē circū quaq̄ fundūt: quo suauissimas herbas & feraces plātas occupēt atq̄ enecent: ne si expectatos odores & suauissimos fructus aliq̄n ediderūt ipsi tanq̄ instructuosae & ifcelices arbores excindant. Nos itaq̄ ne Bessariōis diuini hoīs sapia uirtus apli tudo aliq̄ ex pte lædat (opprimi certe cū tāra sit tāq̄ excellēs nullo mō p̄t) Hocratē magnū oratorē & p̄fectū dicēdi magistru: & nratibus Pliniū genethliacū Mamer tinū Nazariū latinū quoad fieri poterit imitatī. Cōsuetudinē tū utilē tū necessariā multis iā saeculis itermisam renocabimus. Hac. n. rōne ad æmulationē gloriæ excitant q̄ magni ad uirtutē erectiq̄ sunt alii: cum uerā & integrā laudē his p̄positā uident: q̄ sapiēter honeste iusteq̄ uixerunt: quorūq̄ uita oī ex pte humano generi & utilis & fluctuosa ē habita. Cōtra uero a uitis deterrent ii nō p̄sus uirtutē asperant: q̄ effrenata cupiditate ducti petulāter audacter proterue ad flagitia declinant: cū p̄petuas notas dedecoris & turpitudinis frontibus suis inuri ab his uidēt: qui scriptis rerū gestarū seriē: qui mōres & uitā hoīum memoriæ posteritatis ad utilitatē humani generis cōmendant. Verū hoc loco q̄rites cū uires ingenii mei considero q̄ parua quāq̄ exigua sint: nō possum cognita amplitudine cōspectus uestri nō cōmoueri & eo maxie qd̄ mihi de eo uiro dicendū sit: qui ob magnitudinē rerū gestarū quantūuis magnū oratorē: ne dū meipsum inter studiosos bonarū artū uix numerandū deterrere a dicēdo posset. Recreat me tñ ac reficit: hortaturq̄ ad dicēdū humanitatis & pietatis uestre uulgata opinio: qua qd̄ frater: iāiā Bessariōis diuini hoīs laudes dicere aggrediar: quēq̄ laudat uirtutē extollit: pui. n. refert Bessariōne ne an uirtutē laudes: nec mirū id qdem. Is. n. ex uetere græcia oriundus: natusq̄ in alia utrinq̄ collegit generosi spiritus semina. Trapezus sinopensiū colonia huius patria est: sinopē condidere milesii miletū athenienses: ex his ut a parētibus auis ab auis nobilitatē referēs redūdāt iā asiani ingenii frugalitate attica cōpescunt: nec tantū Diogenē admiratus est timotheū: deiphilū poetā: thalem: anaximadrū: anaximenē: hecateū historicū: hescinē rhetorē illū qui in pōpeiū inuectus est: licet ii agnationis iure p̄p̄inquoiores essent: quin obseruauerit Socratis leporē: Platonis copiam & amplitudinē: Aristotelis acumen: Isocratis lenitatē & numerosūm demosthenis. Ab oībus. n. gētilitatis iure: quod p̄babile: quodq̄ optimū esset accepit: he res tot ac tantorū ingeniorum. Ex his igit̄ Bessariō animos sumens: ubi primum e pueris excessit cura parentū bizantium transmittit: celebrē quondā urbem & doctissimis hoībus liberalibsq̄ studiis affluētē grāmatica celeriter ob acumen su

Bessarion Trapezuntia oriund.

Constantinopol. ad studia mitti.

PANEGYRICVS

geniū & poetica ibutus: post habita cura rerū humanarū qua īpediri contēplatio dī
uinarū solet: totū sese religioni addixit: christianāq; militiā securus: ut uerā gloriā.
uerosq; triūphos pariturā: dositheo archiepō doriensi unīcī exēpli moribus & san-
ctitate uiro in primo tyrocinio tantæ expeditionis duce usus est: cuius uirtutē reli-
gionē doctrinā adeo ībibit: ut idē breuī factus uideret. Bessarionis ingeniū & men-
tem ppe diuinā ad cognitionē rerū occultarū & admirabiliū uir sanctissimus cōtē-
platus adolescētē ipm ad archiepōm sylembriēsem uix optimū atq; doctissimū mi-
litiunde & oratoriā artē & p̄hiam p̄disceret: sub quo certe tm̄ p̄fecit adhibita oī ad
imitandū hoīem cura studio ac diligentia: ut iudicare postea difficilius fuerit me-
liore bessariō an doctior haberetur. Postremo aut̄ ne aliqd tanto ingenio deesset
Platonē quē alij gemisto uocāt doctissimū & quē oēs secundū a Platone uocant in
pelopōneso quo se contulerat doctrinæ cā nactus mathematicis accurate imbuit.
Vulgari tum demū tanti hoīs nomen est cōeptū: ut quo p̄ficisceret famā expecta-
tio: expectationē eius optatissimus aduentus admiratioq; superaret. Existimabant
tum hoīes eam demū ciuitatē beatā fore: ad quā uenisset bessariōis diuina uirtus:
hunc itaq; oēs certatim ut cognitione & hospitio dignū suscipiebant: uenerabant:
obseruabant. Contiones & q̄dem frequētes atq; elegātes ad populos habuit (has
græci homelias uocant) tanto cōcursu ut tēpla ipsa permagna tātam multitudinē
uix caperēt. Populos ad religionē ad iusticiam ad æquitatē ad modestiā hortabat:
bonis p̄cemia: malis p̄cenas propositas ostēdens: & quos mouere integritate uir-
tutionibus & exēplis nō poterat: eosdē obtestationibus precibus lachrymis ut ua-
gos & errantes in uia salutis reducebat. Multos inter se ciuilibus & intestinis odiis
delidentes: aut corā oratione: aut absens epistolis sapientissime & elegātissime scri-
ptis ad cōcordiā reuocauit. Hac tanta uirtute moti imperatores duo: constantino
politano & trapezuntius hunc ultro citroq; legatam frequenter mittētes utriusq;
imperii uires cōcatenabant: quo fortius & cōstantius p̄pullare thurcorū impetus
possent: qui tanq; rabidi lupi inter utriq; positi occisionē utriusq; imperii diripiēdi
expectabant: q; postea accidit cum magno totius reipu. xpianæ dedecore ac detri-
mento. Sublatis. n. duobus claustris nunc sese in asiā: nunc in europā grauissima il-
la thurcorū p̄cella nemine obstante effundēs lōge ac late oīa uastat obterit concul-
cat diripiunt urbes. quantū uis magnatū incendunt uillæ: necant homines. Quod si
aliquibus fortuna belli pepercit: uia cum pecoribus eo terrarū ambiguntur: uñ
nunquā in patriam sint redituri. O miseros & infortunatos græcos. O infelices &
calamitosos. O etiā ipsorū crudelissimorū hostiū lachrymis deplorandos. Deditis
ne oībus nationibus ac gētibus doctrinā & ingeniū ut ipsi consilio carerēt? Dedi-
stis arma ut eisdē postea corrueremini? Cōstans est certe quiritēs oīum bñ sentien-
tium opinio & eorū maxime qui suo periculo istarū calamitatū gnari sunt: duo illa
impia nunq; fuisse corruitura: si bessariō magni animi atq; cōsiliū uir illis in locis tū
fuisset cū tēpestas illa contra nō græcos tantū: sed humanū genus exorta est. Exci-
tasset. n. uir oīum uigilantissimus dormientē grāciam: armasset nimio ocio languē-
tes animos: ire in hostē suos & a ceruicibus tātam calamitatem auertere: quantam
passi sunt spe ueræ & integræ laudis p̄posita cōpulisset. Verū eo absente cū nemo
esset: qui monendo consultando docendo cohortando græcos in officio contine-
ret. Capta ac direpta a thurcis constantinopolis est cæsa multa ciuiū millia obrun-
catus imperator: idem accidit trapezuntius: idem mitileneis: idem peloponnesiacis
principibus

Dosithei Archiepi
Doriensis disciplina
se dedit

Sub Archiepo
Selymbriensi orationa
et philosophi perdidit.

A. Gemisto
in Mathesi instruct.

Conuocatur ad popu-

Imper. Constant. et
Trapez. noie legatione
sepe iungit.

principibus & ciuibus: idē reliquæ græciæ: idē bosphinensibus q̄ & regē & patriā & nitā uno scæuissimī hostis īpetu amiserē: Bessarione ipso clamāte: ac p̄sæpe Roma nos pontifices admonente: ut macedonibus: dalmaticis: illyriis: pānoniis hostium imperū ægre sustinētibus auxilio eēnt: ne refractis claustris illic scæua illa & immanis belua heridano uiolētior Italiā inundaret: quod p̄pediem (utinā falsus sim nates) futurū uidemus nisi huic sapiētissimō uiro tanq̄ e specula oīa cernētī clamāti admonētī instare magnā p̄nitē aliq̄n fuerit obtēperatū. Multū certe huic amplissimō patri debemus: ad cuius res egregie gestas: ne in hāc calamitatē ueniremus libeter accedo. Is. n. re cōstantinopolitana nōdū p̄fligata oriētālē ecclesiā in sniam occidētalis redigere conatus: nō prius destitit rogādo monēdo īperatōrē ac princeps græciæ q̄ eos īpulerit grauissimā oratiōe habita in Italiā ad Eugeniū pontificē maximū cōtēdere: uenere priō Venetias: atq̄ idē Ferrariā ubi pōtifex erat ibi graue & elegātē orōnē bessariō ad suos habuit eos adhortatus ut cognita frequentibus disputatiōibus cōtrouersiā cā: q̄ latinos iter & græcos q̄ngētis iā ānis serpslerat: posita oī similtate ī eādē sniam oēs tñ uenirēt: hāc una orōne asserēs ea demū recuperaturi posse cōiūctis copiis collataq̄ ip̄sā q̄ & thurci quondā & saraceni & arabes xpianorū dissidiis magis q̄ als & armis p̄priis frāti occuparāt. Dicebat. n. q̄ uerissimū ē mahometanā p̄diciā late creuisse: dū religiōis nr̄æ capita iter se dissidētī p̄cedat ne spūsanctus a p̄re tñ: ut grēci a nā a p̄re & filio ut latini uolebāt: his. n. contro uersis factū ut ad mahometanos p̄tim ui p̄tim spōte deficerēt p̄pli: dū xpianæ religiōis p̄cipes qd potissimū teneāt īcertos uidēt hīnc amissam eē antiochenā ecclesiā: hīc hierosolymitanā: hīnc alexādrinā: hīnc deniq̄ oēm ferme asiā & totā africā hāc pestē occupasse: & qd̄ grauius ē Europe q̄sdā p̄tes iā iā infecisse ac lōgius euagaturā nī p̄pere sublati tā p̄nitiosis cōtrouersis ac pullis xpianæ reip. hostibus in possessionē ueterē labore uigiliis ac sanguine martyrū cōparatā armati cū uexillo crucis puenerit. Permoit tāti uiri auctoritas totū cōciliū: p̄moit religiōis honestissima cā: p̄moit ē īminēs ceruicib⁹ oīum piculū. Disputari tū acriter inter utriusq̄ ecclesiæ theologos ē cōceptū. Asseuerabāt grēci ep̄o ephesino: p̄lione: scholarios: dionysio ep̄o sardēsī grauissimis auctoribus spiritūsanctū a p̄re tñ p̄cedere. In stabāt cōtra latini a filio quoq̄ idē fieri auctoritate ueterū theologorum: maxime uero Hieronymi Augustini & Athanasii id cōprobātes. Re aut ipsa adhuc pēdētē florentiā p̄ficisci pōtifici & curiæ uisum est ibi: cum de re ambigua aliquādiu discipratū esset: uenere tandē grēci rōne ac Bessariōis auctoritate moti in sniam latinorū. Is. n. & si acriter suos primo tutatus est tandē ueritate illucescētē in orthodoxam ecclesiā Romanæ nō solū descēdit: uerū etiā suos ut idē facerēt ad salutē disputatiōibus & graui orōne adhortatus est. Vnū tandē aīum unā mentē idē spūsanctus p̄ quo disceptabat oībus dedit. Ventū tandē in cōcordiā & symbolū Romanæ ecclesiæ ab orientali publice decantat. Solutō demū cōcilio impator Cōstantinopolim cū suis reuertit. Eugenius aut pontifex cognita Bessarionis singulari uirtute & doctrina hoīem licet absentem ex snia fratrum in numex cardinalium cooptat. Accersit curiam Romanā uir amplissimus: ut unus aliquis quirites Romæ eēt e grācia īgeniorum altrice: doct̄r inarum inuētrice quē admirare minī: quicq̄ uicissim hāc uestram ciuitatem dominam quondam rex nunc collapsam magna ex parte ac p̄pe dirutā in meliorem formam redigeret: homo certe Romani nominis amātissimus. Accepto autem de morte galero īsigne cardinalatus ita breui homo ingeniosus &

Concilium Graciam
Ecclesiam cum lat. na
mih. et ad Synodum
habend. impellit.

Cardinalis arch.

PANEGYRICVS

acutus latinorum mores & litteraturam imbibit ut ex nostratibus unus & non alibi natus uideretur. Frequentabant tunc quoque eius domum plenam religione comitate & gratia: plenam ingenii tum graecis tum latinis: uiri ex tota curia doctissimi: hos uel inter se differentes: uel aliquid quod ad cognitionem linguae pertineret laudantes (ut sit) refellentesue ita attente audiebat: ut ex abundantia ingenii animique perspicacia disceptantium arbiter pro modo fieret. His artibus & ea uigilia qua maxime oēs excellit breui effecit: ut quae graecae antea in quouis genere doctrinae proceperat id latina lingua apte distincte & ornate efferret ac scriberet. His studiis uehementer delectatus: nunquam tamen quicquam omisit: quod aut publice ex officio aut priuatim agendum esset: ad omnia promptissimum ingenium: dexterrimam mentem ita circumferens: ut nil a bono patrefamilias & ab optimo principe differret. Hac tamen insigni uirtute & magnitudine animi permotus Nicolaus quondam in locum demortui Eugenii pontifex Maximus successus Bessarionem ad res agendas aptissimum & ad omnia mala praecauenda uigilantissimum Bononiensibus iam pridem scauitia partium intestino bello laborantibus legatum cum summa auctoritate praeficit. Is eo proficiscens effusa obuiam urbana multitudine non aliter ab omnibus inspicitur ac si quis benignum & salutare a periclitantibus nautis & pene naufragis inspicere ac consultiari solet. Quamquam hominis huius quites maior sit laus quam fideris: illud enim duas res & eo amplius naues benigno intuitu conseruat: hic tantam ciuitatem praecaram quondam Romani populi Coloniam hominum ad arma & litteras altricem oculis omnia circumspiciens mente prauidens ac disponens lingua admonens de terrenae manu insanabile uulnus & contagiosum abscindens ab interitu & prope ab inferis reuocauit. Notae sunt ciuitatis clades plusquam ciuiles: dum factio Bentiuola & Canedula principatu contedit: aliter seditione hinc philippo uicecomites: hic Venetis: hinc principe Ferrariense instatibus et duabus militaribus factionibus brachiana & sforziana: quae dominatum appetentes hanc ciuitatem ueluti arcem Italiae occupare armis ac fraude per saepe conati sunt. His enim ac tantorum malorum auctoribus ad id scauitiae uentum est: ut eodem die & Hannibal Bentiuolus & Baptista canedulus cum multis utriusque factionis tota urbe tumultuante uno impetu cederentur: nullo non crudelitatis genere adhibito: & ne ulla requies calamitosi daretur superuenire saepius externi hostes: urbem oppugnaturi in besariensis sapientia ciues ad concordiam reuocans externum hostem rabidum & uoracem a uisceribus ciuium Bononiensium propulsaret. Respirante deinde paulatim (tamen mali inerat) ab externa uis intestinoque malo ciuitate: totum se uir optimus ad componendos mores ciuium licentia bellica corruptos & labefactatos uertit: quae certe ac in re nihil aequae iuuat quam eius religio pietas iusticia constantia abstinentia grauitas comitate condita. Hac enim ratione sine ulla uis quorundam hominum arrogantiam repressit: libidines extinxit: cupiditates refrenauit: cum fieri: haud grauate consueuerit: ut eos mores imbibat hostes quos in principe tanquam in speculo totius ciuitatis uiderint. Hunc enim oēs non priuatis commoditates quaerentem sed publicas: non ocio sed negotio deditum: non somno sed uigiliis: ita cum admiratione intuebantur: ut beatos se demum fore arbitrarentur si aliqua ex parte Bessarionis integritatem attigissent. Ad huius itaque mores se effingentes ex calamitosa foeliciter breui ciuitatem reddidere. Sublatis enim seditionibus extinctis incendiis furtis rapinis homicidiisque repressis: profacile fuit uiro huic grauissimo adhibita facilitate in audiendo: lenitate in dicendo: diligentia in satisfaciendo: populum Bononiensem ad bonam frugem reuocare. Quem enim uidebatur iustissimum: quem modestissimum hunc tanquam de caelo

Legatus Bononiensis
à Nicol. V. praefectus

Legatus Bononiensis
à Nicol. V. praefectus

Bentiuola et Canedula
faction. Bonon.

de cœlo missum ea p̄sertim tēpestare uenerabant colebāt & obseruabāt. Huic tātæ auctoritati magnū additamētū doctrina eius singularis erat qua p̄ beatas fieri pos se resp. Plato Igeniū ac sapientiæ facile princeps existimauit. Doctrina. n. p̄tati adiū cta uel uitiosissimā: q̄q̄ naturā mutare posset: ne dū bonā ad bñ de oībus p̄merēdū impellere. Hęc. n. facit ut puinciarū p̄sides urbiūq̄ nō solū se faciles p̄beāt in cogno scendis cāis hoībus audiēdis admittendisq̄ maiorū exēplo. quorū res gestas legere: uerū et eisdē admonet: ut cū ipsi sint optimi suorū cupiditates refrenēt: petulantia reprimant: auaritiā coerceant: q̄ quidē Bessarion maxime obseruauit toto quinquē nio quo bononiensi urbi p̄fuit: ne suorū licētia & cupiditas qd̄ p̄sepe multis accidit tantæ sapientiæ & integritatis laudē cōmacularet: Cōposito hūc in modū ciuitatis statu: quo iam bononia. xx. anno foelicitissime uiuit: & nitiq̄ gymnasiū uetustissimum negligentia & seditionibus ciuium pene intermissum & collapsum nō modo edifi ciis uegetiā institutis & melioribus salariis instaurauit ac restituit: cōductis q̄uis grandi p̄cio liberaliū disciplinarū doctoribus excitabat ad studia bona rū artiū p̄posita p̄mii atq̄ honoris spe: multos ob inopiā a studiis defecturos libe ralitate & munificētia sua iuuat & instituto cōtinuat. Quid plura de amplitudinē hu ius optimi p̄ris dicā q̄rites: q̄ iuste: q̄ prudēter: q̄ modeste: q̄ clemēter coloniā ue strā bononiensem gubernauerit. exerit: in pace retinuerit: ex hoc deprehendi pōt quod postea more maiorū bononiēsiū patronus apud pontifices semp est habitus. Illius. n. ciuitatis legati huc uenientes hunc hoīem ante oēs adeunt: saluant: consu lunt: comitant̄ reducunt: qd̄ ē maximæ integritatis & continētię signū. At Bessarion mortuo Nicolao. v. cū in locū eius suffici alterq̄ pōtificē necesse eēt Romā ueniens lachrymāribus Bononiēsisibus q̄ a patre destitutis: cōclauē ingressus quorundā pa trū & optimorū suffragio Pōtifex designat̄: quātū uero ad sit maximis impiis. puin ciis & ciuitatibus liuor atq̄ inuidia comprehendī certe hoc loco pōt: quidā. n. statim suborti sunt leues & uoluptuosi: q̄ bessarionis integritatē & modestiā ueritū dicerēt suffragia uitio inita denuo repetēda eē. Nō obstitit uir optimus quominus id fieret existimans: quod uerū est pontificatū sua p̄sona plus indigere q̄ se pōtificatu ad in tegram gloriā qua p̄fero carere iam nō pōt: eo. n. existimatiōis & famæ uir amplis simus deuenit: ut nulla ei ulterius dignitas ad ueram foelicitatē sit requirēda. Dole re nostram uicem & torius reip. christianæ nō eius debemus: qd̄ tali caruimus prin cipe & hac potissimū tēpestare q̄ p̄ter externū hostē q̄ ceruicibus nostris armatus cōtinuo iminet: auaritia: libido: ignorātia: dei atq̄ bonorū hoīum contēptus intesti na & grauissima mala nos urgent: opprimunt: enecant: nemine iuuante: Hoc pōtifi ce indigebat religio xp̄iana lacerata nō minus a uitiiis nostrorū q̄ ab externo hoste: ut aliqui respiraret: hūc pōtificē mores nostri req̄rebāt oīa ex pte labefactati: huius pōtificis opa indigebant bonarū artiū studiosi & in quauis facultate industrii. q̄ nūc tanq̄ p̄phani cōtēnunt̄ reiiciunt̄ eliminant̄. Nō destitit tñ Bessarion calistū mone re & hortari: ut interposita auctoritate pōtificatus scēuientē hostē a ceruicibus xp̄ia norū ppulset. Ad hoc quoq̄ bellū adhortatus est Alphōsum Aragoniæ regē: dū a balneis puteolāis quæ adierat ualitudinis cā Neapolim p̄ficiscit̄. Ad Cryptā Nea politanā rex magno comitatu honoris cā bessarionē fit obuiā eūq̄ nullo nō cōitatis & bñficētię genere adhibito in urbē ducit. Acceptū laute & magnifice abeūtēq̄ eo dē semp & ueneratus & p̄secutus est uultu. Mortuo deinde Calisto Pius secūndus in eius locū successus cōuētū Mātuanū adhortatē Bessarione xp̄ianis oībus ad certā

V. an. Bononiæ p̄fuit

Academ. Bononiens. m̄staurat.

Pontifex designat̄,

Sed quorundam leuitate reuoluit.

Hortatur Calistū et Alphōsum Reg. Neap. ad Bellum Turcicum.

PANEGYRICVS

Conuent. Mantuan. a
pro II. indict. de
bello Turcico.

Bessarion legatus ad
frid. Imp.

Noribergam venit. et
conuentum princip. ibi
indict.

diē decreuit quo oīum principū & populorū consensu bellū thurcis indicere. Cō
uenere eo principes multi aut legati regū aut principū quos beslariō post Piū pon
tificē ad tm̄ & tā necessariū bellū elegātū orōne quā in manibus hēmus adhortatus
est. At uero cū huic tanto apparatui germanorū principū inter sese bella obstarent
eo mittere pius Beslariō uirū grauissimū legatū instituit: q̄ rebus in germania cō
positis imperatorē Foedericū ac reliquos principes ad bellū thurcis indictū adhor
tare. Vadit uir optimus licet ualitudinarius ēt hyeme istate quo pius sperat: Ve
netias pado amne primū delatus ac senatū ad suscipiendū tātū bellū adhortatus in
germaniam honesto magis q̄ lauto & elegantī comitatu flectit iter. Sēuiebat tum
hyems februario mēse in germania potissimū q̄ regio frigidissima est: uexatus itaq̄
cū uētis: tū ibribus: tum niuib. ac ppe cōtinuis nullū diē intermisit: quo ulterius
non p̄ficisceret: & cū stare pedibus eq̄ prae glaciæ uix possent: uehiculo germano
rū qd̄ trahā uocamus nō uectus sed tractus est: tandē uero post labores ppe infini
tos horimbergā uenit: obuiā p̄deunte honoratissimo quoq̄ ciue: p̄deuntibus ep̄is
ac toto clero. Urbē ingressus l̄sis statim ac nūciis principes germaniæ ad se uocat:
populū quoq̄ horimbürgēsem ut idē faciat lōga ac graui oratiōe adhortat: id uel
le oñdens deū optimū: maximū id piū pontificē: id res xp̄iani populī afflictas ppe
ac p̄fligatas. Supuenere aut non ita multo post auctoritate sedis apostolicæ: & tā
ti uiri fama p̄moti principes multi uel principū oratores: hos. n. in cōuentu audita
controuerſiarū cā: ad pacē & concordia multas ac maximis rōnibus reuocare sep̄
numero conatus ē. Quid nō cogitauit qd̄ non egit: qd̄ nō dixit beslariō q̄rites quo
pacē inter dissidētes cōponeret: saderāt principes multi: saderat cardinalis augustē
sis: saderāt ep̄i qd̄ saderat Albertus brādburgēsis marchio: saderāt legati baionarię
ducis: hos duos principes inter se maxie dissidētes odio ppe igemito & monere &
rogare & obsecrare uir optimus nō desinebat copiosa & graui oratiōe de pace habi
ta: quā paulo añ cū admiratione legimus: ut depositis simultatibus & odiis de bel
lo thurcis inferēdo: una cū pōtifice & ip̄atore cogitarēt. Ecce dū in cōsultatione
ēnt l̄ræ ei a legato pānoniæ sancti Angeli cardinali reddunt: q̄bus fit certior pu
gnatū cū thurcis eē & pānonios graui proelio supatos cessisse: piculūq̄ imminere: ne
hostes uictoria elati lōge ac late oīa occupent uastēt & diripiāt: tū beslariō lachry
mabūdus ac uicem xp̄ianæ reip. gemēs breuiter clades oēs n̄ris illatas cōmemorat
imminēs periculū ostēdit: pacē & concordia pponit quo liberius & tutius coniun
ctis armis & copiis ire in hostē ferocē & recētū uictoria exultārē liceat. Cū aut ho
rimbergæ nil fieri uideret. Qd̄ eo pp̄ distātiā p̄ficisci rhenani principes grauaren
tur: maxie uero palatinus comes trāsferre cōuētū uermatiā legatus instituit: ne qcq̄
intēratū relinq̄ret: qd̄ ad sedādas lites p̄tineret. Vētū est tādē post multa & graui
sima picula uormatiā: neq̄. n. pagrare germaniā sine p̄sidio militari licet: qd̄ apud
eos (tm̄ ualet cōsuetudo rapinæ) & latrocinia quodāmo cōcessa uident. Suscept
benignē a uomacēlibus beslariō legatos: tū ip̄atoris: tū aliorū principū ad se uocat
qd̄ sit agēdū p̄pōit. Disceptat nec semel tm̄ sed iter: ac tertio. Mittit ep̄os uiros gra
uissimos & optimos quos secū hēbat ad uicinos p̄cipes: neqd̄ omitteret qd̄ ad cō
cordia faceret. Vbi at̄ nihil fieri tāta sollicitudine uideret: monēdo rogādo obsecrā
doq̄ Viēnā p̄ficisci ad ip̄atorē instituit: oēs adhortatus ut eo se p̄pere cōferēt: ar
bitratus Cælaris p̄ntia & auctoritate rē optatā ex snia cōfici posse magnis qd̄ atq̄
asperis itineribus eo tādē uentū est. Fit obuiā beslariō ip̄ator ad mille passus
cumq̄

Wormatiam conuentus
translatus.

Viennam ad Imp. contend.

Post brennium rediit
Romam.

Trasferunt et Ighmi
encomia conueniunt.

Consolatorias tres;
ad Imp. Constant. in
morte uxoris.

De loro dlo, Si volo
e un manere quid adl

Contra Eufra. Sey
de S. S.

S. H. Carter, Jr.

PANEGYRICVS

ac copiose scripsit. Sancti Francisci ordinē cuius patronus habet cōstāter ac sapiēter tutatus est. Non est passus quēpiam bñ de genere humano meritū maledicētia post mortē lacerari. Vnde acerrime in calūniatorē Platonis insurgit eo uolumine & quidem diuino qđ nuper magna cū uestra expectatione edidit. Quā grauis sit in laudādo: acerbus in uituperādo; in sentētiis argutus; in differēdo subtilis; in cōfūtādo acer: ex hoc libro cōprehēdi pōt in quo rerū oīum diuinā atq; humanarum sciētia tanq; in sacratio reposita uī: hinc est certe qđ hauriāt theologi; p̄hi: mathematici oratores: dialectici: & quoduis genus hoīum ciuiliū ac studiosorū. Nullā sectā philosophorū p̄termittit: qđ non notet qđ quisq; dixerit: qđ p̄bari iprobariue posset oñdit: ut pythagoreorū nimia pietatē: cynicorū rusticitatē: stoicorū austeritatē carpit: ita pipatheticorū & ueterū Academicorū mediocritatē laudat: extollit Aristotēlē Platonē p̄horū principē facit: quo cū plura xpianis oñdit conuenire qđ cū aliquo p̄horū: neq; id qđē theologorū n̄rorū auctoritate tm̄mō p̄bat: uerū ēt syllogismo & rōnibus: qbus aduersariū ita circūagit & opprimit: ut neq; quo se recipiat calūniator diuini Platonis habeat: neq; qđ rñdeat obrutus argumētis satis inueniat. Hūme siquidē homūcionem uir amplissimus ita interdū deridet seruata grauitate dignitatis: ut fateri cogat se non mō intellexisse Platonis mentē: quem hic nouus carneades iperitiā turpitudinis incōstantiā arguit: sed ne linguae qđē gr̄c̄e pprietatē tenuisset: cū ipse gr̄cus sit & Platonis leges nō latinas faceret: sed deprauare conatus p̄hi sn̄as euerterit & obscuriores reddiderit. Quanta fuerit huius audacia qrites aīaduertite quāso: hic. n. ac si in qua uis scientia doctrina & antiq̄tate solus doctor gentiū & magister haberet: solus peragrasset orbē terrarū discendi cā quicqđ ubiq; arcanū & recōditū est: ut Platonē & Pythagorā fecisse itelleximus. Solus in publicis Europ̄e gymnasiis gorgiā leontini & archisilae morē a Socrate derisum usurpasset: quāstionē. s. in cōuentu & corona hoīum poscēdi & iubere dicere: qđ de re qsq; uellet audire: nō eo temeritatē p̄gredi certe debuisset: ut doctissimū Aristotelē cū diuino Platone discipulū acutū cū amplissimo p̄ceptore cōferret ac cōmitteret. huius tñ audacia nil nobis obfuit qrites: imo uehemēter profuit & si cui licet optare ut aliquis peccet. id certe nobis adeo p̄cibus exposcendum fuit. Hac. n. indīgnitate concitatus Bessariō oēm oīum p̄horū qui unq; fuere sciam explicat & qđ maxime optādū erat doctrinā & mentē Platonis a nemine fere iuniorū cognitā: ita explicat & aperit: ut p̄facile ap̄pareat oēs sectas qđ lanū aliqd sapere uidentur ab ipso Platone tanq; perēni & uberrimo fonte manare. His rebus qđ grauissime sunt: & totū hoīem p̄pe requirunt intētus pro tpe bessarion nil tñ unq; omisit qđ ad officiū cardinalatus p̄tineret. Rē diuinā & domi & foris nunq; intermittit. Senatū frequentat in quo secūdus a pōtifice habet. Sn̄iam in cōsultationibus grauitē & cōstāter e rep. xpiana tuet: cliētibus & familiaribus apud pōtificē patrociniū suū p̄stat. Cir cūuētos malorū fallaciis adiuuat bonos & doctos ad meliorē fortunā & honestiorē dignitatis gradū cōmēdatiōibus suis grauissimis ac ppriis facultatibus interdū erigit: familiā domi alit in utraq; lingua eruditissimā & in quauis facultate doctissimā. Vestri illi maiores qrites uiros doctissimos in cōtuberniū suū recipiebāt discēdi & philosophādī cā: ut Scipio Africanus: Enniū poetā. Panetiū p̄hum: Polybiū historici: Lucullū: Catones: & hortēsiū: Archiā poetā: Cicerones: Cratippū philosophū. CN. Pompeius: Leneū libertum: Augustus cāsar: Apollonius pergamenū: multos qui id fecere: non de Romanis tm̄: sed ēt de externis cōmemorare possem. Hęc tamen

Aduer. calūniator.

Rem diuinam domi et foris nunquam intermittit.

familiam doctissima aluit.

tamen beſſarionis ſit præcipua laus q̃ ſuos nō religione tñ & moribus ad bene uiuendum inſtituit: neq; etiam litteratura eruditione doctrina ita imbuir: ubi a negotiis publicis uacat: ut inde quemadmodum quottidie cernimus multi & quidē docti: tanq̃ ex equo troiano (ut de Iſocrate ait Cicero) continue prodeant: ac plures prope q̃ ex reliq̃ Romana curia. Quid deest Nicolao perotto archiepifcopo Sy pontino: quod ad mores & doctrinam faciat? Grauis pro dignitate comis & humanus ſcribit ac dicit eleganter & copioſe ſed qui græca latina melius faceret: nemo ad huc ætate noſtra inuentus eſt. Quanta ſit Theodori gaze uiri optimi doctrina & eruditio: tum græca: tum latina ex hoc uel maxime deprehēdi poteſt: quod omnes bonarum artium ſtudioſi de aliqua re ambigentes hunc adeunt ex tota ciuitate: ut oraculū totius eruditionis ac diſciplinæ: hic & ſi græcus ſit ita latine ſcribit: ut nullam hoſpitis ſpēm præſeferat. Non eſt amittendus Ioānes gattus theologus philoſophuſq; inſignis: non Valerius uiterbienſis eruditione doctrina cum quo uis optimo ætatis noſtræ medico conferendus: non andronicus græca & latina lingua apertius eruditus. Sunt & in eius contubernio qui pontificium ac ciuile ius quiq; mathematica optime teneant. Subſequuntur & iuuenes quidam qui ualidiores iacti tanquam generoſi pulli & ex optima prole ſumpti non tubam aut campanam reformi dabunt. Hi fructus obruuntur undiq; ad ubertatem non minus ciuitatis: ſed totius provinciæ Beſſarionis opera & impēſa: qui non una in re tantum liberaliſſimas manus ſed in pluribus circūfert. Miſeratus græcorum calamitatem multa numum milia aureorum pro redimendis captiuis expendit: puellas multas inopia parentum marito carentes ære proprio dote facta nuptui collocat. Inopes & ualitudinarios continuo iuuat. ædes ſacras aut inſtituit aut collapſas uetulaſte reficit: quod indicat templum apoſtolorum in urbe ubi ſacellum ſibi condidit & ſeceſſus cryptę ſerata beatæ uirgini dicatus. Domum quoq; ſibi parauit ita dignitati & facultatibus congruentem: ut neq; melius quiſquam neq; modetiſſe in urbe habitet. Accedētes & quidem frequenter libenter admittit audit: & q̃ fieri ab eo amicoꝝ cauſa poteſt: doctorum præſertim quorum patronus eſt: id ſe libēter facturum repromittit. Hiſ uero de ſuo tñ interdum donat: quantum ei per domeſticas impenſas licet. Bibliothecam græcam triginta millibus numum aureorum emptam Venetiis extruxit: ne omnino græca litteratura deficeret. Vidit enim eam urbem propter uiciniam & nauigationem græcis a barbaris uexatis eſſe percommode. Ornabit & hanc ueſtram ciuitatem latina ſupelleſtile ſi ei aliquandiu uiuere licuerit. Hūc itaq; hominem qui ritus: qui ob ſuam ſingularem ſapientiam conſtantiam fidem pietatem fortitudinem humanitatem gratiam eruditionē doctrinam facit quominus Socrates Platones Ariſtoteles græcos numas Varrones Brutos Sulpitios Catones ueſtros deſideretis: hunc inquam omnium hominem bene de optimo quoque & induſtrio meritum: colite obſeruate: ac frequentibus laudibus celebrate. Hac ratione (tanta eſt auctoritas ueſtra) & bonorum ingenia ad uirtutem excitabitis propoſita gloria optima ad excitādos homines chalcaria: & malos a uitio deterrebitis: cum a uobis poſthaberī aut notari flagitioſos de decoris ac turpitudinis nota uidebunt. Ego uero maximas uobis gratias ago quod me audire quouis modo loquentem uolueritis: maiores tamē habiturus ſi uos quoq; Beſſarionem patrem ampliſſimum quo uis preconio dignum laudibus ueſtris quæ grauiffime ſunt celebraueritis.

G

Perottus.

Theod. Gaze.

Ioan. Gattus theol.

Valerius uiterbiensis Med.

Bibliothecam Græcam
30000 aureorum
Venetijs extruxit.

DE PA. ITA. CON. ET BEL. THVR. INDI.

Ad Paulum. ii. Pon. maximum: Plarynæ oratio de pace Italiæ
confirmanda & bello Thureis indicendo.

I cui unq̃ p cōseruata una atq; itē alia ciuitate gratiæ sunt
acte ea hoc potissimū tpe Pauli pōti. maximī laus ē: q̃ uel
laudatissimū quēq; iure ac merito antecellat. Is. n. cōsilio
quo ualet plurimū prudētia qua cūcta moderatur & re
git. Constātia cuius adminiculo ut firmissima ancora nō
solū Petri nauiculā a pcellis & fluctibus tues: uerū et ui
tam oīum nr̃um bonas: fortunas parētes liberos domici
lia ciuitates Italiā totā europā ex flāma ferro atq; oī ge
nere crudelitatis & sc̃auitiē una denunciatiōe pacis eri
pit ac cōseruat. Ardebāt cūcta bello: sollicitabant̃ policationibus in ptes princi
pes ac populi. Noui cōscribebant̃ exercitus: ueteribus suplemēta addebant̃: com
meatus omnifariā ad tm̃ bellū iam parati erāt. Vex̃ Paulus diuino nutu collegio
cardinaliū adiuuāte: auditis p̃sape partiū legatis æquas pacis cōditiones in mediū
ponit auersurus a ceruicibus Italiæ a uisceribus ciuitatū ab euerfionibus urbiū no
strarū oēm uim īmanissimū thurcū. O mētē hoīs ppe diuinā: O singularē sapiam:
O charitatē erga xp̃ianū genus inexplicabilē. Qd̃ uiuimus qd̃ spiramus: qd̃ frui
mur pace ac liberiore uita tuo id munere fieri nemo est q̃ ambigat. Tibi deinceps
quicqd̃ nobis fortūa aut industria dederit: id oē merito tuo referemus acceptū. Vi
lior erit post hac annona: liberior mercatura mari ac terra. āplior ac copiosior agri
cultura quoquo uoluerimus: aut negociū aut animi cā sine hostili metu migrare no
bis licebit. Egisti nimis̃ paule qd̃ pōtifficē decet. Curāda ē tibi creditarū aiarum sa
lus: Curāda populorū ac p̃cipū cōcordia. Retinēdi admonitionibus & cēsuris in
offo sunt: q̃ aut supbia: aut auaritia: aut cupiditate dñandi melioribus uim īferre ac
iniuriā facere tēuuioribus conant̃. Tu unicus diuino nutu ac paz̃ oīum cōsensu ex
ordie cardinaliū delectus ē: q̃ xp̃ianā rēp. regeres ac gubernares: q̃ leges: q̃ plebisci
ta: q̃ mores puinciarū ac populorū: æqua lāce tēperares ad summā laudē p̃aue nil
tibi p̃ter bellū thureis indictū ac cōfectū deesse uideo. Hinc. n. oīs tua laus tanq̃ ex
optimo gymnasio eternitatē capiet. Graue est fateor hoc bellū & periculosum: sed
multo grauius ut incēdiū inter cōdēsa tecta futurū est: ni obuiā sc̃auietī hosti terra
ac mari itum fuerit. Is. n. sedētibus christianis locordia & auaritia p̃cipū in Euro
pā cū magno exercitu traiciens capta cōstātinopoli ac direpta magnā partē thra
ciæ Macedoniā thesalīā boetiā achaiā & totā ferme epiarū addo et peloponnesum
ui cœpit: p̃ter pauca oppida & ea qd̃ maritima q̃ a uenetis fortiter & cōstāter sunt
defensa. Reticeo mortes duorū īperatorū cōstātinopolitani. s. & trapezonciū: taceo
regis bossinæ: ducis seruię ac multorū xp̃ianæ religiōis p̃cipū una cū populis &
natiōib⁹ īteritū. Is occasiōibus illectus hō oīum crudelissimus ac dñandi cupidus:
panonias magnis iuicē illatis acceptisq; cladib⁹ cū īgētī exercitu s̃ape īgressus ē: re
sistere fortiter ac cōstāter ungari. Idē fecere epirotæ & illyrii idē postremo Veneti
terra mariq; q̃ uibus bellis declaratū ē plus īpei hostē ī discordia xp̃ianorū q̃ ī uir
tute & fortitudine suorū reposuisse. Excitare hac p̃fecto aīos hoīum atq; īflāmare:
potius q̃ deterrere ad tm̃ bellū tāq; necessariū debēt. Diutius tñ differendū nō ē me
q̃ usq; ad hanc tpa cū magno suorū īteritu: barbarorū īpet⁹ sustinē: dimicādo & sua
tuēdo nūc domū derelicti ungarorū exēplū imitati thureis sē suaq; oīa dedāt. Con
queruntur

querunt: rum deniq; hoīes libere: & trāſitionis qñ a uobis deſtituti uidebunt honeſtorem uiam putabunt: tantumq; quod ē atq; etiam conſiderandū eſt ad dītamēti hoſtibus potentiffimis accedet quātum uobis ademptū fuerit. Adde qđ hoſtibus audacia & uictigal nſis timiditas & inopia creſcet. Omitto utilitatē quāq; magna futura ſit nezociantes & mercatores europæ q; comigrare emolumentī cā ante hoc grauiffimū bellū ſolebāt cum gemitu cōmemorāt & ſpe pleni loca illa ameniſſima ac fructuoſiſſima in pſtate xpīanorū: aliqñ uetura utilitatē exoptatā expectāt. Omitto in quā utilitatē quæ ē ſi nulla extraret debelato hoſte tñ ad delendā ignominiā ſuperioribus tpibus negligētia & auaritia eorū: ad quos maxie attinebat acceptā belū ſuſcipiendū eſſet p̄cipue uero cū hęc immāniſſima bellū: nō in hoīes ſed in deū optimū maximū quē merito collimus ut ueſt dei filiū ut redēptorē hūani generis ut ueræ ac ſanctæ religionis fundatorē arma ſumat. Spurcā ſordidā inhoneſtā incegſtā machometanā pfidiā uerbis ſtolidis & ipudica actiōe ſactirās. Poſſū cōmemorare ob leues cāſſi ad has reſpicimus q; grauiffimæ ſunt. Multos quōdam populos multos p̄cīpes bella piculoſiſſima ſuſcepiffe: ut romanōs æthiopicū: & tarētīnū: gallos romanū: lacedemonioſ ætīcū. Omitto romanos bella p̄pe inſinita cū finitimiſ & externis geſſiſſe ob res quātūtiſ paruas repetitū & nō reditas ob uiolatū iugētiū & lēſum aliqua ex pte ſecūſ. Vos autē tot urbibus dirēptis euerſis atq; incēſis tot deſtaſtis prouinciis: tot regibus: tot p̄ncipibus: tot populis xpīanis uariū cruciatibus necatiſ: tot p̄uberibus p̄im ſtupratiſ p̄im in grauiffimā ſeruitutem abactiſ a uindictā tā tā in iuria ſupſe debitiſ. Moueat ſalē uos ſi hac nō ſatis magna uidet ſp̄reta religio: p̄ſanata tēplate xpoliata ſacraria: cōminuta ac diſfracta dei ſāctōrūq; oīum ſimulachra. Quid martyſ reliquiæ nō ne per cōtēptū ex abdytiſ & ſacrariis auulſæ paſſim p̄ uiaſ: per cōpita & imōda loca p̄iectæ iacēt. Audite eorū uoces nūc certe uidebr obſeruatiū uos p̄ ſanguinē eiū q; nos redemit: p̄ martyriā ſua ad ſalutē cōmunē tēdentia: ut bellū aio cōceptū tandē ſuſcipiat: habituri ducē xp̄m ipſum: ac ſanctos opa & auxilio p̄o cēturionibus & ſigniferiſ uſuri. Vñ tātūmodo uereor ne uos deterreat res totiēſ inſollicitet tētata. Sed quo cōſilio perſimortalē deū q; bus copiis quā diſiunctiſ & inequalibus bella ſunt inchoata nec p̄fecta. Nollē id factū cū ob eā rem reſederit xpīanorū ardor. Collectę pecuniæ quib; arte & acerbitate ſunt. Cōſcripti milieſ cōparata claiſſi nec tamē qcq; dignum memoria geſtū eſt. Imperatorē & qđē p̄clarum ueteranū & firmū exercitū nō collectiūm arariū ſolidū nō medicatum tā tā moles belli exigebat. Vainoda dūce clariffimo ungari nō ppulſarūt mō numero ſum hoſtē & ferocēt uerum etiā ingēti ſilata clade eum cedere e finibus coegere: Quātilliſ copiis magnos hoſtiū fudere exercitus illyrii & p̄iretæ dūcētū ſuorū imperio ac cōſiliis in p̄lio retētī. Parua manu iam qñquēnio Veneti magnas thurciū terra tū mari detinere copias: congregi nali p̄lio nunq; cū Venetiſ eſt auſuſ: cōtentuſ boſphori propōtidis ue limiteſ tanq; tutiſſima effugia tueri. Cōiectari ex hiſ licet hoīem pluſ fortunæ & diſcidio Chriſtianorū: quā uirtuti ſidentē peli ex Europa in latebras Aſiæ poſſe. Si cōſilio tuo & mādatis Italiæ populi obtēperauerint. Armauit Vrbaniſ. ii. pont. max. cōuentu Chriſtianorū ad claz mōtem habito trecēta millia hoīum in ſaracenoſ recuperāde hieroſolymæ cauſa: hac tā tā multitudo Chriſti ſigno notata Cōſtātinopolim p̄imo diuerſiſ itineribus pueniens: dūcib; & qđem clariffimiſ Gofredo Euſtāchio Balduino Raymundo Boemundo uſa in Aſiā traūciens grāciſ ipſiſ maxime uero

Alexio imperatore Constantinopolitano aduersante: q̄ maligne cōmeatus subministrabat oppida multa niceā: antiochiā: hierosolymā: heracleā: tharsum multis milibus saracenoz & thurcoz cāsis occuparunt: delectis deinde tātam expeditionē q̄busdā deletis ēt paulatim christianoz exercitibus nullo subministrato supplemento ut decebat ad saracēos & thurcos tandē recidere oīa. O bellū sanctissimū & annalibus aureis notādū. Si id retinere Christiāi p̄cipes adnixi fuissent quod multo sudore ac sanguine nostri pepererāt: Nō ne ad astra urbani nomen fert: q̄ tā p̄m ac iustū bellū cōcitauit? Laudat & Bernardus clarauallensis Abbas q̄ hortatu suo & sanctitate qua celebris tum habebat multos principes ad tātū bellū tanq̄ neccēfarium impulit primis Corradū sueuū cuius exercitum dum Iconiū esset nō Barbari sed Hemanuelis Cōstantinopolitani imperatoris fallacia deiecit: myxto Gypho cū farina quā cōmeatus nomine subministrabat: Deficientibus enim hanc ob rem militibus nā uariis afflictabant morbis cedere retro Corradus coactus est Repressit ferociā Saladini uiri fortissimi Balduinus quartus Hierosolymarū Rex fugatis eius ad Ascalonē copiis: Quo postea mortuo idē Saladinus uictis īgēti clade xp̄ianis oīa facillime in potestātē suā redegit. Defuere illis sēculis Pōtiffices q̄ & uellet & possent tantū bellū substinere. Velle te nemo est q̄ ambigat: cum pacē Italiz quētem Europā accuratissime quāsieris. Vt etiā posses fecit tuam non in querendis mō pecuniis solertia: sed etiā in conseruandis p̄limonia. Delegisti itē & quidē prudētē ex militia Italica Bartholomeū Bergomatem ueteranū ducem: cui tuas ac reliquorum sociorum copias merito cōmitteres. In eo enim sunt quā in duce optimo inesse oportet. Sciētia rei militaris: quā a teneris annis p̄pe in castris enutritus sub beato duce p̄stantissimo cōtra acerrimas hostiū copias dimicās imbibit. Duxit deinde p̄ multos annos ordines: Libertatē Italiz dū mediolanēses uariis bellis distraheret suis copiis cōtra gallos fortiter dimicans tutatus est. De labore hoīs in bellicis negotiis de fortitudine & cōstantia in adeundis periculis: de consilio in p̄uidendo re militari ita exigente: nō attinet dicere: quod cū semp̄ alias tum uero uel maxime p̄terea ætate maximos ductauerit exercitus nullo incōmodo a magnis hostiū copiis accepto. Adde quod gloriæ cupidus anteq̄ e uita discedat relinquere de se monumentū cogitat q̄ posterī fama celebrēt: offerri uiro nulla certe maior occasio potuit bellū habet honestissimū: pro pijs cōtra impios: p̄ iustis & bonis cōtra iniustos & malos: p̄ modestis cōtra imodestos & intēperātes: pugnaturus nimis est deo ipso duce quē spernūt hostes quē negāt quē tollunt e medio quoad fieri pōt. Mahometū p̄fidæ sectæ & spurcæ auctore sequentes: inchoare tantum bellū difficile uidet: quod longe ab Italia sit eundum: q̄ in aliena puincia sit dimicādū: & cōtra eos q̄ immanes & crudeles in p̄liis habent. Adeo ne remolitos & effemīnatos italorū atos putabimus: ut cū Romani olim belli gerendī cā extremas orbis terrarū p̄tes peragrauerint: maria nauigauerint: alpes aditu difficiles supauerint: non sint futuri: qui nostra ætate noīa dent ad trāseundū in Epirum in Macedoniā in graciā. Ego uero sic existimo proposito die quo ad dāda noīa ad tam sanctam militiā sit eundū: innumerales prope tum equites tum pedites eo propere ituros: abundat milite & quidē exercitatissimo Italia: sed paupere ob auaritiam principū & diuturnam pacem confluere eo tanq̄ ad epulas putabis: Vincendi ac prādādi causa pertinebit & hoc ad cōmunem christianæ reip̄. utilitatem & q̄ aberit suspitio conspirationis intentio ac res

tio ac res agēdas milite. & quod bellum in terra hostili motū eorum comertus alos
 uestigalia diminuet ac nostris audaciā faciet. Cōtēbitis itē in fide hostiū finitimos
 qui uel fessi diuturnitate belli uel aliqua opportunitate illecti nō ita cōstātes futuri
 uident. Omitto oblatā uobis occasionē recipiendi eos in fidē & amicitia; q; crudele
 seruitutis iugū a collo suo reicere iamdudū cogitant. Timorem obūcitris nostris mi
 litibus: magis ne reformidāt uulnera & fusum cruorē Europei q; Asiani: Vnde quā
 so robur militiæ & constātia ac contēptus uitæ in proeliis est habitus: si nō hanc for
 titudinē Europa habuit: quæ hoīes ad labores: ad frigora: ad æstus: ad famē & sitim
 tolerādā ad substinēda uulnera ad tingēdas cruore manus pducere atq; alere uide
 tur. Hinc orti sunt p̄cipue aut ex Italia: q; orientē: q; meridiē: q; deniq; totū orbē ter
 rarū Romanorū impio subiecere. Obstinationes in p̄lio futuros n̄ros putarim q; nō
 pro libertate tm̄ sed ēt pro religiōe & imortali deo dimicaturi sūt. Terret quosdam
 multitudo hostiū: qd' ad ducēta millia hoīum eadē castra plarūq; hēant: Nusq; ne
 auditū aut lectū est magnā multitudinē & eā qdē incunditā seseq; sua numerositate
 impediētē a p̄uis exercitibus fusam supauit Melciades Atheniensīū dux in cāpis
 Marathoniis cū decē millibus militū adiunūtib; p paucis plateensibus centū mil
 lia p̄sar; in graciā a Dario missa. Occupatis angustis thermopilas; Leonidas spaz
 gauit; rex cū.iiii. millibus militū ita Xerxis copias terris ēt graues pugnādo defati
 ranorū: ut nō uicti Lacedæmonii sed hostes cedēdo defatigati potius cōcidisse dicant
 tur. Supauit Themistocles Atheniensium dux in angustis salamini freti ingentem
 Xerxis potentissimi regis classem cum paucis nauibus si numez; p̄sarum inspiciamus
 Hac pugna Xerxes perterritus in regnū omīssa graciā trepide sese recepit. Quoti
 ens parua manu dariū aut p̄fectos eius magnorū exercitū ducēs fudit Alexander
 Magnus. Quotiēns Cæsar? Quotiēns Scipio? Quotiēns Hannibal? pyrrus? Et
 ne ueteris testamenti hiūoriam p̄tereamus. Saul rex solus uno p̄lio mille: Dauid de
 cē millia philisteorum superauit. Nō fraude; sua laude Iudit femina illustris quæ
 holophernen interfecit ac patriam graui obliidiōe liberauit. Factū hoc auxilio dei;
 Qui iustā semp cām fouet nō negauerim. Tuebit & nos idē deus q; pharaonē in iu
 ste populū eius p̄sequētē undis rubri maris submersit; q; Boemūdū quondā Eusta
 chius Gothfredū Balduinū. Nostra ætate Sigismundū imperatorē Eugenio pōtifi
 ce uaiuodā Nicolao. y. Mathiā regē ungariz p̄io secūdo instāte magnis illatis cru
 delissimo hosti & ipio cladibus turatus est. Erūt quos fortasse impēla bellica detera
 reat; qd' sine ingēti armoz; cōmeatus pecuniaz; ui & numero tantū bellū substineri
 nequeat q̄ppe cū aduersus totā Asiā: ac magnā partē Europæ sit dimicādū. Est qui
 dē hoc bellū ut uez; fatear magnū nō tm̄ adeo magnū ut substineri ab Italia nō pos
 sit. Et ut a teipso christianorū principe Paule icipiā: tui p̄uētus diuturni & perēnes
 tua uestigalia unde impensæ bellice satisfieri possit non sunt cōtēnenda. Sub ditio
 ne tua. Picenū habes patrimoniū. Maritimā orā. Feracissimas Italiæ ptes. Vnde na
 uibus facillime cōportari ad nostros in Epirum in pelloponesum in illiricū comea
 tus possunt. Quid quod tibi facultas data est exigēdi decimas ac trigēsimas qdē ali
 as a secularibus illas a p̄sbyteris si ita resp. christiana exigere uidebit; hinc enim grā
 dis pecunia ex tota ferme Europa colligeret; qua uel diuturnū bellū substineri pos
 set. Omitto scribere quos thelauros quatriennio iam paraueris ad hos credo usus.
 Est. n. hæc cōstās oīum opinio magnā uim signati auri apud te ēē quo & exercitus
 christianos substinere & te ac tua si q; uis ingruerit tueri possis. Nō deerit tāto bel

G iii

Io Ferdināus. Neapolitanus rex: q̄ pacato iam diu ab externis hostibus regno gloriosius nil aut sanctius agere pōt: q̄ una tecū hostes xp̄iani nominis a ceruicibus nostris remouere: Habet militē exercitatissimū & ueteranū: habet triremes: abūdat oī fariā cōmeatu: habet portus ad traiciendū in Epirū & grāciā accōmodatus. Hinc quantū spei cōcipere possis nō ignoras: cum mandatis tuis obsequentiissimus futurus sit semp. Florentinos item pollere terra ac mari tua ostendunt decreta: cū bellī partē eis designaueris. Senēses: Lucēses: Ferrariēsis Marchio: additamēta ad hāc rē non parua uident. Ducem p̄terea Mediolanensīū Galeatiū uicecomitē potentem milite cōmeatu pecunia facile in sententiā tuī deduces: mō bellū susceptum inchoetur. Veneros florentes copiis & opibus ad tantū bellum ceteris promptiores. cognoscimus: & quod hostes quibus cum quinquēnio uariis casibus bellū gessere finitimos habent: & q̄ nusquam maiore opportunitatē augendi rem & gloriā Venetā hac habituros se sperant: Maxime autē sub tuo hoc felicissimo pontificatu: quo oīa ad pacē populorū ad cōcordiā prīcipū & regū spectare uident: Multa sunt beatissime pater quā te ad hoc bellū debēt impellere: honor christi p̄ quo & mors est obeūda: cum ipse q̄ deus erat & homo p̄ nostra salute grauissimos cruciatus usq̄ ad interitū est passus. Periculū quod imminet ceruicibus christianorū omnium sc̄a uiente illa immanissima bestia: charitas patriæ tuæ quæ prope in faucibus barbarorū est posita: qua sublata tanq̄ refracta porta huc hostes humani generis ut rabidae tigres sunt deuolaturi: ad explendam sitim quā de sanguine xp̄ianorū concepere. Retinēdi sunt Veneti in angulo Italix quorum nulla maior aut sanctior nostra ætate resp. est. Fouēdi atq̄ iuuandi oīno sunt. A nobis enim exterarum gentes & barbaras suo sudore suo sanguine reiciūt. Mare hadriaticum: Ioniū: ægeū tutum nauigantibus p̄stant p̄uinciam uberē & abundantē regū oīum copia faciūt: libertatē italicā tuent. Tyrānorū quorūdā lceuitiā cohibent facta populis spe ad eos trāseūdi si grauius & iniquius opprimerētur. Bello nauali quo ipsi soli plus pene possunt: q̄ reliqui nauigatiōe utunt. Thureū adorianē. Centū. n. triremium classem omitto onerarias: quarū magnus est numerus instruere possunt: qua hostē uel intra angustias Helspōti & bosphori p̄sequent. Bello terrestri tu cū reliquis locis adiuuātibz eisdē Venetis hostē aggrediare ista urge: ac domū Epix: Macedoniā: pellopōnesum: Atticā: Boetiā: Thraciā: & Cōstātinopolī caput oriētalīs impij e faucibus rapidi lupi eripe. Subsequentē auctoritatē tuā germāi: subsequentē galli & hispani subsequentē deniq̄ oēs xp̄iani nominis: q̄ nihil aliud expectare uident q̄ ut abs te signū crucis: sanctissimū uexillū eferat: accensus pulchritudine gloriæ qua te celebrari imperator audiet: pariet tādē quod iādū pturit tot conuētibus ob hanc rē in germania habitis: te solū oēs intuent & ispiciūt ituri quoquo impaueris: Tolle itaq̄ uexillū sanctissime pater: & ut optimū ducē par est in hostē signa moue: Hoc ut facias te deus ipse adhortat monet impellit hoc pietas: hoc religio: hoc humanitas: hoc deniq̄ illorum calamitates q̄ dominatū & potētiam crudelissimorū barbarorum tot annos patiunt. Videor audire eorū gēitus: uidere lachrymas: supplices manus ad te porrectas: ut eos a pœnis a cruciatibus ab oī genere sc̄auitiaz: a letuitute ipsa morte grauiore tandē p̄ tua misericordia & pietate liberes. Hoc bellū etiā christianā rēpū. pene labentem cōfirmabit: beatissime pater & tibi gloriā cum æterna laude pariet.

¶ Diuersorum academicorum panegyrici in parentalia. B. Platynz.

Prosper

Eros per spiritus uiterbiensis in morte Platynæ epigramma.

Qui res pontificum sacras & gesta piorum:
Quicq; ducum uitas nobile fecit opus.
Quicq; modū docuit quo laudat hōesta uolu
Et quo ne iuuenes torqat acer amor. (ptas
Pluraq; q̄ longū est pperans consere uiator:
Omnia fiderex pignora mentis erant.
Nūc adhuc platynas & q̄q; concesserit oreos:
Ius habet in marem parca leuere nihil.

E Prosper spūs uiterbiensis ad demetriū

Platynæ funus cūctantem.

Concordes homines uterq; doctus.

Sed demetrius eruditus a te:

Est mares platynæ tuus alumnus

Formatus digitis bonas ad artes

Vidi uerū cū omnium sororum:

Qui curas tibi busta diligenter.

Tyronis pia laureatq; cultus

Nunquam prodidit eleganter lingua.

Mens tabernū sapientiam patrum

Quantum mi platynæ tuus ministerat

Cœlo laudibus imminera sup̄tētia.

Angelus cāpābus in paratiōe Platynæ

Ducere si longē dīdiceris stantia uitæ:

Parce uel omīquam fata leuere nimis.

Nōbiscum platynas plures uicturos in ānos

Mansisset nostro gratus & usq; ioui.

Nūc illū rēquiescunt illū deflet adēptū

Custodem xistibibliotheca suam.

Viuet in extingūmōmē dū roma manebit

Dūm papa sedes dum caput orbis erit.

Carolus Berardus Celenas.

Epitaphium B. Platynæ.

Romanā (hanc dōlor) eloquū multaq; latinę

Quo Platynā hoc paruo cōdita sūt omnia q̄

Consolatio ad amicos.

Quid platynā pia turba gemit ubi nūp adē

Nō obitōnis nōmē honoq; manet. (ptū

Parte sui platynā est multo meliorq; sup̄stet

Fama uiget terris spiritus astra tenet.

Manilius Rallus.

Demetri lachrymas pioq; fletus ulouen

Nec non tristia iustaq; merentis uolūta

Patroni parat ossibus iunato

Spectator gemit nouorū planctum.

Doctæ quo platynæ excitentur umbrę:

Res hęc officiosa nec pudenda:

Quam cum fœnore postulant sepulchra:

Vltis quam cupit ossibus referri

Quicūq; ad stygias uocatur umbras:

Quod si fleueris hęc dolenda iusta

Degas sæcula longiora iusto.

Platynæ bibliothecę Platynę p̄fecto Xysto

ini. pon. Max. ob eximā utriusq; linguę eru

ditionē ceterasq; p̄spicias aī & corporis do

tes imprimis caroiq; cū maxime uiuere de

buisset: satis iniq; p̄reptus ē. Demetrius. Lu

centis. Alumnus. Patrono. B. M. parentauit

Bartholomeus Aristophylus in pa

rentalibus Platynæ.

B. Platynā excellētis ingenii uirū: & qui lras

a situ plurimū uindicauit: q̄ diu uixit: ita colui

atq; obseruauit merito me redamauerit. Igi

tur ubi hōis mortē reficiuit filiū decuit dolo

re cōfectus sū. Bibliothecę pōtificiæ: cuius il

le cūq; modestissime gesserat: mox p̄fecit me

Pon. Sixtus. Idē mihi cubiculū est qd̄ illi aī

fuerat. Id ego cū primū ingressus sum. quodā

horrore obrigni: lectus libri & uniuersa sup̄

pellexit: ut memoriā excitabant: deniq; quo

cūq; aī dīgebam illius maiestas oculis ad

uersabat. Itaq; dolor oīes quas mora minue

ratitatem assumpsit: & recrudescere pulu

quod nondū cicatricem abduxerat. Inualue

rat: necronē & maiore ipetu in dies scæuebat.

lensere ad mares plenissimi: & p̄stinae chari

tatis non oblitiscipus assumptē corpore angu

stiorē formam: nō cōmuenti: uerū sentienti

& inuenti apparuere tristitia cōfectum so

lati sum: & quod dolendum non esset a perti

simis argumentis & rationibus cōprobarūt.

Q̄m̄ uero non minore desiderio nos tabesce

re plane intelligo: eadē uobis qui iusta per sol

uistis: oīa esse uolū. Verū quo maiore aucto

ritate hęc oratio Platynam ipsum conuiuas

alloquentē fecimus: neq; uero cuiq; mīrum uī

deat: q̄ (quod in uia fortasse non cōsueue

rat) heroicis canet. Id enim in elisiis dū Or

pheum & ueteres poetas amulāt in præsē

tiarum sapias usq; p̄p̄sed iam ipsum suā sen

rentiam explicantem audiamus.

Qui mē grata meo cinerī pia thura dedistis
 Et dulces lachrymas multoq; natantia fletu
 Faucibus in mediis verba interrupta dolore
 Saluete o pceres: et nostrī nominis usq;
 Turba memorū quā mīl melius fundata quā dō
 Rōa iugo quāta est septēplici martia seruat
 Helisii memores sedes: cāposq; uirentes
 Quos grāta superis aīa: quos turba piorū
 Incolit: & niueas laudis quos perculit ardor
 Deservit tristes quo uos & fata querentes
 Atloquor: & dulces p̄sens ego soler amicos
 Si p me gemitus: si pro me pectore toto
 Luctus & insanx fertunt pia numina nocēs
 Desinite in numeris fata inculcare querelis
 Desinite: hoc unū mihi numinis instar anici
 Extremū munus concedite: ponite: uānos
 Vsq; metus: flendi cesset miserāda uoluptas
 Est mihi certa quies: nemo est scēlicior: atqui
 Pellar ab helisiis. si me mors teruit ipsa
 Samina si uīx mihi sunt truncata doloris
 Si grauius quicq; quam si fata impia ferant
 Me remeare uelint hūana in pectora rursus
 Arte machaonia uel si mihi uita stetit
 Non me deprendit supremo in limine uitæ
 Atra dies panidum: dubio ne in turbine: itū
 Huc modō mox illuc fertis led pectore firmo
 Spēq; metusq; pōēs spūctū humanaq; passim
 Exemptum curis ridentem gaudia: passim
 Ridentem humanos casus & abire paratū
 Mox ubi supremū tenui cū mormure tēpus
 Affuit inque leues secessit spiritus auras
 Non me thesiphōe horredū serpētibus actis
 Cincta caput flāma q; ferēs armata flagello
 Terruit atq; charon nigrāis nauta cymbas
 Non me ter gemino latrauit cerberus ore
 Non egrotat areas sedes scelerata q; uidet
 Limina non fontes aīa: numeroe malonū
 Additus insperatitioe focundaq; pennis
 Viscera: perq; nouē distētū iugera corpū
 Quæp hīcāt mīfī loca ferua & plēa doloris
 Audiu gemitus & uerbera uerba nocentū
 Quæ patitur uerq; inde abū: letūq; reliquū
 Mox ingressus iter quā dextera semita dūcit
 Et quā lege deū solis datur ire beatū
 In nemus helisium ueni quā culta locū
 Splendescit facies: quā non uolentior auster

Intonat & dulces spirant clementius auras
 Quā nūc stridet hyems: nō estas torrida cā
 Autūnsue nōcēs pallētī sēnit hīatus: (det
 Non zephyri molles eternaq; tēpora uenis)
 Floribus exornant colles & amēna uiret
 Nubibus & cōclū nūquā prætēxitur atris
 Gramine uernat humū: uel sit frōdibus arbor
 Semp: & alta comas nō ponit populus unq;
 Garrula tū dulces p̄fert philomēa querelas
 Et uolucris mollis quā est q̄ gurgite cantet
 Nō desunt fontes: q̄bus exundantibus amnes
 Prata rigant: blādoq; fluūt cū mormure riui
 His natura locis solito magis p̄diga: & ipsam
 Se superans: largā & faciē dedit oīa dextar
 Visit hīc quicquid fas est spectare theatris
 Quodq; placet forma: doctaque pbat ab arte
 Hic decii bello signēs: geminūq; coruscant
 Scipiade: & patriæ q̄cūq; accensus amore
 Occubuit: pulchra pro libertate oriens
 Qui genus humanū sibi dēuixere mōrē dō
 Improba quos neq; spes torfuit: neq; dira cupi
 Qui sanctā coluerunt fidē: iura p̄uq; (dō
 Inq; nefas nullū male suada potētia adēgit)
 Quis rex uasas: quis cōclū nōscere motus
 Cura fuit phœboq; cohōrs sacra poetar
 Tū pater arpinas terras auditus in omnes
 Postquē nra manus pede libera: graiaq; lōgē
 Subleq; linguæ celebrat quos fama disēte
 Quos inter leonardus erat: mīhi cognit' olī
 Quicq; iocaris adhuc dictis & leomate pogi
 Guarinus: centūq; alii quos dicere longū est
 Obuia fit nobis manus hāc cessatq; plausū
 Excipit: & magnis exceptū laudibus ornar
 Pontifices sacros recolit quis nōstra perēne
 Līgua dedit nomē: quæ nō dānāda uolūpea
 Quodue bonū uero est qd' falso nōte dictū
 Quicqd' & a nostro manauit fonte priusq;
 Deficere dūsu uena interrupta peracto
 Tum mediū excipiūt: & p iuga confita mūltā
 Arbore p̄uq; nemus per prata uirēia ducūt
 Dū loquuntur: ardoq; gradu per latta uagamur
 Gramina: deuētū est lathēi ad flumīs undas
 Quā uolucres aīa rediturq; i pectora rursus
 Huc illuc uolūtātq; ipso in gurgite pronas
 Protenso latices & lathēi gurgite potant
 Tū comitū e nūq; q̄ mē duxerat unus
 Bis summū

Bis summūne inq̄ter pleno cynthia cornu:
 Quātus erat fratrem formoso reddidit ore:
 Ex quo pot' aq̄s: atq; hoc ipso in gurgite lor'.
 Hinc iuuenis forma egregi': cui pluriā uultu
 Gratia: cui nulq; liuor: neque menda: tuoque
 Sanguine concretos artus infectaq; mēbra.
 Ingressur' abū: nil his quos undiq; spectas
 Par fuit in campis illis: non indole quisquam
 Floruit equalis: nulliue modestia maior. (les
 Atq; pudor p̄cox: erat hęc tua posthūa pro
 Te referēs: grauis incessu: qn̄ litus oberrās
 Velle uidebatur bleis proferre labellis
 Limerulas: tenerosq; apices: & murmure pri
 Balbuisse notas abeūtē turba secūdis (mas
 Plausib': & multo consp̄sum flore sequuta ē.
 Hūc postq; exultans in lucem uenerit aluo
 Proditus: excipient carī tua turba sodales:
 Nec cadent in amore tibi: sed sanguinis oē
 Officiū implebūt: alioque & mēte parentes:
 Præcipue hūc dalei clarus pietate fouebit
 Te recolens: nomenque tuū gōzigius heros
 Purpura pumiceo: cui tēpora uelat amictu.
 Huius ope altiloqui nolcet diuina maronis
 Carminat' & aonidū parnassi i uertice fontē
 Hac ope cognosceret romāæ flumina linguē:
 Et quicquid cantat bene conscia grācia rerū
 Moribus & uitā te reddet: denique talis
 Ut patre te dignus sis tali tu quoque nato.
 Dixerat & rata sunt: nam postq; stamina rupit
 Atropos: in fontes animæ non fallimur atri
 Corporis exemptæ laqueis & carcere cæcō.
 Causa igit' nulla est: cur q̄squā nostra sequat'
 Fūera cū lachrymis: feriat seu pectora plāctu
 Me ppter mihi certa salus & plena uoluptas
 Vno ego: & algētī positus cū corpore curis:
 Docta per ora uolat uirtutū fama superstes:
 Hoc pbitas: hoc sancta fides pepere laborq;
 Erduēte infomes interq; uolumina noctes:
 Hoc plato faciūds: dedit hoc mihi musa me
 Erq̄sita diu geminæ fastigia linguæ. (nādrī
 Odecus æternū musarum & præmia uatum
 Humanis maiora bonis. o pectora multum
 Artibus ingenuis exculca: negauerat ullus
 Vos pcul humanis caput exeruisse superbū.
 Dū superū penetrare domos: dū sidera nosse
 Atq; uices anni cura lunæq; labores:

Astrorum & uarios cursus uariosq; recessus:
 Cur glaciē saturnus agat cur classica mauors
 Concitet: aut nubes de p̄gat iuppiter astro
 Cur genus oē colat uenerē: qd̄q; errigat altæ
 Oceanū: quicquid ue sagax natura recundit
 Ignauo. neq; uult cuiquā ue patescere regni:
 Vos ne hoies potiusue abstrusos corpe dicā
 Esse deos: uestq; in nomē mors ip̄roba nullū
 Ius habet: atq; auide coreptū mordicus unū
 Ossibus & putri terra quod constitit aufert:
 Victura æternum contēpta morte supersunt
 Carmina: & igeniū semp monumēta legentur.
 His igitur quicquid uulgus miratur amatq;
 Cedat: & antiqui uincatur pompa triumphī
 Cedat erichtheis quod cōcha recōdit in undis
 Nauta uel eo: quod gestat auarus ab orbe.
 Hæc eadem mōneo docti mea turba sodales.
 Hæc animis eadem fortiq; capescite dextra:
 Orbita sit uestris eadē contrita quadrigis:
 Quadrupedū cursu n̄ dispare meta calescat:
 Este uiri: fortiq; animo male sana uoluptas
 Frena pati discat uiriorum semina passim
 Obruta dispereant: & geminet aurea uirtus:
 Sanctus amicitia nexus seruetur amorq;
 Sic ubi fessa ratis portus intrauerit: & mors
 Pallida nō pauido penetrauit ad itima gressu
 Fas erit antiqui titulos æquare decoris:
 Sic desiderium nostri quo pectora tabent
 Alterna uice sermonum faciāre licebit:
 Et simul æternum cœlo meliore fruemur:
 ¶ Antōius Militiāus. in parētalib' Platinæ.

Hicine sunt cineres: hæc nostri funeta uatis:
 Hoc tegitur duro platyna sarcophago:
 Heu mala sors hoium miseriq; obnoxia fati
 Quam fugere in nulla conditione licet:
 Nec quēquam splēdor nec gloria læta tuetur
 Sanguisue: aut partū dura per arma decus.
 Huic etiam regum est subiecta potentia læto
 Et ditum mentas mors uiolenta rapit:
 Saltem uirtuti sacra:q; colentibus artes
 Debuerant tracta parcere fata manu:
 Heu potuit lachetis tā clag; abscindere filū?
 Taliaq; in scæuo ponere membra rogo.
 Hoc hoc flete nephas & tōdite pectora pal
 Laurigero q̄sq; cingitis orbe caput. (mis

Plangite uos incestæ toto libetrides antros:
 Et simul abscissis exululate comis
 In luctû: & lachrymas inflebile carmē apollo
 Vertere: & e fronte laurea ferta cadant:
 Lamentis: gemituq; per oēm platyna syluam
 Quærat: uatem fraxinus alta fleat
 Gorgoneusq; latex hæc tristi alta susurro:
 Eiulet: & lachrymas pegasus ingeminet:
 Sed q̄ mœsta parens: q̄ tam facunda dolorem
 Exprimet: in tanta præfica mœstitia?
 Non: q̄ fleuit ithim: nō cæcula mater achillis
 Non q̄ luxerunt memnona: uel priamum:
 Nō phaetōtiades: niobe quoq; clamet adēptū
 Nænia par tanto nulla futura uiro est:
 Nec tetricæ curant lachrymas nec uota foro
 Et stigiū superat uictima nulla iouem: (res
 Atq; ideo potius tumulo pia thura feramus
 Spargentes albis lilia marmoribus
 Pinguibus aut geniū dapibus manesq; beatos
 Placemus: tales hic petit exequias:
 Certatimq; uiri celebremus carmine laudes
 Et quæ tam clare sint monumenta togæ
 Pluris erit: q̄ si dent chares mausoleum
 Deq; suis unūbarbara memphis opus
 Vel si fingat eum fuluo lisyppus in ære
 Phidiaca ue gerant marmora culta manu:
 Hæc platyna ætherei cū sit nouus icola regni
 Improbatur: & pōpæ symmata quæque negant
 Ac prohibet nostras in fletum ducere uoces
 Et sua percusso plangere fata sinu
 Iucundoq; suos cultu solatur amicos
 Atq; ita de cœli uertice lætus ait:
 Cresus: alexander: xerxes: darius: mithridates:
 Fœmineisq; cyrus occidit insidiis.
 Arsacide cuncti: perles: masinissa: tygranes:
 Seleucus mortem sensit & antiochus:
 Adrastiq; duces: geminiq; in pergama fortes
 Atridæ: mecum turba sepulta iacet
 Quicumq; æneade capitolia cella triumphis
 Ornarunt quos nunc longa referre mora est
 Fœlices animæ bello cum prole domoq;
 Extremum ut scitis oppetiere diem
 Hānibal & gētor cecidit: ceciditq; molossus
 Atq; alii quotquot barbara terra tulit.
 Legibus iis etiam uirtus sapientia pallas
 Fatorum serie subdita iura tenent.

Draco: solō: ubi sunt: ubi mox norma lygura
 Gorgias: plato: xenophō: & socrates (gus
 Defuncta septem ac graiorū lumina: lectæ
 Quatuor: & quotquot græcia sustinuit
 Splendor & auloni cicerō sermonis adēptus
 Varroq; sic latæ conditor historiæ:
 Si quos seposuit terre mors æqua rependamus
 Quorum scribuntur nomina uesper erit
 Deniq; nullius capiti proserpina parcat:
 Audax e cœlo uertice summa rapit:
 Exitus hic idē magnas quoq; confici turbes
 Atterit & ualida pegmata posta manu.
 Carthago: babylō numātia troia corynthus:
 Tristibus exemplis cognita fata docent:
 Quis nō roma tuas ploret collapsa ruinas?
 Quam iuncto pastor findit aratq; boue:
 Excisa est moles uenerabilis amphitheatri
 Et tua pompeii porticus ampla ruit:
 Templæ: domos: arcus: scenas: capitolia thes:
 Cermite: si fati noscere uim cupitis. (mas
 Quis rota que ductus: disiecta tot atria: q̄so
 Non doleat: siccis aspiciat que genis?
 Deicit e folio populos & scepra potentum
 In cineres hominum publica iura trahit:
 Assirii: persæ: medi lacedæmones huius
 Fecerunt fortis commeritiq; fidem
 Cecropidæ quoq; sunt testes: peniq; superbi
 E quorum fastu nil superesse uides
 Et quandoq; uiro potior regnauit amazon
 Nunc iacet: & regni pœnitet hippolyten
 Roma iteq; atq; iterū: lachrymis uenit obuia
 Flebilis & pulso conspicienda sinu (nostris
 Quacumq; oxoriens cœlo sol aspiciat usque
 Extremas gades: herculeumque fretum
 Quæq; tæta gelidis mergi cynosura. sub undis
 Et tepidi perflat leniter aura nothi
 In numeras gentes uictumq; subegerat orbē
 Neptuno: & cunctis sola uidebat aquis.
 Perdidit infœlix conuersis omnia fatis
 Et nil tam magno restat ab imperio
 Quid tibi paule fuit iecisse in uincula persæ
 Et quid iugurtham uincere sylla tibi?
 Perdere tot captos reges tot i equore classes.
 Hostibus in numeris imposuisse iugum?
 Et mouisse paz: est extremas arma per undas.
 Horum si tandem finis habendus erat.
 Humanis

Humanis igitur quæ sit fiducia rebus
 Penditem il firmi cynthia subter habet
 Occidit oë qd' est quocunq; auctore creatū
 Omnibus est finis: metaque principiis
 Ergo: qd a uobis tam triste platyna fletur?
 His ego qd lachrymor subditus auspiciis?
 Natus homo moriturus erā: calcādaque lati
 Semitas: styxque mihi prætereunda fuit
 Huc semel a cunctis ex mundi luce migratur
 Hos mane: hos sero uespere natura uehit:
 Gratia diis aliquot spatiis uitæque diebus
 Functus ad has undas & uada nigra feror
 Mercurii qd' erā cultor phœbique sacerdos
 Vixi magnatū clarus amicitiiis
 Sumque p Ausonias fama notissimus urbes
 Atque aliquod studii sunt monumenta mei.
 Consilio ut potui multos opibusq; leuauit
 Exiit a factis lesio nulla meis
 Me non ambitio fucosaque gloria rerum
 Sed sancta tenuit in probitate pudor
 Sic mihi fatalem secuit bona iuno capillum
 Et cecidi iam iam sorte iubente senex:
 Et qd' singultus: lachrymasq; in gaudia uertat
 Aeterna cœli luce: domoque fruor
 Ambrosia scelix dulci quoque nectare uescor
 Esse quid hac maius conditione potest?
 Gratia sidereo patri qui talia reddi
 Præmia: & humanis astra dat officiis:
 Hæc monuit sacra uenerandus platyna uoce
 A folio meritis conueniente suis
 Nos ideo comites fletus: lachrymisq; remissis
 Spargamus sacris thura merumq; focis
 Soluamusq; deo grates quem platyna cultū
 Ex animo lætus suspicit & fruitur
 Utq; uigi secum manes super axe quiescunt:
 Vmbræq; uti sacris gaudet in elyisiis
 Sic lapis iste precor sceleriter obtegar arctus
 Et sit consumptis ossibus urna leuis.

CIoannes Baptista Almadianus Viterbiens.

Agis nunc annus ab hinc fere tertiusdecimus
 ex quo ego Platynā colere incepi nētitabat
 in ipse frequēter ad ædes Bessaronis: ubi ego
 nūc studiosior litterarum morā trahebāt: atq;
 in illa doctissima academia: de litteris q̄egre

gii illius cardinalis uoluptas erat: ac bonis ar-
 tibus: facundissime semp̄ differebat: cœpi ego
 ex illo ptinus hoīem suspicere: & q̄ cōtra eue-
 nire solet: postq̄ pœnitens inspexi: in dies ma-
 gis sum eius īgeniū ac facultatē admiratus: q̄
 obseruātia eatenus pseuerauit: quatenus ipse
 uita defunctus ē: quo tpe p̄fitebor. n. ingenue
 animi mei in amicos: calibus ibecillitatē: tan-
 to sum dolore affectus: ut nunq̄ æq̄ alias adq̄
 idcirco in eū monodiā cōscripsi: in qua remo-
 tis arbitris: hoc ē ueris lachrymis dolori cōce-
 pto: laxatis frenis indulsi: hāc n̄ demetrius lu-
 cēsis q̄ nō mediocre in me hēt impiū: iuber-
 edere: cui fuisset certe refragatus: nisi iniquū
 cēserem nō ei obseq; q̄ oībus est obsequentissi-
 mus. Adeste igitur animis obsecro & fauete.

CIo. B. Almadiani Viterbiens. in Platynam
 Monodia.

Accipe deserti supremum munus amicis:
 Mulasq; linguæq; parēs tibi carmine tristes
 Exequias pius ante rogos: ac flebile præsto
 Officiū demens hebetet mea pectora quis
 Luctus & insano perculsa dolore tremiscant
 Corda licet: crebrisq; mihi singultibus ora
 Impediāt lachrymæ: tñ i tua funera mœstus
 Debita iusta p̄: mea dona nouissima soluo:
 Nō tibi apollinea festus de more sacerdos.
 Frōde comā nectēs: hederisue seq̄cib' adstos:
 Sed mihi taxus iners: bustisq; decora cupissus
 Tristitia fœrali prætexūt tempora fertos:
 Mō ego amycleo numeris imitabor olores:
 Nec solito clangore canam si qñ potentum
 Facta uirū superūq; libens p̄conia lusi.
 Sed strigis ifaustos meditabor pectine cātus:
 Mœstaq; discordi stridebit mœnia corda.
 Flebilibus sine more senis: & apolline nullo
 Conquerar: o quondam uatum tutela piorū
 Phœbe pater q̄ nā fortuna inimica maligno
 Eripuit sacris tua numina uatibus ausu?
 Non poteras herbis si te facit esse potentem
 Tuba: salutiferamq; tenes clementior artem
 Aonium seruare uirum: qui delphica semper
 Carmina: qui lauros pius: & p̄æana canebat?
 Qui si te forsan superum responsa ferentem:
 Instabilis delos: seu te parnasia rupes:

Aut tunc euboicæ tenuit cortyna sibilæ:
 Non potuit medica serpens epidauros arte
 Adueniens: natusq; p̄ris mandata facessens:
 Delatas implere uices: & stamīna uatī
 Longa: uel indociles fleti mulcere sorores:
 Quo p̄zan: quo priscus amor: iā nulla tuorū
 Cura subit linquiscq; sacros auerse poetas
 Proh dolor: & notę ceciderūt pectore lauri.
 Occidis ergo pater: iā te platyna scilite raptō
 Heu qđ agā: quo me crudelia numīa uertā:
 Iratus mulis: etiam mihi iam piget æui:
 Iam sine te: nil uita iuuat: properate ministri
 Denotū uictate caput: date manibus amplis
 Inferias: nil fata moror stimulisq; uocate
 Mortis agor: sanctoq; uelim comes ire parētī
 Siccine me miserum: uita dignissime uates
 Aspicio ipositū pheretrop: heu tua pallida te
 Ora lues: ubi grāde decus: uultusq; serēi (xit
 Dignus honos: & q̄ quōdā uenerāda decēsq;
 Canities in honora manet: iuuenilibus annis
 Calliope merita quā cīnixerat enthea lauro:
 Infelix tua phæbeo radiata tenore:
 Lumina p̄petuis clauserunt fata tenebris:
 Nū frōtis uigor iste tuę: grauitasq; modusq;
 Ingenuusq; pudor: faciesq; habitusq; uerendi
 Gratia & in toto dignissima corpore mēbra:
 In cineres abitura iacent: o scæua tonantis
 Numina: luxisses utinā mortalibus unq;
 Atra dies. pylīam meritū superare senectam:
 Opprimis: & latū fama qui peruolet orbem
 Angusto clausū spatio breuis urna tenebit:
 O superiūsmarias potuit quæ uiribus amplis
 Eloquiū mulcere feras: herebīq; ministros
 Flectere lingua silet: q̄ nā tibi parca loquendi
 Nectareum prælulit iter: quis pressit & ora
 Vnde faui dulces: & hīmetia mella fluebant:
 Præterea tua certa fides: nec fallere docta:
 Recta animi reges: atq; inconsueta nocendi
 Corda: sed una fauēs cūctis & amica uolūtas.
 Affatusq; boni: uel quæ fugit inclyta terras
 Iusticiæ spectatus amor rectiq; cupido:
 Cautaq; simplicitas: castaq; modestia mētis.
 Et nunquā magno constantia uicta timore
 Quam nullo ualuit cōfringere fulminis ictu
 Fortunæ uariantis opus: seu carceris atri
 Pedor iners: minitēsq; trucidis uox dira tyrāni.

Quid referā pectusq; mēor quo cūcta tūbas
 Priscorū monumēta uis: quos barbara tellus
 Argolicum ue solum genuit seu mitia rura
 Falcifero regnata seniquæ sidera cœlo
 Fixa manenti: & quæ conuersa lege uagent:
 Quorū mare n̄ ausit metas trāscēdere uel quorū
 Parrhalis occiduo nūquā cadat ur̄sa p̄fundo:
 Tu terras spaciūq; maris tu flamina nosti:
 Eoliasq; domos tu conferis utile honestos:
 Et latio doctus: ueteres ostendis athenas.
 Ingeniū dotes ne querar: te grāca putasset
 Ora suū: tua meonio quem scripta cothurno
 Cōrigis: aut docte tibi uox fluit artica lingua:
 Nosceris inq; uicē latio de sanguine quom̄ tu
 Andinos emulare sonos & carmina condia:
 Laurigero discenda deo: pedibusue solutus
 Dicendi sublimē genus: sectaris & artes
 Consulis ausoniū: ueneratur maximus orbis
 Ingeniū monumenta tui: q̄ clara uigebunt
 Dū linguæ latialis honos: dū littora tybris
 Lida p̄r subeat: dūq; inclyta roma manebit.
 Doctorūq; oculos: auresq; moraberis: & te
 Posteritas uentura colet meliore tuiq;
 Parte superstes eris nec te libitina rogusq;
 Opprimer: æternū ue decus tua noīa condea:
 His tibi p̄meritis: quātos Frāciscus honores
 Progenies gōzaga dedit q̄ maxima floret:
 Italiæ præclara domus: qua mintus ampla
 Mitis arundinea complectit̄ arua corona
 His tibi p̄ua licet priscæ p̄pe culta cremōæ:
 Tecta forent: natale solum tamen illa ferebat
 Te consanguineo solitus conferre maroni
 Magna bianorē supasse cacumina terræ:
 Is tibi primus opē placidi quoq; dōa fauoris
 Ac studiis fomēta tulit nō parca benignus:
 Atq; iter ad titulos: & noīa clara parauit:
 Quom̄ subito maiora ferūt tibi numina nāq;
 Florentem studio: musisq; heliconā cīentem
 Pontificis te cura uocat: tibi p̄tinus ingens
 Aula patet magnisq; habitas i sedibus hospes
 Grandior: Augustiq; colis fastigia tectis
 Mox tibi pontificū uitas: ac gesta recensens
 Das studiū documenta tui tibi queris ingens
 Gloria: mirant̄ iuuenes tua scripta senesq;
 Certatū: & magno passim celebraris honore:
 Ecce aut̄ infesto properans ramnusia motus.

Atra

Atra genas: oculosq; gerēs immane micātes:
 Parcarūq; color & magni stamina uatis
 Occupat & manib; facinus crudele nephādis
 Importuna secatur: ut uaccinia languent
 Immiti perculsa notos: seu uulnere pandi
 & omēris & flexa terrā ceruice torquentur:
 Sic pius ab antro defecit flamine uates
 Procinus & fundit dū uerba nouissima sensim
 Palluit æternosq; rigat sua mēbra sapore.
 Tunc igit uento flarent dū fara secundo
 Dū melior fortuna redit: p̄p̄riūq; ueniret
 Lætiior hora cadit: magno quē p̄disulūnor
 Heu quantū tibi Roma p̄it: pepere triūphos
 Antiqui latio: petres: ac barbara colla
 Romano p̄ssera iugo maiora fatendū
 Mūeraq; cātum me tulicet hoste subactō:
 Barbara roma fores dedit hoc tibi platyna do
 Hoc platynę doctrina dedit: iugē q̄ritū (nū
 Docta caterua uisus: lamentaq; tristia scæuis
 Mæberibus p̄culsa sonēt: ferus inuidet: orcus
 Munera tāta tibi: lætialis gloria linguæ
 Occidit: asser torq; bonus: date pectore q̄stus
 Et mecū largos: oclis torātib; hūmbres: (bis
 Magne parēs: mā triste chaos: neq; tetra uidet
 Tartara: tergamib; reus canis ora timedis:
 Tu pius hehūis potius spatia bere catapis.
 Insignes inter cuneos: ac docta patientum
 Agmina & ægregios ais hæreas: & inter
 Infantes alas: uenerabilis umbra sedebis:
 Siueq; ipse reor: merito sua sydera iustus
 Dat tibi pacta tonās: ligdūq; p̄ æthetā diuus
 Sauidis ouans: & morte carēs: q̄ lactea coeli
 Orbita: sydereū penetrat sublimis ad axem
 Vñctum mortale gen' miserabile uirgus
 Despicias: & curas & mania pectora rides
 Si felix prosperq; precor sup̄maq; tristis:
 Quæ tibi iusta damus: coelo stellatus ab æro
 Respice: & affectus ne dedigneris amicos
 Sic leuior te terra tegat: defletaq; busto
 Leniter ossa cubent: & conclamata q̄scant.

CP. Frāscus Amerinus in parē. Platynę.

Adhuc nos ergo pater optime supera molli
 Conuenimus: sacris & dare thura focis.
 Quæptuas agere: laudes (nisi iam uerū)

Carmen ad exequias flebile musa mouet.
 Sed mecū ad lachrymas uatū p̄sa turba uēite
 Laurea de comptis ponite sacra comis:
 T̄p̄a uel taxus cingat: uel dira cupressus:
 Nil culti poseit: cuncta: sed atra dolor.
 Fleatibus intersit nostris exequiis apollo
 Migrēt & ad lachrymas ex helicōe chor:
 Rex prudētes ueniant cum pallade doctis:
 Adsit & officiis utraq; lingua piis.
 Sollicet ista uiros tangit iactura: deosq;
 Arte trahūt liqui nomen ab ingenua
 Nec tā doctrinæ (quæ summa p̄bat in illo)
 Quā uita: cūctos publica dāmba mouēt.
 Hæc tibi iucūdi seruato pondere mores:
 Sūmus amor recti cū probitate pudor.
 Ossa cū magno q̄ semper honore secutus
 Noluit externis uiuere consiliis.
 Tempora perpetuo traduxit tuta tenore
 Sollicita uiuens ambitione procul.
 Estq; palatinas ex oibus unus ad ædes
 Accitus: summi principis imperio.
 Bibliotheca illi mox est commissa locoq;
 Inde tamen maior q̄ sibi creauit honos.
 Hæc quoq; cum tota librorū mēta corona
 De trucibus satis est. modo uisa quærī.
 Depictūq; illic te deplorare uidetur.
 Pro desiderio uultibus orba tuis.
 Heu pater ex auro totus (si gratia magnis
 Par meritis esset) conspiciendus eras.
 Ut summis gratus: sic iste minoribus æque:
 Obliqua uixit liber ab auaritia.
 Fortunæ nunq; uixit: uti semper adhesit:
 Profuit hic libuit sed nocuisse nihil.
 Sed qd musa paras: lachrymis hæc t̄p̄a dant.
 Non laudes tantas enumerare uacat:
 Nec potes ipsa quidē uires metire pusillas:
 Nam non ingenius: sed dedit ista dolor.
 Sat tibi cōis fueris: quod conscia luctus:
 Cōmuni in luctu nec tacuisse sat est.
 Sed quæ digna potest pro re satis eē quærela
 Aut quis pro dānis sufficit in lachrymas.
 Neq; putet post hæc placari numina posse
 Est p̄cibus flecti: nescia parca piis.
 Dignior aut quisq; seruari: uel fuit alter
 Pro quo plura quæant uota p̄cessq; dari:
 Ceu mandata forent: petunt omnia uento.

Nil tua uel uirtus: uel ualere pces.
 Te ne pater nobis prima fraudate senecta
 Mors (dignū semper uiuere) dira rapit.
 Nil agit hæc (citra famam cōsistit) & illa
 Surgit ab inuita nunc tibi maior honor.
 Qui semp uatū memori tibi cārmine crescit
 Sed plus in scriptis pandit ille tuis.
 Illa legent cuncti nil concedentia priscis
 Textaq; compolitos seu pede laxa uago.
 Præferri platynam sibi iam uerona uidebit.
 Proxima nec multum Mantua maior erit.
 Vtraq; præclaros potuit uetare poetas.
 Es patriæ orator parq; poetâ tuæ:
 Hactenus extinctum fas sit luxille parentem
 Aeternum platynæ purior umbra uale.
 Mores uitæ decus partum solantur amicos.
 Et uitæ similis mors in honore tua.
 Ossa leuis semperq; uirens hæc excipe tellus
 Pro meritis animæ nam patuere poli.

C Sigismundus Fulginas Secretarius Apo-
 stolicus in exequiis Platynæ.

Vatis ad exequias uatum pia turba uenire
 Et uos pierides ex helicone deæ
 Nec lachrymas tumulo uanos aut thuris hō
 Facta sed i laudes carmina plura date. (nores
 Nā quis merito platynā lugemus ademptū
 Et desiderio tangimur usq; pio.
 Ipse tñ nos flere uetat: mādātq; linquit.
 Qualia diuipus Ennius ante dedit.
 Ne quisq; lachrymis decoret: ne funera fletū
 Fallit: quod uoluit docta per ora uirum.
 Docta per ora uirū uolitas sanctissime uates
 Aeternusq; tui nominis extat honor.
 Nec q; q; morti de te concedis auare
 Ossa nisi & tenuem quæ tegit ossa cutem.
 Quippe ita uixisti: studiorum ex cura morū
 Mors in te ut uiris possit habere nihil.
 Non petere ignotas infida p æquora metces
 Non animam lucro uendere cura fuit.
 Nec scæuas pugnas aut classica dira sequut.
 Sanguinis alterius prodigus atq; tuus.
 Attonitum nec te traxit popularibus eurijs
 Plautus ab infido pectore profiliens.
 Ingenuæ placuere artes: præceptaq; diuini

Socratis: & fami scripta uerenda senis.
 Quæ penitus tu nosse uoles: de fonte petisti
 Graiorum gemino nobilis eloquio.
 Hæc finis animo certos peperere modumq;
 Hæc sanctos mores ingenuete tibi.
 Harum opæ & auxilio uiuis post fata supites
 Has per mortales effugis ipse rogos.
 Harum præceptis uitio summotus ab omni
 Calcasti suam largus auaritiā.
 Cum tibi se largum præberet dextera sicti
 Impletatq; tuos aura secunda sinus.
 Contentus modico nil ultra poscere certus
 In tenues usus sponte tua redigis.
 Utq; magis misera procul ambiciōe maneres
 Et stadiis esset gratior ora tuis.
 A uaticano collem transcendis in illum
 Cui nunc phidiæ actus nomina præbet equus
 Hic musis dilecta domus fundataq; culta est
 Extremum uitæ tempus ad usq; tuæ.
 Hic magno ingenio longū trāsfundis in æuū
 Acta & summorum nomina pontificum
 Hic etiam æternus liber est de principe natus
 Dux urbinatū quem federicus amat.
 Hic quoq; uoluptates iustas condire labores
 Et quicquid scriptis panditur usq; tuis.
 Proh superi ignorat hoies sit q̄ta uoluptas
 Artibus his quātā & gloria: quātus honor
 Mitius his igit studiis fecunda intentat
 His oblectatur cana senecta bonis.
 Hæc possunt artes res exornare secūdas.
 Aduersis eadē pandere perfugium.
 Delectat foris atq; domi pectq; oē periculum.
 Notes atq; dies tanti tibi se comites.
 Atq; etiam post fata iuuant: nomenq; latere
 Cultorum ac laudes posse perire uerant.
 Adde qd hinc pādēt reges populiq; ducesq;
 Qui gelus rebus nomen habere uolunt.
 Tanti & enim uirtus cuiusq; & uita putatur
 Egregiū quanti fertur ab ingenijs.
 Horror & admono: colite has rōanæ iuuentū
 Appetite has toto pectore & ingenio
 Si patriæ uidetis: si uobis uiuere cari
 Si post exequias nomen habere iuuat.
 Alpiote ut platynæ totū circū uolet orbem
 Vireat & in nostris gloria pectoribus.
 Cuius nos animam grati pietate colentes
 Quos

Quos cupit & sperat esse sui memores.
Annua soluamus tumulo solennia sancto
Carminaq; in laudes dicere plura iuuet.

Clippus Brandulinus de morte Platynæ.

Ergo etiam sanctos terris mors improba uates
Inuider? & nobis optima quæq; rapit?
Quid nō in musas ausurā & magna putemus
Numina? iā dubitē numina & ipsa mori:
Sustulit e medio platynam scæuissima nr̃um
Historiæ platynam pieri dumq; decus.
Cur tantum lacheli sinis in tua iura licere
Phœbe pater? magnos iam petet illa deos.
Frustra igit̃ colimus cūctis tua numia tēplis
At nihil in lachelim tu quoq; iuris habes?
At te quæ rabiēstā clarum extinguere lumē
Compulit? ingluuies sic saturanda fuit?
Non ne humili de plebe aliq; si dira uorandi
Vexabat rabies qui raperetur erat.
Non tñes contēta doles? quoq; uiuere quēq;
Et nostris inhias nocte dieq; malis.
Nec turbæ nocuisse satis: petus ardua semper:
Nec nisi de summis acta ruina placet.
At poteras scæuosq; duces auidosq; tyrānos
Perdere: si tituli te capiebat henos.
Quod si diuitias fuerat neptare libido:
Rex mida non unus qui moreretur erat.
Quæ uero extincto par̃ta ē tibi gloria uatē?
Compulit ad tantum quæ rogo causa nefas
Nō habuit q̃s q̃ris opes: quos q̃ris honores
Contentus musæ uixit honore suæ.
Quæ tādē cā est nostras extinguere laudes
Vis putote platynæ gloria par̃ta mouet.
Non licet hoc frustra tentas: nil iuris in illā
Est tibi laus auidos effugit una rogos.
Nil illi nocuisse potes: quin profuit esse
Extinctum a tumulo gloria maior adest.
Nec tñ extinctus mortales exiit arctus:
Viuit: quæq; decet parte carere caret:
Corporeis liber uinclis & carcere cæco
Incolit ætherei spiritus astra poli.
Spiritus astra tenet uiuit sua gloria terris.
In sedes rediit corpus inane suas.
Viuit in extinctum uates uiuetq; per æuum
Nil agit in uates nil tibi parca licet.

Ergo nō celebret lachrymis hæc funera q̃q;
Carmina sunt doctis uatibus apta magis.
Fūdite p lachrymis doctissima carmina uates
Officium (uiuit) sentiet ille pium.
At cineri date thura sacro: date mirrea dona.
Assirio totus fragret odore locus.
Luceat incensū circūfunalibus urna.
Carmine lignetur qui tegit ossa lapis.
Sū platynæ: historias scripsi xisto auspice sac̃
Erecta ē studio bibliotheca meo. (cras.

Clodionius lazarellus i exequiis platynæ.

Aoniū montis quæ nunc iuga sancta refertis
Exquilias: & sacri fontis habetis aquas.
Cernitis ut coeant sanctissima turba poetæ.
Ut resonent elegis omnia plena sonis?
Si mens cūcta replet: mūdi si infusa p arctus
Quicqd ubi agit̃ conscia facta uidet:
Conuentus cām sacri docet: ecce queruntur
Nunc uates: uatis stamina trunca sui.
Dicite uos: ubi nūc effundit platyna cantus
Hic hic assuetus flectere uoce feras.
Qui geminē cū sæpe lyra data fila moueret
Marmoreos dulci carmine mouit equos.
Hic fuerat claros uates non ultimus inter
Huc qui pēgaseo fonte tulere cohors
Nos igit̃ quocūq; simul dolor iste coegit
At mœsti quærimur funeris exequias.
Laurea sarta comis excussit mœsta cupressus
Deuouet & uatū ferrea fata chorus.
Sed cur terra tremit? q̃ uox mō fertur ad auras
Audite: o paulum delinat iste dolor. (res
Nō phœbi oraculū ē mōtis mēs ipsa q̃relas
Nobiscum & gemitus iungere forte cupit.
Quid fletis uates nomē qd̃ mortis inan est?
Principium ad uitæ mors potioris iter.
Decipiat reliquos occulta scientia fati.
Vostñ hic uates ne malus error agat.
Quotidie sacra sensus heliconis ab unda
Ducitis: abscessit non tñ umbra retro:
Vos etiam ignari fallit sententia uulgi
Qui mortem rerum creditis esse aliquid.
Nil perit in mundo: uinclis imprima solutis
Orsa redit rerum quod niget omne genus.
Corporeā hāc molē sub priā elemēta resolui.

Quis dubitat? mentis fors tñ est uaria
 Ingeniis doctis reditus patet æthera ad altus
 Ignavos animos tartara cœca trahunt
 Qui sapit is bonus ē: ignauus qsq; malignus
 Hic petit umbrarum. lucis at ille domos.
 Hoc fatū hic ordo ē: fati quodcūq; necesse ē
 Eueniat: mundū legibus ordo regit.
 Mercuriū o uates in carmina sæpe uocatis:
 Cur tamen illius dogmata non legitis?
 Noscetis liquido (doctrinæ si qua manebit
 Cura) perire nihil: uiuere cuncta deo.
 Platyna sydereis igit nunc sedibus hymnos
 Dulcisonos cantat cōmodiore lyra.
 Quāq; huius mūdānus hō stet cōditus urnas:
 Quam sibi uiuenti struxerat æde sacra:
 In sensu uitæ rediit melioris ad astra:
 Totus: & in sanas despicit has lachrymas.
 Cōpatitur uobis uestras sc̃elix ue querelas
 Arguit & tales fundit ab ore sonos.
 Quid nemeam petitis gemitu turbare getē?
 Viuo ego nō perii: uita mihi melior.
 Libera mēs cœlo ē: quā nup̃ carcer habebat:
 Merfa prius tenebris: luce redempta uidet.

CC. Laurētii Eustochii secretariū reipu. Ve
 netæ. Elegia in funere Platynæ.

Ferales amplexa faces tristemq; cupressum
 Huc ades: & pullos dilaniata sinus.
 Tu dea: tu querulis enictas uocibus aures
 Quæ rapis ad stygias & sine luce domos:
 Hoc sonus celebrare tuū ē: tuus uritur igni
 Platyna: romanæ sidus academix.
 Obstupuit: facileq; modos oblita retorfit
 Animis indigno pectora mœsta rogo.
 Obstupuit tantis elegia uicta pcellis
 Mœstaq; inaduersa limina fixit humos:
 Diua qd attōita es: uāos heu sc̃ide corymbos
 Nunc licet in teneras unguibus ire genas.
 Spargant laceri per eburnea colla capilli
 Turgeat & lachrymis lumen utrūq; suis.
 Interit (ah dux ē: tatos meminisse dolores)
 Platyna pomponi maxima cura tui.
 Huc redeat gelido qcqd resupinus in hemo
 Dixit ab amissa traicius euridice
 Quicqd & ad nigripasso furibunda capillo

Memnonis exequias addidit alma parens.
 Qd uenus horredo cū uulnere salus adonis
 Occidit in cineres & pia iusta dedit.
 Deniq; siquid hēt luctus caua machina mūdi
 Hoc petat immites: deuoueatq; rogos.
 Quid nō flāma rapit? qd nō mortalia carpūt
 Fata: quid in toto non terit orbe dies?
 Ite pcul fragiles calamis: fuge mula poetas.
 Qua potes & uati carmen inane tuo
 Quid mihi uos optēsi mors extrema rapacē
 Vnca manū fidibus non sinit esse locum.
 Est tñ: est aliqd: rapias licet oīa passim
 Improba mors: hominī quod queat esse sup
 Noīa surripimus flāmis: nō fama sepulchro
 Condit: hic nullū est: uis tibi summa dies.
 Aeterna est clari sublimis fama tibulli:
 Aeternum uiuit: gloria uiuit honos.
 Hoc tibi nō lachelis potuit: nō summa sororū
 Platyna sollicita surripuisse manu.
 Vrna tegit quodcūq; potest tū indice saxo
 Littera cœlatas prodet amica notas.
 Exquiliis iacet ille suis gratissima sedes.
 Hæc fuit hic molem reperit urna locum.
 Confluat huc quicquid sacro de colle quisini
 Quicquid auentina cernere ab arce potes.
 Huc pullata simul pperet romana iuuentus
 Icta sonent media pectora mœsta uias:
 Eiulet hic gēitus gēitus quoq; funera poscūt
 Ille comam digitis: appetat ille genas.
 Hic ferat in cineres quodcūq; e ualle sabei
 Mittit arabs uiolas ille: uel ille ferat:
 Ingeminēt plāctus: tremulis singultibus aer
 Intonet: & magnos uox petat illa deos.
 Aspice ut obscuro fundant ab æthere nimbī
 Deplorentq; tuum platyna magna rogam
 Liquit in gelidas: cōmixta grādine lymphas
 Iuppiter & cineri dat suo dona tuo.
 Grādo coacta granis: glaciem cœpisse dolore
 Credit & tantis obstupuisse malis.
 Quid faciant hostes: qd tu Romanæ pararis
 Ecce dolent nubes dux adoperta dolet.
 Roma gemit fontes lachrymis auxisse putat
 Aspice uirgineam qui furor urget aquam
 Vos quoq; rōulidæ sc̃zuos date mun' ignes
 Et sonet extremum ter pia lingua uale.
 At tu seu cœlo sublimia tecta tonantis:
 Sedibus

Sedibus helysiis seu uaga regnantes:
Sis felix: nos quippe tui repetita quotannis
Hic dabimus cineri februa mœsta tuo.

CC. Laurēti Eustochii Secretarii reipu. Venerata. Trāslatio Pla. in cœlū.

Oclor æoliis rapiunt qui nubila uentis
Oclor excusso librata fulmine dextra
Fama piis elapsa locis: ubi summa potentum
Atria compleuit totum discursibus orbem
Solicitatis pargitq; cauo quod nuper auerno
Extulit: & parulas implet rumoribus auras:
Platyna romaui fato prohi iuppiter atro
Raptus academia: placida mox sede receptus
Letheas dū spectat aq̃s: dū murmurā captat.
Eclustrare cupit media telluris hiatus
Rursus nulli concessa prius: iactanda per orbem
Accidit: ut furui raperent ad æthera manes.
Nāq; ubi in excultos delectat platyna cāpos
Subiecitq; oculis: quicquid platonica uasto
Regna tenet heredes: trāuerso i limine mutus
Hæsit & arenti concreta est lingua palato:
Ingreditur tamen æua sacro circūdata muro
Et modo per colles longe lateq; uagatur
Helisios: modo per legetes & amœna patenti
Gramina p̃spectu: uariisq; discolor ambit
Floribus in girū: maculisq; intincta coruscis
Lineæ temperiem uernā: nullūq; laboris
Indiciū: & lucem mediis miratur in umbris.
Vndiq; circūstant animæ: scēlicia quondam
Noia: nūc lætos passim uaga turba pagros
Olli fidus adest lateri comes: omnia uati
Māua quē gēuit similis: meminisse iuuabit.
Quā potius magnos fuerit cōgratus hōero.
Viuat. n. rursumq; dū rursumq; camœnis
Redditus: has carpit mēbris spirātib; auras
Luminē q̃ quōdā caprus: nūc luminē captus
Lippus ad ausonios reparatq; carmina uernos
At meus hic nitidas facili comitāte caterua
Circūspectat aquas: & nullo uōm̃ere tacta
Cernit humum: nullo tauroq; condita tergo
Semina iam canas messes: iam poma rubenti
Hinc suffusa nota pallēti hinc æmula ceræ
Miriaq; & grandes curuantia pondere ramos
Errantesq; uidet capreas: ceruosq; fugaces:

Et lepores: aprosq; truces rigidosq; leones.
Et quæ præterea uastis animalia terris
Sparsa terūt syluas: & i hospita lustra ructor
Nec minus alpinos detrito tergo mures
Dentibus armatos glires: Hirtaq; sicuros
Insignes cauda: quos inter musculus olim
Euganeo prognatus auo sibi credita curat
Iugera: sementesq; auum custodit ab umbris
Obstupuit primosq; gressusq; immotus in ipso
Subsistit: & quæ sunt aia simulachra ferarū
Ista precor dixit: sunt ne & regione sub ima
Quæ superis natura dedit: nū corpa cerno
Antenuas: tactusq; hōium membrisq; solutæ
Occurrunt umbræ: sunt ne hæc genitalia rerū
Semina: q̃ terras: q̃ cœlū: & flumina cōplent
Oceanumq; patres: uel si qd forte sub hiscæ
Hæret imaginibus: sit fas archana deorum
Discere & ignotas rerum cognoscere causas
Tū uates: placidis quē mirius abluuit undis
Hæc contra: regnis hospes mō reddite nr̃is
Vicino mihi uincte solo dum uita manebit.
Accipe q̃ tygres: q̃ sint hæc mōstrā p̃ umbras
Sparsas: sub æthereis quicquid mortale p̃cellis
Aut raptare solet: pedibus ne insistere terræ:
Aut uacuas temptare uias: quas loq; lacerto
Auia securis uolitare per æra pennis.
Quicquid & in media pulsat fluctibus undæ
Comunes animas altera q; iura tuetur.
Ergo ubi sup̃mos lachesis defluxit ad annos.
Fessaq; iam nullo perducit brachia filo:
Quā tenuit uitæ formā quo corpe clausus
Quisq; fuit: retinet speciem uultusq; priores.
Atq; hinc ad lethen longo post tēpore satis
Raptus: in æthereas iteg; transmittit auras.
Et modo qui fuerat pecudis: seu tristis afelli
Spiritus humanis infunditur artubus: inde
Tarda subest agili mens oblopiæ cerebro
Et stupet: & stertit: ueteres imitata figuras.
Interdum uolucres humani corporis umbra
Ingreditur: sic quem septēfluus attulit alueo
Nilus: habet prisca monumenta insignia sacri
Psitacus: hic uerbis hōiem: bleasq; canorus
Voce refert: quaq; ipse potest sua iura retētat
Et picas quandoq; leues subiere priorum.
Ac nimium faciles animæ petulantia picis
Hinc trahit uocisq; sonus: fandi q; cupido

Stultaq; garrulitas: hinc ebría uerba procaci
 Ore uomūt referūtq; hūanę murmura líguę:
 Sic reg; series: & inexorabile fatum
 Instituit: sic pensá trahunt alterna sorores.
 Tu quoq; si manes quos aurea sustulit ætas
 Nec dum longa dies lethea merfit in unda
 Vera ferunt: superas ter iá dimissus in auras
 Huc redis: armigere tellus sacrata mineruæ.
 Prima tulit puerū nullo tum pressa tyranno.
 Mox ubi corripuit funestra pilistratus arma
 Iniecitq; manum patriæ: solioq; superbus.
 Insiliit: ueterū sparsos sine more libellos
 Colligere: & gémis ornare aggressus & auro
 Primus cecropíam musas perduxit in arcem
 His datus ē custos: rursus post funera lethæ
 Mergeris: & pharios aiam traducis in artus.
 Hic quoq; iá laceris imēsa uolumina chartis
 Sedulus istauras: regūq; hoc munere munus
 Accipis: ausonia quo te modo xistus in urbe
 Extrulerat: nunc helisiis iam reddite campis.
 Quid facies? num te quartū mortalia poscāt
 Pectora: qua tandem fato uexatus iniquo
 Præmia digna feres: uel q̄ tibi meta labor;
 Sit satis: æternum nostris te fata reponant.
 Sedibus: aut summi rapiant ad sydera cœli
 Hæc maronū crines hedera redimit? & auro
 Treicius uates: hem quo cylenius inquit
 Quo pperat: properabat enim: mirat euntē
 Turba deū: rapidis hic tartara præterit alis:
 Conciliumq; petit uatum: mox talia fatur.
 Fœlices saluete animæ: ioue missus ab ipso
 Huc uenio: iussit placidis hæc nuncia dictis.
 Verba feram: sedes uestras: & regna beatís
 Circum septa iugis fatorum lege teneri
 Nec minus atq; iouē: q̄q̄ suprema tenentem
 Sceptra manu: q̄q̄ diuūq; hoiumq; potētem
 Hic nouus helysios mō qui descēdit in agros
 Platyna debet superis: hunc fata reposcunt.
 Ipsa sibi: tuq; o grauib; defuncte periclis
 Lingue nemus roseū: & cœlo succede patenti
 Bibliotheca iouis nullo custode tot annos

Sparsa fluūt: repares disiectos fata libellos
 Ecce petunt: utq; in terris xylistina ministrum
 Bibliotheca suis habuit celeberrima libris
 Sic cœli regione manet diuina nitentem
 Bibliotheca animam: nō hic tibi cura laborū
 Sed requies. semel ip̄e tuos ubi forte libellos
 Ordine disponas: satis est superisq; ioui
 Nomen idem cœlo teneas quid munere xisti
 Cesserat in terris uiuo: cape protinus hastam
 Hanc tibi: cœlestes mecū cōscende penates
 Assensere pii nullo conamine uates
 Et summū dixere uale: totidemq; recepit
 Verba chorus: uatem caduficer arripit auræ
 Par celeris: patrioq; refert sublimis olympo:
 Nubibus effractis: iani penetralia tandem
 Attingit: & comitem cœli subduxit in arcem.
 Talia diuersas iactat dum fama per urbes:
 Huc quoq; tyrrhéo diuertit ab equore cursū
 Mœrentiq; regis: & acerbo platyna fato
 Astitit: & mœstas impleuit protinus aures.
 Este igit læti: plāctus: lachrymasq; quirites
 Soluite: iam tremulis singultibus ora q̄scāt
 Pullatq; humeris passim lacerent amictus:
 Platyna quē luctu: Romanæ turba reposcit
 Tristis academiæ: fatalia dona sequutus
 Astra tenet: curasq; uirum nūc ludit inanes:

Impressum Venetiis per Gulielmum de
 Fontaneto de Monteferrato. Anno Dñi. M.
 D. XVIII. die. XV. Decembris.

REGITRVM.

a b c d e f g h i k l m n o p q r s t u x
 A B C D E F G,

Omnes sunt quaterni præter x qui est ternus
 & G qui est quinternus.

Quinterni. XXII. Car. II.

Österreichische Nationalbibliothek

+Z174138907

